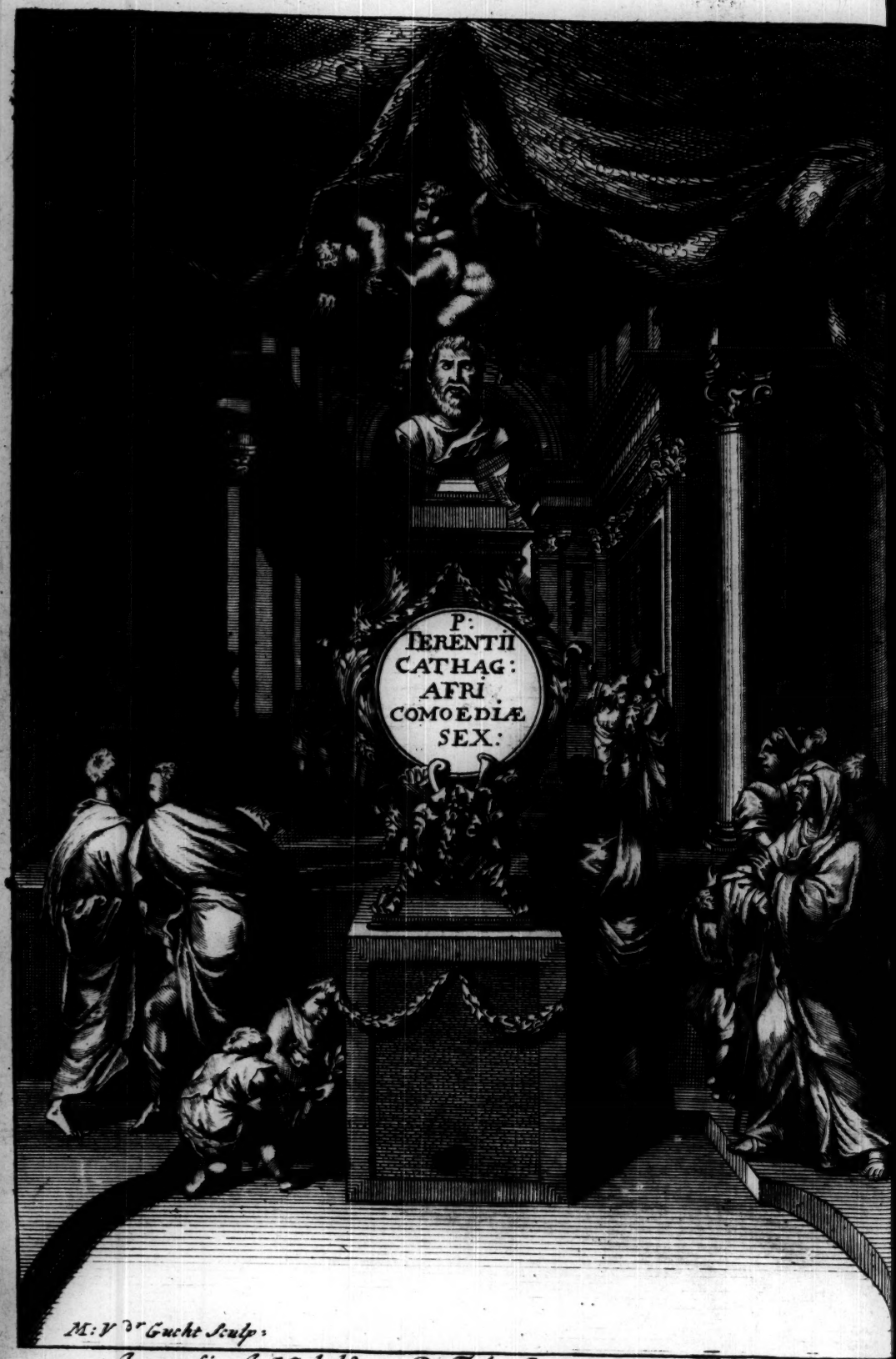

Impensis J: Nicholson B: Tooke J: Sprint & M: Atkins

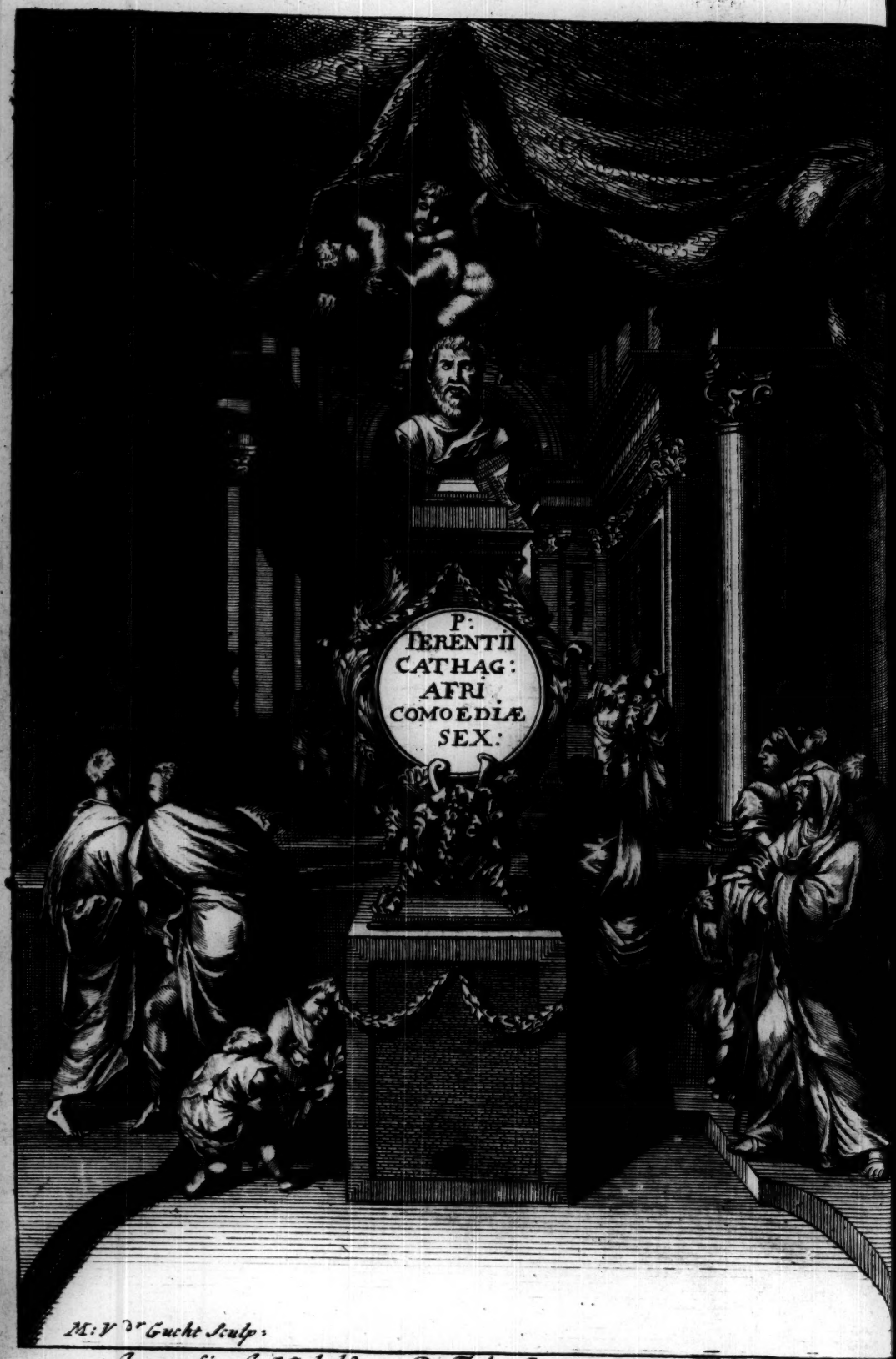

Impensis J: Nicholson B: Tooke J: Sprint & M: Atkins

P. TERENTII
CARTHAGINENSIS AFRI
COMOEDIÆ
SEX.

1508/1129

Interpretatione & Notis
ILLUSTRAVIT
NICOLAUS CAMUS, J. U. D.
JUSSU
CHRISTIANISSIMI REGIS,
IN USUM
SERENISSIMI DELPHINI.

Juxta Editionem noviſſimam Pariſienſem.

Imprimatur. GUIL. NEEDHAM.
Ex Æd. *Lambeth.* Jun. 23. 1687.

LONDINI:
Typis BENJ. MOTTE:
Apud J. NICHOLSON, B. TOOKE, J. SPRINT
& M. ATKINS. MDCCIX.

BRITISH MUSEUM
15
66
MAY

SERENISSIMO

GALLIARUM Delphino

LUDOVICI MAGNI FILIO.

TERENTIUM *Tibi*, DELPHINE SERENISSIME, *cum Notis ac Commentariis recèns editum, eâ, quâ par eſt, reverentiâ, offero; munus, ut ſpero, non ingratum; tum quia tuos in uſus paratum eſt, tum quia genus hoc amœniorum literarum lubens ac lætus excipis. Quanti Poetam hunc à teneris penè unguiculis æſtimâris, tam omnibus notum eſt, quàm Tibi glorioſum. Hujus Tu fabulas nocturnâ, diurnáque manu verſabas, lepidos ubique ſales bellè ſuprà ætatem mirabaris, & tam venuſtè recitabas, quàm ille ſcripſerat eleganter. Hunc ergo Regio nomini tuo inſcribendum duxi, quem Tu præ cæteris Latinæ Linguæ auctoribus didiciſti; ut quantùm Tibi attulit fructûs*

& voluptatis tantùm ei gratiæ referas ac præsidii. Is enim jam es, DELPHINE SERENISSIME, qui ingenia quanta sint, tanti æstimes; & doctorum hominum famam tuo non tantum patrocinio, sed etiam judicio tuearis. Hinc fit ut magna commendatio, magnum laudis publicæ præjudicium sit, Tibi nondum adolescenti placuisse. Quod quidem in Te præstitit sapiens ac sedula pueritiæ tuæ institutio. Quanquam enim inest Tibi quidquid summis Principibus conferre fortuna aut natura potest, Natalium splendor & longâ Regum serie ducta generis claritudo, dignitati forma conveniens, vivida erectáque indoles, mira ingenii morumque felicitas, Virtus propria quam exerceas, paterna quam imiteris; majus tamen aliquid institutio contulit, sapientiam; ita natus es, ut Maximi Reges solent, ita educatus ut Optimi. Ecqua enim fuit unquam solicitior, aut sanctior in aulis disciplina? Deum ac Parentes colere, servare modum in rebus, blandas adulantium fraudes rejicere, tribuere suam cuique laudem, benignè singulos ac liberaliter excipere, dare operam studiis literarum, & quicquid est bonarum artium animo complecti, hæc sunt sapientiæ monita, quæ & lubenter audis, & sponte sequeris. Hinc ego in eam spem facilè adducor, Te hoc qualecunque munusculum, non esse despecturum; quippe nec tua te sinet humanitas, quæ summa est, nec tuus in rem literariam amor, qui quotidiano studiorum usu alitur, &

augetur

augetur. Accipe ergo, DELPHINE SERENISSIME, *venuſtiſſimi Poetæ Comœdias, in quibus & Latini ſermonis elegantiam, & vivam morum, civiliſque ſapientiæ imaginem, & urbanos, non unius modò Comici, ſed virorum etiam in Romanâ Republicâ Principum, Lælii ac Scipionis, jocos invenias. Servent Te diu fata Regi & Regno incolumem, & Ludovico Magno Parenti tuo parem Te præſtent, quia majorem non poſſunt. Hæc ſunt vota,*

DELPHINE SERENISSIME,

Devotiſſimi & humillimi Servi tui

FREDERICI LEONARD.

BRITISH MUSEUM
15
88

PRÆFATIO.

NEC intempeſtivis Terentii laudibus, nec ambitioſâ hujus Commentarii commendatione morabor Te, LECTOR BENEVOLE: ſcilicet alterum jam ſatis noſti; alterius penes Te judicium eſto. Neque enim is ego ſum, qui magnifico ſermone famam prævertere poſtulem, nec Tu is es, qui, etſi poſtulem, imprudens aſſentias. Id unum ergo Te monitum velim, quâ causâ, quóve conſilio, tot ſimul prodeant in lucem cum Interpretationibus & Notis Latini Auctores; quo præſidio quibúſve opibus tantus Labor proceſſerit; quis denique in republica literaria futurus ſit earum lucubrationum uſus, ut Tibi univerſi Operis ratio conſtet, & rem non tam laudare me putes, quàm exponere.

DELPHINUM ex Auguſtiſſima REGINA cùm ſuſcepiſſet LUDOVICUS MAGNUS, id ſibi negotii dari credidit, ut & Patrem ſimul ageret & Regem: & quanquam publicis rebus erat occupatiſſimus, ita domeſticis incubuit, ut dum Regnum ampliſſimum parat Filio, Regno Filium pararet ſui ſimilem, aut ſi quid eo poſſet, amplius. Exemplis id cœpit ſuis, quæ magna ſunt ad laudem incitamenta: quæſivit deinde qui Auguſti Pueri pectus optimis moribus, animum excoleret liberalibus diſciplinis. Mox Nobiliſſimum Carolum Sam-Mauræum Montauſerii Ducem in eas curas accivit, Virum domi & militiæ egregium, veri rectíque tenacem, omnibus ingenii ac doctrinæ opibus inſtructum, cujus ſpectatæ fidei ac virtuti ſpes publicas, ſuaſque tutò committeret. Ille continuò huic uni rei totum ſe

dedere: moderari Principis pueritiam; ætati teneræ quæ convenirent, ea curare omnia; quæ usui olim esse possent, providere; omni denique operâ & diligentiâ promovere erectam ac vividam indolem, quæ spem uberioris fructûs induxerat, ubi matureſceret; interea quæ commodior & expeditior discendarum literarum ratio esset, excogitabat; tum quia sublevandus est tot ærumnis Principum animus, laboris plerumque minùs patiens, tum quia ad graviores Reipublicæ curas properantibus compendia quædam studiorum quærenda sunt. Exploraverat, ut est in evolvendis veterum monumentis exercitatissimus, multorum Interpretum incuriam, obscuram multorum diligentiam. Placuit demum Latinos omnes Auctores excudi cum Commentariis, breviter quidem, sed tamen dilucidè ac diligenter compositis. Magnificum id quidem duxit, totum quodammodo Latium renovare: & dum unius Principis institutioni consulit, de universis literis benè mereri. Celebrioribus ergo Grammaticis mandatum opus: statutus suus cuique labor, decreta pro labore cujusquæ merces; datum singulis interpretandi specimen.

Ea imprimis cura fuit, ut Auctorum textus quàm emendatissimus ederetur; glossa deinde quæ simplici ac nitido verborum contextu abditos sensus explicaret, implicatas periodos retexeret, inversas in ordinem suum revocaret, & carminum legibus ac numeris adstrictas solveret. Ita tamen ut nec liberiùs excurreret in Paraphrasim, nec quid prætermitteret quod tyronum animos juvare posset; ipsorum Auctorum verbis adhibitis, ubi essent satis nota; substitutis facilioribus, ubi minùs essent facilia. Additæ sunt etiam Notæ, quæ recondita figuras, & si quid esset antiqui moris, aut historiæ veteris, aut fabulæ, sine ullo fastu verborum illustrarent. Neque enim hìc licuit vanas obtrudere conjecturas, aut minutas

minutas correctiunculas ad fastidium usque ingerere, aut operosis Criticorum nugis Lectoris animum fatigare magis quàm erudire; quæ plerumque, aut mera sunt ludibria, aut vana ingenii ostentamenta. Id tantùm propositum est, SERENISSIMI DELPHINI, publicisque serviri commodis, è veterum Commentariorum copiâ excerpere quæ quisque adnotaverit appositè, nec tam res novas proferre, quàm necessarias; quod quidem curam magis quàm acumen ingenii, aut reconditam eruditionem postulat.

In hâc Palæstrâ multi desudarunt, fortè non pari industriâ: qui metam attigerint, qui non, tute existima; & sin minùs successum operis, saltem consilium adproba. Interea hâc interpretandi Arte utere, quam nos Augusto Principi velut subsidiariam, postquam ampliorem & doctiorem acceperit ab Illustrissimo & Rerendissimo Condomensi Episcopo Præceptore suo, Viro Literarum omnium, tum sacrarum, tum secularium peritissimo. Emendatiores profectò ii Commentarii prodirent, si Nobilissimus HURTIUS consummatæ doctrinæ Vir, Principis Propræceptor, ut universum Opus dirigere, ita singulas ejus partes recognoscere potuisset. Quod ad Terentium hunc attinet, LECTOR, primus omnium est editus, velut in experimentum rei; & immaturâ Commentatoris sui morte Typographis traditus, nondum suis omnibus numeris absolutus. Atque ita si quid incastigati irrepserit, quod non abnuerim, velim tuâ humanitate indulgeas, aut dexteritate tuâ illud emendes. Locupletissimos Indices addidimus, ut intelligas in hoc perficiendo opere curam saltem ac diligentiam non defuisse. *Vale.*

PRO-

BRITISH MUSEUM
15
68

Prolegomena Terentiana.

P. TERENTII VITA, EX SUETONIO.

P. TERENTIUS Afer, Carthagine natus, servivit Romæ Terentio Lucano Senatori, à quo ob ingenium & formam, non institutus modò liberaliter, sed & maturè manumissus. Quidam captum esse existimant, quod fieri nullo modo potuisse, Fenestella docet; cum in fine secundi belli Punici, & ante initium tertii natus sit & mortuus: nec si à Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset; nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis Nobilibus familiariter vixit, sed maxime cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratiâ conciliatus existimatur, quod ipsum Fenestella arguit: contendens utroque majorem natu fuisse; quamvis Cornelius Nepos æqualeis omneis fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:

Dum lasciviam nobilium & fucosas laudes petit,
Dum Africani voci divinæ inhiat avidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare & Lælium pulcrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ; ad summam inopiam redactus est.
Itaque è conspectu omnium abiit, in Græciam, terram ultimam.
Mortuus est Stymphalo Arcadiæ oppido: nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut esset, quo referret obitum domini servulus.

Scripsit comœdias sex: ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, jussus ante Cæcilio recitare, ad cœnantem cum venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quod erat contemptiore vestitu, subsellio, juxta lectulum residens legisse: post paucos verò versus, invitatus ut accumberet, cœnasse unà;

unà : deinde cætera percurriſſe ; non ſine magna Cæcilii admiratione. Et hanc autem & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita ſcribit :

Sumetur Hecyra ſexta ex iis fabula.

Eunuchus quidem bis acta eſt, meruitque pretium quantum nulla antea cujuſquam comœdia, id eſt, octo millia nummûm. Propterea ſumma quoque titulo adſcribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obſcura fama eſt, adjutum Terentium in ſcriptis à Lælio & Scipione, quibuſcum familiariter vixit. Eandem ipſe auxit. Nunquam enim, niſi leviter, ſe tutari conatur, ut in prologo Adelphorum ;

Nam quod iſti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, aſſiduéque unà ſcribere :
Quod illi maledictum vehemens exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam ; cum illis placet,
Qui vobis univerſis & populo placent.
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore uſu' eſt ſine ſuperbia.

Videtur autem ſe levius defendiſſe, quia ſciebat, Lælio & Scipioni non ingratam eſſe hanc opinionem : quæ tamen magis & uſque ad poſteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro ſe ait : P. Africanus, qui à Terentio perſonam mutuatus, quæ domi luſerat ipſe, nomine illius in ſcenam detulit. Nepos auctore certo comperiſſe ſe ait, C. Lælium quondam in Puteolano Kalendis Martiis admonitum ab uxore, temporiùs ut diſcumberet, petiiſſe ab ea, ne interpellatur : ſerius tandem ingreſſum triclinium, dixiſſe, non ſæpe, in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi : deinde rogatum ut ſcripta ille proferret, pronunciaſſe verſus qui ſunt in Heautontimorumeno.

Sati' pol proterve me Syri promiſſa huc induxerunt.

Santra Terentium exiſtimat, ſi modò in ſcribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuere, quam Sulpitio Gallo, homine docto, & qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum : vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, conſulari utroque ac poëta : ideo ipſum non juvenes deſignaſſe, qui ſe adjuviſſe dicerentur : ſed viros ; quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus ſit expertus. Poſt editas comœdias nondum quintum atque trigeſimum egreſſus annum, cauſſa evitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro ſuis edere, ſeu percipiendi Græcorum inſtituta moreſque, quos perinde exprimeret in ſcriptis ; egreſſus urbe eſt, neque amplius rediit. De morte ejus Volcatius tradit :

Sed ut Afer ſex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Aſiam fecit ; navim cum ſemel
Conſcendit ; viſus nunquam eſt : ſic vitâ vacat.

Q. Con-

BRITISH MUSEUM 15 66 MAY

Q. Conſetius redeuntem è Græcia periiſſe in mare dicit, cum centum & octo fabulis converſis à Menandro. Cæteri, mortuum eſſe in Arcadiæ Stymphalo, ſive Leucadia, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fulvio Nobiliore conſulibus, morbo implicitum, acri dolore ac tædio amiſſarum fabularum, quas in navi præmiſerat, ac ſimul fabularum quas novas fecerat. Fuiſſe dicitur mediocri ſtatura, gracili corpore, colore fuſco. Reliquit filiam, quæ Equiti Romano nupſit. Item hortulos ſex jugerum, via Appia, ad Martis villam, quo magis miror Porcium ſcribere:

——— *Nil Publius*
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut eſſet quò referret obitum domini ſervulus.

Hunc Afranius quidem omnibus Comicis præfert; ſcribens in Compitalibus:

Terentio non ſimilem dices quempiam.

Volcatius autem non ſolum Nævio, & Plauto, & Cæcilio, ſed Licinio quoque poſtponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque, qui ſolus lecto ſermone Terenti,
Converſum expreſſumque Latina voce Menandrum
In medio populi ſedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæſar.

Tu quoque tu in ſummis ô dimidiate Menander!
Poneris; & merito, puri ſermonis amator.
Lenibus atque utinam ſcriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte jaceres.
Unum hoc maceror & doleo tibi deeſſe Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus: nam duos Terentios Poëtas fuiſſe ſcribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo: alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terentium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cujus ſunt?
Non has: quia jura populis recenſens dabat
Honore ſummo affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro tranſlatæ eſſe dicuntur Comico; Phormio, & Hecyra; quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno ſucceſſu & pretio ſtetit Eunuchus: Hecyra ſæpe excluſa, vix acta eſt.

TANA-

TANAQUILLI FABRI NOTULÆ AD VITAM TERENTII.

EX SUETONIO.

ALII, [EX ÆLIO DONATO.] quod falsum. Itaque id mutatum volui.

Dum lasciviam] Versus lepidissimi sunt; & sane digni qui & iterum & iterum legantur, & amentur diu. Sunt autem illi Trochaici tetrametri catalectici, ut bene multi apud Terentium. Iste, profecto, Porcius, horum versuum auctor, homo fuit suavissimi ingenii, & quem Gratiæ nascentem placide & amanter viderant; sed, malum! ille nobis periit, & tot hodie venena, pestes, & carcinomata Poetarum superstant. Cæterum, ne quis existimet (*lasciviam*) hoc loco id esse quod in sermone nostro sonat, nam *lascivia*, hîc quidem, nihil aliud significat quam lusus liberiores, jocos, convivia, & quæ id genus alia tenuiculis hominibus non licent; summis autem viris, qui eleganti ingenio sint præditi, ea & licent, & bene succedunt.

Dum ad Furium se cœnitare, & Lælium, pulchrum putat.] Crederes esse Iambicum tetrametrum: at non est. Nam Poeta *Furium* fecit dissyllabum per synizesin; etsi nomen illud, tamen, sit trissyllabum. ut ex versibus infra positis, & Horatio constat?

Furius hibernas cana nive conspuit Alpes.

Rapi] Absolutum est, neque ab alio verbo regitur; alioqui contra rationem faceret Poeta. *Rapi* autem est, rhedâ aut equo vehi; Horatius, ubi de illo suo itinere agit. Serm. 5. lib. 1.

Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis.

Saltem ut esset quò referret obitum domini servulus] Hic versus elegantia sua exuperat cæteros. Quid enim venustius dixeris, quam, Emi domum, saltem ut sit locus quo servulus post obitum domini rediens, & fores pultans suspirabundus & gemens, atque exanimatus, dicat:

Heus, aperite, aperite aliquis, herus est mortuus:
Nunc cicer, heu!
Nunc periere & allia,
Pernaque putrida, cæpaque,
Omnia nostris
Ventricellis
Quæ solebant
Esse viatica,
Illa nobis
Cum domino periere simul, simul.
Heus, properate, aperite aliquis, herus est mortuus.

Eunuchus

Eunuchus quidem bis acta est.] Error. Qui enim? An tantum bis acta est Terentii Eunuchus? Ego millies arbitror. Lege igitur, ut cuidam visum: (bis *die* acta est) quæ præcipua Fabulæ laus, ut cum mane acta sit, ea in vesperam à spectatoribus efflagitetur.

Propterea summa quoque Titulo adscribitur] Mutila itaque est Didascalia. Ibi enim nihil tale legitur.

Kalendis Martiis admonitum ab uxore] Cur Kalendis Martiis? quia eo die regnum matronarum erat. Vide Ovid. in Fastis, & Horatii Oden, cujus initium est:

Martiis cælebs quid agam Kalendis.

Ad eam dicunt Interpretes quod dici oportuit.

Consularibus ludis] Conjecit Muretus, (*Consualibus ludis*) De iis ludis Plutarchus in Romulo, ut & Livius initio historiæ. Sed mihi longè aptius videtur corrigere, *Cerealibus*, qui ludi in Circo celebrabantur magna & accuratissima pompa; iisque Ædiles præerant. Adde quòd haudquaquam verisimile sit, Fabulas datas non fuisse prius in ludis istis, quos Romanos vocat Muretus, imo, & contra facit Livius; at ego scio in Cerealibus ab initio non fuisse comœdias; quia scilicet ludi tristiores erant; sed post secundum bellum Punicum aliquid in iis mutatum fuisse non sine ratione suspicari possis ex veteri historia.

In Limone] Quid sit Græcè Leimon notissimum est, iis certe qui vel Homerum legerint. Ego autem, quantum conjectura possum assequi, sic existimo; hic M. Tullii Ciceronis liber nihil aliud continebat nisi Epigrammata in viros claros, quocunque in genere præstantiæ sibi nomen parassent. Itaque cum de multis aliis prius dixisset Cicero, ab his verbis incepit: *Tu quoque.* At Julius Cæsar, qui Ciceroni æmulabatur, idem argumentum aggressus est; sic itaque & ipse incepit: *Tu quoque.* Sunt qui existimant hos versus à Grammaticis confictos olim fuisse; non arbitror: sunt enim nimium Latini & nimium ingenui. Adde quod & Ausonius, qui sub Gratiano Imperatore floruit, eos imitatione dignatus est in protreptico ad Nepotem.

Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti, &c.

Quod observare decuerat, non autem Latinissimos versus damnare.

Solus lecto sermone] Id est, qui solus, inter veteres, lecto, terso, venusto, atque eleganti sermone uteris. Quæ laus, ô Musæ! à tali potissimum scriptore.

Ille viam summo surgens affectat Olympo.

Sic alibi idem Cicero dixit: *Nulla fœmina lectior*: alibi: *lectissimus adolescens.* ô Gratiæ! vos hæc fecistis; at vos pauci noverunt.

Hæ, quæ vocantur, Fabulæ cujus sunt?] Debet esse trimeter Jambeus, qui non est. Scribe:

Hæ, quæ vocantur, Fabulæ cujus sunt?

Ex priſca ſcribendi conſuetudine.

——— *Furæ populio recenſentibus*, &c.)

Ob ſenſum & metri rationem legendum, *recenſens*, ut in quibuſdam libris ſcriptum eſt. At τὸ RE apud veteres & longum erat & breve.

Libertinus.] Vides libertum & libertinum pro eodem ſumi, quamvis alter ab altero diſtet uno gradu; Horat. *Namque eſt ille, pater quod erat meus.* Sed & ſic locutus fuerat Plautus; quod, credo Juris Interpretes annotaverunt.

Sed cum iis, quæ ſuperius à Suetonio ſcripta ſunt, bene multa reperiantur, quæ exactiorem aliquam diſquiſitionem requirant; aliquod operæ pretium fore arbitror, ſi in locum ſuum ea retraham, quæ à me abhinc aliquot annis ſcripta ſunt de ætate Terentii. Æqui & ſtudioſi Lectores, ſpero, diligentiæ noſtræ favebunt.

DE ÆTATE P. TERENTII.

DEcrevi hodie quærere diligentius paulo quam ab iis factum eſt, quos viderim, certiuſque & clarius tradere, quænam Terentii ætas fuerit: tum difficultates nonnullas enodare, quæ circa illam oriri ſolent, qua ex re aliquid utilitatis ad eos perventurum ſcio, qui illo ſcriptore delectantur. Id autem ut recte inſtitui, commodeque procedere poſſit, quatuor ſunt, quæ mihi in primis ponenda & ſtabilienda videantur.

I. Quo anno Urbis conditæ mortuus ſit Plautus.
II. Quo anno mortuus ſit Scipio Africanus Major.
III. Quo anno natus ſit Scipio Æmilianus.
IV. Quo anno natus ſit & mortuus P. Terentius Poëta.

His enim quaſi terminis depactis, facile, uti ſpero, veritatem indagabimus, & ita undique circuncludemus, ut ne amplius effugiat, ſed comprehenſa teneatur. Nihil autem aptius & magis è re fuerit, quam diagramma, ſeu ſeriem aliquot Conſulum ante oculos habere; En tibi.

SERIES CONSULUM.

Anni ab Urbe cond.

569. Claudius Pulcer, Porcius Licinius.
570. Q. Fabius Labeo, M. Claud. Marcellus.
571. L. Æmil. Paulus, Cn. Bæbius.
572. P. Corn. Lentulus, M. Bæbius.
573. A. Poſtumius Albinus, C. Calpurnius Piſo.
574. Q. Fulv. Flaccus, L. Manlius Acidinus.
575. M. Junius Brutus, A. Manlius Volſo.
576. C. Claudius Pulcer, T. Sempronius Gracchus.
577. Q. Petilius Sp. Cn. Corn. Scipio Hiſpallus.
578. P. Mutius Scævola, M. Æmilius Lepidus II.

579.

579. Sp. Poſtumius Albinus, M. Mutius Scævola.
580. L. Poſtumius Albinus, M. Popilius Lænas.
581. C. Popilius Lænas, P. Ælius Ligur.
582. P. Licinius Craſſus, C. Caſſius Longinus.
583. A. Hoſtilius Mancinus, A. Atilius Serranus.
584. Q. Martius Philippus II. Q. Servilius Cæpio.
585. L. Æmilius Paulus II. C. Licinius Craſſus.
586. Q. Julius Pætus, M. Julius Pennus.
587. C. Sulpicius Gallus, M. Claudius Marcellus.
588. T. Manlius Torquatus, Cn. Octavius.
589. A. Manlius Torquatus, Q. Caſſius Longinus.
590. T. Sempronius Gracchus, M. Juventius Talna.
591. P. Cornel. Scipio Naſica, C. Martius Figulus.
592. M. Valerius Meſſala, Fannius Strabo.
593. L. Anicius Gallus, M. Cornelius Cethegus.
594. Cn. Corn. Dolabella, M. Fulvius Nobilior.
595. M. Æmilius Lepidus, C. Popilius Lænas II.
596. Sex. Jul. Cæſar, C. Aurelius Oreſtes.
597. L. Corn. Lentulus, C. Martius Figulus II.
598. L. Cornel. Scipio Naſica, M. Cl. Marcellus II.
599. Q. Opimius Nepos, C. Poſtumius Albinus II.
600. Q. Fulvius Nobilior, T. Annius Luſcus.
601. M. Claud. Marcellus III. Valer. Flaccus.
602. L. Licinius Lucullus, A. Poſtumius Albinus.
603. L. Quintius Flaminius, M. Acilius Balbus.
Sub his Conſulibus III. *bellum Punicum incheatur; at anno*
604. Scipio Æmil. Carthaginem capit, diruit.

Primum igitur, quod de Plauti morte poſitum eſt, id ex Cicerone in Bruto conſtat: *Nam Plautus*, inquit, *P. Claudio, L. Porcio Coſſ. mortuus eſt, Catone Cenſore*, id eſt anno U. conditæ D. LXIX. ſeu CLXXVII. ante Chriſtum natum. Fallitur itaque Hieronymus, cum in Chronico Euſebiano ſcribit. OLYMPIADE CXLV. *Plautus et Umbria Sarſinas Romæ moritur.* Dicendum enim fuerat OLYMPIADE CXLIX. Quod an obſervatum à Scaligero fuerit neſcio.

Scipio autem Major, avus Scipionis Æmiliani, per adoptionem filii ſcilicet, anno ſequenti, id eſt DLXX. ab Urbe condita, fato conceſſit, uti olim à Polybio ſcriptum fuerat, & ex eo docet Livius lib. XXIX. Neque vero aliter ſenſit Cicero in admirabili libello de Senectute.

At Scipio Minor, ſeu Æmilianus, qui naturalis Æmilii Pauli filius fuit, adoptatus autem à filio Scipionis Africani prioris, eodem planè anno natus eſt, quo denatus eſt Plautus; Urbis conditæ ſcilicet, DLIX. id quod negaverit nemo, cum Livius ſcribat lib. XLIV. *Conſulem*, (id eſt Æmilium Paulum) *quum ſe in caſtra victor recepiſſet, ne ſincero gaudio fruretur, cura de minore filio ſtimulabat. P. Scipio is erat Africanus, & ipſe poſtea delata Carthagine appellatus, naturalis Conſulis Pauli, adoptivus, Africani nepos. Is ſeptimum decimum tunc annum agens, quod ipſum curam augebat*, &c.

Terentius denique ſub Conſulatu Corn. Dolabellæ & Fulvii Nobilioris mortuus eſt, uti ſcriptum à Suetonio fuerat, quem Donatus tranſcripſit. *Ceteri mortuum eſſe credunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fulvio Nobiliore Coſſ.* quod in annum Urbis conditæ, D XCIV. incidat neceſſe eſt. Sed quo anno natus eſt? hoc enim quæri utile fuerit. Id ita conſtitui poteſt: pro certo affirmavit Feneſtella, ſcriptor Antiquitatis Romanæ peritiſſimus: *Inter finem ſecundi belli Punici, & initium tertii, natum eſſe & mortuum Terentium.* Verba hominis ſunt apud Suetonium, qui olim de Poetis Latinis ſcripſerat; at ſecundum bellum Punicum deſiit anno Urbis conditæ, D. LII. Tertium autem inchoatum DC. III. Vides itaque ann. XLIX. intra quos & natus ſit & mortuus. Sed tempus illud à Feneſtella poſitum, nec ab initio, nec à fine circumſcriptum eſt; atque adeo, ſi pauculi anni utrinque demantur, facile intelligitis quam hæc recte cum eo congruant, quod Suetonius obſervaverat (*Ceteri mortuum eſſe tradunt Cn. Cornel. Dolabella, M. Fulvio Nobiliore Coſſ.*) Anni enim X. aut XI. qui à fine ſecundi & ante finem tertii belli Punici inter utrumque terminum partiendi & diſtrahendi, rem claram & ediſſertatam dabunt. Quamobrem natus eſt Terentius anno urbis Romanæ D. LX. id eſt, novem annis ante mortem Plauti, totidem annis ante ortum Scipionis Æmiliani, undecim autem ante obitum Scipionis Majoris, qui, primus, Africanus dictus eſt. Neque vero ultra hoc tempus Conſulis Fulvii ſcripſiſſe Terentium apparet, cùm poſtrema omnium Fabularum, ADELPHI ſcilicet, edita fuerit ann. Urb. D. XCIII. L. Anicio Gallo, M. Corn. Cethego Coſſ. quo tempore natus erat Terentius annos XXXIV. Hinc itaque eſt, quod, ubi de Plauto & Nævio loquitur, eos veteres Poetas refert, in Prologo Eunuchi, ſcilicet,

Quare æquum eſt vos cognoſcere, atque ignoſcere,
Quæ VETERES factitarunt, ſi faciunt novi.

Neque hoc minus verum eſt quod dicam: non potuiſſe juvari Terentium in Fabulis ſcribendis à Scipione Majore, cùm circa obitum illius, undecim, non amplius, annos natus eſſet. Sed en tibi fontem erroris, ex quo tot portenta profluxerunt; videlicet utrumque Scipionem confuderunt, & alterum pro altero ſumſere. Quo enim tempore edidit Adelphos Terentius, jam annos quinque & viginti natus erat Scipio Æmilianus, quo nihil majus habuit imperium Romanum. Verum enim Herois illius elogium eſt. [*P. Scipio Æmilianus, vir avitis P. Africani paterniſque L. Pauli virtutibus ſimillimus, &c.* INGENIIQUE AC STUDIORUM EMINENTISSIMUS, &c. Paterc. *lib.* 1.] At, qui talis erat, facile, ut arbitror, Terentium, ſi fuiſſet opus, adjuvare potuiſſet. Huic Paterculi teſtimonio addas licet quod de cura L. Pauli circa educationem inſtitutionemque liberorum, de tot magiſtris è Græcis petitis, qui illos in omni artium genere erudirent, à Plutarcho ſcriptum eſt: at non tranſcribam, cùm totum id apud ipſum legere poſſis. Aliud quoque fuit, unde in errorem inducti homines fuere; nomen Lælii ſcilicet. At hoc meminiſſe decuerat, Scipionem Æmilian. Lælii opera uſum quoque fuiſſe, ſed illum Lælium prioris filium intelligi debere. Quid autem, ut ad Æmilianum revertatur oratio, an cuiquam minus credibile videatur, potuiſſe illum ea ætate [XXV. ann.] Menandreas Fabulas

Latine

Latine convertere, quâ multi longè minori indole præditi quàm qua ipſe erat, jam clariſſima ingenii ſui monumenta ſæpius ediderunt? An quod Menandri Fabulæ difficiles erant? Imò nil facilius, nil apertius, uti ex latiſſimis fragmentis conſtat, quæ paſſim apud Auctores ſeu ſacros ſeu profanos reperias. Sed nunc, ut rem abſolvam, libet mihi illa percurrere, quæ ex Suetonio excerpſit Æl. Donatus, aut, quod verum eſt, qui nobis Donatum mutilarunt. (*Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, ſed maxime cum P. Scipione Africano, & C. Lælio: quibus etiam corporis gratiâ conciliatus exiſtimatur, quod & ipſum Feneſtella arguit, contendens utroque majorem natu fuiſſe.*) Hoc dextera lævaque falſum eſt, & fieri nequit. Qua enim ratione fieri poſſit ut Scipione Africano ætate major eſſet Terentius, cum tanto tempore poſt Plauti obitum floruerit, ut eum veterem vocet, uti oſtendi ſuperius? At Plautus uno tantum anno ante mortem Scipionis Africani obiit. Quonam etiam pacto congruere hæc poſſunt cum illis ejuſdem Feneſtellæ verbis (*inter finem ſecundi belli Punici & initium tertii natum eſſe & mortuum Terentium?*) Itaque hæc à Feneſtella ſcribi non potuerunt; ſed videlicet eum Epitomiſtes non eſt aſſecutus. Id enim ſcripſerit Feneſtella de Scipione Æmiliano; neque aliter ſentiebat Nepos, cum *æquales omnes fuiſſe tradidit*; Quanquam, ut dixi antea, decem aut undecim anni inter ætatem Æmiliani & Terentii intercedunt.

Propterea ſumma quoque titulo adſcribitur.] Titulus hoc loco *Didaſcaliam* ſignificat. Ergo, ut hodie editur, mutila eſt.

Si modo in ſcribendo indignerit.] Recte illud, *ſi modo*: quamvis enim admirabilis quædam puritas germanitaſque Latini ſermonis in Terentii Fabulis ſit, non tamen inde probetur adjutum eum fuiſſe à ſummatibus viris, cum Phædrus Thracii generis ſervus, qui ſub Tiberio vixit, tam pure, tamque Latine, ſine omni tamen adjutoris ſuſpicione ſcripſerit. Quamquam circa Heautontimorumenon Terentii aliquid eſt, quod me movet tamen: ſed id aliàs fortaſſe agetur.

Non tam Scipione & Lælio uti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuere.] Et tamen adoleſcentulus ille annum jam tunc viceſimum agebat. Sed & Saluſtius ulterius multo adoleſcentiam produxit; qui Pontificatum maximum Caio Cæſari mandatum ait, cum *adhuc adoleſcentulus* eſſet. Quot annos autem natus erat Cæſar? poteras dixiſſe XXXVI. & id oſtendet Manutius, ni credis.

Conſetius redeuntem è Græcia periiſſe in mari dicit cum CVIII. *Fabulis converſis è Menandro.*] Graviſſimum verò damnum, inquies. Verùm ne lacryma, neque te affligas, non quod illæ Fabulæ ſalvæ ſint, ſed quia nunquam à Terentio ſcriptæ fuerunt. Id enim nec vitæ tempus patitur, nec, ſi vel ſeculum expleſſet Terentius, centum & octo Fabulas è Menandro convertere potuiſſet, niſi ab Orco Græcus Poeta remiſſus fuiſſet, qui novas denuo faceret. Nam ex his comœdiis, quæ hodie leguntur, quatuor ſunt Menandri; Menander autem, uti ex Suida & veteribus magiſtris conſtat, CVIII. aut ad ſummum CIX. quanquam alii CV. tantum prodiderunt, ſcripſerat; at ex illis jam quatuor converſæ fuerant à Terentio. Quamobrem bono Conſetio ob iſtam tam inſignem munificentiam vides quantum fidei debeatur. Antequam deſino, dicendum aliquid arbitror de illo etiam quod multis perſuaſum eſſe video; fieri potuiſſe ut *ſecutus ſit Scipio-*

nem triumphantem Terentius, pileo capiti impoſito, omnique deinde vita, ut dignum erat, libertatis auctorem coluerit. Illa verba, quæ Livii ſunt, editioni ſuæ, quæ omnium politiſſima eſt & venuſtiſſima, præfixit vir Clariſſimus, cujus nomini parcendum. Sunt autem illa ex Livio lib. xxx. petita, ſed quæ in Poetam noſtrum haud conveniant; is enim Terentius, quo de agitur, tunc ſenator erat, ut ex ipſomet Livio conſtat; deinde prætor, dein legatus quoque P. R. Carthaginem miſſus eſt. Adde quod & nomina diverſa utrique; nam Poeta dictus eſt, P. Terentius, ille alter, Quintus Terentius Culleo. Sed Oroſius tamen diſerte ſcripſit: *Scipio jam cognomento Africanus, triumphans, Urbem ingreſſus eſt, quem Terentius, qui poſtea Comicus, ex nobilibus Carthaginenſium captivis, pileatus, quod indulta ſibi libertatis inſigne fuit, triumphantem poſt currum ſecutus eſt.* Ita, inquam, ſcripſit Oroſius, ſed nil eſt quod à vero magis alienum ſit; neque hoc in Oroſio novum. Si Livium diligenter conſuluiſſet, tale quid haud unquam ſcripſiſſet. Dein ea fabula, quoquò illam vertas, ſtare non poteſt; nam prior Scipio anno Urbis DLII. triumphavit; at cum ab Æmiliano capta fuit Carthago, Poeta noſter jam fato functus fuerat, uti ſuperius oſtendi; ſique adhuc in vivis erat, quod contra eſt, Romæ tunc florere debuit. Videtur tamen & ei rumori ſeſe credulum præbuiſſe Quinctilianus Declamatione IX. cui reſponderi haud neceſſe eſt, nam abunde dictum arbitror.

JUDICIA VETERUM DE TERENTIO.

VARRO, Parmenone. NONIUS in Poſcere.

IN argumentis Cæcilius poſcit palmam; in Etheſin Terentius; in ſermonibus Plautus.

CICERO de optimo genere Oratorum.

In re quod optimum ſit quæritur: in hominibus dicitur, quod eſt. Itaque licet dicere, & Ennium ſummum Epicum Poetam, ſi cui ita videtur; & Pacuvium Tragicum; & Cæcilium fortaſſe Comicum. Unum vero eſt genus perfecti, à quo qui abſunt, genere differunt, ut ab Attio Terentius: ſed in eodem non ſunt pares.

Et infra.

Idem & Andriam & Synephebos, nec minus Terentium & Cæcilium, quàm Menandrum legunt. Quod eſt igitur eorum in orationibus è Græco converſis faſtidium, nullum cum ſit in verſibus?

Lib. VII. Epiſt. 3. ad Attic.

Secutus ſum, non dico Cæcilium, Mane ut ex portu in Piræeum; (malus enim author latinitatis eſt) ſed Terentium: cujus Fabellæ, propter elegantiam

tiam ſermonis putabantur à C. Lælio ſcribi, Heri aliquot adoleſcentuli coimus in Piræeum.

In Lælio ex perſona Lelii.

In Andria familiaris meus Terentius dixit. Et mox: in obſequio, quoniam Terentiano verbo libenter utor, comitas adſit.

HORATIUS lib. Epiſt. ad Auguſtum.

Ambigitur quoties, uter utro ſit prior; aufert
Pacuvius docti famam ſenis, Accius alti,
Dicitur Afrani toga convenisſe Menandro;
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte;
Hos ediſcit, & hos arcto ſtipata theatro
Spectat Roma frequens.

OVIDIUS lib. II. Triſtium.

Nec liber indicium eſt animi; ſed honeſta voluntas
Plurima mulcendis auribus apta refert.
Accius eſſet atrox: convivax Terentius eſſet,
Eſſent pugnaces qui fera bella canunt.

VOLCATIUS SEDIGITUS apud A. Gellium lib. XV. cap. 24.

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam Poetæ comico cui deferant.
Eum, me judice, errorem diſſolvam tibi:
Ut contra ſiquis ſentiat, nihil ſentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico.
Plautus ſecundus facile exſuperat cæteros,
Dein Nævius, qui ſervet precium, tertius ſt.
Si erit, quod quarto, dabitur Licinio.
Poſt inſequi Licinium facio Atilium.
In ſexto ſequitur hos loco Terentius.
Turpilius ſeptimum, Trabea octavum obtinet.
Nono loco eſſe facile facio Luſcium.
Decimum addo causâ antiquitatis Ennium.

VELLEIUS PATERCULUS, lib. I.

Dulceſque Latini leporis facetiæ per Cæcilium, Terentiumque, & Afranium, ſub pari ætate nituerunt.

FAB. QUINCTILIAN. lib. X. cap. 1.

In Comœdia maximè claudicamus; licet Varro dicat, Muſas, Ælii Stolonis ſententia, Plautino ſermone locuturas fuiſſe, ſi Latine loqui vellent: licet Cæciliùm laudibus ferant: licet Terentii ſcripta ad Scipionem Africanum referantur: quæ tamen ſunt in hoc genere elegantiſſima, & plus adhuc habitura gratiæ, ſi intra verſus trimetros ſtetiſſent.

Idem Declamat. IX. ſive Gladiator.

Terentium, quem inter cæteros captivos, ſecundo Punico bello, Scipio Africanus vinculis exolverat, memoriæ tradidere majores, inſigne receptæ libertatis pileo teſtantem, in triumpho ducis eſſe conſpectum.

PLINIUS lib. I. epiſt. 16.

Legit mihi nuper epiſtolas, quas uxoris eſſe dicebat: Plautum vel Terentium metro ſolutum legi credidi.

AGELLIUS lib. VII. cap. 14.

Vera autem & propria hujuſmodi formarum exempla in Latina lingua M. Varro eſſe dicit, ubertatis Pacuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium.

Idem lib. XVII. cap. 21.

Neque magno intervallo poſtea Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac ſubinde Pacuvius: & Pacuvio jam ſene Accius, clariorque tunc in poematis eorum obtrectandis Lucilius fuit.

AUSONIUS in Protreptico ad Nepotem.

Tu quoque qui Latium lecto ſermone, Terenti,
Comis & adſtricto percurris pulpita ſocco,
Ad nova vix memorem diverbia coge ſenectam.

LACTANT. de falſa ſap. cap. 4.

Nemo poteſt de ſe recte judicare. Quod nobilis poeta teſtatur, ita enim comparatam eſſe hominum naturam, &c.

EUSEBIUS in Chronico.

Ptolemæi VI. id eſt Philometoris regno deceſſit P. Terentius, quo tempore Ariſtarchus, Homericorum ille verſuum cenſor, floruit.

HIERON.

HIERON. *in Chronico, Olymp.* 155. *ann.* 3.

P. Terentius Carthaginenſis Comœdiarum ſcriptor, ob ingenium & formam libertate donatus, in Arcadia moritur: qui primùm Andriam, antequam Ædilibus, Cæcilio multum ſe miranti legit.

Idem, de optimo genere interpretandi.

Terentius Menandrum, Plautus & Cæcilius veteres Comicos interpretati ſunt: numquid hærent in verbis? at non decorem magis & elegantiam in tranſlatione conſervant, quàm veritatem interpretationis.

Idem ad Suniam & Fretellam.

Hanc eſſe regulam boni interpretis, ut idioma alterius linguæ, ſuæ linguæ exprimat proprietate: quod quidem & Tullium in Protagora Platonis, & in Oeconomico Xenophontis, & in Demoſthenis contra Æſchinem oratione feciſſe convincimus, & Plautum, Terentium, Cæciliumque eruditiſſimos viros in Græcis Comœdiis transferendis.

Idem ad Paulinum.

Habet unumquodque propoſitum principes ſuos. Romani duces imitentur Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones: Philoſophi proponant ſibi Pythagoram, Socratem, Platonem, Ariſtotelem: Poetæ æmulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentium.

PAULUS OROSIUS *lib. IV. cap.* 19.

Scipio jam cognomento Africanus, triumphans urbem ingreſſus eſt, quem Terentius, qui poſtea Comicus, ex nobilibus Carthaginenſium captivis pileatus, quod indultæ ſibi libertatis inſigne fuit, triumphantem poſt currum ſecutus eſt.

Livius lib. XXX. *non Comicum hunc intelligit, ſed ad Terentium Culleonem ſenatorem Rom. refert, qui pileo capiti impoſito, ſecutus eſt Scipionem triumphantem: certe de alterutro Quinctiliani etiam locus ex declam.* IX. *intelligendus eſt.* Lindenbrogius.

SIDONIUS APOLLINAR. *Carm.* XX.

Quid vos eloquii canam Latini,
Arpinas, Patavine, Mantuane,
Et te Comica qui aoces, Terenti,
Et te tempore qui ſatus ſevero,
Graios, Plaute! ſales lepore tranſis?

RUFINUS GRAMMATICUS *Antiochenſis.*

Agnovit metrum, ſervatque Terentius artem;
Nam prologos trimetro didicit componere verſu,
Scenarumque actus primos pede claudit eodem.

SERVIUS *in illud lib. I. Æneid.* Talibus incuſat.

Sciendum eſt, Terentium, propter ſolam proprietatem, omnibus Comicis eſſe præpoſitum; quibus eſt, quantum ad cætera ſpectat, inferior.

FL. SOSIPATER CHARISIUS *lib. II.*

Ἦθη, ut ait Varro de Latino ſermone lib. V. nulli alii ſervare convenit quam Titinnio & Terentio. Πάθη verò Trabea, inquit, & Attilius & Cæcilius facile moverant.

ISIDOR. *Origin. lib. I. cap.* 39.

Fabulas poetæ quaſdam delectandi causâ finxerunt, quaſdam ad naturas rerum, nonnullas ad mores hominum interpretati ſunt. Delectandi causâ fictas, ut eas quas vulgo dicunt, vel quas Plautus & Terentius compoſuerunt.

In antiquo Cod. Mſſ. in Bibliotheca Regis Gall. multiſq; aliis Mſſ.

Natus in excelſis tectis Carthaginis altæ
Romanis ducibus bellica præda fui.
Deſcripſi mores hominum, juvenumque, ſenumque,
Qualiter & ſervi decipiant dominos:
Quid meretrix, quid leno dolis confingat avarus.
Hæc quicunque legit, ſic, puto, cautus erit.

EVANTHIUS *de Tragœdia & Comœdia.*

Tum perſonarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terentio cuſtodivit. Quinetiam ſolus auſus eſt, cùm in fictis argumentis fidem veritatis aſſequeretur, etiam contra præſcripta Comica, meretrices interdum non malas introducere: quibus tamen, cur bonæ ſint, & voluptas per ipſum & cauſſa non deſit. Hæc cum artificioſiſſima Terentius fecerit: tum illud eſt admirandum, quod & morem retinuit, ut Comœdiam ſcriberet, & temperaverit affectum, ne in Tragœdiam tranſiliret: quod cum aliis rebus minime obtentum & à Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis fere magnis Comicis invenimus. Illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quod ejus Fabulæ eo ſunt temperamento, ut neque extumeſcant ad tragicam celſitudinem, neque abjiciantur ad mimicam vilitatem. Adde quod nihil abſtruſum ab eo ponitur; aut quod ab hiſtoricis

hiſtoricis requirendum ſit: quod ſæpius Plautus facit, & eo eſt obſcurior in pluribus locis. Adde quod argumenti ac ſtyli ita attente memor eſt, ut nuſquam non caverit aut curaverit ea, quæ obeſſe potuerunt: tum quod media primis atque poſtremis ita nexuit, ut nihil additum alteri, ſed aptum ex ſe totum & uno corpore videatur eſſe compoſitum. Illud quoque mirabile in eo primo, quod non ita miſcet perſonas quatuor, ut obſcura ſit earum diſtinctio. Et item, quod nihil ad populum facit actorem, velut ex Tragœdia, loqui: quod vitium Plauti frequentiſſimum eſt. Illud etiam inter cætera ejus laude dignum videtur, quod locupletiora argumenta ex duplicibus negotiis delegerit ad ſcribendum. Nam excepta Hecyra, in qua unius Pamphili amor eſt, cæteræ quinque binos adoleſcentulos habent.

ANNOTATIONES JOH. HEN. BOECLERI IN JUDICIA VETERUM DE TERENTIO.

IN his judiciis quædam ne abſurditate quidem carent: quale *Volcatii Sedigiti* pridem doctis viſum eſt. *Elegantia ſermonis, & mores*, conſenſu tribuuntur: etiam *ars & metri diligentia*. In *argumentis* quid valeat ſubinde videbimus. Diximus autem antea, aliud vulgi, aliud eruditorum de Poetis judicium eſſe. Certe, ſi quis attendat, *Horatii* verſus allati, vulgi ſententiam, non ipſius, ſummi ſane Critici, exprimunt. Quid enim ipſe admiraretur in principe Comicorum, noluit cuiquam occultum eſſe. Ipſi eruditi tantum inter ſe non diſcrepare videbuntur, ſi ſingulos intueamur, quin unius & alterius ſententia, cæterorum auctoritate obrui queat. De Horatio dictum eſt: quem non legit, multo minus Terentianas in eo imitationes obſervavit, qui ad interpretes ſibi hîc eundem exiſtimat. *Servii* auctoritas tanti non eſt, ut loco rationis eſſe debeat. Nonne enim multa ſunt, quæ eruditionis potius, quàm judicii facultatem in eo Grammatico teſtantur? *Fabius Quinctilianus* pleno laudat ore Terentium, niſi quod incaute de trimetris addit: refutatus merito à *Georgio Fabricio*. Cæterum, qui pauciſſimos accuratæ criticæ ſucceſſu omni ævo præſtitiſſe, ignorat; illum pleraque interioris doctrinæ myſteria fugiant neceſſe eſt. Non ſufficit eruditio, quæ confidentiam perſæpe generat; ut plus ſatis prompti ſint, ad pronuntiandum, qui auctoris genium nondum perdidicerunt: ne dicam de pervulgatis opinionibus, quæ haud raro eximias quoque mentes devertunt: cum præſertim quod probe notandum, de nova comœdia judicaturis, reſpectus veteris ſubinde obſtaret, animumque diverſe traheret. Dicam iterum: Accedat vir ingenio & doctrina præſtantiſſimus, ad ferendam paulo explicatius de magno aliquo & perfecto ex Veteribus Poeta ſententiam: niſi iterum iterumque relegerit, niſi cogitaverit ſubtiliſſime, ac exegerit ſingula attentiſſime, facile linea excidet. Documenta nolumus jam niſi ex proximo petere. Sicut acerrimi vir ingenii *Franciſcus Guietus* nuper admodum, rectiſſime & feliciſſime amplexus Afranii ſententiam, *omnes omnium Comicorum in uno Terentio eminere virtutes*, judicavit: ita ſuperiore ſæculo, nollemus ſummo viro, & quod caput rei eſt, κεντηνάριῳ, *Julio Scaligero* ea de noſtro poeta excidiſſe, quæ nullomodo defendi, ac ne tolerari quidem poſſunt.

Illud

Illud quidem libenter ſumimus, quod de judicio populi fatetur; quo etiamſi ſuperatum eſſe legam à Philemone Menandrum nondum tamen ideo Menandro major eſt Philemon. Debet enim, ni fallor, eruditis idem licere, quod populo: ut hic quidem pro ſuo captu, illi pro ingenio & doctrina ſententiam ferant. At enim populi judicio hîc ſtandum eſt: populo dabantur fabulæ; & is *nondum ad diſcendam ſermonis puritatem eò confluebat, ſed ad animum riſu ac jocis relaxandum*: quæ *Scaligeri* verba ſunt. Sed ἀκριβεία populi non tollit artium inſtituta. Quando in foro reus accuſatur ac defenditur, Populus non confluit ad diſcendam ſermonis elegantiam; neque propterea non laudabitur Orator, qui ei ſtudet. Confluxerit populus ad oblectandum animum viſu & auditu rerum ridicularum: huic deſiderio explendo, nemo opinor Poeta fabulam ſcripſerit: hiſtrione enim quam Poeta dignior hæc opera eſſet. Poetæ inſtitutum ad philoſophiam ſpectat: atque in Comœdia hoc ipſum agit, ut, dum putat populus ludicram rem geri, amore virtutum, odio vitiorum, quæque his affinia ſunt, & ad emendandos mores pertinent, imbuatur. Rudioribus itaque temporibus, rudius hoc ſolebat fieri: animiſque nec compoſitis nec excultis aliquid indulgendum erat. Accedente quodam cultu, ut in omnibus civitatibus ac inconditis moribus ad gradus quoſdam diſciplinæ proceditur, temperandum erat quicquid nimium videbatur; invitatis & placide traductis ad rectiora animis: ut voluptatem non jam ex ſolo riſu, quod imperitiſſimorum eſt, ſed ex conſuetudine vitæ fortunæque humanæ, eleganti rerum textu ac conſecutione per imitationem expreſſa, ſibi petendam judicarent. Quam ipſam rem cum Comœdia nova ſibi propoſuiſſet, aliorum induſtriâ ſane profecerit; certe ſolius Terentii ingenio ad faſtigium aſcendit. Si igitur Volcatius Sedigitus de Comicis judicium ferre voluit, cur tam diverſa miſcuit? Cur Plautum & alios ideò prætulit, quod plus de antiquæ Comœdiæ genio referrent? cur populo, etiam cultiori ſæculo haud ægre ad ſolutiora reſpicienti, adulatus potius, quàm Poeſeos inſtituto, & doctrinæ legibus obſecutus eſt? Sed mittamus Sedigitum: qui tamen errandi Scaligero auctor fuit, nam ut ejus judicium defenderet, ſuo non bene uſus eſt. Quis enim porro ferat iſta? *At res putentur ipſæ, profecto languidiores erunt Terentianæ*: quàm apud Plautum ſcilicet alioſque. Quis demum ille languor? ſi omnia excutias, hoc dicendum fuerit: quæ res in Comœdia ita exhibentur, ut minus captetur riſus, neque jocis & facetiis omnia impleantur, illæ languidiores ſunt. Nunquam tuliſſet ille princeps Criticorum æquo animo, ſi quiſquam alius pronunciaſſet languidiorem eſſe Poeſin, ubi retinetur, quod eſt difficillimum, ſed Poeta accurato dignum, ex hilaritate modus. Quid? quod urbanitatis eruditæ ac feſtivitatis artificio nemini cedit Terentius. Tantum obeſt rationi auctoritas, cui te ſemel permiſeris. Et excogitandum tamen aliquid fuit, ne ſine ratione videretur diſputari. *Quando* (inquit *Scaliger*) *res eo perducta eſt, ut nos in lingua patria, hoc eſt, Latina ſimus peregrini, quam ex nitidiſſimi cujuſque authoris operibus emendicatam, ad ea, quæ ſentimus applicaremus; atque in ea Terentianæ munditiæ potiores eſſent ſalibus Plautinis: quantum propter animi voluptatem tribuerunt Plauto Priſci, tantum ætas noſtra ob linguæ Latinæ cultum, Terentio. Ille igitur illorum ſecunda fortuna commendatus; hic noſtra miſeria magnus factus eſt.*

Nam

Nam equidem Plautum ut Comicum, Terentium ut loquutorem admirabor. Si miseria junioris ævi causſam dedit ἀμβλύτητα λεπτῶ, quid ergo ante tot sæcula *Horatium* movit; ut stultitiæ postularet eos, qui sales Plautinos ad urbanitatem & leporem referrent? ut non phrasin magis Terentii, quàm sales & lepores tanto studio consectaretur? At unus & item alter ob solum linguæ Latinæ nitorem nuper tantum Terentio tribuit. Nescio, quinam illi fuerint; omnium minime decebat Scaligerum in eo numero esse: qui, si tanta intentione animi tractasset Terentium, quanta Virgilium, non minus perfectum in suo opere illum per omnia judicasset. Sunt autem, ut omnibus patet, inter eruditos non pauci, & fuerunt, qui orationem Terentii merito quidem adamarunt, longe plura autem, id est, omnia ea, quibus opera hujusmodi commendantur, in eo admirati sunt: nec ut *locutoris* (absit verborum vilitas, ubi plus quam verba spectantur) sed ut Comici, & Philosophi exacti hoc exemplar sibi proposuerunt. Enimvero, qui præter stilum nihil in Terentio amare didicit, eum à Musis & Gratiis cum maxime alienum esse, nemo abnuat. Sed hæc hactenus ad *Jul. Scalig. Poet. lib.* 3. *cap.* 96. & *lib.* 6. *cap.* 6.

LOCA MENANDRI, ET APOLLODORI

Quæ TERENTIUS Latine est interpretatus.

SCHREVELIUS LECTORI.

SUbjecit editioni Terentianæ à se recensitæ Nobilissimus ac celeberrimus *Dan. Heinsius* loca aliquot Menandri, quæ Terentius Latine est imitatus, ex collectione *Andreæ Schotti*: nos iis alia ex eodem Menandro adjunximus, atque insuper ex Apollodoro, quòd illos duos proprie imitatus fuerit atque expresserit Poeta, quod ex Comœdiarum ejus ὑπογραφῆς est manifestum. Ea autem nobis suppeditarunt, partim excerpta *Grotiana* ex Tragœdiis & Comœdiis Græcis, partim quædam Terentii editio à *Martino Hainneccio* procurata, partim Doctiorum in Terentium Commentaria.

ANDRIA. ACTUS I. SCENA I.

FEci è servo ut esses libertus mihi. *Versus Menandri legitur etiam in Elenchis:*

Ἐγώ σε δοῦλον ὄντ' ἔθηκ' ἀπελεύθερον.

Ego te, quum servus esses, liberum feci.

Mala mens, malus animus. *Videtur Terentius allusisse ad illud Menandri:*

Γνώμης γὰρ ἐσθλῆς, ἔργα χρηστὰ γίγνεται.

Bonæ mentis, bona sunt opera.

ACTUS I. SCENA II.

Nihil me fallis. *Menandri apud Donatum:*
Νυῦ ἢ ὑδὲν λέληθάς με ἄν.
Neque tu nunc me clam es.

ACTUS II. SCENA II.

Olera & piſciculos. *Menandri verba è Perinthia huc pertinentia, quæ ab Athenæo l.* VII. *Dipnoſophiſt. referuntur.*
Τὸ παιδίον δ' εἰσῆλθεν ἐφ' ἵτυς φέρον.
Intravit puer minutos piſciculos ferens.

ACTUS III. SCENA II.

Nunc primum fac iſtæc ut lavet. *Menander:*
Λούσατε αὐτὸν πάλαι.
Lavate illam actutum.

ACTUS III. SCENA III.

Amantium iræ. *Expreſſit Terentius illud Menandri, & explicat Victorius Var. lect.* IV. *l. c.* XIV.
Ὀργὴ φιλούντων ὀλίγον ἐμμένει χρόνον.
Amantium iræ exiguo durant tempore.

ACTUS IV. SCENA IV.

Mirum vero, impudenter mulier ſi facit meretrix, *Menander:*
Οὐδέ ποθ' ἑταίρα τῆς καλῆς πεφύτευκε.
Meretrix pudorem penſi nunquam habet.

ACTUS V. SCENA IV.

Sycophantes. *Menander* Γεωργῷ.
Καὶ συκοφάν[της εὐθὺς, ὁ τὸ παιδάριον
Ἔχων καλεῖται, κἂν ἀδικούμενος τύχῃ.
Cui veſtis ſqualida, ſycophanta dicitur
Statim, quamvis patiatur ipſe injuriam.
Sic eſt hic. *Menander:*
Οὗτος αὐτός ἐστιν.

EUNUCH. Prolog.

Reſponſum non dictum eſſe, quia læſit prius. *Hic verſus congruit ſenario, ex Menandri Olynthia:*
Ὡς οὐχ ὑπάρχων, ἀλλὰ τιμωρούμενος.
Ut qui non prior incipiam, ſed me vindicem.

ACTUS

ACTUS I. SCENA I.

Sed ipſa egreditur. *Menander in prologo fabulæ, Thais inſcriptæ, elegantiſſimis verbis ejus ἦθος expreſſit, quos Plutarchus in commentario, De audiendis Poetis, refert hoc modo:*

Ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ τοιαύτην θεὰν,
Θεραπαίνας, ὠμὴν μὲν, ἀλλὰ καλλίαν ἅμα,
Ἀδικοῦσαν, ἀποκλείουσαν, αἰτοῦσαν πυκνὰ,
Μισητὴν ἐρῶσαν, μεγαπρεμῆ λίαν δ' ἀεί.

Nunc illam talem cane, quod te veneror, dea,
Ferocem, ſed pulchellam, & illecebriloquam;
Injuſtificam, cluſiforem, poſcinummiam;
Et neminamantem, ſemper ſimulantem tamen.

ACTUS II. SCENA II.

Is quæſtus. *Menander.*

Πεφίλοι δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων.

Cum adulatore agitur nunc omnium optime.

Nec ſurſum. *Menandr eſt,* στρεφὰς ἄνω, κάτω. *Sic enim?*

Ὅμως ἐγὼ τὴν πλουσίαν, ὦ Φανία,
Οἷς μὴ τὸ δανείζειν φέρουσιν, ἢ γένειν
Τὰς νύκτας, ἢ στρεφομένους ἄνω κάτω.
Οἴμοι λέγειν.——

Putabam ego, divites, ô Phania!
Quibus nulla fœnore accipiendi neceſſitas incumbit, neque gemere
Noctu, neque ſurſum deorſum verſando ſeſe
Ejulare.——

Verſus hi ita rectè leguntur in Plutarchi libellis, non modo impreſſis, verum etiam MSS. duobus. δεῖ ἐκβυμίας. *Nam apud Stobæum cap.* XCV. *mendoſe eſt,* στρεφομένους ἂν νύκτα.

ACTUS II. SCENA III.

Liquet mihi dejerare. *Menander:*

Ὄκνον δ' φεῦγε, κἂν δικαίως ὀμνύῃς,

Jusjurandum devitato, etiam quum juſte jurare poteris.

ACTUS III. SCENA I.

Nunquam tibi dixi. *Menander:*

Ἔχω δ' ἐπίκληρον Λαμίαν· οὐκ εἶπά σοι;

Eſt mihi Lamia; quæ nullos cohæredes habet: nonne dixi tibi?

ACTUS III. SCENA II.

Tacent; satis laudant. *Menander*:

Κἂν ὅλως μηδὲν λαλεῖ,
Διὰ τῦ σιωπᾶν, πλείστα περὶ αὐτῆς λέγει.

Eo ipso dum plane nil loquitur, tacendo quamplurima de se ipsa dicit.

ACTUS IV. SCENA IV.

Hic est vietus, vetus, veternosus senex, colore mustellino. *Voluit exprimere locum Menandri*:

Οὗτός ἐστι γαλεώπης γέρων.

Hic est mustela senex.

ACTUS V. SCENA VI.

Sed tu quod cavere possis. *Translata à Menandro sententia, cujus hi citantur à Stobæo senarii.*

Εὐήθειά μοι φαίνεθ' ἡλιθιώδης,
Τὸ νοεῖν μὲν ὅσα δεῖ, μὴ φυλάττεσθ' δ' ἃ δεῖ.

Manifesta mihi videtur hæc esse fatuitas,
Assequi, quid fieri oporteat, neque facere tamen.

ACTUS V. SCENA IX.

Quod vis donum, præmium. *Menander*,

Ἔξελε τί βούλει, πάντα σοι χρήσει θεός.

Elige quod optes, optata feres omnia.

HEAUTONTIMOR. ACTUS V. SCENA II.

Illum insimulat dirum. *Menander*,

Σκληρὸν ὄντ' εἰς υἱὸν ἐν τῷ νουθετεῖν.

Quod in increpando erga filium sit sævus.

Periculum ex aliis. *Huc pertinet illud Menandri.*

Βλέπων πονηρὰ εἰς τὰ τῶν ἄλλων πάθη.

Mala intuens aliorum, doctus ego fui.

ACTUS II. SCENA III.

Occasio, locus, &c. *Menander.*

Μικρὰ πρόφασις ἐστὶ τὸ πράξαι κακῶς.

Ad prave agendum, parva satis occasio est.

ACTUS II. SCENA III.

Texentem telam studiose, &c. *Menand. apud P. Victor. lib.* IX. *cap.* XV. *Var. Lect.*

Ἐξ ἰσαείς γὰρ ἐκρέμαλο φιλεπόνως πάνυ.
Animum à tela ſuſpenſum omnino ſtudioſe occupabat.

Una ancillula erat, &c. *Menander apud Politianum.*

Καὶ θεραπαινὶς ἦν μία, αὕτη
Συνύφαινε ῥυπαρῶς διακεκμηώς.
Et una ancillula erat;
Hæc ſordidi animi plena, texturam una faciebat.

Facinus magnum & memorabile. *Menander.*

Μέγα γὴ θεὸς τὸν ἔργον.

In aurem utramvis ut dormias. *Menander Plautio.*

Επ' ἀμφοτέραν, ἵν' ἐπίχλησις ᾖ, μέλλειν καθεύδειν.
In aurem utramque, quandoquidem dotata eſt, cubet.

In eum jam res rediit locum, ut ſit neceſſe. *Menander.*

Τοία γάρ ἐστι, δέσποτα, δ' ἂν ἄπαξ γίγνηται.
Ἢ χὴ νόμος, ἢ ταῖς ἀνάγκαις, ἢ γε τοῖτον, ἔθει τινί.
Ad res gerendas his tribus compellimur,
Neceſſitate, lege, conſuetudine.

ACTUS II. SCENA IV.

Formæ mores conſimiles ſient. *Menander apud Stobæum:*

Ὅταν φύσει τὸ κάλλος ὀπτὸν ᾖ τρόπος
Χρηστὸς, διπλασίως εὐσχημοσύνην ἀλίσκεται.
Quando mores faciles naturali formæ ornatum adferunt, ventitans dupliciter capitur.

Nos quoque ſenes eſt æquum ſenibus obſequi. *Menander:*

Γέρων γέροντι γλῶτταν ἡδίστην ἔχει.
Παῖς παιδὶ, χὴ γυναικὶ σύμφορον γυνή.
Νοσῶν τ' ἀνὴρ νοσοῦντι, χὴ συμπαρεξία.
Ληφθεὶς ἐπιφθόνως ἔστι τῷ πεπονθότι.
Seni ſenilis lingua jucundiſſima:
Puerque puero, & apta mulieri mulier:
Et æger ægro: preſſus infortunio,
Lenimen eſt homini malis exercito.

Aliena melius ut videant. *In hanc ſententiam Menander.*

Οὐδεὶς ἐπ' αὐτῷ τὰ κακὰ σωφρόνως, Πάμφιλε,
Σαφῶς, ἑτέρου δ' ἁμαρτάνοντος ὁρᾶται.
Aperte ſua mala nemo videt, ô Pamphile,
Sed alterius peccatum conſpicabitur.

ACTUS IV. SCENA II.

Nihil tam difficile quin quærendo. *Menander apud Stobæum λόγῳ ά.*

Ἅλωτὰ γίνεται ἐπιμελείᾳ χὴ πόνῳ ἅπαντα.
Omnia queunt laboribus & induſtria comprehendi.

ACTUS IV. SCENA V.

Jus ſummum, ſumma injuria. *Menander apud Stobæum ſermone* μ. *c.*

——ὁ δ' ὀρθῶν πᾶν νόμιμος
Λίαν ἀκριβῶς, συκοφάντης φαίνεται.
——qui leges intuetur optimas
Nimis accuratè, ille ſycophanta prorſus eſt.

ACTUS V. SCENA I.

Argentum ut dares. *Expreſſit hunc Menandri verſiculum,*
Λουτρὸν, θεραπαίνας, καὶ ἀργυρώματα.
Balneas, ancillas, & pecunias.

ACTUS V. SCENA II.

Modo liceat vivere, eſt ſpes. *Apollodorus,*
Οὐδὲν πρὸς ἀθυμεῖν, τὸν παρόντα καιρόν.
Ἀνδρὸς, τὰ βέλτιω καὶ προσδοκᾶν αἰεί.
In miſeriis nullis labaſcere convenit,
Meliora ſed ſperare ſemper adfore.

ACTUS V. SCENA V.

Quid iſtud? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere. *Menander:*
Ὁ σκληρὸς ὁστις πρὸς τὸν υἱὸν ἐν τῷ νουθετεῖν,
Τοῖς μὲν λόγοις πικρὸς ἔστι, τοῖς δ' ἔργοις πατήρ.
Valde in monendo ſi quis aſper filio,
Verbis acerbus eſt quidem: ſed re, pater.
Sic idem *Menander:*
Πρὸς υἱὸν ὀργὴ οὐκ ἔχει χρηστὸς πατήρ.
Boni parentis ira nulla in filium.
Rufamne illam virginem, cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum, Pater. *Menander.*
Δυοῖν δ' ἃ κεῖναι τὸν γαμοῦντ' μέλλουσ' ἔχειν,
Ἤτοι σωφρονεῖν ἄμφω, ἢ χρηστὸν εἶναι πάνυ.
Τὼ ὁμόνοιαν γὰρ τιὼ σφὼ ἀλλήλαι ποιεῖ.
In nuptiis ſpectare res decet duas,
Amabilem aut ſpeciem oris, aut mores probos.
Concordiam nam continent hæc mutuam.
Formam cum probis moribus conjungit hoc verſiculo idem *Menander.*
Ὡς ἡδὺ τὸ κάλλος ὅταν ἔχῃ νοῦν σώφρονα.
Quam grata forma eſt cui comes modeſta mens!

ADELPHIS. ACTUS I. SCENA I.

Et quod fortunatum isti putant, Uxorem nunquam habui. *Menander:*
Ὦ μακαρίου με! γυναῖκα οὐ λαμβάνω.
O me beatum, qui uxorem habere nolo!

ACTUS I. SCENA II.

Quem neque pudet quidquam, nec metuit quemquam. *Menander apud Priscian. lib.* VIII.
Ὃς δ' ἔτ' ἐρυθριᾶν οἶδεν, οὐδὲ δεδιέναι,
Τὰ πρῶτα πάσης τῆς ἀναιδείας ἔχει.
Ille vero, qui nec erubescere novit, neque metuere,
Universæ impudentiæ primas tenet.
Homine imperito nunquam quicquam injustius. *Menander:*
Οὐκ ἐν' ἀνοίᾳ ὄδην, ὃς ἐμοὶ δοκεῖ
Τολμηρότερον.
Nihil imperito videtur esse audacius.

ACTUS II. SCENA I.

Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria. *Menander:*
Οἴμοι! τὸ γὰρ ἄφνω δυσχερὲς μανίαν ποιεῖ.
Hei mihi, ut repentinum infortunium insaniam parit!

ACTUS II. SCENA III.

Fratrem homini nemini esse. *Menander:*
Ὡς ἡδὺ γ' ἐν ἀδελφοῖς ἔστιν ὁμονοίας ἔρως.
Quam jucundus est inter fratres concordiæ amor.

ACTUS III. SCENA II.

Quid credas jam? aut cui credas? *Menander:*
Μὴ πίστευε πίστει πιστὸν οὐδένα ἀεί.
Credenda cunctis esse cuncta ne puta.

ACTUS III. SCENA IV.

Quod vos vis cogit, &c. *Vide locum Menandri, quem hic & supra expressit ad Heautontim. Act. 2. Scen. 3.*

ACTUS IV. SCENA V.

Tacet *Menander:*
Πολλοῖς ἀπόκρισις ἡ σιωπὴ πρόσεστιν.
Apud multos silentium loco responsionis est.

Erubuit, ſalva res eſt. *Menander* :

Ἐρυθριῶν πᾶς χρηστὸς εἶναί μοι δοκεῖ.

Qui erubuit, eſſe mihi videtur vir bonus.

An ſedere oportuit domi virginem tam grandem? *Menander* :

Θυγάτηρ ὀπτὴ γάμου, κἂν ὅλως μηδὲν λαλῇ,

Διὰ τὸ σιωπᾷν πλεῖστα περὶ αὑτῆς λέγει.

Filia nubilis, etſi plane nihil loquatur,

Ipſo tamen ſilentio plurimum de ſe prædicat.

Menſes abierunt decem. *Menander Plotio* :

Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνον.

Mulier, poſtquam concepit menſem agit decimum.

Dormienti confecturos Deos. *Menander* :

Αὐτόματα γὰρ τὰ πράγματ' ὀρθὶ τοῦ συμφέροντος,

Ῥᾳθ' κἂν καθεύδῃσιν, πάλιν τἀναντία.

Sponte ſua nam res ad uſum manant; ſed &, dum quis dormit, rurſum contrariæ.

ACTUS V. SCENA III.

Communia eſſe amicorum inter ſe omnia. *Menander in Adelphis, Eraſmo citante* :

Τὰ τῶν φίλων κοινὰ, οὐ μόνον τὰ χρήματα,

Καὶ νοῦν ὑπάρχειν φρονήσεως κοινωνία.

Communia amicos inter, non pecuniæ

Tantum, ſed & mens pariter & prudentia.

ACTUS V. SCENA IV.

Duxi uxorem. *Huc ſpectat illud Menandri apud Stobæum* :

Τὸ γυναῖκ' ἔχειν, εἶναί τε παίδων, Παρμένων,

Πατέρα, μερίμνας τῷ βίῳ πολλὰς φέρει.

Uxorem habere, liberorum, Parmeno,

Patrem eſſe, curas multas in vitam invehit.

Et :

Τὸ γενέσθαι πατέρα παίδων, ἐκ λύπης, φόβου, φροντίδος.

Liberorum patrem eſſe factum : mœror fuit, formido, & anxietas.

HECYRA. ACTUS II. SCENA I.

Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias. *Menander* :

Γυνὴ γυναικὸς πώποθ' ἥκιστ' διαφέρει.

A fœmina nil fœmina unquam diſcrepat.

Poſtmodum reſciſces. *Menander* :

Ταῦθ' ὕστερον λαβοῖς ἂν ἡμαρτημένα.

Quænam ſint commiſſa, hæc tu poſtmodum reſcices.

ACTUS

ACTUS III. SCENA III.

Omnibus nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus. *Apollodorus:*
Οὕτως ἕκαστος διὰ τὰ πράγματα σεμνὸς ἢ καὶ ταπεινός.
Ita quiſque, ut res dant ſeſe, & gravis, & humilis eſſe ſolet.

ACTUS III. SCENA V.

Salvum atque validum. *Menander:*
Εὐτυχοῦντα καὶ σεσωσμένον.
Fortunatum, ſalvumque.

ACTUS IV. SCENA II.

Ut ne cui meæ longinquitas ætatis obſtet, mortemve expectet meam. *Menander:*
Πικρόν ἐστι δράμα γέρων ἐν οἰκίᾳ μένων.
Amarulentus eſt alumnus ſenex domi manens.

ACTUS VI. SCENA IV.

Amaræ mulieres ſunt. *Menander apud Stobæum:*
Φύσει γυνὴ δυσμενίδιόν ἐστι καὶ πικρόν.
Natura mala mulier atque effrænis eſt.

ACTUS V. SCENA III.

Adhinc menſes decem fere. *Vide dictum Menandri. Adelph. Act. 4. Sc. 5.*

PHORMIONE. ACTUS I. SCENA II.

Quod fors fert, feremus æquo animo. *Menander:*
Ἐνεγκ' εὐτυχίαν καὶ βαδίζειν εὐγνωμόνως.
Fortunam adveriam, diſpendiumque, decenter ferto.
Iſtuc viri eſt officium. *Menander:*
Τοῦτ' ἔστιν ἀνδρός.
Hoc viri eſt.

ACTUS I. SCENA IV.

Fortes fortuna adjuvat. *Menander apud Stobæum:*
Τόλμαν δικαίαν καὶ θεὸς συλλαμβάνει.
Audaciam juſtam vel adjuvat Deus.

ACTUS II. SCENA II.

Injuriam audisti. *Menander in Misogyno.*

——ὄμνυμί σοι τὸν ἥλιον
Ἢ μὴν ποιήσειν σοι γραφὴν κακώσεως.
——juro Solem tibi,
Injuriarum me tibi scripturum dicam.

Cum Ratione.] Rationem, *quod est in Palatino codice, magis placet. Nam ita quoque citat Victor. l.* v. *c.* xx. *ubi inter alios versus Menandri hunc adducit:*

Τὸ γὰρ τρέφον με, τοῦτ' ἐγὼ κεῖνον θεὸν
Nam quod me alit, id ego plane judico Deum.

ACTUS III. SCENA III.

Solus amico amicus. *Apollodorus:*

Μόνος γε ἐπίσταται φιλεῖν τὸν φίλον.
Ut qui solus amicos amare didicit.

ACTUS IV. SCENA I.

Senectus ipsa morbus. *Apollodorus:*

Τὸ γῆρας ἔστιν αὐτὸ νόσημα.
Ego meorum solus sum meus. *Apollodorus:*
Ἐγὼ γὰρ εἰμι μόνος ἐμοὶ ἐμός.

ACTUS IV. SCENA IV.

Dicis quod mali est, &c. *Menander:*

——Λέγεις ἀεὶ τὸ λυπεῖν,
Μηδὲν ἀνθυφαιρούμενος τῶν συμπεσουμένων.
Semper, quod mœrorem affert, narras, nihil eorum addens, quod ex adversum alloquiis fit idoneum.

EVANTHIUS

EVANTHIUS
DE TRAGOEDIA ET COMOEDIA.

Quæ hîc de Tragœdiâ & Comœdiâ referuntur, ea non, ut alii, ex Cornuto, *vel* Aſpro *deſumpta, ſed ex* Evanthii *commentario in* Terentium *ſelecta eſſe arbitror. Ejuſceque rei evidentiſſimum argumentum eſt, quod ſub hujus eruditiſſimi Grammatici nomine (quem iiſdem cum Donato temporibus, hoc eſt,* Olymp. 285. *regnante* Conſtantio *fil.* Conſtantini, C. P. *floruiſſe notat* Hieronymus) *hæc verba adferat* Rufinus *Antiochenſis Grammaticus lib. de metris Terentianis:* Concinna argumento, conſuetudine congrua, utilis ſententiis, grata ſalibus, apta metro. *Et poſtea ſic:* Veteres etſi uſi ipſi quoque metris, *&c. Quæ ipſiſſima in hiſce prolegomenis nunc leguntur.* Lindenbrogius.

INitium Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus divinis eſt inchoatum; quibus pro fructibus vota ſolventes operabantur antiqui. Nam incenſis jam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod ſacer chorus reddebat Libero patri, Tragœdia dicebatur, ἀπὸ τῆς τράγου καὶ τῆς ᾠδῆς, hoc eſt, ab hirco, hoſte vinearum, & à cantilena. Ejus ipſius rei apud *Virgilium* plena fit mentio; vel quod hirco donabatur ejus carminis Poeta; vel quod uter ejus muſti plenus ſolenne præmium cantoribus fuerat: vel quod ora ſua fæcibus perlinebant ſcenici, ante uſum perſonarum ab *Æſchylo* repertum. Fæces enim dicuntur Græcè τρύγες. Et his quidem cauſis Tragœdiæ nomen eſt inventum. At verò nondum coactis in urbem Athenienſibus, cum Apollini Nomio, vel ΑΓΥΑΘΩΙ, id eſt, paſtorum vicinorumque præſidii Deo, conſtructis aris in honorem divinæ rei circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita, feſtum carmen ſolenniter cantarent: orta eſt Comœdia ἀπὸ τῶν κωμῶν καὶ τῆς ᾠδῆς compoſito nomine, vel ἀπὸ τοῦ κωμάζειν καὶ ᾄδειν, q. e. commeſſatum ire cantantes: quod à Poetis ſolenni die, vel amatoriè laſcivientibus choris comicis, non abſurdum eſt. Itaque ut rerum, ita etiam temporum ipſo cœpto ordine, Tragœdia primo prolata eſſe cognoſcitur. Nam ut ab incultis & feris moribus paulatim perventum eſt ad manſuetudinem, urbeſque ſunt conditæ, & vita mitior atque otioſior proceſſit: ita res Tragicæ longè antè Comicas inventæ. Quamvis autem retro priſca volventibus reperiatur *Theſpis* Tragœdiæ primus inventor: & Comœdiæ veteris pater *Eupolis* cum *Cratino*, *Ariſtophane*que eſſe dicatur: *Homerus* tamen, qui ferè omnis Poëticæ largiſſimus fons eſt, etiam his carminibus exempla præbuit, & velut quadam ſuorum operum lege præſcripſit: qui Iliadem inſtar Tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem Comœdiæ feciſſe monſtratur. Nam poſt illius tale tantumque documentum, ab ingenioſiſſimis imitatoribus, & digeſta ſunt in ordinem, & diviſa ea, quæ etiam tum temerè ſcribebantur adhuc impolita, atque in ipſis rudimentis haudquaquam, ut poſtea facta ſunt, decora atque lævia.

At nos ea, quæ proprie de Tragœdia dicenda ſunt, titulo propoſiti operis inſtantes, in alia tempora deferamus: & de his fabulis jam loquamur, quas *Terentius* imitatus eſt. Poſtquam demonſtrandæ originis cauſa de utriuſque generis initio diximus: quod neceſſe eſt, jam dicemus.

Comœdia fere vetus, ut ipſa quoque olim Tragœdia, ſimplex carmen (quemadmodum jam diximus) fuit: quod chorus circa aras fumantes nunc ſpatiatus, nunc conſiſtens, nunc revolvens gyros, cum tibicine concinebat. Sed primo una perſona ſubſtituta eſt cantoribus, quæ reſpondens alternis choro, locupletavit variavitque rem muſicam; tum altera; tum tertia; & ad poſtremum, creſcente numero, per authores diverſos, perſonæ, pallæ, cothurni, ſocci, & cæteri ornatus atque inſignia ſcenicorum reperta: & ad hoc unicuique ſuus habitus, & ad ultimum, qui primarum partium, qui ſecundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque quintarum, actores eſſent, diſtributa, & diviſa quinquepartito tota eſt fabula; quæ tamen in ipſis ortus ſui velut quibuſdam incunabulis, & vix dum incipiens, κωμῳδία ἐπωνύμως καὶ ἀρχαία dicta eſt: ἀρχαία idcirco, quia eſt de nobis parum cognitis vitiis: ἐπωνύμως autem, quia ineſt in ea velut hiſtorica fides veræ narrationis, & denominatio omnium, de quibus libere deſcribebatur. Etenim per priſcos Poetas, non ut nunc, penitus ficta argumenta, ſed res geſtæ à civibus palam cum eorum ſæpe, qui geſſerant, nomine decantabantur. Ideo ipſa ſuo tempore moribus multum profuit civitatis: cum unuſquiſque caveret, culpa ne ſpectaculo cæteris eſſet, & domeſtico probro. Sed cum Poetæ abuti licentius ſtylo, & paſſim lædere ex libidine cœpiſſent plures bonos, ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret lege lata ſiluêre. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id eſt, SATYRA, ſumpſit exordium: quæ à ſatyris, quos illotos ſemper ac petulantes Deos ſcimus eſſe, vocitata eſt: etſi aliunde nomen traxiſſe prave putant alii. Hæc, quæ Satyra dicitur, ejuſmodi fuit, ut in ea; quamvis duro & veluti agreſti joco, de vitiis civium tamen ſine ullo proprii nominis titulo carmen eſſet. Quod item genus Comœdiæ multis obfuit Poetis, cum in ſuſpicionem potentibus civibus veniſſent, illorum facta deſcripſiſſe in pejus, ac deformaſſe genus ſtylo carminis: quod primo *Lucilius* novo conſcripſit modo, ut Poeſin inde faceret, id eſt, unius carminis plures libros. Hoc igitur, quo ſupra diximus modo, coacti omittere ſatyram, aliud genus carminis, τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc eſt, novam comœdiam, reperêre Poetæ, quæ argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minus amaritudinis ſpectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret: concinna argumento, conſuetudine congrua, utilis ſententiis, grata ſalibus, apta metro. Ut igitur ſuperiores illæ ſuis quæque celebrantur authoribus: ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum antea, tum præcipue *Menandri*, *Terentique* eſt: de qua cum multa dicenda ſint, ſat erit tamen, velut admonendi lectoris cauſa, quod de arte comica veterum chartis continetur, exponere. *Comœdia vetus*, ut ab initio chorus fuit, paulatimque perſonarum numero in quinque actus proceſſit: ita paulatim velut attrito atque extenuato choro ad *novam Comœdiam* ſic pervenit, ut in ea non modo non inducatur chorus, ſed ne locus quidem ullus jam relinquatur choro. Nam poſtquam otioſo tempore, faſtidioſior ſpectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula tranſibat, conſurgere & abire

abire cœpiſſet: admonuit Poetas, primo quidem choros prætermittere, locum eis relinquentes, ut *Menander* fecit hac de cauſa, non, ut alii exiſtimant, alia. Poſtremo ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt Comici: unde apud illos dirimere actus quinqueparitos difficile eſt. Tum etiam Græci prologos non habent more noſtrorum, quos Latini habent. Deinde θεὸς ἀπὸ μηχανῆς, id eſt, Deos argumentis narrandis machinatos, cæteri Latini inſtar Græcorum habent; *Terentius* non habet. Ad hoc παρεπίσακτα πρόσωπα, id eſt, perſonas extra argumentum accerſitas, non facile cæteri habent: quibus *Terentius* ſæpe utitur, ut per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres, etſi ipſi quoque metris negligentius egerunt iambici verſus duntaxat in ſecundo & quarto loco, tamen à *Terentio* vincuntur reſolutione hujus metri, quantum poteſt, comminuti ad imaginem proſæ orationis. Tum perſonarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius *Terentio* cuſtodit. Quin etiam ſolus auſus eſt, cum in fictis argumentis fidem veritatis aſſequeretur, etiam contra præſcripta comica, meretrices interdum non malas introducere: quibus tamen, cur bonæ ſint, & voluntas per ipſum & cauſa non deſit. Hæc cum artificioſe *Terentius* fecerit, tum illud eſt admirandum, quod & morem retinuit, ut Comœdiam ſcriberet, & temperavit affectum, ne in Tragœdiam tranſiliret: quod cum aliis rebus minime obtentum & à *Plauto*, & ab *Afranio*, & *Accio*, & multis fere magnis Comicis invenimus. Illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quod ejus fabulæ eo ſunt temperamento, ut neque extumeſcant ad tragicam celſitudinem, neque abjiciantur ad mimicam vilitatem. Adde quod nihil abſtruſum ab eo ponitur, aut quod ab hiſtoricis requirendum ſit; quod ſæpius *Plautus* facit, & eo eſt obſcurior in pluribus locis. Adde quod argumenti ac ſtyli ita attente memor eſt, ut nuſquam non caverit, aut curaverit ea, quæ obeſſe potuerunt: tum quod media primis atque poſtremis ita nexuit, ut nihil additum alteri, ſed aptum ex ſe totum, & uno corpore videatur eſſe compoſitum. Illud quoque mirabile in eo primo, quod non ita miſcet perſonas quatuor, ut obſcura ſit earum diſtinctio. Et item quod nihil ad populum facit actorem velut ex Tragœdia loqui: quod vitium *Plauti* frequentiſſimum eſt. Illud etiam inter cætera ejus laude dignum videtur, quod locupletiora argumenta ex duplicibus negotiis delegerit ad ſcribendum. Nam excepta Hecyra, in qua unius Pamphili amor eſt, cæteræ quinque binos adoleſcentulos habent. Illud vero tenendum eſt, poſt νέαν κωμῳδίαν Latinos multa fabularum genera protuliſſe: ut Togatas à ſcenicis atque argumentis Latinis: Prætextatas, ab dignitate perſonarum, & Latina hiſtoria: Attellanas, à civitate Campaniæ, ubi actitatæ ſunt plurimæ: Rhyntonicas, ab actoris nomine: Tabernarias, ab humilitate argumenti & ſtyli: Mimos, ab diuturna imitatione vilium rerum & levium perſonarum. Inter Tragœdiam autem & Comœdiam cum multa, tum in primis hoc diſtat; quod in Comœdia mediocres fortunæ hominum, parvi impetus periculaque, lætique ſunt exitus actionum: at in Tragœdia, omnia contraria, ingentes perſonæ, magni timores, exitus funeſti habentur. Et illic turbulenta prima, tranquilla ultima. In Tragœdia contrario ordine res aguntur. Tum quod in Tragœdia, fugienda vita; in Comœdia, capeſſenda exprimitur. Poſtremo, quod omnis Comœdia de fictis eſt argumentis: Tra-

gœdia, ſæpe ab hiſtorica fide petitur. Latinæ fabulæ primo à *Livio Andronico* ſcriptæ ſunt, cum etiamtum ad cuncta recentibus, idem & Poeta & actor fabularum ſuarum fuiſſet. Comœdia autem motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut miſtæ. Motoriæ, turbulentæ: ſtatariæ, quietiores: miſtæ, ex utroque actu conſiſtentes. Comœdia per quatuor partes dividitur, Prologum, Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus eſt velut præfatio quædam fabulæ, in quo ſolo licet, præter argumentum, aliquid ad populum, vel ex Poetæ, vel ex ipſius fabulæ, vel ex actoris commodo loqui. Protaſis primus eſt actus, initiumque dramatis. Epitaſis incrementum proceſſuſque turbarum: ac totius, ut ita dixerim, motus erroris. Cataſtrophe, converſo rerum eſt ad jucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum.

DONATI FRAGMENTUM
DE COMOEDIA ET TRAGOEDIA.

COMOEDIA, eſt fabula, diverſa inſtituta continens, affectuumque civilium ac privatorum, quibus dicitur, quid ſit in vita utile, quid contra evitandum. Hanc Græci ſic definiêre, κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος διαγωγή. Comœdiam eſſe Cicero ait, *imitationem vitæ, ſpeculum conſuetudinis, imaginem veritatis.* Comœdiæ autem à more antiquo dictæ: quia in vicis hujuſmodi carmina initio agebantur, apud Græcos: ut in Italia Compitalitiis ludicris, admiſto pronunciationis modulo, quo, dum actus commutantur, populus detinebatur. Aut ἀπὸ τῆς κώμης, hoc eſt, ab actu vitæ hominum, qui in vicis habitabant, ob mediocritatem fortunarum: non in aulis regiis, ut ſunt perſonæ Tragicæ. Comœdiæ vero, quia Poema ſub imitatione vitæ atque morum ſimilitudine compoſitum eſt, in geſtu, & in pronuntiatione conſiſtit. Comœdiam apud Græcos dubium eſt quis invenerit primus, apud Latinos certum eſt. Comœdiam & Tragœdiam Togatam primo *Livius Andronicus* reperit: aitque, *Comœdiam eſſe quotidianæ vitæ ſpeculum*: nec injuria; nam ut intenti ſpeculo veritatis lineamenta facile per imagines colligimus: ita lectione Comœdiæ imitationem vitæ conſuetudiniſque non ægerrime animadvertimus. Hujus autem originis ratio ab exteris civitatibus, moribuſque provenit. Athenienſes namque Atticam cuſtodientes elegantiam, cum vellent male viventes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti alacreſque veniebant, ibique cum nominibus, ſingulorum vitam publicabant: unde nomen compoſitum, ut Comœdia vocaretur. Hæc autem carmina in prætis primum mollibus agebantur. Nec deerant præmia, quibus ad ſcribendum doctorum provocarentur ingenia: ſed & actoribus munera offerebantur, quo libentius jucundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis uterentur. Caper namque pro donis his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur: à quo etiam Trogœdiæ nomen exortum eſt. Nonnulli autem ex amurca olei fæce, quæ eſt humor aquatilis, Tragœdiam dici vocarique maluerunt. Qui ludi cum per artifices in honorem

Liberi patris agerentur, etiam ipſi Comœdiarum Tragœdiarumque ſcriptores, hujus Dei velut Patris numen colere venerarique cœperunt. Cujus rei probabilis ratio extitit: ita enim carmina inchoata proferebantur, ut per ea laudes ejus & facta glorioſa celebrari proferrique conſtaret: tum paulatim fama hujus artis increbuit. *Theſpis* autem primus hæc ſcripta in omnium notitiam protulit. Poſtea *Æſchylus*, ſecutus exemplum, publicavit. De quibus ita *Horatius* in Arte Poetica loquitur:

Ignotum tragicæ genus inveniſſe Camœnæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe Poemata Theſpis,
Quæ canerent, agerentque peruncti fœcibus ora.
Poſt hunc perſonæ, pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus, & modicis inſtravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.
Succeſſit vetus his Comœdia, non ſine multa
Laude: ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi: lex eſt accepta: choruſque
Turpiter obticuit ſublato jure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquêre Poetæ:
Nec minimum meruere decus, veſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta:
Vel qui Prætextas, vel qui docuêre Togatas.

FABULA generale nomen eſt, ejus duæ primæ partes ſunt, Tragœdia & Comœdia. Si Latina argumentatio ſit, Prætextata dicitur. Comœdia autem multas ſpecies habet: aut enim Palliata eſt, ut Togata, aut Tabernaria, aut Attellana, aut Mimus, aut Rhintonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta, ob humilitatem argumenti ejus, ac vilitatem actorum, qui non cothurno aut ſocco utuntur in ſcena, aut pulpito, ſed plano pede: vel ideo quod non negotia continet, quæ perſonarum in turribus aut in cœnaculis habitantium ſunt, ſed in plano & humili loco. Perſonati primi egiſſe dicuntur Comœdiam Cincius & Faliſcus: Tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autem Comœdiarum ſcripta ex quatuor rebus omnino ſumuntur, nomine, loco, facto, eventu. Nomine, ut Phormio, Hecyra, Gurgulio, Epidicus. Loco, ut Andria, Leucadia, Brunduſina. Facto, ut Eunuchus, Aſinaria, Captivi. Eventu, Commorientes, Adelphi, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ ſunt tres: Palliatæ, Græcum habitum ferentes: quas nonnulli Tabernarias vocant. Togatæ juxta formam perſonarum, habitum togarum deſiderantes. Attellanæ, ſalibus & jocis compoſitæ, quæ in ſe non habent niſi vetuſtam elegantiam. Comœdia autem dividitur, in quatuor partes, Prologum, Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus eſt prima dictio, à Græcis dicta πρόλογος, id eſt, antecedens veram fabulæ compoſitionem elocutio. Ejus ſpecies quatuor ſunt: Συναπτικὸς, commendatitius: quo fabula vel Poeta commendatur. Ἀναφορικὸς, relativus: quod aut adverſario maledicta, aut gratiæ populo referuntur. Ὑποθετικὸς, argumentativus: fabulæ argumentum exponens. Μικτὸς, miſtus: omnia hæc in ſe continens. Inter Prologum & Prologium quidam hoc intereſſe voluerunt: quia prologus eſt velut præfatio quædam fabulæ, in quo

quo ſolo ſcilicet, præter argumentum, aliquid ad populum vel ex Poeta vel ex ipſius fabulæ, vel actoris commodo loquitur. Prologium autem eſt cum tantum de argumento dicitur. Protaſis eſt primus actus initiumque dramatis, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem retinendam. Epitaſis eſt incrementum proceſſuſque turbarum, ac totius, ut ita dixerim, nodus erroris. Cataſtrophe eſt converſio rerum ad jocundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum. In pleriſque fabulis ipſarum nomina priora ponebantur, quam Poetarum: in nonnullis Poetarum, quam fabularum. Cujus moris diverſitatem antiquitas probat. Nam cum primi aliqui fabulas ederent, ipſarum nomina pronuntiabantur ante, quam Poetæ pronuntiarentur, ne aliqua invidia à ſcribendo deterreri poſſent. Cum autem per editionem multarum, Poetæ jam eſſet authoritas acquiſita, rurſus priora Poetarum nomina proferebantur: ut per ipſorum vocabula fabulis attentio acquireretur.

Actas diverſis ludis manifeſtum eſt inſcribi. Nam ludorum quatuor ſunt ſpecies, quos Curules Ædiles munere publico curant. Megalenſes, magnis Diis conſecrati, quos Græci μεγαλησίους appellant. Funebres, ad retinendum populum inſtituti, dum pompa funeri decreta in nomine patricii viri plene inſtruitur. Plebeii, qui pro ſalute plebis eduntur. Apollinares, Apollini conſecrati. In ſcena duæ aræ poni ſolebant, dextra Liberi, ſiniſtra ejus Dei cui ludi fiebant: unde *Terentius* in Andria ait, *Ex ara hac ſume verbenas.*

Hinc Ulyſſem palliatum ſemper inducunt: ſive quod aliquando inſaniam ſimulavit: quo tempore tectum ſe eſſe voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire, ſeu ob ſingularem ſapientiam, qua tectus munituſque plurimum ſociis profuit. Hujus enim virtutis erat, animi ſemper decipientis ingenium. Nonnulli Ithacæ incolas, ſicut Locros, palliatos fuiſſe commemorant. Achillis & Neoptolemi perſonæ, diademata habent; quamvis regalia ſceptra nunquam tenuerint: cujus argumenti probatio talis inducitur, quod nunquam cum reliqua Græciæ juventute ad gerenda cum Trojanis bella, ſacramenta conjurationis inierunt, nec unquam ſub Agamemnonis imperio fuerunt.

Comicis ſenibus candidus veſtitus inducitur, quod is antiquiſſimus fuiſſe memoratur. Adoleſcentibus diſcolor attribuitur. Servi comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratia, vel quo expeditiores agant. Paraſiti cum intortis pallijs veniunt. Læto veſtitu candidus: ærumnoſo obſoletus: purpureus diviti, pauperi phœniceus datur: militi chlamys purpurea: puellæ habitus peregrinus inducitur: leno pallio varii coloris utitur: meretrici ob avaritiam luteum datur. Syrmata dicta ſunt ab eo, quod trahuntur: quæ res ab ſcenica luxuria inſtituta eſt. Eandem in luctuoſis perſonis incuriam ſui per negligentiam ſignificat. Aulæa quoque in ſcena intexta ſternuntur, quod pictus ornatus erat, ex Attalica regia Romam uſque perlatus: pro quibus ſiparia ætas poſterior accepit. Eſt autem mimicum velum, quod populo obſiſtit, dum fabularum actus commutantur. Diverbia hiſtriones pronuntiabant. Cantica vero temperabantur modis, non à Poeta, ſed à perito artis muſicæ factis. Neque enim omnia iiſdem modis in uno cantico agebantur, ſed ſæpe mutatis, ut ſignificant qui tres numeros in Comœdiis ponunt, qui tres continent mutatos modos

cantici illius. Qui hujuſcemodi modos faciebant: nomen in principio fabulæ & ſcriptoris & actoris ſuperponebant. Hujuſmodi adeò carmina ad tibias fiebant; ut his auditis, multi ex populo ante diſcerent, quam fabulam acturi ſcenici eſſent, quam omnino ſpectatoribus ipſis antecedens titulus pronuntiaretur. Agebantur autem tibiis paribus aut imparibus, & dextris aut ſiniſtris. Dextræ autem & Lydiæ ſua gravitate ſeriam Comœdiæ dictionem pronuntiabant. Siniſtræ & Serranæ acuminis levitate jocum in Comœdia oſtendebant. Ubi autem dextra & ſiniſtra acta fabula inſcribebatur, miſtim joci & gravitates denuntiabatur.

DESID. ERASMUS ROTERODAMUS DE METRIS TERENTIANIS.

COMICI Latini multi libertatem ſibi uſurparunt in verſibus, ſed nemo largius Terentio: adeò ut apud priſcos quoque fuerint qui judicarent, in hujus fabulis nullam eſſe carminum legem. Sed hos falli manifeſtum eſt. Rurſus fuerunt qui non negarunt, ab hoc ſervari metrorum leges, ſed ob immodicam libertatem non eſſe operæ prerium torqueri doctos carminum dimenſione, quòd & res ſit immenſi laboris, nec ita multum adferat frugis. At ego ab utroque genere diſſentio: nam ut manifeſtius eſt, quàm ut egeat probatione, Terentii comœdias verſibus conſtare, ita qui negligendam putarunt metrorum rationem, frequenter Poëtæ ſermonem corruperunt, dum aliam vocem pro alia ſubjiciunt, quod nimium ſæpe uſu venit ſcribis in auctoribus ſolutæ dictionis, dum addunt atque adimunt, dum verborum invertunt ordinem. Nonnihil etiam hîc peccarunt eruditi, qui dum carminum genera diſtinguunt ac dimetiuntur, parum attenti, interjecerunt verba quædam, ut explerent verſus hiatum, aut reſecuerunt quod videbatur ſupereſſe. Videtur autem ſtudio factum à Terentio, ut diſſimulato carmine quamproximè accederet ad orationem ſolutam: quod idem affectaſſe videtur Horatius in Sermonibus & Epiſtolis. Hinc tanta in dimetiendo difficultas, ut exiſtiment ipſum Donatum, aut Cornutum, aut Aſperum, ſi viverent, in locis aliquot vel hæſuros, vel inter ſe diſſenſuros. Proinde nos quatriduanam opellam ſumpſimus, ut adoleſcentulis aliquam hujus difficultatis partem adimeremus, non quidem in omnes fabulas, ſed in unam perpetuò, & in cæteris carptim: quo ceu filo adjuti, ſeſe faciliùs è cæteris explicent labyrinthis. Conſtant autem hujus fabulæ his fermè metrorum generibus.

Iambico trimetro, qui & ſenarii dicuntur à numero pedum.

Iambico tetrametro, qui ab aliis quadrati, ab aliis octonarii dicuntur. Monometrum ac dimetrum rarò interjicitur. In hoc genere quovis loco pro iambo ponit tribrachyn, ſpondæum, dactylum, anapæſtum, modò totius carminis penultima ſyllaba ſit brevis. Siquidem in hoc verſu:

Nullum eſt jam dictum, quod non dictum ſit prius:

omnes ſpondæi ſunt, excepto ultimo, cujus generis & alios aliquot reperias.

Eandem

Eandem libertatem ſumit in trochaicis, tetrametris catalecticis, ſatis habens ſi totius carminis penultima ſit brevis. Illud tamen ubique cavetur, ne vel trochæus ingrediatur Iambicum carmen, vel Iambicus trochaicum.

Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudatur una ſyllaba, producta penultima, quoties Iambico dimetro acatalectico accinitur dimeter catalecticus. Veluti ſi, *Jam lucis orto ſidere*, accinas, *Cultor Dei memento.*

Quanquam in hoc quoque genere uſurpatur, cùm communis, de qua dictum eſt, Comicorum libertas, tum illa peculiaris, quòd pro penultima longa ponit interdum duas breves. Exemplum eſt in Actus quarti ſcena ſecunda:

Jam ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum.

Hîc penultima producta eſt. Ibidem.

Orare juſſit, ſi ſe ames, hera, jam, ut ad ſeſe venias. Item.

Hanc expetivi, contigit, conveniunt mores, valeant.

In his pro penultima longa ponuntur duæ breves. Hos verſus etiam ſcazontes appellant.

Eſt ſcazontis genus diminutum, quod dimetro Iambico accinit duos trochæos: velut in Actus tertii ſcena ſecunda:

Adhuc, Archillis, quæ adſolent: Hic dimeter eſt, *quæque oportet:* Duo ſunt trochæi. Contrà in aliis additur pes legitimo numero. Interim prior carminis pars eſt trochaica, poſterior iambica & contrà.

Admiſcentur interdum & cretici, ſive amphimacri, qui pes mediam habet brevem inter extremas longas: ſic ut ſinguli verſus habeant quaternos aut ternos creticos, niſi quòd hîc quoque uſurpatur libertas comica ſicut in cæteris. Exemplum eſt in quarti actus ſcena prima:

Ut malis gaudeant, atque ex incommodis.

Quatuor cretici ſunt, niſi quod tertius eſt ſpondæus. Ibidem:

Tum impudentiſſima eorum oratio eſt.

Tres habent creticos. Quanquam arbitror prius carmen vitiatum mutato dictionum ordine. Etenim ſi ſic legas: *Et tamen res cogit denegare, ibi tum eorum impudentiſſima oratio eſt:* ut poſterior verſus excipiat ſynalœpham prioris, carmen probè conſtat. Quidam tamen malunt hîc eſſe trimetros trochaicos catalecticos.

Iambici trimetri facilior eſt dimenſio, cum penthemimeris finit dictionem. Velut, *Effertur, imus.* Et, *Sic cogitabam.*

Difficilior cum contrà: Ut, *Honeſtæ & liberali: accedo ad pediſſequas.* In *be* cæſura eſt. Idem efficiunt crebræ ſynalœphæ: ut ibi, *Quæ ibi aderaxt, fortè unam aſpicio adoleſcentulam.*

In tetrametris item iambicis ac trochaicis durior eſt dimenſio, ſi prior dimeter non finiat dictionem, præſertim ſi non ſit iambus, aut ſi accedat ſynalœphe, ut,

Meum gnatum rumor eſt amare, id populus curat ſcilicet.

Prior dimeter finitur in *ma*, ſyllabam productam, & excipitur à ſynalœphe *re id.*

Rurſus ibidem:

Qui poſtquam audierat non datum iri, &c.

Prior dimeter deſinit in *i*, admixta ſynalœphe.

Turbat

Turbat & illud Lectorem minus exercitatum, quod interdum repentè miſcet iambica cum trochaicis, trimetra interdum & dimetra aut monometra cum tretrametris, acatalectica cum catalectícis, cretica cum iambicis ac trochaicis: quod locis aliquot annotavimus in margine. Ea mixtura maximè fit ubi res ſunt turbulentiores. Fit interdum, ut ſcena prior deſinat in hemiſtichium, & ab hujus clauſula incipiat ſcena proxima: velut in Andriæ actus tertii, ſcena tertia, *Sed eccum video ipſum foras exire.* Dimeter eſt plenus cum ſeſquipede. Perficitur initio ſcenæ ſeq. *Ad te ibam, quidnam eſt?* ut ſit ſcazon tetrameter catalecticus. Nonnunquam dictio quæ pertinet ad ſenſum verſus ſeq. per eliſionem annectitur fini præcedentis: ut in prologo Eunuchi, *Qui bene vertendo & eas deſcribendo male, ex Græcis bonis, &c.* Durius eſt, cùm diſſecta dictione, prior ſyllaba finit verſum, reliquæ incipiunt ſequentem, ut Eunuchi actus tertii, ſcena prima:

Continuò ſi quando illa dicet, Phædriam
Intromittamus commeſſatum, tu Pamphilam.

Eliſiones item & ſynæreſes, præſertim minus uſitatæ apud recentiores, faciunt ut Lector impeditus frequenter hæreat in carmine. Eliditur autem in comicis verſibus *s* conſonans, ut in ſcena 1. *Sine invidia laudem invenias & amicos pares.* Rurſus ibidem, *Liberius vivendi fuit poteſtas, nam antea, &c.* Item in ſcena tertia, *Enimvero Dave nihil loci eſt, &c.*
Carmen enim incipit ab anapæſto. Et ante in ſcena prima, *Enimvero ſpectatum ſatis.*

Eliditur & *s*, tum in fine, tum in media dictione. In fine, ut in prima ſcena,

Sed quid opus eſt verbis? Sed quid opu'ſt. Eliſa ſimul & vocali *e*.
Idem fit in *ſatis, Nec ſatis digna cui committas, &c.*

Rurſus in prologo Andriæ, fit in medio dictionis, *Id iſti vituperant*: aliiſque locis compluribus, quorum aliquot in margine annotavimus. Interdum elidunt *l*, ut in prima ſcena Andriæ, *Pro uxore habere hanc peregrinam, ego illud ſedulò*: ut *grinam ego il*, faciant dactylum. Hanc libertatem frequenter uſurpat Homerus, dum *s*, elidit in ὀνυκλὶς, & *l*, in ἀχλὺς.

Sæpenumero contrahuntur vocales, velut in his, *fuit, Deos, dies, meus, ſuus, ſcias, nihil mihi*, ut ſint monoſyllaba. Similiter *ei, ejus, hujus, cujus*, monoſyllaba ponuntur ſubinde: *eorum, meorum* diſſyllaba. *Liberius vivendi fuit poteſtas, Di fuit*, facit ſpondæum. *Scias poſſe habere jam ipſum ſuæ, &c. Scias poſſe* ſpondæus eſt: & *ſuæ* unica ſyllaba eſt. *Meum gnatum rumor eſt amare, meum gna* ſpondæus eſt. Item *antehac* diſſyllabum eſt. *Nam quod antehac fecit.* Frequenter eliditur *d*, in *quid* & *ſed* pro vocali, & ſicut in *periculum*, elidimus *u*: idem hìc facit in *paululum* & *annulum*. Quin & ſyllabæ quædam aliter pronunciantur, quàm apud recentiores uſurpatæ ſunt: velut in *ſuſpicio*, ſecunda producitur: unde factum eſt, ut quidam

dam legant *ſuſpicionem.* Rurſum in *cave, vade, mane,* & ubi finalis corripitur.

Minimo momento mutatur genus carminis, velut in actus quarti, ſcena 1. Si legas,

In denegando modo quis pudor eſt paululum. Trimeter eſt iambicus. Rurſus ſi *In* annectas fini verſus præcedentis, verſus conſtabit quatuor creticis. *Denegan-do modo-quis-pudor ſt. paululum.* Si in *modo,* facias pyrrhichium, erit trimeter trochaicus catalecticus.

Dene-gando-modo-quis pu-dor eſt-paululum.

Porrò inter Iambos tetrametros catalecticos, & trochaicos tetrametros catalecticos, tanta eſt affinitas, ut interdum nihil referat eundem verſum utrum per iambos, an per trochæos metiaris. Velut in actus tertii, ſcena quarta,

Utinam mihi eſſet aliquid hîc, quo nunc me præcipitem darem.

Si *mihi* facias unicam ſyllabam, trochaicus eſt, ſi duas, iambicus eſt: quale eſt & in Actus v. Scena 1.

Satis jam ſatis, Simo! ſpectata erga te amicitia eſt mea.

Item ſequens:

Satis pericli cæpi adire, orandi jam finem face.

Licet per iambos vel per trochæos metiri. Hujus generis ſunt & alii complures. Illud mihi monendus eſt Lector, ut meminerit à notato metro idem carminis genus durare, donec repererit annotatum diverſum.

IN CARMINUM GENERA

EX EODEM ERASMO.

In Prologo. IN titulo, *Cneo Sulpitio Coſſ.* Glareanus legit *Caio. Nam in prologis.*] Aut non eliditur *m,* aut *prælogi* dixit, ut Græci *pœlypus,* & nos *opilio. Non ita diſſimili ſunt argumento.*] Niſi elidas in *argumento,* ſyllabam, non conſtat trimeter: aut niſi legas, *diſſimili argumento ſunt.*

Act. I. Sc. I. *Id iſti.*] Eliditur *s.* in *iſti. Vos iſthæc.*] Iambici trimetri. *Cognoſces, & quid facere in hac re te.*] Vel *te hac in re.*

Liberius vivendi fuit.] Niſi elidas *u,* in *vivendi,* carmen non conſtat: & *fuit* monoſyllabum eſt. *Sine invidia.*] Eliditur *v,* conſonans: & niſi ſit proceleuſmaticus, in *dia* fit Synæreſis. *Ex Andro commigravit huc.*] Aliter *huic. Nam qui cum ingeniis conflictatur ejuſmodi.*] Ejuſmodi triſyllabum eſt. *Quid obſtat, cur non veræ.*] Aliter, *Quid igitur obſtat,* ſed tum *veræ* expungendum. *Pro uxore habere hanc peregrinam, ego illud.*] Elidi-tur *l,* aut verſus non conſtat.

Sed quid opus eſt.] *Opu'ſt. Non dubium eſt.*] Iambici Trimetri. Act. 1. Sc. 2. *Futuras eſſe audivit.*] *Eſſe*, redundat in metro, ni facias ſynæreſin in *audiit*, aut niſi elidas *e* in *ſed*, quod aliquoties facere videtur Terentius *ſd. ipſ.* ut ſit interjectio veluti conticeſcentis repentè. *Mirabar.*] Iambicus tetrameter. *Verebar.*] Dimeter. *Nunquam cuiquam.*] Trochaici tetrametri. *Id voluit.*] Iambici tetrametri. *Ne eſſet.*] Trochaicus tetrameter. *Aſtutè.*] Iambici. *Si ſenſero hodie quidquam in his te nuptiis.*] Aliter *hiſce.* Redit ad trimetros. *Verberibus cæſum.*] Rurſus ad tetrametros.

Enimvero Dave.] Iambici tetrametri. In *enimvero* eliditur *m* & *u* conſonans. Act. 1. Sc. 3. *Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: ſin opitulor, hujus minas.*] *Ejus & hujus* ſunt monoſyllaba. *Quo jure, quaque injuria præcipitem me.*] Me redundat. *Ad hæc mala.*] Trimetri. *Sive iſta.*] *Iſta* redundat. *Mihi, quidem.*] Videtur Trochaicus Hypercatalecticus. *Sed Myſis.*] Trimeter Iambicus. *Conveniam Pamphilum.*] Iambicus tetrameter. *Audivi* Act. 1. Sc. 4. *Archillis.*] Trochaici, tetrametri, catalectici. *Sed quidnam.*] Act. 1. Sc. 5. Tetrameter Iambicus, niſi, *ſed*, ſit extra verſum additum. *Hoccine eſt humanum factum?*] Iambici tetrametri. *Quid illud eſt?*] Tetrametro accinitur monometer. *Uxorem decrerat.*] Tetrametri Iambici. *Miſeram me.*] Dimeter. *Quid Chremes.*] Trochaici tetrametri. *Itáne obſtinate.*] Tetrameter Iambicus. *Quod ſi ſit.*] Dimeter. *Adeon' hominem eſſe invenuſtum.*] Prior dimeter eſt Trochaicus, alter eſt dimeter catalecticus, in penultima duas breves habens pro longa: poteſt tamen totus eſſe Iambicus, ſi legas, *adeon'*, aut in *invenuſtum*, elidas *s*, conſonantem. *Prô Deum.*] Dimeter, redundante pede. *Chremetis pacto.*] Tetram. Iamb. *Contemptus.*] Iamb. trimet. *Repudiatus.*] Trochaici tetram. *Nam quid ego.*] Dimeter Iamb. *Tantamne rem.*] Tetram. Iamb. *Quod ſi ego reſciſſem id prius.*] *Prius* unica ſyllaba eſt. *Aliquid facerem.*] Trochaici tetram. *Amor miſericordia.*] Iambicus tetrameter catalecticus, penultima longa. *Tum patris pudor, qui me tam leni paſſus eſt animo uſque adhuc.*] Aliter *ad hoc.*] Iambici tetrametri. *Laborat è dolore, atque ex hoc miſera ſolicita eſt, diem.*] Aliàs *die. Ne deſeras ſe.*] Trimetri Iambici. *Per tuam.*] *Tuam* unica ſyllaba eſt. *Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.*] *Tuæ* & *-dei* monoſyllaba ſunt. *Sed cur tu.*] Sunt duo dimetri catalectici: poſterior habet duas breves in penultima pro longa. *Ne ad mer-* Act. 2. Sc. 1. *bum.*] Hic Senarius perficitur initio proximæ ſcenæ. *Quid ais, Byrrhia? Datúrne illa.*] Dimeter. *Nuptum.*] Senarii. *Ita poſtquam.*] Tetrametri Iambici. *Quod poſſit.*] Senarius. *Ah, quanto.*] Monometer. *Te id dare.*] Duo trochaici tetrametri. *Facilè omnes.*] Iambici tetrametri. *Abi hinc in malam.*] Suſpicor *abin*, aut *abeas* legendum, ut conſtet verſus. Iambici trimetri. *Ad te venio.*] Trochaici tetrametri. *Sed iſtud.*] Eliditur *s*, in *iſtud. Audi nunc jam.*] Si dividis *jam*, verſus conſtat. *Cum*

is nihil promereat, poſtulare.] Iambicus tetrameter, niſi elidas *u*, in *poſtulare*. *Nuptias effugere.*] Trochaici. *Niſi ea, quæ nihil opus.*] In *opus* eliditur *s*. *Dii boni.*] Trochaici tetrametri. *Tuus pater.*] *Tuus* unica ſyllaba eſt. *Redeunti interea ex*
Act. 2. Sc. 2. *ipſa re mihi incidit ſuſpicio.*] In *ſuſpicio* antepenultima producitur.

Maneo, interea introire.] *Introire* triſyllabum eſt. *Quid igitur.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Ipſius ſibi.*] In *ipſius* eliditur *s*. *Egóne dicam.*] Duæ ſyllabæ deſunt. Fortè ſcriptum erat, *faciam Dave*, & quoniam ſequitur nomen
Act. 2. Sc. 3. perſonæ, lector putavit idem bis poſitum. *Suadere noli.*] Iambici trimetri. *Sine omni periculo.*] *Omni* ſupereſt. *Patri dic*] Iambici tetrametri. *Dabit nemo : inveniet inopem potius.*] In *inveniet u* eliditur. *Potius* diſſyllabum eſt. *Aliam otioſus.*] Aliàs *alia. Vide quò me inducas.*] *Vide* Pyrrhichius eſt.

Act. 2. Sc 4. *Dicam, puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ab illa.*] Aliàs, *ex.*
Act. 2. Sc. 5. *Reviſo quid agant.*] Iambici trimetri. *Herus me relictis rebus.*] Iambici trimetri. *Neque iſtic.*] *s*, eliditur in *iſtic.*

Act. 2. Sc. 6. *Hic nunc me credit.*] Iambici trimetri. *Propter hoſpitæ hujuſce conſuetudinem.*] Hic verſus videtur depravatus, inverſo dictionum ordine. Conſtabit ſi legas, *Hujuſce propter conſuetudinem hoſpitæ. Subtriſtis viſus eſt.*] *Viſuſt. Nihil propter hanc rem, ſed.*] In *ſed* eliditur *d*. *Quidnam eſt.*] Si legas quid id eſt, aut quidnam eſt, verſus conſtabit.

Act. 3. Sc. 1. *Ait nimium.*] *Ait* unica ſyllaba eſt, *Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum.*] *Meorum*, diſſyllabum eſt. *Hem illic eſt huic rei caput.*] *Rei*, monoſyllabum eſt. *Ita pol quidem.*] Iambici trimetri. *Sed hic Pamphilus.*] In *ſed* videtur elidi *d* litera, aut certè vocalis *e*. *Vix tandem ſenſi ſtolidus.*] In *ſtolidus* eliditur *s* in fine. *Nunc hujus.*] *Hujus* monoſyllabum eſt. *Adhuc Archillis.*] Iambici dimetri tres, quibus accinuntur duo trochæi.

Act. 3. Sc. 2. *Date.*] Dimeter catalecticus.

Peræcaſtor.] Iambicus trimeter. *Deos quæſo.*] Iambici tetrametri. *Non imperabat coràm quid opus facto eſſet puerperæ.*] *Puerperæ* triſyllabum eſt. *Tibi videor.*] Si legas *videbor*, conſtat verſus. *Credone tibi.*] Iambicus trimeter. *Teneo quid eret.*] Item hic. *Quid credas.*] Iambici tetrametri. *Certè enim.*] Trochaicus tetrameter. *Egóne.*] Iambici tetrametri. *Hoc ego ſcio.*] Huic verſui deeſt ſyllaba, nam eſt ſcazon. *Sed nihilo.*] Trochaici tetrametri. *Hoc niſi ſit, puerum ut tu videas, nihil moventur.*] Aliàs *morentur*. *Quid ais.*] Trochaicus dimeter catalecticus. *Id conſilii.*] Rurſus trochaici tetrametri. *Non impulit.*] Iambici trimetri. *Atque adeò.*] Iambicus tetrameter
Act. 3. Sc. 3. ſcazon catalecticus. *Jubeo Chremetem.*] Iambici tetrametri. *Auſculto.*] Iambicus dimeter. *Per te ego.*] Iambici trimetri. *Dehinc facilè ex illis ſeſe emerſurum malis.*] Emergere activè. *Neque illum.*] In *illum* eliditur *l*. *At iſtuc.*] In *iſtuc* eliditur *s*. *Sed quid ais.*] Iambici tetrametri catalectici ſcazontes.

Sed

Sed eccum.] Aliàs *atque.* Hæc pars eſt ſcazontis ſequentis. *Ad te ibam.*] Scazontes ut antè. *Cur uxor.*] *Uxor* redundat in verſu, & videtur additum ab Interprete. *Ego dudum.*] Iambici tetrametri. *Nunquam quivi ego iſtuc.*] Aut eliditur *u*, in *quivi*, aut *s*, in *iſtuc. Hem.*] *Hem* pendet à priore verſu. *Narro, quæ tu dudum.*] Aliàs *narro huic. Quidnam audio.*] Trochaicus tetrameter catalecticus. *Hem quid dixti.*] Rurſus octonarii Iambici. *Nullus ſum.*] In *nullus* eliditur *s. Sed eccum.*] Dimeter Iambicus. *Utinam mihi.*] Trochaicus tetrameter catalecticus. Act. 3. Sc. 4.

Ubi illic.] Iambici tetrametri. *Qua fiducia.*] *Qua* refertur ad dimetrum priorem. *Nec quid de me.*] *Nec* pertinet ad dimetrum priorem. *Hem quo fretus.*] *Hem* additur extra metrum. *Hoccine.*] Hic eſt Iamb. pentameter. *Tanta vecordia.*] Cretici dimetri, id eſt quatuor pedum. *Et tamen res cogit.*] Aliàs *premit.* Deeſt aliquid metro, nam pro quarto cretico poſuit iambum. *Tum impudentiſſima.*] Cretici tres. *Quis tu es.*] Et hîc pro quarto cretico ponitur iambus. *Proxumus ſum.*] Cretici quatuor. *Si roges.*] Cretici tres. *Non verentur.*] Trochaicus ſcazon. *Sed quid agam.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Multum moleſtus certò.*] Iamb. tetrameter. *Etiam nunc me ſubducere.*] Aliàs *ſeducere.* Act. 3. Sc. 5. Act. 4. Sc. 1. Act. 4 Sc. 2.

Quid iſtuc.] Trochaici tetrametri. *Quantaſque.*] Iambici trimetri. *Quid iſtuc.*] In *iſtuc* eliditur *s. Imò etiam.*] Iambici trimetri. *Quis ambo.*] Iambicus tetrameter. *Niſi mihi Deos.*] Et hic tetrameter. *Factum eſt.*] Trimetri rurſus. *Imò etiam, nam ſatis.*] In *ſatis* eliditur *s. Factam.*] Iambici tetrametri. *Jam ubi ubi erit.*] Iambici tetrametri ſcazontes catalectici. *Optumè te mihi offers.*] Verſus conſtat, ſi legas, *Opportunè te mihi offers. Nihil ne eſſe.*] Iambici trimetri. *Quò portas puerum*] Hemiſtichium abſolvitur proxima ſcena. *Myſis nunc opus.*] Iambici trimetri. *Nova nunc religio te.*] Aliàs *in te. Revertor.*] Iambici trimetri. *Illic eſt.*] Iambicus tetrameter. *Quid turbæ.*] Trochaicus catalecticus. *Quid illic hominum litigant.*] Aliàs *litigat. Tam annona.*] Rurſus trimetri Iambici. *Qui hîc neminem alium video.*] Aliàs *videam. Mirum verò, impudenter mulier ſi facit meretrix.*] Iambicus ſcazon catalecticus. Senarius erit, ſi legas, *Mirum impudenter mulier ſi meretrix facit. Ab Andria eſt.*] Iambici trimetri. *Eho, an non eſt.*] *Eho* eſt extra verſum, aut annectitur priori. *Cum in pariundo aliquot adfuerunt.*] *Adfuerunt* triſyllabum eſt. *Tanto hercle magis.*] In *magis* eliditur *s. Quis hîc loquitur?*] In *quis* eliditur *s. Novi rem omnem, ſed eſt Simo intus?*] Pentameter eſt, niſi legas, *intus eſt*, in fine. *Ne me attingas.*] Iambicus tetrameter. *Eho inepta.*] Trimetri. Act. 4. Sc. 3. Act. 4. Sc. 4. Act 4. Sc. 5.

Quid ſciam.] Aliàs *qui. In hac habitaſſe.*] Iambici trimetri. *Quæ ſe inhoneſtè optavit parare hîc divitias.*] Eliditur *v*, conſonans in *divitias. Itane Chryſis.*] Duo trochæi, tres cretici. Act. 4. Sc. 6.

Nôsne? sic.] *Sic* addunt Interpretes, & sine illo non constat versus trimeter. *Ut quimus.*] Iambici trimetri. *Tum ipsam despoliare non licet.*] Aliàs *lubet.*

Act. 1. Sc. 5. *Optume hospes.*] Si addas *morem* in principio, constat versus: aut si pro *optumè* legas *opportunè* & probabile est hoc commissum scriptoris vitio. Nam Donatus non addit *morem.*

Act. 5. Sc. 2. *Satis jam.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Vide, quàm iniquus. Vide* corripit, sicut *cave. Animo jam nunc.*] Trochaici tetrametri. *Quid illud mali est.*] In *illud* eliditur *l.*

Imò verò indignum.] Nisi in *verò* elidas *v* consonans, versus erit Iambicus tetrameter catalecticus. *Tristis severitas.*] In *tristis* eliditur *s. Quidnam apportas?*] Iambicus tetrameter. *Quid ait?*] Trochaici rursum. *Hem Dromo.*] Si *hem* est in versu, Iambicus est tetrameter. Si annectas versui præcedenti, trochaicus est tetrameter catalecticus.

Act. 5. Sc 3. *Audi, obsecro.*] Iambici tetrametri. *Ego jam te.*] Duo trochaici tetrametri. *Age nunc.*] Iambici trimetri. *Quis me volt?*] Iambici trimetri. *Num facti piget.*] Aliàs *pudet.*

Vide num ejus color.] *Co* corripitur. *Ego me amare.*] Trochaici
Act. 5. Sc 4. tetrametri. *Vis me uxorem ducere? hanc vis.*] *Hanc* supereſt, nisi legas *uxorem hanc. Mitte orare.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Sed hiccine.*] *Sed* redundat, nisi elidas *e. Ego istæc.*] *s*, eliditur in *istæc. Eadem hæc Chreme.*] Tetrameter scazon catalecticus. *Quod spero.*] Octonarius Iambicus. *Cujam igitur.*]

Act. 5. Sc 5. Iambicus dimeter. *Certè mea est.*] Trochaici tetrametri. *Tum illam hic.*] Iambici tetrametri. *Jube solvi.*] *Jube* pyrrhichius est. *Provisio.*] Iambicus tetrameter. *Non putare.*] Trochaicus tetrameter.

Ego vitam Deorum.] *Deorum* dissyllabum est. *Quod voluptates.*] In *voluptates* eliditur *u. Sed quem ego.*] Iambicus tetrameter. *Quid illud?*] Trochaicus tetrameter uterque. *Pamphilus ubi-*
Act. 3. Sc. 1. *nam?*] Iambici tetrametri. *Et quidem ego.*] Trochaici tetrametri *Prius resciscere tu.*] Si legas, *tu prius resciscere*, versus probè constat. *Calliopius recensui.*] Dimeter iambicus.

EX EUNUCHO.

In Prologo. ARGUMENTUM secundum, quod incipit Meretrix, non sunt versus. *Si quisquam est.*] Senarii. *Atque à thesauro.*] Aliàs *à thesauris*, puto fuisse scriptum, *à thesauro is. Quam illic.*] *Illic* pro *ille*, ut aliàs sæpe. *Unde esset.*] Aliàs *is sit. Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius.*] Omnes spondæi, excepto ultimo. *Quid igitur faciam.*] Iambici trimetri.

Act. 3. Sc. 3. *Verùm si incipies, neque perficies.*] Aliàs *pertendas.*

Et

Et illas quas habet.] In *illas* eliditur *l.* *Miseram me.*] Iambici trimetri. *Quid hic stabas.*] In *quid* videtur elidi *d.* *Aut ego istuc.*] In *istuc* eliditur *s.* *Cupio aliquos.*] *Cupio* supereſt in trimetro. *Ego excludor.*] *Ego* prior ſyllaba pertinet ad finem metri præcedentis. *Egon' id.*] Idem *hic.*

Si quidem biduum.] *Siquidem* corripit, cum videantur duæ dictiones. Ita Ovidius, *Siquidem eſt ventura ſenectus.* *Fac ita ut juſſi, deducantur iſti.*] Trochaicus tetrameter acatalecticus, niſi tollas è verſu *iſti.* *Fiet.*] Trochaicus catalecticus. *Ah rogitare.*] Iambicus dimeter. *Utinam tam.*] Trochaicus tetrameter. *Ne istuc.*] Trimeter Iambicus. *Memini.*] Iambicus ſcazon catalecticus. *Perpeti.*] Trochaici. *Opus ſ[illegible]iam.*] Elide duo *s.* *Tandem ego.*] Iambicus tetrameter. *Univerſum triduum.*] Trochaici. *Vide quid.*] *Vide* pyrrhichius. *Ni ego me turpiter hodie hic.*] Aliàs *hinc.* *Dii immortales.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Quid intereſt.*] In *quid* eliditur *d.* *Simul conſilium cum re amiſti? viden'.*] Niſi elidas *l*, in *ſimul*, Iambicus eſt, & in trochaico eliditur *u*, in *viden'* niſi legas *vide.* *Sed his.*] In *ſed* eliditur *d.*

Negat quis.] Iambicus tetrameter. *Omnia aſſentari.*] Trochaici. *Dum hæc loquimur.*] Iambicus ſcazon trimeter catalect.

Aucupes.] *Aucupes* videtur adjectum, nam & repugnat verſui, nec ponitur à Donato. *Ille ubi miſer famelicus videt me eſſe in tantum honorem.*] Aliàs *tanto honore.* *Et rogitare.*] Aliàs *rogare.*] *Occidi.*] Creticus. *Neque virgo.*] Octonarii Iambici. *Tædet harum.*] Trochaici tetrametri.

Hic verò eſt.] Iambicus tetrameter catalecticus. *Dices fuiſſe.*] Iambicus acatalecticus. *Ut illum Dii.*] Iambicus tetrameter catalecticus. *Méque adeò.*] Tetrameter acatalecticus.

Ita prorſum.] Dimeter Iambicus. *Flos ipſe.*] Senarius catalecticus uterque. *Quid virgo.*] Iambici tetrametri catalectici. *Adveniens.*] Iambici trimetri. *Imò enimvero.*] Elidituf *u.* *Sexvel.*] *Vel* ſupereſt in verſu. *Dum hæc dicit.*] Aliàs *loquitur.* *In hanc noſtram.*] *Hanc* redundat in metro.

O Parmeno!] Aliàs *Eho.* *Huc deducta.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Videbit.*] Iambici tetrametri. *Dixti pulchrè.*] Trochaicus tetrameter, *Habent deſpicatam.*] Si legas *deſpectam*, conſtat verſus. *Magnas verò.*] Senarii Iambici. *Quod in te eſt.*] Donatus legit *Quod*, ſed eliditur *d.* *Tuum obſecro ne.*] Aliàs *te.* *Quod eam me amare ſuſpicatur.*] Aliàs *ſuſpicata eſt.* *Par pari referto.*] Deeſt ſyllaba; ſi legas, *par ſic pari*, aut *par mox pari*, conſtat metrum. *Metuet ſemper.*] Aliàs *metuat.* *Ridiculum, non.*] Aliàs *nec.* *Audire vocem.*] Senarii. *Quid, hunc non.*] In *quid* eliditur *d.* *Poſtea continuo.*] Aliàs *poſt hoc.* *Profecto quanto magis.*] Senarii Iambici. *Heri aliquot.*] Iambici tetrametri catalectici. *Num quis hic.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Nunc eſt.*] Iambici tetrametri catalectici. *Sed neminem.*] Senarii acatalectici. *Quoquò eam.*] Aliàs, *quique* Iambici.

Act. 2. Sc. 1.

Act. 2. Sc. 2.

Act. 2. Sc. 3.

Act. 3. Sc. 1.

Act. 3. Sc. 2.

Act. 3. Sc. 3.

Act. 3. Sc. 4.

Act. 3. Sc. 5.

Adibo.] Catalecticus. *Narra iſtuc.*] Acatalecticus. *Noſtin'.*] Trochaicus tetrameter catalecticus. *Iſtam ipſam.*] Iambicus catalecticus. *Virgo.*] Trochaicus catalectic. *Cum ipſum.*] Iambicus acatalecticus. *Erat quidem.*] *E* pertinet ad verſum præcedentem. *Novitiæ.*] Trochaicus catalectic. *Adhortor.*] Iambicus tetrameter. *Ubi inerat.*] Aliàs *ibi*. *Veniſſe clanculum.*]

Act. 4. Sc. 1. Niſi legas *clàm*, metrum non conſtat. *Dum hæc.*] Catalecticus. *It, lavit.*] Trochaicus catalecticus. *Sto expectans.*] Iambicus catalecticus. *Ita me Dii.*] Iambicus tetrameter catalecticus. *Ne quam ille.*] Trochaicus catalecticus. *Nam poſtquam.*] Iam-

Act. 4. Sc. 2. bicus catalecticus. *Militem.*] Trochaici tetrametri acata-

Act. 4. Sc 3. lectici. *Id faciebat.*] Octonarius catalecticus. *De ſorore.*] Trochaicus catalecticus. *Heus inquit, puer.*] Niſi legas *puere*, non conſtat verſus. *Accerſe.*] Iambicus tetrameter ſed, prima ſyllaba, *Accerſe*, pertinet ad verſum præcedentem. *Dum rus.*] Senarii. *Sed quid hoc.*] Trochaicus catalecticus. *Ubi ego.*] Iambici tetrametri catalectici. *Hoccine.*] *Hoccine* prima pertinet ad verſum præcedentem. *Quinetiam.*] Trochaicus catalecticus. *Veſtem omnem*] Octonarius acatalecticus. *Hem.*] Dimeter. *Neſcio.*] Trochaicus catalecticus. *Adibo.*] Iambicus tetrameter. *Hem, Phædria.*] Iambici trimetri. *Cum donis tuis tam lepidis.*] Aliàs *inlepidis*. *Rogas.*] Iambici tetrametri. *Perii.*] Trochaicus. *Hau obſecro.*] Iambici quadrati. *Qui fuerit.*] Trimeter. *Virgo ipſa.*] Tetrametri. *Quò ille.*] Trochaicus tetrameter.

Act. 4. Sc. 4. *Fortè ad nos.*] Trochaicus tetrameter, redundante ſyllaba. *Perii.*] Trochaici catalectici. *Sed nihil poſſe.*] Si legas *poteſſe*, iambicus eſt, & ſic legendum arbitror: nam & ſequens iambicus eſt. *Exi foras.*] Senarii. *Nunc eò.*] Trochaicus tetramet. catalect. *Tace obſecro.*] Senarii. *Reſpondeat.*] Iambicus ſeptem pedum. *At ille.*] Trimetri. *Meam ipſam induit.*] *Induit* diſſyllabum eſt. *Jam ſatis.*] Trochaici catalectici. *Mirum.*] Iambici

Act. 4. Sc. 5. tetrametri. *Heus tu.*] Trochaici. *Alio pacto honeſte quo modo*

Act. 4. Sc. 6. *hinc ab eam neſcio.*] Deeſt ſyllaba, fortè *nunc*. *Inveniam hodie.*]

Act. 4 Sc. 7. *Hodie*, prima producta, *hoc die*. *Tu pol.*] *Tu* ſupereſt. *At at.*] Iamb. tetram. *Sed Thais.*] Iamb. tetram. *Quod intellixi.*] *d*, videtur elidi. *Credo equidem.*] Troch. tetram. catal. *Te ipſam expectabam.*] Aliàs *expecto*. *Militem ſecum.*] Al. *Militum*. *Hancine ego.*] Octonarii. *Mori me ſatius.*] In *ſatius* eliditur *s*. *Quid ignave.*] In *quid* eliditur *d*. *Qui iſtuc.*] Aliàs *iſtum*. *Omnia prius.*] Trochaici catalect. *Siccine agis.*] Videntur cretici. *Scibis*] Trochaici acatalectici. *Satis hoc eſt tibi.*] Donatus legit *Satin' hoc eſt tibi*, & poſt *ais* addendum *Thais?* ubi rurſus notata loquentis perſona locum fecit errori. *Pergin'.*] Senarii. *Hera*

Act. 5. Sc. 1. *mea tace.*] Niſi legas bis *tace*, verſus non conſtat. *Apud Anti-*

Act 5. Sc 2. *phonem.*] Iambici trimetri. *Aufugiſtin'.*] Prima *aufugiſtin'* pertinet ad verſum præcedentem. *Paululum quiddam.* Py. *Eho paululum, impudens. An paululum hoc eſſe tibi videtur virginem.*] Niſi legas *paulum*, verſus non conſtat. *Te mihi patro-*

nam

nam cupio.] Aliàs *capio. Adeſt optime.*] In *adeſt* prior ſyllaba pertinet ad verſum præcedentem. *Quid, quid?*] Senarii. *Reverto quidnam.*] Senarii. *Proh fidem.*] Trochaici catalectici. *Hem colligavit.*] *Hem* extra metrum eſt. *Ex meo propinquo.*] Senarii. *Sed eſtne.*] In *ſed*, aut *e* eliditur aut *d*. *Reliquem.*] Fortè *relictum. Nunquam ædepol.*] Iambici tetrametri catalectici. *Quæ quid timeret ſciebam.*] *Sciebam* diſſyllabum eſt. *Non poſſum ſatis narrare.*] Aliàs *Non pote ſatis narrare. Quid nunc.*] Trochaici catalectici. *O populares.*] Iambici tetrametri acatalectici. *Meo fratri gaudeo amorem eſſe omnem in tranquillo.*] Non eliditur *m*. *Miles pellitur.*] Alias *pelletur. Parmeno modo.*] Trochaicus catalecticus. *Gaudeo.*] Octonarii.

Illam laudas.] Trochaici. *O Thraſo.*] Suſpicor carmen inverſione ordinis depravatum. Conſtabit ſi ſic legas, *O Thraſo, ſalvete: tu fortaſſis hîc quæ facta ſunt neſcis. Scio, cur ergo in his te conſpicor regionibus?* Ut *ego* pronomen elidatur. *Et quod des, paululum.*] *Paululum* diſſyllabum.

EX HEAUTONTIMORUMENO.

ARGUMENTUM C. Sulpitii conſtat ſenariis. In titulo, *C. Cornelio*, aliàs legitur, *T. Sempronio*. Vide anno ab Urbe condita 591. *Ne cui ſit.*] Senarii. *Quanquam hæc.*] Senarii. *Ubi rem reſcivi.*] Aliàs *id. Nam uſque dum ille vitam illam incolit.*] Aliàs *incolet. Et illum obſequentem.*] In *illum* eliditur *l*. *Nihil adhuc eſt.*] Iambici quadrati hypercatalectici & acatalectici, dimeter unus acatalecticus. Quadratus unus catalecticus, brachycatalectici duo. *Nihil adhuc eſt.*] Catalecticus. *Et illam ſimul.*] Brachycatalectici.

Qui cum.] Trochaicus dimeter catalecticus. *Pater adeſt.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Probè.*] Iambici octonarii hypercatalectici. *Atque etiam nunc.*] Iambici quadrati acatalect. *Quàm iniqui.*] Octonarii Iamb. *Si mihi ſecundæ.*] Octon. iamb. *Etiam caves me videat fortè hinc.*] Aliàs *hîc. Ain' tu.*] Senarii & Octonarii iamb. permixtis Troch. catalecticis. *Aiu' tu.*] Trochaici catalectici. *Dum ego propter te.*] Iambicus, octonarius acatalecticus. *Nam & vita.*] Senarii iambici. *Quantum ex ipſa re conjecturam fecimus.*] Aliàs *cepimus. Ita timui.*] Proceleuſmaticus & tres anapæſti. *Adducimus tuam*] Octonarii iambici acatalectici, permixtis trochaicis catalecticis. *Enimvero reticere.*] Octonarius. *Clitipho eſt.*] Trochaici. *Nam apud patrem.*] *Nam* redundat in verſu. *Ibo obviam.*] Senarii. *Ædepol te.*] Trochaici octo catalectici permixtis iambicis quadratis acatalecticis. Porrò ſenarii quinque. *Ergo mea.*] Iambici octonarii acatalectici. *Antiphila.*] Senarii. *O mi Clinia.*] Aliàs *mi expectate;*

In Prologo. Act. 1. Sc. 1. Act. 1. Sc. 2. Act. 2. Sc. 1. Act. 2. Sc. 2. Act. 2. Sc. 3. Act. 2. Sc. 4. Act. 2. Sc. 5. Act. 3 Sc. 1.

pectate : tunc erit trochaicus catalecticus. *Salvum veniſſe.*] Aliàs
Act. 3. Sc. 2. *adveniſſe. Luceſcit.*] Senarii. *Putabit pravum, an rectum ſiet, quod petet.*] Aliàs *petit. Abiturum ſe abs te eſſe ilico minabitur.*]
Act. 3. Sc 3 Aliàs *minitabitur. Hac illac.*] Senarii. *At nunc.*] Aliàs *&. Cauſa.*] Proceleuſmaticus in 2. *At heus tu facito dum.*] *d* eliditur. *Nec cum malefacerem.*] Proceleuſmaticus in 2. *Quid iſtuc quæſo.*] Iambici quadrati & acatalectici & catalectici, Denarius item unus, & fragmentum Iambici quadrati. Senarius unus. Fragmentum unum. *Vel heri in convivio.*] Aliàs *vino Facio conjecturam.*] Quadratus Iambicus acatalecticus. *Poſthac.*] Trochaicus catalecticus dimeter. *Cenſen' verò.*] Trochaici tetrametri. *Eſt meretrix.*] Senarius. *Vah, vide.*] Octonarius Iambicus. *Hic huic.*] Trochaici quadrati catalectici.
Act. 4. Sc. 1. *Niſi me animus.*] Iambici quadrati acatalectici, trochaici acatalectici, unus catalecticus, unus hypercatalecticus. *Niſi me animus.*] Iambici quadrati acatalectici. *Credo.*] Trochaici quadrati catalectici. *Si puellam.*] Trochaici catalectici. *Annulum.*]
Act. 4. Sc. 2. *Annulum* diſſyllabum eſt. *Niſi me animus fallit.*] Iambici octo-
Act. 4. Sc. 3. narii acatalectici. *Nulla mihi res.*] Iambici quadrati catalectici, & unus ſenarius. Trochaici quadrati catalectici, & unus hypercatalect. *Nam qui ille.*] Senarius. *Huic equidem.*] Trochaici catalectici. *Tu fortaſſe.*] Hypercatalecticus. *Satis pol.*] Iambici
Act. 4. Sc. 4. quadrati catalectici, unus hypercatalecticus. *Ita me Dii.*] Se-
Act. 4. Sc. 5. narii, unus quadratus. *Optabit rurſum.*] Quadratus. *Eccum.*] Senarii. *Et quidem.*] Aliàs *equidem. Jus ſummum ſæpe ſumma malitia eſt.*] Aliàs *injuria. Nulla eſt.*] Senarii. *Apud Cliniam.*]
Act 4 Sc. 6. *Apud* redundat in metro. *Ubi Clitipho.*] Senarii. *Multo omni-*
Act. 4 Sc. 7. *um.*] Senarii. *Erravi.*] *Erravi* prima ſyllaba pertinet ad ver-
Act 4 Sc. 8. ſum præcedentem. *Ego me non tam aſtutum.*] Troch. quadrat.
Act. 5. Sc. 1. catalectici, & ſenarii iambici. *Ego me non tam.*] Trochaici quadrati catalectici. *Neque ita perſpicacem eſſe, id ſcio.*] Aliàs *certo ſcio*, tunc eſſet iambicus. *Quamobrem? neſcio.*] Iambici tetrametri acatalectici. *Filii eſt amica.*] Senarii iambici. *Duo*
Act. 5. Sc. 2 *talenta*] Trochaici catalectici quadrati. *Quæ in me fecit.*] Verſus perficitur ſequenti ſcena. *Itáne tandem.*] Trochaici quadrati catalectici, & Iambici quadrati acatalectici, & fragmentum. *Nec tibi, nec huic.*] Aliàs *tibi. Ita nos abalienavit.*] Iambici quadrati. *Ego dicam quod mihi in mentem.*] Aliàs *in mente eſt.*
Act. 5. Sc. 2. *Mentem venit.*] Trochaici. *Quid autem hoc.*] Iambici tetrametri catalectici. *Profectò niſi caves.*] Iambici quadrati acatalectici. Trochaici varii numero ſeptem. *Imò ſcis potius, quam quidem redeat ad integrum hæc eadem oratio.*] Denarius catalecticus. Divide *imò* : ſi tollas *eadem*, verſus conſtat. *Non poſtulo.*] Trochaici. *Subditum ſe.*] Octonarius hypercatalecticus. *Confitere.*] Donarius catalecticus. *Egóne.*] Tetrametri iambici
Act. 5. Sc 4. catalectici. *Quod eſt.*] Dimeter. *Convinces facile.*] Trochaici. *Si unquam.*] Trochaici quadrati catalect. permixti iambis aliquot. *Enimvero, Chremes.*] Trochaici quadrati catalectici

mixtis

mixtis iambicis quadratis. *Sine te.*] Iambicus tetrameter. *Non faciam*] Iambicus. *Ignosce.*] Trochaici. *Nate mi.*] *Nate mi*, est extra versum. Act. 5. Sc. 5.

EX ADELPHIS.

Storax.] Senarii. *Hem opportunè.*] Senarii. *Rogitas me.*] Aliàs *rogas. Amat? dabitur.*] *Amat*, prior syllaba pertinet ad versum præcedentem. *Obsecro populares.*] Iambici tetrametri catalectici. *Subvenite.*] *v* eliditur. *Ego istam.*] Dimeter. *Æschine audi.*] Trochaici tetrametri acatalectici. *Factam esse.*] Trochaici catalectici. *Novi ego.*] Acatalecticus. *Indignum injuria.*] Catalectici. *I intro.*] Iambicus acatalecticus. *Nimium istoc.*] Trochaici catalectici. *Ne mora.*] Iambici quadrati acatalectici. *O facinus.*] Trochaici. *I nunc.*] Iambici acatalect. *Ob malefacta.*] Trochaici catalectici permixtis iambis catalecticis. *Verùm enim.*] In *enim* eliditur *m*, *Tace, egomet.*] Iambici quadrati acatalect. & senarii. *Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum, atque.*] Elisio excipitur à versu sequenti. *Injeci scrupulum.*] Senarii iambici. *Quod ad te redirurum.*] In *quod* elide *d*. *Per oppressionem.*] In *per* elidtur *r*. *Abs quivis.*] Iambici quadrati acatalectici. *Meum amorem.*] Aliàs, *laborem. Sed quisnam.*] Aliàs *quidnam. Ubi ille.*] Iambici quadrati acatalectici. *Obsecro mea.*] Iambici quadrati acatalectici. *Nunc illud.*] Iambici quadrati acatalectici, & unus dimeter, permixtis trochaicis aliquot acatalecticis. *O hominem impium!*] Aliàs *impurum. Sed cesso heram.*] Iambicus acatalecticus. *Hem, quisquis.*] Trochaici. *Nostram vitam.*] Iambici tetrametri catalectici. *Disperii.*] Senarii iambici. *Dementia.*] Quadratus. *Prô Dii.*] Senarii iambici. *Atque æqualem.*] *Atque* prior syllaba pertinet ad versum præcedentem. *Quàm illas deseram.*] Aliàs, *illam. Bono animo.*] Senarii. *Ain' patrem.*] Iambici quadrati acatalectici, uno aut altero trochaico catalectico mixto. Dimeter unus iambicus. *Ne ego homo.*] Trochaici quadrati catalectici, unus denarius, paucis iambicis immixtis. *Quonam.*] Videntur cretici. *Ego in hac re.*] Quadrati iamb. & trochaici. *Omnes quibus res.*] Trochaici catalectici. *Quapropter te.*] Iambici tetrametri. *Discrucior*] Iambici quadrati acatalect. Senarius unus. Scazon trochaici catalectici quadrati. *Membra metu.*] Trochaici. *Emisse id.*] Trochaicus dimeter hypercatalecticus. *Nam ut hinc.*] Iambici tetrametri. *Nunc quid faciam.*] Trochaici catalectici quadrati. *Prodit nescio.*] Versus perficitur proxima scena. *Ita uti.*] Iambici quadrati acatalect. & catalectici. Dimeter unus. Cæteri trochaici quadrati catalectici iambici Senarii. *Facite.*] Trochaici tetrametri. *Cur non ludo.*] Senarii. *Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est.*] Si addas *nunc*, versus

Act. 1. Sc. 1.
Act. 1. Sc. 2.
Act. 2. Sc. 1.
Act. 2. Sc. 2.
Act. 2. Sc. 3.
Act. 2. Sc. 4.
Act. 3. Sc. 1.
Act. 3. Sc. 2.
Act. 3. Sc. 3.
Act. 3. Sc. 4.
Act. 3. Sc. 5.
Act. 4. Sc. 1.
Act. 4. Sc. 2.
Act. 4. Sc. 2.
Act. 4. Sc. 3.
Act. 4. Sc. 4.
Act. 4. Sc. 5.

ſus conſtat. *Itáne.*] *Ita* prima pertinet ad verſum præcedentems *Quid ipſe.*] Aliàs *Quid ipſe aiunt? Quid lachrumas?*] Trochaici catalectici quadrati. *Ego eo intrò.*] Iambici quadrati acatalectici. *Quid hoc.*] Iambus catalecticus ſcazon. *Sed ceſſo.*]
Act. 4. Sc. 6 Trochaici catalecti. *Deſeſſus ſum.*] Senarii. *Ibo illis.*] Sena-
Act. 4. Sc. 7. rii. *Ædepol.*] Senarii. *Heus Syre.*] Senarii. *Parata à uobis.*]
Act. 5. Sc. 1. Senarii. *Nunquid minus.*] Aliàs *num qui. Quàm mecum,*] Aliàs
Act. 5. Sc. 2. *quod. Cum prima luce.*] Aiiàs *primo lucu. Nunquam ita.*] Tro-
Act. 5. Sc. 3. chaici quadrati acatalectici. *Quod mihi nunc.*] Iambicus tetra-
Act. 5 Sc. 5. meter acatalecticus. *Prope jam.*] Trochaici. *Heus, Demea.*]
Act. 5. Sc. 6. Senarii. *Hera ego.*] Senarii. *Occidunt me quidem.*] Senarii. In
Act. 5. Sc. 7. *quidem* aliquid eliditur. *Jubet frater.*] Senarii. *Me ducere.*]
Act. 5. Sc. 8. Iambici tetrametri acatalectici. *Age, quid ſi.*] Trochaici. *Et ſi*
Act. 5. Sc 9. *hoc.*] Iambici tetrametri. *Factum eſt.*] Fragmentum. Trochaici catalectici quadrati, ultimus ſcazon. *Optimum quidem.*] In *quidem* fit eliſio.

EX HECYRA.

Act. 1. Sc. 1. PER *pol.*] Senarii. *Senex ſi quæret.*] Senarii. *Cum milite.*]
Act. 1. Sc. 2. Proceleuſmaticus. *Prò Deûm.*] Iambici quadrati catalect.
Act. 2. Sc. 1. Trochaicus quadratus catalect. *Me miſeram.*] Senarii. *Itaque una.*] Iambici tetrametri. *Quo quiſque.*] Senarius. *Multo melius.*] Trochaicus quadratus catalecticus. *Enim laſſam.*] Iam-
Act. 2. Sc. 2. bici tetrametri. *Et ſi ſcio.*] Iambici quadrati acatalect. *Ædepol.*] Trochaici catalect. quadrati. *Ædepol* autem eſt extra car-
Act. 2. Sc. 3. men. *Nemini ego.*] Trochaici quadrati catalect. Iambici quadrati & catalectici & acatalectici ſenarii. *Nemini ego.*] Tro-
Act. 3. Sc. 1. chaici. *Cui quanto.*] Iambicus catalecticus. *Quàm huc.*] Acatalectici. *At ſic citius.*] Trochaicus. *Si non rediſſes.*] Iambici catalectici. *Rurſum in gratiam.*] *Rurſum* abundat. *Profectò, Parmeno, me celas.*] Aliàs *celant. Quónam modo.*] Iambici quadrati catalectici. *Neſcio quid.*] Iambici quadrati catalectici.
Act. 3. Sc. 2. *Quid ais?* Trochaicus catalecticus. *Hem iſtoc.*] Iambici catalectici. *Nequeo mearum.*] Trochaici octonarii catalectici, & ſenarii 6. *Adeſt Parmeno.*] Senarii. *Ain' tu.*] Senarii &
Act. 3. Sc. 3. unus quadratus. *Nam alias ut omittam.*] Aliàs *mittam. Dix-*
Act. 3. Sc. 4. *tine.*] Trochaici octonarii catalectici, & ſenarii Iambici. *Qui-*
Act. 3. Sc. 5. *bus iris.*] Senarii. *Perii.*] Trochaici & iambici octonarii cata-
Act. 4. Sc. 1. lectici, & acatalectici mixti. *Dicam.*] Iambicus dimeter. *Sed iſtium.*] Trochaici catalectici. *Atque eccam.*] Iambici catalect. *Nam ſi utrumvis.*] Trochaicus catalecticus. *Non ſit.*] Iambici catalectici. *Perii.*] Acatalecticus. *Credo.*] Acatalecticus trochaicus. *Quid ſit.*] Iambici catalectici. *Adeon' pervicaci.*] Trochaici acatalectici. *Ut eo eſſem.*] Trochaicus octonarius ca-
Act. 4. Sc. 2. talecticus. *Nullam pol.*] Iambici acatalect. *Non clam.*] Iambici quadrati

quadrati acatalectici. *Itaque ut esse ego illam.*] Aliàs *illa. Ferantur.*] Senarius. *Quidvis.*] Iambicus catalecticus. *Quia de uxore.*] Trochaici catalectici. *Sed non minuam.*] Mixtum trochaicum cum iambico catalectico. *Nescias.*] Trochaicus catalect. *Quando hæc.*] Iambici acatalectici. *Sumus.*] Dimeter iambicus. *Sed video.*] Iambicus catalecticus. *Tibi quoque.*] Senarii. *Non hoc de nihilo.*] Iambici quadrati catalectici & acatalectici. Trochaici catalectici mixti. *Ego pol quoque.*] Quadrati iambici catalectici. *Ne nomen mihi quæstus.*] Aliàs *meo quæstui. Sed quid istuc.*] Trochaici catalectici. *Quis id ait?*] Iambicus acatalect. *Puerúmque.*] Trochaici catalectici. *Lepida es.*] Iambicus acatalecticus. *Eas ad.*] Trochaici catalectici. *Aliter si facias.*] Iambici tetrametri acatalectici. *Nihil apud me.*] Iambici quadrati catalectici. *Benigne.*] Dimeter catalecticus. *Sed cum tu.*] Octonarii catalectici. *Ædepol.*] Trochaici octonarii catalectici. Iambici quadrati catalectici. *Quantam obtuli.*] Iambici quadrati catalectici. *Homo se fatetur vi in via virginem.*] *Virginem* supereſt. *Dicitque sese illi annulum.*] *Annulum* dissyllabum est. *Vide, mi Parmeno.*] Iambici quadrati acatalect. mixtis senariis & trochaicis quadratis catalecticis. *Egóne.*] Iambici tetrametri acatalectici. *Sed Bacchidem.*] Senarii. *Ut voluptati.*] Quadrati acatalectici iambici. *Myrrhina.*] Trochaici tetram. *Quantum hodie.*] Iambici acatalectici. *Sequere me.*] Trochaicus catalecticus. *Feci imprudens.*] Senarius trochaicus acatalecticus.

Act. 4. Sc. 3. Act. 4. Sc. 4. Act. 5. Sc. 1. Act. 5. Sc. 2. Act. 5. Sc 3. Act. 5. Sc. 4.

EX PHORMIONE.

Postquam poeta] Senarii. *Per quem res agetur.*] Aliàs *geretur. Amicus summus.*] Senarii. *Si quis me quæret.*] Senarii. *Quanto in periculo sim.*] Aliàs *simus. Hanc amare cæpit perdite.*] Aliàs *perditus. Interea dum sedemus illinc.*] Aliàs *illic. Nunc omitte.*] Aliàs *amitte. Imò nihil, nisi.*] Aliàs *præter. Adeon' rem.*] Mixta carmina: pars est trochaici, altera iambos habet catalecticos. *Neu me cupidum.*] Trochaici catalect. *Dum expecto.*] Iambici catalectici. *Amore abundas, Antipho.*] Dimeter Iambicus. *Quod si.*] Aliàs *Etsi. Nullus es, Geta.*] Iambici quadrati acatalectici trochaicis octonariis catalecticis permixtis. Senarii item iambici acatalect. *Ad hanc rem.*] Senarius. *Quod cum audierit.*] Tetrametri acatalectici. *Ejus me miseret.*] Trochaicus acatalect. *Rectè ego.*] Catalecticus. *Aliquid convasassem.*] Iambicus acatalecticus. *Quam hic fugam.*] Dimeter trochaicus catalecticus. *Sed ubi Antipho.*] Iambici tetrametri acatalectici. *Ah, sanúsne es?*] Iambicus catalecticus. *Hominem.*] Monometer hypercatalecticus. *Satis pro imperio.*] Trochaici catalectici. *Ne te iratus suis sævis dictis protelet.*] Aliàs *sævidicis verbis protelet:* & *sævidicis* postulat carmen. *Non possum adesse.*] Senarius iambicus hypercatalecticus.

In Prologo. Act. 1. Sc. 1. Act. 1. Sc. 2. Act. 1. Sc. 3. Act. 1. Sc. 4.

Mane,

Act. 2. Sc. 1. *Mane, inquàm.*] Senarius acatalecticus. *Si quid poteſt.*] Aliàs *potes. Itáne tandem.*] Iambici quadrati acatalectici, & ſenarii *Itáne.*] Si corripis *ità*, trochaicus eſt. *Nec meum imperium.*
Act. 2. Sc. 2. Trochaicus. *Revereri.*] Iambicus. *Monitor.*] Iambici acatale-
Act. 2. Sc. 3. ctici. *Mi patrue.*] Senarii. *Quin quod meritus eſt.*] Aliàs *ſit. Itane patris.*] Trochaici octonarii catalect. præter duos extremos. *Senex adeſt.*] Iambici quadrati acatalectici. *En, unquam.*] Senarii. *Si herum inſimulabis avar.*] Aliàs, *malitiæ. Abi in malam crucem.*] Si legas *i*, pro *abi*, conſtat verſus. *Quanta mi-*
Act. 2. Sc. 4. *cura.*] Senarii iambici. *Enimvero, Antipho.*] Iambici quadrati
Act. 3. Sc. 1. catalectici. *Teipſum quærebam.*] Acatalectici. *Dorio, audi.*
Act. 3. Sc. 2. Trochaici tetrametri acatalectici permixtis iambis quadratis aca-
Act. 3. Sc. 3. talecticis. *Nec cum hujuſmodi.*] In *hujuſmodi* eliditur *s*, *Quid*
Act. 4. Sc. 1. *faciam.*] Trochaici tetrametri catalectici, permixti paucis iam-
Act. 4. Sc. 2. bis quadratis acatalect. *Quid? qua profectus cauſa.*] Senarii.
Act. 4. Sc. 3. *Ego hominem.*] Senarii. *Expecto.*] Senarii. *Venire ſalvum volupe.*] Aliàs, *volup. Ut ad pauca redeam.*] Si legas, *ad pauca ut redeat*, conſtat verſus: fortè in *ad* eliditur *d*. *Geta.*] Senarii. *Quietus eſto.*] Iambici quadrati acatalectici. *Nos noſtro officio.*]
Act. 4. Sc. 4. Alias *digreſſos. Quid agam?*] Senarii. *Aut qui conſilia.*] *A* po-
Act. 4. Sc. 5. ſtremum pertinet ad verſum ſequentem. *Nam vereor.*] Iambi-
Act. 5. Sc. 1. ci tetrametri catalectici. *Nam quæ hoc eſt.*] Trochaicus catalecticus. *Quod ut facerem.*] Iambicus acatalecticus. *Haſce eſſe.*] Trochaici. *Qui eſt ejus pater.*] Mixtus trochaico & iambico. *Ne me iſtoc.*] Iambici quadrati catalectici. *Eho, dic mihi.*] Iambici quadrati catalectici. *Nemo ex me ſcibit.*] Trochaicus. *Noſtrapte culpa.*] Iambici quadrati catalectici. *Vorſuram ſol.*] Aliàs *vorſura. Agedum, ut ſoles,*] Iambici quadrati catalectici & aca-
Act. 5. Sc. 3. talectici. *Facium, ut jubes:*] Iambici quadrati acatalectici. *Quin tu.*] Aliàs *quid. Quid non.*] Aliàs *qui. Obſecro vi.*] Aliàs *cave. Nemo eſt.*] Aliàs *homo nemo. Itane parvam.*]
Act. 5. Sc. 4. Aliàs *parum. Lætus ſum.*] Iambici quadrati catalectici. *Ar-*
Act. 5. Sc. 5 *gentum accepi.*] Iambici quadrati acatalectici. *O fortuna!*]
Act. 5. Sc. 6. Trochaici octonarii catalectici. *Tantam fortunam.*] Senarii.
Act. 5. Sc. 7. *Diis magnas.*] Senarii. *Vel oculum exculpe.*] Aliàs *exclude.*
Act. 5. Sc. 8. *Quis nominat me?*] Senarii trochaici, octonarii catalectici. *Abi.*] *Abi* corripit, *Demipho, te appello.*] Trochaici octonarii catalectici.

GUIL-

GUILLELMO BELLAIO LANGEO TAURINI PROREGI ANTONIUS GOVEANUS, *S.T.P.*

CUM mihi eſſet id cum multis commune, ut divinas virtutes tuas in adminiſtrando utroque tempore, & belli, & pacis, mecum ipſe tacitus admirarer; optavi ſemper mihi tempus dari, quo judicii hujus mei de ſingulari tua virtute & tibi darem ſignificationem aliquam, & poſteritati relinquerem teſtimonium. Quod cùm meum eſſe vellem, neque conari ego tamen magna poſſem, danda mihi opera fuit, tale id ſaltem ut eſſet, quo neque dignius ego quidquam præſtare omnino poſſem, neque à me tu majus expectare. Nam cùm à puero ſtudiis me literarum dediſſem, & literis tradita à veteribus eſſent multa divinitùs, quæ neque intelligendo, nedum imitando, aſſequeremur, eſſétque intelligere prius neceſſe quæ velles imitari, intelligere autem ſane nemo corrupta poſſet, atque depravata: operam digniorem nullam, quam quidem ego navare potuiſſem, nullam ad vetuſtatis cognitionem, & imitationem, tam eſſe neceſſariam putavi, quàm eam quæ in veterum ſcriptis recenſendis, recognoſcendiſque poneretur. Quod ut eſt, quoquò te vertas, arduum atque difficile, ita in Terentii Comœdiis, velle id quidem, plenum eſt bonæ voluntatis, præſtare non niſi majoris cujuſdam ingenii, atque ejus eruditionis, quam non recipit hæc ætas: poſt eos præſertim viros, qui in ea re mediocriter, neque infeliciter laborarunt. Tantæ difficultatis has reperio cauſas, quòd ſermo penè eſt oratio omnis Comicorum, qui ſe corrumpi facilè patitur, quod verſu concluſa, in quo intelligi vix numerus poteſt, atque menſura adeò varia eſt, atque multiplex, quæ ſi non notatur diligenter, detrahi multa poſſunt, addi quoque impunè multa, loco plurima moveri: quòd tanta in exemplaribus varietas, tam nulla fides: quòd jam multis retrò ſæculis author hic à librariis fuerit depravatus, ipſius etiam Ciceronis, ut opinio mea eſt, eruditiſſimis temporibus, quibus erant ii verſus, ut ipſe ſcribit, uſitatiſſimi. Id ut credam facit, quòd ab ipſo interim Ciceronis, ut opinio mea eſt, eruditiſſimis temporibus, quibus ab ipſo interim Cicerone Terentiani verſus multi malè citantur, qualis is eſt in illa ad Lentulum epiſtola longè optima,

Intromittamus comeſſatum, tu Pamphilam.

Ubi, *comeſſatum intromittamus*, ſcripſiſſe Terentium ratio indicat ſenarii. Ac eodem loco poſt,

Par pari referto, quod eam mordeat.

Ubi, ut id taceam, quòd pro *mordeat*, *remordeat* repoſuit feliciſſimè Æmylius Ferretus, parens alter meus, (gratiorem tibi multo eſſe ſcio, Æmyli, pietatis erga te meæ, quàm doctrinæ tuæ meam teſtificationem) id inquam, ut taceam legendum erat præterea, *Referto par pari.* Neque enim

nim Trochæum, quem Choreum Cicero vocat, ii verſus recipiunt ut neque Trochaici Iambum. Afferrem ejus generis permulta, ſit te docerem, non monerem. Jam à Nonio Marcello, Feſto Pompeio, Priſciano, aliter citantur multa, quàm ſcripta eſſe à Terentio ſit veriſimile. Ne longius abeas, eſt in Andriæ ſcena prima verſus hic,

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

In eo ſuas neſcio quas colliſiones comminiſcitur Priſcianus: ubi ſi legas,

Sine invidia invenias laudem, & amicos pares,

Verſui conſulas, ſine ullo aut ſententiæ, aut venuſtatis detrimento. Equidem nunquam exiſtimavi ſua Poëtas libertate tam uti libenter, quàm neceſſariò. Quæ cùm & ipſa die, & magnorum virorum teſtimoniis confirmata ſint: non dubito quin nos, qui iis de rebus aliter ſentimus, antiquitatem ſerò, neque tamen non temerè, reprehendere videamur. Hæc nos profectò, Guillelme Bellai, quæ in omnes partes periculi ſunt pleniſſima, deterrere debuerunt, ſi præter bonam voluntatem nihil ad tantam rem afferre potuiſſemus. Aut cum & infinita propè primi nos quæ egerent caſtigatione deprehenderimus, & ab aliis animadverſa, neq; diu minus, neq; minus fortaſſe diligenter conſideravimus, noſtrumque eſſe aliquod potuerit iis de rebus judicium, rei intereſſe literariæ putavi, id omnibus per me fieri quam notiſſimum. Judicii autem noſtri cauſas erit fortaſſe cùm explicabimus, quos in præſentia omnes perſequi, ut quàm infiniti eſſet laboris taceam, hominis certè eſſet minus occupati: teſtificari tantum hoc tempore, liquidóque jurare poſſumus, nihil nos, niſi neceſſariò, nihil niſi verſus, elegantiæ, ſententiæque convitio immutaſſe: reſtituiſſe quædam, ut ab iis authoribus, de quibus antea loquebamur, citata reperiebamus: codicibus ita uſos fuiſſe plurimis, ut plus ſemper apud nos valuerit judicii ratio, quàm librarii manus indocta, atque temeraria. Atque ut animo præſumere poſſis, quid de toto hoc labore noſtro debeas judicare, referam paucis, quæ in Andriæ Prologo, quæ in ſcena prima corruptè legi animadverterim.

Ubi in Prologo legebatur,

Id iſti vituperant factum, atque in eo diſputant.

Non conſtare verſum notarat Eraſmus, niſi in pronomine *iſti*, litera ſecunda elideretur, atque ita fieret *anapæſtus*. Hujuſmodi nos eliſiones tam duras, ut dicam leviſſimè, non agnoſcimus in re minimè neceſſaria. Scripſiſſe Terentium *Iſti id vituperant*, & verſus clamat, & codices nonnulli teſtantur. Tale iſtud eſt, quod idem in Eunuchi Act. 3. Scena 2. verſu illo,

Qui habet ſalem,
Quod in te eſt. Extremam ſcilicet in *quod* elidi literam, ubi *Qui* legi debere & verſus & ipſa Latinitas oſtendunt.

Ubi, *Ut pernoſcatis & quid ſpei ſit reliquum.*

Nos ſcriptum fuiſſe dicimus, *Ut & is pernoſcat, quid ſpei ſit reliquum*: atque aliter ſcripſiſſe Terentium perſuaderi non poteſt. Id porrò locus habet ſententiæ, fabulam vos cognoſcite, ut & Poëta perſpicere poſſit, quid ſibi à vobis ſpei relinquatur de Comœdiis quas in poſterum ſcribet: an ſcilicet explodendæ vobis prius ſit, quàm ſpectandæ, atque cognoſcendæ. Præter quem unum locum, ſi alium nullum in opere toto emendaſſemus,

daſſemus, ſatisfactum & officio noſtro, & hominum expectationi erat abunde.

Ubi in prima Scena,

Propterea quòd ſerviebas liberaliter.

Nos *ſervibas*: generis ejus ſunt *ſcibam*, *neſcibam*, *ſævibam*: *ſerviebas* non patitur verſus.

Ubi, *Sed mihi hoc moleſtum eſt: nam iſthæc commemoratio,*

Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficii. Nos, *Sed mî hoc moleſtum eſt: nam iſthæc commemoratio eſt Quaſi exprobrati immemoris beneficii. Mî*, poſtulat verſus: eo & multis aliis locis utitur Terentius, uſus antea fuerat Plautus, uſi ſunt poſtea Virgilius & Horatius. *Eſt*, quod in prioris verſus fine poſuerimus, fecit ſeries verborum naturalis: ita *beneficii* ſyllabarum nihil detraheretur.

Ubi *Id gratum fuiſſe adverſum te habeo gratiam.*

Nos, *Gratum id fuiſſe*: & neſcio quomodo magis placet auribus eruditis: omitto, id quoque verſum poſtulare. Neque verò dubito quin *fuiſſe* fieri diſſyllabum magis iis placeat, qui cum aures non habeant, eſſe religioſe inepti volant.

Ubi, *Ita faciam. Hoc primùm in hac re prædico tibi.*

Nos, *In re hac*: quòd aliter ſtare non poſſit verſus.

Ubi, *Liberius vivendi fuit poteſtas: nam antea.*

Ut verſus ratio habeatur, elidi Eraſmus in *vivendi*, *u*, voluit unum, fieríque *fuit* monoſyllabum. Nos ut eſſe *fuit*, ſyllabam unam apud hunc authorem mille locis ſcimus, ita illas in *vivendi*, eliſiones (penè ſcripſeram illuſiones) illas, inquam, eliſiones non agnoſcimus: cum præſertim tam eſſe ingenioſum nihil ſit neceſſe. Scripſiſſe Terentium putamus, *Fuit vivendi liberius poteſtas: nam antea.* Nihil hîc novum, nihil non conceſſum committitur: neque tamen orationis venuſtate quidquam deperditur.

Ubi, *Nunquam præponens ſe illis, ita ut facillimè.*

Præponens ſe aliis nunquam: ita & verſus vult, & orationis efflagitat venuſtas.

Aliis eſſe legendum & codex me monuit pervetuſtus, & aliis quoq; video placuiſſe: ut non modò ad eos, quibus cum Pamphilus unà erat; ſed ad omnes homines referri poſſit, ut & id quod præcedit, *adverſus nemini.*

Ubi, *Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.*

Quod & Priſciani & noſtrum eſſet judicium antea dicebamus: à quo ſi diſſentimus, cogitare nemo debet, qui aut ille fuerit, aut nos ſimus: ſed quid quiſque dicat, quid in judicando fuerit ſecutus.

Ubi, *Nam qui cum ingeniis conflictatur ejuſmodi.*

Nos, *Nam qui cum ingeniis conflictat ejuſmodi.* Ita in Phormione, *Nunquam uſus venit, ut cum hujuſmodi conflictares malo.* Probari enim mihi non poteſt, feciſſe hîc Terentium *ejuſmodi* triſyllabum, quod quinque eſſe ſyllabarum conceſſa vocalium diviſione ſolet. Non diſſimile valde eſt, niſi quòd pudendum magis, quod idem notavit in illo Act. 3. Scen. 2. *Non imperabat coràm, quid opus facto eſſet puerperæ. Eſſe puerperæ* triſyllabum: cùm ſi fiat triſyllabum, verſus ſtare octonarius Iambicus non poſſit.

Ubi, *Neque commovetur animus in ea re tamen,*

Scelas

Scias posse habere jam ipsum suæ vitæ modum. Posterior hic versus, nisi *scias* unam facias syllabam, & *suæ* item unam, numerum excedet. Ego in exemplari vetusto scriptum reperio,

Neque commovetur animus in ea re, scias.

Tum jam ipsum habere posse suæ vitæ modum. Quæ sine controversia, vera est, atque germana lectio: non mutatur sententia, sua orationi gratia relinquitur, dura illa in verbo *scias*, vitatur collisio: facilis porrò *tum* in *tamen*, fuit mutatio,

Ubi, *Effertur, imus. Interea inter mulieres,*
Quæ ibi aderant, fortè unam aspicio adolescentulam.

Nos & quòd ita venustior sit oratio, & quòd versus impediri se tot pedibus penè clamet, legendum putavimus, *quæ ibi aderant, aspicio fortè adolescentulam.* Aliter citatur ab Interprete, non nego: at aliter quoque citatur illud, *Isti id vituperant factum*: aliter alia, nec ea quidem pauca. Illud sanè argumento esse potest quàm ille parum versuum horum rationem tenuerit, quòd cum invenire non posset, cur esset illud *unam* additum à poeta, non considerarit, num à versu quoque respueretur, quod non admitti à sententia videret,

Ubi, *Perculsit illico animum, at at hoc illud est.*

Nos *attat.* Idem erat flagitium in illo Eunuchi, *Sed quis hic est, huc qui pergit, &c.*

Idem in illo Hecyræ Trimetro. *Oportet, atat eccum Phidippum & patrem*: in quo tertiò fuerat interjectio repetenda.

Ubi, *Pro uxore habere hanc peregrinam: ego illud sedulò*
Negare factum. Ut Senarius constet, corripi in *illud*, literæ detractione priorem vult Erasmus. Nos legendum putamus, *Pro uxore habere hanc peregrinam, illi ego sedulò Negare factum est.* Atque ita scripsisse Terentium, etsi versus ratio non diceret, ex eo certè quod sequitur, *Ille instat factum, judicare tu quidem posses.*

Ubi, *Satis vehemens causa, ad objurgandum.* SO. *qui cedò? Sat vehemens* legendum putabamus, ne *vehemens* fieret dissyllabum: quod cum tamen fieri posse videremus, egere locus notatione, non castigatione visus est.

Ubi, *Ea primùm ab illo est animadvertenda injuria.*

Nos ita versu postulante, neque minore tamen venustate, *Ea primum ab illo animadvertenda injuria est.* In iis vides omnibus admonitos nos à versu, secutos venustatem, non turbasse sententiam: quorum per se quodque tantùm apud eruditos valere debet, ut contra omnium exemplarium testimonia possit ad emendandum locum sufficere. Venustas fecit, ut de illo Scenæ secundæ dubitarem. D. *Hoc quid sit?* S. *Omnes qui amant, graviter sibi dari uxorem ferunt*: sciebam enim *Quid hoc?* Magis esse Terentianum, quàm, *Quid hoc sit?* Taceo quòd ita concurrentes non hiant, ut antea vocales. Cum ergo propter venustatem mihi jam esset locus suspectus, & scriptum postea in aliis exemplaribus adverterim, *Miror quòd hoc sit*, judicavi Interpretis verba pro Terentianis in contextum irrepsisse. Fecit sententia ut illud Scenæ 4. *Audivi Archillis, jamdudum Lesbiam adduci jubes*, ita legeremus: *Audivi Archillis, jamdudum quod Lesbiam adduci jubes.* Quo in loco, quia scilicet corruptè legebatur, incertum esse

distinctionem

ſtinctionem notavit Donatus: taceo id verſum quoque poſtulare, qui octonarius eſt Iambicus, ut, is qui ſequitur, *Sanè pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria.*

Fecit ſententia ut illud Chæreæ in Eunucho, *Occidi.*

Neque virgo eſt uſquam, nec ego qui è conſpectu illam amiſi meo. Ubi quæram? Ubi inveſtigem? Quem perconter? Quam inſiſtam viam? Incertus ſum: Una hæc ſpes eſt, ubi ubi eſt, diu celari non poteſt: Ita legeremus, *Occidi, Neque virgo eſt uſquam, neque ego, qui è conſpectu illam amiſi meo. Ubi quæram, ubi inveſtigem, quem perconter, quam inſiſtam viam? Certus ſum: Una hæc ſpes eſt, ubi ubi eſt, diu celari non poteſt.* Angitur nimirum animo Chærea & ſe virginem è conſpectu perdidiſſe, neque ſcire tamen qua ad eam ratione rurſus perveniret. Ei certè, quod penè præterieram, ſtare iambicus octonarius ſi legas, *incertus ſum, non poteſt.* Operæ pretium eſt Donati audire in eum locum argutias. In Phormione verba ſunt Getæ ſervi flagra timentis, & ea ſe vitare poſſe deſperantis. *Ad precatorem abeam credo,* qui mihi ſic oret, *Nunc amitte quæſo hunc,* cæterum *poſthac ſi quicquam, nil precor,* tantummodo *non addas,* ubi ego hinc abiero, vel occidito. Ubi nos legendum putamus, *non cædas,* niſi *addere* pro *cædere* veteres uſurpabant: id poſtulat omnino ſententia, indicat quod intulit, *vel occidito.* In Andriæ Act. 1. Scen. 2. ita legebatur, *Ne temere facias, neque tu haud dicas, tibi non prædictum, cave.* In eum verſum ita interpretum unus. Duæ negationes unam faciunt affirmationem, tres negationes pro affirmatione una ſumuntur, ut *hîc, neque, haud, non.* Alter tertiam negationem vult redundare. Uterque teſtis eſt, alios pro *haud,* legiſſe *hoc:* quam ego lectionem veriorem puto, & Terentio digniorem. Paulò antè ita Simo, *Quid hoc? Intellextin'? An nondum etiam ne hoc quidem?* Quod cum & poſtulet ſententia, neque deſit etiam codicis teſtimonium, qui *haud* malunt tamen, facere mihi videntur, ut Terentii verbis utar, næ intelligendo ut nihil intelligant: qui, *Néve tu id dicas:* pro, *Neque tu haud dicas repoſuit,* qui ferre octonarius poſſet iambicus vidit parum. At neque hoc tantum loco pro *hoc, Haud ſcriptum flagitioſe animadverti.* In Hecyræ Act. 3. Sc. 1. *Ita Parmeno, Haud hercle quidem parum eſt:* ubi legendum, *Hoc hercle quidem parum eſt.* Nam cum ſingulari aliqua injuria inter uxorem & matrem, iram crederet Pamphilus excitatam, quæ tam durarat diu, animoque miſerè ob eam cauſam torqueretur, velletque hero Parmeno conſolationem aliquam adhibere, monet nihil id eſſe, quod tam grave ille exiſtimaret: ſubjicitque pueri inter ſeſe quàm pro levibus noxis iras gerunt? Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt: itidem mulieres ſunt fermè, ut pueri levi ſententia. Fortaſſe unum aliquod verbum inter eas hanc iram conciverit. Incredibile eſt, quàm multa generis hujus, quoquò me verto, occurrant. Non diſcedam ab eo loco: totumque adeò referam, quo facilius res teneri poſſit:

Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt, veniſſe Parmeno,
Unde ira inter eas interceſſit, quæ tam permanſit diu.
Par. *Hoc hercle quidem parum eſt! ſi vis verò veram rationem exequi,*
Non maximas, quæ maximæ ſunt interdum iræ, injurias
Faciunt. Nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,

Cum

Cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quàm pro levibus noxiis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt fermè ut pueri, levi sententia.
Fortasse unum aliquid verbum inter eas hanc iram conciverit:

Quo in loco legendum puto,

Nam maximæ, quæ maximæ sunt interdum iræ, injuriæ
Faciunt.

Nam cum ex iræ diuturnitate injuriæ magnitudinem Pamphilus colligeret, *levi*, inquit Parmeno, duceris *here* argumento: rationémque si quæris, maximæ interdum iræ à non maximis injuriis enascuntur. Vides iracundis hominibus id accidere, ut inimicissimi fiant iis de causis, quæ alios homines ne leviter quidem possent commovere. Quia in Hecyram me conjeci, nolo videri temerè venisse: ita post paulo eum locum, in quo eram, scriptum reperiebam,

Non usus facto est mihi nunc hunc intrò sequi:
Nam invisos omnes non esse illis sentio.
Here nemo voluit Sostratam intrò admittere,
Si fortè morbus amplior factus fiet,
Quod sanè nollem, maximè heri causa mei,
Servum illico introiisse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti atque ætati illorum, morbus qui auctu' sit.

Verba sunt *Parmenonis*. Ego *capiti atque saluti illorum* scripsisse Terentium puto, cum inter eas voces non levis affinitas sit, & alteram sententia requirat, & à Cicerone locis sint infinitis hæc duo conjuncta. Unum præterea locum si tibi indicaro, ab Hecyra discedam. In Act. 2. Sc. 1. ita legebatur:

An quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini
Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigat?
Multo meliu' hic quæ fiunt, quam illic ubi sum assiduè, scio.
Ideo, quia uti vos mihi domi eritis, perinde ego ero fama foris.

Verba sunt Lachetis senis: quo in loco *fama* redundare mihi videtur. Causam enim adfert Laches, quare tam bene sciret, quæ domi in urbe gererentur, cum esset ipse ruri: in eo, inquit, facio, quia ut vos res meas domi administrabitis, ut mihi laborabitis, ut mihi obsequemini, ita ego vobis ero ruri: hoc est, vobis defieri nihil patiar, benignéque omnia præbebo, si mecum vos benevolentia officiisque certetis: quod si contrà à vobis fieri sensero, sinam & egere, & algere, & esurire, nihilque rure ad vos deferri patiar. Unde huc tamen ea dictio irrepserit, non dissimulabo. Sequitur,

Jam pridem equidem audivi cepisse odium tui Philumenam.

Ubi cùm notatum esset, à fama argumentari Lachetem, *Fama* in proximum superiorem versum irrepsit. Hæc hactenus fuisse excusa, explicata, omnium qui literas tractant, judicio approbata.

Quid ego nunc dicam, easdem dictiones corruptas in hoc authore ferè fuisse, atque depravatas? quot locis pro *suspectio*, *suspicio*: pro *in gratiis*, *ingratus*: pro *gratiis*, *gratis*: pro *ecere*, *& certe*, scriptum erat? Quid ego

ego querar, verba flagitioſe adeò tranſpoſita interim fuiſſe, ut totam orationem miſerè perturbarent? Quid omiſſos librariorum incuria totos verſus, ſine quibus neque ſtare ſententia poterat, neque verſuum ſuperiorum menſura? Nihil mentior, ſcriptum ſic erat in Prologo Heautont.

Ne cui ſit veſtrûm mirum, cur partes ſeni
Poeta dederit, quæ ſunt adoleſcentium,
Id primùm dicam, deinde quòd veni eloquar.

Ubi erat legendum, *Id deinde dicam, primum quod veni eloquar.*

Notus à nobis hic locus eſt, & explicatus ſuo tempore.

Scriptum ſic erat in Phormionis Act. 4. Sc. 4.

Ut te quidem omnes Dii, Deæque ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant: hem ſi quid velis,
Huic mandes quod quidem rectè curatum velit.

Quid verſus poſtremus cum menſuram excederet, neque tamen poſſe detrahi quidquam viderem, neque abſoluta etiam planè eſſe videretur, perfectaque ſententia, incido in codicem, non illum quidem, qui ſua auctoritate fidem facere debuerit, ſed qui monere tamen dubitantem potuerit. In eo ſic ſcriptum erat,

Ut te quidem omnes Dii, Deæque ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant: hem ſi quid velis,
Huic mandes, quod rectè curatum quidem
Velis, ad ſcopulum qui te è tranquillo inferat.

Quem verſum Terentianum eſſe negare nemo poſſit. Idem ejuſdem fabulæ Act. 5. Scen. 6. flagitium deprehendimus, ubi hæc deerant Trochaico.

Curialis vernula eſt qui me vocat.

Quæ verba ſuo loco & Terentii eſſe oſtendimus, & quid haberent ſententiæ declaravimus.

Si quæ generis ſunt hujus vellem omnia recenſere, volumen à me haberes, non epiſtolam. Jam de verſuum genere & diſtinctione puderet dicere quàm aliter ſentimus nos, quàm ii, qui ante nos fuerunt, niſi ad te ſcriberem, qui iis de rebus judicare omnium optimè potes. Initium eſt Sc. 5. Act. 1.

P. *Hócne eſt humanum factum aut incæptum? hoccine officium patris?*
M. *Quid illud eſt?* P. *Prô Deûm atque hominum fidem, quid eſt, ſi non hæc contumelia eſt?*
Uxorem decrerat dare ſeſe mihi hodie: nónne oportuit
Præſciſſe me ante? nonne prius communicatum oportuit?
M. *Miſeram me, quòd verbum audio?*
P. *Quid Chremes, qui denegarat ſe commiſſurum mihi*
Gnatam ſuàm uxorem? id mutavit quia immutatum videt.
Itáne obſtinatè operam dat, ut me à Glycerio miſerum abſtrahat?
Quod ſi ſit, pereo funditus.
Adeón' hominem eſſe invenuſtum, aut infelicem quenquam, ut ego ſum?
Prô Deûm atque hominum fidem, nullóne ego
Chremetis pacto adfinitatem effugere potero? quot modis
Contemtus, ſpretus? facta, tranſacta omnia: hem
Repudiatus repetor: quamobrem? niſi ſi id eſt quod ſuſpicor,

aliquid

Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemini obtrudi poteſt,
Itur ad me. M. *oratio hæc me miſeram exanimavit metu.*
P. *Nam quid ego dicam de patre? ah,*
Tantamne rem tam negligenter agere? præteriens modò.

Verſum primum eſſe voluit Eraſmus iambicum octonarium juſtæ menſuræ, id enim dicere ſolemus acatalecticum. Secundum octonarium quoque, cui tamen accinatur & adnectatur monometer, hoc eſt una, ut Græci vocant Δυσλία· ea autem erit, tū mē lĭa ēſt. At non accinitur iambico octonario, ſed ſcazonti: octavus enim pes ſpondæus eſt: valde mihi præterea argutum videtur in eadem dictione & octonarii finem, & monometri quærere initium. Tertium iambicum octonarium eſſe voluit, quod fieri minimè poteſt, cum *hodie*, extremam producat: quartum generis ejuſdem, dimetrum quintum, ſextum trochaicum octonarium catalecticum, cum & priores omnes iambici ſint, neque niſi iambici ſequantur. Octavum octonarium fecit iambicum, nonum dimetrum iambicum. Decimum octonarium iambicum, ſi quidem in *invenuſtum*, *u* primum elidas, quod quidem ſi verba modicè tranſponas, minimè eſt opus: undecimum, dimetrum redundante pede, novum ſanè, ut dicam leviſſimè, genus carminis: hunc qui ſequitur octonarium rurſus iambicum, poſt quem trimetrum, ſequi voluit trochaicos tres tetrametros, catalecticos eos quidem, quibus ſubjunxit dimetrum iambicum acatalecticum, cum dimetri ejuſdem eſſe generis ſoleant cum iis, quibus fuerint adjecti. Hæc ſi, quemadmodum Eraſmus vult, ſcripſit Terentius, mihi certè non eſt poeta: at neque ita ſcripſit, neque id nos putare eſt æquum. Quem locum antequàm in eos verſus redigo, quibus eſſe à Terentio ſcriptum ſit veriſimile, notabo quanta ſit in exemplaribus varietas, atque incertitudo. In verſu primo utrobique *hoccine*, in aliis exemplaribus reperio, reperio & *factu*, & *inceptu*, quod à Donato quoque videmus annotatum. In ſecundo vetuſtum exemplar non habet *fidem*, quomodo interim locutus eſt poeta: in alio, *atque hominum* non reperio, atque ita quoque ſcripſiſſe aliquando Terentium animadverto: in tertio *dare*, in aliquibus codicibus non legitur: neque carmen poſtulat, & iratus ſupprimere multa ſolet; quæ cum adſcribere ſoleant Interpretes, in verſum fit ſæpe ut admittantur. *Se*, præterea video geminatum, & pro *degenerat*, *denegaverat* ſcriptum reperio. Jam in octavo pro *quia*, quoniam. Ubi poſtea Chremetis: ubi *itur*, *itum*. Accipe nunc ut verſus hos putarim & ſcriptos fuiſſe & eſſe diſtinguendos.

P. *Hoccine factum eſt humanum aut ineptum? hoccine officium patris?*
MY. *Quid illud eſt?*
P. *Prô deûm atque hominum fidem, quid eſt, ſi hoc non eſt contumelia?*
Uxorem decrerat dari ſeſe mî hodie: nónne oportuit
Præſciſſe me ante? nónne prius communicatum oportuit?
MY. *Miſeram me, quod verbum audio?* P. *Quid Chremes, qui denegaverat*
Se commiſſurum mihi gnatam ſuam uxorem, mutavit id,
Quoniam mę immutatum videt: itáne obſtinatè dat operam, ut
Me à Glycerio miſerum abſtrahat? quod ſi fit, pereo funditùs.
Adeón' hominem invenuſtum eſſe, aut infelicem quenquam, ut ego ſum?
Prô Deûm atque hominum fidem, nullo ego pacto Chremis.

Ad-

Adfinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, ſpretus, facta tranſacta omnia, hem,
Repudiatus repetor: quamobrem? niſi, ſi id eſt
Quod ſuſpicor, monſtri aliquid alunt: ea quoniam
Obtrudi nemini poteſt, ad me itur. M. *hæc*
Oratio me miſeram exanimavit metu.

Omnes iambici ſunt, octonarii partim, partim ſenarii, monometer unus, non is quidem quem eſſe Eraſmus putabat, eum efficit Myſis: quæ dum à Pamphilo exaudiri non vult, pauca loquitur. Monometrum in re ſimili in Phormione obſervavimus, ubi taciti Antipho & Phædria Getam audiunt: ac cum à Geta Antipho nominaretur, ibi tum Phædria,

P. *Te nominat.* A. *neſcio quod magnum hoc nuncio expecto malum.*
P. *Ah! Sán' ne es?*
G. *Domum ire pergam, ubi plurimum eſt.* P. *revocemus hominem.* A. *Sta ilico.* G. *hem.*

Quo etiam loco nos valde ab Eraſmo diſſentimus: qui cum ubi monometrum faceret non inveniret, & octonarium fecit catalecticum, qui, ut ſuperiores omnes, eſſe debebat acatalecticus, & monometrum hypercatalecticum, qui ſi erat monometer faciundus, acatalecticus certè faciundus erat. Ad locum ſuperiorem ut redeamus, in quo pro *hócne*, nos *hoccine*: quod ideo Eraſmus immutavit, ut trochæum poſſet evitare: verùm cum legi *hoccine* ſecundo loco ſit neceſſe, priore ſcripſiſſe aliter Terentium perſuaderi non poteſt, quare nemo non videt fuiſſe verborum ſeriem perturbatam. *Deûm*, eſt utrobique monoſyllabum: niſi poſteriore dici interim productè, & à Grammaticis video notatum, & nos in hoc Poëta non ſemel obſervavimus. Atque ut ab ea Scena non diſcedam, ſequitur paulo poſt,

Quòd ſi ego reſciſſem id prius, quid facerem ſi quis nunc me roget.

In eo verſu, quem iambicum eſſe vult, ut revera eſſe debet, *prius* ſyllabam eſſe unam vult Eraſmus, cùm ſi id fiat, iambicus eſſe octonarius non poſſit. Nos legendum putamus, *Quod ſi ego prius, id reſciſſem, &c.* Sequitur,

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Sed nunc quid primum exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diversè trahunt:
Amor, miſericordia hujus, nuptiarum ſollicitudo. Hos cum faciat Eraſmus trochaicos, rogarem eum libenter, an *amor*, non eſſet iambus, quem trochaici non recipiunt. Mihi certè iambici octonarii videntur, quales & qui præcedunt, & qui ſequuntur, atque ita legendi.

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem: ſed quid primùm nunc exequar?
Impediunt me tot curæ, quæ meum animum diversè trahunt.
Amor, hujus miſericordia, nuptiarum ſollicitatio.

Verſus porro ille,

Sed nunc peropu' eſt aut hunc cum ipſa, aut me aliquid de illa adverſum hunc loqui.

Cum ſit octonarius. legendus ſic eſt.

Sed nunc propu' eſt, aut nunc cum ipſa, aut me aliquid de illa adverſum hunc loqui. Ubi paulo poſt,

Bene & pudicè ejus doctum atque eductum, ſinam.

Coactum egeſtate ingenium immutarier? Ejus redundat, verſu enim officit, & venuſtati. Ubi, *Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem ſient.* Ad

ſecundum eiſdem de cauſis tolli voluimus: quas ſecuti etiam ſumus in emendando verſu illo, quem penè præterieram ex octonariis, *abi domum. Id mihi viſus eſt dicere, abi citò & ſuſpende te.* Quanto elegantius, *Abi citò, ſuſpende te*, ubi res poſtulet celeritatem? Taceo quòd ſtare verſus aliter non poteſt. Ubi, *Hanc mihi in manum dat, mors continuò ipſam occupat.* MY. legendum erat. Ubi P. *Sed cur tu abis ab illa?* MY. *Obſtetricem accerſo.* P. *Propera. Abis*, ſenarius non patitur, comica non magnopere deſiderat elegantia. Locum hunc ut claudam, equidem ubi diligenter rem perpendo, nuſquam inter iambicos video trochaicos à Terentio temere interjectos, quæ vetus doctorum fuit opinio, neque inter hos, illos: quibus tantùm generibus uſum eſſe Terentium animadverto. Atque ut apertè videas, quanta hac in parte libros corruptio pervaſerat, eſt Act. 3. Sc. 2.

Adhuc Archillis quæ aſſolent, quæque oportet
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.
Nunc primum fac iſthæc ut lavet, poſt deinde
Quod juſſi ei dare bibere, & quantum imperavi
Date: mox ego huc revertar.
Per æcaſtor ſcitus puer natus eſt Pamphilo.

Primos tres verſus iamb. dimetr. eſſe voluit Eraſmus, quibus tamen eſſent annexi duo trochæi: duo ſunt trochæi, *Quæque oportet*: duo, *eſſe video*: quoniam pro trochæo poni Tribrachys poteſt, in quem ſcilicet diſſolvitur, utpote temporibus parem. *Poſt deinde*, duo trochæi. At hic verſus, *Nunc primum fac iſthæc ut lavet*: éſtne dimeter iambicus? Eraſmo an fuerit neſcio, mihi certè nunquam erit. Jam quartum verſum, cujus Eraſmus genus non notavit, quem eſſe dicemus? Quintum etiam quòd dimetrum faciat catalecticum, vidit meo judicio parum. Mihi ſcenæ hujus verſus generis ſunt ejuſdem: iambici enim ſunt omnes, menſuræ tamen diſparis. Quatuor primi, quibus cum iis, qui domi ſunt, loquitur Lesbia, ea ratione ſunt, ut primi & tertii extremæ ſyllabæ initia ſint ſecundi & quarti: ita omnes acatalectici erunt. Octonarii omnes, præter quartum; is enim dimeter eſt, qui octonarius quoque fuiſſet, niſi ad Spectatores & ſe & orationem Lesbia convertiſſet. Sic illius in Eunucho: *Ita fac ut juſſi, deducantur iſti, &c.* Et illius quoque in eadem Scena, *Memini, tametſi nullus moneas, &c.* Extremæ ſyllabæ initiis ſequentium verſuum ſunt accommodandæ: quod & aliis locis non paucis & animadvertimus, & indicavimus. Scripti mihi ſic videntur à Terentio,

Adhuc Archillis quæ adſolent, quæque eſſe oportet ad ſalutem
Signa, omnia huic eſſe video. Nunc primum iſtæc ut lavet
Facite: poſt deinde, quod juſſi, ei date bibere, & quantum imperavi
Date: mox ego revertar huc.

Facite, ut pro *fac*, reponerem non fecit verſus ratio; ſed quòd, *date* dixit poſtea, non *da*. *Date*, porrò eſſe legendum, non *dare*, & codices nonnulli teſtantur, & ratio indicat loquendi: dictum tamen id Interpres putat conſuetudine magis, quàm ratione: quòd ſi conſuetudinis id eſt, non ſcripturæ vitium, oſtendere debuit, aut alibi Terentium ſic ſcripſiſſe, aut Comicorum omnino quenquam ita locutum, quorum de medio ſumpta eſt omnis oratio. Quintum verſiculum iambicum eſſe puto octonarium: à

que

quo quæ detracta ſunt, ſequenti adjecta ſunt verſui. Ita ergo legimus.

Per æcaſtor ſcitu' puer natu' eſt Pamphilo : quæſo Deos
Superſtes ut ſiet, quandoquidem ipſe eſt ingenio bono.

Magis res erat deſperata Actus quarti initio,

Hoccine credibile eſt, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut ſiet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius ſua uti comparent commoda ? ha
Idne verum eſt ? imo id genus hominum eſt peſſimum, in
Denegando modo queis pudor eſt paululum :
Poſt ubi eſt tempus promiſſa jam perfici,
Tum neceſſario ſeſe aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit denegare. Ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt.
Quis tu es ? quis mihi es ? cur meam tibi ? heus
Proximus ſum egomet mihi. Attamen, ubi fides
Si roges, nihil pudet : hîc, ubi opus eſt,
Non verentur : illic, ubi nihil opus eſt, ibi verentur.

Primum pentametrum iambicum fecit Eraſmus, quos nullos ſcripſit Terentius : ſequentes duos dimetros creticos : quod (taceo eorum verſuum eſſe authorem Eraſmum) fieri minimè poteſt : cum *atque exin*, Moloſſum non creticum efficiant : quatuor ſequentes qui eſſent non notavit : creticos certè dimetros dicere non poteſt. In nono verſu deeſſe aliquid putavit, quòd pro cretico quarto iambus poneretur. At *res cogit*, erátne creticus ſecundus, ut pro quarto poſitum diceret iambum ? In decimo creticos tres notavit, qui ubi eſſent, vellem profectò indicaſſet, ne nos in quærendo fruſtra laboraſſemus. In undecimo ut in nono, pro cretico quarto iambum poni notavit. Primum, ſi in nono pro cretico eſſe iambum putabat, quòd verſui deeſſe aliquid videretur, quid hîc commiſſum eſt flagitii, ut qui creticus eſſe debuerat, factus ſit iambus ? Tum verò, *quis tu es*, creticum quis eſſe dixerit, ac non potius ſpondæum ? Jam in verſu ſequenti ubi quatuor cretici ? ubi in illo, *Si roges, &c.* tres ? éſtne, *nihil pudet*, creticus ? equidem non arbitror. Extremum eſſe voluit trochaicum ſcazontem, addere debuit catalecticum, quos nullos ſcripſit Terentius. Ego omnes eſſe arbitror iambicos tetrametros, hoc eſt octonarios ſive quadratos, quales ſunt qui ſequuntur omnes uſque ad trimetros, quibus penè claditur ſcena. Legendos autem ita cenſeo.

Hoccine credibile, aut memorabile, tanta ut cuiquam vecordia
Innata ſiet, ut gaudeat malis, atque ex incommodis
Alterius, ſua uti commoda comparet ? ha, verúmne id eſt ? genus
Immo hominum id peſſimum eſt, in denegando queis pudor modo
Paululum adeſt, poſt ubi jam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum ſe neceſſariò aperiunt, timent, & cogit res eos
Tum denegare. Ibi tum impudentiſſima eorum eſt oratio,
Quis tu es ? quis es mihi ? cur meam tibi ? heus proximus' ſum egomet mihi.
Attamen ubi fides, ſi roges, nihil pudet : hîc, ubi eſt opus,
Nihil verentur : illic, ubi verentur, ibi non eſt opus.

Siqua vides immutata, quæ pauca vides, cogitare primum debes, quanta in exemplaribus ſit varietas, tum quàm facilè fuerit *eſt* addere, *e* geminare, *&* in contextum venire, pro *tum* ſcribi *cum*, *nihil* & *non* ſuis ſe mutuo ſedibus expuliſſe. *Eos*, quod additum à nobis eo loco quo Eraſmus deeſſe nonnihil imprudens divinavit, addidimus certè codicis teſtimonio. Ejuſdem ſunt qui ſequuntur & generis & menſuræ,

Sed quid agam? adeáne ad eum, & injuriam hanc expoſtulem cum eo?
Mala ingeram multa? atqui aliquis dicat, nihil promoveris.
Multùm moleſtus certè ei fuero, atque animo morem geſſero.

Ita enim ſunt legendi. Plura Guil. Bellai, capere epiſtolæ brevitas non poteſt, & omnia perſequi, negotii eſſet & otii majoris: unum ſi addidero, quia in eo ſum loco, ſcribendi finem faciam. Legitur paulo poſt,

P. *Cur me enecas? hoc audi. Nunquam deſtitit*
Inſtare, ut dicerem eſſe ducturum patri,
Suadere, orare uſque adeò donec perpulit.
C. *Quis homo iſtud?* P. *Davos.* C. *Davos?* P. *Interturbat.*
C. *quamobrem?* P. *neſcio.*
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultaverim.

Qui duo poſteriores verſus octonarii ſunt iambici, ut nunc quidem ſunt: judicio tamen noſtro trimetri eſſe debent tres, ac ſic legi,

C. *Quis homo iſtuc?* P. *Davos.* C. *Davos?* P. *Davos omnia.*
C. *Quamobrem?* P. *neſcio: niſi mihi Deos ſatis*
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultaverim.

Quanta orationi acceſſerit venuſtas intelligis, quæ certè cum locus ſuſpectus non eſſet vehementer, ad immutandum momenti nunquam ſatis habuiſſet, niſi in vetere ſatis exemplari ita ſcriptum reperiſſem, *Quis homo iſtuc?* P. *Davos.* C. *Davos?* P. *Davos interturbat omnia*: ego *interturbat* eſſe Interpretis affirmare auſim. Ejus generis quàm ſint multa neque credi, neque dici facile poteſt. In Phormione ita legebatur, *Itáne tandem quæſo civem item ut meretricem*, ubi abuſus ſis: cujus verſiculi duo illa verba, *Ut meretricem*, eſſe quoque Interpretis indicat apertè ſenarius. In Andr. Act. 4. Scen. 3. ſcriptum ſic erat,

M. *Ne me attingas ſceleſte, ſi pol Glycerio non omnia hæc,*
D. *Eho inepta, neſcis quid ſit actum.* M. *quid ſciam?*

Ego utrumque trimetrum eſſe puto. Illudque, *quid ſit actum*, Interpretis eſſe, non authoris, proinde ita legendum,

Ne me attingas ſceleſte, ſi pol Glycerio
Non omnia hæc. D. *eho inepta, neſcis.* M. *quid ſciam?*

Neque recuſem quin quantum de judicio hoc meo, tantum de exiſtimatione detrahatur.

Habes Guil. Bellai! conjicere unde poſſis, aut quid ego effecerim, aut quid efficere voluerim: neque verò dubito, quin ut poſt alios multa nos latis deprehendimus, poſt nos alii quoque multa ſint animadverſuri. Optamus autem gratus tibi ſit conatus iſte noſter, & utilis. Studioſis, ut favore tuo cum publica utilitate conjuncto, in qua vigiliarum omnium mearum præmium ſemper putavi reponendum, in utriuſque linguæ authoribus caſtigandis noſtris indies accendatur induſtria. Vale.

Lugduni ad Cal.
Apriles.

ANTO-

ANTONIUS GOVEANUS
DE VERSIBUS TERENTIANIS.

TERENTIANI verſus, aut Iambici ſunt, aut Trochaici. Iambici pedes duos recipiunt, Iambicum & Spondæum, & in quos ii diſſolvuntur, nullos præterea. Trochaici item duos, Trochæum & Spondæum, & in quos ii diſſolvuntur, nullos præterea. Iambici, aut monometri ſunt, aut dimetri, aut trimetri, aut tetrametri. Monometri unam habent menſuram, hoc eſt, pedes duos, duas dimetri, tres trimetri, hoc eſt pedes ſex, unde à Latinis Senarii dicti ſunt. Tetrametri quatuor, hoc eſt, pedes octo: qui & octonarii à Latinis, & quadrati, & longiſſimi dicuntur. Monometri & trimetri juſtæ ſemper ſunt menſuræ, & veri ſemper iambici, hoc eſt pedem ultimum ſemper habent iambum. Dimetrorum & tetrametrorum juſtæ quidem ſunt menſuræ, qui acatalectici vocantur, iíque veri ſemper apud hunc authorem ſunt iambici. Injuſtæ quidam menſuræ ſunt, & ii non ſemper veri ſunt iambici, ſed ut plurimum ſpondæum, aut dactylum ultima ſede recipiunt, dicuntúrque ſcazontes. Injuſtæ autem eſſe verſus menſuræ modis duobus accidit: aut enim juſto ſyllabæ minores ſunt, aut majores: illi catalectici, hi hypercatalectici ſunt nominati. Dimetri ut multi ſint catalectici, ita nulli hypercatalectici reperiuntur. Nunc trochaici, aut dimetri ſunt, aut tetrametri, catalectici omnes, vel hypercatalectici, & ii octonarii: nulli ſiquidem dimetri hypercatalectici ſunt. Nimis fuere ingenioſi qui denarios verſus in Terentio ſunt commenti, qui pentametros iambicos, qui dimetros redundante pede, qui dimetros creticos, qui creticos monometros, redundante pede, qui è cretico uno verſum breviſſimum, qui creticos in quibus pro cretico poneretur moloſſus, poneretur & iambus, qui ſenarios iambicos hypercatalecticos, qui monſtra illa verſuum è trochaicis & iambis conflata. Porrò nec ab iambicis ad trochaicos, nec ab iis ad illos tranſit Poeta, niſi (quæ vetus doctorum fuit opinio, longo à me intervallo renovata) res id aut poſtulet, aut certè ferat. Quomodo autem id res aut poſtulet, aut ferat, ſuis locis in iis Commentariis docebimus, quos in Terentium paramus. Qui poetarum more licere ſibi voluit Terentius, quæ quidem pauca ſunt, hæc animadverti: in unam contrahit ſyllabam, *meus, tuus, ſuus, deus, deum, deos, deæ, prior, puer, rei, heu, fuit, ea*: in duas *eadem, eodem, duarum*: diſſolvit *jam* in ſyllabas duas, in tres *vero*, in quatuor *virginem*, in quinque *ejuſmodi*. *Redducere, reductus, relliquus* geminata effert conſonante. Literam, quæ in *optimus* extrema eſt, tollit frequentiſſimè: extrema prioris verſus vocalis eſt cum ad inchoandum ſequentem utatur: eſt cum, ſi fortè vocalis ſit, à vocali quæ ſequentem inchoat verſum, elidi velit, quemadmodum quæ ſequentem inchoat, & ab ea interim abſumitur vocali quæ præcedentem cludit. Hæc

judicio noſtro ſunt, quæ de verſibus Terentianis & præcipi debuerunt neceſſariò, & verè potuerunt.

DE LUDIS MEGALENSIBUS.

DE Ludis Megalenſibus quia certi nihil apud Authores reperiebam, non abs re putavi, quæ colligere ipſe potui, in medium afferre. Μεγαλησίους Magnos dici à Græcis Deos author eſt Donatus: σίους enim Æoles Deos vocant: unde Sibyllas dici vult Ariſto: quod Deorum mentes conſiliáque perſpiciant. Magnos verò Deos intelligo, quos Majorum gentium Cicero vocat, qui à terris in cœlum non pervenere: tales habebantur Jupiter, Neptunus, Minerva, Juno. At neque magnis omnibus Diis, ſed tantùm cœleſtibus erant hi ludi conſecrati. Hos eſſe quos Romanos interim vidimus appellatos, ex eo colligo, quo Aſconius ſcribit, Romanos ludos Magnos quoque appellari, quòd magnis Diis erant inſtituti: quos eoſdem Circenſes dictos putat. Unde illud Virgilii, *Magnis Circenſibus actis.* Non eſſe eoſdem ludos Megalenſes, & eos quos Megaleſia dicimus, ex Ciceronis Oratione de Aruſpicum reſponſis apertè colligimus, ubi Megaleſia Megalenſibus celebrari dicit: Verba ſic habent, Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri majores ante templum in ipſo Matris magnæ conſpectu Megalenſibus fieri celebrarique voluerunt? qui ſunt more inſtitutiſque maximè caſti, ſolennes, religioſi, quibus ludis primum ante populi conſeſſum Senatui P. Africanus iterum Conſul ille Major dedit, ut eos ludos hæc lues impura pollueret: quò ſi quis liber aut ſpectandi, aut etiam religionis causâ acceſſerat, manus adferebantur: quò matrona nulla adiit propter vim conceſſumque ſervorum. Ita ludos eos quorum religio tanta eſt, ut ex ultimis terris accerſita in hac urbe conſederit, qui & uni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, ut vocabulo ipſo & appetita religio externa, & Matris magnæ nomine ſuſcepta declaretur; hos ludos ſervi fecerunt, ſervi ſpectaverunt, tota denique hoc Ædili ſervorum Megaleſia fuerunt. Extrema hæc verba declarant illos ludos, quos Megalenſibus in Palatio in ipſo Matris magnæ conſpectu fieri dicebat initio eſſe Megaleſia: nam & Livius ſcribit M. Jun. Brutum ædem magnæ Matri Deûm in Palatio dedicaſſe, & ludos ob eam dedicationem factos, Megaleſia appellaſſe. Megalenſes porrò ludi, ſive Romani, ſivè Magni, ſive Circenſes, ſub regibus fuere inſtituti: fiebantque ſub initium menſis Septembris: durabant autem non amplius dies novem. Cicero in actione prima in Verrem: Nonæ ſunt hodie Sextiles, hora nona convenire cœpiſtis: hunc diem jam ne numerant quidem: decem dies ſunt ante ludos votivos, quos Cn. Pompeius facturus eſt: ii ludi dies quindecim auferent: deinde Romani continuò conſequentur: ita propè XL diebus interpoſitis, tum denique ſe ad ea, quæ à nobis dicta erunt, reſponſuros eſſe arbitrantur. Quorum dierum ſi quis rationem ſubducat, & ſub initium Septembris cadere Ludos Romanos, & non amplius novem dies duraſſe deprehendet.

De iis ludis Romanis ita Cicero libro quinto, in Verrem: Nunc ſum deſignatus Ædilis, habeo rationem quid à populo Romano acceperim, mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum ceremonia Cereri, Liberæ, Liberoque faciendos, mihi Floram matrem Populo plebique Romanæ, ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt appellati, maxima cum dignitate ac religione Jovi, Junoni, Minervæque eſſe faciundos, mihi ſacrarum ædium procurationem, &c. Quo loco Megalenſes ludos non omiſiſſet, quos Ædiles ſumma religione & dignitate faciebant, niſi iidem & Megalenſes ludi fuiſſent & Romani. Hac tamen tota de re aſſeveranter dictum nihil velim.

DE TIBIIS PARIBUS ET IMPARIBUS.

CHoros ad diſtinguendos actus adhibebant Græci Poetæ, Latini tibias adhibuere, in gravi Comœdia dextras, in levi ſiniſtras; quare gravem ſonum dextræ, acutum ſiniſtræ emittebant, ut ſono comœdiæ vel levitati vel gravitati reſponderent. Quod ut fieret commodius, impares fiebant dextræ, hoc eſt unico foramine, ſiniſtræ pares & geminæ, ut cùm duobus foraminibus exiret ſonus, diſtractus, & diſſectus acutior ad aures perveniret. Adhibebantur utræque ſolebant, cum mixta è genere utroque erat comœdia.

ANTONIUS GOVEANUS EX INSCRIPTIONE ANDRIÆ.

Mihi ſic inſcriptio hæc videtur legenda.

ANDRIA Terentii. Acta ludis Megalenſibus M. Fulvio, M. Glabrione Ædilibus Curulibus, Egere L. Ambivius Turpio, L. Attilius Præneſtinus. Modos fecit Clau Flaccus, Clau. Filius tibiis paribus & imparibus, hoc eſt, ſiniſtris & dextris. Tota Græca eſt.

Menandrou: edita M. Marcello, Cn. Sulpitio Coſſ.

Ex Act. 1. Scen. 1. *Imo*, apud hunc authorem priore & producta & brevi reperio. Unde venio in opinionem ſcribi debere gemino *m*, alteriúſque detractione corripi poſſe priorem. Et Scen. 2. *Circuitione* pentaſyllabum. Et Scen. 5. *Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.*] Verſus hic finitur ſcenæ ſequentis initio. Ex Act. 2. Scen. 1. *Quid ait Byrrhia?*] Finis præcedentis verſus. Et Scen. 2. Notatu dignum id putavi, quòd in illo, *Etiam puerum inde abiens conveni Chremis, Olera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni. Conveni* pro *inveni*, & occurri ſumitur. Eodem modo ſumitur in illo Eunuchi Actus 2. Scenæ 2. *Conveni hodie advenienſ quendam mei loci hinc atque ordinis*: quod non viſus eſt Donatus intelligere. Cicero

in

in Catone majore, *Equidem efferor ſtudio patres veſtros quos colui & dilexi, videndi*: neque eos verò ſolùm convenire aveo quos ipſe cognovi; ſed illos etiam, de quibus audivi, & legi, & ipſe conſcripſi. Quo in loco convenire Theodorus interpretatur εὑρεῖν· quod certè eſt invenire: ubi nos erraſſe Theodorum putavimus aliquando. Terentii illud in Hecyra apertè id demonſtrat.

Pam. *In arcem tranſcurſo eſt opus.* Par. *cui homini?* Pam. *tibi.*
Par. *In arcem! quid eo?* Pam. *Callidemidem hoſpitem*
Myconium? qui mecum unà advectus eſt, conveni.
Quid ceſſas? Par. *quid vis dicam? an conveniam modo?*

Ex Act. 4. Scen. 1. *Niſi mihi Deos ſatis ſcio fuiſſe iratos.*] *Niſi* poſteriore producta, ſumitur autem hoc loco, ut multis aliis in hoc eodem Authore, pro *ſed*. Vide Eunuch. Act. 3. Scen. 4. verſum ultimum. Et Scen. 5. *Ah, ah, ah.*] Hiſtrionis tertia interjectio eſſe videtur, proindéque extra verſum eſt. Vide Eunuch. Act. 3. Scen. 1. & Heautont. Act. 5. Scen. 1. Et Sc. 6. *Quæ ſe inhoneſtè optavit parare hîc divitias.*] Egere locus hic notatione viſus eſt propter novitatem, malam favoris conciliatricem. Sunt qui *parere* non *parare* ſcripſiſſe Poetam velint: at id facere eſt, non ſanare vulnus: neque enim *parare* in cauſa erat cur ſuis numeris non conſtaret ſenarius, neque *parere* ut conſtaret. Ego *ditias* non *divitias* ſcripſiſſe Terentium puto. Idem in Heautont. Act. 1. Scen. 2. *Parentes, patriam incolumem, amicos, genu', divitias*, ubi quoque *ditias* poſtulat octon. iambicus. Rurſus Act. 3. Sc. 2. *Vicinum hunc noſtin'? at quaſi is non divitiis*, ubi & *ditiis* verſus efflagitat ſenarius. *Dis certè* pro *Dives* idem dixit in Adelph. *Dis quidem eſſe Demea.* Cum igitur *divitiæ* nuſquam reperiam apud hunc authorem, niſi his locis quos citavi, & his ipſis omnibus *Ditiæ* carmen poſtulet, & quemadmodum *Dis* pro *dives*, ita *Ditiæ* pro *divitiæ* dici potuerint, rem dignam putavi quam & indicarem ego, & in quam alii diligentius inquirerent. *Optumè hoſpes pol. Crito antiquum obtines.*] *Opportunè* pro *optimè*, qui legendum putant ut verſui conſulant, potiùs quàm *morem* addant, vident meo judicio parum: nam & *opportunè* ſententia non poſtulat, & in Hecyra ita Terent.

At tu æcaſtor morem antiquum atque ingenium obtines. Non eſt quòd nos moveat interpretis authoritas in illud Gnatonis in Eunucho, *Non cognoſco veſtrum tam ſuperbum*, ubi ille *ſuperbum* dici vult abſolutè, ut hoc Andriæ, *Antiquum obtines*: non eſt inquam quod nos moveat: ſcriptum ſiquidem invenio eo loco, *Non noſco genu' veſtrum tam ſuperbum.* Eſt quod Galli dicunt, *vous ne ſerez pas ſi mauvais, voſtre pere eſtoit ſi bon.* Ex Act. 5. Sc. 4. *Andr. Ego Critonem video? & certè is eſt, ſalvos ſis Crito.*

Verſus hic cum trochaicus eſſe debeat acatalecticus, corruptè legitur: quem ut emendaret Eraſmus, *Is*, detraxit: verſui quidem certe conſuluit, elegantiæ non habuit rationem, quæ *is* ſibi detrahi non patitur. Ego poſt eam interrogationem, *Andrium ego Critonem video? Et certè*, ſubjici non puto commodè; *Ecere*, non *Et certè* puto ſcripſiſſe Terentium. *Ecere* autem adverbium eſt jurandi, ac ſi diceres, *per ædem Cereris*, ut *Æſcator, per ædem Caſtoris, Ædepol, per ædem Pollucis.* Eo uſus eſt Plautus, eo Terentius non ſemel. Ita & elegantia & verſus Terentium ſcripſiſſe clamant. Idem erat flagitium in Eunuchi Act. 5. Sc. 2. Idem in Adelph. Act. 1. Sc. 1.

idem

em multis aliis locis. *Itáne verò obturbat.*] Locus ſi, ut Interpretes ve-nt, accipiatur, ut *verò* adverbium ſit, ſintque hæc inter ſe diſtincta, *Itá-verò? obturbat*, corruptum eſſe locum aſſeveratione omni confirmo. uòd ſi vero nomen ſit caſu dandi, referatúrque ad verbum *obturbat*, ob-rbare vero, erit veritati obſtrepere. Miratur ergo Crito tam eſſe ve-ati adverſum Simonem, ut ei obſtrepat, & vera dicentes amet inter-llare.

EX INSCRIPTIONE EUNUCHI.

Mihi inſcriptio hæc ſic legenda videtur.

PUbl. Terent. Afric. Eunuchus. Acta ludis Megalenſ. L. Poſthumio Albino, L. Cornelio Merula ædilibus curulibus. Egere L. Ambivius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Claudius Flaccus Claudii lius, tibiis duabus dextra & ſiniſtra. Acta ſecundò eſt. Græca eſt Menan-ru. Edita M. Valerio Meſſala, C. Fannio Strabone Coſſ.

Ex prologo. *Poſtquam ædiles emerunt.*] Antequàm fabulæ ante popu-um agerentur, agebantur privatim apud ædiles.

Quàm plurimis, & minimè multos lædere.] Quàm plurimis, duæ ſunt di-ctiones. Loci ſententia, cujus nos Æmilius Ferretus admonuit, hæc eſt, *ſi quiſquam eſt qui bonis placere velit potiùs quàm malis* (nam per plurimos, eoſdem hîc intelligimus, quos Græci per πολλὺς) neque tamen malos læ-dere, in iis eſſe ſe Poeta profitetur. Adverbium *potius* ſubintelligi non eſt novum: ſic Ulpianus, ſic Cicero lib. 3. In Verrem eſt locutus. Sic Homerus ὀδύσσ. ϱ.

Αὐ τὸν ἔχονσά σε βέλομ' ἐπαυρέμεν, ἤ τινα ἄλλ' ἑξ.

Ex Act. 1. Sc. 1. *Perficies.*] Alibi *pertendes*: in quam ſignificationem di-citur à Terentio Heautontimor. Act. 5. Sc. 5. *Video non licere ut cœperam hoc pertendere.* Ex Act. 2. Sc. 2. *Ad cœnam ut veniat.*] *Cœna* hîc pro pran-dio: nam quam nunc cœnam dicimus, veteres veſpernam dixiſſe teſtis eſt No. Marcellus. Vide Act. 3. Sc. 2. Verſ. 26. *Ego illum.* Et Sc. 3. *Calidum.*] Malè interpres putat *Callidum* ſcribendum: nam & Græci θερμὸν dicunt, & verſus aliter non conſtat. Ex Act. 3. Sc. 1. *Ha, ha, he.*] Poſteriores duæ interjectiones hiſtrionis ſunt, & extra verſum. Vide And. Act. 4. Sc. 4. & Heautont. Act. 5. Sc. 1. Et Sc. 2. *Vel ſobrius.*] Hinc colliges invitatam fuiſſe Thaidem à Milite non ad veſpernam, ut veteres loquebantur, cum adhuc eſſet ſobrius, vide quod ſupra notavimus Act. 2. Scen. 2. Vide Act. 4. Sc. 7. verſu penultimo.

Parata omnia. Gn. *fiat.* Tha. *diligenter Pythias.*] Aut præſto omnia, ſcribendum eſt, aut fiat ſyllaba una faciunda: quod magis placet, *parta* omnia maluiſſem, ſi proprietas ſermonis paſſa fuiſſet, non enim *parere* cœnam dicimus, ſed *parare.* Et Sc. 4. *Niſi quicquid eſt.*] *Niſi* pro *ſed*, vid. Adelph. Act. 1. Sc. 2. verſum ultimum. Ex Act. 4. Sc. 4.

Verum hercle hoc verbum eſt, ſine Cerere & Libero friget Venus. Verſum hunc ſcriptum etiam hoc modo reperio.

Verum

Verum hercle verbum hoc eſt, ſine Cerere & Baccho friget Venus.] Atque ita ſi legatur, iambicus erit octon. acatalect. quales & ſuperiores & inferiores omnes. Niſi velis *Libero* eſſe dactylum. Vide quæ in verſiculum illum Adelphorum Actus 2. Scen. 1. eſt à nobis adnotatum. Et Scen. 6. *Abi tu.*] *Abi* poſteriore correpta.

Et Scen. 7. *Domique, foriſque, fac viciſſim ut memineris.*] Hinc colligas non fuiſſe ad veſpernam, ut ante dicebamus Act. 3. Scen. 2. invitatam Thaidem, cum eodem die Sanga coquus à Gnathone ſui officii commoneſiat. Præterea, quod multo maximum eſt argumentum, tot res poſt cœnam geri, eodem die non potuerunt, ſi cœnam pro veſperna ſumimus. Et Act. 5. Scen. 5.

Quod mœchis ſolet.] Athenienſes mœchis pudenda & ſedes expilabant: quod ſupplicii genus παραπυγίζειν dicebatur.

EX INSCRIPTIONE HEAUTONTIM.

Inſcriptio mihi hæc ſic videtur legenda,

PUbl. Terentii Afri Heautontimorumenos. Græca eſt Menandrou. Acta ludis Megalenſibus L. Cornelio Lentulo, L. Valerio Flacco ædilibus curulibus. Egit L. Ambivius Turpio. Modos fecit Clau. Flaccus, Clau. Filius tibiis paribus. Acta deinde duabus dextris. Acta etiam tertio. Edita T. Sempronio Graccho, M. Juventio Helua Coſſ.

Ex Prologo.

Id primùm dicam, deinde quod veni eloquar.

Locum hunc, quo in hoc authore obſcurior nullus, notare malui, quàm emendare: ut in re tam difficili, atque perplexa, ſuum cuique judicium relinqueretur. Primum non eo ordine, quo res propoſita eſt, narratur: neque enim hæc quæ ſequuntur,

Ex integra Græca integram Comœdiam
Hodie ſum acturus Heautontimorumenon:

Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici. Hæc, inquam, non demonſtrant, cur partes ſeni poeta dederit, quæ erant adoleſcentium: quod tamen dicturum ſe primum, pollicetur. Jam ubi pòſt paulo dicit, Oratorem eſſe ſe, non Prologum, non docet cur venerit: venerat enim Hiſtrio non ut Prologum recitaret, ſed ut ageret Fabulam: id tamen fuerat quod ſecundo loco erat dicturus. Deinde quis ille ſenex, cui adoleſcentium erant datæ partes? quæ illæ ipſæ adoleſcentium partes? Ego ut quod ſentio paucis dicam, verborum ordinem perturbatum tantas loco tenebras puto attuliſſe: quod ſi ita legamus, *Id deinde dicam, primùm quòd veni eloquar*, erunt omnia clariora. Nam cum prologi ab adoleſcentibus ſolerent recitari, eſſétque L. Ambivius ſenex, qui prologum recitaret, cur adoleſcentium partes ſeni eſſent demandatæ, mirari populus jure potuiſſet: cujus facti cauſam dicturum ſe pollicetur, ubi quare venerat explicaſſet. Veni, inquit, ut ex integra Græca, integram comœdiam agam, quæ ex ſimplici argumento

gumento duplex facta est. Dicerem & cuja esset Græca, & Latinam iis fecit, nisi partem vestrûm maximam scire arbitrarer. Habetis cur verim, dicam jam nunc cur partes has prologi, quæ erant adolescentium, nex didicerim. Non Prologum voluit me esse poeta: hoc est fabulæ argumentum narrare, sed Oratorem fecit, qui pro se apud vos causam dicem, adversus eos rumores, quos de se malevoli distulerunt. Contamisse scilicet Græcas multas, dum facit paucas Latinas. Orator ergo ad os venio ornatu Prologi. Ex Act. 4. Scen. 3. *Vostrum Senem.* Sy. *Imo ut.*] *no* priore brevi.

EX INSCRIPTIONE ADELPHORUM.

Mihi sic inscriptio hæc videtur legenda.

ADelphi Terentii. Acta ludis Funebribus L. Æmyl. Paul. Q. Fab. Maxim. P. Cornelio Africano ædilibus Curulibus. Egere L. Attius Prænestinus, L. Numidius Posthumus. Modos fecit Clau. Flaccus, Clau. Filius, tibiis dextris. Facta Latina est è Græca Menandrou, L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego Coss.

Ex Act. 1. Sc. 2. *Nisi quidquid est.*] *Nisi* pro *sed.* Ex Act. 2. Sc. 1. Dŏmŏ mē *eripuit, verberavit, me invito abduxit meam.*

Domo me e, anapæstus esse videtur: alioquin non constabit Trochaicus. Ablativos *esse, primo, vero, cito, sedulo, mutuo, crebro, sero,* ultimísque correptis dici interim, nemo nescit. Act. 5. S. 8. *animo* extremam corripere adnotavimus. Et Act. 4. Sc. 1. *Quasi puero.*] *Puero* dissyllabum. Et Sc. 2. *Nisi me credo.*] *Nisi* pro *sed. Quonam?* Sy. *illīc ubi, &c.*

Versum hunc denarium catalecticum trochaicum faciunt, quos nullos scripsit Terentius. Alibi *quidnam?* Sy. *Illuc, &c.* Ego legendum putarim, *Ubinam?* Sy. *ubi etiam, &c.* ut sit Trochaic. octon. hypercat. *Quoniam,* non videtur sententia postulare: illic Donatus non legit. Et Sc. 5. *Domi virginem.*] *Domi* posteriore correpta, nisi virginem quadrisyllabum facis. *Abi domum.*] *Abi* poster. correpta. Ex Act. 5. Sc. 8. *Corpore & animo.* M. *Gaudio.*] nĭmŏ *gau,* anapæstus: hoc idem etiam Act. 2. Scen. 1. adnotavimus, in *domo me eripuit, &c.*

EX INSCRIPTIONE HECYRÆ.

Hæc inscriptio judicio nostro ita legenda est.

TErentii Hecyra. Tota Græca est Appollodorou. edita Cn. Octavio, T. Manlio Torquato Coss. Acta primò ludis Romanis Sex. Jul. Cæsare, Cn. Corn. Dolabella Ædilibus Curulibus, sine Prologo: non est placita. Relata est iterum ludis Funebribus L. Æmilii Pauli, non est placita tota. Relata est tertiò. Q. Ful. L. Martio Ædilibus Curulibus. Egit. L. Ambivius.

Ambivius Turpio: modos fecit Claudius Flaccus Claud. Filius tibiis pa bus. Placuit.

Ex Act. 3. Sc. 4. *Imò quòd.*] Anapæstus, vide versum ultimum, Scen. Act. 4. vide Hecyr. Sc. ult. Ex Act. 4. Sc 4. *Imò ve.*] Anapæstus. Vi Act. 3. Sc.

EX INSCRIPTIONE PHORMIONIS.

Hæc inscriptio judicio nostro ita legenda est.

PUB. Terentii Afri Phormio. Acta ludis Romanis L. Posthumio A bino L. Cornelio Merula Ædilib. Curul. Egere L. Ambivius Turpio L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Claud. Flaccus Claud. Filius tibi paribus. Tota Græca est Apollodorou, ἐπιδαζομένη. Acta quartò el Edita C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala Coss.

Ex Act. 1. Sc. 4. *Nam absque eo esset. Rectè mihi vidissem.*] Scriptum in alio exemplari reperio, *Nam absque eo rectè ego mihi vidissem.* Quòd *esset* legamus, aut notandum novum erit locutionis genus: aut ita or tio distinguenda, *Nam absque eo, esset rectè, ego mihi vidissem.* Ex Act. Sc. 1. *Nil suave meritum est.*] In hæc verba ità Interpres, *Ordo & sens hic est, Nihil mihi mercedis suave est, ut ego illam cum illo nuptam fera Suave* enim meritum, *suavem* mercedem significat. Ego scriptum fuis puto, *Nil suave meritu' est*: ut ad Antiphonem ea verba sic referantur *Egóne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem? non faciam, non enim m ritus à me est, ei ut esse dulce aut suave aliquid patiar.* Potest & hic id in telligi, *Nihil mihi fecit Antipho suave, ut ei aliquid esse suave permittam Mereri*, pro *facere* non hoc tantùm loco usurpavit. Ita in Hecyra, Act. Scen. 2.

Quæ nunquam quidquam erga me commerita est pater
Quod nollem, & sæpe quod vellem meritam scio.

Nempe Phormionem.] Alia exemplaria habent, *Num Phormionem?* atque it constat Senarius. Vide an malis literarum transpositione, in Phormio nem primam breviter dici: cum & Apollodorus, cujus hæc fabula est, ejus dictionis syllabam primam corripuerit. Quod qua ratione fecerit non video, nisi pro Phormio Phromio scripserit. De his literarum transpositionibus, vide Theodorum Grammaticæ libro quarto. Et Sc. 3. *Eho tu s brinum tuum.*] Apud Ciceronem in Oratore ad Brutum legimus, *Eho t cognatum. Id quod lex jubet.*] Vide num legendum, *Ei quod, &c.* ut paulò post, cum Senis verba repetit Phormio, *Mercedem dare lex jubet ei, atque a mittere? Non agam, i,*] Dactylus. Ex Act. 3. Scen 2.

Dorio adi obsecro. D. *non audio.* P. *Parumper.* D. *quin omitte me.*] I hunc versum ita Interpres, sunt qui sic legant, ut Dorio Phædria dicat *Leno, audi: iterum Phædria obsecro.* Certè qui ita orationem distinguebant id viderunt, non petere Phædriam à Lenone ut audiret: sed ut parumpe Leno pecuniam expectaret. Neque enim respondisset Leno, non audio

audientiam tantùm adoleſcens poſtularet: id ſiquidem reſpondere ſolenus, cum quod petitur non conceſſuros nos ſignificamus. Ego diſtinguendam ita orationem non puto: cum illud *Audi*, lenoni tam obſtinato id denegandum minus convenire videatur. Verſum eſſe trochaicum conſtat, ſi *Audi* non detrahimus, hypercatalecticum, cum Dorio primam habeat longam: à muneribus enim, non ab haſta nomen habet, & in hac ipſa Scena bis prima producta reperitur: ſin detrahimus, & ſententiæ conſulitur, & verſus Trochaicus fiet catalect. quales qui ſequuntur omnes, qui quidem Trochaici ſunt. *Parumper* illud Phædriæ ad expectationem pecuniæ, non ad audientiam referri debere omnino confirmo: ſequitur enim, *Nequeo exorare ut maneas triduum hoc?* Locus hoc habere ſententiæ videtur, Dorio, inquit Phædria, expecta obſecro dum pecuniam conficio. Surdo, inquit Dorio, fabulam narras. Miſſum me fac, moleſtus es. Hic Phædria, *Audi quod dicam Dorio, non me capis:* quod parumper peto ut expectes, eſt ut triduum tantùm expectes, ne quod parumper ut expectes peto, putes petere me hominum aliorum more ut in multos dies, aut menſes expectes.

A. *Miſeritum eſt.* P. *hei veris vincor.* G. *quam eſt uterque ſimili' ſui?*] In hac ſcena verſus non eſt alius difficilior intellectu. *Miſeritum eſt*, dicere per ironiam Antiphonem vult Interpres: quod ego illi aſſentior. At quid ſit *veris vincor*: quid, *Quàm eſt, uterque ſimilis ſui*, neque ille dicit, neque ego aſſequor. Scriptum fuiſſe credo, *Hei verbis vincor.* Vincebat enim Lenonis in negando pertinacia & loquacitas, adoleſcentis ingenui atque liberalis pudorem. Quamobrem ſecum Geta, quàm Leno is, inquit mores Lenonis habet, & Phædria prudentis atque liberalis adoleſcentis, qui verbis à Lenone vinci ſe fateatur. Et Sc. 3. *Dum igitur diem licet.*] *Diem* una ſyllaba, hunc verſum citat Priſcianus, ſine *diem*. Ego malo propter elegantiam ſyllabam facere unam quàm tollere, cum ea dictione ſublata verſus etiam aliud deſideret. Ex Act. 4. Sc. 4. *Aruſpex.*] *Aruſpex* quia ab Haruga derivatur, primam vocalem habere debet aſpiratam.

Ex Act. 5. Sc. 2. *Vorſuram ſolvis.*] *Vorſura* potius legendum ſeptimo caſu, quàm *vorſuram*, etſi Budæo aliter videtur. Et Sc. 3. *Capiebat ſtatim.*] *Statim* priore longa pro perpetuò & æqualiter. Et Sc. 6.

G. *Vapulabis.* A. *Id tibi jam quidem fiet, niſi reſiſtis verbero.*
G. *Familiariorem oportet eſſe hunc qui minitatur malum.*

Scenam hanc trochaicis conſtare catalecticis verſus metientibus clarum eſt. Quare cum prior ille verſus neque trochaicus eſſet ejus menſuræ, quam Terentiani verſus nunquam excedunt, hoc eſt, cum neque octon. eſſet catalecticus, neque hypercatalecticus, incidit animo ſuſpicio, loco aliquid eſſe additum, vel certè detractum: quid id eſſe poſſet, cum reperire non poſſem cogitando, in codicem incidi, vix dignum, qui mihi fidem facere deberet, niſi judicii ratio acceſſiſſet. In eo ita ſcriptum reperi.

G. *Vapulabis. Curialis vernula eſt qui me vocat.*
A. *Id tibi quidem jam fiet, niſi reſiſtis verbero.*
G. *Familiariorem oportet eſſe hunc qui minitat malum.*

Quæ lectio propter multas res mihi probatur: versui enim consulitur, & id quod subjecit, *Familiariorem esse oportet, qui minitat malum*, explicatur magis: vocare enim potuit quivis, vernula etiam, minitare malum (ut loci hujus verbo utar, quo usos antiquos notatum video à Prisciano) non nisi qui in eum jus habeat & imperium: unde in suspicionem venit Geta, herum esse, à quo vocaretur, non vernulam, quemadmodum initio putabat, cui verbera etiam minitaverat. Id unum relinquebatur dubium, quid Curialem vernulam dixisset Poeta, cùm Curiales hi dicantur, qui curiæ sint ejusdem, curiámque servi non haberent, neque apud Romanos, neque apud Græcos. Ea de re duæ animo subibant opiniones, aut legendum, *Familiaris vernula est*, nam & subjecit, *familiariorem*, & versus utrumque patitur trochaicus: aut servos curiales dici posse, qui dominis serviunt ejusdem curiæ. Populares enim dicuntur etiam servi, qui dominis populi ejusdem serviunt: ita enim sumendum illud puto, Act. 1. Scen. 1. *Amicus summus meus & popularis Geta.* Palliatam enim esse fabulam meminisse debemus, civitatémque Athenienſem in Δήμους hoc est populos divisam fuisse, quemadmodum hodie est Florentina. Nam putare ideo à Davo popularem Getam appellatum, quòd essent nationis ejusdem, quod Interpreti video placuisse, ignorare est populos fuisse diversos Getas & Davos, & servis nomina dari solita ab eo populo unde esset quisque. Diversos autem fuisse populos Strabo libro septimo his verbis testatur: Fuit & alia regionis divisio ex antiquis permanens temporibus, alios enim Dacos, alios Getas appellant. Getas quidem qui ad Pontum in orientem vergunt, Dacos autem qui in oppositum versus Germaniam & ad Istri fontes, quos olim Davos vocatos esse reor. Ex quo apud Athenienses Davorum & Getarum nomina servilia plurimùm abundabant. Hoc sanè credibilius est, quàm à Scytharum gente derivari, quos Daas vocant: longè enim illi ad Hyrcaniam positi sunt, nec ex eo loco Athenas mancipia deportata putandum est. Hæc Strabo. Regio ergo eadem erat & Davorum, & Getarum, & lingua eadem, quemadmodum post paulo scribit idem Strabo, proinde gens eadem, sed in populos varios divisa: neque protinus ejusdem populi dici debent, qui ejusdem gentis sunt, & nationis. Et Scena septima. *In angiportum hoc.*] Priscianus legit *hunc*, ut probet etiam genere masculino *angiportum* reperiri. Et Scena nona. D. *Ut voles faciat.* N. *imò ut jam scias.*] & *imò ut*, anapæstus.

JULII

JULII CÆSARIS SCALIGERI LIBER DE COMICIS DIMENSIONIBUS.

Ad Silvium Cæſarem filium.

QUibus artibus Poetarum ingenia excolerentur, cùm eſſet à nobis duobus libris explicatum : non prius abſolutum fuiſſe opus illud videbatur, quàm addita de verſibus comicis commemoratione inſtitutum teneremus. Nam cùm de origine, generibus, partibus fabularum, quæ in ſcenam afferrentur, & ab aliis olim, & à nobis ipſis ſuo loco ſit diſputatum : in animo habebamus, totum hoc negotium legare iis, qui de pedum quantitate, deque verſuum ratione conſcripſerant. Verùm cùm & maximus vir Eraſmus, & poſt eum plerique alii ita hanc conficere provinciam aggreſſi ſint, ut & ille his non pauca reliquiſſe, & hi eadem illa aut neſciſſe, aut præteriſſe viſi ſint, coactus ſum Sylviole fili, hac quoque opera oſtendere animum erga te noſtrum : ut quem in locum Naturæ opeteipſum evehere mirabamur, noſtris auſpiciis promoveri, ac provenire eò poſſis. Nam cum perneceſſaria per ſe cognitio eſt ipſa, tum etiam ſi non eſſet, videntur tamen viri illi talem effeciſſe : ſive ad eorum magnitudinem intueare, quam ad hujuſmodi lucubrationem demiſiſſent : ſive negligentiam ſpectes, qua mutilam depravatámque relinquerent.

Ac primùm quidem quam Eraſmus affert, vereor ut accipienda ſit dubitatio : ſit, nécne certis pedibus aſtricta comœdia. Nam quanquam Quintilianus hoc dixiſſe videtur, non tamen pedum leges potius, quàm trimetrorum præſcriptionem deſideravit : neque in omnibus, ſed in Terentianis tantùm : quarum gratiam, quam elegantia orationis atque puritate conſequutæ eſſent, diminutam putabat licentia verſuum longiorum : cùm tamen Plautus nihilo ſit in trimetris frequentior. Hoc autem amplius eadem in quæſtione peccat Priſcianus : quoſdam eſſe, qui in Terentii fabulis extare metra negent, atque eoſdem tamen ait, illa quaſi arcana quædam, ſibique ſolis cognita profiteri. Quid enim hoc eſt ? negare numeros in verſu quopiam, eoſdémque numeros in eodem verſu ſe ſolos dimetiri poſſe ? Hanc ſententiam more ſuo de illo mutuatus Eraſmus, commodiorem fecit : dividit enim eam, ejuſque partes ad diverſa refert judicia. Alios inquit negare, alios quaſi inutilem eam inveſtigationem exiſtimare. Quorum utrumque cùm ipſe rejeciſſet, quod erat priore loco, meritò quaſi judicatum omiſit. Alterius autem rationem hanc reddere inſtituit. Non operam perdere nos indagandis verſuum generibus, hac enim diligentia effici, ut quæ librariorum incuria tranſpoſitæ voces ſint, ſuis eæ ſedibus reſtituantur. Ego verò neque hoc eſſe neceſſarium video, & plus conferre ad ſolutæ orationis libertatem. Nam neq; ubivis tranſpoſitæ voces, verſus tollent connexionem : & frequentiſſimè deprehendimus, ob numeri neceſſitatem ita tranſpoſitis, ut ſi eandem

ſententiam in epiſtolam ſis allaturus, cogaris aliis ſedibus digerere: veluti cùm Terentianus Simo ait,

Si ſenſero hodie quicquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minus.

Nam priore verſu multa invertas ſine diſpendio numerorum: in altero autem, & quotidiano ſermone, & forenſibus contentionibus aliter loquare. Itaque ſi librarii ita ſcripſiſſent:

Fallaciæ conari, quominus fiant: ex eorum temeritate hoc fructus capiamus, ut minore negotio imitemur. Hoc igitur non negamus nos, verſuum legibus duci nos verborum ſedes inveſtigandas: ſed in eo ullam eſſe utilitatem, hoc negamus: imò verò conducere interdum magis, ſi tranſpoſita ſint, quo ordine orationem noſtram inſtituamus. Sed profectò hac opera plus fuit laboris ſumptum, quàm captum utilitatis: ut non ſine cauſa miraremur, ſummos viros tantum ſtudii in dimetiendis illis verſibus poſuiſſe, Priſcianum Donatum, Aſperum, Jubam, Scaurum, Probum, Sulpitium, Varronem ipſum. Quorum frequentia cùm mihi in mentem venit, apparet illico aut obſcura diligentia, qui infecto negotio eguerint ſucceſſore: aut res ipſa perdita, quæ vel ab uno alteróve tantorum virorum nequiverit confici. Quare ea quoque cauſa, ſed potiſſimum ea, inquam, eſſe potuit, ut ad hanc contemplationem ſtudium noſtrum adhiberemus. Neque enim ſola res petenda jam eſt nobis, ſed ipſa contentione de clariſſimis autoribus victoria reportanda. Atque ut eorum judicia hac quoque in parte emendemus, ſimul ad hanc operam incitemus ingenia literatorum: ut non minimam pronuntiandi rationem ex hac commentatione conſequi ſeſe poſſe putent: quemadmodum cùm intellexerint neque aſpirationem, neque ſibilum, neque mutam inter ſe conſpirare potuiſſe, ut prima ſyllaba in voce hac, *iſtic*, produceretur. Qua in voce eadem qui putant ſibilum extrudi in pronuntiando, neque morem ſervarunt, neque etymologiam obſervarunt. Nam Æoles, quos Latini maximè ſunt imitati, quod alii ἐσθλὸν, dicerent, ipſi ἐσλὸν, pronuntiabant: ita in verbo, *iſtic*, ſatius fuit mutam abjicere. Et fuit ratio: nam *is*, pronomen integrum manet: cauda autem illa, quam vocant ſyllabicam adjectionem, nullo diſpendio expuncta etiam leniori relinquit locum conjunctioni. Præterea multis in locis animadvertas, poſituram conſonantium non producere vocalem: ſed ſuapte natura niti brevitate: ut, *in, ſed, ad, quod, aliud, ſimul*: in quibus qui putarunt oportere poſtremum elidi elementum, vehementer errarunt. Sed longè faciliùs in diſjunctis vocibus correptam vocalem tenuere, quàm in conjunctis. At in conjunctis ita pronuntiabant, ut poſitura nihil afferret moræ brevitati. Sic *inſidias*, & *inferos*, primam producere dixerunt: *indicationem* autem & *incautum*, corripere. Quare ſi hoc in uno tractu ac tenore faciebant, multò commodiùs interpoſito eo intervallo, quod ſeparatis vocibus debetur, efficere debuere. Nam ſi dicas, *in ſedibus*, atque ibi præpoſitio brevis ſit, quæ in ea compoſitione longa fuiſſet, quantò aptius brevis erit, ſi dicas, *in diem*: quæ ſi compones, brevis quoque erit? Præterea animadvertemus, quàm celeriter multas vocales pronuntiando expediverint, ut etiam cum ſequentibus obſcurarint. Sic enim in illis, *ſcias, ſuæ, tuæ, fuit, dies, deos, prius*: quæ efficiebant monoſyllaba: ita ex duobus comparativis, *potius, melius*, duos conſtituebant pyrrhichios. Nam quemadmodum menſuremus verſum illum ex Andria?

Dabit

Dabit nemo: inveniet inopem potiùs, quàm te corrumpi ſinat.

Neceſſe enim eſt ex duabus vocibus his, *potiùs quàm*, unum pedem fieri; quod ut efficias, multâ prius, ac mirabili eget interpolatione. Ergo vulgò ita quoque locutos puto, non laturos ſcenarum barbariem, quæ de medio ſumeret ſermonem. In hac tamen re & diſceptarunt multi, & non pauci errarunt: ſicut & illi, qui reddere voluerunt rationem verſuum: cùm alii eſſent curtiſſimi, alii adeò longi, ut mihi libeat cum Plautino trapezita jocari, dum unum ſcribo explevit mihi totas ceras quatuor: quantus ille eſt ex Eunucho:

Et magnifica verba: verba dum ſint, verùm ſi ad rem conferentur, vapulabit.

Quanquam, hîc quoque ab illis diſſentio, aióque duos verſus eſſe: priorem trochaicum dimetrum brachycatalecticum, alterum octonarium. Nam ſic pronunciavit, ut cùm dixiſſet,

Et magnifica verba: ſubſtitit, affixitque ibi propoſitum in verbis: poſtea ſimul cum re mutavit ſententiam, ut pro factis facta redderet, & verbera minitaretur. Priſcianus diſtinctionis cauſa breviores inſertos verſus dicit. Verùm neque ille diſtinctio hæc quid eſſet, declaravit: neque nos, quid ſibi velit, ſanè ſcimus. Nam quæ diſtinctio eſſe debet, non ſolùm eadem in Scena, ſed etiam perſona? quæve in prima Scena graviſſimæ Comœdiæ Amphitruonis? Ipſo enim ingreſſu ſtatim nuſquam ſibi conſtat. Aut qualem in ea Scena, in qua Pamphilus de patris duritia queritur? qui in eodem argumento propoſitoque perſtaret conqueſtionis, & tetrametris illud inſeruit dimetrum:

Quod ſi ſit, pereo funditùs.

Alii, ut ſibi videbantur, acutiores, è rebus ipſis duci, non ſolùm pedum ſtatum aut curſum, ſed etiam verſuum tractus prodidere: in re perturbata mutari verſus, pedéſque ipſos confundi: in celeritate trochaicos trudi: gravibus perſonis ſtatarios ſermones confieri ex ſpondæis. Afferunt huc non tam pro teſte, quàm pro judice Virgilianam prudentiam, divinam illam ſanè mihi: qui rem, verborum nitore ac numerorum concinnitate oculis ſubjiciat. Ego verò ut horum diligentiam veneratus ſum, quam equidem tanto ſtudio in meis poematis exprimere conatus fuerim: ita in comœdiis falſam ſimul atq; ſupervacaneam animadverti. Nam ſi in perſonarum ſtatibus diverſis, ſi in contrariis negotiis, ſi in fabularum partibus maximè inter ſe diſſimilibus, idem pes, idem pedum ordo, idem carminum genus oſtendatur: jam nulla cauſa eſt, quin horum ſententia, tanquam vana explodatur. Ergo in divina fabula, ac verè theſauro, quam levi nimis de cauſa Trinummum inſcripſit Plautus, Protaſis trimetro iambico tota conſtat: item Epitaſis, tum Cataſtrophe. Stichus è contrario, tota trochaicis longis. In Moſtellaria adoleſcenti Philolacheti, homini perdito luxu, atque otio corrupto, quique unam modò rem ageret, ut inſerviret ventri, dati verſus ſunt omni pedum penè genere pleni. Tranioni autem ſervo trepido, in re deſperata, verſus compoſiti, atque ſibiipſis conſtantes. Seni Teuropidæ, viro gravi, parco, læto, aucta re, amoto maritimorum metu periculorum, ſenarii iambici. Quid gravius Amphitruone? quid magis ſtatarium, quàm finis fabulæ converſæ? concluditur tamen fabula trochaicis. In Sticho autem tam iambis potant, quàm trochæis. Gurgulio currens in re nova, novo

nuntio vehitur trochæi rotis. At Acanthio in Mercatore haud abſimili in re quadratis utitur iambicis, at iiſdem in Terentiana Phormione Geta pari in negotio. Ergaſilus vero paraſitus in Captivis, tam trochaicis, quàm aliis; cùm tamen ſimilem ageret curſuram. Quemadmodum & Dinacium puer in Sticho nuntii autor novi, utriſque miſtim uſus eſt. Præterea trochaicis Harpax Cacula militaris in Pſeudulo dum lenonem quærit. Trochaicis Erotium meretrix in Menæchmis, ut obſonium comparandum curet. At è contrariò trochaicis Lyſiteles adoleſcens, & gravis, & frugi in Trinummo: & Chremes ſenex, vir bonus, ac prudens in Andria, ſeria inprimis de re, paterno animo, conſtanti conqueſtione. Quod ſi ad Davum reſpiciant, qui ſequenti ſcena jam otium atque tranquillitatem imperando ſibi, belliſſimos fundit trochaicos, jam ipſi illa de celeritate aliquid conſultius remittant. Poetas profectò iſtos comicos noſtrates, ut in mentem venerant res arripuiſſe, eiſque numeros accommodaſſe reor. Iſti verò legumlatores novi, plerique hoc ſuis obtinent ingeniis peculiare: ſemel alicubi ſi quid deprehendêre, illico pro lege habent. Atqui longo multóque opus eſt ſtudio, eſt opus conſilio prudenti, acri judicio opus eſt: quanquam equidem non negarim, fabularum initiis, ubi animos auréſque ſpectatorum trimetris verſibus imbuiſſent, ipſi ſibi ſuo quaſi jure agerent, deinceps interſperſis alicubi ejuſdem generis ſenariis, ídque neque ſemper, neque coactos, neque conſultò factitaſſe exiſtimamus. Fuit tamen hoc illis in more poſitum, ut narrationibus trimetros majore ex parte adaptarent: neque ſolùm in Argumentis, aut Prologo, aut Protaſi; ſed etiam apud perſonas eas, quæ etiam aliud agerent. Quemadmodum cùm Davus in Andria, de aliis rebus loquens, alia utitur verſuum dimenſione: ubi ad narrationem deventum eſt, de navi fracta apud Andrum, ad trimetros divertitur.

Ad hæc mala, hoc mihi accedit etiam: hæc Andria.

Eadem diligentia in Epiſtolis. In Pſeudulo ab longis in ſenarios deflectitur. In Aſinaria quoque quod pactum conſcriptum eſt inter adoleſcentem, & lenam, ſenariis expletur: quoniam ſit narratio quædam: quanquam ne hic quidem ſemper. Nam longis verſibus narrat in Rudente Grippus, eventis fortunæ ſeſe bene acceptum. At in eadem ſenex ſomnium trimetris. Ex utriſque verò, atque etiam aliis miſtis Soſia Amphitruonis: quanquam ubi ad manus ventum eſt, iamborum vim atque alacritatem minutiore gyro flectit, ac vibrat. Cùm igitur tam inconſtantem legem videamus, ut illis Poetis neque curæ fuerit, uti facerent, neque ſalvo puri ſermonis nitore efficere potuere, uti numeris eſſent aſtrictioribus: nos ſic inventa, aut quemadmodum exiſtunt, permittamus, aut ſi quid ſiniſtri ſeſe offerat, ne odioſe extorqueamus: præſertim cùm licentiæ vitium cum Græcis, unde ſumpſiſſent, ſibi commune, licentia, uti ſolet, auxere.

Illud verò, quod aliqui dubitando, quidam etiam aſſeverando negabant, fabulas Terentianas trimetris circumſcriptas, falſum eſſe deprehendimus. Nam & apud eum Poetam plus eſſe hujus carminis invenies: & contrà, apud Plautum quadratos, aliáque longiorum genera. Andria penè ex æquo diviſa in utrumque genus eſt. Haud enim ita multò ab longis ſenariorum numerus ſuperatur. In Eunucho, & Heautontimorumeno, item. At in Adelphis penè ex quadrante longi ab ſenariis exceduntur. Phormionem potior ſenariorum numeros conficit. Hecyra laxior fabula, ac pedeſtrior eſt:

eſt: itaque omnium Terentianarum, ad ſermonem quotidianum quàm proximè accedit: eſt tamen in ea ſenariorum plus tertia parte. At contrà, Plautina Amphitruo, & Rudens, vix totus quadrans expletur ſenariis. Aſinaria, Epidicus, quam tantopere ipſe autor laudat, Moſtellaria, Menæchmi, Miles, Mercator, Pſeudulus, Aulularia, Caſina, Gurgulio, Bacchides, aut ex utriſque æquè conſtant, aut etiam minus habent ſenariorum. Captivi verò, & Perſa, & Pœnulus, plus dimidio textæ ſunt longis. Trinummus legebatur hactenus totò quadratis, aut non multò brevioribus. Eam nos ita reſtituimus priſtinæ ſinceritati, ut ad quingentos ſenarios excuſſerimus. Quorum tamen numero præſtant longi verſus duplo. Quam operam etiam cùm Truculento impendiſſemus: paulò minus ducentis reformatis, tantam longiorum invenimus multitudinem, vix ut illorum hi eſſent pars quinta. Atque is labor non temerè ſuſceptus eſt: cùm tam facilè mendacium, Quintiliani autoritate tegeretur. Nam iſti magni viri, dum nihil inexcuſſum volunt, & faſtidiunt leviora, plus profecto nominis uſurpant, quàm ponant operæ. Quemadmodum Priſcianus quoque, cui de anapæſto ſententia excidit ſatis abſurda, cùm dixit: Erit autem probabilis iambicus verſus, & tragœdiis aptum, ſi ſecundum, & quartum pedem, non alios feceris, quàm iambos, aut eum, qui tribrachus eſt, aut anapæſtus: quoniam ſunt pares. Qua enim audacia fretus anapæſtum tribracho parem dixit? Nam quod ait paribus ſedibus anapæſtum recipi: verum eſt. Sic enim extat in Pluto Ariſtophanis:

Ὡς ἀγαλέον πρᾶγμ' ὄζειν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί.

Et bis in eodem verſu:

Οἰδ' ἐξεπέρνησε, κ' οὐκ ἐδύνατ' μ' ὁρᾶν ἔτι.

Verùm hoc eſt illi adeò frequens, ut nullus pudor Latinis ſit jam futurus, quibus linguæ ratio perſuaſit, ne hoc attentius curarent: præſertim cùm tragœdia quoque hoc admiſerit, gravius ſanè ac longè caſtius poema. Obſervantior Sophocles: Euripides minus obnoxius: nam minus pepercit illis pedibus.

Γλῶπαν δ' ὑποῤῥῆ σαγὰν ἰδίᾳ τῆς φρενός.

Et in Hecuba:

Κ'οὐ σμικρὸν ἔχοιμι πάντ' ἂν ἀρχαίνλως ἔχη.

Neque ſolùm anapæſtum paribus ſedibus poſuit illis, ſed etiam in ultima, ut in Oreſte:

Αὐτηρὸς οἷος καὶ μόνοι σώζειν πόλιν.

Quid ſi tribrachyn voces, ſyllabam nunc reſpicias, non legem illam, qua ultima habetur indifferens.

Eraſmus autem rectè ſedibus imparibus dicebat, pro iambo receptum ſpondæum, dactylum, tribrachyn, anapæſtum: proceleuſmaticum autem omiſit, quoniam excidiſſet memoria: & creticum, quem ſanè putaret non admitti. Nam ſi in eam ſedem poſſe recipi ſperaſſet, non multa carmina ſubvertiſſet. Proceleuſmaticus autem proximè ad naturam dactyli accedit, differens ſyllabarum numero, temporum tractibus par. Tribus autem modis excipitur pes ille. Aut enim mollis eſt, atque adminiculis quibuſdam ſimilior factus dactylo: ut, *Genua labant: ariete: parietibus.* Duabus enim vocalibus conſtitutis, prior conſonantis vim quandam videtur obtinere. Aut eſt apertior, ut in verſu Enniano:

Capitibus nutantis pinus, rectóſque cupreſſos.

Aut eſt coactus, ademptis conſonantibus quibus ſyllabarum brevitas impeditur: cujuſmodi eſt in Andria:

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Itaque ad eum verſum cùm deveniſſet Eraſmus, neque agnoſcere vellet proceleuſmaticum, quem in ſuis legibus non conſtituiſſet, & putaret duriuſculè fieri, ſi Æolicum digamma auferretur, ut exiret proceleuſmaticus: ſuſtulit tamen, ut exciperetur tribrachus in duabus prioribus ſyllabis hujus nominis, *invidia*, & ex duabus poſtremis vocalibus una ſyllaba concreta eſſet. Verùm ut in natura, ita in arte illius imitatrice, faciendum nobis eſt, nihil aut otiosè, aut ſuperfluò agere. Ergo ut conſtet ratio dimenſionis, ſi recipias proceleuſmaticum, unum tantùm moliris, cùm tollis digamma. Si malis tribrachum, & hoc tibi idem curandum eſt, ut tollas: & præterea duabus confertis ſyllabis obſcuranda oratio. Nam ſi nihil refert pronunciéſne *invidia*, *an invida*, quid intelligamus? quod ſi (ac verius quidem eſt) ita pronunciemus, ut quaſi ſonum conſonantis prior vocalis obtineat, jam non ſit tribrachus amplius, ſed anapæſtus. Nam ita pronunciari in quibuſdam proceleuſmaticis jam diximus, & apparet ex illo verſu Poetæ:

Stellio, & lucifugis congeſta cubilia blattis.

Et apud Horatium:

Ut Naſidieni juvit te cœna beati.

Nam idem nomen aliter:

Naſidienus ad hæc.

Quare in priore verſu, omnes erunt ſpondæi præter quintum. Sic enim Catullus, *pituitæ*, primam cum produxit:

Muccúſque & mala pituita naſi.

Non corripuit Horatius:

Niſi cum pituita moleſta eſt.

Sed triſyllabum poſuit: ita ut media litera Æolicum ſit digamma: quod & elicitur ex judicio Ælii Stolonis, qui à *petendo vitam* duci ratus eſt. Verùm quod in, *invidia*, fecit, ut unam ex duabus efficeret ſyllabam, commodius confeciſſet in *injuria*, illo verſu:

Quo jure, quáque injuria præcipitem me in piſtrinum dabit.

Sicut in, *perfidia*, prologo Amphitruonis:

Non ambitione, neque perfidia, qui minus.

Id quod ſi animadvertiſſet, non ſuſtuliſſet pronomen, *me*, quod magna cum emphaſi, ac geſtu ad timorem perſonæ poſitum eſt: & omnibus in exemplaribus legitur. Tolli autem Æolicum elementum in ea voce, palàm eſt etiam verſu illo Phormionis:

Qui ſæpe propter invidiam adimunt diviti.

Neque enim mirum eſt adventitiam literam de medio tolli quaſi peregrinam. Eſt enim *video*, ϝίδω· ſicut in verbo *vivo*: fuit enim βιϝῶ· eo verſu:

Liberius vivendi fuit poteſtas: nam antea.

Puto enim non admodum vegetam, contentámque fuiſſe literæ illius pronuntiationem: ſicuti neque in *ovo*, neque in *ove*, cùm libitum eſſet: quæ ut aſperrima eſt apud Germanos, ita penè vocalis apud Vaſcones, non conſonans: nedum ut duplex uſpiam ſit. Sed nequaquam par ratio fuit

aut

aut neceſſitas, ut elideretur idem digamma, in verbo hoc, *inveniet*: eo verſu ex Andria:

Dabit nemo: inveniet inopem potius, quàm te corrumpi ſinat.

Nihilo enim mutatur verſus dimenſio, ſive tollatur, ſive relinquatur: quare contrà quam ſenſere, nullo pacto debeat tolli. In conjunctione quoque hac *enimverò*, durius ſit ſi eximatur. Quid enim eſſet, *enimvero*? Sed unam ſyllabam fuiſſe, *enim*, cùm vellent arbitror: ſiquidem Græcum fuit ἴν & ἰνὶ. At quaſi pro conſonante accepere, ut oſtendimus, in *Stellio, invidia, injuria.* Quod ſi cui paulò aſperior videatur pronuntiatio: is non meminit, ea ratione, *cui*, eſſe monoſyllabum: & *Pompei*, diſſyllabum: &, *Cui*, monoſyllabum, &, *hui*: & quod omnium duriſſimum eſt, *huic.* Proceleuſmaticos autem aliis duobus verſibus animadvertêre quidam, utroque ex Andria:

Mala mens, malus animus: quem quidem ego ſi ſenſero.
Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.

Ac de priore quidem non eſt diſceptandum. In poſteriore autem mollior eſt: propterea quòd antiqui pronomina, *mi*, & *ti*, monoſyllaba pronuntiabant ab Æolenſibus accepta, μοί, τοί· *tu*, τύ· τί, *te.* Sic enim in Gurgulione accipiendum eſt:

Curato, ego tibi quod amas, jam huc adducam.

Tibi, proceleuſmaticum hîc quoque facient, neque errabunt. Hoc tantùm agebamus, ut intelligeres ſecundiorem fluxum earum ſyllabarum ad proceleuſmaticum, quarum duæ in unam redigi atque coaleſcere poſſint. De cretica autem, quem iſti omni conatu ſubterfugêre, pluribus rationibus atque exemplis eſt diſputandum. Nam ſi in heroicum admittitur, ſi in tragœdia, quod eſt poema clarum, nobile, elatum, caſtum, locum invenit: quare in medium ac vulgatum ſermonem non recipiatur? Eſt igitur apud Poetam:

Et naufragum Scyllacæum.

Dicent non fuiſſe emendatum librum. At Vari & Tuccæ judicio emendatum fuit hoc. At eſt in emendatiſſimo libro Georgicôn, quod ſuprà adduximus:

Stellio, & lucifugis.

Aut eſt Euripidæ cum alibi, tum in Hecuba:

Δυοῖν ὄ παιδοῖν λέω νεκρὼ καδόντε.

Cùm tamen dicere potuiſſet: Παιδοῖν δυοῖν.

Itaque nos quoque in Nemeſi, ſtuduimus gravitati, & auribus:

Hex genus nefandum.

Nam abjecta interjectione, exanguis oratio eſt: item ſi dicas,

Heu gens nefanda.

Et alio loco poſuimus, *ſiniſtra*: potuiſſet dici, *ſcæva.* Sed paucis aures poeticæ datæ ſunt. Præterea ſi dactylus & anapæſtus in iambi loca ſuffecti ſunt, quorum utervis una illum & ſyllaba & tempore ſuperaret, quare eam licentiam ſermonis eadem puritas non coëgerit recipere quaſdam voces, in quibus eſſet creticus? præſertim cùm è puris creticis aliquot verſus conſtent. Præterea, ea nomina verbaque *deus, dies, fuit, mea, ſua, tua*, eò pertinent, ut cum collectionem in unam ſyllabam patiantur, doceant nos in cretico idem quoque fieri poſſe, ut emolliantur pronuntiatione. Ad hæc, ſi

omnium moroſiſſimus pes, ac penè ferus, ἀνπλαχεῖος, in heroicum receptus eſt apud Homerum: cum αἰγύπιον & ἀνδρόπατα, facit ut dactylum primoribus ſyllabis amplectantur: nulla cauſa eſt, quin rationes etiam autoritatibus fulciantur: quas Eraſmus ſi diligentius recenſuiſſet, non tranſtuliſſet præpoſitionem, *ex*, in Andriæ prologo: ſic,

Qui bene vertendo, & eas deſcribendo malè, ex
Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

Quod equidem ut non improbo, ita conſilium non laudo, quo adductus eſt, ut id faceret, ob amphimacrum vitandum. At ſi his rationibus non acquieſcat, exemplis ſaltem credere cogatur: quæ quanquam habebam penè infinita, tamen & multa omiſi, in quibus poſſent tergiverſari: & alia firma penè innumera, ne tædium parerent: paucis igitur contenti ſumus. Ex Hecyra igitur cum illud poſſemus adducere:

Eam calamitatem veſtra intelligentia:

Superſedimus duabus de cauſis: quoniam & ipſi liquidam non geminant in poſtrema dictione: & nos pronomen, quod primo loco poſitum eſt, monoſyllabum agnoſcimus: quare audiamus ex Aſinaria:

Fortè ſi tuſſire occæpſit, ne ſic tuſſiat.

Puto autem ſic legendum præcipient: *Fors ſi tuſſire.* Nam ii magis erunt ferendi, quàm qui putabunt conjunctionem, *ſi*, corripi: ut in *niſi*, & in *ſiquidem.* Quare alia quæramus; ex Gurgulione:

Sitit hæc anus, quantillum ſitit; modica eſt, capit.

Item in his duobus, binos:

Pervelim ſepultam; ſed quam adhuc naſo odos meo.
Sedatum te; quàm longè à me abeſt; lumen hoc vide.

Videamus alios multos, in eadem:

Sed grandiorem gradum ergo fac ad me obſecro.

Ubi, *fac*, longum eſt, contra recentiores.

Salve anus; egón' ſalva ſim, quæ ſicca ſum ſiti?
Jámne ego huic dico? quid dices? me periiſſe, age.

Item ex Andria:

Sive iſta uxor, ſive amica eſt, gravida e Pamphilo eſt.

Quo è verſu ut creticum tolleret, non veritus eſt univerſæ orationis detrahere ornamentum: pronomen illud ſcilicet, quod in ſecundo loco ſtatim legitur. Videamus ergo etiam ex Eunucho:

Quæ cum amatorio ſuo cùm cœnant liguriunt.

Nam hîc non poſſumus effugere, quin aut prima in ſede creticus ſit, aut in quinta. Nam ſi ſecundam vocem non collidas, ſed integram relinquas in dimenſione, ſicut frequenter fit, & Plautus voluit ſibi licere in Pſeudulo:

Si de damnoſis natis, aut de amatoribus.

Creticus ſit inevitabilis in quinta. Nam prima ſyllaba naturâ, non poſitione longa eſt. *Cœnare* enim mediam naturâ producit. Sin collidis, jam in prima ſede hoc eveniat, eadem validiſſimus ratione: qualis etiam ex Heautontimorumeno:

Itóne comparatam eſſe hominum naturam omnium.

Quem verſum qui trochaicum putent, nugas agant; hæc enim fuga neque neceſſaria, & eſt fruſtra. Nam in prologo Adelphorum, quæ pars debet eſſe politiſſima:

Indicio

Iudicio de se ipse erit : vos eritis judices.

In eadem fabula.

Quam aut hîc nunc manere tandiu ; aut nunc persequi.

Ineptè divertunt ad trochaicos. Quid enim in illo dicent ?

Ille futilis, somnium ; fineres verò illum tuum ?

Etenim trochæos extorquere nequeant ex eo. Et in Eunucho :

Sed neminem curiosum intervenire nunc mihi.

Quem Erasmus versum pro senario imprudenter sese metitum esse putat. Et in Hecyra :

A Myrrhina hæc sunt mea uxore exorta omnia.

Et in Pœnulo :

Pérque meos amores, pérque Adelphasium meam.

Et in Amphitruone :

Inimicos osa sum semper obtuerier.

Et in Asinaria :

Deam sibi invocet, quam lubebit, propitiam.

Et in Aululari a :

Nempe sicut dicis ; quid hic ? non poterat de suo !

Ex Casina :

Aut quasi lumbricus terram quidem te postules.

Sicut ex Captivis :

Inde me continuò recipiam rursum domum.

Ex Casina alterum :

Quid facies ? concludere in fenestram firmiter.

Quòd si dicant elidi sibilum, quemadmodum in Rudente :

Illustriores fecit : fenestrasque indidit :

Objicies illud ex Aululari a :

Ædepol mortalem parcè parcum prædicas.

Quo loco si jurandi adverbium pronuntiatum autument ab antiquis per mediæ syllabæ exemptionem : alium opponas è Pseudulo :

Nunc tu cum filio liber accubat ; omnia.

Ubi si dicant, *od*, præpositionem in compositione etiam correptam enuntiari consueviſse : quæramus nos, quare in aliis carminum generibus nullis licuerit hoc. Quòd si respondeant in causa esse pedestrem ac vulgarem orationem : hinc instemus nos, non valde meritam esse illius vilitatem, ut tam accuratis astricta numeris creticum aspernaretur. Itaque verbum substantivum aliquando miris torsere modis : ut in Milite Plautus :

Censen' verò adeò esse parcum, & miserè vivere ?
Dicas uxorem tibi esse necessum ducere.

Apertius verò in Gurgulione, simplici sibilo pronunciatur :

Huic anui non satis est soli ; canem esse hanc quidem.

Cæterùm quis eximet à cretico versum illum ex Trinummo ?

Sit taciturnitati clàm fidei ac fiduciæ.

Nisi qui ad trochaicam aram illam miserè confugerit ? Quare illo obruantur ex Gurgulione, quem iambicus, ut sese in omnia vertant, quin sit, efficere nequeant :

Liberi lepos, ut veteris venusti cupida sum.

Atque

Atque initio quidem arbitror vocalium tenuiorum mollitie factum, ut ſubirent pedes alieni : ſic dicimus,

Χρεὼ, πληιάδεσσι, πόλεως, πλέων·

Ut bacchium etiam receperimus illo verſu :

Et læveis ocreas lento ducunt argento :

At hunc verſum ſpondaicum putat Diomedes vir doctus : non malè : ut mollior vocalis ſubeat fortiorem. Sic creticum interpoſuit, ut ſpondæum faceret in verbo *aureo*. Quòd ſi in tragœdia cretici ſunt, in heroicis bacchius & antibacchius, ut taceam anapæſtum, tum Homeri, βορέης ζεφυρος π· tum Virgilii, *Fluviorum rex Eridanus :* non videntur fuiſſe tot monſtra neceſſaria, quot iſti eximendis elementis crearunt, in *quidem*, in *ſicut*, in *ſimul*, atque aliis : neque excludendas integras fuiſſe voces, aut alias ſpurias ingenuis ſupponendas, quod feciſſe Eraſmum & ſuprà oſtendimus, & ex his patet. Nam in Eunucho, *deſpectam*, poſuit : *deſpicatam*, ſuſtulit :

Habeat deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis.

Auxit etiam errorem alia culpa, cùm ex eadem fabula verſum fingit ex puris creticis :

Siccine agis ? quis tu homo es ? quid tibi vis ? quid cum illa rei tibi eſt ?

Quem tamen iambicum quadratum agnoſcas. Pari infelicitate & illum ex Andria creticis concluſit, qui eſſet ſenarius integer :

In denegando modò quis pudor eſt paululum.

Reſtituta namque per initium præpoſitione, quam ille nimis confidenter ſuſtulerat, in prioris finem, tolles illius & errorem & audaciam ; ſimul deprehendes craſſam culpam : qui creticum ex tribus vocibus confectum in ſperavit illis, *quis pudor eſt*. Verum ille vir curioſior paulò fuit emendandis autoribus. Nam & apud Senecam :

Arcum intenſio frangit, animum remiſſio.

Eum ibi dixit eſſe inverſum ſenarium, atque ipſe ſic invertit :

Remiſſio animum frangit, arcum intenſio.

Dixiſſet commodius, quod ad pedes attinet, ſic legi poſſe : nunc cùm neceſſitatem affert, cauſam ſuam facit deteriorem. Nam & ſic ſenarius eſt : & in aliis apud eundem autorem ſenariis non obſervatas magis leges intelligas, quàm in comœdiis aut aliis fabulis, unde ille ſumeret. Quod ſi acrius contemplere, longè concinnior ſententia eſt : quam deformat ille inverſione ſua. Nam ſententia tametſi æqualiter de arcu, & de animo, pronuntiat per contraria, tamen vult arcum referre ad animum, quoniam de animo quærit ſtatuere. Itaque non ab eo incipere ; ſed in eo ſententiam terminare oportuit : præſertim cum præter expectationem de animo ſentiat. Nihil enim mirum, intenſione arcum, at mirum remiſſione animum frangi. Quare & creſcit oratio, & talis eſt, ut quavis pedum diſpoſitione potior ſit. Ita curioſa hæc ingenia ſæpenumero judicio carent.

De comicorum verſuum materia, partiumque quantitate, ſatis diſputatum eſt ; de ipſarum partium numero deinceps videamus. Principio, quod antea in libris *De arte Poetica* ſtatuimus, hîc repetendum eſt, Verſus per initia curtos fuiſſe, duobus ad ſummum contentos pedibus. Id quod & ratione comprehenditur : ſiquidem partes toto corpore priores ſunt ; & exemplis : ſic enim ortum eſſe primum ſenarium in Apollinis pugna, quam cum Pythone conſeruit, ex illa ſimplici acclamatione :

Ἰὴ παιάν.

Quam cùm & iterarent, & frequentarent, natum aiunt ſenarium: quo ntopere in ſuis oraculis poſtea ille celebrarit.

Ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιάν.

Qua de cauſa apud autores fabularum, invenias unica voce contentum erſum: ut in Eunucho:

Occidi.

Sed & monoſyllabum interdum: ut in Hecuba:

Φεῦ.

Et eadem geminata voce, diſtinctæ voces, ut in Pluto, ut in Oreſte:

ἆ, ἆ.

Et conjuncta: ut in Philoctete Sophoclis:

Απαπαπαῖ.

Repetitis deinde tractibus productiores facti: in Nubibus:

Ἰώ, ἰώ.

Hoc quoque ita in Trinummo duplicatum fuit, ut dimeter fieret:

O Callicles, ô Callicles.

Ergo cùm duo pedum eſſent genera, alterum motorium, alterum ſtatarium: qui verſus ex motoriis conſtarent, in iis binos pedes ſingulis collectos tractibus feriebant: qui autem è ſtatariis conflabantur, ſatis habebant ſuum cuique ſedi pedem referre. In priori claſſe fuit pyrrhichus: cujus verſus Enopolios dictus eſt: quo uſi ſumus nos toto poematio, quod dicaveramus Sileni natalibus.

Modò citus ego pede celere magis ago numeros:
Abeóque Venere duce loca ſuper alta volant.

Et Euripides in Oreſte:

Χρέος ἐμολετέ ποτε·
Ἀνὰ κέλαδος ἀπὸ λέχους.

Ejuſdem generis eſt, iambus, trochæus, tribrachus. In ſecundo cenſu ſpondæus habetur, dactylus, anapæſtus, proceleuſmaticus, creticus, amphimacrus, bacchius, palimbacchius. Neque verò ſine ratione fuit hoc. In him namque vocibus, accentionum natura quatuor, aut quinque temporibus frequens eſt. Ergo ſtatarii verſus ex pedum numero nomen obtinuere: ita ut heroici, quoniam ſex ſpondæis conſtarent, ſenarii dicerentur: motorii autem non item: qui ob celeritatem ſatis habuerunt, ex dimidio tantùm nomen ſibi retinere: propterea quòd bini prodirent ſimul: atque ita factum eſt, ut quibus eſſent pedes bini, ii monometri vocarentur: quibus quatuor, dimetri: quibus ſex, trimetri: quibus octo, tetrametri. Hæc apud Græcos. Latini autem his nominibus etiam alia addidere: non ab dimenſionibus, quæ binos caperent pedes, ſed à pedum numero, quaternarios, ſenarios, octonarios: tanto commodius, cum unica voce etiam imparibus conſtitutos pedibus nominabant. Quinarios, ſeptenarios. Nam hos Græci brachycatalectici adjectione agnoſcunt, quanti ſint. Octonarios autem etiam quadratos appellavimus: quemadmodum in cubica figura anguli octoni ſunt ita cum eandem quadrantalem dicerent, eodem nomine hoſce verſus inſignitos voluere. Nam conſtituta quadrata ſuperficies, ſi fluat atque poſtea ſiſtatur, quadrantal creat: quare corpus hoc Latini Græca voce teſſeram vocitarunt: non à laterum numero, ut quidem putavere, ſunt enim ſex;

ſed ab radice conſtitutionis: ſic enim appellant Mathematici. Præterea cum ſenarii plus in uſu fuiſſent primuſque Boiſtus produxerit octonarios ab illo tractu longos nominavere. Ergo neque Gellius Ennianos verſus quadratos rectè appellavit trochaicos illos:

Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum.
Ne quid expectes amicos tute quod poſſis agere.

Neque Varro in ſeptimo de lingua Latina, illos ex Eunucho:

Heri aliquot adoleſcentuli coimus in Pyræo:

Siquidem Ruffinus autor eſt, eundem Varronem ita ſenſiſſe, verſum ſeptenarium fieri, cùm ad ſenarium pes triſyllabus adderetur: addítque exemplum iiſdem numeris, ex Hecyra:

Nam ſi remittant quippiam Philumenæ dolores.

Non ſolùm igitur à ſe diſſentit ipſe, verùm etiam errat definiendo. Nam & major eſt ſeptenario, & triſyllabus pes, bracchius præſertim, iambo non ſolùm eſt adventitius, ſed etiam alterius tractus diverſi, neque dignus qui in iambici definitionem admittatur. Et ridiculum eſt, non potius ſeptenarium ex ſeptenis fieri, ſicut ex ſenis ſenarium, quàm è ſenario & uno pede, tanto minus triſyllabo. Sed profectò magnos viros autoritas ſæpe texit, etiam malè ſentientes: ſicut Ciceronem quoque fugit ratio, cùm in prima quæſtione Tuſculana ſeptenarios vocat illos:

Heu reliquias ſemiaſſi Regis denudatis oſſibus,
Per terram ſanie delibutas fœdè diu vexarier.

Eraſmus Varronem ſecutus, tetrametrum nihilo felicius explicavit illis verbis, iambicum tetrametrum interdum in fine fraudari una ſyllaba producta penultima, quoties iambico dimetro accinitur dimeter catalecticus. Nam quid attinebat dicere penultimam productam? neque enim neceſſarium hoc eſt: quo loco & tribrachus eſſe poteſt & dactylus: quorum ſyllabæ poſtremæ breves ſunt. At quæ eſt illa explicatio? quaſi cùm dicas, Homini interdum pes deeſt, quoties integro ſemihomine, alteri ſemihomini pes deeſt. At verò quis neſcit tetrametros, non è duobus dimetris; ſex ex quatuor dimenſionibus conſtare? ſi quis vel partium conſideret rationem, quarum ſingulis æquale jus ſit in verſu: vel originem ipſam intueatur. Neque enim Boiſtus ille, aliúſve quiſpiam, dimetro dimetrum aptavit: ſed trimetrum, quem tum longiſſimum invenerat, monometrum addidit. Præterea quis hoc audiens, non putet eſſe nefas cæſuram facere in quinto pede? ſiquidem ex duobus dimetris tetrametrum eſt conſarcinandum. Quid quod idem abuſus eſt dimetri trimetrique appellatione? Nam imprudenter verſum illum ex Andria iambicum pentametrum dixit eſſe:

Hoccine credibile eſt, aut memorabile?

Qui eſſet trimeter brachycatalecticus. Neque enim idem eſſe μέτρον & pedem, ſuprà diximus: ſed μέτρον capere motorios pedes duos: quare ſi pentametrum iambicum exigas & à Græco poeta, & à Latino, tanto altero majorem oſtendat; quem errorem etiam in illo continuavit:

Novi rem omnem; ſed eſt Simo intus? eſt?

Ergo nihil mirum ſit, qui motoriis pedibus auferat ſua jura, at ſtatarios immeritò transferre. Illum enim verſum ex Andria;

Ut malis gaudeant, atque ex incommodis:

Auſus

Auſus eſt creticum dimetrum nominare, qui tamen pes cùm non ſolùm ſyllabarum numero, ſed etiam temporum quantitate prolixior, quàm ſpondæus ſit: quare ſolus unam dimenſionem non expleat, ſi ſpondæus implet? Eum tamen ſecutus Rivius, parem erroris admiſit proportionem. Siquidem trochaicis anapæſtum interſeri nonnunquam ſcripſit cauſa celeritatis: quod dictum cum illo ſuperiore maximè convenit, idem namque ſentiunt: cum ille creticum ad iambum, hic anapæſtum referat ad trochæum. At qui pes ita eſſet quatuor præditus temporibus, ut duo ſimul unam ſyllabam efficerent plenam ponderis & gravitatis, non potuit inter curſores illos annumerari: præſertim cum iambo ſimilior eſſet anapæſtus quàm trochæo; uterque enim à brevibus incipit, in longam deſinit. Quantò enim gravior eſt iambus trochæo, tantò eſt anapæſtus dactylo. Quare non levi de cauſa factum eſt, ut graviſſimi poematis graviſſima pars chorus ad graviſſimi pedis majeſtatem ſeſe conferret, ſcilicet anapæſtum. Quid quòd ille nullam poſuit rationem, propter quam trochæus eſſet iambo volubilior? At verò & nomen Græcum excitabat nos, & ſuberat ratio. Nam qui & ſyllabarum numero, & temporum ratione par eſſet Iambo, non potuit eo eſſe celerior, niſi ſanè temporum, temporâque deferentium ſyllabarum ſitu, qua una re illi fieret diſſimilis. Trahit enim trochæus ſyllaba priore vocem ita, ut in poſteriore emolleſcat, ac quaſi evaneſcat. Iambus è contrario celeritatem profeſſus, gravitatem præſtat. Itaque ſanguinarius pes, & promptus ad vulnerandum, indicat & impetum primò, & ſtatariam pugnam mox. Id quod Hipponax cùm acerrimo ingenio vir animadverteret, quam rationem impetus in pede agnoviſſet, eam in peculiarem pedi verſum tranſtulit: ut ſicut iambus in ſyllaba longa pertinax pugnaret, ſic iambicus verſus in longum pedem incumberet. Leviorem enim ratus iambum, quàm ut ad impreſſionem faciendam ſatis eſſet, in quintam prælato ſedem, ſuccedere ei ſpondæum fecit. Quare id quoque judicio conſecuti ſumus nos, propius ad naturam partium acceſſurum fuiſſe totum verſum, ſi iambus imparibus, trochæus paribus ſedibus conſtitui fuiſſent. Cujus rei exemplum, quoniam res eſt minus uſitata, è noſtris poematiis ſubjiciemur unum ex iambicis:

Malis fortuna Cornucopiæ fundit.

Alterum ex trochaicis:

Si plaudit malis fortunæ, quid juſtis ſit?

Qui flexus numerorum ſi cui abſurdus videtur; is meminerit aurium conſuetudinem violentam eſſe: novâque atque inuſitata non tam ſemper admirari, quàm ſæpe reſpuere. Verùm magnoperè noſtra intereſt, qui quoad licet Ariſtotelis exemplo rerum cauſas veſtigamus, venari rationem, propter quam cùm iambo ſedem aſſignarent priſci, maluerint pares retinere. Nam ſi in dactylo ſenario una tantùm ſatis fuit, quinta ſcilicet: ſive ille fuit ſpondaicus, una item fuit ſatis, quippe ſexta: quare trochæo impares, alias iambo conſtituere? nam hoc ſanè præter naturam factum videtur. Etenim per initia, ſi ſolis aut iambis aut trochæis verſus conſtabant, videtur ſanè primam quámque ſedem illos arripere debuiſſe. Quibus verbis ut reſpondeam, ſanè primum ſic agam. Non eſſe rerum naturam ſecutos veteres poetas: multa illis pro libidine facta fuiſſe, multa fortuitò excidiſſe, quæ poſtea pro legibus probarentur. Unum illud ſatis conſtat, cùm trochæo

trochæo ſedem primam retinerent, non inconſultò diverſam ab ea, & alii imparibus adverſo pedi iambo aſſignaſſe. Quare autem hanc huic, illam illi reddiderint, ſanè haud facile eſt intellectu. Atque hîc quidem ita ſentit Priſcianus: Quoniam, inquit, in ſecundo pede cùm dimetiendo feriretur verſus, minor ei loco mora debita eſt. Nam mihi contrà videtur, majorem moram deberi in pronuntiando, ubi tempore ipſo immoramur. Et falſum eſſet ibi poſitum pedem, quoniam feriretur: ſed contrà, verum eſſet, ibi feriri, quoniam pes poneretur. At hoc quærimus nunc nos, quam ob cauſam ibi poſitus ſit. Præterea ſi ea ratio eſt, quomodo conſtabit in trochaicis, qui ibidem feriuntur? Ut igitur quæſtionis rationem apud nos putemus, intelligamus ſecundum verborum inventionem eſſe, ut à longis incipiamus, & in breves deducamur. Nam quamquam brevis ſyllaba natura ſua prior eſt, quàm longa, quippe ſimplicior eſt: tamen per initia inventionum cunctabantur primum; quæ ratio eſt, ut vocum fines in pronuntiatione obſcurentur. Ita enim meditantis, & conſulti animi ſuſpendere vocem, non præcipitare. Quamobrem tam in verſibus, quàm in proſa oratione, poſtremarum ſyllabarum habita ratio eſt nulla. Trochæum igitur antiquiorem fuiſſe iambo, & dactylum anapæſto par eſt. Ergo trochaicum verſum iambico priorem. Quare cùm primæ quæque ſedes trochæo fuerint peculiares, alteræ illi relictæ ſunt. Præterea cùm trochæus eſſet pes volubilis, ſtatim ſeſe ingeſſit in verſum. Iambus autem graſſator ille idem fecit, quod civilibus in rebus plurimis conſuevimus. In oratione ipſa, ut principiis gravis ac ſedata ſit, pugnam quoque cautius aggredimur: tum illa incitatu efferveſcit: ſic ad ſaltum ubi comparamus nos, fortiùs pedem figimus, ut ſtatariæ moræ majorem impeum ſubjiciamus. Sic Ariſtoteles omnium bonarum artium dominus, motum omnem ſub finem eſſe probavit concitatiorem. Ita propoſito ſpondæo, & iambo, ſatius fuit ab hoc illum excipi. Præterea recentiſſima quáque memoria ferè metimur ipſas res: quare aſſignata prima ſede trochaico, ultima quoque neceſſariò trochæo finitur. Quæ ſedes, primam dico, ſi iambi fuiſſet, in ultima iambum nullum haberemus: nunc ut in ea ille ſit, pares ſedes illi attribuendæ fuere: ut recentiſſimo ſono, quippe noviſſimo, aures ſpectatorum caperentur.

Quæ de univerſa re dicenda erant, ferè habes Sylvi: quare deinceps ad ea, quæ particulatim animadverſa ſunt, deſcendamus. Atque equidem, ut ſeſe offerent, ita ea deſcribam. Si ergo quod affert ab Adelphis eo verſu:

Quid is fecit? quid ille fecerit? quem neque pudet.

Cùm enim agnoſceret ſenarium, neque rationem inire poſſet dimenſionum, abſtulit alteram ex liquidis in pronomine, *ille*: id quod ut ego quoque fateor, & poſſe, & ſolere fieri: ita hîc duo dico. Primùm, ab eo creticum quarta in ſede eſſe conſtitutum: quem tamen pedem adeò evitarit, ut everterit multa. Deinde verſus aut ipſum disjeciſſe, aut aliorum incuria ſolutos præteriſſe. Sic enim legendi ſunt:

Quid triſtis es? rogitas me, ubi nobis Æſchinus
Siet, quid triſtis ego ſim? dixine hoc fore? quid is
Fetit? quid ille feceris? quem neque pudet.

Ubi verbum, *ſiet*, unica ſyllaba concretum ſit. Sic etiam ex Andriâ illo ſibilum abſtulit, non unde debuit:

Qui

Quis igitur eſt relictus objurgandi locus?

Sibilum, inquit, in pronomine, *quis*, elidituꝛ. At verò cùm neceſſarò iambicus ſit, nullo pacto ad eum modum ſecare poſſis, ſed ex participio tollendus eſt. Sed & illum malè dimetitus eſt:

Perii, obſecro: tam infandum facinus mea tu, ne audivi quidem.

Quem dicit eſſe trochaicum catalecticum: cùm ſit integer quadratus iambicus, neque ad trochaicum torqueri poſſit. Sicut & præcedentem illum:

Fortè ad nos redierit: viſe, amabò, num ſi jam: faxo ſcias.

Nam ut evaderet amphimacrum, non eſt veritus trahere ſui trochaici cauſam etiam ultrà octo pedes: niſi argutet, *ſcias*, eſſe monoſyllabum. Sed cum omnes illi ſint quadrati, etiam hunc iambicum malim, nulla facta in prima voce colliſione.

Quò ille abire ignavos poſſit longius, niſi ſi domum.

In prologo autem Andriæ, eo verſu:

Nam tu in prologis ſcribundis operam abutitur:

Cùm diceret vocis hujus, *prologis*, primam ſyllabam eſſe à Terentio productam addidit ſanè rationem frivolam: Latina, inquit, conſuetudine: quibus mos eſt eam præpoſitionem productam habere. Nam in Latinis verbis producant, in Græcis autem abſtineant, niſi alia vis ſubſit: ſicut in hac voce, ubi liquida illa geminatur, ſicut in Heautontimorumeno:

Oratorem voluit eſſe me, non prologum.

Et prologo Truculenti:

Sed relliquam dat operam, ne ſit reliquom.

Et illo:

Ut pernoſcatis ecquid ſpei ſit relliquum.

Nam niſi hoc ſoliti eſſent facere, mille aliæ viæ erant ad eadem penè verba verſu concludenda, ut rem novam evitaret. Verum nova nequaquam erat: ſed ab Homero uſque. Nam in hymnis μέλος, in Iliade ἐλώεια, atque alia produxit. Etiamque nunc multæ nationes adeò craſsè eam literam pronuntient, ut intus eſſe aſpiratio videatur, Gabali, Arverni, Græci, Germani, Ligures, Taurini. Cæterùm etiam alia ratio eſt, ut & verſus ille prologi conſtet, neque liquida geminetur. Sanè ſi eam vocem quæ in eo verſu prima eſt, non collidas; quo ſæpe alibi & in ea, & in aliis factitatum eſt; ſicut in Eunucho:

Unà ire cum amica imperatorem in via.

In ſecunda enim ſede dactylus eſt, neque præpoſitio colliditur. Ita in illo ſi conjunctionem, *nam*, non collidas, nihil innovabis: præſertim cùm in promptu habuit, ut pro *nam*, ſubjiceret *namque*. Verùm, ut diximus, etiam in alio prologo idem factum eſt, ut geminaretur, & rectè: minus verò rectè à Donato in Hecyræ prologo.

Propè jam remmotum injuriâ adverſariûm.

Nam tametſi geminari conſueviſſe fatemur, tamen non eum fuiſſe locum, eam affectandi novationem, qui ſibi iambum, quandocunque poſſet, aſciſceret. Sicut non minus infeliciter Priſcianus: qui cùm *reducit* geminare mutam diceret, idque exemplo probare vellet, attulit dimetrum Horatianum ex Epodo:

Reducet in ſedem vice.

Nam

Nam quid aiat, ſi negem? neque enim neceſſitate pedis perſuadebitur nobis. Quid ſi contendam non eſſe factum ab Horatio, qui quoad poteſt iambos etiam aucupatur? Quare igitur abjecerit genuinum pedem, quare admiſerit ſpuriam literam, ut illum excluderet? Melius feciſſet, ſi ex Hecyra illud:

Remiſſam opus ſit vobis, an reductam domum.

Neque mirum, quæ in *reddo*, geminetur. In Scena quoque primi Actus quinta, cùm Pamphili orationi interveniſſet Myſis, atque ſuis uterque ſeorſum affectibus uteretur, verſus interſeruit diverſos quoque poeta, quos Eraſmus confudit: ſic igitur legendi ſunt:

Hócne eſt humanum factum aut inceptum? hoccine officium patris.
Quid illud eſt?
Proh Deûm atque hominum fidem, quid eſt, ſi non hæc contumelia eſt?

Sic enim etiam alio genere Myſis utitur iterum:

Miſeram me, quod verbum audio?

Cui reſpondet aliud Pamphili:

Quod ſi ſit, pereo funditus.

In eadem autem ſcena verſum illum:

Proh Deûm atque hominum fidem, nullóne ego?

Appellat dimetrum pede redundante, laxè ſanè nimis. Nam quamobrem non quinarium? quare non trimetrum brachycatalecticum? quis unquam audivit verſum ullum pede eſſe redundante? nónne ipſe ille verſus, talis eſt hoc ipſo pede, quem dicis redundare? Illud quoque malè dignoſcere viſi ſunt: cùm Act. 2. putarunt initium, caudam eſſe poſtremi verſus, quo clauditur Act. 1. ſic,

Ne ad morbum hoc etiam, teneo: quid ais, Byrrhia?

Nam ut hoc primùm dicam, multo ſatius eſt, ut initia actuum integra ſint, quàm fines. Deinde apparet properatio in Myſide abeunte, ut Glycerium conſolaretur. Itaque abrupit ſermonem, atque abiit. Præterea inter actus vetus comœdia interſerebat παρεκβάσεις, choros, diverbia, apoſtrophas, atque alia ejuſmodi. Nova comœdia rarò gregem, niſi in fine. Aliquando etiam Choragum legimus apud Plautum. Omnino autem tibicen canebat: quod è Pſeudulo licet perſpicere.

Dum concenturio in chorde ſycophantias,
Tibicen vos interea hic delectaverit.

Tanto igitur intervallo, quomodo Charinus Myſidis expleſſet verſum, quem non audiret? In eadem verò ſcena, ita perversè legit, ut alterum novenarium faciat, alterum ſenarium relinquat: ſic,

Quæſo ædepol, Charine, quoniam id fieri quod vis, non poteſt, velis
Quod poſſit: nihil aliud niſi Philumenam volo.

Cùm tamen duo priores optimi ſint octonarii: ſic,

Quæſo ædepol Charine, quoniam id fieri quod vis, non poteſt,
Velis quod poſſit: nihil aliud niſi Philumenam volo.

Etiam priore conſilio monometrum vocat illum:

Ah quanto ſatius eſt.

Dimeter enim eſt brachycatalecticus. Sed & nulla neceſſitate mutat, *abi*, in *abin'*, ſive, *abeas*, cùm fruſtra putant aliqui conſtare non poſſe verſum. Nam & trochaicus eſt, ſi collidas: & iambicus, ſi non collidas. Nam & maxima

maxima eſt vis ejus vocalis quæ eſt ultima in verbo *abi*. Sic Virgilius, eo pulcherrimo verſu, quo Theocritum æmulatus eſt :

Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error.

Et aſpiratio prohibet colliſionem, ſicut illi :

Hecyra eſt huic nomen fabulæ : hæc cùm data eſt.

Sic imprudenter nimis elidit ſibilum ex pronomine illius verſus :

Sed iſtud quidnam eſt ? hodie uxorem ducis ? aiunt : Pamphile.

Qui tamen rotundiſſimus ſit octonarius, neque uſquam coactus : nam quod monet, in nomine *ſuſpitio* ; tertiam à fine produci, verum eſt : Sed neque nova res, neque ſine ratione. Nam & Plautus ita ſcripſit :

Et ne in ſuſpitione ponatur ſtupri,
Et clandeſtina ut eeletur ſuſpitio.

Et ſatis liquet coaluiſſe duas vocales in unam. Namque ab eo quod eſſet ſuſpicitum, ſuſpicitio fuit : itaque cùm erit brevis, tunc intelligetur ſyncope, cùm longa, ſynæreſis : ex eo quoque verſu in Andria :

An non dixi hoc eſſe futurum ? dixti, quid meritus es ? crucem.

Priſciani autoritate dicit tolli verbum ſubſtantivum. Quo in loco mihi oblatam ſentiam occaſionem duos ſimul emendandi magnos viros : illum qui errarit, hunc qui non correxerit. Eſt enim integer octonarius. Illud verò ejus proprium eſt, cujus culpam in alium transferre nequeas. Nam verbum ſubſtantivum, *adfuerunt*, triſyllabum profeſſus eſt eo verſu :

Cùm in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.

Qui tamen verſus ſenarius iambum habet in quarta : ferendus tamen erat quaſi lapſus, niſi altero errore culpam cumulaſſet, cùm primam auferri jubet ſyllabam ex eo verſu,

Aufugiſtin' ? hera, factum : ſatin' id tibi placet ?

Integer enim ſenarius eſt, etiam citra ablationem, ſpondæis duobus, anapæſto, duobus dactylis, & poſtremo iambo. Ibi temerè transfert ſyllabam inferioris in ſuperiorem : contrà debuit transferre in Hecyra, neque tranſtulit :

Quæ dico parvipendent : porrò hoc jurgium ad
Uxorem, hæc cujus fiunt conſilio omnia.

Sicut interjectionem quoque debuit aſcribere priori verſui in Adelphis, ut ſic legeretur :

Syre præceptorum plenus iſtorum ille : phy,
Domi habuit unde diſceret : fit ſedulò.

Reſtituiſſet etiam in Hecyræ verſu verbum, ut ſit ſeptenarius, ac par priori : ſic

Tecum ferantur : dixi, ita ut jubes faciam pater,

Non debet errati cenſeri loco, illud in Andria eo verſu :

Tu rem impeditam, & perditam reſtituas ? hem quo fretus ſim.

In quo dicit, *hem*, extra verſum ab alio additum potiùs, quàm poſitum à Poeta : cùm tamen mutila ſit ſine eo ſententia : & ſibilum elidi videmus etiam in multis locis. Sic audacter nimis aufert verbum, *cupio*, ex illo Eunuchi :

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.

Cùm tamen commodius eximeret vocem ſequentem, ſine ullo carminis detrimento, etiam ſententiâ rotundiore. Sed aut ſit proceleuſmaticus

primus pes, & alter amphimacrus: aut pronomen poſſeſſivum: quod poſtremo in loco eſt, demittatur in verſum alterum ſubſequentem, qui nihilominus ſit ſenarius: ſic,

Meo: id amabo adjuta me, quò id ſiat facilius.

Nam, *facilius*, eodem modo triſyllabum eſt, quo, *potius*, biſyllabum. Eligat autem Lector, quod magis erit ex animi ſententia: quandoquidem etiam apud Lucretium, *aliud*, ita biſyllabum accipitur, ut cauda dactyli ſit. Iniquior fuit illi verſui ex Hecyra, ex quo, *dum*, particulam expletivam exemit: qui tamen cum ſequentibus, cúmque præcedentibus octonarius ſit:

Mane dum ſodes, timeo, ne aliud credam, atque aliud nunties.

Hoc ibi cùm adimit, ita alibi æquè importunè addit de ſuo: ut ad eum verſum ex Eunucho:

Par pari referto, quod eam mordent.

Modò addit *nunc*, modò *mox*, modò *ſic*, modò neſcio quid. Ego verò nihil immutandum cenſeo de conſilio Poetæ: qui integrum proverbium, ſicut circumferebatur, ita interſeruit trochaico tractu: quate audacius etiam, *remordeat*, ſuppoſitum eſt. Nam ſi quid addas, verſus non conſtet: ſi nihil addas, ad concinnandum trochaicum nihil eſt opus. Et non ſolùm hoc exemplo in omnibus legitur exemplaribus: ſed etiam eadem fide recitatum à Cicerone in epiſtola ad Lentulum. Verùm appoſuit puer audacio adverbium, *nunc*, ei verſui:

Alio pacto honeſtè quo modo hinc abeam, neſcio.

Neque enim vocalis eliditur, ſed perſtat longa ante aſpirationem adverbii *hinc*: & trochaicus decurrit octonarius catalecticus. Sicut in verbo monoſyllabo nulla item colliſio fit, neque in adverbio, eo verſu:

Ora me: obſecro te verò Phædria, i intrò: hei, hei.

Corrupit etiam ſyllabarum quantitates: ut in illo ejuſdem fabulæ:

Sic eſt, inveniam hodie parem ubi pol referam gratiam.

Auſus eſt dicere adverbium, *hodie*, primam producere: quoniam, inquit, idem ſit, ac ſi dicas hoc die. At quod nuſquam eſt narrat. Nam cùm eſt, hoc die, propter poſitionem producitur. Nam ſuapte natura breve pronomen eſt; ſicut ejus compar, hic. Græcum enim eſt ὅ. Quare illud Virgilianum:

Hoc erat alma parens.

Non ſolùm propter interrogationem, ſed etiam ob ſyllabæ ſervitutem, legunt, *hicce*, ii qui exiſtimati ſunt doctiores. Breve enim fuiſſe vel inde deprehenditur, ubi conſonante amiſſa in adverbio, *hodie*, correptum eſt: quod etiam exemplo invenias ex verſu Hecyræ:

Viſum eſt: certóne? certè Deus ſum, ſi hoc ita eſt, verum reperies:

Eſt enim pronomen, *hoc*, ſecunda eſt ſyllaba dactyli, qui in quinta ſede eſt: quamobrem verſus, de quo nunc controverſia eſt, ſeptenarius eſt iambicus. In convivio autem poetico, illum ex Eunuchi prologo:

Habeo alia multa, quæ nunc condonabuntur.

Ait mendoſum eſſe: neque enim ſcazontes in ea genera carminum admitti: itaque ut metrum corrigeret, linguam Latinam depravavit, cùm ſuppoſuit *condonabitur*. Nam quis dicat, *Tu condonaberis à me commentariis*? An verò etiam ἀναγνώστως auſus eſt, & rectum opponere tamen caſum? At ego puto veteres excitandi ſpectatores gratia, nævos hoſce aſperſiſſe: neque,

in ea re falsus sum. Nam qui decutit minus, spondeo claudere iambicum, quàm dactylicum sistere? At quantum decoris addit affectui, cùm diximus in inferiis filiolæ nostræ, sororis tuæ lectissimæ, Sylvi:

Heu heu quonam animum, quo carmine compellabo?

Sed de his numeris in tertio libro Poetices tibi satis est disputatum. Ita gravitatem, & lenitatem, & constantiam animi ostendens Terentius, remisit de iambici acerbitate: néve sine exemplo fecisse cuiu arbitrere, habebis ex Prologo Amphitruonis unum:

Quòd ego huc processi sic cum servili schemate.

Est enim, ὦμμα quanquàm non sum nescius vires doctos sublata aliunde syllaba, schemate, legere solitos: quare aliud habeas ex Asinaria:

Agè nunc reside jam cave modò tu gravis.

Neque enim sequentur analogiam, qui *graveris*, legerint: nihilo sanè melius, quàm si *faxeris* & *occepseris*, pro faxis, & occepsis, malint: sicut in Captivis:

Nunquam istuc dixis, neque animum induxis tuum.

Accipies etiam unum ex eadem fabula:

Avis me ferrè consimilem facium, ut prædixti.

Adducerem & ex Casinæ prologo, nisi suspicarer verba esse transposita:

Clarumena hæc vocatur compedia Græcè.

Sicut ex eodem alterum:

Ratione utuntur, ludis neminem pescunt.

Sed profectò & alibi multis locis, & in Pœnulo:

Gerræ germanæ, atque adepol Χῆρες Χάρων.

Ac ne in illis quidem servavit Latinitatem:

Ne te iratus fatis sævis dictis protelet, scio.

Substituit enim pro *sævis dictis*, sævidicis: at sævidicum, mobile nomen est, cui igitur hærebit? an ille invenit usquam in naturæ legibus, accidens sine substantia? In eadem autem scena etiam pedum numerus eum fugit: namque iambicum senarium hypercatalecticum dixit illum:

Non possum adesse, ah quid agis? quò abis Antipho? mane.

Habet enim duos dactylos alterum alteri subeuntem ante postremum iambum. Æquè autem incommodè ex Heautontimorumeno brachycatalecticum nominavit illum, in quo periculum potius imminet, ne quid redundet:

Et illum simul cum nuncio tibi hic ego affuturum hodie scio.

Est enim quadratus iambicus. Sicut illum quoque minus bene octonarium hypercatalecticum:

Probè: huic filium scis esse? audivi, ait Asia, non est pater.

Nam si iambum in prima sede statuas, & creticum in secunda ob positionem, aut dactylum ex natura syllabæ, septenarius est. Sed, *audii*, pronunciandum est, ut, *Asia*, sit anapæstus. Sin malis trochaicum, non collidas adverbium, *probè*, & erit anapæstus prima in sede, eritque octonarius, trochaicus, catalecticus, & *Asiâ*, bisyllabum. In Phormione frustra laborat transponendo verba, ut numeris consulat, eo versu:

Ut ad pauca redeam, ac mittam illius inceptiæ.

Mavult ita legi:

Ad pauca ut redeam.

At verò verbum, *redeam*, biſſyllabum eſſe, vel ſexcentis locis, ubi opus eſt, conſtat. Eximit etiam vocalem hujus præpoſitionis, *per*, eo verſu Adelphorum.

Per oppreſſionem ut hanc mihi eripere poſtulet.

At verò, quid fuerit dicere, *propreſſionem*? nempe frigidum admodum eſt, ne dicam abſurdum, novum fugæ genus, quò evitent creticum fatalem illum: cùm tamen adeò molliter pronunciari poſſit, ut vix divertat à natura ſpondæi. Sed jam vereor ne quis eorum, quos ille multis locis premit fabulis atque irridet, reponat ei gratiam: cùm in verbo, *poſtulo*, ſciant ab ipſo exceptam mediam vocalem. Magno enim in periculo eſt, ne ab illis barbarus appelletur: propterea quòd Germani, præſertim noſtrates Vindelici, Carni, Norici, item Suevi, Saxones ita illud verbum pronunciant, vix ut eam vocalem exaudias. Verùm equidem, neque irridebo maternos avos meos, neque hominis conſilium, quippe qui memor ſim ejus verſus ex Caſina: Nunc ne tu reſpondere poſtules me tibi. Non igitur judicium reprehendo, ſed judicii locum. Ei enim verſui optimo atque pulcherrimo quadrato, ex Andria, hanc injuriam faciebat:

Cùm is nihil promereat: poſtulare, id gratiæ apponi ſibi.

Verùm & hîc nihil neceſſe habeas concidere, & primam natura cùm corripiat, non potuit ſibilus impedimento eſſe in illo Caſinæ verſu, quin unico tantùm tempore proferretur: factum enim eſt ex *poſſe*, & *tollere*. Neque enim literas geminabant, quod etiam durat in præterito, *tetuli*: & *teram* ſimplici elemento ſcriptam in libris augurum, ait Varro: & hoc monet nos plurimis locis Verrius, ejuſque Interpres atque imitator Feſtus. Cæterum Eraſmus utinam eam curam alium in verſum tranſtuliſſet, ad nomen hoc *periculo*, potius quàm tolleret omnem ſermonis elegantiam, atque adeò Atticiſmum: quippe pronomen, *hoc*, eſt autem ex Andria is:

Sine omni periculo: nam hocce haud dubium eſt, quin Chremes.

Præſertim cùm anapæſtus eſſe potuerit in primo pede. Nam, *omnis*, primam corripit naturâ; ductum enim eſt ἀπὸ τὸ ὅμως. Univerſitas enim fit ex rerum conjunctione. Eſt enim univerſum, extra quod nihil eſt. Neque illas mutam ac liquidam potuiſſe cogere ſyllabam ad producendum, & pueri ſciunt, & Priſcianus docet ex Callimachi verſu. Major verò difficultas objicitur in nomine hoc, *voluptas*: ex quo ille, vocalem mediam auferendam cenſet, eo verſu Andriæ:

Quòd voluptates eorum propriæ ſunt, nam mihi immortalitas.

Nonnihil verò eſt ſi ſit ita pronunciandum, *Folptas*: nihil enim ad Theutonicum ſonum accedere poteſt propius: atque hoc ut effugeremus, aut conſtitueremus creticum in prima, aut etiam anapæſtum. Correpta enim conjunctio eſt alibi, vel judicio illius: quare hîc quoque eſſet. At fruſtra viderer laborare: quoniam duo verſus in Caſina ſunt, nihilo nobis ſecundiores:

Sine tuos vellos dev ſculer voluptas mea.
Quid dev ſculer te? quæ res? quæ voluptas mea?

Nam niſi *volup*, legas, aut facias anapæſtum, ſanè aſpera eſt pronunciatio. Sed *voluptas*, fuit *volupetas*, à *volo* & *peto*: quæ omnia cùm ſint brevia, non immutarunt naturam. Nam ſic quoque corripias in verſu ex Heautontimorumeno, ſi ita legas ex Bembi codice:

Nec mihi fas esse ulla me voluptate his frui.

Quamquam codex ille, de quo vir doctissimus atque sanctissimus mentitur nostros, plus habuit tum apud nos venerationis, ob vetustatem, tum apud illum opinionis ob novitatem, quàm quantum re ipsa præstare valuerit. Omitto enim quæ ad privatarum vocum pertinent rationem: nam eas in Originum libris tibi satis explicatas puto. At quod ad versuum ipsorum tractus spectat, operæ pretium est animadvertere multos, qui non constent: veluti è Phormione hunc:

Quæ si æstu non providentur, me aut herum pessundabunt.

Ita dico apud hosce qui creticum recipiunt nullum: in nostratibus autem mollius legitur sic:

Quæ si non æstu providentur.

Ubi octonarius est. Item ex Heautontimorumeno sic legit:

Pergin' mulier odiosa esse? nullámne ego rem in vita mea.

At in nostris sic legitur:

Venire in mentem, mi vir: oh pergin' mulier esse? ullámne ego.

Ubi vides, si addas omnia illa verba, quæ præcedunt exprobrationem senis, versus fiat stadio longior: at illi octonarii sunt. Verum depor quoque in verbis est illis, *Oh pergin' mulier esse:* plus enim est esse mulierem, quàm odiosam. In altero autem sequente:

Rem unquam volui, quin tu in ea mihi advorsatrix fueris, Sostrata?

Videtur syllaba redundare: sed *mi*, pronunties, non *mihi*: Bembus autem ita legit, ut una desiat: sic,

Volui: quin tu in ea mihi fueris advorsatrix,
Sostrata?

Locutionem quoque non leviter pertranseas. Ille enim dicit, nullámne rem volui? sanè tolerabilis sermo, cùm verbo hoc, *volo*. Nam negatio quæ est in nomine, in verbum transit, & fit, ullam rem nólui. Non possis verò dicere cum verbo substantivo, nullane res est? quonam modo nanque esset, si non est? neque melius præcedit ille ex eadem, quem nos sic:

Sustulisti, sic est factum: domina, ergo herus damno auctus est.

Ille sic:

Sustulisti, sic est factum: domin', ergo herus damno auctus est.

At duo sunt, quæ dissuadent esse recipiendum. Primùm versus, qui trochaicus sit: quare in quinto pede iambum statuit: nos anapæstum. Et minus simile veri fuit, domi educatam, atque herum latuisse: erat enim modica domus, quæ vel cœna Bacchidis premeretur: quare inepta fuisset interrogatio. Neque fuisset auctus damno, quoniam domi educasset: sed quoniam filiam, cui dos paranda esset. Itaque non foris educandam dedit, sed exponendam. Præterea plùs impendii est, si foris educantur liberi, quàm si domi. Sed & ille in Eunucho, toto verbo longior est, temere repetito.

Idque adeò visam: visam si domi'st, quis nam hinc à Thaide exit?

Sed ubique videtur non minimi judicii quispiam neglectis numeris leporem quæsisse orationis: sicut in eadem fabula:

Nihil præter promissum.

At nos legebamus:

Nihil prætermissum.

Verùm hìc argutia etiam dimenſionibus ſuum reliquit locum, ſi *nihil*, ſit monoſyllabum, quod frequentiſſimum eſt. Vult dicere, Phædriam nihil præſtaturum eorum, quæ militi pollicebantur, neque quicquam illum præter promiſſum laturum: Sed in eadem lepor quoque nitidiſſimus eſt, in verſibus;

Illum liquet mihi dejerare menſibus
Sex, ſeptem prorſus non vidiſſe proximis.

Noſtri vulgatè nimis legebant, ſex vel ſeptem. Cæterum & à numero excluditur conjunctio, & à ſermonis puritate: ſicuti, cùm dicimus, quinquaginta plus minus annos natus ſum. Illud quoque lepidius videtur in Heautontimorumeno:

Confitere tu? an obſecro, iſtuc inimicis fiet:

Quàm quod legitur ab Eraſmo & aliis:

Confitere tuum non eſſe? ah obſecro te, iſtuc inimicis fiet.

Splendidior eſt oratio repetita negatione ſenſu non verbis; & neceſſe eſt ita legi, quoniam præcedentes verſus hic concinnat: quos verſus tam Bembus, quàm Eraſmus malè diſponit. Bembus ſic:

Subditum ſe ſuſpicatur, ſubditum? ain' tu certè, ſic erit mi vir.

Eraſmus ſic:

Subditum ſe ſuſpicatur, ſubditum? ain' tu certè inquam mi vir.

Verùm uterque longior eſt, Eraſmianus una ſyllaba: alter autem etiam pluribus, quare ita legendi ſunt, ut ſint trochaici octonarii catalectici:

Subditum ſe ſuſpicatur, ſubditum? ain' tu? certè inquam
Mi vir, conſitere tu? an obſecro, iſtuc inimicis fiet.

Sic etiam ex Adelphis, illis duobus verſibus, neuter eſt audiendus. Bembi codex ſic:

Obſecro mea nutrix, quid nunc fiet? quid fiet rogas?
Rectè ædepol ſpero, modò dolores mea tu occipiunt primulum,

Eraſmus ſic:

Obſecro mea tu nutrix, quid nunc fiet? quid fiet rogas? rectè.

Ego Eraſmus malè collocat adverbium, *rectè*: Bembus malè omittit pronomen, *tu*: ut ſint iambici quadrati. Hæc quidem manifeſta lectio, at illa ambigua, utra probior ſit? In Heautontimorumeno vetus exemplar ſic habet:

Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
Quòd illum inſimulat durum, id non eſt: nam parentum injuriæ
Uniuſmodi ſunt fermè; paulò qui eſt homo tolerabilis.
Scortari crebrò nolunt, nolunt crebrò convivarier.

Bembus & aliquot eximit verba, & alia ſerie digerit numeros;

Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere?
Et quod illum inſimulant durum, id non eſt.
Nam parentum injuriæ, uniuſmodi ſunt fermè,
Scortari crebrò volunt, volunt convivarier.

Sed numeros obterit Bembus, quarto verſu: in quo & trochæum invenias tertia ſede, & iambum ſexta; quare errorem ſubeſſe neceſſe eſt; & confundit verſuum tum genera, tum quantitates. Noſtra autem lectio horum nihil: ſed aſperior viſa eſt in ſententia, cùm tamen non ſit; nam ita dicit, patres duros nihil remittere de imperio, quod exerceant in liberos; omnis

omnis animi laxamenta prohibere: at qui paulò eſt tolerabilior, aliqua ſanè patiatur: ſed non crebrò ea fieri. Mutavit autem numerum verborum Terentius, cum in ſingulari dixit, *paulò qui eſt tolerabilis* debuerat ſubdere, *non vult crebrò ſcortari liberos ſuos, non vult crebrò convivari.* Sed retulit numerum ad univerſitatem patrum. At in ſingulari tolerabilem poſuerat, quoniam rariores ſunt. Ita mutat numerum in Eunucho:

Eunuchum porrò dixti velle te,
Quia ſolæ utuntur his reginæ

Quam mutationem aliquis minus commodam cùm putaret; ſublatis illis verbis, *paulò qui eſt homo tolerabilis*: quæ vitia prohiberent patres in noſtra lectione, ea fecit patrare filiis in ſua.

Hæc ſunt Sylviole fili, quæ laborioſiſſima opera excuſſi tibi: majoréne tædio tot ineptiarum, an metu, ne pari inſcitia caperere, neſcio. Omiſi verò multa carmina controverſa, aut ambigua, alia vaſta: quæ etiamſi ad ſanitatem redigantur; at cura iſta noſtra vel ſic longè minora ſint.

Verùm enimverò neque tibi puerilia videri debent, qui iſta ætate literariæ laudis aditum omnem explorare juberis ab indole tua, quæ magna ac multa promittit nobis: neque mihi plebeia adeò, in quibus, omiſſis ſtudiis gravioribus, tantos illos viros elaborare aliquid non pœnituit. Qui ſi quibus in locis lapſi ſunt, vel hoc ipſum eis debeatur, quòd nos excitarint ad veritatem. Cujus ſplendorem, quovis nomine chariorem habere debes. Magnum fuit Eraſmi nomen, præſertim in Germania literis renaſcentibus: majus futurum, ſi ille minor eſſe voluiſſet. Nunc fretus ingenii ſui magnitudine, multa tractare aggreſſus eſt, paulò minus accuratè: ita à nominis claritate profecta confidentia præcipitem illum egit, non ſine diſpendio multorum ſtudioſorum: qui omnes cùm docti eſſe vehementer exoptarent, pauci autem laborarent, omiſſis ærumnis, quæ ipſis in antiquorum lectione multæ exequendæ erant, compendium nacti eorum quæ Eraſmus in unum coëgiſſet, ei de omnibus fidem ita habuere, ut etiam extantibus priſcorum monumentis, unde, ille vel aliquando non bona fide accepiſſet, Eraſmi nomen non pro teſte, ſed pro judice, citent, atque alieni laboris non quaſi beneficiorum faciant autorem. Quare vobis omnibus ejus nominis ſtudioſis, inter quos me quoque ſanè eſſe non nolim, commodè oſtendimus, atque opportunè quid cujúſque judicii ſequeremini. Quòd ſi quis, ut eſt ingenium quibuſdam barbarum ac ferum, pertinacius negligat, foveátque ignaviam ſuam: te ſaltem habeamus ab erroribus ejuſmodi ſegregatum,

PETRUS BEMBUS DE TERENTII FABULIS.

Colloquuntur POMPONIUS *&* HERMOLAUS.

Pomp. EST jam tempus, ut tu mihi item afferas aliquid è Terentii nostri fabulis, quemadmodum recepisti te facturum, quò hic etiam Phædrus, qui ea lectione plurimùm delectatur, habétque eum librum ferè semper in manibus, sese augeat probis & incorruptis locis. Nam te librum habuisse Terentianum pervetustum majoribus scriptum literis, iis quas verè antiquas decimus, sæpe audivi. Herm. Est istud quidem verum, quod dicis: nam & habui eum librum, & legi, & notavi multa, quæ delectare Phædrum poterunt: si quidem est, ut dicis, in legendo illo plurimus. Quamquam quid prohibet nos etiam, Pomponi, ejus Poetæ vel candore elegantiáque sermonis, vel pudore gravitatéque delectari? quibus Cicero ipse tam delectatus, ut non pauca inde sumpserit, transtuleritque in sua scripta non minus libenter, quàm etiam ambitiosè, ut mihi quidem videtur. Sed geram tibi morem, referámque non planè omnia quæ antiquo in libro probè scripta animadverti esse, sunt enim propè innumerabilia: sed ea quæ meminero. Itaque attende, num hoc aliquid sit, quod primum mihi in mentem venit. Nam quæ leguntur argumenta fabularum in Terentianis libris, ea Terentii non sunt:

Sororem falso creditam meretricelæ
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus. Itemque:
Sororem falso dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans miles abduxit Thraso.

Et reliqua quæ habentur fabularum reliquarum argumenta, ea dico Terentii non esse. Pomp. Túne hoc dicis, Hermolae, Terentium Poetam argumenta illa non scripsisse? Herm. Verò. Pomp. Neque illum ea composuisse? Herm. Id ipsum. Pomp. Cujus autem sunt? nam te puto id scire, qui scias Terentii non esse. Herm. Sunt illa quidem C. Sulpitii Apollinaris, ejus quem sæpe citat Gellius, docti & eruditi viri, quique Pertinacem Imperatorem Latinas literas docuit. Nam in eo vetusto libro, quem dixi, is est eorum argumentorum titulus: C. Sulpitii Apollinaris Periocha, unus idemq; omnium. Pomp. O præclarum librum! siquidem ejus edicto Sulpitius tanto post tempore in possessionem suorum carminum restituitur. Sed ista Sulpitii sive argumenta, sive periochæ, ut est in libro illo, Hermolae, ab iis quæ vulgò habentur, ecquid discrepant? ut si ea nobis recensueris, aliquid lucri uterque nostrûm faciat. Herm. Discrepant sanè illa; sed quantum, jam de Politiano intelliges. Is enim sibi ea descripsit modò, cùm ei librum ostendissem: fidemque mihi dedit, se impressoribus mandaturum, ut ea in vulgus

vulgus darent. Itaque te ad Politiani libros rejicio. Sed mirum est, quàm aliter multa scripta eo in libro sint, ac sunt in aliis: ut appareat singulas omnino paginas etiamnum probam illam antiquitatem redolere. Nam & in Heautontimorumeno est:

Quod seni erit nostro miserius? non sene.

Et paulò post:

Ejus anuis causa opinor, quæ erat mortua.

Non *anus*: quod etiam notat Gellius: & quomodo, si rectè memini, Varro in libro de Agricultura primo dixit, ut Minervæ caprini generis nihil immolarent propter oleam, quòd eam, quam læserit, fieri dicunt sterilem: quis enim salivam esse fructuis venenum; pro eo quod est, fructus, quem quidem casum aliter in Adelphis protulit, antiquè tamen.

Nunc exacta ætate hoc fructui pro labore ab iis ferè.

Et in Hecyra:

Ne nomen quæsti mihi obstet: nam mores facilè tueor. Itemque:

Quid fuit tumultui? dic mihi: an dolor repentè vasit?

Et in Phormione:

Ubi in mentem ejus adventi venit.

Est in Eunucho *Qui*, dandi casu positum pro *Cui*.

Nam in me plane Di potestatem suam
Omnem ostendere, qui tam subitò tot congruerint commoda.

Et in Phormione:

O *fortunatissime Antipho.* Ant. *Ego ne?* Phæ. *Qui quod amas, domi's.*

Quod tamen rectè dictum videtur: ut à *Quis* nominandi casu, dandi casus in hanc potius formam exeat *Qui*, quàm in illam *Cui*. Quod quidem miror latuisse Quintilianum. Is enim in eo Virgilii versu,

——— *Qui non risere parentes,*
Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est.

Qui nominandi casum dixit esse pluralis numeri. Itaque rectum sensum etiam pervertit Poetæ: nam quod ait Virgilius:

Incipe parve puer risu cognoscere matrem.

Non id vult, ut puer arrideat matri, sed ut cognoscat matrem ab ejus risu: magis enim mulieres omnes suis arrident filiis, quàm aliarum; quippe quæ magis etiam illis intuendis gaudeant, necesse est: vel quoniam extra laborem ferendi ventrem, pariendíque dolores & pericula jam sunt, vel quod pueros ex sese natos vident quod est omnium rerum jucundissimum. Itaq; repetit, *Incipe parve puer*. Nam cui puero parentes non riserint, quoniam id accidere nisi propter eximiam aliquam deformitatem non potest, hic jam ex iis esse qui Diis chari sunt non videtur, neque dignius qui vitæ cùm muneribus maximis, tum hilaritatibus egregiè perfruatur. An non tibi ita, Pomponi, videtur? Pomp. Mihi quidem videtur: eóque magis quòd in meo illo Virgiliano pervetusto libro, quem dixi, ita scriptum est, *Cui non risere parentes*: ut jam ne liceat quidem aliter credere. Error autem omnis in eo est, quòd risum ad puerum referunt: nam si ad matrem retulissent, nihil ambigeretur. Puto autem te memoria tenere ea, quæ Politianus quoque hoc ipso de Virgilii loco scripserit. Herm. Quid ni teneam, Pomponi? quem quidem locum ex facili atque aperto, etiam durum & à Virgiliana loquendi simplicitate alieniorem facit. Sed de eo ipse viderit.

Anti-

Antiquitatis autem amatorem fuiſſe Terentium, etiam illa indicio ſunt in Hecyra :

Fori fuat pol, ab eo deductum verbo perantiquo, quod eſt *Fuo* valétque idem, quod *Sum* : quo etiam eſt Virgilius uſus, *Tros Rutulusve fuat*, pro *ſit*. Et illa in Phormione, *Præbit*, pro eo quod eſt, *Præbet*.

Ea qui præbit non tu hunc habeas planè præſentem Deum ?

Et *Ductis* pro *Ducteis*.

Ut me phaleratis ducas dictis, & meam ductis gratis ?

Et *Tacis* pro *Taces* : & *Enicas* pro *Enecas*.

Eho tu conſobrinum tuum non noras ? Dem. *Enicas :*
Dic nomen. Phor. *Nomen ? maximè.* Dem. *Quid nunc tacis ?*

Et poſtea :

Satine etiam, ſi te delibutum gaudio reddo ? Ant. *Enicas :*
Quin tu has pollicitationes aufers ? Et item poſtea :
Abi, tange : ſi non totus friget, me enica.

Et *Reſtitis* pro *Reſtitas*.

Id quidem tibi jam fiet, niſi reſtitis, verbero. Et in Adelphis :
Veſtitu nimio indulgis, pro *indulges*. Et :
Membra metu debilia ſunt : animus timore obſtipuit, pro *obſtupuit* : quemadmodum dicunt quidam ſcripſiſſe Virgilium, *Obſtipui ſteteruntque comæ*. Et :
Obſtipuit ſimul ipſe. Tum in Heautontimorumeno :
Quiſnam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos ? pro *Intuetur*.
Et, *Luciſcit : hoc jam cur ceſſo pultare oſtium ?* pro *Luceſcit*.
Et in Adelphis ?
Peri hercle : hac illi ſpe hoc inciperunt, pro *inceperunt*.

Et alia item ejuſmodi multis in locis : quibus quidem verbis illud contraria oratione dictum ab eo eſt in eiſdem Adelphis :
Dedit præterea in ſumptum dimedium minæ : pro *Dimidium*.

Et in Eunucho :
Interea aurum ſibi clam mulier demet ; pro *Demit*.

Et in Phormione, *Neglegitur* pro *negligitur*.

Quin egens relicta'ſt miſera, ignoratur parens,
Neglegitur ipſa. Vide avaritia quid facit. Et paulò infrà,
Sæpe interea mihi ſenex
Narrabat ſe hunc neglegere cognatum ſuum.

Et alibi etiam. Nam quod dixi *relicta'ſt*, ita ſæpiſſime ſcriptum eo in libro invenies, pro *relicta eſt* ; & *futurum'ſt* pro *futurum eſt*. Quòd verò in Phormione, ubi Sophrona & Chremes colloquuntur, hæ duæ viſuntur literæ ſic poſitæ, *ST*.

Deobſecro vos, eſtne hic Stilpho ? Chr. *non.* Soph. *negas ?*
Chr. *Concede hinc à foribus paululum iſtorum ſodes Sophrona,*
Ne me iſtoc poſthac nomine appellaſſis. Soph. *Quid ? non obſecro is,*
Quem ſemper te eſſe dictitaſti ? Chr. *St.* Soph.
Quid has metuit fores :

Silentii eſt illa quidem nota *St*, ut eo quaſi nutu & ſigno potiùs quàm voce, oſtendamus velle nos ſileri ab iis quibuſcum ſumus : quemadmodum volebat Chremes ſilere Sophronam, ne ab uxore ipſius exaudiretur ; quam notam

eorum cùm non perciperent ii qui legebant, e literam addiderunt, essque fecerunt: quo sanè verbo mirificum Poetæ sensum perturbavesunt. Quod simile in eadem legi fabula,

Interea dum sedemus illi, intervenit
Adulescens quidam lachrymans.

illi, est pro *illic*, vetusto sanè more: ut etiam in Hecyra,

Itaque ineptus hodie dum illi sedeo, ut quisque veneras
Accedebam. Quo verbo etiam Virgilius est usus:
Patet isti janua leto.

Tum illud etiam, quod in eadem Hecyra est:

Horum ea ad nos de lege redibat hereditas.

Pro eo quod est, *horum*. Est antiquè dictum, addita e littera, ne collisio fieret.

Quid illud in Phormione autem Pomponi, quàm venustè dictum?

Heus quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem mihi esset fides.

Non ut est in reliquis, *Quantumcumque*, quod quidem etiam in Adelphis legitur:

Tu quantus quantus, nil nisi sapientia es.

Aut quid etiam illud in eodem Phormione?

Nam quæ hæc anus est, examinata à fratre quæ egressa'st meo?

Non autem, *quænam*, ut habent omnes. A quo mihi quidem loco sumpsisse Virgilius videtur eam loquendo figuram, quæ est in Georgicis usus tam aptè, tamque venustè, ut nihil supra,

Nam quis te juvenum confidentissime, nostras
Jussit adire domos? Quanquam venustè etiam illa per literæ detractionem sunt dicta in Andria:

Ne istum tuam multimodis inveniri gaudeo.

Et in Eunucho:

Quid is obsecro ad nos quamobrem adductu'st?

Amabant enim veteres multùm, ut scis, *s* literæ abjectionem, quanquam quidem alias etiam literas abjiciebant, ut in ipsa Eunucho:

Anni? Chr. Anni? Sedecim. Et item:
At ille alter venit annos natus sedecim. Et in Hecyra:
Nam abducta à nobis prægnas fuerat filia.
Nec fuisse prægnatem ante hunc unquam sciqui diem.

Et in Adelphis:

Sed vereor ne indiligens nimium siet.

In quo illud mihi mirum admodùm videri solet, quòd quam literam abjiciebant multis in vetbis, ut vides ex his, Pomponi, veteres homines ad gratiam, eandem in multis addebant: ut in Andria:

Ex ipsa miliens audivi. Et in Phormione:
Atenim tædet etiam audire eadem milies. Et in Heautontimor.
Ut nihil credas intelligere, nisi idem dictum'st centies.

Quo etiam more in antiquissimo Virgilii libro legisse me, memoriæ teneo illum versum:

Et novies Styx interfusa coercet.

Quanquam in eodem libro etiam illud legi:

Nec

——— *Ne face tantum*
Ciſſæis prægnas ignis enixa jugales.

Sed eſt etiam in Eunucho:

More hominùm evenit, ut quid ſim nanctus mali
Prius reſciſcere, quàm ego illud, quod mihi evenit boni.

Sed & *ſinctum* pro *ficto*, & *thenſaurum* pro *theſauro*, & *formonſiorem* pro *formoſiore*, aliis idem in locis Poeta dixit: tum illud etiam in Eunucho, *oſſum* pro eo quod eſt *os*. In quo cognoſci poteſt, quàm rectius in vetuſto illo, quem totiens jam dico, libro ſcriptum id ſit:

Viden' Oſſum & cibus quid faciat alienus?

Quàm in cæteris, qui habent *Ocium*, non *Oſſum*. Sed jam vereor ne vobis planè videar minuta nimium & puſilla conſectare. POMP. Nobis verò, Hermolae, nihil puſillum poteſt eſſe, quod ejuſmodi ſit, in quo videas Poetam tanti nominis etiam diligentiam adhibuiſſe, ut illo modo potius, quàm alio conſcriberet. Quin etiam, credas mihi velim, majorem in modum nos minuta iſta delectant, quæ attuliſti: valde enim faciunt ad Terentianam induſtriam probitatemque cognoſcendam. Itaque ſequere. HERM. Eſt igitur, quoniam ita vis, in Eunucho, ubi Thais ancillas ſuas properè alloquitur, mandans ea quæ curari vult, ſic:

Quid, quid aliud volui dicere? ehem,
Curate iſtam diligenter virginem.

Quaſi poeta ſuſpenſam Thaidem oſtenderet ſecum ipſam quærere, quidnam illud eſſet, quod mandare ancillis in animo habuerat ſuo, neque reminiſcebatur. Itaque ait, *Quid, quid aliud?* Quo item ſenſu Cicero eſt uſus in ſuis illis ad Atticum verè familiaribus epiſtolis. *Quid præterea? quid? etiam: Gabinius ad IV. Calendas Octobris noctu in urbem introiit.* Et alibi: *Novi quidnam ſcribam? quid? etiam; Meſſala conſul Anthronianam domum emit.* Et item: *Aliud quid? etiam: Quando te proficiſci iſtinc putes faciut ſciam.* Quibus in locis, *etiam*, non addentis eſt, ſed annuentis affirmantiſque, ſe ſcilicet illud habere, quod ſcribat: ut loco ejus verbi, quod Terentius dixit *ehem*, quod quidem erat Poeticum ſanè verbum, ipſe *etiam* diceret, caſtius mediusfidius & moderatius. Apud Ciceronem autem non uno in loco, ſed pluribus, *etiam*, affirmantis eſſe notam cui contrarium infertur, *non*, non te arbitror fugere. Sed viſne tibi, Pomponi, recenſeri à me eos Poetæ verſus qui mihi in mentem venient, in quibus inſit aliquid, quod te delectare poſſit: ſinámque te illud aliquid quærere ex tuo Terentii libro, cùm voles, domi tuæ? POMP. Ego verò maximè. Vult autem etiam Phædrus hic ita te facere: qui quoniam eſt, ut vides, admodum adoleſcens, retinebit illa melius, quæ dicentur abs te, quàm ego, qui ſenex. Vacillare autem ſæpe memoria ſenes homines, non te fugit. Itaque utar ipſo, ſi erit opus; quare ſequere. HERM. Ego verò ſequor. Sunt igitur in eodem Eunucho prima hæc:

Si quiſquam eſt, qui placere ſtudeat bonis
Quam plurimis, & minimè multos lædere,
In his Poeta hoc nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimavit eſſe, ſic exiſtimet:
Reſponſum non dictum eſſe, quia læſit prius.

Qui

Qui bene vertendo & eaſdem ſcribendo malè
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Sunt & hæc:

Opus faciam ut defatiger uſque ingratis ut dormiam.

Par. *Vigilabis laſſus: hoc plus facies?* Phæ. *Abiſti, nihil dicit Parmeno.* Et hæc:

Illum liquet mihi dejerare his menſibus. al' nihil.
Sex ſeptem prorſus non vidiſſe proximis. Et hæc:
Ipſa'ſt, ilicet: deſine: jam conclamatum eſt.

Quemadmodum & alibi. Nam in Adelphis etiam,

Hem tibi:
Reſcivit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:
Paratæ lites. Et in Phormione:
Hoc nihil eſt ô Phædria: ilicet, quid hic conterimus operam fruſtra?

Sed ſunt in Eunucho & hæc:

Agè, eamus intrò nunc jam, orna me, abduc, duc, quantum poteſt.

Et ſubinfrà:

Quæ nos noſtramque aduleſcentiam habent Deſpectam.

Tum & hæc:

Labore alieno magno partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe transfert, qui habet ſalem,
Quod in te eſt. Thr. *Habes.* Gn. *Rex te ergo in oculis.*
Thr. *Scilicet.* Gn. *Geſtare.* Thr. *Verò: credere omnem exercitum, Conſilia.* Et hæc:
Aut dicat quod vult, ut moleſta ne ſiet. al' aut,
Non hercle veniam tertiò. Heus heus, ecquis hic eſt?
Ego ſum Chremes. Et hæc:
Idque adeò viſam, viſam ſi domiſt. Quiſnam hinc à Thaide exit?
Is eſt, an non eſt? ipſus eſt. Quid hoc hominis? Qui hic ornatus eſt?

Et hæc:

Nunc quis hic eſt? nemo eſt. Nunc quis hinc me ſequitur? nemo homoſt.
Jamne erumpere hoc mihi licet gaudium? proh Juppiter
Nunc eſt profectò interfici, cùm perpeti me poſſum.
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua!
Sed neminem curioſum intervenire nunc mihi,
Qui me ſequatur quoquo eam, rogitando obtundat, enicet. Et hæc:
Certè extrema linea
Amare, haud nihil eſt. Et hæc:
Quid nunc agimus? Gn. *Quid? redeamus. Jam hæc tibi aderit ſupplicium Ultro.* Et hæc:
Nam jamdiu aliquam cauſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret iis: nunc repperit. Et hæc:
Si quid conlibitum, novi te: hoc ſi feceris,
Quod vis donum, præmium à me optato: id optatum feres. Et hæc:
Accipit homo nemo melius neque prolixius.

Demum & in extremo hæc:

Nihil præter promiſſum eſt: ite hâc.

Sed quid eſt, Pomponi, quod te cogitare attentè admodum video? ut hæc quæ dixi, memoriæ commendas tuæ? Pomp. Minimè verò, Hermolae: nam mihi ſatis eſt Phædrum iſta de te audiviſſe. Sed id diſpicio potius, mecúmque ipſe computo, quàm diverſa ſint multa eorum, quæ à te recitata ſunt, ab his, quæ vulgò habentur: redeunt enim mihi in mentem ferè ſingula: tum quàm parvæ illuſiones momenta ſæpe non parva afferant Poetæ ſenſibus, ut illud eſt, quod dixiſti: *Nam jamdiu aliquam cupiſſam quærebat ſenex. Quamobrem inſigne aliquid faceret iis: nunc reperit.* Illud enim, iis, quod in tuo eſt, ut ſit dandi caſus pluralis numeri, meminime legere ſic, ut eſſet nominandi, ſenique tribueretur: itaque una additâ literulâ, Terentianam ſermonis elegantiam candoremque qui deperierat, planè reſtituit. Sed nolo te interpellare: & quoniam Eunuchum, ut video, jam explicaſti, ex Andria ſi quid habes, affer. Habere te autem aiquè multa puto. Herm. Habeo, & afferam, ſed non multa: nam ex illo libro maxima ejus fabulæ pars deſideratur, fugientibus vetuſtate literis, ut cognoſci nequeant. Sed percepta mihi tamen ſunt, atque agnita, quod meminerim, hæc perpetua:

Perii, Da. Quin tu hoc audi. Pam. *Interii.* Da. *Quid timas ſcio.*

Car. *Mea quidem hercle certe in dubio vita eſt.* Da. *Quid timas ſcio.*

Pam. *Nuptiæ mihi.* Da. *Eſt ſcio.* Pam. *Hodie.* Da. *Obtundis, tamet ſi intelligo.*

Tum hæc:

Ego iſtuc moveo aut curo? num tu tuum malum æquo animo ferre?

Ex Heautontimorumeno autem illa primùm mihi ſeſe offerunt Menedemi ſenis cum fratre verba:

Putavit me ætate & ſapientiâ
Plus ſcire & providere, quàm ſeipſum ſibi.

Tum & illa:

Ancillas, ſervos, niſi eos qui opere ruſtico.
Faciundo facilè victum exercerent ſuum,
Omnes produxi, ac vendidi. Inſcripſi illico
Ædilis: mercedem quaſi talenta ad quindecim corrigi.

Et infrà:

Nec mihi fas eſſe ullâ me voluptate his frui.

Ejus autem in pagellæ margine, ubi hi erant verſus, legi etiam illius verbi *Exercerent*, interpretationem minutulis adſcriptam literis, ita: *Exercerent, reſarcirent: hoc eſt, in ſumptu exercerentur ſuo.* Virgil. *Ferrum exercebant*: pro, *In ferri fabrica exercebantur.* An non hæc eruditi hominis declaratio illius verbi tibi, Pomponi, videtur? Pomp. Mihi ſanè videtur. Nam quid potuit afferri aptius? Te verò, Hermolae, valde amo, quem ne iſta quidem præterierint. Sed perge ad reliqua. Herm. Pergam igitur ad illa, quæ ſunt in eadem fabula:

Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere?
Et quòd illum ſimulant durum, id non eſt:
Nam parentum injuriæ uniſmodi ſunt fermè.
Sortari crebrò nolunt: nolunt crebrò convitiarier.

Quod

Quod extra verſus eadem in margine, puſilliſque literulis & hoc. Virgilius:

Hunccine te, Euryale, aſpicio?

Quo lecto animadverti non tam bellè dici, *Hunc ego te Euryale aſcio*, quod eſt in libris omnibus, quam *Hunccine*, quod in illo. Pomp. Rectè id quidem animadverſum abs te eſt, Hermolae. Illa enim interrogantis vox, NE, doloris & querelis aptiſſima, quam repetit eodem verſu Virgilius:

——Tibine illa ſenectæ
Sera meæ requies.——

Si deſit prioribus iis in verbis, quæ quidem verba eadem vi, eodem oris ſpiritu mœroréque proferuntur, deſit etiam egregia ſenſus & figuræ concinnitas, neceſſe eſt. Sed velim ſcire ex te, poſteaquàm hunc in locum ſermo me perduxit tuus, ut de Euryali matris lamentatione loqueremur, exiſtimes ne rectè illa dici, quæ de eo, qui paulò inferius eſt, verſu attulit Servius,

——Nec te tua funere mater
Produxi.——

Ut *funere* ſit pro *funereæ* poſitum, ad mulierémque referatur? Herm. An tu me tam ignarum, Pomponi, Virgiliani moris, candoris, atque judicii exiſtimas, ut quod alibi nuſquam legitur, credam à Poeta graviſſimo novandiſque verbis omnium caſtiſſimo, hoc in loco fuiſſe dictum? mihi quidem non ſit veriſimile. Illi ſi erat, afferre eum oportebat exemplum aliquod quo niteretur, aſperitatémque leniret viri. Sed de illo hactenus. Mihi ſic legendum videtur, ſi tibi uni probabitur:

——Nec te tua funere mater
Produxi.——

Quo in ſenſu atque verbo nihil durum aut violentum, aut inſolens, ſed ſumma etiam cùm ſermonis, tum conſuetudinis obſervatio, ſumma lenitas atque facilitas ineſt. Indoctos autem librarios, ut ſunt plerique vicinitate deceptos puto poſſeſſivi nominis, *tua funere* primùm ſcripſiſſe, cum *funere* ſcriptum legiſſent in eo quem deſcribebant ipſi libro, mendúmque eſſe exiſtimaviſſet. Pomp. Mihi quidem iſta, Hermolae, non probantur ſolùm, ſed magnas tibi etiam gratias ago, quòd Virgilio reſtitueris hoc quoque in loco & candorem & dignitatem ſuam, adeo etiam & diligentiam: méque nihil omnino fruſtra abs te petere, valde gaudeo. Sed refer te ad Terentium tuum. Herm. Sunt verò in eodem Heautontimorumeno, quæ tibi explicem, & illa:

Scio quid quid feceris:
Suſtuliſti. Sof. *ſic eſt factum.* Chr. *domin'?* Syr. *ergo herus damno auctus eſt.* Et ille:
Quid malum? me ætatem cenſes velle id adſimulârier? Et illa:
Hujus mihi res ſemper comminiſcere,
Ubi me exsarnifices. Syr. *Is hinc, quo dignus es.*

Quo in loco videre eſt veteres homines Indicandi verborum pro Imperandi uſos modo. *Is hinc*, pro *I hinc*; ut etiam alibi non ſemel, *Animo bono es*, pro *Eſto*: qua dicendi figura utitur ſæpe Cicero. Sed ſunt & hæc eadem in fabula:

Qui

Quò mittis istam quæso? jube maneat. Bac. *Ii.* Syr. *qui est paratum argentum.* Et paulò post:

Cape hoc argentum, ac defer. Syr. *Ii. Quid stas lapis, quin accipis.*

Ut videre liceat Antiquorum in scribendo morem, qui *ii*, pro *i* dixerint, eo quo nos utimur. Sunt & hæc:

Pergin' mulier odiosa esse? nullámne ego rem unquam in vita mea
Volui, quin tu in ea mihi fueris advorsatrix, Sostrata?

Et paulò infrà:

Subditum se suspicatur. Chr. *Subditum? ain' tu?* Sos. *Certè sic erit, mi vir.*

Chr. *Confitere tu?* Sos. *An obsecro, istuc inimicis fiet.*

Hæc autem quæ tibi recensui, Pomponi, quantum ab iis differant quæ leguntur, tute facilè perspicies, cùm tuum sumpseris librum: quanquam, ut video, jam perspicis. Sed volo te scire, plura esse quæ me fugerint (neque enim reminiscì possum omnia) quàm quæ recordor, quæque affero. Veruntamen hæc ipsa satis multa esse poterunt, ut videas, huic omnino Poetæ, qui quidem in hominum manibus valde frequens est, quantum caliginis offuderit dies: Sed ad eluendas aliarum fabularum maculas, ut possumus, depravationesque transeamus. Itaque memini me in Adelphis legere hæc:

Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.

Dem. *Tun' consiliis quicquam?* Et hæc:

Tu quòd te posterius purges hanc injuriam mihi nolle
Factam esse, hujus non faciam: crede hoc, ego meum jus persequar.

Et illa:

Egon' debacchatus sum autem? an tu in me?

Æsch. *Mitte isthæc, atque ad rem redi.* Et illa:

Fratrem homini nemini esse primarum artium magis principem.

Syr. O Cteſipho. Cte. O *Syre, Æschinus ubi est?* Syr. *Ellum te expectat domi.* Cte. *Hem.*

Syr. *Quid est?* Cte. *Quid sit? illius opera, Syre, nunc vivo, festivum caput.*

Qui omnia sibi post putaret esse præ meo commodo. Et illa:

Obsecro mea nutrix quid nunc fiet? Cant. *Quid fiat, rogas?*
Rectè ædepol spero, modo dolores mea tu occipiunt primulum.
Jam num times, quasi nunquam adfueris: nunquam tute pepereris?

Et illa:

Fortiter. Syr. *Perquam: quia miseram mulierem & me servolum,*
Qui referire non audebam, vicit: hui perfortiter. Et illa:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri injuriam, ultrò si quam fecere ipsi, expostules,
Et ultrò accusant: id quia non est à me factum, agis gratias.

Sed legi etiam in Phormione, si rectè memini, hæc inversa in aliis, ut mihi videntur libris:

Quæ si astu non providentur, me aut herum pessumdabunt,
Nam non potest celari nostra diutius audacia. Tum & hæc:
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio.

Et hæc:

Familiarem

Familiarem oportet esse hunc, qui minitatur malum; ipse est
Quem quæro, an non? Ipsus est, congredere actutum.
Ant. *Quid.* Ge. *O omnium quantum est, qui vivunt, homo hominum honoratissime.*

Demum hoc:

Vel oculum exculpe: est ubi vos ulciscar probè.

Restat Hecyra, cujus item, ut Phormionis, non omnino multa mihi in mentem veniunt è re nata nunc quidem, quæ aliter se habeant illo in libro: sed veniunt tamen, atque ut opinor. Hæc:

Quid ais? cum virgine una adulescens cubuerit
Plus potus, sese illa abstinere ut potuerit?

Et hæc:

Ædepòlne nos sumus iniquè æquè omnino omnes invisæ viris,

Item hæc:

Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus labos,
Omne quod est interea tempus, priusquam id rescitum sit, lucro est.

Atque hæc:

Sanè hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multùm hæredem adjuvant:
Sibi verò hanc laudem relinquunt, dum vixit, bene.

Postremò hæc:

Vosmet videte jam Laches & tu Pamphile,
Remissan' opus sit vobis, an reducta domum.
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero?

Quo in loco animadverti, hunc dicendi sive morem, sive figuram, *Quid faciemus puero?* qua etiam aliis in fabulis sæpè est usus, *Quid hic faciet sua? Quid te futurum censes?* usurpasse Ciceronem sanè percupidè. *Quid me fiet? Quid pecunia fiet? Quid hoc nomine facias? Quid factum est Stratone & Nicostrate?* Quemadmodum alia permulta: ut facile eum appareat ad Terentii sermonem suum libenter sermonem accommodavisse. Quod si hic etiam faciet Phædrus, ut quemadmodum ab Apelle ii, qui post illum pingendi artem assequi cupierunt, multas umbrarum ejus & luminum positiones, multos membrorum motus, in suas ex ejus imaginibus tabulas simulachraque transferebant, sic ipse hujus Poetæ plurimos dicendi modos, sermonisque figuras & lumina, suis in scriptis expresserit, non vereor quin multò sit facilius in magnum illum virum evasurus, quem adhuc quidem nostra ætas desiderat, multæque supra eam frustra videre concupiverunt. Quanquam quidem non puto ipsum meis monitis & præceptis egere, qui te magistrum habeat, cujus de pleno fonte cùm hæc, tum longè meliora haurire quotidie possit. Sed quoniam jam advesperascit, vel hora ipsa, vel tua ætas me admonet, ne te hìc diutius detineam. Quæ cùm essent dicta, sine loquendi fine, illi domum abierunt, Hermolaus in cubiculum se recepit.

JOHANNIS RIVII CASTIGATIO.

CUM prodiiſſet anno abhinc fere ſeptimo Terentius, doctiſſimi viri Philippi Melanchthonis operâ diligentiâque reſtitutus, unà cum argumentis ejuſdem & annotatiunculis: non mehercle dici poteſt, quantum hoc nomine ſtatim gratulandum Studioſis omnibus exiſtimarim: idque jure adeò ac meritó. Videbam enim fore brevi, ut optimus Latinitatis Author, qui innumeris antè mendis ſcatebat, nunc paulò caſtigatior majori cum voluptate, atque adeò majore cum fructu quàm anteà, à ludimagiſtris pueritiæ prælegeretur. Quæ adeò non fefellit conjectura, ut diſtractis magno Bibliopolarum commodo exemplaribus, rurſus excudi cœptus ſit Wittembergæ, mox à Joanne Secerio Haganoæ: pòſt etiam Norimbergæ: prætereà apud Coloniam Agrippinam, ab Euchario primum Cervicorno: iterùm à Joanne Sotere: tertiò denique à Joanne Gymnico viro optimo, & mihi vetere neceſſitudine conjunctiſſimo: ad hæc Moguntiæ aliquoties & Argentorati; ut de cæteris taceam. Interim cùm ipſe quoque eum Authorem Studioſis quibuſdam enarrandum ſuſcepiſſem, ſenſi tandem id quod erat, Melanchthonem gravioribus rebus occupatum, utque ipſe pro ſua modeſtia, ingenuè fatetur, veteribus exemplis haud ſatis inſtructum, non ab omnibus omnino mendis (abſit invidia dicto) Comici noſtri fabulas vindicare potuiſſe. Et jam per totam prope Germaniam nulla facilè præter Philippi exemplaria probabantur, aut manibus ſtudioſæ juventutis terebantur. Id eximii viri authoritas effecerit, an ipſa res atque utilitas extorſerit, nihil habeo dicere. Quæ nos quidem res primum movit, ut perquiſitis antiquis exemplaribus, & manuſcriptis, & impreſſis, locos plurimos depravatos, quos ille inemendatos reliquerat, corrigere conaremur. Quid noſtra diligentia conſecuti ſumus, aliorum eſto judicium. Hoc certè jure affirmare poſſe videor ex impreſſis nullum uſpiam extare hodie exemplar, quo in exemplari plures loci correcti ſint, quàm in eo quod nos aliquando in publicum daturi ſumus. Id ita eſſe cùm res, ut puto, teſtabitur, tum editio olim noſtra, ſi cum aliis conferatur. Etenim vi ſumma jampridem, atque omni ope, & plus demum quàm pro virili parte, uti omnium ante nos recognitionem vinceremus, admittendum mihi exiſtimavi. Interim locos plurimos à nobis, quanta licuit cum fide & religione, tum diligentia, ſtudio, labore caſtigatos, priſtinoque, ut opinor, nitori, integritatique redditos publicavimus; & quidem nullo majore verborum apparatu; quandoquidem, ut ille canit: *Ornari res ipſa negat, contenta doceri.* Quod ſi laude merita qui unum alterumve in Authore quopiam illuſtrant, aut reſtituunt locum, non fraudantur, cur non ipſe quoque ſperem nonnullam me à Studioſis gratiam inîturum qui tot in Terentio locos fortaſſe non ineptè prorſus, diligenter quidem, & magna cura certe ab omnibus mendis vitiiſque repurgarim. Tametſi haud ſanè diſſimulavero, hærere ipſum me pleriſque in locis, & quædam, de quibus parum adhuc liqueat, ampliare: & quid in his potiſſimum ſequar, haud dum exploratum ſatis habere in tanta præſertim exemplarium antiquorum, cùm

diſſenſione

diſſenſione & diſcrepantia, tum monſtroſa alicubi etiam depravatione: ut ſuis locis oſtendemus. Quod cur tandem me fateri ingenuè pudeat? Par eſt autem quod publicæ à nobis Studioſorum utilitati datur, id quale etiam cunque boni conſulere. Præſtet alius quivis quantum nos: nec dubitem omni aſſeveratione confirmare parum adeò fore quod in Terentio quis deſiderare habeat. Variam interdum ex veterum Authorum citationibus, & antiquorum inter ſe codicum repugnantia lectionem indicavi; ita demum quid mihi videatur conjecturis ſubditis oſtendens, liberum ut tamen lectori judicium ſemper relinquam. Qua in re mihi nihil fuit potius quàm ut Donati, ubicunque liceret, fidem ſequerer, Interpretis undecumque doctiſſimi, ab eoque, ne tranſverſum quidem, ut aiunt digitum, diſcederem; ſed citra ſuperſtitionem tamen, & cum judicio ſemper. Cæterùm cùm pleroſque fore ſuſpicemur, qui quòd carminis rationem ignorent, vix aptè ſatis his de rebus judicare queant: viſum eſt ſubjicere nonnulla hîc, quæ velut januam patefaciant & viam, ut dicitur, præmuniant imperitioribus, quo certius de recognitione noſtra judicium facere, & ſententiam ferre poſſint. Igitur Comici Plautus & Terentius metro fere utuntur vel iambico, vel trochaico, vel utroque ſimul confuſo. Iambicum, vel monometrum eſt, quod duobus pedibus ſimplicibus conſtat; vel dimetrum, quod quatuor; vel trimetrum, quod ſex, qui & ſenarii dicuntur M. Tullio & Fab. Quintiliano; vel tetrametrum quod octo, qui & quadrati appellantur & octonarii. Ex hiſce trimetro Comici, & tetrametro maximè utuntur: aliis rarò, & in medio ferè (ſicut Priſcianus annotavit) diſtinctionis causâ. Quod ad pedes attinet, iambici, magnâ libertate Comici indifferenter ubivis ponunt iambum, tribrachym, anapæſtum, dactylum, ſpondæum. In fine plerumque aut iambum, aut pyrrhichium, nunquam niſi in ſcazonte ſpondæum. Utitur Terentius ſæpe in iambico, pede quatuor ſyllabarum brevium proceleuſmatico, idque per reſolutionem ſpondæi, ut in Andria; *Mala mens, malus animus, quem quidem ego ſi ſenſero.* Hîc ſecundo loco eſt proceleuſmaticus: in eadem; Tibi generum firmum & filiæ invenies virum: hîc prima regione idem pes. Eſt autem duplex iambici genus, alterum rectum perfectumve vocatur; alterum σκάζον ἢ χωλόμετρον; cujus penultimam in fine longam eſſe oportet. Utriuſque meminit Ovidius, cum canit:

Liber in adverſos hoſtes ſtringatur iambus
Seu celer extremum, ſeu trahat ille pedem.

Utitur identidem Poeta iambico tetrametro catalectico, id eſt cui ſyllaba in fine deſit: quo in catalectico ſibi inter alia hoc quoque permittit, ut pro penultima longa, haud rarò duas breves ponat, quod facilè qui verſus in ſuos pedes digerere volet, ſic habere comperiet. In trochaicis Comici indiſcretè interdum dactylos vel trochæos ponunt, nimirum quo plenè diſſoluta & pedeſtri ſimillima eſſe videatur perſonarum ſermocinatio; cujus ipſe Priſcianus meminit; apud quem Victorinus non minus liberè, quàm verè ait, Comicos, dum quotidianum ſermonem imitari nituntur, metra vitiare ſtudio, non imperitia; quod & Terentianus teſtatur hiſce verſibus.

Fidemque fictis dum procurant fabulis
In metro peccant arte, non inſcitiâ.

Tanta autem affinitas eſt inter trochaicos & iambicos tetrametros, vix ut diſcernere interdum poſſis: unde nimirum fit aliquoties, ut quos forte aliquis iambicos eſſe crediderit, iidem trochaici veriùs cenſeri queant. Cujus rei cùm alia multa exempla ſunt, tum commodiſſimum fuerit ex Andria, Sc. 1. Act. 5. ubi duos primos verſus, vel per iambos aliquis, vel per trochæos metiri poſſit, niſi quod inſequentes verſus per trochæos eſſe metiendos indicent. Inde error eorum qui iambicos quadratos eſſe adnotarunt, cùm quivis non rudiſſimus planè harum rerum, trochaicos eſſe videat. Hîc illud obiter, quamvis leve admonendum puto: mirè interdum Poeta, de induſtria ſententiam genere ipſo metri juvare videtur: velut ibi:

Dii boni, boni quid porto? ſed ubi inveniam Pamphilum?
Ut metum in quo nunc eſt adimam, atque expleam animum gaudio? &c.

Ubi trochaici carminis curſu & volubilitate feſtinationem repræſentat ſervuli inſolenter exultantis & alacritate nimia geſtientis. Quocirca paſſim trochæos, tribrachos, anapæſtos admiſcuit, pedes ſcilicet, quibus celeritas plerumque à cæteris item Poetis exprimi ſolet. Similiter in Eunucho ſubitum egreſſum puellæ perturbatæ, celeritate ipſa pedum expreſſit. Ubi Phædria:

Sed quid hoc eſt, inquit, *quòd timida ſubitò egreditur Pythias?*

Hoc dedita opera Poetam ita feciſſe, vel illud indicio fuerit, quòd cum cæteri hujus ſcenæ verſus iambici ſint, unus hic trimeter trochaicus eſſe videatur. Et alioqui ſolet interdum Poeta mutare metri genus, cum ventum eſt ad παρακλαυσὶθυρον ſcenæ ſequentis: velut in Andr. Act. 1. Scen. 3. & rurſus Act. 3. Sc. 4. iterum Act. 4. Scen. 1. In Hecyra, Act. 3. Sc. 3. Præterea in Phorm. Act. 2. Sc. 2. Sic aliàs ſæpe. Tale illud quoque ex Adelphis.

Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & proſternerem.

Cui eſt aliquod aurium judicium, is facilè ſentiet cur ſit Poeta trochaico uſus hoc loco, nimirum ut ſenſum quodam veluti curſu pedum citorum juvaret. Quod & Poetarum Principem Virgilium ſæpè factitaſſe conſtat: Nam ut tarditatem rei, difficultatemque exprimere cum vult, crebris ſpondæis; ita cum celeritatem & velut impetum & feſtinationem, dactylis frequentibus utitur. Prioris exemplum illud eſt ex tertio Æneidos.

Annixi torquent ſpumas & cærula verrunt.

Poſterioris illud ex quarto.

Idem omnes ſimul ardor habet, rapiuntque, ruuntque.
Littora deſeruêre, &c.

Sed nimis multa de re præſertim levi. Obſervabit hæc, aliaque id genus per ſe ipſe Lector ſtudioſus. Illud non ignorandum comicos, *s*, literam conſonantem haud ſecus elidere ſolitos ac ſi vocalis eſſet, idque frequentiſſimè. Quod & Ennium in Heroicis, & vetuſtiſſimos quoſque facere conſueviſſe, ut & Virgilium interdum docti annotarunt: velut in Andria,

Heru' me, relictis rebus, juſſit Pamphilum.

Hic prima regione anapæſtus eſt, *s*, eliſo. In Eunucho:

Jugulara' hominem. Quid ille? TH. *Mutus illico.*

Hic

Hîc in verbo *jugularas*, *s*, eliditur, ut sit secundo loco anapæstus, tertio iambus. Nisi quis dicere aulit pronomen *ille*, velut ablato altero *l*, corripi, more, imitationeque Græcorum, quod (ut ego sentio) paulò fuerit coactius. Quamvis apud hosce fateor alteram nonnunquam de geminatis consonantibus in versu tolli καὶ παρέλκειν quo syllaba positu longa corripi queat. Et solent Latini in multis (ut diligenter adnotavit Priscianus) initium aliquod accipientes à Græcis, ab angusto in effusum licentiæ spatium hoc dilatare. Sed hoc suæ cujusque conjecturæ relinquo. Illud quidem non est, ut inficiari queam, videri interdum *l*, elidi apud Comicum nostrum, quoties adest pronomen *ille*, ut in Eunucho:

Manendum est soli sine illa? quid tum postea?

In Heautontim.

Nec tibi ille est credere ausus, quæ est æquom patri.

In Adelphis.

Quid is fecit? DE. *Quid ille fecerit? quem neque pudet.*

In Hecyra.

Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi, Lache!

In Phormione.

Ille qui illam amabat fidicinam, tantummodo, &c.

Sunt id genus sexcenta apud Terentium. Fuisse autem cum non geminaretur *l*, in hoc pronomine, videor ex Sex. Pompeio deprehendisse, lib. 1. παρέλκει contraria figura est διαλαισασμῷ, qua ipsa frequenter poeta utitur ad producendam syllabam alioqui brevem, ut in Adelphis, *relliquum*, pro *reliquum*; & alibi, *rettuli*, *repperi*, atque id genus alia. Sed pergamus. *V* quoque consonantem Comici perinde ac vocalem in media dictione elidunt; quod apud Terentium, in dictionibus, *invidia* & *enimvero* fieri videmus, apud quem ipsum, *cujus*, *hujus*, *ejus* similesque particulæ monosyllabæ ferè sunt; quod ita demum frequens est, ut non putem de eo subjicienda exempla. Illud præterea sæpenumero usu venit, ut prima versus sequentis qui à vocali incipiat, ab ultima superioris absorbeatur, velut in illo.

Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Ubi *ex* absorbetur ab adverso *malè*, quo versus præcedens clauditur. Et in Prologo Hecyræ.

Ego intereà meum non potui tutari locum.

Prior syllaba in pronomine *ego* pertinet ad versum superiorem: contra apud Virgilium ultima præcedentis initio quandoque insequentis absorbetur: quale est,

Ecce furens animis aderat Tirynthius omnemque
Accessum lustrans.

Cujusmodi versus ὑφιέτεσι dicuntur; sicuti, præter alios, Diomedes ostendit. Qualis ille etiam apud Terentium in Andr.

Tuus pater modò me prehendit, ait tibi uxorem dare se se
Hodie: item alia multa, &c.

Sic enim ex observatione antiquorum codicum legimus; nec secus Donatus, ut quidem & Romana habet & Veneta Editio, consentientibus & aliis quibusdam: hîc igitur illud *se* in fine prioris absorberi necesse est initio sequentis: quod & aliàs fit apud eundem. Sunt autem versus

Trochaici, & qui valet metiri, ſic planè habere comperiet. Talis eſt ille ex Hecyra :

Disjunxit illum ab illa, poſtquàm ipſe ſe ſe
Et illam & hanc quæ domi erat, cognovit ſatis.

Tales autem apud Plautum ſæpè occurrunt, velut in Aululariâ :

Cenſen' talentum magnum exorari poteſſe
Ab iſthoc ſene, &c.

Quid autem mirum, ſi in trochaicis iambiciſque reperias ἐφελκυσμούς, cùm in Sapphicis etiam invenias apud Horatium? Utuntur Comici & diæreſi identidem ; quomodo in Adelphis *iam* ſemel atque iterùm diſſyllabum legitur, ut & apud Plautum nonnunquam. Ita apud Catullum *ſoluit*, apud Horatium *ſiluæ*, apud Statium *ſuaſit*. Et contraria huic figura ſynæreſi quæ & ἀποσυναλοιφὴ dicitur, quâ duas in unam ſyllabam contrahunt, ut *ſervibas* pro *ſerviebas* ; *ſcibas* pro *ſciebas*. Sicuti apud Virgilium :

Ferreique Eumenidum thalami.

Et ſæpe aliàs. Frequens eſt etiam apud Terentium in verſuum menſione συναλοιφὴ quæ fit cùm in diverſis dictionibus, vocalium inter ſe coeuntium altera velut obliteratur & ἔκθλιψις, quoties *m* cum vocali præcedente excluditur. Quanquam non ſemper idem elidi ſolitum apud veteres teſtatur Priſcian. lib. 1. velut apud Terent. in Eunucho, Act. 3. Scen. 3.

Unà ire cum amica Imperatorem in via.

Eſt enim ſecundo loco tribrachys. Quòd ſi *m* elidatur, erit ibidem pyrrhichius cui nullus in iambico locus. Sic alibi :

Primùm iſtam quam habes unde habes veſtem? taces.

Eodem modo apud Juvenalem :

Cum propter plurima, tum his
Præcipue cauſis. Satyr. 9. De figuris cæteris nihil hîc dicendum puto.

JOANNIS THEODORICI.
BELLOVACI SPICILEGIUM.

COMOEDIAM plurimi dictam tradunt ἀπὸ τῆς κώμης, id eſt à comeſſatione, & ἀπὸ τῆς ᾠδῆς, id eſt à carmine : ut ſit convîvale carmen. Nam in conviviis primùm jocoſo quodam carmine, civium vitia juventus liberius taxabat. Poſtea ars acceſſit, & theatrorum conſuetudo. Nec deſunt qui dictam putent à Co inſula, in qua Comœdiæ inventor exulavit Epicharmus. Sunt tamen qui de nominis etymo ſic cenſuerunt. Quum apud Athenienſes jam bella ſedata eſſent & ad otium cives ſe contuliſſent, cœperunt agreſtibus injurias inferre : qua de cauſa, agreſtes ipſi in urbem quidem ſe recipere ſolebant, interdiuque de acceptis injuriis apud cives conqueri. At quum nullus eis opem auxiliúmque ferret, tum illi noctu, mortalibus omnibus ſomno & quieti indulgentibus, urbis vicos obeuntes, nominatim cives compellabant, à quibus eſſent injuriis affecti, eorumque in ſe malefacta atque facinora in publicum proferebant. Et hæc

quidem noctu quum ſæpe vicini audirent, poſtridie audita inter ſe referre ſolebant: eíque civi dabatur vitio, cujus noctu fuiſſent audita convicia. Quum verò ea res pleriſque prodeſſe videretur, nec in ruſticos adeò ſævirent divites, cognitum fuit id civitati utile eſſe, quòd ea exprobratio eſſet veluti quoddam malorum remedium. Hac igitur de cauſa principes urbis ea juſſerunt in theatrum deferri, quæ in malos cives noctu jactabantur, quòd videlicet ea res civitati ſimul & placeret & prodeſſet, ſanxerúntque ut qui ingenio præſtarent, de hujuſmodi rebus carmina facerent, eaque publicè in theatro recitarent, idque liberè & impune: quin & præmia addita. Propterea autem quòd id noctu agi cœptum eſſet, ἀπὸ τῦ κώματος, hoc eſt à ſomno, Comœdiam dictam voluere. Primi verò qui hujuſmodi carmina fecerunt, fuiſſe dicuntur Suſarion, Rhullus, & Magnes. Apud Latinos primus Comœdiam ſcripſit Livius Andronicus: dixitque Comœdiam eſſe quotidianæ vitæ ſpeculum. Quem imitatus Cicero, ſic ait in oratione pro Roſcio Amerino: Et certè ad rem nihil interſit, utrum hunc ego Comicum adoleſcentem, an aliquem ex agro Veiente nominem. Etenim hæc conficta arbitror à poetis eſſe, ut effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamque imaginem noſtram vitæ quotidianæ videremus. Hactenus Cicero: Quoniam autem de Comœdia & fuſiſſimè ſcripſit, & doctiſſimè Diomedes Grammaticus, viſum eſt ejus verba hîc attexere. Comœdia, inquit Diomedes libro tertio, eſt privatæ civiliſque fortunæ, ſine periculo vitæ, comprehenſio: apud Græcos ita definita, Κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdia dicta ἀπὸ τῆς κωμῆς. Κῶμαι enim appellantur pagi, id eſt conventicula ruſticorum. Nam juventus (ut ait Varro) Attica, circum vicos ire ſolita fuit, & quæſtus ſui cauſa hoc genus carminis pronuntiabat. Aut certè à vicis: Nam poſteaquam ex agris Athenas commigratum eſt, & hi ludi conſtituti ſunt, ſicut Romæ Compitalitii, ad canendum prodibant, & ab urbana come & oda Comœdia dicta eſt ἀπὸ τῆς κωμῆς, id eſt viculis, quòd ea humilium domuum fortunæ comprehendantur, non (ut in Tragœdia) publicarum regiarumque. Vel ἀπὸ τῦ κώμου, id eſt comeſſatione, quod olim in hujuſmodi fabulis amantium juvenum κῶμοι agebantur. Comœdia à Tragœdia differt, quòd in Tragœdia introducuntur duces, heroës, reges: in Comœdia humiles atque privatæ perſonæ. In illa luctus, exilia, cædes: in hac amores, virginum raptus. Deinde quòd in illa frequenter & penè ſemper lætis rebus exitus triſtes, & liberorum fortunarúmque priorum in pejus agnitio: in hac triſtibus lætiora ſuccedunt. Quare varia definitione diſcretæ ſunt. Altera enim δεινῶν περιοχὴ, altera πάλιν περίστασις dictæ ſunt. Triſtitia namque Tragœdiæ proprium. Ideóque Euripides petente Archelao rege, ut de ſe Tragœdiam ſcriberet, abnuit, ac precatus eſt ne accideret Archelao aliquid Tragœdiæ proprium: oſtendens nihil aliud eſſe Tragœdiam, quam miſeriarum comprehenſionem. Poetæ primi Comici fuerunt, Suſarion, Rullus, & Magnes. Hi veteris diſciplinæ jocularia quædam minus ſcitè & venuſtè pronuntiabant: in quibus hi verſus fuerunt.

Ἀνίστη λέξιν, Συσαρίων λέξι πάλι.
Κακὸν γυναῖκες, ἀλλ' ὅμως ὦ δημόται,
Οὐκ ἔστιν οἰκεῖν οἰκίαν ἄνευ κακῆς.

Secunda ætate fuerunt Ariſtophanes, Eupolis & Cratinus: qui & principum vitia inſectati, acerbiſſimas comœdias compoſuerunt. Tertia ætas fuit Menandri & Philemonis, qui omnem acerbitatem Comœdiæ mitigaverunt, atque multiplicia argumenta Græcis authoribus ſecuti ſunt. Ab his Romani fabulas tranſtulerunt: & conſtat apud illos primùm Latino ſermone Comœdiam Livium Andronicum ſcripſiſſe. Sunt qui velint Epicharmum in inſulam Co exulantem, primum hoc carmen frequentaſſe, & ſic à Co, Comœdiam dici. Antea itaque galeris, non perſonis utebantur, ut qualitas coloris, indicium faceret ætatis, quum eſſent aut albi, aut nigri, aut rufi. Perſonis verò uti primus cœpit Roſcius Gallus, præcipuus hiſtrio, qui oculis obverſis erat, nec ſatis decorus in perſonis, niſi paraſitos pronuntiabat. Initio Togatæ Comœdiæ dicebantur, quòd omnia in publico honore confuſa cernebantur: quæ Togatæ poſtea in Prætextatas & Tabernarias dividebantur. Togatæ fabulæ dicuntur, quæ ſcriptæ ſunt ſecundùm ritus & habitus hominum togatorum, id eſt Romanorum (Toga namque Romana eſt) ſicut Græcas fabulas ab habitu æquè Palliatas Varro ait nominari. Togas autem, quum ſit generale nomen, ſpecialiter tamen pro Tabernariis, non modò communis error uſurpat, quia Fannius Togatas appellat, ſed & Poëtæ, ut Horatius, qui ait, *Vel qui Prætextas, vel qui docuere Togatas.* Togatarum fabularum ſpecies tot ferè ſunt, quot & Palliatarum. Nam prima ſpecies eſt Togatarum, quæ Prætextatæ dicuntur, in quibus Imperatorum negotia agebantur & publica, & reges Romani vel duces inducuntur, perſonarum dignitate & argumentorum ſublimitate Tragœdiis ſimiles. Prætextatæ autem dicuntur, quia ferè regum vel magiſtratuum, qui prætexta utuntur, in hujuſmodi fabulis acta comprehenduntur. Secunda ſpecies Togatarum, quæ Tabernariæ dicuntur, humilitate perſonarum & argumentorum ſimilitudine, Comœdiis pares, in quibus non magiſtratus regéſque, ſed humiles homines & privatæ domus inducuntur: quæ quòd olim tabulis tegerentur, communiter Tabernariæ vocabantur. Tertia ſpecies eſt fabularum Latinarum, quæ à civitate Oſcorum Attella, in qua primum cœptæ, Attellanæ dictæ ſunt, argumentis dictíſque jocularibus ſimiles ſatyris fabulis Græcis. Quarta ſpecies eſt Planipedis, Græcè dicitur μίμος. Ideo autem Latinè Planipes, quòd actores planis pedibus, id eſt nudis, proſcenium introirent, non ut tragici actores cum cothurnis, neque ut comici cum ſoccis olim, non in ſuggeſtu ſcenæ, ſed in plano orcheſtræ poſitis inſtrumentis mimicis agitabant. Cujus Planipedis, Accius Togatarum ſcriptor ita in Ædilitia fabula meminit: Datum eſt aurum, exultat planipes. Si quas tamen ex ſoccis fabulas fecerant, palliati pronuntiabant Togata prætextata, à Tragœdia differt. In Tragœdia heroës introducuntur. Pacuvius Tragœdias nominibus heroicis ſcripſit Oreſten, Chryſen, & his ſimilia. Item Accius. In prætextata autem ſcribitur Brutus, vel Decius, vel Marcellus. Togata tabernaria, à Comœdia differt, quòd in Comœdia Græci ritus inducuntur, perſonæque Græcæ, Laches, Soſtrata: in illa verò Latinæ. Togatas tabernarias in ſcenam ductaverunt præcipuè duo, Afranius & Quintus Ennius. Nam Terentius & Cæcilius Comœdia ſcripſerunt. Latina Attellana, à Græca Satyrica differt, quòd Satyrica ferè Satyrorum perſonæ inducuntur, aut ſi quæ ſunt ridiculæ ſimiles Satyris, Autolycus, Burris: in Attellana, obſcenæ perſonæ,

perſonæ, ut Marcus. Dramata autem dicuntur tragica aut comica ἀπὸ τοῦ δρᾶν, id eſt agere. Latinæ fabulæ appellantur, ſive factubulæ. In Latinis enim fabulis plura ſunt cantica quæ canuntur. Vel à faciendo; nam & agi fabula, non referri ab actoribus dicitur. Itaque Horatius utraque ſignificatione interpretatur, quum ita de fabula dicit: *Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.* Dramaticæ verò tres perſonæ ſolæ agunt. Ideoque Horatius ait: *Ne quarta loqui perſona laboret*: quia quarta ſemper muta. At Latini ſcriptores, complures perſonas in fabulas introduxere, ut ſpectatoriores frequentiâ facerent. Satyrica eſt apud Græcos fabula, in qua item tragici poetæ, non reges aut heroës, ſed Satyros induxerunt, ludendi cauſa jocandique: ſimul ut ſpectator inter res tragicas ſeriaſque, Satyrorum quoque jocis & luſibus delectaretur, ut & Horatius ſentit his verſibus:

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.
Mox etiam agreſteis Satyros nudavit, & aſper
Incolumi gravitate jocum tentavit, eò quòd
Illecebris erat: & grata novitate morandus
Spectator. ———

Mimus eſt ſermonis cujuſlibet motus ſine reverentia, vel factorum cum laſcivia imitatio. Mimus dictus, quaſi ſolus imitetur; & quum alia poëmata idem faciant, ſolus tamen quaſi privilegio quodam, quod fuit commune, poſſedit. Similiter atque is qui verſum facit, dictus ποιητὴς, quum tamen artifices, qui æquè quid faciunt, non dicantur poëtæ. Membra Comœdiarum tria ſunt, diverbium, canticum, chorus. Membra Comœdiæ diverſa ſunt: definito tamen numero continetur, à quinque uſque ad decem. Diverbia ſunt partes Comœdiarum, in quibus diverſorum perſonæ verſantur. Perſonæ autem diverbiorum, aut duæ aut tres, rarò autem quatuor eſſe debent, ultrà augere numerum non licet. In Canticis autem una tantùm debet eſſe perſona: aut ſi duæ fuerint, ita debent eſſe, ut ex occulto una audiat nec loquatur, ſed ſecum (ſi opus fuerit) verba faciat. In choris verò numerus perſonarum definitus non eſt: quippe junctim omnes loqui debent, quaſi voce confuſa, & concentum in unam perſonam reformantes. Latinæ verò Comœdiæ chorum non habent, ſed duobus tantùm membris conſtant, diverbio & cantico. Primis autem temporibus (ut aſſerit Tranquillus) omnia quæ in ſcena verſantur, in Comœdia agebantur. Nam & Pantomimus & Choraules in Comœdia canebant. Verùm actores Comœdiarum, pro facultate & arte potiores, principatum ſibi artificio vendicabant. Sic factum eſt ut nolentibus cedere mimis cum artificio ſuo cæteris, ſeparatio fieret reliquorum. Nam dum potiores inferioribus, qui in omni magiſterio erant, ſervire dedignabantur, ſeipſos à Comœdiis ſeparaverunt, ac ſic factum eſt, ut exemplo ſemel ſumpto, unuſquiſque artis ſuæ res exequi cœperit, neque in Comœdiam venire. Cujus rei indicia produnt nobis antiquæ Comœdiæ, in quibus invenimus, Acta tibiis paribus, aut imparibus, aut Serranis. Quando enim chorus canebat, choricis tibiis, id eſt choraulicis, artifex concinebat. In canticis autem pyraulicis reſponſabat. Sed quod paribus tibiis vel imparibus invenimus ſcriptum, hoc ſignificat, quòd ſiquando monodio agebat unam tibiam inflabat: ſi quando ſynodio, utranque. Hæc ad verbum Diomedes:

Monodium eſt, quum unus aliquis è ſcena cantum profert, nec chorus ſimul.

Servius

Servius in illud Virgilii libro nono Æneidos:

O veræ Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta
Dindyma, ubi assuetis biforem dat tibia cantum.

Biforem, inquit, bisonum, imparem. Et servavit eis tibiarum suarum naturam. Tibiæ autem Serranæ dicuntur, quæ sunt pares, & æquales habent cavernas: aut Phrygiæ, quæ & impares sunt, & inæquales habent cavernas. Ergo biforem, dissimilem, dissonum. Non enim sunt pari modulatione compositæ. Ut enim ait Varro, tibia Phrygia dextra unum foramen habet, sinistra duo: quorum unum, acutum sonum habet, alterum gravem. Hactenus Servius.

Varro libro primo, *De Re Rustica*, cap. secundo:

Certè, inquit Fundanius, aliud pastio, & aliud agricultura, sed affinis. Et ut dextera tibia alia, quàm sinistra, ita ut tamen sit quodammodo conjuncta: quòd est altera ejusdem carminis modorum incentiva, altera succentiva. Et quidem licet adjicias, inquam, pastorum vitam esse incentivam, agricolarum succentivam, authore doctissimo homine Dicæarcho qui Græciæ vita qualis fuerit ab initio, nobis ita ostendit, ut superioribus temporibus fuisse doceat, quum homines pastoritiam vitam agerent, neque scirent etiam arare terram, aut serere arbores, aut putare, ab his inferiori gradu ætatis susceptam agriculturam. Quocirca & succinit pastorali, quòd est inferior, ut tibia sinistra à dextræ foraminibus.

Scena, sive σκηνὴ, verti Latinè potest Umbraculum vel tentorium. Erat autem antiquis Scena, umbraculum ex arborum frondibus umbræ causâ à rusticis excitatum: ubi festis diebus convenientes, diversa ludorum & jocorum genera exercebant. Id quod hodiéque in pagis videmus plurimis in locis observari. Nam (ut olim ante usum Theatrorum) scenæ super plaustra ductilia extruuntur, ac per compita ductæ, populo præbent fabularum oblectationem.

Theatra erant ædificia in populi gratiam extructa, ad hemicycli sive semicirculi speciem, dicata ludis spectandis. Latinè Spectacula possis dicere; sic enim à commodè prospiciendo ac videndo sunt appellata: Θεατὴς *spectator*: Θέατρια, *spectatrix*: Θεατρεῖον ἢ Θέατρον, *spectaculum*, *theatrum*. Porrò, ut scribit Cassiodorus, theatri frons, sive ea theatri portio quæ inter duo cornua protenditur, Scena vocatur. Ita autem componebatur theatrum, ut eò conveniens, & ibi commodè sedens turba, è longinquo facilè spectare posset, concavo æqualíque parietum circumjectu, ut vel leni sono dicta verba, ad alterum theatri caput facilius perferrentur. Ita enim erat conformatum, ut æquè gestus prospicerent, ac voces audirent ii, qui ad latera & in summis sederent gradibus, atque ii qui in imis juxta scenam. Postea verò excogitatum est theatrum in rotundam formam extructum, alio longè excellentius atque capacius: quod quia velut ex duobus constaret theatris, nec amplius hemicyclum, sed rotundam formam referret, ob id Amphitheatrum dictum est. Amphitheatrum tamen scribit Dion ex hoc dici, quòd per ambitum sedilia disponerentur absque scena.

Proscenium locus erat, seu velum, aut etiam pulpitum, ante scenam. Ex proscenio in scenam evocabantur Mimi sive Histriones ad fabulas agendas: vicissimque è scena illuc revertebantur. Unde Actuum in Latinis Comœdiis internoscitur distinctio; sicut in Græcis choro in Orchestram demigrante.

Scenas

Scenam etiam vocant Comici, quicquid duæ pluréſve perſonæ ſermonis integri & abſoluti colloquuntur, illícque finitur ſcena, ubi aut aliqua perſona introgreditur, aut alia ad forum, aut aliò quolibet ad viciniam currit.

Actus unus plures ſcenas comprehendit. Eſtque in Comœdia Actus, pars quodammodo abſoluta & integra, nondum tamen rem omnem finiens, ſed ita dimidiatam relinquens, ut reſpirent ſpectatores, & facilius commutetur quicquid in reliquis Comœdiæ partibus ſupereſt. Id autem, actus commutare dicebant. Interea Mimi dicteria & diverbia referebant: recitabantúrque neſcio quæ jocularia, quæ populum nova oblectatione afficerent. Comœdiarum recitatio in Scena, Actio dicebatur, unde etiam qui agebant, & fabulas pronuntiabant, Actores dicti: qui & Comœdi, Hiſtriones, Ludiones, Ludii, & Hypocritæ, id eſt alienæ perſonæ ſimulatores.

NOMINUM COMICORUM RATIO,

PER EUNDEM THEODORICUM.

NON eſt de nihilo, quòd poetæ Comici aut hæc aut illa nomina indiderunt ſuarum perſonis fabularum. Hujus rei ampliſſima tibi damus teſtimonia. Donatus in Adelphos: Nomina, inquit, perſonarum in Comœdiis habere debent rationem & etymologiam. Etenim abſurdum eſt Comicum apertè argumenta confingere, vel nomen perſonæ incongruum dare, vel officium quod ſit à nomine diverſum. Hinc ſervus fidelis, Parmeno: infidelis, vel Syrus, vel Geta: miles Thraſo, vel Polemon: juvenis Pamphilus: matrona Myrrhina: & puer, & ab odore Storax: & à ludo, & à geſticulatione Circus: & item ſimilia, in quibus ſummum Poetæ vitium eſt, ſi quid è contrario repugnans contrarium diverſúmque potulerit: niſi per Antiphraſin nomen impoſuerit joculariter: ut Miſargyrides in Plauto dicitur trapezita. Et ferè hoc modo apud alios à poetis nomina componuntur deſcribenda per Antiphraſin, quod deſignat Storax.

Idem in Andriam: Semper, inquit, nomina Comicorum ſervorum, aut à nationibus ſunt indita: ut Myſis, Syrus: aut ex accidentibus, ut Lesbia, velut ebrioſa, à Lesbo inſula, quæ eſt ferax ſuaviſſimi candidiſſimíque vini: aut à vernilitate, ut Pſeudulus: aut ex negotio, ut Chryſalus: aut ex qualitate corporis, ut Chylacus: aut ex ſpecie formæ, ut Pinacium.

Strabo libro ſeptimo. Fuit & alia regionis diviſio, ex antiquis permanens temporibus. Alios enim Dacos, alios Getas appellant. Getas quidem, qui ad Pontum in Orientem vergunt: Dacos autem, qui in oppoſitum verſus Germaniam, & ad Iſtri fontes, quos olim Davos vocatos eſſe reor. Ex quo apud Athenienſes Davorum & Getarum nomina ſervilia plurimùm abundabant. Hoc ſanè credibilius eſt, quàm à Scytharum gente derivari, quos Daas vocant. Longè enim illi ad Hyrcaniam poſiti ſunt, nec ex eo loco Athenas mancipia deportata putandum eſt. Servos enim aut è populorum nominibus vocabant, à quibus vectabantur, ut Lydum

&

& Syrum: aut iis maximè quæ illis in locis magis uſurpata erant, ut Manem & Midam, ex Phrygia: Tibiúmque, è Paphlagonia.

Servius in primam Eclogam Virg. Etiam hoc ſciendum, & perſonas hujus operis ex majori parte nomina de rebus ruſticis habere conficta: ut Melibœus, ὅτι μέλει αὐτῷ τῆς βοῶν, quòd curam gerit boum. Et Tityrus: nam Laconum lingua Tityrus dicitur aries major qui gregem anteire conſueverit; ſicut etiam in Comœdiis invenimus. Nam Pamphilus, eſt totus amans: Glycerium, quaſi dulcis mulier: Philumena, amabilis.

Qui de nominum propriorum etymo & interpretatione plura ſcire volet, huic adeundus eſt Cratylus Platonis.

Eraſmus in Commentario, *De rerum copia.* Comici præcipuè varietatem in ejuſdem quoque generis perſonis affectaſſe videntur. Quid enim diſſimiliùs, quàm Demea ac Mitio apud Terentium? Quorum hic quum etiam graviſſimè filium objurgat, blandus eſt: ille quum maximè blanditur, amarulentus: & tamen uterque ſenex, atque adeo fratres. Quid diverſius, quàm Chremes ſemper placidus ac civilis, & Simo vehemens ac ſuſpicioſus? Item quàm Pamphilus cordatus, & Charinus inops animi conſiliique? Quid tam diſſimile, quàm Phædria cum morbo pugnans, & Chærea nihil habens penſi? Multum item intereſt inter Davum pertinaciſſimum ſperandi authorem, & Byrrhiam nihil præter deſperationem afferentem. Plurimum inter paraſitum Gnathonem, & Phormionem: & ab utroque longè diſſident paraſiti Plautini, quemadmodum & hujus meretrices à Terentianis plurimùm diſcrepant. Terentius meretrices propemodum bonas fingit, veluti Philotin & Bacchidem in Hecyra: Plautus ſenes amantes, ac feſtivos, & uxoribus veteratoriè imponentes: quanquam aliàs Euclionem prodigioſe tenacem ac ſuſpicioſum facit. Hactenus Eraſmus.

Andros inſula eſt, una ex Cycladibus, in mari Ægæo, ab Andro Anii filio qui in ea regnavit, nomen ſortita. Porrò Ægæum mare hodie nautis, vulgò dicitur *Archipel*, nonnullis Archipelago. Andros nunc iiſdem vocatur Andro, pleriſque Andria. Hinc adjectivum Andrius, unde & huic fabulæ nomen. Æneas, ait Lactantius, cum patre Anchiſe & filio Aſcanio profugus Delum venit. Hic ab Anio ſacerdote Apollinis recipitur hoſpitio, qui illis indicat, quinque ſe filiarum parentem orbum relictum. Andrum enim, à quo Andros inſula, reliquiſſe patriam, &c. Ovidius libro decimotertio Metamor. de Ænea loquens,

Hunc Anius, quo Rege homines, antiſtite Phœbus
Rite colebatur, templóque domóque recepit.

Virgil. quoque libro tertio Æneid. de inſula Delo verba faciens,

——— *egreſſi veneramur Apollinis urbem.*
Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique ſacerdos,
Vittis & ſacra redimitus tempora lauro
Occurrit: veterem Anchiſen agnoſcit amicum.
Jungimus hoſpitio dextras, & tecta ſubimus.

Paſibula, verti poteſt, Omnibus conſulens: πᾶς, *omnis, univerſus*: βουλὴ, *conſilium.* Ejus quippe agnitio nemini non conſuluit, omnium animos alioqui turbatiſſimos feliciter tranquillans. Id quod luculentiſſimè docet hujus Comœdiæ cataſtrophe.

Philû-

Philumena, In amore perſeverans ac perſiſtens. Manens in amicitia, φίλος, amicus: μένω, maneo. Scribendum autem eſſe Philomena, ſecunda & tertia brevibus: at cauſa productionis aſſumit υ poſt ο, ut ſit diphthongus ου, quam nos in *u* longum vertimus, dicentes Philumena. Sic dicunt Græci νῦσος, ὔνομα, pro νόσος, ὄνομα. Sic dixit Virg. *Upilio*, pro *Opilio*. Niſi fortè quis malit ducere à verbo φιλεῦμαι, id eſt concilior: ut ſit participium fœmininum, quaſi conciliata, vel amata.

Chryſis, Aurea: χρυσὸς, aurum: Chryſides, aureæ crepidæ, vel phialæ. Aureos mores apud Horatium libro quarto Carm. ode ſecunda, enarratores intelligunt bonos & ſanctos, pulcherrimos, elegantes, & amabiles, ut apud Virgil. lib. 8. Æneid. *Aurea ſecula*. Et rurſus apud eundem lib. X. *Aurea Venus*. Erit igitur Chryſis, aurea, elegans, amabilis.

Simo, Pamphili pater, ſenex naſo ſimo & preſſo, à ſpecie nomen habet, quòd ſimi ſunt iracundi & bilioſi.

Pamphilus, adoleſcens, à fideli amore, *Totus amans*, vel *Omnibus amicus*. πᾶς, *totus*, *omnis*: φίλος, *amicus*.

Davus, ſervus, à patria: ut paulo antè ex Strabone.

Dromo, ſervus, à curſu: δρόμος, *curſus*: δρομαῖος, *velox*: Servorum eſt, velociter currere, quò juſſerint domini.

Soſia, libertus, *Quod ſit in bello ſervatus*. Unde & ſervis nomen inditum: σώζω, *ſervo*.

Charinus, adoleſcens, *Ab animi benevolentia*; χαρίζομαι, facio grata, obſequor, & beneficium gratiámque confero.

Byrrhia, ſervus, *A patria*, inquit Donatus. Sunt qui Phrygiam his Donati verbis putent innui. Didymus certè exiſtimavit Aphroditem nuncupari ἀπὸ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, hoc eſt à mollitie vitæ. *B* enim cognata videtur literæ *φ* nam Philippum, aliqui βίλιππον appellant: ſicut Phrygas, Brygas. Author Cœlius lib. 29. cap. 18. Idem quoque tradit Lilius, lib. 13. A Phrygia igitur ſeu Brygia nomen eſſe Byrrhiæ: idque per literarum metatheſin. Porrò Phryges ingenio fuiſſe ſervili, vulgatum teſtatur adagium, Phryx plagis emendatur. Plinius lib. 5 cap. 29. Pyrrham urbem facit Cariæ. Quintilianus lib. 1. docet *B*, literarum fuiſſe interdum pro *P*, uſurpatam: ut Byrrhus, pro Pyrrhus. Itaque fieri poteſt, ut à Pyrrha urbe nomen ductum ſit Byrrhia, idem prorſus valens quod Car. Herodotus in Euterpe oſtendit Cares barbaro ſervilíque fuiſſe ingenio, & ad quidvis malorum ferendum paratos, mercede propoſita: Unde & natum proverbium, *In Care periculum*, ſubaudi, *facito*: hoc eſt, in homine aut re viliore fac periculoſam experientiam, in qua ſi parum feliciter ceſſerit, non multum diſpendii capiendum.

Crito, Quòd controverſiam dirimat: κριτὴς, judex, arbitrator: κρίνω, judico, interrogo, examino, quæſtionem de aliquo habeo: Sanè Crito Andrius Athenas veniens, totam hujus comœdiæ litem & controverſiam diremit, indicans quæ eſſet Paſibula.

Chremes, Paſibulæ & Philumenæ pater, Senex, A ſcreando, quod ſenes tuſſi expurgent pectus: χρέμπτομαι, *ſcreo*.

Glycerium, meretrix, A voluptate, vel dulcedine; γλυκερὸς, dulcis. Hinc Glycyrrhiza, dulcis radix: vulgus Liquiritiam vocat. Glycere, hujus glyceres, nomen mulieris proprium, verti etiam poteſt *dulcis*: ejus diminutivum Glycerium, *dulcicula*.

Myrtis

Myſis, ancilla, A Myſia patria. Strabo refert Myſorum populum uſque adeo contemptum fuiſſe, ut proverbio locum fecerit. Id uſurpat M. Tullius in oratione pro Flacco: *Quid*, inquit, *porro in Græco ſermone tam tritum atque celebratum eſt, quàm ſi quis deſpicatui ducitur, ut Myſorum ultimus eſſe dicatur?*

Lesbia, obſtetrix, à Lesbo inſula. Rationem habes paulo antè.

T. FABRI OBSERVATIUNCULÆ MISCELLANEÆ AD METRA TERENTII.

ILLI ſe mihi magna quadam voluptate, & fructu haud mediocri, privare videntur, qui Terentium ſtudentes legere, nec metra tamen illa, queis uti Terentius conſuevit, novere. Memoriæ enim tam venuſtum, tamque amabilem, ſcriptorem quis mandare poſſit, & mandatum cuſtodire, niſi ſi & ipſe metra illius ſenſerit? Dein, multo ſibi majorem admirabilitatem Poeta comparat, ubi intellexerint Lectores quo genere carminis hîc aut hîc utatur. Nam, apud Terentium quidem, plane ita videmus fieri ac apud Virgilium ſolet, ut carminis ratio, & modus rei, qua de agitur, naturam fere plerumque exprimant, quod in primis obſervandum eſt, & acri quodam aurium judicio conſectandum. Eſt aliud etiam, in quo maxima utilitas poſita eſt: Si qui enim forte errores in carmine fuerint, quod perquam facile poteſt evenire, & nimium ſæpe evenit, eos errores deprehendere poſſit nemo, niſi qui verſuum rationem calleat. Sed hæc ſatis; neque enim hoc loco artem metiendi carminis docere decrevi.

Paucas igitur obſervatiunculas propoſuiſſe ſuffecerit, quæ & certæ ſunt & perſpicuæ. Eas autem priuſquam ingredior, hoc audi, quod apud Ciceronem in Oratore Perfecto ſcriptum eſt. (At Comicorum Senarii,) propter ſimilitudinem ſermonis, (*quod nos Galli vulgo vocamus* converſation & entretien) ſic ſæpe ſunt abjecti, (*id eſt neglecti & populares, &, ut Græci vocant,* ΛΟΓΟΕΙΔΕΙΣ) ut nonnunquam vix in his numerus (*id eſt rhythmus, ut Græce dicitur*) & verſus, (*id eſt dimenſio*) ſentiri poſſit. Vides Ciceronem ipſum fateri quæ fatetur de dimenſione, de rhythmo; utrumque, ſcilicèt, vix ſentire poſſe. Quid nos Barbaros homines, & à felicitate, ac doctrina illius ſæculi tam magna intercapedine diſſitos judicare deceat? Sed, quod mirere, de ſenariis tantum loquitur Cicero; Quid, ſi de trochaicis, de anapæſticis? de univerſo genere iambicorum? Quid ſi de univerſis anapæſticorum formis agendum ipſi fuiſſet? Quid de aliis generibus, quæ in Græcorum comœdiis celebrata olim fuerunt? Tum vero magis dixiſſet, *vix ſenturi poſſunt.*

Sed ad rem venio. Sic igitur docti exiſtimant, duo tantum verſuum genera eſſe apud Terentium, iambicos & trochaicos. Id ego in univerſum eſſe veriſſimum ſcio. Sed quid ad hos verſus Act. IV. Andriæ Sc. I. dicas,

Hoccine credibile eſt aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut ſiet,
Ut malis gaudeat alienis, atque ex incommodis
Alterius ſua ut comparet commoda! ah!

Ibi

Ibi nihil Faernus, vir in iſto genere diligentiſſimus. Muretus autem ulro fatetur, horum quatuor verſuum rationem explicare difficile eſſe. Scio uid Goveanus, quid Scaliger, quid Eraſmus dixerint ad hunc verſum. At on eſt ſenarius, &c. Arbitror eſſe Dactylicum quaternarium perfectum; & alis neceſſariò fuerit, ſi modò tollatur illud, *eſt*, quod ex gloſſemate huc repſit. Poſſit referri & ad genus choriambicum. Secundus poteſt eſſe rochaicus ſenarius catalecticus; ſed fortaſſe iambicus trimeter fuerat, ſic ad ormam ſuam redigendus:

Innata cuiquam tanta ſiet vecordia.

Tunc *ſiet*, fuerit monſyllabum. Exempla infinita ſunt. Tertius eſt trochaicus ſeptenarius catalecticus, cujuſmodi non memini me multos legere.

Ut ma-lis gau-deat alien' at-qu' ex-in-com-modis.

Tamen, quoque minus credibile videatur, ex regula & obſervatione, quæ inferius ponetur de elidendo S, poterit eſſe ſenarius ſic:

Ut mali' gau-deat a-lienis-atq' ex-incom-modis.

Erit ſynizeſis in ſecundo pede, ut & in tertio, nil frequentius.

Quartus eſt:

Alterius ſua ut comparet commoda, ah.

Puto ſcribendum eſſe, *Alterius ut ſua commoda comparet-ah.*

Erit dactylicus quaternarius. Illud autem *ah* extra verſum erit, ut ſolent eſſe exclamationes, interjectiones, in fine & initio, apud Sophoclem, Euripidem, Ariſtophanem. Quin & apud Terentium ipſum exempla reperies.

De Cretico, ſeu Amphimacro.

Joachimus Camerarius, vir inter Germanos ſuperiori ſæculo inſignis, honoratiſſimus, & longè optimus, putat, Creticum in iambico & trochaico genere locum habere non poſſe: multi contra nituntur. Sed videamus.

In Andria pag. 6. legitur: *Liberius vivendi fuit poteſtas: nam antea.*

Debet autem eſſe verſus ſenarius iambicus. Itaque *liberius* erit Creticus extrito *E*, quod breve eſt, quaſi pronuntiares *librius*: exempla ejus rei ſunt innumerabilia in comicis & tragicis antiquis. Quin & apud Virgilium diligentiſſimum ſcriptorem legas, *aſpris* pro *aſperis*; *ſemuſtum* pro *ſemiuſtum*; *vinclis* pro *vinculis*; *oraclum* pro *oraculum*; *gubernaclo* pro *gubernaculo*; *circlos* pro *circulos*, & *maniplis* pro *manipulis*. Ac ſi elidatur *s* in *librius*, quod olim fiebat, erit tantum dactylus *libriu'*. Aut illud, *fuit*, erit monoſyllabum; quod & verum eſſe interdum ſcio. Tunc Creticus excluſus fuerit. Ergo quæratur aliud, & aliud etiam.

Pag. 9. *Pro uxore habere hanc pere-grinam, ego il-lud ſedulò.* Manifeſtiſſimus eſſe videtur Creticus in *grin' eg' il*; ſed in *ille*, *illa*, &c. olim prior ſyllaba erat communis; quo nihil certius.

Pag. 10. *Nunc tuum eſt officium has bene ut aſſimules nuptias.* Eſt autem hic verſus plane trimeter; ergo Creticus in prima ſede. At id negatur, per colliſionem, ſcilicet, & ſynizeſin, ita ut ſit ſpondæus in prima parte ſenarii.

Pag. 11. paulo inferius. *Dave. Hem. quid eſt? ehodum ad me: quid hic volt? quid ais? qua de re? rogas?*

Nemo, videtur certe, negare poſſit, quin hic ſit Creticus in quarta regione, nam verſus eſt octonarius acatalecticus iambicus. Sed vide: aiunt *D* elidi: itaque ſpondæus ex Cretico fiet.

Pag.

Pag. 26. *Nil propter hanc rem, ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.* Et mox: *Quidnam eſt? pueril' eſt: quid eſt,* &c.

In utroque exemplo affirmant miſerum illud, *d*, exteri debere, ob quod meritum, neſcio:

Pag. 41. *Veſtri cuju' ve-ſtri? Pamphili. Hem, quid, Pamphili?*

Eſt indubitatus iambicus ſenarius: itaque Creticus ſecundam ſedem occupabit, quo te cunque verteris, niſi priorem in *cuju'* brevem olim fuiſſe contendas, quod an fieri poſſit dubito. Tamen & ad hoc reſpondent, ſyllabam illam *ju'* plane perire: unde pro Cretico habebis ſpondæum.

Pag. 58. *Sed ecca ip-ſa egreditur noſtri fundi calamitas.*

Pag. 71. *Dedu-cam ſed ec-cum militem: eſt iſtuc datum.*

Nemo non dejeret eſſe Creticum in locis notatis, at multi negant. Nam olim dicebatur *eccum, eccam*, quia non geminabant eandem conſonantem.

Pag. 103. *Tu par pari referto quod e-am remordeat.*

Eſt planiſſimè ſenarius, ſeu trimeter. Quamobrem in quinta ſede erit Creticus. Sed & qui Creticum hinc ablegant, ſcin' tu quid dicant? dicunt illi verſum eſſe aliter metiendum, ſic:

Tu par-pari-refer-to quod eam-remor-deat.

Et tunc erit anapæſtus in quarta dimenſione verſus. Id autem verum eſſe poteſt; nam olim, *eum, eam, eas, ſuum, ſuas, ſuis*, &c. monoſyllaba erant, ut ex Lucretio conſtat; ne ad Ennium uſque, & ad Livium Andronicum aſcendamus. Sed & falſam ibi lectionem eſſe, dixi, opinor in notulis.

Pag. 51. *Quod voluptates eorum propriæ ſunt: nam mî immortalitas.*

Eſt octonarius iambicus acatalectus; debet igitur eſſe Creticus initio dimenſionis. At contrà, aiunt ſecundam ſyllabam in *voluptates*. eſſe brevem, quod mihi quidem videtur incredibile. Melius dicas primam ſyllabam, quæ brevis eſt, ita raptim pronuntiatam fuiſſe, ut non audiretur; & pro *volu*, diceretur *vlu*, per *v* conſonum. Verum hæc ſatis de Cretico. Dices, quid ais, tandem? An admittendi ſunt Cretici in iambeos, in trochaicos? Non arbitror: cum in Cretico plus temporis abſumat pronuntiatio, quam in ſpondæo, cui tamen in iambicis comicis & tragicis locus eſt. At ſunt tamen Cretici in illis verſibus ſuperius poſitis? Fateor id quidem: ſed ii non pronuntiandi ut Cretici. Quid ita? Hæc regula certa eſſe videtur, cum à natura proficiſcatur: Syllaba brevis inter duas longas poſitas vix pervenit ad ſenſum. Id autem ni eſſet, quî tandem Virgilius potuiſſet dicere, *aſpru* pro *aſperis*, *circlos* pro *circulos*, &c.

De tribrachy nihil neceſſe eſt dicere; cum pes ille tempus iambi impleat, & eundem motum habeat.

Proceleuſmaticus, id eſt duo Pyrrhichii, ſeu quatuor breves, cum ſpatium ſpondæi conſumat, cui ſpondæo jus eſt ſedendi in iambicis & trochaicis, mirum eſſe non debet, ſi apud comicos frequens reperiatur; nam & in tragicis recentioribus illum interdum reperias.

In Andr. *Ita fa-ciam hoc primum*, &c.

Pag. 9. *Sati' vehe-mens cauſa ad objurgandum*, &c.

Nili dicas eſſe anapæſtum, cum apud Horatium legas,

Vêmens, & liquidus, puroque ſimillimus amni.

Pag. 27. *Num imnemor es di-ſcipuli? ego quid narres, neſcio.*

Ad quem verſum notant quidam pro *diſcipuli*, pronuntiandum *diſcipli* trí-

ſyllabicè,

ſyllabice, id quod tamen minus neceſſe eſt ad dimenſionem verſus deprehendendam. Verum plura addere nihil opus eſt.

Nunc quod dicam, id eſſe verum videbitur, & non eſt tamen; Moloſſum ſcilicet, is ex tribus longis conſtat, pro iambo, ſpondæo, aut anapæſto ſumi, Pag. 13. *Sive iſta uxor, ſive amica eſt, gravida è Pamphilo eſt.*

Sed ibi errorem eſſe puto, de quo in Notulis; neque enim mihi credibile fiat, Moloſſum, qui tanto longior & ponderoſior ſit aliis pedibus, hîc à Terentio uſurpatum fuiſſe. Dein poſſet etiam eſſe Creticus, ea obſervatione quæ ſuperius poſita eſt, circa pronomen *iſte*, & *ille*; quod tamen hîc verum eſſe non puto.

Bacchîus, ſeu Bacchêus, id eſt brevis, longa, longa videtur alicubi reperiri, quod tamen minus verum eſt.

Pag. 26. *Sed hic Pam-philus, quid dicit*; *firmavit fidem.*

Non eſt, inquam: nam verſum ita ſcribere, ita metiri debemus:

Sed hic Pam-philu', quid di-cit; *firmavit fidem.*

Extrito *s* finali, qua de re mox.

Pag. 31. *Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.*

Non eſt Bacchêus; eſt anapæſtus, nam prior in *illum* communis eſt apud veteres.

Ibid. *At iſtuc periclum in filia fieri; grave eſt.*

Neque hîc Bacchêus eſt, cum priorem in *iſtuc*, *iſthic*, & aliis bene multis id genus nominibus modò longam facerent Antiqui, modò brevem: nam *th*, ut θ apud Græcos, eſt levis ſibilus tantum, id eſt pæne nihil. Adde quod *periclum* neceſſario longum eſt in ſecunda, nam illud *I* ante ipſam decurtationem longum erat.

S perit ante conſonantem. Lucretius, Ennius, Plautus, Tragici veteres: ita, *heru' magi'*, *triſti'*, *omni'*, *&c.*

S perit ante vocalem: exemplum inſigne eſt, pag. 27.

Bonum ingenium narras adole-ſcentis: optimum.

Ubi neceſſario pronuntiandum eſt, *ſcent' optimum*: perit enim *S*, & fit ſynalœpha: eſt autem trimeter iambicus.

Pag. 43. *Itan' Chryſis? hem! nos quidem pol miſeras perdidit.*

Ubi cum *S* pereat in *Chryſis*, pronuntiabis, *Chrys', hem.*

Ibidem. *Semper enim dicta eſt ejus hæc, atque habita eſt ſoror.*

Pronuntiandum eſt *ju' hæc* una ſyllaba per ſynizeſin, ſeu conſidentiam, Sed exemplis parco, ſunt enim innumerabilia. Hinc, obiter dicam, facile diſcas quæ apud veteres Latinos pronuntiandi fuerit ratio, & quantopere illa ſub Julio & Octaviano Cæſaribus variare cœperit.

Conſidentia, ſeu, ut Græcis dicitur, ſynizeſis, aliis ſynæreſis, in his poetis frequentiſſima eſt; ea autem fit, cum duæ ſyllabæ ex vocalibus compoſitæ in unam coaleſcunt, ubi id res fieri poſtulat. Exempla in duabus primis fabulis en tibi, ſed de multis pauca. *Deos* monoſyllabum, ut & *ſuos*. *Quieſci* diſſyllabum, *grandiuſcula*, tetraſyllabum, p. 43. *ait* monoſyllabum, p. 26. & alibi. Ita *fuit* monoſyllabum, ut apud Græcos *yi* in *harpyiæ*, & in omnibus præteritis participiorum activæ aut medialis formæ, quæ ſint ſecundi ſexus. Ita & *ſiet* monoſyllabum, *poſſiet*, duarum interdum eſt ſyllabarum. Sed & hujus figuræ exempla ſunt apud Virgilium ſatis multa.

M in medio dictionis eliditur, p. 7.

Quidnam attine-re, enim ve-ro ſpectatum ſatis,

Pag. 13. *Enim ve-ro Dave, &c.*

Eſt anapæſtus: verſus autem eſt octonarius.

Pag. 28. Ante conſonantem in voce ſequenti, eliditur.

Certe enim ſcio: non ſatis me pernoſti etiam qualis ſim, Simo.

Eſt dactylus in prima ſede. Verſus eſt tetrameter perfectus.

Pag. 43. *Itan' Chrys' hem? nos quidem pol miſeras perdidit.*

Eliditur *L* in *ille, illos, illis, &c.* Et aliis quibuſdam. Exempl. p. 9, 13, 31, 50, 52, &c. Eliditur & *D*, ut in Eunuch. Act. 2. Scen. 2. Eliditur quoque *R*, ut bene à Faerno obſervatum fuit. Graviter itaque lapſus eſt Muretus, qui non viderit in verſu Æſchyli, quem ipſe profert, primam in *morphen* Gr. eſſe brevem, propter *R* liquidam: atqui ſic eſt. Unde apud poetam Græcum, ut oſtendi olim ad Phædrum: *pherbe boas, pherbe mêla, &c.* eſt autem hexametrum. Secundum illud *pherbe* junctum cum ſyllaba *as* effecerit palimbacchîum, qui pes plane ab hoc genere alienus eſt.

Eliſio interdum nulla eſt, ut p. 10. & alibi ſæpius.

Breviant interdum Comici quæ alii producunt, ut *I*, in *abi* p. 16. bis, & p. 52. ita Terentius ultimam corripit in *mane*, p. 41. in *jube* p. 51. in *tace* p. 78. &c. quia, ut opinor, ea verba erant & ſecundæ & tertiæ inflexionis.

ME. TE. SE.

Pro *ME* dicebant *MED.* ut Act. 4. Scen. 4.

Reliquit med homo, atque abiit, &c.

Sic enim omnino legendum eſt. Ita Plautus *med erga.*

Ita fit & *ſed* pro *ſe*; Terentius Act. 4. Scen. 6.

Quæ ſed inhoneſte optavit parere *hic divitias.*

TAM, diſſyllabum eſt, p. 19.

Profer, dum proficiſcar aliquo, ne videam, audi nunc iam.

Eſt trochaicus. Sed hoc plus decies apud Plautum invenias. Pronuntiandum quaſi ſic ſcriptum eſſet *Tam.*

Hoc in primis neceſſe eſt meminiſſe, ne quis fallatur in metiendo carmine, Terentium ab uno genere ad alterum interdum tranſilire; quin & trochaicos iambeis, & contra, ſic intermiſcere, ut, abſque diligenti obſervatione, id haud facile ſentias.

EHO, ut aliæ quædam exclamationes, indignationes, interjectiones, interdum extra metrum cenſentur, ut p. 41.

Eho, an non eſt? recte ego ſemper fugi has nuptias.

Cum autem ſit iambicus ſenarius, *Eho* debet eſſe extra verſum; & id Græci factitabant, ut ſupra notavimus.

Poſtrema omnium obſervatio eſt, omnes omnino fabulas Terentii in trochaicos deſinere; quod idem de omnibus Plauti Comœdiis verum eſſe ſcio. Excipienda tamen videtur Pſeudolus, cujus poſtremus verſus eſt: *Atque approbare hunc gregem, & fabulam; in craſtinum vos vocabo.* Sed audacter affirmare poſſim duobus in locis verſum unum corruptum eſſe, eum ſic leges: *Atque* hunc *approbare gregem, & fabulam; in craſtinum vos* voco. Quod miror à nemine animadverſum fuiſſe. At iſthuc *fabulam* diſſyllabice pronuntiari debet, ex regulis & exemplis ſuperius poſitis. Cætera bene procedent. In extremo verſu Aſinaria eſt etiam error: Nam ille verſus ex Trochaico legitimo factus eſt octonarius vitioſus duobus locis. Sic habet

Remq

Remur impetrari posse, si plausum sic clarum datis.

Sic autem ille scribendus:

Remur impetrari posse, si plausum clarum datis.

Cæteri, qui à Grege pronuntiantur, & hunc præcedunt, sunt certissimi Trochaici.

Hæc paucis quidem, sed, ut spero, ea satis fuerint ad illa intelligenda quæ in cæteris Terentii fabulis paulo impeditiora videbuntur. Neque vero mihi ad credendum difficile est, quæ dixi modò, non ex æquo omnibus probatum iri; sed ad eos provoco, qui scriptores antiquos bene ac diligenter legerint.

DANIELIS HEINSII,

AD HORATII DE PLAUTO ET TERENTIO JUDICIUM, DISSERTATIO.

At nostri proavi Plautinos, & numeros, &
Laudavere sales; nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte, mirati: si modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus & aure.

DURUM equidem judicium, & quod non nemo hac ætate de leporum omnium parente, summo critico, ac maximo poetâ excidisse nollet: cujus tamen vernæ melius de Plauto judicabant, quam qui familiam in literis tueri hac ætate creduntur. Qui nec seculi, quo vixit, & quo, cùm poesis, tum Latina lingua, ad supremum culmen ac fastigium evecta fuit, ignorare potuit judicium; vir tantus, & quod rei caput arbitror, principibus, qui inter se quotidie de iis judicabant, intime familiaris ac amicus. Augusto autem, optimo ingeniorum judici, tam gratus atque acceptus, ut non rarò lepidissimus homuncio ab eo diceretur, & quem, si antiquitati habenda hic fides, etiam habere ab epistolis optavit. Qui cum contra tanti Terentii fecerit fabellas, ut & integras ex iis ῥήσεις descripserit, & ubique accommodet, soli denique artem tribuat; hominis αὐδάδους potius quam eruditi esset, ita dissentire à tanto viro, ut ne caussam quidem prius cognoscendam crederet. Quare videamus saltem, qui adferri pro utroque possit. Ne vel Flacci judicium in posterum, ut solent, aut Terentium securè nimium damnate quidam pergant in Comœdia. Omnia autem pro Horatii judicio, qui Plautum sic amamus ut è manibus rarissimè putemus deponendum, dicentur potius quam nostro. Ac de numeris quidem nonnulla Donatus: qua etiam in parte haud parum veteribus nonnullis placuit Terentius. Rufino quidem Grammatico, cum inquit:

Agnovit metrum, servatque Terentius artem:
Nam prologus trimetro didicit componere versu,
Scenarumque actus primos pede claudit eodem.

Quanquam certè Fabius, non stetisse intra trimetros deplorat: de quo

forte aliàs dicturi ſumus. Ad alterum priuſquam veniamus, quædam præmittenda erunt. Cum eædem Comœdiæ propemodum ſint partes ac Tragœdiæ, finis quoque ex parte idem, ex parte diverſus, multa eſſe utriq; communia neceſſe eſt. Delectare enim ac docere eſt Comœdiæ: neque minus Comici διδάσκαλοι & καμῳδοδιδάσκαλοι, quam Tragici à Græcis dicuntur. Nec movere riſum ſane conſtituit Comœdiam, ſed plebis aucupium eſt, & abuſus. Nam ridiculum, ut recte Ariſtoteles, *vitium eſt & fœditas, doloris expers; quæ partem in homine aliquam corrumpit abſque morbo.* Sicut fœda & detorta facies, ſi nullo cum dolore id fiat, riſum movet. Unde ipſum quoque riſum, omnes fere antiquiſſimi Philoſophi indignum ſapiente judicarunt. Adeo ut Plato, tanquam ſacrilegum, traducere non dubitet Homer. qui ridentes introduxit deos; quod in homine non τῆς κατὰ λόγον, verùm τῆς κατὰ αἰδῶνα, quemadmodum Philoſophi loquuntur διαθέσεως, ſit ſignum; à quo longe abeſt Deus: αὐτὴ ἡ θεία λόγος, καὶ αὐτόνους. Unde Theſpis:

Ὁρᾷς ὅτι Ζεὺς πάλιν μεταβάλει θεῶν,
Οὐ γελᾷ, οὐδὲ κόμπον, ἃ μωρὸν γέλων
Ἀσκῶν, τὸ δ' ἦδὺ μῦθος οὐκ ἐθήρατο.

Quare divinitus ab Ariſtotele dictum eſt, partem turpitudinis eſſe, id quod eſt ridiculum. Diſerte enim ait, ὅτι τὸ γελοῖον, μόριον τῆς αἰσχρᾶς ἐστὶν. Ita quæ in verbis autorum vel ſenſibus, vel in ſermone hominum & factis, aut detorta ſunt aut depravata, animos plebeios vehementer movent, & hoc ipſo riſum utplurimum excutiunt. Ideoque inuſitata dicta & obſcœna, optimorum cavillationes, ſingulorum contumelias, ſententias perverſas, ideoque inexpectatas, aliaque id genus (qualis imitatio dictorum vel factorum, & imprimis improborum) riſum maximè in Comœdia, quam Veterem decebant, expreſſiſſe conſtat. Quod intelligunt, qui genium ridiculi intelligunt atque indolem. Cujus ſegetem largiſſimam vel unus Ariſtophanes ſuppeditat; qui non modò Plautum, ſed quoſcunque hac in parte ſuperavit, omneſque τῆ γελοίᾳ modos ac figuras lepidiſſimè expreſſit. Denique ut acetum, niſi vinum ſit corruptum, bonum nunquam erit; ita quæ ſincera ſunt & vera, riſum nunquam excitabunt. Appoſitè Quintilianus, ubi de Ridiculo: *Et hercule omnis falſa dicendi ratio, in eo eſt, ut aliter quam eſt, rectum verumque dicatur.* Quare & compoſitus ad riſum ſermo, ab oratione recta, quam πολιτικὴν magiſtri vocant, quam longiſſime abeat neceſſe eſt: cujus propriæ virtutes, ἡ σαφήνεια, ἡ ἁπλότης, ἡ ἀφέλεια, ἡ ἀλήθεια, *perſpicuitas, æquitas, ſimplicitas, veritas*, ponuntur. Qua in parte ſupra admirationem omnium Menander apud Græcos, Terentius Romanis fuerit neceſſe eſt: qui ut viris ſapientibus ac eruditis voluptatem potius afferrent, quam quacunque ratione riſum extorquerent, duplici jucunditate utilitatem (imitatione vitæ ſcilicet humanæ, & inimitabili lepore) condierunt. Metu enim Macedonicæ potentiæ, licentia antiquæ, ut obſervant Critici, defecit. Cujus locum occupavit Nova. Cujus & formam nondum penitus vidiſſe abſolutam, ſed jam concepiſſe animo, putatur Ariſtoteles. Ejus vero unicum propoſitum, humanos noſſe atque imitari mores. Quo & D. Hieron. Epiſtola ad Furiam, De viduitate ſervanda reſpicit, cum inquit, *Nec mirum, hoc figulum ſenſiſſe de vaſculo, quod ipſe fabricatus eſt, cum etiam Comicus, cujus finis eſt humanos mores noſſe atque deſcribere, dixerit: Sine Cerere & Libero, friget Venus.* Omnis autem imitatio, ut poſtea

poſtea dicemus pluribus, natura placet & delectat. Hoc enim proprium eſt hominis, ut recte Ariſtoteles: qui & μιμητικώτατον τῶν ζώων merito ab eo dicitur. Joci vero, ſi petantur undique moleſti ac frigidi, aut theatrales ſiunt, ſi à vita ſint alieni. Qui ut plebi forte, ita doctis placere ac ſapientibus non poſſunt. Conſtantis enim viri ac ſapientis animus, laxari vult, non ſolvi. Illam autem conſtitutionem, χὴ πλὼ, ut cum Stoicis hic loquar, ἐν τ' αὐτῷ τῷ ἤθει μονὴν riſus ſolvit. Quem præclarè, τῆς ἀειχαρείας ἐφέλκυσιν τῆς ψυχῆς, antiqui vocant. Ideoque & Socratici, quorum libri penuarium leporum omnium fuerunt, ac facetiarum, quod è Xenophonte & Platone etiam hoc tempore apparet, χαειεπίζοντες, non γελωτοποιῶν, ſolent. Ac ne ipſi quidem Siculi, ad feſtivitatem nati, & qui primi omnium Comœdiæ putantur inventores, alium illius finem, quam τὸ χρήσιμον, id eſt, utilitatem, poſuerunt. De Epicharmo Theocritus:

Πολλὰ γὰρ παῖδαν ζωὰν τοῖς πᾶσιν εἶπε χρήσιμα.
Μεγάλα χάρις αὐτῶ.

Id quia ſecus in Comœdia Antiqua, ſtatim defecit. In qua omnia à veritate & conſuetudine aliena, hoc eſt, vere γελοῖα, & ad riſum erant comparata. Quis non rideat, cum exemplum vitæ, pater omnium virtutum, ipſa innocentia, probitas, ac virtus, Socrates ridetur; cum in corbe feſtiviſſime philoſophatur? cum, quot pedes pulex ſaliat, ſubtiliter ac geometrice metitur? Pleraque enim falſa de ſententiis opinionibuſque veterum philoſophorum, & ad riſum facta aut excogitata ſunt. Quæ præcipue hunc excitare ſolent. Ideo nec omnes Plauti, tantam materiem ridendi, quantam una quævis ex Ariſtophanicis ſuppeditat. Alteri enim omnia, alteri pauca per leges licebant. Cæterum, ut modo dicebamus, quicquid maxime ab agendi conſuetudine aut dicendi alienum eſt, riſum maxime movere ſolet. In ſententiis, qualis illa Comici Nebulis,

Καί τοι σφέτερον τὸν Δί' ἀληθῶς φῶμι διὰ κοσκίνε ἰρεῖν.

In verbis, ut cum furaciſſimus ſervus, κλεπτίστατος à domino vocatur, qui laudare taciturnitatem in eodem videtur.

Ἀλλ' ὅστις κρύπτω. τῆς ἐμῆς γὰρ οἰκετῆς
Πιστότατον ἡγοῦμαί σε χὴ κλεπτίστατον.

Quod ipſum aliquanto caſtigatius Nero extulit, qui de tali ſervo, *Nulli apud ſe plus fidei haberi* dicebat: *nihil enim ei neque incluſum neque ſignatum eſſe.* Vox enim κλεπτίστατος tantum abeſt, ut ſermoni convenire poſſit, ὥστε δὲ αὐτῷ πλὼ διάλυσιν (dicerent ſubtiles harum rerum judices) πολιτικὼς ἔχειν hoc eſt, ut ne quidem voce alia quæ eam exprimat, conſuetudini aut uſui accommodari poſſit. Itaque corrumpit vocem, plane ut faciem, qui ſic movere riſum cogitat. Qualia prope infinita Ariſtophanis. Exemplo ſint diminutiva, quæ tam diligenter tertio Rhetoricorum in illius Babyloniis Rex Criticorum Ariſtoteles notavit: χρυσιδάριον, λοιδορημάτιον, ἱματιδάριον, χὴ νοσημάτιον. Quod & in ſermone ejus paſſim & in ſenſibus obſerves: quos non raro riſus cauſa effert corruptiſſimos. Sæpe tamen cum illudit aliis. Quare voces, phraſes, ſenſus etiam ſtructuram, Novæ, ut imitari cuivis tutum eſt, ita Antiquam ſi quis imitari velit, maximo delectu ac judicio eſt opus: quod ſi quiſquam, recte Ariſtoteles notavit. Atque hæc cauſa, cur, ut multo perfectior utiliorque, ita minus ridicula, ſit Nova, in qua omnes, ut jam abſoluta, acquieſcunt.

Cum antiqui Comici, iis pariter quæ dicunt, & dicendi ratione, urbanitatem, quia nihil aliud ſpectarunt quam ridiculum, pleriſque in locis, imprudenter excedant: ideoque & vitium plerumque, quod βωμολοχίαν dixit Ariſtoteles, incurrant. Qui vir magnus Ethicorum quarto, ubi de urbanitate agit, quæ in primis locum in his habet, eoſdem & urbanos & honeſtos vocari ait: εὐτραπέλους enim, quaſi εὐτρόπους, dici. Sicut autem de corporibus ex motu, ita ex urbanitate judicari de animo: utrum nempe honeſtus ſit an turpis. Qui de corporibus locus, cum obſcurus nobis videretur, neque quicquam in recentibus ſcriptoribus, qui interpretati eum ſunt, præſidii ad manum eſſet, ad Andronicum Rhodium, cujus Paraphraſin in illos libros, plane admirandum, primi & edidimus, & in Latinum convertimus ſermonem, ut ſæpe aliàs, confugimus. Qui hoc modo: ἡ δὲ μεσότης, εὐτραπελία, καὶ οἱ ἔχοντες, εὐτράπελοι, οἷς εὔτροποι· καὶ γὰρ τῶν ἤθους δοκοῦσι τοιαῦται κινήσεις εἶναι. Οἱ δ' εἰσὶν οἱ παίζοντες ἐμμελῶς, καὶ ὡς δεῖ, καὶ ὅτι. ὥσπερ γὰρ αἱ κινήσεις τὰ σώματα χαρακτηρίζουσιν, οἷς πῦρ μὲν ἡ εἰς τὸ ἄνω κίνησις καὶ πᾶν κοῦφον· βαρὺ δὲ ἡ εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ φαινομένων τῶν ἀνθρώπων κινήσεων, αἱ ἕξεις τῆς ψυχῆς φαίνονται καὶ τὰ ἤθη. Quod eſt ex interpretatione noſtra, *Medium vero, εὐτραπελία, id eſt, urbanitas, quique in eo excellunt, εὐτράπελοι, quaſi εὔτροποι, hoc eſt, bene morati, dicuntur. Etenim potiſſimum à moribus videntur eſſe hi motus. Hi autem ſunt, qui concinne, & quemadmodum, & cum oportet, jocantur. Sicut enim corpora diſtinguunt ſui motus; ut, exempli gratia, ignem, & quicquid leve eſt, motus qui in altum fertur; grave contra, motus qui ad medium, eodemque modo in aliis; ita ex iis qui extra ſunt, & qui in oculos incurrunt hominum motibus, habitus quoque apparent animæ & moris.* Quia autem riſus iis, ut plurimum, qui minus ſunt honeſti, quales homines plebei ſunt aut ſcurræ, gratus eſſe ſolet; hinc fit, inquit idem Ariſtoteles, ut qui ſcurriles ſint, urbani etiam dicantur. Addit autem, quod ſpectare huc propius videtur: *Diſcrimen vero ex Antiqua Comœdia apparet & Nova. Nam in illa id quod obſcœnum, in hac autem, quod ſuſpicionem tantùm ejus movet, riſum quoque exprimit: quæ non parum differunt ad venuſtatem.* Idem de cavillis quoque addit & conviciis. Quibus abſtinuiſſe Plautum conſtat, cum obſcœnitate nemini concedat. Hujus autem in utroque ex Ariſtotelis judicio diſcrimen videamus. Byrrhia apud Terentium Andria:

Ego illam vidi virginem, forma bona
Memini videre, quo æquior ſum Pamphilo,
Si ſe illam in ſomnis quam illum amplecti maluit.

Vides in his, non obſcœnitatem, ſed ſuſpicionem rei parum verecundæ, καὶ ὑπόνοιαν· quæ tam eſt honeſta, ut à quavis virgine id urbanitate ſalva, dici poſſit. Quid enim ſuavius, *quam in ſomnis amplecti?* & quidem, ſi de viro & formoſa conjuge dicatur! Non enim dicit βινεῖν, quod Ariſtophanes dixiſſet, nec quæ in re tali Plautus uſurpare ſolet, qui nec honeſte ea dicit, & obſcœne circumloquitur. Nam qualia ſunt iſta Caſina!

OL. *Ubi locus ſumptus porro eſt, continue ſtricto gladio, atat! papæ! papæ!* CL. *quid id papæ?*

OL. *Flagitium ob erat maximum, gladium ne haberet metui; id quærere occæpi.*

Dum gladium ne habeat quæro, arripio capulum.

Nam

Nam cætera in quibus plane loquitur, præſertim cum de Venere ἀῤῥήτῳ agit, ea vero, ne commemorare quidem malo. Puto autem ſatis eſſe manifeſtum, etiam cum circumloquitur quæ parum ſunt honeſta, ne honeſte quidem, & cum honeſtarum aurium faſtidio, id fieri. Vides ergo paſſim veteris imaginem. Etiam, de quo mox paulo poſt, dicacitate ac maledicentia. Quæ Athenis partim leges, partim metus, partim ipſa emendavit ratio: cum tamen ſola riſum feliciſſime moverent. Novæ autem rex princepſque Menander fuit: cujus expreſſa imago ac effigies Terentius. Quem cum uterque accepiſſet, Ariſtophanis virtutes hac mercede expreſſit Plautus, ut nec omnes poſſet (quod & linguæ diverſitas, & Romanorum leges, & tempora, ac Rerum publicarum ratio vetabat, ſublata jam maledicendi libertate, quæ præcipua, quod nemo neſcit, τῦ γελοίυ pars eſt) & quæcunque in Ariſtophane Plutarchus à communi conſuetudine loquendi abhorrere notat, retineret. Nam & κατὰ τὸν λεκτικὸν, ut Critici loquuntur, καὶ τὸν τῆς διανοίας τρόπον, θυμελικὸς eſt, & theatralis, non πολιτικὸς, neque τῇ κατὰ τὸν ἀληθειαν ἰδέᾳ διαφέρει· neque pauciora addidit: in quibus dum ridiculus videri vult, frigidus ac odioſus fit; quod non noſtrum; ſed Horatii judicium eſt, & Donati: quos utroſque emunctæ naris, utroſque Criticorum primos ſuo tempore fuiſſe, conſtat. Sed & in dicteriis, de quo jam dicebamus, ita Veterem Comœdiam amavit Plautus, ut ad eam ſæpe flectat, &, quod proprium in illa erat, ἐπωνύμως, & expreſſo nomine, aut circumſcribendo, non tam vitam hominum, quam hominem, perſtringat. Ut in illo:

Etiam Epidicum, quam ego fabulam æque ac me ipſum amo,
Nullam æque invitus ſpecto, ſi eam agit Pellio.

Sed & crudeliſſime infelicem Nævium Milite excepit:

Nam os columnatum poetæ ineſſe audivi barbaro,
Cui bini cuſtodes ſemper totis horis accubant.

Videor audire κώμου Κρατίνου, & quæ reliqua in Veteri Comœdia occurrunt, ὅση κόνις. Nam ad Ariſtophanis τὸν εὔδικον, fruſtra ſane aſpiravit. Quis enim riſu non emoritur, cum vinoſitatem Cratini excepit Irene?

Et. Τί ὁ Κρατῖνος ὁ σοφὸς ὄτιν; Tr. Ἀπέθανεν.
Ὅτ' οἱ Λάκωνες ἐπέκαλον. Et. Τί πρὸν; Tr. Ὅπη;
Ὑφερπιδοῦς (ὑ γὰρ ἐξωνίχετο)
Ἰδὼν πίθον καταγνύμενον οἶνε πλέον.

Id eſt, P. *Sapiens autem Cratinus quid agit?* TR. *Obiit,*
Cum Lacones huc irruerent. P. *Quo morbo?* TR. *Quo?*
Miſere pallere cæpit (ferre enim hoc non potuit)
Frangi cum videret vino plenum dolium.

Alter enim vitium Cratini ridet: alter Nævii miſeriam. Ridiculum autem à miſeria prudenter Ariſtoteles ſejungit. Riſus enim cum atroci alicujus malo aut calamitate ſi conjunctus ſit, immanis ſit ac barbarus. Illa autem plane extra novæ legem Comœdiæ:

Qui perjurum convenire vult hominem, mitto in comitium;
Qui mendacem & glorioſum, apud Cloacinæ ſacrum.

Et quæ deinde ſequuntur. Quod profecto eſt à pulpito ad plauſtrum redire. Legat cætera qui volet. Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ μέρει, obiter ſint dicta. Nunc, ingenii exercendi cauſa ac judicii, ad ſingula eamus, & utrumque paulo quam plerique accuratius inſpiciamus. Primum in Comœdia

Tragœdiaque, eſt diſpoſitio. Neque dubitandum, quin cum Ariſtoteles de diſpoſitione diſputat Tragœdiæ, etiam Comœdiæ ex iis convenire pleraque exiſtimaverit. Niſi quod ut Tragicus diſponit, ita Comicus quoq; invenit. Alter enim accipit ab aliis, alter ipſe ſibi dat quod diſponendum eſt, niſi ſi ab alio deſumat argumentum. Certe apud Græcos. Nam Latini fabulas Græcorum, diſpoſitione aliquantulum plerunque immutata & perſonis, expreſſerunt. Ut cum è Menandri Eunucho, ſuam paucis immutatis Terentius expreſſit. Ea ratione, ut Davus, Parmeno, Chryſis, Thais, Chæreſtratus hic eſſet Phædria. Plautus in Tragico comico Amphitryone, more Tragicorum fabulam accepit & diſpoſuit: ſed & nomina retinuit ex parte, quod non ſolet in Comœdia: ex parte fecit. Unde raro, inveniſſe argumentum Tragicus poeta dicitur: (quod aut è relatione aliorum aut è ſcriptis, ut plerique ex Homero aut Cyclo Epico, petebant:) contra autem Comici. Ariſtoteles, τὸ δ' μύθους ποιεῖν Ἐπιχαρμοῦ καὶ Φόρμις ἤρξαν. Ita eam vocem, non ut quidam, hic accipio. Μῦθος enim, ut ubique fere Ariſtoteli, non drama eſt; ſed ea actio, è qua drama conſtituitur, ἡ τραγῳδίας, ἡ τῆς τραγῳδιοποιίας σύστασις. Quomodo & accipit, cum dixit, μῦθος δ' ἔστιν εἷς, οὐχ ὥσπερ τινὲς οἴονται, ἐὰν περὶ ἕνα ᾖ. Et ipſe πολυμύθους eos vocant, qui vel varias, vel quæ tempore eodem, ab alio, non uno & eodem, geſtæ ſunt, conjungunt. Ideoq; fabulam eligere, & electam recte ac ordine diſponere, ut prima virtus, ita primum maximumque opus eſt. In Amphitryone maneamus. Nam ut argumentum hoc accepit, ita ipſe ex animi ſententia diſpoſuit. Quare potuit, ut voluit, ligare fabulam ac ſolvere. In ea igitur divina δέσις; mira enim ratione impeditur fabula & intricatur actio. Ac tranſitio, quæ non eſt Tragica ſed Comica (μεταβασιν vocavit Ariſtoteles) pars quæ opponitur τῇ δέσει, (quam & λύσιν, ſeu ſolutionem vocant) ex ſententia ſuccedere non potuit. Quare impeditus, & oblitus ſui, ire cogitur ad Deum: hoc eſt ἀπὸ μηχανῆς finire: quod eſt ultimum refugium Poetæ, cum πρὸς δέσιν, hoc eſt, nodum, quem ligavit ipſe, ſolvere non poteſt, & rem parum provide tractavit. Nam cæteræ quæ ibi adhibentur machinæ, ad ſcenæ & choragii ornatum, καὶ πρὸς ὄψιν, ut philoſophus de iis loqui ſolet, referuntur: quale eſt brontium, & ceraunoſcopium; quorum altero ad tonitru, hoc ad fulmen exprimendum, in Amphitryone opus fuit. Finem vero quæ à machina, lubentius in Tragico quàm Comico excuſat Ariſtoteles: quia argumento Tragicus aſtringitur, quod accipit. Quanquam ne huic quidem eam fecit gratiam, cum inquit: Φανερὸν ἔν, ὅτι καὶ τὰς λύσεις δεῖ μύθων ἐξ αὐτῆς δεῖ τῆς μύθου συμβαίνειν, καὶ μὴ ὥσπερ ἐν τῇ Μηδείᾳ, ἀπὸ μηχανῆς, καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι τὰ περὶ τὸν ἀπόπλουν· id eſt, *Manifeſtum ergo eſt, etiam exitum fabulæ, è fabula ipſa peti debere, non à machina, ut in Medea: aut quemadmodum in Iliade, in iis quæ circa reditum Græcorum fiunt.* Medeam, autem, non Euripideam, ſed alterius intelligit poetæ. Idem & Horatius, è Pariano credo Neoptolemo, è quo pleraque præcepta ſua in hoc ſcripto hauſit, fugiendum monet.

Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit.

Ubi *nodus* eſt ἡ δέσις, quæ interdum ope humana ſolvi non poteſt. Qui, quidem, niſi præter Poetæ voluntatem aut ex argumenti eveniat neceſſitate, non à Deo, quod cujuſvis etiam imperitiſſimi eſt hominis, verum à Poeta

ſolvi

ſolvi debet. Rurſus, ſicut pictor primo ambitum delineat, deinde ſingula abſolvit, ita ſapiens poeta actionem ſuam circumſcribit. Primum, ut ſit tota: hoc eſt, ut principium, ut finem habeat, & medium: quæ in minimis quoque eſſe poſſunt. Minima autem ſenſum vix admittunt: magna nimium diſpergunt. Sic formicam vix videmus: in conſpectu elephanti, viſus vix colligitur. Quare, Comœdiæ Tragœdiæque magnitudo & periodus, ut cum Philoſopho hoc dicam, è natura utriuſque & ratione peti debent. Et mutatione prima, hoc eſt, cum infelicitate ad felicitatem in Comœdia, contra autem in Tragœdia, mutari poteſt actio: ita ut ex argumento nihil, quod ad rem ſpectet, prætermitti ſit neceſſe. Summus Ariſtoteli ambitus unius ſolis eſt: poteſt eſſe aliquot horarum. Qua in parte admirandus Sophocles Terentiuſque. Plautus vero novem menſes uno dramate complexus eſt: ut vix major ampliorque Homericæ Iliados quam Amphitryonis ſit periodus. Alcumena autem concipit & parit: quod ſi fieret ubique, nullo epiſodio jam opus eſſet: Ideoque nec ars eſſet, ſcribere Comœdiam. Præterquam quod ſit monſtri inſtar, & cum ratione ac natura pugnet, ut quæ ſimul & concipiat & pariat. Qualia nonnulla in ſcriptore hoc ſummus Criticorum Cæſar Scaliger notavit. Atque hæc vitaverant poetæ Græci, quorum ſcripta hic tantopere commendat Flaccus: Technici Græcorum quomodo vitandi eſſent ac cavendi, ſæpe inculcarunt ſuis. Plautus ſuſque deque habuit: ut in Captivis. Quam incuriam Poeta cum videret, continere ſe non potuit, quin exclamaret:

——vos exemplaria Græca
Nocturna verſate manu, verſate diurna:

Contra negligentiam ſuorum & incuriam graviſſime taxaret. Quidni enim? qui hoc tum agebat, quod ante eum Ariſtoteles: qui ubique Euripidem & alios in iſtis reprehendit; nam de Comicis quæ ſcripſit, hodie non extant. Porro ſimul ac Poeta Actionem habet, locum quoque ut actioni det neceſſe eſt. Quia ſine loco, fieri nil poteſt. Hic autem locus τοπος διαθεσεως à Criticis vocatur: cujus finem tranſilire nefas. Nemo enim tempore eodem, quod à Plauto recte dicitur, alibi atque alibi verſari poteſt: niſi aliquid monſtroſum fiat in Comœdia. Idem tamen, cum Curculionis ſcenam, Epidauri poſuiſſet, Romam tranſiit in eadem, & in Romanorum mores, ſcenæ ſuæ jam oblitus, libere invehitur: & quidem, ut antiqui Comici, tributim. Ita ut & ſingula deſcribat loca. Act. 4. Scen. *Ædepol.* Jam τὰ ἄλογα in Fabulis quam multa? Ita voco, quæ nil veriſimile habent. Tale eſt, Soſiclem Menæchmum, qui veniret è Sicilia, ſurreptum item qui in Illyria jam habitaret, habitu, eodem tempore, ita ſimili fuiſſe, ut dignoſci à ſpectatoribus non poſſent; cum nil ſimile haberent iſtæ gentes. Quod vitium, ne à chorago quidem emendari poteſt. Nam Mercurius, Amphitryone, & Jupiter, Dii ſunt: quibus omnia concedi, etiam hîc, ſolent: quare incurrere τὸ ἄλογον non poſſunt. Ubi enim Dii agunt, ceſſat ratio. Quidvis enim poſſe eos, nemo eſt qui non intelligit. In Terentio, cui ſoli artem Flaccus noſter aſſignavit, nihil tale. Omnia cum judicio, cum ratione, circumſpecte, ex arte, & cum cura. Nam & fabulæ inſignem fere cum agnitione mutationem habent: quas inter τὰς μὴ ἁπλᾶς ſive πεπλεγμένας, eſſe perfectiſſimas neceſſe eſt, qualis & in reliqua ubique diſpoſitione eſt. Quod ad dictionem autem, quis negabit quædam eſſe in Plauto, quæ nec locum

extra

extra ſcenam, neque uſum niſi inter hiſtriones habent: unde ſolo & exiguo theatri ambitu circumſcribuntur? Nam & ἀγωνιστὸν in foro, neque minus γεαφικὸν, ſive uſitatum in ſcribendo characterem, longe excedunt: quo ubique Nova, & jam emendata, reſpicit Comœdia. Quare Varro cum ſermonis laudem illi tribuit, idem quod ubique in ſcriptis, quanti faceret antiquitatem, profitetur: ut qui τὰ ἀπεχαιωμένα, quæ in Plauto partim ævum quo hæc ſcripſit, partim quæ pleriſque placet, ipſa deſita Antiquitas commendat. Unde & ipſe qui ſic judicavit ut nimium antiquitatis in ſcribendo ſtudioſus, neque ſatis ævi ſui memor, Varro ab antiquis Criticis notatur. Qui cum ſentiant ſic judicentque; nobis qui ab illis merito pendemus, equidem tacendum reor. Autor de cauſis eloquentiæ corruptæ: *Neminem nominabo, genus hominum ſignaſſe contentus: ſed vobis utique verſantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt, quibus eloquentia tui Aufidii Baſſi, aut Servili Noviani, ex comparatione Siſennæ aut Varronis, ſordet*: quod ex vocibus antiquis patet, quas ex libris ejus Critici legerunt, cùm non pauca alia ex ſcriptis ejus peti poſſint. Ideoque Cicero, qui de ætatis ſuæ & ſermone & venuſtate maxima cum cura judicabat, laudem hanc Terentio ceſſiſſe merito pronunciat. Sic enim ad Atticum: *Secutus ſum, non dico Cæcilium*; Mane ut ex portu in Pireæum: *malus enim Latinitatis autor eſt: ſed Terentium, cujus fabellæ propter elegantiam ſermonis, putabantur à Lælio ſcribi:*

Heri aliquot adoleſcentuli coimus in Pireæum.

Et Servius, proprietate cæteris præpoſitum hunc notat. Idem de ſententiis, quas διανοίας vocant, judicari poteſt: omnes enim fere Plauti & ξυμβολικαὶ ſunt, & ab uſu alienæ: quales paſſim habet: Imprimis cum philoſophatur ἀχ' γνωμοτυπεῖ. Ut ecce:

Inſanum eſt malum, in hoſpitium divorti ad Cupidinem.

Vere ſcenicum & illud:

Et poſtremo, niſi me auſcultas, atque hoc, ut dico, facis,
Tute pone te; latebis facile, ne inveniat te honor.

Et quis illud extra ſcenam uſurpare auſit?

Benefacta benefactis aliis pertegito, ne perpluant.

Quare nunquam effugient quin ſint inepti, qui hæc & alia id genus, ad ſerium dicendi genus transferunt. Conſequuntur enim, quod non vident, ut inviti riſum moveant: quod non pauci hodie in ſcriptis maximo molimine à Lectore impetrant. Sequitur τὸ ἦθος. Quod, ut docet Ariſtoteles, in oratione, uniuſcujuſque inſtitutum indicat & voluntatem. Quod in ſingulis repræſentare, niſi viri aut prudentis aut philoſophi, nullius eſt. Nam quemadmodum è ſingulis experientia, ita nemo ſingulorum mores ſine hac exprimit. Quare omnium accuratiſſime & optime, quid ſit facere ut ſit ἠθικὴ oratio, Philoſophus oſtendit: quod vel ſolum tanti eſt, ut nihil minus nonnulli, qui ad Rhetoricarum ſuarum leges, magnorum quoque & ſublimium ingeniorum orationes exigere audent, hac in parte videant: in qua, ad ipſius quoque antiquitatis ſtuporem, Afer iſte regnat. Recte ergo Varro: *In argumentis Cæcilius poſcit palmam, in etheſin Terentius.* Significat enim, Cæcilium εὑρετικὸν, aut potius ἐνοικονόμητον fuiſſe: quemadmodum ἀνοικονόμητος nonnunquam præ reliquis videtur Plautus: cui ſermonis idem aſſignavit laudem. Quod, ſi quicquam ſapimus, Terentium eſt Plauto præferre.

præferre. Ut cum eum, qui excellit in majori, magis quam qui in minori, dicimus excellere. Neque cauſa fuit alia, quare, quod obſervant veteres, idem Varro, etiam Menandro, in quibuſdam prætulerit Terentium. Exempli cauſa, Adelphorum initio. Neque immeritó. Mirifice enim, cum alibi, tum ibi regnat τὸ ἦθος. Idem Varro, cum Tragœdiæ, Comœdiæ, ac Satyræ effingat formas, quid de noſtro judicet, diſerte expreſſit. Ubertatem enim tribuit Tragœdiæ, quam dat Paccuvio: gracilitatem Satyræ, quem tribuit Lucilio: mediocritatem vero Comœdiæ, quam dat Terentio. Ut ſi quis uberrimo ſermonis genere heroicum definiat poetam: & hoc tribuat Virgilio. Aulus Gellius lib. 7. cap. 13. *Vera autem & propria ejuſmodi formarum exempla, in lingua Latina, M. Varro eſſe dicit, ubertatis Pacuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium.* Quæ eſt de Comœdiæ, quemadmodum in ſcholis loquimur, eſſentia. Cum Plautus ſæpe Tragico, nonnunquam quoque ſerio, utatur. Quanquam ibi ſane ſermo, ut priore loco à Varrone accipitur. Sermo enim & τὸ ἦθος differunt, ut homo prudentiſſimus, & fœmina quæ pure loquitur. Qualis dicitur Gracchorum mater. Unumquemque enim recte exprimere, & humanam optime delineare vitam, ſummus atque extremus viri atque autoris maximi conatus eſt. Rectè Grammatici ad Sophoclem: Ἔστι δ' τοῦτο μέγιστον ἐν ποιητικῇ, δηλοῦν ἦθος. *Eſt autem illud maximum in poetice, exprimere ethos.* Debebat addidiſſe, *in Dramatica præſertim.* Et Horatius tam multis, vitam Tragœdiæ τὸ ἦθος eſſe docuit: Ariſtoteles vero, etiam in Tragœdia, poſt Actionem, (quam fabulam plerunque vocat) quæ eſſentiæ pars prima, partim eſſentiæ ſecundam conſtituit, τὸ ἦθος. Mirum eſt autem, locum Varronis à nemine intellectum. Qui cum palam in argumentis Cæcilio concedit, principem Comœdiæ haud dubio Cæcilium conſtituit. Quare? Pars Tragœdiæ præcipua, eſt Argumentum. Ariſtoteles modo μῦθον, modo τὴν τῶν πραγμάτων σύνθεσιν, vocare ſolet: qui & multis probat, eum qui hac parte excellit, etiam ſi cæteris deſtituatur, Dramaticum poetam dici poſſe. Pars ſecunda eſt τὸ ἦθος· quod cùm Terentio aſſignat Varro, locum illi proximum concedit. Quod non poteſt ignorare, qui antiquos Criticos, imprimis autem Ariſtotelem, cum cura legit, ac intelligit. Sermonis enim laus, quam Plauto tribui ab eo volunt, tantum abeſt ut cum reliquis conferri poſſit, ut poſtremo loco, & poſt πλὴν διάνοιαν, ponatur. Quare ex ſententia Varronis, qui hic Ariſtotelem expreſſit, primus eſt Cæcilius, ſecundus eſt Terentius: quos deinde Plautus ſequitur. Quod debebat cogitaſſe Siren ævi noſtri Juſtus Lipſius: qui profectò locum ſummi Romanorum Critici non penetravit. Τὸ ἦθος autem Plauto Horatius abjudicat, cum inquit,

——*aſpice Plautus*
Quo pacto partes tuetur amantis ephebi.

Et videtur Charinum habuiſſe in animo: qui Mercatore, τὸ μανικὸν καὶ τὸ ἐρωτικὸν confundit ἦθος. Hoc eſt, ita amat, ut Menæchmus fuerit. Furere autem præ amore, Comœdiæ non ἦθος, ſed Tragœdiæ eſt πάθος· ut ex Phædra aliiſque patet. Quare? quia πάθος aliquod immane expectetur, quod Tragœdiam conſtituit, ut μετάβασις conveniat furenti. Sed hæc triviales non intelligunt: qui ſummum virum Ariſtotelem tam facile contemnunt, quam nos & judicia illorum & magiſtros meritò contemnimus, quibus perſuaſum eſt, omnem veram eruditionem ex hoc uno fonte limpidiſſimo

peten-

petendam. Charinus autem Plauti, ad frigiditatem uſque calet, quam non potuit vitare. Qualia ſunt iſta, Scena *Divûm atque hominum*:

——jam Cyprum veni, &c.

Item,

Porro proficiſcor quæſitum: nunc perveni Chalcidem.
Video ibi hoſpitem Zacyntho: dico quid eo advenerim:
Rogito quis eam vexerit, quis habeat, ſi inaudiverit.
Hoſpes reſpondit, Zacyntho ficus fieri non malas.

Vides hominem tam triſtem, ut feſtivus eſſe quærat. At divinus hac in parte, duos amatores in Eunucho, ſuo more, Phædriam & Chæream, divinitus utrumque, ἐθοποιεῖ. Quare cum poetæ omnes, quorum imitatione conſtat inſtitutum ac conſilium, pictorum inſtar, teſte Criticorum Rege ac Principe, aut ſimiles, aut (quod non raro evenit, vel imperite καὶ ἐξ ἀδυνείας, vel captandi riſus cauſa) nunc pejores quam ſunt, exprimant, nunc meliores, ſervos pejores Plautus, utplurimum, Terentius hos ſemper ſimiles, non meliores; meretrices vero partim ſimiles, partim meliores aliquando introducit. Similes, ut Thaidem: meliores, ut Bacchidem. Paraſito ſemper deteriores & voraciores Plautus, nunquam meliores: ut & Doſſennus, qui hos ſolos propemodum curabat, in perſonis reliquis ἐκπίπτων. Phormio Terentianus plane eſt admirandus: ut & Gnatho. Plautini quia riſum quæruntur, veritatem & ſermone & ſententiis amittunt. Tres virtutes enim ſermo, quem non ſine cauſa ἠθικὸν dixerunt Græci, nos Moratum dicimus, Æquitatem nempe, Veritatem & Simplicitatem, poſtulat: quæ τὸ ἐνδιάθετον, hoc eſt, id quod unicuique eſt inſitum, ob oculos proponit: cum ridiculum, ut violentum, quia à natura alienum, quod recte de eo Ariſtoteles pronuntiat, corruptum ſit, & à corruptis cauſis, quod jam dixi, moveatur. Moratum quia ſimile eſt naturæ, leniter delectat: quod ætatum ſingularum, hominum, ac nationum, totiuſque vitæ, ſimulacrum quoddam ac imaginem, in ſcena repræſentat. Plane ut pictura quæ à vero abit, & vel cubitalem naſum, vel diſtortum os facete repræſentat, riſum movet: ſimilis delectat. Atque hoc eſt quod omnes tribuunt Menandro, quem Terentius expreſſit. Ut Hermogenes: φησί τε αὐτῷ Μενάνδρῳ ἂν μυεῖα εὔεργις τοιαῦτα καὶ γυναῖκας λεγούσας, καὶ νεανίσκους ἐρῶντας, καὶ μαγείρους, καὶ παρθένους θρυπτομένας, καί τινας ἄλλας· ὅλως τε διὰ τὸ ἐθοποιεῖν τῷ ἠθικῷ λόγῳ καὶ τῇ ὁμοίων, ταῦτά γε πάντα ἢ τάχα πλεῖστα αὐτῷ, ἐθονικεῖός τῇ ἀφελείᾳ δεῖ. Quemadmodum Hieronymus Menandrum & Terentium, cum maximo judicio, conjungit. Ad Paulinum enim: *Poetæ æmulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentium.* Audi orationem patris irati. Heautont. Act. 5. Scena *Si unquam.*

——non ſi ex capite ſis meo
Natus, itidem ut aiunt Minervam eſſe ex Jove, ea cauſa magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

Et quæ ſequuntur. Audi mitis viri potius quam boni.

Auſculta: ne me obtundas de hac re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi.
Is meus eſt factus: ſi quid peccat, Demeo,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Opſonat, potat, alet unguenta de meo.

Amat?

Amat? dabitur à me argentum, dum erit commodum:
Ubi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur: diſcidit
Veſtem? reſarcietur: eſt, Dis gratia,
Et unde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.

Et Divina illa.

——— *credo hercle: nam ingenium novi tuum*
Liberale; ſed vereor ne indiligens nimium ſies.
In qua civitate tandem arbitrare te vivere?

Et quæ ſine motu animi & ſuaviſſima voluptate legi non poſſunt. Hecyra:

——— *odioſa hæc eſt ætas aduleſcentulis:*
E medio æquum excedere eſt: poſtremo jam nos fabulæ
Sumus, Pamphile, ſenex atque anus.

Et cætera: pluſcula ſunt enim. Quis cum illa Phormione legit, non uxorem honeſtam adulteri agnoſcit?

——— *an quidquam hodie eſt factum indignius,*
Qui mihi, ubi ad uxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.
Hæcine erant itiones crebræ, & manſiones diutinæ,
Lemni? hæccine erat quæ noſtros fructus minuebat calamitas?
Quid? ego æquo animo cupio miſera in hac re defungier...
Sed quid ſperem? ætate porro minus peccaturum putem?
Jam tum erat ſenex, ſenectus ſi verecundos facit,
An mea forma atque ætas jam magis expetenda eſt, Demipho?
Quid mihi nunc adfers, quamobrem expectem, aut ſperem porro non fore?

Et quandoquidem ſimplicitas, maxima moratæ orationis virtus, ſi intendatur, ſuavitatem parit, nemo ſine incredibili ac ſumma voluptate illud Bacchidis leget.

——— *recte amaſti, Pamphile,*
Uxorem tuam: nam nunquam antè hanc diem meis oculis eam, quod noſſem, videram.
Perliberalis viſa eſt.

Ideoque fabulæ Terentianæ, doctiorem hiſtrionem, quam reliquorum, deſiderabant. Semper enim quæ morata eſt oratio, τῇ ἠθοποιΐᾳ fulcienda. Nam quæ moribus affectibuſque deſtituitur, teſte Piloſopho, eſt ἀνυπόκειτος. Neque ulla fere apud eum ſyllaba extat, quæ non animi aut affectus alicujus ſit index. Jam ut ad lepores, ſales, gratias, & venuſtates veniamus; certum eſt, fere omnes tolli à ridiculo, non ſecus quam in vita ab exceſſu morum virtus, ab exceſſu apparatus, in ſcena tollitur voluptas. Quare Menandro ac Terentio lepores tribuunt antiqui, ſales Plauto Horatius concedat: quos nonnunquam inurbanos eſſe notat. Audi Paterculum: *dulceſq; Latini leporis facetiæ per Cæcilium, Terentiumque & Afranium, ſub pari ætate floruerunt.* Græci χάριτας & χαριεντισμοὺς vocant. Remiſſiores ſunt enim, quam ut riſum violenter moveant: circumſpectiores, quam ut frigeant. Abſurdum enim ſæpe cauſa eſt riſus, aut inuſitatum. Contra autem ſermo, qui & uſitatus & moratus, quique leniter decorum ſervat, ſicut eo ipſo fit venuſtus & delectat, ita quidam eminere joci poſſunt. Qui quidem in hoc

Afro,,

Afro (niſi Lælio eos potius ac Scipioni tribuendos putes) & Menandro, ſi judicium Horatii & antiquorum ſequimur, ex eodem ſalo, è quo nata Venus eſt, deprompti videntur. Ecce ſtatim Andria. Act. 5. Sc. 1. *Mitte.*

——— *Dave iſtuc dedam jam negoti.* S. *non poteſt.*
P. *Qui?* S. *quia habet aliud magis ex ſeſe & majus.* P. *Quidnam?*
S. *Vinctus eſt.*
P. *Pater, non recte vinctus eſt.* S. *haut ita juſſi.*

Jam Gnatonem vide, qui cum putidos Thraſonis mores Phædriæ ac Chæreæ expoſuiſſet, contra autem illi perſuaſiſſet, & jam gratias ineptus homo ac ridiculus haberet,

——— *bene feciſti: gratiam habeo maximam,*
Nunquam etiam fui uſquam, quin me omnes amarent plurimum?

Reſpondet ad utrumque converſus.

Dixin' ego in hoc ineſſe vobis Atticam elegantiam?

Certè tota ſcena tertia tertii Actus in Adelphis, in qua luditur à Syro Demea, divina eſt. Qualia enim illa?

——— *mihi quidem non placent,*
Et clamo ſæpe: ſalſamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchre.

Plane enim præter expectationem omnia. Jam cum Vetus Comœdia, nihil æque ac παρῳδίαν amet, quæ plerumque & acerba eſt, & extra ſcenam quæritur, urbaniſſimus virorum rationem, qua ex actione ipſa parodiam, lepidam ſane & venuſtam, peteret, invenit. Nam cum Demea dixiſſet,

——— *fit ſedulo,*
Nihil prætermitto, confuefacio: denique
Inſpicere, tanquam in ſpeculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis ſumere exemplum ſibi.
Hoc facito,

Et quæ ſequuntur; Reſpondet Syrus,

Conſervis ad eundem præcipio modum.
Hoc ſalſum 'ſt, hoc aduſtum 'ſt, hoc lautum 'ſt parum.
Illud recte: iterum ſic memento: ſedulo
Moneo, quæ poſſum, pro mea ſapientia.
Poſtremo tanquam in ſpeculum in patinas Demea
Inſpicere jubeo: & moneo, quid facto uſus ſit.

Ita ſane & Plato, & Xenophon, omneſque Socratici jocantur: nunquam frigide, nunquam obſcœne, nunquam inepte, nunquam putide. Videamus jam Plautina quædam. Ac Plutarchus quidem illud tanquam frigidum ex Ariſtophanis Theſmophoriazuſis de Euripidis matre adducit,

Ἀγεία γὰρ ἡμεῖς, ὦ γυναῖκες ἁγνὰ κἀγὼ,
Ἀτ' ἐν ἀγείοισι λαχάνοις αὐτὸς τεκοῦσα.

Cui illud, quamvis non in ſimili omnino genere, adjungas licet,

Nam mulier olitori nunquam ſupplicat, ſi quæ eſt mala:
Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Rhetores Συμβολικὸν, ſive theatrale, vocarent. Ridiculum enim potius quam feſtivum eſt: & ut ſit feſtivum, nemo, vere in his ſubactus dixerit venuſtum eſſe. Ab uſu enim quam longiſſime remotum eſt. Jam vero cum in verbis frigidum aut in rebus; de verbis Ariſtoteles, de rebus alii egerunt.

Frigi

Frigidum autem jam vocamus, non magniloquentiæ vicinum illud vitium (quanquam illud quoque habere hic locum poteſt) quod diſcedere ab urbanitate dicitur. Quod, ut nihil à dicendi his magiſtris abeamus, modis ſit pluribus. Vel in frigida tranſlatione. Ut cum dentes *calceati* dicuntur. Capt.

Cum calceatis dentibus, veniam tamen.

Et cum victus, *ſenteis eſitare*, & *ſcrupoſam viam cemmeare*, dicitur: quæ ſane frigent. Vel in minimis alluſiunculis & longe petitis. Ut Pœnulo:

MI. *Aſſum apud te eccum.* AG. *At ego elixus ſis volo.*

Et quod illi placuit non ſemel:

——— *magis calleo quam aprugnum callum callet.* Item,

——— *callum aprugnum æque callere non ſinam.* Et,

Quanta ſumini abſumedo, quanta callo calamitas. Et Curcul.

——— *facite ventum, ut gaudeam.*

PH. *Maxime.* CU. *Quid facitis? quæſo.* PH. *ventum.* CU. *nolo equidem mihi.*

Fieri ventulum. PH. *Quid igitur vis?* CU. *eſſe, ut ventum gaudeam.*

Quas cum Grammatici Latini, qui citius cœlum digito, ut ita loquar, expugnaſſent, quam ut minimam Horatii Oden expreſſiſſent, Morologias in Plauto dixerint, nondum video, quare Horatio, ut ſummo maximoque Poetæ, ita Critico incomparabili, quem acutum doctumque virum ipſe D. Hieronymus ad Pammachium vocavit, idem non licuerit. Ejus ſane generis ſunt, quæ in Ariſtophane accuſat, quæque trivialia potius, quam ut viris eruditis, etiam in ſcena, placere aut debeant aut poſſint, accuratus cenſor Plutarchus judicavit. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἀπαίδευτος καὶ ἰδιώτης οἷς ἐκεῖνος λέγει, ἀλίσκεται· ὁ δὲ πεπαιδευμένος συγχεαυεῖ λέγω δὲ τὰ ἀντίθετα, καὶ ὁμοιόπτωτα, καὶ παρονομασίας· τούτοις γὰρ ὁ μὲν μὴ τῷ σφοδρὸν λόγῳ καὶ ὀλιγάκις χρῆται, ὥσπερελέας αὐτὰ ἀξιῶν· ὁ δὲ πολλάκις, καὶ κατ᾽ εὐκαιρίαν, καὶ ψυχρῶς. Et adducit exemplum: ut cum, τὰς παμίας, λαμίας vocat. Nam quæ ille de Menandro, ad Terentium fere omnia referri poſſunt. In quo nihil putidum eſt aut ineptum. Quanquam multa quæ notavit, potius Antiqui Comici virtutes, quam illius de quo ibi judicavit, vitia cenſenda ſunt. Princeps enim inter illos fuit, & ad leges eas plane ſe compoſuit. Quod de Plauto nemo dicet. Eſt & frigidum, quod longe ab eo abeſt, quod aut eſſe aut poſſe fieri putatur. Quale eſt, *pugno frangere elephanto brachium, horiola in cœlum pervenire.* Eſt & frigidum, cum ita à familiari ſermone oratio recedit, ut ad uſum amplius transferri nequeat. Tale eſt illud ibidem:

Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine,
Concubium ſit noctis, priuſquam ad poſtremum perveneris.

Creſcit tamen frigidum, cum addit alter,

Opus face eſt & viatico ad tuum nomen, ut tu prædicas.

Quæ ſi pedem unum extra ſcenam feras: protinus putiſcent: neque ad uſum applicari poterunt. Qualia nec Scipio nec Lælius, flos nobilitatis, vel in ſcena approbaſſent. Plutarchus certe, extra liberalium theatra ac doctorum, libere relegat. Ridiculi enim ac inepti ſunt, qui plebeis tantum ſcribi Comœdiam exiſtimant: cum non minus eruditis ſcribatur. Quod & Flaccus ſcivit: qui non ſine cauſa,

Creditur; ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimum; ſed habet Comœdia tanto
Plus oneris, quantò veniæ minus.

Deinde autem Plauti & Doſſenni utitur exemplo, quos ſecuros de judiciis doctorum ait. Et hæc ad divinum, ut jam dixi, ac ſubactum in his Principem, cujus nec judicium nec cæterorum ignorare ea tempeſtate potuit: & cujus judicium vereri debuiſſet, niſi idem aliorum fuiſſet. Jam illa Epicharmi imitatio, ut feſtiviſſima, ita, ſi ſit frequens, frigore non caret: quæ fit, cum vel falſa opponuntur, aut ſubjectum idem eſt, cum prædicato. Ut cum Epicharmus dixit:

Τὸ μὲν ἐν τοῖσι ἐγὼ ἦν, τότε δ' ἐν τοῖσι,
Tunc inter illos ego eram, tunc apud illos.

Bis enim idem dicit: quæ eſt fraus in verbis præter expectationem. Idem autem eſt cum prædicato ſubjectum: ut in illis Curcul. Act. 4. Scena 4.

Quoi homini Dii ſunt propitii, ei non eſſe iratos puto.

Sticho:

E malis multis, malum quod minimum eſt, id minimum eſt malum.

Captivis:

Hos quoque videtis ſtare captivos duos,
Hi ſtant, non ſedent.

Quæ jam docti collegerunt. Unde & iſtam ſummi Critici cenſuram meruit:

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi
Dicitur.

Quanquam ſane, alibi non invenuſte iis uſus eſt. Quæ Menander tamen, & imago ejus, de quo nunc agitur, Terentius, tanquam cum periculo conjuncta, ſerio fugerunt. Hæc pro viro maximo Horatio; neque adverſus Plautum dicta ſunt, quem amamus, ſuſpicimus, diligimus, ac veneramur. Verum, ut judicium ſic acuamus: ſimul ut acuti iſti, quod videntur ſibi, ita facetiſſimum ſcriptorem ament, legant, tractent, atque ediſcant (quod & recte & ordine ab iis fieri fatemur: neque enim ſatis commendari poteſt) ut nec plane & ubique veteribus probaſſe ſe meminerint; &, quod hic præcipue ſpectamus, de Horatio ejuſque criſi, minus libere loquantur; Terentii autem miram, ac prope ineffabilem amœnitatem, elegantiam, judicium, ac venuſtatem, intelligere paulatim diſcant. Cujus incredibiles lepores, ut Joſephus Scaliger dicebat olim, vix centeſimus eruditorum quiſque videt. Ne cum illo ſimul & Afranium, antiquum Comicum, condemnent, cujus veriſſimum atque abſolutum extat judicium,

Terentio non ſimilem dices quempiam.

Nobis eruditi ignoſcent, quod hæc fuſius: ſi cogitent præſertim, minus veri Critici eſſe ac cenſoris, non literulam ejicere alibi, aut innocentem ſyllabam damnare, vocem tollere alibi aut emendare, ſed ſincere de autoribus, ac rebus judicare: quod & ſolidæ & abſolutæ eruditionis eſt. Quo, ni fallor, omnes aſpiramus: neque ulla in re magis antiquitas præivit nobis. De autoribus autem Comicis, uter melius judicare potuerit, is ne qui ætate illa vixit, quo ad ſummum culmen poeſis pervenit, qui Poeta ſummus, ſummus Criticus, familiariter cum Cæſare Auguſto ac Mæcenate vixit, eorumque atque aliorum quotidie de his judicia audivit; an qui hodie harum rerum plane imperiti judicant; ipſi viderint.

Idem

Idem lib. De Constitutione Tragœdiæ; ubi de morato agitur sermone.

Longe autem omnibus palmam in hac parte Terentius præripuit. Cujus, sine summa voluptate, moratum nec legere nec recordari possumus sermonem. Sane præ reliquis scriptoribus decorum intellexit: ac pene solus quæ ab Aristotele rhetoricorum secundo de moribus præclare observata sunt, divinitus expressit; veræ Musarum deliciæ, & scenæ voluptas. A cujus elegantia, venustate, lepore, venere, quo quis longius abest, eo minus cum urbanitate commercii habet. Quod ubique vir emunctæ naris Horatius inculcat: & quod optime hac ætate Scaliger noster, ante hunc Erasmus; ante utrumque Varro intellexit: qui, In argumentis Cæcilius palmam poscit, in thesi Terentius, in sermonibus Plautus. *Argumentum est Fabula. Hæc laus prima est. Secundum sunt Mores. Hæc secunda est. Postremum est Sermo. Hæc postrema est. Quanquam cur sermonem præferret Plautinum Varro, alibi nobis dictum est: cum ut nimius sermonis priscí suo tempore amator, ab antiquis notetur. Qui pro* argumentis, thesi *legerunt, quia laus hæc à Charisio peculiariter Cæcilio tribuitur; neque intellexerunt, quid esset argumentum, neque eundem in utroque simul posse laudari. Ecce mores mitis viri:*

——credo, hercule: nam ingenium tuum novi
Liberale; sed vereor, ne indiligens nimium sies.

Iracundi,

Hei mihi, quid faciam? quid agam, quid clamem, aut querar?
O cœlum! O terra! O maria Neptuni!

Adolescentis, qui in prospera fortuna,

Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Jupiter!
Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum,
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine.

Senis qui in adversa versatur,

Quid (malum) infelicitatis, nequeo satis decernere,
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia;
Primus porro obnuntio: ægre solus, si quid fiet, fero.

Fœminæ honestæ, quæ adulterii maritum convincit:

——an quidquam hodie est factum indignius?
Qui mihi ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.

Et quæ sequuntur. Vides sermones, qui, quod eleganter sint morati, intimos sensus pertentant. Hoc interest, quod pro personarum ratione, quibus gravioribus Tragœdia utitur, isti quoque variant.

PETITUS
DE ORDINE COMOEDIARUM
PUBL. TERENTII.

Omnia non sunt plana atque liquida. Prima omnium ANDRIAM esse, liquet ex *Donato* Præfatione in Andriam. *Hæc prima acta est Ludis*

Megalenſibus, &c. Suetonius Tranquillus in Vita Terentii: *Scripſit Comœdias ſex, ex quibus primam Andriam, cum Ædilibus daret.* Quod & teſtantur hi verſus in *Andriæ Prologo*:

Favete, adeſte, æquo animo, & rem cognoſcite:
Ut pernoſcatis, & quid ſpei ſit reliquum:
Poſthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ ſint vobis prius.

Editam teſtantur cum Didaſcaliæ, tum Suetonius, M. Marcello, Cn. Sulpitio Coſſ. hoc eſt, Anno ab urbe condita DLXXXVIII.

Hecyra ſemel atque iterum exacta, tertio ſtetit; unde factum, ut quo loco edita primum ſit à Terentio, non ex vero proditum ſit à *Donato* Præfatione in hanc Comœdiam: *Factaque & edita quinto loco, Cn. Octavio & T. Manlio Coſſ.* Atqui ſi facta editaque eſt Cn. Octavio, T. Manlio Coſſ. non igitur quinto loco: nam Cn. Octavius & T. Manlius Conſules fuerunt Anno ab urbe cond. DLXXXIX. Ergo facta eſt poſt Andriam, quam edidit Terentius anno proximo præcedenti; proinde Hecyra ſecunda eſt, ordine fabularum, quas fecit Terentius.

Tertia fuit Heautontimorumenos, ut conſtat ex Didaſcaliis quæ in fronte illius leguntur, in hæc verba: *Acta tertiò, M. Juventio, M. Sempronio Coſſ.* Qui conſules fuerunt Anno ab urbe condit. DXCI.

Sequitur quarta Phormio, de qua *Didaſcaliæ*: *facta eſt* IV. *C. Fannio, M. Valerio Coſſ.* Quod etiam teſtatur *Donatus*, Præfatione in hanc fabulam: *Edita eſt quarto loco M. Valerio, & C. Fannio Coſſ.* Poſt Phormionem quinta eſt edita Eunuchus, iiſdem Coſſ. iiſdem Ædilibus; habes id ex *Didaſcaliis*, & *Donati* Præfatione in hanc fabulam: Anno nimirum ab Urbe cond. DXCIII.

Bis eodem die producta in ſcenam, tertium denique acta: pretium octo millibus ſeſtertiûm, numeratum eſt Poetæ.

Adelphœ ſexta eſt Comœdia à Terentio facta, eaque edita eſt Lucio Anicio, M. Cornelio Coſſ. hoc eſt, Anno ab U. C. DXCIV. Ludis funebribus L. Æmilii Pauli, ut habes in *Didaſcaliis*. Iiſdem Ludis funebribus relata eſt Hecyra, ſed non placuit, ut eſt in *Didaſcaliis*. Prius tamen in ſcenam producta eſt Hecyra quam Adelphœ, ut colligo ex *Donato*, qui dicit: *& factam & editam quinto loco.* Male, ut audivimus: niſi perinde habueris primam illius editionem, Cn. Octavio, T. Manlio Coſſ. quaſi omnino edita non eſſet, cum neque ſpectata neque acta tunc ſit: neque tum male dices quinto loco, cum producta eſt his Ludis funebribus Æmilii Pauli ante Adelphœ. Quare audiendus non eſt *Donatus*, qui eam *ſecundo loco actam dicit, etiam tum rudi nomine Poetæ, itaque ſic pronunciatum*, Adelphœ Terentii, *non* Terentii Adelphœ: *quod adhuc de fabulæ magis nomine Poeta; quam de Poetæ nomine fabula commendaretur.* Quæ futilis argumentatio eſt: nam nulla fabularum Terentii pronunciata eſt Terentii; exempli gratia, Phormio, Heautontimorumenos, antequàm tertium edoceretur Eunuchus. Idque obſervat *Donatus* Præfatione in Eunuchum, tertium editam fuiſſe poſt Adelphorum editionem.

ARGU-

ARGUMENTA PHILIPPI MELANCHTHONIS IN PUBLII TERENTII COMOEDIAS.

IN ANDRIAM.

NUllus eſt omnino ſcriptor in Latina lingua, quem tantopere cognoſci ediſcíque retulerit, atque Terentium. Nam cùm prima virtus in oratione ſit propriè loqui, nec proprii ſermonis artificem meliorem Terentio habeamus, dignus planè eſt, in quo perdiſcendo plurimum operæ ac ſtudii ponamus. Et ab iis qui docent pueros, ſuperſtitioſam etiam diligentiam in hoc authore enarrando requiro. Primùm prodeſt monere, quæ Comœdiæ natura ſit, quídve ſpectarint Comœdiarum Authores: nomen unde factum ſit. Atque hæc quidem Donatus copiosè expoſuit. Convenit autem inter omnes, Authores Comœdiarum voluiſſe & communium morum & caſuum exempla proponere: quibus velut admoniti, prudentiùs judicemus de rebus humanis, & genere orationis facundiam locupletare. Quæ inculcabunt profeſſores eò diligentius, ut ſciant pueri, quid ex illis petere debeant, quem fructum facturi ſint legendis Comœdiis. Nam quo propius cognorint & vim literarum, & utilitatem, eò impenſius juvat diſcere. Porrò nomen Comœdiæ, factum eſt, ut plurimi dicunt, ἀπὸ τῦ κώμυ, id eſt, à comeſſatione, & ἀπὸ τῆς ᾠδῆς, id eſt, à carmine: ut ſit convivale carmen. Nam in conviviis primùm jocoſo quodam carmine, civium vitia juventus liberiùs taxabat. Poſtea, ars acceſſit, & theatrorum conſuetudo. Ariſtoteles περὶ ποιητικῆς, de nominis origine aliter ſentit, nec piget adſcribere ejus verba: ὡς κωμῳδοὺς ὐκ ἀπὸ τῦ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατ' κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ὐκ τῦ ἄστυ. Cætera Donatus. In recenſendis argumentis fabularum, conſilium Poetæ ſumma cura exponendum eſt. Quarum perſonarum deſcriptiones in primis admirationem mereantur, in quibus locis plurimùm commoretur Poeta, ubi plurimum nervorum, plurimum eloquentiæ oſtentet: quos locos ita commendent pueris, ut & familiariter ament, & tanquam digitos ſuos nôrint. Et ob hanc cauſam fabularum omnium argumenta, veteri more, in περίπαυν, διάπαυν, κλάσεις φέρω, partiantur, ut diſtributa faciliùs adſequatur juventus. Ferè autem fabulæ continent periculum quoddam: nuſquam enim conſilio locus eſt, niſi in dubiis rebus. Neque verò aliud eſt Comœdia, niſi humanorum conſiliorum & eventuum imago quædam. In Andria periclitatur Pamphilus, ut Glycerio eidem promiſſam præſtet, poſtquam patri per errorem pollicitus eſt, futurum ſe in ejus poteſtate, ac ducturum quam vellet. Eſtque hæc veluti σάσις, fabulæ. Conſilia omnia, querelæ omnes, argumenta omnia huc referenda ſunt. Et tota fabula ſimilis eſt orationi generis ſuaſorii. Nam variè de tota re uſa conſultant ſenes, adoleſcentes, ac ſervi. Sed ut argumentum propius attingere queant pueri, ordine ſingulas partes referemus.

Periculum protaſis.

Cùm amaret Pamphilus Glycerium, eique fidem dediſſet ducturum ſe

eſſe uxorem, pater, qui amare filium compererat, conſilium capit abſtrahendi ejus à Glycerio, ſimulat ſe uxorem daturum, poſcitque ut ne filius id recuſet. Is cùm & patrem vereretur, & Glycerium deſerere parum pium judicaret, pendet animi, nec habet quò ſe vortat. Ibi Davus intelligens ſimulari rem à patre, conſulit herili filio, ut polliceatur patri, ſe in ejus poteſtate futurum, periculi nihil eſſe, quandoquidem ſimulentur nuptiæ: filius obſequitur, quanquam ægrè pollicetur patri ducturum ſe quam vellet.

Epitaſis.

Interea ſpargitur de Pamphili nuptiis rumor, reſciſcunt & mulierculæ quibus cum Glycerio conſuetudo erat. Et pater cum à filio quod voluerat extorſiſſet, non jam ſimulat rem; ſed ſeriam fabulam orditur. Chremetem orat, ut gnatam det uxorem filio ſuo; facilè impetrat. Hîc de Pamphilo actum fuit: maturare nuptias pater ſtudet, & filius pollicitus erat ſe in patris poteſtate futurum eſſe. Quæſo, quomodo ex his turbis ſe explicet? quid faciat Pamphilus? Hic Davus, cujus imprudentiâ periculum contractum erat, cum dolus non ſucceſſiſſet, Chremetem deterret à nuptiis, fidem faciens amari aliam à Pamphilo.

Cataſtrophe.

At pater rem urget: & proceſſiſſet, niſi caſus qui ſæpe plus valet quàm ratio, dubiis rebus opem attuliſſet. Venit quiſpiam Crito, qui docet Glycerium Chremetis filiam eſſe, gratum omnibus nuntium. Nuptiæ ex ſententia Pamphili conficiuntur. Vide ex quanto periculo, caſu evaſerit Pamphilus.

Eſt autem in more Terentio, in prima ferè ſcena longa narratione commemorare occaſionem fabulæ: atque eas narrationes plurimi fecerunt veteres. Sic in Andria exponit Pamphili amores, & patris conſilium, quo is filium à Glycerio divulſurus erat. In reliquis ſcenis pergit conſilium exequi. Sunt aſperſa narrationi illi primæ multa rhetorica ornamenta. Eſt enim mirabiliter aucta, commemoratione morum, ſtudiorum, ſodalitii Pamphili, qua occaſione Pamphilus deperire in Glycerium cœperit, ubi pater id primùm deprehenderit. Hæc accuratè expendet profeſſor, & velim hîc immodicè etiam anxium eſſe ἐν πολυσημονεῖν interpretem. Eſt enim modis omnibus efficiendum, ut mirentur, ut ament hunc authorem pueri. Id ita fiet, ſi rectiſſimè intellexerint. Exigendum ab ipſis pueris, ut ſuo marte, argumenta fabularum condant, ut locos aliquos retexant, & pluribus exponant, & tanquam ceram refingant: quæ exercitatio, præterquàm quòd familiariorem hunc Poetam facit, facundiam etiam alit. Finguntur hîc cordati ſenes, Davus veterator, honeſta ac pia mente præditus adoleſcens Pamphilus. Verùm ut Pamphili ingenium rectius perſpici poſſet, & ut ali quanto plus in fabula turbæ eſſet, confertur cum eo Charinus Pamphili diſſimillimus: nihil moderatum in hoc, nihil conſilii: contrà in illo moderatiora omnia penè, quam vel ætas poſcit, vel ſinit amor.

In primis mirentur eloquentiam Poetæ in Pamphili querelis, in ſcenæ narrationibus, conſultationibus, & objurgationibus. Ab his exemplis & verba, & figuras Latini ſermonis, & dicendi rationem aſſueſcant petere adoleſcentes: felicius haud dubiè collocaturi operam, quàm ſi interea, velut formicæ Indicæ, aurum conveherent.

IN EUNUCHUM.

COmœdiæ ut hominum vitam, caſus, conſilia imitentur, pericula continent, quòd & conſiliis, & fortunæ, in periculis maximè locus eſt. Itaque cum diſcutere periculum ratione contendant perſonæ, finguntur varia conſilia, in quibus alia fallunt, alia felicia ſunt. Sæpe plus caſus poteſt, quàm ratio. Dominatur ferè in rebus fortuna.

Superiori fabulâ propoſuit modeſti adoleſcentis exemplum: is de officio ſuo honeſtè conſultat. Hîc nulla ſunt honeſta exempla, nullum honeſtum conſilium. Nam meretricii amores deſcribuntur: ut hoc exemplo cernant juvenes, tanquam in ſpeculo, amentiam hujuſmodi amatorum. Eſt autem duplex propemodum fabula. Propterea geminum argumentum recenſeo.

Primas Thraſo in hac fabula tenet. Ei cum pollicita eſſet Thais, facturam ſe ſui copiam dies aliquot, fallitur is tamen; eaque protaſis fabulæ eſt. Cum Thraſone confertur Phædria: niſi enim rivalem haberet Thraſo, nihil periclitaretur in amore.

Epitaſis fabulæ eſt, cum minatur ille ſe oppugnaturum vi ædeis Thaidis. Cataſtrophe ridicula eſt. Nam Thraſo jam fractus, precibus impetrat, ut aliqua ſaltem in parte apud Thaidem hæreat. Porrò quia hæc fabula varia eſt, multúmque habet turbarum, caſu exoritur alius tumultus: vitiatur virgo, quam Thaidi miles donarat. Sed eſt læta ejus quoque periculi Cataſtrophe. Nam uxor datur hæc adoleſcenti qui eam compreſſerat.

Ut Thraſonem ridiculum amatorem fingeret, addit Gnathonem qui ejus mores mirificè depingit, ut ardelionem agnoſcas.

In ſuperiori fabula plurimæ ſunt conſultationes, & tota ferè conſtitit in genere deliberativo. Hîc plus eſt expoſtulationum, & accuſatorio ſeu judiciali generi ſimilior eſt. Nullum autem vitæ genus eſt, ubi non plurimum Thraſonum reperias: neque ulli ferè rebus humanis perniciosiores ſunt, quàm id genus, ſi contingat imperare. In templis, in aulis, in rebus publicis omnibus omnia miſcent, ut emereantur vulgi plauſum. Quare diligenter eſt intuenda, contemplandáque Thraſonis imago in hac fabula, ut diſcas, quàm ſint inepti, quàm nihili ardeliones iſti. Somnia verius hominum, quàm homines dicas. Refert autem conferre cum hac ſimiles alicubi deſcriptiones: qualis eſt apud Martialem Attali, apud Catullum Suffeni: nec piget adſcribere, ut ediſcant pueri.

AD VARUM.

Suffenus iſte, Vare, quem probè noſti,
Homo eſt venuſtus, & dicax, & urbanus.
Idemque longè plurimos facit verſus:
Puto eſſe ego illi millia, aut decem, aut plura
Perſcripta, nec ſic, ut fit in Palynxyſto,
Relata: chartæ regiæ, novi libri,
Novi umbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia æquata.
Hæc cum legas, tum bellus ille, & urbanus
Suffenus, unus cæprimulgus, aut foſſor
Rurſus videtur: tantum abhorret ac nutat.

Hoc

Hec quid putemus esse? quid modò scurra,
Aut si quid hac re tristius videbatur,
Idem infaceto est infacetior rure.
Simul poemata attigit, neque idem unquam
Æque est beatus, ac poema cum scribit:
Tum gaudet in se, tamque se ipse miratur.
Nimirum idem omnes fallimur: neque est quisquam,
Quem non in aliqua re videre Suffenum
Possis: suus cuique attributus est error,
Sed non videmus manticæ quod in tergo est.

IN ATTALUM.

Declamas bellè, causas agis, Attale, bellè,
Historias bellas, carmina bella facis:
Componis bellè mimos, epigrammata bellè:
Bellus grammaticus, bellus es astrologus:
Et bellè cantas, & saltas, Attale, bellè:
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil bene cum facias, facis attamen omnia bellè
Vis dicam quid sis? magnus es ardelio.

IN HEAUTONTIMORUMENON.

TAnta hujus fabulæ elegantia est, ut plerique à Lælio, quo illis temporibus Romæ nemo fuit eloquentior, scriptam existimarent: & Poeta ipse testatur in hac puram esse orationem, quam laude nulla potest amplior excogitari. Quid est enim admirabilius, quàm sermo elegans & venustus? Neque prædicaturus hoc palàm fuerat Comicus, nisi novam, insignem, & pene divinam sermonis elegantiam esse judicasset. Depingit autem parentum vitia. Nam Menedemus liberaliter amantem Cliniam justo inclementius tractat, adolescentem modestum & frugi. Quem postquam domo ejecit, victum jurgiis & contumeliis, multo impotentius desiderat: adeò multifariam hic peccat. Huic seni opponit Chremetem monitorem: sed quem postea videas multo plura quàm Menedemum peccare. Primùm is nunquam olfecit perdirè amare filium, & compilari se à scorto sumptuoso. Pòst ubi resciscit multò fert impotentius id mali, quàm illa solebat Menedemus: ut agnoscas ferè ita accidere, ut foris, non domi sapiamus.

Epitasis.

Porrò quia fingebat Poeta velut oculis captum Chremetem, qui insignia filii vitia non cernat, adducit patri ob oculos filii amicam: idque hìc periculi est, ne resciscat Chremes, Bacchidem filii amicam esse. Huc omnia consilia, omnes dolos servuli referemus. Et à Chremete prius argentum emungitur Bacchidi numerandum, quàm comperit filii rem agi. Fallitur autem, cum fingitur Bacchis esse Cliniæ. In prima fabulæ parte, ubi Menedemum confirmat Chremes, oratio est deliberativi, seu suasorii generis, qua hìc consolatur, erigit, monet animi ægrum vicinum. In reliqua fabulæ parte, quæ periculum continet, res omnis translatione rhetorica agitur: quia quæ ad Chremetis filium pertinent, omnia imputantur Menedemi gnato. In primis admirabilis est hic servulus, cujus callidissimis consiliis neuti-

neutiquam reſpondent eventus. Nec vulgariter de ſuo conſilio ſibi ipſe placet, cum ait: Hic me magnificè effero, &c. Eſt ea mirifica omnino imago humanorum & conſiliorum & eventuum. Fallunt enim ferè aſtutiſſima conſilia mortales: Sicut Ciceronem fefellit eventus belli, adverſus Antonium ſuſcepti. Extant exempla in hiſtoriis innumerabilia.

IN ADELPHOS.

Protaſis.

ERipuerat Æſchinus lenoni mulierculam, fratri gratificatus, qui illam amabat. Id poſtquam reſcivit Demea, aſpero & incommodo ingenio pater, de eo peccato cum Mitione, cui Æſchinum dederat adoptandum, expoſtulat, quæriturque ejus indulgentiâ corrumpi. Periclitantur itaque Æſchinus & ſervuli, quomodo lenoni ſatisfiat, quomodo celetur, Demea ne Cteſiphonis peccatum reſciſcat. Neque enim tam ipſe ſibi, quàm frater curæ eſt.

Præterea amabat ingenuam quandam Æſchinus, cui fidem dederat, uxorem ſe ducturum eſſe, quæ poſtquam raptam audivit pſaltriam, graviter perturbata eſt, metuens ne deſereretur. Habet hæc pars mira conſilia, miras technas ſervi, quibus fallitur Demea.

Epitaſis.

Reſciſcit Demea vitium oblatum eſſe ingenuæ ab Æſchino, ea verò de re miram Tragœdiam excitat. Magis commovetur, poſtquam deprehendit Cteſiphoni cum Pſaltria rem eſſe. Miſerè etiam angitur Æſchinus, cum in diſcrimen venit ne uxore excidat.

Cataſtrophe.

Hæ turbæ omnes, prudentia, & manſuetudine Mitionis ſedantur. Primas itaque in hac fabula ſenes habent. Confertur enim cum aſpero & inclementi patre urbanus & comis pater. Et huc omnia ſpectant, ut appareat in re domeſtica, publica, commerciis hominum, ubique nullam eſſe neque utiliorem, neque gratiorem virtutem comitate. Conſtat autem hæc Comœdia, magna ex parte accuſationibus & excuſationibus: crebras habet querelas, & pene tragica πάθη. Quare imprimis conducit ejus lectio ad locupletandam facundiam.

IN HECYRAM.

Protaſis.

UXorem duxit Pamphilus, cum Bacchidis meretriculæ amore tantopere teneretur, ut duobus menſibus uxorem ne attingeret quidem. Poſtea per conſuetudinem animus victus eſt: cœpit placere uxor. Porrò cum ipſe peregrè abeſſet, illa domum redit ad matrem, atque ibi parit menſe ſeptimo poſtquam nupſiſſet Pamphilo. Eam rem celat & affines & patrem anus. Ubi Pamphilus redit, comperit peperiſſe. Hic graviter adeò commovetur, cum aliunde concepiſſe exiſtimaret. Et cum per ſeſe dolent res Pamphilo (amabat enim mulierculam) tum moleſtum eſt ab ea divelli: neque enim honeſtum erat reducere. Periclitatur itaque Pamphilus, quomodo honeſtè dimittat uxorem, neve illius peccatum proderet. Hæc fabulæ Protaſis eſt.

Epitaſis.

Epitaſis.

Inſtant pater & ſocer, inſcii quid accidiſſet, ut domum reducat: præſertim cum nec ſocrus, nec mater, id quod ſenes falſo ſuſpicati fuerant, obſtarent. Quanquam autem permoveri non poſſet Pamphilus ut reduceret, tamen cauſam conſtantiſſimè diſſimulat. Itur eò, ut putent Bacchidis amore devinctum, alieno ab uxore animo eſſe.

Cataſtrophe.

Bacchis accerſita, fidem facit nihil ſibi cum Pamphilo rei eſſe. Hîc autem prodendum peccatum uxoris fuit, aut reducenda: verùm caſu periculum diſcutitur. Fortè enim Philumenæ annulum ſocrus in digito Bacchidis conſpexit, quem olim Pamphilus ſtupratæ in tenebris Philumenæ detraxerat. Is annulus teſtatur ex Pamphilo puerum ſuſceptum eſſe. Ita redit in gratiam cum uxore Pamphilus. Jucunda eſt cum uxoribus ſenum concertatio, quæ monet ſæpe errore & falſis ſuſpicionibus fieri ut diſſentiant conjuges. In primis autem inſignis eſt humanitas, & fides Pamphili in hac fabula.

IN PHORMIONEM.

Protaſis.

CUM Antipho abſente patre in puellam quandam unicè deperiret, nec poſſet ea potiri, niſi uxorem duceret, (erat enim civis Attica) fortè nuptiæ confectæ ſunt technis ſycophantæ cujuſdam Phormionis. Is enim ex compoſito diem dicit Antiphoni, fingit puellam ei cognatam eſſe, neque quenquam alium propiorem cui nubat. Facilè eſt vincere non repugnantem. Ita legibus ducere cogitur Antipho.

Epitaſis.

Non probatur avaro patri, ubi rediit, factum: ut qui malebat filio opulentam aliquam & dotatam obtrudere. Quare cum Phormione expoſtulat, cur in has nuptias ſe abſente filium conjecerit. Tandem paciſcitur etiam mercedem, minas triginta, ſi receperit ad ſe puellam. Ibi verò & Antipho in diſcrimen venit, ne per eam conditionem, ipſe unicè charam & jucundam conjugem amitteret.

Cataſtrophe.

Interea domum redit & patruus Antiphonis, hic fidem facit puellam Antiphoni nuptam, ex ſe in Lemno ſuſceptam eſſe, ubi cum muliercula quadam conſueverit: gaudetque ita caſu cecidiſſe, ſe abſente, ut is duceret, quam maximè ipſe generum cuperet, & paulo antè ambibat. Ita fit ut & Antipho retineat uxorem, & nuptiæ patri probentur.

Secunda Cataſtrophes pars.

Porro triginta minæ quos ludos reddidere! Has extorſerat Phormio, quanquam diſſimularet dandas alteri adoleſcenti Phædriæ, qui citharistriam mercaretur: & jam perierat pecunia: quam cum repoſcunt ſenes, ſycophanta prodit Chremetem apud uxorem, & docet conſueſſe cum alia quadam peregrè, ſimulque impetrat, ut Phædriæ id argentum condonetur. Eſtque ridicula admodum κωλακρέτης pars, ubi mulier maritum objurgat parùm memorem fidei ſuæ.

P. TERENTII
CARTHAGINIENSIS AFRI
ANDRIA.
CUM
Interpretatione & Annotationibus.

Acta Ludis Megalenſibus, M. Fulvio & M. Glabrione Ædilibus Curulibus. Egerunt L. Ambivius Turpio, & L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Flaccus, Claudii filius, tibiis paribus, & imparibus: dextris, & ſiniſtris. Et eſt tota Græca. Edita M. Marcello, & C. Sulpitio Conſulibus. Anno ab urbe condita DCLXXXVII. *Ante Chriſtum natum* DLXII.

ANNOTATIONES.

ANDRIA.] Hæc Comœdia prima Terentii nominatur Andria, ab Andro Inſula Maris Ægæi (l' *Archipelague*) hodie *Andrò*.

Ludis Megalenſibus.] Exhibita in ludis Scenicis, Cybele magnæ Deorum matri ſacris.

M. Fulvio, & M. Glabrione Ædilibus.] Ædiles erant Magiſtratus Romæ, ex eo dicti, quòd ædes ſacras, & privatas curabant, ut annonam quoque, & ludos & ſpectacula publica, quæ populo exhibebant; propterea Fabulas, Tragœdias, & Comœdias à Poëtis emebant, agique mandabant. Primò Ædiles ex plebe creati ſunt: deinde duo ex Patriciis adjuncti, qui Curules nominati ſunt, quòd honoris causâ, in Curiam curru veherentur: in quo ſella eburnea erat impoſita, in quâ conſiderent.

Modos fecit Flaccus.] Id eſt, numeros compoſuit Canticorum, qui poſt ſingulos Actus canebantur, eoſque diſtinguebant.

Tibiis paribus, & imparibus: dextris & ſiniſtris.] Tibiæ dextræ, & ſiniſtræ dictæ ſunt à lateribus unde inflarentur. Pares ſunt dextræ, vel ſiniſtræ, ſi ſolis dextris, vel ſolis ſiniſtris caneretur: impares, ſi unâ dextrâ, alterâ ſiniſtrâ: quæ impares dictæ ſunt, quia ut numero foraminum, ſic etiam ſono differebant. Nam dextra pauciora habebat foramina, ac proinde ſonum graviorem: ſiniſtra plura, idcircò ſonum erat acutior. Quòd ſi dextra, & ſiniſtra jungerentur, ſonus erat mixtus ex gravi, & acuto. Dextræ quoque Lydiæ dicebantur; ſiniſtræ Sarranæ à Sarrâ, quæ aliter Tyrus dicta eſt, unde Sarranum oſtrum, pro purpurâ Tyriâ. Dextra, & ſiniſtra dictæ ſunt Phrygiæ. Lydiæ conveniebant rebus gravibus; Sarranæ, ſive ſiniſtræ jocis. Phrygiæ adhibebantur, ſi jocis gravitas miſceretur. Hæc fabula Andria acta fuit tibiis paribus, partim ſolis dextris; partim ſolis ſiniſtris: nec enim ſemper in tota fabula iiſdem modis utebantur, ſed ſæpe eos mutabant: quod cum fiebat, adſcribi ſolebat, MM.C. hoc eſt, mutantur modi Cantici.

Et eſt tota Græca.] Id eſt argumenti Græci, nam in ea inducuntur Græci, cunctaque ſcribuntur ſecundum ritus Græcorum. Græcæ Comœdiæ dicuntur Palliatæ, ut Latinæ Togatæ: nam Græci ſuper Tunicam Pallium inducebant, Latini verò Togam.

Edita M. Marcello.] Priſcum quidem, & primum fuit inſtitutum Romanorum, per annos Regum & Conſulum, tempora notare: mos verò, numerare res geſtas ab annis Urbis conditæ, ſerò cœpit,

FABULÆ INTERLOCUTORES.

SIMO, ſenex, à ſimo naſo nominatus. Simi iracundi.
SOSIA, Libertus. A σώζειν, ſervare, in bello ſervatus.
DAVUS, Servus. A Patria, Davi enim iidem ac Daci.
MYSIS, Ancilla. A Patria Myſia.
PAMPHILUS, adoleſcens. A τὸ πᾶν, & φίλος;
CHARINUS, adoleſcens. A χάρις, gratioſus.
BYRRHIA, Servus. A πυῤῥὸς, rufus.
LESBIA, obſtetrix. A Lesbo patria ferace vini ſuaviſſimi.
GLYCERIUM, amica Pamphili. A γλυκερὸς, dulcis.
CHREMES, ſenex. A χρεμπτίζειν, ſcreare, quòd ſenes ſcreare ſoleant.
CRITO, hoſpes Andrius. A κρίτης, judex.
DROMO, Lorarius. A δρόμος, curſus.

Argumentum Andriæ.

CHREMES Athenienſis profecturus in Aſiam, commiſit cuſtodiæ fratris ſui Phaniæ Paſibulam filiolam ſuam. Poſtea Phania fugiens bellorum motus, quibus tunc Græcia ardebat, ſequitur fratrem ſuum in Aſiam; ſed naufragio facto ad Andrum Inſulam, ibi excipitur hoſpitio à quodam cive; & non ità multò pòſt moritur. Civis hoſpes Paſibulam, orbam Phania patre, educat cum Chryſide filiâ, eamque nominat Glycerium; tandemque ipſe quoque decedit è vitâ. Chryſis verò inops, & à cognatis neglecta, Athenas navigat; abductâ ſecum Glycerio: ubi cum aliquandiu vitam toleraſſet nendo lanam, & texendo telam, ad poſtremum, victa blandiciis, & promiſſis adoleſcentum, incepit facere quæſtum corpore. Pamphilus autem Simonis filius inter cæteros ad eam ventitabat; iſque amore Glycerii accenſus, primus, ſoluſque cum illa rem habuit, deditque fidem ex ſe gravidæ, ſe eam ducturum uxorem. Erat autem & Chremeti altera filia Philumena, hanc ille bonâ Pamphili impulſus famâ, ſponder Simoni uxorem pro filio Pamphilo, ejus rei inſcio: & de communi ſenum ſententiâ dies conſtituitur faciendis nuptiis. Interea Chryſis moritur, & Chremes cognoſcit Pamphilum habere Glycerium (quam ignorabat eſſe filiam ſuam) loco uxoris. Quapropter negat ſe ei daturum filiam uxorem. Pamphilus ea re intellecta, gaudet ſummopere. Contra Simo pater ejus ingenti dolore afficitur: attamen eum diſſimulat, fingitque ſe parare nuptias, quaſi mox futuras, ut animum filii exploraret, velletne uxorem, an recuſaret; hoc cogitans, ſe, ſi negaret, juſtam habiturum cauſam eum objurgandi, cogendique: quod ſi ei obſequeretur, ſe facile Chremetem placaturum, atque ita nuptias factum iri. Itaque præteriens apud forum, ſecuro, & nihil tale metuenti filio; Pamphile! inquit, uxor hodie tibi ducenda eſt: abi domum, & para te. His verbis attonitus adoleſcens, quid faceret, aut conſilii ca-

peret

peret nesciebat; verum Davus servus cognitâ Simonis mente, & astutiâ, persuadet Pamphilo ut patri dicat se paratum esse uxorem ducere: hac enim ratione, eum omnem præcisurum patri occasionem se objurgandi; nec tamen esse verendum, ne nuptiæ fiant; nunquam enim Chremetem ei semel repudiato filiam suam uxorem daturum. Verùm longè res aliter evenere. Simo enim exorat Chremetem, & Pamphilus in verarum nuptiarum discrimen injicitur: at forte fortuna, eo ipso die Glycerium exactis mensibus peperit filium; quem Davus, ut impediret nuptias, apponit foribus Simonis. Chremes in eum incidit, & cognoscit natum esse ex Pamphilo: hanc ob rem eum generum rejicit. Inde turbæ maximæ concitantur; donec Crito Andrius, Chrysidi genere proximus, Athenas advenit, ad petendam ejus hæreditatem. Ejus interventu Chremes agnoscit Glycerium, anteà dictam Pasibulam, esse suam filiam; quam vehementer amatam à Pamphilo, dat ei uxorem; & Philumenam alteram filiam collocat Charino sodali Pamphili. Itaque nuptiæ ingenti omnium lætitia celebrantur.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

SOrorem falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidaque facta, dat fidem, uxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis: atque ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias; cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suasu non repugnat Pamphilus,
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperatò agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

INTERPRETATIO.

Pamphilus Simonis filius, pudicitiæ Glycerii, filiæ Chremetis, vitium offert. Hæc falsò credebatur soror Chrysidis meretriculæ ex Andro insulâ; quam Glycerium cùm gravidam fecisset Pamphilus, dat ei fidem se hanc uxorem ducturum: nam pater Simo illi desponderat aliam Chremetis filiam, nomine Philumenam: utque rescivit Simo filium captum esse amore Glycerii, fingit nuptias se illi parare mox faciendas, volens deprehendere animum Pamphilî de uxore ducenda, ille suasu Davi servi, ait patri Simoni, se quam is dederit uxorem libenter accepturum: sed ut Chremes vidit puerulum natum esse ex Glycerio, Pamphilum generum rejicit, nuptias recusat: mox filiam Glycerium cum agnovisset præter spem, dat eam Pamphilo, aliam nomine Philumenam dat etiam in uxorem Charino.

ANNOTATIONES.

Periocha est brevis explicatio rem comprehendens, à περιέχειν comprehendere, complecti.

C. Sulpitii.] Sulpitius Apollinaris, ille est, qui à Gellio sæpe laudatus, Pertinacem Imperatorem literas docuit.

PROLOGUS.

CUM primùm Terentius Poëta animum applicuit ad faciendas Comœdias, credidit hunc sibi tantum laborem imponi, ut Comœdia, quas fecisset, populum delectarent: verùm animadvertit, multo aliter quam putaverat, evenire: nam in prologis scribendis, cogitur uti opera aliter atque convenit; cum argumentum fabulæ non exponat sed respondeat criminationibus Lucii Lavinii veteris Poëtæ malevoli. Nunc autem animum attendite, de qua re adversarii hunc vituperent, Menander Poëta Comicus Græcus fecit Perinthiam & Andriam, Comœdias. Qui unam earum noverit, ambas noverit; adeo simili sunt factæ argumento, sed dissimili tamen sermone, & modo loquendi. Terentius fatetur quidem se transtulisse ex Perinthia, Comœdia Græca Menandri, in suam Comœdiam Andriam Latinam quæ sibi commoda visa sunt, hisque usum tanquam sibi propriis. Hanc rem isti culpant: ideoque disputantes aiunt, indecorum esse fabulas Comicas corrumpi, alteram alteri immiscendo.

POETA cùm primùm animum ad
scribendum appulit,
Id sibi negotî credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verùm aliter evenire multò intelligit:
Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris Poëtæ maledictis respondeat. (vortite.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso, animum ad-
Menander fecit Andriam & Perinthiam:
Qui utramvis rectè nôrit, ambas noverit.
Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ ac stylo.
Quæ convenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Isti id vituperant factum, atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.

ANNOTATIONES.

Prologus est oratio, quæ ad spectantes, ante fabulam habetur: estque vel commendatitius, vel relativus, vel argumentativus, vel mixtus. Commendativus est, quo fabula, vel Poëta commendatur: relativus sive anaphoricus est, quo maledicta adversario, aut gratiæ populo referentur: argumentativus, sive hypotheticus est, quo argumentum fabulæ narratur: mixtus est, qui plura horum aut omnia in se continet. Hic Prologus est anaphoricus, sive relativus, defensionem Poëtæ adversùs malevolorum accusationes suscipiens.

1 *Appulit.*] Appellere proprie est, ex alto mari in portum invehi: cui contrarium est solvere, cum funibus solutis, navis è portu discedit.

5. *Operam abutitur.*] Abutitur prologo Terentius, quoniam non explicat argumentum, quod vere prologi est officium, sed respondet malevolis, quibus facit invidiam.

9. *Menander.*] Fuit Poëta Græcus princeps novæ Comœdiæ, de quo Ovidius, lib. 1. Am

Dum fallax servus, durus pater, improba lena
Vixerit, & meretrix blanda, Menander erit.

Ad ejus exemplum Terentius se composuit, ideò dimidiatus Menander à C. Cæsare nominatus fuit.

Perinthiam.] Perinthia Comœdia Menandri dicta à Perintho urbe Thraciæ, quæ Pera est Volaterrano, Rodosto Bellonio, Pantiro Castaldo.

In Andriam ex Perinthia transtulisse.] Donatus ait Terentium primam Scenam Perinthiæ Menandri, in suam Andriam transtulisse.

Contaminari non decere fabulas.] Contaminari res dicitur, cum alteri rei ita immiscetur, ut neutra incorrupta maneat. Livius, lib. 4. *Contaminari sanguinem suum patres, confundique jura gentium rebantur.* Sic Lavinius vitio dabat, quod Terentius mutuabatur ex Menandro ea quæ in rem suam faciebant, & ex multis Comœdiis unam faceret.

Faciunt

Faciunt næ intelligendo ut nihil intelligant:
Qui cùm hunc accuſant, Nævium, Plautum, En-
Accuſant, quos hic noſter Autores habet: (nium
Quorum æmulàri exoptat negligentiam
Potius, quam iſtorum obſcuram diligentiam.
Dehinc ut quieſcant porrò, moneo, & deſinant
Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.
Favete, adeſte æquo animo, & rem cognoſcite,
Ut pernoſcatis, ecquid ſpei ſit reliquum.
Poſthac quas faciet de integro Comœdias,
Spectandæ, an exigendæ ſint vobis prius.

Certe dum nimium intelligentes videri volunt, oſtendunt ſe nihil intelligere: nam cum hunc Poëtam noſtrum reprehendunt, etiam reprehendunt inſignes Poëtas Latinos, Nævium, Plautum, Ennium, quorum autoritatem Terentius ſequitur, quorum imitari exoptat liberam, & negligenti ſimilem in transferendo curam, potius, quam iſtorum ſervilem, & affectatam in reddendis verbis operam, pra nimia diligentiâ obſcuram. Verùm his denuncio, ut in poſterum taceant quieti, & deſinant maledicere, ne malefacta ſua videant manifeſta omnibus fieri. Vos quidem ſpectatores favete, adeſte benevoli, & ſpectate attenti hanc Comœdiam, ut perſcienter noſcatis, qua ſpes habenda ſit de reliquis, quas de novo Poëta faciet: utrum debeatis eas ſpectare, an è ſcena excludere.

ANNOTATIONES.

20. *Quorum æmulari exoptat negligentiam.*] imitandi modus alius eſt ſervilis, alius verò ingenuus. Servilis ille eſt, cum quaſi ſuperſtitione quadam, ab eo, quem imitandum nobis propoſuimus, ne tranſverſum quidem digitum diſcedere audemus: idcircò Horatius ait,

O imitatores ſervum pecus! ut mihi ſæpe
Bilem, ſæpe jocum veſtri movere tumultus!

Ingenua imitatio eſt, quando non verbum verbo reddimus, ſed ſic aliena tractamus, ut non pro alienis habeantur, ſed agnoſcantur pro noſtris: unde Horatius in Arte:

Ne verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres.

Subaudiendum (*ut*) Quo loco non negat fidi eſſe Interpretis verbum verbo reddere: ſed negat boni imitatoris eſſe id facere, ut vult quoq; Seneca Epiſt. 85. Similis debet eſſe imitator, quomodo filius, non quomodo imago. Certe operæ pretium erit hanc epiſtolam perlegere. Eadem ſentit Terentius.

27. *Exigenda.*] Id eſt, expellendæ. Sic idem Terentius in Prologo Hecyræ, partim earum ſum exactus: partim vix ſteti.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO, SOSIA.

Si. VOS iſtæc intro auferte: abite. Soſia,
Adeſdum: paucis te volo. *So.* dictum puta:
Nempe ut curentur rectè hæc. *Si.* imo aliud.
So. quid eſt,
Quod tibi mea arş efficere hoc poſſit amplius?

Si. Vos ſervi tollite iſta, quæ emi apud forum, & inferte ea in ades; feſtinate. Soſia, accede. Paucis verbis volo tecum loqui. So. *Puta te jam mihi dixiſſe, quod volebas, & me intelligere; nempe ut hæc obſonia quæ emiſti, rectè apparentur?* Si. *Imo aliud eſt.* So. *Quid eſt aliud præter hoc, quod tibi mea ars efficere poſſit?*

ANNOTATIONES.

ACTUS.] Actus, majores ſunt fabulæ partes; Scenæ minores. Actus vocantur, quia variæ in quoque Actu ſunt actiones. Scena Græcè ſignificat tentorium; nam priſcis temporibus ante uſum Theatrorum, ſub frondibus, & umbraculis agebant. Scenæ in fabula ſunt, cum novarum perſonarum egreſſus & ingreſſus fiunt è Scena in Theatrum.

2. *Paucis te volo.*] Duplex hic defectus orationis, nam, *Verbis*, & *Allocuti* deſiderantur.

Si. Nihil iſtac opus eſt arte ad hanc rem quam
Sed iis, quas ſemper in te intellexi ſitas, (paro:
Fide, & taciturnitate. *So.* exſpecto, quid velis. 7
Si. Ego poſtquam te emi à parvulo, ut ſemper
Apud me juſta & clemens fuerit ſervitus, (tibi
Scis: feci è ſervo ut eſſes libertus mihi, 10
Propterea quod ſerviebas liberaliter.
Quod habui, ſummum pretium, perſolvi tibi.
So. In memoria habeo. *Si.* haud muto factum.
So. gaudeo.
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo; &
Id gratum fuiſſe advorſum te, habeo gratiam. 15
Sed mî hoc moleſtum eſt: nam iſtæc commemo-
Quaſi exprobatio eſt immemoris beneficî. (ratio
Quin tu uno verbo dic, quid eſt, quod me velis?
Si. Ita faciam. Hoc primùm in hac re prædico tibi,
Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ. 20
So. Cur ſimulas igitur? *Si.* rem omnem à prin-
cipio audies:
Eo pacto & gnati vitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis, Soſia,
Liberiùs vivendi fuit poteſtas. Nam antea 25
Quî ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,
Dum ætas, metus, magiſter prohibebant? *So.* ita eſt.
Si. Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,
Ut animum ad aliquod ſtudiũ adjungãt, aut equos
Alere, aut canes ad venandũ, aut ad Philoſophos:
Horum ille nihil egregie præter cætera 31
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter:

Si. Nihil iſtâ tua arte opus mihi eſt ad hanc rem, quam paro facere, ſed his virtutibus (quas ſemper cognovi in te eſſe poſitas) fide, & taciturnitate in ſecretis celandis. So. *Expecto quid velis me facere.* Si. *Ego, poſtquam te emi tunc, cum puer eſſes, ſcio, ut in conditione ſervili te ſemper habuerim clementer, & moderatè. Feci ut eſſes libertus mihi Patrono, non amplius ſervus domino. Præmium quam potui maximum, libertatem dedi tibi; quoniam libenter, ut liberi homines ſolent, non invitè, ut ſervi, ſerviebas mihi.* So. *Id in memoria habeo.* Si. *Nollem non factum eſſe.* So. *Lætor, ſi quid bene de te merui, aut adhuc mereo, quod probes, Simo; & id tibi placuiſſe in beneficii loco habeo: Verùm hæc quæ dicis mihi moleſta ſunt; nam hæc iſta longa recenſio tuorum in me beneficiorum eſt quaſi exprobatio, & accuſatio facta in eum, qui accepti beneficii oblitus eſt. Sed age dic ſemel, & breviter, quid eſt, quod velis me facere?* Si. *Ita faciam, dicam. Hoc ab initio te monitum volo: has nuptias, quas credis eſſe veras, veræ eſſe à me ſimulantur.* So. *Cur ſimulas igitur?* Si. *Rem omnem à principio audies, ſimulque cognoſces, quæ ſit ratio vitæ filii, & quod meum conſilium, & quid facere in hac re te velim: Nam, Soſia! is filius meus poſtquam egreſſus eſt annos primæ adoleſcentiæ, major ei vivendi arbitrio ſuo libertas conceſſa eſt. Nam antea quomodo quis poſſet ſcire, aut noſcere ingenium ejus, dum ætas puerilis, metus, magiſter ei moderabantur, & vitii cauſam præcidebant?* So. *Ita eſt ut dicis.* Si. *Et quod plerique omnium adoleſcentulorum ſolent facere, ut animum ad aliquod exercitationis genus adjungant, aut equos alere, aut canes venaticos, aut Philoſophis operam dare: ex his omnibus ſtudiis nullum vehementius quam alia affectabat, & tamen his omnibus mediocriter ſtudebat.*

ANNOTATIONES.

10. *Libertus.*] Libertus, eſt ſervus manumiſſus à domino, *id eſt*, Servitute liberatus, nam manus ſignificat poteſtatem.

12. *Summum pretium.*] Libertas dicitur inæſtimabilis à Juriſconſultis.

15. *Id gratum fuiſſe advorſum te,*] Advorſum hîc ſignificat erga.

16. *Sed hoc mihi moleſtum eſt:*] Apte ad hanc ſententiam Cicero inquit, *Odi ſum ſane genus hominum, officia exprobrantium; quæ meminiſſe decet potius is, in quem collata ſunt, non commemorare, qui contulit.*

24. *Exceſſit ex ephebis.*] Ἔφηβος, eſt extrema pars pueritiæ, prima adoleſcentiæ. Ephebus eſt, qui ad ætatem adoleſcentiæ pervenit, ad decimum quintum ætatis annum.

26. *Quî ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,*] Ingenium ejus, qui in poteſtate eſt, noſci non poteſt, cum is ſui animi non ſit rector, nec ei liceat, quod libet facere.

30. *Aut ad Philoſophos.*] Ellipſis eſt Terentiana: poteſt enim ſubintelligi, ire, animum applicare.

Gau-

Gaudebam. *So.* non injuriâ: nam id arbitror
Adprime in vita esse utile, *Ne quid nimis.*
Si. Sic vita erat: facile omneis perferre ac pati,
Cum quibus erat cunque unà, iis sese dedere,
Eorum obsequi studiis, advorsus nemini,
Nunquam præponens se aliis: ita facillime
Sine invidia invenias laudem, & amicos pares.
So. Sapienter vitam instituit: namq; hoc tempore
Obsequium amicos, veritas odium parit.
Si. Interea mulier quædam abhinc triennium
Ex Andro commigravit huic viciniæ,
Inopia & cognatorum negligentia
Coacta, egregia forma, atque ætate integra.
So. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
Si. Primum hæc pudice vitam, parcè ac duriter
Agebat, lana ac tela victum quæritans:
Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
Unus, & item alter; ita ut *Ingenium* est omnium
Hominum à labore proclive ad lubidinem;
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium
Perduxere illuc secum, ut unà esset, meum.
Egomet continuò mecum: certe captus est,
Habet. Observabam mane illorum servulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ (Cliniam
Illi id erat nomen. *So.* teneo, *Si.* Phædrum, aut
Dicebant, aut Niceratum: nam hi tres tum simul
Amabant. Eho! quid Pamphilus? quid? symbolum

Gaudebam hoc ingenio eum esse. So. Non sine causa gaudebas: nam id arbitror in primis utile in vita esse, Ut nequid agas supra modum. *Si. Sic ejus vita institutum erat, facilitate & suavitate morum, omnes perferre ac pati, quibuscunque unà conversabatur, horum voluntati sese accommodare, eorum obsequi studiis, nemini repugnans, nunquam se illis præferens: qua ratio facilis est ad laudem comparandam, & amicos sibi conciliandos.* So. *Sapienter vitam instituit: namque, ut tempus est,* Obsequium amicos, veritas odium parit. *Si. Interea dum Pamphilus sic honeste vivebat, tres abhinc annos, fœmina quadam ex Andro insula, in hanc viciniam se contulit, egestate, & negligentia propinquorum coacta: eximia forma specie, & florenti ætate. So. Hei timeo ne quid ista Andria apportet mali. Si. Primum hæc pudice, frugaliter, & laboriose vivebat, nendo lanam, & texendo telam victum quæritans. Aliquot Amantes accesserunt pretium libidinum pollicentes. Ita ut ingenium est omnium hominum à labore proclive ad libidinem, consensit policitationibus, deinde cœpit quæstum corpore facere. Qui tunc illam amabant, forte (ita ut fit) illuc filium meum perduxerunt ad Chrysidem, ut una cum illis conviveretur. Egomet statim cœpi mecum cogitare, captus est certe amore, habet vulnus. Observabam mane illorum servulos venientes ad Pamphilum, aut abeuntes. Sæpe ab his quærebam, Heus, puer, dic, quæso, quis heri Chrysidem habuit? Nam hæc Andria sic nominabatur.* So. *Scio.* Sic. *Respondebant, Phædrum, aut Cliniam, aut Niceratum; nam hi tres tunc simul amabant Chrysidem. Eho! dicebam, quid Pamphilus fecit? Quid fecit?*

ANNOTATIONES.

36. *Cum quibus erat cunque.*] Tmesis est, sive sectio pro cum quibuscunque erat.

43. *Huic vicinia.*] Id est in hanc viciniam. Dativus pro Accusativo, ut Nonius & Priscianus annotarunt. Donatus legit, hûc viciniæ.

46. *Hei vereor.*] Hei, interjectio timentis & dolentis

56. *Habet.*] Vulneratus est. Translatio ab Amphitheatro, ubi cum Gladiatores vulnus acceperunt, habere dicuntur. Virg. 12. Æn. *Hoc habet: hæc melior magnis data victima divis.*

57. *Heus.*] Adverbium vocantis.

58. *Dic sodes.*] Priscianus ait verbum esse defectivum, pro, si audes: sis, pro, vis. Precationem, vel exhortationem denotat.

61. *Symbolum dedit.*] Dicitur symbolum, & symbola à συμβάλλω, confero. Inter alia significata, est pecunia, quæ erogatur à quolibet convivarum. Latine, Collecta. Gallice, *l'Escot.* Anglicè, Shot or Club.

(*respondebant*) *partem suam contulit ad convivium, cœnavit, Gaudebam hæc audiens: Similiter alio die interrogabam, comperiebam nihil agi quicquam, quod ad Pamphilum attineret. Certe putabam eum satis à me exploratum esse, & magnum exemplum continentiæ exhibere: Nam qui cum hominibus talis ingenii conversatur, neque tamen eorum consuetudine ad libidinem impellitur, credo jam posse ipsum vitæ suæ moderamen, & regimen habere. Cùm hoc mihi pergratum erat, tum omnes una voce omnia bona mihi de illo dicebant, & me fortunatum omninò esse prædicabant, qui filium haberem tam bonæ indolis. Quid pluribus verbis opus est? Hoc secundo rumore adductus Chremes, cupidò me convenit, ut unicam suam filiam cum grandi dote uxorem daret filio meo. Placuit conditio mihi, itaque promissi sponsione filium meum ducturum Choremetis filiam. Hic nuptiis faciendis constitutus est dies.* So. *Quid ergo impedit quominus rejsa hæ nuptiæ fiant?* Si. *Audies. Circiter dies paucos, quibus hæc acciderunt, Chrysis hæc vicina moritur.* So. *O factum bene! Beatum me reddidisti. Metui Pamphilo ab istius Chrysidis consuetudine.* Si. *Tunc temporis filius meus frequenter aderat in domo mortuæ, cum illius amatoribus. Apparabat una funus. Aliquando collachrymabatur. Placuit tunc id mihi. Sic cogitabam, hic ob conversationem brevis temporis, mortem hujus mulieris ægre fert adeo, ut si familiaris ei longo tempore fuisset: quid si eam amasset? quid mei qui pater sum, causâ non faciet? Hæc ego officia putabam esse ingenii humani, & benigni. Quid te pluribus verbis detineo? Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo, nondum habens eum suspectum de amore.* So *Hem, quid est?* Si. *Tu audies. Exportatur cadaver. Imus. Interea inter mulieres, quæ ibi aderant, forte unam aspicio adolescentulam, formâ* So. *Bona fortasse.* Si. *Et vultu, Sosia! adeo modesto, adeo eleganti ut nihil supra dici possit.*

Dedit: cœnavit: gaudebam. Item alio die 62
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. Enimvero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ.
Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
Neque commovetur animus in ea re; scias
Tum jam ipsum habere posse suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas, 70
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chre-
Ultro ad me venit, unicam gnatam suam (mes
Cum dote summa filio uxorem ut daret.
Placuit: despondi. Hic nuptiis dictus est dies. 75
So. Quid obstat, cur non veræ fiant? Si. audies.
Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. So. ô factum bene!
Beasti: metui à Chryside. Si. ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chrysidem, una aderat
frequens; 80
Curabat una funus: tristis interim, (mihi.
Nonnunquam conlacrymabat. Placuit tum id
Sic cogitabam: hic parvæ consuetudinis
Causa mortem hujus tam fert familiariter:
Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri? 85
Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni
Mansuetique animi officia. Quid multis moror?
Egomet quoq; ejus causa in funus prodeo, (es.
Nihil suspicans etiã mali, So. hem, quid est? Si. sci-
Effertur, imus. Interea inter mulieres, 90
Quæ ibi aderant, forte unam adspicio adolescen-
tulam,
Forma. So. bona fortasse. Si. & vultu, Sosia,
Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra.

ANNOTATIONES.

66. *Conflictatur.*] Confligi, & conflictari res aliqua dicitur, cum ad aliam atteritur, affricatur. Ut cum lapis ad ferrum igniarii allidit, ad eliciendam scintillam.

75. *Despondi.*] Per mutuas stipulationes, & sponsiones matrimonia contrahebantur. Hinc sponsalia, sponsus, & sponsa.

90. *Effertur.*] Verbum funebre: solebant enim corpora mortuorum alte ferri humeris à propinquioribus, ut Metellus elatus fuit à filiis tribus Consularibus, duobus Triumphalibus, uno Censorio, & altero Prætore.

93 *Adeo venusto.*] Id est pulchro: à Venere. Venustas proprie de fœminis dicitur, dignitas de viris.

Quia

Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Visa est, & quia erat forma præter cæteras
Honesta, & liberali, accedo ad pedissequas;
Quæ sit, rogo: sororem esse aiunt Chrysidis.
Percussit illico animum, at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrymæ, hæc illa est misericordia.
So. Quam timeo, quorsum evadas. Si. Funus inte-
Procedit: sequimur: ad sepulchrum venimus. (rim
In ignem posita est: fletur. Interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
Satis cum periculo: ibi tum exanimat⁹ Pamphil⁹,
Bene dissimulatum amorem & celatum indicat:
Accurrit: mediam mulierem complectitur.
Mea Glycerium, inquit, quid agis; cur te is perditum?
Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneres,
Rejecit se in eum flens quam familiariter.
So. Quid ais? Si. redeo inde iratus, atq; ægre ferens.
Nec satis ad objurgandum caussæ: diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccavi, pater?
Quæ sese voluit in ignem injicere, prohibui,
Servavi: honesta oratio est. So. recte putas:
Nã si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
Si. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperisse Pamphilum (lò
Pro uxore habere hanc peregrinã. Ego illud sedu-
Negare factum: ille instat factum: deniq;
Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
Neget daturum. So. Non tu ibi gnatum? Si. ne
hæc quidem (cedo?
Satis vehemens caussa ad objurgandum. So. quî
Si. Tute ipse his rebus finem præscripsti, pater!

Quia tunc mihi visa est lamentari plusquam cætera, & quia illa erat formâ omnium venustissimâ, & maxime ingenuâ, accedo ad ancillas, quæ illam sequebantur, quæ sit, ab his quæro. Sororem respondent esse Chrysidis defunctæ. Hoc responsum illicò mihi commovit animum. At at (mecum dicebam) hinc illæ lacryma fluebant, hæc res, illa causa est, cur Pamphilus tam officiosus erat in curando funere; hæc excitavit illum ad tantam misericordiam erga Chrysidem. So. *Quam timeo ad quem finem procedat tuus hic sermo.* Si. *Interim exequiarum pompa progreditur: sequimur, ad sepulcrum venimus, in rogum posita est, deploratur. Interea hæc soror, de quâ locutus sum, ad flammam appropinquavit inconsideratius, satis cum periculo: ibi tunc exanimatus Pamphilus amorem, quem tantopere dissimulaverat & celaverat, demonstrat. Accurrit: mediam mulierem complectitur: Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum? Tunc illa reflexit se in eum admodum familiariter: ita ut quivis posset facile cernere amorem inter illos esse consuetum.* So. *Quid ais?* Si. *redeo inde iratus, ægrè ferens ea quæ Pamphilus ostenderat: nec tamen satis causa habebam ad illum objurgandum, hoc enim mihi dicere potuisset, quid feci? quam pœnam commerui? quod peccatum commisi, pater? Oppositi me ei, qua in ignem se precipitare voluit, illam à morte liberavi. Honesta excusatio hac est.* So. *Recte putas, nam si eum objurges, qui vitæ alicujus auxilium tulit, quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?* Si. *Venit Chremes ad me postera die, clamitans indignum facinus se deprehendisse, Pamphilum pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud factum esse pernegare cœpi. Ille instat factum. Postremo ita tunc discedo ab illo, ut ab eo, qui negaret se daturum uxorem filiam meo filio.* So. *Non tu filium tuum ibi objurgasti?* Si. *Ne hæc quidem causa satis valida fuit ad objurgandum,* So. *Dic mihi, quaso, cur non?* Si. *Nam is diceret mihi, tu ipse pater terminos constituisti meis voluptatibus,*

ANNOTATIONES.

96. *Forma honesta*] Id est eleganti. Horat. Sat. 2 lib. 1. —— *neque, si quid honesti est,*
Jactat, habetq; palam, quærit quo turpia celet.
Et liberali.] Sic liberale ingenium dicitur, libero homine dignum.

102. *Fletur*] Cadavere in rogum collocato, flebatur à propinquis, unde deplorata corpora mortuorum dicuntur, quibus ultimus luctus persolutus est. Et per metaphoram. Morbus deploratus, Ægroti deplorati, quibus nullo remedio succurri potest: & deplorata Resp. id est, eversa, de qua nihil melioris spei supereſt.

109. *Quam familiariter.*] Valla interpretatur per interjectionem: Quantum familiariter! & refert ad (*flens*)

119. *Ego illud sedulo*] Goveanus legit, Illi ego.

Prope

prope adeſt tempus, quum vita mihi agenda erit ex voluntate alterius, ſine nunc meo me vivere arbitrio. So. *Quanam igitur alia occaſio opportunior ſe dare poteſt ad eum objurgandum?* Si. *Si propter amorem uxorem nolit ducere: hac primùm punienda eſt, mihi ab illo facta injuria. Et nunc id laboro, ut prætextu ſimulatarum nuptiarum, veram objurgandi cauſam habeam: ſi nempe uxorem recuſet: tum etiam ut ſceleratus Davus, ſiquas fraudes excogitavit, eas omnes effundat; quoniam mihi nunc nocere ejus non poſſunt doli, quem ego credo totis viribus conaturum magis certe propter id, ut mihi incommodet, quam ut obſequatur filio.* So. *Quapropter?* Si. *Quaris?* mala mens, malus animus. *ejus ad id credendum me impellunt: cui quidem ego ſi ſenſero meis conſiliis obſiſtere, acerbiſſime eum puniam: ſed quid pluribus verbis opus eſt? Sin eveniat, id quod volo, ut in Pamphilo nulla ſit mora nuptiis: reſtat Chremes placandus, quem ſpero facile me exoraturum. Nunc tuum eſt officium, ut has bene ſimules fore nuptias, perterrefacias Davum, obſerves quid faciat filius, quid conſilii cum Davo capiat.* So. *Satis eſt. Curabo ea, quæ mihi imperas. Nunc jam intro eamus.* Si. *Præcede, ſequar.*

Prope adeſt, cùm alieno more vivendum eſt mihi:
Sine nunc meo me vivere interea modo.
So. Quis igitur relictus eſt objurgandi locus?
Si. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
Ea primum ab illo animadvertenda injuria eſt,
Et nunc id operam do, ut per falſas nuptias
Vera objurgandi cauſa ſit, ſi deneget.
Simul, ſceleratus Davus ſi quid conſilî
Habet, ut conſumat nunc, cùm nihil obſint doli.
Quê ego credo manibus pedibuſq; obnixe omnia
Facturum: magis id adeo, mihi ut incõmodet,
Quam ut obſequatur gnato. *So.* quapropter? *Si.* rogas? (ſenſero,
Mala mens, malus animus: quem quidem ego ſi
Sed quid opus eſt verbis? ſin eveniat, quod volo,
In Pamphilo ut nihil ſit moræ; reſtat Chremes,
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero confore.
Nunc tuum eſt officium, has bene ut adſimules
Perterrefacias Davum, obſerves filium, (nuptias,
Quid agat, quid cum illo conſilii captet. *So.* ſat eſt:
Curabo, eamus jam nunc intro. *Si.* i præ, ſequar.

ANNOTATIONES.

129. *Ea primum ab illo animadvertenda.*] Pro ejus injuria, ab eo illata: ſic Plaut. Foris concrepuit à Sene, id eſt Senis. Lucret. Fulgor ab auro, pro *auri*. Cicero, in Epiſt. Reus à Milone. Id eſt, accuſatore Milone. Animadvertere injuriam pro punire. Cicero in Verrem: Ea ſunt animadvertenda peccata, quæ difficillime præcaventur.

135. *Magis id adeò.*] Adeò, pro certe, ſine dubio. Virg 1. Georg.

Multum adeò raſtris glebas qui frangit inertes.

Sæpe ſumitur pro quoque, maxime apud Plautum. Subjectum poſt *atque*, auget ſignificationem. Cicero pro Cluentio: De foro atq; adeò de civitate ſublatus eſt. Apud Comicos ſæpe eſt particula ornativa, ſeu expletiva, nihil ad ſenſum conferens, ſed vel ad ſermonis ornatum, vel ad metrum explendum adhibita. Terentius infra: Propera adeò puerum tollere hinc à janua.

137 *Quem quidem ego ſi ſenſero.*] Eſt comminatio per reticentiam, ſive ἀποσιώπησις convenit irato hæc figura. Idem Terentius in Eun. Act. 5. Sc. 5. Ego te furcifer! ſi vivo, ſed iſtud, quicquid eſt primum expedi. Subintelligendum, puniam, ulciſcar, vel quid ſimile.

ACTUS I. SCENA II.

SIMO. DAVUS.

Si. NON dubium eſt quin uxorem nolit filius:
Ita Davum modo timere ſenſi, ubi nuptias
Futuras eſſe audivit, ſed ipſe exit foras. (nitas,
Da. Mirabar, hoc ſi ſic abiret: & heri ſemper le-
Verebar quorſum evaderet. 5
Qui poſtquã audierat non datũ iri filio uxorẽ ſuo,
Nunquam cuiquam noſtrûm verbum fecit, neque
id ægre tulit. (malo.
Si. At nunc faciet: neq;, ut opinor, ſine tuo magno
Da. Id voluit, nos ſic nec opinanteis duci falſo
gaudio, (opprimi,
Speranteis jam amoto metu, interea oſcitanteis
Ut ne eſſet ſpatium cogitandi ad diſturbandas
nuptias: 11
Aſtute! *Si.* carnifex, quæ loquitur? *Da.* herus eſt,
neque prævideram.
Si. Dave! *Da.* hem, quid eſt? *Si.* ehodum, ad me.
Da. quid hic volt? *Si.* quid ais? *Da.* qua
de re? *Si.* rogas?
Meum gnatum rumor eſt amare. *Da.* id populus
curat ſcilicet.
Si. Hoccine agis, an non? *Da.* ego vero iſtuc.
Si. ſed, nunc ea me exquirere, 15
Iniqui patris eſt, Nam, quod antehac fecit, nihil
ad me attinet.

Si. Non dubium eſt mihi, quin filius negat ſe uxorem ducturum, adeo Davum modo timere ſenſi, ubi nuptias futuras eſſe audivit. Sed ipſe exit foras. Da. *Mirabar ſi hac heri ſimulatio de nuptiis ſine cauſa excogitata, & pro nihilo foret, verebarque, quem haberet exitum continua ejus, & inuſitata lenitas: qui poſtquam audierat non datum iri filio ſuo uxorem filiam Chremetis, nunquam ulli ſervorum, vel verbum dixit de hac re, neque id ægre ferre viſus eſt: hanc filii ſcilicet rejectionem.* Si. *At nunc dicet tibi faciet neque id, opinor, ſine tuo magno malo.* Da. *Sententia ejus fuit, nos nihil ſuſpicantes falſo ducere gaudio per hanc lenitatem inſolitam, & amoto metu nuptiarum, bene ſperantes, & deſidentes incurioſe non prævenire ne nobis ullum temporis ſpatium eſſet cogitandi aliquid, ad diſturbandas nuptias. Aſtute.* Si. *Carnifex qua loquitur?* Da. *Herus eſt, neque animadverteram.* Si. *Dave.* Da. *Hem, quid eſt?* Si. *Ehodum ad me.* Da. *Quid hic vult?* Si. *Quid ais?* Da. *Qua de re quæris?* Si. *Rogas? quaſi neſcias. Rumor eſt filium meum amare.* Da. *Quaſi vero ea cura vulgus ſolicitet.* Si. *Advertiſne animum ad ea, quæ à me dicuntur, an non?* Da. *Adverto.* Si. *Sed nunc me curioſe inquirere, an filius amet, ſeverioris & durioris patris fuerit, Nam quod antehac fecit, nil mea refert.*

ANNOTATIONES.

4. *Mirabar.*] Davus poſtquam de Soſiâ futuras nuptias audivit, ædibus exiens hæc ſecum metuens loquitur.

10. *Oſcitantes*] Oſcitare, ſive oſcitari, eſt hiare, os aperire. Oſcitatio negligentiam arguit.

Opprimi.] Præveniri, occupari. Videtur tranſlatum eſſe ab ædificiis ruina incautos opprimentibus.

12. *Aſtute.*] Hoc geſtu, agitatione capitis Davus dixit.

13. *Ehodum.*] Eſt interjectio ad ſe vocantis, interdum admirantis, ut infra, eho, an tute intellexiſti hoc aſſimularier?

14. *Id populus curat ſcilicet.*] Expulſio ironica, quâ eludit Davus dictum Simonis, ita colligens (id populus non curat). Ironica eſt Tropus quo intelligitur contrarium ejus, quod dicitur ab εἴρω quod eſt dico, unde εἴρων diſſimulator, qui aliter dicit, ac ſentit.

15. *Hoccine agis an non?*] Aliud agere proverbiali figura eſt aliud cogitare, Gal. *Penſer ailleurs.* Ang. to think of another matter.

Sed, nunc ea me exquirere, iniqui patris eſt.] Ironia eſt, ſignificat enim non eſſe iniqui patris, cùm tam multa permiſerit, tandem ſub ipſas nuptias in filii mores inquirere.

Dum

Dum tempus adoleſcentiæ amorem promiſit, ſivi ut animum voluptatibus ſatiaret. Nunc hoc tempus aliam vitæ rationem affert, alios mores poſtulat. Dehinc poſtulo, ſive æquum eſt, te oro Dave, ut in viam bonæ frugi redeat. Da. *Quid hæc verba ſignificant, non intelligo.* Si. *Omnes, qui amicas habent, inviti uxores accipiunt à Parentibus.* Da. *Ita aiunt.* Si. *Tum, ſi quis ſibi, ſumpſit magiſtrum ad amorem, improbum: ipſum animum libidine jam ægrum, ad deteriorem partem plerumque applicat.* Da. *Per Herculem, hæc quæ dicis non intelligo.* Si. *Non intelligis? Hem.* Da. *Non: Davus ſum, tardi ingenii ſervulus: non Oedipus ænigmatum interpres.* Si. *Nempe ergo vis aperte me loqui, quæ reſtant mihi dicenda?* Da. *Id certe velim.* Si. *Si ſenſero te quidquam ſallaciæ hodie conari, ad has nuptias impediendas; aut velle in iſto conatu oſtendere quantum ſis aſtutus: virgis verberatum, te in piſtrinum, Dave, conjiciam, quoad neci datus male pereas: ea conditione, eoque auſpicio, ut ſi te inde exemerim, ego pro te molam. Intellexiſtine quid hoc eſt? An nondum ne hoc quidem intelligis?* Da. *Imò perfectè intellexi: ita clare rem expreſſiſti, ſine circuitione verborum.* Si. *In quavis aliâ, quam in hac re me decipi potius paſſus ſim.* Da. *Meliora loquere, quæſo.* Si *Irrides? nihil me lates: ſed pronuncio ne temere in hac re quidquam doli coneris, neque tu dicas poſtea tibi non fuiſſe prædictum, cave tibi dico.*

Dum tempus ad eam rem tulit, ſivi animum ut
expleret ſuum. (poſtulat.
Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores
Dehinc poſtulo, ſive æquum eſt, te oro, Dave, ut
redeat jam in viam.
Da. Hoc quid ſit? *Si.* Omnes qui amant, graviter ſibi dari uxorem ferunt.
Da. Ita aiunt. *Si.* tum ſi quis magiſtrum cepit
ad eam rem improbum,
Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem
plerumque applicat.
Da. Non hercle intelligo. *Si.* non? hem. *Da.* non:
Davus ſum, non Oedipus.
Si. Nempe ergo aperte vis, quæ reſtant, me loqui. *Da.* ſane quidem.
Si. Si ſenſero hodie, quidquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minus,
Aut velle in ea re oſtendi, quam ſis calidus;
Verberibus cæſum te in piſtrinum, Dave, dedam
uſque ad necem; (pro te molam.
Ea lege atque omine, ut, ſi te inde exemerim, ego
Quid, hoc intellextin'? an nondum etiam ne
hoc quidem? *Da.* imo, callide:
Ita aperte ipſam rem modo locutus, nihil circuitione uſus es. (deludier,
Si. Ubivis facilius paſſus ſim, quam in hac re, me
Da. Bona verba, quæſo. *Si.* irrides? nihil me
fallis. Sed dico tibi,
Ne temere facias, neque tu haud dicas tibi non
prædictum: cave.

ANNOTATIONES.

19. *Sive æquum eſt,*] Ironica correctio, εἰρωνικὸν. Quæ tollit id quod dictum eſt, & pro eo, quod magis idoneum videtur, reponit.

23. *Hem.*] Interjectio eſt iraſcentis, aut indignantis.

Davus ſum, non Oedipus.] Allegoria ſumpta ab Oedipi, & Sphingis fabula. Oedipus ſolus Sphingis ænigma ſolvit, ſcilicet, quid eſſet animal mane quadrupes, meridie bipes, veſperi tripes; quod quidem homo eſt.

28. *Te in piſtrinum, Dave, dedam.*] Piſtrinum locus eſt pinſendo frumento deſtinatus, ubi molæ truſatiles dictæ à trudendo, quæ impellebantur à ſervis, qui per convitium Aſini audiebant, & molæ quoq; contemptim præſepia. Aliæ erant verſatiles dictæ, quæ verſabantur à jumentis.

28. *Atque omine*] Eſt ſignum futuri eventus. Plaut. in Caſina, Act. 2. Sc. 8. *Noſtro omine it dies.* Id eſt auſpicatò, feliciterque, id eſt, Omen eſt noſtrum, non adverſariorum.

23. *Nihil me fallis.*] Id eſt, lates. Ovid. Eleg. 2. lib. 4. Triſt.

Nos procul expulſos communia gaudia fallunt.

Id eſt, latent. Hor. *Segetis certa fides meæ Fulgentem imperio ſertilis Africa Fallit ſorte beatior.*

34. *Neque tu haud dicas tibi non prædictum*] Goveanus legit *Neq; tu hoc*, non *haud*. Muretus ita ait: *Quicquid dicat Donatus legendum*, Hoc, *non*, Haud. Eſt enim ordo, & ſenſus; neque, id eſt, & ne tu dicere poſſis hoc tibi non prædictum, en prædico: cave.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

DA. ENimvero, Dave, nihil loci eſt ſegnitiæ, neque ſocordiæ, (ptiis.
Quantum intellexi modò ſenis ſententiam de nu-
Quæ ſi non aſtu providentur, me aut herum peſſundabunt.
Nec, quid agam, certum eſt. Pamphilumne adjutem, an auſcultem ſeni.
Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: ſin opitulor hujus minas; 5
Cui verba dare difficile eſt. Primum jam de amore hoc comperit: (laciam.
Me infenſus ſervat, ne quam faciam in nuptiis fal-
Si ſenſerit, perii; aut ſi libitum fuerit, cauſam ceperit, (ſtrinum dabit.
Quo jure, quaque injuria, præcipitem me in pi-
Ad hæc mala hoc mî accedit etiã: hæc Andria, 10
Sive iſta uxor, ſive amica eſt, gravida è Pamphilo eſt.
Audireque eorum eſt operæ pretium audaciam:
Nam inceptio eſt amentium haud amantium.
Quidquid peperiſſet, decreverunt tollere:
Et fingunt quandam inter ſe nunc fallaciam, 15
Civem Atticam eſſe hanc. Fuit olim quidã ſenex

Certe, Dave, nullum tempus relictum ſegnitiæ, neque ſocordiæ; quantum modo intellegere potui ſenis Simonis ſententiam de nuptiis Pamphili: quæ niſi caveantur aſtute, me aut herum Pamphilum oppriment; nec quid agam certum eſt mihi, Pamphilumne adjutum opera mea, an ſeni, ejus patri obſequar. Si illum relinquo, timeo ne in vitæ periculum incidat: ſin opem fero, timeo ea, quæ minatus eſt mihi herus Simo, quem fallere difficile eſt. Primum jam comperit amare Pamphilum, iratus me obſervat, ne quam faciam fallaciam ad impediendum nuptias. Si ſenſerit me id feciſſe, perii; aut ſi ei libuerit, cauſam capiet, cur me, ſive jure, ſive injuriâ in piſtrinum dedat. Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam; quod hæc Andria, ſive iſta uxor eſt, ſive amica, è Pamphilo gravida eſt, & eſt pretium operæ, jucundumque audire eorum audaciam. Nam ea res inceptio eſt amentium, non amantium; quicquid peperiſſet, ſive maſculum ſive feminam, decreverunt

ducare; & fingunt nunc inter ſe quandam fallaciam, dicturi illam Glycerium civem eſſe Atticam. uit olim quidam ſenex

ANNOTATIONES.

3. *Me aut herum peſſundabunt*] Peſſum ire, ſt perire: Ut peſſumdare perdere, & in eaem ſignificatione, peſſum premere, ducta ralatione à re maritimâ: Argumento eſt locus lautiin Ciſt. Act. 2. Scen. 2. *Maritimis moriis mecum experitur: ita meum frangit amentem nimum: niſi quia miſer non eo peſſum, mihi ulla abeſt perdito pernicies.* Idem Plautus in ulul. Act. 4 Scen 1. *Servum ratem eſſe amanti hero æquum cenſeo, ut toleret, ne peſſum eat.* In Rudente ſine figurâ, Act. 2. Scen. 3. erſ. 64. *Nunc eam cum navi ſcilicet, abiviſſe eſſum in altum.* J. Gul. Verſ. lib. 4. cap. 4. Gloſſarium: *Peſſundat.* βυθίζει. Καταποντίζω. *demergo, peſſundo.*

9. *Quo jure, quaque injuria*] Id eſt, quocunque modo, ſive aliquo jure, ſive aliqua injuria.

12. *Eſt operæ precium.*] rem ſignificat factu, vel auditu, vel memoratu dignam.

14. *Decreverunt tollere*: Id eſt agnoſcere, ſuſcipere, educare. Infantes olim ſimul ac nati erant, humi deponebantur. Ab humo vero tollebantur, & in ſinum recipiebantur. Qui non tollebantur, pro abdicatis, & projectitiis habebantur.

Mercator:

mercator: is navi fracta, tempestate ad Andrum insulam ejectus est. Is vita decessit: ibi tunc patrem Chrysidis aiunt Glycerium ejectam ad litus, parente orbam in suam tutelam recepisse. Fabulæ hæc sunt. Mihi quidem, per Herculem, non fit verisimile: veruntamen hoc ipsis commentum placet. Sed Mysis è domo Chrysidis egreditur: at ego hinc ad forum me confero. Pamphilum adibo atque alloquar, ne pater ei hujus rei ignaro superveniat.

Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:
Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam, Chrysidis
Patrem recepisse orbam, parvam: Fabulæ.
Mihi quidem hercle non fit verisimile.
Atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. At ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTUS I. SCENA IV.

MYSIS. ARCHILLIS.

Audivi, ô Archillis! quæ præcipis. Jamdudum Lesbiam obstetricem adduci jubes. Sane, per Pollucem, Mulier illa valde vinosa est, & temeraria: nec satis idonea est, cui committere debeas mulierem primo partu, qui periculosus est: tamen eam adducam. Spectate importunitatem hujus anicula. Archillis adeò instat, ut Lesbia quam citò adducatur: quia cum eâ compotare solet. Dii date, precor, vires Glycerio ad feliciter pariendum, atque obstetrici Lesbia industriam opportunam educendo partu: ut in aliis mulieribus sublevandis potius erret. Sed quidnam video Pamphilum exanimatum? Vereor quid hoc sit.

My. AUdivi, Archillis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes.
Sane pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem. (aniculæ:
Tamen eam adducam. Importunitatem spectate
Quia compotrix ejus est. Dii! date facultatem, obsecro,
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor, quid fiet.
Opperiar, ut sciam, numquidnam hæc turba tristitiæ adferat.

Expectabo, ut sciam, quidnam tristitiæ hæc perturbatio illi afferat.

ANNOTATIONES.

2. *Pol.*] Per Pollucem: Ædepol, per ædem Pollucis: Ecastor, per ædem Castoris: Mecastor, me Castor juvet: Hercle, per Herculem: Mehercule, me Hercules juvet.

Temulenta] Id est vino dedita, à Temeto, vino, prisca lingua. Gellius, lib. 10. cap. 23.

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS. MYSIS.

Pa. HOccine eſt humanum factum aut inceptum? hoccine officium patris?
My. Quid illud eſt?
Pa. Prô deûm atque hominum fidem! quid eſt, ſi non hæc contumelia eſt? (portuit
Uxorem decrêrat dare ſeſe mihi hodie. Nonne o-
Præſciſſe me ante? nonne prius communicatum oportuit?
My. Miſeram me! quod verbum audio?
Pa. Quid Chremes? qui denegarat ſe commiſſurum mihi
Gnatam ſuam uxorem? id mutavit, quia me immutatum videt?
Itane obſtinate operam dat, ut me à Glycerio miſerum abſtrahat?
Quod ſi fit, pereo funditus. 10
Adeon' hominem invenuſtum eſſe, aut infelicem quenquam, ut ego ſum?
Prô deûm atque hominum fidem! nullon'ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero? Quot modis (Hem!
Contemptus, ſpretus? facta, tranſacta omnia.
Repudiatus repetor: quamobrem? niſi ſi id eſt, quod ſuſpicor: 15
Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemin' obtrudi poteſt,
Itur ad me. My. oratio hæc me miſeram exanimavit metu.
Pa. Nam quid ego dicam de patre? ah! (modo,
Tantamne rem tam negligenter agere? præteriens
Mihi apud forum, uxor tibi ducenda eſt, Pamphile, hodie, inquit: para: 20

Pa. *An hoc factum, aut inceptum contra filium, humanum eſt? an hoc officium eſt patris?* My. *Quid illud eſt?* Pa. *Deos, hominesque teſter, Si hoc contumelia non eſt, quid deinde nomine contumelia appellandum erit? Si pater conſtituerat mihi dare hodie uxorem, nonne ante de hac re certior fieri debui? Nonne conſilium & deliberationem participare.* My. *Miſeram me, quod verbum audio?* Pa. *Quid de Chremete dicam, qui denegaverat ſe daturum filiam ſuam in uxorem? Mutavit ſententiam, quia me animum immutaviſſe intelligit, itane obſtinate laborat, ut me miſerum a Glycerio abſtrahat? Quod ſi fit, pereo prorſus. Adeone quiſquam hominum inviſus eſt Veneri, & fortunæ, ut ego ſum? Proh Deum, atque hominum fidem! Nullone ego pacto efficere potero, ut Chremes mihi affinis, & ſocer non ſit? Quot modis deſpectus, & ſpretus ab illo ſui? Facta, & tranſacta omnia in contrahendis nuptiis, poſtea repudiatus ſum. Hem repudiatus repetor. Quamobrem? cauſam ignoro, niſi fortè illud eſt, quod ſuſpicor: nimirum Chremetis filia deformis eſt, & monſtro ſimilis. Ea quoniam ab omnibus reſpuitur, quantumvis ſæpius oblata, ad me recurritur.* My. *Oratio hæc me miſeram exanimavit metu.* Pa. *Nam quid ego nunc dicam de patre? Ah tantine momenti rem, ut ſunt nuptiæ, tam negligenter tranſigere potuit? Ipſe*

præteriens modo in foro: Pamphile, inquit, uxor tibi ducenda eſt hodie. Ad id para te.

ANNOTATIONES.

6. *Miſeram me! quod verbum audio?*] Audito uxoris nomine, exterretur Myſis.

11. *Invenuſtum.*] Venus in talorum jactu invocabatur, & qui Venerem frequenter jaciebat, venuſtus, id eſt fortunatus habebatur, contra invenuſtus, id eſt infortunatus. Alii venuſtum eum dicunt cujus genituræ domina ſit Venus, maxime ſi fuerit in Geminis, aut in proſperos Jovis radios inciderit: at in Leone, Ariete, & Virgine infelix eſſe perhibebatur.

Abi

Abi domum. Sic loquens, id mihi visus mandare, abi cito, & suspende te. Ad hac verba obstupefactus sum. Putasne me ullum verbum proferre potuisse, aut ullam excusationem, licet ineptam, fictitiam, & injustam? Mutus repente factus sum. Quod si quis nunc à me quærat, quid facerem, si ego id præsensissem: Respondebo, aliquid facerem, ne id facerem, ducerem uxorem, videreque consentire jussui patris. Sed nunc quid primum exequi debeo? Tot me impediunt curæ, quæ animum meum distrahunt in partes varias; amor, misericordia Glycerii, solicitatio, quâ urgeor, ut uxorem accipiam, Patris reverentia, qui mihi tam leniter permisit usque ad hunc diem arbitrio meo vivere. An ego committam, ut ei adverser? Hei mihi! incertum est, quid agam. My. Misera, timeo, quò tendat istud, incertum est, quid agam. Sed nunc maxime opus est, aut Pamphilum cum ipsa Glycerio, aut me aliquid de illa apud hunc loqui. Dum enim animus pendet dubius, levi impulsu in hanc vel illam partem ducitur. Pa. Quis hic loquitur? Mysis, salve. My. O salve Pamphile. Pa. Ut se habet Glycerium? My. Quæris? partus doloribus torquetur, & quia olim hic dies nuptiis constitutus est, de hac re anxia timet, tum autem ne deseras se. Pa. Hem, egone istud possim conari? ego illam miseram propter me decipi patiar? quæ mihi affectus animi sui, atque omnem vitam commisit: quam ego præter cæteras animo meo dilectam loco uxoris habuerim. Egone sinam ejus ingenium bene, & pudice institutum, atque educatum, egestate coactum, alia vitæ ratione minus honesta immutari? Non faciam. My. Non id timeo, si istud in tuâ unius potestate sit positum, sed timeo ut violentiam paterni imperii possis sustinere. Pa. Adeone me pusillanimum putas esse, adeone ejus meritorum erga me immemorem, inhumanum, aut ferum: ut neque me familiaritatis conjunctio, neque amor, neque pudor impellat, & admoneat, ut perseverem in fide erga illam?

Abi domum: id mihi visus est dicere, abi cito, & suspende te. (proloqui,
Obstupui: censen' ullum me verbum potuisse
Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui. (quis nunc me roget;
Quod si ego rescissem id prius, quid facerem. si
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Sed nunc
quid primum exequar? 25
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum
divorse trahunt:
Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitatio;
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est
animo usque adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum est, facere: eine
ego ut advorser? hei mihi!
Incertum est, quid agam. *My.* misera timeo, hoc
incertum quorsum accidat. 30
Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsa, aut me
aliquid de illa adversum hunc loqui.
Dum in dubio est animus paulo momento huc illuc impellitur.
Pa. Quis hîc loquitur? Mysis, salve. *My.* ô salve,
Pamphile, *Pa.* Quid agit? *My.* rogas?
Laborat è dolore: atque ex hoc misera sollicita
est, diem (autem hoc timet,
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum
Ne deseras se. *Pa.* Hem! egone isthuc conari quea?
Ego propter me illã decipi miseram sinam? 37
Quæ mihi suum animum atque omnem vitam
credidit, (buerim,
Quam ego animo egregie caram pro uxore ha-
Bene & pudice ejus doctum atq; eductum, sinam,
Coactum egestate, ingeniumimmutarier? 41
Non faciam. *My.* haud vereor, si in te solo sit
situm: putas?
Sed vim ut queas ferre. *Pa.* adeon' me ignavum
Adeon' porro ingratũ, aut inhumanum, aut ferum,
Ut neq; me consuetudo, neq; amor, neq; pudor 45
Commoveat, neq; commoneat, ut servem fidem?

ANNOTATIONES.

32. *Paulo momento.*] Metaphora à trutina: cum id quod ponderatur, in neutram partem vergit, & incertum pendet.

My.

My. Unum hoc ſcio, meritam eſſe, ut memor eſſes ſui.
Pa. Memor eſſem? ô Myſis, Myſis etiam nunc
Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis (mihi
De Glycerio. Jam ferme moriens me vocat: 50
Acceſſi: vos ſemotæ: nos ſoli: inquit:
Mi Pamphile, hujus formam atq; ætatem videt:
Nec clam te eſt, quàm illi utræque res inutiles
Et ad pudicitiam & ad tutandam rem ſient.
Quod ego te per hanc dextram oro, & ingenium tuum, 55
Per tuam fidem, perque hujus ſolitudinem
Te obteſtor, ne abſte hanc ſegreges, neu deſeras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive hæc te ſolum ſemper fecit maximi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus: 60
Te iſti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei. (occupat:
Hanc mî in manum dat: mors continuò ipſam
Accepi: acceptam ſervabo. *My.* Ita ſpero quidem.
Pa. Sed cur tu abis ab illa? *My.* obſtetricem accerſo. *Pa.* Propera. 65
Atque audin'? verbum unum cave de nuptiis.
Ne ad morbum hoc etiam. *My.* teneo.

My. Quid ſis facturus neſcio, ſed ego hoc unum ſcio, hanc meritam eſſe, ut memor eſſes ſui. Pa. Ut memor eſſem? O Myſis, Myſis! etiam nunc mihi dicta illa Chryſidis impreſſa ſunt in animo meo de Glycerio. Illa jam morti proxima vocavit me ad ſe. Ego acceſſi ad eam. Vos ſeceſſiſtis. Nos ſoli remanſimus. Ea ſic incepit loqui, Mi Pamphile, hujus formam eximiam & ætatem vides, nec te latet quam illi utraque res iſtæ incommodæ ſint, & ad conſervandam pudicitiam & rem familiarem, propter quod, oro te per hanc tuam dextram, & genium tuum, per tuam fidem, perque hujus ſolitudinem, te obteſtor, ne abs te hanc ſepares, neve deſeras. Si te ut fratrem germanum dilexi, ſive hæc te ſolum ſemper maximi fecit, cæteris hominibus poſthabitis, ſive in omnibus rebus tibi morem geſſit: te iſti virum do, amicum, tutorem, patrem, bona hæc noſtra tibi committo, & tua commendo fidei. Coryſis hac oratione finita, mihi Glycerium tradit in manum. Mors ſtatim ipſam invadit. Datam accepi. Acceptam ſervabo. My. Ita futurum id ſpero. Pa. Sed cur abis ab illa? My. Obſtetricem accerſo. Pa. Propera. Atque audiſne? Cave, ne illi unum verbum, dicas de nuptiis, ne ad morbum, propter hoc, moleſtia & dolor accedat.

ANNOTATIONES.

55. *Et ingenium tuum.*] Alii, ut & Donatus, legunt genium. Genius Deus eſt, in cujus tutela vivimus, à gignendo dictus, quòd ſtatim nos genitos ſuſcipiat, & tueatur. Fuit autem hic orandi modus, per Genium & dextram, Antiquis uſitatus, & familiaris. Hor. Ep. 7. lib. 1. *Quod te per Genium, dextramq; deoſq; Penates. Obſecro & obteſtor.*

56. *Ne abs tè hanc ſegreges,*] Segregare eſt à grege ſeparare. Sententiam eſt, ne ſegreges, id eſt repudies tibi junctam, neu deſeras ſolam, & orbam.

63. *Hanc mihi in manum dat:*] Id eſt, ſit mihi uxor, & materfamilias, quæ in manu, & viri poteſtate eſt.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS. BYRRHIA. PAMPHILUS.

Ch. *Quid ais Byrrhia? daturne hodie Philumena uxor Pamphilo?* By. *Datur.* Ch *Quomodo id scis?* By. *Modò in foro id de Davo audivi.* Ch. *Væ misero mihi! ut animus in spe atque timore, antea usque huc attentus fuit ad hujus rei exitum: Ita postquam spes sublata est, lassus cura exesus oblanguet & stupefactus est.* By. *Quæso ædepol, Charine, quoniam id fieri quod vis non potest; velis id quod possit.* Ch. *Nihil aliud, quam Philumenam volo.* By. *Ah, quanto potius est, te id laborare, ut istum amorem Philumenæ ex animo tuo ejicias, quam hos sermones habere quibus cupiditas tua inutiliter inflammetur.* Ch *Facile omnes cum sani & valentes sumus, utilia præcepta ægrotis damus. Tu si meo loco sis, aliter sentias, quam sentis de amore meo.* By. *Age, age, ut tibi videtur.* Ch. *Sed Pamphilum video. Decrevi omnia exquirere ad salutem priusquam peream.* By. *Quid hic agit omnia exquisiturus imprudens?* Ch. *Ipsum Pamphilum orabo, huic supplicabo; amorem meum vehementem huic exponam. Obtinebo, credo ab illo, ut ad aliquot saltem dies nuptias suas differat: interea aliquid, ut spero, accidet boni,* By. *Id aliquid nihil est.* Ch *Byrrhia, quid tibi videtur? Adibo-ne Pamphilum?* By. *Quid ni? Saltem ut si nihil ab eo impetres, existimet te sibi parum uxoris Philumenæ adulterum.* Ch. *Abi hinc in malum cruciatum, sceleste! cum suspicione ista.*

Ch. QUid ais Byrrhia? Daturne illa Pamphilo hodie nuptum?
By. sic est. *Ch.* quî scis, Byrrhia?
By. Apud forum modo de Davo audivi: *Ch.* væ misero mihi!
Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit,
Ita, postquam adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.
By. Quæso ædepol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest,
Velis id, quod possit. *Ch.* nihil aliud, nisi Philumenam volo.
By. Ah, quanto satius est, te id dare operam, (qui,
Cui istũ amorem ex animo amoveas, quam id loQuo magis libido frustra incendatur tua.
Ch. *Facile omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus.*
Tu si hîc sis, aliter sentias. *By.* Age, age, ut lubet.
Ch. sed Pamphilum
Video. Omnia experiri certum est prius, quam pereo. *By.* quid hic agit?
Ch. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum.
Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis protrahat dies.
Interea fiet aliquid, spero. *By.* id aliquid nihil est. *Ch.* Byrrhia!
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? *By.* quidni? si nihil impetres, (lam duxerit.
Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si il-
Ch. Abin' hinc in malam rem cum suspicione istac, scelus!

ANNOTATIONES.

2. *Daturne illa Pamphilo nuptum?*] Dicitur nuptum, & nuptui dare, collocare viro virginem.

Pa. Charinum video: ſalve. *Ch.* O ſalve Pamphile:
Ad te advenio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium expetens.
Pa. Neque pol conſilii locum habeo, neque auxilii copiam.
Sed iſtuc quidnam eſt? *Ch.* hodie uxorem ducis? *Pa.* aiunt. *Ch.* Pamphile.
Si id facis, hodie poſtremùm me vides. *Pa.* quid ità? *Ch.* hei mihi,
Vereor dicere: huic dic quæſo Byrrhia! *By.* ego dicam. *Pa.* quid eſt?
By. Sponſam hic tuam amat. *Pa.* næ iſte haud mecum ſentit, ehodum dic mihi,
Numquidnam ampli⁹ tibi cum illa fuit Charine? *Ch.* ah Pamphile,
Nihil, *Pa.* quàm vellem! *Ch.* nunc te per amicitiam & per amorem obſecro,
Principio, ut ne ducas. *Pa.* dabo equidem operam. *Ch.* ſed ſi id non potes,
Aut tibi ſi nuptiæ hæ ſunt cordi. *Pa.* cordi? *Ch.* ſaltem aliquot dies
Profer, dum proficiſcor aliquò, ne videam. *Pa.* audi nunc jam:
Ego, Charine, neutiquam officium liberi eſſe hominis puto, (ſibi
Cum is nil promereat, poſtulare id gratiæ appon
Nuptias effugere ego iſtas malo, quàm tu adipiſcier.
Ch. Reddidiſti animum. *Pa.* nunc ſi quid potes, aut tu aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, invenite, efficite, quî detur tibi:
Ego id agam mihi quî ne detur. *Ch.* ſat habeo.
Pa. Davum optume
Video: hujus conſilio fretus ſum. *Ch.* at tu hercle haud quidquam mihi,
Niſi ea quæ nihil opus ſunt ſciri: fugin' hinc?
By. ego vero ac lubens.

Pa. *Charinum video. Salve Charine.* Ch. *O ſalve Pamphile. Ad te confugio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium impetrare abs te cupiens.* Pa. *Neque pòl habeo facultatem auxiliandi. Sed quidnam eſt iſtud?* Ch *Hodie uxorem ducis?* Pa. *Aiunt.* Ch. *Pamphile, ſi hoc facis, hodie me ultimum vides in vivis.* Pa. *Quid ita?* Ch. *Hei mihi! non audeo pra verecundia dicere. Dic, quæſo, huic Byrrhia!* By. *Ego dicam.* Pa. *Quid eſt?* By. *Hic Charinus ſponſam tuam Philumenam amat.* Pa. *Certe, valde à me diſſentit. Ehodum dic mihi, Charine, nunquid aliud amplius, quam amor tibi cum illa fuit.* Ch. *Ah, Pamphile, nihil.* Pa. *Quàm vellem fuiſſet.* Ch. *Nunc te per amicitiam noſtram, & per amorem meum erga Philumenam obſecro, primò ut ne eam ducas.* Pa *Equidem id conabor facere, ne mihi ſit uxor.* Ch. *Sed ſi non potes id efficere, aut ſi hæ nuptiæ ex animo placent.* Pa. *Placent? ſcilicet?* Ch *Saltem has aliquot dies protrahe, dum aliquò me conferam, ne videam illas.* Pa. *Audi nunc jam. Ego, Charine! minime officium ingenui hominis eſſe opinor poſcere gratiam ſibi haberi, cum nullo hanc officio promeruerit. Ego iſtas nuptias effugere magis cupio quam tu eas aſſequi.* Ch *Recreaſti mihi animum tuis verbis.* Pa. *Nunc ſi quid potes, aut hic Byrrhia, facite, invenite, efficite, ut quovis modo tibi uxor Philumena detur. Ego ſtudebo, ut ne mihi detur.* Ch. *Sufficit mihi quod ais.* Pa. *Davum opportune video, cujus conſilio confido.* Ch. *At tu hercle, Byrrhia, multò abſimilis es huic Davo, Nihil quicquam mihi dicis, niſi ea, quæ ſcire me, non ſunt utilia. An non fugis hinc?* By. *Ego vero fugio, ac libenter quidem.*

ANNOTATIONES.

28. *Quam vellem*] Ut eſſet cauſa recuſandæ Philumenæ in uxorem.

30. *Cordi?*] Repetitio ironica. Imo hæ nuptiæ mihi Pamphilo diſplicent

35. *Efficite, quî detur tibi:*] Qui pro ut, Plaut *Valeo, & venio ad minus valentem, & melius qui valeat fere.* Idem multis locis aliis.

38. *Haud quicquam mihi,*] Ellipſis. Subintellige, dicis.

29. *Niſi ea*] Scilicet, propter ea, quæ in principio retulit Byrrhia; Ch. *Daturne illa hodie Pamphilo nuptum?* By. *Sic eſt.* Ch *Qui ſcis?* By. *Apud forum modò de Davo audivi.* Quæ verba meminit hoc loco Charinus ſe non libenter audiviſſe.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

Da. DI boni! boni quid portò? ſed ubi inveniam Pamphilum,
Ut metum, in quo nunc eſt, adimam, atque expleam animum gaudio?
Ch. Lætus eſt, neſcio quid. *Pa.* nihil eſt: nondum hæc reſcivit mala.
Da. Quem ego nunc credo, ſi jam audierit ſibi paratas nuptias.
Ch. Audin' tu illum? *Da.* toto me oppido exanimatum quærere. 5
Sed ubi quæram? aut quo nunc primum intendam? *Ch.* ceſſas alloqui?
Da. Abeo, *Pa.* Dave ades, reſiſte. *Da.* quis homo eſt, qui me? ô Pamphile!
Te ipſum quæro: euge ô Charine! ambo opportune: vos volo.
Ch. Dave, perii. *Da.* quin tu hoc audi. *Ch.* interii. *Da.* quid timeas, ſcio.
Pa. Mea quidem hercle certe in dubio vita eſt. *Da.* & quid tu, ſcio. 10
Pa. Nuptiæ mihi. *Da.* & id ſcio. *Pa.* hodie. *Da.* obtundis, tamenſi intelligo.
Id paves, ne ducas tu illam; tu autem, ut ducas. *Ch.* rem tenes.
Pa. Iſtuc ipſum. *Da.* atqui iſtuc ipſum, nil periclieſt: me vide.
Pa. Obſecro te, quam primum hoc me libera miſerum metu. *Da.* Hem! 15
Libero: uxorem tibi jam non dat Chremes. *Pa.* quî ſcis? *Da.* ſcio.

Da. *Dii boni, quàm felicem, & gratum nuncium affero? Sed ubi inveniam Pamphilum, ut metum in quo nunc eſt, ei auferam, ejuſque animum lætitiâ perfundam.* Ch. *Lætus eſt Davus, propter neſcio quid.* Pa. *Nihil eſt, quod lætetur: nondum hæc mala audivit de nuptiis, quæ mihi paranter.* Da. *Quem ego nunc credo, ſi acceperit ſibi dnceudam eſſe Philumenam* Ch. *Audiſne tu illum?* Da. *Toto me oppido exanimatum quærere. Sed ubi eum quæram? Quò nunc primum me vertam?* Ch. *Quid ceſſas hunc alloqui?* Da. *Abeo, cum hic eum non invenio* Pa. *Dave, accede, gradum ſiſte.* Da. *Quis homo eſt, qui me appellat? O Pamphile, te ipſum quæro. Euge ô Charine, ambo opportune adeſtis. Vos alloqui volo.* Ch. *Dave, perii.* Da. *Imo, tu hoc audi.* Ch *Proſus de me actum eſt.* Da *Quid tu timeas ſcio.* Pa. *Mea quidem hercle vita in gravi periculo verſatur.* Da. *Et tu quid timeas quoque ſcio.* Pa *Nuptiæ mihi paratæ ſunt.* Da. *Et id ſcio.* Pa. *In hunc ipſum diem* Da. *Me verbis enecas, quamvis quid ſentias intelligam. Tu, ô Pamphile, id metuis, ne ducas uxorem Philumenam; tu Charine ne non ducas* Ch *Intelligi id quod res eſt.* Pa *Iſtud ipſum eſt.* Da. *Atqui iſtud ipſum, quod times, nullum in ſe habet periculum. Me vide.* Pa. *Oro te, quam citò hunc mihi miſero timorem adime.* Da. *Hem adimo. Chremes jam tibi filiam non dat uxorem.* Pa *Quomodo id ſcis?* Da. *Ego ſcio.*

ANNOTATIONES.

1. *Dii boni*] Erant enim & Dii mali, ut Peſtis, Febris, Pallor, & Timor: quin & Impudentiæ, & Infamiæ templa poſita fuere.

12. *Ne ducas tu illam, tu autem, ut ducas.*] Poſt verba timendi, *Ne*, pertinet ad fugienda: *Ut*, ad cupita, pro quo dicimus, *me non.* Ergo vir amicus timet, ne ægrotus moriatur, qui vero illius hæreditati inhiat, timet ut moriatur, vel, ne non moriatur.

13 *Me vide*] Aſſeveratio promittentis: Terentius etiam ea utitur in Phormione, *Fient, me vide* Hoc etiam genere ſermonis Gallicè utimur, cum quippiam, aut non credenti, aut non intelligenti perſuadere, aut demonſtrare cupimus.

Tuus pater modo me prehendit: ait tibi uxorem dare ſeſe
Hodie, item alia multa, quæ nunc non eſt narrandi locus.
Continuò ad te properans, percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
Ubi te non invenio, ibi aſcendo in quendam excelſum locum.
Circunſpicio, nuſquam: forte ibi hujus video Byrrhiam:
Rogo: negat vidiſſe: mihi moleſtum: quid agam, cogito. (hem.
Redeunti interea, ex ipſa re mî incidit ſuſpicio:
Paululum opſonî; ips⁹ triſtis, de improviſo nuptiæ.
Non cohærent. *Pa.* quorſumnam iſtuc? *Da.* ego me continuo ad Chremem.
Cum illoc advenio, ſolitudo ante oſtium: jam id gaudeo.
Pa. Recte dicis, perge. *Da.* maneo: interea introire neminem
Video, exire neminem, matronam nullam in ædib⁹
Nihil ornati, nihil tumulti: acceſſi, introſpexi. *Pa.* Scio. (hæc nuptiis?
Magnum ſignum. *Da.* Num videntur convenire
Pa. Non opinor, Dave. *Da.* opinor, narras? non recte accipis.
Certa res eſt: etiam puerum inde abiens conveni Chremis, nam ſeni.
Olera & piſciculos minutos ferre obolo in cœ-
Ch. Liberatus ſum, Dave, hodie, tua opera. *Da.* at nullus quidem.
Ch. Quid ita? nempe huic prorſus illam non dat. *Da.* ridiculum caput.
Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam uxorem ducere.

Tum pater modò me manu apprehendit, ait ſe hodie tibi uxorem dare, item alia multa, quæ commemorandi nunc tempus non eſt. Illico ad te properans celeriter cucurri ad forum, ut hæc tibi dicam. Ubi te non invenio, aſcendo ibidem, in altum quendam locum, circumſpicio. Nuſquam ego te aſpicio. Forte ibi hujus Charini ſervum Byrrhiam video: quæro ab eo, num te viderit; reſpondet non vidiſſe. Ægre id fero: quid mihi ſit agendum cogito. Interea mihi redeunti è foro forte orta eſt ſuſpicio ex ipſo nuptiarum apparatu. Hem, inquam, apud me, paululum obſonii eſt apparatum, ipſemet pater Simo triſtis eſt, quem hilarem eſſe decet, tam ſubitò nuptiæ fiunt. Hæc inter ſe non conveniunt. Pa. Quamobrem hæc dicis? Da. Ego me continuò confero ad Chremetis domum. Cum ego illuc advenio ſolitudo videtur ante oſtium: jam ex eo gaudeo Ch. *Recte dicis, perge.* Da. *Illic expecto: interea neminem introire video, exire neminem: matronam nullam in domo, nullum ornatum, nullum tumultum diſcurrentis multitudinis. Acceſſi intro, circumſpexi.* Pa. *Scio, curioſus es. Magnum indicium eſt nuptias non parari,* Da. *Num videntur convenire hæc futuris nuptiis?* Pa *Non opinor, Dave.* Da *Opinor, inquis? non recte intelligis: certa res eſt, non opinio. Præterea diſcedens illinc, conveni ſervulum Chremetis, qui dicebat ſe ferre olera, & minutos piſciculos, obolo emptos, in cœnam ſeni.* Ch. *Liberatus ſum hodie omni cura, & metu tuâ operâ.* Da. *Minime quidem liberatus es.* Ch. *Quid ita? Nempe Chremes non dat filiam ſuam Pamphilo.* Da. *Ridiculum hominem: quaſi neceſſe ſit, ſi ille non dat filiam Pamphilo, te illam uxorem accipere.*

ANNOTATIONES

27. *Matronam nullam.*] Matronæ pronubæ nuptiarum celebrationi præerant ex parte uxoris, ſicut Aruſpex ex parte mariti. Illæ nuptam in mariti domum deducebant, & eam in geniali toto collocabant. Ad hujuſmodi officium ſpectatæ pudicitiæ mulieres adhibebantur, quæ uni ſolùm viro nupſiſſent.

28. *Nihil ornati.*] Antiquus genitivus, pro, *ornatûs.* Fores floribus, & frondibus ornari conſueverant.

32. *Obolo*] Obolus, minutus fuit nummus Græcus, ſexta pars drachmæ: drachma Attica, & denarius Romanus valebant ſex aſſibus noſtris Turonenſibus. Obolus igitur aſſe Turonenſi, vel duodecim numulis Turonenſibus valebat, *douze deniers Tournois.* Ang. One penny farthing.

33. *At nullus quidem*] *Nullus* pro *non.*

Niſi tu provides, niſi ſenis Chremetis amicos oras, ambis: nihil efficies. Ch. *Bene mones. Ibo ut ea, quæ præcipis, exequar: quamvis hercle hæc ſpes me jam ſæpe fefellit. Vale.*

Niſi vides, niſi ſenis amicos oras, ambis. *Ch.* bene mones. (eſt. vale.
Ibo: etſi hercle ſæpe jam me ſpes hæc fruſtrata

ANNOTATIONES.

36. *Niſi vides, &c.*] Ellipſis, deeſt enim, efficies. Ellipſis eſt figura, quâ in oratione aliquid reticemus, quod ad ejus abſolutionem ſit neceſſarium.

ACTUS II. SCENA III.

PAMPHILUS. DAVUS.

Pa. Quid igitur pater cogitat facere? cur ſimulat nuptias? Da. *Ego dicam tibi: ſi propter id pater tuus nunc iraſcitur, quia Chremes nolit ut ſuam filiam ducas; ipſemet ſibi videri poſſit injuriam tibi facere; & jure quidem, priuſquam perſpexerit quæ tua ſit voluntas de nuptiis; ſed ſi tu dixeris te nolle uxorem, tunc ille culpam in te conjiciet: tum etiam lites, & jurgia maximâ commovebuntur.* Pa. *Quid vis? patiar uxorem mihi dari?* Da. *Pater tuus eſt, Pamphile! Difficile eſt te ei reſiſtere. Præterea hæc mulier quam amas, ſola eſt ſine auxilio. Dicto citius inveniet aliquam cauſam, propter quam expellat illam è civitate.* Pa. *Expellat?* Da. *Illicò.* Pa. *Dic mihi igitur, quid faciam, Dave.* Da. *Dic te ducturum Philumenam.* Pa *Hem!* Da. *Quid eſt?* Pa. *Egone id dicam?* Da. *Cur non?* Pa. *Nunquam faciam, Dave.* Da *Noli negare te ducturum eſſe.* Pa. *Noli ſuadere, ut dicam me ducturum.* Da. *Vide, quid ex ea re eveniat.* Pa. *Ut à Glycerio excludar, cum Philumena concludar.* Da. *Non ita eſt. Nempe opinor, id eſſe dicturum tibi patrem Simonem, volo, ut hodie ducas uxorem. Tu vero, ducam, inquies.*

Pa. QUid igitur ſibi volt pater? cur ſimulat?
Da. ego dicam tibi.
Si id ſuccenſeat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes:
Ipſus ſibi eſſe injurius videatur: neq; id injuria:
Prius, quam tuum animum ut ſefe habeat ad nuptias, perſpexerit.
Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. *Pa.* quid? vis patiar?
Da. pater eſt, Pamphile,
Difficile eſt: tum hæc ſola eſt mulier: dictum ac factum invenerit
Aliquam cauſam, quamobrem ejiciat oppido.
Pa. ejiciat? *Da.* citò.
Pa. Cedo igitur, quid faciam, Dave? *Da.* dic te ducturum. *Pa.* hem! *Da.* quid eſt?
Pa. Egone dicam? *Da.* cur non? *Pa.* nunquam faciam. *Da.* ne nega. 10
Pa. Suadere noli. *Da.* ex ea re quid fiat, vide
Pa. Ut ab illa excludar, huc concludar, *Da.* non ita eſt.
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie uxorem: tu, ducam, inquies.

ANNOTATIONES.

3. *Ipſus ſibi*] Barlandus inquit, refer, *ſibi*, ad *videatur*, & ſubaudi ad vocem *injurius* dativum, *tibi*.

7 *Dictum, ac factum*] Donatus proverbium celeritatis eſſe ait. Græci dicunt ἅμα ἔπος, ἅμα ἔργον. Gallicè, *auſſi-tôt dit, auſſi-tôt fait*. Simul factum, ac dictum, *Ang.* ſo ſaid, ſo done.

Cedo,

Cedo, quid jurgabit tecum? hîc reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut fient,
Sine omni periculo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea caussa minueris
Hæc quæ facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle; ut, cum velit tibi jure irasci, non queat.
Nam quod tu speras, propulsabo facile: uxorem his moribus
Dabit nemo: inopem inveniet potius quam te corrumpi sinat:
Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris. (boni.
Aliam otiosus quæret. Interea aliquid acciderit
Pa. Itan' credis? *Da.* haud dubium id quidem est,
Pa. vide, quo me inducas. *Da.* quin taces?
Pa. Dicam: puerum autem ne resciscat mihi esse ex illa, cautio est:
Nam pollicitus sum suscepturum. *Da.* ô facinus audax! *Pa.* hanc fidem
Sibi, me obsecravit, quî se sciret non deserturum, ut darem.
Da. Curabitur: sed, pater adest: cave, te esse tristem sentiat.

Dic mihi quæ de re pater jurgabit tecum, si ita ei respondeveris. Tunc id efficies, ut quod certum & deliberatum ejt ei exequi, incertum fiat, sine ullo periculo ducenda Philumena: nam hocce dubium non est, quin Chremes non det tibi filiam uxorem. Nec tu, eâ causâ, quod dixeris patri tuo te illam ducturum, minus frequenter cum Glycerio versaberis, ne scilicet Chremes credens te illam dimisisse, mutet sententiam de non danda tibi filia, neque rursus generum petat. Tu autem dic patri te velle facere, quâ voluerit, ut quamvis cupiat, tibi justa de causa irasci non possit. Nam quod tu speres, Refutabo facile: nemo, inquis, dabit uxorem homini his moribus prædito: Pater tuus potius tibi inveniet uxorem egenam & indotatam, quam te perditum iri amicæ amore patiatur. Sed si cognoverit te libenter velle uxorem, facies eum obsequio negligentem, & tibi aliam quam Chremetis filiam otiosus cunctator quæret. Interea aliquid accidet, quod desiderio tuo respondeat. Pa. Itane credis fore? Da. Certum id quidem est. Pa Vide in quod periculum me conjicis. Da. Quin taces securus? Pa. Dicam patri me ducturum esse Philumenam. Cavendum autem est diligenter ne pater resciscat puerum esse mihi a Glycerio; nam ei promisi me illum educaturum. Da O facinus temerarium! Pa. Illa oravit me ut hoc sibi pollicerer, ut sciret me non eam solam relicturum. Da. Illud â me curabitur, sed pater adest. Cave ne te esse tristem ex vultu deprehendat.

ANNOTATIONES.

18. *Minueris*] Minus frequentem consuetudinem habere debes cum Glycerio. Cæterum hæc scena continuatur ad superiorem, summota Charini persona, quod videre est ex his verbis; *Quid igitur sibi vult pater?*

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

Si. Reviso quid agant, aut quid capient consilî.
Da. Hic nunc non dubitat quin te ducturum neges,

Si. Redeo, ut videam, quid Pamphilus, & Davus agant aut quid consilii capere cupiant. Da. Patri nunc dubium non est, quin te ducturum uxorem neges.

ANNOTATIONES.

1. *Capient*] Captare est desiderare capere: ut vendito, non est, frequenter vendo, sed vendere cupio: talia multa sunt, quæ frequentativæ formæ censentur, cum sunt desiderativæ, qualia sunt prendo, dormito, ostento, munito, id est munire cupio. Hæc ex Turnebo

Venit ille ex secreto aliquo loco, meditatus orationem, quam sperat se invenisse idoneam, quâ animum tuum disturbet, & in diversum distrahat, proinde fac ut sis tui compos, & paratus ad respondendum. Pa. *Dummodò id possim.* Da. *Crede mihi hoc, inquam, Pamphile, patrem tuum, ne uno quidem verbo tecum altercaturum, si te dices uxorem velle, quam dederit.*

Venit meditatus alicunde ex solo loco:
Orationem sperat inveniſſe ſe,
Qua differat te: proin' tu face, apud te ut ſies.
Pa. Modò ut poſſim, Dave. *Da.* crede hoc mihi, inquam, Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum esse verbum, ſi te dices ducere,

ANNOTATIONES.

8. *Commutaturum unum esse verbum.*] Sermones commutare, est colloqui: sed hoc loco est altercari, & verbis invicem certare, & nunquam tecum commutaturum unum esse verbum hoc possis interpretari, ne uno quidem verbo tibi reclamaturum.

ACTUS II. SCENA V.

BYRRHIA. SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

By *Herus Charinus jussit me rebus omnibus posthabitis, hodie observare Pamphilum, ut scirem quid ageret de nuptiis cum Philumena: propterea nunc venientem hunc subsequor. Sed ecce hic propius adest cum Davo. Hoc agam, ipsum observabo* Si. *Utrumque Pamphilum, ac Davum prope esse video.* Da. *Hem serva quæ prædicam.* Si. *Pamphile.* Da. *Respice ad patrem, tanquam non prævideris illum.* Pa. *Hem pater.* Da. *Probe respondisti.* Si. *Volo ut ducas uxorem hodie, ut tibi dixi* By. *Ego nunc metuo nobi; solicitus quid Pamphilus respondeat patri.* Pa *Neque in ista re, neque in ulla alia ero unquam in mora, quæ minus ea fiant, quæ volueris.* By. *Hem!*

By. HErus me relictis rebus jussit Pamphilum
Hodie obſervare, ut, quid ageret de nuptiis, (quor.
Scirem: id propterea nunc hunc venientem ſe-
Ipſum adeo præſtò video cum Davo: hoc agam.
Si. Utrumque adeſſe video. *Da.* hem, ſerva.
Si. Pamphile. 5
Da. Quaſi de improviſo reſpice ad eum. *Pa.* ehem pater.
Da. Probe. *Si.* hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
By. Nunc noſtræ parti timeo, hic quid reſpondeat.
Pa. Neque iſtic, neque alibi tibi uſquam erit in me mora. *By.* hem!

ANNOTATIONES.

3. *Id propterea.*] *Id*, ſæpe apud Plautum & Terentium amat poni pro *ideò*, & *propter id*: eſtque antiqua locutio; quamobrem quidam cenſent legendum hic eſſe: *Ut quid ageret de nuptiis ſcirem id.* Nam ſi legatur, id propterea, alterum foret ſupervacuum. Veruntamen vera eſt lectio *id propterea.* Etenim tralatitium, ut ſynonymæ voces apud hunc autorem, alioſque ſæpe jungantur, ut *ſæpe quadam, etiam quoque, nunc jam, ergò igitur, quamvis licet, propere ocyus*, aut ornandi, aut explendi metri, aut ſignificationis intendendæ cauſa, etſi ſuperfluæ, copulantur.

4. *Præſtò video.*] Præſtò eſſe, id eſt præſentem eſſe, vel adeſſe. Cicero, præſto ſunt hirundines æſtivo tempore. Et pluribus locis aliis.

6. *Quaſi de improviſo.*] Id eſt, reflectendo conjice ita oculos ad eum, ac ſi antea illum non vidiſſes, ne ſuſpicetur meditata nos habuiſſe conſilia.

9. *Hem!*] Interjectio eſt indignantis Byrrhiæ, qui ſecum hoc totum loquitur.

Da. Quo-

Da. Obmutuit. *By.* quid dixit? *Si.* facis, ut te decet.
Cum istuc, quod postulo, impetro cum gratia.
Da. Sum verus? *By.* herus, quantum audio, uxore excidit.
Si. I jam nunc intrò, ne in mora, cum opus sit, sies.
Da. Eo. *By.* nullane in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, vulgo quod dici solet,
Omnes sibi malle melius esse, quam alteri,
Ego illam vidi virginem: forma bona
Memini videre: quo æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quam illum, amplecti maluit.
Renunciabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

Da. *Ad hoc responsum Pamphili pater Simo obmutuit* By. *Quid dixit Pamphilus?* Si. *Facis, ut te decet, quum istud quod postulo, impetro à te tam grate, & obsequiosè.* Da. *Nonne sum veridicus?* By. *Herus, quantum ex verbis Pamphili intelligo, uxoris spe dejectus est.* Si. *I jam nunc intro, ut nulla mora per te fiat, quando opus erit.* Pa. *Eo.* By. *Itane est ut nulla in re homini cuiquam sit fides? Verum est illud proverbium,* Omnes sibi melius esse malle, quam alteri. *Ego vidi virginem illam Philumenam, memini me vidisse illam formâ honestâ*

esse. Quapropter æquior sum & moderatior in accusando Pamphilo, quod verba dederit Charino, si se illam ut uxorem in somnis, quam illum, (Charinum) amplecti maluit. Illud hero meo renunciabo, ut pro hoc malo nuncio, me male tractet.

ANNOTATIONES

10. B. *Quid dixit?*] Interrogatio est indignantis; & Byrrhia secum hoc totum loquitur.

Actus II. Scena VI.

DAVUS. SIMO.

Da. HIC nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & ea me hic restitisse gratia.
Si. Quid Davus narrat? *Da.* æque quidquam nunc quidem.
Si. Nihilne? hem. *Da.* nihil prorsus. *Si.* Atqui expectabam quidem.
Da. Præter spem evenit: sentio: hoc male habet virum.
Si. Potin' es mihi verum dicere? *Da.* nihil facilius.
Si. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
Propter hospitæ hujusce consuetudinem?
Da. Nihil hercle: aut si adeo; bidui est, aut tridui
Hæc solicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem recta reputavit via,

Da. *Simo me credit aliquam fallaciam huc afferre, atque eâ de causâ hic remansisse.* Si. *Quid Davus narrat?* Da. *Nihil quidem quicquam nunc, æque atque antea narro.* Si. *Nihilne? hem.* Da. *Nihil prorsus.* Si. *At ego expectabam ut aliquid narraret.* Da. *Evenit illi contra expectationem. sentio, quod nihil inaudivit quicquam à me, quod speraret scire: hoc male habet virum.* Si. *Potesne mihi verum dicere?* Da. *Hoc mihi nihil facilius est.* Si. *Nonne filius agre fert has nuptias, propter istius peregrinæ Glycerii consuetam familiaritatem?* Da.

Neutiquam hercle, aut si adeò agre fert, duorum dierum, aut trium hæc ægritudo est. Scisne? Desinet finem accipiet: namque recta ratione sæpius consideravit in animo hunc insanum amorem Glycerii.

ANNOTATIONES.

1. D. *Hic nunc me credit.*] Davus secum ita videtur loquitur, ut spectator tantùm audiat, sic tamen loquitur, ut velit audiri à Simone.

4. *Hem.*] Indignantis hic vox est

5 *Praeter spem evenit:* Hoc secum loquitur Davus.

Hoc male habet virum] Quod de me nihil rescire potest certi, de animo filii, qui præter spem ejus promisit se ducturum uxorem: quodque suspicari videamur, ipsum nuptias simulare. Idcircò Davus postea dixit, commovi.

11. *Reputavit*] Sic Donatus legit. Alii reputabit.

Si. Laudo

Si. *Hæc de causa eum laudo.* Da. *Dum illi per te licitum fuit, atque ætas permisit, amori indulsit; tum id secretò. Cavit ne unquam ex hac re infamiam contraheret, ut virum fortem decet. Nunc uxore illi opus est: ideo, ille animum contulit ad uxorem ducendam.* Si. *Visus est mihi subtristis esse aliquantulum.* Da. *Minime sane propter nuptias, sed causam habet, cur tibi subiratscatur.* Si. *Quidnam est?* Da. *Puerilis res est.* Si. *Quod est?* Da. *Nihil.* Si. *Tamen dic mihi quid sit.* Da. *Ait te nimis parcum esse in faciendo sumptu.* Si. *Mene?* Da. *Te. Vix, inquit, decem drachmarum pretio obsonia emit. Num filio nuptias videtur apparare? Quem, inquit, invitabo ad cœnam meorum æqualium, maxime nunc in hac nuptiarum celebritate? Et quod tuâ veniâ hic absente filio dicere debeo, tu quoque parce nimium sumptum facis. Non laudo istud.* Si. *Tace.* Da. *Ego solicitavi animum Simoni meis verbis, & in suspicionem adduxi, nos credere nuptias eum simulare.* Si. *Ego providebo ut hæc decenter parentur & fiant. Quidnam hoc rei est? quidnam sibi vult hic vetus fraudum architectus? Nam si hic, in his nuptiis quicquam impedimenti est, hem, in hoc rerum cardine præcipue versatur hujus impedimenti caput.*

Si. Laudo. *Da.* dum licitū est illi, dumq; ætas tul
Amavit: tum id clam: cavit, ne unquam infami
Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.
Nunc uxore op' est: animum ad uxorem appuli
Si. Subtristis visus est esse aliquantulum mihi.
Da. Nihil propter hanc rem: sed est, quod su
censeat tibi.
Si, Quidnam est? *Da.* puerile est. *Si.* quid e
Da. nihil. *Si.* quin dic, quid est!
Da. Ait nimium parce facere sumptum. *Si.* men
Da. te.
Vix, inquit, drachmis opsonatus est decem?
Num filio videtur uxorem dare? (liu
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqu
Potissimum nunc? &, quod dicendum hîc sie
Tu quoq; perparce nimium: non laudo. *Si.* tac
Da. Commovi. *Si.* ego, istæc recte ut fiant, vider
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veter
tor sibi?
Nam si hîc mali est quidquam, hem, illic est hu
rei caput.

ANNOTATIONES.

23. *Quod dicendum hic fiet*] Id est hîc inter nos, non alibi.

26. *Veterator.*] Impostoris assuetus.

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERIUM

My. *Ita pol quidem res se habet, ut dixisti, Lesbia! non facile invenietur vir constantis fidei erga mulierem.* Si. *Ex Andria familia est hæc ancilla Quid narras?* Da. *Ita est.* My. *Sed hic Pamphilus.* Si. *Quid illa dicit?* My. *Fidem, quam dederat, confirmavit.* Si. *Hem.*

My. ITA pol quidem res est, ut dîxti Lesbia:
Fidelem haud ferme mulieri invenias virū
Si. Ab Andria est ancilla hæc: quid narras
Da. ita est.
My. Sed hic Pamphilus. *Si.* quid dicit? *My.* fir
mavit fidem. *Si.* hem.

ANNOTATIONES.

Laudat hic in principio hujus Scenæ Mysis Pamphilum à fidei constantiâ ergà Glycerium.

4. *Sed hic Pamphilus.*] Mysis pergit laudare Pamphilum, non attendens ad Simonis verba, sed alloquens Lesbiam: Itaq; sensus est, vix invenias virum fidelem mulieri, sed hic Pamphilus ita fidelis est Glycerio, ut fidem, quam ei dederat se eam ducturū, confirmaverit, pollicendo ei, se, quod peperisset, educaturū, cum posset ex ponere. Exinde inter se seorsum colloquuntur

Da. Ut

Da. Utinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit.
My. Nã quod peperiſſet, juſſit tolli. Si. ô Jupiter, 6
Quid ego audio? actum eſt, ſiquidem hæc vera
prædicat. (timum.
Le. Bonum ingenium narras adoleſcentis. My. op-
ſed ſequere me intrò, ne in mora illi ſis. Le. ſequor.
Da. Quod remedium nunc huic malo inveniam? 10
Si. quid hoc?
Adeon' eſt demens? ex peregrina? jam ſcio: ah!
Vix tandem ſenſi ſtolidus. Da. quid hic ſenſiſſe ait?
Si. Hæc primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia.
Hanc ſimulant parere, quo Chremetẽ abſterreant.
Gl. Juno Lucina fer opem, ſerva me, obſecro. 15
Si. Hui, tam cito? ridiculũ: poſtquam ante oſtium
Me audivit ſtare, approperat: non ſat commode
Diviſa ſunt temporibus tibi, Dave, hæc. Da. mihin'?
Si. Num immemor es diſcipuli? Da. ego, quid
narres, neſcio.
Si. Hiccine ſi me imparatum in veris nuptiis 20
Adortus eſſet, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periclo ſit: ego in portu navigo.

Da. *Utinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit.* My. *Nam quem partum illa edidiſſet, ille juſſit educari.* Si. *O Jupiter! quid ego audio? actum eſt de nobis, ſi modo ea vera ſunt, quæ hæc ancilla prædicat.* Le. *Mores bonos narras adoleſcentis.* My. *Optimos, ſed ſequere me intrò, ne tardius ad illam venias.* Da. *Quale remedium nunc huic malo inveniam?* Si. *Quid hoc rei eſt? adeóne Pamphilus inſanit ex amore hujus peregrinæ? Jam tandem novi rem omnem: ah, vix tandem intellexi ſtultus ego, hanc fallaciam.* Da. *Quid hic ſe intellexiſſe ait?* Si. *Hæc primùm jam mihi intenditur à Davo fallacia. Hanc ſimulant parere, ut deterreant Chremetem à nuptiis faciendis.* Gl. *Juno Lucina fer opem, ſerva me, obſecro.* Si. *Hui, tam citò Glycerium parit! Riſu digna res. Ut primùm illa me audivit ante oſtium ſtare, feſtinat parturire. Hæc, Dave, non ſatis apte tibi per tempora diſpoſita ſunt.* Da. *Sibine hoc dicit?* Si. *Num ita obliviſceris, & negligis Pamphilum diſcipulum tuum, ut eum tam male doceas?* Da. *Ego minimè intelligo quid dicas.* Si. *Si me hic improvidum fallaciarum ſuarum, parantem veras nuptias filio, aggreſſus eſſet, quot modis me fuiſſet ludificatus, nunc ejus periculo hæc à me ſimulantur: res verò meæ in tuto ſunt poſitæ.*

ANNOTATIONES.

10. *Quod remedium.*] Simo, ex ſermone Myſis ad Lesbiam, audiverat ea quæ Pamphilus pollicitus fuerat Glycerio, in confirmationem fidei datæ: propterea ſolicitus Davus quærit, qua arte avertat mala, quæ ex improvidâ Myſis narratione accidere poterant, idcirco jam dixerat, utinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit.

16. *Hui, tam citò?*] *Hui* interjectio eſt admirantis, iraſcentis, interdum etiam irridentis, qualis hic eſt.

19. *Num immemor es Dave diſcipuli?*] Alii legunt in nominativo plurali, Num immemores diſcipuli tui ſunt præceptorum, quæ eis tradidiſti? Hi diſcipuli ſunt, Pamphilus, Myſis, & Lesbia, quos Simo ait magiſtrum habere Davum in nectendis dolis, & magiſtri præcepta imprudenter obſervare, atque exequi.

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA. ARCHILLIS. SIMO. DAVUS.

Le. ADhuc, Archillis, quæ adſolẽt, quæq; oportet
Signa ad ſalutẽ eſſe omnia huic eſſe video.
Nunc primum fac, iſtæc ut lavet: poſt deinde,

Le. *Adhuc, Archillis, omnia ſigna, quæ ſolent, quæque oportet indicare ſalutem decumbentium ex partu, huic puerperæ adeſſe video. Nunc primùm fac, ut iſta lavet: deinde date ei bibere.*

ANNOTATIONES.

3. *Fac, & iſtæc lavet:*] Lavet de balneo intelligendum eſt. Lavabant laſſi, peregre venientes. Plaut. in Truculento, in Epidico. Act. 5. Sc. 1. Et lavatrina Balneum domeſticum.

Quod

quod præscripsi, & quantum imperavi, statim post redibo huc. Ecastor, puer valde pulcher, & elegans natus est Pamphilo. Deos precor, ut vitalis sit, & incolumis, quoniam certe pater ejus bono est ingenio, & veritus est facere injuriam huic bonæ adolescenti mulieri. Si. *O Dave! quis non credat, qui te noverit, hoc etiam à te esse inventum?* Da. *Quidnam id est?* Si *Lesbia obstetrix non præcipiebat ipsi puerpuræ, coram in cubiculo, quæ facienda erant, sed postquam exivit foras, mulieribus, quæ sunt intus, maluit imperare, clamando è via. O Dave, itane tandem videor tibi aptus & opportunus, quem tam manifeste fallere incipias dolis? Saltem astute, non tam aperte me decipias, ut ego videar metui à te, non stolidus, & excors æstimari, idque certe, si resciverim.* Da. *Certè hercle hic seipse nunc fallit, non ego illum.* Si. *Nonne edixi tibi, & minando vetui, ne tu faceres aliquam nuptiis fallaciam? Num veritus es? Quid profuit edicere, & minari? Putasne me tibi credere hoc, peregrinam hanc à Pamphilo gravidam factum filium peperisse?* Da. *Scio in quo Simo fallatur. Ego paratum habeo, quid agam.* Si. *Quid taces?* Da. *Cur credas hanc peregrinam peperisse? Quasi vero non tibi renunciatum sit hæc eventura esse.* Si. *Mihine quisquam renunciavit?* Da. *Eho! an per te solus intellexti fingi hoc, Glycerium peperisse?* Si. *Irrideor.* Da. *Renunciatum est tibi sic fore. Nam unde hanc suspicionem aliter habere potuisti?* Si. *Unde? Quia novam ingenium tuum.* Da. *Ita loqueris, quasi credas id factum fuisse meo consilio.* Si. *Certe enim scio sic esse.* Da *Non satis perfectè novisti, qualis sim, Simo.* Si. *An ego non satis novi te?* Da. *Sed si quid narrare incepi, statim te falli opinaris.* Si. *Falso id opinor, scilicet.* Da. *Itaque me hercule nihil jam, ne mu quidem dicere audeo.*

Quod jussi, ei date bibere, & quantum imperavi
Date: mox ego huc revertor.
Per ecastor scitus puer natus est Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes: quandoquidem ipse
est ingenio bono,
Cumque huic veritus est optumæ adolescenti fa-
cere injuriam.
Si. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te
esse ortum? *Da.* quidnam id est?
Si. Non imperabat coram, quid opus facto esset
puerperæ,
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus,
clamat de via.
O Dave, itan' contemnor abs te? aut itane tan-
dem idoneus (dolis?
Tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipias
Saltem accurate, ut metui videar certe, si resci-
verim. (*Si.* edixtin' tibi?
Da. Certe hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego.
Interminatus sum, ne faceres? num veritus?
quid retulit? 16
Credon' tibi hoc nunc, peperisse hanc è Pamphilo?
Da. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo.
Si. quid taces? 16
Da. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint
hæc sic fore.
Si. Mihin' quisquam? *Da.* eho, an tute intellexti
hoc adsimulari? *Si.* irrideor. 20
Da. Renunciatum est: nam quî istæc tibi incidit
suspicio?
Si. Qui? quia te noram. *Da.* quasi tu dicas,
factum id consilio meo.
Si. Certe enim scio. *Da.* non satis me pernosti
etiam, qualis sim, Simo.
Si. Egone te? *Da.* sed, si quid narrare occœpi,
continuo dari
Tibi verba censes. *Si.* falso. *Da.* itaque hercle
nihil jam mutire audeo. 25

ANNOTATIONES.

17. *Ut sit superstes*] Olim parentes precabantur, ut sibi sui liberi superstites essent, id est supervivarent: Unde superstitionem dictam esse ait Cicero. 2. de Nat. Deor. Mart. l. 7. epig. 95.

25 *Jam mutire audeo.*] *Mu* canum est, inquit Charisius, sicut *gru* porcorum: unde grunnire. Et mutiunt canes, cum incipiunt irritari.

Si. Hoc ego ſcio unum, neminem peperiſſe hic.
Da. intellextin' ? (oſtium.
Sed nihilo ſeciu' mox deferent puerum huc ante
Id ego jam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut
ſis ſciens :
Ne tu hoc mihi poſterius dicas, Davi factum
conſilio, aut dolis. (tam volo,
Prorſus à me opinionem hanc tuam eſſe ego amo-
Si. Unde id ſcis ? Da. audivi, & credo : multa
concurrunt ſimul, 31
Qui conjecturam hanc nunc facio : jam primum
hæc ſe à Pamphilo (poſtquam videt
Gravidam dixit eſſe : inventum eſt fallum : nunc,
Nuptias domi apparari, miſſa eſt ancilla illico
Obſtetricem accerſitum ad eam, & puerum ut
adferret ſimul. 35
Hoc niſi fit, puerum ut tu videas, nil moventur
Si. Quid ais ? cum intellexeras (nuptiæ,
Id cõſilii capere, cur non dixtî extemplò Pãphilo?
Da. Quis igitur eum ab illa abſtraxit niſi ego ?
nam omnes nos quidem
Scimus, quam miſere hanc amarit, nunc ſibi uxo-
rem expetit. 40
Poſtremo id mihi da negotî : tu tamen idem has
nuptias (deos.
Perge fdcere ita, ut facis : ad id ſpero adjuturos
Si. Imo abi intrò : ibi me opperire, & quod pa-
rato opus eſt, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.
Atq; haud ſcio an. quæ dixit, ſint vera omnia : 45
Sed parvi pendo, illud mihi multò maxumum eſt,
Quod mihi pollicit⁹ eſt ips⁹ gnat⁹. Nunc Chremem
Conveniam : orabo gnato uxorem : id ſi impetro,
Quid aliàs malim, quam hodie has fieri nuptias ?
Nam gnatus quod pollicitus eſt, haud dubium
eſt mihi, 50
Si nolit, quin eum meritò poſſim cogere. (mem.
Atq; adeo in tempore eccum ipſum obviam Chre-

Si. *Hoc ego unum ſcio, nullam mulierem peperiſſe hic in domo Glycerii.* Da. *An certò ſcis illud ? Sed quicquid ſcias, tamen ancilla Glycerii mox deponent infantem ante oſtium noſtrum. Id ego jam nunc tibi prædico here, factum iri, ut certior ſis, ne tu hoc poſtea dicas fallum eſſe Davi ſuaſu, & fraudibus. Omninò hac omnem ſuſpicionem tuam à me depulſam eſſe volo.* Si. *Unde tu ſcis hanc Glycerium peperiſſe ?* Da *Audivi, & credo. Multa concurrunt, unde hanc conjecturam nunc facio : jam primùm hac ſe dixit gravidam eſſe ex Pamphilo. Hoc falſum eſſe compertum eſt ; nunc poſtquam vidit nuptias apparari domi, ſtatim ancilla miſſa eſt ab illa Glycerio, vocatum obſtetricem ad ipſam, ut ſimul afferret aliquem puerum ſuppoſititium. Hoc niſi fiet. & puerum allatum videas ; ab illis turbari nequeunt nuptias.* Si. *Quid ais ? Poſtquam intellexeras eas id conſilii capere, cur non id illicò Pamphilo renunciaſti ?* Da *Quis igitur cum à Glycerio abſtraxit, niſi ego ? Nam certe nos quidem omnes ſcimus, quam perdite ille hanc amarit. Nunc ſibi uxorem exoptat dari. Poſtremo, da mihi id negotii, ut caveatur à poſitione pueri ante fores tuas : tu tamen perge apparare omnia ad nuptias, ut facis, & id ſpero adjuturos deos.* Si. *Imo abi intro. Ibi me expecta, & ea appara, quæ apparari opus eſt. Davus non perſuaſit mihi, ut ea quæ dixit, omnino huic crederem : & fortaſſe omnia quæ dixit, ſunt vera, ſed parvi hoc facio. Illud autem omnium plurimi facio, quod mihi ipſe filius pollicitus eſt, uxorem ſe acceptorum, quam darem. Nunc Chremetem conveniam, eum o-*

rabo ut uxorem filiam det filio meo. Id ſi impetro, quid malim alio tempore, quam hodie has fieri nuptias ? Nam non dubium eſt mihi, quin filium poſſim, pro patria poteſtate cogere, ſi nolit præſtare, quod mihi pollicitus eſt. Atque opportune, ecce Chremes mihi obviam venit.

ANNOTATIONES.

32 *Qui conjecturam hanc nunc facio.*] *Qui*, pro, quomodò, unde & pro omnibus caſibus ponitur, apud Plautum atque alios Comicos.

41. *Id mihi da negotî :*] Scilicet, (ut vult Donatus,) ut caveatur à poſitione pueri ante oſtium. Alii volunt, id mihi da negotii, ut efficiam, quò Pamphilus uxorem velit.

ACTUS

ACTUS III. SCENA III.

SIMO. CHREMES.

Si. *Salvere Chremetem volo.* Ch. *O! teipſum quærebam!* Si. *Et ego te.* Ch. *Optatus advenis. Aliquot me convenerunt, qui dicebant, ex te ſe audiviſſe, hodie filiam meam nubere filio tuo: ob id venio huc ut videam, tute, an illi inſaniant.* Si. *Pauca, quæ dicam, attente audi. Et cui ego te alloqui volo, & tu, quod à me quæris, diſces.* Ch. *Audio. Loquere, quæ velis.* Si. *Chreme, ego te per Deos oro, & noſtram amicitiam, quæ incepta inter nos, cum parvi adhuc eſſemus, accrevit ſimul cum annis noſtris creſcentibus; perque unicam filiam tuam, & filium meum, cujus ſervandi poteſtas ſumma tibi datur; ut me adjuves in ejus ſalute conſervanda; atque ita nuptiæ inter illum, & filiam tuam fiant, quemadmodum ea fuerant futura.* Ch. *Ah noli me obſecrare. Quaſi hoc, ſi juſtum ſit id, orando te à me impetrare oporteat. An alium me opinaris eſſe, atque olim eram, cum ultro filiam meam offerebam in uxorem filio tuo? Si hoc utrique noſtrum utile eſt, ut hæ nuptiæ fiant, jube filiam meam ad eas faciendas adveſci: ſed ſi ex ea re plus mali, quàm commodi utrique plus eventurum eſt: id oro te, ut mei, tuique rationem æque habeas, tanquam filia mea tua ſit, & filius tuus meus.* Si. *Quin ego ità volo ut dicis; itaque ut fiat poſtulo, Chreme, neque id à te poſtulare velim, niſi re ipſa præſens occaſio id ſuadeat.* Ch. *Quid eſt?* Si. *Iræ ſunt inter Glycerium, & Pamphilum.* Ch. *Audio vero.* Si. *Ita graves, ut ſperem filium hunc ab illa poſſe abſtrahi.* Ch. *Fabulæ miræ.* Si. *Profectò ſic eſt, ut dico.* Ch *Sic etiam eſt ut dicam tibi: Amantium iræ, amoris inſtauratio eſt.* Si. *Hem, id te oro, ut malo occurramus, dum ſe dat occaſio opportuna,*

Si. JUbeo Chremetem. *Ch.* oh! te ipſum quærebam. *Si.* & ego te. *Ch.* optato advenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viſo, tune, an illi inſaniant.
Si. Auſculta pauca: & quid ego te velim, & tu quod quæris, ſcires.
Ch. Auſculto: loquere, quid velis. (Chreme,
Si. Per ego te Deos oro, & noſtram amicitiam,
Quæ incepta à parvis cum ætate accrevit ſimul,
Perque unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cujus tibi poteſtas ſumma ſervandi datur;
Ut me adjuves in hac re, atq; ita, uti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. *Ch.* ah, ne me obſecra:
Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atq; olim, cum dabam?
Si in rem eſt utrique, ut fiant, accerſi jube.
Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quàm commodi
Utrique; id oro te, in commune ut conſulas,
Quaſi illa tua ſit, Pamphilique ego ſim pater.
Si. Imo ità volo, itâque poſtulo ut fiat, Chreme:
Neque poſtulem abs te, niſi ipſa res moneat.
Ch. quid eſt?
Si. Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. *Ch.* audio.
Si. Ita magnæ, ut ſperem poſſe avelli. *Ch.* fabulæ.
Si. Profecto ſic eſt. *Ch.* ſic hercle, ut dicam tibi:
Amantium iræ amoris integratio eſt. (tur;
Si. Hem, id te oro, ut antè eamus, dum tempus da-

ANNOTATIONES.

6 *Per ego te Deos oro.*] *Per* in obteſtationibus, & adjurationibus ſolet ſeparari à ſuo accuſativo, interjecto nominativo, qui ſæpiſſime eſt, *ego*, ut ſcribit Valla Virgil. 4. Æn. *Mene fugis? per ego has lachrymas, dextramque tuam te.*

Seneca in Agamemnone,

Per te parentis memoriam obteſtor mei.

Plaut. in Menæch. Act 5.

Per ego vobis Deos atque homines dico.

Idem in Bacchid. Act. 5 Sc 5.

Feſtus: *Ob vos ſacro, in quibuſdam precationibus eſt, pro, vos obſecro; ni & ſub vos placo, pro ſupplico.*

Dumque

ùmque ejus lubido occlusa est contumeliis,
rius quam harum scelera & lacrumæ confictæ dolis
Reducunt animum ægrotum ad misericordiam,
Uxorem demus: spero consuetudine, &
Conjugio liberali devinctum, Chreme,
Dehinc facile ex illis emersurum malis.
Ch. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.
Si. Quî scis ergo istuc, nisi periclum feceris?
Ch. At istuc periclum in filia fieri, grave est.
Si. Nempe incommoditas denique huc omnis redit;
Si eveniat, quod Dî prohibeant, discessio.
At si corrigitur, quot commoditates, vide.
Principiò amico filium restitueris:
Tibi gènerum firmum, & filiæ invenies virum.
Ch. Quid istuc? si ita istuc animum induxtî esse utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
Si. Meritò te semper maximi feci, Chreme.
Ch. Sed quid ais? Si. quid? Ch. qui scis eos nunc discordare inter se?
Si. Ipsus mihi Davus, qui intimus est eorum consiliis, dixit:
Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut maturem.
Num censes faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeo jam ejus audies verba; heus, evocate huc Davum:
Sed eccum, video ipsum foras exire.

dumque ejus libido repressa est injuriis acceptis, priusquam harum mulierum fallacia & lacrimæ simulatæ, reducunt ejus animum ægrum amore, ad misericordiam: uxorem illi demus filiam tuam. Ego spero illum, Chreme, ingenua uxoris conversatione, & conjugio devinctum, deinde facile ex illis malis, & perdito amore se expediturum. Ch. *Ità tibi videtur, at ego non arbitror eum posse inde facile emergere, neque filiam meam perpetuo habere conjugem, neque me perpeti ei superinduci amicam ab illo.* Si. *Quomodo igitur id scis, nisi expertus sis?* Ch. *At istud experiri in filia difficile, & molestum est.* Si. *Nempe incommoditas in summâ huc omnis recidit; si eveniat (quod Dii avertant) inter eos separatio: si vero corrigitur & resipiscit, vide quot commoditates inde nascentur: primum amico filium restitueris, tibi generum firmum, & filiæ maritum invenies.* Ch. *Quid istud? fiat ut petis. Si id tibi persuasisti esse utile; nolo tibi ullum commodum in me claudi, & auferri.* Si. *Meritò te semper, ut amicum verum, maximi feci, Chreme.* Ch. *Sed quid ais?* Si. *Quid quaris?* Ch. *Unde scis Pamphilum & Glycerium nunc inter se dissidere, & discordare?* Si. *Ipse Davus, qui interiora eorum consilia novit id mihi dixit: & is mihi suadet ut nuptias accelerem, quam maxime possum. Putasne id mihi suaderet: nisi sciret filium meum hæc eadem velle? Tu ipse jam ejus verba audies. Hem accersite ad me Davum. Sed ecce video ipsum prodire domo.*

ANNOTATIONES.

40. *Quid istuc?*] Verbum hoc post multas preces assensionem significat Sic Heautontim.

Quid istuc? quandoquidem ducenda est, ego abeo propemodum, quam volo.

Et in Adelph.

Quid istuc? dabitur quidem, quando hic volt.

47. *Adeo.*] Sæpe sumitur pro *quoque*, ut hìc.

48. *Sed eccum,*] Pro *ecce eum*, veteres dixerunt, & *ellum*, pro *ecce illum*.

ACTUS III. SCENA IV.

DAVUS. SIMO. CHREMES.

Da. AD te ibam. *Si.* quidnam est?
Da. Cur non accersitur? jam adveſperascit. *Si.* audin' tu illum?
Ego dudum non nil veritus sum, Dave, abs te, ne faceres idem,
Quod volgus servorum solet, dolis ut me deluderes,
Propterea quod amat filius. *Da.* egon' istuc facerem? *Si.* credidi:
Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam. *Da.* quid? *Si.* scies:
Nam propemodùm habeo tibi jam fidem. *Da.* tandem agnosti, qui siem.
Si. Non fuerant nuptiæ futuræ. *Da.* quid? non? *Si.* sed ea gratia
Simulavi, vos ut pertentarem. *Da.* quid ais? *Si.* sic res est. *Da.* vide.
Nunquam quivi ego istuc intelligere: vah consilium callidum.
Si. Hoc audi: ut hinc te jussi introire, opportunè hic fit mihi obviam.
Da. Hem! num nam periimus? *Si.* narro huic, quæ tu dudum narrasti mihi.
Da. Quidnam audio? *Si.* gnatam ut det oro, vixque id exoro. *Da.* occidi.
Si. Hem! quid dixti? *Da.* optume inquam, factum. *Si.* Nunc per hunc nulla est mora.
Ch. Domum modò ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuncio.
Si. Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.

Da. *Ad te ibam, here!* Si. *Quidnam est?* Da. *Cur Philumena, desponsa uxor Pamphilo, non accersitur? Jam vesperascit prope est.* Si. *Audisne tu illum, Chreme? Ego jam pridem, Dave, à te id veritus sum, ne faceres idem, quod plerique servi facere solent: ut me dolis deluderes, propterea quod amat filius cui ad amorem magister fueras.* Da. *Egone id facerem in te?* Si *Id credidi, atque etiam id metuens, quod nunc dicam, te, & Pamphilum celavi.* Da. *Quid est?* Si. *Scies: Nam prope tibi jam credo.* Da *Tandem, qui sim cognovisti.* Si. *Nuptiæ, quas dicebam me parare, non fuerant futuræ.* Da *Quid? non?* Si. *Sed ea de causa simulavi eas mox faciendas, ut vos, quid animi haberetis ad eas, explorarem.* Da. *Quid ais?* Si. *Sic res se habet.* Da. *Vide. Nunquam ego intelligere potui te id simulare. Vah consilium prudens, & cautum!* Si. *Audi: postquam hinc te jussi introire domum, opportune Chremes mihi fit obviam.* Da *Hem! nonne periimus?* Si *Tunc narravi illi, quæ tu pridem dixisti mihi.* Da. *Quidnam ego audio?* Si. *Filiam, ut det filio meo oro, idque ægre precibus ab eo impetro.* Da. *Interii.* Si. *Hem! quid dixisti?* Da. *Optime, inquam, fecisti.* Si *Nunc per Chremetem nulla dilatio est, quin nuptiæ fiant.* Ch. *Domum modò ibo: ut nuptiæ apparentur dicam, atque ad vos, quod actum fuerit, celeriter renunciabo.* Si. *Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi, tuo consilio effecisti, ut hæ nuptiæ peragerentur.*

ANNOTATIONES.

2. *Jam adveſperascit*] Ex ritu nuptiarum hoc dictum est Noctu enim uxor ducebatur in domum mariti, prælatis facibus.

10. *Vah*] Interjectio est lætantis, irridentis, insultantis, mirantis, & blandientis, qualis hìc est.

12. *Hem numnam periimus?*] Interjectio metuentis: & hoc summisse Davus dicit.

Da. Ego

Da. Ego vero ſolus. *Si.* corrigere mihi gnatum
porro enitere.
Da. Faciam hercle ſedulò. *Si.* potes nunc, dum
animus iratus eſt.
Da. Quieſcas. *Si.* age igitur: ubi nunc eſt ip-
ſus? *Da.* mirum, ni domi eſt.
Si. Ibo ad eum, atq; eadem hæc, quæ tibi dixi,
dicam itidem illi. *Da.* nullus ſum.
Quid cauſæ eſt, quin hinc in piſtrinum recta pro-
ficiſcar via? (omnia:
Nihil eſt preci loci relictum: jam perturbavi
Herum fefellit: in nuptias conjeci herilem fi-
lium: (vito Pamphilo!
Feci hodie, ut fierent, inſperante hoc, atque in-
Hem aſtutia! quod ſi quiêſſem, nihil eveniſſet mali.
Sed eccum: ipſum video: occidi:
Utinam mihi eſſet aliquid hîc, quo nunc me præ-
cipitem darem.

*Da. Ego verò ſolus id quidem feci. Si. Poſthac labora filium meum emendare. Da. Dabo ſedulò operam, ut hoc faciam. Si. Potes nunc, dum animus ejus ira commotus eſt in Glycerium. Da. Fiet. Quieſcas. Si. Age igitur. Ubi nunc ipſe eſt Pamphilus? Da. Mirum, ſi alibi eſt quam domi. Si. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ dixi tibi, ſimiliter illi dicam. Da. Omninò de me actum eſt. Quæ cauſa impedit, quin rectâ viâ proficiſcar in piſtrinum? Nullus precibus locus relictus eſt, quibus veniam impetrem. Omnia turbis permiſcui, herum feſelli Simonem, ejus filium in nuptias præcipitavi, feci ut illa fierent, nullo modo hanc rem ſperante, ac nolente Pamphilo. O ſubtiles aſtutias! quod ſi nihil moviſſem, & quietus ſe-
diſſem, nihil accidiſſet mali: ſed ecce Pamphilum ipſum video. Eunditus perii. Utinam hic eſſet a-
liquid præcipitium in quod me dejicerem.*

ANNOTATIONES.

17. Da. *Ego vero ſolus.*] Eſt repetitio ſecum iraſcentis.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS. DAVUS.

Pa. UBI illic ſcelus eſt, qui me perdidit? *Da.*
perii. *Pa.* atque hoc confiteor,
Jure obtigiſſe: quandoquidem tam iners, tam
nulli conſilii (tili?
Sum: ſervon' fortunas meas me commiſiſſe fu-
Ergo pretium ob ſtultitiam fero: ſed inultum id
nunquam à me auferet.
Da. Poſthac incólumem ſat ſcio fore me, nunc ſi
evito hoc malum.
Pa. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon'
velle me, modo

Pa. *Ubi eſt ſceleratus ille qui me perdidit?* Da. *Perii.* Pa. *Atque hoc, confiteor, merito meo mihi accidiſſe, quandoquidem tam ſtolidus, & imprudens ſum. An oportuit fortunas meas me committere ſervo, levi & garrulo? Ergo præmium fero ſtultitiæ meæ: ſed impune id nunquam feret.* Da. *ſi hoc periculum quod imminet, nunc evito, Sat ſcio, me poſthac ab alio quovis liberum fore.* Pa. *Sed quid ego nunc dicam patri? negabone me velle uxorem, qui modò*

ANNOTATIONES.

1. *Ubi ſcelus illic eſt?*] *Illic* pronomen eſt comicum, & tritum uſu vulgi. *Scelus* pro ſcelesto. Sic Græci ſubſtantivo utuntur pro adjectivo. Dicitur, *ille ſcelus*, relatione non ad vocem *ſcelus*, ſed ad rem ſignificatam, ſcilicet Davum.

2. *Tam nulli conſilii.*] Priſcianus tradit in Inſtitutionibus Grammaticis octo illa nomina, unus, ullus, uter, nullus, totus, ſolus, alius, & alter. Veteres inflectere conſueviſſe ut alia nomina primæ, & ſecundæ declinationis.

pollicitus ſum me ipſi obſequuturum? quâ conſidentiâ id facere audeam? Nec quid nunc de me faciam, ſcio. Da. *Nec ego quoque quid de me faciam: etſi ego id ago diligenter, ut ſciam quid de me facere poſſim. Dicam Pamphilo me aliquid jam inventurum, ut huic malo nuptiarum aliquam dilationem temporis afferam.* Pa. *Oh.* Da. *Viſus ſum à Pamphilo.* Pa. *Ehodum, bone vir, quid ais? Videſne me miſerum eſſe impeditum tuis conſiliis, quibus me in has nuptias conjeciſti?* Da. *At jam expediam.* Pa. *Expedies?* Da. *Certe id efficiam, Pamphile.* Pa *Nempe ut modò expediviſti.* Da. *Imo melius, ut ſpero.* Pa. *Oh fureifer! Egone tibi credam? Tu rem tot difficultatibus implicatam & deſperatam reſtituere poteris? Hem, quo homine inimixus ſum, qui me hodie ex tranquilliſſimo ſtatu, in has nuptias moleſtas conjeciſti. An non dixi hoc malum eventurum eſſe?* Da *Dixiſti.* Pa. *Quâ pœnâ dignus es?* Da. *Cruce. Sed paululum permitte ut recipiam animum: jam aliquid conſilium diſquiram.* Pa. *Hei mihi! cum non habeo ſpatium temporis ad te puniendum ut volo: nam hoc breve tempus permittit mihi conſulere rebus meis, non de te pœnas ſumere.*

Qui ſum pollicitus ducere? qua fiducia facere audeam?
Nec, quid me nunc faciam, ſcio. *Da.* nec de me equidem, atque id ago ſedulò.
Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram. *Pa.* oh.
Da. Viſus ſum. *Pa.* ehodum, bone vir, quid ais? viden' me conſiliis tuis
Miſerum impeditum eſſe? *Da.* at jam expediam. *Pa.* expedies? *Da.* certe Pamphile.
Pa. Nempe ut modò. *Da.* Imo melius ſpero: *Pa.* oh, tibi ego ut credam, furcifer?
Tu rem impeditam & perditam reſtituas? hem, quo fretus ſum, (nuptias.
Qui me hodie ex tranquilliſſima re conjeciſti in
An non dixi hoc eſſe futurum? *Da.* Dixti. *Pa.* quid meritus? *Da.* crucem.
Sed paululum ſine ad me ut redeam: jam aliquid diſpiciam. *Pa.* hei mihi,
Cum non habeo ſpatium, ut de te ſumam ſupplicium, uti volo:
Namque hocce tempus, præcavere mihi me, haud te ulciſci, ſinit.

ANNOTATIONES.

10. *Ehodum*] Interjectio ad ſe vocantis.
12. *Oh.*] Admirantis eſt, cum contemptu, ut mox infrà, *Oh! tibi ego ut credam, furcifer?*

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.

Ch. *Hoc-ne credi, aut verbis exprimi poteſt, ut tanta veſania cuiquam à natura inſita ſit: ut malis gaudeat aliorum, atque ex incommodis*

Ch. HOccine credibile eſt aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut ſiet,
Ut malis gaudeat alienis, atque ex incommodis

ANNOTATIONES.

3. *Ut malis gaudeat.*] *Gaudeant*, alii, *gaudeat* legunt. Si *gaudeant* legas, cum Terentius dixiſſet *cuiquam*, numerus erit pluralis pro ſingulari: ut alibi idem Poeta, *Si quiſquam eſt, qui ſtudere ſe placeat bonis quamplurimis, & minime multos ladere: in his Poeta numen profitetur ſuum.* Sic Plaut. in Curcul. Act. 1. Sc. 5. *Sua quiſque habeant, quod ſuum eſt* Virg. *Quiſque ſuos patimur manes.* Iterum Plaut. in Captivis, *Ubi quiſque vident, eunt obviam:* Sunt enim ſigna univerſalia, quiſque, quiſquam, quicumque,

Alterius

Alterius ſua ut comparet commoda? ah,
Idne eſt verum? Imo id genus eſt hominum peſſumum,
In denegando modo queis pudor eſt paululum:
Poſt ubi jam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſario ſe aperiunt, & timent;
Et tamen res cogit eos denegare: ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es; quid mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus ſum egomet mihi: attamen ubi fides,
Si roges, nihil pudet: hic, ubi opus eſt,
Non verentur: illic, ubi nihil opus eſt, ibi verentur.
Sed quid agam? adeamne ad eum, & cum eo injuriam hanc expoſtulem?
Mala ingeram multa: atque aliquis dicat, nihil promoveris. (morem geſſero.
Multum; moleſtus certe ei fuero, atque animo
Pa. Charine, & me & te imprudens, niſi quid Dii reſpiciunt, perdidi. (ſolviſti fidem.
Ch. Itane imprudens? tandem inventa eſt cauſa;
Pa. Qui tandem? *Ch.* etiam nunc me ducere iſtis dictis poſtulas?
Pa. Quid iſtuc eſt? *Ch.* poſtquam me amare dixi, complacita eſt tibi.
Heu me miſerum, quum tuum animum ex animo ſpectavi meo!
Pa. Falſu'es. *Ch.* non tibi ſatis eſſe hoc viſum ſolidum eſt gaudium, (res?
Niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produce-
Habeas. *Pa.* habeam? ah neſcis quantis in malis verſer miſer,
Quantaſque hic ſuis conſiliis mihi confecit ſolicitudines, (te exemplum capit?
Meus carnifex. *Ch.* quid iſtuc tam mirum, ſi de

ſua capiat commoda? Ah, idne eſt verum? certe genus id hominum eſt deterrimum. Si quid rogentur, tunc his tantummodo paululum in denegando pudoris eſt: poſtea ubi tempus eſt, id quod promiſerunt, præſtari, tunc neceſſariò animum detegunt, audendo cum timore quodam, & tamen pudore abjecto, res petita, quam dare nolunt, cogit eos denegare. Tunc eorum oratio impudentiſſima talis eſt, quis tu es? quâ neceſſitudine mihi conjunctus? Cur meam rem tibi dem? Heus, licet mihi ſis proximus, tamen ipſe mihi ſum proximior. Quid ſi eos roges, Ubi eſt fides quam mihi dederas, tunc nullo pudore afficiuntur. Hic, ubi opus eſt, poſtquam jam promiſerunt, vereri fidem datam frangere, non verentur: illic ubi nihil opus eſt vereri petita denegare, cum nondum promiſerunt, ibi verentur. Sed quid agam? adeamne Pamphilum? & cum eo conquerar de injuria, quam mihi facit, accipiens Philumenam in uxorem, contrà quam mihi promiſerat? injiciam in eum multa maledicta. Quod ſi quis dicet, nihil profeceris: multum, reſpondebo. Saltem, ſi nihil proficiam, moleſtiam ei exhibuero, atque animo obſequutus fuero. Pa. *Charine, & me & te imprudens, & inſciens, niſi nos Dii in hac re juvent, perdidi.* Ch. *Itane imprudens feciſti? Tandem inveniſti pratextum fallacia. Præclare fidem datam liberaſti ſcilicet.* Pa. *Quid tandem vis dicere?* Ch. *Etiamne quaris me iſtis dictis tuis fallere?* Pa. *Quidnam iſtud eſt, quod mihi objicis?* Ch. *Poſtquam me amare dixi Philumenam ſtatim etiam placuit illa tibi. Heu me miſerum, qui tuum animum ex meo æſtimavi!* Pa. *Erras valde, Charine, qui ſic de meo ingenio judices.* Ch. *Nonne tibi viſum eſt ſatis hoc eſſe integrum gaudium, niſi me amantem promiſſis ſeviſſes, & ſpe falſa detineres? Habeas tibi illam.* Pa. *Habeam? Ah neſcis quantis in malis poſitus ſim miſer: quantaſque moleſtias, atque ægritudines mihi creaverit Davus hic meus carnifex.* Ch. *Quid iſtud mirum eſt, ſi te imitatur?*

ANNOTATIONES.

6. *Denegando modò queis pudor eſt paululum.*] Don. *Queis pudor paululum adeſt.* Et hic eſt ſenſus, quibus pudor ſolummodò adeſt in denegando ea, quæ ab his petuntur: poſtquam polliciti ſunt & tempus eſt promiſſa perfici, nunc neceſſariò ſe aperiunt, timidè tamen: ſed res, quam promiſſam dare nolunt, cogit eos hanc denegare.

20. *Ducere.*] Po fallere. Græci ἀπάγειν eadem ſignificatione dicunt. Alii *ſeducere* legunt.

26. *Mihi conſecit ſolicitudines.*] Alii, *conflavit.*

Pa. Si cognoverio vel me, vel amorem meum erga aliam, quàm Philumenam, non istud dicas. Ch. Sat scio, tu patri tuo jam pridem repugnasti: & is propterea tibi nunc irascitur, nec te potuit cegere, ut Philumenam uxorem duceres. Pa. Imò etiam rem ignoras, quò minus cognosces miserias meas, ha nuptiæ non apparabantur mihi, nec quisquam vel Simo, vel Chremes de Philumena mihi danda cogitabant. Ch Scio, nemine jubente, tuâ voluntate coactus es. Pa. Mane: audi: nondum scis, ut res se omninò habeat. Ch Scio equidem te illam ducturum. Pa. Cur me dictis enecas? Hoc audi. Hic nunquam cessavit me urgere ut patri dicerem me ducturum, suadere, orare, eò usque, donec me tandem impulit invitum ad id faciendum. Ch Quis homo te ad hoc impulit? Pa. Davus. Ch. Davus? Pa. Davus omnia omnino turbavit. Ch. Quamobrem? Pa. Nescio ob quam causam adeo turbavit omnia, nisi quia Dii, sat scio, mihi irati fuerunt, qui ei aures præbuerim. Ch Hocne factum est à te, Dave? Da. Factum. Ch. At te Dii perdant, ut meritus es. Eho, dic mihi; si omnes hunc inimici in has nuptias, quas aversatur, conjicere vellent, quid nisi hoc, quod dedisti consilium, ei darent? Da. Deceptus sum eventis, at non defatigatus, ut rem in melius referre desperem. Ch. Scio, scilicet. Da. Hac ratione res non successit; aliâ aggrediemur: nisi putas, quia primò parum feliciter evenit, non posse hoc malum jam ad salutem referri. Pa Imo verò, puto id posse fieri: nam etiam credo facile, si diligentem operam dederis, ex unis duas mihi conficies nuptias Da Ego, Pamphile, cum tuus sim servus; hoc tibi debeo; conari totis viribus, nocteisque dieisque mortis periculo me exponere, dummodo tibi utilitatem afferam. Te verò convenit, si quid contra expectationem tuam evenit, mihi ignoscere. Si parum succesisit, quod ago; at facio ex animo, & bona fide. Vel si opera mea tibi non placet;

Pa. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem meum.
Ch. Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc (propterea tibi
Succenset, nec te quivit hodie cogere illam ut duceres.
Pa, Imo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.
Ch. Scio: tu coactus tua voluntate es. *Pa.* mane,
Nondum etiam scis. *Ch.* scio equidem illam ducturum esse te.
Pa. Cur me enecas? hoc audi: nunquam destitit
Instare, ut dicerem esse ducturum patri,
Suadere, orare, usqueadeò donec perpulit.
Ch. Quis homo istuc? *Pa.* Davos. *Ch.* Davos?
Pa. Davos omnia.
Ch. Quamobrem? *Pa.* nescio: nisi mihi deos satis
Scio fuisse iratos qui auscultaverim.
Ch. Factum hoc est, Dave? *Da.* factum est. *Ch.* hem, quid ais, scelus?
At tibi Dii dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent?
Da. Deceptus sum, at non defatigatus. *Ch.* scio.
Da. Hac non succesisit, alia aggrediemur via:
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse jam ad salutem converti hoc malum.
Pa. Imo etiam: nam satis credo, si advigilaveris,
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
Da. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,
Conari manibus, pedibus, nocteisque & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum'st, si quid præter spem evenit, mî ignoscere.
Parum succedit quod ago; at facio sedulò.

ANNOTATIONES.

29. *Scio, cum patre altercasti dudum.*] Ironia.

43. *At tibi Dii*] *At* principium est increpationi aptum. Virg 2. Æn.

At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausi, &c. Horat.

At ô deorum, quisquis in cœlo regis
Terras, & humanum genus.

44. *Dic mihi*] Semper hoc *dic mihi* injuriosum est, aut curiosius interrogantis, ait Donat. in hac fabula, & in Hecyra, Virg. *Dic mihi Damœta.* Inducitur Menalcas amare interrogans Damœtam.

Vel

Vel melius tu aliud reperi, me miſſum face.
Pa. Cupio: reſtitue in quem me accepiſti locum.
Da. Faciam. *Pa.* at jam hoc opus eſt. *Da.* hem, ſt,
mane, crepuit à Glycerio oſtium.
Pa. Nihil ad te. *Da.* quæro. *Pa.* hem, nunccine de-
mum? *Da.* at jam hoc tibi inventum dabo.

tu aliud melius reperi, me verò abire jube. Pa. Cupio. Tu verò in eum ſtatum me reſtitue, in quo eram antequam patri promiſiſſem me uxorem ducturum. Da. Faciam. Pa. At jam opus eſt, ſtatim te hoc facere. Da. Hem, ſt, mane. Glycerii oſtium concrepuit. Pa. Hoc nihil ad te pertinet, qui attentus eſſe debes conſilio cogitando. Da. Id quæro. Pa. hem, an hoc tandem agis? Da. At jam hoc inventum tibi dabo.

ANNOTATIONES.

59. *Hem, ſed mane.*] *St*, ſi legatur, indicit ſilentium. Nam *ſt*, ſibili ſunt ſilentium imperantes. Plaut. in Epid. Act. 2. Sc. 2.
St, St, habete animum bonum.

59. *Crepuit à Glycerio oſtium.*] Ablativus cum præpoſitione à, eſt loco genitivi, quod frequens eſt Terentio.

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAVUS.

My. JAM, ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum (macerare.
Tuum Pamphilum: tu modò, anime mi, noli te
Pa. Myſis. *My.* quid eſt? hem Pamphile, optime
mihi te offers. *Pa.* quid eſt? (nias:
My. Orare juſſit, ſi ſe ames, hera, jam ut ad ſeſe ve-
Videre ait te cupere. *Pa.* vah, perii: hoc malum
integraſcit.
Siccine me, atque illam opera tua nunc miſeros
ſolicitarier? (ſenſit.
Nam idcirco accerſor, nuptias quod mî apparari
Ch. Quibus quidem quam facile poterat quieſci,
ſi hic quieſſet.
Da. Age, ſi hic non inſanit ſatis ſua ſponte, inſtiga. *My.* atque ædepol
Ea res eſt, proptereaque nunc miſera in mœrore
eſt. *Pa.* Myſis, (deſerturum,
Per omneis tibi adjuro deos: nunquam eam me
Non, ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omneis homines. (valeant
Hanc mihi expetivi, contigit: conveniunt mores:
Qui inter nos diſſidium volunt: hanc, niſi mors,
mî adimet nemo.

My. Jam tuum Pamphilum ubicumque is erit, curabo, ut brevi inveniam, & mecum tibi adducam. Tu tantummodò, anime mi, ô Glycerium! noli te ſolicitudine macerare. Pa. Myſis. My. Quid eſt? Hem, Pamphile, opportune mihi obvius fis. Pa. Quid eſt? My. Hera te me orare juſſit, ut ſi ſe ames, jam ad ſe venias. Ait, ſe cupere te videre. Pa. Vah, perii. Hoc malum, nempe, hæc animi anxietas, propter metum nuptiarum, exintegro me cruciat. Itane oportet me, atque illam, tuâ operâ, nunc miſeros ſolicitari? Nam idcirco à Glycerio accerſor, quia nuptias mihi apparari audivit. Ch. A quibus quidem nuptiis liberi, & quieti eſſe potuimus, ſi Davus quieviſſet, nec ſuis dolis omnia perturbaſſet. Da. Age, ſi Pamphilus hic non ſatis inſanit ſponte ſuâ, tu illum incita. My. Atque adepol ea cauſa eſt, propter quam nunc miſera in dolore, & luctu eſt. Pa. Myſis, per omnes Deos tibi affirmo, nunquam eam me ſolam deſerturum, non ſi omnium hominum inimicitias ſciam me ſuſcepturum. Hanc meam eſſe cupidè exoptavi. Illa mihi obvenit. Noſtri mores conveniunt. Procul faceſſant, qui inter nos diſceſſionem fieri volunt. Hanc, niſi mors, mihi auferet nemo.

My. *Animum recipio.* Pa. *Non Apollinis responsum magis verum atque hoc est. Si poterit fieri, ne pater credat, me fuisse in causa, quominus hæ nuptiæ fierent, libenter id volo, sed si id fieri non poterit, id faciam ad quod animus propensus est: ut pater credat me in causa fuisse, ut hæ nuptiæ infectæ permanerent. Quis tibi videor esse, Charine?* Ch. *Æque mihi videris miser esse atq; ego.* Da. *Consilium quæro, ut his nuptiis me expediam.* Ch. *Fortis es, qui id quæras. Scio quid coneris, & quàm difficile sit id perficere.* Da. *Hoc ego tibi profectò quod inveni, effectum reddam. Pamphile.* Pa. *Jam hoc opus est, quod ais te effecturum.* Da. *Quin jam habeo paratum, ut statim id exequar.* Ch. *Quid ais?* Da. *Non id excogitavi tui gratiâ, sed Pamphili; ne erres.* Ch. *Ego satis habeo, si huic consulas.* Pa. *Dic mihi Dave, quid facies mei causa?* Da. *Vereor, ut hic dies mihi sufficiat, ad agendum quod deliberavi, ne me otium habere credas ad narrandum tibi quod sum facturus. Proinde vos hinc amovete, nam mihi impedimento estis.* Pa. *Ego Glycerium invisam.* Da. *Quid tu, Charine? quò tendis?* Ch. *Vis dicam verum?* Da. *Hîc Charinus non abiturus est, puto, imò etiam velut narrationis alicujus mihi incipit initium.* Ch. *Quid de me fiet? me miserum?* Da. *Eho, impudens. Nonne satis habes, quod tibi diem addam, quo temporis spatio profero nuptias Pamphili? tu verò possis ambire, orare Chremetem, atque ejus amicos.* Ch. *Dave attamen.* Da. *Quid ergo est?* Ch. *Fac ut ducam Philumenam.* Da. *O ridiculum hominem. Quasi illa sit in mea potestate.* Ch. *Fac, ut ad me venias, si quid poteris efficere mei gratia.* Da. *Quid ego veniam? Nihil habeo, quod tui causa possim.* Ch. *Attamen si quid possis.* Da. *Age, veniam.* Ch. *Si quid feceris quo mihi renunciandum sit, domi ero.* Da. *Tu, Mysis expecta hic paulisper, dum egrediar domo Glycerii.* My. *Quamobrem?* Da. *Ita fieri opus est.* My. *Festina.* Da. *Jam, inquam, hic adero.*

My. Resipisco. Pa. non Apollinis magis verum,
atque hoc, responsum est. 15
Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,
Quominus hæ fierent nuptiæ; volo: sed si id non
poterit; (credat;
Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut
Quis videor? Ch. miser æque atque ego. Da. consilium quæro. Ch. fortis es,
Scio, quid conere. Da. hoc ego tibi profectò effectum reddam. 20
Pa. Jam hoc opus est. Da. quin jam habeo. Ch.
quid est? Da. huic, non tibi, habeo; ne erres.
Ch. Sat habeo. Pa. quid facies? cedo. Da. dies hic
mî ut sit satis, vereor,
Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas. (mento estis.
Proinde hinc vos amolimini: nam mî impedi-
Pa. Ego hanc visam. Da. quid tu? quo hinc te agis?
Ch. verum vis dicam? Da. imo etiam 25
Narrationis incipit mihi initium. Ch. quid me fiet?
Da. Eho impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo,
Quantum huic promoveo nuptias? Ch. Dave, attamen. Da. quid ergo?
Ch. Ut ducam. Da. ridiculum. Ch. huc face ad me venias, si quid poteris.
Da. Quid veniam? nihil habeo. Ch. attamen, si quid. Da. age, veniam. Ch. si quid 30
Domi ero. Da. Tu, Mysis, dum exeo, parumper opperire hîc.
My. Quapropter? Da. ita facto est opus. My. matura. Da. jam inquam, hîc adero.

ANNOTATIONES.

16. *Ut ne pater per me stetisse credat.*] *Ut ne* idem significat quòd *ne* Plaut. in Mercat. *At ego expurgationem habeo, ut ne succurrat.* Terentius ipse in Eunucho: *Ulciscar, ut ne impune in nos illuserit.* Sic & Cicero: *Fides tua patietur, ut socrus adolescentis rea ne fiat.*

19. *Consilium quæro.*] Melius est hoc à Davo dici, quam à Pamphilo

20. *Scio, quid conere.*] Si Pamphili est persona, Ironia est in Davum, & sensus est, ut supra, scio quid conere, nempe ut iterùm me miserum reddas, & ex unis nuptiis, geminas mihi conficias. Sed non esse personam Pamphili ex subjectis ostenditur. Si Charini est persona, sensus est: scio quid conere, sed an efficere possis nescio.

26. *Narrationis mihi incipit initium.*] Quid, hoc, *Verum vis dicam*, est velut proœmium narraturi.

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS.

My. NIlne esse proprium cuiquam? Dii vo-
stram fidem. (philum;
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pam-
Amicum, amatorem, virum, in quovis loco
Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
Dolore? facile hîc plus mali est, quam illic boni. 5
Sed Davus exit: mi homo, quid istuc, obsecro, est?
Quo portas puerum?

My. Itane est, ut nihil sit proprium cuiquam hominum? Dii! vestram fidem imploro. Putabam hunc Pamphilum summum bonum esse heræ meæ Glycerii: amicum certum, amatorem perpetuum, virum semper ubique paratum ad eam tuendam; Verum, quem ejus causâ misera, nunc patitur dolorem? certe plus mali est in dolore quem illa percipit, quàm boni in illius Pamphili amore. Mi homo! quid istuc, obsecro, est? quò portas hunc puerum? Sed Davus exit è domo Glycerii.

ANNOTATIONES.

1. *Proprium.*] Dicitur, quod non est cum aliis commune, quod est perpetuum, & stabile, & cujus non solum possessio nostra, sed etiam proprietas, & dominium est. Virg.

——— *Nimium vobis Romana propago*
Visa potens, superi! propria hæc si dona fuissent.

Plaut. in Mercatore, Act. 2. Sc. 3.

Proprium nequit mihi evenire, quod cupio.

7. *Quò portas puerum?*] Davus ex ædibus Glycerii exportat infantem pannis involutum, traditque Ancillæ, quasi mater eum ante fores Simonis exponi mandasset. Cæterum in plurimis codicibus continuantur hæ duæ Scenæ, ut unam conficiant.

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVUS. MYSIS.

Da. MYsis, nunc opus est tua
Mihi ad hanc rem exprompta memo-
ria atque astutia, (ocyus,
My. Quidnam incepturus? *Da.* accipe à me hunc
Atq; ante nostram januam appone. *My.* obsecro,
Humine? *Da.* ex ara hinc sume verbenas tibi, 5
Atque eas substerne. *My.* quamobrem id tute
non facis? (mihi,
Da. Quia, si forte opus ad herum jusjurandum
Non apposuisse, ut liquido possim. *My.* intelligo.

Da. Mysis nunc opus est mihi, ad hanc rem quam paro, tuâ memoriâ præsenti, & promptâ ex tempore, atque astutia tua. My. *Quidnam inceperus es?* Da. *Accipe citò hunc puerum à me atque ante januam nostram appone.* My. *Obsecro, an hunc in terra penam?* Da. *Ex arâ hâc sume verbenas, atque eas vice stramenti ei subjice.* My. *Quamobrem tu ipse hoc non facis?* Da. *Quia si forte opus mihi sit jusjurare, hero id exigente, id certò & sincere facere possim.* My. *Intelligo.*

ANNOTATIONES.

5. *Ex ara sume verbenas.*] Aræ in scena erant veræ, & propriæ: dextrâ Baccho in Tragœdiâ, Apollini in Comœdiâ, sinistra ei Deo, vel Heroi cui ludi fiebant. In his verbenæ imponebatur Apollini. Videatur Evanthius in Prolegomenis in hunc Autorem. Item Scaliger in Poetica, lib. 1. cap. 21. Taubmannus in Mostellariam Plauti, Act. 5. Sc. 1. & Vossius in Inst. Poeticis, cap. 10. lib. 2.

8. *Liquido.*] Liquidò jurare, liquidò dicere, est purè, manifestè, apertè, certò, omninò.

Unde nova ista religio venit tibi in mentem? Da. Matura, ut quid posthac allaturus sum intelligas. Proh Jupiter! My. Quid est? Da. Sponsa Pamphili pater Chremes, intervenit, dum loquimur. Abjicio consilium, quod primum ante adventum ejus, ceperam. My. Nescio quid narres. Da. Ego quoque hinc à dextra parte, quâ venit Chremes, me venire simulabo. Tu vide, ut quibuscunque verbis, quibus opus erit subservias, & commodes orationi meæ. My. Ego nihil intelligo, quid tu agas: sed si opus est vobis in aliquâ re operâ meâ, aut tu plus prævides, quam ego: hic expectabo, ne, quod vobis commodum est, retardem.

Nova nunc religio in te istæc incessit, credo? 9
Da. Move ocyus te, ut, quid agam, porro intelligas.
Pro Jupiter! *My.* quid? *Da.* sponsæ pater intervenit.
Repudio consilium, quod primum intenderam.
My. Nescio quid narres. *Da.* ego quoque hinc ab dextra
Venire me adsimulabo: tu, ut subservias
Orationi, utcunque opus sit, verbis, vide. 15
My. Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quid vostrum remorer commodum.

ANNOTATIONES.

15. *Utcunque opus sit verbis.*] Hæc dicens Davus abit, priusquam fraudulentum ejus consilium Mysis intelligat: quæ causa est, ut ea in Scenâ proximâ, præter rem Davo respondeat, ac fere prodat ipsius commentum.

18. *Ne quod vestrum remorer commodum.*] Commodum Pamphili. Cæterum hæc Scena est actuosa: magis enim in gestu, quam oratione est constituta.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. MYSIS. DAVUS.

Ch. Redeo, postquam apparavi ea, qua opus fuit apparare ad celebrandas nuptias filiæ, ut jubeam vocari eos, quos his interesse convenit. Sed quid hoc est? Puer hercle est. Mulier tune hic posuisti eum? My. Ubinam est Davus? Ch. Non mihi respondes? My. Hem, nusquam in his locis reperitur ille Homo me reliquit. Da. Dii vestram fidem! quantus tumultus in foro, quanta multitudo hominum est, qui illic litigant: Tum annona cara est. Nescio, quid aliud dicam. My. Cur tu quæso, hic me solam reliquisti? Da. Hem, quanam fabula hic agitur?

Ch. REvertor postquam, quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paravi, ut jubeam accersi: sed quid hoc?
Puer hercle est: mulier, tun' apposuisti hunc?
My. ubi
Ille est? *Ch.* non mihi respondes? *My.* hem, nusquam est, væ miseræ mihi! 4
Reliquit me homo, atque abiit. *Da.* dî vostram fidem! (num litigant?
Quid turbæ est apud forum? quid illic homi-
Tum annona cara est: quid dicam aliud, nescio.
My. Cur tu obsecro hic me solam? *Da.* Hem, quæ hæc est fabula?

ANNOTATIONES.

2. *Sed quid hoc?*] Interrogatio est ignorantis Chremetis, quid esset, quod primùm viderat. Erat autem puer pannis involutus.

4. *Ubi ille est?*] Mysis Davum requirit, qui se summoverat, conspecto Chremete, ut ipse de foro venire videretur.

Væ misera mihi.] Quasi dicat, Davi mandato huc veni, at ille me reliquit, atque abiit.

5. *Dii vestram fidem!*] A dextra veniens Davus simulat se è foro venire.

7. *Tum annona cara est.*] Hoc Davus ad spectatores conversus, vel summisse dicit. Est autem annona res omnis quæ ad annuum victum reponitur.

8. *Cur tu, obsecro, hic me solam?*] Simplicitas Mysidis fere detegit fallaciam.

Eho

Eho Mysis; puer hic unde est? quisve huc attulit?
My. Satin' sanus es, qui me id rogites? *Da.* quem ego igitur rogem,
Qui hic neminem alium video? *Ch.* miror, unde sit.
Da. Dicturan' quod rogo? *My.* au. *Da.* concede ad dexteram.
My. Deliras: non tute ipse? *Da.* verbum si mihi
Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.
My. Male dicis. *Da.* unde est? dic clare. *My.* à vobis. *Da.* ha ha hæ.
Mirum vero, impudenter mulier si facit.
Ch. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intelligo.
Da. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? *Ch.* veni in tempore.
Da. Propera adeo puerum tollere hinc ab janua.
Mane: cave quoquam ex istoc excessis loco.
My. Dii te eradicent. Ita me miseram territas.
Da. Tibi ego dico, an non? *My.* quid vis? *Da.* at etiam rogas?
Cedo, cujum puerum hîc apposuisti? dic mihi.
My. Tu nescis? *Da.* mitte id, quod scio; dic, quod rogo.
My. Vestri. *Da.* cujus vestri? *My.* Pamphili. *Da.* hem, quid Pamphili?
My. Eho, an non est? *Ch.* recte ego semper fugi has nuptias, (mitas?
Da. O facinus animadvertendum! *My.* quid cla-
Da. Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
My. O hominem audacem! *Da.* verum: vidi cantharam
Subfarcinatam. *My.* Diis pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.

Eho, Mysis, unde puer hic allatus est? Quisve hunc portavit huc? My. *Satisne animi sanus es, qui hoc à me quæras?* Da. *Quem igitur interrogem, qui neminem hic alium, quam te video?* Ch. *Miror unde sit.* Da. *Respondebisne, Mysis, ad id, quod quæro?* My. *Au.* Da. *Veni ad dexteram.* My. *Desipis. An non tu ipsemet mihi eum in manus dedisti?* Da. *Si mihi verbum unum, præter id quod te rogo, dixeris, vapulabis. Cave ne id facias.* My. *Male mihi dicis.* Da. *Unde hic puer est? dic clare.* My. *A vobis.* Da. *Ha, ha, ha. O rem ridiculam? Quid mirum est, si mulier meretrix impudenter mentiatur.* Ch. *Hæc ancilla Glycerii est, quantum intelligo.* Da. *Vobisne videmur adeò opportuni vestris ludificationibus & impostoris?* Ch. *Veni in tempore.* Da. *Festina celeriter hunc puerum auferre à janua. Hîc mane. Cave ne quoquam aliò pedem moveris ex hoc loco.* My. *Dii te funditus perdant, qui me miseram adeò terrefacis.* Da. *Tibine ego dico, an non?* My. *Quid vis?* Da. *At etiam quæris, quid velim? dic cujus puerum ante hoc ostium posuisti? dic mihi.* My. *Nescisne cujus sit?* Da. *Tace id quod scio: dic quod quæro.* My. *Vestri.* Da. *Cujus vestri?* My. *Pamphili.* Da. *Hem, quid ais, Pamphili?* My *Eho, an non est?* Ch. *Merito semper ego has vitare volui nuptias.* Da. *O facinus puniendum!* My. *Cur adeò exclamas?* Da. *Tune hunc puerum dicis esse Pamphili, quem ego heri vidi ad vos afferri sub vesperam?* My. *O hominem impudentem!* Da. *Verum est. Vidi Cantharam sarcinâ oneratam.* My. *Diis pol habeo gratias, quandoquidem parienti Glycerio aliquot affuerunt liberæ matronæ, quibus credi oportet.*

ANNOTATIONES.

12. *Au*] Interjectio turbatæ, & consternatæ mulieris.

Concede ad dexteram] Hæc summisè: monet ancillam Mysidem, ut clam, quid sit opus eam monere, possit.

13 *Verbum si mihi unum*] Comminatur summisè Davus.

21. *Mane, cave*] Rursum hæc Davus summisè loquitur, non audiente Chremete, & est interminatio prohibentis, ne tollat Mysis puerum

24. *Mitte id, quod scio.*] Hæc summisè etiam dicit.

26. *Cujus vestri?*] Vult datâ operâ Pamphilum nominari.

31. *Diis pol habeo gratias.*] Habemus illis gratiam à quibus fatemur beneficium accepisse, nec posse illud referre: Diis verò dixit habeo gratias, quas his reddere nequit

32. *Aliquot liberæ.*] Servis non licebat testimonium perhibere.

Da. Profectò illa Chremetem non novit, propter quem hanc fallaciam aggreditur. Si Chremes (ita illa cogitat) positum puerum ante ostium Simonis viderit, non dabit filiam suam Pamphilo. Imo, ego aio; tantò magis, per Herculem, ei dabit. Ch. Non per Herculem id faciet. Da. Nunc etiam ut sciat, si hunc puerum hinc non exportas, jam nunc ego eum in mediam viam volvendo protrudam, teque ibidem versabo plurimum in luto. My. Tu pol homo vino captus es. Da. Fallacia alia aliam producit: jam obmurmurari audio in hac domo Glycerii, illam esse civem Atticam. Ch. Hem. Da. Pamphilus (inquiunt) qui eam vitiavit, cogetur legibus Atticis eam uxorem ducere. My. Eho, dic mihi, obsecro, an Glycerium non est civis Attica? Ch. Insciens ego pene incidi in periculum joco dignum. Da. Quis hic loquitur? ô Chreme, commode advenis! Audi. Ch. Audivi jam omnia. Da. Ah, tune omnia audivisti? Ch. Audivi inquam, à principio. Da. Audivistine, obsecro te? Hem scelera! Hanc ancillam Glycerii, jam oportet in crucem tolli. O Myse! hic ille est Chremes, vir meritis clarus, ne tu credas vos rem habere cum Davo servo, quem deludatis dolis. My. Me miseram! Nihil, pol, dixi falsi, mi senex! Ch. Novi rem omnem, sed an Simo domi est? Da. Ita, est domi. My. Ne me attingas, sceleste Dave! Dispeream, si pol, Glycerio non omnia hæc renunciem. Da. Eho inepta nescis, cui hoc ita sit à me factum. My. Quomodo id sciam? Da. Hic Chremes est socer futurus Pamphili. Hic non poterat alio modo scire, quæ voluimus ut sciret, puerum nempe & Pamphilo Glycerium peperisse, eamque esse civem Atticam. My. Hæc me præmonere debuerat. Da. Parumne interesse existimas inter ea, quæ fiunt verè, & naturâ ducente; atque ea, quæ arte, & industriâ simulantur?

Da. Næ illa illum haud novit, cujus causa hæc incipit,
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tantò hercle magis dabit
Ch. Non hercle faciet. Da. nunc adeo, ut tu sis sciens,
Ni puerũ tollis, jamjam ego nunc mediam in viam
Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.
My. Tu pol homo non es sobrius. Da. fallacia
Alia aliam trudit: jam susurrari audio,
Civem Atticam esse hanc. Ch. hem. Da. coactus legibus (vis est?
Eam uxorem ducet. My. au, obsecro, an non ci-
Ch. Jocularium in malum insciens penè incidi.
Da. Quis hic loquitur? ô Chreme, per tempus advenis:
Auscultа. Ch. audivi jam omnia. Da. ahne tu omnia?
Ch. Audivi, inquam, à principio. Da. audistin obsecro? hem (ripi.
Scelera: hanc jam oportet in cruciatum hinc ab-
Hic ille est: non te credas Davom ludere,
My. Me miseram: nihil pol falsi dixi, mi senex.
Ch. Novi rem omnem: sed est Simo intus? Da. intus est. (omnia hæc.
My. Ne me attingas, sceleste! si pol Glycerio non
Da. Eho inepta, nescis quid sit actum, My. quî sciã?
Da. Hic socer est: alio pacto haud poterat fieri,
Ut sciret hæc, quæ volumus. My. hem; prædiceres.
Da. Paulùm interesse censes, ex animo omnia,
Ut fert natura, facias, an de industria?

ANNOTATIONES.

34. *Chremes si positum puerum.*] Chremem nominat, quem præsentem esse se ignorare simulat.

39. *Fallacia alia aliam trudit.*] Prior fallacia est, puerum esse natum ex Pamphilo, quæ prior aliam producit, nempe Glycerium esse civem Atticam. Alius sensus hic esse potest; fallacia alia aliam pellit, & prodit: Nimirum commentum illud (Glycerium esse civem Atticam) falsum esse ostendit, dictam Glycerium peperisse puerum ex Pamphilo.

41. *Civem esse Atticam.*] Regio Athenienſium primùm dicta est Actica ab Acte quod Græce, litus, significat: deinde Attica: Maxima enim ex parte litoralis erat.

Coactus legibus.] Legibus Solonis cautum fuit ut qui virginem liberam, civemque Atticam stuprasset, ut aut illam uxorem duceret, aut dotaret.

43. *Jocularium in malum.*] Per Antiphrasim dictum, significat enim magnum, ac serium malum, ut notat Muretus.

48. *Anne tu omnia.*] Simulata admiratio, alii legunt, *Ah ne tu omnia?*

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VI.

CRITO. MYSIS. DAVUS.

Cr. IN hac habitasse platea dictum est Chrysidē.
Quæ se inhonestè optavit parare divitias
Potius, quam in patria honeste pauper vivere.
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter, video: salvete. *My.* obsecro,
Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est, *Cr.* O Mysis, salve! *My.* salvos sis, Crito.
Cr. Itan' Chrysis? hem. *My.* nos quidem pol miseras perdidit.
Cr. Quid vos? quo pacto hic? satin' recte? *My.* Ut quim?, aiunt; quando ut volum?, non licet.
Cr. Quid Glycerium? jā hic suos parētes repperit?
My. Utinam. *Cr.* an nondum etiam? haud auspicatò huc me appuli:
Nam pol, si id sciissem, nunquam huc retulissem pedem.
Semper enim dicta est ej' hæc atq; habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet: nunc me hospitem
Lites sequi, quam hīc mihi sit facile atq; utile,
Aliorum exempla commonent: simul arbitror,
Jam esse aliquē amicū, & defensorem ei: nam fere
Grandiuscula jam profecta est illinc: clamitent,
Me sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum: tum, ipsam despoliare non libet.
My. O optume hospes pol, Crito, antiquum obtines.
Cr. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam.
My. maxime.
Da. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videre.

Cr. Mihi dictum est in hâc platea habitasse Chrysidem quæ maluit hic Athenis turpiter divitias acquirere, quam pudice, in patria Andro pauper vivere. Ejus bona jure cognationis, post mortem illius mihi obvenerunt. Sed video, quos de loco domus Glycerii interrogem. Salvete. My. Obsecro, quem video? Estne hic Crito sobrinus Chrysidis? Ille ipse est. Cr. O Mysis, salve? My. Tu quoque salvus sis, Crito. Cr. Verumne est Chrysidem decessisse? My. Nos quidem pol miseras perdidit. Cr. Quid vos hic agitis? Quommodo vivitis? Satisne commode? My. Nosne, quomodo habeamus, rogas? Ut possumus, quando, ut volumus, non licet, sicut communi fertur proverbio. Cr. Quid agit Glycerium? jamne suos parentes reperit? My. Utinam reperisset. Cr. An adhuc non reperit? Non faventibus auspiciis huc appuli: Nam pol, si scivissem Glycerium parentes non reperisse, nunquam huc me contulissem: semper enim ea Chrysidis dicta est, atque habita soror, ejusque bona possidet: tum me peregrinum quam sit mihi facile, atque utile lites habere hic, in alienâ patriâ, plurima exempla docent. Atque etiam opinor Glycerium jam aliquem amicum habere, & defensorem paratum: nam fere grandiuscula ætate, ex Andro huc Athenas migravit. Vereor ne me ipsi clament sæpius calumniatorem, qui hæreditatem alienam captem, mendicum denique. Tum etiam, etsi hæreditas Chrysidis jure mea sit, tamen illam bonis denudare non licet, quum ipsa nulla alia, quam Chrysidis habeat. My. Optime hospes Crite antiquum tuum morem observas, cum iis te geris erga Glycerium. Cr. Duc me ad illam ut, quando huc veni, saltem eam videam. My. Libenter id volo. Da. Sequar hos ad ædes Glycerii. Nolo me senex herus Simo hoc tempore nunc videat.

ANNOTATIONES.

6. *Sobrinus Chrysidis.*] Consobrini propriè dicuntur nati ex duabus sororibus; sobrini filii consobrinorum, patrueles, filii duorum fratrum.

12. *Haud auspicatò*] Auspicari est ex avium cantu, aut gestu, futura divinare. Auspicatò est adverbium significans, *auspiciis factis*: Inauspicatò verò significat, *auspicium neglectum*. Et quoniam Romani nihil incipiebant, nisi sumptis auspiciis, idcircò *inauspicato* pro *infeliciter* usurpatur.

16. *Quam mihi sit facile atque utile.*] Donatus interpretatur, *difficile atque inutile*.

Sycophantam.] Cum in Atticâ magna esset ficuum copia, ad eas asservandas publicè custodes statuebantur, qui sycophantæ dicti sunt ἀπὸ τῆς σύκων φαίνης, id est ficus deferre: quod accusare solerent eos, qui ficus carperent.

22. *Antiquum obtines.*] Id est antiquum, & consuetum tuum morem. Sic Plautus absolutè sine substantivo dixit in Mostellariâ, Act. 2. Sc. 3.

Antiquum hoc ætatis tuum, tardus ut sis,

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES. SIMO.

Ch. Satis, jam satis, Simo, perspecta est mea erga te amicitia: satis periculi suscepi. Desiste me orare. Dum studeo voluntati tuæ obsequi, pene ludibrio habere visus sum, & negligere filiæ meæ salutem. Si. *Imò verò summopere à te peto, atque obsecro, Chreme, ut beneficium verbis jampridem inceptum, nunc re confirmes, & præstes.* Ch. *Vide quam iniquus sis, pro studio efficiendi id quod cupis consequi: neque consideras, qui modus benignitatis, in amicis servandus sit: neque quid à me tuis precibus postules. Nam si id cogites, tu desinas mihi contra jus importunus, & molestus vexator esse.* Si. *Quomodo vexator tibi fui?* Ch. *Quærisne? Invitum coegisti me, ut adolescentulo alio amore implicato, aliena à ducendâ uxore filiam meam darem cum periculo divortii, & discessionis à conjugio instabili, ut ejus labore, atque dolore remedium afferrem filio tuo, amore turpi insanienti. Tu id à me impetrasti. Etiam incepi nuptias contrahere, dum res permisit: nunc non permittit. Tu me quoque consilium mutare permittas. Dicitur etiam Glycerium civem esse Atticam, ex eâ puer filio tuo natus est: proinde omitte nos de nuptiis compellare.* Si. *Per Deos ego te oro, ne velis his credere, quibus utile est, ut filius meus pessimus sit, atque æstimetur. Nuptiarum impediendarum causâ hæ fallaciæ omnes inventæ sunt, atque inceptæ. Ubi nuptiæ perfectæ fuerint, & causa quamobrem fraudulenti illi hæc faciunt, his adempta fuerit, dolos & technas suas desinent.*

Ch. SAtis jam, satis, Simo, spectata erga te amicitia est mea:
Satis pericli cœpi adire: orandi jam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiæ.
Si. Imo enim quam maximè abs te postulo atque oro, Chreme,
Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
Ch. Vide, quàm iniquus sis præ studio, dum efficias id quod cupis, (cogitas
Neque modum benignitatis, neque quid me ores.
Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.
Si. Quibus? *Ch.* ah rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiam darem in seditionem, atq; incertas nuptias;
Ejus labore atq; ejº dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrasti: incepi, dum res tetulit; nunc non fert: [missos face.
feras.
Illam hanc civem esse aiunt: puer est natus: nos
Si. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere,
Quibus id maxume utile est illum esse quamdeterrimum.
Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta atque incepta omnia. (empta his, desinent.
Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit ad-

ANNOTATIONES.

3. *Illudere vitam filiæ*] *Illudere* præter significationem vulgatam significat interdum per *ludum noceo*. Virg. 2. Georg. de vite novella præcipiens

Silvestres uri assidue, capreaque sequaces illudunt.

Idem in primo Georg. De areâ granis ferendis faciendâ.

Tum varia illudant pestes.

Id est, ne varia, & periculosa animalcula infestent. Idem 2. Æn. *certantque illudere capto.* Id est per ludum, & joeum sævire in injuriam illius. Servius Fuldensis. Sic Suetonius in Tiberio, dixit *illudere capitibus, & illudere corpus.*

11. *Filiam darem in seditionem.*] Id est ut filiam darem futuram in continuis dissensionibus & rixis cum marito: ira ut matrimonium dissolveretur.

13 *Dum res tetulit.*] Antiquum præteritum.

Ch. Erras;

Ch. Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam. *Si.* ſcio. *Ch.* at,
Vero voltu; cum ibi me adeſſe neuter dum perſenſerat.
Si. Credo; & id facturas Davus dudum prædixit mihi:
Et neſcio quid tibi ſum oblitus hodie, ac volui, (dicere.

Ch. *Falleris, egomet vidi ancillam Myſidem rixantem cum Davo.* Si. *Scio* Ch. *At vero vultu, non ſimulate, tunc cum neuter eorum me ibi adeſſe ante ſenſerat.* Si. *Credo, & hanc fraudem facturas Myſim, & Glycerium, Davus dudum mihi prædixerat, & neſcio propter quid id tibi dicere oblitus ſum, contrà quam propoſueram.*

Actus V. Scena II.

DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

Da. ANimo jam nunc otioſo eſſe impero. *Ch.* hem Davom tibi.
Si. Unde egreditur? *Da.* meo præſidio, atq; hoſpitis. *Si.* quid illud mali eſt?
Da. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi. *Si.* ſcelus!
Quemnam hic laudat? *Da.* omnis res eſt jam in vado. *Si.* ceſſo alloqui?
Da. Herus eſt: quid agam? *Si.* ô ſalve bone vir.
Da. hem Simo, ô noſter Chremes,
Omnia apparata jam ſunt intus. *Si.* curaſtì probe.
Da. Ubi voles, accerſe. *Si.* bene ſane: id enimverò hinc nunc abeſt,
Etiam tu hoc reſpondes? quid iſtic tibi negotii eſt? *Da.* mihi'n? *Si.* ita
Da. Mihine? *Si.* tibi ergo. *Da.* modò introii. *Si.* quaſi ego, quam dudum id rogem.

Da. *Omnes jam nunc ſecuro animo eſſe impero.* Ch. *Hem, Simo, ecce tibi Davus adeſt.* Si. *Unde egreditur?* Da. *Meo auxilio, atque hoſpitis Critonis.* Si. *Quid etiam illud malum eſt, quod Davus affert?* Da *Rebus noſtris commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi.* Si. *Quemnam ſceleratus hic laudat?* Da. *Omnia res noſtra jam in tuto poſita eſt.* Si *Quid ceſſo hunc alloqui?* Da *Herus hic eſt: quid agam?* Si. *O ſalve bone vir!* Da *Hem, Simo, ô noſter Chremes! ſalvete. Omnia jam ad nuptias apparata ſunt intus in domo noſtro.* Si. *Curaſti rectè tu quidem.* Da. *Ubi voles filium accerſi jube* Si. *Bene ſane dicis: id enim certe nunc unum deſideratur ad ſolennitatem nuptiarum An non etiam tu ad id, quod auaro reſpondes? Quid tibi negotii eſt in domo Glycerii?* Da *Mihi?* Si *Tibi, inquam.* Da *Modò in has ades introivi.* Si *Quaſi à te quaram, quam dudum introiveris.*

ANNOTATIONES.

1. *Impero*] Serviliter exultat Davus
Hem Davum tibi. Si *Unde egreditur?*] Hæc ſeorſum loquuntur Chremes, & Simo, Davo non audiente, & ſolo ſecum loquente
3 *Scelus? quemnam hic laudat?*] *Scelus* pro *ſcelesto*
4 *Omnis res jam eſt in vado*] Vada ſunt fluminum loca minus profunda, in quibus periclitandi nullus eſt metus Proverbium eſt ſignificans rem extrà periculum eſſe, quale eſt iſtud, in portu navigo
5. *O ſalve bone vir!*] Ironica ſaluratio
6. *Curaſti probè*] Approbatio ironica irati Simonis.
7 *Bene ſane*] Perſiſtit in ironiâ.
Id enimverò hinc nunc abeſt] Alii legunt, *hic.* Si hæc lectio locum habet, talis erit ſenſus, nam certe propterea hic, nempe Pamphilus abeſt, quia abhorret à nuptiis, nec vult eas perfici.
8 *Etiam tu hoc reſpondes?*] Etiam tu hæc verba reſpondere audes? Scilicet, (*Omnia jam apparata ſunt intus. Ubi voles, accerſe,*) tu qui nuptias dolis tuis impedis, & diſturbas
9 *Quaſi verò quàm dudum rogem*] De negotio interrogatur, de tempore reſpondet Davus

Da. Cum

Da. *Modò introivi cum tuo filio.* Si. *Anne est intus hic Pamphilus? Crucior miser animi. Eho annon tu dixisti, carnifex, esse inter eos inimicitias?* Da. *Sunt.* Si. *Cur igitur Pamphilus est in domo Glycerii?* Ch. *Propter quid illum esse censes? cum illa nempe litigat.* Da. *Imo verò, ô Chreme, indignum facinus ex me audies. Nescio quis senex modò advenit, (ecce illum in hac domo) confidens, cautus: cum vultum ejus quis conspicit, videtur quantocumque pretio dignus esse. Tristis & severa gravitas inest in facie, & in verbis fidei sinceritas apparet.* Si. *Quid de illo apportas novi?* Da. *Nihil equidem, nisi quod audivi illum dicere.* Si. *Quid ait tandem?* Da. *Ait se scire Glycerium esse civem Atticam.* Si. *Hem, Dromo, Dromo.* Dr. *Quid est?* Da. *Audi.* Si. *Si verbum quidem unum praterea addideris periisti. Dromo!* Da. *Audi, obsecro.* Dr. *Quid vis?* Si. *Sublimem in ades rape quam celerrimè.* Dr. *Quem vis rapiam?* Si. *Davum.* Da. *Quamobrem?* Si. *Quia ita mihi placet. Rape, inquam, lorarie Dromo.* Da. *Quid feci?* Si. *Rape.* Da. *Si quicquam mendacii me dixisse invenies, occidito.* Si. *Ego nihil audio. Ego te plagis quatiam, ut mereris.* Da. *Tametsi vera dixerim, me rapi ad supplicium jubes?* Si. *Jubeo. Dromo, custodi eum in vinculis ne defugiat: atque, audisne? manibus, pedibusque, sicut feram constringito, ut terrâ se movere non possit. Age nunc, jam ego, pol, hodie, si vivo, te docebo, quam periculosum sit herum servum fallere, & Pamphilum, patrem.* Ch. *Ah ne adeo save te geras.* Si. *Chreme, specta pietatem filii mei in patrem. An non mei misereris? quòd tantas arumnas patiar ob talem filium. Age Pamphile, exi Pamphile. An non pudore ullo afficeris?*

Da. Cum tuo gnato una. *Si.* anne est intus Pamphilus? crucior miser.
Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnufex?
Da. Sunt. *Si.* cur igitur hic est? *Ch.* quid illum censet? cum illa litigat.
Da. Imo vero indignum, Chreme, jam facinus faxo ex me audias.
Nescio qui senex modò venit: ellum, confidens, cautus
Cum faciem videas, videtur esse quantivis pretî:
Tristis severitas inest in voltu, atq; in verbis fides
Si. Quidnam adportas? *Da.* nil equidem, nisi quod illum audivi dicere.
Si. Quid ait tandem? *Da.* Glycerium se scire civem esse hanc Atticam.
Si. Hem Dromo, Dromo. *Da.* quid est? *Si.* Dromo. *Da.* audi. *Si.* verbum si addideris. Dromo
Da. Audi obsecro. *Dr.* quid vis? *Si.* sublimem hunc intrò rape, quantùm potes.
Dr. Quem? *Si.* Davom. *Da.* quamobrem? *Si.* quia lubet, rape inquam. *Da.* quid feci? *Si.* rape.
Da. Si quidquam mentitum invenies, occidito. *Si.* Nihil audio.
Ego jam te commotum reddam. *Da.* tamen etsi hoc verum est? *Si.* tamen.
Cura adservandum vinctum: atq; audin'? quadrupedem constringito.
Age, nunc jam ego pol hodie, si vivo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi patrem. *Ch.* ah ne sævi tantopere. *Si.* ô Chreme,
Pietatem gnati; nonne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

ANNOTATIONES.

11. *Eho non dixisti.*] Simo convincit Davum mendacii.
14. *Ellum.*] Pro *ecce illum*, antiquum est.
28. *Chreme, pietatem nati*] Subaudi, *spectà*. Ironia est.
30 *Ecquid te pudet.*] Sub. Decipere patrem.

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, SIMO. CHREMES.

Pa. QUis me volt? perii, pater eſt. *Si.* quid ais omnium? *Ch.* ah.
Rem potius ipſam dic; ac mitte male loqui.
Si. Quaſi quidquã in hunc jam gravius dici poſſiet.
Ain' tandem, civis Glycerium eſt? *Pa.* ita prædi-
Si. Ita prædicant? ingentem confidentiam! (cant.
Num cogitat, quid dicat? num facti piget? 6
Num ejus color pudoris ſignum uſquam indicat?
Adeon' impotenti eſſe animo, ut præter civium
Morem, atque legem, & ſui voluntatem patris,
Tamen hanc hãbere cupiat cum ſummo probro?
Pa. Me miſerum! *Si.* modone id demum ſenſti Pamphile? 11
Olim iſtuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,
Eodem die iſtuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meã ſenectã hujus ſollicito amentiâ? an 16
Pro hujus ego ut peccatis ſupplicium ſufferam?
Imo habeat, valeat, vivat cum illa. *Pa.* mi pater.
Si. Quid mi pater? quaſi tu hujus indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inventi, invito patre: 20
Adducti, qui illam civem hinc dicant: viceris.
Pa. Pater, licetne pauca? *Si.* quid dices mihi?
Ch. Tamen, Simo, audi. *Si.* ego audiam? quid audiam, (cat, ſino.
Chreme? *Ch.* attamen dicat ſine. *Si.* age, di-
Pa. Ego me amare hanc fateor; ſi id peccare eſt, fateor id quoque. 25

Pa. *Quis me appellat? Pater eſt.* Si. *Quid ais omnium deterrime?* Ch. *Ah, rem potius ipſam narra, ac ceſſa maledicere.* Si. *Quaſi quicquam acerbius, quam meretur, in hunc dici poſſit. Tune tandem ais Glycerium eſſe civem Atticam?* Pa. *Ita dicunt.* Si. *Itane dicunt? ô inſignem audaciam! Num cogitat quid debeat dicere? Num facti pœnitet? Vide, num ejus color pudoris aliquod ſignum demonſtrat in toto vultu? adeone impotenti eſt animo adverſus cupiditates ſuas, ut contra civitatis conſuetudinem & legem, ſuique patris voluntatem, tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo dedecore atque ignominia?* Pa. *Me miſerum!* Si. *Modone id tandem ſenſiſti, te eſſe miſerum? Olim, iſtud olim tunc ſentire debuiſti, cum decreviſti aliquo modo exequi, quod cuperes: eodem die iſtud verbum vere tibi reipſa convenire cœpit. Sed quid ago? Cur me torqueo? Cur me triſtitia conficio? Cur meam ſenectutem propter ejus amentiam ſolicitudine & curâ vexo? an ut pro ejus flagitiis pœnas ſolvam? imò habeat potius hanc peregrinam, à me diſcedat, vivat cum illâ.* Pa. *Mi Pater.* Si. *Quid mi Pater? quaſi tu indigeas hoc patre, quem compellas. Domus, uxor, liberi tibi inventi ſunt contra patris voluntatem: ſuppoſiti ſunt, qui Glycerium illam hujus urbis civem eſſe affirment. Viciſti, cedo adverſanti.* Pa. *Pater, licetne pauca loqui?* Si. *Quid mihi dices?* Ch. *Attamen, Simo, audi.* Si. *Quid ego audiam, Chremes?* Ch *Attamen permitte ut dicat pro ſe.* Si. *Age, ut dicat permitto.* Pa. *Ego fateor me amare Glycerium. Si id peccare eſt, fateor quoque me peccare.*

ANNOTATIONES.

7. *Vide num ejus color.*] Pudoris color eſt rubor in facie, ſicut timoris pallor: Unde Latinis, *erubeſcere* eſt pudefieri, pudore ſuffundi. Græcis ἐρυθριᾶν *rubeſcere*, idem eſt ac *pudere*.

8. *Impotenti animo.*] Impotens dicitur, qui ſuis cupiditatibus imperare non poteſt. Græcis ἐκρατὴς dicitur.

Præter civium morem, atque legem.] Lex erat Athenis à Pericle lata, de qua meminit Plutarchus in ejus vita, quæ vetabat connubia cum peregrinis jungere, ut ſi quis non ex duobus Athenienſibus naſceretur, nothus eſſet, planeque expers omnium honorum, magiſtratuumque.

Tibi

Pater tua teſtati me committo. Quidvis oneris impone. Impera. Vis me uxorem ducere? Vis me Glycerium dimittere? Id quod vis, ut potero, feram. Hoc tantummodo te vehementer oro, ut ne credas hunc à me ſummiſſum ſenem Critonem, qui hanc civem Atticam eſſe ait. Permitte ut ab hac culpa me purgem, atque illum coram vobis huc adducam. Si. Tu adducas? Pa. Permitte id mihi, pater. Ch. Æqua eſt ejus poſtulatio. Da illi facultatem hoc faciendi. Pa. Sine, ut hoc à te impetrem. Si. Sino. Quidvis concedere cupio, dummodò ab hoc me falli non comperiam, Chreme. Ch. Pro gravi culpa, levissima pœna filii ſatisfacit patri.

Tibi pater me dedo, quidvis oneris impone: impera.
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.
Hoc modo te obſecro, ut ne credas à me allegatum hunc ſenem.
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. *Si.* adducas? *Pa.* ſine, pater.
Ch. Æquum poſtulat: da veniam. *Pa.* ſine te hoc exorem. *Si.* ſino.
Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chreme,
Ch. Pro peccato magno paulum ſupplicii ſatis eſt patri.

ANNOTATIONES.

27. *Ut potero, feram.*] An poſſit ferre, dubium patri relinquit.

31. *Comperiar.*] Ab hoc me falli, utrum à Pamphilo an à Critone intelligendum ſit, quis dubitet: ſed de Pamphilo dictum eſſe opinor. Comperiar pro comperiam poſitum eſſe cenſet Muretus: ut apud Ciceronem in Milonianâ punior pro punio. Sed non paſſivum, prò activo ſumi, verum deponens eſſe verbum (comperior) dicendum eſt, cum etiam Salluſt. in Jugurt. in activa ſignificatione, hoc verbo utatur: *Sed ego comperior Bocchum magis Punicâ fide, quam ob ea, quæ prædicabat; ſimul & Romanos, & Numidam ſpe pacis detinuiſſe.* Hæc ſunt verba Sall.

22. *Paulum ſupplicii.*] Supplicium illud eſt accuſatio Simonis, adverſus filium Pamphilum. Supplicium etiam eſt ſupplicatio. Sall. in Catil. *In ſuppliciis Deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant.* Ibidem: *Non votis, neque ſuppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur* Sic Livius lib. 7. de bello Punico. Tacitus lib. 3. Ann. in hac ſignificatione. Senſus hujus loci hanc interpretationem recipit, pro peccato magno parva ſupplicatio filii, patrem iratum facile placat.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

Cr. *Deſine me orare. Una quævis harum trium cauſarum ſatis me adducit, ut non teſtimonio confirmem, Glycerium eſſe civem Atticam. Vel tui ratio, vel ipſa veritas, vel quod bene opto ipſi Glycerio.* Ch. *Nonne Critonem Andrium video? Et certe is eſt. Salve Crito, quid tu Athenas præter ſolitum veniſti?* Cr. *Caſu id contigit. Sed nonne hic, quem intueor, Simo eſt?*

Cr. Mitte orare, una harum quævis cauſſa me, ut faciam, monet.
Vel tu, vel quod verum eſt, vel quod ipſi cupio (Glycerio.
Ch. Andrium ego Critonem video? & certe is eſt: ſalvos ſis Crito.
Quid tu Athenas inſolens? *Cr.* evenit: ſed hic- (cine eſt Simo?

ANNOTATIONES.

4 *Quid tu Athenas inſolens?*] Inſolens, eſt præter ſolitum, & conſuetudinem tuam. Hic *inſolens* activè ſumitur, ut ſæpiſſimè ſolet ſumi Plaut. in Amph. *Si dixero mendacium, ſolens meo more fecero.* Sic idem in Truc. Sall. *Inſolens vera accipiendi.* Sed & paſſivè ſumitur. Horat. 3. Carm. Od 29.

Fortuna ſævo læta negotio
Ludum inſolentem ludere pertinax,

Gell. lib. 1. Noct. &c *Atque id quod à Cæſare excellentis ingenii viro, in primo de Analogia ſcriptum eſt, habe ſemper in memoriâ, atque pectore, ut tanquam ſcopulum fugias inauditum, atque inſolens verbum.* Verùm non jungitur cum infinitivo paſſivo, ut *inſolitus*, & *ſolitus* Neque enim dicas ſolens eſt hoc fieri, ut *ſolitum eſt hoc fieri.* At τὸ *ſolitus* in utraque ſignificatione uſitatum eſt.

Ch. Hic

Ch. Hic eſt. *Si.* mene quæris? eho, tu Glycerium hinc civem eſſe ais?
Cr. Tu negas? *Si.* itane huc paratus advenis? *Cr.* quare? *Si.* rogas?
Tune impune hæc facias? tune hic homines adoleſcentulos,
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Sollicitando, & pollicitando eorum animos lactas? *Cr.* ſanun' es?
Si. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?
Pa. Perii: metuo, ut ſubſtet hoſpes. *Ch.* ſi, Simo, hunc noris ſatis,
Non ita arbitrere: bonus hic eſt vir. *Si.* hic vir ſit bonus?
Itane adtemperate venit hodie in ipſis nuptiis,
Ut veniret antehac nunquam? eſt vero huic credendum, Chreme?
Pa. Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probe.
Si. Sycophanta. *Cr.* hic. *Ch.* ſic Crito eſt hic: mitte. *Cr.* videat, qui ſiet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet.
Ego iſtæc moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam, ego quæ dico, vera, an falſa audieris, jam ſciri poteſt.
Atticus quidam olim navi fracta ad Andrum ejectus eſt,
Et iſtæc una parva virgo: tum ille egens forte applicat ſe ad Chryſidis patrem. *Si.* fabulam incipit.
Cr. Itane vero obturbat? *Ch.* perge. *Cr.* tum is mihi cognatus fuit,
Qui eum recepit: ibi ego audivi ex illo ſeſe eſſe Atticum.
Is, ibi mortuus eſt. *Ch.* ejus nomen! *Cr.* nomen Phania. *Ch.* hem, perii. *Cr.* verum hercle opinor fuiſſe Phaniam.
Hoc certo ſcio, Rhamnuſium ſe aiebat eſſe. *Ch.* ô Jupiter!
Cr. Eadem hæc, Chreme, multi alii in Andro tum audiverunt. *Ch.* utinam id ſiet,

Ch. *Hic eſt. Si. Mene quaris? Eho tune Glycerium civem hujus urbis eſſe ais?* Cr *An tu negas?* Si. *Itane tu ſubernatus huc advenis?* Cr. *Quare hæc dicis?* Si. *Quarine? An impune hoc facere tibi licebit? Tune hic homines adoleſcentulos nullâ experientiâ rerum inſtructos, ingenuo, atque honeſte educatos in fraudem inducis? Incitando, & promittendo allicis eorum animos!* Cr. *Num apud te es?* Si. *Ac meretricios amores nuptiis confirmas, & conſolidas?* Pa. *Perii: metuo ut hoſpes Crito, firmus contra patrem ſubſiſtat.* Ch. *Simo, ſi ſatis hunc virum noveris, non ita de illo cenſeas, ut facis. Bonus hic vir eſt.* Si. *Hic vir ſit bonus? Itane præſto eſt, in ipſo tempore nuptiarum compoſito veniens? cum nunquam antehac venerit? An vero huic credendum eſt, Chreme?* Pa. *Niſi patrem metuam, ſcio, quid commode Critoni in memoriam redeam, pro illa re quam objicit pater.* Si. *Calumniator.* Cr. *Hem, mene vocari calumniatorem patiar?* Ch. *Sic à natura factus eſt Simo, vehemens, & iracundus. Hunc omitte & ſperne.* Cr. *Viderit qualis ipſe ſit: ſi perſeveret, qua vult, probra, & convitia dicere, ea quæ non vult, invitus audiet. Egone has de nuptiis turbas excito, aut fieri curo? nonne malum quod propter filium tibi accidit, te patienter ferre oportet, non aliis imputare? Nam de his, quæ dixi, jam ſciri poteſt utrum vera, an falſa ſint ea, quæ à me audiviſti. Quidam Athenienſis, naufragio facto ad Andrum ejectus eſt, atque una iſta, parva tunc, virgo; tum ille egenus omnium rerum, forte ſe recipit, & applicat ad Chryſidis patrem.* Si. *Fabulam incipit narrare.* Ch *Sine eum loqui.* Cr. *Itane mihi interrumpit ſermonem?* Ch. *Perge.* Cr. *Is, qui tunc eum hoſpitio excepit, mihi cognatus fuit. Ibi ego audivi ex illo ſeſe eſſe Atticum. Is in Andro mortuus eſt.* Ch *Quod fuit ejus nomen?* Cr *An tam cita tibi nomen ejus edi cupis?* *Phania nomen fuit, ut puto.* Ch. *Hem perii.* Cr *Verùm hercle, opinor, Phaniam illi nomen fuiſſe. Hoc certò ſcio, Rhamnuſium ſe aiebat eſſe.* Ch. *O Jupiter!* Cr. *Eadem hæc, Chreme, multi alii in Andro tunc audiverunt.* Ch. *Utinam id ſit,*

ANNOTATIONES.

27. *Rhamnuſium*] Rhamnuſius à Rhamnunte oppidulo Atticæ, in quo celeberrimum fuit templum Nemeſis Deæ ultricis ſuperborum (quæ ob id Rhamnuſia dicta eſt) ejuſque ſimulachrum marmoreum factum a Phidiâ nobili ſtatuario, altum decem ulnas.

Quod ſpero: eho dic mihi, quis is eam tum, Crito,
Suamne aiebat eſſe? *Cr.* non. *Ch.* cujam igitur?
Cr. fratris filiam.
Ch. Certe mea eſt. *Cr.* quid ais? *Si.* quid tu? quid
ais? *Pa.* arrige aures, Pamphile.
Si. Quî credis? *Ch.* Phania ille frater meus fuit.
Si. noram & ſcio. (quens, proficiſcitur.
Ch. Is hinc bellum fugiens, meq; in Aſiam perſe-
Tum illam hîc relinquere eſt veritus: poſt illa
nunc primum audio,
Quid illo ſit factum. *Pa.* vix ſum apud me: ita
animus commotus eſt metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tã repentino bono,
Si. Næ iſtam multimodis tuã inveniri gaudeo. *Pa.*
credo, pater. (male habet. *Pa.* dignus es
Ch. At mihi unus ſcrupulus etiam reſtat, qui me
Cum tua religione odio: nodum in ſcirpo quæris.
Cr. quid iſtud eſt?
Ch. Nomen non convenit. *Cr.* fuit hercle aliud
huic parvæ. *Ch.* quod, Crito?
Nunquid meminiſti? *Cr.* id quæro. *Pa.* egone
hujus memoriam patiar meæ
Voluptati obſtare, cum egomet poſſim in hac re
medicari mihi? (*Cr.* ipſa eſt. *Ch.* ea eſt.
Non patiar heus Chreme, quod quæris, Paſibula.
Pa. Ex ipſa millies audivi. *Si.* omneis nos gaudere
hoc, Chreme, (quid reſtat pater?
Te credo credere. *Ch.* ita me Dii ament, credo. *Pa.*
Si. Jam dudum res reduxit me ipſa in gratiam.
Pa. ô lepidum patrem!
De uxore ita, ut poſſedi, nihil mutat Chremes.
Ch. cauſa optima eſt:
Niſi quid pater aliud ait. *Pa.* nempe. *Si.* ſcilicet.
Ch. dos, Pamphile, eſt

quod ſpero. Eho dic mihi, Crito, quid Glycerium parvulam tunc ſibi eſſe dicebat? Suamne filiam dicebat eſſe? Cr. *Non.* Ch. *Cujus nam igitur?* Cr. *Fratris eam eſſe filiam dicebat.* Ch. *Certe mea eſt.* Cr. *Quid ais?* Si. *Quid tu ais?* Pa. *Arrige aures, Pamphile.* Si. *Quomodo his verbis tam facile credis?* Ch. *Phania ille frater meus fuit.* Si. *Noveram eum, & ſcio ipſum fratrem tuum fuiſſe.* Ch. *Is bellorum motus fugiens, hinc in Aſiam proficiſcitur me quæſiturus. Tunc illam parvulam hîc Athenis relinquere eſt veritus. Poſt illa tempora, nunc primum audio, quid de illo factum ſuit.* Pa. *Vix mentis compos ſum, ita metu agitatus ſum amittenda Glycerii, ſpe ipſius habendæ, gaudio, quod ſit civis Attica: dum miror hoc tantum, tamque inſperatum bonum.* Si. *Certe iſtam Glycerium, inventam eſſe tuam ex multis & certis argumentis, vehementer gaudeo.* Pa. *Credo, pater.* Ch. *At mihi unum dubium etiam reſtat, quod me angit.* Pa. *Dignus es odio, cum tua ſuperſtitioſa anxietate. Tu in re minime dubiâ occaſionem dubitandi quæris.* Cr. *Quid iſtud eſt?* Ch. *Nomen, quo illam vocant, non convenit cum nomine filiæ meæ.* Cr. *Fuit hercle aliud ei nomen dum parva erat.* Ch. *Quod, Crito? Nunquid meminiſti?* Cr. *Id quæro.* Pa *Egone hujus fluxam memoriam patiar meæ voluptati moram injicere, cum ego poſſim ipſe mihi remedium invenire: Non patiar Heus Chreme! quod nomen quæris Paſibula eſt.* Cr. *Ipſum nomen eſt.* Ch. *Idipſum eſt.* Pa. *Ex ipſa audivi millies.* Si. *Ego credo te credere nos omnes gaudere, ô Chreme, propter hoc, quod reperta eſt tua filia.* Ch. *Ita, me Dii adjuvent, credo.* Pa. *Quid reſtat pater?* Si. *Jampridem fili, res ipſa, quod filiam amas Chremetis, qua ab ea agnita eſt, gratiam meam tibi reconciliavit.* Pa. *O lepidum patrem! Quod ad uxorem pertinet; quominus, ita eam poſthac poſſideam, ut antea poſſedi, nihil de hoc mutat Chremes.* Ch. *Cauſa legitima eſt, propter quam tibi uxoris confirmetur poſſeſſio, niſi pater reclamet, & diſſentiat;* Pa. *Certè non reclamabit, neque diſſentiet.* Si. *Sic eſt. Non diſſentio.* Ch. *Dotem, Pamphile,*

ANNOTATIONES.

30. *Cujam igitur?*] Vetuſtum adjectivum per tria genera declinabile: id eſt *cujus.*

31. *Arrige aures Pamphile.*] Metaphora ducta ab animalibus, quorum pleriq; ſolent, ſi quando quid eminus audiant, aures ſurrigere. Aures erigimꝰ vel arrigimꝰ, cum aliquid libenter audimꝰ.

38. *At mihi unus ſcrupulus.*] Scrupus eſt lapillus pedes ambulantium lædens, Scrupulus ejꝰ diminutivum per tranſlationem ſignificat difficultatem, moleſtiam, dubium.

39. *Nodum in ſcirpo quaris.*] Scirpi junci ſunt paluſtres ſine nodo: unde Proverbium eſt de his qui in rebus claris ſcrupulum quærunt.

45. *Quid reſtat, pater?*] Obliqua poſtulatio nuptiarum Glycerii.

De-

Decem talenta. *Pa.* accipio. *Ch.* propero ad filiam: eho mecum Crito: (huc transferri jubes?
Nam illam me haud nosse credo. *Si.* cur non illam
Pa. Recte admones. Davo ego istuc dedam jam negotî. *Si.* non potest. 51
Pa. Qui? *Si.* quia habet aliud magis ex sese, & majus. *Pa.* quidnam? *Si.* vinctus est.
Pa. Pater, non rectè vinctus est. *Si.* haud ita jussi. *Pa.* jube solvi, obsecro.
Si. Age fiat. *Pa.* at matura. *Si.* eo intrò. *Pa.* ô fastum, & felicem hunc diem!

dico decem talenta. Pa. *Accipio.* Ch. *Propere ad filiam eo. Eho Crito, mecum veni? nam credo illam non me nosse.* Si. *Cur non illam ad me ex adibus adduci jubes?* Pa. *Recte admones. Davo istud jam negotium dabo.* Si. *Non potest id exequi.* Pa. *Quomodò?* Si. *Quia aliud, & majus habet negotium quod ad ipsum pertinet.* Pa. *Quidnam est?* Si. *Vinctus est.* Pa. *O pater, non recte vinctus est.* Si. *Jusseram eum recte vinciri.* Pa. *Jube eum solvi vinculo, obsecro.* Si. *Age, fiat.* Pa. *At festina.* Si. *Eo intrò.* Pa. *O faustum ac felicem hunc diem!*

ANNOTATIONES.

49. *Decem talenta.*] Talentum Atticum, pro pecuniæ summa valet sexcentis Coronatis Gallicis. Decem Talenta sunt sex millia Coronatorum.

52. *Quia habet aliud magis ex sese.*] Id est suum, magis ad se pertinens.

53. *Non rectè vinctus est.*] Pamphilus per *non rectè* intelligit, non justè: Simo vero per jocum intelligit, non satis strictè, ut qui jusserat Davum tanquam quadrupedem arctissimè vinciri.

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS. PAMPHILUS.

Ch. PRoviso, quid agat Pamphilus: atq; eccum. *Pa.* aliquis forsan me putet (lubet.
Non putare hoc verũ: at mihi nũc sic esse hoc verũ
Ego vitã Deorũ propterea sempiternã esse arbitror
Quod voluptates eorum propriæ sunt: nam mihi immortalitas (cesserit.
Parta est, si huic nulla ægritudo gaudio inter-
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
Ch. Quid illud gaudii est? *Pa.* Davom video: nemo est, quem mallem, omnium:
Nã hunc scio mea solide solum gavisurum gaudia.

Ch. *Venio visum, quid agat Pamphilus, atque ecce illum.* Pa. *Aliquis fortasse putet me non putare hoc esse verum, quod mox dico: at placet mihi nunc hoc verum esse. Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse judico, quod voluptates propriæ eorum sunt, & perpetuæ. Certè immortalitas mihi acquisita est, si nulla tristitia huic præsenti gaudio quo repleor, interposita fuerit. Sed quem præcipuè exoptem mihi nunc obvium fieri, cui fortunam secundam, & hanc meam felicitatem commemorem?* Ch. *Quid illud gaudium est?* Pa. *Davum video. Nemo est omnium quem mallem mihi occurrere: nam scio hunc perfectè atque ex toto animo, ob mea gaudia gavisurum.*

ANNOTATIONES.

3. *Ego vitam Deorum.*] Hoc dictum est ex sententia Epicuri. Ille enim vitam judicabat beatissimam, quæ plurimum haberet voluptatis: tristitiæ quam minimum.

5. *Si nulla ægritudo.*] Quamobrem à Romanis duæ Deæ colebantur in eodem templo, Angeronia ab angoribus dicta, & Volupia à Voluptate, indicantibus, in vita hominum, voluptates & dolores inter se commixtas esse.

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

Da. PAmphil⁹ ubinam hic est? *Pa.* Dave. *Da.* quis homo est? *Pa.* Ego sum. *Da.* ô Pamphile.

Da. *Ubinam est hic Pamphilus?* Pa. *Dave.* Da. *Quisnam homo est qui me appellat.* Pa. *Ego sum.* Da. *O Pamphile!*

Pa. *Neſcis quid mihi acciderit.* Da. *Certe: ſed quid mihi acciderit ſcio.* Pa. *Et quidem ego.* Da. *Ut accidere ſolet hominibus, ita evenit nobis, ut prius cognoſceres, quod mali inveni, quam ego audirem, quod boni tibi obtigit.* Pa. *Mea Glycerium parentes reperit.* Da. *O quam rem accentigit!* Ch. *Hem.* Pa. *Pater ejus ſummus amicus noſter eſt.* Da. *Quis!* Pa. *Chremes.* Da. *Bene narras.* Pa. *Nec quicquam nos retardat quin eam uxorem ducam.* Ch. *Num Pamphilus ſomniat ea, quæ vigilans expetivit?* Pa. *Caterum de puero, Dave, ut ſe habet?* Da. *Ah, deſine de illo plura quærere. Ille ſolus eſt ex omnibus pueris, quem Dii in deliciis habent, & in ſinu gerunt.* Ch. *Si hæc vera ſunt ſalvus ſum. Compellabo Pamphilum.* Pa. *Quis homo eſt, qui ad nos accedit? Charine, oppertune mihi advenis.* Ch. *Tecum bene agam gaudeo.* Pa. *Hem! audiſtine?* Ch. *Omnia audivi. Agedum, in tuis proſperis ſucceſſibus fac ut me adjuves. Chremetem totum poſſides: ſcio illum facturum eſſe omnia quæ voles.* Pa. *Semper tui memini. Longum verò tempus eſt nos exſpectare, donec ille exeat domo: tu ſequere hâc me intus. Chremes nunc eſt*

Pa. Neſcis quid mihi obtigerit. *Da.* certe: ſed, quid mihi obtigerit, ſcio.
Pa. Et quidem ego. *Da.* more hominum evenit, ego ut quod ſim nactus mali,
Prius reſciſceres tu, quam ego, tibi quod evenit boni. (factum bene!
Pa. Mea Glycerium ſuos parentes reperit. *Da.* ô
Ch. Hem. *Pa.* pater amicus ſummus nobis. *Da.* quis? *Pa.* Chremes. *Da.* narras probe. 6
Pa. Nec mora ulla eſt, quin eam uxorem ducam. *Ch.* num ille ſomniat
Ea, quæ vigilans voluit? *Pa.* tum de puero, Dave? *Da.* ah deſine! (hæc vera ſunt.
Solus eſt, quem diligunt Dii. *Ch.* ſalvus ſum, ſi
Colloquar. *Pa.* quis homo eſt? Charine, in tempore ipſo mî advenis. 10
Ch. Bene factum. *Pa.* hem, audiſti? *Ch.* omnia: age, me in tuis ſecundis reſpice.
Tuus eſt nunc Chremes: facturum, quæ voles, ſcio eſſe omnia. (expectare, dum exeat.
Pa. Memini: atque adeo longum eſt, nos illum
Sequere hâc me intùs ad Glycerium nunc: tu, Dave, abi domum, 14
Propere accerſe, hinc qui auferant eam: quid ſtas? quid ceſſas? *Da.* eo. (debitur.
Ne exſpectetis, dum exeant huc, intus deſponIntus tranſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet. Plaudite.

in ædibus Glycerii. Tu, Dave, abi domum. Feſtina. Accerſe viros, qui eam auferant ex domo, ubi nunc eſt, & ad nos transferant. Quid ſtas immotus? Quid tardas: Da. *Eo. Ne expectetis, Spectatores, dum huc exeant in proſcenium Actores noſtri. Intus ſponſalia fient. Intus de dote Philumenæ, de Chryſidis hæreditate, deque cæteris rebus, conveniet, & tranſigetur. Plaudite.* Calliopius recenſui.

ANNOTATIONES.

2. *Sed quid mihi obtigerit.*] Hoc Davus dicit de vinculis ridiculè.

3. *More hominum evenit.*] Quia fama mali celerior eſt, quàm boni, id eſt, evenit, ut facilius mala quam bona nuncientur.

9. *Solus eſt, quem diligunt Dii.*] Hyperbole de magnâ alicujus felicitate. Illuſtres quoſque Heroas, Deorum filios, cognatos, & amicos fuiſſe fabulatur Antiquitas, ut Herculem Jovis filium, Æneam Veneris, multoſque alios.

15. *Qui auferant eam.*] Virgo nuptui data, antiquo ritu ſimulabatur ex gremio matris, aut ſi ea deeſſet, ex proxima neceſſitudine muliere rapi, inde ad virum transferebatur: quod ea res Romulo ſuiſque Sabinas rapientibus feliciter ceſſiſſet. Quò reſpiciens Catullus dicit,

Qui rapis teneram ad virum Virginem,
In Epithalamio Manlii, & Juliæ.

17. *Plaudite.*] Plaudere verbum eſt textricum, Græcis κροτεῖν vel χειροτεῖν: cùm illæ licium denſius inculcant, & cum plauſu collidunt. Hoc verbum etiam in Theatrum migravit poſtea, eóque peractis fabulis ſpectatores dimittebantur: *Valere* enim, & *plaudere* jubebantur, quæ verba vel à grege hiſtrionum, vel ab eâ perſonâ, quæ poſtrema in Scenam introducebatur, pronunciabantur: Ut videre eſt apud Plautum. Horat. in Arte.

Donec cantor, id eſt, *actor, vos plaudite dicat.*] Cantor eſt actor. Apuleius eleganter, Florid. *Renuntiavero Poëtam dixiſſe rebus humanis Valere, & Plaudere, ſuis vero familiaribus dolere, & plangere.*

P. TEREN-

P. TERENTII
CARTHAGINIENSIS AFRI
EUNUCHUS.

Acta ludis Megalensibus, L. Postumio Albino, L. Cornelio Merula, Ædilibus Curulibus. Egere L. Ambivius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modulavit Flaccus Claudii, tibiis duabus dextera & sinistra Græca Menandru. Acta II. *M. Valerio C. Fannio Coss. Anno ab urbe Condita* DXCIII. *Ante Christum natum* CLIX.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

PHÆDRIA, Adolescens. A Græco φαιδρὸς, hilaris.
PARMENO, Servus, παρὰ τὴν διανοίαν μένων, manens & adstans domino.
THAIS, Meretrix. A θαυτὸς, spectabilis, quasi speciosa.
GNATHO, Parasitus. A γνάθος maxilla, quòd sit edax.
CHÆREA, Adolescens. A χαίρων, gaudens.
THRASO, Miles. A θράσος, audacia.
PYTHIAS, Ancilla; quasi πυθομένη, percontatrix.
CHREMES, Adolescens. A χρεμίζω, hinnio: quod hinnitu equorum delectaretur.
ANTIPHO, Adolescens ab ἀντὶ φαίνομαι contra appareo, vel ab ἀντὶ φημὶ contra loquor.
DORIAS, Ancilla; quòd Doride regione orta sit.
DORUS, Eunuchus, quasi Doricus.
SANGA, Servus, à Sangia vico Phrygiæ.
SOPHRONA, Nutrix. A σώφρων, castus, continens.
LACHES, Senex. A λαγχάνω, sortior, sorte obtineo.

ARGUMENTUM.

PAMPHILA Virgo Attica, à prædonibus rapta, & Rhodum advecta, à meretrice quadam, cum ipsius filiâ Thaïde, educata est: adeo ut ambæ sorores crederentur, Thais autem grandiuscula facta Athenas migravit, ibique matris artem meretriciam exercuit. Aliquo pòst tempore, mater ejus mortem obiit Rhodi, relictâ Pamphilâ, quam Thraso miles Athenas adducit, & Thaïdi in donum promittit, si suæ voluntati morigerari vellet. Illa Phædriam adolescentem Athenienſem, Lachetis filium, sibi amatorem adjunxerat; à quo multis precibus impetrat, expositâ facti ratione (nimirum, ut Pamphilam recuperaret) Militi ut biduum gratificari posset. Interea Phædria rus ire statuit, abiensque mandat Parmenoni servo, & Eunuchum, & Æthiopissam ad Thaïdem, cui eos emerat, duceret. Cærerum Chærea Phædriæ frater Pamphilam in via conspicatus, ejus amore flagrabat; itaque servi Parmenonis arte, pro Eunucho, ejus habitu indutus, Thaïdi traditur, quæ ei soli Pamphilam credit, dum ad cœnam cum Milite proficiscitur. Itaque Chærea hac occasione arreptâ, Pamphilam vitiat, seque illico dat in fugam quamceleriter. Hinc mirabiles turbæ concitantur. At Pamphila paulo post à suis tandem agnoscitur, daturque in uxorem Chæreæ. Phædria, & Thraso rivales per Parasitum concordes facti, communi amica Thaïde sine certamine potiuntur.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

INTERPRETATIO

Thraso Miles adduxit secum Rhodo Athenas Pamphilam, vulgi sermone nominatam sororem Thaïdis, quod ille ignorabat, ipsique Thaïdi dono dat. Erat hæc Pamphila civis Athenienſis filia; eidem Phædria ipsius amator Eunuchum à se emptum ut tradat, Parmenoni imperat, atque in villam abit, ex ratus pecibus Thaïdis, ut in duos dies eâ miles potiretur. Frater Phadria adoleſcens Charea cum Pamphilam pe dite amaret donatam Thaïdi à Milite,

SOrorem falso dictitatam Thaïdis,
Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
Ipsique donat: erat hæc civis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaïdis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono missam Thaïdi,

ANNOTATIONES.

Periocha.] Ἀπὸ τοῦ περιέχω comprehendo, contineo. περιοχὴ comprehensio Græcis dicitur, idem quod Latinis argumentum, estque brevis totius alicujus rei explicatio.

Orna-

Ornatu Eunuchi induitur: ſuadet Parmeno.
Introit: vitiat virginem: ſed Atticus
Civis repertus frater ejus, conlocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraſo.

ſupponitur pro Eunucho, ejuſque habitu indutus ad ædes Thaidis adducitur ſuadente Parmenone: in quibus ſtuprat Pamphilam, quæ cum reperiſſet fratrem ſuum Chremetem, Civem Atheniensem; agnita ab ipſo datur uxor Charea à quo vitiata fuerat, Thraſo impetrat à Phædria, ut ſint ſocii in amore Thaidis.

ANNOTATIONES.

Ornatu Eunuchi.] Eunuchus, caſtratus dicitur ab εὐνὴ quod eſt *cubile*, & ἔχω, *habeo, cuſtodio*, quod idgenus hominum adhibebatur ſervandis regum cubilibus. Euſtathius deducit nomen iſtud ab εὖνις, id eſt *privatus*, & ὀχεία *coitus*, *conjunctio*, quaſi εὖνις ὀχείας *privatus, carens coniunctione fœmineâ.*

PROLOGUS.

SI quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quamplurimis, & minime multos lædere;
In his Poëta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimavit eſſe, ſic exiſtimet: ſciat
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui bene vertendo & eaſdē deſcribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit,
Atque in Theſauro ſcripſit, cauſam dicere
Prius unde petitur, aurum quare ſit ſuum,
Quam illic, qui petit, unde is ſit Theſaurus ſibi,
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet,
Defunctus jam ſum, nihil eſt quod dicat mihi.
Is ne erret, moneo, & deſinat lacеſſere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur poſt, ſi perget lædere
Ita, ut facere inſtituit: nunc quam acturi ſumus
Menandri Eunuchum, poſtquam Ædiles emerunt,
Perfecit, ſibi ut inſpiciundi eſſet copia.

Si ullus eſt, cui admodum cura ſit, pleriſque ſe gratum eſſe, nulloſq; offendere, hos inter Poëta noſter dat nomen ſuum: tum ſi quiſquam eſt, qui acerbius aliquid in ſe dictum ſuſpicetur, ſic arbitretur, & ſciat, hoc reſponſum eſſe in defenſionem Terentii laceſſiti, non dictum in contumeliam Lavinii laceſſentis, qui prior maledictis illum provocavit, qui bene vertendo fabulas, dum verba verbis reddit, & eaſdem ſcribendo male, dum ſententiam obſcurius exprimit: ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas. Idem Lavinius Menandri comœdiam Phaſma, hoc eſt Spectrum, nominatam, recens admodum ſpectandam edidit; atque in Theſauro, aliâ Menandri fabulâ inducit, poſſeſſorem, qui rei partes ſuſtinet, prius cauſam dicentem, quare Theſaurus auri inventus ad ſe pertineat, quam petitor, qui actor eſt, unde ſibi is obvenerit, aut unde in patria ſepulchrum reconditus ſit. Deinde ne fallat ſeſe, aut ſic animo putet; defunctus jam ſum periculo & expers omnis reprehenſionis: nihil eſt, quod mihi objicere poſſit Terentius, hunc Lavinium, ne erret prænoneo, & ceſſet me irritare. Poſſum alia plura expoſtulare, quæ in præſenti ei remitto, quæ poſtea exprometur, ſi perget maledictis me offendere, ita ut jam incepit. Is poſtquam Ædiles emerunt Eunuchum commœdiam, quam nunc daturi ſumus in theatrum, conſecutus eſt ut hanc ſibi ſpectandi poteſtas fieret.

ANNOTATIONES.

11. *Prius unde petitur, aurum.*] Is unde petitur, id eſt poſſeſſor, à quo poſſeſſio rei petitur, qui rei partes ſuſtinet, *qui eſt deffendeur. Ang.* the Defendant. Petitor vero eſt actor. *Demandeur.* the Plaintiff. Terentius arguit Lavinium induxiſſe poſſeſſorem prius agentem, quàm petitorem, quod eſt contra conſuetudinem judiciorum.

17. *Quæ nunc condonabitur.*] Veteres, condono, jungebant accuſativo: ſic in Phormione Terentius: *Argentum quod habes, condonamus te*, pro *tibi*,

Vix præsente Magistratu, agi cœpta est cum vociferatur, furem esse non Poëtam qui hanc Comœdiam dedit, nec cum dedisse dicendum esse, cum ne verbum quidem apposuerit de suo. Hanc esse Comœdiam Colacem *dictam, id est,* Assentatorem, *jam olim à Nævio & Plauto editam. Personam Parasiti ex ea furto ablatam & Militis esse a Terentio. Si id feciſſe peccatum est, imprudens & inscius ille peccavit: nec enim ullum furtum meditatus est. Id verum esse, vos Spectatores, arbitrari modò poteritis. Colax Comœdia à Menandro facta est, in ea Parasitus Colax inducitur, & Miles gloriosus. Eas personas fatetur quidem se transposuisse in Eunuchum Comœdiam suam ex Græca, sed prius interpretatione Navii, aut Plauti Latine versas esse, id vero se ignoravisse pertendit. Quod si personis iisdem, quibus veteres Comici usi sunt, novis Poëtis uti non licet, cur magis licet festinantes servos facere, bonas matres-familias in scenam producere, meretrices malas, parasitum voracem, gloriosum militem, partum falsum supponi, deludi per servum senem dominum, amores, odia, suspiciones? Postremò nihil dici nunc à nobis potest, quod non ab aliis ante hoc dictum fuerit. Quamobrem æquum est vos Spectatores cognoscere quantum liceat Poëtis in imitando sibi sumere, atque ignoscere, si novi, ab antiquis, quæ sibi conveniunt, quandoque mutuentur: cum antiquis idem crebro facere licuerit. Vos Actores attenti spectate, & cum silentio advertite, ut sciatis quas res contineat, atque exprimat Eunuchus Comœdia.*

Magistratus cum ibi adesset, accepta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam fabulam
Dedisse, & nîl dedisse verborum tamen:
Colacem esse Nævi, & Plauti veterem fabulam;
Parasiti personam inde ablatam, & Militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentiâ est
Poëtæ, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et Miles glorioſus: eas se non negat
Personas transtuliſſe in Eunuchum suam
Ex Græca: sed eas fabulas factas prius
Latinas scîsse sese, id vero pernegat.
Quod si personis iisdem uti alii non licet:
Quî magis licet currentes servos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, glorioſum militem,
Puerum supponi, falli per servum senem,
Amare, odisse, suspicari? Denique
Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius,
Quare æquum est vos cognoscere, atq; ignoscere,
Quæ veteres factitarunt, si faciunt novi.
Date operam, & cum silentio animadvortite,
Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

ANNOTATIONES.

14. *Id vero pernegat.*] Non negat Terentius ex Colace Menandri, se personam Militis & Parasiti transtuliſſe, sed accepiſſe ex Nævio & Plauto pernegat.

35. *Quod si personis*] Defendit argumento à pari, licere sibi iisdem, quibus illis Nævio & Plauto, uti personis.

ACTUS

ACTUS I. SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

Ph. QUid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem, (comparem,
Cum accerſor ultro? an potius ita me
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, revocat: redeam? non, ſi me obſecret.
Pa. Siquidem, hercle, poſſis, nil prius, neq; fortius:
Verum ſi incipies, neque perficies naviter,
Atque ubi pati non poteris, cùm nemo expetet,
Infecta pace, ultro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt, ilicet,
Periſti: eludet, ubi te victum ſenſerit.
Ph. Proin tu, dum eſt temp⁹, etiam atq; etiã cogita.
Pa. Here, quæ res in ſe neq; conſilium neq; modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia: injuriæ,
Suſpiciones, inimicitæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum: incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam ſi des operam, ut cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas;
Egone illam? quæ illũ? quæ me? quæ non? ſine
Mori me malim: ſentiet qui vir ſiem, (modo:
Hæc verba mehercle una falſa lacrumula,
Quam, oculos terendo miſere, vix vi expreſſerit,
Reſtinguet: & te ultro accuſabis, & ei dabis
Ultro ſupplicium. *Ph.* ô indignum facinus! nunc ego &
Illam ſceleſtam eſſe, & me miſerum ſentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, ſciens,
Vivus, videnſque pereo: nec, quid agam, ſcio.

Ph. *Quid igitur agam? agone illam non adeam? ac ne quidem nunc, cum ipſa Thais ſponte me vocet? an potius ita me parem, ut perpetuo non feram meretricum injurias? Expulit foras, rurſus accerſit: revertarne ad illam? Non, ſi per ſacra omnia me obteſtetur.* Pa. *Per Herculem, ſi quidem vales id facere, nihil melius, neque præſtantius: verum ſi, ubi inceperis, non perſeverabis fortiter, atque ubi amplius vim amoris ferre non potueris, ſi ad Thaidem minime te deſideraveris, non reconciliatâ pace, volens redibis, oſtendens te ejus amore ardere, neque affectui poſſe reſiſtere; deſperata res eſt, ſtatim perditus eris: illa ludibrio te habebit, ubi te domitum à ſe cognoverit.* Ph. *Itaque dum per tempus licet, cum nondum quidquam incepi, diligenter conſidera quid facere debeam.* Pa. *Domine, rem quæ conſilio & moderatione caret omni, eam prudentia gubernare non valet. Amor hæc omnia in ſe habet mala, contumelias, zelotypiam, diſſenſiones, pacem ad tempus, bellum, poſt bellum pacem iterum, hæc cum ſint inſtabilia, ſi velis ratione ſtabilia reddere, nihilo plus proficias quam ſi deſideres, ut quis cum ratione inſaniat. Qua autem nunc ira commotus animo agitas, egone illam Thaidem adeam, quæ illum Thraſonem mihi pratulit? quæ me ſprevit? quæ me heri non admiſit? potius mortem præoptaverim: ſine modò, me virum fortem experietur. Per Herculem hæc per iram prolata verba, tenâ fallace lachrymula, quam leviter oculos fricando, vix vi extraxerit, delebit; & te ipſe ſponte tuâ culpa reum arguet apud illam, & puniendum præbebis.* Ph. *O crudele factum! Nunc ego & illam deterrimam eſſe, & me infelicem video, & tædio ejus afficior, & amore flagro, & intelligens, ſentiens, ſpirans, inſpicienſque in exitium meum, nec quid agam, ſcio.*

ANNOTATIONES.

1. *Quid igitur.*] Hoc *igitur* ſignificat, Phædriam multa cum ſervo fuiſſe collocutum, priuſquam in ſcenam prodiret,

Pa. Quid

Pa. Quid facias, nisi ut te captivum liberes pretio quam vilissimo possis? si nequeas parvo, at quanti possis, neque te agritudinibus animi consumas. Ph. *Itane suades?* Pa. *Si mente sanus es, neq; præter eas solicitudines quæ amorem solent sequi, alias his adjungas; atque eas quas præbet, æquo animo sustineas. Sed ecce ex adibus prodit agri nostri calamitosa tempestas, nam quod nos colligere oportet, illa totum aufert & capit.*

Pa. Quid agas, nisi ut te redimas captū quā quea
Minimo? si nequeas paululo, at quanti queas: 30
Et ne te afflictes. *Ph.* itane suades? *Pa.* si sapis:
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas quas habet, recte feras.
Sed ecce ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit. 35

ANNOTATIONES.

34. *Nostri fundi calamitas.*] Calamitas est grando & tempestas quæ calamos segetum prosternit & conterit: unde Cicero Verrem vocat calamitosam tempestatem.

35. *Nam quod nos capere oportet.*] Id est, Thais, nostra pernicies, quæ Phædriam herum meum sumptibus absumit: capitq; omnia quæ alioquin ab illo in nos conferrentur.

ACTUS I. SCENA II.

THAIS. PHÆDRIA. PARMENO.

Th. Heu me infœlicem! dubito ne illud molestius quam debeat Phædria tulerit, neve in aliam partem, atque ego feci, acceperit: quòd hesterna die in ades meas admissus non est. Ph. *Totum corpus, Parmeno, mihi tremore concutitur, horretque frigore, ubi hanc videre cœpi.* Pa. *Fac alto fortique sis animo, ne perturberis: si horres frigore, decede ad hunc ignem (nimirum Thaidem) jàm calefies plusquam satis sit.* Th. *Quis hic loquitur? hem, tune eras, mi Phædria? quid hic stans manebas? cur non rectà domum ingrediebaris?* Pa. *De cætero, quod excluserit adibus Phædriam, introducto milite, ne unum quidem verbum protulit.* Th. *Quid taces, Phædria?* Ph. *Quasi vero hæ mihi semper apertæ sint fores, aut quia ex tuis amatoribus tibi sim præcipuus gratiâ.* Th. *Omitte hæc odiosa verba.* Ph. *Omittam? O Thais, Thais! utinam mutuo amore mihi respondere, fieretque ut injuriæ, quam mihi feciſti, memoria te æque ac me cruciaret, aut nihili eam æstimarem.*

Th. MIseram me! vereor ne illud gravius Phædria
Tulerit, neve aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quod heri intromissus non est. *Ph.* totus, Parmeno,
Tremo horreoque, postquam aspexi hanc. *Pa.* bono animo es:
Accede ad ignem hunc, jam calescis plus satis. 5
Th Quis hic loquitur? hem, tun' eras, mi Phædria?
Quid hic stabas? cur non recta introibas? *Pa.* cæterum
De exclusione verbum nullum. *Th.* quid taces?
Ph. Sane quia vero hæ mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. *Th.* missa istæc face.
Ph. Quid missa? ô Thaïs, Thais! utinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret, 12
Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.
Th. Ne crucia te, obsecro, anime mi, mi Phædria.
Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus diligam 16
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
Pa. Credo, ut fit, misera præ amore exclusisti hunc foras.

Th. Ne te dolore affligas, obsecro, mi animule, mi Phædria, non per Pollucem, non id propterea feci, quod alium majori amore, quam te complectar, aut chariorem habeam, sed in eo statu res erat, ut ita facere me oporteret. Pa. *Sanè verò, ut fieri solet, propter amorem, quo illum prosequitur, eidem occlusit fores.*

Th. Sic-

Th. Siccine ais, Parmeno? age: ſed huc quâ gratia
Te accerſi juſſi, auſcultа. *Ph.* fiat. *Th.* dic mihi
Hoc primum, potin' eſt hic tacere? *Pa.* egone? optume.
Verum, heus tu, lege hac tibi meam aſtringo fidem:
Quæ vera audivi, taceo, & contineo optume:
Sin falſum, aut vanum, aut fictum eſt, continuo palam eſt.
Plenus rimarum ſum, hac atq; illac profluo.
Proin tu, taceri ſi vis, vera dicito.
Th. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
Pa. Poteſt taceri hoc. *Th.* ibi tum matri parvolam
Puellam dono quidam mercator dedit, (tror?
Ex Attica hinc abreptam. *Ph.* Civemne? *Th.* arbi-
Certum non ſcimus: matris nomen & patris
Dicebat ipſa: patriam, & ſigna cætera
Neque ſcibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, à prædonibus,
Unde emerat, ſe audiſſe, abreptam è Sunio.
Mater ubi accepit, cœpit ſtudioſe omnia
Docere, educare, ita uti ſi eſſet filia.
Sororem plerique eſſe credebant meam. (ſpite,
Ego cum illo, quocum tum uno rem habebam, ho-
Abii huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
Pa. Utrumque hoc falſum eſt: effluet. *Th.* quî
iſtuc? *Pa.* quia
Neque tu uno eras contenta, neque ſolus dedit:
Nam hic quoque bonam magnamque partem ad
te attulit.
Th. Ita eſt: ſed ſine me pervenire, quò volo.
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam eſt profectus; te interea loci
Cognovi: tute ſcis, poſt illa quàm intumum
Habeam te, & mea conſilia ut tibi credam omnia.
Ph. Neque hoc tacebit Parmeno. *Pa.* oh, dubibiumne id eſt?

Th. *Siccine loqueris, Parmeno? perge modò. Sed tu, mi Phadria, quàm ob rem te huc acciri mandavi, attente audi.* Ph. *Sic fiat.* Th. *Dic mihi, Parmeno iſte poteſtne tacere?* Pa. *Egone? Optime poſſum; verum heus tu, hac conditione fidem tibi do, quæ audivi ſi vera ſunt, ea recte ſileo & fideliter ſervo: ſin falſa, aut vana, aut ficta ſunt, confeſtim omnibus ea manifeſta facio: pertuſus & rimoſus ſum, commiſſa mihi undique transmitto & effundo: itaque dicito vera, ſi ea me tacere voles.* Th. *Mater mihi è Samo inſula fuit, ea Rhodi manebat.* Pa. *Hoc verum eſſe puto, peregrinam fuiſſe ei matrem: tacebitur.* Th. *Ibi tum matri quidam mercator puellam parvulam donavit, ex Attica inde uſque abreptam.* Pa. *Civemne Atticam?* Th. *Opinor: id compertum nobis nondum eſt. Ipſa puella patris & matris nomen dicebat. Patriam, & ſigna cætera, quibus agnoſci poſſet, ignorabat, neque propter ætatem primam ſcire potuerat. Mercator ad patris & matris nomen quod puella dicebat, hoc adjungebat, ſe accepiſſe à Piratis, à quibus emerat, eam raptam fuiſſe è Sunio Attica promonterio. Mater ubi hoc inaudivit, ſumma diligentia, & cura omnia docuit quæ ingenuam decent, & educavit quaſi ſuam filiam, adeo ut vulgo ſoror mea eſſe crederetur. Ego cum illo, quocum ſolo conſuetudinem habebam, tum advenâ Attico, huc Athenas Rhodo veni: ille mihi omnia hæc bona quæ poſſideo, moriens reliquit.* Pa. *Utrumque hoc falſum eſt, ideoque effundetur: hoc tacere*

um potero. Th. *Quomodo iſtud?* Pa. *Quia neque unus tibi amator fuit ſatis, neque hoſpes Atticus ea quæ habes, ſolus dedit: hic enim quoque (Phadria) magnam & potiorem partem tibi largitus eſt.* Th. *Haud nego, ſed ſine orationem quò tendit, pervenire. Interea miles qui ad me animum adjecerat, in Cariam ſe contulit: tecum interea conſuevi; tu ipſemet non ignoras, poſt illa tempora, quam intimus maxime omnium in meo amore & familiaritate ſis, & ut mea omnia tibi communicem conſilia.* Ph. *Ne hoc quidem Parmeno tacebit, cum etiam falſum ſit.* Pa. *Oh, quiſnam dubitet hoc eſſe falſum?*

ANNOTATIONES

27. *Habitabat Rhodi*] Rhodus Carpathii Mariis Inſula nobiliſſima ambitu 120. mille paſſuum. *Carpathus, Scarpanto* nunc dicta, inſula eſt, media inter Cretam & Rhodum, contra Ægyptum, huic parti Maris Ægæi nomen dedit.

46. *In Cariam eſt profectus.*] Caria minoris Aſiæ regio, cui Rhodus adjacet.

Th. Hoc

Th. *Attendite mihi, quæso. Mater mea illic mortem obivit nuper: ejus frater aliquanto lucri cupidior est, is ubi hanc vidit virginem specie venusta esse, & scire fidibus canere, pretium sperans magnum, statim matre mortua, eam venum exponit, vendit. Forte fortuna hic præsens interfuit Thraso meus amicus, qui harum rerum inscius Pamphilam emit, quam mihi dono daret, is Athenas rediit, postquam cognovit me tecum quoque consuescere, excusationes studiose excogitat, ne eam tradat: dicit, si fidem ipsi faciam, se priores partes apud me, te postposito, habiturum, neque metuat, ne ubi puella data mihi fuerit, sese dimittam, velle se illam mihi donare, verum id dubitare: sed, ego quantum animo conjicio, ad virginem amorem adjunxit.* Ph. *Nunquidnam etiam amplius est?* Th. *Nihil, nam percontata sum, mi Phædria: nunc vero quamplurima sunt causæ, propter quas cupio eam ad me a possessore militis transducere, primum quod soror mea dicta est: tum etiam, ut eam suis raptam restituam, & amissam reddam. Sola sum, habeo hic neminem, neque amicum, neque cognatum, qui mihi, cum opus fuerit, anxilientur: quamobrem, Phædria, cupio aliquos mihi amicos conciliare meis meritis. Id ut facilius consequar, peto à te ut mihi præsto esse velis. Permitte illum Thrasonem apud me admitti in potiori parte, hisce aliquot diebus. Nihil respondes?* Ph. *Deterrima, tibi ne ego quicquam respondere debeam, talia cum mihi facias?* Pa. *Hei noster, euge, magni te facio, tandem egre fert se deludi, injurias ad animum revocasti: jam vir es.* Ph. *At ego nesciebam, quo spectaret tua nempe oratio: parvula à Sunio est abrepta: educavit mater eam pro suâ filiâ. Soror mea nominata est: cupio abducere ut reddam suis. Scilicet omnia hæc verba in hanc summam nunc conveniunt, ut excludar, miles ille admittatur. Cujus rei causa, nisi quod illum quàm me chariorem habes, metuisque ne Pamphila, quam à Thrasone recepisti, eum tibi intercipiat?* Th. *Egone id timeo?* Ph. *Quid ergo te incitat ad hoc faciendum? Expone, num solus ille tibi donat? Nunquid alicubi meam liberalitatem vidisti præcludi? nonne statim atque mihi significasti cupere te servam Æthiopem.*

Th. Hoc agite, amabo: mater mea illic mortua est
Nuper: ejus frater aliquantum ad rem est avidior,
Is ubi hancce forma videt honestā virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illico
Producit, vendit: forte fortuna adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi.
Imprudens harum rerum, ignarusque omnium.
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causſas, ne det, sedulo:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare;
Verum id vereri: sed ego quantum suspicor,
Ad virginē animum adjecit. Ph. etiamne amplius?
Th. Nil, nam quæsivi: nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ sunt causſæ, quamobrē cupio abducere.
Primum, quod soror est dicta: præterea, ut suis
Restituam ac reddā: sola sum: habeo hīc neminē,
Neq; amicā, neq; cognatum, quamobrem Phædria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo, adjuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores parteis hosce aliquot dies
Apud me habere: nihil respondes? Ph. pessuma,
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
Pa. En noster, laudo: tandem perdoluit: vir es.
Ph. Haud ego nesciebam, quorsum tu ires: parvola
Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt deni-
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia? (que:
Nisi illum plus amas, quàm me, & istā nunc times,
Quæ abducta est, ne illum talem præripiat tibi?
Th. Egon' id timeo? Ph. quid te ergo solicitat? cedo,
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia

ANNOTATIONES.

85. *Ex Æthiopia.*] Quidquid ultrà Nigrum flumen est, & Ægyptum, versus utrumque mare Atlanticum, Rubrumque, Æthiopes olim in Africa tenuere, gens omnium Africæ terrarum amplissima, dicta ab αἴθω, uro, & ὤψ, id est, aspectus, vultus,

Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi? porro Eunuchum dixti velle te,
Quia solæ utuntur his reginæ: repperi.
Heri minas viginti pro ambobus dedi. 89
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te spernor. *Th.* quid istuc Phædria? (arbitror
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re
Id fieri posse maxume: verumtamen, (seris.
Potius quam te inimicum habeam, faciam, ut jus-
Ph. Utinam istuc verbum ex animo ac vere di-
ceres, (derem
Potius quam te inimicum habeam: si istuc cre-
Sincere dici, quidvis possem perpeti. 97
Pa. Labascit victus uno verbo: quam cito?
Th. Ego non ex animo misera dico? quam joco
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare neque hoc abs te, biduum 101
Saltem ut concedas solum. *Ph.* siquidem biduum.
Verum ne fiant isti viginti dies. (hil moror.
Th. Profecto non plus biduum, aut. *Ph.* aut? ni-
Th. Non fiet: hoc modo sine te exorem. *Ph.* scilicet
Faciendum est, quod vis. *Th.* merito amo te: be-
ne facis. 106
Ph. Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est: mos gerendu' est Thaïdi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. *Pa.* maxume.
Ph. In hoc biduum Thaïs vale. *Th.* mi Phædria, 110
Et tu: nunquid vis aliud? *Ph.* egone quid velim?
Cum milite isto præsens, absens ut sies:
Dies, nocteque me ames: me desideres:
Me somnies: me exspectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis: 115
Meus fac sis postremo animus, quando ego sum
tuus. (beat fidem,
Th. Me miseram! forsitan hic mihi parum ha-

post habitis rebus etiam necessariis emendum quæsivi? Eunuchum præterea quem dixisti te velle, quia horum opera Regiæ solæ utuntur, comparavi. Heri viginti minas pro amborum pretio persolvi, tamen licet spretus à te, hæc tibi grata ut emerem in memoria habui. Pro his in te meritis, despectus sum tibi. Th. *Quænam sunt ista, quæ dicis, Phædria? Quamvis hanc Pamphilam cupio ab illo milite recipere; atque hac ratione, si tu concedas biduum Militi, existo id potissimum fieri posse, attamen, potius quam inimicitiam tuam suscipiam, obsequar quibuscumque jussis tuis.* Ph. *Utinam ex animi sententia, & sincere pronunciares ista verba, (potius quam tuam inimicitiam suscipiam) si istud crederem vere à te dici, nihil tam molestum est quod non possem perferre.* Pa. *Natas corruisti, uno verbo impulsus illicò.* Th. *Me miseram! an non ego hoc ex animi sententia, & særia dico? Quam rem, etiam per jocum indicasti te à me velle quin tandem obtinueris? Ego vero non possum abs te impetrare, ut saltem duos solum dies, quos peto, concedas mihi.* Ph. *Si quidem duo dies sint tantum, (concedo) dummodo viginti ex duobus non fiant.* Th. *Sane non amplius quam duo dies, aut.* Ph. *Aut? Perge loqui, tibi moram non facio.* Th. *Non fiet illud, quod veteris, ut plures dies recipiatur à me Thaïde. Id solum biduum quod peto, permitte me à te impetrare.* Ph. *Nimirum quod cupis, me facere oportet.* Th. *Merito amo te.* Ph. *Æquum facis. In villam concedam. Ibi per hos duos dies, mœrore me ad maciem usque conficiam. Sic mihi, præ tædio facere deliberatum est, si quidem meretrigem me esse Thaïdi necesse est. Tu, Parmeno, cura, ut illi, Eunuchus, & ancillula Æthiops tradantur Thaïdi.* Pa. *Sic fiet.* Ph. *In hos duos dies vale Thaïs.* Th. *Mi Phædria, & tu quoque vale: nunquid vis aliud?* Ph. *Egone quid aliud velim? Nisi ut cum milite isto præsens sis corpore, absens animo, dies, nocteque ames me, me desideres, me somnies, me expectes, de me cogites, me speres, me te oblectes, mecum tota sis (animo) mea fac sis postremò anima, quando ego sum tua.* Th. *Me miseram! forte Phædria parum mihi fidit.*

ANNOTATIONES.

88. *Quia sola his utuntur reginæ*] Eunuchis magnus apud Reges & divites honos fuit: ut Bagoas Alexandri Magni Eunuchus, Potiphar Pharaonis Ægypti Regis, & ille Candaces Reginæ, de quo D. Lucas in Actis Apostolorum & libri 4. Regum, cap. 8,

Atque

atque ex aliarum meretricum ingeniis me æstimat. Ego per Pollucem, quæ mecum in animo potius rei veritatem scio, hoc certò scio nihil mendacii me excogitasse, neque me quemquam vehementius amare, quàm hunc Phædriam, & quicquid hujus rei feci (quod eum excluſi foras) propter puellam Pamphilam id feci: nam spero me hujus fratrem, adolescentem valde nobilem, penè jam invenisse, & igitur dum veniat, expectabo.

Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
Ego pol, quæ mihi sum consĉia, hoc certò scio,
Neq; me finxisse falsi quidquam, neq; meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædria:
Et quidquid hujus feci, caussa virginis
Feci: nam me ejus spero fratrem propemodum
Jam reperisse, adolescentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intrò, atq; expectabo, dum venit.

is constituit se venturum ad me in domum meam hodierna die: hic

ACTUS II. SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

Ph. *Facito ita, ut imperavi. Ducito istos (Eunuchum, & fœminam Æthiopem) & trade Thaidi, meo nomine.* Pa. *Faciam.* Ph. *At diligenter.* Pa. *Fiet.* Ph. *At citò.* Pa. *Fiet.* Ph. *Satisne hoc tibi mandatum memineris?* Ph. *Ah quam tœdet interrogare molestum est: quasi sit difficile, id exequi, quod jubes. Utinam tam facile quid reperias, quàm hoc perdes.* Ph. *Ut etiam patientius feras hæc dona mihi perire, scito me una quoque cum his mei jacturam facere, quòd his donis mihi pretiosius est.* Pa. *Minimè impatienter fero hæc tua mandata facere, sed nunquid aliud vis?* Ph. *Munus nostrum ornamento verborum pretiosius facito, & istum rivalem Thrasonem quam procul poteris, ab ea removeto.* Pa. *Memorem menes: in animo id habeo.* Ph. *Ego in villam me conferam, atque ibi tantisper morabor, dum biduum transierit.* Pa. *Sic faciendum arbitror.* Ph. *Sed heus tu.* Pa. *Quid vis?* Ph. *Putasne me posse obdurare, & mihi temperare, ne ante duos dies ad urbem redeam?* Pa. *Tene posse id perpeti? Non mehercule opinor, nam aut statim ultro redibis, aut mox per noctem te insomnia sola ad urbem impellet, & revocabit.* Ph. *Opere rustico me exercebo, quoad defessus sim, ut etiam invitus dormire cogar.* Pa. *Te lassabis & nihilo magis eâ causâ poteris capere somnum.* Ph. *Apage, frustra hæc dicis, Parmeno:*

Ph. FAC ita ut jussi: deducantur isti. *Pa.* faciam. *Ph.* at diligenter.
Pa. Fiet. *Ph.* at mature. *Pa.* fiet. *Ph.* satin' hoc mandatum est tibi?
Pa. Ah rogitare? quasi difficile fiet: utinam
Tam aliquid facile invenire possis, Phædria,
Hoc quam peribit. *Ph.* ego quoque unà pereo, quod mî est carius. (quin
Ne istuc tam iniquo patiare animo. *Pa.* minime:
Effectum dabo. Sed nunquid aliud imperas?
Ph. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &
Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
Pa. Memini, tametsi nullus moneas. *Ph.* ego rus ibo, atque ibi manebo.
Pa. Censeo. *Ph.* sed heus tu. *Pa.* quid vis? *Ph.* consen' posse me obstirmare & (arbitror:
Perpeti, ne redeam interea? *Pa.* tene? non hercle
Nam aut jam revertere, aut mox noctu te adiget horsum insomnia. (dormiam.
Ph. Opus faciam, ut defatiger usque, ingratiis ut
Pa. Vigilabis lassus: hoc plus facies. *Ph.* ah, nil dicis, Parmeno.

Ejici-

Ejiciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo. (triduum? *Pa.* hui!
Tandem ego non illa caream, ſit opus, vel totum
Univorſum triduum? vide, quid agas. *Ph.* ſtat ſententia. (nes immutarier
Pa. Dii boni, quid hoc morbi eſt? adeon' homi-
Ex amore, ut non cognoſcas eundem eſſe? Hoc nemo fuit (gis continens.
Minus ineptus, magis ſeverus quiſquam, nec ma-
Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at, hic quidem eſt paraſitus Gnatho 27
Militis: ducit ſecum una virginem huic dono: papæ! (hic dabo
Facie honeſta. Mirum, ni ego me turpiter hodie
Cum meo decrepito hoc eunucho: hæc ſuperat ipſam Thaïdem. 15

expellenda eſt animo hæc imbecillitas: nimis me delicate tracto. Nonne tandem, ſi oportet illa carere, iſtud poſſim, etiam tres dies totos? Pa. Hui: tres dies totos? Vide, ne majora viribus tuis coneris. Ph. Certum eſt facere, quod conſtitui. Pa. Dii boni, amorne tam potens morbus eſt? Adeone homines immutat, ut idem qui prius notus fuerat, amplius cognoſci non poſſit? Hoc nemo fuit minus ineptus, magis gravis, nec magis temperans. Sed quis hic eſt, qui huc iter facit? At at, hic quidem eſt Paraſitus Militis Gnatho. Ducit ſecum Virginem, in domum Thaidi. Papæ, quam eleganti vultu! Nimirum me hic hodie ludibrio & dedecori exponam cum meo hoc decrepito Eunucho. Hæc Virgo forma ſpecie vincit Thaidem.

ANNOTATIONES.

16. *Nimis me indulgeo.*] Atticorum more accuſativus loco dativi hic poſitus eſt pro nimis mihi indulgeo, id eſt, nimis mihi concedo, permitto.

18. *Hui! triduum.*] Exclamatio ſervi, heri dictum irridentis.

19. *Quid hoc morbi eſt?*] Ut morbo, ex bonâ habitudine corpora decidunt, ſic animus ab amore, ex ſuâ conſtantia & tranquillitate deturbatur. Sic Propertius.

Solus amor morbi non amat artificem.

Homines immutari ex amore.] Hanc immutationem Poëtæ eleganter pinxerunt in fabula Circes, homines in pecudes commutantis.

22. *Gnatho.*] Gnatho è maxillis & edendi aviditate dici videtur. Γνάθος, *maxilla.* Ut μαγείπους is eſt qui ut victum apud ditiores habeat, iis aſſentatur: σῖτος Græcè *cibum* ſignificat.

25. *Decrepito.*] Sive morti vicino. Decrepiti ſunt, quorum funera, crepitu, & plangore familiæ, conclamata ſunt. Vel à decreſcendo ſic dicti, eò quòd incurvati, & contracti minores fieri videantur, ſic capularis ſenex dicitur à capulo, id eſt loculo, capſula mortui, *un Cercueil*, *Ang.* a Bier, a Coffin.

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO. PARMENO.

Gn. DII immortales, homini homo quid præſtat! ſtulto intellegens (tem mihi:
Quid intereſt! Hoc adeo ex hac re venit in men-
Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc, atque ordinis, (gurierat bona.
Hominem haud impurum, itidem patria qui abli-

Gn. *Dii immortales, quantum alius homo alii homini præcellit! Ab inepto quantum diſtat providus & prudens! Hoc mihi adeo in memoriam redit, nimirum: hodie huc veniens incidi in hominem meæ conditionis; non quidem ſordidum, nec avarum, qui ſimiliter, atque ego, patrimonium per luxum conſumpſerat.*

ANNOTATIONES.

4. *Hominem haud impurum.*] Non ſordidum, non avarum. Liberaliter educati ſæpe balnea præſertim caliga adibant nitoris, & elegantiæ cauſa, avari autem minimè. *Ariſtoph.* in Plut. Comœd.

Video

video horridum, immundum, pallidum inſtar agrotantis, veſtibus laceris indutum, & ſenectute deformem. Quid iſte ornatus ſibi vult, dixi? Reſpondit ille, quoniam infortunatus ego qua habui bona amiſi. Hem, quò miſeria redactus ſum? Omnes familiares atque amici me deſerunt. Hic ego illum deſpexi, mihique poſthabui. Quid homo, inquam, inertiſſime, itane tibi conſuluiſti, ut nulla tibi ſuperſit tui fiducia? An ſenſum una cum fortunis tuis perdidiſti? Aſpice me, qui non melioris ſum generis, & ſtatus. Qui color corporis, elegantia, nitor cutis, qua conſtitutio ſanitatis? Omnia mihi ſuppetunt abunde, & licet nihil quidquam poſſideam, nihil tamen deficit. At ego infelix (mihi reſpondit) neq; alios movere riſum, & riſui eſſe, neque verberibus patiendis aſſueſcere poſſum. Quid? tu (ego ſubjeci) hiſne rebus, nempe dum quis videtur aut vapulat, aliquid profici putas? Vehementer falleris, ſi ita putas. Olim prioribus temporibus, iſti generi paraſitorum vapulantium, & ridiculorum, lucro fuit ars iſta; hoc vero tempore, hic novus alius eſt aucupandi modus. Quin ego ipſe hanc captandi artem invent. Eſt genus hominum qui primos in omnibus rebus eſſe volunt nec ſunt, quamvis videri velint. Hos conſector, his ego non ſtudeo ridiculus eſſe, ſed his ſponte riſu aſſentior, & eorum mores cum admiratione prædico, quidquid dicunt laudo, ſi rurſus id negant, id ſimiliter nego; ſi negat quis, nego; ſi affirmat quid eſſe, affirmo. Denique in animum induxi, omnia illis aſſentari. Id lucrum nunc eſt valde copioſum. Pa. Argutum mehercule hominem: hic homines ex ſtultis prorſus inſanos mente facit.

Video ſentum, ſqualidum ægrum, pannis anniſque obſitum.
Quid iſtuc, inquam, ornati eſt? quoniam miſer, quod habui, perdidi, (amici deſerunt.
Hem quò redactus ſum! omnes noti me atque
Hic egò illum contempſi præ me: quid, homo, inquam, ignaviſſime? (tibi?
Itane parâſti te, ut ſpes nulla reliqua in te ſiet
Simul conſilium cum re amîſti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, veſtitus, quæ habitudo eſt corporis? (eſt, nil defit tamen.
Omnia habeo, neque quicquam habeo: nil cum
At ego infelix neq; ridiculus eſſe, neq; plagas pati
Poſſum. Quid? tu his rebus credis fieri? tota erras via. (clum prius.
Olim iſti fuit generi quondam quæſtus apud ſe-
Hoc novum eſt aucupium: ego adeo hanc primus inveni viam,
Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt, (ut rideant,
Nec ſunt: hos conſector: hiſce ego non paro me
Sed eis ultro arrideo, & eorum ingenia admiror ſimul. (laudo id quoque:
Quidquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant,
Negat quis, nego: ait, aio: poſtremo imperavi egomet mihi,
Omnia aſſentari: is quæſtus nunc eſt multo uberrimus.
Pa. Scitum hercle hominem: hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.

ANNOTATIONES.

4. *Bona abligurierat.*] Per luxum & popinationem devoraverat. Ligurire eſt lautiores cibos capere. λιχνεύω Græcè à λείχω. *Lambo, Lingo*, Plinius. *Poſtquam degulato patrimonio, pauper eſt factus. Degulare* eſt *gula abſumere.*

5. *Video ſentum, ſqualidum.*] Sentum, horridum, ut ſentes, id eſt ſpinæ, ſqualidum, immundum. Squalidi propriè rei qui diu delituerunt in carcere. Squalor immundities corpus occupans à ſquamarum aſperitate. Obſitum, fœdarum, putidum. Situs eſt mucor, & lanugo quædam ex humore creata in locis ſole carentibus. Pannis anniſque obſitum, id eſt, mucore, & carie obductum, propter ſordidos pannos & ratione ætatis, nam ſitus, & mucor quidam ſolet eſſe major in homine miſero, & ſenetum in habitu inopum. Obſitus, ab obſerendo, dixit Virgilius. *Loca obſita pomis*, id eſt plantata.

14. *Tota erras via.*] Proverbialis metaphora à viatoribus ſumpta.

22. *Aſſentari.*] Propriè aſſentamur voce, adulamur geſtu, blandimur tactu.

Gn. Dum

Gn. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum
ubi advenimus,
Concurrunt læti mî obviam cupedinarii omnes.
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalva & perdita profueram & pro-
ſum ſæpe: (lantur.
Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratu-
Ille ubi miſer, famelicus, videt me eſſe in tantum
honorem,
Et tam facile victum quærere: ibi homo cœpit
me obſecrare,
Ut ſibi liceret diſcere id de me: ſectari juſſi:
Si potis eſt, tanquam Philoſophorum habent di-
ſciplinæ ex ipſis
Vocabula paraſiti itidem ut Gnathonici vocentur.
Pa. Viden' otium, & cibu' quid facit alienus. *Gn.*
ſed ego ceſſo
Ad Thaïdem hanc deducere, & rogitare ad cœ-
nam ut veniat.
Sed Parmenonem ante oſtium Thaïdis triſtem vi-
deo, (mines frigent.
Rivalis ſervum: ſalva eſt res: nimirum hî ho-
Nebulonem hunc certum eſt ludere. *Pa.* hicę hoc
munere arbitrantur (nonem
Suam Thaïdem eſſe. *Gn.* Plurima ſalute Parme-
Summum ſuum impertit Gnatho: quid agitur?
Pa. ſtatur. *Gn.* Video:
Nunquidnam hîc, quod nolis, vides? *Pa.* te. *Gn.*
credo: at nunquid aliud?
Pa. Qui dum? *Gn.* quia triſti' es. *Pa.* nihil equi-
dem. *Gn.* ne ſis: ſed quid videtur
Hoc tibi mancipium? *Pa.* non malum hercle. *Gn.*
uro hominem. *Pa.* ut falſus animo eſt.
Gn. Quam hoc munus gratum Thaïdi arbitrare
eſſe? *Pa.* hoc nunc dicis,

Gn. Interea dum hi ſermones inter nos habentur, atque ubi ad forum venimus, ecce occurrunt mihi celeriter hilares cupedinarii omnes, opularum delicatiorum venditores, popinarii, cetarii, qui pragrandes piſces vendunt, laniones, farciminum artifices, piſcatores, quibus lucrum attuleram, dum res mea bene ſe habebant, atque etiam poſt earum jacturam, tum quoque in præſentia. Hi me ſalutant, ad cœnam invitant, de meo adventu mihi gratulantur. Ille miſer eſurit, ubi me videt in tanto honore haberi, cœpit me orare, ut ſibi liceret hanc artem de me diſcere: juſſi eum mei ſectatorem eſſe, & diſcipulum, ſi fieri poteſt: ut ſicut Philoſophorum ſecta ab ipſis Philoſophis nominantur, ſic Paraſiti ſimiliter Gnathonici appellentur. Pa. *Videſne quid deſidia, & cibi alieni cupiditas valeant.* Gn. *Verum ego nimis ceſſo hanc virginem ad Thaidem deducere, eandemque invitare ut ad cœnam veniat: ſed video Parmenonem ſervum Phædriæ, rivalis heri mei, triſti vultu ante fores Thaidis ſtantem, res noſtra in tuto ſunt, nimirum hîc homines frigent (gratia ſcilicet apud Thaidem) conſtitui hunc tenebrionem ludificare.* Pa. *Iſti putant hoc virginis dono Thaidem ſibi acquiſitam habere.* Gn. *Plurimam ſalutem dicit Gnatho Parmenoni ſummo & intimo ſuo amico. Quid fit ô noſter?* Pa. *Statur.* Gn *Id quidem video. Nonne hic vides id, quod nolis?* Pa. *Te video, quem nolim.* Gn. *Credo, ſed nunquid aliud?* Pa. *Cur igitur?* Gn. *Quia triſtis es.* Pa. *Nihil equidem.* Gn. *Ne ſis triſtis, quæſo. Sed qualis tibi videtur hæc ſerva?* Pa. *Non mala quidem.* Gn. *Hominem crucio.* Pa. *Ut fallit tuam opinio, cum putat hujuſmodi munere capi Thaidem.* Gn. *Quam gratum hoc munus Thaidi cenſes eſſe?* Pa. *Propter hoc munus nimirum,*

ANNOTATIONES.

37. *Salva res eſt.*] Conjectura à ſignis, ſervus rivalis non eſt intrò, ſed ante oſtium. Igitur eſt excluſus, res noſtra extrà periculum eſt.

Hic homines frigent.] Sic Gallicè dicitur, *Ces gens icy ſont bien froids, ils ne ſont pas bien leur profit.* Ang. **These People are chill'd.** Metaphora eſt proverbialis ſumpta ab his, qui manibus ex frigore ſtupidis, nihil operari poſſunt.

41. *Numquidnam quod nolis vides?*] Hoc dicit Gnatho Virginem oſtentans.

Ejectos hinc nos: *omnium rerum* heus! *viciſſitudo eſt.*

Gn. Sex ego te totos, Parmeno, hos menſes quietum reddam.

Ne ſurſum, deorſum curſites; neve uſque ad lucem vigiles.

Ecquid beo te? *Pa.* men'? papæ! *Gn.* ſic ſoleo amicos. *Pa.* laudo.

Gn. Detineo te fortaſſe: tu profecturus aliò fueras.

Pa. Nuſquam. *Gn.* tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac ut admittar

Ad illam. *Pa.* age modo, nunc tibi patent fores hæ, qui iſtam ducis.

Gn. Num quem evocari hinc vis foras? *Pa.* ſine. biduum hoc prætereat.

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,

Næ tu iſtam faxo calcibus ſæpe inſultabis fruſtra,

Gn. Etiam nunc hîc ſtas, Parmeno? eho nunnam tu hîc relictus cuſtos,

Ne quis forte internuncius clam à milite ad iſtam curſitet?

Pa. Facetè dictum: mira vero, Militi quæ placeant.

Sed video herilem filium minorem huc advenire.

Miror, quî ex Piræo abierit: nam ibi cuſtos publice eſt nunc.

Non temere eſt: & properans venit: neſcio quid circumſpectat.

putas me eſſe ejectos ex his ædibus. Heus varias vices obtinent res mortalium. Gn. *Efficiam, Parmeno, ut hos ſex menſes integros ſis quietus, ne ſurſum deorſum in urbe perpetuo curras, ne à primâ nocte ad diem uſque inſomnis ſis. Nunquid beatum te facio?* Pa. *Mene? Papæ! valde me ſcilicet beatum facis.* Gn. *Sic conſuevi amicos beare.* Pa. *Laudo.* Gn. *Fortaſſe te demorer: tu aliò iturus eras.* Pa. *Nuſquam alio.* Gn. *Nunc tu igitur paululum adjuva me, fac ut intromittar ad Thaidem.* Pa. *Age, modo propter puellam, quam ducis, nunc tibi hæ fores apertæ ſunt.* Gn. *An aliquem ex hac domo evocari mandas?* Pa. *Expecta, dum hi duo dies tranſeant: qui mihi nunc pulſu minimi digiti audito, fores reſeras fortunatus, faciam certe, ut ſæpe iſtas pedibus fruſtra pulſes.* Gn. *Etiam nunchic manes, Parmeno? Anne hîc poſitus es cuſtos, ut caveas, ne quis nuncius ſecreto à Milite celeriter ad Thaidem mandata ferat?* Pa. *Eleganter & facetè dictum. Miranda vero, & exquiſita ſunt, quæ dicis, & digna quæ Militi placeant, tam ſubtilis & acuti ingenii viro. Sed video heri filium minorem natu Charean huc venire: mirum eſt cur ex Piræo diſceſſerit: nam ibi cuſtos nunc publicè poſitus eſt, non ſine cauſa deſeruit ſtationem & præſidium, feſtinans etiam venit. Neſcio, quid diligenter & attentè circumſpicit.*

ANNOTATIONES.

45. *Omnium rerum viciſſitudo eſt.*] Viciſſitudo eſt per vices mutatio, alternatio. Fertur in eam ſententiam verſiculus, τὰ ἀνθρώπινα πάντα μεταβολὰς πολλὰς ἔχει. *Mortalia omnia multas habent mutationes.* Celebratur & hoc dictum, κύκλος τὰ ἀνθρώπινα, *circulus res humanæ.*

47. *Ne ſurſum deorſum.*] Videtur alludere ad ſitum Athenarum quæ in declivi colle extructæ erant.

52. *Num quem evocari hinc vis foras.*] Gnatho irridet Parmenonem, qui in ædes intrare non poterat.

56. *Ne quis forte internuncius.*] Hæc ironicè dicta: quaſi nemo à Milite ad Thaidem, niſi clam ire audeat.

57. *Facetè dictum.*] Ironicè: quia inficeta hæc dicta eſſe vult Parmeno.

59. *Ex Piræo.*] Piræus vel Piræeus erat portus Athenarum, quadringentarum capax navium, muro duorum millium paſſuum urbi conjunctus. *Piræus* vulgo *Porto Lione.*

Num ibi cuſtos.] Athenienſes poſtquam ex Ephebis exceſſerant, militiæ daturi nomen, publicè cuſtodes erant in urbe per annum, deinde in ſuburbana mittebantur Caſtella, (è quibus unum erat portus Piræus) excubituri adverſus prædonum incurſus: præterea conveniebant eodem adoleſcentes convivia acturi, ut poſt indicat Antipho: quare Proverbium factum eſt, τὸν πειραιᾶ μὴ κενὸν ἀγεῖν, *Piræum non vehere vaſa inania.*

ACTUS II. SCENA III.

CHÆREA. PARMENO.

Ch. OCcidi.
Neque virgo eſt uſquam, neque ego, qui illam è conſpectu amiſi meo.
Ubi quæram? ubi inveſtigem? quem perconter? quam inſiſtam viam?
Incertus ſum: una hæc ſpes eſt: ubi ubi eſt, diu celari non poteſt.
O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres.
Tædet quotidianarum harum formarum. *Pa.* ecce autem alterum. (ſenem!
De amore neſcio quid loquitur: ô infortunatum
Hic vero eſt, qui ſi amare occeperit, ludum jocumque dices (bit.
Fuiſſe illum alterum, præut hujus rabies quæ da-
Ch. Ut illum Dî Deæque ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt,
Meque adeo, qui reſtiterim: tum autem qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem: ſalve. *Pa.* quid tu es triſtis? quidve alacris?
Unde is? *Ch.* egone? neſcio hercle, neque unde eam, neque quorſum eam:
Ita prorſum oblitus ſum mei.
Pa. Quî quæſo? *Ch.* amo. *Pa.* ehem. *Ch.* nunc Parmeno te oſtendes, qui vir ſies.
Scis te mihi ſæpe pollicitum eſſe: Chærea, aliquid inveni
Modo quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut cognoſcas meam:

Ch. *Perii. Neq; virgo uſquam eſt, neque ego, qui illam viſam in via perdidi. Ubi quæram? ubi veſtigia ejus ſequar? Quem interrogabo? Quà viâ procedam? Incertus ſum quid ſim facturus: hæc ſola ſpes reſtat, quod ubivis ſit, diu occultari non poteſt, ob nimiam forma gratiam. O faciem venuſtam! exinde omes animo dele mulieres: ſatietas me capit harum vulgarium pulchritudinum quas quotidie videre licet.* Pa. *Ecce autem alterum fratrem Phædriæ minorem. Neſcio quid de amore loquitur. O infortunatum ſenem Lachetem, cui tales contigere filii amore perditi! hic verò adeo acri, & rapido ingenio eſt, ut ſi amori ſe dediderit, nugas fuiſſe dices ea quæ ille alter (Phædria) fecit, ad comparationem illorum quæ hujus (Charea) rabies committet.* Ch. *Ut illum Dei, Deæque, ſenem miſeris modis interficiant, qui me hodie garrulitate ſua detinuit: neque etiam, qui ire ceſſaverim, tum quoque, qui illum vel tantilli fecerim, ut cum illo manerem. Verùm Parmenonem hic video. Salvus ſis.* Pa. *Quid tu triſtis es? quidve tam alacriter feſtinas? Unde venis?* Ch *Ego neſcio mehercle, neque unde veniam, neque ad quam partem eam, ita omnino immemor ſum mei.* Pa *Cur, quæſo?* Ch *Amo.* Pa. *Hem.* Ch. *Nunc Parmeno demonſtrare debes, qualis vir ſis, memineris te ſæpe mihi promiſiſſe, cum diceres; Charea tantummodo invenias mulierem quam ames: in ea re faciam, ut experiaris, quantopere poſſim tibi eſſe utilis.*

ANNOTATIONES.

1. *Occidi. Neque virgo eſt uſquam.*] Quia eam è conſpectu amiſerat.

4. *Ubi, ubi eſt, diu celari non poteſt.*] Ob nimiam formæ gratiam.

11. *Qui illum flocci fecerim.*] Indicat Charea ſe Archidemidem, ne flocci quidem facere debuiſſe, ut remanens deſiſteret à perſequenda Virgine. Eſt autem floccus, lanæ particula quæ inutilis à vellere divellitur, atque ejicitur.

tum cum in cellulam tuam omnem penum patriæ afferebam, & cumulatè tibi apponebam, inſciis omnibus. Pa *Age imprudens, exprobra qua mihi beneſeciſſe prædicas.* Ch *Nunc hercle hoc evenit Inveni quod amem, fac ſi vis, ut promiſſa extent, ſive propterea quod hæc virgo adeo digna res eſt, in qua omnem vim, ſtudium, & induſtriam ponas. Non ſimilis eſt puellarum noſtrarum, quæ, ut demiſſos habeant humeros, & longius cellum, omnem matres dant operam, eiſque pectus ligant ſtricte, ut tenui ſint corpore. Si qua ſit paulo corpulentior, pugili, & Athletæ ſimilem eam eſſe dicunt, etiamſi boni ſint temperamenti, plena, pingues, detrahunt eis alimentum ne pingueſcant, & ſtudio, & cultura reddunt eas graciles inſtar junci: itaque, propter hanc artem & cultu quæſtam venuſtatem, ſit ut amentur.* Pa. *Tu dic qualis iſta tua eſt.* Ch. *Nova ejus forma eſt & figura corporis, cuique ſimilis ante hac viſa eſt nulla, color nativus, non fictus, corpus plenum & ſucculentum* Pa *Quot ei ſunt anni?* Ch *Anni ſexdecim.* Pa *Flos ipſe ætatis eſt.* Ch *Hanc tu mihi fac tradas, vel aperta vi, vel arte ſecreta, fraude, furtove, vel precibus, mea nihil intereſt, dummodo eam poſſideam, jurene an injuria, nihil penſi habeo, dummodo mihi comparetur.* Pa *Quæ Virgo, quæ conditio, ſervane an libera?* Ch. *Per Herculem neſcio.* Pa. *Unde eſt?* Ch. *Tantundem ſcio.* Pa. *Ubi habitat?* Ch. *Ne id quidem ſcio.* Pa *Ubi eam vidiſti?* Ch. *In platea.* Pa. *Quomodo eam è viſu perdidiſti* Ch. *Id propter equidem adveniens mecum indignabar modo, neque ullum hominem eſſe puto, cui magis ſecunda fortuna omnes adverſa ſint.* Pa. *Quodnam ſcelus in te commiſſum eſt?* Ch. *Occidi.* Pa. *Quid factum eſt tibi?* Ch *Quarinæ? Num patris cognatum, & aquavum Archidemidem cognoſcis?* Pa. *Cur non noverim?* Ch *Dum hanc ſequor virginem, ille in via mihi occurrit.*

Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.

Pa. Age inepte. *Ch.* hoc hercle factum eſt: fac ſis nunc promiſſa appareant,

Sive adeo digna res eſt, ubi tu nervos intendas tuos.

Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum, quas matres ſtudent (ſient.

Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, ut graciles

Si qua eſt habitior paulò, pugilem eſſe aiunt: deducunt cibum: (ceas:

Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura juntaque ergo amantur. *Pa.* quid tua iſtæc? *Ch.* nova figura oris. *Pa.* papæ!

Ch. Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum.

Pa. anni? *Ch.* ſedecim.

Pa. Flos ipſe. *Ch.* hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precariò

Fac tradas: mea nil refert, dum potiar modo.

Pa. Quid, virgo cuja eſt? *Ch.* neſcio hercle. *Pa.* unde eſt? *Ch.* tantundem. *Pa.* ubi habitat? *Ch.* Ne id quidem. *Pa.* ubi vidiſti? *Ch.* in via. *Pa.* qua ratione amiſiſti?

Ch. Id equidem adveniens mecum ſtomachabar modò: (cui magis bonæ

Neque quenquam hominem eſſe ego arbitror, Felicitates omnes adverſæ ſient.

Pa. Quid hoc eſt ſceleris? *Ch.* perii. *Pa.* quid factum eſt? *Ch.* rogas?

Patris cognatum atque æqualem Archidemidem

Noſtin'? *Pa.* quid ni? *Ch.* is, dum ſequor hanc, fit mihi obviam.

ANNOTATIONES.

18 *In cellulam.*] Cellæ erant tuguriola ſervorum & pauperum. Penus eſt omne quo veſcuntur homines, ut definit Cicero: atque etiam ea, quibus animalia noſtro uſui apta nutriuntur, ut vult Ulpianus Juriſconſultus. Dicta penus, quod hujuſmodi res ad victum neceſſariæ intus, & penitus recondantur. Dicitur hic, vel hæc, quartæ declinationis, & hic penus peni ſecundæ, & hoc penus penoris, & hoc penum, & hoc penu indeclinabile.

27. *Vel vi, vel clam, vel precariò*] In jure cum vitio poſſidet, qui vi, invito domino poſſidet: clam, qui inicio domino: precario autem, qui precibus à domino quid obtinuit utendum ea conditione, ut liberum ſit illi, qui conceſſit, id repetere.

Pa. In-

Pa. Incõmode hercle. *Ch.* imo enimvero infeliciter:
Nam incommoda alia ſunt dicenda, Parmeno.
Illum, liquet mihi dejerare, his menſibus
Sex, ſeptem prorſum non vidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cum minime vellem, minimeq; opus fuit.
Eho, nonne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais?
Pa. maxume.
Ch. Continuo accurrit ad me, quam longe qui-
Incurvus, tremulus, labiis demiſſis, gemens:
Heus, heus, tibi dico Chærea, inquit: reſtiti.
Scin' quid ego te volebam? dic: cras eſt mihi
Judicium: quid tum? ut diligenter nuncies
Patri, advocatus mane mihi eſſe ut meminerit.
Dum hæc dicit, abiit hora: rogo numquid velit.
Recte, inquit: abeo: cum huc reſpicio ad virginẽ,
Illa ſeſe interea commodùm huc advorterat
In hanc noſtram plateam. *Pa.* mirum, ni hanc
dicit modo
Huic quæ data eſt dono. *Ch.* huc cum advenio,
Pa. Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?
Ch. Verum; paraſitus cum ancilla. *Pa.* ipſa eſt:
ilicet,
Deſine: jam conclamatum eſt. *Ch.* alias res agis.
Pa. Iſtuc ego quidem. *Ch.* noſtin' quæ ſit? dic
mihi: aut
Vidiſtin'? *Pa.* vidi, novi: ſcio, quo abducta ſit.
Ch. Eho Parmeno mi: noſtin'? *Pa.* novi. *Ch.* &
ſcis, ubi ſier?
Pa. Huc deducta eſt ad meretricem Thaïdem: ei
Ch. Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc?
Pa. miles Thraſo,
Phædriæ rivalis. *Ch.* duras fratris partes prædicas.
Pa. Imo enim, ſi ſcias quod donum huic dono con-
tra comparet,
Tum magis dicas. *Ch.* quodnam quæſo hercle?
Pa. Eunuchum. *Ch.* Illumne obſecro?
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt heri,
ſenem, mulierem.

Pa. *Incommode per Herculem.* Ch. *Imò omnium infeliciter, nam incommoda alia minora ſic appellanda ſunt, non hoc malum. Liquidò dejerare poſſum me prorſus illum non vidiſſe hos ſex, vel ſeptem menſes ſuperiores præteritos, niſi nunc, cum invitus vidi, mihique id damnoſum fuit. Ehodum nonne hoc inſolitum & inſtar prodigii eſt? Quid de hac re dicis?* Pa. *Ita eſt, ut ais.* Ch. *Statim ad me currit quam longè erat, ætate incurvatus, tremens imbecillitate, labiis propendentibus deorſum, gemens præ tuſſi, Heus, heus, te volo Chærea, inquit. Ad hæc verba gradum repreſſi. Sciſne, dixit, quæ tibi volebam dicere? Dic, inquam: cras mea cauſa agitur. At, quid inde? Inquam ego. Ut ſedulò patrem moneas, rogo, ut meminerit manè mecum ſtare in judicio. Dum hæc dicit, hora præterit: quæro numquid velit. Rectè, inquit, tibi ſit, vale. Abeo, cum huc reſpicio ad virginem, illa interea eodem tempore deflexerat in hanc noſtram plateam, ubi Thais habitat.* Pa. *Nimirum de illa loquitur virgine quæ Thaidi donata eſt a milite.* Ch. *Cum huc advenio, eam non reperi: diſparuerat.* Pa. *Nempe comites virgini aderant.* Ch. *Ita eſt: ſequuti ſunt nimirum paraſitus & ancilla.* Pa. *Ipſa eſt. Jam, jam res acta eſt, Chærea habet, captus eſt.* Ch. *Non attendis ad ea quæ dico.* Pa. *Attendo.* Ch. *Noviſtine quæ ſit? Aut vidiſtine eam?* Pa *Vidi, novi, ſcio quò abducta ſit.* Ch. *Eho, Parmeno mi, noviſtine?* Pa. *Novi.* Ch. *Scis ubi ſit?* Pa *Ad has ædes deducta eſt ad Thaidem meretricem & in domum tradita.* Ch *Quis ille eſt adeo potens, qui tam pretioſum munus det meretrici?* Pa. *Miles Thraſo, Phædriæ rivalis.* Ch. *Difficiles partes frater agit contra æmulum ita divitem, & munificum.* Pa. *Imo Phædriam partes habere dicas difficiliores, ſi ſcias quod munus huic muneri contra apparet.* Ch. *Quodnam illud eſt, cedo.* Pa. *Eunuchum.* Ch. *Illumne, quæſo, dicis deformem hominem, effœminatum quem emit heri, ſenem, mulierem?*

ANNOTATIONES.

49. *Rogo numquid velit.*] Abituri ne id durè facerent, Numquid vis, dicebant his quibuſcum conſtitiſſent, ſic Galli ſolent dicere, *Vous plaiſt il rien me commander?* Ang. Have you any thing farther to ſay?

Pa. Istunc ipsum. Ch. homo quatietur certe cum dono foras. (haud diu est.
Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. Pa.
Ch. Perii: nunquamne etiam me illam vidisse? ehodum dic mihi,
Estne, ut fertur, forma? Pa. sane. Ch. at nihil ad nostram hanc. Pa. alia res est.
Ch. Obsecro te hercle, Parmeno, fac ut potiar. Pa. faciam sedulo, ac 70
Dabo operã, adjuvabo: nunquid me aliud vis? Ch. quò nunc is? Pa. domum, (Thaidem.
Ut mancipia hæc, ita ut jussit frater, deducam ad
Ch. O fortunatum istum Eunuchum, qui quidem in hanc detur domum. (conservam domi
Pa. Quid ita? Ch. rogitas? summa forma semper
Videbit, conloquetur, aderit una in unis ædibus, 75
Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet. (Parmeno?
Pa. Quid, si nunc tute fortunatus fias? Ch. quâ re,
Responde. Pa. capias tu illiu' vestem. Ch. vestem? quid tum postea? 78
Pa. Pro illo te deducam. Ch. audio. Pa. te esse illum dicam. Ch. intelligo. (cebas modò:
Pa. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum di-
Cibum unà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias: (neque scit qui fies.
Quandoquidem illarum neque te quisquam novit,
Præterea forma, ætas ipsa est, facile ut te pro Eunucho probes. (um dari.
Ch. Dixisti pulcre: nunquam vidi melius consili-
Age eamus intro: nunc jam orna me, abduc, duc, quantum potes. 85
Pa. Quid agis? jocabar equidem. Ch. garris. Pa. perii, quid ego egi miser? (dico, mane.
Quò trudis? perculeris jam tu me? tibi equidem
Ch. Eamus. Pa. pergin'? Ch. certum est. Pa. vide, ne nimiùm callidum hoc sit modò.
Ch. Non est profecto: sine. Pa. at enim istæc in me cudetur faba: ah

Pa. Hunc ipsum. Ch. hominibus homo certè extrudetur cum dono foras: sed adhuc ignoravi istam Thaidem in vicinia habitare. Pa. Non diu est, ex quo habitat. Ch. Occidi. Nunquamne etiam me illam Thaidem vidisse oportuit? Istne, ut tradunt, formâ tam honestâ & eleganti. Pa. Certè est. Ch. At nihil est, si cum nostra comparetur. Pa. Diversæ res est, utraque pulchra est, sed diversa sunt formarum species. Ch. Etiam atque etiam te oro per Deos, Parmeno, fac ut ea fruar. Pa. Conabor omni studio, omnibus viribus tibi adero: nunquid aliud mavis facere? Ch. Quò nunc is? Pa. Domum eo, ut mancipia hæc Eunuchum, & Æthiopissam deducam ad Thaidem, ita ut tuus frater jussit. Ch. O felicem istum Eunuchum, qui quidem detur, ut sit è familia ejus domus! Pa. Quid ita? Ch. Quærisne hoc? Excellenti specie conservam semper spectabit domi, colloquia cum illâ habebit, versabitur una in unis ædibus, comedet aliquando cum eâ, interdum prope eam somnum capiet. Pa. Quid si tu ipse eodem modo beatus fias? Ch. Quâ ratione, Parmeno? Responde. Pa. Si tu vestimentum illius Eunuchi capias. Ch. Vestimentum? Quid inde postea continget? Pa. Pro illo te introducam in ædes Thaidis. Ch. Audio. Pa. Te esse illum dicam. Ch. Intelligo. Pa. Tu illis potiaris fœlicitatibus, quibus tu illum aiebas modò potiturum, ei convivior sis, adsies, tangas, colludas, in eodem lecto cubes: quandoquidem ex illis qui in hac domo sunt, nullus te cognoscit, neque scit qui sis. Præterea ea forma vultus in te est, ea ætas, ut Eunuchum te esse facile persuadeas. Ch. Bellè dixisti, nunquam animadverti utilius consilium dari. Age intro domum nostram eamus, nunc jam me adorna, abduc, duc quo voles quam citò potes. Pa. Quid agis? per jocum hæc quidem dicebam. Ch. Vana loqueris. Pa. Perii, quid ego miser feci? quo me propulsas tam violenter? profectò est, ut me prosternas, tibi equidem dico, abstine ab incepto. Ch. Propera, eamus. Pa. Pergisne me trudere? Ch. Stat sententia tuo uti consilio. Pa. Vide ne hoc inceptum sit nunc præproperum. Ch. Non est sane, sine, nec me retrahe. Pa. At ista faba super caput meum contereturr, hujus falli culpa mihi imputabitur. Ah

ANNOTATIONES.

89. *Ista in me cudetur faba*] Id est tundetur, Nam cudere est ferire. Cudi pecunia dicitur, cum signum Principis, vel Reipublicæ ei imprimitur. Cudere fabam est proverbium à rusticis fabas in area fuste tundentibus.

Flagitium

Flagitium, facinus! *Ch.* an id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, noſtramque adoleſcentiam (cruciant modis,
Habent deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur? (tur dolis?
An potius hæc pari æquom eſt fieri, ut à me luda-
Quod qui reſcierint, culpent: illud meritò factum omnes putent.
Pa. Quid iſtuc? ſi certum eſt facere, facias: verum ne poſt conferas
Culpam in me. *Ch.* non faciam. *Pa.* jubeſne? *Ch.* jubeo, cogo, atque impero,
Nunquam defugiam autoritatem. *Pa.* ſequere. *Ch.* Dii vortant bene.

flagitium, facinus. Ch. *An id flagitium vocas, ſi in ædes meretricias ingrediar, & inducar, cum nulla lex id prohibebat? Si illis crucibus (meretricibus) quæ nos adoleſcentes ſimplices & incautos deſpiciunt, & omnibus cruciant modis, nunc vicem reddam? atque eas ſimiliter deludam, ſicut ab illis deludimur? An potius flagitium eſt, hæc ab illis meretricibus pati. Æquum eſt fieri ut Thais à me ludatur: at qui illud audierint, culpabunt, imo, illud meritò factum eſſe omnes exiſtimabunt.* Pa. *Quid iſtud eſt quod aggrederis? Si tibi conſtitutum eſt id facere, facias; verum ſi quid tibi mali ex eâ re contigerit, ne mihi cauſam tribuas.* Ch. *Non faciam.* Pa. *Idne mihi imperas?* Ch. *Jubeo, cogo, atque impero: non inficiabor hoc factum eſſe me auctore.* Pa. *Sequere.* Ch. *Dii hunc conatum proſperum reddant.*

ANNOTATIONES.

95. *Quod qui reſcierint, culpent.*] Hypophora ſive objectio.

Illud meritò factum omnes putent.] Anthypophora, ſive replicatio ad objectionem.

ACTUS III. SCENA I.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

Th. MAgnas vero agere gratias Thais mihi? *Gn.* Ingentes. *Th.* ain' tu, læta eſt? *Gn.* non tam ipſo quidem
Dono, quam abs te datum eſſe: id vero ſerio
Triumphat. *Pa.* huc proviſo, ut, ubi tempus ſiet,
Deducam: ſed eccum militem. *Th.* eſt iſtuc datum
Profecto mihi, ut ſint grata quæ facio omnia.
Gn. Advorti hercle animum. *Th.* vel Rex ſemper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.
Gn. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe tranſmovet, qui habet ſalem,
Qui in te eſt. *Th.* habes. *Gn.* Rex te ergo in oculis. *Th.* ſcilicet.
Gn. Geſtare. *Th.* vero: credere omnem exercitum,

Th. *Magnas vero gratias Thaïs agit mihi?* Gn. *Ingentes.* Th. *Itane ut ais? Lætane illa eſt?* Gn. *Non tam ipſo quidem dono lætatur, quam quod abs te accepit: ob id vero exultant vere triumphat.* Pa. *Huc proviſum venio temporis opportunitatem, ut deducam mancipia ad Thaïdem. Sed ecce militem Thraſonem.* Th. *Eſt iſtud profecto mihi à Dijs conceſſum, ut omnia quæ facio, apud alios me in gratia ponant.* Gn. *Per Herculem iſtud perſpexi.* Th. *Etiam Rex ſemper ingentes mihi agebat gratias pro eo, quodcunque geſſeram, alienam ſimiliter.* Gn. *Sæpe gloriam alienorum labore quæſitam verbis in ſe transfert is qui habet leporem atque urbanitatem, qualis in te eſt.* Th. *Intelligis.* Gn. *Rex ergo te in oculis.* Th. *Scilicet.* Gn. *Geſtabat, adeo vehementer te amabat.* Th. *Ita eſt. Totum exercitum meæ fidei committebat.*

ANNOTATIONES.

11. *Rex ergo te in oculis.*] Id eſt ingenti amore proſequebatur.

12. *Geſtare.*] Pro geſtabat. Mutetus ait, Malè in nonnullis legitur *geſtire.*

Consilia. *Gn.* mirum. *Th.* tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negotî si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat, quasi: nostin'? *Gn.* scio.
Quasi ubi illam exspueret miseriam ex animo.
Th. tenes. 16
Tum me convivam solum abducebat sibi. *Gn.* hui,
Regem elegantem narras. *Th.* imo, sic homo
Est perpaucorum hominum. *Gn.* imo nullorum
arbitror,
Si tecum vivit. *Th.* invidere omnes mihi, 20
Mordere clanculum: ego flocci pendere:
Illi invidere misere: verum unus tamen
Impense, elephantis quem Indicis præfecerat.
Is ubi molestus magis est, quæso, inquam, Strato,
Eone es ferox, quia habes imperiũ in belluas? 25
Gn. Pulcre mehercle dictum & sapienter: papæ,
Jugularas hominem: quid ille? *Th.* mutus illico.
Gn. Quid ni esset? *Pa.* Dii vostram fidem, hominem perditum, (lud, Gnatho,
Miserumque, & illum sacrilegum. *Th.* quid il-
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio, 30
Nunquid tibi dixi? *Gn.* nunquam: sed narra,
obsecro.
Plus millies jam audivi. *Th.* unà in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Forte habui scortum: cœpit ad id illudere, 34
Et me irridere: quid agis inquã, homo impudens?
Lepus tute es, & pulpamentũ quæris. *Gn.* ha, ha, he.
Th. Quid est? *Gn.* facete, lepide, laute, nihil supra.
Tuumne, obsecro te, hoc dictũ erat? vetu' credidi.
Th. Audieras? *Gn.* sæpe, & fertur in primis. *Th.* meum est. 39
Gn. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero. (perditus.
Pa. At te Dii perdant. *Gn.* quid ille quæso? *Th.*
Risu omnes, qui aderant, emoriri: denique

consilia mea prudentia. Gn. *Id admirandum.* Th. *Tum sicubi fastidio hominum, aut tædio negotiorum tenebatur, si quietis desiderio capiebatur, quasi: sciſne?* Gn *Quasi quando evomeret illam molestiam ex animo.* Th. *Nosti: tunc me solum abductum mensa comitem adhibebat.* Gn. *Hui! Regem lepidum memoras.* Th. *Imo, sic homo comparatus est, perpaucarum familiaritate utitur.* Gn. *Imo nullorum, si tecum vivit, & versatur.* Th. *Omnes mihi invidebant, occultè obtrectabant, ego nihili æstimabam, verumtamen unus maxime omnium, mihi invidebat, quem Rex Elephantis Indicis præfectum constituerat. Is cum importunus magis esset, quæso, inquam, Strato, an idcirco ferociulus & latus es, quia belluis imperas?* Gn *Belle mehercle, & sapienter dictum: Papæ! vocem homini præcluseras, quasi jugulum præcidisses. Quid ille respondit?* Th *Obmutuit illico.* Gn *Quidni obmutuisset?* Pa. *Dii vestram fidem, hominem perditum, miserumque, & illum sacrilegum!* Th. *Quid illud, Gnatho? Nonne memorabile est, quibus modis Rhodium falsè taxaverim in convivio? nunquid tibi narravi?* Gn. *Nunquam: sed refer, quæso.* Th. *Plus millies jam audivi.* Th *Hic, quem dico, Rhodius una capiebat cibum in convivio. Forte adjunxeram mihi meretricem: cœpit ille Rhodius adolescentulus ei alludens blandiri, & me risus habere; Quid ais, inquam, homo impudens? Tu, cum ipse præda sis, & cibus exquisitus, alienum tamen cibum sectaris; & in altero quæris, quod alius in te quærat.* Gn. *Ha, ha, he.* Th. *Quid tibi videtur?* Gn. *Urbane, venuste, magnifice, nihil supra est. Tune hujus adagii auctor fuisti? Vetus esse credidi* Th. *An prius id audieras?* Gn *Sæpe; nam vulgo in primis jactatur.* Th. *A me inventum est.* Gn. *Dolet mihi quod hoc dixeris adolescenti imprudenti quidem, sed libero.* Pa. *At te Dii male perdant.* Gn. *Quid ille quæso tunc fecit?* Th. *Attonitus fuit. Risu omnes fere emori cœperunt. Denique,*

ANNOTATIONES

16. *Quasi ubi illam expueret miseriam.*] Miseriam, id est, fastidium.

21. *Mordere clanculum.*] Non aperte, quia à me sibi timebant.

26. *Lepus tute es.*] Pulpamentum significat carnes delicatiores, & lautiora obsonia. Pulpa est pars carnosa in corpore animalis, ut lumbi leporis. Hujus vero Proverbii hæc est sententia, *Tu es id quod quæris in scorto, quod in te habes, hoc quæris in altero.*

Metuę-

Metuebant omnes jam me. *Gn.* non injuria.
Th. Sed heus tu: purgon' ego me de istac Thaidi,
Quod eã me amare suspicata est? *Gn.* nihil minus,
Imò magis auge suspicionem. *Th.* cur? *Gn.* rogas?
Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut male urat. *Th.* sentio.
Gn. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio:
Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo: si quando illa dicet, Phædriam
Comissatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum provocemus: si laudabit hæc
Illius formam; tu hujus contra: denique
Tu par pari referto, quod eam remordeat.
Th. Siquidem me amaret, tum istud prodesset, Gnatho. (amat:
Gn. Quando illud, quod tu das, expectat, atque
Jam dudum amat te: jam dudum illi facile fit,
Quod doleat: metuit semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
Th. Bene dixti: at mihi istuc non in mentẽ venerat.
Gn. Ridiculum: non enim cogitaras: cæterum,
Idem hoc tute melius quanto inveniſſes, Thraso?

ex hoc omnes sibi à me timebant. Gn. *Non sine causa.* Th. *Sed ehodum. Gnatho, an expurgare me debeo apud Thaidem de amore istius virginis, quoniam amare eam me suspicatur.* Gn. *Imo eam in majorem suspicionem injice.* Th. *Quamobrem?* Gn. *Idne quaris? Sciſne? Si aliquando illa mentionem facit de Phadria, aut si laudes ejus pradicat, ut te valde pungat.* Th. *Intelligo.* Gn *Id ne fiat, hac res sola remedii locò est. Ubi nominabit Phadriam, tu illico nomina Pamphilam, si quando illa dicet, comissationi Pradriam adhibeamus, tu dic vicissim, Pamphilam incitemus ad cantandum. Si hac laudabit illius formam, tu hujus (Pamphilæ) formam lauda. Par pari referto, quod eam repungat.* Th. *Si quidem me Thais amaret, tum istud utile esset consilium, Gnatho.* Gn. *Quando illa tua dona desiderat, atque amat, jamdudum quoque amat te, jamdudum facile est facere aliquid ei, ex quo dolorem capiat. Timebit semper, ne lucrum quod ei affers, aliquando iratus ad aliam transferas.* Th *Sapienter loquutus es, istud non occurrerat animo.* Gn *Ridiculum, nec enim mentem ad hac adverteras. Quanto vero illud ipsum melius inveniſſes, si cogitaſſes, Thraso?*

ACTUS III. SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.

Th. AUdire vocem visa sum modò militis:
Atque eccum: salve, mi Thraso. *Thr.* ô Thais mea,
Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? *Pa.* quam venuste! quod dedit
Principiũ adveniens! *Th.* plurimum merito tuo.
Gn. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? *Pa.* hem alterum, (moror.
Ex homine hunc natum dicas. *Th.* ubi vis, non

Th. Visa sum mihi modò audire vocem Militis, sed ecce eum: salve mi Thraso. Thr. *O Thais mea, mea suavitas, voluptas, quid agis? ecquantulum nos amas, propter istam fidicinam Pamphilam?* Pa. *Quam vero eleganter (ironice) quale primo adventu fecit exordium, recensionem faciens beneficii.* Th. *Plurimum ut meritus es.* Gn. *Eamus ergo ad cœnam. Quid cesses?* Pa. *Hem, ecce tibi alterum hominem Gnathonem, militis dictis & cogitatis ità congruentem, ut ex eo natum illum dicas.* Th. *Ubi vis cœnemus: nulla in me mora est.*

ANNOTATIONES.

3. *Meum suavium.*] Suavium & savium est osculum voluptatis, vel gaudii causâ datum. Hìc blandimentum est amantis. Ut apud Plautum, *Spes mea, mel meum, suavitudo mea.*

Pa. Ad-

Pa. *Ad Thaidem accedam & fingam me in præsentia ex adibus nostris egredi. O Thais, an profectura es aliquò?* Th *Hem, Parmeno, bene feciſti quod nunc me convenit, nam itura ſum quopiam.* Pa. *Quò?* Th *Quid quæris? An hunc non vides?* (*Thraſonem*) Pa *Video id, nec ſine tædio: quandocumque velis, accipies dona quæ mittit Phædria.* Thr. *Quid hic manemus: Cur non abimus?* Pa. *Oro mehercle, ut liceat (quod cum venia tua fiat) Thaidi dare quæ volumus, eam adire & cum ea loqui.* Thr. *Egregia, credo, dona, haud noſtris comparanda.* Pa. *Reipsâ cognoſcetur. Heus, jubete iſta mancipia, quæ juſſi, foràs prodire ſtatim. Tu mulier! hinc. Hæc ex Æthiopia uſque advecta eſt.* Thr. *Tres minæ pro hac fœmina expenſæ ſunt.* Gn. *Vix.* Pa. *Ubi tu es, Dore? accede huc. Hem Eunuchum tibi, quam vultu ingenuo, non ſervili, quàm florenti ætate.* Th. *Ità me Dii ament, elegans eſt, & formoſus.* Pa. *Quid tibi videtur, Gnatho? Ecquid inveniſti quod in eo poſſis reprehendere? Tacent, ſilentio ſatis laudant, & ſe probare, confitentur. Fac experimentum in literis, ſac in palæſtra, in muſicis præceptis, peritum & induſtrium adoleſcentem eſſe præſtabo.* Thr. *Ego illum Eunuchum, vel non potus & ebrius, ſi ſit opus.* Pa. *Atque, ô Thais! ſu qui hæc munera tibi mittit, non pro his petit, te ſibi ſoli vacare & alios amatores tuos expellere: neque ſua prælia jactitat, neque cicatrices: quod quidam facit (Thraſo nempe) neque impedit quominus lucrum ex cæteris facias, verum ſatisfactum ſibi eſſe arbitratur, ſi cum admittas, quando tibi non incommodum erit, quando voluntas tua feret & opportunitas.* Thr. *Hic ſervus videtur habere pauperem Dominum, miſerumque.* Gn. *Ità mehercule, nemo enim poſſet hunc diu tolerare.*

Pa. Adibo, atq; adſimulabo: quaſi nunc exeam.
Ituran' Thais quopiam es? *Th.* ehem, Parmeno,
Bene pol feciſti: hodie itura. *Pa.* quo? *Th.* ecquid
hunc vides?
Pa. Video, & me tædet: ubi vis, dona adſunt tibi
A Phædria. *Thr.* quid ſtamus? cur non imus hinc?
Pa. Quæſo hercle ut liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, convenire & colloqui.
Thr. Perpulchra, credo, dona, haud noſtris ſimilia.
Pa. Res indicabit: heus jubete iſtos foras
Exire, quos juſſi, ocyus procede tu huc.
Ex Æthiopia eſt uſq; hæc. *Thr.* hic ſunt tres minæ.
Gn. Vix. *Pa.* ubi tu es Dore? accede huc: hem
Eunuchum tibi.
Quàm liberali facie, quam ætate integra!
Th. Ita me Dî ament, honeſtus eſt. *Pa.* quid tu
is, Gnatho? (tem, Thraſo?
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu au-
Tacent: ſatis laudant: fac periclum in literis,
Fac in palæſtra, in muſicis: quæ liberum
Scire æquum eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.
Thr. Ego illum eunuchum, ſi ſit opus, vel ſobrius.
Pa. Atque hæc qui miſit, non ſibi ſoli poſtulat
Te vivere, & ſua cauſſa excludi cæteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices ſuas
Oſtentat, neq; tibi obſtat: quod quidam facit.
Verum, ubi moleſtum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, ſat habet ſi tum recipitur.
Thr. Apparet ſervom hunc eſſe domini pauperis,
Miſerique. *Gn.* nam hercle nemo poſſet, ſat ſcio,

ANNOTATIONES.

18. *Hic ſunt tres minæ.*] Talentum Atticum habebat 60. minas. Valet ſexcentos Coronatos noſtros, id eſt, 1800 libras Turonenſes: itaque mina valet 30 libras Turonenſes.

24. *In Palæſtra.*] Palæſtra Græcè lucta eſt: accipitur etiam pro decenti motu, geſtuque totius corporis quem Galli vocant, *Contenance*, *Ang.* **Behaviour**, cujus præceptores Palæſtrici quoq; dicti, & qui hujus ignari erant, apalæſtri; itaq; hanc ingenui pueri ducebantur & Oratori imprimis neceſſaria eſſe ſcribit Quintilianus.

In Muſicis.] In Græcia qui muſicam neſciebant, habebantur indoctiores: ut Themiſtocles habitus fuit, cum in convivio Lyram recuſaſſet. Sed Epaminondas referente Cicerone, fidibus præclarè canebat. Muſica illa priſca plurimis abhinc annis non corrupta tantum, ſed ignorata, & extincta eſt: nihil enim jam propemodum, habere videtur, præter levem aurium delectationem. Cæterum Muſica, Dialectica, Rhetorica cum neutro genere dicantur in plurali, præcepta illa Artium ſignificant.

76. *Si opus ſit, vel ſobrius.*] Orationis defectus honeſtus obſcœnitatem diſſimulans.

Qui

Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
Pa. Tace tu, quem ego esse infra infimos omneis puto (duxeris,
Homines: nam, quî huic animum assentari in-
E flamma petere te cibum posse arbitror. (volo,
Thr. Jamne imus? *Th.* hos prius introducam, &, quæ
Simul imperabo: post, continuò exeo. (venit
Thr. Ego hinc abeo: tu istam operire. *Pa.* haud con-
Una cum amica ire imperatorem in viam.
Thr. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
Gn. Ha, ha, he. *Thr.* quid rides? *Gn.* istuc, quod dixti modo,
Et illud de Rhodio dictum cum in mentem venit:
Sed Thais exit. *Thr.* abi, præcurre, ut sint domi
Parata. *Gn.* fiat. *Th.* diligenter Pythias
Fac cures, si Chremes huc forte advenerit, (est
Ut ores, primùm ut maneat: si id non cōmodum
Ut redeat: si id non poterit, ad me adducito.
Py. Ita faciam. *Th.* quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate istam diligenter virginem. (mini.
Domi adsitis, facite. *Thr.* eamus. *Th.* vos me sequi-

qui haberet pecuniam, quâ alium emeret. Pa. *Sile tu, quem ego pono infra vilissimos omnes & abjectissimos homines, nam quod tibi persuad re potueris ut huic semper assentando, ad gratiam & voluntatem loquereris, ex igne te victum tibi comparare posse puto.* Thr. *Tandemne eximus?* Th *Hac mancipia prius domum introducam, & postquam jussero fieri ea, quæ volo, mox exitura sum.* Thr. *Ego hinc proficiscor. Tu, Gnatho, Thaidem expecta.* Pa. *Non dicet Imperatorem unà cum amica incedere in via.* Thr. *Quid pluribus verbis opus est? Unum hoc sufficit: dignus domino servus est.* Gn *Ha, ha, he,* Thr. *Quid rides?* Gn. *Propter illud quod modò huic servo Phædriæ dixisti: etiam cogito de dicto in adolescentem illum Rhodium. Sed Thais progreditur.* Thr. *Abi, præcurre, fac ut domi omnia recte apparentur.* Th. *Pythias, cura sedulò, ut si Chremes; quod si incommodum id ei est, mei ad meas ades venerit, hunc ores primum ut me expectare velit; ut revertatur, si non poterit reverti, illuc, ubi ero, hunc adducito.* Py. *Sic fiet.* Th. *Quid? quid præterea volui dicere? Curam habete magnam hujus Virginis. Manete domi.* Thr. *Eamus.* Th. *Vos ancillæ, me sequimini.*

ANNOTATIONES.

38. *E flamma te petere cibum*] Epulas pro inferiis, (inferiæ sunt sacrificia quæ Diis inferis, & manibus solvuntur) in rogum conjicere moris erat, extremæ autem mendicitatis erat, & impudentiæ inde cibum petere. Catullus explicat Proverbium.

Uxor Meneni, sæpe quam in sepulchretis
Vidistis ipso capere è rogo cænam.
Cum devolutum ex igne prosequens panem
A semiraso tonderetur ustore.

42. *Cum amicâ*] Amica est, quam quis amat inhonestè. Terent in Andria, *Sive ista uxor, sive amica est, gravida è Pamphilo est.*

53. *Vos me sequimini.*] Thais alloquitur ancillas.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES. PYTHIAS.

Ch. PRofecto quanto magis magisque cogito,
Nimirū dabit hæc Thais mihi magnū ma-
Ita me videō ab ea astute labefactarier. (lum;

Ch. *Equidem quò sapius de hac Thaide cogito, eo magis mihi timeo ab ea, & mirum ni mihi damnum ingens faciat: adeo mihi video animum ab ea versutè tentari, & concuti.*

ANNOTATIONES.

1. *Chremes*] Chremes adolescens rusticus frater Pamphilæ, sibi à Thaide metuit, ne se adeam amandam allicere conetur, deinde ne villam quam Sunii habet, subducere tentet, aut ne velit intendere se ejus esse sororem quam olim parvulam amiserat, & cuncta, ut suspicax est, maligne interpretatur.

Jam

Jam tum cum primum jussit me ad se vocari (Quærat aliquis quid negotii habes cum illa? Nihil quidem: nec enim ejus notitiam ullam habebam) dixit mihi se Diù sacra fecisse, velle se mihi rem magni momenti communicare & mecum tractare: eam occasionem, ut ibi manerem, invenit. Jam tum suspicabar hanc dolo malo hæc omnia agere. Cœpit mecum sedere, familiariter agere quasi ex veteri usu & consuetudine, loquendi materiam captare. Ubi sermo defecit, huc illa devenit, ut interrogaret quamdudum pater & mater e vita decessissent: respondeo jam diu eos decessisse: ecquod Sunii prædium mihi sit, & quam longe distans à mari. Suspicor rus illud delectabile & amœnum ei videri: forsan habet, id à me in se translaturam. Postremo rogat, ecquam postea parvulam sororem perdidissem, num aliquis simul cum ea periisset, quanam habebat secum, quando amissa est, ecquis eam posset internoscere. Hæc cur sciscitetur tanto studio, ignoro: nisi forte intendere in jure velit sese esse sororem illam meam quæ olim parvula periit, ut est audacia meretricum. Atqui si adhuc in vivis est soror, sexdecim annorum est, non amplius: Thais ætate paulo major me est. Misit autem illa me rogatum ut ad se venirem. Aut dicat illa, quid velit, aut mihi importuna non sit; non profectò eam adibo tertiò. Heus heus. Py. *Hic quis est?* Ch. *Ego sum Chremes* Py. *O lepidum hominem!* Ch. *Aio mihi his blandis verbis insidias fieri.* Py. *Thais te valde rogabat, ut cras huc redires.* Ch. *Ad villam eodem die iturus sum* Py. *Cras redeas, quæso.* Ch. *Non possum, inquam.* Py. *At in hac nostra domo tantisper expecta, dum illa redeat.* Ch. *Minime id faciam.* Pa. *Cur, mi Chremes?* Ch. *Quid me attrectas? Abi hinc in malam rem.* Py. *Si ita stat sententia, rogo ut illuc transeas ubi illa est.* Ch. *Fiat. Eo.* Py. *Abi, Dorias, cito, hunc ad Thrasonis domum deducito.*

Jam tum, cum primum jussit me ad se accersier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne nôram quidem)
Ubi veni, causam, ut ibi manerem, repperit: 6
Ait rem divinam fecisse, & rem seriam:
Velle agere mecum: jam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere. 10
Ubi friget, huc evasit, quam pridem pater
Mihi & mater mortui essent: dico, jamdiu.
Rus Sunii ecquod habeam, & quam longè à mari.
Credo ei placere hoc: sperat se à me avellere.
Postremo, ecqua inde parvâ periisset soror; 15
Ecquis cum ea unà: quid habuisset, cum perit;
Ecquis eam posset noscere: hæc cur quæritet?
Nisi illa si forte, quæ olim periit parvola
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verum ea si vivit, annos nata est sedecim, 20
Non major: Thais, ego quam sum, majuscula est.
Misit porro orare, ut venirem, serio.
Aut dicat quid volt, aut molesta ne siet.
Non hercle veniam tertio: heus, heus. *Py.* hic quis est? (mum!
Ch. Ego sum Chremes. *Py.* ô capitulum lepidissi-
Ch. Dico ego mî insidias fieri? *Py.* Thais maxumo 26
Te orabat opere, ut cras redires. *Ca.* rus eo.
Py. Fac amabo. *Ch.* non possum, inquam. *Py.* at apud nos hîc mane, (mes?
Dum redeat ipsa. *Ch.* nihil minus. *Py.* cur mi Chre-
Ch. Malam rem, abis hinc? *Py.* si istuc ita certum est tibi, 30
Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est. *Ch.* eo.
Py. Abi, Dorias, cito hunc deducere ad Militem.

ANNOTATIONES.

7. *Ait rem divinam se fecisse.*] Sacrificasse. Veteres nihil aggrediebantur serium, nisi prius Diis sacrâ fecissent.

9. *Dolo malo.*] Dolus malus est cum aliud agitur, aliud simulatur: bonus, adversus hostem & latronem.

Accumbere mecum.] Solebant veteres in cœnaculis lectulos ad recumbendum, & meridiandum accommodatos habere, in quibus confabularentur.

13 *Sunii.*] Sunium Promontorium est Atticæ, Hodie nominatur, *Capo delle colonne.*

16 *Quid habuisset, cum periit.*] Quæ insignis gestabat puella Pamphila, quibus tandem agnita est.

21. *Majuscula est.*] Ratiocinatur Chremes non posse Thaidem esse eam sororem Pamphilam ex ætate, Thais enim is ea major erat.

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

HEri aliquot adoleſcentuli coiimus in Piræo,
In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus: Chæ-
ream ei rei (tutum eſt.
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus conſti-
Præteriit tempus: quo in loco dictum eſt, parati
nihil eſt. 4
Homo ipſe nuſquam eſt: neque ſcio quid dicam,
aut quid conjectem. (ram:
Nunc mihi hoc negotî cæteri dedere, ut illũ quæ-
Idque adeo viſam, ſi domi eſt. Quiſnam hinc à
Thaïde exit?
Is eſt, an non eſt? ipſus eſt: quid hoc hominis?
qui hic ornatus eſt? (jiere.
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari, neq; con-
Niſi quidquid eſt, procul hinc libet prius, quid ſit
ſciſcitari. 10

Heſterna die aliquot adoleſcentuli in Piræo convenimus, in hunc hodiernum diem ut canaremus de ſtipibus collatis ab unoquoque convivarum: Chæream huic officio præpoſuimus: annuli dati pro arrha: locus, tempus definitum eſt: tranſiit tempus: nihil præparatum reperitur. Chærea ipſe nuſquam apparet. Neſcio quid debeam dicere, aut cogitare. Nunc mihi à cæteris ſodalibus hoc mandatum eſt, ut illum quæram: adeoque viſum ibo, ſi domi eſt. Quiſnam ex ædibus Thaidis egrediũr? Ipſe ipſe eſt, an alius? Is ipſe eſt. Quanam hæc ſpecies eſt hominis? Quis hic habitus? Quid illi mali poteſt accidiſſe? Nequeo ſatis mirari, neque conjicere. Quid hoc rei ſit: ſed quidquid eſt, longe hinc à publica via, illud clam volo cognoſcere.

ANNOTATIONES.

3. *Dati annuli.*] Nobiliores annulos aureos in ſiniſtræ manus digito penultimo geſtabant, eos in pignora comiſſationis dabant: ut adeſſe ad diem conſtitutum convivii, quod communi ſumptu celebrabant, cogerentur.

8. *Quid hoc hominis eſt?*] Hæc ſunt verba habitum & formam Eunuchi mirantis in Chærea.

10 *Procul hinc.*] A publica via, ſemotis arbitris.

ACTUS III. SCENA V.

CHÆREA. ANTIPHO.

Ch. NUM quis hic eſt? nemo eſt: num quis
hinc me ſequitur? nemo homo eſt. (ter!
Jamne erumpere hoc licet mihi gaudiũ? prô Jupi-
Nunc tempu' profecto eſt, cum perpeti me poſ-
ſum interfici (qua.
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine ali-
Sed neminemne curioſum intervenire nunc mihi,
Qui me ſequatur, quoquo eam, rogitando obtun-
dat, enecet, 6
Quid geſtiam, aut quid lætus ſim, quò pergam,
unde emergam, ubi ſiem
Veſtitum hunc nactus, quid mihi quæram, ſanus
ſim, anne inſaniam?

Ch. *Quis hic eſt? Nemo eſt. Num ex domo Thaidis aliquis exiit, ad me ſequendum? Nemo quiſquam eſt. Jamne retentum in animo gaudium, quod ſentio mihi proferre licet? O Jupiter! nunc tempus eſt, cum mihi mortem inferri permittere poſſem, ne tantum gaudium vita longior corrumpat ullo modo: Sed vereor ne obvius mihi fiat curioſus aliquis, qui quæſitis obtundat mihi aures, cur geſtiam, quid lætus ſim, quo vadam, unde egrediar, unde mihi veſtem hanc comparaverim, quid mihi quæram, ſanus ne mente ſim, an inſaniam?*

ANNOTATIONES

2. *Quid mihi quæram.*] Superabundat illud *mihi*, phraſi Atticâ.

An. Adibo

An. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam vi-
deo velle, inibo:
Chærea, quid eſt quod ſic geſtis? quid ſibi hic
veſtitus quærit?
Quid eſt, quod lætus ſis? quid tibi vis? ſatiſne
ſanus? quid me (nis! amice
Adſpectas? quid taces? *Ch.* ô feſtus dies homi-
Salve: nemo eſt omnium, quem ego magi' nunc
cuperem quam te.
An. Narra iſtuc, quæſo, quid ſiet. *Ch.* imo ego te
obſecro hercle, ut audias.
Noſtin' hanc, quam frater amat? *An.* novi: nem-
pe opinor Thaidem.
Ch. Iſtam ipſam. *An.* ſic commemineram. *Ch.* quæ-
dam hodie eſt ei dono data
Virgo: quid ego ejus tibi nunc faciem prædi-
cem aut laudem, Antipho?
Cum ipſum me nôris, quam elegans formarum
ſpectator ſiem:
In hac commotus ſum. *An.* ain' tu? *Ch.* primam
dices ſcio, ſi videris.
Quid multa verba? amare cœpi: forte fortuna
domi (frater Thaidi:
Erat quidam eunuchus, quem mercatus fuerat
Neque is deductus etiam tum ad eam: ſummo-
nuit me Parmeno
Ibi ſervus, quod ego arripui. *An.* quid id eſt? *Ch.*
tace ſis, citius audies.
Ut veſtem cum illo mutem, & pro illo jubeam me
illuc ducier.
An. Pro eunuchon'? *Ch.* ſic eſt. *An.* quid tandem
ex ea re ut caperes commodi?
Ch. Rogas? viderem, audirem, eſſem unà, qua
cum cupiebam, Antipho.
Num parva cauſſa, aut parva ratio eſt? traditus
ſum mulieri. (domum,
Illa illicò ubi me accepit, læta vero ad ſe abducit
Commendat virginem. *An.* cui? tibine? *Ch.* mi-
hi. *An.* ſatis tuto tamen.
Ch. Edicit, ne vir quiſquam ad eam adeat, & mihi,
ne abſcedam, imperat.
In interiore parte ut maneã ſolus cum ſola: annuo,

An. *Ad eum accedam & hanc gratiam ejus (ut deſiderat) demerebor. Charea, quamobrem ſic exultas? Quidve hic habitus denotat? Quid eſt quod tantam latitiam exprimis? Quid tibi vis? Satiſne ſapis? Quid me intueris? Quid ſies?* Ch. *O latus & fauſtus mihi dies! amice ſalvus ſis. Nemo eſt omnium, quem ego nunc magis cuperem videre quàm te.* An. *Recenſe, amabo, quid iſtud ſit, quod tam fœliciter accidit.* Ch *Imo ego te oro per Herculem, ut audire libeat tibi. Notane tibi eſt illa, cujus frater amator eſt?* An *Nota eſt, nempe mihi videtur, illam dicis Thaidem.* Ch. *Iſtam ipſam.* An. *Sic in memoria habebam.* Ch. *Quædam puella hodie ei dono miſſa eſt. Quid opus eſt, ut ejus tibi pulchritudinem verbis, aut laudibus exprimam, Antipho? cum ſcias probe, quam ſcitus ſim formarum explorator & æſtimator: ejus amore captus ſui.* An. *Itane?* Ch *Si eam videris, venuſtarum Principem eſſe fateberis, certò ſcio. Quid jam dicam? ejus formâ inſpectâ ſtatim amore inflammatus ſum; forte in ædibus noſtris erat quidam Eunuchus quem frater emerat Thaidi, nec dum ad eam tunc deductus erat. Parmeno ibi ſervus mihi conſilium dedit quod ego avidè cepi* An. *Quid id eſt?* Ch *Si ſilentium præbueris citius percipies; ſuaſit ut habitum cum eo mutem, ut pro illo me tradi jubeam Thaidi.* An *Pro Eunuchone?* Ch *Pro Eunucho.* An *Ecquanam tandem fuit utilitas quam ex hoc facto perciperes?* Ch. *Quariſne? Ea fuit, Antipho, ut virginem ſpectarem, audirem, converſarer cum ea, cum qua cupiebam An levis cauſſa, aut ratio hæc tibi videtur? Datus ſum Thaidi. Illa ut primum me accepit, libens verò & hilaris illa me introduxit domum, commendat cuſtodiam virginis.* An. *Cui? tibine?* Ch *Mihi* An *Satis vero tutari fido ſcilicet.* Ch. *Imperat ne vir quiſquam accedat, & mihi ne ab ea diſcedam imperat, ut in interiore ædium parte remaneam ſolus cum ſola.*

Terram intuens modeſte. *An.* miſer. *Ch.* ego, inquit, ad cœnam hinc eo:
Abducit ſecum ancillas: paucæ, quæ circum illam eſſent, manent (vet.
Novitiæ puellæ: continuò hæc adornant, ut la-
Adhortor, properent: dum apparatur, virgo in conclavi ſedet,
Suſpectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc Jovem
Quo pacto Danaæ miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare cœpi: & quia conſimilem luſerat
Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi,
Deum ſeſe in hominem convertiſſe, atque per alienas tegulas
Veniſſe clanculum per impluvium, fucum factum mulieri. (concutit:
At quem Deum? qui templa cœli ſumma ſonitu
Ego homuncio hoc non facerem? ego vero illud feci, ac lubens.
Hæc dum mecum reputo, accerſitur lavatum interea virgo. (locarunt.
It, lavit, redit: deinde illam in lecto illæ con-
Sto expectans, ſi quid mihi imperent: venit una, heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, ventulum huic ſic, facito, dum lavamus, (ſtis.
Ubi nos laverimus, ſi voles lavato: accipio tri-
An. Tum equidem iſtuc os tuum impudens videre nimium vellem,

Nutu promitto, modeſte deſinis in terram oculis. An. *Miſer, qui pro libidine explenda tam indigna tuleris.* Ch. *Ego, inquit Thais, ad cœnam militis hinc eo. Abducit ſecum ancillas quæ ſe comitentur: paucæ quæ virgini adſint, domi reſtant, omnes recens emptæ, & ad ſervitium parum aptæ: confeſtim apparant balnea, ut virgo lavet. Dum adornantur neceſſaria ad lotionem, virgo in conclavi ſedet ſuſpiciens attentè tabulam pictam, parieti appenſam, cujus picturâ repræſentabatur Jupiter, quo modo dicitur infudiſſe aureum pluviam in ſinum Danaës. Egomet quoque id contemplatus ſum. Et quia conſimili ludo ſe oblectaverat, multo magis animo gaudebam, videns Deum ſe in hominem transformaſſe, atque in tecta aliena furtim per impluvium deſcendiſſe ut mulierem falleret: at quem Deum? Eum nempe, qui cœlum tonitru commovet & tremefacit. Si ille hæc fecit, quomodo ego homunculus non eadem facerem! Ego vero illum in hoc, & libenter imitatus ſum. Dum hæc ego apud me cogito, vocatur virgo ad balneum interim; it, lavit, redit: deinde illam ancillæ in lecto poſuerunt. Sto expectans, ſi quod mihi dent negotium: venit una ex eis, heus tu, inquit, Dore, ſume hoc flabellum, & ſic ventulum huic excitato, dum lavamus: ubi à balneo redierimus, ſi voles, lavato. Accipio in manus flabellum, ſimulans me triſtem eſſe.* An. *Tunc profectò iſtam faciem tuam impudentem cuperem me vidiſſe quis eſſet habitus tui corporis.*

ANNOTATIONES.

34. *Hic adornant ut lavet.*] *Hæc*, pro, *hæ*, ἐρχαϊκῶς. Antiquis moris erat, ut ſingulis diebus lavarent: hinc tot balnea publica & privata.

35 *In conclavi.*] Conclave eſt locus ſeparatior in ædibus, ſic dictus, quod intra eum multa cubicula clauſa ſint.

37. *Quo pacto Danaæ.*] Hæc fabula de imbre aureo Danaës in hoc compoſita eſt, ut monſtraretur nihil eſſe, quod auro & pecunia expugnari non poſſit. Meminit ejuſdem Ovidius lib. 4. Metamorphoſeon, & Horatius Ode 16. libri primi.

41. *Veniſſe clauculum per impluvium*] Impluvium fuit area ſine tecto, quò impluere imber in domum poſſet.

Fucum factum mulieri.] Fucus eſt genus herbæ tingendis lanis utile: unde pro artificioſo & adulterino colore ſumitur. Fucum facere, eſt artificioſa diſſimulatione deludere & fallere.

42. *Qui templa cœli.*] Verſus ſunt Ennii.

45. *In lecto collocant.*] A balneis in lectum ſe recipere moris erat, ut ſe reficerent à laſſitudine & ſudore.

Qui

Qui esset status, flabellulum tenere te asinum tantum.
Ch. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:
Abeunt lavatum, perstrepunt, ita ut fit, domini
Interea somnō virginem opprimit: ego limis specto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto
Satin' explorata sint: video esse: pessulum ostio obdo.
An. Quid tum? *Ch.* quid? quid tum? fatue? *An.* fateor. *Ch.* egon' occasionem
Mihi oblatam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam,
Amitterem? tam pol ego is essem vere, qui simul labar.
An. Sane, hercle, ut dicis: sed interim de symbolis quid actum est?
Ch. Paratum est. *An.* frugi es: ubi? domin'? *Ch.* imo apud libertum Discum.
An. Perlonge est. *Ch.* sed tanto ocyus properemus. *An.* muta vestem.
Ch. Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc: metuo fratrem, ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit jam.
An. Eamus ad me: ibi proxumum est ubi mutes. *Ch.* recte dicis.
Eamus: & de istac simul, quo pacto porro possim Potiri, consilium volo capere unà tecum. *An.* fiat.

quando statum virgini tu tam magnus asinus flabello faciebas. Ch. *Vix ancilla hæc mihi dixerat, cum omnes foras prorumpunt, abeunt lavatum, ingentem strepitum edunt, ut solent servi facere, absentibus dominis, interea somno virgo sopitur, ego transversis, & obliquis oculis per flabellum studiose intueor, & simul omnia circumspicio, satisne tuta sint: video tuta esse, pessulum ostio oppono.* An. *Quid tum factum est?* Ch. *Quid tum factum quæris, stulte?* An. *Fateor me stultum esse qui hæc quæsierim.* Ch. *An ego amator occasionem mihi oblatam & propositam, tam celeriter fugientem, tam desideratam, tam inexpectatam elabi sinerem? Tum per Pollucem talis ego verè fuissem, qualis est Eunuchus, quem simulabam.* An. *Certè per Herculem ita est, ut dicis: sed interea de symbolis, quibus colligendis præfectus es, quid egisti?* Ch. *Parata est cœna.* An. *Officiosus & bona frugi es: Ubi? domi ne?* Ch. *Imò apud libertum Discum.* An. *Procul hinc distat.* Ch. *Sed tanto magis idcirco acceleremus.* An. *Muta vestem.* Ch. *Ubi mutem? perii: nam domo exclusus sum nunc, similis exuli: metuo ne frater sit in ædibus, tum etiam ne pater è villa jam reversus sit.* An. *Eamus in domum meam, ibi est, ubi commodè aliam vestem sumere possis.* Ch. *Recte dicis, eamus: quin etiam deliberare tecum volo de ista puella, quomodo ea postea frui possim.* An. *Fiat ut tibi videtur.*

ANNOTATIONES.

55. *Pessulum ostio obdo.*] Pessulus est obex, aut sera ferrea, quâ clauditur ostium.

60. *Apud libertum Discum.*] Athenis in caupona perpotare nemini, nisi peregrinis & iter facientibus, ne servis quidem licebat, ut refert Isocrates.

64. *Ibi proxumum est.*] Id est proximus locus domus nostra est, ubi vestem mutare possis.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS Ancilla.

Do. *Ita mihi Dii sint propitii, quantum ex vultu Militis perspicere potui, metuo nonnihil misera ego, ne furiosus ille rixam aliquam aut vim faciat Thaidi.*

ITA me Dii bene ament, quantum ego illum vidi, nonnihil timeo
Misera, ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaïdi.

Nam

Nam poſtquam iſte advenit Chremes adoleſcens frater virginis, (nuo iraſci, neque
Militem rogat, illum admitti ut jubeat: ille conti-
Negare audere. Thais porro inſtare, ut homi-
nem invitet: id
Faciebat retinendi illius cauſſa: quia, illa quæ cupiebat (erat.
De ſorore ejus indicare, ad eam rem tempus non
Invitat triſtis: manſit ibi: illa cum illo ſermo-
nem occipit. (mulum:
Miles verò ſibi putare adductum ante oculos æ-
Voluit facere contra huic ægre, heus heus, inquit, puer, huc Pamphilam
Accerſe, ut delectet hic nos: illa exclamat, mini-
me gentium. (ad jurgium.
Tun' in convivium illam? miles tendere: inde
Interea aurum ſibi clam mulier demit, dat mihi ut auferam. (ducet, ſcio.
Hoc eſt ſigni, ubi primum poterit, ſeſe illinc ſub-

Nam poſtquam iſte adoleſcens Chremes, frater virginis Pamphila advenit. Thais Militem rogat, ut illum in domum recipi jubeat, ille ſtatim ira commotus eſt, neque tamen recuſare auſus fuit. Thais præterea inſtat, ut hominem invitet ad cænam. Id faciebat Thais, ut Chremetem apud ſe retineret, quominus abiret; quia res illas, quas vehementer ei de ſorore ipſius detegere volebat, indicandi tunc locus non erat. Miles illum invitat invitus, & triſti vultu: manſit adoleſcens retentus. Thais colloquium cum illo incipit. Miles verò cum opinaretur à Thaide rivalem ſibi ante oculos propoſitum eſſe, voluit viciſſim facere aliquid, quod moleſtum eſſet Thaidi. Heus, inquit, puer, Pamphilam voca, ut lyrâ canens nos oblectet. Thais exclamabat, minime omnium hoc licet: in convivium tu illam adduci jubeas? Miles verò id ut fieret contendere, inde ad jurgium ventum eſt. Interea aurum, annulos, torques, armillas, cæteraque ornamenta aurea ſibi Thais occulte demit; dat mihi ut experiem. hoc eſt indicium unde ſcio, illam, ubi primum poterit, clanculum inde diſceſſuram,

ANNOTATIONES.

12. *In convivium illam?*] In Græcia non admittebantur ingenuæ mulieres ad convivia, niſi propinquorum & cognatorum, ut Cornelius Nepos refert. Varro apud Nonium ſic refert: *Virgo de convivio abdicatur, ideo quod majores noſtri, virginis acerbas aures, veneris vocabulis imbui noluerunt.*

13. *Interea aurum ſibi clam mulier demit.*] Id agebat Thais ne pro puella data ipſam ſpoliaret miles, ſi ei repetenti virginem negaſſet.

ACTUS IV. SCENA II.

PHÆDRIA.

DUM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias, Ita ut fit, ubi quid in animo eſt moleſtiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Pejorem partem: quid opu' eſt verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam: longe jam abieram,
Cum ſenſi: redeo rurſum, male vero me habens.
Ubi ad ipſum veni divorticulum, conſtiti:

Dum in villam eo, cœpi egomet (ut ſolent qui aliqua ægritudine animi agitantur) intra eundum de alia re ſuper aliâ cogitare, & ea omnia in deteriorem partem interpretari. Quid plura dicam? dum hæc cogito, aliud agens locum prædii tranſivi. Longe jam ab eo proceſſeram, cum errorem animadverti. Iſthuc regreſſus ſum male quidem me habens. Ubi veni ad ſemitæ diverticulum, quâ à via publica deflectitur ad villam, ibi reſtiti,

ANNOTATIONES.

7. *Ad ipſum diverticulum.*] Diverticulum eſt ſemita deflectens à via publica ad villam alicujus. Diverticula ſunt tranſverſæ vias.

Tunc cœpi mecum cogitare, hem num per duos dies commorandum eſt mihi hic ruri, ſoli, ſine Thaide? Quid tum inde mihi erit? nihil. Quid? nihil? Si non tangendi eſt poteſtas, eho anne ſaltem videndi erit? Si tangere non licet, videre eam quidem licebit. Certe poſtremum amoris beneficium quippiam eſt. Villam prætereo ſciens ad urbem redituras, ut imprudens eam antea præterieram, verum quid cauſa eſt, cur ſubito huc exit Pythias turbata metu?

Occepi mecum cogitare, hem, biduum hîc
Manendum eſt ſoli ſine illa? quid tum poſtea?
Nihil eſt: quid nihil? ſi non tangendi copia eſt,
Eho, ne videndi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit: certe extrema linea
Amare, haud nihil eſt: villam prætereo ſciens.
Sed quid hoc quod timida ſubitò egreditur Pythias?

ANNOTATIONES.

12. *Extrema linea amare*] Metaphora ducta à Circo, vel à Stadio: nam initium, & locus, unde ii, qui curſu certant, emittuntur, ſignabantur linea, ex creta in ſolo ducta. Hinc illæ loquendiformulæ, ad lineam ſtare, lineæ inſiſtere, & ultra lineam vagari. Extrema linea amare, eſt tantum videre amicam, & longè abeſſe à meta, id eſt, ab ejus poſſeſſione.

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS. PHÆDRIA. DORIAS.

Py. Ubinam ego infelix, illum flagitioſum & ſacrilegum Eunuchum deprehendam? Aut ubi inveſtigabo? Hoccine tam temerarium facinus committere auſus eſt? Ph. *Perii! quid hoc ſit, quod Pythias quæritur, metuo.* Py. *Quin etiam amplius ſceleſtus, poſtquam per ludum & jocum virginem ſefellit, omnem veſtitum miſeræ diſcerpſit, atque ipſi comas divulſit.* Ph. *Hem!* Py. *Quem, ego, ſi nunc tenerem, quam cito unguibus illi venefico in oculos irruerem?* Ph. *Equidem neſcio quid turbarum, me abſente, excitatum eſt domi. Accedam ad Pythiam. Quid iſtud eſt? Quid celeras? Aut poſt quem curris, Pythias.* Py. *Heu Phædria, rogaſne poſt quem curram? Apage hinc te, quo meritus es, cum donis tuis tam venuſtis* Ph. *Quid iſtud eſt rei?* Py. *Quid à me quæris? O quos tumultus Eunuchus quem nobis donaſti, quos motus edidit! Virgini, quam Miles Thaidi heræ munus dederat, ſtuprum intulit.* Ph. *Quid dicis?*

Py. UBI illum ego ſceleroſum miſera, atq; impium inveniam? aut ubi
Quæram? hoccine tam audax facinus facere eſſe auſum? *Ph.* perii: hoc quid ſit vereor.
Py. Quin inſuper etiam ſcelus, poſtquam ludificatus eſt virginem, (lo conſcidit.
Veſtem omnem miſeræ diſcidit: tum ipſam capil-
Ph. Hem. *Py.* qui nunc ſi detur mihi, 5
Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico! (tum eſt domi.
Ph. Profectò neſcio quid abſente nobis turba-
Adibo: quid iſtuc? quid feſtinas? aut quem quæris, Pythias?
Py. Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quo dignu' es cum donis tuis
Tam lepidis. *Ph.* quid iſtuc eſt rei? 10
Py. Rogas me? eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?
Virginem, quam heræ dederat dono miles, vitiavit. *Ph.* quid ais?

ANNOTATIONES.

4. *Veſtem omnem miſera diſcidit.*] Ex his apparet virginem multùm reluctatam eſſe.

11 *Eunuchum, quem dediſti nobis, quas turbas dedit?*] Antecedens etiam à Poetis præmittitur relativo, ut in hoc loco. Sic Virg. in 1 Æneid. *Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt.* Quod in proſa ſic efferas: *Quam ſtatuo urbem.* Sic orator dicat, *Quas ad me dediſti literas, placuerunt.*

Py. Perii

Py. Perii. *Ph.* temulenta es. *Py.* utinam sic sient, mihi qui male volunt. (stri fuit?
Do. Au, obsecro mea Pythias, quid istucnam mon-
Ph. Insanis: quî istuc facere eunuchus potuit?
Py. ego illum nescio
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites quid sit, audet dicere:
Ille autem bonus vir nusquam apparet: etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstulisse. *Ph.* nequeo mirari satis,
Quò abire ignavus ille possit longius, nisi domum
Forte ad nos rediit. *Py.* vise, amabo, num sit. *Ph.* jam faxo scies.
Do. Perii, obsecro. tam infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.
Py. At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maximos, (venerat:
Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem
Nam illum aliquo conclusissem, neque illi commisissem virginem.

Py. Perii. Ph. *Ebrides.* Py. *Utinam sic ebrii sint, qui mihi male cupiunt.* Do. *Hau, amabo, mea Pythias, ecquid istud monstri fuit?* Ph. *Desipis, quomodo istud facere Eunuchus potuit?* Py. *Ego nescio, quis ille fuerit, an vir aut Eunuchus? hoc quod commisit, res ista manifestum facit. Virgo lacrymis conficitur, neque, cum interrogatur, audet dicere quid ei factum sit. Ille autem bonus vir disparuit, neque usquam invenitur. Insuper hoc ego misera suspicor, aliquid eum domo furto substulisse* Ph. *Mirum admodum mihi videtur, quò ille enervis & debilis viribus tam longè fugerè potuerit, nisi forte domum sese receperit.* Py *Vise precor, num sit in vestris adibus.* Ph. *Mox faciam te certiorem.* Do. *Perii. Oro, tu mea Pythias, tam horrendum facinus ne audivi quidem.* Py. *At pol ego audieram Eunuchos vehementer ardere amore mulierum, sed imbelles esse & impotentes, verum de hoc non cogitaveram: nam illum in aliquo loco conclusissem, si amatorem eum tantummodo esse meminissem, neq, illi virgini custodiendum dedissem.*

ACTUS IV. SCENA IV.

PHÆDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

Ph. EXI foras sceleste! at etiam restitas,
Fugitive! prodi, male conciliate. *Do.* obsecro. *Ph.* oh!
Illud vide, os ut sibi distorsit carnufex.
Quid duc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paululum si cessassem, Pythias,
Domi non ostendissem: ita jam ornarat fugam.
Py. Habesne hominem, amabo? *Ph.* quid ni? *Py.* ô factum bene! (non vides?
Do. Istuc pol verò bene. *Py.* ubi est? *Ph.* rogitas?
Py. Videam? obsecro, quem? *Ph.* hunc scilicet.
Py. quis hic est homo?

Ph. *Egredere foras, sceleratè! At etiam cessas? fugitive! huc procede, in damnum heri empte.* Do. *Obsecro.* Ph. *Oh, vide ut turpiter os torsit sceleste. Quid huc rediisti? Quid vestem mutasti? Quid dicis? Pythias, si paulum tardassem, domi illum non reperissem, ita jam paraverat fugam.* Py. *Quaso, habesne hominem?* Ph. *Cur non habeam?* Py. *O factum bene!* Do. *Istud vero per Pollucem factum bene.* Py. *Ubi est?* Ph. *Quid sæpius quaris? Numquid eum vides?* Py. *An videam? Obsecro, quis est ille, quem video?* Ph. *Vides Eunuchum quem accusas.* Py. *Quis hic est homo?*

ANNOTATIONES.

2. *Male conciliate.*] Id est, in perniciem meam emptè, magno emptè, charè comparate. Vetus Terentii Interpres *nundinas* pro *concilio* exponit: unde *conciliare* pro *emere* sumitur.

Ph. *Quem hodie Parmeno ad veſtras ades deduxit.* Py. *Hunc oculis ſuis nulla ex noſtris ancillis unquam vidit,* Phædria. Ph. *Nulla eum vidit?* Py. *An tu, obſecro, hunc eſſe credidiſti Eunuchum, qui ad nos deductus eſt?* Ph. *Credidi: nam nullum habui alium.* Py. *An! hic quidem nullomodo illi, quem ad nos miſiſti, eſt comparandus. Ille erat eleganti forma, & facie ingenuo homine digna.* Ph. *Talis vobis diu apparuit, quia veſte verſicolori exornatus fuit: nunc tibi videtur turpis & deformis, quia illâ non indutus eſt.* Py. *Tace, precor, quaſi paulo inter ſe differant. Ad nos hodie deductus eſt adoleſcentulus, viſu pulcherrimus, & gratiſſimus, quem ſemper ſpectare velles,* Phædria: *hic eſt rugoſus ſenex, incurvus & flaccidus, veterno laborans, colore ſublivido & ſubruſo, ſicut muſtela.* Ph. *Hem! quæ hæc eſt fabula? Eò me redigis ut egomet neſciam, emerimne iſtum necne. Eho tu, num ego emiſti?* Do. *Emiſti.* Py. *Impera, ut rurſus mihi reſpondeat.* Ph. *Interroga.* Py. *Veniſtine hodie in domum noſtram? Negat. At ille alter venit, quem deduxit ſecum Parmeno, natus annos ſedecim.* Ph. *Agedum, Dore, hoc mihi explica, primum unde ſumpſiſti hanc veſtem, quâ indutus es? taces? monſtroſe homo, an non dicturus es?* Do. *Venit Charea.* Ph *Fraterne meus?* Do. *Ita.* Ph *Quando?* Do. *Hodie.* Ph *Quampridem?* Do. *Modò.* Ph *Cum quo?* Do *Cum Parmenone.* Ph. *An fratrem meum antea cognoveras?* Do *Minime, nec unquam ab ullo, quis eſſet, dici inaudiveram.* Ph. *Undenam igitur fratrem meum Chæream eſſe ſciebas?* Do. *Parmeno eum fratrem tuum eſſe dicebat: Charea hanc mihi dedit veſtem:* Ph. *Perii.* Do. *Meam ipſe ſumpſit: poſtea Charea & Parmeno ædibus egreſſi ſunt.*

Ph. Qui ad vos deductus hodie eſt. Py. hunc oculis ſuis
Noſtrarum nunquam quiſquam vidit, Phædria.
Ph. Non vidit? Py. an tu hunc credidiſti eſſe, obſecro, (minem. Py. au.
Ad nos deductum? Ph. namq; alium habui ne-
Nec comparand⁹ hic quidē ad illum eſt: ille erat
Honeſta facie, & liberali. Ph. Ita viſus eſt
Dudum, quia varia veſte exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
Py. Tace obſecro: quaſi vero paulum interſiet.
Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus,
Quem tu videre vero velles Phædria.
Hic eſt vetus, vietus, veternoſus, ſenex,
Colore muſtelino. Ph. Hem, quæ hæc eſt fabula?
Eò rediges me, ut, quid egerim, egomet neſciam.
Eho tu, emin' ego te? Do. emiſti. Py. jube mihi
denuo (negat.
Reſpondeat. Ph. roga. Py. veniſtin' hodie ad nos?
At ille alter venit annos natus ſedecim,
Quem ſecum adduxit Parmeno. Ph. Agedum, hoc
mihi expedi: (taces?
Primum unde habes iſtam, quam habes, veſtem?
Monſtrū hominis! non dictur⁹? Do. venit Chærea.
Ph. Fraterne? Do. ita eſt. Ph. quando? Do. hodie.
Ph. quam dudum? Do. modo.
Ph. Quicum? Do. cum Parmenone. Ph. noraſne
eum prius? (cier.
Do. Non: nec, quis eſſet, nunquam audieram di-
Ph. Unde igitur, meum fratrem eſſe ſciebas? Do.
Parmeno
Dicebat eum eſſe: is dedit mihi hanc. Ph. occidi.
Do. Meam ipſe induit: poſt unà ambo abierunt
foras.

ANNOTATIONES.

21. *Vietus.*] Id eſt languidus, ſine vi. Vel inflexus, incurvus; nam viere, inquit Varro, eſt vincire; unde vimina.

Veternoſus.] Veternus, quam λήθαργον, Græci dicunt, eſt apoſtema ex phlegmate, vel atra bile, natum in poſteriore parte cerebri, inexpugnabilem pene dormiendi neceſſitatem inducens, magnamque oblivionem.

22. *Colore muſtelino.*] Hîc erravit Terentius: nam cum legiſſet apud Menandrum: γαλεώτης γέρων quod *lentiginoſum ſenem* ſignificat, cujuſmodi fere ſunt Eunuchi, ad ſimilitudinem ſtellionis qui pelle eſt maculoſa, ut Eunuchus ille erat, ore ſparſo: ſtellio autem eſt γαλεώτης, muſtela vero eſt γαλῆ, hæc perperam Terentius confundit.

Py Jam

Py. Jam ſati' credis ſobriam eſſe me, & nil mentitam tibi?
(age nunc, bellua,
Jam ſati' certum eſt virginem vitiatam eſſe? *Ph.*
Credis huic quod dicat? *Py.* quid iſti credam?
res ipſa indicat.
(lulum, ſat eſt.
Ph. Concede iſtuc paululum, audin'? etiam pau-
Dic dum hoc rurſum, Chærean' tuam veſtem detraxit tibi?
Do. Factum. *Ph.* & ea eſt indutus? *Dor.* factum.
Ph. & pro te huc deductu' eſt? *Do.* ita.
Ph. Jupiter magne, ô ſceleſtum, atque audacem hominem! *Py.* væ mihi!
(dis?
Etiã nunc non credis indignis nos eſſe irriſas mo-
Ph. Mirum ni tu credis quod iſte dicat: quid agam, neſcio.
Heus tu negato rurſum: poſſumne ego hodie ex te exculpere
Verum? vidiſtin' fratrem Chæream? *Do.* non.
Ph. non poteſt ſine
Malo fateri: video: ſequere me hac: modò ait, modo negat.
Ora me. *Do.* obſecro te vero Phædria. *Ph.* î intro nunc jam. *Do.* hoi, hei.
Ph. Alio pacto honeſte quomodo hinc nunc abeam neſcio:
(dificabere?
Actum eſt ſiquidem: tu me hic etiam nebulo lu-
Py. Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam, quam me vivere.
Dor. Sic eſt. *Py.* inveniam pol hodie parem ubi referam gratiam.
Sed nunc, quid faciendum cenſes, Dorias? *Do.* de iſtac me rogas
Virgine? *Py.* ita: utrum taceamne, an prædicem? *Dor.* tu pol, ſi ſapis,
Quod ſcis, neſcis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis:
Hac re & te omni turba evolvis, & illi gratum feceris.

Py. *Jam ſatis, Phadria, credis me non eſſe temulentam, nec quidquam mendacii finxiſſe. Jam ſatis exploratum eſt, & compertum, virginem ſtupro pollutam eſſe!* Ph. *Age nunc, ſtolida, crediſne huic id, quod dicat? Nimirum ſervo, Eunucho, & fugitivo?* Py. *Cur iſti non credam? Nam etſi non crediderim, res ſatis ipſa declarat.* Ph. *Dore, ſecede hùc paululum. Audiſne? Nunc etiam paululum. Satis eſt. Reſponde mihi iterum Chæreane tuam veſtem detraxit tibi?* Do. *Factum eſt ita.* Ph. *Et eam induit?* Do. *Factum, inquam.* Ph. *Et pro te ad Thaidem deductus eſt?* Do. *Etiam.* Ph. *Proh maxime Deorum Jupiter! O nefarium & impudentem hominem!* Py. *Va mihi miſero. Quid? etiamne nunc credere non vis indignis nos eſſe delufas dolis?* Ph. *Mirandum eſſet, ſi non tu ſerva ſervo fidem haberes. Quid agam incertus ſum. An non poſſum hodie ex te verum exprimere? Heus tu negato rurſum: jubeo. Vidiſtine fratrem Chæream?* Do. *Non vidi.* Ph. *Non poteſt ſine tormentis veritatem fateri. Sequere hac. Modò aſſeverat, modò negat. Ora me, & panam deprecare.* Do. *Per Deos vero tibi ſupplico, Phadria* Ph. *Introito.* Do. *Hoi, hei.* Ph. *Alio modo, niſi per hanc fallaciam, non poſſum ex hac difficultate honeſte evadere: etenim actum eſt, vitiata eſt virgo à fratre. Tu me hic etiam tenebrio ludos facies?* Py. *hanc fraudem factam eſſe à Parmenone tam certò ſcio, quam me nunc vivere.* Dor. *Sic eſt.* Py. *Per Pollucem inveniam hodie rationem, qua Parmenoni vicem reddam. Sed nunc Dorias, quid facere ſuades?* Dor. *De iſta virgine nempe conſilium quæris?* Py. *Ita, utrum fileam quod factum eſt, an dicam?* Dor. *Tu pol, ſi prudens es, diſſimula te id ſcire, quaſi neſcieris; neque de Eunucho, neque de ſtupro virgini illato quidquam efferas; hoc modo te omni tumultu liberabis, & virgini gratum facies.*

ANNOTATIONES.

56. *Et illi gratum feceris.*] Virgo enim ſic dolet ob injuriam ſibi illatam, ut inſectet eam celeſ-

Dic ſolum diſceſſiſſe, & evaſiſſe Dorum Eunuchum. Dor. *Sed hicne eſt Chremes quem video? Thais mox ad nos veniet.* Py. *Quid ita?* Dor. *Quia cum inde ex domo militis exibam, jam tum cœperat jurgium inter illos.* Py. *Aufer iſtud aurum tibi à Thaide traditum. Ego ſciam ex Chremete quid factum ſit.*

Id modo dic, abîſſe Dorum. *Py.* ita faciam. *Do* ſed videon' Chremem?
Thais jam aderit. *Py.* quid ita? *Dor.* quia, cum inde abeo: jam nunc cœperat
Turba inter eos. *Py.* tu aufer aurum hoc: ego ſcibo ex hoc quid fiet.

ANNOTATIONES.

58. *Jam tum cœperat turba inter eos.*] Thraſonem & Thaidem.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. PYTHIAS.

Ch. *At, at, verbis Thaidis circumventus ſum, vinum quod bibi, me ſuperavit: dum menſæ accumbebam, quam videbar mihi eſſe belle ſobrius, & ſapere? poſtquam de menſa ſurrexi, neque pes, neque mens in ſuo officio fuit.* Py. *Chreme.* Ch. *Quis eſt? Ehem. Pythias, vah quanto pulchrior mihi videris, quam pridem.* Py. *Sane tu quidem per Pollucem, multo lætior appares.* Ch. *Vulgare mehercule, verum eſt dictum, ſine Cerere & Baccho languet Venus, torpetque. Sed an multo ante tempore quàm veniſſem, Thais hic fuit?* Py. *Anne abiit illa jam ex domo Militis?* Ch. *Jam ætas eſt, ex quo egreſſa eſt illo: rixæ inter illos graviſſimæ ortæ ſunt.* Py. *Nonne tunc dixit tibi ut ſe ſequereris?* Ch *Nihil, niſi quod abiens mihi nutu capitis ſignum fecit.* Py. *Eho, nonne id ſufficiebat?* Ch *At neſciebam illam mihi nutu ſignificare, ut ipſam ſequerer; ſed id quod minus intellexi, id apertius ſignificavit miles, cum me violenter exturbavit foras ædibus. Sed eccs ipſam. Miror in qua parte viæ eam anteceſſerim.*

Ch. AT at, data hercle verba mihi ſunt: vicit vinum quod bibi.
Ac dum accubabam; quam videbar mihi eſſe pulcre ſobrius;
Poſtquam ſurrexi, neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.
Py. Chreme. *Ch.* quis eſt? ehem Pythia, vah quanto nunc formoſior
Videre, quam dudum? *Py.* certe quidem tu pol multo alacrior.
Ch. Verbum hercle verum hoc eſt: ſine Cerere & Libero friget Venus. (milite?
Sed Thais multò antè venit? *Py.* an abiit jam à
Ch. Jam dudum, ætatem: lites factæ ſunt inter eos maxumæ.
Py. Nil dixit tum, ut ſequerere ſeſe? *Ch.* nihil, niſi abiens mihi innuit.
Py. Eho, nonne id ſat erat? *Ch.* at neſciebam id dicere illam, niſi quia
Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extruſit foras. (revorterim.
Sed eccam ipſam video: miror, ubi huic ego an-

ANNOTATIONES.

6. *Sine Cerere & Libero friget Venus.*] Ceres eſt Dea frugum, & Bacchus vini; eleganter Terentius Cererem pro cibo, Bacchum pro vino dixit per metonymiam, inventorem pro invento. Voluptas in calore ſanguinis conſtituta eſt, qui his rebus alitur. Horatius. *Non enim poſthac aliâ calebo Fœmina.* Frigent in uxores mariti, qui non admodum amant.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

Th. CRedo equidem illum jam affuturum eſſe, illam ut eripiat: ſine veniat:
Atqui ſi illam digito attigerit uno, oculi illicò effodientur.
Uſque adeo ego illiu' ferre poſſum ineptias, & magnifica verba,
Verba dum ſint: verùm enim ſi ad rem conferentur, vapulabit.
Ch. Thais, ego jam dudum hîc adſum. *Th.* ô mi Chreme, te ipſum expectabam:
Scin' tu turbam hanc propter te eſſe factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? *Ch.* ad me? quî? quaſi iſtuc! *Th.* quia dum tibi ſororem ſtudeo
Reddere, & reſtituere, hæc atque hujuſmodi ſum multa paſſa. (*Th.* quid eſt?
Ch. Ubi ea eſt? *Th.* domi apud me. *Ch.* ehem!
Educta ita, uti teque illaq; dignum eſt. *Ch.* quid ais? *Th.* id quod res eſt.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquam pretii.
Ch. Et habetur & refertur à me, Thais, tibi, ita uti merita es,
Gratia. *Th.* at enim cave, ne priuſquàm hanc à me accipias, amittas,
Chreme: nam hæc ea eſt, quam Miles à me vi nunc venit ereptum.
Abi tu, ciſtellam, Pythias, domo affer cum monumentis.
Ch. Viden' tu illum, Thais? *Py.* ubi ſita eſt? *Th.* in riſco: odioſa ceſſas? (cere?
Ch. Militem ſecum ad te quantas copias adduxit!

Th. *Puto certè illum Thraſonem mox adventurum, ut illam Pamphilam à me rapiat. Sine veniat: atqui ſi illam (ummo attigerit digito, ſtatim ei oculi eruentur. Adhuc uſque tolerare poſſum illius ineptias, & glorioſa verba, dummodo tantum ſint verba: nam ſi in rem deducantur, & quæ ille dicit, opere exequi conetur, plagis cædetur.* Ch. *Thais jam pridem huc adveni.* Th. *O mi Chreme, te ipſum expecto: ſciſne tui causâ hoc jurgium & contentionem excitatum eſſe, adeo ut hac omnis res ad te pertineat?* Ch. *Ad me? quomodo? quaſi iſtud commoverim.* Th. *Quia dum ſororem tuam (Pamphilam) conor tibi reddere & reſtituere, hæc à Milite, atque alia multa perpeti coacta ſum.* Ch. *Ubi ea eſt?* Th. *Domi meæ eſt.* Ch. *Hem (quàm timeo!)* Th. *Quid eſt? timeſne ejus pudicitiæ? Educata eſt, & inſtituta liberaliter, ut & te, & illâ dignum eſt.* Ch. *Quid ais? verumne dicis?* Th. *Dico id, quod res eſt. Hanc tibi dono do, nec pro eâ ullas impenſas mihi à te reddi poſco!* Ch. *Hac gratia tibi habetur, & in animo accepta ſertur, ſi verbis tibi referri nequit, ut merita es.* Th. *Verum enim cave ne priùs hanc amittas, quam tibi à me tradi poſſit: Nam hæc ea eſt, quam Miles à me erepturus venit. Abi tu, Pythia, & arcam è domo noſtra proſer huc cum inſignibus & ornamentis, ex quibus agnoſci poſſit, quæque in ea aſſervantur.* Ch. *Videſne Militem, Thais?* Py. *Ubi poſita eſt, hac area?* Th. *In riſco. Moleſta quid moraris?* Ch. *Quantum exercitum huc agit!*

ANNOTATIONES.

16. *Ciſtellam*] Scriniolum, arcam, in qua erant ornamenta Virginis, quibus agnoſceretur à ſuis, nempe forte armillæ, crepundia. Ea Thais jubet efferri domo, ut oſtendantur Chremeti, atque ita ſororem poſſit agnoſcere.

17. *In riſco.*] Riſcus, ciſta eſt pelle contecta, nomen Phrygium eſt.

At, at. Th *Formidoloſuſne es?* Ch. *Egone formidoloſus ſim? Nemo eſt omnium hominum qui vivat, minus formidoloſus.* Th. *Atque ita nunc opus eſt ne ſis talis.* Ch. *Hau! vereor ut talem eſſe, qualis ſum, putes.* Th. *Imo hoc animo reputa; ille cum quo tibi decertandum eſt, advena eſt, minus potens, quàm tu; minus notus & minus amicorum habens in his locis.* Ch. *Hoc ſat ſcio; ſed imprudentis eſt damnum pati, & recipere, quod evitare & arcere poſſis. Malo ego nos cavere ab illo Milite, quàm poſt acceptam injuriam vindictam adverſus eum perſequi. Tu abi domum intrò & ſerâ fores claude, dum ego hinc ad forum tranſcurro, volo huc adducere advocatos, defenſores nobis in hoc tumultu.* Th. *Mane.* Ch. *Melius eſt ut advocatos adducam.* Th. *Mane.* Ch. *Deſine me detinere, mox rediero.* Th. *Nihil opus eſt iſtis auxiliis, Chreme: dic modò illam tuam ſororem eſſe, & te illam parvulam amiſiſſe, nunc cognoviſſe: ſigna hæc, quibus probes ita eſſe oſtende.* Py. *Adſunt hæc monumenta.* Th *Cape ea Chreme. Si vim faciet Miles, in jus voca, aut trahe. Intellexiſtine?* Ch. *Omnino.* Th. *Audacter & animoſe hæc pronuncia.* Ch. *Faciam.* Th. *Attolle pallium humeris delapſum: perii. Huic Chremeti opus eſt patrono, quem mihi defenſorem paro.*

At at! *Th.* num formidoloſus obſecro, es, mi homo? *Ch.* apage ſis.
Egon' formidoloſus? nemo eſt hominum, qui vivat, minus.
Th. Atque ita opu'ſt. *Ch.* hau! metuo, qualem tu me eſſe hominem exiſtumes.
Th. Imo hoc cogitato: quicum res tibi eſt, peregrinus eſt,
Minu potens quam tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.
Ch. Scio iſtuc: ſed tu quod cavere poſſis, ſtultum admittere eſt.
Malo ego nos proſpicere, quàm hunc ulciſci accepta injuria.
Abi tu, atque oſtium obſera intus, ego dum hinc tranſcurro ad forum:
Volo ego adeſſe hic advocatos nobis in turba hac. *Th.* mane.
Ch. Melius eſt. *Th.* mane. *Ch.* amitte: jam adero. *Th.* nil opus eſt iſtis, Chreme:
Hoc dic modò, ſororem illam tuam eſſe, & te parvam virginem
Amiſiſſe, nunc cognoſſe! ſigna oſtende. *Py.* adſunt. *Th.* cape. *Ch.* probe.
Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin?
Th. Fac animo hæc præſenti dicas. *Ch.* faciam.
Th. attolle pallium. (rem paro.
Perii, huic ipſi opus patrono eſt, quem defenſo-

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO. GNATHO. CHREMES. THAIS. SANGA, Servus *Thraſonis.*

Thr. *Nunquid indecorum eſt, Gnatho, tam atrocem injuriam mihi factam impune pati? Mori me fortiter potius eſt. Simalio, Donax, Syriſce, ſequimini. Primum ædes vi capiam.* Gn *Egregie.* Thr. *Virginem eripiam.* Gn. *Recte.*

Thr. HAnccine ego ut contumeliam tam inſignem in me accipiam, Gnatho?
Mori me ſatius eſt: Simalio, Donax, Syriſce, ſequimini.
Primum ædeis expugnabo. *Gn.* recte. *Thr.* virginem eripiam. *Gn.* probe.

Thr. Male

Thr. Male mulctabo ipſam. *Gn.* pulchre. *Thr.* in medium huc agmen cum vecti, Donax.
Tu Simalio, in ſiniſtrum cornu; tu Syriſce, in dexterum.
Cedo alios: ubi centurio eſt Sanga, & manipulus furum? *Sa.* eccum adeſt.
Thr. Quid ignave? peniculon' pugnare, qui iſtum huc portes, cogitas? (militum:
Sa. Egone? imperatoris virtutem noveram, & vim ſine ſanguine hoc fieri non poſſe: qui abſtergerem volnera. (nio ſervat domi.
Thr. Ubi alii? *Sa.* qui malum, alii? ſolus San-
Thr. Tu hoſce inſtrue: hîc ego ero poſt principia: inde omnibus ſignum dabo.

Thr. *Ipſam Thaidem acerbe puniam.* Gn. *Belle.* Thr. *In medium huc agmen accede cum vecti, Donax. Tu, Simalio, in ſiniſtrum cornu, tu, Syriſce, in dexterum. Alii procedant. Ubi eſt centurio Sanga, & manipulus ſervorum culinariorum?* Sa. *Ecce eum, adeſt.* Thr. *Quid iners? An tu peniculo quem portas, pugnare cogitas?* Si. *Egone peniculum in bello non ferrem, quo vulnera abſtergerem? Cum Imperatoris fortitudinem notam haberem, & robur militum, nec ſine ſanguinis effuſione hanc obſidionem fieri poſſe.* Thr. *Ubi alii ſunt?* Sa. *Quinam, malum, ſunt iſti alii? Solus Sannio abeſt, qui cuſtodit res quæ ſunt domi.* Thr. *Tu hoſce ordina. Hic ego ſtabo in media acie poſt principes milites. Ex iſto loco omnibus ſignum dabo incundi certaminis.*

ANNOTATIONES.

4. *In medium huc agmen cum vecti.*] Primum agmen, ſeu, ut nunc appellant prima cuſtodia, *l' avant-garde*, *Ang.* **the Van**, medium agmen, *la bataille*, *Ang.* **the Flank**, poſtremum agmen, *l' arriere garde*, *Ang.* **the Rere.** Vectis eſt iignum teres & oblongum, præterea eſt inſtrumentum ferreum & militare, quo perfodiuntur parietes.

5. *Simalio.*] Jucundum eſt intelligere nomina ſtrenuorum Militum Thraſonis, Simalio quod ſimus eſſet. Donax, δόναξ, arundo, qui arundine pro haſta utebatur. Syriſcus à συρίσκος, quod Syrus eſſet origine, vel à Syriſco vaſe vimineo, in quo ficus ſolent aſſervari.

In ſiniſtrum cornu] Cornua erant latera aciei, ita dicta quod prominerent, in quibus ſtabant equites, qui utrinque claudebant latera aciei pedeſtris, quapropter turmæ equitum, alæ dicuntur, *Des Compagnies de Cavalerie. Ang.* **the body of Horſe.**

6. *Ubi centurio eſt Sanga.*] Centurio eſt centum Militum Præfectus. Unde & centuria quoque dicitur, cujus tamen numerus poſtea variavit: nam legio apud Romanos antiquitùs quatuor millium erat, unde quadratum agmen dicebatur. Poſtea duo millia & ducentos adjecit Marius, ut conſtaret ſex millibus, & ducentis Militibus. In legione erant ſexaginta centuriæ, manipuli triginta, cohortes decem.

Manipulus furum.] Manipulus eſt faſciculus herbarum qui manu comprehenditur, quod ſignum in Militia fuit priſcis Romanis. Ovidius

Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos:
Unde manipularis nomina Miles habet.

Inde ponitur pro exiguâ Militum manu quæ unum ſequitur ſignum. Fures hîc dicuntur ſervi. & fures nonnunquam pro ſervis accipi ſcripſit Servius ad illud carmen Virgilii,

Quid domini facient, audent cùm talia fures?

Sæpiſſime tamen fures apud Comicos intelliguntur ſervi culinarii. Forte foſſores intelligit, & cuniculos agentes ad evertenda mœnia, & arces, *Pionniers*, *Ang.* **Pioneers.** Sangam, quia coquus erat, Thraſo vocat Centurionem, tanquam aliis honoratiorem. Sangam dictum quidam volunt à Sangia vico, vel Sangario flumine Phrygiæ; nam Phryges ſerviles ſunt. Forte à Græco σύαγρις. Quod ſecuris quoddam genus eſt.

10. *Qui malum, alii?*] *Malum* vicem interjectionis iraſcentis ſuſtinet.

11. *Hic ero poſt principia:* Id eſt poſt Principes in acie. Milites in Militia Romana Principes dicebantur ſecundæ aciei Milites, armis maximè inſignes: ità enim acies apud Romanos inſtruebatur, ut primi hoſtes aggrederentur manipuli Haſtatorum, ex flore juvenum pubeſcentium collecti: qui ſi hoſtem propulſare non poſſent, à Principibus, qui omnes ſcutati erant, in intervalla ordinum recipiebantur. Moxq; hi, nempe Principes, in eorum, nempe haſtatorum locum ſuccedebant. Haſtati autem poſt eos ſubſequebantur. Si à Principibus quoque non ſatis feliciter eſſet pugnatum, à primâ acie ad Triarios paulatim ſe referebāt; unoq; agmine facto, nullaq; ſpe poſt ſe relictâ, unà omnes in hoſtē procedebant. Principia eſt locus in acie Principum militum. Inde, poſt principia eſſe, ſignificat, in tuto eſſe, ubi noſter Thraſo ſe collocaverat. Principia etiam eſt locus in caſtris, ubi habitat Dux & Imperator. Hæc ex Livio ſub finem octavi libri primi Decadis. Cæterum Homerus Iliad. 5. laudat Diomedē, quod inter principes primâ acie pugnaret, ſicut Homerum imitatus Virgilius ſimiliter Æneam de fortitudine laudans ait.

Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis.

Gn. Il-

Gn. *Istud est peritum & prudentem esse. Quam recte milites disposuit! quam prospexit sibi tuto in loco!* Thr. *Hoc idem Pyrrhus observavit, hunc ordinem tenuit.* Ch. *Videsne tu, Thais, quid agat Thraso, ut nos oppugnet? Certe prudens consilium est, nos intra domum recipere, & fores occludere* Th. *Sane hic vanus nugator est: nec est causa cur tibi fortis Imperator nunc esse videatur.* Thr. *Quid censes faciendum, Gnatho?* Gn. *Fundam nunc vellem tibi in manus dari, ut tu illos obsessos ferires clandestinò & latenter; in fugam se darent.* Thr. *Sed ecce Thaidem ipsam video.* Gn. *Quin mox impetum facimus?* Thr. *Mane, omnia prius consilii prudentia, quàm vi armorum tentare sapientem convenit. Fortasse quæ jubebo, nulla vi adhibita factura est.* Gn. *Dii vostram fidem! quanti æstimandus est ille qui sapit! nunquam ad te accedo, quin doctior recedam.* Thr *Thais, primum hoc mihi responde; cum tibi darem istam virginem nonne mihi promisisti hos dies soli mihi te concessuram?* Th. *Quid tum postea?* Thr. *Istudne rogas, qua mihi coram ante oculos amatorem apposuisti tuum?* Th. *An tibi dignus videtur ille, quicum loquaris?* Thr. *Et cum eo furtim à me discessisti?* Th. *Ita libuit.* Thr. *Pamphilam huc igitur adduc, & redde, nisi vis eam tibi per vim eripi.* Ch. *Tibi illam reddat? aut tu eam attingas, omnium scelestissime?* Gn. *Ah quid ais? tace.* Ch. *Quid tu tibi vis, cum tua nihil interfit, Gnatho?* Thr. *Ergone meam tangere quis prohibeat?* Ch. *Tuam autem ais esse, furcifer?* Gn *Vide sis, ignoras cui viro nunc convitium dicis.* Ch. *Non, tu hinc abis, impure? sciśne, ô miles! ut tecum agatur? Si vel minimam turbam hodie hîc commoveris,*

Gn. Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi cavit loco.

Thr. Idem hocce Pyrrhus factitavit. *Ch.* viden' tu, Thais, quam hic rem agit?

Nimirum consilium illud rectum est de occludendis ædibus.

Th. Sane, quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est:

Ne metuas. *Thr.* quid videtur? *Gn.* fundam tibi nunc nimis vellem dari,

Ut tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.

Thr. Sed eccam Thaidem ipsam video. *Gn.* quam mox irruimus? *Thr.* Mane.

Omnia plus experiri verbis, quam armis, sapientem decet.

Quî scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? *Gn.* Dii vostram fidem!

Quanti est sapere! nunquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.

Thr. Thais, primum hoc mihi responde: cum tibi do istam virginem,

Dixtin' hos mihi dies soli darete? *Th.* quid tum postea? *Thr.* rogitas, (tuum?

Quæ mî ante oculos coram amatorem adduxisti

Th. Quid cum illo agas? *Thr.* & cum eo clam subduxisti te mihi?

Th. Libuit. *Thr.* Pamphilam ergo huc redde, nisi si mavis eripi.

Ch. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium. *Gn.* ah, quid agis? tace.

Ch. Quid tu tibi vis? *Thr.* ego non tangam meam? *Ch.* tuam autem, furcifer?

Gn. Cave sis: nescis, cui maledicas nunc viro. *Ch.* non tu hinc abis?

Scin' tu ut tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbæ cœperis,

ANNOTATIONES.

13 *Pyrrhus factitavit.*] Se post principia posuit Pyrrhus Epirotarum Rex Pyrrho Annibal inter Imperatores, cùm primas Alexandro Magno dedisset, secundas tribuit, quod castra metari primus docuerit, id est describere, & locare, *Camper.* *Ang.* To encamp. Ad hoc nemo elegantiùs loca ceperit, prætidia dispposuerit, *Choisir bien les lieux, se fortifier.* *Ang.* To chuse his ground, to fortifie himself.

Faci-

Faciam, hujus loci, dieique, meique ſemper memineris. (facias inimicum tibi.
Gn. Miſeret tui me, qui hunc tantum hominem
Ch. Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis.
Gn. ain' vero, canis?
Siccine agis? *Thr.* Quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi eſt?
Ch. Scibis: principio eam eſſe dico liberam. *Thr.* hem! *Ch.* civem Atticam. *Thr.* hui! 35
Ch. Meam ſororem. *Thr.* os durum! *Ch.* miles: nunc adeo edico tibi,
Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego ad Sophronam eo
Nutricem, ut eam adducam, & ſigna oſtendam hæc. *Thr.* tun' me prohibeas,
Meam ne tangam? *Ch.* prohibeo, inquam. *Gn.* audin' tu? hic furti ſe alligat.
Satin' hoc eſt tibi? *Thr.* hoc idem tu ais? *Th.* quære, qui reſpondeat. 40
Thr. Quid nunc agimus? *Gn.* quin redeamus? jam hæc tibi aderit ſupplicans
Ultrò. *Thr.* credin'? *Gn.* imo certe: novi ingenium mulierum; (bene putas.
Nolunt, ubi velis; ubi nolis, cupiunt ultro. *Thr.*
Gn. Jam dimitto exercitum? *Thr.* ubi vis. *Gn.* Sanga, ita uti fortes decet 44
Milites, domi focique fac viciſſim ut memineris.
Sa. Jam dudum animus eſt in patinis. *Gn.* frugi es. *Thr.* vos me hac ſequimini.

faciam, ut hujus loci, diei, meique ſemper memoriam habeas. Gn. *Miſereor tui, qui hujus tanti hominis inimicitias ſuſcipias.* Ch. *Infringam caput tuum hodie, niſi abis.* Gn *Siccine minaris, impudens:* Thr *Quis tu homò es? Quid tibi vis? Quid tibi rei eſt cum illâ?* Ch *Primum ego aſſero eam eſſe liberam.* Thr. *Hem!* Ch *Civem Atticam.* Thr. *Hui!* Ch. *Meam ſororem* Thr. *Frons ferrea!* Ch. *Miles, nunc etiam tibi denuntio, ne vim ullam facias contra illam. Thais, ego eo ad Sophronam nutricem, ut eam huc adducam & hæc monumenta agnitionis oſtendam.* Thr. *Tune prohibere poſſis, ne in ſervam meam manum injiciam.* Ch. *Prohibeo. Iterum tibi denuntio.* Gn. *Audiſne, Thraſe? Hic furti ſe reum fatetur ſcilicet, ſe dolo malo rem à proprio domino auferre & detinere. Sufficitne hoc tibi ad repetendam in jure virginem ſervam tuam?* Thr. *An idem hoc ais, quod Chremes, Thais?* Th. *Indignus es cui reſpondeam, quare aliò reſponſum.* Thr. *Quid nunc agere debemus, Gnatho?* Gn. *Age, redeamus: jam hæc ad te veniet ſponte ſupplicans, ut ei veniam condones.* Thr. *Crediſne?* Gn. *Sic certe eſt: ita comparata ſunt à natura mulieres, quando vis, nolunt, quando nolis, volunt, & cupiunt ultrò, nemine ſuadente.* Thr. *Rectè judicas.* Gn. *Jamne mox miſſionem militum faciam?* Thr. *Quando voles.* Gn *Sanga, fac ut culinæ, cibique memineris, ſicut fortes decet milites, quæ alacres pro focis & penatibus pugnant.* Sa. *Jampridem à bello averſus animus in epulis & cupediis totus eſt.* Gn. *Bona frugi es, & utilis.* Thr. *Vos hâc me ſequamini.*

ACTUS V. SCENA I.

THAIS. PYTHIAS.

Th. PErgin', ſceleſta, mecum perplexè loqui?
Scio, neſcio: abiit: audivi: ego non affui.
Non tu iſtuc mihi dictura aperte es, quidquid eſt?

Th. *Pergiſne, ſcelerata, intricatè atque obſcurè mecum loqui? Scio, neſcio: audivi ſtuprum illi eſſe illatum: abfui cùm vitiata eſt. Nonne tu iſtud mihi declarabis quod ex te quæro, quidquid ſit:*

Virgo

Virgo conſciſſa veſte lacrumans obticet.
Eunuchus abiit: quamobrem? quid factum eſt?
taces? (chum negant
Py. Quid tibi ego dicam miſera? illum Eunu-
Fuiſſe. *Th.* quis fuit igitur? *Py.* iſte Chærea. 7
Th. Qui, Chærea? *Py.* iſte ephebus, frater Phædriæ.
Th. Quid ais, venefica? *Py.* atqui certò comperi.
Th. Quid is obſecro ad nos? quamobrem addu-
ctu' eſt? *Py.* neſcio, (occidi,
Niſi amaſſe credo Pamphilam. *Th.* hem, miſera!
Infelix, ſiquidem tu iſtæc vera prædicas. 12
Num id lacrumat virgo? *Py.* id opinor. *Th.* quid
ais, ſacrilega?
Iſtuccine interminata ſum hinc abiens tibi?
Py. Quid facerem? ita ut jûſti, ſoli credita eſt. 15
Th. Sceleſta, ovem lupo commîſti: diſpudet
Sic mihi data eſſe verba: quid illuc hominis eſt?
Py. Hera mea! tace; tace, obſecro, ſalvæ ſumus:
hominem
Habemus ipſum. *Th.* ubi is eſt? *Py.* hem ad ſini-
ſtram, non vides? 19
En. *Th.* video. *Py.* comprehendi jube quantum
poteſt. (gas?
Th. Quid illo facias, ſtulta? *Py.* quid faciam, ro-
Vide, amabo, ſi non, cum aſpicias, os impudens
Videtur. *Th.* non. *Py.* tum, quæ ejus confidentia eſt.

Virgo lacerata veſte præ pudore obticet, Eunuchus aufugit. Quamobrem aufugit? Quid factum eſt? cum hæc à te quæro, nihil quidquam reſpondes. Py. *Quid ego infelix tibi amplius reſpondere poſſum? Dicunt illum minime Eunuchum fuiſſe.* Th. *Quis fuit igitur?* Py. *Iſte Chærea.* Th. *Qui, Chærea?* Py. *Iſte adoleſcens frater Phædriæ.* Th *Quid ais, venefica?* Py. *At eum ipſum eſſe certò cognovi.* Th. *Cur ad nos quæſo, venit? cur ad nos adductus eſt?* Py. *Neſcio, niſi amore captum fuiſſe credo Pamphilæ.* Th. *Hem! Miſera interii: Si tu infelix quidem iſta verè commemoras. An ideò virgo lachrymas fundit?* Py. *Id arbitror.* Th. *Quid ais, ſacrilega? Nonne iſtud tibi abiens minata imperavi, ne vir quiſquam ad eam adiret?* Py. *Quid facerem? ita ut imperaſti, illi ſoli cuſtodienda data eſt.* Th. *Peſſima, lupo ovem tuendam dediſti. Valde me pudet, ita me deluſam eſſe. Quæ hæc eſt ſpecies hominis?* Py *Hera mea ſile, ſile, obſecro, ſalvæ ſumus; habemus hominem ipſum (Chæream) in noſtra poteſtate.* Th *Ubi is eſt?* Py *Hem, videſne illum ad ſiniſtram?* Th. *Video.* Py. *Manda in eum manum injici, tanquam in fugitivum.* Th. *Quid illi faciemus comprehenſo, inepta?* Py. *Quæriſne quid facias? Vide quæſo, ſi non inſigniter impudens, ex adſpectu ſane videtur eſſe.* Th. *Nonne talis eſt, qualem dico?* Py. *Atque etiam qualis eſt ejus audacia.*

ANNOTATIONES.

4. *Virgo conſciſſa veſte.*] Thais breviter refert quæ ſibi Pythias latius recenſuerat.

ACTUS V. SCENA II.

CHÆREA. THAIS. PYTHIAS.

Ch. *In ædibus Antiphonis, & pater & mater ejus, quaſi conſultò præſentes erant, cum ingreſſuri eramus, ita ut nullo modo introire poſſem, quin me viderent. Interea dum ante fores ſto, notus quidam mihi occurrit in viâ. Simul ac vidi, mox me in pedes conjeci quam citiſſime in angiportum quoddam ſolitarium* 3 *inde etiam*

Ch. APud Antiphonem uterque, mater, & pater,
Quaſi dedita opera, domi erant, ut nullo
Introire poſſem, quin viderent me: interim (modo
Dum ante oſtium ſto, notus mihi quidam ob-
viàm
Venit: ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam deſertum, inde item 6

In aliud, inde in aliud: ita miſerrimus
Fui, fugitando ne quis me cognoſceret. (reo
Sed eſtne hæc Thaïs, quam video? ipſa eſt: hæ-
Quid faciã? quid mea autem? quid faciet mihi? 10
Th. Adeamus: bone vir, Dore, ſalve: dic mihi,
Aufugiſtin'? *Ch.* hera factum. *Th.* ſatin' id tibi
placet? (nam hanc noxiam
Ch. Non. *Th.* credin' te impune habiturum? *Ch.* u-
Mitte: ſi aliam unquam admiſero ullam) occidito.
Th. Num meam ſævitiam veritus es? *Ch.* non
Th. quid igitur? 15
Ch. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
Th. Quid feceras? *Ch.* paululum quiddam. *Py.*
eho, paululum, impudens?
An paululum eſſe hoc tibi videtur, virginem
Vitiare civem? *Ch.* conſervam eſſe credidi. 19
Py. Conſervam? vix me contineo, quin involem in
Capillũ: monſtrum, etiam ultro deriſum advenit.
Th. Abin' hinc, inſana? *Py.* quid ita vero? debeam,
Credo, iſti quidquam furcifero, ſi id fecerim;
Præſertim cum ſe ſervum fateatur tuum.
Th. Miſſa hæc faciamus: non te dignum, Chærea,
Feciſti: nam ſi ego digna hac contumelia 26
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid conſilî capiam, ſcio,
De virgine iſtac: ita conturbaſti mihi
Rationes omnes, ut eam non poſſim ſuis, 30
Ita ut æquom fuerat, atq; ut ſtudui tradere: ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
Ch. At nunc dehinc ſpero æternã inter nos gratiã
Fore, Thaïs: ſæpe ex hujuſmodi re quapiam, &
Malo ex principio magna familiaritas 35
Conflata eſt: quid ſi hoc quiſpiam voluit Deus?
Th. Equidem pol in eam partem accipioq; & volo,
Ch. Imo ita quæſo: unum hoc ſcito, contumeliæ

in aliud inde in aliud. Ita fugitando miſerrimus fui, metuens ne quis me agnoſceret. Sed eſtne hac Thais, quam video? Ipſa eſt. Incertus ſum animi quid agam? Verum quid mea refert? quid faciet mihi? Th. *Eamus ad eum. Bone vir Dore, ſalve. Dic mihi, fugiſtine domo?* Ch. *Hera, id feci.* Th. *Hoccine feciſſe tibi jucundum eſt?* Ch. *Minime.* Th. *Crediſne hoc impune & inultum tibi fore?* Ch. *Unum hoc delictum mihi remitte: ſi aliud unquam commiſero ullum, interfici me jube.* Th. *Num meam duritiam, & crudelitatem timuiſti, adeò ut fugeres?* Ch. *Non.* Th. *Quid igitur?* Ch. *Timui ne iſta (Pythias) me accuſaret apud te.* Th. *Quam culpam feceras?* Ch. *Levem quandam culpam.* Py. *Eho levem, impudens? An levem eſſe culpam æſtimas, virgini civi vitium afferre.* Ch. *Conſervam meam eſſe putavi.* Py. *Conſervam putaſti? Vix mihi tempero quin irruam in comam. Monſtrum, etiam nos ut ludibrio habeat, ex induſtria huc advenit.* Th. *Abi hinc ſtulta.* Py. *Quaſi vero ullam pœnam debeam iſti furcifero, ſi involaverim in capillum ejus: præſertim cùm non liberum, ſed ſervum tuum ſe eſſe profiteatur.* Th. *Hæc inutilia omittamus. Non te facinus dignum admiſiſti, Charea: nam quamvis propter conditionem meam hac injuria maxime digna videar, tamen tu indignus es, qui eam mihi faceres, neque per Pollucem nunc ſcio quale conſilium capiam de iſta virgine: ita res me-*
as confudiſti omnes, ut eam nequeam ſuis talem, intactam, & virginem reddere, ita ut æquum fuerat, atque ut omni ſtudio conata fui; ut integram gratiam inirem à Chremete & reliquis virginis cognatis, ut integrum & perfectum hoc beneficium conferrem in Chremetem & virginis cognatos. Ch. *At nunc exinde ſpero æternam fore inter nos omnes, me, illam, & te, benevolentiam, Thaïs, nam ſæpe ex ſimili re aliqua turbulenta, atque ex malo principio magna neceſſitudo, & conjunctio contracta eſt. Quid ſi hoc, auctore aliquo Deo, factum eſt?* Th. *Equidem pol in eam partem & accipio, & ita volo evenire.* Ch. *Quinimo, ita ut accipias, & velis te rogo. Hoc unum ſcias velim,*

ANNOTATIONES.

27. *At tu indignus qui faceres tamen.*] Id eſt, non te decuit eam injuriam mihi facere, cùm ſis frater Phædriæ mei Amatoris, & diligenter ac liberaliter fueris inſtituturus.

Non

Non me feciſſe cauſſâ, ſed amoris. *Th.* ſcio,
Et pol propterea magis nunc ignoſco tibi.
Non adeo inhumano ingenio ſum, Chærea,
Neq; tam imperita, ut, quid amor valeat, neſciam.
Ch. Te quoque jam, Thais, ita me Dii bene ament, amo.
Py. Tum pol ab iſtoc tibi, hera, cavendum intelligo.
Ch. Non auſim. *Py.* nihil tibi quidquam credo.
Th. deſinas.
Ch. Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix ſies:
Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Te mihi patronam cupio, Thais: te obſecro:
Emoriar, ſi non hanc uxorem duxero.
Th. Tamen ſi pater. *Ch.* quid? ah volet, certò ſcio.
Civis modo hæc ſit. *Th.* paululum opperirier
Si vis, jam frater ipſe hic aderit virginis:
Nutricem accerſitum iit, quæ illâ aluit parvolam:
In cognoſcendo tute ipſe hic aderis, Chærea.
Ch. Ego vero maneo. *Th.* viſne interea, dum is venit,
Domi opperiamur potius, quam hîc ante oſtium?
Ch. Imo percupio. *Py.* quam tu rem actura, obſecro, es? (cogitas
Th. Nam quid ita? *Py.* rogitas? hunc tu in ædes
Recipere poſthac? *Th.* cur non? *Py.* crede hoc meæ fidei, (obſecro.
Dabit hîc aliquam pugnam denuo. *Th.* au, tace,
Py. Parum perſpexiſſe ejus videre audaciam.
Ch. Non faciam, Pythias. *Py.* non credo, Chærea,
Niſi ſi commiſſum non erit. *Ch.* quin, Pythias,
Tu me ſervato. *Py.* neque pol ſervandum tibi
Quidquam dare auſim, neq; te ſervare: apage te.
Th. Optime adeſt ipſe frater. *Ch.* perii hercle: obſecro.
Abeamus intrò. Thais: nolo me in via
Cum hac veſte videat. *Th.* quamobrem tandem? an quia pudet? (ſequor.
Ch. Id ipſum. *Py.* id ipſum? virgo vero? *Th.* I præ,
Tu iſtic mane, ut Chremem introducas, Pythias.

me non eo animo cum virgine rem habuiſſe, ut tibi injuriam facerem, ſed ab amore ad id faciendum impulſum fuiſſe. Th. *Scio, & per Pollucem propterea tibi libentius veniam do. Non adeo humanitatis expers ſum, neque tam ignara, ut quanta ſit amoris potentia non noverim.* Ch. *Te quoque jam, Thais, ita me Dii ament, nunc amo.* Py. *Etiam per Deos tibi metuendum, hera, ab iſto ſentio, ne quam techinam & fraudem faciat.* Ch. *Non auſim, etiamſi velim (propter fratrem Phædriam)* Py. *Nullam fidem tuis dictis habeo.* Th. *Fac ut deſinas, Pythias.* Ch. *Nunc in tuam, Thais, me do fidem, & in clientelam trado, teque obſecro ut in ducenda uxore Pamphila me juves. Te mihi patronam eligo, Thais, te per Deos obteſtor: moriar omnino, ſi non hanc in uxorem accipio.* Th. *Tamen ſi pater voluerit.* Ch. *Ah quid dubitas? Volet, probe ſcio, dummodò hæc ſit civis.* Th. *Si pauliſper vis exſpectare, mox ipſe frater illius huc adventurus eſt, Chærea, nutricem ivit accerſitum qua Pamphilam parvulam aluit. Tu ipſe dum de Pamphilæ origine inquiretur, præſens intereris.* Ch. *Ego verò expectabo dum Chremes hic adſit.* Th. *Viſne interea, dum is huc redit, domi maneamus, potius quam hic ante fores.* Ch. *Imo vehementer cupio.* Py. *Quidnam, quæſo, nunc factura es?* Th. *Quidnam ita?* Py. *Tunc quæris? An hunc tu, qua ab eo deluſa es, intro ades poſthac admittere cogitas?* Th. *Cur non?* Py. *Faciet aliquam turbam de integro, verbis meis fidem adhibe.* Th. *Au, tace, oro.* Py. *Non ſatis compertam habere videris ejus conſidentiam.* Ch. *Non faciam quod vereris, Pythias.* Py. *Nonne per Pollucem credo, Chærea, niſi poſtquam nihil à te mali factum fuiſſe compertum fuerit.* Ch. *Imo, Pythias tu me ſervato.* Py. *Neque per Deos tibi quidquam ſervandum dare auſim, neque te ſervare. Apage te à me.* Th. *Advenit opportune ipſe frater Pamphili. Chremes.* Ch. *Perii mehercule. Obſecro Thais, intrò ades eamus: nolo me in via ut Chremes ita veſtitum videat.* Th. *Quamobrem tandem? an quia te pudet?* Ch. *Idipſum nempe eſt.* Py. *Idipſum? Virgo verò vitiata an pudori ſuit?* Th. *Pravo, ſequar: tu iſthic mane Pythias, ut Chremetem domum introducas.*

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

Py. QUid? quid venire in mentem nunc possit mihi?
Quidnam? quî referam sacrilego illi gratiam,
Qui nunc suppositit nobis? *Ch.* move verò ocyus
Te, nutrix. *So.* moveo. *Ch.* video, sed nil promoves.
Py. Jamne ostendisti signa nutrici? *Ch.* omnia.
Py. Amabo, quid ait, cognoscitne? *Ch.* ac memoriter.
Py. Bene ædepol narras: nam illi faveo virgini.
Ite intro: jam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: viden' ut otiosus it? si Diis placet,
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum,

Py. *Quid? quid in animo excogitare nunc possum ego? Quidnam? quemodo nunc scilicet par pari referam, illi scelesto Parmenoni, qui hunc Chaream, pro Eunucho nobis supposuit?* Ch *Move te verò citius, nutrix!* So. *Moveo.* Ch. *Video, te moves, sed nihil promoves.* Py. *Jamne, Chremes, ostendisti omnia signa cistella Sophrona nutrici?* Ch *Omnia ostendi.* Py. *Obsecro, quid dicit? Agnoscitne illa?* Ch. *Agnoscit, & memoriter recenset.* Py. *Grata per Pollucem narras; nam benè illi puella cupio. Introite, nam jam pridem Thais hera vos expectat domi. Ecce virum bonum Parmenonem video spatiari. Vide ut otiosus & securus ambulat. Spero me habituram facultatem, si Diis placet, quo eum arbitratu meo agitem, & anxium reddam.*

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

Pa. REviso, quidnam Chærea hîc rerum gerat,
Quod si astu rem tractavit, di vostram fidem! (no!
Quantam & quam veram laudem capiet Parme-
Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice avara: virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,
Id vero est, quod ego mihi puto palmarium,
Me reperisse, quo modo adolescentulus

Pa. *Redeo visum quas res hic agat Charea. Quod si astutè cœptum exequutus est, Dii, vestram fidem! testor, quantam, & quam veram laudem consequetur Parmeno! nam ut taceam quod ei amorem difficillimum & magno pretio parandum à meretrice avarâ, virginem nimirum, quam perditè amabat, procuravi, & acquisitionem ejus perfeci sine difficultate, sine sumptu & impensis pecuniarum; id verò est gloriosum & palmâ dignum, quod mihi tribuo, quoniam rationem inveni qua adolescentulus posset,*

ANNOTATIONES.

8. *Palmarium.*] Palmarius, a, um; quod est palmâ dignum, aliquando substantivum est & videtur, oni pro victoria L. 1. §. 5. De extraordinariis cognitionibus his verbis, *Honoraria summa peti poterit usque ad probabilem quantitatem, etsi nomine palmarii cautum est.* Id vocabulum sumptum à Gladiatoribus, Nam victori Gladiatori is honos habebatur, ut coronatus palmæ laudes ferret.

Mere-

meretricum ingenia & mores pernoſcere, ut cum tempeſtivè illas penitus cognoverit, perpetuo odio eas proſequatur. Dum foris cœnant, nihil videtur terſius, & honeſtius, nihil magis ornatum nec magis lepidum. Quæ cùm epulantur non vorant, ſed lentè & delicatè ſuaviora quæque cum amatore ſuo mandunt: harum vero licet videre inſatiabilem voracitatem immundicias, egeſtatem, cum domi ſunt. Quam obſcœnæ, quàm gulæ deditæ, quo pacto juris heſterni panem atrum deglutiunt. Hac omnia didiciſſe non modò utile, ſed ſalutiferum adoleſcentibus.

Meretricum ingenia & mores poſſet noſcere: 10
Mature ut cum cognorit, perpetuo oderit.
Quæ dum foris ſunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compoſitum quidquam, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore ſuo cum cœnant, liguriunt,
Harum videre ingluviem, ſordes, inopiam: 15
Quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi, atq; avidæ cibi,
Quo pacto ex jure heſterno panem atrum vorent.
Noſſe omnia hæc, ſalus eſt adoleſcentulis.
Py. Ego pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus,
Ulciſcar; ut ne impune in nos illuſeris. 20

Py. *Ego per Pollucem iſtis dictis & factis te, ſceleroſe, ulciſcar & puniam, ut non impune feras quod nos ludificatus ſueris.*

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. *Proh Deûm fidem! facinus turpe & crudele! O infortunatum adoleſcentulum! O ſceleroſum Parmenonem, qui iſtum in hanc domum adduxit!* Pa. *Quid eſt?* Py. *Adeo miſericordia commota ſum, ut ne tam atrox tormentum cernerem, miſera huc foras me ſubduxerim. Quæ infanda & ſæva ſupplicionum exempla dicuntur in eum facienda eſſe!* Pa. *O Jupiter! quæ illa turbatio eſt? Egone occidi? accedam. Quid iſtud eſt, Pythias? quid quereris? in quo exemplagravia pœnarum edenda eſſe dicis?* Py. *An quæris, impudentiſſime? Exitium attuliſti huic adoleſcentulo, quem pro Eunucho ad ædes noſtras deduxiſti, dum nos dolis circumvenire conaris.* Pa. *Quid ita dicis, aut quid factum eſt?* Py. *Dicam. Noviſtine virginem iſtam quæ hodie dono data eſt Thaidi, civem eſſe hujus urbis, ejuſque fratrem inter primos nobiles numerari?* Pa. *Neſcio.* Py. *Atqui eſſe eam civem Atticam compertum eſt. Hanc iſte adoleſcentulus ſtupravit miſer. Ille frater ejus, impetuoſus admodum, & ad vim inferendam promptiſſimus, ubi hoc inaudivit,* Pa. *Quidnam fecit?* Py. *Conſtrinxit primum eum, in modum crudelem, arctis vinculis,*

Pa. Col-

Py. PRO Deûm fidem! facinus fœdum! ô infelicem adoleſcentulum!
O ſceleſtum Parmenonem, qui iſtum huc adduxit! *Pa.* quid eſt?
Py. Miſeret me: itaque, ut ne viderem, miſera huc effugi foras. (ô Jupiter!
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna! *Pa.*
Quæ illæc turba eſt? numnam ego perii? adibo, quod iſtuc Pythias? 5
Quid ais? in quem exempla fient? *Py.* rogitas, audaciſſime! (leſcentulum,
Perdidiſti iſtum, quem adduxti pro Eunucho, ado-
Dum ſtudes dare verba nobis, *Pa.* quid ita? aut quid factum eſt? cedo.
Py. Dicam: virginem iſtam, Thaidi hodie quæ dono data eſt,
Scin' eam hinc civem eſſe? & ejus fratrem adprime nobilem? (vitiavit miſer.
Pa. Neſcio. *Py.* atqui ſic inventa eſt: eam iſte
Ille ubi reſcivit factum frater violentiſſimus.
Pa. Quidnam fecit? *Py.* colligavit primum eum miſeris modis.

Pa. Colligavit! hem! *Py.* atque equidem orante ut ne id faceret, Thaide.
Pa. Quid ais? *Py.* nunc minitatur porro sese id, quod mœchis solet.
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. *Pa.* qua audacia
Tantum facinus audet? *Py.* quid ita tantum? *Pa.* an non hoc maxumum est?
Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretricia
Deprendi quemquam? *Py.* nescio. *Pa.* at hoc nesciatis, Pythias,
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. *Py.* hem!
Obsecro, quis est? *Pa.* ne quam in illum Thais vim fieri sinat. (vide, Parmeno,
Atque adeo autem cur non egomet introeo? *Py.*
Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quidquid factum est, ex te esse ortum. *Pa.* quid igitur faciam, miser?
Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.
Dicam huic, an non? dicam hercle; etsi mihi magnum malum (*Py.* sapis:
Scio paratum: sed necesse est, huic ut subveniat.
Ego abeo intro: tu isti narrato omnem rem ordine, ut factum siet.

Pa. Hem colligavit? Py. atque id deprecante illum Thaide ne id faceret. Pa. Quid ais? Py. Nunc minitatur se se id facturum, quod adulteris fieri solet: quod sumi supplicium non adhuc vidi, neque videre velim. Pa. Quis ita audax, & temerarius, ut tantum facinus audeat? Py. Quid ita tantum ais? Pa. An non hoc maximum est? Quisquamne hominum unquam vidit ullum in adibus meretriceis, corripi pro mœcho? Py. Hoc nescio. Pa. At ne hoc ignoretis, Pythias, nuncio, denuncio vobis, illum esse nostri heri filium. Py. Hem! quaso an is est? Pa. Ne quam in illum violentiam exerceri Thais permittat. Imò etiam, cur non ego intrò domum irrumpo? Py. Ne hoc facias: cave: nec enim illum juveris & te perditum ieveris. Hoc enim credunt te hujus, quod factum est, quantumcunque sit, esse auctorem. Pa. Quid igitur faciam, infelix? Quidve aggrediar? Ecce autem aspicio senem herum è villa in urbem revertentem. Num illi dicam filii periculum, an non? Nunciabo per Herculem, quamvis noverim mihi magnum malum inde natum iri, sed necesse est hanc dicere, ut illi auxilietur. Py. Sapis, qui hoc facturus sis. Ego intrò domum eo. Tu hero tuo recense ex ordine, ut omnia facta sunt.

ACTUS V. SCENA VI.

LACHES. PARMENO.

La. EX meo propinquo rure hoc capio commodi! Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Ubi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed estne ille noster Parmeno? & certe ipsus est.
Quem præstolare, Parmeno, hîc ante ostium?
Pa. Quis homo est? hem, salvum te advenire, here, gaudeo.

La. Ex meo suburbano prædio hanc commoditatem habeo, quod neque ruris, neque urbis fastidium me unquam valde capit, ubi alterutrius cœpit satietas fieri, locum alterum altero muto: sed estne ille noster servus Parmeno? & certè ipse est. Quem expectas Parmeno, ante has fores? Pa. Quis homo me appellat? Ehem! salvum te redire, here, gaudeo.

La. Quem præſtolare? *Pa.* perii: lingua hæret metu. *La.* hem!
Quid eſt? quid trepidas? ſati' ne ſalvæ? dic mihi.
Pa. Here, primũ te arbitrarii id, quod res eſt, velim:
Quidquid hujus factũ eſt, culpa non factũ eſt mea.
La. Quid? *Pa.* recte ſane interrogaſti, oportuit
Rem prænarraſſe me: emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. *La.* cui? *Pa.* Thaidi.
La. Emit! perii hercle: quanti? *Pa.* viginti minis.
La. Actum eſt. *Pa.* tum quandam fidicinam amat hic Chærea.
La. Hem! quid? amat? an ſcit jam ille quid meretrix ſiet?
An in Aſtu venit? aliud ex alio malum. (facit,
Pa. Here, ne me ſpectes: me impulſore hæc non
La. Omitte de te dicere: ego te, furcifer,
Si vivo: ſed iſtuc, quidquid eſt, primum expedi.
Pa. Is pro illo Eunucho ad Thaidem deductus eſt.
La. Pro Eunuchon'? *Pa.* ſic eſt, hunc pro mœcho poſtea
Comprehendere intus & conſtrinxere. *La.* occidi.
Pa. Audaciam meretricum ſpecta. *La.* munquid eſt
Aliud mali damnive, quod non dixeris,
Reliquom? *Pa.* tantum eſt. *La.* ceſſon' huc introrumpere? (re ſit malum:
Pa. Non dubium eſt, quin mihi magnum ex hac
Niſi quia neceſſe fuit hoc facere, id gaudeo
Propter me hiſce aliquid eſſe eventurum mali:
Nam jam diu aliquam cauſſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

La. Quem exspectas? Pa. *Occidi. Lingua hæret palato præ metu.* La. *Hem! cur contremiſcis? Satiſne domi ſalvæ ſunt res noſtræ? Dic mihi.* Pa. *Here, te primum te arbitrari velim; quidquid hujus rei, de quâ quæritur, factum eſt, culpâ meâ factum non eſt.* La. *Quidnam eſt?* Pa. *Recte quidem interrogaſti: nam ante me narraſſe oportuit rem quæ te abſente evenit. Thadria emit quendam Eunuchum, quem donaret illi.* La. *Cuinam?* P. *Thaidi.* La. *Occidi per Herculem. Quanto pretio?* Pa. *Pretio viginti minarum* La. *Actum eſt de me.* Pa. *Tum quandam Charea fidicinam amat hic apud Thaidem.* La. *Hem! quid? amat? an jam didicit quid ſit meretrix? An in aſtu (in urbem) ex Piræeo venit? Aliud ex alio malum oritur.* Pa. *Here, me ne minacibus oculis intuearis, non ego eum ad hoc faciendum impuli.* La. *Deſine de te verbum facere, ego, te furcifer, ſi vitam Dii prorogant, male mulctabo: ſed iſtud, quodcumque eſt, paucis verbis enarra.* Pa. *Is (Charea) pro Eunucho Thaidi traditus eſt.* La. *An pro Eunucho?* Pa. *Sic eſt: hunc poſtea intus comprehenderunt, & colligaverunt.* La. *Interii.* Pa. *Temeritatem meretricum conſidera* La. *An aliud mali, damnive, quod non dixeris, adhuc tibi dicendum reſtat?* Pa. *Nihil præterea eſt.* La. *Quid moror, quin intrò has ades impetum faciam?* Pa. *Certum eſt mihi magnum ex hac re impendere malum: ſed neceſſe fuit hoc factum reſenescenti, ut filio ſuo Charea ſuccurreret. Ex hoc gaudeo hiſce meretricibus, mei cauſâ, aliquod malum factum iri: nam jam pridem aliquam cauſam quærebat habere ſenex, ut aliquod inſigne facinus in meretrices iſtas ederet: is nunc invenit.*

ANNOTATIONES.

9 *Te arbitrari, quod res eſt, velim.*] Se Parmeno excuſat, & purgat antequam accuſetur; quæ Orationis perturbatio animum male conſcium arguit.

17. *An in Aſtu venit.*] Athenienſes urbem ſuam Aſtu vocabant Cicero primo de legibus: *Theſeus*, inquit, *eoſdem migrare ex agris, & in Aſtu quod appellatur, omnes ſe conferre juſſit.* Ἄστυ Græcè ſignificat *Urbem*. Cæterum Athenæ in duas diviſæ erant partes, Urbem quæ dicta ἄστυ, & portum qui Πειραιεὺς vocatum eſt: eas autem partes unus complectebatur ambitus, ſed ita ut Plebeii & Democratiæ fautores in regione Piræei agerent, elegantiores nobilioreſque Aſtu incolerent. A potiori igitur parte & ad portus diſcrimen ἄστυ & ἄστιος nominabant, *Urbem* & *Urbanos*.

18 *Furcifer.*] Dicebatur ſervus, qui ob leve delictum cogebatur à domino ignominiæ magis, quam ſupplicii cauſâ, in vicinis furcam in collo ferre, ſubligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum ſuum, ſimulque monere cæteros ne ſimile quid admitterent.

ACTUS V. SCENA VII.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. NUnquam ædepol quidquam jam diu, quod magis vellem evenire, (errans.
Mî evenit, quã quod modò senex intro ad nos venit
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, sciebam.
Pa. Quid hoc autem est? Py. nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.
Sed ubi, obsecro, est? Pa. me quærit hæc? Py. atque eccum video: adibo.
Pa. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? Py. perii. (rogitas?
Defessa jam sum misera te ridendo. Pa. quid ita? Py.
Nunquã pol hominẽ stultiorẽ vidi, nec videbo: ah!
Non pote satis narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiã primo callidum & desertũ credidi hominẽ.
Pa. Quid? Py. illicone credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii: te autore quod fecisset
Adolescens, ni miserum insuper etiã patri indicares?
Nam quid illi credis animi tũ fuisse, ubi vestẽ vidit
Illam esse eum indutum pater? quid? jam scis te periisse?
Pa. Ehem, quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam rides? (nimium.
Itan' lepidũ tibi visum est, scelus, nos irridere? Py.
Pa. Siquidem istuc impune habueris. Py. verum.
Pa. reddam hercle. Py. credo: (nitare:
Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod mi-
Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas (edet.
Flagitiis, & eundem indicas: uterq; in te exempla
Pa. Nullus sum. Py. hic pro illo munere tibi honos est habitus: abeo. (perii.
Pa. Egomet meo indicio miser quasi sorex, hodie

Py *Nunquam Ædepol quidquam jucundius quod magis mihi optarem accidere, hunquam accidit, quam quod modo senex Laches intro domum ad nos venit, falsò existimans filium suum esse constrictum. Soli mihi risum præbuit, quæ causam, cur metueret, noveram.* Pa. *Quid autem hoc est, quod loquitur Pythias?* Py. *Nunc propter id prodeo foras, ut Parmenonem adeam & alloquar; sed ubi quæso est,* Pa. *An me quæri hæc?* Py. *Atque ecce eum video, ad eum ibo* Pa. *Quid est, insana? quid tibi vis? quid tam effuse rides? perseverasne ridere?* Py. *risu morior. delassa sum, misera jam te deridendo.* Pa. *Quid ita?* Py. *Quærisne? num ignoras? nunquam pol quemquam ineptiorem cognovi, nec cognoscam: ah, neque satis verbis exponere quos risus excitaveris intus in ædibus; atqui primò te cautum, intelligentem, & facundum esse existimavi* Pa. *Quid?* Py. *An statim fidem adhibere dictis meis debuisti? An te pœnitebat flagitium, quod tu impulsore commisisses adolescens Charea, nimis leve fuisse, nisi amplius miserum illum patri proderes & deferres? Nam quomodo eum affectum fuisse putas, ubi se vidit à patre deprehensum esse, in illâ veste Eunuchi? quid est? scisne de te jam actum esse?* Pa *Hem! quid dixisti, deterrima? An mentita es, cum mihi dixisti Chæream à Chremete collegatum fuisse? etiam pergis videre? Itane urbana & lepida existimari voluisti, sic ista, si nos ludibrio haberes?* Py. *Valde hoc visum est mihi lepidum.* Pa. *Si quidem id insultum tuleris, tum demum id lepidum tibi videri dicas.* Py. *Quasi vero id valde metuam.* Pa. *Par tibi hercle referam* Py. *Credo, sed in longam diem forte accidet illud, quod nobis minitaris: tu jam prudens & trabe vapulabis, qui imprudentem adolescentem spectatum, & insignem flagitiis reddis & eundem etiam prodis, & denuncias. Utraque, pater, & filius, in te pœnas exercebunt, quæ sint documento cæteris, ne dilinquant.* Pa. *Perii* Py. *Ejusmodi honestabi & palmarium defertur pro Eunucho quem dono Thaidi adduxisti? Discedo.* Pa. *Egomet me indicans sermonibus meis, quasi sorex accurru, & sponte se prodens, mihi perniciem attuli.*

ANNOTATIONES.

3. *Mihi sola*] Vetuste pro *soli*.

6. *Quid est, inepta? quid tibi vis?*] Conspecto servo cœpit ancilla erumpere in risum, adeo ut sibi temperare non posset.

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO. THRASO.

Gn. *Cur venimus huc, nunc cum Thais tibi irata eſt? qua ibi ſpes eſt, quod conſilium ut venias? Quod captum tuum eſt Thraſo?* Th. *Ut Thaidi me dedam villum, & faciam quæcumque imperabit.* Gn. *Quid eſt?* Th. *Quare minus ſerviam Thaidi quam Hercules ſervivit Omphale.* Gn. *Exemplum mihi gratum eſt. Utinam tibi videam demulceri calceamento caput. Sed quid? fores ejus ſtrepuere.* Th. *Perii! Quid autem hoc eſt mali! Hunc ego nunquam conſpexeram, & nunc hic, quidnam celerans hinc latus foras exſilit?*

Gn. QUid nunc? qua ſpe, aut quo conſilio huc imus? quid inceptas, Thraſo?

Th. Egone? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubeat. *Gn.* quid eſt?

Th. Qui minus huic, quam Hercules ſervivit Omphalæ? *Gn.* exemplum placet.

Utinam tibi commitigari videam ſandalio caput.

Sed quid? fores crepuere ab ea: perii. *Th.* quid autem hoc eſt mali?

Hunc ego nunquam videram: etiam quidnam properans hinc profilit?

ANNOTATIONES.

3. *Quam Hercules ſervivit Omphale*] Omphales Lydiæ Reginæ amore captus, Hercules eò ſe demiſit, ut leonis exuvium, clavamque & arma ipſi geſtanda concederet: ipſe vero muliebri habicu inter virgines neret.

4 *Commitigari videam ſandalio caput.*] Sandalium eſt calceamentum muliebre, quo Omphale Herculem, ſi penſum in lanificio non abſolviſſet, cædere ſolebat.

5. *Quid autem eſt hoc mali?*] Eunuchi habitu Chærea, ſed virili confidentia profilit è domo Thaidis, & militem velut novi rivalis terret aſpectu.

ACTUS V. SCENA IX.

CHÆREA. PARMENO. PHÆDRIA. GNATHO. THRASO.

Ch. *O Populares viri, ô Cives, ecquis hodie extat me beatior? Nemo unus per Herculem: nam in me omnino Dii ſpecimen dederunt ſuæ poteſtatis, cui tam ſubito tot ſimul & cumulate bona contigerunt.* Pa. *Quamobrem hic lætitia exultat?* Ch. *O Parmeno mi, ô omnium mearum voluptatum inventor, inceptor, perfector, ſciſne quibus abunde gaudiis? Sciſne Pamphilam meam aguitam fuiſſe Civem Atticam?* Pa. *Inaudivi.* Ch. *Sciſne promiſſam mihi in uxorem?* Pa. *Bene, ita me Dii ament, factum.* Gn. *Audiſtin, Thraſo, quid ille dicit?* Ch. *Tum autem gaudeo, Phædria*

Ch. O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior?

Nemo hercle quiſquam: nam in me plane Dii poteſtatem ſuam

Omnem oſtendêre, cui tam ſubito tot congruerint commoda.

Pa. Quid hic lætus eſt? *Ch.* ô Parmeno mî, ô mearum voluptatum omnium

Inventor, inceptor, perfector, ſcin' me in quibus ſim gaudiis?

Scis Pamphilam meam inventam civem? *Pa.* audivi. *Ch.* ſcis ſponſam mihi?

Pa. Bene, ita me Dî ament, factum. *Gn.* audin' tu illum quid ait? *Ch.* tum autem Phædriæ,

Meo fratri gaudeo, amorem esse omnem in tranquillo: una est domus: (dem:
Thais patri se commendavit in clientelam & fi-
Nobis dedit se. *Pa.* fratris igitur Thais tota est?
Ch. scilicet.
Pa. Jam hoc aliud est quod gaudeamus, Miles pellitur foras.
Ch. Tum tu, frater ubi ubi est, fac quam primum audiat. *Pa.* visam domi.
Thr. Nunquid, Gnatho, dubitas: quin ego nunc perpetuo perierim? *Gn.* sine
Dubio opinor. *Ch.* quid commemorem primum, aut quem laudem maxume?
Illumne qui mihi dedit consilium ut facerem; an me qui id ausu' sim
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tam opportune in unum concluſit diem? an
Mei patris festivitatem & facilitatem? ô Jupiter,
Serva obsecro hæc nobis bona. *Ph.* Dii vostram fidem! incredibilia
Parmeno modò quæ narravit: sed ubi est frater?
Ch. præsto est. *Ph.* gaudeo.
Ch. Satis crede, nihil est Thaide hac, frater, tua dignius (liæ. *Ph.* hui mihi,
Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix fami-
Illam laudas? *Thr.* perii, quanto spes est minu', tanto magis amo.
Obsecro, Gnatho, in te spes est. *Gn.* quid vis faciam? *Thr.* perfice hoc
Precibus, pretio, ut hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.
Gn. Difficile est. *Thr.* si quid collibuit, novi te: hoc si effeceris, (tatum feres.
Quodvis donum & premium à me optato, id opGn. Irane? *Thr.* sic erit. *Gn.* hoc si efficio, postulo ut tua mihi domus
Te præsente, absente, pateat; invocato ut sit locus
Semper. *Thr.* do fidem ita futurum. *Gn.* accingar.
Ph. quem hic ego audio?

fratri meo omnem amorem ex toto acquisitum esse sine meâ cujusquam rivali. Una est familia. Thais se in clientelam & fidem patris dedit. Pa. Fratris tui igitur Thais tota est in potestate? Ch. omnino. Pa. Jam alia insuper nobis causa gaudii. Thrasonem excluditur à Thaide. Ch. Tu, Parmeno, da operam ut Phædria frater ubicumque sit, hæc resciat. Pa. Visam domum, num is forte ibi sit. Thr. Nunquid, Gnatho, dubitas me perisse. Gn. Non dubito; imò certo credo. Ch. Quid primum memorem, aut quem laudibus extollamus? Illumne qui mihi fuit sit, ut facinus exequerer? an me qui absis fuerim illud aggredi? an partem laudis tribuam fortunæ quæ direxit? quæ tot, tantasque res opportune uno absolvit die? an mei patris humanitatem & comitatem? O Jupiter, sic precor ut perpetua sint nobis hæc bona. Ph. Dii vestram fidem! quæ modo Parmeno incredibilia commemoravit? Sed ubi est frater? Ch. Præsto est, hic præsens est. Ph. Lætor. Ch. Vero credo. Nulla est mulier, tua illa Thaide dignior, quæ ametur, frater: ita favet nostra omni familia. Ph. Mihi verò illam laudas, qui hanc amo & quanti sit scio. Th. Occidi. Quanto minus spei restat, tanto magis amens ardeo. Obtestor te, Gnatho, omnem spem in te posui. Gn. Quid vis faciam. Th. Perfice precibus, pretio, ut mihi alicubi locus tandem restet certus, in amore Thaidis. Gn. Difficillimè id fieri potest. Th. Novi ingenium tuum, si tibi quid placet, id facile effingis: si hoc mihi adeptus fueris, cujusvis doni & præmii optionem tibi do. Opta, optatum à me accipies. Gn. Irane ais? Th. Aio. Gn. Si hoc efficio, postulasne tua domus mihi semper fores apertæ sint, sive adsis, sive absis, ut invitatus fuerim. Th. Polliceor tibi, meamque fidem obligo, hoc ita fore ut petis. Gn. Aggrediar. Ph. Quem hic ego audio?

O Thraſo tunt hic es? Th. Salvi ſtote. Ph. Tu fortaſſe ignoras, quæ hic facta fuerint. Thr. Minime ignoro. Ph. Cur ergo in his urbis partibus te conſpectui meo offers? cur non hinc abis? Th. Vobis confiſus hic adſum. Ph. Scis quam confidere debeas? Miles, denuntio tibi, ſi poſthac te unquam in hac platea forte obvium habuero, nihil cauſæ erit, quod dicas mihi, quemdam alium quærebam, aut, iter mihi hac fuit: illius peribis. Gn. Eja non ſic convenit facere. Ph. Satis hoc ſufficiat dictum tibi fuiſſe. Gn. Non vos cognoſco tam ſuperbos eſſe. Ph. Sic fiet. Gn. Prius audite quæ breviter dicam: hæc ubi dixero, ſi grata fuerint, facite. Ph. Audiamus. Gn. Tu abſcede paululum iſthuc, Thraſo. Primum hoc vos rogo, ut mihi credatis, me quicquid in hac re facio, me in primis mei gratia id facere: verum ſi idem quoque vobis utile eſt, ſtultitia eſt, ſi id non faciatis. Ph. Quidnam hoc eſt? Gn. Ego ne competitorem Militem in amore tibi eſſe patiaris, Phædria, tibi expedire arbitror. Ph. Hem! ut competitorem patiar? Gn. Cogita modo, Phædria: tu, mehercule cum Thaide laute & sumptuoſe convivaris, nam etiam delicatis & amplis conviviis delectari ſolet. Quod vero ei das, parum tibi eſt, & neceſſe eſt multum aliunde lucrari Thaidem ut tuo amori ſatisfaciat, ne lenque pretio hoc tibi conſtet. Ad hanc rem omnia, nemo eſt magis idoneus, nec magis utilis tibi, quam hic Thraſo. Principio multum largiri poteſt, & nemo eſt qui det largius. Stolidus eſt, illepidus, ignavus, ſomno dies, noctesque immerſus eſt, neque timendum eſt ne à muliere magis quam tu, ametur; facile illum expulſris, quandocunque libebit. Ph. Quid nobis agendum eſt? Gn. Inſuper hoc quoque, quod ego præcipuum exiſtimo,

O Thraſo! *Th.* ſalvete. *Ph.* tu fortaſſe quæ facta hîc ſient
Neſcis. *Th.* ſcio. *Ph.* cur te ergo in his ego conſpicor regionibus?
Th. Vobis fretus. *Ph.* ſcin' quam fretus? Miles, edico tibi,
Si in platea hac te offendero poſt unquam, nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hac habui; periiſti. *Gn.* Eja, haud ſic decet.
Ph. Dictum eſt. *Gn.* non cogniſco veſtrum tam ſuperbum. *Ph.* ſic erit.
Gn. Prius audite paucis: quod cum dixero, ſi placuerit,
Facitote. *Ph.* Audiamus. *Gn.* tu concede paulum iſtuc, Thraſo.
Principio ego vos ambo credere hoc mihi vehementer velim,
Me hujus quidquid faciam, id facere maxumè cauſſa mea:
Verum idem ſi vobis prodeſt, vos non facere inſcitia eſt.
Ph. Quid id eſt? *Gn.* Militem ego rivalem recipiendum cenſeo. *Ph.* hem!
Recipiendum! *Gn.* cogita modo: tu hercle cum illa, Phædria,
Et libenter vivis: etenim bene libenter victitas,
Et quod des paulum, & neceſſe eſt multum accipere Thaidem,
Ut tuo amori ſuppeditare poſſit ſine ſumptu tuo; ad (tuo
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex uſu
Nemo eſt: principio & habet quod det, & dat
nemo largius.
Fatuus eſt, inluſus, tardus, ſtertit noctesque & dies,
Neque tu iſtum metuas, ne amet mulier: pellas facile ubi velis.
Ph. Quid agimus? *Gn.* præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto,

ANNOTATIONES.

12. *In his regionibus*] Gall. *En ces quartiers* Ang. *In theſe Parts.* Nam Urbs in Regiones, Regio in Vicos, Vici in ædes diviſi ſunt.

38. *Tu concede paulum iſtuc Thraſo.*] Id facit Gnatho, ne Miles ſe vituperari audiat.

Accipit

Accipit hominem nemo melius prorsùs, neq; prolixius.

Ph. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus eſt. *Ch.* idem arbitror.

Gn. Recte facitis: unum etiam hoc vos oro, ut me in veſtrum gregem

Recipiatis: ſatis diu hoc jam ſaxum volvo. *Ph.* recipimus.

Ch. Ac libenter. *Gn.* at ego pro iſtoc, Phædria, & tu, Chærea,

Hunc comedendum & deridendum vobis præbeo. *Ch.* placet.

Ph. Dignus eſt. *Gn.* Thraſo, ubi vis, accede. *Th.* obſecro te, quid agimus?

Gn. Quid? iſti te ignorabant: poſtquam eis mores oſtendi tuos,

Et collaudavi ſecundum facta & virtutes tuas, 60

Impetravi. *Th.* bene feciſti: gratiam habeo maximam.

Nunquam etiam fui uſquam, quin me omnes amarent plurimum.

Gn. Dixin' ego vobis, in hoc eſſe Atticam elegantiam?

Ph. Nil præter promiſſum eſt: ſite hac: vos valete, & plaudite.

nemo hominem convivio excipit liberalius neque lautius & magnificentius. Ph. *Nimirum hoc homine omne modo nobis uſus eſt.* Ch. *Idem judico.* Gn. *Recte vobis proſpicitis. Unum etiam eſt quod à vobis poſtulo, ut me in veſtram ſodalitatem admittatis. Satis diu hunc lapidem molior: jamdius id conor.* Ph. *Admittimus.* Ch. *Idque libenti animo facimus.* Gn. *At ego pro iſta gratia, Phædria, tuque, Charea, hunc Militem vobis comedendum & deridendum propino: hunc vobis trado, ut ejus ſumptibus lauta, & copioſa convivia faciatis, eique ex ſolito illudatis.* Ch. *Gratum hoc nobis eſt.* Ph. *Dignus eſt Thraſo, qui ſic tractetur.* Gn. *Thraſo, quando libebit, accede.* Th. *Accedo, quid egiſti?* Gn. *Iſti ingenium tuum non cognoverant: poſtquam eis expoſui mores tuos, neque etiam laudibus extuli, prout facta tua & virtutes merentur, impetravi ab eis quod volebat.* Th. *Bene meritus es de me: gratiam habebo maximam. Numquam etiam ubicumque fui, ullus extitit, qui me ſuntuose amore non complecteretur.* Gn. *Nonne ita eſt, ut vobis dixi, Thraſonis eloquentiam eſſe plane Atticam?* Ph. *Nihil, Gnatho, omiſſum eſt à te, de Thraſonis virtutibus ſcilicet. Ite hàc omnes. Vos valete & plaudite.* Calliopius recenſui.

ANNOTATIONES.

57 *Propino*] Græcus in conviviis mos fuit, præguſtandi vinum, priuſquam poculum alteri traderetur: unde προπίνειν & propinare dicuntur, propinantes autem ſublatum poculum oſtentabant, nominantes cui erant illud traditurî.

P. TERENTII
CARTHAGINENSIS AFRI
Heautontimorumenos.

Acta ludis Megalensibus, L. Cornelio Lentulo, & L. Valerio Flacco Ædilibus Curulibus. Egit L. Ambivius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudii. Græca est Menandru. Acta I. *Tibiis Imparibus. Deinde duabus Dextris. Acta etiam* III. *M. Juventio & Ti. Sempronio Coss.* Anno ab urbe Condita DXCI. Ante Christum natum CLXI.

Interpretatio Epigraphes.

HÆC fabula Græca Menandri Latina facta à Terentio, nomen Græcum retinuit ἑαυτὸν τιμωρούμενος, id est, *Seipsum punions.* Acta est Ludis sacris Cybele magnæ Deorum matri: L. Cornelio Lentulo, & L. Valerio Flacco, Ædilibus Curulibus. Egit Ambivius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudii (Filius supple) Acta primum tibiis imparibus; hoc est dextra, & sinistra: deinde duabus dextris. Prior est modus Phrygius, Alter Lydius, ut diximus. Quod cùm fiebat, adscribi Scenæ solebat, M. M C. *Mutantur modi cantici.* Acta etiam tertiò M. Juventio, & T. Sempronio Consulibus.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

CHREMES, senex. A χρέμπτεσθαι, screare, quòd senes screare soleant.
CLITIPHO, adolescens. A κλειτὸς, inclytus, & φῶς, lux, q. d. inclytum lumen.
SYRUS, servus. A patria Syriâ dictus.
MENEDEMUS, senex, Cliniæ pater. A μένος, robur, & δῆμος populus. q. d. Robur populi.
CLINIA, adolescens. A κλίνω, inclino. Vel à κλίνη, lectus nuptialis; nam Antiphilam uxorem duxit.
DROMO, servus. A δρόμος, cursus.
SOSTRATA, Chremetis uxor. A σώζω, servo, ut quæ filiam exponi jussam conservavit.

BACCHIS,

BACCHIS, meretrix. A βάκχος, propter ebrietatem vel inſaniam.
PHRYGIA ancilla. A patria nominata.
NUTRIX.
ANTIPHILA, ab ἀντὶ contra, & φίλη amica. Quaſi contra, & viciſſim amans.

ARGUMENTUM.

CLINIA juvenis, Menedemi filius, Antiphilam, Philteræ Anus Corinthiæ creditam filiam, perditè amare cœpit; quod ubi reſcivit pater Menedemus, iniquo animo tulit; ita ut aſſiduis jurgiis militatum in Aſiam abire coëgerit; ſed poſtea facti vehementer pœnitens, agrum emit, quem aſſidue exercens, ſenectutem miſeris modis excruciabat ſuam, & ſupplicium abſenti filio ſuæ dabat ſævitiæ. Clinia vero poſt tres menſes revertitur; & clam patre, cujus duritiam verebatur, ad Clitiphonem Chremetis filium, ſodalem ſuum divertit, mittitque accerſitum Antiphilam. Syrus ſervus Clitiphonis non tantum illam, ſed etiam Bacchidem meretricem à Clitiphone amatam ſecum adducit. Hanc adoleſcentes Antiphilam eſſe, Cliniæ amicam, ſimulant; Antiphilam vero Bacchidis ſervam eſſe Chremeti perſuadent. Dum hæc aguntur, Soſtrata Chremetis uxor, Antiphilam ſuam eſſe filiam, ex annulo, cum quo expoſita fuerat, cognovit, & gaudio exiliens omnem rem defert ad virum Chremetem, qui repertam eſſe filiam ipſe quoque gaviſus eſt. Jam omnia in tranquillo erant, abſque Bacchide fuiſſet, cui Clitipho decem minas promiſerat, quæ quoquo modo ei conficiendæ erant; ne aliqua ratione eam Chremes filii amicam eſſe reſciſceret. Syrus igitur ſuis technis hanc ſummam à Chremete elicit. Dehinc Antiphila Cliniæ in uxorem datur, Chremes Bacchidem à Clitiphone filio amari animadvertit: iraſcitur, minitatur, ſed Menedemi & uxoris precibus delinitus ignoſcit Clitiphoni, & aliam dat ei uxorem.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militem proficiſci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animique ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox ut revorſu eſt, clam patrem divortitur
Ad Clitiphonem: is amabat ſcortum Bacchidem.
Cum accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac ſervolæ

INTERPRETATIO.

Pater Menedemus juſto ſevertor Cliniam filium coegit vitam jurgiis, cum Antiphilam amaret, ad bellum ire, & ipſe Menedemus pœnitentia ductus talis duritiei, ſeipſum cruciabat in animo. Statim ut ipſe Clinia rediit militiâ, neſciente patre divertit, & ſe recipit apud Clitiphonem, Chremetis filium. Is Clitipho captus erat amore Bacchidis meretricis. Quum Clinia accerſitum miſiſſet Antiphilam, cujus videndæ ingenti deſiderio flagrabat, Bacchis etiam venit cum Antiphila, qua ſervili

Habi-

habitu indita est, quasi soror Bacchidis serva. Id factum fuit, ut hanc rem patri suo occultaret Clitipho, ne ille animadverteret Bacchidem à se amari. Hic Clitipho à Chremete extorquet pro Bacchide amica decem minas, arte, & astutia Syri servi. Antiphila reperitur soror Clitiphonis, & filia Chremetis. Clinia hanc duxit uxorem, Clitipho aliam accipit, dimissa Bacchide.

Habitum gerens Antiphila; factum id, quo pater
Suum celaret Clitipho: hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à sene:
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

ANNOTATIONES.

Decem minas.] Scriptores Latini pariter & Græci drachma & denario promiscue usuntur: denarius autem Romanus valet sex assibus nostris Turonensibus, ut drachma Attica. Mina Attica habet centum drachmas: igitur decem minæ Atticæ, valent centum Coronatis nostris, sive trecentis libris Turonensibus: nam mina decem coronatis æquivalet.

PROLOGUS.

Ne quis vestrum, qui audietis, miretur, cur Terentius noster Poeta, mihi seni dederit officium recitandi Prologi, quod solet fieri ab adolescentibus: Ego sum primum vobis aperiam, deinde enarrabo, quare in scenam prodierim. Ego sum hodie recitaturus hanc Comœdiam integram, nominatam Heautontimorumenon, translatam ex integra Græca Menandri Comœdia, quæ facta est duplex (nimirum quia in hac Comœdia duo sunt filii familias amatores, duæ amicæ, duo senes, duæ servi, quæ omnia in Menandro erant simplicia) ex simplici argumento, quod præbuit Menedemus sæ labore & dolore macerans. Indicavi recenter esse ex Græca traductam, & quo nomine vocaretur. Nunc nisi arbitrarer plerosque vestrum, qui hic adestis, scire, qui composuerit & cuius autoris ea sit, id significarem. Nunc brevi sermone dicam, quamobrem has partes agendi apud vos susceperim; & hanc orationem recitandam dixerim. Poeta Terentius voluit me Oratoris officio fungi, ut hunc defensorem ab adversariis, & ab eorum infectationibus vestra protectione tutus esset, non Prologi præfationem agentis. Ipse Poeta voluit, ut orata ejus causa, judicaretis inter ipsum, & adversarios, meque recitatorem pro se, vobis exhibuit. Sed hic Actor (ego nempe qui ago, recito hanc Comœdiam) tantum ut ornatu loquendi, & suavitate pronunciandi consequetur;

NE cui sit vostrum mirum, cur parteis seni
Poëta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon:
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Novam esse ostendi, & quæ esset: nunc, qui
scripserit,
Et cuja Græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrum, id dicerem. (dabo:
Nunc, quam ob rem has parteis didicerim, paucis
Oratorem voluit esse me, non Prologum: 11
Vestrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,

ANNOTATIONES.

11. *Oratorem voluit esse me*] Id est, oratione à vobis petere, ut ne plus possit oratio iniquorum quam bonorum, ut æqui sitis, ut crescendi copiam faciatis iis qui novas exhibent Comœdias, æquo animo adhibitis ut liceat per silentium statariam agere Comœdiam.

11. *Non Prologum*] Orator est, cui causa defendenda datur: talem se esse, Auctor hujus Comœdiæ declarat, non Prologi recitatorem, qui argumentum narret, sed qui pro Terentio, causam apud Spectatores dicat, adversus rumores à Lucio Lavinio malevolo, ceteriscque adversariis contra Poëtam sparsos.

13. *Sed hic actor tantum poterit à facundia.*] Commendatio est sumpta à personis Actoris, & Poëtæ: & hic esse sensus videtur, Quamvis Poetæ inventio in hac Comœdia sit admodum artificiosa, & oratio commodè excogitata, ut nihil aptius & facundius esse possit, Actor tamen ita eleganter eam pronunciatione, voce & gestu corporis expeimet, ut eam gratam, & insignem magis efficiat.

Quan-

Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum.
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminasse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Num quod malevolus vetus poëta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicûm ingenio fretum. haud natura sua:
Arbitrium vestrum, vestra existimatio
Valebit: quam ob rem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquûm possit quàm æquûm oratio.
Facite, æqui sitis: date crescendi copiam
Novarum qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis: ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit servo currenti in via
Decêsse populum: cur insano serviat?
De illius peccatis plura decet, cum dabit
Alias novas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere ut liceat per silentium:
Ne semper servos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Avarus leno, assidue agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.

quantum Poëta valuit apte invenire (id est Actor studebit pronuntiatione suâ vobis placere sicut Poëta sua commoda inventione, & artificio Argumenti) qui composuit hanc orationem quam sum pronuntiaturus. Nam quod invidi divulgaverunt sermones ipsum Poëtam Terentium maculasse, & corrupisse multas Comœdias Græcas, quando fecit paucas Latinas: hic non inficiatur à se factum esse, ut ex multis Græcis pauca componerentur Latina, sequi non panitere affirmat, & se deinde iisdem facturum opinatur: habet enim autores bonos Nævium, Plautum, & cæteros Poëtas Comicos. Quâ imitatione putat sibi licere idem facere, quod illi fecerunt. Tum deinde quantum ad id pertinet quod vetus Poëta ille L. Lavinius malignus suis detractionibus jactitat Terentium animum appulisse subitò ad studium musarum & ad scribendas Comœdias: confisum potius ingenio, & industria suorum familiarium Scipionis, & Lælii, quam suâ naturâ, & arte, in hoc vestrum judicium & vestra sententia pendus, & auctoritatem habebit. Quapropter oro vos omnes ne sermo iniquorum plus valeat, quam sermo bonorum, & justorum. Curate, ut ex æquitate vestra hanc rem arbitremini. Facite potestatem ut augeatur, & incrementum capiat eorum fama & favor, qui dant copiam & facultatem spectandi novas fabulas Comicos, nullis erroribus & vitiis inquinatas. Ne Lavinius putet hoc dici sui causâ, cùm non ita multò antehac fecit in suo poëmate, ut populus decederet, & locum daret servo fatuo discurrenti per plateam contra decorum. Quasi vero populus obsequi & cedere debeat mancipio dementi? De Lavinii erroribus Poëta pluribus agit, quando edat alias novas fabulas, nisi finem imponit detractionibus, & dictis contumeliosis. Attente ergo & æquo animo placidâ & quietâ. Concedite ut usque ad exitum, cum silentio vestro possim recitare hanc Comœdiam statariam quæ motus non habet, neque turbas: ne semper servus festinans, senex iratus motus, parasitus vorax, calumniator impudens, leno pecuniæ avidus, mihi, qui senex sum, & quietem quærò, assidue sint repræsentandi cum vociferationes magnâ, & defatigatione. O vos spectatores! mei causâ, credite justam esse causam, cur petam, ut vos cum silentio attenti sitis, & ut in agendo aliqua parte laboris sublevor, ne mihi semper exhibendi sint, vel servus currens, vel senex iratus, vel parasitus edax, vel calumniator impudens, vel leno avarus.

ANNOTATIONES.

31. *Qui nuper fecit servo currenti.*] Lavinium perstringit qui in quadam Comœdiâ servum furentem, & discurrentem per vicos expresserat, & populum illius impetui cedentem: quod contra decorum est, disconveniens Comœdiæ, & nimis Tragicum, furentes in scenam Comicam inducere.

36. *Statariam agere.*] Romana Comœdia etiam dividitur in statariam, motoriam, & mixtam: in primâ res sunt quietiores, in alterâ magis turbulentæ, in tertiâ utrumque concurrit. Motoria est Amphitryo Plauti, stataria ejusdem Cistellaria, mixta Eunuchus Terentii, hanc Comœdiam Poëta vult esse statariam.

Mea

Nam Poëta qui novas Comœdias nunc faciunt, nullam mei farsi veteris Actoris rationem habent, & difficiliores ut agam Comœdias mihi mandant. Si qua comœdia hujusmodi est, ut in ea recitanda multum laboris exigatur, ad me venitur, ut eam agam: sin facilis est actu, si non moteria est, sed stataria, aliis Actoribus mandatur agenda. In hac stataria Comœdia sermo est nitidus, & purus. Periculum facite, tam in Comœdiis lenibus, quam laboriosis; tam in statariis, quam motoriis, qua sint ingenii mei vires in utrisque recitandis. Si quidem nunquam caro pretio artem meam æstimavi. & mihi putavi hoc lucrum ingens esse vestris commodis inservire & prospicere, exemplum in me proponite, & ita mihi favete, ut juvenes Actores prodituri vobis potius, quam sibi oblectationem afferre conentur, & potius gratiæ vestræ demerendæ, quam quæstus sui causa artem comicam exerceant.

Mea caussa, caussã hanc justã esse, animũ inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Si qua laborioſa est, ad me curritur:
Sin levis est, ad alium mox defertur gregem.
In hac est pura oratio, experimini,
In utranque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avare pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animũ induxi maximũ,
Quam maxume servire vostris commodis;
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quam sibi.

ANNOTATIONES.

41. *Mea caussa.*] Actor postulat ut ejus opera inserviat potius agendis Comœdiis statariis, quàm motoriis, cum Actor ipse sit senex, cui parci debeat.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Ch. Quanquam hæc notitia admodum nova inter nos est, inde nata quod prædium in hac vicinia emisti? nec ulla certe prior caussa alia est ejus notitiæ: cæterum vel virtus tua, vel vicinitas, quod non in extremâ parte amicitiæ pono me inducis, ut te familiariter & liberè moneam, te mihi videri contra similem tuam ætatem gerere, & præter quàm utilitas tua suadet. Nam proh Deorum atque hominum fidem! quid vis, aut quid petis? expleviſti annum sexagesimum aut eum excedis, ut conjecto, nemo possidet agrum fertiliorem neque pluris æstimatum in confinibus, neque plura mancipia quàm tu, habet, tamen tu ipse illorum officia facis: animo tam attento, quasi nullos habeas. Nunquam tam mane exeo, neque redeo domum tam sero, ut non videam te palâ, aut alio ferramento terram eruere in agro tuo,

Ch. QUanquam hæc inter nos nupera notitia admodum est,
Inde adeo quod agrum in proxumo hîc mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quidquam fuit;
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præterquàm res te adhortatur tua.
Nã prô Deûm atq; hominũ fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo, ut conjicio: agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii majoris nemo habet.
Servos complures: Proinde quasi nemo fiet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neq; tam vesperi
Domũ revertor, quin te in fundo conspicer

Fodere,

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre: denique
Nullum remittis tempus, neque te reſpicis.
Hæc non voluptati tibi eſſe, ſatis certò ſcio.
At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet. 20
Quod in opere faciundo operæ conſumis tuæ,
Si ſumas in illis exercendis, plus agas.
Me. Chreme, tantumne ab re tua eſt otii tibi,
Aliena ut cures, eaque nihil quæ ad te attinent?
Ch. Homo ſum: humani nihil à me alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta; 26
Rectum eſt, ego ut faciam; non, ut deterream.
Me. Mihi ſic eſt uſus: tibi ut opus eſt facto, face.
Ch. An cuiquam eſt uſus homini, ſe ut cruciet?
Me. Mihi.
Ch. Si quid laboris eſt, nollem: ſed iſtud quid
mali eſt? 30
Quæſo, quid de te tantum meruiſti? *Me.* heu, hoi,
Ch. Ne lacryma, atque iſtuc, quicquid eſt, fac me
ut ſciam.
Ne retice, ne verere, crede, inquam, mihi:
Aut conſolando, aut conſilio, aut re juvero.
Me. Scire hoc vis? *Ch.* hac cauſſa equidem, qua
dixi tibi. 35
Me. Dicetur. *Ch.* at iſtos raſtros interea tamen
Depone, ne labora. *Me.* minime. *Ch.* quã rem agis?
Me. Sine me, vacivom tempus ne quod duim mihi
Laboris. *Ch.* non ſinam, inquam. *Me.* ah, non æ-
quom facis.
Ch. Hui tam, graveis hos, quæſo? *Me.* Sic meri-
tum eſt meum. 40
Ch. [Nunc loquere. *Me.* Filium unicum adoleſ-
centulum (Chreme:
Habeo: ah! quid dixi habere me? imo habui,
Nunc habeam, nec ne, incertum eſt. *Ch.* Quid ita
iſtuc? *Me.* ſcies.
Eſt è Corintho hîc advena anus paupercula.

aut arando laborare, aut aliquid onus gerere, denique nullum relaxas tempus, quin ſemper te fatiges, nec tuæ parcis valetudini. Pro certo comparatum habeo hoc ad delectationem tuam non fieri. At enim dices, tædet me operis, quod ſit hic à ſervis meis, qui nimis ceſſare ſolent, ideo operi manum tibi admovere: at ſi ſumas id laboris, quod perdis operando in agro, in aliis incitandis ad opus faciendum, magis utilitati tuæ proſpicias. Me. *O Chreme! tantumne tibi vacat à tuis negotiis, ut de alienis ſollicitus ſis, & præſertim de his quæ nihil ad te ſpectant?* Ch. *Ego me hominem eſſe cogneſco, nihil quod ad hominem pertinet, ad me non pertinere arbitror. Vel monendi causâ, vel inquirendi, me hæc tibi dicere puta: inquirendi cauſſa, ut ſi hoc quod facis, rectum eſt, ego quoque ſic faciam: monendi causâ, ut ſi rectum non eſt, id facere tibi diſſuadeam.* Me. *Utile eſt mihi ſic facere: tu facito ut tibi opus eſſe putas.* Ch. *An utile eſt cuiquam homini ut ſe torqueat, & affligat?* Me. *Mihi id utile eſt.* Ch. *Si quis labor eſſet neceſſarius, nollem te reprehendere, ſed quod infortunium eſt iſtuc quod pateris? obſecro, quid tam male de te meruiſti, ut te tam perdite afflictes?* Me. *Eheu me miſerum?* Ch. *Noli flere, fac ut ſciam: iſtud quidquid eſt, mihi celare, ne time, mihi fidem habe: levabo te hac moleſtia, aut conſolationem dando, aut conſulendo, aut reipſa tibi operam navando.* Me. *Vis ſcire quid hoc eſt?* Ch. *Ita certe volo, propter hanc cauſam, quam, tibi dixi, videlicet ut te juvem.*

Me. Dicetur tibi. Ch. *At interim, dum dices, depone iſtos raſtros.* Me. *Minime ſum depoſiturus.* Ch. *Ne laborare pergas, quid agis te ita macerando?* Me. *Patere me laborare, ut nullo non tempore, labore me exerceam.* Ch. *Non patior, inquam.* Me. *Ah! iniquè agis, qui mihi laboranti impedimento ſis.* Ch. *Hui! obſecro, tam ponderoſos portas hos raſtros?* Me. *Pœna, quâ dignus ſum, ſic poſtulat.* Ch *Nunc explica cauſam, cur te crucies.* Me. *Eſt mihi filius unicus adoleſcentulus. Ah! quid dixi, mihi eſſe, ô Chreme? ſed fuit mihi antehac: nunc utrum ſit, necne, dubium eſt.* Ch. *Cur iſtud, ita eſt, ut nunc non habeas filium?* Me. *Audies, vetula, egena, peregrina ex Corintho urbe Achaiæ, habitat in hoc oppido.*

ANNOTATIONES.

20. *Atqui hic dicet.*] Anthypophora, reſponſio ad ea quæ objici poſſent.

Ejus

Ille filius meus captus est amore animi vehementi filiæ hujus vicinæ, adeò ut fere jam haberet eam pro uxore. Fecit hæc omnia, me nesciente. Ubi id cognovi, repente cœpi tractare animum filii mei ægrum amore, inhumane & inclementer, neque ut debui, sed objurgabam eum quotidie violenter & more communi patrum. Hem! dicebam, an credis tibi permitti hujusmodi, qua facis, longiori tempore facere, me vivente, videlicet ut habeas amicam vice uxoris? Falleris opinione tuâ, si putas tibi hæc per me licere, nec meam mœsti voluntatem, Clinia. Ego volo te nominari filium meum, interea dum facies officium, quod te decet: at si talem non te præstas, ego excogitabo id, quod honestum & æquum est me agere contra te. Certe istud, quod facis, ex nulla causa nascitur, præterquam ex desidia, & nimia cessatione. Ego cum essem ea ætate, qua tu es, non indulgebam amori, sed discessi ex patria in Asiam, quia pauper eram, atque ibi mihi acquisivi armis pariter divitias & laudem. Tandem res eo plane deducta est, adolescentulus defatigatus fuit assiduas objurgationes audiendo, & eadem verba gravia & probra. Existimavit me ea quæ decent intelligere melius, & certius consulere, quæ è re sua essent, quam is ipse, propter ætatem meam. Profectus est in Asiam ad Regem Persarum, ut ei militaret. Ch. *Quid ais!* Me. *Abiit, me inscio, absens est jam per tres menses.* Ch. *Ambo estis culpandi, quamvis ille filii tui propositum animi verecundi est indicium, imò fortis & strenui.*

Ejus filiam amare cœpit perdite,
Prope jam ut pro uxore haberet: hæc clam me omnia.
Ubi rem rescivi, cœpi non humanitus.
Neque ut ægrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare; sed vi & via pervolgata patrum.
Quotidie accusabam: hem! tibine hæc diutius
Licere speras facere, me vivo patre,
Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego istuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Asiam abii hinc propter pauperiem, atq; ibi
Simul rem & gloriam armis belli repperi.
Postremò adeo res rediit: adolescentulus
Sæpe eadem, & graviter audiendo victus est:
Ætate me putavit & sapientia
Plus scire, & providere, quam se ipsum sibi.
In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme.
Ch. Quid ais? *Me.* clam me profectus, menses treis abest.
Ch. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est prudentis signum, & non instrenui.
Me. Ubi comperi ex iis, qui ei fuere conscii,
Domum revortor mœstus, atque animo fere
Perturbato, atque incerto præ ægritudine;
Adsido: accurrunt servi: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare: pro se quisque sedulò
Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam.
Ubi video hæc, cœpi cogitare; hem! tot mei
Solius soliciti sunt causâ, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me vestiant; sumptus domi

Me. Postquam cognovi ex sodalibus eum discessisse, qui id sciebant, domum redeo tristis, atque animo penitus commoto, & perplexo pra animi dolore: sedeo, servi celeriter ad me accedunt: educunt pedibus calceamenta. Video alios properare, parare lectulos discubitorios, cœnam curare: quisq; pro virili sua parte efficiebat diligenter, ut mihi mitigarent hanc tristitiam. Postquam vidi, qua servi faciebant, considerare cœpi; hem! tot servi sunt anxii mei solius gratiâ, ut mihi soli satisfaciant, & morem gerant. An æquum est, ut tot ancillæ vestitus me induant? ut ego tantas impensas solus domi

ANNOTATIONES.

66. *Quid ais.*] Admirantis potius quam interrogantis.

71. *Socces*] Socci sunt calceamenta humilia, quibus maxime utebantur Comœdi, sicut Cothurni propriu Tragœdorum, altiores soccis.

Tantos

Tantos ego ſolus faciam? ſed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam ampliùs,
Quod illa ætas magis ad hæc utenda idonea eſt,
Ego eum hinc ejeci miſerum injuſtitia mea.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam; nam uſq; dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patria ob meas injurias,
Interea uſque illi de me ſupplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi ſerviens.
Ita facio prorſus, nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec veſtimentum: conraſi omnia,
Ancillas, ſervos, niſi eos, qui opere ruſtico
Faciundo facile victum exercerent ſuum,
Omnes produxi ac vendidi: inſcripſi illico
Ædeis: mercedem quaſi talenta ad quindecim
Coëgi: agrum hunc mercatus ſum: hîc me exerceo.
Decrevi, tantiſper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miſer;
Nec mihi fas eſſe ulla me voluptate hîc frui,
Niſi ubi ille huc ſalvos redierit meus particeps.
Ch. Ingenio te eſſe in liberos leni puto, &
Illum obſequentem, ſi quis recte aut commode
Tractaret. Verum neque tu illum ſatis novetas,
Nec te ille, hoc ubi fit, ibi non vere vivitur.
Tu illum, nunquam oſtendiſti, quanti penderes,
Nec tibi ille eſt credere auſus quæ eſt æquũ patri.
Quod ſi eſſet factum, hæc nunquam eveniſſent tibi.
Me. Ita res eſt, fateor: peccatum à me maximum eſt.
Ch. Menedeme, at porro recte ſpero; & illum tibi
Salvum affuturum eſſe hîc confido propediem.
Me. Utinam ita Dii faxint. *Ch.* facient: nunc, ſi
commodum eſt,

faciam? ego inquam, qui expuli meis ædibus unicum filium? Clinium, miſere afflictum injuriâ, quem conveniebat uti æqualiter his ſumptibus & ſervis, aut etiam magis, quod ætas juvenilis ad utendum his eſt aptior. Certe exiſtimem me quavis pœna dignum eſſe, ſi his bonis ſolus utar, nam quandiu filius deget vitam illam arumnoſam, exul à patria propter meas contumelias, interea tandiu dabo illi aſſidue pœnas, conficiens me arumnis, acquirens laborioſe, parcens vita & genio, ſerviens illi in colendo agro. Facio omnino ut deliberavi. Nihil domi meæ reliqui, vas nec veſtimentum: Omnem collegi ſupellectilem, venales propoſui, ac vendidi omnes ancillas, ſervos, præter eos qui bene collocarent operam, & demererentur impenſas ſuas in rure exercendo: proſcripſi protinus domum venalem pretio, apponens inſcriptionem ad fores, comparavi prope quindecim talenta: hunc emi fundum: fatigo me in hoc agro. O Chreme? judicavi me minus iniquum eſſe, & injurium in filium, interea dum in miſeria verſabor, nec mihi licere hic aliquam voluptatem capere, niſi poſtquam filius meus, hæres, bonorum particeps huc reverſus fuerit incolumis. Ch. *Puto te eſſe natura miti in liberos, & filium eſſe obſequentem, ſi quis cum eo ageret leniter & convenienter, ſed tu nec ſatis exploraveras ejus ingenium, nec ille tuum perſpexerat. Non vivitur ibi recte & quiete, ubi mores invicem ignoti ſunt. Tu nunquam indicaſti, quanti eum æſtimares, & ille veritus eſt tibi committere conſilia, quæ æquum eſt patri communicare filium: quod ſi factum eſſet, hæ moleſtiæ nunquam tibi contigiſſent.* Me. *Eo modo, quò dicis, res ſe habet, confiteor, graviſſime erravi.* Ch. *At, ô Menedeme! certe ſpero & credo illum brevi ſalvum, & bene valentem ad te venturum.* Me. *Utinam ita Dii faciant.* Ch. *Efficient, ut filium recipias. Nunc, ſi tibi eſt opportunum*

109

ANNOTATIONES.

93. *Quindecim Talenta coëgi.*] Talentum apud Athenienſes erat pecuniæ ſumma, valens ſexcentis Coronatis Gallicis, eraſque duplex, minus, & majus. De minore Talento Attico, quod ſexaginta minas continebat, hic agitur. Majus continebat 80 minas. *Coëgi*, id eſt in unum redegi: inde coactiones argentariæ ſunt collectiones pecuniarum, & Conctores, *des Receveurs particuliers.* Quindecim Talenta conficiunt ſummam novem millium Coronatorum Gallicorum.

98. *Meus particeps.*] Id eſt hæres meus. Juſtinianus Imperator in Inſtitutionibus juris lib. 2. tit. 19. ſic ait; *Sed ſui quidem hæredes appellantur, quia domeſtici hæredes ſunt, & vivo quoque patre, quodammodo domini exiſtimantur.* Unde paſſim ſervi in Comœdiis filios dominorum heros minores vocant, & ſervus Abraham Iſaacum dominum ſuum appellat, cap. 24. Geneſ. verſ. 65.

& gratum, volo venias hodie apud me: Bacchanalia hic celebrantur. Me. *Non possum.* Ch. *Cur non? Aliquantum, quaeso, tuos remitte labores. Clinia filius tuus etiam absens idem precatur.* Me. *Non decet nunc me cessare à labore, qui illum laborare coëgerim.* Ch. *Itane decrevisti?* Me. *Ita.* Ch *Sis valens & sanus.* Me. *Tu quoque, Chreme.* Ch. *Me lacrimari coëgit, & ejus valde misereor, verum dum adhuc aliquid diei supereſt, oportet me admonere hunc vicinum Phaniam, ut veniat ad cœnam. Ibo visum, si est domi. Nihil opus fuit ad cœnam vocatore. Dicunt eum adesse jam dudum domi apud me. Egomet in mora sum convivis iis qui ad cœnam vocati sunt. Ibo hinc intrò domum: sed quid janua, & à quo aperiente stridit? quis exit à domo mea? Huc intrò me conferam.*

Dionysiâ hîc sunt: hodie apud me sis volo. 110
Me. Non possum. *Ch.* cur non? quæso tandem aliquantulum
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
Me. Non convenit, qui illũ ad laborẽ impulerim,
Nunc me ipsum fugere. *Ch.* siccine est sententia?
Me. Sic. *Ch.* bene vale. *Me.* & tu. *Ch.* lacrumas excussit mihi. 115
Miseretque me ejus: sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat: ibo: visam si domi est.
Nil opus fuit monitore, jamdudum domi,
Præsto apud me esse aiunt: egomet convivas moror. 120
Ibo adeò hinc intro: sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

ANNOTATIONES.

110. *Dionysia hîc sunt.*] Ludi sunt, festi dies in honorem Dionysii, id est Bacchi Latinis, qui Liber dicitur, unde Bacchanalia, Liberalia: Græcis sunt Dionysia.

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO. CHREMES.

Cl. *O Clinia nihil est propter quod timeas Antiphilam non venturam. Nondum etiam illa & Dromo servus, qui ad eam accersendam missus est, nimium diu morantur, & scio illam hodie affuturam hic unà cum nuntio Dromone: ideo depelle hanc curam falsò conceptam, quæ angit animum tuum.* Ch. *Quem alloquitur filius?* Cl. *Pater advenit, quem desideravi. Ad eum ibo. O Pater, accedis tempestive.* Ch *Quid illud est, propter quod tempestive accedo?* Cl. *Nostine hunc Menedemum vicinum nostrum?* Ch. *Recte novi enim.* Cl. *Scis eum habere filium?* Ch. *Audivi eum esse in Asiâ.* Cl. *O Pater, non est in Asia, in adibus nostris est.* Ch. *Quid dicis?* Cl. *Continuò eum*

Cl. NIhil adhuc est, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuntio tibi hîc affuturam
Hodie scio: proin' tu solicitudinem istam falsam,
quæ te (*Cl.* Pater adest,
Excruciat, mittas. *Ch.* quicum loquitur filius?
Quem volui: adibo, Pater opportunè advenis.
Ch. Quid id est? *Cl.* hunc Menedemum nostine nostrum vicinum? *Ch.* probe.
Cl. Huic filium scis esse? *Ch.* audivi esse in Asia.
Cl. non est, pater: apud
Nos est. *Ch.* quid ais? *Cl.* advenientem, è navi egredientem adduxi illico

ANNOTATIONES.

1. *Nihil adhuc est quod vereare, Clinia.*] Hoc principium indicat, de qua re sint inter se locuti adolescentes, Clinia & Clitipho.

Ad

Ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam inde
usque à pueritia
Semper fuit familiaritas. *Ch.* voluptatem mag-
nam nuntias.
Quàm vellem Menedemum invitatum, ut nobis-
cum hodie esset amplius, (domi.
Ut hanc lætitiam nec opinanti primus objicerem
Atque etiam nunc tempus est. *Cl.* Cave faxis:
non opus est, pater.
Ch. Quapropter? *Cl.* quia enim incertum est eti-
am, quid se faciat: modo venit:
Timet omnia: patris iram, & animum amicæ
se erga ut sit suæ.
Eam misere amat: propter eam hæc turba at-
que abitio evenit. *Ch.* scio.
Cl. Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego
nostrum una Syrum.
Ch. Quid narrat? *Cl.* quid ille? se miserum esse.
Ch. miserum? quem minu' credere est?
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in ho-
mine dicuntur bona,
Parenteis, patriam incolumem, amicos, genus,
cognatos, divitias?
Atque hæc perinde sunt, ut illius animus, qui ea
possider:
Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur recte,
mala.
Cl. Imo ille senex fuit importunus semper: &
nunc nihil magis
Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satis
faxit pater.
Ch. Illene? sed reprimam me: nam, in metu esse
hunc, illi est utile.
Cl. Quid tute tecum? *Ch.* dicam: ut ut erat,
mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquanto iniquior erat præter ejus lu-
bidinem;

*ad cœnam duxi exeuntem è na-
vi: nam mihi magna semper fuit
cum eo amicitia à tenera usque
ætate.* Ch. *Affers mihi nuntium
lætum. Quam vellem Menede-
mum, quem invitaveram hodie,
nobiscum epulari, prater alios
convivas, ut insperatum hoc gau-
dium primus ei offerrem. Ad-
hæc satis tempestivum est eum
invitare.* Cl. *O Pater! vide ne
id facias, non convenit eum hic
esse.* Ch. *Quare?* Cl. *Quia du-
bium est adhuc quid Clinia in-
tendat facere de se. Modò ad-
venit, timet omnia, indignatio-
nem patris, & dubitat quo a-
nimo amica sua sit nunc erga se.
Eam amat vehementer. Hæc dis-
cordia inter eum & Patrem, &
profectio in Asiam contigit ejus
causâ.* Ch. *Hæc omnia mihi no-
ta sunt.* Cl. *Jussit servum Dro-
monem eam quæsitum ire, & ego
servum nostrum Syrum simul
misi.* Ch *Quid novi vesert?*
Cl. *Queris quid dicit? ait se
esse infortunatum?* Ch. *Quem
minus credendum est esse, quam
ille est? Quid deest, quod non ha-
beat ea, quæ certe à vulgo cen-
sentur esse bona in homine? Ha-
bet patrem & matrem, patriam
salvam, amicos, natalium clari-
tudinem, propinquos, opes, & di-
vitias: atque hæc omnia talia
sunt, qualis animus ejus, qui ea
tenet: atque utilia ei, qui scit
illis frui, ut decet; illi vero qui
his abutitur nocua sunt, & mala
verè tunc dicuntur.* Cl. *Sed ille
senex Menedemus fuit semper a-
certus, & molestus, & nunc ni-
hil magis timet, quàm ne ille
plus æquo succensens, aliquid fa-
ciat adversus filium.* Ch *Illene
Menedemus? sed linguam cohibebo,
neque dicam quod sentio,
patrem nempe posthac falturum,
quodcunque libuerit filio. Certe
utile est Clitipboni, hunc Cliniam vereri patrem, & permanere in timore.* Cl. *Quid dicis apud te?* Ch.
*Dicam: utcumque res erat, oportebat filium domi manere, nec patrem deserere. Fortasse pater erat
aliquanto severior contra effrenem filii voluptatem,*

ANNOTATIONES

22. *Qui uti scit, ei bona.*] De bonis externis loquitur, sive bonis fortunæ, quæ sunt nobilitas, bona fama, honor, divitiæ, πολυφιλία & χρησιφιλία, amicitia cum multis, bonisque, πολυτεκνία & ἐυτεκνία, liberorum multitudo & bonitas. Quæ dicuntur ἀδιάφορα, indifferentia, neque bona, neque mala, sed sunt bona bene his utenti, mala male utenti.

25. *Sed reprimam me.*] Hæc submissa voce Chremes protulit, ne audiret filius.

ac ille pati debebat: quem enim alium toleraret, ſi patrem ſuum non pateretur? Utrum rationi conſentaneum erat, hunc patrem vivere ex arbitrio filii? an hunc filium ex voluntate patris? & quod Clinia accuſat patrem Menedemum, ut aſperum & moroſum, id non eſt verum, nam parentum facta aſpera & injuria in filios, ſunt unius fere generis, nec diſſimilia: verùm inter illos qui aquiores ſunt, & qui facilius tolerari poſſunt, filios quidem permittunt ſcorta viſere, & convivia inire, ſed non ſapius & frequenter fieri ea permittunt: parce impenſas ſuppeditant, & tamen omnia quæ faciunt, virtutis causâ faciunt: nam poſtquàm animus humanus irretitus eſt voluptatibus obſcœnis, neceſſe eſt, ô Clitipho, ut ſimilia conſilia ineantur, & locum habeant. Hoc eſt enim verò prudenter factum, ex aliorum eventu ſumere conſilium; aliorum exemplis erudiri ſapientiſſimum eſt, & utiliſſimum.

Pateretur: nam quem ferret, ſi parentem non ferret ſuum?
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
Quod illum inſimulat durum, id non eſt: nam parentum injuriæ 30
Uniuſmodi ſunt ferme, paulo qui eſt homo tolerabilis: (rier;
Scortari crebro nolunt; noluht crebro convivaPræbent exigue ſumptum; & ea ſunt tamen ad virtutem omnia: (mala,
Verùm ubi animus ſemel ſe cupiditate devinxit
Neceſſe eſt, Clitipho, conſilia conſequi conſimilia: hoc 35
Scitum eſt, *periculum ex aliis facere, tibi quod ex uſu ſiet.*

Cl. Ita credo. *Ch.* ego ibo hinc intro, ut videam, nobis quid cœnæ ſiet.
Tu, ut tempus eſt diei, vide ſis, ne quò hinc abeas longius.

Cl. *Exiſtimo eſſe ita ut dicis.* Ch. *Ego ibo intrò domum, ut ſciam quid ad cœnam paratum ſit. Tu, Clitipho, dum adhuc dies eſt, noli diſcedere hinc longiùs.*

ANNOTATIONES.

30. *Parentum injuria uniuſmodi ſunt.*] Id ſibi vult, patres duros inter ſe omnes ſimiles eſſe, aſperè exercere imperium in liberos, atque omnia animi laxamenta prohibere. At pater qui paulò æquior, & tolerabilior eſt, aliqua ſane patitur, ſed non crebrò fieri. Commentator Horatii Satyra 2. lib. 1. refert Catonem Cenſorium, cùm vidiſſet hominem honeſtum ex fornice exeuntem, laudaſſe, cum exiſtimaret libidinem, ſine crimine compeſcendam eſſe: at poſtea cùm frequentius eum ex eodem lupanari exeuntem advertiſſet, Adoleſcens, inquit, ego te laudavi, quòd interdum huc venires, non quod hîc habitares. Inter Ethnicos ſapientiſſimi non putabant peccare, qui fœminis ad hoc venalibus uterentur, ut apparet ex 15. cap. Actuum Apoſtolorum: ſed eodem capite omnis fornicatio prohibetur.

ACTUS II. SCENA I.

CLITIPHO.

Cl. *Quàm patres ſunt acerbi & importuni cenſores in omnes juvenes, & arbitrantur eſſe juſtum nos naſci ſapientes, mores ſeniles habentes ſtatim à pueritiâ, neque nos eſſe participes earum rerum, quas juvenilis ætas affert.*

QUam iniqui ſunt patres in omneis adoleſcenteis judices!
Quæ æquom eſſe cenſent, nos jam à pueris illico naſci ſenes,
Neque illarum affines rerum eſſe, quas fert adoleſcentia.

Ex

Ex ſua libidine moderantur, nunc quæ eſt, non quæ olim fuit.
Mihi ſi unquam filius erit, næ ille facili me utetur patre.
Nam & cognoſcendi, & ignoſcendi dabitur peccati locus:
Non ut meus, qui mihi per alium oſtendit ſuam ſententiam.
Perii: is mihi, ubi adbibit plus paulo, ſua quæ narrat facinora?
Nunc ait, periculum ex aliis facito, tibi quod ex uſu fiet.
Aſtutus! næ ille haud ſcit, quam mihi nunc *ſurdo narret fabulam.*
Magis nunc me amicæ dicta ſtimulant: da mihi, atque affer mihi.
Cui quid reſpondeam, nil habeo: neque me quiſquam eſt miſerior.
Nam Clinia hic, etſi is quoque ſuarum rerum ſatagit, attamen
Habet bene ac pudice eductam, ignaram artis meretriciæ.
Mea eſt potens, procax, magnifica, ſumptuoſa, nobilis:
Tum, quod dem ei, recte eſt: nam nihil eſſe mihi religio eſt dicere.
Hoc ego mali non pridem inveni: neque etiamdum ſcit pater.

Hi ex ſua cupiditate quæ nunc eſt, non quæ olim fuit, cum adoleſcentes erant, modum nobis imponunt atque imperant. Si unquam filius mihi natus fuerit, certe is me patrem experiatur mitem & benignum, nam facultas dabitur mihi cognoſcendi peccata ejus, & ignoſcendi ei. Non faciam ſicut pater meus, qui mihi declarat, quod ſentit per alterius exemplum. Perditus ſum pra nimia ejus importunitate. Is poſtquam bibit paulo largius, quæ facta ſua commemorat mihi! Nunc dicit, deliga tibi exempla ex aliorum eventis, quæ tibi ſint utilia: cautus ſcilicet. Certe ille non intelligit quam ad ejus ſermonem ſurdus ſim, quaſi fabulam narret. Verba Bacchidis amicæ me magis inſtigant: da mihi manus hoc, atque affer aliquid novi. Atque ad hæc neſcio quid reſpondere debeam, neque quiſquam eſt infelicior me. Nam hic Clinia etſi etiam anxius eſt, & ſolicitus de rebus ſuis: attamen poſſidet amicam honeſtè & caſtè educatam, neſciam aſtutiarum meretricum. Mea eſt opulenta, petens aſſiduè, petulans, magnificè ſe gerens in omnibus, ſumptûs avida, ſpectata, & inſignis. Præterea unde ei munera faciam mihi non liquet. Nam religioſo metu impedior dicere, ma nihil habere, quod ei dem. Non dudum nactus ſum hanc Bacchidem nequitiâ inſignem, neque adhuc pater reſcivit me iſta malo laborare.

ANNOTATIONES.

16. *Tum quod dem ei recte eſt.*] Recte, pro nihil, veteres boni ominis causâ dicebant. Idem Terentius in Eunucho,

——*Rogo nunquid velit.*
Rectè, inquit, abeo.

Plautus in Mercatore, Act. 2. Scen. 3.

De. *Unde incedis? quid feſtinas Gnate mi?* Ch. *recte, pater.*

Nam nihil eſſe, religio eſt dicere.] Religio pro metu accipitur, ut teſtatur Servius in illud lib. 8. Æneidos:

Jam tum religio pavidos terrebat agreſtes
Dira loci,

Metus viciſſim ſumitur pro religione à veteribus; certe idem Virgilius 7. Æneidos de lauro dixit:

——*Multoſque metu ſervata per annos.*

In quem locum ita Servius: *metu, id eſt religione qua naſcitur per timorem*, nempe juxta illud Arbitri:

Primus in orbe Deos fecit timor.

ACTUS II. SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

Cl. *Si res, quæ ad amorem meum ſpectant, proſperè ſe haberent, non dubito quin jampridem Antiphila, & ſervi qui eam accerſiverunt, veniſſent: ſed metuo ne Antiphila pecuniarum largitione expugnata alium amatorem acceperit, dum abſens fui. Multa ſuſpiciones ſimul in mentem veniunt, quæ me inducunt ad credendum ſic eſſe: locus in quo eſt, ubi prava habet exempla petulantiæ; opportunitas ut corrumpatur, quia formoſa eſt, & nota; ætas florida, quæ plerumque lubrica; mater improba, ſub cujus poteſtate eſt, cui nihil ſuavius eſt pecuniâ, & mercede* Cli. *O Clinia.* Cl. *Me Miſerum!* Cli. *Vide ne quis ex ædibus patris egrediens forte aſpiciat te.* Cl. *Cavebo; ſed certe cor mihi prædivinat neſcio quid infortunii.* Cli. *Perſeveraſne diſcernere hoc curioſius, antequam neſcis quid erit?* Cl. *Si nihil adverſi eſſet, hinc Antiphila cum ſervis jam veniſſet.* Cli *Statim advenient.* Cl. *Quando?* Cl. *Non conſideras eam procul hinc habitare? Cognoſcis conſuetudinem ſacpinarum; dum pectuntur, dum ornant comas, dum formam parant vario cultu, in his faciendis annum conterunt.* Cl. *O Clitipho! timeo.* Cli. *Ad te redi, ecce Dromonem cum Syro, mox tibi præſto ſunt.*

Cl. SI mihi ſecundæ res de amore meo eſſent, jam dudum, ſcio,
Veniſſent: ſed vereor, ne mulier me abſente, hîc corrupta ſit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exangeant;
Occaſio, locus, ætas, mater, cujus ſub imperio eſt, mala:
Cui nihil præter pretium jam dulce eſt! *Cli.* Clinia. *Cl.* hei miſero mihi!
Cli. Etiam caves, ne videat forte hinc te à patre aliquis exiens.
Cl. Faciam: ſed neſcio quid profecto mihi animus præſagit mali.
Cli. Pergin' iſtuc prius dijudicare, quam ſcis, quid veri ſiet?
Cl. Si nihil mali eſſet, jam hic adeſſent. *Cl.* jam aderunt. *Cl.* quando iſtuc erit?
Cli. Non cogitas hinc longule eſſe? & noſti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. *Cl.* ô Clitipho!
Timeo. *Cli.* reſpira: eccum Dromonem cum Syro: unà adſunt tibi.

ANNOTATIONES.

3. *Exangeant.*] Pro, *exangant.* Sic veteres loquebantur. *Claudeo*, pro *claudo*: *Vivoo*, pro *vivo*; *Dicoo*, pro *dico*, Nævius:

Tibi, dum vivoo, fidelis ero.

Idem;

Primum quod dicoo, recte: ſecundum quod dicoo, eo melius.

ACTUS

ACTUS II. SCENA III.

SYRUS. DROMO. CLINIA. CLITIPHO.

Sy. AIn' tu? *Dr.* sic est. *Sy.* verùm interea dum sermones cædimus,
Illæ sunt relictæ. *Cli.* mulier tibi adest, audin' Clinia?
Cl. Ego vero audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.
Dr. Minime mirum: adeò impeditæ sunt: ancillarum gregem
Ducunt secum. *Cl.* perii, unde illi sunt ancillæ? *Cli.* men' rogas?
Sy. Non oportuit relictas: portant quid rerum. *Cl.* hei mihi.
Sy. Aurum, vestem: & vesperascit, & non noverunt viam.
Factum à nobis stulte est: abi dum tu, Dromo, illis obviam.
Propera: quid stas? *Cl.* væ misero mihi, quanta de spe decidi!
Cli. Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? *Cl.* rogitas quid fiet?
Viden' tu ancillas, aurum, vestem: quem ego cum una ancillula
Hîc reliqui: unde esse censes? *Cli.* vah! nunc demum intelligo. (pient, scio.
Sy. Dii boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capient.
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?
Sed video eccos, quos volebam. *Cl.* ô Jupiter, ubinam est fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci
Conlocupletasti te, Antiphila, & me in his deseruisti malis,

Sy. Dicisne? illas in propinquo esse? Dr. *Sic est ut dico, Syre. Interea dum colloquimur illa mulieres, Bacchis, & Antiphila relictæ sunt.* Cli. *Ad te appropinquat mulier quam tam tepere desideras. Audisne servus loquentes, Clinia?* Cl. *O Clitipho, certe, nunc tandem eos audio, & aspicio, & sanus sum, pulso timore.* Dr. *Non est mirum eas tandiu moratas esse, tam sunt occupatæ, ducunt in comitatu suo catervam famularum.* Cl. *Nullus sum, unde tot ancillas Antiphila acquisivit?* Cli. *Quærisne à me unde tot illi sint ancillæ?* Sy. *Non oportuit illas Bacchidem & Antiphilam, incomitatas relinquere, tum magnam rerum copiam secum ferunt.* Cl. *Væ mihi misero!* Sy. *Aurum, vestem, & vespera imminet, iter ignorant, & imprudenter fecimus, qui eas comitati non simus. Tu, Dromo, abi ergo celeriter obviam illis. Festina, quid cunctaris?* Cl. *Quam miser ego sum! quanta spe frustratus sum!* Cli. *Quid hoc rei est? quid te sollicitum reddit?* Cl. *Quæris quid sit? Vinæne illam (Antiphilam) ancillis, auro, veste instructam, quam ego discedens reliqui hic cum una ancilla? Unde opinaris has res illam acquisivisse?* Cli. *Vah! tandem cognosco quid te solicitat.* Sy. *Dii boni, qua turba mulierum! vix poterunt recipi in nostras ædes, quantum intelligo. Quid edent? quid ebibent? quid erit miserius nostro sene Caremete, quam tanta turba terrefaciet? ecce hic video adolescentes, quos quærebam.* Cli. *O Jupiter! ubinam invenietur fides, & constantia? Dum ego desipiens propter te peregrè profectus sum vagus, patria privatus, O Antiphila, tu interea loci, me absente, opulentam te fecisti, & me dereliquisti in has miserias?*

ANNOTATIONES.

1. *Ain' tu?*] Exordiuntur servi, quasi plura jam inter se collocuti sint.

Sermones cædimus.] A Græcis hæc phrasis sumpta est, eos enim ita dicere solitos monet Priscianus lib. 18. scilicet, κόπτειν λόγες, *cædere sermones.*

Propter quam in ſumma infamia ſum, & meo patri minùs obſequens:
Cujus nunc pudet me, & miſeret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuiſſe fruſtra: neque potuiſſe eum unquam me ab hac expellere,
Quod nunc faciam tamen: tum cùm gratum mihi eſſe potuit, nolui.
Nemo eſt miſerior me. *Sy.* hic de noſtris verbis errat videlicet,
Quæ hîc ſumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque eſt, accipis.
Nam & vita eſt eadem, & animus te erga idem ac fuit.
Quantum ex ipſa re conjecturam cepimus.
Cl. Quid eſt, obſecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium eſt.
Quod malim, quàm me hoc falſo ſuſpicarier.
Sy. Hoc primum, ut ne quid hujus ignores: anus
Quæ eſt dicta mater eſſe ei antehac, non fuit,
Ea obiit mortem: hæc, ipſa in itinere alteræ
Dum narrat, forte audivi. *Cli.* quænam eſt altera?
Sy. Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem, Clitipho:
Poſt iſtuc veniam. *Cli.* propera. *Sy.* jam primum omnium,
Ubi ventum ad ædeis eſt, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit oſtium,
Continuò hic ſe conjecit intro: ego conſequor:
Anus foribus obdit peſſulum, ad lanam redit.
Hinc ſciri potuit, aut nuſquam alibi, Clinia,
Quo ſtudio vitam ſuam te abſente exegerit;
Ubi de improviſo eſt interventum mulieri.
Nam ea res dedit tum exiſtumandi copiam.
Quotidianæ vitæ conſuetudinem;
Quæ, cujuſque ingenium ut ſit, declaret maxume.
Texentem telam ſtudioſe ipſam offendimus,
Mediocriter veſtitam veſte lugubri,

tu, propter quam amiſi famam. & minus obtemperans fui voluntati patris, cujus causâ, nunc pudore & miſeratione vehementer commoveor: qui frequenter culpabat mihi mores harum meretricum: inâne eſt, ut me fruſtra monuerit, nec potuerit unquam me abducere ab hujus Antiphilæ amore? Attamen hunc ab ea me abſtraham, qui tunc cum mihi patris gratiam conciliare potui, eam relinquere nolui. Nemo vivit me infelicior. Sy. Hic Clinia errat propter verba, quæ hîc locuti ſumus. O Clinia! de tuo aliter judicas amore, quàm æquum eſt: nam modus vivendi hujus puellæ idem eſt, & animus ejus idem eſt erga te, ac prius fuit, quantum ex ipſa re, conjiciendo ſcire potuimus. Cl. Quæſo quid eſt quod dicis? Nihil enim eſt ex omnibus rebus, quod mihi gratius ſit quàm me in falſam ſuſpicionem venîſſe. Sy. Imprimis hoc te ſcire velim, ne quicquam rerum Antiphilæ ignores: vetula illa mulier, quæ ante hoc tempus credita eſt ejus mater, non fuit, ea vetula mortua eſt. Hoc inaudivi forte, dum ipſa Antiphila id retulit in via alteri fœminæ. Cli. Quænam eſt hæc altera, cui dicis eam hoc narraſſe? Sy. Deſine interrogare, & ſine prius recitem hoc quod cœpi dicere. Ad id quod quæris reſpondebo. Cli. Feſtina. Sy. Jam primum omnium poſtquam perventum eſt ad domum puellæ, Dromo pulſat oſtium, quædam anus egreditur; poſtquam hæc anus recluſit fores, continuò hic Dromo intro ſe immiſit, ego cum ipſo intro tanquam ejus comes; Anus opponit obicem oſtio, & claudit illud: revertitur ad lanificium exercendum. Ex hac re agnoſci potuit, aut nunquam ex alia, quo exercitio vitam ſuam traduxerit, dum abſens fuiſti, cùm ad mulierem in medio opere ejus ex inſperato venimus. Nam talis inopinatus interventus dedit facultatem æſtimandi nobis, quam conſuetudinem vitæ quotidianæ habuerit. Conſuetudo oſtendit perſpicue qualiter naturâ cujuſque ſit. Ipſam forte reperimus telam texentem attente, indutam mediocriter veſte lugubri.

ANNOTATIONES.

30 *Altera dum narrat.*] Ullæ, nullæ, ſolæ, totæ, aliæ, alteræ, pro, Ulli, nulli, ſoli, toti, alii, alteri, in fœminino genere apud Antiquos in uſu fuiſſe invenimus.

Ejus

Ejus anuis causa, opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita uti quæ ornantur sibi,
Nulla mala re esse expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus negligenter: pax! *Cl.* Syre mi, obsecro
Ne me in lætitiam frustra conjicias. *Sy.* anus
Subtemen nebat: præterea una ancillula
Erat: ea texebat una, pannis obsita,
Neglecta, immunda illuvie. *Cli.* si hæc sunt, Clinia,
Vera, ita ut credo, quis te est fortunatior?
Scin' tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cum ejus tam negliguntur internuntii:
Nam disciplina est iisdem, munerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.
Cl. Perge, obsecro te, & cave ne falsam gratiam
Studeàs inire: quid ait, ubi me nominas?
Sy. Ubi dicimus rediisse te & rogare uti
Veniret ad te, mulier telam definit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi, ut
Facile scires desiderio id fieri tuo.
Cl. Præ gaudio (ita me Dii ament) ubi sim nescio.
Ita timui. *Cli.* at ego nihil esse sciebam, Clinia.
Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa est altera.
Sy. Adducimus tuam Bacchidem. *Cli.* hem! quid, Bacchidem?
Eho, sceleste, quò illam adducis? *Sy.* quò illam ego? ad nos scilicet.
Cli. Ad patremne? *Sy.* ad eum ipsum. *Cli.* ô hominis impudentem audaciam! *Sy.* heus.
Non fit sine periculo facinus magnum & memorabile.
Cli. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæsitum, scelus? (rierim.
Ubi si paululum modo quid te fugerit, ego pe-
Quid illo facias? *Sy.* at enim. *Cli.* quid enim?
Sy. si sinas, dicam. *Cl.* sine.

propter anum puto, qua mortua erat, nudam auro, eo modo quo solent illæ mulieres quæ ornantur, ut sibi solis placeant, non matoribus, nulla cerusiâ, nullo artificio genas fucatam, crinis ejus erat sparsus, longus, nullâ curâ circa caput immissus. Cl. *Mi Syre, precor ne me inducas in lætitiam falsò.* Sy. *Anus nebat subtemen, filum torquebat quod in tela texenda stamen intercurrit. Præter eam anum una servula texebat simul, pannosa, qualida fœdis immunditiis horrida.* Cli. *O Clinia, si Syrus vera narrat, ita ut credo, quis est te beatior? Scisne hanc ancillulam, de qua iste loquitur servus, ut incultâ & sordibus turpi, ingens indicium esse dominam ipsius esse sine culpâ, cum qui ei inserviunt in nuntiis ferendis ad amatores, tam negligenter se curant & parant. Nam præceptum in arte amandi hoc amatores observant, qui captant accessum ad dominas, ut ancillas primùm muneribus sibi concilient.* Cl. *Precor, perseguere inceptam narrationem, & vide ne de industria captes mendacio meam benevolentiam. Quando me nominasti, quid dixit ipsa Antiphila?* Sy. *Quando nunciavimus te reversum esse peregre, teque eam precari, ut ad te viseret, illico puella abjecit telam quam texebat, & lachrimis totam faciem perfudit, adeò ut clare intelligeres, id fieri amore, & cupiditate tui videndi.* Cl. *Ita mihi Dii sint propitii, non sum apud me, præ nimia lætitia, adeo metui prius.* Cli. *At ô Clinia, ego sciebam nullam esse causam, cur metueres. O Syre, agedum refer quæ est illa altera?* Sy. *Adducimus tuam amicam Bacchidem.* Cli. *Hem! quid? Bacchidem adducitis? Eho, ô flagitiose! quò ducis illam!* Sy. *Quò illam duco, rogas? certe ad ades nostras.* Cli. *Vtrùm ducis illam apud patrem?* Sy. *Ad eum ipsum duco.* Cli. *O impudentem audaciam scelerati hominis!* Sy. *Heus tu, res insignis & memoranda non sine discrimine geritur.* Cli. *Illud vide: tu sceleste, studes laudem quærere in vita mea periculo. In quâ re faciendâ si quid etiam tantillum erraveris, de me actum erit. Quid facias illo?* Sy. *At vero nullum erit periculum,* Cli. *Quid, verò, non erit?* Sy. *Dicam, si patiaris,* Cl. *Permitte ut dicat.*

ANNOTATIONES.

46. *Ejus causa anuis.*] Anuis, genitivus casus priscis usurpatus.

Cli. Sino. *Sy.* ita res eſt hæc nunc, quaſi cum. *Cli.* quas, malum! ambages mihi
Narrare occipit? *Cl.* Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.
Sy. Enimverò reticere nequeo, multimodis injurius Clitipho es, neque ferri potis es. *Cl.* audiendum hercle eſt: tace.
Sy. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici. Tuum eſſe in potiundo periclum non vis: haud ſtulte ſapis:
Siquidem id ſapere eſt, velle te id, quod non poteſt contingere.
Aut hæc cum illis ſunt habenda, aut illa cum his amittenda ſunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide:
Etſi conſilium, quod cepi, rectum eſſe & rutum ſcio:
Nam tua apud patrem amica tecum ſine metu ut ſit, copia eſt:
Tum, illi argentum quod pollicitu' es, eadem hac inveniam via:
Quod ut efficerem, orando ſurdas jam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? *Cli.* ſiquidem hoc ſit. *Sy.* ſiquidem experiundo ſcies.
Cli. Age, age, cedo iſtuc tuum conſilium, quid id eſt? *Sy.* aſſimulabimus
Tuam amicam, hujus eſſe. *Cli.* pulcre: cedo quid hic faciet ſua?
An ea quoque hujus dicetur, ſi hæc una dedecori eſt parum?
Sy. Imo ad tuam matrem abducetur. *Cl.* quid eò? *Sy.* longum eſt, Clitipho,
Tibi ſi narrem, quam ob rem id faciam; vera cauſſa eſt. *Cli.* fabulæ:
Nihil ſat firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
Sy. Mane, habeo aliud, ſi iſtuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine periclo eſſe. *Cl.* hujuſmodi, obſecro, aliquid reperi. *Sy.* maxume.

Cli. *Permitto.* Sy. *Ita ſeres nunc habet, quaſi cum* Cli. *Quas, ô malum! verborum circuitiones incipit mihi recitare?* Cl *O Syre, Clitipho verum dicit, omitte iſta tam longa ſermonis diverticula, revertere ad propoſitum.* Sy. *Certe non poſſum continere, quin dicam quod ſentio, Clitipho eſt iniquus & moleſtus multis de cauſis, atque intolerabilis.* Cl. *Mehercule oportet illum audire, Clitipho, file.* Sy. *Vis amator eſſe: vis compos eſſe amicæ: vis quari, & inveniri qua illi dones: nullum vis ſubire periculum, ut fruaris amica: non ineptè ſapis, ſi ſapere eſt, velle evenire quod non poteſt, aut pericula ſuſcipienda ſunt cum his commodis, amare, potiri ſcilicet amica, invenire quod illi detur: aut illa commoda ſunt relinquenda cum periculis. Nunc cogita & delibera utram harum conditionum præoptas, aut cum amica periculum ſuſcipere, aut eam recuſare unà cum periculo, quamvis pro certo ſciam, hoc conſilium, quod inivi, eſſe idoneum, & expers periculi, nam facilè eſt facile mihi, ut Bacchis amica tua ſit unà tecum in domo patris ſine timore, deinde hac eadem ratione, pecuniam reperiam quam promiſiſti amicæ: orando ut efficerem, atque etiam rogitando aures mihi jam obtuderas, & obſtupefeceras. Quid aliud, & melius conſilium tibi dari cupis?* Cl. *Si quidem hoc quod dicis efficies, res ſe bene habet.* Sy. *Dicis ſi quidem hoc efficies, & video dubitare: videbis id fieri reipſâ.* Cl. *Eya age, dic, quale eſt iſtud tuum conſilium.* Sy. *Fingemus Bacchidem eſſe amicam Cliniæ.* Cl. *Belle dicis. Quid vero rei aget hic Antiphila? An ea quoque dicetur eſſe amica Cliniæ, ſi hæc una non ſatis affert ei dedecoris, & magis decet tum habere duas?* Sy. *Sed ducetur Antiphila ad Soſtratam matrem tuam, non hic manebit.* Cli. *Quid tum, ſi ad Soſtratam matrem ducetur?* Sy. *O Clitipho prolixior ſermo eſt, ſi mihi dicendum ſit tibi, cur id faciam: non ſine juſta cauſa ſuadeo ut Antiphila deducatur ad matrem tuam.* Cli *Sunt nugæ, nihil ſtabile ſatis in tuo conſilio video, propter quod ſit mihi utile hunc timorem ſubire, ut amica mea ſit apud patrem.* Sy. *Mane audi quod dicturus ſum, ſcio aliud conſilium, ſi iſtud times, quod quidem ambo confiteamini expers eſſe periculi.* Cli. *Rogo, excogita tale conſilium, quale dicis.* Sy. *Libentiſſimè:*

Ibo obviam hinc: dicam, ut revortantur domum.
Cli. hem!
Quid dixti? *Sy.* ademptum tibi jam faxo omnem metum,
In aurem utramvis otiose ut dormias.
Cli. Quid ago nunc? *Cl.* tune? quid boni. *Cli.* Syre, dic modo
Verum. *Sy.* age modo hodie: sero ac nequidquam voles.
Cl. Datur modo; fruare, dum licet: nam nescias,
Ejus sit potestas posthac, an nunquam tibi.
Cli. Syre, inquam. *Sy.* perge porro, tamen istuc ago.
Cli. Verum hercle istuc est, Syre, Syre, inquam; heus, heus, Syre.
Sy. Concaluit: quid vis? *Cli.* redi; redi. *Sy.* adsum, dic, quid est?
Jam hoc quoq; negabis tibi placere. *Cli.* imo, Syre,
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es judex: ne quid accusandus sis, vide.
Sy. Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho:
Quasi istic minor mea res agatur, quam tua.
Hic si quid nobis forte advorsi evenerit;
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter hæc res neutiquam neglecta est mihi.
Sed istum exora, ut suam esse adsimulet. *Cl.* scilicet
Facturum me esse: in eum jam res rediit locum,
Ut sit necesse. *Cli.* merito amo te, Clinia.
Cl. Verum illa ne quid titubet. *Sy.* perdocta est probe.
Cli. At hoc demiror, qui tam facile potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere!
Sy. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est

Ibo obviam illis mulieribus: dicam eis ut in ædes suas revertantur. Cli. *Hem! Quid dixisti?* Sy. *Jam auferam omnem ex animo metum, ut tranquilla absque solicitudine somnum capias.* Cli. *Quid facio nunc?* Cl. *Tune quæris quid facies? tibi aliquid boni fortuna offert, fruere eo, dum licet.* Cli. *O Syre, die nunc vera mihi, quid facere debeo.* Sy. *Agedum modo, age nunc, nam hodie tarde, ac frustra voles agere, si differas.* Cl. *Conceditur tibi frui amica, fruere, dum per occasionem licet, nam ignoras an posthac ejus rei tibi facultas detur.* Cli. *Syre, inquam.* Sy. *Perge ultra in me revocando, nihilominus mulieribus obviabo eo, amicam tuam remissurus.* Cli. *Per Herculem verum dicis; Syre, Syre, inquam, Heus, heus, Syre.* Sy. *Hominem excitavi: quid petis?* Cli. *Revertere, revertere.* Sy. *Præsto sum, die quare me revocas. Jam statim etiam negabis hoc tibi jucundum esse, ut amica veniat, & non domum revertatur.* Cli. *Quin potius, ô Syre, tibi trado atque me & meum amorem & existimationem meam, arbitrum te constituo. Cave ne in aliqua re sis reprehendendus.* Sy. *O Clitipho, res digna risu est, mihi hoc præcipere quasi minus de meo periculo agatur, quam de tuo in hac re, si forte quidquam non prospere successerit: à patre verbis objurgaberis, ego verberibus cædar: idcirco hæc rei, quam cogito agere, nullo modo à me negligitur, sed persuade Cliniæ, ut fingat tuam amicam esse suam.* Cl. *Profectò res pervenit in eum statum, ut necesse sit facere me, quod suadet Syrus, ut simulem meam amicam esse meam.* Cli. *O Clinia! amore, ita de me meritus es, verum metuo ne in aliquo Bacchis hesitet & verbis se prodat.* Sy. *Peritissima illa est talium dissimulationum.* Cli. *Sed illud valde mirum est mihi, quomodo potueris persuadere illi, tam facile ut veniret, quæ Bacchis solet despicere quales amatores?* Sy. *Conveni eam opportune, quod est præcipuum in omnibus rebus,*

ANNOTATIONES.

101. *In utramvis aurem otiose ut dormias.*] In utramvis aurem dormire, est animo otioso, securoque esse. Eodem sensu dixit Plinius: *Nihil est, quod in dextram aurem, fiducia mei dormias.* Admonens meritò ut ab primo somno, in aurem dextram incumbamus, cum experrecti redormire cupimus, ut in sinistram. Qui autem levi somno uti vult, in neutram incumbit aurem, quò facilius expergefiat.

106. *Syre, inquam.*] Clitipho revocat Syrum discedentem.

108. *Concaluit.*] Hæc Syrus clam loquitur, vel ad spectatores.

Primum

Primum: nam quendam miſere offendi ibi militem
Eju' noctem orantem: hæc arte tractabat virum,
Cupidum ut illius animum inopia incenderet,
Eademque ut eſſet apud te hoc quam gratiſſimum.
Sed, heus tu, vide ſis ne quid imprudens ruas,
Patrem noviſti ad has res quam ſit perſpicax;
Ego te autem novi, quam eſſe ſoleas impotens:
Inverſa verba, everſas cervices tuas:
Gemitus, ſcreatus, tuſſis, riſus abſtine.
Cli. Laudabis. *Sy.* videſis. *Cli.* tutemet mirabere.
Sy. Sed quam cito ſunt conſecutæ mulieres?
Cli. Ubi ſunt? cur retines? *Sy.* jam nunc hæc non eſt tua.
Cli. Scio, apud patrem, at nunc interim. *Sy.* nihilo magis.
Cli. Sine. *Sy.* non ſinam, inquam. *Cli.* quæſo, pauliſper. *Sy.* vero.
Cli. Saltem ſalutare. *Sy.* abeas, ſi ſapis. *Cli.* eo: quid
Iſtic? *Sy.* manebit. *Cli.* ô felicem hominem! *Sy.* ambula.

Primum: nam quendam miſere offendi ibi militem, &c. Primum: nam apud eam inveni quendam miſerum Militem obſecrantem, ut ejus noctu copia ſibi eſſet. Hac agebat cum hoc milite aſtutiâ meretricia ita ſubtiliter, ut animum illius amore captum & cupidine, ſui deſiderio, cum ſui copiam non permitteret, inflammaret, utque eâdem operâ maxume placeret tibi, propter talem Militis repulſam. *Sed, heus tu, cave ſi vis, ne in aliquem errorem incautus incidas.* Tibi explorandum eſt, quam pater tuus ſit acutus in rebus perſpiciendis, ego quoque novi quam ſis impotens tuorum moderandi. *Inverſa mihi ſunt verba tua præpoſtere prolata, & ambigua, cervicis inflexio in ſiniſtram partem*; (quod ſignum eſt amantis & impudici ſtulti.) *Mitte ſuſpiria & ſingultus, ſcreatus, tuſſim, riſum.* Cli. *Laudabis meos geſtus.* Sy. *Cave ſi vis.* Cli. *Tutemet me mirabere, & meam agendi rationem.* Sy. *Sed quàm velociter nos aſſecutæ ſunt mulieres?* (ironicè) Cli. *Ubi ſunt? cur retines eas, neque ſinis nos earum præſentia delectari.* Sy. *Jam nunc hæc Bacchis non eſt amica tua, meminerisne ejus rei, de quâ inter nos nunc convenit* Cli. *Scio quòd eram patre ſimulandum eſt eam eſſe amicam Clinia, ſed interea priuſquam ad patrem eatur, ſine mea ut ſit.* Sy. *Non plus nunc eſt tua, quam apud patrem.* Cli. *Permitte.* Sy. *Non permittam, inquam.* Cli. *Quæſo, pauliſper id concede.* Sy. *Te hac re prohibeo.* Cli. *Saltem ſine ut eam ſalutem.* Sy. *Diſcede, ſi prudens es.* Cli. *Diſcedo. Quid iſte faciet Clinia?* Sy. *Remanebit.* Cli. *O hominem fortunatum Cliniam! qui maneat cum amica.* Sy. *Perge, quamvis invitus.*

ANNOTATIONES.

124. *Miſerum militem.*] Deluſum arte meretriciâ.

ACTUS II. SCENA IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.

Ba. Ædepol, Antiphila mea, laudo te, & fortunatam judico,
Id cum ſtuduiſti, iſti formæ mores ut conſimiles forent:
Minimeque (ita me Dii ament) miror, ſi te ſibi quiſque expetit.
Nam mihi quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam conſidero,

Adeoque

Ba. Per ædem Pollucis, ô chara Antiphila, laudem tibi tribuo, & te felicem eſſe cenſeo, quod omni ſtudio curaviſti, ut mores tui eſſent convenientes, & conformes pulchritudini, & venuſtati corporis. Nec mirum eſt mihi (ita me Dii adjuvent) ſi te quiſque exoptat ſuam eſſe; nam ſermo tuus fuit mihi index ingenii tui: & cum apud me animo meditor rationem vitæ tuæ,

Adeoque voſtrarum omnium, volgus quæ ab ſeſe ſegregant;
Et vos eſſe iſtiuſmodi, & nos non eſſe, haud mirabile eſt.
Nam vobis expedit eſſe bonas: nos, quibuſcum res eſt, non ſinunt.
Quippe forma impulſæ noſtra nos amatores colunt:
Hæc ubi immutata eſt, illi ſuum animum alio conferunt,
Niſi ſi proſpectum eſt interea aliquid, deſertæ vivimus.
Vobis cum uno ſemel ubi ætatem agere decretum eſt viro,
Cujus mos maxime eſt conſimilis voſtrum; hi ſe ad vos applicant;
Hoc beneficio utrique ab utriſque vero devincimini;
Ut nunquam ulla amori voſtro incidere poſſit calamitas.
An. Neſcio alias: me quidem ſemper ſcio feciſſe ſedulò,
Ut ex illius commodo meum compararem commodum. *Cl.* ah!
Ergo, mea Antiphila, tu nunc ſola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te abſum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quod erat. *Sy.* credo. *Cl.* Syre, vix ſuffero.
Hoccine me miſerum non licere meo modo ingenium frui?
Sy. Imo, ut patrem tuum vidi eſſe habitum, diu etiam duras dabit.
Ba. Quiſnam hic adoleſcens eſt, intuetur nos? *An.* ah, retine me obſecro.
Ba. Amabo, quid tibi eſt? *An.* diſperii. *Ba.* perii miſera, quid ſtupes,
Antiphila? *An.* video' Cliniam, an non? *Ba.* quem vides? *Cl.* ſalve, anime mi.
An. O mi expectate Clinia, ſalve. *Cl.* ut vales?
An. Salvom veniſſe gaudeo. *Cl.* teneone te,
Antiphila, maxume animo exoptata meo?
Sy. Ite intro: nam vos jamdudum expectat ſenex.

atque etiam omnium veſtrarum imitatricum, quæ ſummoverent à ſuo conſpectu earum multitudinem, minum non eſt nos eſſe tales, quales ipſis, & nos non eſſe veſtri ſimiles: nam vobis conducit, & commodum eſt proba eſſe vita; illi amatores quibuſcum habemus conſuetudinem, non permittunt nos eſſe vobis ſimiles, quia incitati noſtra pulchritudine nos diligunt, poſtquam iſte decor amiſſus eſt, illi ad alias amicas à nobis deficiunt. Interea, niſi dum floret forma noſtra, & ab illis obſervamur, niſi aliquid proviſum eſt nobis, exigendo ab illis pecuniam, vitam agimus derelicta & abjecta. Poſtquam vobis ſemel conſtitutum eſt tempus vita traducere una pariter cum unico viro, cujus vivendi modus admodum convenit moribus veſtris, tales viri vobis animos adjiciunt. Hac vero gratia fidei mutuæ, ultro citroq; obligamini, ita ut nulla clades miſeria, unquam poſſit evenire veſtro amori. An. *Neſcio quid alia faciant, me certe ſcio ſemper omni ſtudio curaſſe, ut nullum perciperem commodum, niſi ex commodo illius.* Cl. *Vah! ergo, mea Antiphila, tu ſola cauſa es mei reditus in patriam: nam dum longe abſui à te, omnes ærumnæ, quas toleravi, fuere mihi leves aſſidua tui cogitatione, niſi quod deſiderio tui videndi afficiebar.* Sy. *Credo ita eſſe, quod dicis.* Cl. *Difficulter fero, ô Syre, quod in ea ſum anguſtia, ut libere colloqui cum Antiphila non concedatur mihi. Hoc ne tolerare poſſum ut mihi non licitum ſit modo meo, & ex voluntate me gerere?* Sy. *Quin etiam ut patrem tuum animadverti animatum eſſe erga te, tibi moleſtus erit, ac negotium ſacceſſit, ſi te cognoverit adhuc amare.* Ba. *Quiſnam eſt ille juvenis, qui nos aſpicit?* An. *Ah Bacchis! ero te, retine me, ne cadam.* Ba. *Per amorem rogo te, quid habes?* An. *Occidi, pra amore ſum impos mei.* Ba. *Infelix ego perdita ſum. O Antiphila, cur ita attonita es, & conſternata?* An. *Vtrum video amicum meum Cliniam, an non?* Pa. *Quem intueris?* Cl. *O Antiphila meum corculum! mea vita! ſalvam te eſſe, quam gaudeo;* An. *O mi optate Clinia ſalve!* Cl. *Quo modo te habes?* An. *Lætitia ſingulari afficior, quod te reducem, & incolumem cerno.* Cl. *O Antiphila, tantopere deſiderata amori meo: tene adhuc meam poſſideo?* Sy. *Intrò concedite, nam jam pridem ſenex Chremes vos expectat.*

ACTUS

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Ch. Lucesceit: hoc jam cesso pultare ostium
Vicini? primum ex me ut sciat, sibi filium
Rediisse? etsi adolescentem hoc nolle intelligo:
Verùm, cum videam miserum hunc tã excruciarier
Ejus abitu, celem tam inperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo senem,
Item ut filium meum amico atque æquali suo
Video inservire, & socium esse in negotiis.
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.
Me. Aut ego profecto ingenio egregio ad miserias
Natus sum, aut illud falsum est, quod volgo audio
Dici, *diem adimere ægritudinem hominibus.*
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abest, magis cupio tanto, & magis desidero.
Ch. Sed ipsum egressum foras video: ibo, alloquar.
Menedeme, salve: nuntium apporto tibi,
Cujus maxume te fieri participem cupis.
Me. Num quidnã de gnato meo audisti, Chreme?
Ch. Valet atque vivit. *Me.* Ubinam est quæso?
Ch. apud me dothi.
Me. Meus gnatus? *Ch.* sic est. *Me.* venit? *Ch.* certe. *Me.* Clinia
Meus venit? *Ch.* dixi. *Me.* eamus, duc me ad eum obsecro.
Ch. Non vult te scire se rediisse etiam, & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
Me. Non tu ei dixisti, ut essem? *Ch.* non. *Me.* quamobrem, Chreme?
Ch. Quia pessume istuc in te atque in illum consulis,
Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.
Me. Non possum: satis jam, satis pater durus fui.
Ch. ah!

Ch. *Dñs advenit. Quare tardo nunc pulsare has fores vicini Menedemi? ut primum à me fiat certior, filium peregre revertisse sibi: quamvis nesciam Clinia nolle ut pater sciat eum venisse, sed cum videam hunc miserum afflictum patrem adeo vexari discessu filii, an retinere debeam gaudium tam inexpectatum, cum nihil ex hac indicatione impendeat periculosum juvenis? Non celabo senem: nam juvabo eum quoad potero, sicut cernis filium meum Clitiphonem præsto esse amico ac ætate pari Clinia, ejus filio, in omnibus: eo etiam nos decet, nos senes inservire senibus. Me. Certe, aut ego valdè à natura comparatus sum ad infelicitatem perferendam, aut illud non est verum quod audio dici, scilicet tempus auferre mœrorem hominibus. Nam certe auctus quotidie animi molestia quam habeo è absentia filii, & quanto longius absens est, tanto majori cupiditate afficior, ejusque desiderio teneor. Ch. Sed aspecto Menedemum egressum extra domum: accedam ad eum & compellabo. O Menedeme, salvus sis: etsi gratam nuntiationem tibi affero, & quo impertirí magnopere desideras. Me. O Chreme, numne aliquid resciviſti de filio Clinia? Ch. Salvus est. Me. Obsecro, ubi est? Ch. Domi meus. Me. Domi tua meus gnatus est? Ch. Ita est. Me. Venit? Ch. Certo. Me. vedrit meus filius? Ch. Jam satis dixi eum venisse. Me. Eamus, ora ut ducas eò, ubi est. Ch. Non vult te suum reditum scire, etiam tuum præsentiam evitat, propter culpam admissi à te prohibiti: deinde hoc formidat ne tua pristina illa severitas gravior facta sit. Me. An non dixisti ei qualiter me haberem? Ch. Non dixi. Me. O Chreme, quare non dixisti? Ch. Quia pessimum consilium capis adversus te, & filium, si te gesseris erga eum tam indulgenti, & facili animo. Me. Non possum aliter me gerere, tui quamquam æquum est oderim. Ch. Ah!*

Vehemens

Vehemens in utramq; partẽ, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atq; ex illa, incides.
Primum olim potius, quam paterere filium
Commeare ad mulierculam: quæ paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc: ea coacta ingratiis
Post illa cœpit victum vulgo quærere.
Nunc, cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quidvis dare cupis: nam, ut tu scias,
Quam ea nunc instructa pulcre ad perniciem siet,
Primum, jam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atque auro: satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam ejus sumptus queat:
Nedum tu possis. *Me.* estne ea intus? *Ch.* sit, rogas?
Sensi: nam ei unam cœnam, atque ejus comitibus
Dedi: quod si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam, ut alia omittam, pitissando modo mihi
Quid vini absumpsit! sic, *hoc*, dicens, *asperum*
Pater, hoc est: aliud lenius sodes vide.
Relevi dolia omnia, omnes serias:
Omnes habui solicitos: atque hæc una nox.
Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
Sic me Dii amabunt, ut tuarum miseritum est
Menedeme fortunarum. *Me.* faciat, quod lubet:
Sumat, consumat, perdat: decretum est pati;
Dum illum modo habeam mecum. *Ch.* si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Ut nescientem sentiat te id sibi dare.
Me. Quid faciam? *Ch.* quidvis potius, quam quod cogitas:

Menedeme, nimis propendis in utramque partem, in duritiam, & indulgentiam, peccas vel nimia benignitate vel tenacitate: utraque tibi pariter fraudi erit. Olim perturrefaciebas filium, potius quam permitteres eum ire ad hanc puellam, qua tunc victu tenui acquiescebat, & cui omnia placebant, qua illi dabantur. Ea eo tempore compulsa fuit invita animo, ut vitam inopem toleraret, corpus vulgare. Nunc quando filius tuus non potest eâ potiri sine tuo gravi damno, paratus es dare libenter quidlibet quod petatur. In dando ultra modum largiores: nam ne ignores quam egregie ornata atque apparata sit ad tuas nam fortunarum tuarum, & filii, primum nunc duxit secum plusquam decem ancillas omnes vestibus, auriſque ornamentis. Si Satrapa, vel Præfectus Provinciæ sit amator ejus puellæ, nunquam queat sustinere impensas faciendas eius causa, tantum abest, ut tu his sufficere possis. Mes. Estne ea in domo tua? Ch. Quæris? an sit apud me? Satis percepi eam ibi esse. Nam ei, atque ancillis quas secum in ejus comitatu unam cœnam prabui, quæ si iterum prabenda sit, nihil mihi relinquetur ex bonis. Nam ut prætream alia, quæ impensæ sunt, levissimè deglutiendo vinum tantum gravis, quantum vini exhaustum est mihi, cum dicerent, hoc vinum est acerbum, aut illud mitius prabe quæso. Considera, ô Menedeme, aperui omnium cados, omnes amphoras & vasa fictilia in quibus vinum asservabatur, omnes servos meos variis

ministeriis occupavi: atque hæc una tantum nocte facta sunt. Quid te putas fore, cujus corrodas substantiam & facultates tam frequenter: sic me Dii ament, ut tuarum benignitatis jacturæ commisereat animum meum. Me. Faciat filius meus ex animi sui sententia, sponte capiat, & quantum velit, exhauriat, ad nihilum redigat, decrevi hæc omnia ferre, dummodo ejus præsentia fruar. Ch. Si ita constituum est tibi facere, censeo id multum ad vestram rem interesse, ut ille existimet, te nescientem vel decepto, tantum sibi sumptuum concedi facere. Me. Quid agam? Ch. Quidlibet aliud, potius quam id quod constituisti, scilicet pati, ut sumat, consumat, perdat.

ANNOTATIONES.

37. *Ingratiis.*] Adverbialiter ponitur, id est, invito animo.

48. *Pitissando.*] Id est, expressis labris exprimendo, dum quis saporem vini probat.

51. *Relevi dolia omnia, omnes serias.*] Dolia fuerunt Romanis vasa majora vino servando præcipuè idonea, quæ maxime fictilia erant; nam Plinius refert doliis quibus hodie utimur tantum in Alpibus suo tempore homines uti cœpisse. Seria est vas vinarium fictile oblongum. Relinere est, aperire quod obstitum, obturatumque erat, soluta argilla aut gypso, quo erant oblita.

Per alium quemvis ut des, falli te finas
Technis per servolum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, id inter se agere clanculùm.
Syrus cum illo vestro confusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc de pecunia agitur, sed illud, quo modò
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Prius perditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filiũ; hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porro ut non sit suave vivere.
Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, pravumne an rectum sit quod petet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegaris: ibit ad illud illico,
Quod maxume apud te se valere sentiet,
Abiturum se abs te esse illicò minabitur.
Me. Videre verum, atque ita uti res est, dicere.
Ch. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi quî filium restituerem.
Me. Cedo dextram: porro te oro idem ut facias, Chreme.
Ch. Paratus sum. *Me.* Scin', quid nunc facere te volo?
Ch. Dic. *Me.* quod sensisti illos me incipere fallere,
Id ut maturent facere: cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipsum jam videre. *Ch.* operam dabo.
Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paulum hoc negotî mihi obstat: Simus & Crito
Vicini nostri hîc ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram,
Operam daturum me, hodie non posse his dare.

ut quod illi dare vis, das per quemlibet alium, patiaris te deludi fallaciis per servulum: quamvis etiam aliquo modo percepi, illos nempe servos, in eo totos esse, & moliri clam fraudes inter se, ut te fallant. Syrus cum Dromone submissa voce colloquitur: filii nostri communicant invicem consilia. Melius est tibi perdere talentum eorum technis, quàm minam, te filio indulgentiorem ostendendo. Nunc non agitur utrum pecuniam largiaris filio, nec ne, sed illud, quo pacto illi largienda sit, minimo incommodo, nam si filius tuus perceperit voluntatem tuam, videlicet te prius perditurum vitam tuam, atque omnem pecuniam quàm filium abire sinas, hui, quàm magnum aditum aperueris ad luxum ac libidinem! adeo ut certè non sit tibi jucundum vivere, nam deteriores evadimus nimiâ libertate. Filius tuus volet omne quod ei in mentem venerit, neque considerabit, an id quod postulabit, sit iniquum, an justum: tu non poteris ferre bona tua deperdi, & ipsum unà filium. Si recuses dare ei quæ petet, continuò ea te utetur, quâ se vigere, & validum esse adverùm te intelliget, statim minabitur se discessurum à te. Me. Existime te vera loqui, atque ita ut res se habet. Ch. Per Herculem præterita nocte somnum minime cepi, dum cogito, quemadmodum redderem tibi patri cupido filium tuum. Me. Da dexteram. Etiam te precor ut dejeceps idem facere pergas. Ch Sum paratus ad id faciendum. Me. Scisne quid cupio te modò facere? Ch. Quid est, cedò. Me. Quia intellexti illos inceptare nos decipere, fac ut festinens id perficere. Cupio illi dare quacumque volit: cupio statim eum videre. Ch. Faciam ut properent, & filium videas. Syrus est mihi conveniendus atque adhortandus, ut deducat filium tuum ad te. Nescio quis egreditur à domo mea. Confer te hinc domum, ne filii nostri percipiant nos consentire in eadem mente. Aliquid controversiæ impedit me, quominus domum eam: videlicet Simus & Crito vicini nostri litigant hic de terminis agrorum suorum: elegerunt me arbitrum. Ibo ad eos & eis dicam me non posse hodie vacare eorum negotiis, sicut promiseram me vocaturum.

ANNOTATIONES.

85. *Syrus est prehendendus.*] In Andriâ, *Tuus pater modò me apprehendit.*

Continuò

Continuò hic adero. *Me.* ita quæso. Dii voſtram fidem!
Itan' comparatam eſſe hominum naturam omnium,
Aliena ut melius videant & dijudicent
Quam ſua? an eo fit, quia in re noſtra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine? 100
Hic mihi nunc quanto plus ſapit, quam egomet mihi?
Ch. Diſſolvi me, otioſus operam ut tibi darem.

Continuò præſto hic ero. Me. Sic faciat, vogo. Dii voſtram fidem atque opem invoco! Itane eſt verum ingenium hominum ſic eſſe conſtitutum, ut acutius perſpiciant negotia aliorum, & melius diſcernant, quam ſua? Ideone iſtud fit quod ſumus impediti, quominus recte judicemus in cauſa noſtra, aut nimia lætitia, aut nimio animi dolore? Hic Chremes quanto magis nunc ſapienter ſentit & loquitur pro utilitate meâ, quam egomet? Ch. O Menedeme, expedivi me citò à vicinis, ut tuis rebus vacarem.

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS. CHREMES.

Sy. HAC illac circũcurſa: inveniendũ eſt tamen
Argentum intendenda in ſenem eſt fallacia.
Ch. Num me fefellit, hoſce id ſtruere? videlicet
Eſt Cliniæ ille ſervus tardiuſculus:
Iccirco huic noſtro tradita eſt provincia. 5
Sy. Quis hîc loquitur? perii, numnam hæc audit? *Ch.* Syre. *Sy.* hem.
Ch. Quid tu iſtic? *Sy.* recte: equidem te demiror, Chreme
Tam mane, qui here tantum biberis. *Ch.* nihil nimis.
Sy. Nihil, narras? viſa verò eſt, quod dici ſolet, 9
Aquilæ ſenectus. Ch. eja. *Sy.* mulier eſt commoda, &
Faceta hæc meretrix. *Ch.* ſanè idem viſa eſt mihi.
Sy. Et quidem hercle forma luculenta. *Ch.* ſic ſatis.
Sy. Ita non ut olim, ſed uti nunc, ſane bona:
Minimeque miror, Clinia hanc ſi deperit:
Sed habet patrem quendam avidum, miſerum, atque aridum, 15
Vicinum hunc: noſtin'? at quaſi is non divitiis
Abundet, gnatu' ejus profugit inopia.

Sy. Age, Syre, diſcurre undique, tamen pecunia conficienda eſt: techna excogitanda eſt in Chremetem. Ch. Num me latuit hoſce ſervos, & adoleſcentes nectere fallaciam in Menedemum? Nimirum ille ſervus Clinia Dromo, aliquanto lenior eſt, ideo negotium quærenda pecuniæ datum eſt huic ſervo noſtro Syro. Sy. Quis loquitur hic, nullus ſum. Num Chremes audivit hæc, quæ dixi? Ch. Syre. Sy. Hem. Ch. Quid tu iſtic facis? Sy. Nihil quidem, ſed, Chreme, valde miror te ſurrexiſſe tam mane, qui heſterna die tantum biberis. Ch. Non plus æquo. Sy. Non plus æquo ais? Senectus aquilæ viſa eſt in te, ut plus biberis, quam comederis: quod proverbium in ore populi habetur. Ch. Eja de hoc ſatis dictum. Sy. Hæc meretrix quæ eſt cum Clinia, eſt mulier elegans & feſtiva. Ch. Sane viſa eſt mihi talis qualem refers. Sy. Et certe per Herculem eſt forma ſpecioſa, & ſplendida. Ch. Mediocriter. Sy. Bona quoque, non ut quondam erant bona, ſed ſicut his temporibus ſunt mulieres: nec mirum eſt mihi, ſi Clinia eam ardenter amat, ſed ille habet quemdam patrem avarum, miſerum, & ficcum parſimonia. Noviſtine hunc vicinum? Sed quaſi hic non valde ſit dives, filius ejus profugus abiit egeſtate coactus.

ANNOTATIONES.

10. *Aquilæ ſenectus.*] Proverbium in ſenes qui plus bibunt, quam edunt. Refert enim Plinius lib. 10. cap. 3. hiſt. aquilam fame mori, adeo ſuperiore accreſcente roſtro, ut aperiri non queat, eoque Aquilam tantum in ſenecta bibere, aut de præda ſanguinem ſugere, unde plus bibit quam comedit.

Scin-

Scin' esse factum, ut dico? *Ch.* quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignum! *Sy.* quem? *Ch.* istunc servulum
Dico adolescentis? *Sy.* Syre, tibi timui male.
Ch. Qui passus est id fieri. *Sy.* quid faceret? *Ch.* rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias
Unde esset adolescenti amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem, invitum servaret senem:
Sy. Garris. *Ch.* hæc facta ab illo oportebant, Syre.
Sy. Eho, quæso, laudas qui heros fallunt? *Ch.* in loco,
Ego vero laudo. *Sy.* recte sane. *Ch.* quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est.
Jam huic mansisset unicus gnatus domi.
Sy. Jocone an serio illæc dicat, nescio;
Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
Ch. Et nunc quid expectat, Syre? an, dum hinc denuo
Abeat, cum tolerare hujus sumptus non queat?
Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? *Sy.* stolidus est.
Ch. At te adjutare oportet adolescentuli
Caussa. *Sy.* Equidem facile facere possum, si jubes:
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
Ch. Tanto hercle melior. *Sy.* non est mentiri meum.
Ch. Fac ergo. *Sy.* at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,
Si quid hujus simile forte aliquando evenerit,
Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.
Ch. Non usus veniet, spero. *Sy.* spero hercle ego quoque:
Neque eò nunc dico, quò quidquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid: quæ sit ejus ætas, vides:

Scisne factum esse, ut dico? Ch. Cur ego ignorem? O hominem dignum, qui detrudatur in pistrinum, ad circumagendas molas! Sy. Quem dicis? Ch. Intellige Dromonem servum Clinia. Sy. O Syre, metui ne quid mali tibi accideret ex hac re. Ch. Qui servus passus est, ut filius discederet. Sy. Quid faceret? Ch. Quaris quid faceret ille? Excogitaret technam aliquam ex quâ adolescens haberet, quod donaret amicæ, ac vitam conservaret huic seni, qui continuo labore se enecat, moroso, ac vitam fastidienti Sy. Jocaris. Ch. O Syre, debebat hic servus hac quæ dixi facere. Sy. Eho, obsecro, laudibus prosequeris eos servos, qui verba dant dominis? Ch. Laudo eos scilicet, quando id faciunt in tempore, & opportune. Sy. Cesserè do facis. Ch. Nam fallacia ejusmodi plurimis mentis & corporis doloribus sæpe medetur. Si fefellisset Dromo dominum suum Menedemum, jam ab eo filius Clinia non aufugisset. Sy. Nescio an Chremes dicat ista per jocum, an ex animo, sed mihi suget voluntatem, ut magis cupiam technas aliquas cogito, perficere. Ch. O Syre, quid ipse servus expectat nunc? an expectat donec Clinia iterum hinc ex domo patris discedat, cum is non possit ferre sumptus hujus meretricis? An machinatur aliquam fallaciam in Menedemum? Sy. Is est servus stupidus, nullam habet solertiam aptam ad ejusmodi fraudem fabricandam. Ch. Sed oportet te ei opem ferre, adolescentis Clinia gratia. Sy. Possum enim in hac re juvare, si imperas: nam longo usu scio, quâ arte id faciendum sit. Ch. Mehercule eò aptior est servus, qui dominis scias mederi. Sy. Meus non est mos mendacium proferre. Ch. Ergo id effice, tu qui calles. Sy. At heus tu, Chreme, fac ut memineris hæc eadem, quæ præcipis me facere, si quid aliquando acciderit, quemadmodum se habent humana res, ut filius tuus Clitipho, aliquid simile hujus stulti Clinia agat. Ch. Non hoc eveniet, ut spero. Sy. Spero quoque ego per Herculem non eventurum, neque ideirco hæc dico, quod aliquid tale perceperim de illo, sed aico si quid evenerit, ne quid mihi succenseas. Quæ sit hujus ætas vides, quam amori obnoxia.

ANNOTATIONES.

20. *Syre, tibi timui male*] Secum hoc susurrat Syrus.

30. *Jocone an serio illa dicat, nescio.*] Hæc secum clam Syrus loquitur.

31. *Nisi mihi quidem.*] *Nisi* hoc loco usurpatur pro *sed*, ut sæpe apud Terentium.

Et

Et næ ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme,
Tractare possim. *Ch.* de istoc, cum usus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
Sy. Nunquam commodius unquam herum audivi loquì,
Nec, cum malefacere crederem mî impunius
Licere. Quisnam à nobis egreditur foras?

Profecto etiam si id usu veniat, artemea possum efficere ne ta'em in te meretrum suscipias, quo Menedemum confici vides, ita pulchre te tractabo, & splendide. Ch *Considerabimus de ista re, quid opus sit, cum acciderit, nunc intende fallaciam in senem Menedemum.* Sy. *Nunquam audivi herum loqui opportunius, quam cum impunitate id posse facere.*

nunc, nec cum aliquid mali moliretur, crederem me unquam majori Quisnam exit domo nostra?

ACTUS III. SCENA III.

CREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Ch. QUid istuc, quæso? quid istic mos est, Clitpho? itane fieri
Oportet? *Cl.* Quid ego feci? *Ch.* vidin' ego te modò manum in sinum huic
Meretrici inserere? *Sy.* acta est res, perii. *Cl.* mene? *Ch.* hisce oculis, ne nega.
Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas manum:
Nam istæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque ejus amicam subagitare: vel heri in vino quam immodestus
Fuisti? *Sy.* Factum est. *Ch.* quam molestus? ut equidem,
Ita me Dii ament, metui quid futurum denique esset: novi ego
Amantium animum: graviter adyortunt, quæ non censeas.
Cl. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.
Ch. Esto: at certe concedas ab ore eorum aliquantisper aliquo.
Libido multa fert: ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam: nemo est meorum hodie,

Ch. *O Clitipho, quid istud sibi vult? Qualis hæc consuetudo, ludere cum meretrice? Oportetne id te facere?* Cl. *Quid ego feci?* Ch. *Nonne ego te vidi immittere manum in sinum hujus mulierculæ?* Sy. *Actum est de hac re: sentiet Chremes Bacchidem esse amicam Clitiphonis. Perii ego.* Cl. *Dicisne me manum in sinum huic meretrici inseruisse?* Ch. *Vidi hisce oculis: noli negare. Certè facis injuriam indecenter illi Clinia, qui non reprimat manum tuam à tractatione ejus amicæ: nam hoc quidem est injuria, admittere in domum suam hominem amicum, & cum amica ejus rem habere. Quàm etiam immoderate tegessisti heri in convivio?* Sy. *Actum est.* Ch. *Quam importunus, & acerbus fuisti? adeo, ita me Dii servent, ut equidem timui quid contingeret, ne oriretur contentio inter te & Cliniam. Ego novi ingenium amatorum, accipiunt molestè ea, quæ non putes eos animadvertere & suspicari.* Cl. *Sed, ô pater, hic confidit mihi, & sat credit me nihil facturum istius rei quam times.* Ch. *Sit ita: saltem feceda in aliquem locum aliquandiu à conspectu illorum. Multa libido concupiscit & invitat amantes inter se agere: & tua præsntia impedit eos. Ego de meipso id conjicio. Hodie nullum habeo amicum cui audeam detegere omnia mea arcana.*

ANNOTATIONES.

32. *Ea prohibet facere tua præsentia.*] Impersonaliter, id est, cujuscumque præsentia.

Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam.

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipſius facti pudet,

Ne ineptus, ne protervos videar: quod illum facere credito.

Sed noſtrum eſt intelligere, utcunque, atque ubicunque opus ſit, obſequi.

Sy. Quid iſtic narrat? *Cl.* perii. *Sy.* Clitipho, hæc ego præcipio tibi:

Hominis frugi & temperantis functus officium, *Cl.* tace,

Sodes. *Sy.* recte ſane. *Ch.* Syre, pudet me. *Sy.* credo: neque id injuria:

Quin mihi moleſtum eſt. *Cl.* pergin'? *Sy.* hercle verum dico, quod videtur.

Cl. Nonne accedam ad illos? *Ch.* eho, quæſo, una accedundi via eſt?

Sy. Actum eſt: hic prius ſe indicarit, quàm ego argentum effecero.

Chreme, vin' tu homini ſtulto mihi auſcultare? *Ch.* Quid faciam? *Sy.* jube hunc

Abire hinc aliquò. *Cl.* quò ego hinc abeam? *Sy.* Quò? quò libet: da illis locum:

Abi deambulatum. *Cl.* deambulatum, quò? *Sy.* vah, quaſi deſit locus.

Abi ſane iſtac, iſtorſum, quovis. *Ch.* recte dicit: cenſeo.

Cl. Dii te eradicent, Syre, qui me hinc extrudas. *Sy.* at tu pol tibi

Poſthac comprimito iſtas manus.

Cenſen' vero? quid illum porro credis facturum, Chreme,

Niſi eum, quantum Dii dant opis tibi, ſervas, caſtigas, mones?

Ch. Ego iſtuc curabo. *Sy.* atqui nunc, here, hic tibi aſſervandus eſt.

Ch. Fiet. *Sy.* ſi ſapias: nam mihi jam minu' minuſque obtemperat.

Ch. Quid tu? ecquid de illo, quo dudum tecum egi, egiſti, Syre? aut

Reperiſti quod placeat, an nondum etiam? *Sy.* de fallacia

Apud alium ejus auctoritas interdicit, apud alium me pudet ipſius facti, ne videar inſulſus & petulans: quod credo illi Clinia accidere, nempe cum timere ne ante te videatur protervus & laſcivus. Sed debemus ſcire obſecundare & inſervire commodis aliorum qualitercumque & quandocumque in loco neceſſium ſit. Sy. *Audiſne quid narrat Chremes pater?* Cl. *Occidi.* Sy. *Clitipho, ſicut jam feci ex officio ſervi, probi, & utilis, te admoneo ut diſcedas aliquò, ut juſſit pater.* Cl. *Sile, obſecro.* Sy. *Recte profectò me tacere vis.* Ch. *O Syre, pudet me.* Sy. *Non dubito te pudere, nec immeritò: quin etiam ego, qui pater non ſum, id ægrè fero.* Cl. *Per Herculem perſeveraſne adverſus me loqui?* Sy. *Dico quod videtur mihi verum eſſe.* Cl. *An non licet accedere ad Cliniam & Bacchidem?* Ch. *Una ratio honeſta eſt ad eos appropinquandi, protervè & laſcivè te immiſcens eorum amoribus.* Sy. *Actum eſt de incepto meo. Hic Clitipho ſe indicabit, antequam elicio pecuniam quam det meretrici. O Chreme, viſne tu mihi homini hebetioris & craſſioris ingenii credere?* Ch. *Quid agam?* Sy. *Jube Clitiphonem abſcedere hinc aliò.* Cl. *In quem locum abſcedam?* Sy. *Quoquò voles. Cede paulum Cimia & Bacchidi. Abi ſpatiatum.* Cl. *Spatiatum? Quò?* Sy. *Vah! quaſi nullus ſit locus ubi ſpatieris. Certa abi per iſtam partem, verſus iſtam in quamlibet.* Ch *Syrus recte dicit: ſic arbitror eſſe faciendum.* Cl. *O Syre Dii te exſtirpent, qui me iſtinc ejicis.* Sy. *Sed per Pollucem, tu cohibeto poſthac iſtas manus tuas, ne eas inſeras in ſinum mulieribus. Cenſeſne vero, Chreme, quid ſi agendum? Quid putas illum ſi ium facturum eſſe, niſi caſtigas, obſervas, admones eum, quantum poteſtatis Dii tibi dant?* Ch. *Ego omni ſtudio iſtud faciam.* Sy. *Certe nunc filius eſt tibi cuſtodiendus.* Ch. *Ita fiet.* Sy *Si ſapienter agas hoc facies: nam jam minus minuſque ſequitur mea conſilia.* Ch. *Quid tu feciſti? Num aliquid egiſti de illa re, de quâ paulo ante te conveni? aut inveniſti, quod tibi gratum ſit? an nondum etiam?* Sy. *Loqueris de fabrica ſuæ intendenda?*

Dicis? ſt, inveni quandam nuper. *Ch.* frugi es: cedo, quid id eſt?

Sy. Dicam: verùm, ut aliud ex alio incidit. *Ch.* quidnam, Syre?

Sy. Peſſima hæc eſt meretrix. *Ch.* ita videtur. *Sy.* imo, ſi ſcias.

Hoc vide, quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia

Hîc: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.

Ch. Quid tum? *Sy.* ea mortua eſt: reliquit filiam adoleſcentulam:

Ea relicta huic arrhaboni eſt pro illo argento. *Ch.* intelligo.

Sy. Hanc ſecum huc adduxit, eaque eſt nunc ad uxorem tuam.

Ch. Quid tum? *Sy.* Clinia orat, ſibi uti id nunc det illam, illi tamen

Poſt daturum mille nummûm, poſcit. *Ch.* & poſcit quidem? *Sy.* hui!

Dubium id eſt? *Ch.* ego ſic putavi: quid nunc facere cogitas?

Sy. Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc eſſe captam è Caria.

Ditem, & nobilem: ſi redimat, magnum ineſſe in ea lucrum.

Ch. Erras. *Sy.* quid ita? *Ch.* pro Menedemo nunc tibi ego reſpondeo:

Non emo. *Sy.* quid ais? optata loquere. *Ch.* atqui non eſt opus.

Sy. Non opus eſt? *Ch.* non hercle vero. *Ch.* quî iſtuc? miror. *Ch.* jam ſcies.

Mane, mane, quid eſt, quòd tam à nobis graviter crepuere fores?

Non ita multò antehac excogitavit aliquam. Ch. Eu ves. Dic, quod invenisti. Sy Dicam, ſed ut aliud ex alio ſequitur. Ch. O Syre, quidnam eſt? Sy. Hæc meretrix eſt admodum prava. Ch Talis apparet. Sy. Imo ſi ſcias quam ſit peſſima, mirâberis. Vah! cognoſce quid incipiat facere: quædam vetula ex Corintho hic habitavit, hæc meretrix dixit illi mutuò mille Drachmas argenti. Ch Quid inde factum eſt? Sy Hac vetula è vita deceſſit: relinquit filiam adoleſcentulam. Ea filia data eſt pignori huic meretrici, pro ea pecunia, quam illi crediderat. Ch Intelligo. Sy. Hæc meretrix adduxit ſecum hanc adoleſcentulam, quæ nunc eſt apud Soſtratam uxorem tuam. Ch. Quid inde colligis? Sy. Clinia orat ut illa meretrix det nunc ſibi illam puellam, tamen ipſe Clinia ſpondet ſe daturum illi Bacchidi mille nummos, quos ipſa poſcit. Ch. Et poſcit qui tam Bacchis tantum argenti? Sy. Hui! an dubium eſt quin illa poſcat hanc ſummam? Ch. Egone non dubito. Quid nunc, Syre, facere cogitas? Sy Quid faciam quæris? conveniam Menedemum, dicam hanc adoleſcentulam eſſe captam & advectam è Caria, locupletem, & clari generis, & multum lucri illum quæſturum ex ea, ſi det mille drachmarum pro ejus redemptione. Ch Falleris. Sy. Quid ita? Ch. Nego Menedemum tanti illam redempturum, & ſine redemi, tibi nunc reſpondeo, nolo emere: quid dicis? Sy. Loquere nobis grata verba, & noſtris votis commoda. Ch. Non eſt uſus eam emere. Sy. Non eſt uſus? Ch. Non eſt uſus per Herculem. Sy. Miror quare non dicas. Ch. Statim cognoſces: deſine loqui, & audi. Quidnam eſt, propter quod fores noſtræ tantum ſtrepitum ediderunt,

ANNOTATIONES.

41. *Drachmarum argenti mille.*] Drachma Attica, & denarius Romanus ſunt ejuſdem æſtimationis ſex aſſibus Turonenſibus. Mille drachmæ valebunt centum Coronatis Gallicis, aut trecentis libris Turonenſibus. Conſtruitur autem mille ſubſtantivum cum genitivo utroque numero, Mille nummûm: Mille talentûm, pro nummorum & talentorum. Ovidius 11. Metamorph.

Eſt aliquid de tot Graiorum millibus unum
A Diomede logi.

Aliquando mille adjectivum eſt pluralis numeri tantum & indeclinabile, ut, mille drachmæ, mille nummi.

43. *Relicta huic Arrhaboni eſt.*] Arrhabo, ſeu arrha, eſt id quod dari ſolet ad confirmationem contractus, aliquando idem quod pignus, ut hic ſumitur.

ACTUS IV. SCENA I.

SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.

So. Nisi me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor,
Is, quicum exposita est gnata. *Ch.* quid volt sibi, Syre, hæc oratio?
So. Quid est? isne tibi videtur? *Nu.* dixi equidem ubi mihi ostendisti, illico,
Eum esse. *So.* at ut sati' contemplata modo sis, mea nutrix. *Nu.* satis.
So. Abi nunc jam intro: atque, illa si jam laverit, mihi nuntia.
Hic ego virum interea opperibor. *Sy.* te volt: videas, quid velit.
Nescio quid tristis est: non temere est: metuo, quid sit. *Ch.* quid fiet?
Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.
So. Ehem, mi vir. *Ch.* Ehem, mea uxor. *So.* teipsum quæro. *Ch.* loquere, quid velis.
So. Primum te hoc oro, ne quid credas me advorsum edictum tuum
Facere ausam. *Ch.* Vin' tibi me istuc, etsi incredibile est, credere?
Credo. *Sy.* nescio quid peccati portat hæc purgatio.
So. Meministin' me esse gravidam, & mihi te maxumo opere dicere,
Si puellam parerem, nolle tolli? *Ch.* scio quid feceris:
Sustulisti. *So.* sic est factum. *Ch.* domin'? *Sy.* ergo herus damno auctus est.
So. Minimè: sed erat hîc Corinthia anus haud impura, ei dedi
Exponendam. *Ch.* ô Jupiter, tantam esse in animo insciti am!
So. Perii, quid ego feci? *Ch.* at rogitas? *So.* si peccavi, mi Chreme,

So. *Nisi animus errat, hic certe est annulus, quem ego opinor esse, is est cum quo filia mea exposita fuit.* Ch. *O Syre, quid hic sermo uxoris meæ significat?* So. *Quid est, ô nutrix, isne tibi videtur?* Nu. *Dixi eum esse ubi primum mihi eundem ostendisti.* So. *At diligenter vide, ut eum satis modò intuita fueris.* Nu. *Satis eum intuita sum.* So. *Jam abi intro domum, & mihi refer, si illa Antiphila jam laverit. Interea hic expectabo maritum.* Sy. *Chreme, uxor tua te quærit, videas quid velit. Ignoro qua de caussa mœsta sit. Non sine causa id contingit. Metuo quid sit.* Ch. *Quid sit? Ista femina summopere se fatigabit in nugis proferendis.* So. *Ehem, mi vir.* Ch. *Ehem, mea uxor.* So. *Quæro teipsum.* Ch. *Dic quid est, quod velis.* So *Imprimis hoc à te postulo, ne me credas ausam esse aliquid facere contra jussum tuum.* Ch. *Visne me credere istud tibi? credo, quamvis non credendum sit.* Sy. *Nescio quid culpa ferat hæc excusatio.* So. *Recordarisne cum essem gravida, te mihi maxime minatum esse, si parerem puellam, nolle ut nutriretur?* Ch. *Scio quid feceris, educasti eam.* So. *Ita factum est; educavi.* Sy. *O hera, si educasti puellam, herus ex hoc damnum percepit.* So *Minime, sed vetula ex Corintho non inhoneſta, nec impudica hic habitabat, tradidi ei filiam meam exponendam.* Ch. *Proh Jupiter! oportetne esse tantam ignorantiam in mente ullius?* So. *Perdita sum, quid commisi?* Ch. *Quæris?* So *Mi Chremes, si erravi, per imprudentiam, non de industriâ ego id feci.*

ANNOTATIONES.

15. *Ergo damno herus auctus est.*] Propter dotem, quæ danda est filiæ.

Inſciens feci. *Ch.* id quidem ego, etſi tu neges. certe ſcio,
Te inſcientem atque imprudentem dicere ac facere omnia:
Tot peccata in hacre oſtendis: nam jamprimum, ſi meum (tuit.
Imperium exequi voluiſſes, inter emptam opor-
Non ſimulare mortem verbis, re ipſa ſpem vitæ dare, (no.
At id omitto: miſericordia, animus maternus: ſi-
Quam bene vero abs te proſpectum eſt! quid voluiſti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia eſt planiſſume
Per te: vel uti quæſtum faceret, vel uti veniret palam. (modo.
Credo id cogitaſti, quidvis ſatis eſt, dum vivat
Quid cum illis agas qui neque jus, neque bonum, atque æquom ſciunt, (bet?
Melius, pejus, profit, obſit, nil vident, niſi quod lu-
So. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc te obſecro, (tior;
Quanto tuus eſt animus natu gravior, ignoſcen-
Ut meæ ſtultitiæ in juſtitia tua ſit aliquid præſidi.
Ch. Scilicet equidem iſtuc factum ignoſcam: verum, Soſtrata,
Male docet te mea facilitas multa; ſed iſtuc quidquid eſt,
Qua hoc occeptum eſt cauſa, loquere. *So.* ut ſtultè & miſerè omnes ſumus
Religioſæ; cum exponendam do illi, de digito annulum (poneret;
Detraho; & eum dico ut unà cum puella ex-
Si moreretur, ne expers partis eſſet de noſtris bonis.
Ch. Iſtuc rectè: conſervaſti te, atque illam. *So.* is hic eſt annulus.
Ch. Unde habes? *So.* quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcentulam. *Sy*, hem!
Ch. Quid ea narrat? *So.* ea lavatum dum it, ſervandum mihi dedit. (xi, illicò
Animum non advorti primum: at poſtquam aſpe-

Ch. *Certum id ſane eſt mihi, quamvis negares, te dicere ac facere omnia per ignorantiam, tot peccata tua in hoc facto oſtendis. In primis ſi voluiſſes complere juſſum meum, oportebat puellam interire, non verbis fingere eam eſſe mortuam, & re ipſa eam ſpe vitæ donare, cum poſſet fieri ut anus illam educaret, non exponeret. At id prætereo, te debuiſſe exequi meum imperium, miſericordia, affectus maternus te impulerunt, concedo. Quam peſſimè vero prodidiſti filiam! quid voluiſti facere? conſidera. Certe filia proſtituta eſt omnino à te, vel ut quæſtum turpiter corpore ſuo faceret, vel ut venderetur publicè. Credo ita putaſti, quidlibet eveniat, lucrum corpore faciat, ſive ſerviat, ſatius eſt, quàm eam non vivere. Quomodo te geras erga eos qui neſciunt, neque rationem juſtè vivendi, neque quid honeſtum ſit factu, neque æquitatem naturalem, quid juvet magis, quid magis noceat, nihil ſibi propemunt, niſi quod eis placet. So. O mi Chremes, erravi, confiteor delictum, jure arguor. Nunc tibi ſupplico, ut quantò tuus animus eſt ætate peritior, ſit tantò promptior ad parcendum, ut tua æquitas aliquid auxilii præbeat ſimplicitati meæ.* Ch. *Scilicet equidem hanc culpam tibi condono, ſed, ô Soſtrata, te male multa facere ſuadet mea lenitas. Sed quidquid iſtud eſt quod narraſti de expoſita filia, dic qua occaſione inceptum eſt.* So. *Ut omnes nos mulieres ſumus inconſulta, & ſuperſtitioſa, cum do illi anui filiam exponendam, eximo annulum de digito, & præcipio illi ut exponeret puellam cum annulo: ſi illa interiret, ut aliquam partem bonorum noſtrorum haberet,* Ch. *Feciſti iſtud rectè, ſic ſervaſti te, ne faceres contra religionem, atque illam ne moreretur.* So. *Ecce hic eſt annulus.* Ch. *A quo eum recuperâſti?* So. *Habeo ex adoleſcentula, quam Bacchis adduxit ſecum.* Sy. *Hem!* Ch. *Quid ea refert?* So. *Dum hæc Antiphila it lavatum, tradidit mihi illum, ut ſervarem. Quam primum animo non attendi, ſed poſtquam aſpexi,*

ANNOTATIONES.

42. *Lavatum.*] Secundum antiquos: nos dicimus *lotum*,

Cognovi; ad te exsilii. *Ch.* quid nunc suspicare, aut invenis
De illa? *So.* nescio, nisi ex ipsa quæras, unde hunc habuerit,
Si potis est reperiri. *Sy.* interii: plus spei video, quam volo:
Nostra est, ita si est. *Ch.* vivitne illa, cui tu dederas? *So.* nescio.
Ch. Quid renunciavit olim feciſſe? *So.* id, quod jusseram.
Ch. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæratur, *So.* Philtere.
Sy. Ipsa est: mirum, ni illa salva est, & ego perii. *Ch.* Sostrata,
Sequere me intrò hac. *So.* ut præter spem evenit: quàm timui male,
Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollendo Chreme.
Ch. *Non licet hominem esse sæpe ita ut volt, si res non sinit.*
Nunc ita tempus est mî, ut cupiam filiam: olim nil minus.

statim agnovi, & exultans ad te veni. Ch. Quid conjicis esse, aut quid reperis indicii de illa adolescentula? So. Nescio nisi ut exquiras ab eâ unde acceperit hunc annulum, si id potest sciri. Sy. Occidi, video plus esse spei de agnitione filiæ, quam volo. Si ita est, ut refert Sostrata, hæc adolescentula est de nostra familia. Ch. Vivitne illa unus cui tu tradideras filiam tuam? So. Nescio. Ch. Quid illa retulit tibi quondam se fecisse postquam ei dederas filiam tuam quondam? So. Retulit se fecisse id quod jusseram, scilicet se puellam exposuisse Ch. Die quod sit nomen anus, ut quæratur illa. So. Philtera est nomen ejus. Sy. Ipsa est, à qua Antiphila educata est. Mirum est, ni illa anus est incolumis, & ego perii. Ch. Sostrata, sequere me domum hac viâ. So Ut contrà quam speravi evenit! quam misera timui ne tunc ita immitis esses, ut olim fuisti, cùm filiam tolli & nutriri noluisti. Ch. Non esse licet hominem sæpe, ut ei liceat, nisi res patiatur: ita nunc fert conditio temporis, ut cupiam filiam habere, sed olim nihil minus, re familiari non permittente.

ANNOTATIONES.

46. *Interii.*] Nolebat Syrus Antiphilam agnosci tam cito filiam à Chremete, ne occasio pariendi ei auferendi ab illo argentum, & ne vapularet, si cognosceret Bacchidem esse amicam Clitiphonis filii.

ACTUS IV. SCENA II.

SYRUS.

Sy. Nisi mens in præsagiendo me decipit, malus fortuna non longè erit à me, adeo per Herculem mei conatus vehementer in arctum redacti sunt, nisi provideo, ut Chremes non cognoscat hanc Bacchidem esse amicam filii sui; nam nihil est unde ullam spem habeam auferendi argenti, aut fallendi senis. Vix criam obtineo, si mihi concedatur tutò, & sine plagis elabi. Angor animi, quod tam bonum fructum mihi ex gutture tam repente extractum sit, id est tanta opportunitas extorquendi argenti ab sene.

Sy. Nisi fallit me animus, haud multùm à me aberit infortunium;
Ita hercle in angustum oppidò hunc locum coguntur copiæ:
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me latere recto abscedere.
Crucior bolum tantum mihi ereptum tam subito è faucibus.

Quid

Quid agam; aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.

Nil tam difficile eſt quin quærendo inveſtigari poſſiet.

Quid, ſi hoc ſic nunc incipiam? nihil eſt: ſi ſic? tantundem egero.

At ſic opinor: non poteſt: immo optume: euge habeo optumam.

Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

Quid faciam, aut quid excogitem? Inveniendum denuo mihi eſt aliud commentum, Nihil eſt tam impeditum, quod non poſſit conando expediri. Quid erit ſi nunc ſic ordiar? tale figmentum nullius momenti eſt. Quid erit ſi hoc pacto faciam? non amplius profecero: ab conſeo ſic poſſe fieri, minimè poteſt: imo vero perbelle fieri poteſt. Eja ſcio bonam pecuniæ elicienda rationem. Per Herculem, ad me, ut puto, reducam pecuniam eandem illam, quæ tanquam mancipium fugitivum à me ſe proripuit.

ACTUS IV. SCENA III.

CLINIA. SYRUS.

Cl. NUlla mihi res poſthac poteſt jam intervenire tanta,
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia oborta eſt. (volt.
Dedo patri me nunc jam, ut frugalior ſim quam
Sy. Nil me fefellit: cognita eſt, quantum audio hujus verba.
Iſtuc tibi ex ſententia tua obtigiſſe lætor.
Cl. O mi Syre, audiſtin' obſecro? *Sy.* quid ni, qui uſque una affuerim?
Cl. Cui æque audiſti commode quidquam eveniſſe? *Sy.* nulli,
Cl. Atque, ita me Dii ament, ut ego nunc non tam meapte cauſa
Lætor, quam illius, quam ego ſcio eſſe honore quovis dignam.
Sy. Ita credo: ſed nunc, Clinia, age, da te mihi viciſſim:
Nam amici quoque res eſt videnda, in tuto ut collocetur,
Ne quid de amica nunc ſenex. *Cl.* ô Jupiter! *Sy.* quieſce.
Cl. Antiphila mea nubet mihi. *Sy.* ſiccine mihi interloquere?
Cl. Quid faciam, Syre mi? gaudeo: fer me. *Sy.* fero hercle vero,

Cl. Nulla res tanta poteſt mihi accidere poſthac, quæ animi moleſtiam mihi pariat, tanta lætitia mihi advenit. Trado me nunc totum in patris poteſtatem, ut fiam etiam frugalior quam cupit. Sy. *Non erravi, cum ita eſſe judicavi: quantum enim intelligo verba hujus Clinia. Antiphila à parentibus agnita eſt? iſtud, ut optabas, eveniſſe valde gaudeo.* Cl. *O mi Syre, quæſo, audiſtine rem totam de agnitione Antiphilæ?* Sy. *Cur non audiverim, qui fuerim aſſidue cum parentibus, quando eam recognoſcebant.* Cl. *Cui homini audiſti tantum eveniſſe boni, ut mihi evenit?* Sy *Nulli.* Cl. *Atque ita me Dii ament, ut non tam propter me ipſum lætor, quam propter illam Antiphilam, quam ſcio omni honore eſſe dignam.* Sy. *Credo ſic eſſe, ut ais, ſed, ô Clinia, eja, age nunc obſequere mihi ut tibi ſum obſecutus. Nam ut amici res extra omne periculum ſit, etiam providendum eſt, ne ſenex Chremes ſciat nunc aliquid de amica Clitiphonis Bacchide.* Cl. *O Jupiter!* Sy. *Mane.* Cl. *Antiphila mihi dabitur in uxorem.* Sy. *Siene me interpellas loquentem?* Cl. *O mi Syre, quid faciam? præ nimio gaudio non ſum apud me, patere me.* Sy. *Certe patior ægre quidem.*

Cl. Deorum viram adepti ſumus. *Sy.* fruſtra operam, opinor, ſumo.

Cl. Loquere; audio. *Sy.* at jam hoc non ages, *Cl.* agam. *Sy.* videndum eſt, inquam,

Amici quoque res Clinia tui in tuto ut collocetur:
Nam ſi nunc à nobis abis, & Bacchidem hîc relinquis,
Senex reſciſcet illico eſſe amicam hanc Clitiphonis.
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc eſt.

Cl. Atenim iſtoc nihil eſt magis, Syre, meis nuptiis advorſum:
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? *Sy.* quid ni?

Cl. Quid dicam? quam cauſſam afferam? *Sy.* quid? nolo mentiare:
Aperte, ita ut res ſeſe habet, narrato. *Cl.* quid ais? *Sy.* jubeo

Illam te amare, & velle uxorem; hanc eſſe Clitiphonis.

Cl. Bonam atque juſtam rem oppidò imperas, & factu facilem.
Et ſcilicet jam me hoc voles orare patrem, ut celet
Senem voſtrum. *Sy.* imò ut recta via rem narret ordine omnem. *Cl.* hem! (perdis:
Satin' ſanus es & ſobrius? tu quidem illum plane
Nam quî ille poterit eſſe in tuto, dic mihi? *Sy.* Huic equidem conſilio palmam do: hîc me magnifice effero,
Qui vim tantam in me & poteſtatem habeam tantæ aſtutiæ,
Vera dicendo ut eos ambos fallam; ut, cum narrat ſenex
Voſter noſtro, eſſe iſtam amicam gnati, non credat tamen.

Cl. Atenim ſpem iſto pacto rurſum nuptiarum omnem eripis;
Nam dum amicam hanc meam eſſe credet, non committere filiam.
Tu fortaſſe, quid me fiat, parvi curas, dum illi conſulis.

Sy. Quid, malùm, me ætatem cenſes velle id adſimulariter? (amplius,
Unus eſt dies, dum argentum eripio, pax! nihil

Cl. Acquiſivimus vitam Deorum. Sy. Operam perdo, ut puto. Cl. Loquere, audio. Sy. Sed ſatim me non audies. Cl. Audiam. Sy. Proſpiciendum eſt quoque, ut jam antea dixi, ut res amici tui Clitiphonis in tutum locum deducatur: nam ſi nunc diſcedis hinc à nobis relicta hic Bacchide, ſatim Chremes repente cognoſcet eam amari a filio: ſi eam tecum hinc à nobis duxeris, ipſa celabitur ejus eſſe amica ita ut huc uſque celata eſt. Cl. Verum, ô Syre, nihil magis contrarium meis nuptiis iſta re, quam mones: nam quâ fronte videbo patrem, ubi duxero mecum Bacchidem? Scis quid velim dicere. Sy. Cur non ſciam? Cl. Quid dicam aut quam rationem reddam? Sy. Etiam nolo eam reddendo, ut mentiaris. Clare, & vere exponito id quod res eſt. Cl. Quid dicis? Sy. Volo ſignifices te amare Antiphilam, & te eam velle habere uxorem & Bacchidem eſſe amicam Clitiphonis. Cl. Suades vero rem valde bonam & æquam, nec factu difficilem tu ſcilicet voles hoc me impetrare a patre ut celet ſenem veſtrum Chremetem? Sy. Quin potius ego volo, ut vere & ſine diverticulis verborum, rem ut acta eſt, recenſeat. Cl. Hem, ſaniſne ſana mentis es? an non temulentus? Certe tu prodis Clitiphonem. Nam quomodo poterit ille eſſe tutus, ſi pater ejus negotia reſciverit? dic mihi. Sy. Certe huic meo commento primas defero, de hac re mihi placeo, & triumpho, qui habeam poteſtatem tantæ verſutiæ & fraudis, ut dicendo vera hos ambos ſenes decipiam. Ut quando veſter Menedemus, dicet noſtro Chremeti iſtam Bacchidem eſſe amicam Clitiphonis, tamen Chremes nullam fidem dictis illius adhibeat. Cl. Sed certe rurſus adimis mihi hoc modo omnem ſpem nuptiarum Antiphilæ, nam dum ipſe Chremes credet hanc Bacchidem à me amari, non tradet mihi filiam ſuam uxorem. Fortaſſe tu, Syre, parum curas, quid fiet de me, dum modo provideas Clitiphoni. Sy. Quid (malum) putaſne per longum tempus id velle fingi de Bacchide? Unum diem tantum poſtulo mutationi, dum argentum auſero: nullum amplius volo tempus.

Cl. Tan-

Cl. Tantum sat habes? quid tum quæso, si hoc pater resciverit?
Sy. Quid, si redeo ad illos, qui aiunt, *quid si nunc cælum ruat?*
Cl. Metuo, quid agam? *Sy.* metuis? quasi non ea potestas sit tua,
Quo velis in tempore ut te exsolvas, rem facias palam.
Cl. Age, age, traducatur Bacchis. *Sy.* optume, ipsa exit foras.

Cl. *Tantum sat habes temporis ad pecuniam reperiendam? Quæso quid deinde sequitur, si Chremes hoc figmentum perceperit?* Sy. *Quid si me remittis ad illos, qui dicunt, quid si cælum labatur deorsum?* Cl. *Dubito, quid debeam agere.* Sy. *Dubitas? quasi non habeas potestatem hanc, ut te liberes quando tibi libebit, & palam dicas te velle Antiphilam uxorem, & Bacchidem esse amicam Clitiphonis, non vero tuam.* Cl. *Eja, age, Bacchis ad nos deducatur.* Sy. *Optimè: ipsa Bacchis domo Chremetis egreditur opportune.*

ACTUS IV. SCENA IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO. PHRYGIA.

Ba. SAti' pol proterve me Syri promissa huc induxerunt,
Decem minas quas mihi dare pollicitus est: quod si is nunc me
Deceperit; sæpe obsecrans me, ut veniam, frustra veniet:
Aut, cum venturam dixero, & constituero; cum is certe
Renunciarit; Clitipho cum in spe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam; Syrus mihi tergo pœnas pendet.
Cl. Sati' scite promittit tibi. *Sy.* atqui tu hanc jocari credis?
Faciet, nisi caveo, *Ba.* dormiunt: pol ego istos commovebo.
Mea Phrygia, audistin', modo iste homo quam villam demonstravit
Charini? *Ph.* audivi. *Ba.* proxumam huic fundo ad dexteram? *Ph.* memini.

Ba. *Per Pollucem satis inepte, & inconsiderate, promissa Syri me huc ad Clitiphonem induxerunt, propter decem minas quas Clitipho promisit, se mihi daturum. Quod si Syrus nunc fefellerit me, ipsa sæpe mihi supplicans, ut ad Clitiphonem veniam, frustra veniet. Aut postquam promisero me venturam, & tempus præfixero, isque Clitiphoni retulerit certum id fore, Clitipho vero ut veniam sperans, cum anceps animi pendebit, fallam eum, nec veniam, ut constituveram ei. Tum vero Syrus persolvet mihi pœnas dorso suo.* Cl. *Bacchis promittit tibi, Syre, sanis lapide, se effecturam, ut pœnas luas, si eam decipis.* Sy. *Sed certe, an tu credis Bacchidem hæc joco dicere? Faciet id quod minatur, nisi provideo ut illi pecunia subducatur à sene nostro.* Ba. *Desides sunt atque otiosi: ego excitabo istos (Cliniam & Syrum.) O Phrygia mea, audistine, quam villam Charini iste homo paulo ante indicabat?* Ph. *Audivi.* Ba. *Audivistine eam esse vicinam huic prædio introrsum?* Ph. *Recordor istum hominem ita demonstrasse.*

ANNOTATIONES.

1. *Promissa huc introduxerunt.*] Sic explico, Satis pol proterve me Syri promissa ad Clitiphonem huc duxerunt, in decem minas, id est ad decem minas accipiendas quas Clitipho pollicitus est dare mihi.

2. *Decem minas.*] Mina continet centum drachmas. Drachma valet sex assibus Turonensibus, valet igitur mina triginta libras Turonenses, & decem minæ valent trecentas ejusmodi libras, vel centum Coronatos.

Ba. Cur?

Ba. Illuc celeriter curre uno curſu, ſine intermiſſione. Miles celebrat Bacchanalia apud eum. Sy. *Quid hæc Bacchis de novo parat?* Ba. *Nuncia illi me cuſtodiri arctè apud Chremetem, contra voluntatem: verum me verbis decepturam illos qui hîc me detinent, quovis modo, & ad eam venturam.* Sy. *Mehercule nullus ſum. O Bacchis, ſiſte, ſiſte, obſecro: quò mittis Phrygiam? Jube non eat quò miſſa eſt.* Ba. *Phrygia, abi quo te juſſi ire.* Sy. *Imo, decem minæ ſunt paratæ.* Ba. *Imo, ego maneo.* Sy. *Sed cave ſtatim accipies pecuniam.* Ba. *Quemadmodum tu vis. Detur nec ne, non curo amplius. Nam urgeo, ut des?* Sy. *Sed ſcisne, amabo, quid facias?* Ba. *Quid?* Sy *Oportet tranſeas nunc ad ades Menedemi, & tuus ancillarum comitatus eò traducatur.* Ba. *O ſceleſte, quid moliris?* Sy. *Quærisne, quid ego moliar? Pecuniam fabrico, quam tibi tradam.* Ba. *Putaſne me eſſe idoneam, quam derideas & fallas?* Sy. *Non ſine cauſſa id ago.* Ba. *Habeone quicquam negotii hîc tecum?* Sy. *Minimè, ſed ſolvo nunc, tibi quod eſt promiſſum.* Ba. *Eatur, ſi ita eſt, ut dicis.* Sy. *Sequere me hâc parte, Bacchis. Heus Dromo.* Dr. *Quis me appellat?* Sy. *Syrus te vult.* Dr. *Quæ res de novo obtigit?* Sy. *Tu hinc feſtinanter hinc ad vos, nunc ancillas Bacchidis.* Dr. *Quæ nobrem?* Sy. *Noli quærere, & ipſæ ancillæ ſecum exportent, quæcunque hæc aſportaverunt. Chremes ſperabit impenſas ſibi eſſe diminutas harum diſceſſu mulierculârum, certe ſenex Chremes ignorat, quantum damni, hoc paulum lucri afferat. Tu Dromo, quod ſcis, diſſimulabis, quaſi neſcias, ſi ſapienter vis agere.* Dr. *Adeo taciturus ea ſum, ut mutum me eſſe dicas.*

Ba. Curriculo percurre: apud eum miles Dionyſia agitat.

Sy. Quid inceptat? Ba. dic me hîc oppidò eſſe invitam, atque aſſervari:

Verùm aliquo pacto verba me his daturam eſſe & venturam.

Sy. Perii hercle: Bacchis, manè, mane: quo mittis iſtanc, quæſo?

Jube maneat. Ba. abi. Sy. quin paratum eſt argentum. Ba. quin ego maneo.

Sy. Atqui jam dabitur. Ba. ut lubet, num ego inſto? Sy. at ſcin' quid, ſodes?

Ba. Quid? Sy. tranſeundum nunc tibi ad Menedemum eſt, & tua pompa

Eò traducenda eſt. Ba. quam rem agi' ſcelus? Sy. ego argentum cudo,

Quod tibi dem. Ba. dignam me putas, quam illudas? Sy. non eſt temere.

Ba. Etiamne tecum hîc res mihi eſt? Sy. minime: tuum tibi reddo.

Ba. Eatur. Sy. ſequere hac: heus, Dromo. Dr. quis me volt? Sy. Syrus. Dr. quid eſt rei?

Sy. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.

Ba. Quam ob rem? Sy. ne quæras: efferant, quæ ſecum huc attulerunt.

Sperabit ſumptum ſibi ſenex eſſe harumc' abitu levatum.

Næ ille haud ſcit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.

Tu neſcis id quod ſcis, Dromo, ſi ſapies. Dr. mutum dices.

ANNOTATIONES.

25. *Næ ille.*] Significat Syrus ſenem Chremetem facilius potuiſſe Bacchidem aliquandiu alere, quàm decem minis defraudari.

26. *Tu neſcis id, quod ſcis.*] Sic Terentius in Eunucho: *Tu pol ſi ſapis, quod ſcis, neſcis*, eſt figura dicta Græcè ὀξύμωρον. Compoſita hæc vox ex ὀξὺς, acutus, & μωρὸς fatuus. Nempe acute dicitur, quod fatue prolatum videtur, ſic Cicero in Bruto: *Eloquentia loqui dediſcit*, & Horatius, Ode 34. lib. 1.

Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro,

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. SYRUS.

Ch. ITA me Dii amabunt, ut nunc, Menedemi vicem
Miseret me, tantum deveniſſe ad eum mali.
Illancne mulierem alere cum illa familia?
Etſi ſcio, hoſce aliquot dies non ſentiet;
Ita magno deſiderio fuit ei filius.
Verum ubi videbit tantos ſibi ſumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rurſum ut abeat ab ſe filius.
Syrum optume eccum. *Sy.* ceſſo hunc adoriri?
Ch. Syre. *Sy.* hem.
Quid eſt? te mihi ipſum jam dudum optabã dari.
Ch. Videre egiſſe jam neſcio quid cum ſene.
Sy. De illo quod dudum? dictum factum reddidi.
Ch. Bonan' fide? *Sy.* bona hercle. *Ch.* non poſſum pati,
Quin tibi caput demulceam: accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro iſta re, ac lubens.
Sy. At ſi ſcias, quam ſcite in mentem venerit!
Ch. Vah! gloriare eveniſſe ex ſententia?
Sy. Non hercle vero: verum dico. *Ch.* dic, quid eſt?
Sy. Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxiſſe, ne id tu perſentiſceres.
Ch. Probe. *Sy.* dic ſodes. *Ch.* nimium, inquam.
Sy. imo ſi ſcias.
Sed porro auſculta quod ſupereſt fallaciæ.
Seſe ipſe dicet tuam vidiſſe filiam:
Sibi complacitam ejus formam, poſtquã aſpexerit.
Hanc cupere uxorem. *Ch.* Modóne quæ inventa eſt? *Sy.* eam.
Et equidem jubebit poſci. *Ch.* quam ob rem iſtuc, Syre?
Nam prorſum nihil intelligo, *Sy.* hui, tardus es.
Ch. Fortaſſe. *Sy.* argentum dabitur ei ad nuptias.
Aurum, atque veſtem, quî: teneſne? *Ch.* comparet?

Ch. *Ita me Dii juvent, ut nunc miſereor incommodi Menedemi, ſcilicet tanta in eum mala cecidiſſe. Itane eſt, ut alenda ſit ei mulier illa (Bacchis) cum tanto ancillarum comitatu? Quamvis non ſum neſcius eum agrè non laturum per aliquot dies tantum impenſarum onus, adeo deſideravit filium videre: ſed quando cogneſcet tantos ſumptus quotidie faciendos eſſe in domo ſua, idque omnino ultra modum, denuo cupiet ut filius à ſe diſcedat. Ecce hic Syrum opportunè.* Sy. *Quid moror verbis aggredi Chremetem?* Ch. *Syre.* Sy. *Hem, quid eſt? jamdudum deſiderabam te mihi obviam offerri.* Ch. *Videris egiſſe jam neſcio quid cum Menedemo.* Sy. *De illa re, quam longe ante communicaveramus? Ut dixi, ſic feci.* Ch. *Verene dicis?* Sy. *Per Herculem vere dico.* Ch. *Non poſſum abſtinere ut non tibi caput demulceam, ita mihi places. O Syre, appropinqua ad me, faciam tibi aliquid boni pro iſta aſtutia, idq; lubenti animo.* Sy. *Sed ſi ſcires quantum ingenioſe adinveni.* Ch. *Vah! in hoc tibi falſo fortaſſe apud me gloriaris, quod res evenerit ut volebas?* Sy. *Non mehercule vero: verum dico.* Ch. *Dic quid hoc eſt.* Sy. *Clinia dixit patri ſuo Menedemo hanc Bacchidem eſſe amicam filii tui Clitiphonis, & ſe eam adduxiſſe ſecum ea de cauſa ne tu id perciperes.* Ch. *Optime, ſcitè inventum.* Sy. *Dic vere amabo.* Ch. *Valde ſcitè, inquam.* Sy. *Imò magis ſcitè inventum, ſi ſcias: ſed deinde audi quod reliquum eſt aſtutiæ. Ipſe Clinia dicet ſe vidiſſe tuam filiam Antiphilam, ejuſq; pulchritudinem ſibi complacuiſſe, ubi primum illam vidit, uxorem ſuam eſſe velle.* Ch. *Dicisne eam quam paulo ante noſtram eſſe reperimus?* Sy. *Eandem, & certe mandabit eam à te in uxorem peti.* Ch. *Cur dicis iſtud, Syre? nam omnino ſermonem tuum non capio.* Sy. *Vah, quam tardi es ingenii, qui verba mea non capias!* Ch. *Fortaſſe id in cauſa eſt.* Sy. *Pecunia dabitur Cliniæ ad nuptias, quâ emat ornamenta aurea, indumenta, mundum & ſupellectilem; intelligisne?* Ch. *Pecuniam qua emat ſibi talia?*

Sy. Id-

Sy. Idipsum. *Ch.* at ego illi nec do, nec despondeo.
Sy. Non? quam ob rem? *Ch.* quam ob rem me rogas? homini. *Sy.* ut lubet.
Non ego in perpetuum dicebam illam illi ut dares,
Verum ut simulares. *Ch.* non mea est simulatio:
Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas.
Egon' cui daturus non sim, ut ei despondeam?
Sy. Credebam. *Ch.* Minime. *Sy.* Scite poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,
Eo cœpi. *Ch.* Credo. *Sy.* cæterum equidem istuc, Chreme,
Æqui bonique facio. *Ch.* atqui cum maxume
Volo te dare operam ut fiat, verum alia via.
Sy. Fiat: quæratur aliud: sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eò nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?
Num jussi? num illa oppignerare filiam
Meam me invito potuit? verum illud, Chreme,
Dicunt: *jus summum, sæpe summa est malitia.*
Ch. Haud faciam. *Sy.* imo aliis si licet, tibi non licet.
Omnes te in lauta & bene aucta parte putant.
Ch. Quin egomet jam ad eam deferam. *Sy.* imo filium
Jube potius. *Ch.* quam ob rem? *Sy.* quia enim in eum suspicio est
Translata amoris. *Ch.* quid tum? *Sy.* quia videbitur
Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeo adest, abi, effer argentum. *Ch.* effero.

Sy. Idipsum est. Ch. *Sed ego Chremes neque do, neque spondeo filiam meam in uxorem.* Sy. *Quare non das?* Ch. *Quare? num id quæris à me? filiam meam dem uxorem juveni huic, qui more fugitivi servi, patrem reliquit, & qui meretricem amat?* Sy. *Fac ut lubet. Ego non dicebam ut eam illi propriam in manum dares, verum ut fingeres te daturum.* Ch. *Non est meum quid simulare: tu misceto fallacias & technas tuas eo modo ut non me his intermisceas. Visne ut despondeam meam filiam in uxorem, ei, cui dare nolo?* Sy. *Credebam te velle id facere.* Ch. *Minime.* Sy. *Id subtiliter poterat fieri, & ego ideò versus sum hanc technam, quoniam ita instanter id jubebas.* Ch. *Credo.* Sy. *Sed certe, here, istud æqui bonique causa facio.* Ch. *At verò deinde volo te summopere conari, ut fallacia intendatur in Menedemum, verum volo id fieri alio modo.* Sy. *Fiat: alius modus excogitetur: sed illud quod tibi dixi de argento, quod ista filia tua debet Bacchidi, propterea quòd ei oppignerata fuit, istud argentum Bacchidi persolvendum est, neque tu nimirum recurres ad id prætextens, dicendo, quid mea interest? num mihi creditum est? num mandavi ut daretur? num annus illa jus habuit dandi filiam meam pignori me nolente? ô Chremes, verum est istud, quod vulgò dicitur, nimius juris rigor, sæpe nimis pugnat cum æquitate.* Ch. *Non confugiam ad eas summi juris rationes.* Sy. *Sed si juris ille rigor aliis permittitur, tamen non decet te eo uti quod omnes te numerant inter lautos, & locupletes* Ch. *Quinimo, ego nunc argentum feram ad Bacchidem* Sy. *Sed potius jube filium id facere.* Ch. *Quare?* Sy. *Certe quia suspicio amoris translata est in hunc filium tuum, qui putatur à Menedemo esse Bacchidis amator.* Ch. *Quid inde sequitur, si talis putatur?* Sy. *Quia id videbitur esse verisimilius, cum filius tuus dabit illi Bacchidi argentum hoc. Et simul efficiam minimo negotio id quod incepi, facilius decipiam Menedemum, Certe Cliticho ipse advenit, ô Chreme, i domum & argentum profer.* Ch. *Profero.*

ACTUS IV. SCENA VI.

CLITIPHO. SYRUS.

Cl. NUlla eſt tam facilis res, quin difficilis ſiet,
Quam invitus facias: vel me hæc deambulatio,
Quam non laborioſa, ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denuo
Miſer aliquo extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes Dii, Deæ, quantum eſt, Syre,
Cum tuo iſtoc invento, cumque incepto perduint.
Hujuſmodi mî res ſemper comminiſcere,
Ubi me excarnufices. *Sy.* I tu hinc quo dignus es,
Quam pene tua me perdidit protervitas.
Cl. Vellem hercle factum: ita meritu'. *Sy.* Meritu', quomodo?
Næ me iſtuc ex te priùs audiſſe gaudeo,
Quam argentum haberes, quod daturus jam fui.
Cl. Quid igitur dicam tibi vis: abiiſti, mihi
Amicâ adduxti, quam non licitum eſt tangere.
Sy. Jam non ſum iratus: ſed ſcin' ubi nunc ſit tibi Bacchis? *Cl.* apud nos. *Sy.* non. *Cl.* ubi ergo? *Sy.* apud Cliniam.
Cl. Perii. *Sy.* bono animo es: jam argentum ad eam deferes,
Quod ei es pollicitus. *Cl.* garris: unde? *Sy.* à patre.
Cl. Ludis fortaſſe me. *Sy.* ipſa re experibere.
Cl. Næ ego fortunatus homo ſum: deamo te, Syre.
Sy. Sed pater egreditur: cave, quidquam admiratu' ſis,
Qua cauſſa id fiat, obſecundato in loco.
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

Cl. Nulla res eſt tam facilis, ut difficilis non videatur, ſi eam contra voluntatem facias. Etiam hæc deambulatio minimi laboris, quam me defatigavit & langueſecit? Neque nunc timeo ullam rem magis, quam ut iterum ejiciar hinc in aliquem locum, ne poſſim ire ad amicam. O Syre, utinam omnes Dii, Deæque quotquot ſunt, te perdant cum iſto commento tuo & conſilio. Tu mihi ſemper excogitas ejuſmodi res, in quibus me excrucies. Sy. Tu ipſe hinc abi in malam rem, ut meruiſti. Quam pene tua petulantia ad pernicium adegit me. Cl. Per Herculem, vellem id eveniſſe, ita dignus es exitio! Sy. Dignus? quâ de cauſa? Certe gaudeo iſtud me convitium à te audiiſſe, antequam pecuniam accipias, quam ſtatim tibi numeraturus eram. Cl. Quid igitur vis dicam aliud, cum cauſam aliter dicendi mihi non dederis? hinc diſceſſiſti, adduxiſti mihi amicam, quam non permittatur attrectare? Sy. Jam non ſum iratus propter felicem exitum mei incepti, ſed ſciſne, ubi nunc ſit amica tua Bacchis? Cl. Eſt in domo noſtrâ. Sy. Non eſt. Cl. Ubi igitur? Sy. Apud Cliniam. Cl. Occidi. Sy. Animo bono eſto: jam deferes ad eam argentum, quod ei promiſiſti. Cl. Nugaris. Unde iſtud argentum ſumetur. Sy. A patre tuo. Cl. Fortaſſe derides me. Sy. Experire ipſo facto. Cl. Certe ego ſum homo fortunatus: valde te amo, Syre. Sy. Quâ cauſâ tibi hæc pecunia tradatur, noli quærere, tantum obſequere in tempore. Sed pater tuus domo exit, vide ne tu mirari quicquam videaris, nempe quod argentum accipias deferendum ad Bacchidem. Facito id quod ille imperabit, loquere admodum pauca verba, ne ex ſermone tuo ulla ſuſpicio ei oboriatur.

ACTUS IV. SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Ch. *Ubi nunc est Clitipho? Sy. Clitipho, dic, adsum.* Cl. *Hic adsum, tibi morem gerere paratus.* Ch. *Syre, dixistine filio meo qua res esset, quare mittam hoc argentum?* Sy. *Dixi pleraque omnia.* Ch. *Cape has decem minas, Clitipho, ac defer ad Bacchidem.* Sy. *Hei stupide, cur stas? cur non accipis argentum?* Cl. *Certe dato.* Sy. *Sequere me per hanc viam cito. Tu, Chremes, interea dum ibimus, expectabis nos in hoc loco, donec egredimur: nam nulla est causa propter quam longam moram faciamus istic, ubi est Bacchis.* Ch. *Certe filia mea à me jam habet decem minas, quas æstimo me dedisse pro nutrimentis ejus: altera decem mina consequentur hasce pro ornamentis corporis, hæc deinde ornamenta requirent sibi adjungi duo talenta pro dote. Quam multa iniqua, & perversa fiunt, his corruptis temporis moribus, ut ii-mii & supervacanei sumptus in liberis & educandis, & elocandis fiant! Aliquis est nunc reperiendus mihi sponsus filiæ, omnibus aliis negotiis prætermissis, cui dem bona mea parta corporis opera, & magis industria.*

Ch. UBI Clitipho nunc est? *Sy.* eccum me, inque. *Cl.* eccum hic tibi.
Ch. Quid rei esset, dixi huic? *Sy.* dixti pleraque omnia.
Ch. Cape hoc argentum, ac defer. *Sy.* hei, quid stas, lapis?
Quin accipis? *Cl.* cedo sane. *Sy.* sequere hac me ocyus:
Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil est illic, quod moremur diutius.
Ch. Minas quidem jam decem habet à me filia:
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porro hæc talenta dotis apposcent duo.
Quam multa injusta ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est
Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTUS IV. SCENA VIII.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. *Mi fili, existimo me factum esse multò felicissimum omnium, qui nunc vivunt, cum cognosco te ad meliorem mentem rediisse.* Ch *Quantum fallitur arbitrans filium resipuisse!* Me. *O Chreme, te ipsum quærebam. Serva me & filium Cliniam & familiam, quod potes.* Ch. *Dic, quid me vis facere?* Me. *Filiam suam hodierno die reperisti.* Ch. *Quid inde sequitur!* Me. *Clinia cupit hanc filiam tuam sibi tradi in uxorem.* Ch. *Obsecro, qualis homo es tu?* Me. *Qualis homo sum?* Ch. *An oblivioni mandasti ea,*

Me. MUlto omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, cum te intelligo
Resipisse. *Ch.* ut errat! *Me.* te ipsum quærebam, Chreme:
Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam.
Ch. Cedo, quid vis faciam? *Me.* invenisti hodie filiam.
Ch. Quid tum? *Me.* hanc uxorem sibi dari volt Clinia.
Ch. Quæso, quid tu hominis es? *Me.* quid? *Ch.* jamne oblitus es,

Inter

Inter nos quid ſit dictum de fallacia,
Ut ea via abs te argentum auferretur? *Me.* ſcio.
Ch. Ea res nunc agitur ipſa. *Me.* quid dixti, Chreme?
Erravi: res acta eſt: quanta de ſpe decidi!
Ch. Imo, hæc quidem quæ apud te eſt, Clitiphonis eſt
Amica. *Me.* ita aiunt. *Ch.* & tu credis? *Me.* omnia.
Ch. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cum deſponderis,
Des quî aurum, ac veſtem, atque alia, quæ opus ſunt, comparet.
Me. Id eſt profecto: id amicæ dabitur. *Ch.* ſcilicet
Daturum! *Me.* ah! fruſtra igitur gaviſus ſum miſer.
Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te reſponſum, Chreme?
Ne ſentiat me ſenſiſſe, atque ægre ferat?
Ch. Ægre? nimium illi, Menedeme, indulges. *Me.* ſine:
Inceptum eſt: perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.
Ch. Dic conveniſſe, egiſſe te de nuptiis.
Me. Dicam: quid deinde? *Ch.* me facturum eſſe omnia.
Generum placere: poſtremò etiam, ſi voles,
Deſponſam quoque eſſe dicito, *Me.* hem, iſtuc volueram.
Ch. Tanto ocyus te ut poſcat, & tu id quod cupis,
Quam ocyſſime ut des. *Me.* cupio. *Ch.* næ tu propediem,
Ut iſtam rem video, iſtius obſaturabere.
Sed hæc ut ut ſunt, cautim, & paulatim dabis,
Si ſapies. *Me.* faciam. *Ch.* abi intro: vidè, quid poſtulet.
Ego domi ero, ſi quid me voles. *Me.* ſane volo:
Nam te ſcientem faciam, quidquid egero.

qua colloqui ſumus de fallaciâ in te perſervum faciendâ, ſcilicet ut ficto matrimonio, argentum tibi eriperetur. Me. *Tenes memoria ea de quibus inter nos convenit.* Ch. *Fallacia iſta nunc ſit, quam tu putas eſſe rem ſeriam.* Me. *O Chreme, quid dixiſti? falſus ſum: ſic rès acta eſt, ut decipiar. Quanta ſpe privatus ſum?* Ch. *Imo hæc Bacchis, quæ eſt in ædibus tuis, eſt amica Clitiphonis.* Me. *Sic dicunt filius, & ſervi.* Ch. *Et tu credis?* Me *Credo.* Ch. *Et illi ſervi dicunt illum filium tuum Cliniam petere ſibi uxorem, ut ubi filiam meam in matrimonium illi promiſerim eâ tradas pecuniam, quâ comment ornamenta aurea, ac veſtimenta, atque alium ornatum qui ad nuptias requiritur?* Me. *Certo ita res ſe habet: id argentum dabitur amicæ Bacchidi.* Ch. *Scilicet credas eum daturum.* Me. *Vah! igitur ego miſer fruſtra lætatus ſum, exiſtimans filium reſpuiſſe: tamen malo quidvis mihi perire quam filium. Quid referam filio nunc, te mihi reſpondiſſe, Chreme, ne filius intelligat me intelleziſſe fallaciam, idque moleſte ferat?* Ch. *Moleſte ferat? O Menedeme, nimium illi permittis.* Me *Sine, jam incepi ei indulgere Perfice ô Chreme, ut perpetuò id mihi liceat.* Ch. *Dic illi teme adiiſſe, & mecum de nuptiis contrahendis egiſſe.* Me. *Dicam; quid poſtea?* Ch. *Dic me eſſe facturum omnia, quæ petit, dic quoque gratum eſſe mihi, eum mihi generum fieri: poſtremo ſi voles dicito filiam meam à me ipſi deſponſam eſſe.* Me. *Filiam tuam ipſi eſſe deſponſam? hem, cupiebam te hæc dicere, ut ei renunciarem.* Ch. *Dic illi iſta, ut tantò citiùs à te pecuniam petat & tu illi quamcitiſſime quod cupis illi dare, ne re-*
giarie. Me. *Cupio dari, quodcumque poſcet.* Ch *Certe ut conſidero ſumptum, quem es facturus brev, te ſatias capiet iſtius filii. Sed, ita ut hæ res ſe habent, ſi ſapienter vis te gerere, dabis argentum cum omni cautela & minutim.* Me. *Ita faciam.* Ch. *Abi domum tuam: vide quid petat: ego manebo domi, ſi quid voles me facere.* Me. *Sane volo: nam nihil faciam quicquam niſi ex tuo conſilio.*

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. Certo ſcio me non eſſe tam callidum, neque ita circumſpectum: ſed hic Chremes auxiliator meus, & conſiliarius, & præceptor in hoc me anteit. Omnia quæ dicuntur in ſtultum, in me concurrunt, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus: in illum nequaquam; nam ejus vecordia excedit hæc omnia. Ch. *Ohe, uxor, veſſa tedio & moleſtia Deos afficere toties gratias agendo, niſi illos ex tua naturâ æſtimes, ut tibi perſuadeas nihil illos percipere, niſi eadem centies eis dixeris. Sed interea cur Clitipho moratur tandiu cum Syro apud Menedemum?* Me. *O Chremes, quos homines dicis morari tandiu?* Ch. *O Menedeme, ergo hic ades? dic mihi, retuliſtine Cliniæ qua tibi reſpondi?* Me. *Omnia.* Ch. *Quid dixit?* Me. *Incepit lætari, tanquam illi qui volunt cupide uxorem habere.* Ch. *Ha, ha, he.* Me. *Quid riſiſti?* Ch. *Aſtutiæ Syri venerunt mihi in memoriam.* Me. *Itane eſt?* Ch *Etiam ſceleſtus ille formas & docet homines vultus componere ad ſimulandum quemlibet habitum.* Me. *An hoc ais, propterea quod filius Cliniæ fingit ſe eſſe lætum?* Ch *Scilicet.* Me. *Ejuſdem rei memini.* Ch *Syrus eſt veteranus in aſtutia & fallaciis.* Me. *Magis id verum eſſe, ſi eum magis cognoſcas, exiſtimes.* Ch. *Itane eſt, ut dicis?* Me. *Quin tu auſculta.* Ch. *Siſte paululum, prius audire cupio quid perdideris per ejus technam & fallaciam: nam poſtquam nunciaſti filio tuo filiam meam Antiphilam illi in uxorem à me promiſſam, nonne verum eſt Dromonem dixiſſe tibi illico neceſſe eſſe, ut dares ſponſæ filii veſtimenta, ornamenta aurea, pediſſequas, ſervas, argentum?*

Me. EGO me non tam aſtutum, neque ita perſpicacem eſſe, id ſcio:
Sed hic adjutor meus, & monitor, & præmonſtrator Chremes
Hoc mihi præſtat: in me quidvis harum rerum convenit,
Quæ ſunt dictæ in ſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus:
In illum nil poteſt: exſuperat ejus ſtultitia omnia hæc.
Ch. Ohe, jam deſine Deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam eſſe inventam gnatam; niſi illos tuo ex ingenio judicas,
Ut nil credas intelligere, niſi idem dictum eſt centies.
Sed interim quid illic gnatus ceſſat cum Syro?
Me. Quos ais homines, Chreme, ceſſare? *Ch.* hem, Menedeme, advenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciaſtin? *Me.* omnia.
Ch. Quid ait? *Me.* Gaudere adeo occepit, quaſi qui cupiunt nuptias.
Ch. Ha, ha, he. *Me.* Quid riſiſti? *Ch.* ſervi venere in mentem Syri
Calliditates. *Me.* itane? *Ch.* voltus quoque hominum fingit ſcelus.
Me. Gnatus quod ſe aſſimulat lætum, id dicis? *Ch.* id. *Me.* idem iſtuc mihi
Venit in mentem. *Ch.* veterator. *Me.* magi' ſi magi' noris, putes
Ita rem eſſe. *Ch.* ain' tu? *Me.* quin tu auſculta: *Ch.* mane: prius hoc ſcire expeto,
Quid perdideris: nam ubi deſponſam nuntiaſti filio,
Continuò injeciſſe verba tibi Dromonem ſcilicet,
Sponſæ veſtem, aurum, atque ancillas opus eſſe, argentum ut dares.

Me. Non

Me. Non. *Ch.* quid non? *Me.* non inquam. *Ch.* neque ipse gnatus? *Me.* Nil prorsus, Chreme,
Magis unum etiam instare, ut hodie conficerent nuptiæ.
Ch. Mira narras: quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? *Me.* nihil.
Ch. Quamobrem? *Me.* Nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias. (lium,
Sed tuum ille quoque Syrus idem mirè finxit fi-
Ut ne paululum quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ. 26
Ch. Quid ais? *Me.* mitto jam osculari, atque amplexari: id nihil puto.
Ch. Quid est, quod amplius simuletur? *Me.* vah! *Ch.* quid est? *Me.* audi modo. (tro:
Est mihi ultimis conclave in ædibus quoddam re-
Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est.
Ch. Quid, postquam hoc est factum? *Me.* dictum factum, huc abiit Clitipho. 31
Ch. Solus? *Me.* solus. *Ch.* timeo. *Me.* Bacchis consecuta est illico.
Ch. Sola? *Me.* sola. *Ch.* perii. *Me.* ubi abiere intro, operuere ostium. *Ch.* hem!
Clinia hæc fieri videbat? *Me.* quidni? unà mecum simul.
Ch. Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi.
Me. Quamobrem? *Ch.* decem dierum vix mî est familia. 36
Me. Quid? istuc times, quod operam amico ille dat suo?
Ch. Imo quod amicæ. *Me.* si dat. *Ch.* an dubium id tibi est?
Quenquamne animo tam communi esse, aut leni putas,
Qui se vidente, amicam patiatur suam? *Me.* ha, ha, he. 40
Quidni? quo verba facilius dentur mihi.
Ch. Derides? merito mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedere, ubi possem persentiscere,
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi!

Me. Nihil mihi quidquam horum dixit? Ch. Quid non dixit? Me. Nihil, inquam, quidquam simile dixit. Ch. neque ipse filius? Me. Nihil prorsus, sed potius urgebat festinanter, ut hodierno die nuptiæ celebrarentur. Ch. Mira refers. Quid? Syrus servus meus nihilne etiam quidquam potuit? Me. Nihil. Ch. Cur nihil potuit? Me. Hoc ego quidem ignoro: sed te illud nescire valde miror, qui tam clarè & perspicuè res alias scias, ille idem Syrus insomnia vix etiam mirum in modum filium adeo ut ne tantillum quidem sentiat quisquam amorem Clitiphonis erga Bacchidem. Ch. Quid ais? Me. Nunc omitto osculationes, atque amplexus Clitiphonis & Bacchidis. Ch. Quid est quod amplius simulari possit, ubi ventum est ad oscula & amplexus? Me. Vah! Ch. Quid est? Me. Ausculta nunc mihi. Est quoddam cubiculum secretum in interiori parte domus meæ: lectus pertractus est intro in istud cubiculum: paratus est, & ornatus est stragulis. Ch. Postquam hoc factum est, quid consecutum? Me. Dicto citius, Clitipho in cenclave se conjecit. Ch. Solus? Me. Solus. Bacchis illico eodem abiit post illum. Ch. Sola? Me. Sola. Ch. Perdidit sum. Me. Postquam introierunt, clauserunt januam? Ch. Hem! Clinia hæc intuebatur? Me. Cur non intuitus esset? mecum simul una intuebatur. Ch. O Menedeme, Bacchis est amica filii Clitiphonis, perii. Me. Quamobrem? Ch. Vix habeo rem familiarem ad decem dies. Me. Quid? an times istud, quod insumit Clinia amico? Ch. Quid potius timeo quod amica inservit? Me. Si verum est quod amica inservit. Ch. An de hoc dubitas? aliquamne putas esse animo ita benevolo & commodo, ut ferat amicam sursum abduci in conspectu suo? Me. Ha, ha, he: quare non id fiat ab his, ut facilius decipiar? Ch. Me ludis. Jure mihi nunc irascor. Quot signa hujus mali mihi data sunt, ex quibus possem percipere ea, quæ adversus me facta sunt ab illis, nisi essem stupidior lapide? o me miserum! væ misero mihi!

ANNOTATIONES.

28. Me. *Vah!* Hac interjectione *Vah!* Menedemus significat multo plura esse ignota Chremeti.

ſed certe non ferent hoc facinus impunitum, ſi vita ſuppetit, nam jam. Me. *Tu non te moderaris? tu non habes rationem prudentiæ tuæ? non ego ſum ſufficiens exemplum tibi?* Ch. *O Menedeme, non ſum mei compos, adeo ſum ira commotus.* Me. *Decetne te iſtud loqui? nonne id reprehenſione dignum, te aliis conſulere, in alienis rebus ſapientem eſſe, & te non poſſe tibi opem ferre, & moderari?* Ch. *Quid agam?* Me. *Id quod me dicebas non ſufficienter egiſſe in filium, fac ut tuus filius experiatur te eſſe patrem ipſius: ita, ut committere audeat tibi omnia conſilia: modeſte petere, & poſtulare quod honeſtum eſt, ne aliunde habendi, qua cupit, facultatem inveniat, ac te relinquat.* Ch. *Quin potius diſcedat quocumque volet, quam hic manens deducat me ad egeſtatem per nequitiam ac libidinem: nam, ô Menedeme, ſi perſeverem illi ſubminiſtrare impenſas ad fovendam meretricem, mihi rei familiaris eo redigetur, ut rem ruſticam facere, fodere & arare terram cogar, ſicut feciſti.* Me. *Quot moleſtias capies in hac re, niſi tibi conſulis? tu te præbebis morioſum & durum filio, & tamen illi veniam condonabis poſtea, & ingratus erit filius, nullam gratiam venia habebit tibi.* Ch. *Ah, non noviſtine quanto dolore ſim affectus.* Me. *Doleas ergo quantum libuerit tibi. Verum num fieri tandem vis hoc quod poſco, ut filius meus ducat uxorem tuam filiam? niſi quid aliud eſt, quod tu præoptes.* Ch. *Imo & Clinia futurus gener & affinitas ejus, mihi ſunt grata & accepta.* Me. *Quam dotem nunciabo filio meo te dixiſſe? cur taces?* Ch. *Quam dotem dicere velim filia?* Me. *Id quæro.* Ch. *Ah!* Me. *Nihil timeas: etiamſi me dicam dixeris: non dos nos ducit.* Ch. *Ego decrevi duo talenta ſufficere pro ratione noſtrorum bonorum. Sed ſi vis me eſſe ſalvum, & rem meam, & filium meum, opus eſt ut dicatur me doti conſtituiſſe omnem meam ſubſtantiam.* Me. *Quid agis?*

At næ illud haud inultum, ſi vivo, ferent:
Nam jam. *Me.* non tute cohibes? non te reſpicis?
Non tibi ego exempli ſatis ſum? *Ch.* præ iracundia,
Menedeme, non ſum apud me. *Me.* téne iſtuc loqui?
Nonne id flagitium eſt, te aliis conſilium dare,
Foris ſapere, tibi non poſſe te auxiliarier?
Ch. Quid faciam? *Me.* id, quod me feciſſe aiebas parum:
Fac, te patrem eſſe ſentiat: fac, ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poſcere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deſerat.
Ch. Imo abeat multo malo quovis gentium,
Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem?
Nam ſi illi pergo ſuppeditare ſumptibus,
Menedeme, mihi illæc vere ad raſtros res redit.
Me. Quot incommoda tibi in hac re capies, niſi caves?
Difficilem oſtendes te eſſe, & ignoſces tamen
Poſt, & id ingratum. *Ch.* ah neſcis quàm doleam.
Me. ut lubet.
Quid hoc, quod volo, ut illa nubat noſtro? niſi quid eſt,
Quod malis. *Ch.* imò & gener, & affines placent.
Me. Quid dotis dicam te dixiſſe filio?
Quid obticuiſti? *Ch.* dotis? *Me.* ita dico. *Ch.* ah!
Me. Chreme,
Ne quid vereare, ſi eſt minu': nil dos nos movet.
Ch. Duo talenta pro re noſtra ego eſſe decrevi ſatis:
Sed ita dictu, opu' eſt, ſi me vis ſalvom eſſe, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixiſſe illi. *Me.* quam rem agis?

ANNOTATIONES.

64. *Quid dotis dicam te dixiſſe.*] Dicere dotem, & promittere dotem differunt in antiquorum Juriſconſultorum libris. Dicere dotem, eſt certis verbis promittere, nulla interrogatione vel ſtipulatione præcedente: promittere dotem, eſt cum ſtipulatione promittere. Dotis dictione tres ſolum perſonæ obligari poterant, ſcilicet, mulier ipſa, debitor ejus, & pater.

65. *Quid obticuiſti.*] Ita dixit quaſi puderet Chremetem dicere, quòd parva dos videretur, nam tacemus conſilia, reticemus dolores, obticemus quorum nos pudet.

Ch. Id mirari te simulato, & illum hoc rogitato simul,
Quamobrem id faciam. *Me.* quin ego vero, quamobrem id facias, nescio.
Ch. Egone? ut illius animum, qui nunc luxuria, & lascivia
Diffluit, retundâ, redigâ, ut, quo se vortat, nesciat.
Me. Quid agis? *Ch.* mitte, sine me in hac re gerere mihi morem, *Me.* sino:
Itane vis? *Ch.* ita. *Me.* fiat. *Ch.* age jam, uxorem ut accersat, paret
Se: hic ita, ut liberos est æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. *Me.* quid eum? *Ch.* egone? si vivo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non (ita me Dii ament) auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

Ch. *Fingito te mirari quamobrem id faciam, & simul quærito ab illo (filio Clitiphone) quam putet esse hujus rei causam?* Me. *Quinimo, certe egomet ignoro, cur illud agas.* Ch. *Cur ego id agam? ut reprimam illius mentem, qui dissolutus est libidine & petulantiâ, & deducam in eum statum ut nesciat in quam partem se vertat.* Me. *Quid facis?* Ch. *Omitte ac permitte satisfacere animo meo in hac re.* Me. *Non impedio. Visne ut ita fiat.* Ch *Ita volo.* Me. *Fiat.* Ch *Age, ut jam Clinia accersat Antiphilam, præparet se ad nuptias. Hic (Clitipho) ita verbis convictus objurgabitur, ut justum est reprehendi liberos à parentibus; sed Syrum puniam supplicio quo dignus est.* Me. *Cur illum punies?* Ch. *Quærisne? Si vita superet, ita illum excultum, politum & comptum dabo, ut mei semper recordaturus sit: qui Syrus putat me esse dignum, quem ludibrio habeat, & fallat. Dii ita mihi sint propitii, ille Syrus non auderet facere viduæ mulierculæ ludos & technas quas mihi fecit.*

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.

Cl. ITane tandem, quæso, est, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgo id faciunt. *Me.* scio tibi esse hoc gravius multo, ac durius,
Cui fit: verum ego haud minus ægre patior id, qui nescio;
Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo volo. *Cl.* hîc
Patrem adstare aiebas? *Me.* eccum. *Ch.* quid me incusas, Clitipho?
Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ. (sentia
Ubi te vidi animo esse omisso, & suavia in præ-

Cl. *O Menedeme, rogo itane tandem pater expulit animo omnem paternam benevolentiam in tam parvo tempore? propter quod delictum? quod tam grave scelus ego infelix commisi? aquales mei facere solent quod ego feci.* Me. *Scio hoc tibi, cui fit, esse molestius & acerbius multo, quam ulli alii, sed ego id feci non minus molestè tui causâ, (id quomodo nescio nec causam, cur id doleam, intelligo, nisi quod tibi cupio quævis omnia.* Cl. *Dicebas hic patrem meum prope esse.* Me. *Ecce eum.* Ch *O Clitipho, quid me culpas? quidquid in hac re feci, ut providerem tibi, & tuæ insaniæ, id factum est, postquam te cognovi esse desidem & ignavum, & reputavi ea esse præcipua,*

Quæ eſſent, prima habere, neque conſulere in longitudinem;
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc poſſes perdere.
Ubi, cui decuit primò, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proxumos tibi qui erant: eis commiſi, & credidi,
Ibi tuæ ſtultitiæ ſemper erit præſidium, Clitipho;
Victus, veſtitus, quò in tectum te receptes. *Cl.* hei mihi!
Ch. Satius eſt, quam te ipſo hærede hæc poſſidere Bacchidem.
Sy. Diſperii: ſceleſtus quantas turbas conſcivi inſciens?
Cl. Emori cupio. *Ch.* prius, quæſo, diſce, quid ſit vivere.
Ubi ſcies, ſi diſplicebit vita, tum iſtoc utitor.
Sy. Here, licetne? *Ch.* loquere. *Sy.* at tuto. *Ch.* loquere. *Sy.* quæ iſta eſt pravitas,
Quæve amentia eſt, quod peccavi ego, id obeſſe huic? *Ch.* ilicet,
Ne te admiſce: nemo accuſat, Syre, te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem parâris. *Sy.* quid agis? *Ch.* nil ſuccenſeo,
Nec tibi, nec huic; nec vos eſt æquum, quod facio, mihi.
Sy. Abiit: vah! rogaſſe vellem. *Cl.* quid, Syre? *Sy.* unde mihi peterem cibum.
Ita nos abalienavit: tibi jam eſſe ad ſororem intelligo.
Cl. Adeon' rem rediiſſe, ut periculum etiam fame mihi ſit, Syre!
Sy. Modo liceat vivere, ſpes eſt. *Cl.* quæ? *Sy.* nos eſurituros ſatis.
Cl. Irrides in re tanta, neque me quidquam conſilio adjuvas?
Sy. Imo & ibi nunc ſum, & uſque dudum id egi, dum loquitur pater:
Et, quantum ego intelligere poſſum. *Cl.* quid? *Sy.* non aberit longius.
Cl. Quid eſt ergo? *Sy.* ſic eſt, non eſſe horum te arbitror. *Cl.* quid iſtuc, Syre?

cuæ tibi dulcia & jucunda ſunt in tempore præſenti, neq; providere longe in futurum, inveni modum, ut neque tu indigeres neceſſariis, neq; poſſes abſumere hæc mea bona. Poſtquam tibi, cui debui primò credi, non potui propter tuos mores mea bona donare, converti me ad conſanguinitate proximos, nempe ad ſororem: eorum fidei commendavi, ô Clitipho, illa bona, apud eos quoddam perfugium atque auxilium habebis ſemper tuæ ſtultitiæ, victum, veſtitum, & tectum quò te recipias. Cl. *Hei mihi!* Ch. *Melius eſt ita me diſpoſuiſſe de bonis meis, quam Bacchidem hæc habere: quod fieret, ſi tu eſſes mihi hæres.* Sy. *Diſperii. Quantos motus ego ſceleſtus excitavi imprudens.* Cl. *Mortem omnino deſidero.* Ch. *Obſecro, diſce primò quid ſit cum virtute & ratione vivere: poſtquam didiceris, ſi vita pertæſus fueris, tunc utitor hoc ſermone.* Sy. *An permittis mihi te alloqui?* Ch. *Loquere.* Sy. *At licetne loqui ſine periculo?* Ch. *Loquere.* Sy *Quæ eſt iſta perverſitas, vel quæ eſt iſta mentis inſania, id nocere huic filio tuo quod peccatum commiſi?* Ch. *Deſine plura loqui, ilicet, actum eſt: quod conſtitui perficietur. Noli te in hoc negotio interponere, ô Syre, nemo accuſat te: noli tibi quærere aſylum, nec deprecatorem, quoniam non indignor, neque ulla tibi minitor, neque Clitiphoni, nec juſſum eſt vosmet iſſim mihi irasci de eo, quod facio.* Sy. *Diſceſſit, at vellem eum interrogaſſe.* Cl *Quid?* Sy. *Unde mihi cibus dabitur, ita abdicavit nos. Nunc video te victum habere apud ſororem, quam hæredem ſibi conſtituit.* Cl. *Adeone id verum eſt, fortunam meam redactam eſſe in dum ſtatum, ut periculum ſubeam fame perendi?* Sy. *Dummodo permittatur nobis frui vita, ſpes eſt.* Cl *Quanam ſpes relicta eſt?* Sy. *Spes eſt fore ut non medio criter eſurie premamur.* Cl. *Rides in re tam ſeria & miſera neque aliquantulum conſilium mihi ſuccurris.* Sy. *Imo, & nunc præſto ſum tibi adjutor, & ſemper adhuc fui, etiam dum pater loquebatur tecum, & quantum conjicere poſſum.* Cl. *Quid eſt?* Sy. *Nam ego pater abſens futurus eſt.* Cl. *Ergo quid eſt?* Sy. *Ita res ſe habet, opinor, te non eſſe filium horum Continuis & Sophrona.* Cl. *O Syre, cur dicis iſtud?*

† Satin'

Satin' ſanus es? *Sy.* ego dicam, quod mî in mentem: tu dijudica.
Dum iſtis fuiſti ſolus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior eſſet, te indulgebant, tibi dabant: nunc filia
Poſtquam eſt inventa vera, inventa eſt cauſſa, qua te expellerent.
Cl. Eſt veriſimile. *Sy.* an tu ob peccatum hoc eſſe illum iratum putas?
Cl. Non arbitror. *Sy.* nunc aliud ſpecta: matres omnes filiis
In peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria
Solent eſſe: id non fit. *Cl.* verum dicis: quid ergo nunc faciam, Syre?
Sy. Suſpicionem iſtam ex illis quære: rem profer palam.
Si non eſt verum, ad miſericordiam ambos adduces cito, aut
Scibis cujus ſis. *Cl.* recte ſuades: faciam. *Sy.* ſat hoc recte mihi in
Mentem venit: namque adoleſcens quam minima in ſpe ſitus erit,
Tam facillime patris pacem in leges conficiet ſuas.
Etiam haud ſcio an uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid hoc autem? ſenex exit foras: ego fugio: adhuc quod factum eſt,
Miror, non juſſiſſe illicò me arripi: ad Menedemum hinc pergam: eum
Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

ſatisne mentis compos es? Sy. Ego dicam quod menti occurrit, tu arbitrare: quamdiu parentibus unicus eſſe exiſtimabaris, quandiu nulla fuit illis major, & propinquior voluptas quàm in te, tibi ſavebant & facilis erant, tibi largè dabant: nunc poſtquam Antiphila filia reperta eſt, occaſio eſt reperta propter quam te ejicerent. Cl. *Quod aio, probabile eſt.* Sy. *An opinaris Chremetem illum patrem tuam indignatum eſſe, ob hoc flagitium, quòd ſcivit te Bacchidem amare?* Cl. *Non opinor.* Sy. *Nunc conſidera aliam rem, omnes matres ut plurimum ſunt auxiliatrices filiis ſuis, cùm peccaverunt, & opem iis ferunt, quando pater in eos iniqua agit. Nunc vides matrem tuam minime te adjuvare.* Cl. *Dicis verum. Quid ergo, Syre, mihi nunc agendum eſt?* Sy. *Quare ab illis id quod ſuſpicaris, an ſis eorum filius, necne: die illis plane, quare adductus ſis in eam ſuſpicionem. Si id falsò ſuſpicaris, ſtatim adduces eos ad miſerendum tui: aut ſi verum eſt te non eſſe eorum filium, ſcies ex eorum relatu cujus ſis.* Cl. *Bene mihi conſul s. Quod ſuades faciam.* Sy. *Satis commode hæc cogitatio mentem ſubiit, mihique valde iſtud conſilium placet, namque juvenis quantò minus ſpes ſe habere ſimulabit, fore ut pro filio admittatur, tantò facilius pacem inibit, cum bono patre his conditionibus quas dare voluerit filius. Et fortaſſe contingat ut Clitiphe uxorem ducat, nihil tamen gratiæ habeatur Syro. Quid autem eſt hoc? Chremes egreditur, ego fuga mihi conſulo. Miror eum non imperaſſe adhuc me comprehendi. Perfugiam ad Menedemum: comparabo eum mihi interceſſorem: non fido ſeni noſtro Chremeti.*

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

So. PRofecto, niſi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali:
Idque adeo miror, quî tam ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir. *Ch.* oh, pergin' mulier eſſe ullamne ego

So. Certe niſi provides tu homo, aliquod malum procurabis filio? & valde miror, mi conjux, quo pacto quicquam tam abſurdum potueris in animum inducere. Ch. *Oh perſeveraſne mulier moleſta eſſe? Nullamne*

unquam rem volui, ut non mihi contraria fueris? Sed si nunc ego te interrogem quid eſt, in quo erraverim, aut quare id faciam, neſcias reſpondere, in qua re nunc tam audaciter reſiſtis mihi, ô ſatua! So. Ego ignoro ſcilicet? Ch. Quin verò malo fateri te ſcire, & intelligere quid velim dicere, quam me de eadem re ſermonem redintegrare. So. Quin verò nullam aquitatis rationem habes qui velis me ſilere de re tanti momenti, in qua agitur de partuisse filii. Ch. Non peto ut ſileas, jam loquere quantum voles; nihilominus exequar quod inſtitui. So. Exequeris? Ch. Verum dico. So. Non conſideras, quantum mali moveas in hac re, exheredatione filii: ipſe filius in ſuſpicionem venit ſe eſſe ſuppoſitum, non verum filium. Ch. Se eſſe ſuppoſitum opinatur? So. Certe, mi conjux. Ch. Fatere non eſſe filium tuum. So. An, rogo te, iſtud evenìat inimicis noſtris. Egone dicam hunc non eſſe filium meum, qui ſit meus? Ch. Quid? an vereris, ne non poſſis cum volueris probare in judicio illum eſſe filium tuum? So. Ideone quod filia eſt reperta, hunc ſimiliter meum eſſe filium probare poſſim? Ch. Non propter hoc dico, ſed propter aliud quod magis fide dignum eſt, quia nempe tibi moribus eſt perſimilis, idcirco facili probatione convinces eum te peperiſſe: nam ipſe eſt tibi ſimillimus, nullum vitium illi relictum eſt, quod non & in te appareat: praterea nulla fœmina partu ederet filium ejuſmodi, niſi tu. Sed ipſe Clitipho exit, quam gravis & ſerius. Si rei veritatem cognoſcas, tunc judices de ejus moribus quales ſint, an revera ſit ſeverus & gravis.

Rem unquam volui, quin tu in ea re mihi adverſatrix fueris, Soſtrata? at
Si rogitem jam, quid eſt quod peccem, aut quamobrem id faciam, neſcias;
In qua re nunc tam confidenter reſtas, ſtulta? *So.* ego neſcio.
Ch. Imo, ſcis potius, quam quidem redeat ad integrum eadem oratio.
So. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta poſtules.
Ch. Non poſtulo: jam loquere: nihilominus ego hoc faciam tamen.
So. Facies? *Ch.* verum. *So.* non vides, quantum mali ex ea re excites?
Subditum ſe ſuſpicatur. *Ch.* ſubditum! ain' tu? *So.* certe inquam, mi vir.
Ch. Confitere tuum non eſſe. *So.* au, obſecro te, iſtuc inimicis fiet.
Egon' confitear meum non eſſe filium, qui ſit meus?
Ch. Quid? metuis ne non, cum velis, convincas eſſem illum tuum?
So. Quod filia eſt inventa? *Ch.* non: ſed, quod magi' credendum fiet,
Id quod eſt conſimilis moribus,
Facile convinces ex te natum: nam tui ſimilis eſt probe:
Nam illi nihil vitii eſt relictum, quin ſit & idem tibi:
Tum præterea talem, niſi tu nulla pareret filium.
Sed ipſe egreditur: quam ſeverus! rem, cum videas, cenſeas.

ACTUS V. SCENA IV.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

Cl. O Mater, ſi unquam fuit tempus ullum in quo tibi fuì delectationi, appellatus filius tuus, te valente me talem credi, quaſo ut recorderis illius temporis, atque ut te miſericordia mei egeni te moveat: quoniam poſco & cupio, ut judices mihi veros meos parentes.

Cl. SI unquam ullum fuit tempus, mater, cum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obſecro
Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miſereſcat mei; (ſtres mihi.
Quod peto, & volo, parentes meos ut commonſe. Ob-

So. Obſecro, mi gnate, ne iſtuc in animum inducas tuum,
Alienum eſſe te. *Cl.* ſum. *So.* miſeram me! hoccine quæſiſti, obſecro?
Ita mihi, atque huic ſis ſuperſtes, ut ex me, atque ex hoc natus es:
Et cave poſthac, ſi me amas, unquam iſtuc verbum ex te audiam. *Ch.* at
Ego, ſi me metuis, mores cave in te eſſe iſtos ſentiam.
Cl. Quos? *Ch.* ſi ſcire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo,
Ganeo, damnoſus: crede; & noſtrum te eſſe credito.
Cl. Non ſunt hæc parentis dicta. *Ch.* non, ſi ex capite ſis meo
Natus, item ut aiunt Minervam eſſe ex Jove, ea cauſſa magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.
So. Di iſtæc. *Ch.* Deos neſcio: ego, quod potero, enitar ſedulo.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non quæris, patri
Quomodo obſequare, & ſerves quod labore invenerit. (det
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pu-
Dicere, hac præſente, verbum turpe: at te id nullo modo
Facere puduit. *Cl.* eheu quàm ego nunc totus diſpliceo mihi!
Quàm pudet! neque, quod principium inveniam ad placandum, ſcio.

So. Filii mi, rogo ne iſtud tibi perſuadeas te eſſe ſuppoſitum, & falſum filium. Cl. Sum. So. O me infelicem! an hoc, amabo, quærere potuiſti? ita mihi, ac Chremeti ſupervivas ut ex me matre, atque hoc patre genitus es. Et vide ſi me amas, ut nunquam iſta proferas. Ch. Sed ſi me times, cavene intelligam iſtos mores malos ineſſe tibi. Cl. Quos meres? Ch. Si vis ſcire, ego exponam; cave ne ſis nugator, ineptus, ignavus, ſine arte & induſtria, fraudulentus, vorax, bonorum conſumptor, ſcurrator, perniciosus tuis parentibus (ut qui à me decem minas Bacchidi per ſervum exterſiſti) crede mihi præceptis, & ita credito te eſſe noſtrum filium. Cl. Talia verba contumeliosa nunquam procedunt ab eo qui verus eſt pater. Ch. Non patiar me notari infamia propter tuam nequitiam, eâ cauſa quia ſis filius meus, etiamſi ex meo capite ortus fueris, ſimiliter ut Poëta fingunt Palladem eſſe natam ex Jove. So. Dii iſtud prohibeant, te fieri infamem propter filium. Ch. Neſcio an Dii prohibituri ſint, cavebo ego diligenter ne fiam, quantum potero. Tu quæris id, quod habes nempe parentes, non id quod abeſt tibi, videlicet quomodo complaceas patri, & conſerves id boni, quod pater acquiſivit multo labore: non erubuiſti adducere mihi ante conſpectum meum per fraudem & mendacia eam, quam ut infamem pudet me nominare coram matre tua, fingendo eam eſſe amicam Cliniæ: at te non puduit facere rem flagitioſam & turpem. Cl. Eheu! quantum me nunc mei tædet! quantum me pudet id feciſſe! neq; ſcio unde incipiam ut patrem iratum leniam, & placatum reddam.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

Me. ENimvero Chremes nimis graviter cruciat adoleſcentulum,
Nimiſque inhumane: exeo ergo, ut pacem conciliem: optume:
Ipſos video. *Ch.* ehem, Menedeme, cur non accerſi jubes

Me. Profecto Chremes nimis acerbè, nimiſque inhumanè objurgando vexat adoleſcentem Clitiphonem, ergo egredior ad eos, ut pacem inter eos componam. Video ipſos opportune. Ch. Ehem, Menedeme, cur non mandas advocari

filiam meam Antiphilam, ut sit tibi nurus, & cur non approbas & admittis eam dotem quam dixi? So. *O, mi conjux, ne facias id, exheredans filium, te precor.* Cl. *O pater, tibi supplico ut mihi parcas.* Me. *O Chreme, parce illi, permitte ut precibus id à te impetrem.* Ch. *Ut ego donem mea bona meretrici Bacchidi sciens, videns? non faciam.* Me. *At nos non permittemus quoque.* Cl. *O pater, da mihi veniam si vis mihi vitam amplius superesse.* So. *Age, Chremes mi, fac quod petitur.* Me. *O Chreme, ignosce, noli te tam obstinatum ostendere.* Ch. *Quid hoc sibi vult? video non mihi permitti perficere hoc, quod inceperam.* Me *Facis, ut tibi convenit.* Ch. *Eâ conditione, ignoscam Clitiphoni, si exequatur quod ego arbitror justum esse eum exequi.* Cl. *O pater, faciam omnia: impera.* Ch. *Impero, ut ducas uxorem.* Cl. *O pater, da mihi tempus ad deliberandum de re tanti momenti.* Ch. *Nullam excusationem audio.* Me. *Rem in me recipio, Clitiphonem ducturum uxorem* Ch. *Nihil respondentem audio ipsum.* Cl. *Nullus sum.* So. *O Clitipho, an vereris uxorem accipere?* Ch *Quin ab eo quærendum, utrum uxorem velit ducere, necne.* Me *Faciet omnia, quæ imperabis.* So. *Consilium capere de ducenda uxore, in principio difficile est ei, qui matrimonii ignarus est, sed postea quam cognoris quid sit, facile & gratum tibi fiet.* Cl. *Faciam, pater, ut vis.* So. *Fili mi, per Pollucem, dabo tibi puellam, illam venustam, quam tu cupidè ames, filiam Phanocratæ nostri vicini.* Cl. *Dabisne illam puellam rufam, glaucis oculis, lentiginosa facie naso incurvo & inflexo, ô Pater non possum eam ducere.* Ch *Eja, quam prudens est in hoc delectu! Facile agnoscas ipsum ad hanc artem animum adjecisse* So. *Dabo aliam tibi* Cl. *Qui tantum laborandum est? certe quoniam necesse est me uxorem ducere, ego inveni fere quod quæritur.* So. *O fili, nunc laudo te.* Cl. *Gratam habeo filiam Archonidis hujus.* So. *Valde grata est mihi* Cl. *O pater, nunc unum reliquum est.* Ch. *Quidnam istud?* Cl. *Volo, ut Syro condones offensam, qui in te mei causa fecit.* Ch. *Fiat, ignoscatur ei,* Ω *Vos spectatores valete, plaudite.* Calliopius recensui.

Filiam, & quod dotis dixi, firmas? So. mi vir, te obsecro

Ne facias. Cl. pater, obsecro ut mî ignoscas. Me. da veniam, Chreme:

Sine te exorem. Ch. egon' mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?

Non faciam. Me. at id nos non sinemus. Cl. si me vivum vis pater,

Ignosce. So. age, Chremes mi. Me. age, quæso, ne tam obsirma te, Chreme.

Ch. Quid istuc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.

Me. Facis, ut te decet. Ch. ea lege hoc adeo faciam, si facit id,

Quod ego hunc æquom censeo. Cl. pater, omnia faciam: impera.

Ch. Uxorem ut ducas. Cl. pater. Ch. nihil audio. Me. ad me recipio;

Faciet. Ch. nil etiam audio ipsum. Cl. perii. So. an dubitas, Clitipho?

Ch. Imo utrum vult? Me. faciet omnia. So. *hæc, dum incipias, gravia sunt,*

Dumque ignores: ubi cognoris, facilia. Cl. faciam, pater.

So. Nate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam tu facile ames,

Filiam Phanocratæ nostri. Cl. rufamne illam virginem,

Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater.

Ch. Eja, ut elegans est! credas animum ibi esse. So. aliam dabo.

Cl. Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodùm,

Quam volo. So. nunc laudo te, gnate. Cl. Archonidis filiam.

So. Perplacet. Cl. pater, hoc nunc restat. Ch. quid? Cl. Syro ignoscas volo,

Quæ mea caussa fecit. Ch. fiat. Ω Vos valete, & plaudite.

P. TERENTII CARTHAGINENSIS AFRI ADELPHI.

Acta ludis Funebribus, L. Æmilii Pauli. Quos fecere Q. Fabius maximus, & L. Cornelius Africanus. Egerunt L. Attilius, Prænestinus, & Minutius Protimus. Modos fecit Flaccus Claudii, tibiis Sarranis. Græca est Menandru. Edita L. Anicio Gallo, & M. Cornelio Cethego Coss. Anno ab urbe condita DXXV. Ante Christum natum CLXVIII.

Epigraphes Interpretatio.

ADELPHI Comœdia Terentii acta ludis funebribus Lucii Æmilii Pauli, quos dederunt Q. Fabius Maximus, P. Cornelius Africanus illius filii. Egerunt L. Attilius Prænestinus, & Minucius Protimus. Modos fecit, & cantica Flaccus Claudii filius, tibiis Sarranis paribus, sinistris. Hac Comœdia facta est Latina è Græca Menandri, L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego Consulibus.

ANNOTATIONES.

ADELPHI.] id est, *fratres* Græcè. Sic idem hæc Comœdia nominata est, quod fratres Demea & Mitio senes, & Æschinus, Crefiphoque Demeæ filii, fabulæ suppeditent materiam.

Acta ludis funebribus.] Ludi funebres erant, qui in honorem defunctorum exhibebantur, quales Homerus memorat celebratos ab Achille in funere Patrocli, & Virgilius refert ab Æneâ celebratos in honorem Anchisæ parentis: ejusmodi hîc dicuntur facti à Q. Fabio Maximo, & P. Cornelio Africano Patri ipsius naturali L. Æmilio Paulo, à quo dati sunt in adoptionem, ille quidem Q. Fabio Maximo; hic vero Africani superioris filio.

Egere L. Attilius Prænestinus.] Hi erant Magistri Histrionum, qui fabulam egerunt.

Tibiis Sarranis.] Sic dictæ à Satra urbe, quæ Tyrus est: sinistræ fuerunt hæ tibiæ, auctore Evanthio in Prolegomenis in Terentium, & acuminis levitate jocum in Comœdia ostendebant, nam plura foramina habebant, & sonus idcirco erat acutior: cum dextræ, sive Lydiæ, pauciora foramina haberent, & sonum proinde graviorem. Lydiæ conveniebant rebus gravibus: Sarranæ jocis, Phrygiæ, si gravitas jocis misceretur: sed de his uberiùs diximus ad inscriptionem Andriæ.

ADELPHORUM PERSONÆ.

MITIO, ſenex: Nomen Latinum à mitis.
DEMEA, ſenex ἀπὸ τῦ δήμυ, à plebe, quaſi plebeius.
SANNIO, leno. A Σάννος fatuus, quod in hac Comœdia populo riſui eſſet.
ÆSCHINUS, adoleſcens. Ab αἶσχος, dedecus, quòd flagitiis eſſet infamis.
SYRUS, ſervus. A patria, gentile nomen.
CTESIPHO, adoleſcens. ἀπὸ τῆς κλήσεως à prædio & φωτὸς, viro, id eſt, Agricola.
SOSTRATA, matrona. A σώζειν quod eſt ſervare.
CANTHARA, nutrix. A Κάνθαρος, poculum, à præbendo potum puero.
GETA, ſervus. Gentile nomen, à natione.
HEGIO, ſenex. ἀπὸ τῦ ἡγεῖσθαι, ducere, quia curam Soſtratæ, ejuſque familiæ habet.
DROMO, ſervus. A δρόμος, curſus.
PAMPHILA, nurus. Quaſi πᾶσι φίλη, omnibus chara.

ARGUMENTUM.

MItio, & Demea Athenienſes fratres fuerunt. Erant Demeæ filii duo, ex quibus natu majorem Æſchinum adoptavit Mitio, eumque indulgentius & licentius educavit, adeò ut Pamphilam virginem, quam mater Sophrona vidua pudice conſervabat, noctu temulentus per vim compreſſerit, gravidamque fecerit; ſed pollicitus Sophronæ matri ſe eam uxorem ducturum, veniam obtinuit. Cteſipho autem Æſchini frater, quem pater Demea ſecum ruri habuit ſevere admodum ac ſtricte, Cithariſtriæ cujuſdam amore captus, cum eam à lenone puellæ domino, præ argenti penuria habere non poſſet; Æſchinus ejus frater, domum lenonis per vim ingreſſus, puellam abreptam tradit Cteſiphoni. Spargitur tota urbe rumor, qui pervenit ad Sophronam, & Pamphilam brevi parituram. Illæ mutatum Æſchini animum, ſe proditas & perfide deſertas putant: itaque Getam ad Hegionem cognatum Pamphilæ, rem ut erat, expoſiturum mittunt. Hegio poſtea incidit in Demeam, eique de conſtuprata ab Æſchino Pamphila facinus narrat. Mitio quoque de re tota certior factus, profectus ad mulieres, jacentes jam, & afflictas erexerat, pollicitus ſe Æſchino Pamphilam uxorem daturum. Interea Demea filium Cteſiphonem quem putabat ruri fodere, aut arare, deprehendit in urbe cum meretrice ſuaviter potitantem, & accubantem; quapropter tanta iracundia incitatus eſt, ut arderet. Verum poſtquam ſatis

diu

diu vociferatus est, tandem ita placatur suavi oratione Mitionis, ut depositâ veteri sævitiâ, benignus atque affabilis fiat. Itaque permittitur Ctesiphoni frui amicâ, fiunt nuptiæ Æschini, & Pamphilæ, Mitio ipse Sophronam ducit uxorem, Hegioni datur unde vivat, Syrus unà cum Phrygia uxore manumittitur.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

DUos cum haberet Demea adolescenrulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Æschinum,
Sed Ctesiphonem retinet: hunc citharistriæ
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Æschinus; famam rei
Amorisque in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit: vitiaverat
Idem Æschinus civem Atticam pauperculam;
Fidemque dederat, hanc sibi uxorem fore.
Demea jurgare, & graviter ferre: mox tamen,
Ut veritas patefacta est, ducit Æschinus
Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

INTERPRETATIO.

Demea duos habens filios, duo ex illis Æschinum fratri Mitioni in adoptionem, & Ctesiphonem alterum in sua potestate retinet: hunc fidicina festiva formâ & ingenio irretitum, cum esset, & sævo patri subditus esset, frater Æschinus occultabat, rumorem, & amorem in se transferebat, simulans se esse amatorem citharistriæ: denique eam lenoni per vim abripuit. Stupraverat quoque Æschinus Pamphilem virginem Atticam, pauperculam quidem, sed bonam, bonis civibus prognatam, pollicitusque fuerat se eam ducturum uxorem. Demea morosum & jurgiosum se prabebat, & iniquo animo ferebat. Sed citò postquam id quod res erat manifestum fuit eo psaltriâ, Æschinum non sibi, sed Ctesiphoni fratri eam rapuisse, ducit Æschinus uxorem Pamphilam à se compressam, Ctesipho sit compos fidicinæ, placato, & victo precibus Demea patre severo, & molesto.

PROLOGUS.

POstquam poëta sensit scripturam suam
Ab iniquis observari, & adversarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi sumus;
Indicio de se ipse erit: vos eritis judices,
Laudine an vitio duci factum id opporteat.
Synapothnescontes Diphili comœdia est.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græca adolescens est, qui lenoni eripuit
Meretricem in prima fabula: eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos; verbum de verbo expressum extulit.

Postquam Poëta Terentius intellexit Comœdias, quas scripsit, curiosè explorari, & notari ab improbis hominibus atque adversariis obtrectandi gratiâ, & Comœdiam quam exhibituri sumus, ab his reprehendi & culpari, ipsemet quid fecerit vobis indicabit, vos judicabitis utrum factum laude dignum sit, an vituperio. Diphilus Poëta comicus Græcus Comœdiam fecit, quam Græcè Synapothnescontes inscripsit: eam Plautus Latine composuit, & Commorientes nominavit. In Græca Diphili quidam inducitur adolescens rapiens lenoni meretricem, in prima parte fabulæ, cum locum reliquit Plautus intactum: hic vero poëta Terentius hunc locum transtulit in Adelphos, & ex Græco in Latinum versus tranquillum reddidit.

Eam

Eam Comœdiam novam, nempe Adelphos, vobis, ſpectatores, nunc acturi, & recitaturi ſumus.

Eam nos acturi ſumus novam: pernoſcite,
Furtumne factum exiſtumetis, an locum
Reprehenſum, qui præteritus negligentiâ eſt.
Nam quod iſti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adjutare, aſſidueque una ſcribere,
Quod illi maledictum vehemens eſſe exiſtumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis univerſis & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore uſu' eſt ſine ſuperbia.
Dehinc ne exſpectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem oſtendent: facite, æquanimitas
Veſtra poëtæ ad ſcribendum augeat induſtriam.

Nunc perſpicite an cenſere debeatis, hunc locum, quem mutuatus eſt Terentius, furti vitio accuſandum ſit, an potius dicendum ab eo reſumptum & retentum eſſe, poſtquam Plautus eum pro derelicto negligenter habuerat. Nam quod adverſarii iſti in vulgus jactant, homines nobili, & patritia ſtirpe clariſſimos & operam ſuam dare, & perpetuò unà Comœdias facere: quod illi vituperium grave arbitrantur, id ſibi ingenti gloriæ tribuit, cum illis gratus, & acceptus eſt, qui vobis, quotquot hic eſtis, & univerſo populo grati, & accepti ſunt: quorum beneficia in militia & in pace, commodè in omnes collata fuerunt ſine faſtu, & oſtentatione. Exinde nolite expectare ut argumentum fabulæ vobis enarretur. Senes, qui primi in proſcenium prodibunt, ii partem explicabunt ipſo initio, partem in reliquo dramate. Concedite, ut æquo, & propitio animo adſitis, quò labor & induſtria Poëtæ ad faciendas Comœdias magis ac magis excitetur.

ANNOTATIONES.

15. *Homines nobiles.*] Nempe Scipionem Africanum, Lælium, & Furium Publium.

ACTUS I. SCENA I.

MITIO.

Mi. Heus, Storax, non reverſus eſt domum Æſchinus filius hac nocte à convivio cui affuit cum ſodalibus ſuis neque illius ex ſervis qui obviam ei miſſi fuerant, eum comitatum: Equidem hac de re nunc ſententia vera eſt: minus damnoſum eſt ea accidere quæ uxor irata de te ſuſpicatur, & animo conjicit, quam illa, quæ parentes pii, & filiorum ſtudioſi eis timent. Uxor, ſi tardes domum redire, aut alius mulieris amore detineri te ſuſpicatur, aut aliam amore tui captam eſſe, aut compotationibus te deditum eſſe, aut voluptati inſervire.

STorax, non rediit hac nocte à cœna Æſchinus
Neque ſervulorum quiſquam, qui advorſum
ierant.
Profecto hoc vere dicunt: ſi abſis uſpiam,
Aut ubi ſi ceſſes, evenire ea ſatius eſt,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Uxor, ſi ceſſes, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi,

ANNOTATIONES.

1. *Storax.*] Sublata voce Storacem è ſervulis onum vocat, quo nen reſpondente, intelligit rondum rediiſſe filium: Storacem enim huic ad cœnam eunti comitem dederat, & alios poſtea ſervos emiſerat, qui obviam irent, & eum reducerent. Propriè locutus eſt, dum dixit *adverſum*, nam hi ſervi adverſitores dicebantur, qui adverſum ibant foris cœnanti, officii, & tuitionis gratia. *Storax* Græcè στύραξ, eſt arboris lachryma odorata, Et ab odore ita ſervus nominatur.

Et

Et tibi bene esse soli, cùm sibi sit male.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito!
Quibus nunc sollicitor rebus! ne aut ille asserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid: vah! quenquamne hominem in animum instituere, aut
Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi?
Atqui ex me hic natus non est, sed ex fratre: is adeo
Dissimili studio est: jam inde ab adolescentia
Ego hanc clementem vitam urbanam, atque otium
Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,
Uxorem nunquam habui: ille contra, hæc omnia:
Ruri agere vitam, semper parce, ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filii
Duo, inde ego hunc majorem adoptavi mihi:
Eduxi à parvulo, habui, amavi pro meo:
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
Ille ut item contra me habeat, facio sedulò:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo jure agere: postremò, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit cæteros.
Pudore, & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
Venit ad me sæpe clamitans, quid agis, Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?
Vestitu nimium indulges: nimium ineptus es.
Nimium ipse est durus, præter æquumque & bonum:
Et errat longe, mea quidem sententia,
Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
Vi quod fit, quam illud quod amicitiæ adjungitur.
Mea sic est ratio, & sic animum induco meum:
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.

denique te solum in deliciis versari, dum ipsa molestiis, & tristitia cruciatur. Ah, quæ suspiciones mentem meam agitant, quia non rediit filius! quibus timoribus animus angitur! ne aut ille Æschinus algore obstupuerit, aut uspiam lapsus membrum aliquod sibi omnino ruperit. Vah! potestne illud esse, ut quispiam ita animo sit affectus, ut quidquam charius habeat quam seipsum? Attamen ex me non est genitus, sed ex fratre meo Demea. Is frater dissimiliter vitam instituit, atque ego: jam inde usque ab ephebis ego hanc comem elegi vitam urbanam & tranquillam, & quod plerique beatum æstimant, uxorem nunquam ducere volui: ille omnia alia potiora duxit, agro colendo vitam exercere, semper austere, & laboriose se tractare, uxorem matrimonio sibi junxit: filios duos genuit: deinde hunc ego majorem natu in adoptionem accepi: à puero educavi, habui, & dilexi tanquam filium naturalem, in eo delicias omnes capio, hoc solum pretiosum habeo: ego omni cura labore, ut pariter me charum vicissim habeat ille: do sumptus, prætermitto, & dissimulo delicta ejus, nec oportere me puto in omnibus rebus patriâ potestate uti erga illum. Postremò ita eum institui, ne mihi occultet ea, qua alii filii clam patribus sua faciunt, nempe culpas, quibus obnoxia est ætas adolescentia: nam qui mendacium proloqui coram patre, aut eum solitus fuerit verbis decipere, multo audacius hæc faciet in cæteros. Utilius & melius esse censeo verecundiâ & liberali clementia eum avocare à vitiis, quam timore. Hæc non ita fratri, ut mihi, videntur observanda, neque probantur. Ille sæpe me convenit vociferans, quid facis, Mitio? cur nobis corrumpis filium? cur sumptus das ei, ut amicas habeat? ut in potationibus se mergat? cur vestimenta splendidiora & nimio pretiosiora largiris? nimis imprudenter eum moderaris. Ille verò (Demea) asperior est, & sæv[ior] plus æquo & bono, & valde fallitur ita sentiendo, ut ego quidem opinor, quicumque sibi persuadet imperium quod cum violentiâ quæritur, & exercetur, esse fortius & diuturnius, quam illud quod amore conciliatur. Ego sic reor, credoque, qui vi, aut necessitate adigitur ad suum faciendum officium; tantisper cavet sibi, & abstinet à malo, dum id cognitum iri putat; si speret occultum fore, rursus ad suum morem revertitur.

Ille

Ille quem beneficio acquiras, omni studio libens officium facit, curat diligenter vicissim benefacere, sive adsit coram, vel clam absit, similem sui semper se geret, & in officio suo manebit. Hoc patrem decet potius assu facere filium libenter & ultrò recte faciendo, quàm terrendo exemplis propositis punarum alienarum. Hæc differentia est inter patrem ac dominum. Qui non potest talem se præstare, concedat hic oportet se ignarum esse regendi liberorum ingenia. Sed estne hic ipse Demea, de quo loquebar? Equidem is ipse est. Nescio propter quid tristis mihi videtur: puto jam pro more suo jurgiis mecum aget. Salvum te adesse lætor, Demea,

Ille quem beneficio adjungas, ex animo facit:
Studet par referre, præsens absensque idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium
Sua sponte recte facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur se nescire imperare liberis. (est,
Sed estne hic ipsus, de quo agebam? & certe is
Nescio quid tristem video: credo, jam, ut solet,
Jurgabit. Salvom te advenire, Demea,
Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA. MITIO.

De. Hem! commode, intempore advenis, teipsum quæro sedulò. Mi. Quid mœstus es? De. Interrogas me quid tristis sim, cum filium Æschinum habeamus? Nemper ejus caussa sum tristis & solicitus. Mi. Nonne vere dixi illum morosè jurgatum esse? Quid is fecit? De. Quid fecerit, quæris? Qui neque pudore ullo afficitur, neque vertitur quemquam, aut timet, neque æstimat se ulla lege obligari: nam quæ antehac fecit, prætereo: ó quanam modo nefanda palam gessit? Mi. Quidnam id est? De. Portam rupit aditum, in ades irrupit alienas, ipsum dominum cum omni familia verberavit, ictibus laceravit, ac pene occidit, per vim abduxit mulierem cujus amore impulsus erat. Omnis populus vociferatur nefarium scelus commissum esse. Quot mihi hùc venienti, Mitio, hoc nunciaverunt? Factus est totius populi fabula & querela. Quod si exemplum proponere utile est, nonne advertit fratrem suum Ctesiphonem in re familiari augenda studium omne ponere, vitam ducere frugaliter, & temperanter in agre e lendo? nullum unquam ejusmodi facinus ille ausus est. Hæc cum in illum dico, in te etiam dico; tu illum depravari poteris, Mitio.

De. HEm! opportune: teipsum quærito.
Mi. Quid tristis es? *De.* Rogas me, ubi nobis Æschinus
Siet, quid tristis ego sim? *Mi.* dixin' hoc fore?
Quid fecit? *De.* quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam: nec metuit quenquam: neque legem putat
Tenere se ullam: nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modò quid designavit? *Mi.* quidnam id est?
De. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipsum dominum atque omnem familiam
Multavit usque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indignissume
Factum esse: hoc advenienti quot mihi, Mitio,
Dixere? in ore est omni populo: denique
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum hujus simile factum: hæc cum illi, Mitio,
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi finis.

Mi. Hem!

Mi. Homine imperito nunquam quidquam injustius;
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
De. Quorsum istuc? *Mi.* quia tu, Demea, hæc
male judicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare; non est: neque fores
Effringere: hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non sivit egestas facere nos: tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.
Injurium est: nam si esset unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potiùs quàm, ubi te expectatum ejecisset foras,
Alieniore ætate post faceret tamen.
De. Prô Jupiter, tu me homo, adigis ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum?
Mi. ah!
Ausculta, ne me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: siquid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obsonat, potat, olet unguenta? de meo.
Amat? dabitur à me argentum, dum erit commodum:
Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur: discidit
Vestem? resarcietur. Est, Diis gratia,
Et unde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
Postremò aut desine, aut cedo quamvis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. *De.* hei mihi!
Pater esse disce ab aliis qui vere sciunt.
Mi. Natura tu illi pater es, consiliis ego.
De. Tun' consulis quidquam? *Mi.* ah! si pergis,
abiero.

Mi. Homine ignaro rerum nunquam quicquam iniquius fuit,
qui nihil velle falsum æstimat, nisi quod à semetipso falsum est. De. *Quare hæc dicis?* Mi. *Quia tu, Demea, prave judicio res æstimas.*
Non est flagitii nomine dignum delictum, adolescentem cum meretricibus consuetudinem habere, & potationibus vacare, neque portas adium perrumpere, mihi credo. Si neque ego, neque tu hæc commisimus, indigentia nobis non permisit. Tu nunc te laudo dignum existimas, quod tunc ab his abstinuisti pra inopia, hoc est injuste judicare. Nam olim si nobis facultas fuisset hæc faciendi, fecissemus: & tu, illum tuum Ctesiphonem, si humanitate praditus esses, patereris hæc facere nunc, dum ætas permittit, potius quàm ubi post mortem tuam tam exoptatam, se ante januam collocasset, & mortuum extulisset, hæc post faceret tamen, quamvis aliena ætate, & intempestivè.
De. Proh Jupiter! tu homo me insanire cogis. An non flagitiosum hæc agere adolescentem? Mi. *Audi, ne me tadio eneces, hæc sæpius inculcando. Filium tuum mihi dedisti in adoptionem: is meus est factus legitimus, siquid delinquit, Demea, in meum delinquit damnum: ego in illo reposteriorem partem sustinebo. Lautis opulis & canis insumit plurimum, large bibit vina, unguentorum odoribus fragrat? impensis meis hæc facit. Amicas habet? argentum largior, quandiu mihi facultas erit, quando non erit, fortasse ex adibus & familia dimittetur: januam disrupit? reficietur. Vestem dilaceravit? reparabitur, est (Diis gratia) facultas satis ampla hæc præstandi, & adhuc non sunt mihi gravia, tandem, aut desine me molestia afficere, aut dic quamvis arbitrum, hujus sententia acquiescam, & te plus errare, quam me clara arguam.* De. *Hei mihi! disce te patrem gerere ab aliis, qui veriores sunt vera patria potestatis exercenda.* Mi. *Naturâ tu illi pater es, ego consiliis, & vellà institutione.* De. *Tune consulis bene quicquam, qui nimia indulgentia illum perdis?* Mi. *Ah! si perseveras aures obtundere, illico discessero.*

ANNOTATIONES.

29. *Expectatum ejecisset foras.*] Mortui, apud Romanos, ubi animam egerant, lecto extracti humi deponebantur, deinde lavabantur, ungebantur, lecto funebri aptabantur, tum ad ostium domus cadaver admovebatur, versis in portam pedibus, quod Mitio suis verbis significat. Hæc Persius indicat Satyra 3. his versibus:

Hinc tuba, candela, tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus Amomis
In portam rigidos calces extendit: at illum
Externi capite indoto subiere Quirites.

De. Si-

De. Siccine agis? *Mi.* an ego toties de eadem re audiam?
De. Curæ est mihi. *Mi.* & mihi curæ est: verum, Demea,
Curemus æquam uterque partem: tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. *De.* ah, Mitio!
Mi. Mihi ſic videtur. *De.* quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Jam ſi verbum unum poſthac. *Mi.* rurſum, Demea,
Iraſcere? *De.* an non credis? repeton' quem dedi?
Ægre eſt: alienus non ſum, ſi obſto: hem deſino.
Unum vis curem: curo: & eſt Diis gratia,
Quom ita, ut volo, eſt: iſte tuus ipſe ſentiet
Poſterius: nolo in illum gravius dicere.
Mi. Nec nihil, neque omnia hæc ſunt, quæ dicit: tamen
Nonnihil moleſta hæc ſunt mihi: ſed oſtendere
Me ægre pati illi nolui: nam ita eſt homo:
Cum placo, advorſor ſedulò, & deterreo,
Tamen humane vix patitur: verum ſi augeam,
Aut etiam adjuror ſim ejus iracundiæ,
Inſaniam profecto cum illo: etſi Æſchinus
Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem, aut cui non dedit
Aliquid? poſtremo nuper (credo jam omnium
Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam jam deferviſſe adoleſcentiam:
Gaudebam: ecce autem de integro: niſi quidquid eſt,
Volo ſcire, atque hominem convenire, ſi apud forum eſt.

De. Itane me audire recuſas, & abis? Mi. An ego toties de hac re iterata, odioſa verba audire cogar? De. Non poſſum non habere curam filii. Mi. Æque mihi cura eſt, ac tibi. Atqui, Demea, æqualiter partiamur curas filiorum tuorum: tu alterum curabis, hunc nempe, quem retinuiſti apud te, in tua poteſtate, ego alterum itidem, quem adoptavi: nam quod ambos regere tuo velis arbitrio, hoc pene eſt repetere illum quem per adoptionem in filium dediſti. De. Ah, Mitio, quid me accuſas! Mi. Sane ſic cenſeo. De. Ah! quid plura verba perdam? cur hæc mihi exprobras? ſi ita ſentis, prodigat, abſumat, in perniciem ruat, nihil mea refert: jam ſi unum verbum poſthac de hac re tibi fecero. Mi. Rurſum, Demea, irâ commoveris? De. Annon credis me iraſci? nam repoſco quem adoptivum tibi tradidi? minime quidem repoſco, ſed agre fero ejus luxum, & libidinem, quamvis per adoptionem eum tibi ceſſerim, tamen cognationis jure naturali extraneus non ſum, quo minus mirari debes ſi obſum tuæ voluntati: ſed tamen ego deſiſto. Vis unius Cteſiphonis, quem in poteſtate tu tui ſolummodò curam habeam, volo ut vis: & Diis gratias habeo, quod ille meus Cteſipho talis eſt, qualem cupio: iſte tuus ipſe Æſchinus poſtremò experietur mala quæ nimia tua facilitas, & indulgentia ipſi attulerit. Nolo contra illum pejora prædicere atque ominari. Mi. Nonnulla quæ dixit Demea de Æſchino, vera quidem ſunt, non autem omnia. Etſi nonnulla illa aliquam moleſtiam mihi exhibeant, nolui tamen manifeſtum facere Demeæ, me non æquo animo illa pati: ſic enim homo à naturâ factus eſt, cum eum placidum ex irato reddere volo, ei acerrime repugno, & per vim & metum ab ira revoco, & tamen vix leniter id patitur: verùm ſi ei obſequendo magis irritem, adjuvemque impetum ejus iracundia, hoc erit profectò cum ipſo inſanire, etſi Æſchinus aliquam nobis hac agendo facit injuriam, & dedecori eſt. Quam is meretricem amicam non habuit, aut cui (meretrici) dona non largitus eſt? Ultimò nuper (puto omnium amicarum ſatietas eum ceperat) dixit ſe cupere uxorem habere. Spem conceperam fervorem juvenilium voluptatum ſedatum eſſe: gaudebam, ecce autem de novo amare cœpit. Sed quicquid eſt, volo certò id ſcire, hominemque adire atque alloqui, ſi in foro verſatur.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO. ÆSCHINUS.

Sa. OBsecro, populares, ferte miſero atque innocenti auxilium:
Subvenite inopi. *Æſ.* otioſe, nunc jam illicò hîc conſiſte:
Quid reſpectas? nihil pericli eſt: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget. *Sa.* ego iſtam invitis omnibus.
Æſ. Quanquam eſt ſceleſtus, non committet hodie unquam iterum ut vapulet.
Sa. Audi, Æſchine, ne ignarum fuiſſe te dicas meorum morum.
Ego leno ſum. *Æſ.* ſcio. *Sa.* at ita, ut uſquam fuit fide quiſquam optuma.
Tu quod te poſterius purges, nolle hanc injuriam mihi
Factam eſſe: hujus non faciam: crede hoc, ego meum jus perſequar:
Neque tu verbis ſolves unquam; quod te mihi malefeceris.
Novi ego veſtra hæc: nollem factum: dabitur jusjurandum, eſſe te
Indignum injuria hac: indignis cum egomet ſim acceptus modis.
Æſ. Abi præ ſtrenuè, ac fores aperi. *Sa.* cæterum hoc nihil facies.
Æſ. I intro nunc jam. *Sa.* at enim non ſinam. *Æſ.* accede illuc, Parmeno,
Nimium abiiſti iſtoc; hic propter hunc aſſiſte: hem, ſic volo,
Cave nunc jam oculos à meis oculis quoquam dimoveas tuos,

Sa. Per Deos oro, cives, auxiliamini infelici, atque innocenti, ſubſidium afferte homini omnium ope privato. Æſ. Parmeno, jam nunc hic conſtanter & otiose mane. Quid toties aſpicis, mulier? (fidicina) nullum hic tibi periculum eſt, nunquam Sannio leno, dum hic præſens ero, te attinget. Sa. Ego iſtam contra voluntatem omnium obſiſtentium retinebo. Æſ. Quamvis flagitioſus eſt, & nequam, nunquam quidquam hodie faciet, cur iterum à me cadatur. Sa. Auſculta, Æſchine, ne te excuſes, quod ingenium, & inſtitutum vitæ meæ haud noveris; ego leno ſum. Æſ. Probe id ſcio. Sa. At ſum talis, ut nullus uſquam fidei magis obſervator fuerit: hoc ſcire te velim; nihil ducam, ſi ut te excuſes, dixeris te invitum hanc mihi injuriam intuliſſe, te pœnitere facti. Hoc mihi ſatis factum non erit, nihilominus actionem, quæ mihi competit, intendam, neque tu mihi unquam verbis ſatisfacies, quod facto mihi damnum, & injuriam feceris. Mihi nota ſunt veſtra ſubterfugia, & remedia juris, nimirum iſta, pœnitet me feciſſe, jurejurando dices me non meritum eſſe, cui hæc injuria fieret: hæc mihi non ſatis erunt, cum aliter tractatus fuerim ac meritus ſum. Æſ. Abi ante, Parmeno, confidenter, & januam aperi. Sa. Atqui nihil efficis. Æſ. Tu, puella, intra nunc jam domum. Sa. At enim non permittam ut intres. Æſ. Accede huc, Parmeno, nimium hinc receſſiſti. Hic prope hunc mane. Hem. Sic volo facias; vide ne oculos tuos avertas à meis oculis, Parmeno.

ANNOTATIONES.

8 *Nolle hanc injuriam mihi factam*] Hæc eſt ſententia, Non contentus ero ſolemni verborum ſatisfactione, ſcilicet, Agnoſco indigno me intuliſſe injuriam; nollem factum.

9. *Hujus non faciam.*] Pilum, aut floccum manu oſtendens ait ſe tanti non facturum ſatisfactionem Æſchini quanti pilum aut floccum.

Ne mora ſit, ſi innuerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.

Sa. Iſtuc volo ergo ipſum experiri. *Æſ.* hem! ſerva: omitte mulierem.

Sa. O facinus indignum. *Æſ.* geminabit, niſi caves. *Sa.* hei miſero mihi!

Æſ. Non innueram: verum in iſtam partem potius peccato tamen:

I nunc jam. *Sa.* quid hoc rei eſt? regnumne, Æſchine, hic tu poſſides?

Æſ. Si poſſiderem, ornatus eſſes ex tuis virtutibus.

Sa. Quid tibi rei mecum eſt? *Æſ.* nihil. *Sa.* quid? noſtin' qui ſim? *Æſ.* non deſidero.

Sa. Tetigin' tui quidquam? *Æſ.* ſi attigiſſes, ferres infortunium.

Sa. Quî tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?

Reſponde. *Æſ.* ante ædeis non feciſſe erit meliùs huic convitium:

Nam ſi moleſtus pergis eſſe, jam intro abripiere, atque ibi

Uſque ad necem operiere loris. *Sa.* loris liber? *Æſ.* ſic erit.

Sa. O hominem impurum! hiccine libertatem aiunt æquam eſſe omnibus?

Æſ. Si ſatis jam debacchatus es, leno, audi ſi vis nunc jam.

Sa. Egon' debacchatus ſum autem, an tu in me? *Æſ.* mitte iſta, atque ad rem redi.

Sa. Quam rem? quo redeam? *Æſ.* jamne me vis dicere, quod ad te attinet?

Sa. Cupio, æqui modo aliquid. *Æſ.* vah! leno iniqua me non volt loqui.

Sa. Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium,

Perjurus, peſtis: tamen tibi à me nulla eſt orta injuria.

Æſ. Nam hercle etiam hoc reſtat. *Sa.* illuc quæſo redi, quo cœpiſti, Æſchine.

Æſ. Minis viginti tu illam emiſti, quæ res tibi vortat male:

me in mora ſis, ſi nutu oculorum ſignificavêre, quin pugnis mala lenonis contundantur. Sa. Iſtud igitur volo ipſum, quod minaris, experiri. Æſ. Hem, Parmeno, cuſtodi puellam, tu, leno, omitte illam rapere. Sa. O factum iniquum! Æſ. Duplicabit plagas Parmeno, niſi proſpicis tibi. Sa. O me miſerum! Æſ. Non innueram, Parmeno, ut Sannioni alterum colaphum infringeres, verum quod tu cecideris eum, ſatius factum eſſe duco, & potius mihi, gratumque eſt, quam ſi non feciſſes. Abi nunc jam cum virgine, Parmeno. Sa. Quidnam hoc facti ſibi vult? Regemne hic te gerere audes Athenis, libera civitate? Æſ. Si Rex hic eſſem haberes tuis virtutibus digna præmia. Sa. Quid negotii eſt, quamobrem me cædis? Æſ. Nihil. Sa. Quid? num tibi notus ſum? Æſ. Non valde cupio te mihi notum eſſe. Sa. Quidquamne ex tuis rebus attrectavi? Æſ. Si attigiſſes tantum, male & infeliciter id tibi cederet. Sa. Si mihi non permiſſum eſt qua tua ſunt, attingere, cur tibi liceat puellam quam emi, retinere? reſponde. Æſ. Utilius tibi erit, hic ante ædes publice injuriam mihi vociferando non feciſſe: nam ſi perſiſtis moleſtiam mihi exhibere, intrò domum ſublatus innumeris lororum plagis caderis, ad necem uſque. Sa. Me hominem liberum loris cædes? Æſ. Sic fiet. Sa. O hominem flagitiis obſcœnum! Itane libertate æquali Athenis omnes fruuntur? Æſ. Si ſatis bacchantis more inſaniviſti, leno, auſculta, ſi videtur, nunc jam tandem. Sa. Egone bacchatus ſum in te, an tu in me? Æſ. Deſino iſta, atque ad rem de qua inter nos agitur, redi. Sa. Quam rem? Quò redeam? Æſ. Jamne tibi placet ut dicam quid ad te ſpectat? Sa. Volo, dummodò æquitatis aliquid habeat. Æſ. Vah! leno religioſus ſciiſcet, me cupit aqua ponere. Sa. Leno ſum, haud nego, exitium juventutis, perjurus, peſtis publica, & calamitas, tamen nulla cœpta eſt à me tibi fieri injuria. Æſ. Nempe id unum tibi faciendum ſupereſt. Sa. Rogo, Æſchine, ut pergas loqui de re ipſa, quæ ad nos attinet, ut jam incepiſti. Æſ. Minis viginti tu illam ſtatuam emiſti, quæ res male tibi ſuccedat.

Argenti

Argenti tantum dabitur. *Sa.* quid, ſi ego illam nolo vendere,
Coges me? *Æſ.* minime. *Sa.* namque id metui. *Æſ.* neque vendundam cenſeo,
Quæ libera eſt: nam ego illam liberali aſſero cauſſa manu:
Nunc vide utrum vis, argentum accipere, aut cauſſam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. *Sa.* prô ſupreme Jupiter!
Minime miror, qui inſanire occipiunt ex injuria.
Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meam:
Homini miſero plus quingentos colaphos infregit mihi,
Ob malefacta hæc tantidem emptam poſtulat ſibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: ſuum jus poſtulat.
Age jam cupio, ſi modò argentum reddat: ſed ego hæc hariolor:
Ubi me dixero dare tanti, teſteis faciet illico,
Vendidiſſe me: de argento ſomnium: mox, eras redi:
Id quoque poſſum ferre, ſi modo reddat: quanquam injurium eſt.
Verum cogito id, quod res eſt: quando eum quæſtum occeperis,
Accipiunda & muſſitanda injuria adoleſcentium eſt.
Sed nemo dabit: fruſtra egomet mecum has rationes puto.

tantumdem pecuniæ tibi reddetur. So. *Quid ſi ego illam nolo tibi vendere, an me vi compelles ad id faciendum?* Æſ. *Minime.* Sa. *Quaſi vero id metuam.* Æſ. *Neque eam venundari poſſe aio, quæ libera eſt: nam ego illam vindico, & aſſero ejus libertatem actione, qua eſt de libertate. Nunc delibera, utrum vis facere, vel recipere viginti minas, quæ pro pretio ejus dediſti, aut te præparare ad judicium de libertate ad quod te provoco: hoc apud te conſtitue, donec ego huc revertar.* leno. Sa. *Prob ſupreme Deorum Jupiter! minime miror inſanos fieri per injuriam quamplurimos, cum ego inſaniam ex injuria quam accepi: domo me extraxit, cecidit, per vim, contra voluntatem meam ſervam mihi abripuit; pro his malefactis poſcit, ut tanti ei hanc fidicinam vendam, quanti eam emi. Mihi homini miſero pluſquam quingentos colaphos inflixit, enimvero quid tam bene meritus eſt de me, fiat quod vult, poſtulat jus ſuum ſibi tribui ſcilicet. Age, conſentio, ſi modo pecuniam rependat, ſed ego hoc divino, ubi me dixero puellam ei tradere tanti, quanti eam emi, ſtatim teſtes vocabit, dicet viginti minis me illi vendidiſſe: nec poſtea competet mihi actio de vi propter ereptam virginem: quantum ad argentum ſpectat, ſpes nulla, aut certe vana erit inſtar ſomnii: non numerabitur, ſemper eludet procraſtinatione dicens ſubinde, eras ad me huc revertere, pretium ſelvam conventum. Has dilationes, & moras poſſum etiam ferre, ſi modò tandem quod promiſit, præſtet, & viginti mina mihi reponantur: quamvis injuriam mihi faciat, cogens me invitum vendere: atqui mihi propono id, quod verum eſt, & mecum ſic loquor, quando tu leno, turpe lucrum facere cœpiſti, ſuſcipienda & tolerandæ eſt cum ſilentio, ne verbum quidem mutiendo, contumelia adoleſcentium. Sed nullum mihi redditur ab Æſchino argentum: fruſtra ſum, & mecum ratiocinationes male ſubduco.*

ANNOTATIONES.

40 *Ego illam liberali aſſero cauſa manu.*] Ordo eſt: Ego aſſero hanc manu, cauſa liberali, id eſt, apprehendo hanc manu, hanc mecum duco, in libertatem eam aſſerens actione de libertate. Aſſertores dicuntur & vindices, qui aliquem ingenuum, in ſervitute injuſtè detentum eſſe, actione liberali, id eſt, de libertate, contendebant, & affirmabant eſſe liberum, petebantque vindicias ſecundum libertatem, id eſt, ut in poſſeſſione libertatis maneret, interim dum de cauſa cognoſceretur.

49. *Teſtes faciet illico.*] Teſtato denunciabit me illi puellam vendidiſſe, ſic actio de ereptione peribit, vel accuſatio de vi. Deinde ſolutio erit expectanda.

50. *Mox, eras redi.*] Verba procraſtinantis debitoris, & fruſtrantis creditorem.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS. SANNIO.

Sy. Tace, Ctesipho, bono sis animo; egomet adibo Sannionem, efficiamque ut cupiat sibi reddi viginti minas propuella Citharistriâ, fateaturq; id sibi lucrosum esse. *Quid rei est, Sannio, quod audio te nescio quam concertationem habuisse cum hero meo Æschino? Sa. Nunquam vidi magis inaqualem concertationem, quam hac hodie inter nos fuit: qua ego vapulans, ille me usq; cadens utrique defatigati sumus. Sy. Tu in causâ fuisti. Sa. Quid facerem? Sy. Adolescenti te obsequi oportuit. Sa. Quomodo id potui melius, qui hodie assidue os ei percutiendum dedi. Sy. Age, scisne quid velim dicere? Argentum vili facere in tempore, & loco convenienti, aliquando est lucri facere. Sa. Hui! Sy. Timuisti, si nunc de tuo jure aliquid adolescenti (Æschino) remisisses, atq; ejus voluntati obsecundasses, o ineptissime omnium mortalium, ne non tibi istud cum fœnore reponeret. Sa. Ego spem lucri pecuniâ præsenti minime commuto. Sy. Nunquam rem familiarem augebis, nec amplas facultates accumulabis: valeas, apage, nescis juvenes, quasi escâ oblatâ, tanquam aves allicere. Sa. Puto id melius esse, quod sentis: verum ego nunquam adeo solers & subtilis fui, ut non mallem, qualecumq; compendium reprasentari mihi, quam promitti. Sy. Novi animum tuum liberalem: quasi vero pluris facias summam viginti minarum, pra studio obsequendi Æschino. Præterea autem jam profecturus es Cyprum, ut rumor est. Sa. Hem! Sy. Aiunt te multa simul emisse, qua hinc illuc exportares, navem te conduxisse: hoc certò scio. Animi dubius es, utrum proficiscaris Cyprum, an hic maneas. Ubi ex insula Cypro reversus fueris, ut exepto, debitas minas ab Æschino tunc accipies. Sa. Nusquam pedem effero: per Herculem res mihi periit: hac illi expectatione moti, quod peregre mihi abeundum esset, viginti minas se reddituros promiserunt. Sy. Metuit, Sannio, propter pecuniam:*

Sy. TAce, egomet conveniam jam ipsum: cùpidè accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat secum esse actum. Quid istuc, Sannio, est, quod te audio
Cum hero nescio quid concertasse? *Sa.* Nunquam vidi iniquius
Concertationem comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit:
Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi sumus.
Sy. Tua culpa. *Sa.* quid agerem? *Sy.* adolescenti morem gestum oportuit.
Sa. Quî potui melius? qui hodie usque os præbui. *Sy.* age, scis quid loquar?
Pecuniam in loco negligere, maxumum interdum est lucrum. *Sa.* hui.
Sy. Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum,
Atque adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime:
Ne non tibi istuc fœneraret? *Sa.* ego spem pretio non emo.
Sy. Nunquam rem facies: abi, nescis inescare homines, Sannio.
Sy. Credo istuc melius esse: verùm ego nunquam adeo astutus fui,
Quin, quidquid possem, mallem auferre potius in præsentia.
Sy. Age, novi tuum animum; quasi quidquam tibi sint viginti minæ,
Dum huic obsequare: præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. *Sa.* hem!
Sy. Coëmisse hinc, quæ illuc veheres, multa: navem conductam: hoc scio.
Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.
Sa. Nusquam pedem: perii hercle: hac illi spe hoc inceperunt. *Sy.* timet:

Injeci

Injeci ſcrupulum homini. *Sa.* ô ſcelera! illud vide,
Ut in ipſo articulo oppreſſit: emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porro Cyprum
Ni eo ad mercatum venio, damnū maxumum eſt
Nunc ſi hoc omitto, actum agā; ubi illinc rediero,
Nihil eſt, refrixerit res: nunc demum venis? 26
Cur paſſus? ubi eras? ut ſit ſatius perdere,
Quàm aut hîc manere tam diu, aut tum perſequi.
Sy. Jamne enumeraſti id quod ad te redituru putes?
Sa. Hoccine illo dignum eſt? hoccine incipere
Æſchinum? 30
Per oppreſſionem ut hanc mî eripere poſtulet?
Sy. Labaſcit: unum hoc habeo: vide ſi ſatis placet:
Potius, quam venias in periclum, Sannio,
Serveſne, an perdas totum, dividuum face:
Minas decem corradet alicunde. *Sa.* hei mihi! 35
Etiam de ſorte nunc venio in dubium miſer.
Pudet nihil? omnes dentes labefecit mihi,
Præterea colaphis tuber eſt totum caput; (bet.
Etiam inſuper deſtudet? nuſquam abeo. *Sy.* ut lu-
Nunquid vis, quin abeam? *Sa.* imo hercle hoc
quæſo, Syre, 40
Ut ut hæc ſunt facta, potius, quam lites ſequar,
Meum mihi reddatur, ſaltem quanti empta eſt,
Syre.
Scio te non uſum antehac amicitia mea;
Memorem me dices eſſe, & gratum. *Sy.* ſedulò
Faciam: ſed Cteſiphonem video: lætus eſt 45
De amica. *Sa.* quid, quod te oro? *Sy.* pauliſper
mane.

injeci in animum hominis ſcrupulum. Sa. *O ſceleſtum! Vide ut occaſione oppertunâ me aggreſſus eſt, ut pecuniæ ſolutionem differret: emptas mulieres habeo multas, alias etiam merces quas Cyprum veho. Niſi illuc mercatum proficiſcor, detrimentum ingens accipiam: nunc ſi hoc negotium cum Æſchino non perficiam, ſi viginti minas non recipiam, antequam abeam Cyprum, nihil ago: ubi illinc rediero, nihil eſt ſperandum, voluntas debitoris imminuta erit, & tarda ad ſolvendum, dicet, quid tardius redis? nunc occaſio mihi non eſt, cur paſſus es te tanto tempore abſentem eſſe, ubi eras, quando paratus eram tibi pecuniam numerare? nunc mihi facultas non eſt. Talia objiciet, adeo ut melius ſit perdere debitum, quàm aut hîc morari tam diu, dum iter non facio Cyprum, aut poſtquam rediero, pecuniam petere.* Sy. *Jamne tecum computaſti, quod recipere debes argenti?* Sa. *Hocne decet Æſchinum facere? hocne aggredi? ut per vim me cogendo, hanc mihi tollere conetur?* Sy *Nutat animo. Unum hoc habeo, tibi quod dicam, Sannio: conſidera, ſi id ſatis tibi gratū eſt, potius quam in periculum totum amittendi incidas. Dimidium pretii pro puella, id eſt decem minas in præſentia accipe: hanc ſummam corrogabit ab amicis, vel conſi-*

ciet alicunde. Sa. *Hei mihi! etiam miſer in periculo verſor amittendi ſortem pecuniæ. Nullo pudore Æſchinus movetur? Omnes dentes concuſſit mihi, celaphis quoque caput totum tumefactum eſt: præterea etiam rem mihi per fraudem eripere audebit? Nuſquam proficiſcar, Cyprum non ibo: perſequar actionem adverſus illum.* Sy. *Fac ut tibi videtur. Niſi quid mandas mihi, nihil me impedit quin abeam.* Sa. *Imo ſane, hoc rogo, Syre, utcumque hæc ſunt in me facta, ſaltem viginti minæ mihi reddantur propuellæ pretio, potius, quàm litigare cogar. Scio te antehac amicitiam meam expertum non eſſe, poſtea cognoſces me non eſſe immemorem beneficii, nec ingratum.* Sy. *Sincere id agam. Sed Cteſiphonem cerno. Exultat lætitia propter amicam quam poſſidet.* Sa. *Quid? an agis quod te precor?* Sy. *Aliquantiſper expecta.*

ANNOTATIONES.

21. *O ſcelera!*] Id eſt, *O ſceleſtos!*

22. *Ut in ipſo articulo oppreſſit.*] Perſeverat in ipſa metaphora ſumpta à ſcrupulo, id eſt lapillo qui in calceos incidens, nos in articulis pedum premit & lædit. Itaque hîc allegoricè hæc verba *Ut in ipſo articulo oppreſſit*, ſignificant, in temporis puncto, & anguſtiis, quibus premor, me jamjam profecturum Cyprum, aggreſſus eſt.

40. *Nunquid vis quin abeam?*] Sermo diſcedentis, ſexcenties à Plauto, & Terentio uſurpatus. Donatus ad illud Terentii Eunuchi Act. 2. Scen. 3. *Rogo nunquid velit*, notat, *Hoc eſt ſignifico me abire:* nam abituri ne id dure facerent, dicebant his, quibuſcum eſſent, nunquid vis? *Vous plaiſt il me commander quelque choſe!* Will you please to command me any thing?

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO. SYRUS.

Ct. Nemo eſt, qui latus non ſit, cum uſus venit, à quovis beneficium accipere, verum profecto, id omnino gratum eſt, ſi is quem decet officium præſtare, is præſtat. O frater, frater Æſchine, quid ego nunc laudes tuas verbis celebrem? Satis equidem ſcio, me nunquam illas tam honorifice prædicaturum, ut oratione virtus tua non excedat. Itaque præcipuum unum hoc proprium arbitror me habere, cujus alii expertes ſunt, ſcilicet fratrem primis artibus, humanitate beneficentia, omnibus anteferendum. Sy. O Cteſipho. Ct. O Syre, ubinam Æſchinus eſt? Sy. Ecce illum, in ædibus te expectat. Ct. Hem! Sy. Quid eſt? Ct. Quid ſit quæris? Illius labore, & induſtria factum eſt, ut vita mihi ſalva ſit. O lepidum virum! imo etiam omnes res poſtponendas ſibi eſſe putavit meis commodis. Maledicta, infamiam, amoris mei periculum, & peccatum propter raptum puellæ ſuſcepit in ſe: nihil ſupra tot beneficia dici poteſt: ſed quiſnam venit? Janua ſtrepuit. Sy. Siſte, ipſe domo hunc prodit.

Ct. ABS quivis homine, cum eſt opus, beneficium accipere gaudeas:
Verum enimvero id demum juvat, ſi, quem æquom eſt facere, is benefacit.
O frater, frater, quid ego nunc te laudem? ſatis certo ſcio,
Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus quin ſuperet tua:
Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini eſſe primarum artium magi' principem.
Sy. O Cteſipho. Ct. ô Syre, Æſchinus ubi eſt? Sy. ellum, te expectat domi. Ct. hem!
Sy. Quid eſt? Ct. quid ſit? Illius opera, Syre, nunc vivo: feſtivum caput! (modo.
Omnia ſibi qui poſtputarit eſſe præ meo com-
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in ſe tranſtulit:
Nihil pote ſupra: ſed quiſnam? fores crepuit.
Sy. mane, mane, ipſe exit foras.

ANNOTATIONES.

6. *Homini nemini.*] Vel *Hominem neminem*, vel *Homini neminem*, variæ ſunt lectiones. Nemo homo eſt antiqua locutio, pro, nullus homo. Si legas, *Homini nemini*, ſenſus erit planior. Si legas, *Neminem hominem*, ita explica, unam hanc rem me habere præter alios præcipuæ arbitror, ſcilicet hominem neminem, id eſt, nullum hominem, qui frater ſit alicui, primarum artium magis principem.

ACTUS II. SCENA IV.

ÆSCHINUS. SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.

Æſ. Ubinam eſt ille ſceleſtus leno Sannio? Sa. Mene appellat? num pecuniam domo exportat? Perii, nihil video pecuniæ illum homo afferre. Æſ. Ehem, commode occurris, te ipſum ſtudioſe quæro. Quid agitur?

Æſ. UBI ille eſt ſacrilegus? Sa. men' quærit? num quidnam effert? occidi:
Nil video. Æſ. ehem, opportune, te ipſum quærito; quid ſit Cteſipho?

In

In tuto eſt omnis res: omitte vero triſtitiam tuam.
Cl. Ego illam vero omitto, qui quidem te habeam fratrem: ô mi Æſchine!
O mi germane! ah vereor coram in os te laudare amplius,
Ne id aſſentandi magis, quam quod habeam gratum, facere exiſtumes.
Æſ. Age, inepte, quaſi nunc non norimus nos inter nos, Cteſipho.
Hoc mihi dolet, nos pene ſero ſciſſe, & pene in eum locum
Rediiſſe, ut, ſi omnes cuperent, nihil tibi poſſent auxiliarier.
Ct. Pudebat. *Æſ.* ah, ſtultitia eſt iſtæc, non pudor, tam ob parvolam
Rem pene è patria? turpe dictu. Deos quæſo ut iſtæc prohibeant.
Ct. Peccavi. *Æſ.* quid ait tandem nobis Sannio? *Sy.* jam mitis eſt.
Æſ. Ego ad forum ibo, ut hunc abſolvam: tu intrò ad illam, Cteſipho.
Sa. Syre inſta. *Sy.* eamus: namque hic properat in Cyprum. *Sa.* ne tam quidem:
Quamvis etiam maneo otioſus hîc. *Sy.* reddetur, ne time.
Sa. At ut omne reddat: *Sy.* omne reddet, tace modò, ac ſequere hac. *Sa.* ſequor.
Ct. Heus, heus, Syre. *Sy.* hem, quid eſt? *Ct.* obſecro hercle, hominem iſtum impuriſſimum
Quam primum abſolvitote, ne, ſi magis irritatus fiet,
Aliqua ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuo perierim.
Sy. Non fiet: bono animo es: tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos jube ſterni nobis, & parari cætera.
Ego jam tranſacta re, convortam me domum cum obſonio.
Ct. Ita quæſo: quando hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diem.

In ſecuro loco poſita eſt res omnis tua, expelle vero omnem animo dolorem. Ct. *Per Herculem verò illam expello, qui quidem fratrem te poſſideo. O mi Æſchine, ô mi germane, ah vereor te præſentem amplioribus laudibus proſequi, ne adulandi magis gratiâ id me facere putes, quàm quod memor ſim beneficii.* Æſ. *Age, ſtulte, hæc omitte, quaſi nunc inter nos notitia incipiat, verum doleo, nos ſerò tardè certiores factos eſſe tuarum rerum, & fore eò redactos eſſe periculi, ut ſi omnes homines cuperent te juvare, nullo modo id poſſent.* Ct. *Pudore impediebar.* Æſ. *Ah! ſtultitia eſt iſta, non verecundia, ob rem tam parvi momenti pene, ex patria, profugiſſe: pudet me id dicere: Dii ſupplico, ut iſta avertant, nempe fugam patria præ deſperatione in amore.* Ct. *Erravi.* Æſ. *Quid poſtremò nobis Sannio dicit?* Sy. *Jam manſuetus eſt.* Æſ. *Ego ad forum me conferam, ut ſolutâ pecuniâ illum dimittam. Tu intrò domum ito ad amicam.* Sa. *Syre, urge Æſchinum.* Sy. *Eamus quæſo, Æſchine, nam hic Sannio in Cyprum proficiſci feſtinat.* Sa. *Non tantum feſtinat, quantumvis moram hic otioſus faciam.* Sy. *Redderur tibi pecunia, ne dubita.* Sa. *At effice, ut totam reſtituat.* Sy. *Totam reſtituet, file modò, & me ſequere hac via.* Sa. *Sequor.* Ct. *Heus, heus, Syre.* Sy. *Hem, quid me vis?* Ct. *Per Herculem te oro, homini iſti ſordidiſſimo pecuniam pro pretio puellæ cito ſolvite, ne ſi magis irritetur aliquo modo, rumor hujus rei ad patrem perveniat, atque ego tunc omnino interierim.* Sy. *Id non fiet, ſecurus eſto. Tu interea cum amica voluptati indulge, & lectos ſterni, cæteraque ad cœnam neceſſaria adornari jube: ego jam confecto negotio, illinc domum me referam cum eduliis, quæ empta ſunt.* Ct. *Sic fiat quæſo, quando hæc res felicitèr nobis evenit, hunc lætum agamus diem.*

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA. CANTHARA.

So. Precor te, mea nutrix, dic mihi, quid eveniet. Ca. Quaris? per Pollucem fauſtum rerum eventum ſpero. So. Jam modo dolores parituram invadere cœperunt. Ca. Nunc me.uis, quaſi nunquam parturientibus præſens interfueris, neque tu ipſa enixa liberos fueris. So. O me infortunatam! Nemo mihi eſt, qui opem ferat; ſola relictæ ſumus: Geta autem hinc abeſt, nec ullus ex domeſticis mihi nunc reſtat, quem ad obſtetricem accerſendam mittam, aut qui Æſchinum huc vocet. Ca. Per Pollucem is certe mox præſto hic erit. Etenim nullo ceſſat die nos inviſere. So. Solus is meis agritudinibus medetur. Ca. Ex repentino rei caſu, nihil fortunatius contingere potuit, quando filia tua vitiata eſt; quantum præcipue ſpectat ad juvenem, qui id fecit: cum tam præſtanti ſit forma, tam clara ſtirpe, tam bona indole, tam divite domo. So Per Pollucem vera loqueris. Deos precor ut hunc nobis ſervent.

So. OBſecro, mea tu nutrix, quid nunc fiet? Ca. quid fiet, rogas?
Recte ædepol ſpero. So. modo dolores, mea tu, occipiunt primulum.
Ca. Jam' nunc times, quaſi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris,
So. Miſeram me! neminem habeo, ſolæ ſumus: Geta autem hîc non adeſt;
Nec quem ad obſtetricem mittam, nec qui accerſat Æſchinum.
Ca. Pol is quidem jam hîc aderit: nam nunquam unum intermittit diem,
Quin ſemper veniat. So. ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.
Ca. E re nata melius fieri haud potuit, quam factum eſt, hera:
Oblatum quando vitium eſt, quod ad illum attinet potiſſimùm,
Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.
So. Ita pol eſt, ut dicis: ſalvus nobis, Deos quæſo, ut ſiet.

ACTUS III. SCENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

Ge. Nunc talis eſt miſeria noſtra; ut ſi omnes omnia ſua ſimul conſilia adhibeant, atque huic malo, quod mihique, dominæque meæ Soſtratæ, filiaque ejus Pamphilæ factum eſt, mederi conentur nihil quidquam juvent. Væ miſero mihi! tot difficultates inopinatò circumſtant, ex quibus evadi non poteſt: vis ſtupri, inopia ipſius puellæ, injuſtiria erga miſeros, ſolitudo à defenſoribus, infamia ab iis, quod credunt vitiatam prius,

Ge. NUnc illud eſt, quod ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,
Atque huic malo ſalutem quærant, auxilii nihil afferant,
Quod mihique, heræque, filiæque herili eſt: væ miſero mihi!
Tot res repente circumvallant, unde emergi non poteſt:
Vis, egeſtas, injuſtitia, ſolitudo, infamia.

Hoc-

Hoccine ſeculum? ô ſcelera! ô genera ſacrilega! ô hominem impium!
So. Me miſeram! quidnam eſt, quod ſic video timidum & properantem Getam?
Ge. Quem neque fides, neque jusjurandum, neque ulla miſericordia
Repreſſit, neque reflexit, neque quod partus inſtabat prope,
Cui miſeræ indigne per vim virium obtulerat.
So. non intelligo
Satis, quæ loquatur. *Ca.* propius obſecro accedamus, Soſtrata. *Ge.* ah!
Me miſerum, vix ſum compos animi, ita ardeo iracundia,
Nihil eſt, quod malim, quàm totam familiam dari mihi obviam,
Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum ægritudo hæc eſt recens:
Satis mihi id habeam ſupplicii, dum illos ulciſcar modò:
Seni animam primum extinguerem ipſi, qui illud produxit ſcelus:
Tum autem Syrum impulſorem, vah! quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium primùm arriperem, & capite in terram ſtatuerim;
Ut cerebro diſpergat viam:
Adoleſcenti ipſi oculos eriperem, poſt hæc præcipitem darem:
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & proſternerem.
Sed ceſſo hoc malo heram impertiri propere? *So.* revocemus. Geta. *Ge.* hem!
Quiſquis es, ſine me. *So.* ego ſum Soſtrata. *Ge.* ubi ea eſt? te ipſam quærito: (obviam,
Te exſpecto: oppidò opportune te obtuliſti mî
Hera. *So.* quid eſt? quid trepidas? *Ge.* hei mihi!
So. quid feſtinas, mi Geta?
Animam recipe. *Ge.* prorſus. *So.* quid iſtuc prorſus ergo eſt? *Ge.* periimus.
Actum eſt. *So.* eloquere, obſecro te, quid ſit. *Ge.* jam. *So.* quid jam, Geta?
Ge. Æſchinus. *So.* quid ergo is? *Ge.* alienus eſt ab noſtra familia. *So.* hem!

Hacne tempora adeò corrupta ſunt? O crimina infanda! ô gentem ſacrilegam! ô hominem impium Æſchinum! So. *Me infortunatam! quidnam eſt, quod ſic video pavidum, & feſtinantem Getam?* Ge. *Quem neque fides data, & obligatio juramenti, neque ulla commiſeratio retinuit, neque revocavit à perfidia, neque quod tempus pariendi imminebat proximum virgini, quam violarat.* So. *Non ſatis capio quæ Geta dicit.* Ca. *Appropinquemus magis, ero te, Soſtrata.* Ge. *Ah me infœlicem! vix ſum potens animi, ita iracundiâ inflammatus ſum. Nihil eſt quod magis optem quàm omnes ex iſta Mitionis familia mihi obvios offerri, ut iram hanc omnem in eos egeram, dum hic dolor meus novus eſt. Pœna ſufficiens mihi fuerit, dum modo nunc ultionem de illis ſumam; ſeni patri primum vitam eriperem, qui tam ſceleſtum juvenem in lucem edidit: tum autem Syrum inſtigatorem, vah! quibus illum tormentis dilaniarem! in ſublime elatum medium ejus corpus ad me traherem, & præcipitem in ſolum durum, & ſaxoſum alliderem, ſic, ut ejus cerebrum per diverſas partes via ſpargatur: adoleſcenti ipſi eruerem oculos, poſtea præcipitarem ex alto: reliquos ex illa domo projicerem, impellerem, diſtraherem, concuterem, & in terram affligerem, ſed differone hera hoc malum cito communicare?* So. *Revocemus eum currentem.* Geta. Ge. *Hem! quicumque ſis, ſine me feſtinare, ne me retine.* So. *Ego ſum hera tua Soſtrata.* Ge. *Ubinam ſias? te ipſam ubique peto, te expecto: valde tempeſtive te mihi obviam dediſti hera.* So. *Quidnam tibi eſt? quid trepidus es?* Ge. *Hei mihi!* So. *Quid properas, mi Geta? Animum collige.* Ge. *Omnino.* So. *Quid iſtud omnino?* Ge. *Periimus, actum eſt de nobis.* So. *Enarra, quæſo, quænam res ſit.* Ge. *Jam.* So. *Quid jam, Geta.* Ge. *Æſchinus.* So. *Quid igitur is fecit?* Ge. *Alienavit animum ſuum à nobis, amare incepit aliam virginem, quàm Pamphilam.* So. *Hem!*

Perii:

perii. Quare alienus factus est à nobis? Ge. Aliam amicam, relictâ Pamphilâ filiâ tuâ, sibi junxit. So. Ve misera mihi! Ge. Neque id celat, ipsemet à lenone puellam vi abstulit. So. Satisne hoc certum habes? Ge. Certe his oculis egomet deprehendi hoc, Sostrata. So. O me infortunatam! Quanam res jam credi potest, aut cui homini credatur? nosterne Æschinus hæc fecit? ille salus nostrum omnium? in quo spes nostra, omnia bona nostra posita erant? qui jurabat se ne unum quidem diem sine Pamphila spirare posse? qui promittebat se puerum, qui nasciturus esset, pro suo legitimo in suo sinu positum educaturum? se patri supplicaturum, ut permitteret eam sibi matrimonio jungere? Ge. Hera, desine lachrymari, at potius quod ad hanc rem attinet, in posterum consilium quære; an feramus cum silentio hoc malum, an alicui communicemus. Ca. Hau, mi homo, composne mentis es? An hoc verbis detegendum esse ullo in loco censes? Ge. Mihi quidem non videtur esse proferendum. Jam primum amorem filium à nobis avertisse, res ipsa nobis manifestum apparet. Nunc si hoc divulgemus, ille pernegabit, probe scio, se stuprasse Pamphilam: tua existimatio, & salus tua filiæ in periculum adducetur: tum etiamsi fateatur eam vitiasse, non conducit hanc illi nubere, quando aliam sibi amicam sumserit. Quamobrem, quovis modo, silere istud oportet. So. Ah! neutiquam id faciam, non tacebo. Ge. Quid vis agere? So. Id manifestabo. Ge. Ah, mea Sostrata, considera quid agendum sit tibi. So. In deteriori conditione res esse non potest, quam in qua nunc posita est: primum nulla dos ei est: præterea, pudicitia quæ loco dotis erat, amissa est, pro virgine dari in uxorem non potest: si negabit Æschinus Pamphilæ vitium obtulisse, testimonium mecum perhibebit hic annulus, quem amiserat. experiem.

Perii: quare? Ge. amare occepit aliam. So. væ miseræ mihi.

Ge. Neque id occulte fert: à lenone ipsus eripuit palam.

So. Satin' hoc certum? Ge. certum: hisce oculis egomet vidi, Sostrata. So. ah!

Me miseram! quid credas jam? aut cui credas? nostrumne Æschinum?

Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes opesque omnes sitæ erant?

Qui sine hac jurabat se unum nunquam victurum diem?

Qui in sui gremio positurum puerum dicebat patris? ita

Obsecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere?

Ge. Hera, lacrumas mitte, at potius, quod ad hanc rem opus est, porro consule;

Patiamurne, an narremus cuipiam? Ca. au, mi homo, sanusne es?

An hoc proferendum tibi usquam esse videtur? Ge. mihi quidem non placet.

Jam primum, illum alieno animo à nobis esse, res ipsa indicat.

Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit, sat scio:

Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet: tum si maxime

Fateatur, cùm amet aliam, non est utile hanc illi dari.

Quapropter, quoquo pacto tacito est opus. So. ah! minime gentium:

Non faciam. Ge. quid ages? So. proferam. Ge. hem! mea Sostrata, vide quam rem agas.

So. Pejore res loco non potis est esse, quam in hoc, quo nunc sita est,

Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,

Periit: pro virgine dari nuptum non potest: hoc reliquom est,

Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.

Postremò, quando ego conscia mî sum, à me culpam hanc procul esse, nec

Postremò, quoniam mecum scio certò, me omnis culpa est.

Pretium, neque rem ullam intercessisse illa, aut me, indignam; experiar, Geta.
Ge. Quid istic? accedo, ut melius dicas. So. tu, quantum potes, abi,
Atque Hegioni cognato hujus rem omnem narrato ordine.
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxume.
Ge. Nam hercle alius nemo respicit nos. So. propera tu, mea Canthara,
Curre, obstetricem accerse, ut, cum opus sit, ne in mora nobis siet.

neque ullam rem intervenisse, qua illam, aut me non deceat, Geta, judicio agam. Ge. *Quid istud est? quid tibi resistam? accedo tuæ sententiæ, ut quæ melius, quam ego, dicas, & prudentius sentias.* So. *Tu quantum potes celeriter proficiscere, atque Hegioni cognato Pamphila rem omnem, ut acta est, expone: is enim Simulo marito meo, patri virginis summus amicus fuit, & nos maxime observavit.* Ge. *Recte facis, nam per Herculem nemo alius nostri curam habet.* So. *Festina tu, mea Canthara, abi propera, obstetricem adducito, ut cum partus instabit, nullam moram faciat.*

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA. SYRUS.

De. DIsperii, Cresiphonem audivi filium
Una fuisse in raptione cum Æschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam ad nequitiem abducere.
Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò, persuasit ille impurus, sat scio, (siet.
Sed eccum ire Syrum video: hinc scibo jam, ubi
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non ostendam id me velle.
Sy. Omnem rem modo seni,
Quo pacto se haberet, enarramus ordine,
Nil quidquam vidi lætius. De. prò Jupiter!
Hominis stultitiam! Sy. collaudavit filium:
Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias.
De. Disrumpor. Sy. argentum adnumeravit illico:
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sane est ex sententia. De. hem!
Huic mandes, si quid recte curatum velis.
Sy. Hem! Demea, haud aspexerã te: quid agitur?
De. Quid agatur? vostrã nequeo mirari satis
Rationem. Sy. est hercle inepta, ne dicam dolo, atque

De. *Occidi, audivi Ctesiphonem comitem fuisse Æschini, cum puellam rapuit, id mihi infelici summum malum adhuc reliquum est, si Æschinus Ctesiphonem, qui alicui rei utilis esse potest, ad luxum & libidinem impellat. Ubinam agitur Ctesiphonem quæram? in lupanar, ut suspicor, quoddam ab Æschino abductus est, persuasit flagitiosus ille Ctesiphoni probe scio, ut secum illuc iret. Sed ecce Syrum venire video: jam ex illo sciam, ubi sit Ctesipho: atque mehercule de illo hominum cœtu est: si animadverterit me illum cupide quærere, nunquam dicet, ubi sit ganeo ille: dissimulabo me id cupere.* Sy. *Res gestas ab Æschino Mitioni ex ordine recitavi: neminem quemquam hilariorem illo vidi.* De. *Proh Jupiter, hominis ineptiam!* Sy. *Filium Æschinum laudibus prosequutus est: mihi qui illi suasissem, gratias egit pro consilio.* De. *Animi discrucior.* Sy. *Pecuniam statim numeravit, insuper in sumptum dimidium minæ largitus est: postea id dispartitum est ex voluntate Æschini.* De. *Si quid recte paratum esse cupias, hoc officium manda huic Syro.* Sy. *Ehem, Demea, non te videram: quid sit?* De. *Quid fiat rogas? non possum satis mirari vestrum agendi morem.* Sy. *Est mehercule inconveniens, ne mentiar & ineptus.*

Absurda:

Piſces cæteros ſordibus expurga, Dromo, congrum iſtum maximum in aqua ſine pauliſper ſpaziari, & ſubſilire: poſtquam ego venero, oſſa ei detrahentur. Prius nolo cum purgari. De Hæcne flagitia fieri debent? Sy. Mihi quidem diſplicent, & clamitare ſoleo. Hæc ſale condita edulia elue, & emolli diligenter. Stephanio. De. Dii, veſtram fidem invoco, utrumne id cum delectazione ſtudet facere, aut in hoc ſe laudandum eſſe exiſtimat, ſi corruperit filium? Va miſero mihi! Videre videor diem illum, cum hinc omnium indigus abibit ad militiam. Sy. O Demea! hoc eſt ſapientem eſſe, non quod obvium eſt, & ob oculos ſolum verſatur videre, ſed etiam qua ventura ſunt providere De Quid? eſtne hæc fidicina in veſtris eſt ædibus? Sy. Ecce illam intus. De Eho, an domi eam Æſchinus tenebit? Sy. Credo, quæ eorum inſania eſt. De. Adeone flagitioſi ſunt, ut hæc committant? Sy. Stulta Mitionis manſuetudo, & indulgentia nimia id effecit. De. Pudore afficior propter fratris turpitudinem, & dolore, propter licentiam, qua perdit filium. Sy. Nimium, Demea, tu & Mitio diſſimiles eſtis, nec hoc dico ut te præſentem in os laudem: pernimium diſſimiles, inquam. Tu quantuſcumque es, non ſapiens tantum es, ad ipſa ſapientia: ille vanus, inſtar ſomni, & inersAn ferres illum tuum filium Cteſiphonem, ſi ea committeret, quæ Æſchinus committit? De. Ferre illum? an non ſex menſibus integris antè odoratus fuiſſem, & deprehendiſſem, quam ille ullam rem cæpturus eſſet facere. Sy. Quid vigilantiam & prudentiam tuam mihi commemoras, qua mihi maxime nota eſt? De. Talis eſſe pergat cupio, qualis nunc eſt. Sy. Ut quivis optat eſſe ſuum filium, ſic eſt. De. Quid eum? (intelligit Cteſiphonem) vidiſtine hodie? Sy. Tuumne filium? (abigam hunc moleſtum ſenem ad ſuum prædium.) Jampridem hunc rure, alicui rei dare operam opinor. De. An certior es, ibi eum agere? Sy. Oh, qui egomet illum eò uſque deduxi. De. Recte factum. Timui ne hic hærens cum Æſchino moraretur. Sy. Atque ira valde commotum. De. Quamobrem? Sy. Incepit in foro fratrem obiurgare propter hanc fidicinam.

Abſurda: piſces cæteros purga, Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aqua ſinito ludere
Pauliſper: ubi ego venero, exoſſabitur;
Prius nolo. De. hæccine flagitia? Sy. mihi quidem
non placent:
Et clamo ſæpe: ſalſamenta hæc, Stephanio,
Fac macerentur pulcre. De. Dii, voſtram fidem!
Utrum ſtudione id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum? væ miſero mihi!
Videre videor jam diem ullum, cum hinc egens
Profugiet aliquò militatum, Sy. ô Demea!
Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modò eſt,
Videre, ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
Proſpicere. De. quid? iſtæc jam penes vos pſaltria eſt?
Sy. Ellam intus. De. eho, an domi eſt habiturus?
Sy. credo, ut eſt
Dementia. De. hæccine fieri? Sy. inepta lenitas
Patris, & facilitas prava. De. fratris me quidem
Pudet pigetque. Sy. nimium inter vos, Demea, ac
Non, quia ades præſens, dico hoc, pernimium
intereſt.
Tu, quantus quantus, nihil niſi ſapientia es:
Ille, ſomnium: ſineres vero illum tu tuum
Facere hæc? De. ſinerem illum? annon ſex totis menſibus
Prius olfeciſſem, quàm ille quidquam cœperit?
Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? De. ſic ſier
Modo, ut nunc eſt. Sy. *ut quiſque ſuum vult eſſe, ita eſt.*
De. Quid eum? vidiſtin' hodie? Sy. tuumne
filium?
(Abigam hunc rus) jam dudum aliquid ruri agere
arbitror.
De. Sati' ſcis ibi eſſe? Sy. oh, qui egomet produxi, De. optume eſt.
Metui ne hæreret hic. Sy. atq; iratum admodum.
De. Quid autem? Sy. adortus jurgio fratrem
apud forum

ANNOTATIONES.

48. *Abigam hunc rus.*] Hæc ſecum Syrus tacite loquitur.

De

De psaltria istac. *De.* ain' vero. *Sy.* vah, nil reticuit:
Nam, ut numerabatur forte argentum, intervenit
Homo de improviso: cœpit clamare; ô Æschine,
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? *De.* oh, lacrumo gaudio.
Sy. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
De. Salvos sit: spero, est similis majorum suum.
Sy. hui!
De. Syre, præceptorũ plenus istorum ille. *Sy.* phy!
Domi habuit, unde disceret, *De.* fit sedulo:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito. *Sy.* recte sane. *De.* hoc fugito. *Sy.* callide.
De. Hoc laudi est. *Sy.* istæc res est. *De.* hoc vitio datur.
Sy. Probissume. *De.* porro autem. *Sy.* non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est.
Nam id nobis tam flagitium est, quam illa Demea
Non facere vobis, quæ modo dixti: &, quod quĕo,
Conservis ad eundem istunc præcipio modum.
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum:
Illud recte, iterum sic memento: sedulo
Móneo, quæ possum, pro mea sapientia:
Postremo, tanquam in speculum, in patinas, Demea,
Inspicere jubeo, & moneo quid facto usus sit.
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio.
Verum, quid facias? *Ut homo est, ita morem geras.*
Nunquid vis? *De.* mentem vobis meliorem dari.
Sy. Tu rus hinc ibis? *De.* recta. *Sy.* nam quid tu hîc agas,
Ubi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet?

De. *Itane est, ut ais?* Sy. *Vah! nihil prætermisit eorum, quæ exprobranda fuerunt: nam ut lenoni pecunia forte numerabatur pro pretio puellæ, repente Ctesipho supervenit in ipso facto: cœpit ita vociferari, Æschine, hæc ne flagitia committere te non pudet? indecora sanguini nostro & familiæ?* De. *Oh præ gaudio lachrymas continere nequeo.* Sy. *Non tu hoc argentum perdis solum, sed etiam teipsum.* De. *Hunc Dii servent, ut spero, majores suos imitabitur.* Sy. *Hui?* De. *Syre, ejusmodi præceptis quibus fratrem monuit, abundat Ctesipho* Sy. *Phy! domestica hæc habuit à te monita, & exempla quibus imbutus est.* De. *Sic informatur à me diligenter: nihil negligo: his eum exercet studiis: denique spectare, tanquam in speculo, mores, & actiones omnium volo, atque ex aliis, quid ei usui sit, exemplum petere: hoc facito, dico.* Sy. *Sapienter certe.* De. *Ab hoc cavete tibi.* Sy. *Perité.* De. *Hoc laudem affert.* Sy. *Hoc utile est.* De. *Hoc dedecus parit.* Sy. *Præclare.* De. *Ut longius, & amplius memorem.* Sy. *Per Herculem nunc nihil mihi restat otii, ut sermoni tuo attentas aures præbeam: pisces ut optabam inveni: quos ne computrescant mihi sedulò cavendum est: nam id nobis tam flagitiosum est, & indecorum, quam vobis hæc non agere quæ modo loquutus es: & quoad possum hæc conservos meos sic moneo, hoc sale nimis conspersum, hoc ustum præ nimia coctione, hoc parum mundatum est, illud recte, facut iterum recorderis sic apparare cibum: diligenter sic præcipio pro eo, quod sapere possum. Ultimò tanquam in speculum, in patinas, lances, discos, paropsides spectare jubeo. Et moneo, suadeo, doceo, quacumque facere utile est. Fateor stulte fieri, quæ committuntur in hac familia: verum, quid facias? ut Mitio à natura factus est, ita obsequium ei, qui herus est. Num quid vis mandare?* De. *Ut ad saniorem mentem redeatis.* Sy. *Tu ut prædium proficiscaris?* De *Sic est.* Sy. *Nam quid tu hîc facias, ubi si quædam bona præcepta tradas, nullus est qui ea observet?*

ANNOTATIONES.

58. *Hui!*] Fingit se admirari quæ dicit senex.

De. Ego

De. Ego verò hinc diſcedo, cum Cteſipho, cujus causâ hùc veneram, rus reverſus eſt. Illius ſolius curam gero, ille mihi proprius eſt filius: quoniam ita ſe valle frater ſignificavit: pro arbitrio ſuo ei conſulat. Sed quis ille eſt quem procul venientem video? eſtne hic Hegio tribulis noſter? Si rectè aſpicio, is certe ipſe eſt. Vah! homo eſt amicitiâ nobis conjunctus jam inde à primis annis. Dii boni! profectò eorum, qui ei ſimiles ſint, magna eſt egeſtas civium: vir antiquâ virtute, ac fide praditus: non facile damnum aliquod ab illo publice veniet. Quam vehementer gaudeo, cum etiam adhuc homines his moribus praditos ſuperſtites aſpicio! Vah! Vitam agere etiamnunc jucundum eſt. Præſtolabor hîc illum, & cum eo ſermonem conferam.

De. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attinet.
Quando ita volt frater: de iſtoc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, quem video procul? eſtne hic Hegio
Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, is hercle eſt! vah!
Homo amicus nobis jam inde à puero. Dii boni!
Næ illiuſmodi jam magna nobis civium
Penuria eſt; antiqua homo virtute ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc ſit publice.
Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias
Reſtare video! vah! vivere etiam nunc lubet.
Operiar hominem hic, ut ſalutem, & conloquar.

ANNOTATIONES.

86. *Tribulis noſter.*] Qui ex eadem eſt Tribu Populus Athenienſis diſtributus fuit in Tribus duodecim, ad menſium numerum, & rurſus unaquæque Tribus in triginta genera, quemadmodum vocant, ad dierum menſis numerum.

ACTUS III. SCENA IV.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

He. Proh, Dii immortales! facinus indignum, Geta! Quid narras? Ge. ſic eſt factum. He. Ex illan' familia
Tam illiberale facinus eſſe ortum! ô Æſchine,
Pol haud paternum iſtuc dediſti. *De.* videlicet
De pſaltria hac audivit: id illi nunc dolet
Alieno; pater is nihil pendit: hei mihi!
Utinam hîc prope adeſſet alicubi, atque audiret hæc.
He. Ni facient quæ illos æquom eſt, haud ſic auferent.
Ge. In te ſpes omnis, Hegio, nobis ſita eſt:
Te ſolum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendavit ſenex.
Si deſeris tu, periimus. *He.* Cave dixeris:
Neque faciam, neque me ſatis pie poſſe arbitror.
De. Adibo: ſalvere Hegionem plurimum

He. Proh, Dii immortales! facinus indignum, Geta! Quid narras? Ge. Sic iſtud commiſſum eſt. He. Ex illone genere tam claro, tam indignum ingenuâ perſonâ ſcelus exire voluit? O Æſchine, per Pollucem haud parentum moribus conveniens iſtud feciſti. De. Scilicet de cithariſtria hujus reptione inaudivit, propterea ille, quamvis non ſit propinquus genere, tamen id ægre ſert: pater verò ipſe Mitio hoc facinus minimi facit. Hei mihi! utinam hîc præſens eſſet, atque Hegionem querentem audiret. He. Niſi hanc injuriam ex æquitate reparabunt, non ſic impune habebunt. Ge. In te, Hegio, omnem ſpem noſtram poſuimus, nullum alium defenſorem habemus, tu es patroni loco, & parentis: ille ſenex pater Pamphila Simulus, e vita diſcedens, nos fidei tuæ cuſtodiendos tradit? ſi à te deſerimur, perditi ſumus. He. Ne hujuſmodi verba loquaris, neque hoc faciam, neque fas eſſe, neque niſi cum impietate me id poſſe facere judico. De. Accedo ut Hegionem ſalvum eſſe & bene valentem, ex animo optem.

Jubeo

Jubeo. *He.* oh! te quærebam ipſum: ſalve, Demea.
De. Quid autem? *He.* major filius tuus Æſchinus,
Quem fratri adoptandum dediſti, neque boni,
Neque liberalis functus officium eſt viri.
De. Quid iſtuc? *He.* noſtrum amicum noras Simulum: atque
Æqualem? *De.* quid ni? *He.* filiam ejus virginem
Vitiavit. *De.* hem! *He.* mane, nondum audiſti, Demea,
Quod eſt graviſſimum. *De.* an quid eſt etiam amplius?
He. Vero, amplius? nam hoc quidem ferundum aliquo modo eſt;
Perſuaſit nox, amor, vinum, adoleſcentia:
Humanum eſt: ubi ſcit factum, ad matrem virginis
Venit ipſus ultro, lacrumans, orans, obſecrans,
Fidem dans, jurans ſe illam ducturum domum.
Ignotum eſt, tacitum eſt, creditum eſt: virgo ex eo
Compreſſu gravida facta eſt: menſis hic decimus eſt:
Ille bonus vir nobis pſaltriam, ſi diis placet,
Paravit, quicum vivat, illam deſerit.
De. Pro certon' tu iſtæc dicis? *He.* mater virginis
In medio eſt, ipſa virgo, res ipſa: hic Geta
Præterea, ut captus eſt ſervorum, non malus,
Neque iners, alit illas, ſolus omnem familiam
Suſtentat: hunc abduce, vinci: quære rem.
Ge. Imo hercle extorque, niſi ita factum eſt, Demea:
Poſtremo non negabit, coram ipſum cedo.
De. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic reſpondeam,
Scio. *Pa.* Miſeram me: differor doloribus:
Juno Lucina fer opem, ſerva me, obſecro. *He.* hem!
Nummam illa, quæſo, parturit? *Ge.* certe, Hegio. *He.* hem!
Illæc fidem nunc voſtram implorat, Demea.
Quod vos jus cogit, id voluntate impetret.
Hæc primum ut fiant, Deos quæſo, ut vobis decet:
Sin aliter animus voſter eſt, ego, Demea,

He. Te ipſum invenire cupiebam: ſalvus ſis, Demea. De. *Quid autem eſt, quod me velit?* He. *Filius tuus Æſchinus major natu, neque probe, neque ingenuo virorem dignam egit.* De. *Quid iſtud eſt?* He. *Amicus noſter Simulus notus fuit tibi, qui eadem ætate erat nobiſcum?* De. *Quare mihi notus non fuerit?* He. *Filiam ejus violavit Æſchinus.* De. *Hem!* He. *Audi, nondum tibi renunciavi, Demea, illud, quod eſt deterrimum.* De. *An quidquam eſt etiam deterius?* He. *An deterius etiam aliquid ſit? nam hoc quidem aliqua ratione excuſari poteſt, impulit eum ad hoc facinus nox, amor, vinum, adoleſcentia: hoc peccatum in hominem cadere poteſt. Ubi vidit ſe id feciſſe, matrem virginis Soſtratam adit ſponte, flens, ſupplicans, deprecans, promittens, juramento ſe obligans illam in uxorem ducturum, parcitum eſt, ſilentio facinus tectum eſt, fides illi habita eſt. Virgo ſic per vim ſtuprata ex hoc concubitu gravidata eſt: jam menſem decimum uterum geſtat. Ille bonus vir nobis fidicinam, ſi ita Diis viſum eſt, quaſivit, cum qua conſuetudinem habeat, derelicta Pamphila.* De. *Hæcne certa ſunt quæ dicis?* He. *Soſtrata, mater virginis, in medium proditura eſt, ut id probet, ipſa virgo Pamphila, ipſa virginis graviditas: hic præterea Geta, ſervus frugi, pro conditione & ſtatu ſervili, & ſolers, alimenta illis ſubminiſtrat, ſolus toti domui victum præbet, abducito, vinculis adſtringito, facinus quærito.* Ge. *Quin etiam tormentis adquire, & ſupplicits cruciа, niſi ita factum eſt, Demea: poſtremo non inficiabitur ipſe Æſchinus, hunc nobis hic præſentem ſtatue.* De. *Pudore ſuffundor, neque quid faciam, neque quod reſponſum ei dem invenio.* Pa. *O me infelicem! diſcindor doloribus. Juno Lucina fer mihi auxilium parturienti, ſalvam me præſta, te precor.* He. *Hem! annè Pamphila, quaſo, in pariendo laboraſt?* Ge. *Sic ſane eſt. Hegio.* He. *Hem! illa auxilium veſtrum plorans invocat, Demea: quod jure exigere poteſt, à volentibus, id enores. Hæc primùm Deos precor ut faciatis, quemadmodum vos decet: ſin aliter animati eſtis,*

Sum-

Summa vi defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: unà à pueris parvoli
Sumus educti: unà ſemper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem unà pertulimus gravem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius quàm illas deſeram.
Quid mihi reſpondes? *De.* fratrem conveniam,
Hegio: (quar.
Is quod mihi de hac re dederit conſilium, id ſe-
He. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites,
Quam vos facillime agitis, quam eſtis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos æquo animo æqua noſcere
Oportet, ſi vos voltis perhiberi probos.
De. Redito, fient, quæ fieri æquom eſt, omnia.
He. Decet te facere: Geta, duc me intro ad Soſtratam.
De. Non me indicente, hæc fiunt: utinam hoc
ſit modo
Defunctum: verum nimia illæc licentia
Profecto evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

Summo conatu eam propugnabo, atque illum patrem ejus defunctum. Is mihi cognatione conjunctus erat, unà à pueris educati ſumus, unà ſemper in bello, & pace ſocii fuimus; inopiam unà perpeſſi ſumus, aneroſam valde & acerbam: quapropter contendam, laborabo, tentabo omnia, denique vitam potius amittam, quàm illàs defenſas ſolas relinquam. Quid reſponſi mihi das? De. Fratrem meum Mitionem adibo, Hegio, quod is mihi de hac re ſuaſerit, id faciam. He. Sed tu, Demea, hæc apud te conſidera, quanto majores vobis ſunt facultates, quanto potentiores, locupletiores, fœliciores, nobiliores eſtis, tanto libentiori animo vos æquitati obſequi par eſt, ſi vos honeſtos æſtimari vultis. De. Redi, omnia ex æquitate obſervabuntur. He. Hoc te facere convenit, Geta: duc me intrò ad Soſtratam. De. Non hæc fiunt, quin ante denunciaverim. Utinam, hoc facinore Æſchinus finem flagitiis ſuis impoſuerit: at nimia illa non modo libertas, ſed licentia, certe progreditur eò uſque, ut magnam perniciem afferat. Abeo, ut fratrem conveniam, & hæc in eum te dia exonerem.

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO.

Bono animo fac ſis, Soſtrata, & iſtam, quam
potes,
Fac conſolere: ego Mitionem, ſi apud forum eſt,
Conveniam: atque, ut res geſta eſt, narrabo ore
Si eſt, ut facturus officium ſiet ſuum, (dine.
Faciat: ſin aliter de hac re ejus ſententia eſt,
Reſpondeat mî, ut, quid agam, quamprimùm ſciam,

Soſtrata, fac ut bonum animum habeas & iſtam filiam tuam Pamphilam fac conſolatione rectes; ego Mitionem, ſi apud forum eſt, adibo, & eum certiorem faciam, quemadmodum res acta ſit, ut is officium ſuum faciat, ſi ita ejus fert voluntas: ſin aliter animo affectus eſt, ſententiam ſuam mihi aperiat, ut quid agere debeam, quamprimum conſtituam.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO. SYRUS.

Ct. AIn' patrem hinc abiisse rus? *Sy.* jam dudum. *Ct.* dic sodes. *Sy.* apud
Villam est: nunc eum maxume operis aliquid facere credo. *Ct.* utinam quidem,
Quod cum salute ejus fiat, ita se defatigarit velim,
Ut triduo hoc perpetuo è lecto prorsus nequeat surgere.
Sy. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. *Ct.* ita, nam hunc diem
Misere nimis cupio, ut cœpi, perpetuum in lætitia degere;
Et illud rus nulla alia caussa tam male odi, nisi quia prope est.
Quod si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quam huc revorti posset iterum.
Nunc, ubi me illic non videbit, jam huc recurret, sat scio:
Rogitabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? *Sy.* nihilne in mentem? *Ct.* nunquam quidquam. *Sy.* tanto nequior.
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? *Ct.* sunt: quid postea?
Sy. Hisce opera ut data sit. *Ct.* quæ non data sit? non potest fieri. *Sy.* potest.
Ct. Interdiu: sed si hîc pernocto, causſæ quid dicam, Syre?
Sy. Vah! quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulcre calleo.

Ct. Certone dicis patrem meum Demeam ad villam hinc profectum esse? Sy. Jampridem profectus est. Ct. Age, quaso, dic mihi. Sy. Apud villam est. Nunc eum maxime in colendo agro occupari puto. Ct. Utinam sane ita labore delassetur, (quod sine detrimento valetudinis ejus fiat) ut tribus diebus, perpetuo somno in cubili detineatur, neque expergesiari possit. Sy. Ita fiat, atque etiam longiori tempore, si hoc tibi commodius est. Ct. Ita, nam hunc diem continuum in voluptate, & gaudio insumere vehementer desidero: & rus illud, non ob aliam causam mihi valde odiosum est, quàm quod urbi propius est: quod si esset remotius, prius nox patrem in itinere invaderet, quam hùc iterum remeare posset. Nunc ubi ille me in villâ non reperiet, jam properabit hùc reverti, probè scio. Quæret à me ubi moratus fuerim, cùm à me toto hoc die visus non fuerit. Quid excusationis afferam? Sy. Nihilne in mentem tibi venit, quo te excusses? Ct. Nihil quidquam. Sy. Tantò pejore loco es. Clientem, amicum, hospitem neminem vis habetis? Ct. Habemus quidem, sed quid hoc juvabit? Sy. Dices illis officium te præstitisse in eorum rebus. Ct. Quod præstatum minime fuerit? Non potest fieri, ut id factum esse pater credat. Sy. Potest fieri. Ct. Potest quidem per diem, sed si hic totam noctem transigo, quid respondere potero, Syre? Sy. Vah! utinam etiam per noctem consuetudo esset officium amicis suis præstare. Age securo sis animo: ego ejus mentis conceptus callide scio.

ANNOTATIONES.

5. *Et istoc si quid potis est rectius.*] Servus improbus non lassitudinem, sed mortem Demeæ precatur; duram quietem & somnum ferreum, ut Virgilius ait;

Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

Cum vehementer ira exardet, tam manſuetum, quam ovem facio. Ct. Quo pacto? Sy. Te laudando, nam hoc illi valde placet: apud illum tuum Deum laudibus celebro: virtutes tuas prædico. Ct. Meaſne? Sy. Tuas: illi lachrymæ ex oculis fluunt præ gaudio, ſicut puero. Hem tibi autem adeſt ille. Ct. Quidnam eſt? Sy. Lupus in fabula. Ct. An pater eſt? Sy. Ipſe eſt. Ct. Syre, quid nunc nobis agendum? Sy. Feſtina intrò ades ire: ego cogitabo quid facto opus ſit. Ct. Si quid à te quærat, nuſquam tu me vidiſſe reſpondeas, audiviſtine? Sy. Poteſne deſinere loqui?

Cum fervit maxume, tam placidum quam ovem reddo. *Ct.* quomodo?

Sy. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum Deum:

Virtutes narro. *Ct.* meas? *Sy.* tuas: homini illico lacrumæ cadunt,

Quaſi puero, gaudio: hem tibi autem! *Ct.* quidnam eſt? Sy. *lupus in fabula.*

Ct. Pater eſt? *Sy.* ipſus eſt. *Ct.* Syre, quid agimus? *Sy.* fuge modò intro: ego videro.

Ct. Si quid rogabit, nuſquam tu me; audiſtin'? Sy. potin' ut deſinas?

ANNOTATIONES.

21. *Lupus in fabula.*] Adagium, quo utimur, quoties ſupervenit ille, de quo loquimur, & nobis ſua præſentia detrahit facultatem loquendi. Sic Plautus in Sticho, Act. 4. Scen. 1. *Atque eccum tibi lupum in ſermone? Sermo* pro familiari colloquio illic ſumitur. Eadem eſt vis verbi *fabula:* Unde fabulari, quod & elegans, & veteribus olim pervulgatum, hodie vix notum in eo ſignificatu. Credebatur luporum viſus eſſe noxius, vocemque homini, quem priores contemplentur, adimere ad præſens, ut tradit Plinius lib. 8. cap. 22. Virgilius etiam id confirmat, eclogæ 9.

Nunc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mœris
Jam fugit ipſa: lupi Mœrin videre priores.

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRUS.

De. Profectò ſum infortunatus: primùm fratrem Mitionem nullo loco reperio: etiam dum illum quærito, mercenarium, qui mercede conductus in villa operatur, vidi: is Cteſiphonem rure abeſſe ait, nec quid agere debeam, novi. Ct. Syre. Sy. Quid dicis? Ct. Mene petit? Sy. Petit. Ct. Perditus ſum. Sy. Age, ſorti animo eſto. De. Quænam hæc eſt, ô rem malam! infœlicitas? quum nihil certi conſtituere poſſim, niſi quod à natura comparatus ſum ad tolerandum adverſitates: primus infortunia, & damna noſtra patior: primus, omnium ſubitò certior fio: primus ſi quid adverſi imminet, nuncio: ſolus dolorem, ſi quid contingit, ſentio. Sy. Hunc hominem ridiculo habeo: affirmat ſe ſcire primum, cum ſolus omnia ignorat.

De. NÆ ego homo ſum infelix! primum fratrem nuſquam invenio gentium:

Præterea autem, dum illum quæro, à villa mercenarium

Vidi: is filium negat eſſe ruri: nec quid agam, ſcio.

Ct. Syre. *Sy.* quid ais? *Ct.* men' quærit? *Sy.* verum. *Ct.* perii. *Sy.* quin tu animò bono es.

De. Quid, hoc, malum, infelicitatis? nequeo ſatis decernere?

Niſi me credo huic eſſe natũ rei, ferundis miſeriis:

Primus ſentio mala noſtra: primus reſciſco omnia:

Primus porro obnuntio: ægre ſolus, ſi quid fit, fero.

Sy. Rideo hunc: primum ait ſe ſcire; is ſolus neſcit omnia.

ANNOTATIONES.

3. *Quid hoc, malum, infelicitatis.*] Hic *malum* pro interjectione poſitum, *ô malum!*

De. Nunc

De. Nunc redeo: ſi forte frater redierit, viſo, *Ct.* Syre,
Obſecro, vide ne ille huc prorſus ſe irruat. *Sy.* etiam taces:
Ego cavebo. *Ct.* nunquam hercle hodie ego iſtuc committam tibi.
Nam me jam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutiſſimum eſt.
Sy. Age, tamen ego hunc amovebo. *De.* ſed eccum ſceleratum Syrum.
Sy. Non hercle hic quidem durare quiſquam, ſi ſic fit, poteſt.
Scire equidem volo, quot mihi ſint domini: quæ hæc eſt miſeria? *De.* quid
Ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? hem! eſt frater domi?
Sy. Quid, malum, bone vir, mihi narras? equidem perii, *De.* quid tibi eſt?
Sy. Rogitas? Creſipho me pugnis miſerum, & iſtam pſaltriam
Uſque occidit. *De.* hem! quid narras? *Sy.* hem, vide ut diſcidit labrum.
De. Quamobrem? *Sy.* me impulſore hanc emptam eſſe ait. *De.* non tu eum rus hinc modo
Produxe aiebas? *Sy.* factum: verum poſt venit inſaniens:
Nil pepercit: non puduiſſe verberare hominem ſenem,
Quem egò modò puerum tantillum in manibus geſtavi meis?
De. Laudo, Creſipho? patriſſas; abi, virum te judico.
Sy. Laudas? næ ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus.
De. Fortiter. *Sy.* perquam, quia miſeram mulierem & me ſervolum,
Qui referire non audebam, vicit: hui, perfortiter!
De. Non potuit melius: idem quod ego ſenſit, te eſſe huic rei caput.

De. *Nunc revertor viſurus ſi frater forte reverſus fuerit.* Ct. *Syre, cave, precor, ne pater huc rectà prorſus cum impetu ſe inferat.* Sy. *Taceas: ego cavebo.* Ct. *Per Herculem minime hodie hanc rem adminiſtrandam tibi mandabo: nam jam me in cellà aliquâ, cum illa puellâ concluſum occultabo: id tutiſſimum eſt.* Sy. *Fac ut videtur, tamen hunc amoliar.* De. *Sed ecce flagitioſiſſimum Syrum.* Sy. *Per Herculem nullus quiſquam hic permanere, ſi ita conſuevit agi, diutius poteſt. Certe volo certior fieri, quot dominos habeo, quæ eſt hæc infelicitas?* De. *Quid ille ganniens dicit? quid garrit? quid tibi eſt, bone vir? hem! eſtne frater domi?* Sy. *Quid tu, prob malum! me appellas cum his verbis,* Bone vir? *Equidem occidi.* De. *Quid quereris?* Sy. *Regas quid querar? Creſipho me pugnis miſerum, & iſtam fidicinam uſque contudit & pene conſcidit.* De. *Hem! quid ais?* Sy *Hem, aſpice, ut diffidit mihi labrum.* De. *Qua de cauſa?* Sy. *Me ſuaſore quæritur hanc fratrem comparaſſe.* De. *Nonne tu modo eum hinc ad villam comitatum deduxiſſe aiebas?* Sy *Ita eſt: at venit poſt furens: nullam rationem mei habuit: nonne eum pudere debuit, hominem ſenili ætate confectum ictibus diffregiſſe? quem ego modò puerulum in ulnis gerebam meis?* De. *Laudo te, Creſipho: ſimilis es majorum: ejà age, te in hac adoleſcentuli ætate jam virum eſſe dico.* Sy. *Laudas? per Pollucem comprimet poſthac, ſi quid mentis habeat, manuum impetum.* De. *Malè fortitudine, Creſipho: ſtrenue feciſti.* Sy. *Valde fero ſtrenue, qui infirmam feminam, & miſerationi dignam, & me timidum ſervum, qui contra repercutere verebar, verberibus contuliſt.* De. *Non potuit ille melius facere. Idipſum credit quod ego, te eſſe auctorem harum turbarum:*

ANNOTATIONES.

16. *Quid ille gannit?*] Conqueritur gannitu, Gannire proprium eſt vulpium.

25. *Patriſſas;*] Patris mores refert.

ſed eſtne frater intus in adibus? Sy. *Non eſt.* De. *Dubito quonam in loco eum inveniam.* Sy. *Scio ubi eum invenias, ſed nunquam hodie tibi locum oſtendam.* De. *Quid ais?* Sy. *Ita, non oſtendam.* De. *Conteretur certe tibi mox caput.* Sy. *Verum latet me nomen illius hominis, apud quem eſt, ſed locus mihi notus eſt* De. *Indica ergo locum.* Sy. *Noviſtine ubi ſita eſt porticus ad macellum, ad imum vicum, deorſum?* De *Novi.* Sy *Procede hac parte, rectà per plateam ſurſum aſcendens: ubi eò perveneris, clivus eſt declinans ad inferiorem vici partem: per hunc diſcende ſubito: exinde ſtructum eſt ad hanc manum ſacellum; prope angiportus eſt.* De. *In qua parte?* Sy. *Illic ubi ficus ſylveſtris procera eſt: noviſtine?* De *Novi.* Sy. *Hac progredere.* De. *Is quidem angiportus eſt impervius.* Sy. *Verum mehercle: vah! tanta eſt ſtoliditas mea ut vix me hominem eſſe dicas. Errore lapſus ſum: in porticum iterum regredere. Sane hàc compendioſior eſt via, & difficilius à viâ abervatur. Sciſne ubi domus poſita Cratini huius locupletis?* De. *Scio.* Sy. *Ubi eam tranſieris, ad ſiniſtram ito per rectam hanc plateam: quando ad Diana ædem veneris, confer te ad dextram, priuſquam ad portam urbis pervenias, apud ipſum lacum eſt piſtrinum parvum, atque ex oppoſito fabri lignarii officina ibi eſt.* De. *Quid ibi facit Mitio?* Sy. *Lectulos diſcubituros cum acernis fulcris, in quibus ſub ſole cœnetur, conſtruendos locavit.* De. *Ubi ſcilicet potationes celebretis: egregiè certe; ſed nimis moror, quominus ad eum iter peragam.*

Sed eſtne frater intus? *Sy.* non eſt. *De.* ubi illum quæram, cogito.

Sy. Scio ubi ſit, verùm hodie nunquam monſtrabo. *De.* hem, quid ais? *Sy.* ita.

De. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum, *Sy.* at nomen neſcio
Illius hominis, ſed locum novi ubi ſit. *De.* dic ergo locum.

Sy. Noſtin' porticum apud macellum hanc deorſum? *De.* quidni noverim?

De. Præterito hac recta platea ſurſum: ubi eò veneris,
Clivos deorſum vorſus eſt, hac præcipitato: poſtea
Eſt ad hanc manum ſacellum: ibi angiportum propter eſt.

De. Quonam? *Sy.* illic, ubi etiam caprificu' magna eſt, noſtin? *De.* novi. *Sy.* hac pergito.

De. Id quidem angiportum non eſt pervium. *Sy.* verum hercle: vah!
Cenſen' hominem me eſſe? erravi: in porticum rurſum redi.
Sane hac multo propius ibis, & minor eſt erratio.
Sciſn' Cratini hujus ditis ædes? *De.* ſcio. *Si.* ubi eas præterieris,
Ad ſiniſtram hac recta platea: ubi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: prius, quam ad portam venias, apud ipſum lacum
Eſt piſtrilla, & ex advorſum eſt fabrica: ibi eſt. *De.* quid ibi facit?

Sy. Lectulos in ſole ilignis pedibus faciundos dedit.

De. Ubi potetis vos? bene ſane: ſed ceſſo ad eum pergere.

ANNOTATIONES.

43. *Ad Dianæ veneris.*] Sic abſolute dicebant, non addito *templum*.

44. *Apud ipſum lacum.*] Lacus etiam ſunt receptacula aquæ, ad aquandum, aut lavandum deductæ, quales multi Romæ fuerunt, ut Curtius inſigni aquæductu memorabilis, ut qui à quadrageſimo milliari in urbem fuerit perductus, opere arcuato tantæ altitudinis, ut in omnes urbis montes facile diſtribueretur. Plinius lib. 36. cap. 15.

Sy. I ſane: ego te exercebo hodie, ut dignus es, ſilicernium.
Æſchinus odioſe ceſſat: prandium corrumpitur:
Ctefipho autem in amore eſt totus: ego jam proſpiciam mihi:
Nam jam adibo, atque unumquodque, quod quidem erit belliſſimum,
Carpam, & cyathos ſorbillans, paulatim hunc producam diem.

Sy Perge: quidem ego te tractabo, fatigabo hodie, ut meritus es capularis ſenex decrepite. Æſchinus moleſte tardat, prandium corrumpitur, Ctefipho autem amica operam omnem dat ſuam, tempus jam eſt, ut mihi conſulam: nam jam aggrediar, & quidquid erit ſuaviſſimum decerpam, & cyathos ſapius exhauriens ſenſim hunc traducam diem.

ANNOTATIONES.

48. *Silicernium.*] Terentius vocat extremæ ætatis ſenem à ſilicernio, quod eſt prandium funebre. quod conficiebatur circa ſilicem, id eſt ſepulchrum mortui: ſic *capularis ſenex* dicitur à Plauto, & *capuli decus*, morti contiguus, capulo mox efferendus. Capulus autem eſt feretrum, quod corpora capiat.

ACTUS IV. SCENA III.

MITIO. HEGIO.

Mi. EGO in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere, Hegio:
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum eſt, corrigo.
Niſi ſi in illo me credidiſti eſſe hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri injuriam, ultro, ſi quam fecere ipſi, expoſtulant;
Et ultro accuſant: id quia non eſt à me factum, agi' gratias?
He. Ah, minime: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæſo, ut unà mecum ad matrem virginis eas, Mitio,
Atque iſtæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri:
Suſpicionem hanc propter fratrem ejus eſſe, & illam pſaltriam.
Mi. Si ita æquom cenſes, aut ſi ita opus eſt facto, eamus. *He.* bene facis:
Nam & illi animum jam relevabis, quæ dolore, ac miſeria
Tabeſcit; & tu officio fueris functus: ſed ſi aliter putas,

Mi. Ego in hac re nihil meritum me video, cur tantis laudibus me proſequaris, Hegio: meo officio ſatisfacio, pravum factum à nobis emendo, niſi me his hominibus annumeres, qui ita æſtimant ſe accepiſſe injuriam, ſi aliquam fecere ipſi, priores querunter, & accuſant, non expectatâ querelâ eorum, qui injuria affecti ſunt. Id quia ſimiliter non feci, gratias laudans agis. He. Ah, neutiquam: nunquam te alio ingenio, ac tu es, mihi finxi: ſed rogo, ut mecum ſimul ad Soſtratam, matrem virginis Pamphilæ venias, Mitio, atque iſta eadem, quæ mihi retuliſti, referas, ſuſpicionem nempe hanc de Æſchino accidiſſe propter fratrem ejus Ctefiphonem, & hanc fidicinam, quam is amat. Mi. Si ita juſtum eſſe arbitraris, aut ſi ita fieri oportet, eamus. He. Recte agis: nam animum recreabis illi, quæ triſtitia, & ſolicitudine conſumitur, etiam tu officium feceris: ſed ſi aliter tibi videtur faciendum,

egomet illi eadem dicam, quæ mihi dixisti. Mi. *Imo, ego tecum ad eum ibo.* He. *Quod boni viri est, facis: omnes quibus res sunt tenues, & pauperculæ, ad suspiciones, nescio quomodo, sunt promptiores: omnia in contemptum sui fieri putant; propter suam infirmitatem semper se contemni credunt: quapropter si præsens eam alloquendo, te excusaveris, magis idoneum id erit ad eam placandam.* Mi. *Et rectum & verum est, quod suades.* He. *Sequere me ergo hac via ad domum intrò Softrata.* Mi. *Eamus.*

Egomet narrabo quæ mihi dixti. *Mi.* imo ego ibo. *He.* bene facis:
Omnes, quibu' res sunt minu' secundæ, magi' sunt nescio quo modo
Suspicios: ad contumeliam omnia accipiunt magis:
Propter suam impotentiam se semper credunt negligi. 16
Quapropter te ipsum purgare ipsi coram, placabilius est.
Mi. Et recte, & verum dicis. *He.* sequere me ergo hac intro. *Mi.* maxume.

ACTUS IV. SCENA IV.

ÆSCHINUS.

Curis distrahor atque animi angor: tantumne infortunium me inopinato invasit, ut neque quid de me faciam, nec quid agam scire possim? omnes corporis mei partes timore languida & infirma factæ sunt: animus formidine attonitus est, & torpet: nihil mens consilii carpere potest. Vah! qua ratione ex tantis difficultatibus me explicabo? suspectus factus sum Softratæ: illa credit me hanc fidicinam meæ voluptatis causâ pro me comparasse: anus Cantharæ id mihi indicavit: nam cum forte ea ad obstetricem hinc ibat, ego eam subitò adivi, quæro quid rerum agat Pamphila, an tempus pariendi instet, an eâ de causâ ad obstetricem deducendam festinet: ad hæc verba illa vociferatur, apage, apage, Æschine, satis diu nos verbis circumvenisti, satis promissis nobis spem falsam dedisti. Hem! quid istud rogo, inquam, est? quapropter hæc dicis, Cantharæ! Facesse, fruere illâ fidicinâ quâ delectaris. Animadverti statim illas suspicari me hanc fidicinam amare, sed tamen me retinui, cohibui ne quid inconsiderate de fratre illi anui loquaci referrem, ac manifesta res fieret.

DIscrucior animi: hoccine de improviso mali mihi objici
Tantum, ut neque quid de me faciam, neque quid agam, certum siet?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore
Consistere nihil consilii quicquam potest. Vah! quo modo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc suspicio de me incidit, 5
Neque ea immerito. Softrata credit, mihi me emisse hanc psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam ut hinc forte ea ad obstetricem missa erat, ubi eam vidi, illico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat, jam partus adsiet,
Eóne obstetricem accersat: illa exclamat, abi, abi, jam, Æschine, 10
Satis diu dedisti verba: sat adhuc tua nos frustrata est fides.
Hem! quid istuc, obsecro, inquam, est? valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me repressi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret talam.

Nunc

Nunc quid faciam? dicamne fratris esse hanc? quod minime est opus
Usquam efferri: age, mitto: fieri potis est, uti ne qua exeat.
Ipsum id metuo uti credat: tot concurrunt verisimilia.
Egomet rapui, ipse egomet solvi argentum, ad me abducta est domum:
Hæc adeo mea culpa fateor fieri: non me hanc rem patri, ut ut
Erat gesta, indicasse: exorassem ut eam ducerem domum:
Cessatum est usque adhuc: nunc porro, Æschine, expergiscere.
Nunc hoc primum est; ad illas ibo, ut purgem me: accedam ad fores:
Perii: horresco semper, ubi fores pultare hasce occipio miser.
Heus, heus, Æschinus ego sum; aperite aliquis actutùm ostium.
Prodit nescio quis: concedam huc.

Nunc quid debeo facere? dicamne hanc psaltriam fratris amicam esse? quod nullo modo oportet palam fieri. Age, omitto illud, fieri enim potest ut hoc non divulgetur, vereor autem, ut credant hanc fidicinam me mihi non rapuisse, tot conveniunt indicia, quibus id conjici potest; ego ipse rapui illam lenoni, ipse egomet numeravi pretium pro eâ, inde illam raptam in ædes adduxi. Fateor me in causâ & culpâ fuisse, cur in hanc suspicionem inciderim, quia debui patri rem dixisse, uti gesta est; ab eo impetrassem, ut eam pro uxore domum ducerem: segnis, & tardus fui huc usque; nunc vero, Æschine, à socordia te excita. Nunc hoc primum faciam, illas conveniam, ut eis omnem suspicionis causam adimam, & crimen à me removeam. Fores pulsabo. Interii miser, trepidus & frigore corpus rigescit semper, quoties hoc ostium pulsaturus sum. Heus, heus, ego sum Æschinus, ocius mihi fores reserate. Exit nescio quis? interea hoc secedam,

Actus IV. Scena V.

MITIO. ÆSCHINUS.

Mi. ITA uti dixti, Sostrata,
Facite: ego Æschinum conveniam, ut, quomodo acta hæc sunt, sciat.
Sed quis ostium hoc pultavit? *Æs.* pater hercle est: perii. *Mi.* Æschine,
Æs. Quid huic hîc negoti est? *Mi.* Tune has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere,
Nil mihi respondes? *Æs.* non equidem istas, quod sciam.
Mi. Ita? nam mirabar quid hîc negoti esset tibi.
Erubuit: salva res est. *Æs.* dic sodes, pater,
Tibi vero quid istic est rei? *Mi.* nihil mihi quidem.

Mi. Sostrata, ita ut vos monui, facite: ego Æschinum adibo, ut intelligam ab eo, quomodo hæ res actæ sint, sed quis has fores pulsavit? Æs. Per Hercules pater ipse est, occidi. Mi. Æschine. Æs. Quod negotium habet pater hic? Mi. Tune hoc ostium pulsasti? silet. Quid me impedit nunc, quominus hunc per aliquod tempus ludibrio habeam? istud opportunum est, & conveniens, quoniam hoc secretum nunquam fidei meæ committere voluit. Nihil mihi interrogas? respondes? Æs. Non equidem istud ostium, quantum scio, pulsavi. Mi. Non pulsasti? nam mirum quidem mihi videbatur, quid rei agendum hic haberes. Pra pudore rubore suffusus est, res bene se habebit. Æs. Dic, Mi. Nullum quidem mei causa,

quæso pater, tute vero, quod negotium hic gerendum habes?

ſed quidam ex amicis modò me huc è foro avocavit, ut ei adeſſem, & conſilio meo auxiliarer. Æſ. Quapropter? Mi. Ego dicam tibi, quænam fœmina inopes in iſtis ædibus habitant, has puto tibi eſſe ignotas, & proculdubio ita eſt, neque enim multò antehac huc advenerunt. Æſ. Quid tum poſtea? Mi. Puella ibi eſt cum matre. Æſ. Continua ſermonem, quæſo. Mi. Hæc puella patre vita functo privata eſt: hic meus amicus eſt illi cognatione proximus, huic lex Solonis vult uxorem eſſe, aut ſi ille eam non duxerit, dotem ei orbæ dare. Æſ. Actum eſt de me. Mi. Quid tibi eſt? Æſ. Nihil male eſt: progredere. Mi. Is vero huc profectus eſt, ut eam hinc ſecum abducat: nam habitat Mileti. Æſ. Hem! virginem hanc ut abducat? Mi. Sic facturus eſt. Æſ. Itane quæſo tam procul hinc, Miletum eam avehet? Mi. Sic eſt. Æſ. Animo linquor præ dolore. Quid illæ mulieres animi habent, quid dicunt? Mi. Quid illas putas dicere? nihil. Mater hoc excogitavit, dicit filiam peperiſſe puerum ex alio neſcio quo homine, cujus nomen celat: illum eſſe præferendum huic Mileſio, ut eam ducat uxorem. Æſ. Eho! nonne hæc æquitati conſentanea eſſe arbitraris? Mi. Minime. Æſ. Quamobrem, quæſo? illamne hinc avehet? Mi. Ita eſt. Quid eſt cauſa cur non abducat? Æſ. Dura mente, & miſericordia experte egiſtis, tu pater, & Mileſius ille amicus cum his mulieribus, & ut ingenue dicendum eſt, non ut viros liberales, & honeſtos decet. Mi. Quid ita? Æſ. Quid ita rogas? quomodo animatum & affectum fore hunc miſellum cenſes, qui cum hac virgine nunc uſque converſatus eſt, tanquam uxore ſua? qui infelix etiam forte nunc ejus amore inflammatus eſt, quando intuebitur hanc crudeliter præſentem ſibi præſenti auferri, & abſtrahi in conſpectu ſuo? factum immite, & vituperandum, pater. Mi. Quâ de causâ hæc ais? an pater illam uxorem promiſit? an in manum tradidit? quando nuptiæ factæ ſunt? cujuſnam auctoritate celebratæ? cur duxit uxorem ad alium pertinentem! Æſ. An otioſe deſidere,

Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc advocatum ſibi. *Æſ.* quid? *Mi.* ego dicam tibi.
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ.
Opinor eas non noſſe te, & certe ſcio:
Neque enim diu huc commigrarunt. *Æſ.* quid tum poſtea?
Mi. Virgo eſt cum matre. *Æſ.* perge. *Mi.* hæc virgo orba eſt patre:
Hic meus amicus illi genere eſt proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc. *Æſ.* perii. *Mi.* quid eſt?
Æſ. Nil, recte: perge. *Mi.* is venit, ut ſecum avehat?
Nam habitat Mileti. *Æſ.* hem! virginem ut ſecum avehat?
Mi. Sic eſt. *Æſ.* Miletum uſque obſecro? *Mi.* ita. *Æſ.* animo male eſt.
Quid ipſæ? quid aiunt? *Mi.* quid illas cenſes? nihil enim.
Commenta mater eſt, eſſe ex alio viro
Neſcio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem eſſe illum, non oportere dari.
Æſ. Eho, nonne hæc juſta tibi videntur poſtea?
Mi. Non. *Æſ.* obſecro, non? an illam hinc abducet, pater?
Mi. Quidni illam abducat? *Æſ.* factum à vobis duriter,
Immiſericorditerque, atque etiam, ſi eſt, pater,
Dicendum magis aperte, inliberaliter.
Mi. Quam ob rem? *Æſ.* rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi miſero, qui illi conſuevit prius?
Qui infelix haud ſcio an illam miſere nunc amat?
Cùm hanc ſibi videbit præſens præſenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater!
Mi. Qua ratione iſtuc? quis deſpondit? quis dedit?
Cui, quando nupſit? autor his rebus quis eſt?
Cur duxit alienam? *Æſ.* an ſedere oportuit

ANNOTATIONES.

20. *Mileti.*] Urbs Cariæ, nunc dicta Melaxo.

Domi

Domi virginem tam grandem, dum cognatus hinc
Illinc veniret exſpectantem? hæc, mi pater,
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
Mi. Ridicule, advorſumne illum cauſſam dicerem,
Cui veneram advocatus? ſed quid, Æſchine,
Noſtra? aut quid nobis cum illis? abeamus: quid eſt?
Quid lacrumas? *Æſ.* pater, obſecro, auſculta.
Mi. Æſchine, audivi omnia,
Et ſcio: nam amo te: quo magis, quæ agi, curæ ſunt mihi.
Æſ. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater,
Ut me hoc delictum admiſiſſe in me id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. *Mi.* credo hercle: nam ingenium novi tuum
Liberale: ſed vereor ne indiligens nimium ſies.
In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiaſti, quam te jus non fuerat tangere:
Jam id peccatum primum magnum, magnum, ut humanum tamen:
Fecere alii ſæpe, item boni: at poſtquam evenit, cedo,
Nunquid circumſpexti? aut nunquid tute proſpexti tibi?
Quid fieret? qua fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere:
Qua reſciſcerem? hæc dum dubitas, menſes abierunt decem.
Prodidiſti te, & illam miſeram, & gnatum; quod quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos Deos?
Et ſine tua opera illam in cubiculum iri deductum domum?
Nolim cæterarum rerum te ſocordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. *Æſ.* hem! *Mi.* bono animo es, inquam. *Æſ.* pater,
Obſecro, num ludis tu nunc me? *Mi.* ego te? quamobrem? *Æſ.* neſcio:

demi virginem nubilem oportuit ſine conditione, & illam expectare, quo ad propinquus ille eam uxorem peteret? Hæc, mi pater, te dicere juſtum fuit, & in defenſionem virginis proferre. Mi. Quam ridiculus es? an arbitraris me debuiſſe contra illum verba facere, qui me ſibi advocatum adjunxerat? Sed quid hæc noſtra intereſt, Æſchine? aut quid nobis cum illis negotii? abeamus hinc. Quidnam eſt? cur lacrymaris? Æſ. Pater, oro ut me audias. Mi. Æſchine, accepi omnia quæ dicturus es, & probe ſcio, nam te amo, eoque majorem curam eorum quæ agis, gero. Æſ. Ita velim hunc erga me amorem continues, dum vitam agas, & eo me dignum præſtem, mi pater, ut me hanc culpam commiſiſſe vehementer doleo, & tui gratiâ pudore ſuffundor. Mi. Facile id credo, nam quam proba ſis indolis, & ingenua ſcio, ſed metuo ne in rebus tuis negligentior ſis atque incautior. In quanam civitate demum opinaris te agere? nonne Athenis vivis, ubi leges vigent? Virgini vitium obtuliſti, quam ne quidem attingere tibi licitum fuit. Jam crimen iſtud primum grave eſt: grave certe: at in hominem poteſt cadere: admiſere illud quoque ſapiſſime viri alii, etiam probi: at poſtquam id feciſti, die quæſo, quodnam remedium circumſpiciendo huic facto atuliſti? Nunquid te ipſe providiſti rebus tuis? quid faciendum foret? & quo modo fieret? Aut ſi pudore impeditus fuiſti quominus id mihi tute ipſe declararet, an feciſti ut per alios id inaudirem? dum dubius animi, quid agere debueris, hares, menſes elapſi ſunt decem. Objeciſti illam tuam amicam, & infantem ex eo ſuſceptum, teque ipſum magnis periculis & miſeriis, quantum in te poſitum fuit. Quid tibi perſuadebas eventurum ita ceſſando? tibi deſidenti, & ſtertenti res tuas Deos peracturos? & amica, te otioſo, & nullomodo allaboran-

te, deductionem ad ades tuas factam iri? Ægre tulerim ſi in cæteris tuis rebus ita negligens fueris: Sed hilari eſto animo, illam in uxorem accipies. Æſ. Hem? Mi. Lætus eſto, inquam. Æſ. Pater, dic mihi quæſo? an non me ludificaris? Mi. Ego te ludificor? quamobrem? Æſ. Neſcio,

Niſi

Niſi, quia tam miſere hoc eſſe cupio verùm, eò vereor magis.

Mi. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem accerſas: abi.

Æſ. Quid? jamne uxorem? *Mi.* jam. *Æſ.* jam? *Mi.* jam quantum poteſt. *Æſ.* Di me, pater,
Omnes oderint, ni magi' te, quam oculos nunc amo meos.

Mi. Quid? quam illam? *Æſ.* æque. *Mi.* perbenigne. *Æſ.* quid? ille ubi eſt Mileſius?

Mi. Abiit, periit, navem aſcendit: ſed cur ceſſas? *Æſ.* abi, pater:
Tu potius Deos comprecare: nam tibi eos, certe ſcio,
Quo vir melior multò es quàm ego ſum, obtemperaturos magis.

Mi. Ego eo intro, ut, quæ opu' ſunt, parentur: fac tu, ut dixi, ſi ſapis.

Æſ. Quid hoc negotî? hoc eſt patrem eſſe, aut hoc eſt filium eſſe?
Si frater aut ſodalis eſſet, quî magi' morem gereret?
Hic non amandus? hiccine non geſtandus in ſinu eſt? hem!
Itaque adeo magnum mî injecit ſua commoditate curam,
Ne forte imprudens faciam, quod nolit: ſciens cavebo.
Sed ceſſo ire intro, ne mora meis nuptiis egomet ſim.

Niſi quia tantopere hoc ita eſſe cupio, eò vehementius metuo ne ſuccedat. Mi. Ad ades noſtras proficiſcere, ac Deos precibus exora, ut poſtea uxorem accerſendam cures: proficiſcere. Æſ. Quid, tam cito uxorem? jamne? Mi. Jam. Æſ. Jam? Mi. Quantum cito fieri poteſt. Æſ. Ita velim, pater, ut Dii omnes odio me habeant, niſi te plus oculis meis amo. Mi. Quid, plus illâ Pamphilâ? Æſ. Tantum, quantum illam. Mi. Abunde eſt, & pluſquam mihi ſatis eſt. Æſ. Sed ubinam eſt homo ille Mileſius? Mi. Diſceſſit, naufragio periit, poſtquam mari ſe dedit, ſed cur tandiu moraris? Æſ. Abi, pater, te potius Deos precari convenit: nam certus ſum, quòd multò magis probus & pius in eos ei, quam ego ſum, illos potius te exaudituros. Mi. Ego intrò domum eo, ut curem omnia paranda quibus nunc uſus eſt: tu eâ, qua te monui exequere, ſi ſapiens es. Æſ. Quamnam hæc res eſt? hocne eſt patris officium facere? aut hocne eſt filium ſe præſtare? Si frater, aut ſodalis meus eſſet, quo paſto magis obſecundaret voluntati meæ? Nonne tam bonus pater ſingulari amore proſequendus eſt? hocne an non in oculis gerendus eſt? hem! itaque, cum ſe mihi tam benigne accommodet, in magnam me conjecit curam, ut caviam ne quidquam faciam inconſiderate quod illi diſpliceat, ſequum intreire, mihi videndum eſt ne ipſemet nuptias meas retardem.

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

DEfeſſus ſum ambulando: ut, Syre, te cum tua
Monſtratione magnus perdat Jupiter. (cum,
Perreptavi uſq; omne oppidum, ad portam, ad la-
Quò non? neq; fabrica ulla erat, neq; fratrê homo
Vidiſſe ſe aiebat quiſquam: nunc vero domi
Certum obſidere eſt, uſque donec redierit.

Utrò citroque commeando totus defatigatus ſum. Diite, Syre, male perdant, qui tam male iter mihi monſtraſti. Totam urbem moleſte circumivi ad finem uſque, ad portam, ad lacum, & quo non perveni? neque illic ulla fabri taberna: neque fratrem Mitionem ullus hominum ſe vidiſſe dicebat: nunc vero conſtitui domi aſſiduè permanere, donec reverſus fuerit.

ACTUS IV. SCENA VII.

MITIO. DEMEA.

Mi. IBO, illis dicam nullam esse in nobis moram.
De. Sed eccum ipsum: te jam dudum quæro, Mitio.
Mi. Quidnam? *De.* fero alia flagitia ad te ingentia Boni illius adolescentis. *Mi.* ecce autem. *De.* nova, Capitalia. *Mi.* ohe, jam. *De.* ah, nescis qui vir fiet. *Mi.* scio.
De. O stulte, tu de psaltria me somnias (scio, Agere: hoc peccatum in virginem est civem. *Mi.* *De.* Ohe, scis, & patere? *Mi.* quidni patiar? *De.* dic mihi.
Non clamas? non insanis? *Mi.* non, malim quidem.
De. Puer natus est. *Mi.* Dii bene vortant. *De.* virgo nihil habet.
Mi. Audivi. *De.* & ducenda indotata est? *Mi.* scilicet.
De. Quid nunc futurum est? *Mi.* id enim, quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. *De.* ô Jupiter!
Istoccine pacto oportet? *Mi.* quid faciam amplius?
De. Quid facias? si non ipsa re tibi istuc dolet, Simulare certe est hominis? *Mi.* quin jam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominis. *De.* cæterum,
Placet tibi factum, Mitio? *Mi.* non, si queam Mutare: nunc cum non queo, æquo animo fero.
Ita vita est hominum, quasi cum ludas tesseris;
Si illud, quod maxume opus est jactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
De. Corrector! nempe tua arte viginti minæ

Mi. Ibo, & Sostrata, filiaque ejus Pamphila nunciabo nos in mora non esse nuptiis celebrandis! De. Sed ecce ipsum fratrem. Te jam pridem perquiro, Mitio. Mi. Quidnam affers novi? De. Fero alia flagitiosa facinora ad te boni illius adolescentis. Mi. Ecce autem ea, quæ solet, objicit. De. Recentia, capitis pœna digna. Mi. Ohe jam satis est. De. Ignorat qualis vir sit. Mi. Probe scio quæ fecit. De. Ab inepte: tu tibi persuades falsò, me de fidicinâ renunciare? hoc recens flagitium factum est in virginem civem Atticam. Mi. Sat scio. De. Ehe, scis, & tamen id permittis fieri? Mi. Quamobrem non permittam? De. Dic mihi, quare non clamitas, increpas, tanquam ad insaniam redactus? Mi. Non: malim quidem, si fieri posset, aliter esse. De. Ex illa virgine genuit filium. Mi. Dii bene, feliciterque id succedere velint. De. Virgo illa nullam omninò rem possidet. Mi. Rescivi. De. Et illam uxorem accipiet sine ulla dote? Mi. Nimirum talem ducet. De. Quid nunc inde eventurum est? Mi. Id scilicet, quod res ipsa, ut est, suadet, virgo ex adibus matris ad nostras huc deducetur. De. O Jupiter! siccine agendum est? Mi. Quid me vis amplius agere? De. Quid agas? si verè de his rebus non doles, certe, si hanc ratione aliqua es præditus, dolere te simules. Mi. Quinimo virgo jam desponsa est Æschino, res transacta est, & omnis contentio placata, pacta sunt nuptiæ, omnem timoris causam ademi matri & virgini. Hæc magis sunt hominis ratione præditi, quam ea quæ suades. De. Attamen, placet tibi factum istud Æschinû? Mi. Minime, si infectum reddere possim: nunc cum non possim, id patienter tolero. Vita hominum non absimilis est ludo tesserarum; si quod optas, jactu non ceciderit feliciter, opus est, ut quod infaustè, & aversâ fortunâ cecidit, illud arte & industriâ corrigas. De. Egregium scilicet corrigendum! tua arte effectum est, ut viginti minæ

Pro psaltria periere: quæ, quantum potest,
Aliquò abjicienda est; si non pretio, gratiis.
Mi. Neque est, neque illam sane studeo vendere.
De. Quid igitur facies? *Mi.* domi erit. *De.* prô Divûm fidem!
Meretrix, & materfamiliâs una in domo?
Mi. Cur non? *De.* sanumne te credis esse? *Mi.* equidem arbitror.
De. Ita me Dii ament, ut video ego tuam ineptiam:
Facturum credo, ut habeas quîcum cantites.
Mi. Cur non? *De.* & nova nupta eadem hæc discet? *Mi.* scilicet.
De. Tu inter eas restim ductans saltabis. *Mi.* probe. *De.* probe?
Mi. Et tu nobiscum unà, si opus sit. *De.* hei mihi!
Non te hæc pudent? *Mi.* jam vero omitte, Demea,
Tuam istanc iracundiam, atque ita, uti decet,
Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conveniam, pòst huc redeo. *De.* ô Jupiter!
Hanccine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Uxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa, si cupiat, Salus
Servare prorsus hanc familiam, non potest.

pro fidicina absumpta, & perdita sint: quæ fidicina abigenda hinc est, aut pretio vendita, aut gratis data. Mi. Neque est nobis emptor, neque vendere libet. De. Quid ea igitur facies? Mi. Domi sedebit. De. Proh Deorum fidem! meretrixne, & materfamiliâs una in ædibus tuis morabuntur, atque habitabunt? Mi. Quidni? De. Num sana mentis es? Mi. Profectò me talem esse censeo. De. Ita mihi Dii sint propitii, ut jam tuam amentiam perspectam habeo, te quippe conaturum credo, ut habeas psaltriam cum quâ vocem cantando exerceas. Mi. Cur non? De. Et nova etiam nupta eadem cantica docebitur? Mi. Scilicet ita fiet. De. Tu vero inter eas funem duces, & chori præsultor eris, & princeps. Mi. Egregiè. De. Egregiè? Mi. Etiam tu nobiscum unà saltabis, si te usus fuerit. De. Hei mihi! non te horum pudet? Mi. Nunc vero istam tuam iracundiam abjice, atque ita ut convenit, hilaritati, & lubentiæ indulge in tui filii nuptiis. Ego hos adibo, postea huc revertor. De. O Jupiter! hanccine vitam ducere oportet? hosne esse mores? hanc insaniam? uxor indotata domum deducetur, meretrix fidicina ædibus excepta est, domus sumptibus diffluit, adolescens libidine & luxu fervens: senex mentis inops & insanus: adeo ut ipsum Salutis numen potestatem non habeat, quantumvis conetur, hanc familiam servandi.

ANNOTATIONES.

34. *Restim ductans.*] Lusus est narus, ut refert Donatus, ab eo fune, quo equus ligneus Græcorum in Trojam introductus est. In hoc ludo manibus funem tenentibus saltare solent. Choreæ Princeps & præsultor funem ducit, quem alii, eodem fune apprehenso, præeuntem sequuntur.

43. *Ipsa si cupiat Salus.*] Colebatur Salus Romæ pro Dea, cujus ædes à Caio Julio Bubulco Consule in bello Samnitico vota fuit, & ab eodem Dictatore dedicata.

ACTUS V. SCENA I.

SYRUS. DEMEA.

Sy. ÆDepol, Syriſce, te curaſti molliter,
Lauteque munus adminiſtraſti tuum.
Abi: ſed poſtquàm intùs ſum omniũ rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. *De.* illud ſis vide
Exemplum diſciplinæ. *Sy.* ecce autem hîc adeſt
Senex noſter: quid ſit? quid tu es triſtis? *De.* oh ſcelus!
Sy. Ohe, jam tu verba fundis hîc ſapientia?
De. Tun'? ſi meus eſſes, *Sy.* dis quidem eſſes, Demea,
Ac tuam rem conſtabiliſſes. *De.* exemplum omnibus
Curarem ut eſſes. *Sy.* quamobrem? quid feci? *De.* rogas?
In ipſa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix ſedatum ſatis eſt, potaſti, ſcelus,
Quaſi re bene geſta. *Sy.* ſane nollem huc exitum.

Sy. Per eadem Pollicis, Syriſce, corpus delicate ſevifti, & magnifice officio tuo functus es. Jam abi: ſed poſtquam in adibus lautitiis omnibus atque epulis ad ſatietatem me implevi, hinc prodire, & exſpatiari viſum eſt! De. Videſis ſpecimen illud egregium diſciplinæ. Sy. Eccè autem conſpicio ſenem. Quid rei agitur? Quid maſtus es, & irato ſimilis? De. Oh! ſceleratè. Sy. Ohe! jam tu incipis diffluere verbis ſapientibus. De. Tune hæc facias? ſi meus eſſes. Sy. Dives eſſes re tuâ familiari bene adminiſtratâ & conſtitutâ, Demea. De. Efficerem ut exempli loco omnibus eſſes propoſitus. Sy. Quâ de cauſa? quid feci? De. Quid feciſti, quæris? in ipſa rerum perturbatione, atque in graviſſimo crimine, recenti adhuc, vixque ſopito, potationibus te totum dediſti, quaſi triumphans victoriâ reportatâ. Sy. Certè nollem huc ex adibus prodiiſſe.

ANNOTATIONES.

1. *Syriſce*] Syrus Syriſcum ſe vocat, diminutivâ formâ, blandiendi causâ. Syriſcus eſt vas vimineum ad reponendas ficus.

13. *Quaſi re bene geſtâ.*] Rem gerere proprie dicebant, cum victis hoſtibus, inſignem aliquam victoriam retulerant. Horatius;

Rem gerere, & captos oſtendere civibus hoſtes,
Attingit ſolium Jovis, & cœleſtia tentat.
Principibus placuiſſe viris non ultima laus eſt.

ACTUS V. SCENA II.

DROMO. SYRUS. DEMEA.

Dr. HEus, Syre; rogat te Cteſipho ut redeas.
Sy. abi.
De. Quid Cteſiphonem hic narrat? *Sy.* nihil. *De.* eho, carnufex,
Eſt Cteſipho intus? *Sy.* non eſt. *De.* cur hîc nominat?

Dr. Heus, Syre, rogat te Cteſipho ut ad ſe redeas. De. Quid de Cteſiphone hic loquitur? Sy. Nihil. De. Ebo! carnifex, an Cteſipho hic intus eſt? Sy. Non eſt. De. Cur hic igitur illum nominat?

Sy. Eſt

Sy. Alium vocat ejuſdem nominis parаſitum parvulum: nonne tibi notus eſt? De. *Mox diſcam quis ſit.* Sy. *Quid agis, Demea? quò abis?* De *Ne me detine.* Sy *Ne abeas, dico.* De. *Non manum à me tollis, & deſinis me tenere, verbero? An vis jam tibi caput diſrumpi, & cerebro vitam ſpargi?* Sy. *En diſceſſit. Conviva certe hic erit parum jucundus, præcipue Cteſiphoni. Quid ego nunc agam? niſi dum hæ turbæ ſedatæ fuerint, interea in angulum aliquem me abdam, & per ſomnum hoc villi, quod caput tentat, decoquam.*

Sy. Eſt alius quidam paraſitaſter parvolus,
Noſtin'? *De.* jam ſcibo. *Sy.* quid agis? quò abis? *De.* mitte me.
Sy. Noli inquam. *De.* non manum abſtines, maſtigia?
An tibi jam mavis cerebrum diſpergam hìc? *Sy.* abi,
Ædepol comiſſatorem haud ſane commodum.
Præſertim Cteſiphoni: quid ego nunc agam?
Niſi, dum hæ ſileſcunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiſcam hoc villi: ſic agam. 11

ANNOTATIONES.

11. *Hoc villi.*] Ut Syrus ſe Syriſcum, ita vinum villum, appellant, ὁμωνύμως.

ACTUS V. SCENA III.

MITIO. DEMEA.

Mi. Parata à nobis ſunt omnia, Softrata, ubi vis, nuptiæ fiant. Sed quiſnam è domo mea exiens, tam impetuosè fores impulit? De. *Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid exclamem, aut quos queſtus effundam? ô cœlum? ô terra! ô maria Neptuni!* Mi. *Me miſerum! Demea audivit omnia de amore Cteſiphonis. Hoc ſcilicet eſt cauſa tot vociferationum: jurgia contra me excogitata ſunt; ſed tamen auxiliandum eſt Cteſiphoni.* De. *Ecce, adeſt corruptor liberorum noſtrorum.* Mi. *Tandem cohibe iracundiam tuam impetum, quique à ſana mente excurriſti, tandem ad eam redi.* De. *Cohibui, redii, prætermitto convitia omnia, rem ipſam & cauſam litis veram conſideramus: inter nos convenit, & tute hoc dictaviſti, ne tu mei filii curam ſuſciperes, neque ego tui: nonne hoc verum eſt, quod dico?* Mi. *Non diffiteor, ſic eſt, ut ais.* De. *Cur nunc filius meus Cteſipho apud te potationibus indulget? cur in ædibus tuis id ei permittis? cur ei tua pecunia amicam comparas, Mitio? nonne æquum eſt, ut idem jus mecum obſerves atque egotecum?*

Mi. PArata à nobis ſunt, ut dixi, Softrata,
Ubi vis: quiſnam à me pepulit tam graviter fores?
De. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem? aut querar?
O cœlum! ô terra! ô maria Nepruni! *Mi.* hem tibi,
Reſcivit omnem rem: id nunc clamat: ilicet, 5
Paratæ lites: ſuccurrendum eſt. *De.* eccum adeſt
Communis corruptela noſtrûm liberûm.
Mi. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
De. Repreſſi, redii, mitto maledicta omnia:
Rem ipſam putemus: dictum hoc inter nos fuit,
Ex te adeo eſt ortum, ne tu curares meum, 11
Neve ego tuum: reſponde, *Mi.* factum eſt: non nego.
De. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam, Mitio? nam quî minus
Mihi idem jus æquom eſt eſſe, quod mecum eſt tibi?

Quando

Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
Mi. Non æquom dicis, non: nam vetus verbum
hoc quidem est;
Communia esse amicorum inter se omnia.
De. Facetè: nunc demum istæc nata oratio est.
Mi. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.
Principio, si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites:
Tu illos duos olim pro re tolerabas tua,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore;
Et me tum uxorem credidisti scilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam
obtine:
Conserva, quære, parce: fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine:
Mea, quæ præter spem evenere, utantur sine.
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse: omnia si hæc voles
In animo vere cogitare, Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
De. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. *Mi.*
mane:
Scio: istuc ibam: multa in homine, Demea,
Signa insunt, ex quibus conjectura facile fit,
Duo cum idem faciunt, sæpe ut possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet:
Non quod dissimilis res sit, sed quod qui facit:
Quæ ego esse in illis video: ut confidam fore ita,
Ut volumus: video sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est, liberum

quando igitur tuus filius mihi curæ non est, ne mihi sit cura. Mi. Minime justum est, quod aiunt nam vetus adagium adversatur, communia esse amicorum inter se omnia. De. Festivus quidem ille dictum est. Sed cur mihi tandem hoc adagium usurpas? Mi. Frater, rogo, ut hæc pauca audias, si non tibi incommodum est. Primum si id te pungit, & dolore afficit, quod sumptus filii tui faciunt: fac ut hæc animo reputes; tu quondam illos educabas, prout facultates tua ferebant, cum credebas rem tuam familiarem satis amplam fore eis annuis, neque etiam uxorem acceptarum. Eandem rationem putare pergo, eadem antiqua mente tibi constes. Rem familiarem attente serva, auge, parce eis ipsis: studeat ut eis quam ingentes poteris divitias relinquas, gloriam tu istam propriam posside, sed bonis meis, quæ contra quam sperabas tibi & ipsi obvenere, permitte ut utantur illi & fruantur. De rationibus tuis tua nihil detrahetur. Quod de meis bonis tibi accreverit, id omne tanquam inopinatum lucrum te invenisse existimo. Hæc si libet sæpe ad animum revocare, Demea, & te, & me, & illos ingentibus animi molestiis, & ægritudinibus liberabis. De. Mitto te sermonem de opibus, & divitiis: de prava vita eorum valemus dicamus. Mi. Expectu, prævidi quod dicturus eras, ad istud respondere parabam. Certum est, Demea, multa in hominibus indicia inesse, ex quibus conjicere possumus cum duo eandem rem faciunt, uni scituram eam esse, non alteri, adeo ut quis dicere possit, huic licet sine periculo damni id agere: illi non licet. Non quod res ipsa sit quandoque dissimilis, sed quod ii qui eam faciunt, dissimiliter affecti sunt naturâ: ut qui hæc signa quæ dico, illis insita esse video, adeo ut certam spem habeam eos tales fore, quales optamus esse. Perspicio eos sapientes & prudentes esse, verecundos, & modestos esse loco, & tempore, amore mutuo conjunctissimos: unde facile intelligere licet liberale illis esse

ANNOTATIONES.

35. *Multa in homine, Demea, signa insunt.*] Hujus loci obscuri sententia est, homini intelligenti facile est, de vita, & moribus hominum adolescentium, æstimare animum, & ingenium ipsorum; adeo etiam, ut cum rem eamdem facere videntur, dicat tamen peritus rerum æstimator, hoc licet facere huic, qui scilicet liberali ingenio præditus est, nec facile corrumpi potest: illi non licet, nimirum qui per naturæ improbitatem indulgentia abutitur.

40. *Quæ ego in illis esse video.*] Ordo, & sensus hic est, multa in homine signa sunt, ex quibus conjectura facile fit: quæ ego in illis esse video, ut confidam fore ita, ut volumus.

Ingenium, atque animum: quovis illos tu die
Reducas? at enim metuas, ne ab re ſint tamen
Omiſſiores paulo: ô noſter Demea,
Ad omnia alia ætate ſapimus rectius:
Solum unum hoc vitium adfert ſenectus hominibus,
Attentiores ſumus ad rem omnes, quam ſat eſt.
Quod illos ſat ætas acuet. *De.* ne nimium modo
Bonæ tuæ iſtæ nos rationes, Mitio.
Et tuus iſte animus æquus ſubvortat. *Mi.* tace,
Non fiet: mitte jam iſtæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. *De.* ſcilicet, ita tempus fert,
Faciendum eſt: cæterum rus cras cum filio
Cum primo lucu ibi hinc. *Mi.* imo de nocte cenſeo:
Hodie modo hilarum tê face. *De.* & iſtam pſaltriam
Unà illuc mecum hinc abſtraham. *Mi.* pugnaveris.
Eo pacto prorſus illi alligaris filium.
Modò facito ut illam ſerves. *De.* ego iſtuc videro: atque
Ibi favillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo ſit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipſo, faciam, ut ſtipulam colligat.
Tam excoctam reddam atque atram, quàm carbo eſt. *Mi.* placet.
Nunc mihi videre ſapere; atque equidem filium,
Tum etiam ſi nolit, cogas, cum illa unà cubet.
De. Derides: fortunatus, qui iſto animo ſies.
Ego ſentio. *Mi.* ah, pergiſne? *De.* jam deſino.
Mi. I ergo intro, & cui rei opus eſt, ei hilarem hunc ſumamus diem.

ingenium, & nobilem animum: quamobrem, quandocumque liberit, eos in rectam vitæ viam reducere poteris? Verum metuis fortaſſe ne rei familiari augenda minus ſtudeam, ô noſter Demea, ad omnia alia ætate peritiores ſimus, verum ſenectus hoc vitium inducit in homines, plus multò quam ſatis eſt de divitiis accumulandis laboramus, ad quod illos hæc ætas ſenilis ſatis inſtigabit. De. Cavendum eſt ne ſpecioſa iſta duæ rationes, & tuus iſte mitis & facilis animus nos perdant & filios noſtros. Mi. Ne metue, hoc non advenit, omitte iſta verba mali ominis, permitte ut ſis hodie in mea poteſtate: explica frontem. De Nimirum tempus id requirit, faciendum eſt, quod vis: verum cum primum dies lucebit, cras hinc diſcedam. Mi. Imo de nocte quoque, ſi libet, dummodò hunc diem hilariter tranſigas. De. Et iſtam quoque fidicinam mecum hinc abducam. Mi. Præclaram rem feceris, ita illic filium addixeris atque aſſixeris: ſed vide ut illam ſtudiosè conſerves. De. Dabo operam ut iſtud fiat. Efficiam ut illic, in villa, favillis, fumo, ac pulvere farina ſubtiliſſimo impleatur coquendo, ac molendo: præterea ardenti meridiei hora ipſa eam mittam in agrum, ut ſtipulas colligat; tam toſtam eam reddam, & nigram quam carbo eſt. Mi. Id mihi jucundum eſt. Nunc te judice eſſe ſapientem. Et profecto tuum etiam filium adigas etſi invitum ut concumbat cum ea. De. Hæc dicens me deludis: felix, qui ita nunc animo lætus es, & miſeriarum ſenſum abjeciſti. Ego vero miſerias ſentio. Mi. Ah! perſeveraſne in triſtitiâ? De. Jam, jam triſtitiam mitto. Mi. Igitur ingredere domum, & nuptiis faciendis lætum hunc inſumamus diem.

ACTUS

ACTUS V. SCENA IV.

DEMEA.

NUnquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, usus, semper aliquid apportet novi,
Aliquid moneat: ut illa, quæ te scire credas, nescias;
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo ut repudies.
Quod mî evenit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi usque adhuc,
Prope jam decurso spatio mitto: id quamobrem? reipsa repperi,
Facilitate nihil esse homini melius, neque clementia: id
Esse verum, ex me, atque ex fratre cuivis facile est noscere,
Vitam ille suam semper egit in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: sibi sumptum fecit: omnes benedicunt, amant.
Ego ille agrestis, sævus, tristis, parcus, truculentus, natus,
Duxi uxorem; quam ibi miseriam vidi! nati filii,
Alia cura: porro autem, illis dum studeo ut quamplurimum
Facerem, contrivi in quærendo vitam, atque ætatem meam:
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab iis fero:
Odium: ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:
Illum diligunt: apud illum sunt ambo: ego desertus sum.

Nullus unquam se vitæ rationem recte computavit, quin rerum occasiones, ætatis dies, experientia ei aliquid novi offerat, & aliquid doceat, adeo ut intelligat se nescivisse ante, quæ se melius scire crediderat, & quin ea quæ potiora sibi esse æstimaverat, & ante alia eligenda, interim rejicias: quod mihi nunc accidit, nam ego vitam austeram, quam ad hunc diem usque duxi, pene jam confecto vitæ cursu, nunc relinquere constitui. Si quis me rogat, unde ista mutatio mentis tam subita? inde est, quod nihil novi melius esse homini, quam lenitatem & benignitatem. Id esse verum facile quilibet comperiet, qui instituta diversa vitæ meæ, & vitæ fratris considerabit. Ille semper vitam traduxit in otio, & conviviis, mitis, sedatus, nulli præsenti adversus, omnibus placens, & jucundum se præbens, sibi commodus vixit, & suis delectationibus inserviens impensis peccuniæque non parcit. Omnes ei bene precantur, atque eum diligunt. Ego vero ille rusticus, crudelis, tetricus, ad rem attentior, atrox, avarus, acerbam ariam duxi, quæ non inde miseræ sequuta sunt? Liberos ex ea suscepi, hæc est materia alia solicitudinum animi. Dum autem illis labore ingenti studio divitias parando, misere vitam atque ætatem consumpsi, quærens opes augere. Nunc finita ætate, hunc fructum ab iis refero, nempe odium; frater vero Mitio sine ullo labore, omnibus potitur commodis, quæ patres ex liberis percipere possunt. Illum amare prosequuntur: me adversantur. Illi omnia sua secreta committunt, illum solum charum habent, domi cum eo degunt ambo: ego vero solus vivo derelictus.

ANNOTATIONES.

16. *Fructi.*] Antiquum: olim quippe in secunda declinatione usurpabatur.

Illi longam vitam exoptant, mihi mortem citò advenire cupiunt: ita postquam eos magno labore alui, & educavi: hic eos sibi proprios fecit facili negotio. Omne incommodum patior: hic omne gaudium percipit: eja age, tentemus verò nos vicissim, annon etiam possimus blandis verbis, & comitate alios nobis conciliare, aut benignis factis, & liberalitate. Ego quoque velim amarem meorum, atque caritatem posse adipisci, si id comparatur largiendo, atque aliis commodando, non in postremis ero, qui istud consequantur. Deficiet res familiaris: id mea minime interest, qui ætate provectior sum.

Illum, ut vivat, optant; meam autem mortem
expectant scilicet.
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio, hic
potitur gaudia.
Age, age, jam experiamur porro contra, & quid
ego possiem
Blande dicere, aut benigne facere, quando huc
provocat.
Ego quoque à meis me amari & magnipendi
postulo.
Si id fit dando atque obsequendo, non posterio-
reis feram.
Deerit: id mea minime refert, qui sum natu
maxumus.

ACTUS V. SCENA V.

SYRUS. DEMEA.

Sy. Heus, Demea, frater precatur ne abscedas longius. De. Qui homo me appellat? ô noster Syre, salve, quid agitur? quid rerum geritur? Sy. Bene. De. Optime est. Hæc jam tria verba præter ingenium sermoni adjunxi, nimirum, ô noster quid fit? quid agitur? servum liberalem te præstas, & sibi libenter commodabo. Sy. Gratiam habeo. De. Enimvero, Syre, ingenue & vere loquor, & re ipsa id cognosces brevi.

Sy. HEus, Demea, rogat frater, ne abeas longius,
De. Quis homo? ô Syre noster, salve:
quid fit? quid agitur?
Sy. Recte. *De.* optume est: jam nunc hæc tria
primum addidi
Præter naturam, ô noster, quid fit? quid agitur?
Servum haud inliberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. *Sy.* gratiam habeo. *De.*
atque, Syre,
Hoc verum est, & ipsa re experière propediem.

ANNOTATIONES.

2. *Jam nunc hæc tria.*] Hæc submissè,

ACTUS V. SCENA VI.

GETA. DEMEA.

Ge. HEra, ego huc ad hos proviſo, quam mox virginem
Accerſant: ſed eccum Demeam, ſalvos ſies.
De. Oh, qui vocare? Ge. Geta. De. Geta, hominem maxumi
Pretii eſſe te hodie judicavi animo meo:
Nam is mihi eſt profecto ſervus ſpectatus ſatis,
Cui dominus curæ eſt, ita uti tibi ſenſi, Geta:
Et tibi ob eam rem, ſi quid uſus venerit,
Lubens bene faxim: meditor eſſe affabilis,
Et bene procedit. Ge. bonus es, cum hæc exiſtumas.
De. Paulatim plebem primulum facio meam.

Ge. *Hera Soſtrata, convenit am Mitionem atque Æſchinum, ut ſciam quando virginem Pamphilam adduci velint. Sed ecce Demeam. Salvus ſis.* De. *Quod nomen tibi eſt?* Ge. *Geta.* De. *Geta, hodie te hominem plurimi faciendum apud me decrevi. Nam is certe mihi ſervus experta & comprobata ſatis fidei videtur, qui domini curam ita gerit, ut te gerere comperi, ideoque, ſi occaſio ſe dederit, libenti animo te juvabo. Studeo in ſermone, & verbis jucundum, & comem me præbere, nec illud male mihi cedit.* Ge. *Benignus es, qui iſta mei causâ cogites.* De. *Primum incipio autorem infimorum mihi conciliare, ſenſim progrediendo.*

ANNOTATIONES.

8. *Meditor eſſe affabilis,*] Hæc quoque ſubmiſsè.

ACTUS V. SCENA VII.

ÆSCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.

Æſ. OCcidunt me equidem, dum nimi' ſanctas nuptias
Student facere, in apparando conſumunt diem.
De. Quid agitur, Æſchine? Æſ. hem, pater mi, tu hîc eras?
De. Tuus hercle vero & animo, & natura pater,
Qui te plus quam oculos hoſce: ſed cur non domum
Uxorem accerſis? Æſ. cupio: verum hoc mihi moræ eſt,
Tibicina, & Hymenæum, qui cantent. De. eho,
Vin' tu huic ſeni auſcultare? Æſ. quid? De. miſſa hæc face,

Æſ. *Enecant me certe tædia, dum nimis ſolennes, & religioſas curant nuptias facere. In apparatu ceremoniarum totum tranſigunt diem.* De. *Quid fit, Æſchine?* Æſ. *Ehem, pater mi, tune hic eras?* De. *Tuus me hercule pater ſum non minus animo, quam naturâ, qui te plus oculis hiſce amo. Verum cur non uxorem domum deducendam curas?* Æſ. *Cupio, ſed expecto tibicinam, quique hymenæum cantent.* De. *Viſne mihi credere?* Æſ. *Quid?* De. *Inſuper hæc habe.*

neglige hymenæum, turbam qua deducat, ſponſam, faces nuptiales, tibicinas, atque hanc in horto maceriam jube quam celerrime everti, atque per illam fac traducatur tua uxor: ex ejus domo, & noſtra fiat una domus: transfer etiam ejus matrem cum familiâ in ædes noſtras. Æſ. Gratum eſt, pater lepidiſſime. De. Euge, jam lepidus dicor. Fratris ædes omnibus patebunt earum nuptialem domum introducet, ſumptus multos faciet, multaque alia ſuſtinebit: quid mea porro intereſt? ſi quidem ego, quem lepidum vocant, eorum amorem demereor. Jube, Æſchine, Babylo illi numeret viginti minas pro pretio pſaltriæ. Syre, cur tardas ire ac facere qua dixi? Sy. Quid ergo? De. Dirue maceriam in horto, poſt abi & traduce per illam Soſtratam, & Pamphilam. Ge. Dii res tuas proſperent, Demea, quem ex animo ſiocupere noſtræ familiæ video. De. Dignos his officiis vos cenſeo. Tu quid ais, fili? Æſ. Sic exiſtimo. De. Multò commodius eſt, quam Pamphilam à partu recentem nunc traduci per viam, ægrotam, morbo languentem. Æſ. Nihil rectius fieri poſſe puto, mi pater. De. Sic mea conſuetudo eſt. Sed ecce Mitio procedit ex ædibus.

Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas?
Atque hanc in horto maceriam jube dirui
Quantum poteſt, hac transfer, unam fac domum:
Tranſduce & matrem & familiam omnem ad nos.
Æſ. placet,
Pater lepidiſſime. *De.* euge, jam lepidus vocor.
Fratri ædes fient perviæ: turbam domum
Adducet, ſumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam: jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, ceſſas ire, ad facere? *Sy.* quid ergo? *De.* dirue:
Tu, illas, abi, & traduce. *Ge.* Dii tibi, Demea,
Bené faxint, cum te video noſtræ familiæ
Tam ex animo factum velle. *De.* dignos arbitror.
Tu quid ais? *Æſ.* ſic opinor. *De.* multo rectiu' eſt,
Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. *Æſ.* nihil enim vidi melius, mi pater.
De. Sic ſoleo: ſed eccum Mitio egreditur foras.

ANNOTATIONES.

9 *Hymenæum, turbas, lampadas*] Hymen & Hymenæus, Veneris & Bacchi filius, nuptiarum Præſes, ideo apud Græcos invocabatur, ut apud Rom nos Thalaſſio.

Lampadas.] Faces quinque à pueris patrimis & matrimis, (id eſt, qui parrem & matrem viventem habebant) ferebantur in ducenda ſponſa in domum mariti, & tibicina quoq; canebat.

17. *Dinumeret illi Babylo.*] Argentarius fuit. Erant argentarii, trapezitæ, ſeu menſarii apud quos pecuniæ fœnori collocabantur, & à quibus etiam ſumebantur. Horum erat officium publicum, & tabernas in foro poſitas illi habebant.

ACTUS V. SCENA VIII.

MITIO. DEMEA. ÆSCHINUS.

1 Mi. *Jubetne frater dirui hanc maceriam? ubi is eſt? an jubes hoc, Demea?* De. *Ego vero jubeo non modò in hac re, ſed & in aliis omnibus his gratificari quam maxime, nos hanc familiam cum noſtra unam facere, colere, adjuvare, adjungere.* Æſ. *Ita rogo, pater.* Mi *Sic opinor eſſe faciendum* De *Quin potius aliter facere nos deceret,*

Mi. JUbet frater? ubi is eſt? tun' jubes hoc, Demea?
De. Ego vero jubeo, & hac re, & aliis omnibus
Quam maxume unam facere nos hanc familiam;
Colere, adjuvare, adjungere. *Æſ.* ita quæſo, pater.
Mi. Haud aliter cenſeo. *De.* imo hercle ita nobis decet,

Primum hujus uxoris eſt mater. *Mi.* quid poſtea?
De. Proba & modeſta. *Mi.* ita aiunt. *De.* natu grandior.
Mi. Scio. *De.* parere jam diu hæc per annos non poteſt,
Nec, qui eam reſpiciat, quiſquam eſt: ſola eſt. *Mi.* quam hîc rem agit?
De. Hanc te æquom eſt ducere, & te operam, ut fiat, dare.
Mi. Me ducere autem? *De.* te. *Mi.* me? *De.* te inquam. *Mi.* ineptis. *De.* ſi tu ſis homo,
Hic faciat. *Æſ.* mi pater. *Mi.* quid? tu autem huic, aſine, auſcultas? *De.* nihil agis.
Fieri aliter non poteſt. *Mi.* deliras. *Æſ.* ſine te exorem, mi pater.
Mi. Inſanis? aufer. *De.* age, da veniam filio. *Mi.* ſati' ſanus es?
Ego novus maritus anno demum quinto & ſexageſimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne eſtis autores mihi?
Æſ. Fac: promiſi ego illis. *Mi.* promiſti autem? de te largitor, puer.
De. Age, quid, ſi quid te majus oret? *Mi.* quaſi hoc non ſit maxumum.
De. Da veniam. *Æſ.* ne gravere. *De.* fac, promitte. *Mi.* non omittis?
Æſ. Non, niſi te exorem. *Mi.* vis hæc quidem eſt. *De.* age, age, prolixe, Mitio.
Mi. Etſi hoc pravom, ineptum, abſurdum, atque alienum à vita mea
Videtur; ſi vos tantopere iſtuc voltis, fiat. *Æſ.* bene facis:
Merito te amo. *De.* verum quid? quid ego dicam? hoc confit quod volo.
Quid nunc quod reſtat? Hegio cognatus his eſt proxumus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
Mi. Quid facere? *De.* agelli eſt hic ſub urbe paulum, quod locitas foras:

Primum Soſtratæ eſt mater Pamphila uxoris Æſchini. Mi. *Quid inde?* De. *Proba eſt, & modeſta.* Mi. *Sic omnes dicunt.* De. *Ætate provecta admodum.* Mi. *Novi.* De. *Jamdudum per ætatem parere non poteſt: nec quemquam habet, qui eam cura habeat, & juvet, ſola eſt, deſerta ab omnibus.* Mi. *Quid rei hic meditatur?* De. *Hanc te convenit uxorem ducere, & tui officii eſt, Æſchine, ſtudere omni induſtria ut id fiat.* Mi. *Me ducere uxorem?* De. *Te.* Mi. *me?* De. *Te, inquam, te.* Mi. *Deſipis.* De. *Si vir es, Æſchine, id ei perſuadeas facere.* Æſ. *Mi pater.* Mi. *Itane, aſine, hujus morem geris?* De. *Fruſtra id recuſas, Mitio, id te neceſſe eſt facere.* Mi. *Mente captus es.* Æſ. *Permitte ut id à te impetrem, mi pater.* Mi. *Inſanus es animo: aufer te.* De *Eja, hoc age, exaudi preces filii tui.* Mi. *Satiſne mentis compos es? Egone novus maritus fiam, annos demum quinque & ſexaginta natus, & vetulam extremæ ætatis in uxorem accipiam? idne mihi ſuades?* Æſ. *Sic facias rogo, nam id illis pollicitus ſum.* Mi. *Pollicitus es? de te promitte, ô puer, non de aliis.* De. *Quid igitur faceres, ſi quid majoris momenti, à te poſtularet?* Mi *Quaſi iſtud non ſit maximi momenti* De. *Concede illi, quod petit.* Æſ. *Prabe mihi te facilem.* De *Age, promitte illi.* Mi. *Non deſinis me obtundere, & verbis enecare?* Æſ. *Minime, niſi id mihi conceſſeris.* Mi. *Vita hæc quidem eſt.* De. *Age benigne, & large nobiſcum, Mitio.* Mi. *Quamvis hoc mihi perverſum, ſtultum, ridiculum, & abhorrens à vita mea inſtituto videtur, attamen ſi vos tam enixe id vultis, fiat, concedo.* Æſ. *Hoc omnium optime ſi habes. Ex animo te amo, tantum ob maritum in me tuum* De. *Verum quid ego amplius dicam? perficitur ſanè id quod cupio. Quid adhuc ſupereſt? Hegio Soſtratam & Pamphilam cognatione proxime attingit, nunc affinitate nobis junctus eſt, in egeſtate & inopia poſitus; nos benigne adeſſe ei, & aliquantum ſublevare ejus paupertatem convenit.* Mi. *Quid illi tenefacere oportet?* De. *Habes paululum agelli ſubnrbani, quod neſcio cui alieno locas:*

huic demus ſumendum. Mi. *Paulumne agelli id vocas?* De *Eſt magis ſeculum ſit, tamen tradi debet. Pamphila patris loco eſt, vir honeſtus & probus, amicus noſter, dignus eſt cui detur. Poſtremo non ego ſum auctor præclaræ iſtius ſententiæ, quam pridem recte, ſapienterque pridem pronunciaſti, vitium commune omnium eſt, quod ad rem in ſenectute attentiores ſumus: hanc culpam evitare nos oportet: hoc vere prolatum eſt, & reipſa hoc nobis præſtandum eſt.* Mi. *Quid hoc eſt? dabitur, quando Demea ſic poſcit.* Æſ. *O mi pater!* De *Nunc mihi germanus es pariter corpore, & animo.* Mi. *Id gaudeo.* De. *Suis propriis telis hunc confodio.*

Huic demus, qui fruatur. *Mi.* paulum id autem? *De.* ſi multum fiet,
Faciendum eſt: pro patre huic eſt, bonus eſt, noſter eſt, recte datur.
Poſtremo non meum illud verbum, facio, quod tu, Mitio,
Bene & ſapienter dixti dudum: *vitium commune omnium eſt,* 30
Quod nimium ad rem in ſenecta attenti ſumus: hanc maculam nos decet
Effugere: dictum eſt vere, & re ipſa fieri oportet, Mitio.
Mi. Quid iſtic? dabitur quandoquidem hic volt. *Æſ.* mi pater!
De. Nunc tu mihi germanus es pariter corpore & animo. *Mi.* gaudeo.
De. Suo ſibi gladio hunc jugulo. 35

ANNOTATIONES.

35. *Suo ſibi gladio.*] Id eſt ſuo proprio gladio. Sic Plautus in Prologo Captivorum, *quo pacto ſerviat ſuo ſibi patri.* Iterum, *Inſcientes ſua ſibi fallacia,* & rurſum, *Ita nunc ignorans ſua ſibi ſervit patri.*

ACTUS V. SCENA IX.

SYRUS. DEMEA. MITIO. ÆSCHINUS.

Sy. *Feci quod imperaviſti mihi, Demea. Maceria diruta eſt.* De. *Bona frugis homo es: ego per ædem Pollucis ſentio, atque arbitror Syrum libertate donari debere.* Mi. *Iſtum libertate donari? quamnam ob cauſam?* De. *Ob multas.* Sy. *O noſter Demea, Ædepol vir probus es. Ego vobis iſtos filios inde uſque à teneris annis ambos eduxavi diligenter, docui, monitis & præceptis omnibus, quantum potui, inſtruxi.* De. *Res manifeſta eſt, nimirum quidem tibi cura fuit cibos & obſonia lauta, & delicata amare, & condire: meretricem ad illos fideliter deducere, convivium de medio die apparare.*

Sy. FActum eſt, quod juſſti, Demea.
De. Frugi homo es: ego ædepol hodie mea quidem ſententia
Judico, Syrum fieri æquom liberum. *Mi.* iſtunc liberum?
Quodnam ob factum? *De.* multa. *Sy.* ô noſter Demea, ædepol vir bonu' es:
Ego iſtos vobis uſq; à pueris curavi ambos ſedulò:
Docui, monui, bene præcepi ſemper quæ potui omnia. 6
De. Res apparet, & quidem porro, obſonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die convivium.

ANNOTATIONES.

8. *Apparare de die convivium.*] De die epulari, aut potare ſemper apud antiquos Græcos, & Romanos datum vitio fuit, ut intemperantiæ & luxus argumentum, ita Curtius Alexandrum Macedonem notat: quòd de die convivia iniret, & Livius Pœnos, quod de die epularentur. Et ab Hippocratis uſque temporibus, rarus olim fuit prandiorum uſus.

Non

Non mediocris hominis hæc ſunt officia. *Sy.* ô lepidum caput!
De. Poſtremo hodie in pſaltria iſta emenda huic adjutor fuit,
Hic curavit: prodeſſe æquom eſt: alii meliores erunt:
Denique hic volt fieri. *Mi.* vin' tu hoc fieri? *Æſ.* cupio. *Mi.* ſi quidem
Tu vis, Syre, eho, accede huc ad me, liber eſto. *Sy.* bene facis:
Omnibu' gratiam habeo, & ſeorſum tibi præterea, Demea.
De. Gaudeo. *Æſ.* & ego. *Sy.* credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut
Phrygiam uxorem meam ut à mecum videam liberam. *De.* optumam
Mulierem quidem. *Sy.* & quidem nepoti tuo, hujus filio,
Hodie primam mammam dedit hæc. *De.* hercle verò ſeriò,
Si quidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquom fiet.
Mi. Ob eam rem? *De.* ob eam: poſtremò argentum, quanti eſt, ſumito.
Sy. Dii tibi, Demea, omnes ſemper omnia op adferant.
Mi. Syre, proceſſiſti hodie pulcre. *De.* ſiqu porro, Mitio,
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu
Dederis, unde utatur: reddet tibi cito. *Mi.* iſtoc vilius.
Æſ. Frugi homo eſt? *Sy.* reddam hercle: da do. *Æſ.* age pater. *Mi.* pòſt conſula
De. Faciet. *Sy.* ô vir optime! *Æſ.* ô pate ſtiviſſime!
Mi. Quid iſtuc? quæ res tam repente more tavit tuos?
Quod prolubium? quæ iſtæc ſubita eſt largita De. dicam tibi.

Non cujuſvis hominis, aut vilis ſervi hæ ſunt opera. Sy. O feſtivum virum, atque urbanum! De. Deniq; Æſchinum in emenda hac fidicina adjuvit, atque hortatus eſt, huic benefacere juſtum eſt: alii ſervi ab hoc exemplo prohibiti ſint. Denique Æſchinus cupit hoc fieri? Mi. Æſchine, viſne tu hoc fieri? Æſ. Cupio. Mi. Siquidem tu conſentis, eho, Syre, accede propius ad me: Liber eſto. Sy. Bene facis, ut bonum herum decet. Omnibus gratiam habeo: ac præterea ſingularem tibi, Demea. De. Id gaudeo. Æſ. Et ego. Sy. Credo, qua eſt veſtra benignitas. Vtinam iſtud gaudium Dii perpetuum abſque ulla ægritudine, ut poſſim videre Phrygiam meam uxorem ſimul mecum liberam. De. Optimam certe faminam. Sy. Et quidem tuo nepoti, Æſchini filio, ſcilicet hodie primum mammam admovit, & lac præbuit. De. Per Herculem, verumne & ſeriò id ais? ſiquidem primum nepotulum noſtrum lactavit, certum eſt illam eſſe manumittendam, uti æquum eſt. Mi. Ob eam rem ſolum? De. Ob eam. Denique argentum pro ejus pretio, quanti æſtimaveris eam, à me accipito. Sy. Dii tibi omnes, Demea, omnia, quæ optas, concedant. Mi. Syre, præclare hodie profeciſti. De. Sic eſt. Mitio, dummodo officium tuum facies, & ut herum liberalem decet aliquam pecuniolam ei præbeas utendam: brevi eam tibi rependet. Mi. Iſto floccо vilius erit quod reddet. Æſ. Probus homo eſt, & qui promiſſa ſervat. Sy. Reddam per Herculem, da modò mutuò. Mi. Poſt deliberabo. De. Syre, ne dubita, Mitio faciet, quod petis. Sy. O vir optime, Demea! Æſ. O mi pater lepidiſſime! Mi. Quid iſtud hoc? undenam hæc tam ſubita morum tuorum immutatio? unde tibi tam promptus animus ad largiendum? quæ iſta tam profuſa in largiendo voluntas? De. Dicam tibi.

ANNOTATIONES.

28. *Quod prolubium.*] Turnebus legit proluvium, quod per tranſlationem dicitur profuſio & prodigalitas, cum quis more aquæ opes profundit. Virgilius 3. Æneidos de Harpyia.

——— *Fœdiſſima ventris*
Proluvies, ——— id eſt ſordis effuſio, ſive alvi immunditia.

Ut id oſtenderem, quod te iſti facilem & feſtivum putent,
Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono,
Sed ex aſſentando, indulgendo, & largiendo, Mitio.
Nunc adeo ſi ob eam rem vobis mea vita inviſa eſt, Æſchine,
Quia non juſta injuſta prorſus omnia omninò obſequor,
Miſſa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet.
Sed ſi id voltis potius, quæ vos propter adoleſcentiam
Minu' videtis, magis impenſe cupitis, conſulitis parum,
Hæc reprehendere, & corrigere me, obſecundare in loco:
Ecce me qui id faciam vobis. *Æſ.* tibi pater, permittimus;
Plus ſcis, quid facto opus eſt: ſed de fratre quid fiet? *De.* ſino;
Habeat; finem in iſtac faciat. *Æſ.* iſtuc recte. Ω plaudite.

Hoc feci, ut manifeſtum facerem quod iſti filii noſtri te clementem & mitem æſtimant, id non offici ex vero, & laudabili facilitate naturæ tuæ, imo, nec etiam ex vera æquitate, ſed ex eo quod ais nimis ſubblandiris, indulges, & large ſumptus præbes, Mitio: ſi igitur, Æſchine, ratio vitæ mea vobis inviſa & moleſta eſt, quia in omnibus, ſive ea juſta ſint, vel injuſta, vobis non obſecundo, pro derelictis omnia habeo, & veſtro arbitratu vivere ſino: abſumite, emite, facite, ut vobis videtur: ſed ſi id potius voltis, ut qua per adoleſcentiam minus vobis intelligere licet, & per inconſiderantiam quidem magis enixe affectatis, minus verò perpenditis, ea incuſem, & emendem, utque etiam obſequiem voſtris voluntatibus: ecce me reperiſtis, qui id vobis præſtem. Æſ. Pater mi, tua poteſtati nos committimus, tu ſcis melius quid nobis facto opus ſit: ſed de fratre Ctefipone quid fiet? De. Permitte ut iſtâ potiatur fidicinâ, eâ ſit contentus, & in ea voluptates & libidinem ſuam conſumat, nec poſthac aliam amet. Æſ. Recte judicaſti. Ω Plaudite.

P. TEREN-

P. TERENTII
CARTHAGINENSIS AFRI
PHORMIO.

Acta ludis Romanis. L. Poſthumio Albino, L. Cornelio Merula, Ædilibus Curulibus. Egerunt L. Ambivius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Flaccus Claudii, tibiis imparibus. Tota Græca Apollodoru. Epidicazomenos. Facta quarto, Cn. Fannio Strabone, M. Valerio Meſſala Coſſ. Anno ab urbe Condita DXCIII. Ante Chriſtum natum CLIX.

Annotationes in Epigraphen.

PHORMIO.] Hæc Comœdia vocatur Phormio à Phormione Paraſito, qui primas in eâ partes tenet.

Acta ludis Romanis.] Ludi Romani ſub Regibus inſtituti ſunt, magnique appellati, autore Aſconio Pediano in Actionem 1. in Verrem. Quod magnis impenſis (ut erant tempora) dati ſunt: tunc etiam primum ludis impenſa ſunt, ducenta millia nummûm (hæc ſumma valet quindecies millia Francarum Librarum) ingentes pecuniæ tunc temporis. Cicerone actione 2. in Verrem ait, ſibi deſignato Ædili ludos antiquiſſimos eſſe faciendos, qui primi Romani appellati ſunt, Jovi, Junoni, & Minervæ. Diverſi ſunt hi ludi à Megaleſiis, qui Cybele magnæ matri Deorum dicati fuerunt. Porro quidam hic legendum cenſent, Ludis Megalenſibus.

Egerunt L. Ambivius.] Hi erant magiſtri Hiſtrionum.

Tibiis imparibus.] Unâ ſcilicet dextrâ, alterâ ſiniſtrâ: quæ tibiæ impares vocatæ, fuerunt Phrygiæ, quibus tunc canebatur, cum gravitas jocis miſcebatur.

PHORMIONIS PERSONÆ.

PHORMIO, paraſitus. A φορμὸς, quod eſt, corbis, ſtorea, textum quid ex ſparto, & junco, aut nexus vitilium. Vitile eſt omne lentum, ut flecti poſſit.

DEMIPHO, ſenex, quaſi δήμου φῶς, id eſt populi claritas.

CHREMES, ſenex. A χρέμπτειν, quod eſt enixè expuere.

ANTIPHO, adoleſcens. ἀντὶ τοῦ ἀντιφαίνομαι: contra appareo.

PHÆDRIA, adoleſcens. A φαιδρὸς, hilaris.

GETA

GETA, ſervus. Gentile nomen à Getis.
DAVUS, Gentile nomen ſervi.
DORIO, leno, à Doribus. Gentile nomen.
SOPHRONA, nutrix. A σώφρων, caſta, proba.
NAUSISTRATA, matrona, magnificum nomen à copiis navalibus, quarum gloriâ aliquando Athenienſis populus floruit.
CRATINUS, advocatus. A κράτος, robur.
HEGIO, advocatus. Ab ἡγεῖσθαι, quod eſt ducere.
CRITO, advocatus. A κριτὴς judex.
DORCIUM, ancilla. A δορκάς, Dama.
PHANIUM. A φαίνομαι, appareo.

ARGUMENTUM.

CHREMES Athenienſis cùm uxorem duxiſſet divitem Nauſiſtratam, ex quâ ſuſceperat filium Phædriam, in Lemno pauperculæ cujuſdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit uxorem, & ex eâ ſuſcipit filiam Phanium; quæ cum jam eſſet quindecim annorum, Chremes convenit cum fratre ſuo Demiphone, ut ejus filio Antiphoni nuberet. Poſtea Demipho in Ciliciam proficiſcitur; Chremes in Lemnum, ut Athenas Phanium cum matre adduceret. Sed hæc jam conſcenſa navi cum filia & ipſius nutrice eò venerat, fruſtra quæſito Chremete ſub nomine Stilphonis; (ſic enim Chremes Lemni ſe vocari juſſerat, ne rumor alterius ſui conjugii emanaret.) Non ita multò poſt, mater Phanii ex animi ægritudine moritur. Antipho autem cum forte Phanium aſpexiſſet funus matris cum nutrice procurantem, ſubitò ejus amore exarſit, eamque arte, & conſilio aſtuto Phormionis Paraſiti uxorem ducit. Confectis nuptiis redeunt ſenes turbati admodum uterque, quærenteſque omni ratione has dirimere nuptias. Accidit eodem tempore, ut Phædria citharistriam amaret, ac pro eâ redimendâ triginta minas lenoni illius domino promitteret; ad hanc pecuniam conficiendam Geta ſervus ſenes convenit, hiſque nunciat, Phormionem, ſi ſibi dotis nomine triginta minæ darentur, ſe paratum eſſe Phanium, quam Antipho duxerat, uxorem accipere: Demipho ut filium ſuum à Phanio disjungeret, hanc pecuniam numerat Phormioni, is eam Phædriæ dat, Phædria lenoni. His geſtis, Chremes agnoſcit filiam Phanium conjunctam eſſe cum fratris ſui filio; quare mutato conſilio, triginta minas à Phormione per rixam conatur exigere; ſed proditur per eundem uxori ſuæ Nauſiſtratæ: nec antè veniam libidinis ſuæ obtinet à matrefamiliâs, quàm & triginta minarum, & amoris Citharistriæ veniam dediſſet filio.

C. SUL-

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHremetis frater aberat peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem & filiam,
Athenis aliam conjugem, & amantem unice
Gnatum fidicinam : mater è Lemno advenit
Athenas: moritur: virgo ſola (aberat Chremes)
Funus procurat: ibi eam viſam Antipho
Cum amaret, operâ paraſiti uxorem accipit.
Pater & Chremes reverſi fremere: dein minas
Triginta dant paraſito, ut illam conjugem
Haberet ipſe: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

INTERPRETATIO.

Abierat Demipho, frater Chremetis, profectus in Ciliciam, cui filius erat Athenis Antipho. Chremes ſecretò duxerat Lemni alteram uxorem, ex quâ ſuſceperat filiam nomine Phanium, cùm prius Athenis uxorem duxiſſet Nauſiſtratam, habuitque ex eâ filium Phadriam, Citheriſtria cujuſdam amore ardentem. Mater Phanii, ſecunda uxor Chremetis, è Lemno Athenas tranſmigravit, ibique non ita multò poſt, vitâ deceſſit. Virgo ſola cum nutrice funus apparat, abſente Chremete. Ibi cum Antipho eam aſpexiſſet, ſtatim ejus amore captus eſt, & aſſiſtente Pharmionis Paraſiti conſilio uſus eam uxorem duxit. Antiphonis pater Demipho, & Chremes reverſi, queſtus edere cœperunt, deinde triginta minas dant Paraſito, ut Phanium uxorem acciperet disjunctam ab Antiphone. Hac pecunia redimitur fidicina Phadria. Antipho remanet in conjugio cum Phanio, quæ à patruo Demiphone agnoſcitur.

PROLOGUS.

POſtquam poëta vetus poëtam non poteſt
Retrahere à ſtudio, & tranſdere hominem
in otium ;
Maledictis deterrere, ne ſcribat, parat :
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcriptura levi,
Quia nuſquam inſanum ſcripſit adoleſcentulum
Cervam videre, fugere, & ſectari canes.
Et eam plorare, orare ut ſubveniat ſibi.
Quod ſi intelligeret, olim cum ſtetit nova,

Poſquam Lucius Lavinius ſenex poëta Poëtam noſtrum Terentium non valet abjungere à ſtudio Poëſices Comicæ, & traſducere illum in otioſam ceſſationem, conviciis eum terrefacere aggreditur, ut eum averſas à ſcribendis Comœdiis, inanibus verbis in vulgus jactans quas antehac Terentius fecit Comœdias infimo ſermone ſcriptas eſſe, & decendi genere nimis humili; quia nuſquam induxit, & exhibuit adoleſcentulum, qui inſaniens viſus ſibi fuerit, videre cervam fugientem, & canes ipſam proſequentes, eamque illachrymari, precarique ipſum, ut ſibi ſuccurrat. Quod ſi animadverterat ſuam Comœdiam dum nova eſſet, non fuiſſe explosam.

ANNOTATIONES.

5. *Tenui eſſe oratione.*] Imperitiæ accuſat Terentius Lavinium, cum ſimplex ſermo & purus, ſtyluſque humilis conveniat comœdiæ.

8. *Et eam plorare.*] Lacrymæ hominis ſunt propriæ, tamen ex quadam ſimilitudine tribuuntur Crocodilo & Cervo.

9. *Olim cum ſtetit nova.*] Sic Horatius in Epiſtola ad Auguſtum :

Geſtit enim nummum in loculos demittere, poſt hoc
Securus cadat, an recto ſtet fabula talo.

Stare igitur Comœdia dicitur, quæ ad finem uſque placet populo, nec ejicitur, & exploditur.

Actoris

magis propter Actorum, quàm propter suam ipsius industriam, minus multo confidenter alios offenderet, quam nunc offendit, & magis probarentur Comœdiæ, quas scripsisset. Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut censeat, si vetus Poëta prior novum minime provocasset, novus nullam materiam scribendo Prologo reperisset, ac nisi adversarium haberet, quem conviciis insectaretur: ille hoc responsum refert, communem omnibus palmam, propositum esse iis, qui Poëticen profitentur. Ille Lavinius Terentium ab artis suæ exercitio abstrahere ingenti studio curavit, ut eum ad extremam inopiam, & famem adigeret. Hic Terentius satis habuit, si illi respondere, non eum aggredere tur. Si ille humanis verbis certasset, cum honore fuisset appellatus. Nunc quod attulit, sibi relatum esse agre ne ferat. Jam de illo queri desinam, licet, quantum ad ipsum pertinet, maledicere non desistat. Nunc quæ habeo vobis dicenda, animadvertite, novam Comœdiam vobis exhibeo, nominatam à Græcis Epidicazomenon, à Latinis Phormionem. Quoniam prima partes erunt Phormionis Parasiti, cujus opera præcipue res agetur. Si studio & benevolentia vestra Poëtam prosequamini, date recitationi fabulæ operam, cum silentio æqui & faventes audite, ne similis sors mala nobis contingat, qualis contigit prius cùm per turbas & rixas cœtus noster Histrionum loco deturbatus est, quem Actorum virtus constans & perseverantia nobis reddidit, vestraque humanitas, æquusque animi, subsidio quæ nobis fuit.

Actoris opera magis stetisse, quam sua:
Minus multo audacter, quam lædit, læderet;
Et magis placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetus si poëta non lacessisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus,
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit revocare:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene:
Quod ab illo allatum est, sibi id esse rellatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite: apporto novam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res geretur maxume.
Voluntas vestra si ad poëtam accesserit,
Date operam, adesse æquo animo per silentium:
Ne simili utamur fortuna, atque usi sumus,
Cum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasque vestra adjutans, atq; æquanimitas.

ANNOTATIONES.

18. *Artem tractant musicam.*] Id est Poëticam, quia hæc ars propter metricam rationem musicæ affinis est: vel potius quod Musæ Poëticæ præsint.

26. *Epidicazomenon.*] Hic ἐπιδικαζόμενος est Antipho, quicum in judicio contendit Phormio, ut Phanium ei addicatur uxor.

33. *Cum per tumultum.*] Id est propter rixas populi de sedibus in spectaculis contendere soliti.

34. *Quem actoris virtus.*] Nimirum, qui excluſus toties à tumultuante populo animum non abjecerit, sed perseveraverit agere & recitare.

ACTUS

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

AMicus ſummus meus, & popularis Geta,
Heri ad me venit: erat ei de ratiuncula
Jam pridem apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem: confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxiſſe audio
Uxorem: ei credo munus hoc conraditur.
Quam inique comparatum eſt, ii qui minus habent,
Ut ſemper aliquid addant divitioribus.
Quod ille unciatim vix de demenſo ſuo,
Suum defrudans genium, comparſit miſer,
Id illa univerſum abripit, haud exiſtumans
Quanto labore partum: porro autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera peperierit.
Porro alio autem, ubi erit puero natalis dies.
Ubi initiabunt; omne hoc mater auferet:
Puer cauſſa erit mittundi: ſed videon' Getam?

Amicus mihi intimus, & ex eadem gente, Geta heri me adiit. Erat ei apud me reliquum aliquantulum pecuniæ, cujus ei debitor eram, de aliqua ratiuncula ſupputatiuncula: id ut ei comparatem, petivit: comparavi: affero. Nam ejus heri filium Antiphonem hodie uxorem duxiſſe audio. Ei, ut credo, hæc pecunia in munus colligitur. Quàm injuſte fieri ſolitum eſt, quibus tenuior res eſt familiaris, eos ſemper oportere adaugere aliquibus donis divitias locupletiorum. Quod ille (Geta) de ſua frumenti menſura per ſingulas uncias parcendo, & natura neceſſaria alimenta detrahendo, vix ſeposuit, id illa nova nupta univerſum intercipiet, parvi pendens quantis ærumnis ſit acquiſitum, deinde verò aliud vultus Getæ pecuniæ accipiet, cum aliud munus heræ comparandum erit, ubi illa enixa partum fuerit, inſuper aliud, ubi puero natalis per ſingulos annos revertetur, ubi eum ablactabunt, & initium facient cibos & potûs eum alendi. Omnia hæc munera mater lucrabitur, infans cauſſa erit cur mittantur hùc dona ad matrem.

ANNOTATIONES.

3. *Jampridem apud me reliquum.*] Aliquod reſiduum pecuniæ ei debeo.

9. *Vix de demenſo ſuo.*] Demenſum erat menſura frumenti, quam ſervis admetiebantur domini ad totius menſis victum.

13. *Feretur alio munere.*] Velut malo ac damno mactabitur, aliud damnum accipiet.

14. *Natalis dies.*] Munera amici ſolebant mittere ad eum, cujus erat natalis dies qui uxorem ducebat, cui etiam erant nati liberi.

ACTUS I. SCENA II.

GETA. DAVUS.

Ge. SIquis me quæret rufus. *Da.* præſto eſt, deſine. *Ge.* oh!
At ego obviam conabar tibi, Dave. *Da.* accipe, hem!
Lectum eſt, conveniet numerus, quantum debui.
nummi: ſumma paris numeri invenietur ei,

Ge. Si quis homo rufo capillo hùc me quæſitum veniat. Da. Ecce eum de quo loqueris. Ge. Oh! At ego jam paratus eram tibi obviam ire, Dave. Da. Accipe pecuniam, quam tibi debeo, hem: exquiſiti & probati ſunt quam reliquam adhuc debui.

Ge. Amo

Ge. Pergratum mihi facis, & laudo quod in reddendo cessator non fueris. De. Præcipue si morum perversitas nunc spectatur, nam eò devenimus ut si quis creditum solvit, ei gratia loco acceptum ferendum sit: sed quid est quod tristis videris? Ge. Egone? ignorans in quo timore, & discrimine versor. Nosces, dummodò id celare valeas. Da. Apage, imperite: dubitasne ei verba credere, cujus fidem in credenda ei pecunia probaveris? Quinetiam hac in re quæ utilitas te fallendo mihi obveniret? Ge. Ergo attende. Da. Hoc officium tibi præstabo. Ge. Notusne est tibi frater Chremetis senis nostri Demipho? Da. Cur non? Ge. Filiusque ejus Phædria? Da. Æque ac tute notus es mihi. Ge. Forte illis ambobus eodem tempore causa fuit itineris faciendi: illi Chremeti in Lemnum: nostro Demiphoni in Ciliciam, ad quendam hospitem antiquum, qui eum invitaverat, prope aureos montes promittens. Da. Eine cui tanta divitiæ abundabant, & superabundabant? Ge. Tace: sic homo à natura factus est. De. Oh! male factum: quam Regem me esse decuit! Ge. Hic tum senes proficiscentes me filiis suis rectorem, & magistrum præfecerunt. Da. O Geta, officium grave gerendum suscepisti. Ge. Hoc ita mihi ex visu supertus sum: & à Genio irato me derelictum fuisse in memoria habeo. Capi horum voluntati primò obsistere: quid plura dicam? dum seni nostro Demiphoni fidelem me præsto, scapulas cædendas lorariis relinquo. Da. Hac animo facile occurrerunt: nam quæ stoliditas est adversus stimulum calces jactare? Ge. Capi omnia facere omnium arbitrio, morem quem vellent gerere. Da. Sciste tempori inservire.

Ge. Amo te, & non neglexisse, habeo gratiam.
Da. Præsertim ut nunc sunt mores; adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? *Ge.* egone? nescis quo in metu, &
Quanto in periclo sim. *Da.* quid istuc est? *Ge.* scies,
Modò ut tacere possis. *Da.* abi sis, insciens:
Cujus tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri est
Te fallere? *Ge.* ergo ausculta. *Da.* hanc operam tibi dico.
Ge. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem
Nostin'? *Da.* quidni? *Ge.* quid? ejus gnatum Phædriam?
Da. Tanquam te. *Ge.* evenit, senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam,
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modò non monteis auri pollicens.
Da. Cui tanta erat res, & supererat? *Ge.* desinas:
Sic est ingenium. *Da.* oh! regem me esse oportuit.
Ge. Abeuntes ambo hic tum senes me filiis
Relinquunt quasi magistrum. *Da.* ô Geta! provinciam
Cepisti duram. *Ge.* mihi usus venit, hoc scio.
Memini relinqui me Deo irato meo.
Cœpi advorsari primò: quid verbis opus est? Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
Da. Venere in mentem istæc mihi: namque inscitia est,
Advorsùm stimulum calces. *Ge.* cœpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. *Da.* scisti uti foro.
Ge. Noster mali nil quidquam primo: hic Phædria
Continuo quandam nactus est pueruliam
Citharistriam: hanc amare cœpit perdite.
Ea serviebat lenoni impurissimo:

Ge. Noster Ctesipho ab initio nihil nisi rectè agebat: hic Phædria illicò quandam puellam fidicinam nactus est: hanc præter modum amore prosequi cœpit. Ea sub potestate erat impurissimi lenonis,

ANNOTATIONES.

16. *In Lemnum.*] Lemnos insula est maris Ægei, Vulcano sacra, & Lemnia terra nobilis. Hodie *Stalimene* vocatur.

In Ciliciam] Cilicia Asiæ minoris regio, hodie vocatur *Turcomania, Caramania*, cui ab ortu jungitur. In ea, urbs Tarsus Divi Pauli natalibus clara.

Neque

Neque, quod daretur quidquam, id curarant patres,
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc diſcebat ludo, ex adverſo ei loco
Tonſtrina erat quædam: hic ſolebamus fere
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus illic, intervenit
Adoleſcens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus, quid ſit: nunquam æque, inquit, ac modò
Paupertas mihi *onus* viſum eſt *& miſerum, & grave.*
Modò quandam vidi virginem hîc vicinîæ
Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam:
Ea ſita erat ex adverſum: neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quiſquam aderat, qui adjutaret funus: miſerrimum eſt.
Virgo ipſa facie egregia; quid verbis opus eſt?
Commôrat omnes nos: ibi continò Antipho,
Voliſne eamus viſere? alius, cenſeo;
Eamus: duc nos ſodes: imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra: & quo magis diceres,
Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem.
Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida:
Lacrumæ, veſtitus turpis: ut, ni vis boni
In ipſa ineſſet forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis ſcita, inquit: noſter vero. *Da.* Jam ſcio: 60
Amare cœpit. *Ge.* ſcin' quam? quò evadat, vide:
Poſtridie ad anum rectà pergit: obſecrat,
Ut ſibi ejus faciat copiam: illa enim ſe negat:
Neque eum æquom ait facere: illam civem eſſe Atticam,
Bonam, bonis prognatam: ſi uxorem velit, 65
Lege id licere facere: ſin aliter, negat.
Noſter, quid ageret, neſcire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat abſentem patrem.

neque patris adoleſcentum provideram ut ſumptum his ſubmittiſtrarentur. Nihil aliud Cteſiphoni ſuperat, quam viſa puella oculos ſuos oblectare, ſemper eam ſequi, in ſcholam ducere, & domum inde reducere. Nec per otium Phædriæ obſequebamur. E regione loci in quo diſcebat puella, ſita erat officina tonſoris, hîc ſolebamus eam expectare quouſque inde rediret domum. Interea dum illic otioſi morarmur, repente ſupervenit adoleſcens quidam flens. Nos mirati, quærimus quæ cauſa ei fletus eſſet. Nunquam ait, mihi ita perſpectum fuit, ac modo, quàm ærumneſum & miſeſtum eſſet pondus paupertas. Modò, quandam vidi infelicem puellam prope in hac vicinia deflentem matrem ſuam vita functam. Ea poſita erat contrà mortuam, neque quiſquam amicus, neque vicinus, neque propinquus eam adjuvabat in efferendo funere, præter unam vetulam. Miſereri ſubiit. Virgo ipſa formâ erat eximiâ. Quid plura dicam? omnium animi commoti ſunt hoc ſpectaculo: tunc ſtatim Antipho, libenter vobis, inquit, ut hanc virginem inviſamus! alius quidam ſubquit, ita mihi videtur: eamus! dux eſto nobis, amabo. Imus advivimus, ſpectavimus ipſam. Puella erat formoſa, & quò magis credares, nihil ei additum erat, quod formam inſignirem redderet. Crines negligenter & temerè diſperſi. Pedes ulcerum metu nudati, ipſa incultu, ſtolâ veſtis ſordâ & deformis. Adeò ut niſi pulchritudo ejus excellens eſſet, hæc pulchritudinem in ea deleverat. Phædria qui captus erat amore illius cithariſtriæ, ſubinmodò dixit, non quidem inveneſta, & inconcinna eſt. Noſter vero Antipho. Da. Intellige: continuò ejus amore exarſit. Ge. Sciſne quantum? quouſque cupiditas ejus pervenit, inſpice. Ipſa die poſtridiana vetulam virgini nutricem convenit, erat ab

ejus potiunda facultatem daret. Illa recuſat hoc facere, eumque iniquè agere ait qui hoc petat, illam eſſe civem Atticam, honeſtam, honeſtis parentibus genitam, ſi uxorem eam velit ducere, legitimè id ei permitti facere, ſin minus, illa recuſat ei obſequi. Noſter Antipho quid ſibi faciendum eſſet neſciebat. Cupidè volebat eam in uxorem accipere, ſed patris metu tenebatur abſentis.

Da. Non, si rediisset, ei pater veniam daret?
Ge. Ille indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. *Da.* quid si denique?
Ge. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui, illum Dii omnes perduint!
Da. Quid is fecit? *Ge.* hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, ut orbæ, qui sint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet.
Ego re cognatum dicam, & tibi scribam dicam
Paternum amicum me affimulabo virginis:
Ad judices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, quî cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum atque commodum.
Cùm tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Parer aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit. *Da.* joculatem audaciam!
Ge. Persuasum est homini: factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. *Da.* quid narras? *Ge.* hoc, quod audis. *Da.* ô Gera!
Quid te futurum est? *Ge.* nescio hercle: unum hoc scio:
Quod fors feret, feremus æquo animo. *Da.* placet:
Hem, istuc viri est officium. *Ge.* in me omnis spes mihi est.
Da. Laudo. *Ge.* ad precatorem abeam, credo, qui mihi
Sic oret: nunc amitte quæso hunc: cæterum
Posthac si quidquam, nihil precor: tantummodo
Non addat, ubi ego hinc abiero, vel occidito.
Da. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?
Quid rei gerit? *Ge.* sic, tenuiter. *Da.* non multum habet
Quod det fortasse. *Ge.* imo nihil, nisi spem meram.
Da. Pater ejus rediit, an non? *Ge.* nondum. *Da.* quid? senem
Quoad exspectatis vestrum? *Ge.* non certum scio

Da. An non pater reversus ei parceret hunc culpam? Ge. Quid? illum pater paellam dotis exoraret, & obsecraret natalibus ut ejus uxorem ducere? Nemo tam ille hoc faceret. Da. Quid tandem factum est? Ge. Quid factum fuerit, quæris? est Parasitus quidam, nomine Phormio, homo audax & temerarius, qui (Dii illum occidant) hoc consilium quod exponam dedit: nimirum lege cautum est Athenis, ut virgines parentibus orbatæ nubant proximis agnatis, atque illis eas uxores ducant: ego te virgini proximum esse asseverabo. & in jus vocabo patris me amicum esse fingens, non judicio sistemus, qui fuerit illius pater, quæ mater, quo modo ei cognatione junctus sit recitabo: omnia hæc exegitabo in meum commodum adeo: ut te nihil horum refutante, judicio vincam scilicet. Deinceps pater tuus ex itinere reverietur, mihi lites intendet, sed quid mea interest? illa virgo nostra manebit. Da. Confidentiam risu dignam! Ge. Antipho hoc consilium probavit, executus est, ad judices venimus, causa cecidimus: ille hanc in uxorem accepit. Da. Quæ mihi commemoras? Ge. Hæc, quæ auribus tuis percipis. Da. O mi Geta! quid te fiet? Ge. Nescio per Herculem quis me casus manet, sed unum hoc probe scio, quod fortuna efferet, accipiemus æquo & patiente animo. Da. Gratum mihi est. Hem, fortis hæc viri est officium facere. Ge. Spes mihi in nullo alio, quam in me ipso sita est. Da. Laudo animum. Ge. Ad deprecatorem confugiam scilicet, qui pro me talibus verbis herum propitium mihi faciat, dimitte, rogo, hunc impunem nunc: si vero posthac quicquam deliquerit, nihil deprecor: modò id denique non adjiciat, postquam hinc profectus fuero, si libet, etiam hunc interficito. Da. Quid vero agit ille pædagogus virginis, Phædria? Ge. Sic exigue. Da. Modicum fortasse illi est quod des? Ge. Imo nihil, nisi nuda spes ei restat. Da. Paterne ejus peregre reversus est, an non? Ge. Nondum. Da. Quid? senem vestrum Demipho enim ad quod tempus exspectatis? Ge. Incertus sum de hujus reditu.

Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audivi modo, &
Ad portitores eſſe delatam: hanc petam.
Da. Numquid, Geta, aliud me vis? *Ge.* ut bene ſit tibi.
Puer, heus: nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ſed modo accepi ab eo allatam eſſe epiſtolam, & inde latam fuiſſe ad publicanos qui veſtigalia in portu exigant. Hanc petitum eo. Da. *Numquid in alia re tibi opus eſt mea opera?* Ge. *Ut bene ſit tibi precor. Heus, puer: nemóne huc domo procedit? cape hoc argentum, & trade Dorcio.*

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO. PHÆDRIA.

An. ADeon' rem rediiſſe, ut, qui mihi conſultum eſſe optume velit,
Phædria, patrem ut extimeſcam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quod ni fuiſſem incogitans, ita eum exſpectarem ut par fuit.
Ph. Quid iſtuc eſt? *An.* rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conſcius
Sis? quod utinam ne Phormioni id ſuadere in mentem incidiſſet,
Neu me cupidum eo impuliſſet, quod mihi principium eſt mali.
Non potitus eſſem: fuiſſet tum mihi illos ægre aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. *Ph.* audio.
An. Dum expecto, quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi conſuetudinem.
Ph. Aliis, quia deſit quod amant, ægre eſt; tibi, quia ſupereſt, dolet.
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certe vita hæc expetenda, optandaque eſt.
Ità me Dii bene ament; ut mihi liceat tam diu, quàm amo frui,
Jam depaciſci mortem cupio: tu conjicito cætera.
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex iſtac copia:
Ut ne addam, quod ſine ſumptu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quod habes, ita ut voluiſti, uxorem, ſine mala fama; palam

An. *Eóne miſeria devenī, ut vehementer formidem patrem, qui omnia bona mihi cupit, ubi de ejus adventu cogito? Quod niſi fuiſſem imprudens, & incogitans, ita eum cupide expectarem, ut æquum & conveniens fuit.* Ph *Quid iſtud eſt?* An. *Quariſne? qui ſcis ipſe unà mecum temerarium facinus quod admiſi, quod utinam Phormio mihi ſuadere nunquam cogitaſſet. Non meam cupiditatem ad has nuptias incitaviſſet, quæ res mihi caput & fons infelicitatis. Amata virginis compos factus non fuiſſem: ægre & impatienter eâ me privari illos aliquot dies tuliſſem, eſto: at ſolita hæc ſolicitudo animum non premeret.* Ph. *Audio.* An. *Dum anxius metuo, ne quàm cito quis irruat, qui me abſtrahat ab hujus virginis poſſeſſione.* Ph. *Alii triſtantur, quia id quod amant eos deficit, tu vero, eò quod ſuperat, dolet. Amoris felicitate affluis, Antipho. Nam per Herculem tua vita conditio proculdubio deſideranda eſt. Ita mihi Dii ſint propitii, ut mihi tamdiu ejus quod amo, copia fiat, quamdiu ſit tibi morte paratus ſum pacifci. Cætera conjice, ſcilicet, quid ego moleſtiæ capiam ex amoris inopia, cum tu jucunda amica fruaris, ut ne his adjungam, quod ſine ullis pecuniarum impenſis ingenuam & liberalem virginem ſortitus es, quod poſſides uxorem qualem optaviſti integra exiſtimationis.*

denique beatum te prædico, si unicum hoc adsit, animus, qui hæc mitiùs capiat. Quod si cum lenone avarissimo rem transigendam habeas, ut ego, tum tu revera te beatum esse intelligas. Ità plerique omnes à naturâ sulci sumus, vestra sere exclamamus.

Beatus, ni unum desit, animus qui modestè istæc ferat,
Quod si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.
Ita plerique ingenio sumus omnes: *nostri nosmet pœnitet.*

An. At te contra felicem esse duco Phædria, cui adhuc integris rebus licet considerare, & deliberare quid eligas, tibi asservet, diligas, relinquas: ego in eum statum confectus sum, ut neque mihi potestas sit relinquendæ nec retinendæ virginis, quam possideo. Sed quid hoc est? num conspicio Getam currentem huc properare? is ipse est. Me miserum! metuo ne mihi nunc tristem nuncium afferat.

An. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi quid velis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? videon' ego advenire huc currentem Getam?
Is ipsus est: hei, timeo miser, quam nunc mihi hic rem nuntiet.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHÆDRIA.

Ge. Peristi, Geta, nisi subitum aliquod consilium invenieris: ita nunc tibi non providenti, nec exputanti tanta instant pericula, quæ quid rationis deprimam ignoro, neque quamvis inde me explicem: neque mihi dierum nostra temeritas jam potest occultari; quæ si non astu cavebuntur, ego aut herum opprimam. An. Quidnam est quod tam perturbatus curris? Ge. Tum solum mihi momentum temporis restat ad deliberandum de hac re. Ecce herum. An. Quidnam hoc malum est? Ge. Quam rem cum resciverit, filium Antiphonem dixisse excorem, quotidie remedium sedandæ ejus iracundiæ reperiam? alloquarne eum? insimulabo? sileam? stimulem? excusem? operam perdam, & verba. Eheu me miserum! præterquam quod mihi metus, tum etiam magna sollicitudo propter Antiphonem: ehu misserum! præ metu mortis: si me venerator, & rescierit illum mihi rei ad eum pertinere,

Ge. NUllus es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium celere repereris:
Ita subitò nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque uti devitem scio, neque quo modo me inde extraham:
Nam non potest celari nostra diutius jam audacia:
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessum dabunt.
An. Quidnam ille commotus venit? *Ge.* tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem est: herus adest? *An.* quid istuc est mali?
Ge. Quod cum audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiæ?
Loquarne? incendam: taceam? instigem: purgem me? laterem lavem.
Eheu me miserum! tum mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:
Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo

Esset

Eſſet, recte ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem ultus iracundiam:
Aliquid convaſaſſem, atque hinc me conjicerem protinùs in pedes.
An. Quam hic fugam aut furtum parat?
Ge. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quâ quæ-rere inſiſtam viâ? 15
Ph. Te nominat. *An.* neſcio quod magnum hoc nuntio exſpecto malum.
Ph. Ah, ſanus ne es?
Ge. Domum ire pergam? ibi plurimum eſt. *Ph.* revocemus hominem. *An.* ſta illico. *Ge.* hem!
Satis pro imperio, quiſquis es. *An.* Geta. *Ge.* ipſe eſt, quem volui obviam.
An. Cedo, quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, verbo expedi. 20
Ge. Faciã. *An.* eloquere. *Ge.* modò apud portũ. *An.* meumne? *Ge.* intellexti. *An.* occidi. *Ph.* hem!
An. Quid agam? *Ph.* quid ais? *Ge.* hujũ patrem vidiſſe me, patruum tuum.
An. Nam quod ego huic non ſubito exitio remedium inveniam miſer?
Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut diſtrahar;
Nulla eſt mihi vita expetenda. *Ge.* ergo iſtæc cum ita ſint, Antipho, 25
Tantò magis te advigilare æquom eſt. *Fortes fortuna adjuvat.*
An. Non ſum apud me. *Ge.* atqui opus eſt nunc, cum maxume, ut ſis, Antipho:
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. *Ph.* hoc verum eſt. *An.* non poſſum immutarier. (foret?
Ge. Quid ſi aliquid gravius tibi nunc faciendum
An. Cum hoc non poſſum, illud minũ poſſem.
Ge. hoc nihil eſt, Phædria: ilicet: 31
Quid conterimus operam fruſtrà, quin abeo?
Ph. & quidem ego. *An.* obſecro:
Quid ſi aſſimulo? ſatin' eſt? *Ge.* garris. *An.* voltum contemplamini, hem,
Satin' ſic eſt? *Ge.* non. *An.* quid ſi ſic? *Ge.* propemodum. *An.* quid ſi ſic? *Ge.* ſat eſt.

mihi utiliter conſuliſſem, & de ſenis iracundia ultionem ſumpſiſſem, aliquid clam ſubripuiſſem, & cum ſarcinulis collegiſſem, atque hinc confeſtim fugam arripuiſſem. An. *Quam hic fugam aut furtum meditatur?* Ge. *Sed ubi Antiphonem invéniam? aut quam viam ad eum quærendum ineo?* Ph. *Te nominat.* An. *Neſcio quod magnum ex hoc nuncio mihi imminet malum.* Ph. *Sanusne es animo?* Ge. *Ad eam noſtras ire pergam? ibi morari ſolet.* Ph. *Revocemus eum.* An. *Hic ſiſte gradum.* Ge *Satis impuriſe loquaris quiſquis es.* An. *Geta.* Ge. *Ipſa quem quærebam occurrit.* An. *Dicito, quid afferas quæſo? atque ſi potes, uno id verbo expone.* Ge. *Faciam.* An. *Enarra.* Ge. *Modo apud portum.* An. *Meumne patrem vidiſti?* Ge. *Intellexti recte.* An. *Interii.* Ge. *Hem!* An. *Quid faciam?* Ph. *Quid dicis, Geta?* Ge. *Hujus patrem, tuum patruum Demiphonem, conſpexiſſe apud portum.* An. *Nam quam medelam huic inopinatæ pernicii nanciſcar infelix ego? Quod ſi eò miſeriarum mea fortuna redigunitur, Phanium, abs te ut avellar, vitam amplius ducendam eſſe non puto.* Ge. *Ergo iſta cum ita contigerint, tanto magis adlaborare te decet. Fortibus fortuna auxiliatur.* An. *Non ſum apud me.* Ge. *Atqui oportet nunc præcipuè, ut apud te ſis, Antipho? nam ſi pater tuus te metuentem animadverterit, ofinabitur te facinus & delictum commiſiſſe.* Ph. *Hoc verum eſt.* An. *Neque naturam transmutare.* Ge. *Quid facires ſi major alia calamitas tibi incideret, & patienda foret?* An. *Cum hoc non poſſum facere, aliud quid difficilius multò minus facere poſſum.* Ge. *Hic Antipho, ô Phædria, puſilli eſt animi, & ad omnia inutilis: exeamus potiùs diſcedamus: quid hic fruſtrà operam conſumimus? ego verò diſcedo.* Ph. *Et ego quoque.* An. *Manete vos oro.* An *Ecquid ſimulo me confidentem eſſe?* Ge. *Nugaris.* An. *Spectate faciem meam. Hem, ſatiſne ſic eſt?* Ge. *Minimè.* An. *Quid ſi ſic me gero?* Ge. *Propè rectè.* An *Quid ſi ſic?* Ge. *Satis nunc eſt.*

ANNOTATIONES.

31. *Quid ſi aſſimulo?*] Hic Antipho actione conatur ſimulare ſe non eſſe timidum, ſed præ-

Hem istuc serva, & verbum verbo, par pari ut
respondeas,
Ne suis te iratus sævidictis protelet. *An.* Scio.
Ge. Ut coactum te esse invitum, lege, judicio:
tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in ultima platea? *An.* ipsus est.
Non possum adesse. *Ge.* ah, quid agis? quò abis,
Antipho? mane.
Mane, inquam. *An.* egomet me novi, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
Ph. Geta, quid nunc fiet? *Ge.* tu jam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hìc nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria.
Ph. Aufer mihi, oportet: quin tu, quid faciam,
impera.
Ge. Meministin olim ut fuerit nostra oratio
In re incipienda ad defendendam noxiam?
Justam illam caussam, facilem, vincibilem, optumam.
Ph. Memini. *Ge.* hem, nunc ipsa ea est opus, aut,
si quid potest.
Meliore, & callidiore. *Ph.* fiet sedulò.
Ge. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hìc ero
Succenturiatus, si quid deficies. *Ph.* age.

Hunc gestum observa, & vehementiam patris in sermone, pari vehementia imitare, & similia verba similibus subjice, ne te ira incitatus atrocibus & asperis suis dictis perturbet. An. *Intelligo.* Ge. *Responde te vi compulsum à lege, judicibus, & prater voluntatem uxorem duxisse. An intelligis? Verum quis hic senex est, quem conspicio in extrema platea parte?* An. *Pater ipse est, non possum hic presens manere.* Ge. *Ah! quid agis? quo abis, Antipho? mane, mane inquam.* An. *Egomet me novi, & culpam meam, qua duo me timidum faciunt. Vobis commendo Phanium, & vitam meam.* Ph. *Geta, quid nunc nobis fiet?* Ge *Tu jam verbis acerbis objurgaberis, ego pendens virgis verberabor, nisi me valde fallit opinio: sed qua modo hic nos Antiphoni præcipimus, ea nosmet ipsos exequi oportet:* Ph. *Mitte hoc verbum oportet, potius mone quod mihi faciendum esse censes: nam sponte & libenter ea faciam.* Ge. *An tenes memoria sermonem quem olim habuistis, cum hanc rem aggressi sumus? nempe defensionem illam, quam invenimus ad culpam excusandam, esse facilem, justam, ad vincendum ideneam, & speciosam.* Po. *Memoria teneo.* Ge. *Hem, nunc ea utendum nobis est, aut si fieri potest alia solertiore, & astutiore.* Ph. *Diligenter id studendum* Ge. *Nunc tu prior patruum Demiphonem aggredere, ego insidiis hic subsidam, suppetias laturus,* Ph. *Eja, age.*

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO. GETA. PHÆDRIA.

De. ITane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?
Nec meum imperium, ac, mitto imperium, non
si multatemmeam
Revereri saltem? non pudere? facinus audax!
ô Geta
Monitor! *Ge.* vix tandem. *De.* quid mihi dicent?
aut quam causam reperient?

De. Itane Antipho tandem nuptias contraxit me non jubente? nec potestatem patriam, sed taceo hanc potestatem, nec saltem indignationem meam subire dubitavit? pudere non affici? ô inceptum, & factum temerarium! ô Geta præceptor, & auctor! Ge. *Pene mei oblitus est, sed tandem meminit.* De *Quid mihi dicent? aut quam excusationem prætexere poterunt, si se purgare conati fuerint? dubito valde, quid afferri sine,*

Demiror,

Demiror. *Ge.* atqui repperi jam: aliud cura. *De.* an hoc dicent mihi?
Invitus fecit: lex coëgit? audio, fateor. *Ge.* placet.
De. Verum ſcientem, tacitum cauſſam tradere adverſariis,
Etiamne id facere lex coëgit? *Ph.* illud durum.
Ge. ego expediam: ſine.
De. Incertum eſt, quid agam, quia præter ſpem, atque incredibile hoc mihi obtigit.
Ita ſum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum inſtituere.
Quamobrem *omnes, cum ſecundæ res ſunt maxume, tum maxume*
Meditari ſecum oportet, quo pacto adverſam ærumnam ferant.
Pericla, damna, exſilia peregre rediens ſemper cogitet,
Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia eſſe hæc, fieri poſſe: ut ne quid animo ſit novum:
Quidquid præter ſpem eveniat, omne id deputare eſſe in lucro.
Ge. O Phædria, incredibile eſt, quanto herum anteeo ſapientia.
Meditata mihi ſunt omnia mea incommoda: herus ſi redierit,
Molendum uſque in piſtrino: vapulandum: habendæ compedes:
Opus ruri faciendum: horum nil quidquam accidet animo novom.
Quidquid præter ſpem eveniet, omne id deputabo eſſe in lucro.
Sed quid hominem ceſſas adire, & blandè in principio alloqui?
De. Mei fratris video filium ire mihi obviam.
Ph. Mi patrue, ſalve. *De.* credo: ſed ubi eſt Antipho?
Ph. Salvom advenire. *De.* credo: hoc reſponde mihi.
Ph. Valet: hîc eſt, ſed ſatin' omnia ex ſententia?
De. Vellem quidem. *Ph.* quid iſtuc? *De.* rogitas, Phædria?
Donas me abſente hîc confeciſtis nuptias:

Ge. Atqui jam invenî, ne ſis de his ſolicitus. De. *Anne hoc mihi reſponſuri ſint: non aliter, ſed nolens feci, lex ad id me adegit? intellige, & aſſentior.* Ge. *Gratum eſt mihi quod dicis.* De. *Verum volentem, nec contradicentem, cauſſa victoriam concedere adverſariis, idne quoque lex facere coëgit?* Ph. *Illud difficile, & moleſtum.* Ge. *Ego explicabo, & planum reddam, quieſce.* De. *Dubium eſt mihi, quid facere debeam: quia contra expectationem, & opinionem meam hoc mihi accidit. Ita ira turbatus ſum, ut nequeam mentem ad deliberandum appellare: quapropter cum proſpera fortuna mecum verſatur maxime, tum maxime unumquemque noſtrum conſiderare oportet, quomodo adverſitates, & miſerias ingruentes ſolaret. Cum ex peregrinatione redit, pericula, damna, exilia ſemper in mente habeat, aut filii facinus aliquod indignum, aut uxorem mortuam eſſe aut filiam in morbum incidiſſe: hæc communia eſſe omnibus, poſſe accidere; ut ne quid horum tanquam novum, ac inſolitum eum occupet: quidquid præter expectationem eveniet, id apponat lucro.* Ge. *O Phædria, credi non poteſt quantò herum anteceda prudentia: omnia mea mala animo præviſa ſunt, cum herus reverſus domum fuerit, verſanda aſſiduè mola in piſtrino, virga aut fuſtes ad vapulandum ſubeundi, compedibus crura conſtringenda, ruris operi enixè incumbendum. Nihil quidquam horum animo improviſum contingat mihi: quidquid præter expectationem eveniet, id apponam lucro. Verum, Phædria, quid cunctaris ad Demiphonem accedere, & blandiis verbis in primo congreſſu eum compellare.* De. *Video Phædriam fratris mei Chremetis filium mihi occurrentem.* Ph. *Mi patrue! ſalve.* De. *Salvus ſis, Phædria: ſed ubi eſt Antipho?* Ph. *Salvum te advenire gaudeo.* De. *Credo: hoc reſponde mihi quod quæro.* Ph. *Bene valet: hic eſt. Sed*

Quid mali contigit? Quæriſne

ſas omnia, ut vis, tibi evenerunt? De. Vellem certe. Ph. *dria? egregiæ vero hic nuptiæ celebraviſtis.*

Ph. Eho, an ea de causa nunc ir tui civilis? Ge. O solertem artificem! De. Egone illi non succenseam? ipsum gestio dari mi in conspectum: nunc sua culpa ut sciat lenem patrem illum factum me esse acerrimum. Ph. Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas. De. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt: unum cognoris, omnes noris. Ph. haud ita est. De. Hic in noxa est, ille ad defendendam caussam adest. Cum ille est, hic præsto est: tradunt operas mutuas. Ge. Prope eorum facta imprudens depinxit senex. De. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud starem, Phædria. Ph. Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit, Ex qua re minus rei foret aut famæ temperans, Non caussam dico, quin, quod meritus sit, ferat: Sed si quis forte malitia fretus sua, Insidias nostræ fecit adolescentiæ, Ac vicit; nostran culpa ea est, an judicum? Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti, Aut propter misericordiam addunt pauperi. Ge. Ni nossem caussam, crederem vera hunc loqui. De. An quisquam judex est, qui possit noscere Tua justa, ubi tute verbum non respondeas Ita ut ille fecit? Ph. functus adolescentuli est Officium liberalis: postquam ad judices Ventum est, non potuit cogitata proloqui: Ita eum tum timidum ibi obstupefecit pudor. Ge. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem? Here, salve; salvom te adveniisse gaudeo, De. Oh! Bone custos, salve; columen verò familiæ, Cui commendavi filium hinc abiens meum. Ge. Jamdudum te omnes nos accusare audio, Immeritò, & me omnium horum immeritissimo.

Ph. Eho, an id succenses nunc illi? Ge. artificem probum! De. Egone illi non succenseam? ipsum gestio 30 Dari mi in conspectum: nunc sua culpa ut sciat Lenem patrem illum factum me esse acerrimum. Ph. Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas. De. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt: Unum cognoris, omnes noris. Ph. haud ita est. 35 De. Hic in noxa est, ille ad defendendam caussam adest. Cum ille est, hic præsto est: tradunt operas mutuas. Ge. Prope eorum facta imprudens depinxit senex. De. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud starem, Phædria. Ph. Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit, 40 Ex qua re minus rei foret aut famæ temperans, Non caussam dico, quin, quod meritus sit, ferat: Sed si quis forte malitia fretus sua, Insidias nostræ fecit adolescentiæ, Ac vicit; nostran culpa ea est, an judicum? 45 Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti, Aut propter misericordiam addunt pauperi. Ge. Ni nossem caussam, crederem vera hunc loqui. De. An quisquam judex est, qui possit noscere Tua justa, ubi tute verbum non respondeas 50 Ita ut ille fecit? Ph. functus adolescentuli est Officium liberalis: postquam ad judices Ventum est, non potuit cogitata proloqui: Ita eum tum timidum ibi obstupefecit pudor. Ge. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem? 55 Here, salve; salvom te adveniisse gaudeo, De. Oh! Bone custos, salve; columen verò familiæ, Cui commendavi filium hinc abiens meum. Ge. Jamdudum te omnes nos accusare audio, Immeritò, & me omnium horum immeritissimo. 60

Ph. Eho, an ea de causa nunc ir tui civilis? Ge. O solertem artificem! De. Egone illi non succenseam? ipsum gestio dari mi in conspectum: nunc sua culpa ut sciat lenem patrem illum factum me esse acerrimum. Ph. Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas. De. Ecce quam similes omnes unanimiter consentiunt: si unum cognoveris, omnes noveris. Ph. Non ita res se habet. De. Hic noxius est, ille ad defendendam noxam paratus adest: operas invicem sibi commodato dant. Ge. Expresse horum facta insciens descripsit senex. De. Nam si hæc non ita se haberent, non starem à partibus Antiphonis, Phædria. Ph. Si verum est, patrue, Antiphonem in se peccasse, ex quo rei familiari damnum aut famæ nominis detrimentum attulerit; non deprecor, quin patiatur quæ dignus sit ferat. Sed si forte aliquis calumniator versutia & fraude innixus suâ, insidiatus est ætati infirmæ nostræ adolescentiæ, & secundum se judicium obtinuit, utrum culpa nobis tribuenda est, an judicibus, qui sæpe odio & invidia impulsi, jus fasque detrahunt locupleti, aut misericordia moti plus æquo attribuunt inopi? Ge. Nisi statuam caussa scirem, vera esse quæ narravit mihi persuaderet. De. Quousquisque judex est, qui scire jus tuum possit, ubi tu ipse ne unum quidem verbum ea defendas ita ut Antipho fecit? Ph. Officium adolescentis ingenui fecit. Postquam in judicio stetit, quæ præmeditatus fuerat ad defensionem, recitare non potuit: ita eum tum meticulosum verecundia sensu & motu privavit. Ge. Laude dignus orator est Phædria, sed nimis tardo quamprimum senem Demiphonem salutare. Here, salvus sis: incolumem te adesse vehementer lætor. De. Ho! egregie custos, & tutor adolescentuli, familiæ vero sustentaculum, cujus fidei proficiscens commendavi filium meum. Ge. Jamdiu ac quotidie accusationes tuas in rei omnes audio injustas in immeritos, atque in me maxime omnium immeritissimum.

Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Servum hominem causſam orare leges non sinunt:
Neque testimonii dictio est. *De.* mitto omnia: addo
Istuc: imprudens timuit adolescens, sino:
Tu servus: verum si cognata est maxume,
Non fuit necesse habere; sed, id quod lex jubet,
Dotem daretis, quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
Ge. Non rario, verùm argentum deerat. *De.* sumeret
Alicunde. *Ge.* alicunde? nihil est dictu faciljus.
De. Postremo, si nullo alio pacto, fœnore.
Ge. Hui! dixti pulchre, si quidem quisquam crederet,
Te vivo, *De.* non, non sic futurum est, non potest,
Egone illam cum illo ut pariar nuptam unum diem?
Nil suave meritum est: hominem commonstrarier
Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
Ge. Nempe Phormionem? *De.* istum patronum mulieris.
Ge. Jam faxo hîc aderit. *De.* Antipho ubi nunc est? *Ph.* foris.
De. Abi, Phædria, eum require, atque adduce huc. *Ph.* eo.
Recta via quidem illuc. *Ge.* nempe ad Pamphilam. *De.* at ego
Deos penatcis hinc salutatum domum
Devortar: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient,
Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

nam quid me in hac causa præstare voluisti tibi? servo homini causas agere leges non permittunt, neque testimonium perhibere. De. Præterea cætera, insuper imprudentia ætatis in sermone hasit timens adolescentulus. Antipho, esto, tu servus testis produci in judicium non potuisti: verum si proxima est cognata, non tamen necesse fuit eam in uxorem accipere: sed id quod lege constitutum est, potuistis dotem ei dare, ut sibi alium virum adjungeret. Propter quam rationem potius egenam omnium rerum ducebat domum? Ge. Non ratio deficiebat, sed argentum. De. Poterat ab aliquo mutuò sumere. Ge. Ab aliquo? nihil est dictu facilius. De. Tamdem si nullo alio modo sumi potuit, saltem sub pignore acciperet. Ge. Hui! scite locutus es, si quidem ullus, te vivo, filio pecuniam mutuam dare vellet. De. Non, non sic res se habebit: istud esse non potest. Egone illam cum illo unum diem nuptam manere sinam? nulla mercat ædes suadeis mihi esse potest ut id patiar, hominem præsentem ipsum volo mihi ostendi, quicum nobis res est, aut indicari ejus domum. Ge. Nempe Phormionem? De. Istum patronum mulieris? Ge. Jam illum accersam. De. Ubi nunc est Antipho? Ph. Foris. De. Abi, Phædria, eum quære, atque huc adduce. Ph. Equidem illuc recta proficiscor. Ge. Nempe ad Pamphilum. De. At ego de via domum divertam, ut Deos penates ob faustum reditum salutem: inde ad forum me conferam, atque aliquot amicos advocatos mihi adjungam, qui mihi præsto sint in hac causa, ne imparatus sim ad disputandum, si Phormio adveniat.

ACTUS II. SCENA I.

PHORMIO. GETA.

Ph. ITane patris ais conspectum veritum hinc abiisse? *Ge.* admodum.

Ph. Phanium relictam solam? *Ge.* sic. *Ph.* & iratum senem?

Ge. Oppidò. *Ph.* ad te summa solum, Phormio, rerum redit:

Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.

Ge. Obsecro te: *Ph.* si rogitabit. *Ge.* in te spes est. *Ph.* eccere,

Quid si reddet? *Ge.* tu impulisti. *Ph.* sic opinor, *Ge.* subveni.

Ph. Cedo senem: jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.

Ge. Quid ages? *Ph.* quid vis? nisi uti maneat Phanium, atque ex crimine hoc

Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?

Ge. O vir fortis, atque amicus! verum hoc sæpe, Phormio,

Vereor, ne istæc fortitudo in nervum erumpat denique. *Ph.* ah.

Non ita est, factum est periclum: jam pedum visa est via.

Quot me censes homines jam deverberasse usque ad necem,

Hospites? tum cives? quo magi' novi, tanto sæpius.

Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mî scriptam dicam?

Ph. *Verumne est quod ais, Antiphonem præmaturo non ausum venire in conspectum patris hinc evasisse?* Ge. *Verum est.* Ph. *Phanium desertam solam remansisse?* Ge. *Sic est.* Ph. *Et Demiphonem iratum commotum?* Ge. *Admodum.* Ph. *Ad te unum, Phormio, tota hæc res spectat: tute hanc intritam apparasti, tibi ergo ea merito jam comedenda est.* Ge. *Oro te, Phormio, hanc rem expedi.* Ph. *Si quæret unde Phanium sit cognata Antiphoni?* Ge. *Omnis rei gerendæ spes in te sita est.* Ph *Ecce responsum paratum habeo. Quid si se dicat redditurum puellam?* Ge. *Tu nos ad has nuptias impulisti.* Ph. *Sic arbitror persuadendum seni, ut cognatam esse credat.* Ge. *Subsidium affers.* Ph *Sistu modo senem ad disceptandum: jam præcepi animo, & commentus sum omnia argumenta.* Ge. *Quid efficies?* Ph *Quid vis efficiam, nisi ut Phanium maneat cum Antiphone, nec expellatur, ut Antiphonem culpâ absolvam, atque in me omnem iram senis conferam.* Ge. *O Phormio, quam vir fortis, atque amicus es? verum sæpe metuo ne tanta audacia nobis exitium afferat, ita ut in vincula conjiciamur.* Ph. *Ah, non fiet. Experimentum jam feci, vestigia quibus insistam nota sunt. Quot jam me putas homines cecidisse usque ad mortem, hospites, cives? quo magis experientiâ edoctus sum, eo sæpius id feci. Dic mihi, quæso, an unquam audivisti injuriarum nomine me in jus vocatum esse?*

ANNOTATIONES.

4. *Tute hoc intristi*] Proverbium est aptum Phormioni Parasito. Intrita Donato est moretum, genus libi ex farina, lacte, vino, caseo atque herbis confectum, ab interendo, quod hæc in mortario terantur. Dictum proverbialiter hoc sensu: per te hoc factum est, quid, quid ergo hinc evenerit, in te redundabit.

Ge. Qui

Ge. Quî istuc? Ph. quia *non rete accipitri tenditur, neque milvio,*
Qui male faciunt nobis: illis qui nil faciunt tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Aliis aliunde est periclum, unde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse: dices, ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt, mea quidem sententia,
Pro maleficio si beneficium summum nolunt red-
Ge. Non pote sati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
Ph. Imo enim nemo sati' pro merito gratiam Regi refert.
Tene asymbolum venire, unctum atque lautum à balneis,
Otiosum ab animo; cum ille & cura, & sumptis absumitur,
Dum tibi sit, quod placeat, ille ringitur, tu rideas;
Prior bibas, prior decumbas; cœna dubia apponitur.
Ge. Quid istuc verbi est? Ph. ubi tu dubites, quid sumas potissimum.
Hæc, quum rationem ineas quam sint suavia, & quam cara sint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præsentem Deum?
Ge. Senex adest, vide quid agas: prima coitio est acerrima:
Si eam sustinetis, post illa jam, ut lubet, ludas licet.

Ge. Quamobrem? Ph. *Quia retia non tenduntur accipitri & milvio, qui nobis nocere solent: tenduntur vero illis avibus quæ nobis non nocent. Illæ si capiantur, in cibum prosunt: in illis nulla posita est utilitas. Sic aliud aliis, à quibus aliquid extorqueri potest, instat periculum: at mihi sciunt nihil esse rei propter quam insidientur. At enim dices mihi, damnatum te, & addictum sibi à judicibus in domum suam trahent, ut ipsis in vinculis serviam: at sciunt me edacem, idcirco alere nolunt, ut jubentur lege: & quidem sapienter faciunt, ut mihi videtur, si benefacere mihi nolunt, qui ipsis maleferi. Ge. Antipho nulla ex parte referendo gratiam, tuis in eum meritis satisfacere potest. Ph. Contra ego sentio, nemo Regis beneficia ullis officiis paribus æquare valet. Quid commodius & gratius esse potest, quam sine sumptu, sine symbolo ad cœnam venire, nihil solvere, unguentis oderatis delibutum, atque è balneis lotum, & nitidum, animo à curis libero, atque hilari, cum illa felicitudine, impensis pecuniarum consumitur, dum tibi apparat deliciosa & jucunda, ille tacitus sibi machatur, ut tu delicieris, prior bibas, prior mensa accumbas; cœna dubia apponitur.* Ge. *Quale istud verbum est?* Ph. *Quo tot variis epulis instructa est, ut incertum tibi sit quas eligas maxime. Hæc cum serio tecum reputes, non tunc arbitraris omnino Deum faventem & propitium, qui hæc tribuit?* Ge. *Ecce tibi senex, vide quid acturus sis. Primus congressus est vehemens valde; si hunc patiaris, post illa, reliquum, ludicra tantum erit exercitio.*

ANNOTATIONES.

24. *Gratiam Regi refert.*] Regem suum Parasiti appellabant eum, à quo alebantur.

31. *Præsentem Deum.*] Quia Deus omnium bonorum auctor est. Præsens est propitius, favens, beneficus, quia qui præsens est cum invocatur nobis, citius auxiliatur quam qui absens est. Virgilius Ecloga 1.

Quid facerem? neque servitio me exire licebat,
Nec tam præsentes alibi cognoscere divos.

32. *Prima coitio est acerrima.*] Translatio est à prælio. Nam & congredi, & coire dicuntur. Prima coitio, *le premier choc*: Ang. the first Onset, cum prælium committitur.

ACTUS II. SCENA II.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

De. EN unquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam injuriam, quam hæc est mihi?
Adeste quæso. *Ge.* iratus est. *Ph.* quin tu hoc age, ſt.
Jam ego hunc agitabo: prô Deûm immortalium!
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? *Ge.* negat. 6
Ph. Neque ejus patrem se scire qui fuerit? *Ge.* negat.
De. Ipsum esse opinor, de quo agebam: sequimini.
Ph. Nec Stilphonem ipsum scire qui fuerit? *Ge.* negat.
Ph. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens, 10
Negligitur ipsa; *vide avaritia quid facit.*
Ge. Si herum insimulabis avaritiæ, male audies.
De. O audaciâ! etiam me ultro accusatu advenit?
Ph. Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo jam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri fere 16
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum.
At quem virum? quem ego viderim in vita optumum. 20
Ge. Videas te, atque illum, ut narras. *Ph.* abi in malam crucem:
Nam, ni ita eum existumassem, nunquam tam graveis
Ob hanc inimicitias caperem in vestram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
Ge. Pergin' hero absenti male loqui, impurissime?
Ph. Dignum autem hoc illo est. *Ge.* ain' tandem, carcer? *De.* Geta. 26

De. En unquam vidistis ullum hominem, majori injuriæ affectum fuisse, quam ego nunc sum? irasci quæso. *Ge.* Ira impulsus est. *Ph.* Quin taces, ſt. Jam ego hunc acerrime commovebo. Proh Deûm immortalium fidem! negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho? hanc Demipho negat esse cognatam. *Ge.* Negat. *Ph.* Sequ neſcire ait qui fuerit ejus pater. *Ge.* Negat se scire. *De.* Hunc hominem esse arbitror, de quo serme mihi erat: sequimini. *Ph.* Negat quoque se Stilphonem ipsum cognovisse? *Ge.* Negat. *Ph.* Quia virgo misera inops relicta est, pater ejus ignorare fingitur, contemnitur ipsa: vide quid non cogit hominis avaritia facere. *Ge.* Si herum falsò incusabis avaritiæ, male audies, & falsiloquus abimaberis. *De.* O confidentiam inauditam! etiam consultò me accusaturus huc venit? *Ph.* Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam. habeo cur irascar adolescenti. Antiphoni, si Stilphonem Rhamii patrem parum cognoverat, quoniam jam ille erat ve grandior erat, quam ut Antiphoni sat notus esse posset, pauper, qui labore rustico, atque egena victum quærebat, ruri pene semper habitabat, ibi agrum a nostro patre conductum arabat: sæpe interea mihi senex ille referebat, hunc Demiphonem cognatum suum ipsum despicere ac spernere: at quem virum! omnium quos viderim, vitâ, & moribus optimum. *Ge.* Hæc quando te ſt ille narras, tibi sunt curo, quid ad nos? *Ph.* Abi in malam crucem; nam nisi talem eum sensissem esse, nunquam tam molestas inimicitias contra familiam vestram, quam is Demipho nunc tam vili facit, suscepissem. *Ge.* Perseverasne hero Demiphoni absenti maledicere, sceleſtissime? *Ph.* His maledictis ille dignus est. *Ge.* Aisne illum his dignum esse maledictis, ô homo, carcere perpetuo dignissime? *De.* Geta.

Ge. Bo;

Ge. Bonorum exterior, legum contortor. *De.* Geta.
Ph. Responde. *Ge.* quis homo est? ehem. *De.*
tace. *Ge.* absenti tibi
Te indignas, seque dignas contumelias
Nunquam cessavit dicere hodie. *De.* ohe, desine.
Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum? explana mihi,
Et quî cognatum me sibi esse diceret?
Ph. Proinde expiscare, quasi non nosses. *De.* nosse-
sem? *Ph.* ita.
De. Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.
Ph. Eho! tu' sobrinum tuum non noras? *De.* enecas:
Dic nomen. *Ph.* nomen? maxume. *De.* quid nunc taces?
Ph. Perii hercle, nomen perdidi. *De.* hem, quid ais? *Ph.* Geta,
Si meministi id quod olim dicti est, subjice: hem,
Non dico: quasi non noris, tentatum advenis.
De. Egon' autem tento? *Ge.* Stilpho. *Ph.* atque adeo, quid mea?
Stilpho est. *De.* quem dixti? *Ph.* Stilphonem, inquam, noveras?
De. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine. *Ph.* itane? non te horum puder?
At si talentûm rem reliquisset decem;
De. Dii tibi male faciant. *Ph.* primus esses memoriter
Progeniem vostram usque ab avo, atque atavo proferens.
De. Ita ut dicis: ego tum si advenissem, quî mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face,
Cedo, quî est cognata? *Ge.* herus noster, recte: heus tu cave.
Ph. Dilucide expedivi, quibus me oportuit
Judicibus: tum, id si falsum fuerat, filius
Cur non refellit? *De.* filium narras mihi?

Ge. Bonorum raptor, legum perturbator, & corruptor. De. *Geta.* Ph. *Respondè.* Ge. *Quis me vocat? ehem.* De. *Sile.* Ge. *Hic homo non desivit hodie absenti tibi convitia tua indigna, ipso vero tabulame digna, contumeliose facere.* De. *Obi, jam satis est, loqui desine, Geta. Adolescens, primum hoc abs te, pace tua petitum, si tibi gratum esse potest, mihi ut respondeas: indicia mihi, quis fuit homo ille, quem ais amicum tibi fuisse: manifesta hoc mihi, & qui me sibi cognatione junctum esse diceret.* Ph. *Perinde percontaris de cognato illo tuo, quasi eum non noviſſes.* De. *Ego noviſſem?* Ph. *Etiam.* De. *Ego me nego illum cognovisse: tu qui dicis, & asseris, in memoriam revoca.* Ph. *Eho, sobrinum tuum non cognoscebas?* De. *Quam gravis & molestus es! dic nomen.* Ph. *Nomen?* ita. De. *Quid nunc taces?* Ph. *Occidi: nomen excidit è memoriâ.* De. *Hem! quid dicis?* Ph. *Geta, si memini quid modò referebas memoriâ tuâ, suggere. Hem! non dicam nomen, quid quæris. Huc venisti me circumventum, simulans te ignorare.* De. *Egone autem te circumvenio?* Ge. *Stilpho nomen est, quod quæritur.* Ph. *At quid mea interest? Stilpho est.* De. *Quomodo dixisti?* Ph. *Stilpho, inquam, nonne audisti?* De. *Negat mihi notum esse, neque ullus fuit ex meis cognatis hic nominis.* Ph. *Itane? non te hoc negare pudet? at si minimum reliquisses bonæ, decem talenta ajunt?* De. *Dii te perdant.* Ph. *Primum omnium memoriter omne genus vestrum, omnem familiam vestram, usque ab avo, atque atavo recitares.* De. *Verum dicis. Ego tum si venissem, quomodo mihi cognationem junctam esset puella illa cognovissem, ut hunc similiter faceret, die quo gradu sit cognata.* Ge. *Eugè, herus noster, vecte dixisti. Heus tu cave tibi, Phormio.* Ph. *Clare cur filius tuus non refutavit? dilucidè judicibus, qui de hac causâ cognoscebant: tum si falsa dixi,* De. *Filium meum commemoras?*

ANNOTATIONES.

37] *Sobrinum tuum.*] Sobrini sunt consobrinorum filii.

Cujus de ſtultitia dici, ut dignum eſt, non poteſt.
Ph. At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi, 56
Judicium de eadem cauſſa iterum ut reddant tibi:
Quandoquidem ſolus regnas, & ſoli licet
Hîc de eadem cauſſa bis judicium adipiſcier.
De. Etſi facta mihi injuria eſt, veruntamen 60
Potius quam lites ſecter, aut quam te audiam,
Iridem ut cognata ſi ſit, id quod lex jubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
Ph. Ha, ha, hæ, homo ſuavis! *De.* quid eſt? num
iniquom poſtulo?
Anne hoc quidem ego adipiſcar, quod jus publi-
cum eſt? 65
Ph. Itane tandem, quæſo? ubi abuſu' ſis,
Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere; an,
Ut ne quid turpe civis in ſe admitteret
Propter egeſtatem, proxumo juſſa eſt dari,
Ut cum uno ætatem degeret? quod tu veras. 70
De. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quam
ob rem? *Ph.* ohe,
Actum, aiunt, *ne agas*. *De.* non agam? imò haud
deſinam,
Donec perfecero hoc. *Ph.* ineptis. *De.* ſine modò.
Ph. Poſtremo tecum nihil rei nobis, Demipho, eſt:
Tuus eſt damnatus gnatus, non tu: nam tua 75
Præterierat jam ad ducendum ætas. *De.* om-
nia hæc
Illum purato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum uxore hac ipſum prohibebo
domo.
Ge. Iratus eſt. *Ph.* tute idem melius feceris:
De. Itane es paratus facere me advorſum omnia,
Infelix? *Ph.* metuit nos, tametſi ſedulò 81
Diſſimulat. *Ge.* bene habent tibi principia. *Ph.*
quin quod eſt
Ferundum fers? tuis dignum factis feceris,
Ut amici inter nos ſimus. *De.* egon' tuam expetam

qui ſtultior eſt, quàm dici poſſit. Ph. *At tu, qui tibi plus aliis ſapere videris, magiſtratus conveni, ut iterum de eadem cauſſa agas, quandoquidem hic Athenis regnum ſolus vis poſſidere, & ſoli conceſſum eſt, lite ſemel terminata, bis jure experiri.* De. *Quamvis ab iniqua judicum ſententiâ injuriam acceperim, tamen potius quam litibus vacem, aut tecum contendam, cum lege conſtitutum ſit cognata verba proximo ut nubat, vel ſi ille noluerit eam ducere uxorem dotem præbeat, hanc abduce, & quinque minas accipe.* Ph. *Ha, ha, he, homo jucundus es, & feſtivus.* De. *Quid tibi eſt? anne hoc quidem obtinebo, ut jure, quod publicum eſt mihi uti liceat?* Ph. *Quid? eodo, lecto imperas, ubi virginem ingenuam violaveris, & cum ea conſuetudinem habueris quaſi cum meretrice, ei pecuniam pro meritorio quaſtu dare atque eam ſic dimittere? an non potius jubet, proximo eam in uxorem dari, ut ne civis Attica probrum aliquod in ſe committeret inopiâ coacta, atque cum unico viro vitam tranſigeret? quod tu prohibes.* De. *Ita lex jubet quidem eam proximo dari uxorem: at nos unde proximi ei ſumus, aut qua ratione?* Ph. *Obe, ne quod ſemel actum eſt, ut vulgo dici ſolet, iterum agas.* De. *Non agam: imo non deſiſam, donec felicem finem huic rei impoſuero.* Ph. *Deliras.* De. *Sine modo me facere.* Ph. *Poſtremo nihil rei nobis eſt tecum, Demipho, tuus filius, non tu, condemnatus eſt: nam ſenior jam eras quam ut uxorem duceres.* De. *Omnia hæc quæ dico, puta tibi ad Antiphonem filio dici, aut ſi diſſentiat, hæc quidem cum uxore ipſum adibus meis ſubmovebo.* Ge. *Iratus commotus hæc dicit.* Ph. *Tu ipſe meliora facies quam quæ minaris.* De. *Itane tu induſtria te comparaſti, ut mihi moleſtias omnes exhiberes, improbe?* Ph. *Hic Demiphonem timet nos, licet aliud pro ſe ferat.* Ge. *Hæc initia feliciter ſuccedunt tibi.* Ph. *Quin potius iſtud æquo animo feras, quod neceſſaria tibi ſerendum eſt: ſic rem prudentia tua dignam feceris, ut ab hac lite amici diſcedamus.* De. *Egone tuam amicitiam affectem.*

ANNOTATIONES.

58. *Solus regnas.*] Id eſt, regnare vis, ſtare judicum ſententia recuſas.

81. *Metuit nos.*] Tacitè hæc Phormio Getæ dicit.

Amici-

Amicitiam; aut te viſum, aut auditum velim?
Ph. Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam
Senectutem oblecter: reſpice ætatem tuam.
De. Te oblectet: tibi habe. *Ph.* minue vero iram.
De. hoc age:
Satis jam verborum eſt; niſi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio.
Ph. Si tu illam attigeris ſecùs quàm dignum eſt liberam.
Dicam impingam tibi grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. *Ge.* intelligo.

aut te aſpicere, aut audire alias? Ph. Si cum ea concordaveris agas, multa delectamenta ſenili tuæ ætati afferet. Conſidera, quæſo, annos tuos. De. Te ipſum potius delectat: tibi eam poſſide. Ph. Modarare, quæſo, iracundiam. De. Tandem nihil opus eſt pluribus verbis. Niſi illico hanc Phanium abducas, ego illam expellam: dixi, Phormio. Ph. Si tu illam aliter, quàm ingenuam, & civem attigeris tamnumquam, actionem contra te gravem intendam: dixi, Demipho. Si quod opus me habueris, domo me continebo. Ge, Intelligo.

ANNOTATIONES.

90. *Dixi.*] Hoc verbo utebantur perorata cauſa: ſed hîc minantis eſt: hanc comminationem, & ferocitatem Demiphonis, imitatus eſt eodem verbo Phormio.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS. CRITO.

De. QUanta me cura & ſolicitudine afficit
Gnatus, qui me & ſe hiſce impedivit nuptiis!
Neque mî in conſpectum prodit; ut ſaltem ſciam
Quid de hac re dicat, quidve ſit ſententiæ.
Abi tu, viſe, redieritne jam, an nondum, domum.
Ge. Eo. *De.* videris quo in loco res hæc ſiet.
Quid ago? dic, Hegio. *He.* ego? Cratinum cenſeo,
Si tibi videtur. *De.* dic, Cratine. *Cra.* mene vis?
De. Te. *Cra.* ego, quæ in rem tuam ſint, ea velim facias: mihi
Sic hoc videtur: quod te abſente hic filius
Egit reſtitui in integrum æquom eſt, & bonum:
Et id impetrabis: dixi. *De.* dic nunc, Hegio.
He. Ego ſedulo hunc dixiſſe credo: verum ita eſt,
Quot homines, tot ſententiæ: ſuus cuique mos:
Mihi non videtur, quod ſit factum legibus,

De. Quanta me inquietudine animi, & anxietate filius meus agitat, qui me & ſe his implicuit nuptiis, neque in conſpectum meum venit, ut ſaltem ab eo diſcam, quid de hac re dicat, quidve ſentiat. Abi tu, Geta: viſa redieritne, an nondum domum. Ge. Eo viſum. De. Videtis in quo ſtatu hæc res ſita ſit: Quid mihi agendum eſt? Hegio, quid cenſes? He. Ego cenſeo Cratinum prius ſententiam dicere debere, ſi tibi videtur. De. Dic, Cratine. Cra. Mene vis loqui? De. Te volo. Cra. Ego quæ tuis rationibus conducant, ea cupio, ut agas. Sic ego cenſeo, ea quæ abſentia tua tempore filius tuus fecit, in integrum reſtitui poſſe & debere, & id a magiſtratu obtinebis. Dixi. De. Dic nunc, Hegio. He. Ego Cratinum ex animi ſententia dixiſſe puto: verum ita eſt quod vulgo aiunt, quot homines, tot ſententiæ. Suus cuique opinio ſingularis eſt. Ego non opinor quæ legibus decreta ſunt,

ANNOTATIONES.

11. *Reſtitui in integrum.*] Prætor hominibus lapſis, vel circumſcriptis ſubveniebat, ii quis metu, vel fraude, ſive ætate, ſive abſentia, in captionem, & damnum incideret: nam quæ facta erant, reſcindebantur. Reſtituere in integrum, Gallicè *relever*, Angl. to relieve.

Reſcinde

Rescindi posse: & turpe inceptum est. *De.* dic, Crito.

Cri. Ego amplius deliberandum censeo,
Res magna est. *He.* nunquid nos vis? *De.* fecistis probe:
Incertior sum multo, quam dudum. *Ge.* negant
Rediisse. *De.* frater est expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hâc re consilium, id sequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
Ge. At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta
hîc sint, sciat.
Sed eccũ ipsum video in tempore huc se recipere.

illi posse, nec honestum esse id facere. De. Dic, Crito. Cr. Mihi videtur de re dictius consilii quidem esse. Res magna est. He. Num quid est aliud, quod nos velis, priusquam abimus? De. Fecistis probe officium: multò magis in incerto sumus postea, quàm paulò ante fuit. Ge. Dicebant nequam Antiphonem vidisse. De. Fratrem Chremetem oportuit me opperiri, qui mihi consilium de re dubiâ, id sequar. Percontatum ibo quid portum, quo tempore veliturus sit. Ge. Atqui Antiphonem investigabo, ut quæ acta sint à me audiat. Sed ecce, eum ipsum video oppertune huc se conferre.

ANNOTATIONES.

17. *Amplius deliberandum censeo.*] Ampliare est protrahere, differre, hinc vox etiam ad judicia pertinebat: ut cùm reus ampliare dicitur, quod tum fiebat, cùm causa judicibus non satis erat probata; nam apud Romanos, si causa obscurior esset, amplius pronunciabatur à judicibus, qui duabus his literis N. L. (id est, Non liquet) significabant sibi non liquere, quid statuendum esset, causamque denuò esse dicendam. Ad ampliationem hinc verba textus alludunt.

18. *Nunquid nos vis?*] Abiturientium est formula quasi dicat, Nunquid aliud est quod nos velis, priusquam abimus?

22. *Quoad se recipiat.*] Id est, quando rediturus sit. Sic supra: *finem quoad expectatis vestrum?*

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

An. Certe, Antipho, multis rationibus cum isto animo vitio dandum tibi. Itane hinc discessisti, & salutem tuam alii defendendam tradidisti? aliosne tibi res de quâ nunc agitur, putavisti melius perspecturos? nam cætera qualiacunque essent, Phanio, ut quæ nunc in tuis es ædibus, prospicere tamen debuisti, ne quid, illi quod fidei tua se credidit, amitti acciperet tui? jam nunc infelicis bona spesque à te una pendent. Ge. Profectò, here, nos jam pridem te, quod hinc abieras, accusavimus. An. Te ipsum quærebam. Ge. Sed propter absentiam tuam nihilo magis animum remisimus.

An. ENimverò, Antipho, multis modis cum istoc animo vituperandus es.
Itane te hinc abiisse, & vitam tutandam dedisse aliis tuam?
Alios tuam rem credidisti, quam tete, animadversuros magis?
Nam utut erant alia, illi certe consuleres, quæ nunc tibi domi est;
Ne quid propter tuam fidem decepta paterentur mali:
Cujus nunc miseræ spes opesque sunt in te uno omnes sitæ.
Ge. Equidem, here, nos jamdudum hic te absentem incusamus, qui abieris.
An. Te ipsum quærebam. *Ge.* sed ea causa nihilo magis defecimus.

An. Loquere,

An. Loquere, obsecro, quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?
Nunquid patri subolet? *Ge.* Nil etiam. *An.* ecquid spei porro est? *Ge.* nescio. *An.* ah!
Ge. Nisi Phædria haud cessavit pro te enim. *An.* nihil fecit novi.
Ge. Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum hominem præbuit.
An. Quid is fecit? *Ge.* confutavit verbis admodum iratum senem.
An. Heu Phormio. *Ge.* ego, quod potui porro. *An.* mi Geta, omnes vos amo.
Ge. Sic sese habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res est,
Mansurusque patruum pater est, dum huc advenias. *An.* quid eum? *Ge.* aiebat,
De ejus consilio velle sese facere, quod ad rem attinet.
An. Quantus metus est mihi, venire huc salvom nunc patruum, Geta.
Nam ut audio, per unam ejus aut vivam, aut moriar sententiam.
Ge. Phædria tibi adest. *An.* ubinam? *Ge.* eccum ab sua palæstra exit foras.

An. Dic mihi, quæso, in quem locum devenerunt res, & fortunæ meæ? Numquid pater suspicatus est eum illusisse suum Phormionem, & ex compacto vi cessisse dicendi causa? Ge. Nihil etiam. An. Ecquid spei ulterius est? Ge. Nescio: nisi quod Phædria non desiit mihi rei tuæ curare. An. Nihil fecit, nisi quod solet. Ge. Tum etiam Phormio pariter in hac re ac ad nuptias pertinuit, fortem virum, & diligentem, ut in aliis rebus, se gessit. An. Quid is fecit? Ge. Convicio verbis Demiphonem tuum patrem vehementer ira compulsum. An. Euge, Phormio, pergè facere ut cœpisti. Ge. Ego porrò autem fici quod potui. An. Mi Geta, omnes vos amo de et officiis. Ge. Hæc modo principium rei successit: res adhuc integra est, & tuta. Pater expectaturus est patruum tuum, dum huc veniat. An. Quare pater Chremetem patruum expectaturus est? Ge. Quia, ut aiebat, velle se gerere in re ad matrimonium tuum pertinente, prout ille suadebit. An. Quantopere metuo reditum patrui, ut salvus ad suos redeat: nam ex ejus sententia. An. Ubinam est? Ge. Ecce enim,

ut audio, mihi mors aut vita veniet. Ge. *Phædria ad te accedit.* An. *Ubinam est?* Ge. *Ecce enim, à sua palæstrâ prodit.*

ANNOTATIONES.

11. *Nisi Phædria.*] Linacer Græcismum esse ait, *nisi* pro *sed.*

20. *Eccum à sua palæstra.*] Quod Phædria in domo amicæ assidue versetur, quemadmodum pugil, aut athleta in Palæstra, quæ est locus ubi luctatores nudi, & oleo quondam perfusi luctabantur.

ACTUS III. SCENA II.

PHÆDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

Ph. DOrio, audi obsecro, *Do.* non audio. *Ph.* parumper. *Do.* quin omitte me.
Ph. Audi quod dicam. *Do.* at enim tædet jam audire eadem millies.
Ph. At nunc dicam, quod lubenter audies. *Do.* loquere, audio.
Ph. Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quo nunc abis?

Ph. Dorio, audi, obsecro, &c. Do. *Non audio.* Ph. *Audi paulisper.* Do. *Quin, sine hoc ire.* Ph. *Audi quod dicam.* Do. *At piget me eadem millies repetita audire.* Ph. *At nunc dicam, quod tibi auditu jucundum sit.* Do. *Loquere, audio.* Ph. *An non possum precibus à te impetrare, ut expectes hos tres dies?*

Do. Mirabar,

Do. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres novi.
An. Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti.
Ge. idem ego metuo.
Ph. Non mihi credis? Do. hariolare. Ph. sin fidem do. Do. fabulæ.
Ph. Fœneratum istuc beneficium tibi pulcre dices.
Do. logi.
Ph. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. De. somnia.
Ph. Experire, non est longum. Do. *cantilenam eandem canis.*
Ph. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus. Do. garri modo.
Ph. Adeon' ingenio esse te duro atque inexorabili,
Ut neque misericordia, neque precibus molliri queas? (rem, Phædria,
Do. Adeon' te esse incogitantem atque impuden-
Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratiis?
An. Miseritum est. Ph. hei veris vincor. Ge. quam similis uterque est sui!
Ph. Neque, alia Antipho cum occupatus esset solicitudine,
Tum esse hoc mî objectum malum? An. ah, quid istuc autem est, Phædria?
Ph. O fortunatissime Antipho. An. egone? Ph. cui quod amas domi est;
Nec cum huju' modi unquam usu venit ut conflictares malo.
An. Mihin' domi'st: immo id quod aiunt, *auribus teneo lupum:*
Nam neque quò amittam, à me invenio, neque uti retineam, scio.
Do. Ipsum istuc mihi in hoc est. An. eja, ne parum leno fies.
Nam quid hic confecit? Ph. Hiccine? quòd homo inhumanissimus,
Pamphilam meam vendidit. Ge. quid? vendidit?
An. ain, vendidit?
Ph. Vendidit. Do. quam indignum facinus, ancillam ære emptam suo.
Ph. Nequeo exorare, ut me maneat, & illo cum ut mutet fidem,

Do. *Mirum erat, si tu mihi quidquam novi fermonis proponeres.* An. *Hei, vereor ne leno aliquid mali in caput suum arcessat.* Ge. *Idem ego timeo.* Ph. *Dorio, an non mihi fidem habes?* Do. *Recte conjectas me scilicet tibi eadem centies promittenti nequicquam credere.* Ph. *Sin fidem obligo?* Do. *Mendacia.* Ph. *Duplo famore compensatum istud tibi beneficium tute fateberis.* Do *Mera verba fine re.* Ph. *Crede mihi, lataberis te feciſſe: per Herculem, verum tibi dico.* De. *Inania & falſa.* Ph. *Fac experimentum: id brevis eſt temporis.* Do. *Idem ſemper mihi repetis* Ph. *Tu mihi cognatus, tu pater, tu amicus.* Do. *Perge inepta garriendo nos enecare.* Ph. *Adeone tu ingenio aſpero. & implacabili ſis, ut neque miſericordia, neque precibus leniri, & flecti poſſis?* Do. *Adeone, Phædria ſis inconſideratus, & invereciundus, ut ornatis & comptis verbis me decipere, & virginem, quæ mea eſt, mihi capere gratis conere?* An. *Phædria miſeret me.* Ph. *Hei, vera ſunt, quæ dicit, & his cedere cogor.* Ge. *Quam uterque Phædria & Dorio, ſunt ſimiles ſui! nam ut ille amator perditus eſt, ita hic avarus ſordidus.* Ph. *Atque illud quoque mihi graviſſimum eſt hoc malum mihi tum potiſſimum advenisſe, cum Antipho non diſſimili cura, & moleſtia premeretur.* An. *At quid iſtud autem eſt, Phædria?* Ph. *O fortunatiſſime Antipho!* An. *Egone?* Ph. *Qui amicam duxiſti & uxorem domi poſſides; nec opus unquam fuit cum hujuſmodi malo pugnare.* An. *Mihi domi amicam poſſideo? quinimo, quod vulgo dicitur, auribus teneo lupum: nam neque quomodo eam à me demittam reperio, neque ut mihi ſervare poſſim ſcio.* Do. *Similis res mihi contigit cum Phædriâ.* An. *Cave ne parum te lenonem præſtes. Quod vero negotium hic Dorio perfecit?* Ph. *Hiccine quid geſſerit, quæſo! quod homo crudeliſſimus poſſit facere: amicam meam Pamphilam vendidit.* Ge. *Quid? vendidit?* An. *Itane? vendidit?* Ph *Vendidit.* Do. *Quam iſtud grande ſcelus eſt ſcilicet, Dorionem vendidiſſe ſervum quam pecunia ſua acquiſierit?* Ph. *Non poſſum ab eo impetrare, ut hos tres dies expectet me, & fidem*

Triduum hoc, dum id, quod est promissum ab amicis, argentum aufero.
Si non tum dedero, unam præterea horam ne opperiris.
Do. Obsundis. *An.* haud longum est quod orat, Dorio: exorer, sine:
Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.
Do. Verba istæc sunt. *An.* Pamphilamne hac urbe privari sines?
Tum tu præterea horunc' amorem distrahi poterin' pati?
Do. Neque ego, neque tu. *Ge. Dii tibi omnes id, quod es dignus, duint.*
Do. Ego te complureis advorsùm ingenium meum menses tuli
Pollicitantem, & nil ferentem, flentem: nunc contra omnia hæc
Reperiri qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.
An. Certe hercle, ego saris si commemini, tibi quidem est olim dies,
Quam ad dares huic, præstituta. *Ph.* factum. *Do.* num ego istuc nego?
An. Jamne ea præterit? *Do.* non, verùm ei hæc antecessit. *An.* non pudet
Vanitatis? *Do.* minime, dum ob rem. *Ge.* sterquilinium. *Ph.* Dorio,
Itane tandem facere oportet? *Do.* Sic sum: si placeo, utere.
An. Siccine hunc decipis? *Do.* imo enimvero, Antipho, hic me decipit:
Nam hic me hujusmodi sciebat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed utut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi (dria.
Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris Phæ-
Mea lege utar, ut potior sit, qui prior ad dandum est. Vale.

fallat discedens à venditore, dum pecunia mihi ab amicis numeretur. Si tamen non dedero, ne uni-us quidem horæ spatium opperiatur præterea. Do. Diuendo tot hos dedam aureorum examina mihi? An. Medium tempus perfulget eripiendi eam, Dorio. Ipse hujus gratiam duplicaverit. Do. Hæc omnia fama prædicet. An. Nam Pamphilum hanc urbe cessantem tam dura constantiæ? facere quoquo horum amorem maximum divulsi pati poterit? Do. Neque ego, neque tu patiemur. Ge. Dii te perdant, ut mereris es. Do. Phædria, ego te tam plurimis mensibus veteri & respuenti promissa omnia solum, & nihil pecunia offerentem, sed falsa lacrymas effundentem: nunc alium contra reperiri multo dissimilem tui, qui sine dare, non cera promittere fraudi, & fuco. Cuiilibet qui plus pollicetur, quam ut. An. Equidem, si ego satis recordor, dicenti certe dies fuit olim, ad quam Pamphilam Phædriæ traderes. Ph. Ita est. Do. Num ego infitior? An. Præterlapsa est? Do. Non, sed hanc diem, quæ complacerem inveni, eam, quæ præsens fuit, anticipavit repræsentatione pecuniæ. An. Non pudet effudisse de vanitate fidei & perfidia? Do. Minime damnande lacrum sed ciam. Ge. Sterquilinium exoratu-lem. Ph. Itane tandem id decet? Do. Sic à natura comparatus sum, si gratus sum, ma utere. An. Siccine hunc fallis? Do. Quin potius certe hic Antipho, Phædriæ me fallit: nam ille hujusmodi ingenii me esse non ignorabat, hunc ego aliter factum esse putavi: itaque, iste me fefellit: ego verecundum modo, ut ante fui, non sum, sed utcunque res fert, ferendum, hoc facio. Si constitui: mihi, cui Pamphilam vendidi, argentum se mihi cras daturum promisit, si is, Phædria, prius quæro ille, mihi dederit, jure non uti ea licitum.

potior ille mihi solet esse, qui prior ad dandum venit.) Vale.

ANNOTATIONES.

35. *Neque ego, neque tu.*] Irrisens id ait Dorio. Hoc autem sibi vult, magnopere scilicet ego & tu afficiemur hac amoris distractione, neque eam poterimus pati.

ACTUS III. SCENA III.

PHÆDRIA. ANTIPHO. GETA.

Ph. *Quid faciam? unde ego tam cito huic Dorioni ſummam triginta minarum ſumam infelix, qui nihil habeo, & minus quam nihil? quod ſi hic potuiſſet nunc oratione flecti, & ſuaderi, triduum hoc, quod poſtulabam, ut expectaret, hac pecunia mihi promiſſa erat ab amicis.* An. *Siccine, Geta, hunc ſinemus eo miſeria redigi, qui me pridem, ut dixiſti, tam humane, & benigne juveris præſto mihi fuerit? Quin quum opus is habet potius ipſi gratiam acceptam referimus?* Ge. *Sat ſcio æquitati id eſſe conſentaneum.* An *Age ergo iſtud aggredere, ſalus ejus in te ſolo poſita eſt.* Ge. *Quid agam?* An. *Argentum inveni* Ge. *Iſtud velim favere: ſed id, a quo accipiam, indica.* An. *Pater jam hic adeſt.* Ge. *Scio, ſed quid hoc juvat?* An. *Ah, ex uno verbo vir ſapiens facile rem totam intelligit.* Ge. *Itane?* An. *Ita.* Ge. *Certe per Herculem egregie mones ſcilicet, annon etiam tu hinc a me abſcedes? an ſufficiens mihi materia triumphi non eſt, quod propter matrimonium tuum nullum patior malum niſi etiam nunc operam dando Phædriæ, in magno periculo certam crucem invenire me jubeas?* An. *Verum eſt, quod ait Geta.* Ph. *Quid Geta? an alienum vos eſſe me cenſetis? & ſic me negligitis?* Ge. *Non ſic æſtimo, ſed an minimi faciendum iſtud eſt, quod in nos omnes ira commotus eſt, & ſtomachatus ſenex, niſi cum acrius ſtimulemus, adeo ut nulla prece poſſea flecti, & exorari poſſit?* Ph. *An alius a conſpectu meo illam exportabit hinc in remotam, & longinquam terram! dum igitur fieri poteſt, dumque nondum diſceſſi, ſequimini mecum tanquam nunc ultimum Antipho, & me ſpectate.* An *Quare? aut quidnam facturus es, dicas mihi velim.* Ph. *Quocumque terrarum adducetur, conſtitutum eſt mihi eo uſque ipſam ſectari.*

Ph. QUid faciam? unde ego nunc tam ſubito
huic argentum inveniam miſer,
Cui minu' nihilo eſt? quod ſi hic pote fuiſſet nunc exorarier
Triduum hoc, promiſſum fuerat. *An.* Itane hunc patiemur, Geta,
Fieri miſerum, qui me dudum, ut dixti, adjûrit comiter?
Quin, cum opus eſt, beneficium rurſum ei experimur reddere? 5
Ge. Scio equidem hoc eſſe æquom. *An.* age ergo, ſolus ſervare hunc potes.
Ge. Quid faciam? *An.* invenias argentum. *Ge.* cupio, ſed, id unde, edoce.
An. Pater adeſt hîc. *Ge.* ſcio: ſed quid tum? *An.* ah, *dictum ſapienti ſat eſt.*
Ge. Itane? *An.* ita. *Ge.* ſane hercle pulcre ſuades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptiis tuis ſi nil nanciſcor mali, 10
Ni etiam nunc me hujus quærere cauſſa in malo jubeas crucem?
An. Verum hic dicit. *Ph.* quid? ego vobis, Geta, alienus ſum? *Ge.* haud puto:
Sed parumne eſt omnibu' quod nunc nobis ſuccenſet ſenex,
Ni inſtigemus etiam, ut nullus locu' relinquatur preci?
Ph. Aliûs ab oculis meis illam in ignotum abducet locum? 15
Dum igitur licet, dumque adſum, loquimini mecum, Antipho:
Contemplamini me. *An.* quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
Ph. Quoquo hinc aſportabitur terrarum, certum eſt perſequi,

Aut

Aut perire. *Ge.* Dii bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.

An. Vide, ſi quid opis potes adferre huic. *Ge.* ſi quid? quid? *An.* quære, obſecro.

Ne quid plus minuſve faxit, quod nos poſt pigeat, Geta.

Ge. Quæro: ſalvos eſt, ut opinor: verum enim metuo malum.

An. Noli metuere: una tecum bona, mala, tolerabimus.

Ge. Quantum argenti opus eſt tibi? loquere. *Ph.* ſolæ triginta minæ.

Ge. Triginta! hui, percara eſt, Phædria. *Ph.* Iſtæc vero vilis eſt.

Ge. Age, age, inventas reddam. *Ph.* ô lepidum caput! *Ge.* auferte hinc. *Ph.* jam opus eſt.

Ge. Jam feres: ſed opu' eſt mihi Phormionem adjutorem ad hanc rem dari.

An. Præſto eſt, audaciſſime oneris quidvis impone, & fere:

Solus eſt homo amico amicus. *Ge.* eamus ergo ad eum ocyus.

Ph. Abi vero: dic, præſto ut ſit domi.

An. Nunquid eſt, quod mea opera vobis opu' ſit? *Ge.* nil: verum abi domum, &

Illam miſeram, quam ego nunc intus ſcio eſſe exanimatam metu,

Conſolare: ceſſas? *An.* nihil eſt, æque quod faciam lubens.

Ph. Qua via iſtuc facies? *Ge.* dicam in itinere: modo te hinc amove.

aut mori. Ge. *Dii velint, ut quod agitur ſis proſpere ſuccedat, ſed ſenſim, & conſiderate agas nec præcipitanter.* An. *Vide Geta, ſi quid eum juvare poſſis.* Ge. *Si quid? quid?* An. *excogita, precor, ne quid malè faciat, quod poſtea nobis agre ſit, & dolorem afferat.* Ge *Excogito: ſalvus eſt, ut puto: verum ſane ne malum inde ventat valdè timeo.* An. *Mitte timorem: omnia bona, mala tecum participabimus* Ge. *Quanta pecunia opus habes? dic, Phædria.* Ph. *Tantummodo triginta minis* Ge. *Triginta? hui! peracra eſt hæc virgo, Phædria.* Ph. *Imo vilissimi pretio æſtimatur.* Ge. *Eamus ſis animo, hanc ſummam tibi conficiam.* Ph. *O virum egregium!* Ge. *Recede hinc.* Ph. *Verum, hoc argento præſente opus eſt* Ge. *Jam accipies, ſed opus eſt ut mihi Phormio ad hanc rem auxiliator adjungatur.* An. *Paratus tibi eſt: confidenter quidvis difficile, & grave ei manda, & ſuſcipiet faciendum ſolus eſt homo amico amicus, nullus eſt inter homines qui libentius amicis inſerviat, qui amicus amico plus cupiat.* Ge. *Properemus igitur ad eum ire.* An. *Nunquid eſt, in quo vobis opera mea uſui eſſe poſſit?* Ge. *Nihil: verum abi domum, & miſericem Phanium quam ego nunc domi perturbatam, metu atque exanimatam eſſe certò ſcio, verbis amicis conſolare.* Qu'd cunctaris? An. *Nihil eſt, quod jucundius mihi ſit quam hoc facere.* Ph. *Quo pacto argentum hoc inveniet?* Ge. *Dicam tibi inter eundum modò hinc proficiſcere.*

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

De. QUid? qua profectus cauſſa hinc es Lemnum, Chremes?
Adduxtin' tecum filiam? *Ch.* non. *De.* quid ita non?
Ch. Poſtquam videt me ejus mater hic eſſe diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam; ipſam cum omni familia
Ad me eſſe profectam aiebant. *De.* quid illic tamdiu
Quæſo igitur commorabare, ubi id audiveras?
Ch. Pol me detinuit morbus. *De.* unde? aut qui? *Ch.* rogas?
Senectus ipſa eſt morbus: ſed veniſſe eas
Salvas audivi ex nauta, qui illas vexerat.
De. Quid gnato obtigerit, me abſente, audiſtin', Chreme?
Ch. Quod quidem me factum conſilii incertum facit:
Nam hanc conditionem ſi cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut unde mihi ſit, dicendum ordine eſt.
Te mihi fidelem eſſe æque atq; egomet ſum mihi,
Scibam: ille ſi me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin ſpreverit me, plus, quam opus eſt ſcito, ſciet.
Vereorque, ne uxor aliquà hoc reſciſcat mea.
Quod ſi ſit; ut me excutiam, atq; egrediar domo
Id reſtat: nam ego meorum ſolus ſum meus.
De. Scio ita eſſe, & iſtæc mihi res ſolicitudini eſt,
Neque defetiſcar uſque adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus ſum effecero.

De. Quid? cujus rei cauſſa Lemnum navigaſti, Chremes? Adduxiſtine tecum filiam Phanium? Ch. *Non.* De. *Quid ita non?* Ch. *Quia cum mater ejus videret me hic diutius morari, quam ſolerem, nec adventum meum exſpectare poſſet, tum etiam ætas jam nubilis virginis moram longiorem non concederet, mater illa navi conſcensâ (ut aiebant Lemni) in hanc urbem Athenas cum omni familiâ ad me profecta eſt.* De. *Quid igitur Lemni quæſo, tantum tempus deſidebas, ubi acceperas ad te ita illas itineri ſe dediſſe?* Ch. *Per Deos morbus me tardavit.* De. *Unde ille morbus ortus eſt, & qui fuit?* Ch. *Rogas, quaeris? ſenectus ipſa fuit, qua gravis morbus eſt: ſed, adveniſſe illas ſalvas Athenas, nauta qui illas vexerat mihi nunciavit.* De. *Quid filio meo acciderit, dum abeſſem reſciviſtine, Chreme?* Ch *Reſcivi, & hoc facinus adeo me perturbat, ut dubius ſim animi & anceps, quid conſilii capiam. Nam conditionem filiæ meæ ſi cui obtulero, id eſt, ſi filiam meam alicui extraneo nuptui collocavero, me oportebit illi declarare, qua ſit mater ex qua eam ſuſcepero, quomodo, & ex qua muliere illa ſit mihi ſi'ia: te quidem non minus fidem mihi ſervaturum eſſe, quam egomet mihi noveram. Ille vero extraneus, ſi meam affinitatem acceptam habuerit, ſilentium obſervabit de nuptiis meis cum Lemnia uxore, de quâ nata eſt filia Phanium, dum perſeverabit ſtare benevolentiæ: ſin me deſpexerit, & filiam meam repudians affinitati renunciaverit, hoc ſcito, plus ſciet de rebus, quam expediet mihi eum ſcire, ac metuo ne tandem uxor mea certior fiat, de conſuetudine quàm habui cum alia uxore. Quod ſi accidit, nihil aliud ſupereſt, quam ut ipſemet me extrudam foras, & domo exeam: nam ut verum dicam, ex meis domeſticis ſolus fidelis mihi ſum, a quo conſilium petam.* De *Id ſat ſcio hac ſe ita habere ut dicis, & iſtud mihi non levem curam & moleſtiam affert, neque ullo labore defatigabor omnia uſque tentando, donec id quod tibi promiſi perfecero; ſcilicet nuptias filii mei, cum tua filia,*

ACTUS

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

EGO hominem callidiorem vidi neminem,
Quam Phormionem: venio ad hominem, ut dicerem
Argentum opus esse, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram: intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Diis gratias agebat, tempus sibi dari,
Ubi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
Amicũ esse, quam Antiphoni: hominem ad forum
Jussi opperiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccũ ipsum: quis est ulterior? at at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe utier.
Petam hinc, unde à primo instituì: is si dat, sat est:
Si ab hoc nil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

Ego neminem omnium novi, ad inveniendum consilia callidiorem, & ad expediendum difficilia peritiorem, quam Phormio est. Adivi hominem, ut ei dicerem argento nobis opus esse, & qua ratione id invenire posset: vixdum dimidium declaraveram, cum rem totam jam perspexerat. Lætabatur meis verbis, me laudabat, quærebat, ubinam esset Demipho: Diis gratias agebat eò quod occasionem sibi offerrent, ubi ostenderet se non minus Phædriæ causa velle, quam Antiphonis. Hominem in foro expectare jussi Demiphonem, dicens me illuc eum esse adducturum: sed ecce ipsum. Quis est ulterior qui pone eum sequitur? At at at, Phædria pater Chremes venit: verùm demens quid formidavi? an præterea quod duo sunt mihi traditi quibus dem verba, atque imponam? utilius esse arbitror duplici spe potiri. Experiar obtinere primum ab eo pecuniam à quo constitui. Id si obveniat, nihil ulterius quæro. Si ab hoc nihil impetrem, tum hunc aggrediar hospitem.

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

An. EXspecto, quam mox recipiat huc sese Geta.
Sed patruum video cum patre astantem: hei mihi,
Quam timeo adventus hujus quo impellat patrem.
Ge. Adibo hosce. O noster Chremes! *Ch.* salve, Geta.
Ge. Venire salvom volupe est. *Ch.* credo. *Ge.* quid agitur?
Ch. Multa advenienti, ut fit, nova hic complutia.
Ge. Ita: de Antiphone audistin' quæ facta? *Ch.* omnia.
Ge. Tun' dixeras huic? facinus indignũ, Chreme,
Sic circumiri. *De.* id cum hoc agebam commodum.

An *Expecto, quàm mox domum sese recipiat Geta. Sed patruum Chremetem video cum patre stantem: hei mihi, quam metuo quò ille peregrè reversus patrem incitet.* Ge. *Ad hos ibo. O noster Chremes.* Ch. *Salve, Geta.* Ge. *Te redisse salvum & bene valentem mihi sane jucundissimum est.* Ch. *Credo.* Ge. *Quomodò agitur tecum?* Ch. *Multa, ut in hac vita usu venire solet, redeunti nova res hæc occurrunt.* Ge. *Ita, audivisti ne quæ de Antiphone facta sunt?* Ch. *Omnia.* Ge. *An tu, Demipho, rem uti gesta est, jam narrasti? facinus crudele, & miserabile sic circumveniri.* Ch. *Hoc temporis momento de hac re cum fratre Demiphone agebam.*

Ge. *Equidem per Herculem ego quoque id animo apud me ſæpe verſavi, adeo, ni fallor opinione, ut huic rei medicinam invenerim.* De. *Quid, Geta? qua medicina?* Ge. *Ut à te diſceſſi, forte mihi Phormio obvius factus eſt.* Ch. *Qui, Phormio?* Ge. *Is, qui iſtam virginem defendit.* Ch. *Novi hominem.* Ge. *In mentem mihi venit, ejus voluntatem indagare. Seduco ſeorſum hominem ſolum, cur non, inquam, Phormio, curas, ut hæc res inter vos tranſigatur potius cum benevolentiâ, quam cum malevolentiâ diutius agitetur? herus Demipho liberalis eſt ingenii, ingenuus eſt, & contentionum forenſium oſor: nam cæteri profectò ejus amici omnes unâ conſenſu modò ei conſilium dederunt, ut hanc fœminam domo expelleret.* An. *Quid conatur? aut quò pervenies hodie?* Ge. *Dicesne legibus illum punitum iri, ſi illam foras extruſerit? jam id certum eſt, te gravi labore nimio plus deſtigatum iri, ſi cum illo vire legibus diſceptas, adeo eſt eloquens. Verum ita ſit, do ita eſſe ut cauſa cadat & condemnetur aliqua pœna: attamen non capite, ſed pecunia tantum mulctabitur. Poſtquam hominem animadverti hoc ſermone leniri, adjeci hæc verba: ſoli ſumus hîc, inquam, eho, dic, quid velis tibi dari in manum, ut herus his evadat litibus, hæc fœmina hinc abeat, tu importunus, & gravis non ei ſis poſthac amplius.* An. *Satiſne illi Phormioni Dii ſunt faventes? nam probè ſcio, ſi æquitati conſentanea, & æqua tantùm ex parte popoſceris, ne minima quidem, ut homo eſt æquitatis amans, intercedet altercatio inter vos hodie.* De. *Quis tibi hoc negotium dedit, ut talia deceres?* Ch. *Geta rectè fecit, non potuit commodius loqui, ad conſequendum id quod cupimus.* An. *Perii.* Ch. *Perge, continua ſermonem.* Ge. *At primò homo ſtultè mihi loquebatur.* Ch. *Dic mihi, quid petit.*

Ge. Nam hercle ego quoque id agitans mecum ſedulo,
Inveni, opinor, remedium huic rei. De. quid, Geta?
Quod remedium? Ge. ut abii abs te, fit forte obviam
Mihi Phormio. Ch. qui, Phormio? Ge. is, qui iſtanc. Ch. ſcio.
Ge. Viſum eſt mihi, ut ejus tentarem ſententiam:
Prendo hominem ſolum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos ſic hæc potius cum bona
Ut componantur gratia, quam cum mala?
Heru' liberalis eſt, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modo
Uno ore autores fuere, ut præcipitem hanc daret.
An. Quid hic cœptat? aut quò evadet hodie?
Ge. an legibus
Daturum pœnas dices, ſi illam ejecerit?
Jam id exploratum eſt: eja, ſudabis ſatis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia eſt.
Verum, pone eſſe victum eum: at tandem tamen
Non capitis ejus agitur, ſed pecuniæ.
Poſtquam hominem his verbis ſentio mollirier;
Soli ſumus nunc hîc, inquam: eho dic, quid vis dari
Tibi in manum, ut herus his deſiſtat litibus;
Hæc hinc faceſſat, tu moleſtus ne ſies?
An. Satin' illi Dii ſunt propitii? Ge. nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Ut ille eſt bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter nos. De. quis te iſtæc juſſit loqui?
Ch. Imo non potuit melius pervenirier
Eo, quo nos volumus. An. occidi. Ch. perge eloqui?
Ge. At primo homo inſanibat. Ch. cedo, quid poſtulat.
An. Perii. Ch. Perge, continua ſermonem. Ge. At primò homo ſtultè mihi loquebatur. Ch. Dic mihi, quid petit.

ANNOTATIONES.

31. *Satin' illi Dii ſunt propitii.*] Hoc eſt, Satiſne mente ſanus eſt: nam quibus veteres bonam mentem optabant, his Deos propitios eſſe precabantur: contrà quibus malam mentem, Deos iratos.

33. *Tria non commutabitis verba.*] Verba commutare eſt colloqui & inter ſe differere. Noſter Terentius in Andria: *Nunquam hodie tecum commutaturum patrem unum eſſe verbum.*

Ge. Quid?

Ge. Quid? nimium: quantum lubuit. *Ch.* dic. *Ge.* si quis daret
Talentum magnum. *Ch.* imo malum hercle: ut nil pudet!
Ge. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam
Suam unicam locaret? parvi retulit
Non suscepisse; inventa est, quæ dotem petat.
Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias;
Hæc denique ejus fuit postrema oratio:
Ego, inquit, jam à principio amici filiam,
Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
In servitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, quî dissolverem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm istanc uxorem dari.
An. Utrum stultitia facere ego hunc, an malitia
Dicam, scientem, an imprudentem, incertus sum.
De. Quid si animam debet? *Ge.* ager oppositus est pignori
Ob decem minas, inquit. *De.* age, age jam ducat: dabo.
Ge. Ædiculæ item sunt ob decem alias. *De.* hoi hui! (decem.
Nimium est. *Ch.* ne clama: petito hasce à me
Ge. Uxori emunda ancillula: tum pluscula
Supellectile opus est, opus est sumptu ad nuptias:
His rebus pone sane, inquit, decem minas.
De. Sexcentas proin potius scribito jam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat?

Ge. Quid? nimium: quantum ex libidine sua voluit. Ch. *Dic.* Ge. *Velim (aiebat) talentum magnum mihi detur.* Ch. *Quin potius magnum malum detur ei. Quam impudens homo ille!* Ge. *Hac quoque ei respondi, rogo, si unicam suam filiam alicui in matrimonium collocaret, an plus ei daret, quam petis? non multi interfuit sua, nullam genuisse, ut video, siquidem inventa nunc est aliqua ipsi, quæ æque ac propria non minorem dotem petat. Ut ad pauca verba redigatur oratio mea & silentio prætereo ejus ineptas nugas, hunc habuit ultimum sermonem; ego, inquit, hanc puellam primo in uxorem volui accipere, quod esset amici mei filia, & hoc æquitatem velle arbitrabar, nam animo meo occurrebat, quanta infelici incommoda ferenda essent, si inops diviti, in servitutem potius, quam in matrimonium illa daretur, sed, ut nihil te celem, opus mihi erat uxore, quæ mihi argentum afferret, quò me are alieno liberare & quodcunque debeo, creditoribus meis solvere possem: & adhuc quoque si Demipho id gratum habet, & tantam mihi vult dare pecuniam, quantam dat illa quæ mihi uxor promissa est, illam amici filiam pro aliis uxorem eligam mihi.* An. *Dubius animi sum, utrùm hic homo stultitiâ adductus, an malitiâ, scienterne & data opera, an inconsiderate nec cogitatò hæc agat.* De. *Quid si animam suam debet? si seipsum debet?* Ge. *Dicit ille agrum suum pignori obligatum esse pro decem minis.* De. *Age, age, jam mulierem illam uxorem accipiat, hanc pecuniam dabo.* Ge. *Etiam dicit se domunculam habere item obligatam creditoribus suis, propter talem summam pecuniæ.* De. *Oi, hui! non dabo.* Ch. *Ne clama, si à me petantur dabo.* Ge. *Uxori servulam comparare oportet, tum plusculum supellectilis: opus mihi præterea est aliquâ pecuniâ, ad faciendas nuptias. His sumptibus nuptiarum impendantur sane decem minæ.* De. *Propterea sexcentas intendat jam mihi lites: nihil contribuo. Itane sceleratus ille mihi illudet?*

ANNOTATIONES.

39 *Talentum magnum.*] Talentum Atticum minus, erat sexaginta minarum, valebatque sexcentis Coronatis Gallicis, sive 1800. libris Turonensibus, decies octies centum libris Turonum: majus vero talentum erat octoginta minarum, id est 2400. libris Turon.

56. *Quod si animam debet.*] Lege xii. Tabularum constitutum fuit Romæ, ut qui solvendo non esset, is nexus, & vinctus addiceretur creditori, sententia judicis, ut in compedibus vincti essent, quousque apud creditores serviendo nomina, id est debita liberassent. Hoc est quasi seipsum debere,

Ch. *Amabo, ego do: tranquillus esto: tu tantum cura, ut filius uxorem eam habeat, quam cupimus.* An. *Hei mihi! Geta, interemisti me tuis technis & inventis.* Ch. *Mei gratia hac mulier extra ædes eliminatur: me has minas justum est perdere.* Ge. *Quam citò potes mihi nuncia an illam puellam daturi sunt, hanc, quæ mihi sponsa est, ut à me dimittam, inquit, ne animi dubius pendeam. Nam hujus parentes jam deliberaverunt argentum in dotem mihi numerare.* Ch. *Jam dotem accipiat, illis repudium mittat, hanc uxorem ducat.* De. *Quæ quidem res exitium ei afferat, & male succedat.* Ch. *In tempore, & commode etiam pecuniam mecum attuli, Ex reditibus fructuum, quos præbent Lemni fundi mea uxoris, quod opus est sumam: referam uxori te hoc argento indigere.*

Ch. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò filius
Fac ut illam ducat, nos quam volumus. *An.* hei mihi,
Geta, occidisti me tuis fallaciis.
Ch. Mea causa ejicitur: me hoc est æquom amittere.
Ge. Quantum potes, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.
Ch. Jam accipiat, illis repudium renuntiet:
Hanc ducat. *De.* quæ quidem illi res vortat male.
Ch. Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia:
Id sumam; uxori, tibi opus esse, dixero.

ANNOTATIONES.

72. *Illis repudium renunciet.*] Divortium est separatio, quæ fit inter maritatos, eo animo, ut nunquam reintegretur matrimonium. Divortium tantum fit inter conjuges: repudium fit inter maritos, & sponsos. Formula divortii hæc est notata à Titinnio: Aliquis vestrum nuntiet Geminæ, ut res suas procuret, ædibus faceſſat. Repudiandæ uxoris impudicæ formula placet apud Petronium. Quia fidem scelere violasti, & communem amicitiam, res tuas ocyus tolle, & alium locum, quem polluas quære. Repudii formula fuit: Conditione tua non utor. Cum uxorem autem quis repudiare vellet, vel præsens eam expellebat ædibus, vel per nuntium absenti libellum mittebat, quo legitimæ causæ continebantur. Juvenalis Satyra 6.

Collige sarcinulas, dixit libertus, & exi.

Divertenti uxori claves adimebantur, ut intranti domum mariti, ei tradebantur, tanquam dominii in familiam, & fidei erga maritum argumentum, quod exprimitur his verbis xii. Tabularum, Res suas sibi habeto, claves adimito, foras exigito. Dicitur, Repudium mittere, scribere, renuntiare, dicere.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO. GETA.

An. Geta. *Ge.* Hem. *An.* *Quid feci? Ge.* Nempe, *uti intenderam, Demiphonem, & Chremetem delusos argento spoliavi.* An. *Satisne id est? Ge.* Per Herculem non sat scio an satis pecunia Phædriæ elicui, *sed solum hanc summam mihi mandatum est ut conficerem, quam lenoni daret.*

An. GEta, *Ge.* hem. *An.* quid egisti? *De.* emunxi argento senes.
An. Satin' est id? *Ge.* nescio hercle: tantum jussu' sum.

ANNOTATIONES.

1. *Emunxi argento senes.*] Sic Plautus in Epidico. Act. 3. Sc. 4.

——— *homo es,*
Qui me emunxisti mucidum, minimi preti.

2. *Satin' id est? tantum jussus sum*] Ludit Terentius in ambiguitate orationis. Dixerat Antipho, satisne putas te fecisse, quod à senibus argentum hauseris? nullam vero mei curam habueris? respondet autem Geta, quasi Antipho quæreret, an tanto argento senes emunxisset, quantum Phædriæ satis esset: ideo dicit, an satis sit nescio: sed quantum jussus sum providere, tantum me providisse scio.

An. Eho,

An. Eho, verbero! aliud mihi reſpondes, ac rogo?
Ge. Quid ergo narras? *An.* quid ego narrem? opera tua
Ad reſtim mihi quidem res rediit planiſſume.
Ut te quidem omnes Dii, Deæque, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant: hem, ſi quid velis,
Huic mandes, qui te ad ſcopulum è tranquillo inferat.
Quid minus utile fuit, quam hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? injecta eſt ſpes patri,
Poſſe illam extrudi: cedo, nunc porro Phormio
Dotem ſi accipiet, uxor ducenda eſt domum.
Quid fiet? *Ge.* enim non ducet. *An.* novi: cæterum
Cum argentum repetent, noſtra cauſſa ſcilicet
In nervom potius ibit. *Ge. nihil eſt*, Antipho,
Quin male narrando poſſit depravarier.
Tu id quod boni eſt, excerpis: dicis, quod mali eſt.
Audi nunc contra jam: ſi argentum acceperit,
Ducenda eſt uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandi nuptias,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt:
Inde iſte reddet. *An.* quam ob rem? aut quid dicet? *Ge.* rogas?
Quot res? poſt illa monſtra evenerunt mihi:
Introiit in ædes ater alienus canis:
Anguis per impluvium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus:
Haruſpex vetuit ante brumam aliquid novi
Negotii incipere; quæ cauſſa eſt juſtiſſima.
Hæc fient. *An.* ut modò fiant. *Ge.* fient: me vide.
Pater exit: abi, dic eſſe argentum, Phædriæ.

An. *Eho, flagrio? aliud mihi reſpondes, atque à te quæro?* Ge. *De quâ re ergo loqueris.* An. *De qua re ego loquor? per te id factum eſt, ut ad laqueum ſpes mea jam omnis ſine ulla dubitatione penitus redacta ſit. Utinam equidem te Dii, Deaque omnes, ſuperi, inferi eradicent. Hem? huic da negotium, ut tibi procuret, quod recte tibi apparatum, & effectum velis: ut ex portu tranquillo & tuto ad ſcopulum arripiat, & allidat. Nam, amabo, quid minus in rem meam, mihique minus commodum fuit, quàm in hanc vomicam unguem immittere, ejus rei mentione facta, quæ nobis ſit odioſa, & dolorem afferat, aut nomen ſolum uxoris coram patre pronunciare? ſpem patri feciſti poſſe illam domo ejici: dic vero nunc, ſi pecuniam, in dotem Phormio à patre, & à patruo accipiet ſi in ejus domum deductio ſponſa facienda eſt, quid eveniet? quid me fiet?* Ge. *Phormio quidem non ducet.* An. *Scio: verum cum ſanes noſtri argentum repetere cupient, ille Phormio noſtri cauſa in vincula ſe conjici & noſtri ſcilicet patietur potius, quàm reddat quod abſtulit.* Ge. *Nulla res eſt, Antipho, quæ male verbis exprimendo, vitiari, & corrumpi, & in deteriorem partem verti non poſſit. Tu id quod boni eſt ſupprimis, & excipis ſeorſum: quod verò mali eſt, illud commemoras. Audi nunc contrà jam: ſi Phormio pecuniam dotalem acceperit, enim, ut dicis, uxorem ducere oportebit, per me licet, ſed ſane ſpatium paululum tandem ei concedetur ad apparatum nuptiarum faciendum, ad invitandum propinquos, ad ſacra facienda: dum hæc curabuntur, amici quod promiſerunt, dabunt argentum. Id argentum Phormio recuſans conficere nuptias, reddat tuo patri, & patruo.* An. *Quamobrem reddet? aut quam cauſam, cur reddat, poterit dicere?* Ge. *Quæris quid cauſæ poterit prætendere, cur rem nolit perficere? ſic dicet, poſt conventionem nuptiarum quot prodigia, quot portenta apparuerunt mihi! Niger canis alienus introiit in ades noſtras: vel ſerpens per impluvium delapſus eſt deorſum de tegulis: vel gallina cecinit: vel hariolus vetuit ne uxorem ducat, vel aruſpex interdixit me quid negotii aggrederer ante tempeſtatem bruma, hyemis. Quæ cauſa, & excuſatio juſtiſſima, & admodum ſpecioſa. Hæc evenient impedimenta, me vide, hæc aſſevero tibi* An. *Dummodò ita ſit.* Ge. *Ita erit. Sed pater exit. Abi nuntia Phædriæ argentum, quod illi opus eſt, paratum eſſe.*

ANNOTATIONES.

26. *Anguis per impluvium.*] Impluvium, inquit Varro, eſt locus ſub cœlo, in medio ædium relictus: unde lumen deorſum caperent: ita dictus, quòd eò implueret. Feſtus verò cauſam notationis ſic refert, impluvium quo aqua impluit collecta de tecto. Ex ſuperſtitione veterum hæc dicit Phormio: nam his de cauſis nuptiæ, ne fieri poſſent, prohibebantur.

Actus IV. Scena V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

De. Quietus esto, inquam: ego curabo, ne quid verborum duit.
Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi testes adhibeam:
Cui dem, & quam ob rem dem, commemorabo.
Ge. ut cautus est, ubi nil opus est.
Ch. Atqui ita opus est facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet.
Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos rejiciat.
Ge. Rem ipsam putasti. *De.* Duc me ad eum ergo.
Ge. Non moror. *Ch.* ubi hoc egeris,
Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc prius, quam hinc abit:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne suc-censeat,
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is voluerit,
Datum esse dotis. *De.* quid, malum, tua id refert?
Ch. magni, Demipho.
De. Non sat, tuum te officium feciſſe, si non id fama approbat?
Ch. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejectam putet.
De. Idem ego istuc facere possum. *Ch.* mulieri magis congruet.
Ge. Rogabo. *Ch.* ubi illas ego nunc reperire possim, cogito.

De. Tranquillo esto animo, inquam, ego cavebo sedulo, ne me ullo modo fallat. Hoc argentum nunquam dimittam alteri facile, aut inconsiderate, ut non testes advocem ad fidem faciendam: his cui dem, & quapropter dem, aperiam, & referam. Ge. Quam circumspectus est, ubi nulla circumspectione opus est. Ch. Atqui, ita facere convenit. Verum properandum est, dum voluntas & cupiditas hominis eadem hæc adhuc servat: nam si hæc Phormionis sponsa magis eum solicitet ad ipsam ducendam uxorem, forsitan nos dimittat, & conditionem nostram repudiet. Ge. Rem vera conjectura assecutus es, recte consideraſti, & perpendisti. De. Duc me ergo ad eum. Ge. Nulla in me mora est, paratus sum, eamus. Ch. Ubi hoc negotii peregeris, Demipho, transi ad uxorem meam, ut conveniat quamprimum hanc Antiphonis uxorem, Phormionis novam sponsam, prinsquam domo vestra exeat: dicat eam nos dare uxorem Phormioni, ne illa id egre ferat, & illum magis ei convenire, ut qui sit ei usu familiaritatis notior: nos à nostro officio ne tantulum quidem discessisse, & quantum argenti is petierit, dedisse in dotem. De. Quid tua, malum! id interest? Ch. Magni, Demipho. De. Nonne satis tibi esse debet, te officio functum esse quamvis id fama hominum probatum non fuerit? Ch. Cupio etiam id fieri ea non invita, ne se à nobis expulsam possit commentare, & queri. De. Ego idem istud officium, vice uxoris tuæ facere possum. Ch. Mulier mulieri magis convenit. De. Rogabo uxorem tuam, ut id agat. Ch. Valde solicitus sum, ubi illas, filiam nempe & uxorem meam Lamniam invenire possim.

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

So. QUid agam? quem amicum inveniam mihi misera? aut cui consilia
Hæc referam? aut unde nunc mihi auxilium petam? nam vereor,
Hera ne ob meum suasum indigna injuria afficiatur.
Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.
Ch. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo? 5
So. Quod ut facerem, me egestas impulit; cum scirem infirmas nuptias
Hasce esse, ut id consulerem, interea vita ut in tuto foret.
Ch. Certe ædepol, nisi me animus fallit, aut parum prospiciunt oculi,
Meæ nutricem gnatæ video. So. Neque ille investigatur. Ch. quid agam? 10
So. Qui est ejus pater. Ch. adeon'? an maneo, dum eà quæ loquitur, magis cognosco?
So. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est quod verear. Ch. ea ipsa est.
Colloquar. So. quis hîc loquitur? Ch. Sophrona.
So. & meum nomen nominat? 15
Ch. Respice ad me. So. Dii, obsecro vos: estne hic Stilpho? Ch. non. So. negas?
Ch. Concede hinc à foribus paululum istorsum sodes, Sophrona.
Ne me istoc posthac nomine appellassis. So. quid? non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitasti? Ch. st. So. quid? has metuis fores?
Ch. Conclusam hîc habeo uxorem sævam: verum istoc me nomine

So. *Quid faciam? quem mihi infœlix amicum fidelem in his difficultatibus reperiam? aut cum quo de nuptiis Antiphonis & Phanii consilia communicabo? aut unde nunc opem mihi comparabo? Timeo enim ne Phanium hera contumelioſe tractetur, eò quod meis suasionibus credidèrit: ideo graviter ferre patrem Demiphonem adolescentis Antiphonis facta intelligo.* Ch *Quænam est hæc vetula exterrita, & exanimata metu, quæ exit è domo fratris Demiphonis?* So. *Quod ut facerem, ut ei suaderem, obsequi scilicet Antiphoni, inopia me cœgit, quamvis satis providerem nuptias hasce valde instabiles esse, & facili negotio dirimi posse: suasi ei, ut interea vita ab omni injuria tuta esset.* Ch. *Sane nisi mens errat, aut visus caligat, filiæ meæ nutricem video Sophronam.* So. *Neque etiam sedulò inquirendo, Stilphonem eum invenire possumus.* Ch. *Quid agam?* So. *Qui sit ejus pater deprehendere non valemus.* Ch. *An eam conveniam, an hic consistam, dum sermonem ejus magis intelligam?* So *Quod si eam nunc invenire possim, nihil erit causæ, cur quidquam posthac timeam.* Ch. *Ea est ipsa nutrix Sophronæ: conveniam illam.* So. *Quam hic loquentem audio?* Ch *Sophrona.* So. *Et me etiam meo nomine appellat?* Ch *Spectæ qui sim.* So. *Dii, vestram fidem! estne hic Stilpho?* Ch. *Minime.* So. *Negasne te hunc esse?* Ch *Secede paucillum hinc à foribus domus, ad istam partem, Sophrona, ne me isto nomine Stilphonis posthac vo-*

ces. So. *Quid? nonne adhuc is, quæso, es, quem semper te esse dictitasti?* Ch *St.* So. *Quid, has metuis fores?* Ch. *Hic intus continetur mihi uxor fera, & immanis, ideo me olim hoc nomine*

si Eo Stilphonis vocari volui, ne vos nescientes per incogitantiam temere diceretis quis essem, & quod à me factum est, ad aures uxoris meæ perveniret So *Hem per Pollucem, idcirco nos infortunata sub hoc nomine nunquam te invenire potuimus in hac urbe.* Ch *Eho, dic mihi, quid tibi rei est, cum familia harum ædium, ex quibus egrederis? aut ubi illæ sunt!* So *O me infœlicem!* Ch. *Hem, quid est? num bene valent?* So. *Valet & vivit filia tua. Matrem ejus tristitia, & animi anxietate oppressam nuper mors rapuit.* Ch. *O casum gravem, & infaustum mihi!* So. *Ego autem vetula, omni auxilio destituta, inops, ignota, filiam tuam, ut potui, uxorem dedi huic adolescenti, qui dominus est hujus domus.* Ch. *Antiphonine?* So. *Hem, isti ipsi.* Ch. *Quid? duasne uxores habet Antipho?* So. *An, obsecro, ut Dii non sinant. Habet quidem ille unam hanc solam.* Ch. *Quid illam alteram, quam nobis dicunt esse cognatam, nonne ille habet uxorem?* So. *Hac, inquam, eadem est.* Ch. *Quid ais?* So. *Ex industria id inter nos eo pacto convenit, ut Antipho ejus amore captus illam posset habere uxorem, etsi dotem nullam afferret.* Ch. *Dii vestram fidem! quam crebro multa vasa insperata eveniunt, qua ne votis quidem petere audeamus! peregre reversus, fortuito inveni cum eo, cum quo cupiebam, & quomodo volebam filiam meam matrimonio conjungam. Quod nos ambo ego, & frater Demipho, summopere, & enixe conabamur facere, hac anus sola sine labore nostro, at illa summo labore suo perfecit.* So. *Nunc prospice quid fieri oportet, nam pater Antiphonis advenit, eumque, hoc propter matrimonium, vehementer iratum esse dicunt.* Ch *Nihil hinc ab illo periculi metuendum est: sed per Deos, atque homines te obtestor, cave ne quisquam cognoscat à te puellam hanc esse meam filiam.* So. *Nemo ex me id accipiet.* Ch. *Sequere me, intus in ædibus cætera tibi declarabo.*

Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudente foris

Effutiretis, atque id porro aliquà uxor mea re sciscceret.

So. Istoc pol nos te hic invenire miseræ nun quam potuimus.

Ch. Eho dic mihi, quid res tibi est cum famili hac, unde exis? aut ubi

Illæ sunt? *So.* miseram me! *Ch.* hem! quid est vivuntne? *So.* vivit gnata:

Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors con secuta est.

Ch. Male factum. *So.* Ego autem, quæ essem anu deserta, egens, ignota.

Ut potui, nuptum virginem locavi huic adole scenti,

Harum qui est dominus ædium. *Ch.* Antiphonine *So.* hem, isti ipsi. *Ch.* quid?

Duasne is uxores habet? *So.* au, obsecro? unam ille quidem hanc solam.

Ch. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? *So* hæc ergo est. *Ch.* quid ais?

So. Composito est factum, quo modo hanc aman habere posset

Sine dote. *Ch.* Dii vostram fidem! quam sæp forte temere

Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi ad veniens,

Quicum volebam, atque ut volebam, conloca tam filiam.

Quod nos ambo opere maxumo dabamus ope ram, ut fieret,

Sine nostra cura, maxuma sua cura hæc sola fecit.

So. Nunc quid facto est opus, vide: pater adole scentis venit,

Eumque animo iniquo hoc oppido ferre aiunt.

Ch. nihil pericli est.

Sed per Deos atq; homines, meam esse hanc, cave rescisçat quisquam.

So. Nemo ex me scibit. *Ch.* sequere me: intus cætera audies.

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO. GETA.

De. NOS noſtrapte culpa facimus, ut malos expediat eſſe,
Dum nimium dici nos bonos ſtudemus & benignos.
Ne fugiat, ne *præter caſam*, aiunt: nonne id ſatis erat,
Accipere ab illo injuriam? etiam argentum eſt ultro objectum, (ciat.
Ut ſit quî vivat, dum aliud aliquid flagitii confi-
Ge. Planiſſume. *De.* his nunc præmium eſt, qui recta prava faciunt.
Ge. Veriſſime. *De.* ut ſtultiſſime quidem illi rem geſſerimus.
Ge. Modo ut hoc conſilio poſſiet diſcedi, ut iſtam ducat.
De. Etiamne id dubium eſt? *Ge.* haud ſcio hercle, ut homo eſt, an mutet animum.
De. Hem! mutet autem? *Ge.* neſcio: verum, ſi forte, dico. 10
De. Ita faciam, ut frater cenſuit: uxorem ejus huc adducam,
Cum iſta ut loquatur: tu abi, Geta: prænuntia hanc venturam.
Ge. Argentum inventum eſt, Phædria: de jurgio ſiletur:
Proviſum eſt, ne in præſentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?
Quid fiet? in eodem luto hæſitas: vorſurâ ſolves, Geta: præſens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ creſcunt, 16

De. Per noſtram culpam efficitur, ut dum largi, & munifici prædicari vehementius cupimus, nobis ſatius fuerit malignos eſſe, & difficiliores in dando: ſic fugiamus ne longius domicilium noſtrum præterferamur, ut dici vulgò ſolet. Nonne id ſatis erat, ab hoc homine Phormione contumelia affectos fuiſſe? ecquid etiam oportuit nos ſponte argentum ei ſuppeditare ut habeat unde vivat, & alatur ad alia flagitia committenda? Ge. Omninò ſic eſt. De. Hi nunc præmia accipiunt, qui recta in prava detorquent. Ge. Veriſſime hæc dicta ſunt. De. Quam imprudenter, & inepte huic lucrum paraverimus. Ge. Bene ceſſerit nobis conſilium huic dandi argenti, dummodo iſtam accipiat uxorem. De. Etiamne hoc incertum eſt? Ge. Per Herculem dubito, ut homo levi, & perfido eſt ingenio, an verbis ſtet, & maneat in fide data. De. Hem! an mutet voluntatem? Ge. Neſcio, verum dico, ſi forte mutaverit conſilium de accipienda uxore. De. Ita mihi faciendum puto ut frater ſuaſit, ut uxorem ejus adducam Nauſiſtratam, qua cum iſta Phamio colloquatur. Tu, Geta, abi, & certiorem fac virginem, Nauſiſtratam fratris uxorem illam conventuram eſſe. Ge. Factum eſt ut pecuniam haberes, Phædriæ è lite cum Phormione tranſactum eſt: præcavimus ne Phanium in præſentiâ domo noſtra dimittatur: quid nunc verò? quid fiet rebus meis? in eodem cœno, Geta, immerſus es, verſuram ſolves, debitas tandem dabis pœnas tantò graviores quantò præſens, quod erat malum, diutius fuerit dilatum, video plagas, illius verberum, quæ te manent in dies augeri,

ANNOTATIONES.

3 *Ne præter caſam.*] Id eſt, ſic vitium aliquod, aut culpam evitare ſtudeas, ne in gravius incidas: à mediocritate ne diſcedas: exceſſus enim à medio remoti tuti non ſunt: quemadmodum cum fugimus longius, à domicilio evagari non expedit, ut commodus illic ſit receptus.

15. *Vorſuram ſolves.*] Id eſt, in ſimili conditione es, atque ii, qui ut unam ſyngraphan diſſolvant, pecuniam mutuam majore fœnore iterum accipiunt: in dies enim deteriorem conditionem ſuam faciunt. Vorſuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno ſolvit, quod nihil aliud eſt, quam vertere creditorem, & mutare.

Niſi

nisi tibi consulis. Nunc domum me conferam & Phanium præmonebo ne illo modo credat Phormionem ipsam uxorem ductuyum nec terreatur sermone Demiphonis, & Sostrata.

Nisi prospicis : nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,—
Ne quid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

ACTUS V. SCENA III.

DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.

De. Agedum, Nausistrata, cum solita tua industria, effice nobis placabilem illam feminam, ut sponte volens faciat, quod illam facere necesse est. Na. Id curabo. De. Nunc age me operâ tua subleves, ac pridem te ipsa, pecuniâ mutuâ juvisti. Na. Id libenter facere volo, & per Pollucem minus efficiosam me præbere possum, mariti culpâ, quam me decet. De. Quid causa est? Na. Quia per Pollucem bona mihi bene parta & relicta à patre, negligenter curat, & administrat : nam ex his fundis pater quotannis talenta argentihina æqualiter capiebat : hem! quam vir alius alii præcellit! De. Binâne quæso? Na. Ac etiam tunc temporis, cum res viliores erant, quàm nunc sunt, tamen talenta bina capiebat ex reditibus horum prædiorum. De. Hui, id mirum est. Na. Quid de his tibi videtur? an non hæc magna videntur? De. Mihi videntur ita esse. Na. Utinam vir nata essem, ego certo meâ industriâ, & arte omnibus notum facerem. De. Minime dubito. Na. Quanam ratione? De. Parce tibi, quaso, & consulo viribus tuis, ut cum hac Phania valeas loqui, ne vincaris defessa à juvene muliere. Na. Faciam ut mones : sed meum virum Chremetem video egredi ædibus tuis. Ch. Hem, Demipho, jam argentum numeratum Phormioni? De. Curavi confestim illi numerandum. Ch. Nollem hoc factum. Hei, conspicio uxorem, Pene plura, quam quæ opus erant locutus sum. De. Cur nolles datum argentum, Chreme?

De. AGedum, ut soles, Nausistrata, fac illa ut placetur nobis :
Ut sua voluntate id, quod est faciendum, faciat. *Na.* faciam.
De. Pariter nunc opera me adjuves, ac dudum rem opitulata es.
Na. Factum volo : ac pol minus queo, viri culpa quam me dignum est.
De. Quid autem? *Na.* quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur : nam ex his prædiis talenta argenti bina
Capiebat statim : hem, vir viro quid præstat! *De.* Bina quæso?
Na. Ac rebus vilioribus multo, tamen talenta bina. *De.* hui!
Na. Quid hæc videntur? *De.* scilicet. *Na.* Virum me natam vellem :
Ego ostenderem. *De.* certe scio. *Na.* quo pacto? *De.* parce, sodes,
Ut possis cum illa; ne te adolescens mulier defatiget.
Na. Faciam, ut jubes : sed meum virum abs te exire video. *Ch.* hem, Demipho,
Jam illi datum est argentum? *De.* curavi illico. *Ch.* nollem datum.
Hei! video uxorem : pene plus quam sat erat *De.* cur nolles, Chreme?

ANNOTATIONES.

10. *Ego ostenderem.*] Connectendum istud est cum eo quod sequitur, *quo pacto :* tum supplendum, *res meas administrare sciam.*

Ch. Jam recte. *De.* quid tu? ecquid locutus cum iſta es, quamobrem hanc ducimus?
Ch. Tranſegi. *De.* quid ait, tandem? *Ch.* adduci non poteſt. *De.* quid non poteſt?
Ch. Quia uterque utrique eſt cordi. *De.* quid iſtuc noſtra? *Ch.* magni: præter hæc,
Cognatam comperi eſſe nobis. *De.* quid! deliras? *Ch.* ſic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. *De.* ſatin' ſanus es?
Na. Au? obſecro, vide ne in cognatam pecces. *De.* non eſt. *Ch.* ne nega:
Patris nomen aliud dictum eſt: hoc tu erraſti. *De.* non norat patrem?
Ch. Norat. *De.* cur aliud dixit? *Ch.* nunquam hodie concedes mihi, neque
Intelliges? *De.* ſi tu nil narras. *Ch.* pergis? *Na.* miror quid hoc ſiet.
De. Equidem hercle neſcio. *Ch.* vin' ſcire? ar ita me ſervet Jupiter,
Ut propior illi, quam ego ſum, ac tu, nemo eſt homo. *De.* Dii voſtram fidem!
Eamus ad ipſam unà omnes nos: aut ſcire, aut neſcire hoc volo. *Ch.* ah!
De. Quid eſt? *Ch.* itane parum mihi fidem eſſe apud te? *De.* vin' me credere?
Vin' ſatis quæſitum mihi iſtuc eſſe? age fiat: quid illa filia
Amici noſtri? quid futurum eſt? *Ch.* recte. *De.* hanc igitur mittimus?
Ch. Quidni? *De.* illa maneat? *Ch.* ſic. *De.* ire igitur tibi licet, Nauſiſtrata.
Na. Sic pol commodius eſſe in omnes arbitror, quam ut cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis viſa eſt, cum vidi, mihi.
De. Quid iſtuc negotii eſt? *Ch.* Jamne operuit oſtium? *De.* jam. *Ch.* ô Jupiter,
Dii nos reſpiciunt: gnatam inveni nuptam cum tuo filio. *De.* hem,

Ch. *Minime: jam rate factum.* De. *Quid tu egiſti apud iſtam feminam? ecquid dixiſti cauſſam, propter quam, hanc domo noſtra ejectam ad Pharmionem ducimus?* Ch. *Hoc perfeci.* De. *Quid dicit tandem?* Ch *Abduci ab Antiphone non poteſt.* De. *Quare non poteſt?* Ch. *Quia uterque utrumque amat ex animo.* De. *Quid iſtud noſtra intereſt?* Ch. *Magni ſane, Demipho. Præterea reſcivi eam cognatione nobis eſſe junctam.* De. *Quid? deſipiſne?* Ch *Sic verum eſſe reperietur. Non inconſiderate, nec fruſtra loquor. Revoca in memoriam.* De. *Satiſne mane it ſane es?* Na. *Au, Demipho, noli injuriam facere cognatæ tuæ.* De. *Non eſt cognata.* Ch *Ne contradicas. Aliud patris nomen tibi relatum fuit: hoc cauſſa fuit cur in hunc errorem induceris.* De *Nonne ſciebat quis pater erat?* Ch. *Sciebat.* De. *Quare igitur alium nominavit?* Ch *Nunquamne hodie conſentics mihi, neque mane capies?* De *Non equidem, ſi mihi quidquam mihi dicas.* Ch. *Perſeverasne adhuc mihi adverſari?* Na. *Mirum mihi videtur, quid illud ſit, de quo tanto opere ambigunt?* De. *Equidem per Herculem non intelligo quæ mihi ſignificas.* Ch *Visne intelligere? Ita me Jupiter ſoſpitem conſervet, ut nullus illi propior eſt cognatus, quàm tu atque ego ſumus.* De. *Dii voſtram fidem? nos omnes unà ad ipſam eamus: aut ſcire, aut neſcire hoc volo.* Ch *Ha!* De. *Quid eſt?* Ch. *Itane mihi parvam fidem habes?* De. *Viſne me tibi dubitanter credere? Viſne me nihil quidquàm amplius inquirere? Age, fiat ut vis. Verum quid ſiet de illa filia amici noſtri, quam Antiphoni uxorem dare conſtituimus nobis fuerat?* Ch. *Recte res ſe habebit.* De. *Hanc igitur dimittimus?* Ch. *Quidni hanc mit-*

mus? De. *Illam vero domi retineamus?* Ch. *Ita cenſeo.* De. *Redire igitur eamus hinc, ſi libet, tes, Nauſiſtrata* Na. *Sic per Pollucem nobis utilius eſt omnibus hanc retinere, quam, ut cœperas di re eandem remittere, nam ingenui, & liberalis animi mihi viſa eſt, ut illam vidi* De *Quid iſta ſibi vult?* Ch. *Jamne oſtium occluſit Nauſiſtrata?* De. *Jam occluſit.* Ch. *O Jupiter! Jam Dii bis propitii ſunt, Filiam reperi cum tuo filio nuptiis junctam uxorem eſſe.* De. *Hem!*

Quo

quo modo id potuit fieri? Ch. *Non satis tuto istud in hoc loco recenſere poſſum.* De. *At tu intra domum.* Ch. *Hem, volo ut ipſi quidem filii noſtri id inaudiant.*

Quo pacto id potuit? *Ch.* non ſatis tutus eſt ad narrandum hic locus.
De. At tu intro abi. *Ch.* heus, ne filii noſtri quidem hoc reſciſcant, volo.

ACTUS V. SCENA IV.

ANTIPHO

Utcumque ſe habeant res meæ, ingenti lætitia perfundor quod Phædria fratri patrueli ſucceſſerit ut optabat. Quam pulchrum & venuſtum eſt ejuſmodi animo concipere cupiditates, quibus, ſi aliquid adverſi interveniat, facile remedium afferre poſſis? Hic Phædria ut primum argentum reperit quod daret pro amica, omni ſolicitudine ſe liberavit: ego nulla ratione ex his anxietatibus animi me eripere poſſum, ut non, ſi ſecretum hujus rei occultetur, in timore, ſin manifeſtetur in dedecore & infamia verſer: neque domum redire nunc auderem, niſi mihi ſpes præluceret, me poſſe Phanium illam poſſidere: verum ubinam Getam reperiam, ut petam ab eo, quod tempus commodum adeundi patris capere mihi ſuadeat.

LÆtus ſum, ut ut meæ res ſeſe habent, fratri obtigiſſe quod volt.
Quam ſcitum eſt, ejuſmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cum res adverſæ ſient, paulo mederi poſſis?
Hic ſimul argentum repperit, cura ſeſe expedivit:
Ego nullo poſſum remedio me evolvere ex his turbis,
Quin, ſi hoc celetur, in metu; ſin patefit, in probro ſim.
Neque me domum nunc reciperem, nî mihi eſſet ſpes oſtenſa
Hujuſce habendæ: ſed ubinam Getam invenire poſſum, ut
Rogem, quod tempus conveniendi patris me capere jubeat?

ACTUS V. SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

Ph. Argentum accepi, numeravi Dorieni lenoni, abduxi puellam, ut eam propriam traderem Phædriæ poſſidendam: nam manumiſſa eſt, & libera facta: nunc mihi etiam una res ſupereſt peragenda, ſcilicet ut mihi otium ab his ſenibus Demiphone, & Chremete concedatur, quò poſſim poculis operam dare: nam aliquot hos dies ſumam ad indulgendum voluptatibus. An. *Sed Phormio adeſt. Quid ais?* Ph. *Quid ais?* An. *Quidnam in præſentia facturus eſt Phædria?*

Ph. ARgentum accepi: tradidi lenoni: abduxi mulierem:
Curavi, propria ea Phædriæ ut potiretur: nam emiſſa eſt manu.
Nunc una mihi res etiam reſtat, quæ eſt conficiunda, otium
A ſenibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos ſumam dies.
An. Sed Phormio eſt: quid ais? *Ph.* quid? *An.* quidnam nunc facturus Phædria?

Qui

Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle ſumere?
Ph. Viciſſim parteis tuas acturus eſt. *An.* quas? *Ph.* ut fugitet patrem:
Te ſuam rogavit rurſum ut ageres cauſſam, ut pro ſe diceres:
Nam potaturus eſt apud me: ego me ire ſenibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, dudum quam dixit Geta;
Ne, cum hîc non videant me, conficere credant argentum ſuum.
Sed oſtium concrepuit abs te, *An.* vide, quis egreditur. *Ph.* Geta eſt.

quomodo ait ſe velle amori ſuo ſatisfacere. Ph. Invicem ſuſcepturus eſt partes tuas agendas. An. Quas? Ph. Ut patris conſpectum fugiat. Te rogavit ut rurſum ſuâ ageres cauſſam apud patrem, & pro ſe oraret. Nam apud me compotaturus eſt. Ego dicam ſenibus noſtris Demiphoni & Chremeti me proficiſci Sunium ad mercatum, ancillulam ut emam de quâ Geta locutus eſt illis jampridem, ne hic me non videntes credant me conſumere argentum ſuum: ſed oſtium domus tuæ conſtrepuit. An. Vide quis exeat. Ph. Geta eſt.

ANNOTATIONES.

7. *Parteis tuas acturus.*] Tranſlatum à ſcenicis Actoribus. Id eſt, te imitaturus eſt.

9. *Sunium.*] Extremum eſt Atticæ Promontorium ortum ſpectans, vicum habens, ejuſdem nominis, nunc vocatum *Cabo delle colonne.*

12. *Oſtium concrepuit abs te.*] Id eſt, oſtium domus tuæ: ut in Andriâ Act. 3 Scen. 1. crepuit à Glycerio oſtium. Sic *fulgor ab auro*, pro *auri fulgor*, Lucretius. *Cicero reus à Milone*, id eſt, *accuſatore Milone.*

ACTUS V. SCENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

Ge. O Fortuna! ô fors fortuna! quantis commoditatibus,
Quam ſubito meo hero Antiphoni ope veſtra hunc oneraſtis diem!
An. Quidnam hic ſibi volt? *Ge.* noſque amicos ejus exoneraſtis metu.
Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio?
Atque hominem propero invenire, ut hæc quæ contigerint, ſciat?
An. Num tu intelligis, hic quid narret? *Ph.* num tu? *An.* nil. *Ph.* tantumdem ego.
Ge. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc ſunt. *An.* heus, Geta. *Ge.* hem tibi!
Num mirum, aut novum eſt revocari, curſum cum inſtituerîs? *An.* Geta.

Ge. Ô Fortuna! ô ſors fortuna! quantis utilitatibus, & bonis ſucceſſibus, quam repente nec opinanti hero meo Antiphoni, veſtro auxilio hunc cumulaſtis diem! An. Quidnam hic ſibi vult? Ge. Noſque ejus amantiſſimos exolviſtis metu: ſed quid ego cunctor & ceſſo in officio meo, quî non pallium colligo, & in humeros reficio (Antiphonem) feſtinanter quæro, ut hæc quæ acciderint reſciſcat, noſcat. An. Eccquid mente percipis, quæ Geta iſte commemoret? Ph. Ecquid tu? An. Nihil. Ph. Tantumdem ego. Ge. Ad lenonem hinc pergere volo. Ibi in ejus ædibus nunc ſunt: ſcilicet Antipho, & Phædria. An. Heus Geta, audi! Ge. Hem tibi: non mirum, aut inſolitum eſt, nos ſiſti, & retineri cum feſtinare inſtituimus. An. Geta,

ANNOTATIONES.

1. *Ô ſors fortuna*] Fortuna eſt incertus rei exitus: ſors fortuna eſt bona fortuna. Hujus ædes trans Tyberim eſt

Ph. *Per Herculem cursum continuat.* Ge. *Pergit sane: nunquam tamen tua importunitate consequeris, ut cursum intermittam.* An. *Non hic manes, Geta?* Ge. *Quaeris verbera. Procul dubio unus est ex curialibus istis servulis qui me vocat.* An. *Id ipsum quidem nisi sistis gradum, iste consequeris, flagrio.* Ge. *Ex familia nostra hunc esse oportet, qui verbera minis intentat tam familiariter. Sed isne est Antipho, quem quaero, an non? ipse est.* Ph. *Antipho, confestim hunc convenî.* An. *Quid est?* Ge. *O homo omnium quotquot in terra degunt hominum omnibus bonis & fortunis ornatissime: nam procul omni dubio Dii te elegerunt quem solum amarent, Antipho.* An. *Utinam ita sit, sed cupio mihi referri causam quâ possim adduci ad hoc credendum.* Ge. *Ecquid tibi sufficit, si te gaudio totum perfundo?* Ph. *Quin tu cessas polliceri, & quod nunciaturus es dicis?* Ge. *Nonne hic praesens quoque fuisti?* Ph. *Fui, sed nos nimis moraris?* Ge. *Audi igitur, hem, ut modo argentum tibi solvimus apud forum rectâ viâ domum nos recepimus. Interea herus Demipho me misit ad tuam uxorem, Antipho.* An. *Quapropter?* Ge. *Mitto causam dicere, nihil enim ad rem pertinet, de quâ agitur, Antipho. Postquam in gynaecum ire coepi, servulus Mida nomine properans ad me venit, a tergo pallium apprehendit, & me retrò trahit, ab incepta viâ revocans: hunc interrogo, interrogo quam ob causam me retrahat, dicit prohibitum esse intrò ire ad heram. Sophrona nutrix Phanii modò, inquit, fratrem Demiphonis Chremem in gynaceum intrò admisit, eumque nunc intùs versari cum illis. Hoc postquam audivi, ad istium placido ac silenti gradu ire perseveravi, accessi, propius steti, spiritum continui, aurem adhibui: ita attente audire coepi, explorans eorum colloquutiones.* An. *Euge, Geta.* Ge. *Hic loci auribus percepi rem insignem,*

Ge. Pergit hercle: nunquam tu odio tuo me vinces. *An.* non manes? 9
Ge. Vapulabis: curialis vernula est, qui me vocat.
An. Id tibi quidem jam fiet, nisi resistis, verbero.
Ge. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitat malum.
Sed isne est, quem quaero, an non? ipsus est. *Ph.* congredere actutum. *An.* quid est?
Ge. O omnium, quantum est qui vivunt hominum, homo ornatissime!
Nam sine controversia à Diis solus diligere, Antipho. 15
An. Ita velim: sed, quî istuc credam ita esse, mihi dici velim.
Ge. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? *An.* enecas.
Ph. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedo. *Ge.* oh!
Tu quoque hic aderas, Phormio? *Ph.* aderam: sed cessas? *Ge.* accipe, hem;
Ut modo argentum dedimus tibi apud forum, rectà domum 20
Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.
An. Quamobrem? *Ge.* omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est, Antipho.
Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me occurrit Mida?
Ponè apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo
Quamobrem retineat me: ait esse veritum intro ad heram accedere. 25
Sophrona modo frarrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
Eumque nunc esse intus cum illis: hoc ubi ego audivi, ad fores
Suspenso gradu placide ire perrexi: accessi: adstiti.
Animam compressi: aurem admovi: ita animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. *An.* euge, Geta. *Ge.* hic pulcherrimum 30

ANNOTATIONES.

10. *Curialis vernula.*] Servi curiales ii erant qui in comis post curiata comitia celebratis ministrabant,

23. *Gynaceum.*] Est secretum conclave, quò non datur viris ingressus,

Facinus audivi: itaque pene hercle exclamavi gaudio.
Ph. Quod? *Ge.* quodnam arbitrare? *An.* nescio.
Ge. atqui mirificissimum:
Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ.
An. hem!
Quid ais? *Ge.* cum ejus olim consuevit matre in Lemno clanculum.
Ph. Somnium: utin' hæc ignoraret suum patrem? *Ge.* aliquid credito,
Phormio, esse causſæ; sed me censen' potuisse omnia
Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?
Ph. Atque hercle ego quoque illam audivi fabulam. *Ge.* imo etiam dabo,
Quo magi' credas: patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:
Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare:
Denique ego sum missus, te ut requirerem, atque adducerem.
An. Hem! quin ergo rape me: cessas? *Ge.* fecero. *An.* ô mi Phormio,
Vale. *Ph.* vale Antipho: bene, ita me Dii ament, factum, & gaudeo,
Tantam fortunam de improviso esse his datam.
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ita ut datum est ingratiis,
His datum erit: hoc qui cogam, re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi voltusque est capiundus novus,
Sed hinc concedam in angiportum hunc proxumum;
Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.
Quo me adsimularam ire ad mercatum; non eo.

itaque propius fuit, ut lætitia gestiens exclamarem. An. *Quid audivisti?* Ge. *Quodnam opinaris?* An. *Nescio quid esse possit.* Ge. *At certe istud supra omnia admiratione dignissimum: patruus tuus Chremes compertus est pater Phanio uxori tuæ.* An. *Hem! quid ais?* Ge. *Ille (Chremes) consuetudinem secretam habuit aliquam in Lemno cum Phanii matre.* Ph. *Hoc somnii figmentum est. Illane Phanium puruit non cognoscere patrem suum?* Ge. *Credo, Phormio, aliquam esse causam cur non cognoverit: sed an arbitraris me potuisse omnia percipere, quæ inter se ipsi intus egerint, cum extra ostium starem?* Ph. *Et per Herculem hæc quoque fabula mihi narrata fuit.* Ge. *Quin etiam, quò magis id verum esse credas hoc insuper dicam, patruus interea e gynæceo egressus, & paulo post illuc cum patre intro rursus reversus est, & uterque dixit tibi se permittere eam habere uxorem: denique hi me miserunt te ut inventum ad se adducerem.* An. *Imo auser me tecum: quid moraris?* Ge. *Festinemus.* An. *O mi Phormio, vale.* Ph. *Vale, Antipho! bene factum, ita me Dii ament, gaudeo tantam felicitatem repente eis fortunam immisisse. Præclara nunc se mihi dat occasio per lusum decipiendi senes, & ne Phædria laboret de mutuanda pecunia ab amicis, & æqualibus cum multis precibus: nam ut hoc argentum ab invitis senibus datum est, ita Phædriæ datum erit. Hoc argentum ut colligam, modum inveni. Nunc gestus corporis, & vultus de novo componendus est mihi atque immutandus. Sed hinc me conferam in angiportum hunc proximum, postea inde hisce prodibo obvius, ubi exibunt domo, ut eis dicam me non profecturum esse Sunium, quò me simulaveram velle proficisci.*

ACTUS V. SCENA VII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

De. DIis magnas merito gratias habeo, atq; ago,
Quando evenere hæc nobis, frater, prospere.
Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Ut auferamus. *Ph.* Demiphonem, si domi est,
Visam: ut quod. *De.* at nos ad te ibamus, Phormio.
Ph. De eadem hac fortasse caussa. *De.* ita hercle. *Ph.* credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mî esset fides.
Ch. Estne ea ita, ut dixi, liberalis? *De.* oppido.
Ph. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho,
Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date.
Nam omneis post habui mihi res, ita uti par fuit,
Postquam tantopere id vos velle animum advorteram.
De. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:
Nam qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?
Olim cum honeste potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est: ferme eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaveras.
Ph. Satin' superbe inluditis me? *De.* quî? *Ph.* rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
Ch. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere

De. *Diis meritas verbis gratias ago, atque animo habeo, frater, pro rerum nostrarum prospero eventu. Nunc quam citò possumus, ad Phormionem nobis properandum est, priusquam dispendat nostras triginta minas, ut eas ab ipso recipiamus.* Ph. *Visam si domi est, Demiphonem, ut dicam.* De. *At nos ad te ibamus, Phormio.* Ph. *Ob eandem fortasse causam.* De. *Ita per Herculem.* Ph. *Risu digna res est. Num dubitabatis an id facerem, necne, quod promisissem semel? Heus, quantumvis pauperculus sim, & in tenui re, tamen hoc usque unum hoc quidem præcipue studui, ut servarem fidem.* Ch. *Nunquid tibi virgo visa fuit ingenii liberalis, & verecundi vultus, & honesti?* De. *Admodum.* Ph. *Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho, me paratum esse ad illam accipiendam. Si vobis videtur, eam mihi uxorem tradite: nam huic rei omnes res meas proposui, & neglexi, uti conveniens fuit, postquam tam vehementer id vos cupere perspexi.* De. *At exinde hic Chremes frater meus dissuasit mihi, ne illam tibi darem: nam qui sermones vulgi ferentur per urbem, inquit, si id feceris? olim cum honeste virgo potuit dari in uxorem, non data fuit: nunc postquam nupsit filio tuo Antiphoni, eam privatam suo viro, ut viduam ejici invitam turpe est. Denique pene omnia me monuit, quæ tute jampridem coram me præsente redarguerat.* Ph. *Satisne arroganter vos me ludificatis?* De. *Quo modo?* Ph. *Quaritisne istud? quia ne alteram quidem illam virginem, quæ mihi sponsa erat, potero uxorem habere: nam quemodo potero, nisi sim insigniter impudens, eam iterum petere, quam respuerim.* Ch. *Tu etiam dic, video præterea Antiphonem impatienter, & non nisi coactum pati*

ANNOTATIONES.

4. *Dilapidet,*] Dilapidare est bona, & substantiam dissipare.

Invitum

Invitum eam, inque. *De.* tum autem video filium
Invitum ſane mulierem ab ſe amittere.
Sed tranſi ſodes ad forum, atque illud mihi
Argentum jube rurſum reſcribi, Phormio.
Ph. Quodne ego perſcripſi porro illis, quibus debui?
De. Quid igitur fiet? *Ph.* ſi vis mihi uxorem dare,
Quam deſpondiſti, ducam: ſin eſt, ut velis
Manere apud te illam, hîc dos maneat, Demipho;
Nam non eſt æquum me propter vos decipi:
Cum ego veſtri honoris cauſſa, repudium alteri
Remiſerim, quæ tantumdem dotis dabat.
De. I in malam rem hinc cum iſtac magnificentia,
Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? *Ph.* irritor. *De.* tune hanc duceres,
Si tibi data eſſet? *Ph.* fac periclum. *De.* ut filius
Cum illa habitet apud te, hoc veſtrum conſilium fuit.
Ph. Quæſo, quid narras? *De.* quin tu mihi argentum cedo.
Ph. Imo vero uxorem tu cedo. *De.* in jus ambula.
Ph. In jus? enimvero ſi porro eſſe odioſi pergitis.
De. Quid facies? *Ph.* egone? vos me indotatis modo
Patrocinari fortaſſe arbitramini:
Etiam dotatis ſoleo. *Ch.* quid id noſtrâ? *Ph.* nihil?
Hic quandam nôram, cujus vir uxorem. *Ch.* hem!
De. quid eſt?
Ph. Lemni habuit aliam. *Ch.* nullus ſum. *Ph.* ex qua filiam.

vam à ſe abſtrahi. De. *Tum autem filium video impatienter & non niſi coactum ferre, mulierem à ſe abſtrahi: ſed tranſeamus, quæſo, ad forum, Phormio, & triginta illas minas, quas tibi dedi, jube mihi ab argentariis renumerari.* Ph. *An illud petis argentum tibi reddi quod creditoribus meis per ſcripturam argentariorum reddidi?* De. *Quid igitur hac re fiet?* Ph. *Si vis uxorem mihi dare, quam ſpopondiſti, eam ducam, ſed ſi ſtatuis ut ſponſa illa apud te maneat, dos illa triginta minarum, quam pro illa mihi dediſtis, apud me manebit, Demipho. Nam iniquum eſt propter vos me damnum pati, & veſtri honoris cauſa mihi fraudem eſſe, ſi alteram repudiaverim, quæ tantidem dotem mihi afferebat.* De. *Abi in malam crucem cum iſta magnificentia verborum quâ ais noſtro honoris conſuluiſſe, fugitive: etiamne credis nos latere qui ſis, & quæ facere conſueveris?* Ph. *Ringor indignatione.* De. *Auderesne eam uxorem ducere, ſi tibi traderetur?* Ph. *Experire.* De. *Hoc ſolum convenerat inter vos, ut in tuis adibus filius meus habitet cum illâ, non ut ipſam pro uxore haberes.* Ph. *Quæſo, vide quam ſtulta memoras.* De. *Quin tu argentum mihi redde.* Ph *Imo vero tu redde uxorem.* De. *In jus te voco.* Ph. *In jus? Si equidem ulterius mihi moleſti eſtis.* De. *Quid facies?* Ph. *Egone? vos me patrocinium, & defenſionem ſolum fortaſſe virginum quæ ſine dote ſunt, qualis Phanium eſt, ſuſcipere opinamini, etiam ſoleo mulieribus dotatis opem prabere.* Ch. *Quid hoc noſtrâ refert?* Ph. *Nihil? hic noveram olim quandam, cujus vir uxorem.* Ch. *Hem!* De. *Quid eſt?* Ph. *Lemni habuit aliam.* Ch. *Perii,* Ph. *Ex qua filiam genuit,*

ANNOTATIONES.

29. *Jube rurſum reſcribi*] Scribere nummos dicuntur creditores pecuniarum, quibus moris erat, ut in argentariorum, apud quos pecunias ſuas collocarent tabulis expenſum alicui ferrent, & argentario id nomen dictarent. Horatius:

Scribe decem à Nerio: non eſt ſatis: adde Cicutæ
Nodoſi tabulas centum.

Reſcribere, dicebatur debitor, qui mutuam pecuniam reddebat vel per ſe, vel per argentarii ſcripturam, qui in codicem ſuum referebat æs alienum, à debitore creditori eſſe diſſolutum. Reſcribi, ait Donatus eſt reddi, ſeu per menſæ ſcripturam dari. Horatius,

Putidius multo cerebrum eſt, mihi credo, Perilli
Dictantis, quod tu nunquam reſcribere poſſis.

Reſcribere eſt mutuum per ſcripturam menſæ reddere, cum mandato debitoris, qui pecuniam ſuam apud menſam depoſuerat, menſarius, ſive argentarius ferebat acceptum creditori. Sciendum eſt, veteres apud menſam, magnam pecuniæ partem depoſuiſſe. Cum per argentarium debitor ſolvebat, dicebatur ex menſæ ſcripturâ id fieri. Sin ipſe debitor ſatisfaciebat, dicebatur de domo, vel ex arcâ numerari.

Suſcepit: & eam clam educit. *Ch.* ſepultus ſum. *Ph.* Hæc adeo ego illi jam denarrabo. *Ch.* obſecro
Ne facias. *Ph.* oh! tun' is eras? *De.* ut ludos facis!
Ch. Miſſum te facimus. *Ph.* fabulæ. *Ch.* quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. *Ph.* audio:
Quid vos, malum, ergo me ſic ludificamini. 55
Inepti, voſtra puerili ſententia?
Nolo, volo: volo, nolo ruſſum: cedo, cape:
Quod dictum, indictum eſt: quod modo erat ratum, irritum eſt:
Ch. Quo pacto, aut unde hæc ſic reſcivit? *De.* neſcio:
Niſi me dixiſſe nemini, id certo ſcio. 60
Ch. Monſtri, ita me Dii ament, ſimile. *Ph.* injeci ſcrupulum. *De.* hem!
Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens! èmori hercle ſatius eſt.
Animo virili præſentique ut ſis, para:
Vides tuum peccatum eſſe elatum foras, 65
Neque jam id celare poſſe te uxorem tuam?
Nunc quod ipſa ex alio audiura ſit, Chreme,
Id noſmet indicare placabilius eſt:
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Ulciſci. *Ph.* at at, niſi mihi proſpicio, hæreo: 70
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
Ch. At vereor ut placari poſſit. *De.* bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam: hoc fretus, Chreme,
Cum è medio exceſſit, unde hæc ſuſcepta eſt tibi.
Ph. Itane mecum agitis? ſatis aſtute aggredimini:
Non hercle ex re iſtius me inſtigaſti, Demipho. 76
An tu, ubi quæ libitum fuerit, peregre feceris,
Neque hujus ſis veritus fœminæ primariæ,
Novo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo, 81
Ut ne reſtinguas, lacrumis ſi exſtillaveris.
De. Malum, quod iſti Dii, Deæque omnes duint,

& eam ſecretò educat. *Ch.* Inſerii. *Ph.* Hæc prolixè illi renunciabo. *Ch.* Per Deos te obteſtor ne facias. *Ph.* Ho! an tute is eras? *De.* Quam nos ludibrio habes! *Ch.* Miſſum te facimus. *Ph.* Fabulæ & mendacia ſunt veſtræ pollicitationes. *Ch.* Quid petis amplius? argentum quod à nobis habes, tibi remiſimus, & concedimus liberationem juris obligationis. *Ph.* Audio: acquieſco veſtræ ſententiæ: quid ergo, malum! me ſic per loſciviam ludibris ſtulti, ſtultis, inſtar puerorum, promiſſis? nolo, volo: volo, nolo ruſſum: cedo, cape: quod modo probatum & fixum erat, ſtatim improbatum eſt. *Ch.* Quo modo, aut à quibus iſtud inaudivit, & ſcire potuit? *De.* Ignoro: unum ſcio, nulli hominum me hoc ſecreti detexiſſe. *Ch.* Iſtud, ita Dii mihi faveant, prodigii inſtar eſt. *Ph.* Injeci ſcrupulum hominibus. *De.* Hæccine fiet, ut à nobis hanc ingentem ſummam pecuniæ extorqueat? mori, per Herculem, omnino, potius eſt: oſtende ergo te animoſum, & fortem, ſicut virum decet. Cernis culpam tuam in vulgus delatam eſſe, & manifeſtatam; neque te eam uxori tuæ occultare jam poſſe: nunc illud commodius & validius erit ad placandam Nauſiſtratam, ſi illi referamus noſmet ipſi, quod alii ei nunciaturi ſunt: hoc pacto etiam de hoc flagitioſo, & omni ſcelere contaminato, noſtro arbitrio, ultionem ſumere poterimus. *Ph.* At at, niſi ſalvis meis cavo, in eâ difficultate involvendus, & implicandus ſum, ut inde agre me expediam. Hi tanquam Gladiatores adverſi in me tendunt, audaci, & pertinaci ad exitium meum animo. *Ch.* At metuo ut Nauſiſtrata mitigari & ſederi poſſit. *De.* Securus eſto, ego vos in concordiam reducam, & in gratiam reconciliabo, hoc confiſus quod hæc mulier è vivis abiit, ex quâ hanc virginem ſuſcepiſti. *Ph.* Itane vos igitur ergo me garritis? Satis me callidè adorimini ſcilicet. Per Herculem, Demipho, non eſt utile iſti Chremeti nec commodum, quod me irritaſti. An tu vero, Chreme, poſtquam peregre in Lemno agens libidinis tuæ ſatisfeceris, nec te quidquam puduerit fœminæ uni ex primariis, novo modo facere injurias, nunc venias purgatum precibus flagitia tua? Talibus ego illam dictis, ita in flammatam ira in te reddam, ut ne reſtinguas, etiam ſi tetus lachrymis liquefactus ſtillavim ſum. *De.* Malum, quod Dii, Deæque omnes à nobis averſam, & in ipſum vertam.

Tanta-

Tantane affectum hominem quenquam esse audacia?
Non hoc publicitùs scelus hinc deportarier
In solas terras? *Ch.* in id redactus sum loci,
Ut nesciam prorsus, quid agam cum illo. *De.* ego scio:
In jus eamus. *Ph.* In jus? huc, si quid lubet.
De. Assequere, ac retine, dum huc ego servos evoco.
Ch. Enim solus nequeo: accurre huc. *Ph.* una injuria est
Tecum. *Ch.* lege agito ergo. *Ph.* altera est tecum. Chreme.
De. Rape hunc. *Ph.* itane agitis? enimverò voce est opus.
Nausistrata, exi. *Ch.* os opprime. *De.* impurum vide,
Quantum valet. *Ph.* Nausistrata, inquam. *Ch.* non taces?
Ph. Taceam? *De.* nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere,
Vel oculum exclude. *Ph.* est ubi vos ulciscar probe.

An quisquam tantâ audaciâ praditus inveniri potest? Nonne hac pestis, hic sceleratus dignus est qui publico decreto in extremas & desertas terras amandetur. Ch. *In eo statu situs sum, ut ignorem omninò quomodo mihi agendum sit cum illo.* De. *At ego non ignoro. In jus, ad Praetorem eamus.* Ph. *In jus? in hunc Chremetis domum, si libet istud.* De. *Chreme, hunc assequere, & contendentem ad domum tuam retrahe, atque inhibe, dum ego huc servos accio.* Ch. *Huc accurre, nam solus ego hunc retinere non possum.* Ph. *Una mihi tecum injuria altio est, pro centumalio quam mihi facis, Demipho.* Ch. *Lege age igitur.* Ph. *Altera est tecum, Chreme.* De. *Rape hunc in jus renitentem.* Ph. *Itane male mecum agitis? certe opus est ut clamitem: Nausistrata, foras egredere.* Ch. *Occlude os illi.* De. *Vide quantum roboris & virium flagitiosus habet.* Ph. *Nausistrata, inquam, ut voco.* Ch. *Non taces?* Ph. *Cur tacuam?* De. *Nisi sequitur, pugnis huic ventrem tunde, vel oculum exculpe.* Ph. *Est mihi occasio, & facultas vos ulciscendi probe.*

ACTUS V. SCENA VIII.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

Na. QUis nominat me? *Ch.* hem! *Na.* quid istuc turbæ est, obsecro,
Mi vir? *Ph.* hem! quid nunc obticuisti? *Na.* quis hic homo est?
Non mihi respondes? *Ph.* hiccine ut tibi respondeat?
Qui hercle, ubi sit, nescit. *Ch.* cave isti quidquam creduas.
Ph. Abi: tange: si non totus friget, me eneca.
Ch. Nihil est. *Na.* quid ergo est? quid istic narrat? *Ph.* jam scies:
Auscultа. *Ch.* pergin' credere? *Na.* quid ego, obsecro,
Huic credam, qui nihil dixit? *Ph.* delirat miser

Na. *Quis me vocat?* Ch. *Hem!* Na. *Quis iste tumultus? quae rixa? quaso, mi vir, dicito.* Ph. *Hem quid nunc obmutuisti?* Na. *Quis hic homo est? nihil respondes?* Ph *Quomodo tibi respondeat iste, qui per Herculem ita attonitus est, ut in quo loco stet, non cognoscat?* Ch. *Vide ne isti quidquam credas.* Ph. *Accede ad illum, tange: si non totus frigere riget, nihil causae dico, quin me occidas.* Ch. *Nihil est.* Na. *Quid ergo est? quid iste recitat?* Ph *Jam disces: attente me audi.* Ch. *Persistis ne, uxor, isti credere?* Na. *Quid ego, credo huic credam, qui nondum ullum verbum loquutus est?* Ph. *Mente errat & insanit pra metu.*

Timore. *Na.* Non pol temere eſt, quod tu tam tĩmes.

Ch. Egon' timeo? *Ph.* recte ſane: quando nihil times.

Et hoc nihil eſt, quod dico ego: tu narra. *De.* ſcelus!

Tibi narret? *Ph.* eho tu, factum eſt abs te ſedulo

Pro fratre. *Na.* mi vir, non mihi narras? *Ch.* at. *Na.* quid, at?

Ch. Non opus eſt dicto. *Ph.* tibi quidem: at ſcito huic opus eſt.

In Lemno. *Ch.* hem! quid ais? *De.* non taces? *Ph.* clam te. *Ch.* hei mihi!

Ph. Uxorem duxit. *Na.* mi homo, Dii melius duint.

Ph. Sic factum eſt. *Na.* perii miſera. *Ph.* & inde filiam

Suſcepit jam unam, dum tu dormis. *Ch.* quid agimus?

Na. Prô Dii immortales! facinus indignum, & malum!

Ph. Hoc actum eſt. *Na.* an quidquam hodie eſt factum indignius?

Qui mihi, ubi ad uxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.

Demipho, te appello: nam me cum hoc ipſo diſtædet loqui.

Hæcine erant itiones crebræ, & manſiones diutinæ

Lemni? hæccine erat, qua noſtros fructus minuebat, vilitas?

De. Ego, Nauſiſtrata, eſſe in hac re culpam meritam non nego;

Sed eam quæ ſit ignoſcenda. Ph. *verba fiunt mortuo.*

De. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo,

Vinolentus fere abhinc annos quindecim mulierculam

Na. *Per Pollucem non ſine cauſſa eſt quod tantum metuis.* Ch *Egone metuo?* Ph. *Recte ſane: quando ergo nihil metuis nihilq; eſſe dicis, quod metuere debeas, qua ego illi mox diſturus ſum tu ipſemet illi recenſe.* De. *Scelestè ex tua voluntate ille recenſeat?* Ph. *Eho tu, egregie & ſtrenuè te geſſiſti in defendendo fratre, dum me offendis.* Na. *Mi vir, ecquid mihi recitas, quod hic ait?* Ch. *At.* Na. *Quid at?* Ch *Non opus eſt hoc referre* Ph. *Tibi quidem non opus eſt ut referatur, ſed opus eſt, ut illa reſciat. In lemno cum eſſet.* Ch. *Hem, quid ais?* De. *An non taces?* Ph. *Te ignarâ & inſciâ.* Ch. *Hei mihi!* Ph. *Uxorem duxit.* Na. *Mi homo, non ita eſt, ut ait: Dii melius eſſe velint.* Ph. *Sic factum eſt.* Na. *Perii miſera.* Ph. *Et ex ea genuit jam unam filiam, dum tu ſecura es, & ſola dormis.* Ch. *Heu quid agam?* Na. *Proh Dii immortales, facinus flagitioſum, & perniciоſum?* Ph. *Tamen hoc factum eſt.* Na. *An quidquam hoc tempore factum eſt turpius, magis ignominioſum, ac probroſum ab homine ullo? Nempe cum ad uxores accedunt, tum mihi fiunt debiles & infirmi ſenes. Demipho te alloquor: nam me cum iſto ſermonem conferre nimium tædet, & faſtidioſum eſt Hane erant ideo frequentes profectiones, & diuturnæ Lemni commorationes? hacne erat vilitas annonæ, quam dictitabat minuere pretia fructuum noſtrorum?* De. *Ego Nauſiſtrata, non inficior culpam in hac re à Chremete merito eius admiſſam eſſe, ſed talem, quæ ſit condonanda exomnium ſententia.* Ph. *Hæc verba in gratiam Chremetis, ad placandam Nauſiſtratam facere, eſt mortuo verba facere.* De. *Nam neque id fecit, quod te negligeret, & odio haberet, ſed vino captus, fere ſunt anni quindecim, cum mulierculam*

ANNOTATIONES.

11. *Scelus,*] Id eſt ſceleſtus.

16. *Duint.*] Id eſt dent.

Eam

Iam compreſſit unde hæc nata eſt, neq; pòſt illam unquam attigit,

Ea mortem obiit: è medio abiit: qui fuit in re hac ſcrupulus.

Quam ob rem te oro, ut alia facta tua ſunt, æquo animo hoc feras.

Na. Quid ego æquo animo? cupio miſera in hac re jam defungier.

Sed quid ſperem? ætate porro minus peccaturum putem?

Jam tum erat ſenex, ſenectus ſi verecundos facit.

An mea forma atque ætas nunc magis expetenda eſt, Demipho? 35

Quid mihi hic affers quamobrem exſpectem, aut ſperem porro non fore?

Ph. Exequias Chremeti, quibus eſt commodum, ire jam tempus eſt.

Sic dabo: age nunc, Phormionem, qui volet, laceſſito:

Faxo tali eum mactatum, atque hic eſt, infortunio.

Redeat ſane in gratiam: jam ſupplicii ſatis eſt mihi: 40

Habet hæc, ei quod, dum vivat, uſque ad aurem obganniat.

Na. At meo merito credo: quid ego nunc commemorem, Demipho,

Singillatim, qualis ego in iſtum fuerim? *De.* novi æque omnia

Tecum. *Na.* merito meo hoc videtur factum? *De.* minime gentium:

Verum, quando jam accuſando fieri infectum non poteſt, 45

Ignoſce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?

Ph. Enimvero prius quam hæc dat veniam, mihi proſpiciam, & Phædriæ.

gravidam fecit, unde hæc virgo genita eſt, neque poſtea unquam cum illa rem habuit, eadem è vitâ deceſſit, morte ſublata eſt, quæ ſi viveret, difficultates & diſſidia afferre poſſet. Quapropter te obſecro, qua tua eſt ſolita benignitas & facilitas, ut hoc etiam patienter feras. Na. *Quid? me patienter id ferre? utinam in hac tam atroci injuriâ, omnibus defuncta eſſem, & libera in poſterum, ut deſineret, & finem faceret Chremes mihi moleſtias exhibere, ſed quid melius expectem ab illo? An propter ætatem minus eum libidini deditum iri opinor? At jam tum erat ſenex, ſi quidem ſenectus homines à peccando abſterreret per verecundiam debet. An mea pulchritudo atque ætas præſens magis quam antea eum alliciet in amorem, Demipho? quid mihi propones, quamobrem expectem eum ulterius ad libidinem non rediturum?* Ph. *Exequias funeris Chremetis proſequi ſi quibus vacat, jam tempus eſt celebrare. Sic dabo exercitum, & opprobriis expoſitum. Age, age nunc, ſi cui libeat, Phormionem irritato, faciam ut tali, atque hic, augeatur erumna, & calamitate: reconciliemur ſane nunc in gratiam: jam ſatis hæc ultio mihi ſufficit. Habet à me hæc Nauſiſtrata quod ei, dum ſtabit in vita, quod ei ad aurem occinat & obmurmuret.* Na. *An ita fortaſſe de eo merueram, ut ſic mecum ageret! credo vero. Quid nunc ego minutatim tibi narrem, qualem ego erga eum me geſſerim?* De. *Probe id ſcio tecum pariter.* Na. *An tibi videor digna fuiſſe hac contumelia?* De. *Minime omnium: verum cum hac illius culpa crimination ibus, & increpationibus infecta reddi non poteſt, condena illi. Obſecrat, confitetur ſe deliquiſſe, poſtulat ut ſuam purgationem, & ſatisfactionem accipias. Quid exigis amplius?* Ph. *Equidem, priuſquam hæc ſe ignoſcere marito culpam pronunciet, mihi præcavendum & Phædriæ.*

ANNOTATIONES.

37. *Exequias ire.*] Quemadmodum dicimus ire inficias, pro inficiari, ſi ire exequias Antiqui dicebant. Hac formula exequiæ indicebantur; L. Titius vixit: L. Titio exequias ire quoi (pro cui) commodum eſt jam tempus eſt: ollus (pro ille) effertur.

39. *Mactatum infortunio.*] Macto, verbum eſt ſumptum à ſacris. Dictum putant, quaſi, magis aucto, id eſt, augeo; nam priuſquam victimam immolarent, thus, aut vinum ſuper eam fundebant, unde mactam illam dicebant, quaſi magis auctam. Mactare morte, ſupplicio, damno, infortunio dicitur per metaphoram,

Heus

Heus, Nausistrata, prius quam huic subito incogitans respondeas, audi me. Na. *Quid est?* Ph. *Ego minas triginta per dolum à marito tuo expiscatus sum: eas dedi tuo filio, is pro sua amica lenoni dedit.* Ch. *Hem, quid ais?* Na. *Adeone hoc maleficium, & grave delictum putas, si filius adolescens habet unam amicam, cum tu uxores duas habeas? nihil te pudet? quâ fronte, nisi ferreâ, illum culpa argues? Responde mihi.* De. *Faciet ut tibi libuerit.* Na. *Imò jam ut eum ignores quid constituerim facere, neque ego veniam do, neq; ullo promisso me obligo, neq; responso quidquam assevero, priusquam filium meum videro, cum arbitrum omnium controversiarum facio: quod judicabit ratum habebo & confirmabo.* Ph. *Sapis, Nausistrata, & recte censes.* Na. *Satisne id tibi hoc est, atque ex æquitate constitutum?* Ph. *Imo vero egregiè, & abunde, supraque omnem spem satis factum est, itaque lætus & contentus hinc abeo.* Na. *Tu vero dic mihi, quod tibi nomen est?* Ph. *Mihine? Phormio nomen est: familiæ vestræ quidem amicus & tuo filio Phædriæ amicissimus.* Na. *At ego, Phormio, per Castorem posthac, tui causâ, quoad ejus potero, & quæ petes, faciamque & dicam.* Ph. *Prolixè & liberaliter loqueris.* Na. *Per Pollucem ad hoc meritum tuum me adducit* Ph. *Visne primùm hodie facere, quod mihi pergratum erit, & oculis mariti tui molestum atque ægrum?* Na. *Cupio* Ph. *Ad cœnam me invita.* Na. *Per Pollucem sanè te invito.* De. *Hinc intro eamus.* Ch. *Ita fiat: sed ubi est Phædria arbiter, & judex noster?* Ph. *Mox efficiam ut præsto sit. Vos valete & plaudite.*

Calliopius recensui.

Heus, Nausistrata, prius quam huic respondes temere, audi. *Na.* quid est?

Ph. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:

Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni dedit.

Ch. Hem, quid ais? *Na.* adeon' indignum tibi videtur, filius

Homo adolescens unam si habet amicam? tu uxores duas.

Nil pudere? quo ore illum objurgabis? respondemihi.

De. Faciet, ut voles. *Na.* imo, ut meam jam scias sententiam.

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque respondeo,

Prius quàm gnatum video: ejus judicio permitto omnia: is

Quod jubebit, faciam. *Ph.* mulier sapiens es, Nausistrata.

Na. Satin' id est tibi? *Ph.* imo vero pulcre discedo, & probe.

Et præter spem. *Na.* tu tuum nomen dic quod est. *Ph.* min'? Phormio,

Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.

Na. Phormio, at ego æcastor, posthac tibi quod potero, & quæ voles,

Faciamque, & dicam. *Ph.* benigne dicis. *Na.* pol meritum est tuum.

Ph. Vin' primùm hodie facere, quod ego gaudeam, Nausistrata,

Et quod tuo viro oculi doleant? *Na.* cupio. *Ph.* me ad cœnam voca.

Na. Pol vero voco. *De.* eamus intro hinc. *Ch.* fiat: sed ubi est Phædria,

Judex noster? *Ph.* jam hic faxo aderit. Ω Vos valete, & plaudite.

Calliopius Recensui.

P. TERENTII
CARTHAGINENSIS AFRI
HECYRA.

cta ludis Romanis Julio Cæsare, Cn. Cornelio Dolabella Ædilibus Curulibus. Non est peracta tota. Modos fecit Flaccus Claudii tibiis paribus: Cn. Octavio, T. Manlio Consulibus. Relata est iterum ludis Funebribus. Relata est tertiò, Q. Fulvio, L. Marcio ædilibus curulibus.

Explicatio hujus didascaliæ (ita dicitur præmonitio docens aliquid) petenda est ab explicatione superiorum.

PERSONÆ HECYRÆ.

BACCHIS Meretrix. A Baccho.
LACHES ab ἔλαχον, id est, sortitus sum.
MYRRHINA. à μυρρίνη, Myrtus.
PAMPHILUS, à πᾶς & φίλος omnibus charus.
PARMENO, ὁ ἐπὶ τοῦ δεσπότου μένων, apud dominum manens.
PHIDIPPUS. à φειδὼ parsimonia & ἵππος equus.
PHILOTIS, à φιλότης, amicitia.
PHILUMENA, quasi φιλουμένη amata.
SOSIA, à σώζειν, servari, quòd servi servantur in bello.
SOSTRATA, à σώζειν, servare: & στρατὸς, exercitus.

ARGU-

ARGUMENTUM.

PAmphilus Lachetis & Softratæ filius cum noctu ad Bacchidem meretricem iret temulentus, Philumenam Phidippi, & Myrrhinæ filiam in viâ per vim compreſſit, & detracto ei annulo, per tenebras effugit, ſic ut neuter alterum cognoſceret. Paulò pòſt eadem Philumena, quæ ex ipſo erat gravida, uxor ei datur; ſed propter Bacchidem, quam diligebat, duobus menſibus ne quidem eam attingit. Cum autem Bacchis irata propter ejus nuptias, minus quam ſolebat, obſequens eſſet, eam relliquit & ingentem uxoris amorem concepit. Interea accidit ut iter Pamphilo in Imbrum eſſet, unde cum poſt aliquod tempus reverteretur, ita fors tulit, ut quo die Athenas appuliſſet, Philumena partu levaretur, itaque videndi eam cupidus, ſubitò ad eam ingreſſus eſt, ſed & peperiſſe eam deprehendit: cum autem ab ea ſeceſſiſſet, nullam afferens cauſam Laches ſuſpicatus eſt eum adhuc Bacchidis amore impeditum, ea de cauſa ab uxore abhorrere: accerſitam igitur Bacchidem objurgat; ea cum ſe purgaret, annulum habebat in digito, quem olim Philumenæ ereptum ſibi dederat Pamphilus. Is annulus effecit, ut vitiatam eſſe ab ipſo Pamphilo Philumenam cognoſceretur. Lætus Pamphilus & uxorem, & filium accipit.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Pamphilus Lachetis, & Softratæ filius accepit in uxorem Philumenam, Phidippi, & Myrrhinæ filiam, quam quondam ignotam compreſſit in via, & cujus annulum, quem eripuit ei, donaverat Bacchidi meretrici, quam amabat. Deinde in Imbrum inſulam navigavit, nuptam uxorem Bacchidis amore captus non attigit. Hanc Myrrhina mater cum ſciret pragnantem eſſe, ægrotam eſſe ſimulans ex adibus Lachetis ad ſe ducit, ne ſocrus Softrata eam eſſe gravidam cognoſcat: redit ex Imbro inſula Pamphilus deprehendit uxorem peperiſſe, & rem occultat, uxorem tamen, ignorans eam ex ſe peperiſſe, recipere recuſat. Pater ejus Laches culpam confert in Bacchidem: dum ſe excuſat Bacchis, forte accidit ut Myrrhina annulum agnoſceret, quem gerebat filia, cum ſtuprum ei illatum fuit. Uxorem cum filio recipit Pamphilus.

UXorem duxit Pamphilus Philumenam;
Cui quondã ignorans virgini vitium obtulit:
Ejuſque per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum eſt: nuptam haud
attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id ſciat ſocrus,
Ut ægram ad ſe transfert: revertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: uxorem tamen
Recipere non volt. Pater incuſat Bacchidis
Amorem; dum ſe purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ forte agnoſcit Myrrhina:
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

PRO-

PROLOGUS.

HEcyra eſt huic nomen fabulæ: hæc cum data
Eſt nova, novum intervenit vitium & calamitas,
it neque ſpectari, neque cognoſci potuerit:
a populus ſtudio ſtupidus in funambulo
nimum occuparat: nunc hæc plane eſt pro nova:
is, qui ſcripſit hanc, ob eam rem noluit
erum referre, ut iterum poſſit vendere.
lias cognoſtis ejus: quæſo hanc noſcite.
rator ad vos venio ornatu prologi,
nite exorator ſim, eodem ut jure uti ſenem
iceat, quo jure ſum uſus adoleſcentior,
ovas qui exactas feci ut inveteraſcerent,
e cum poëta ſcriptura inveteraſceret.
his, quas primum Cæcilii didici novas,
artim ſum earum exactus, partim vix ſteti.
uia ſciebam dubiam fortunam eſſe ſcenicam,
e incerta certum mihi laborem ſuſtuli.
aſdem agere cœpi, ut ab eodem alias diſcerem
ovas ſtudioſe, ne illum ab ſtudio abducerem.
erfeci ut ſpectarentur: ubi ſunt cognitæ,
lacitæ ſunt: ita poëtam reſtitui in locum,
rope jam remotum injuria advorſariûm
b ſtudio, atque labore, atque arte muſica.
uod ſi ſcripturam ſpreviſſem in præſentia, &
deterrendo voluiſſem operam ſumere,
t in otio eſſet, potius quàm in negotio;
eterruiſſem facile, ne alias ſcriberet.
unc quid petam, mea cauſſa, æquo animo attendite.

Hecyra nominatur hæc fabula. Tunc cum nova exhibita eſt, fortuito vitio & calamitate factum eſt, ut neque ſpectari, neque cognoſci potuerit, vel ex ſcena apparatu, vel ex perſonarum actione: ita populus ſtupens admiratione funambuli, in eo ſpectando animo defixus fuerat. Nunc hæc fabula Hecyra tanquam nova datur, ut qua acta non fuit, & poëta qui hanc fecit, noluit poſt ſpectaculum funambuli, denuò eam introducere in ſcenam, ut iterum pro novâ eam biſtrionibus venderet. Alias Poëta fabulas notas habetis, hanc precor ut neſcatis attente ſpectate. Orator legatus à grege Hiſtrionum ad vos, ſpectatores, venio in veſtitu Prologi, per vos liceat mihi exoratorem eſſe impetrando ea, quæ poſtulo. Permittite mihi Lucio Ambivio Actori comico uti eâdem facultate, nunc cum ſenex ſum, quâ uti mihi licuit, cum adoleſcens fui, qui feci ut Comœdiæ novæ Cæcilii poëtæ, licet expulſæ, viverent, & ad vetuſtatem pervenirent ſapius deinceps acta, & probata, ne cum Poëta poëma caducum fieret, & periret. In Cæcilii Comœdiis quas novas primùm recitavi partim eas agens ſum rejectus, partim vix potui fabulam peragere. Quoniam verò videbam fortunam ſcenæ ancipitem eſſem, & periculoſam, ideo in ſpe incerta certum laborem ſubii, eaſdem Cæcilii Comœdias quæ excluſæ fuerant, agendas ſuſcepi, ut alias ejuſdem novas recitandas diſcerem accurate: effecique ut populus eas ſpectaret probaretque; ne ille deterritus à ſtudio ſcribendi fabulas abſtraheretur. Ubi ſpectatæ ſunt & intellectæ, gratæ & acceptæ populo fuerunt: ita Poëtam Cæciliium in priſtinum ſtatum & æſtimationem reduxi, qui pene rejectus & repulſus fuerat, iniquitate inimicorum abſtudio, induſtriâ, atque arte Poëtica. Quod ſi Cæcilii fabulas excluſas à ſcena agere iterum neglexiſſem, nunc cum primum editæ fuerunt, & in dehortando eum à labore ut in quiete potius ageret, quam in tanto labore ſtudii, facili negotio eum ab aliis Comœdiis faciendis avertiſſem, Nunc quid poſtulem, rogo vos ut mei gratiâ, favente, & placido animo advertatis.

ANNOTATIONES.

1. *Hecyra.*] ἑκυρὰ, ſignificat Socrum.

2. *Novum intervenit vitium.*] Vitio creati dicuntur Conſules & Magiſtratus, ſi cœptis comitiis, tonitru ſupervenisſet, ſi quis morbo Herculeo correptus concidiſſet, aut ſi alia legitima omiſſa fuiſſent: nam comitia his caſibus dirimenda erant: aliter tota actio vitioſa, & inauſpicata cenſebatur.

Hecyram

Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentiu
Nunquam agere licitum est, ita eam oppres
calamitas.
Eam calamitatem vostra intelligentia
Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum glor
Funambuli eodem accessit expectatio:
Comitum conventus, strepitus, clamor mulieru
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in nova cœpi uti consuetudine,
In experiundo ut essem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus convolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Ego interea meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium & silentium est.
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, ut vestra autorit
Meæ autoritati fautrix adjutrixque sit.
Si nunquam avare statui pretium arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi m
xumum,
Quam maxume servire vestris commodis;
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem,
Ne eum circumventum inique iniqui irrideant.
Mea causa causam hanc accipite, & silentium
Date, ut libeat scribere aliis, mihique ut discere
Novas expediat, posthac pretio emptas meo,

Hecyram Comœdiam in scenam reduco, quam mihi exhibere cum favente silentio nunquam concessum est, tantum eam obruit infortunium. Istud infortunium vestra prudentia, & ad eam Comœdiam cognoscendam attentio placabit, si nostra diligentia opem afferat. Simul atque eam coram populo recitare cœpi, pugiles gloria cupidi, populus magna expectatione & ingenti studio concitatus spectandi funambuli, concursus eorum qui in nostro sunt comitatu, tumultus, vociferatio mulierum, me coëgerunt egredi, ante completam fabulæ actionem, extra Theatrum. Cœpi uti antiqua consuetudine, quâ usus sui in Cæcilii fabulis, in nova Terentii Comœdia Hecyra, ut in periculo faciendo insisterem, & tentare perseverarem. Iterum Hecyram Comœdiam introduco in Theatrum. Primo actu gratus sum, & acceptus: quum interea sermo spargitur exhibitum iri gladiatores. Fit subitus populi concursus, turba excitantur, vociferantur, certant propter locum: ego interea dum hæc fierent non potui defendere locum in quo ipse agebam. Nunc tumultuatio nulla est, tranquillitas, & taciturnitas observantur, occasio opportuna recitandi ab ædilibus mihi præbetur. Vobis licet ludos Theatrales, qui in scena aguntur, cohonestare favore silentii vestri. Nolite committere, ut ars Poëtica paucos artifices peritos habeat, & ad paucos perveniat: concedite mihi subsidium vestrum & præsidium, dum enixè laboro in juvando Poëtas eorumque studia. Si nunqua avare arti meæ æstimationem & indicationem feci, & mihi persuasi lucrum istud esse amplissimum, v stris utilitatibus, & emolumentis atque oblectamentis inservire: permittite me hoc à vobis precibus ob nere, ne eum delusum improbi improbe ludibrio habeant, qui studium & operam artis suæ mihi tu dam, & se fidei & favori vestro protegendum dedit. Mei gratiâ, causam Poëta Terentii suscipite d fendendam, & linguis favete, ut alii Poëta quoque libenter studeant componendis Comœdiis, mihiq cenducat novas memoriæ mandare, & addiscere, quas pecunia mea æstimatione à Poëta comparaveri

ACTU

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS. SYRA.

Ph. PER pol quam paucos reperias meretricibus
Fideleis evenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
Quam sancte, ut quivis facile possit credere,
Nunquam illa viva ducturum uxorem domum:
En! duxit. *Sy.* ergo propterea te sedulò
Et moneo, & hortor, ne cujusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemque nacta sis.
Ph. Utin' eximium neminem habeam? *Sy.* neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te ut blanditiis suis
Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu, amabo, non contra insidiabere?
Ph. Tamen eandem pol esse omnibus, injurium est.
Sy. Injurium est autem ulsciscì advorsarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram! cur non aut istæc mihi
Ætas & forma est, aut tibi hæc sententia?

Ph. *Perquam raros aliquis inveniat meretricibus amatores constantis fidei contingere, Pollucem testor, Syra. Etiam hic Pamphilus, quoties jurejurando fidem obligabat Bacchidi, & religiosè promittebat (ut quilibet facile sibi persuaderet eum certa dicere) nunquam se ullam mulierem, dum illa viveret, in uxorem acceptarum: eccè! accepit tamen.* Sy. *Propterea igitur te commonefacio, & adhortor, ne cujusvis amatoris miseratio te moveat, quominus eum omnibus opibus exuas, diminuas, dilanies, quicumque ad te veniet.* Ph. *Mihine suades ne ullum mihi seligam præcipuum, dilectum mihi, cui ne quidem parcam?* Sy. *Aio neminem: nam ita habeto, nullus ex illis te adit, quin ita se disponat, ut sermonibus blandis libidinem suam ex te quam admodum modica mercede saviet. Talibusne amatoribus tu vicissim, rogo te, insidias non tendes?* Ph. *Nihilominus iniquum est eandem se gerere erga omnes.* Sy. *An autem iniquum est punire inimicos? aut eadem arte, quâ te decipere student, eos decipi? Eheu me infortunatam! cur non tua ætatis, & pulchritudinis ego sum, vel tu mea sententia non es?*

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

Pa. SEnex si quæret me, modo isse dicito
Ad portum, percontatum adventum Pamphili,
Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, uti
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris,
Alias ut uti possim causa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? unde hæc advenit?

Pa. *Si senex Laches à te quærat ubi sim, illi dicito modo me iviſſe ad portum, inquisitum de reditu Pamphili ex Imbro insulâ. Advertisne quid dicam, Scirte? Si quaret, inquam, ut tunc istud ei dicas: si verò non quaret, nihil quidquam ei dixeris, ut alio tempore hanc causam non prius dictam possim prætexere. ecquid vides Philotium? unde Athenas advenit?*

Philotis

Philotis, multum mihi salva sis. Ph. *Salve tu quoque, Parmeno.* Sy *Salve pol, mi Parmeno.* Pa *Et tu adepol, Syra. Dic mihi, Philotis, ubi tandiu voluptati vacasti?* Ph. *Minime certe voluptati vacavi, quæ hinc Athenis Corinthum profecta sum cum milite immitissimo. Ibi per spatium continuum duorum annorum misera illum passa sum.* Pa. *Per eadem Pollucis, Philotium, opinor te sæpe desiderio Athenarum flagrasse, & consilium hinc discedendi improbasse.* Ph. *Verbis exprimi non potest quanta cupiditas me tenebat in hanc urbem revertendi, discedendi à milite, atque aspectu vestro fruendi, ut ex vetusta familiaritate celebrarem vobiscum convivium, nullius voluntati subdita: nam Corinthi non erat mihi facultas loquendi, nisi quæ grata essent militi, prout determinasset, & præscripsisset.* Pa. *Non arbitror bene pro tua voluntate militem terminum & modum præfinisse sermonibus tuis, cum vos loquaces sitis.* Ph. *Sed quid rei est? qualia & quanta retulit mihi hic intus Bacchis? Illud quod nunquam putavi futurum esse, ut Pamphilus posset adduci ut uxorem duceret, dum Bacchis vitam ageret.* Pa. *Quid? ais eum uxorem duxisse?* Ph. *Eho, tu, responde, an non duxit?* Pa. *Duxit, sed dubito an sint stabiles hæ nuptiæ.* Ph. *Dii, Deæque faciant ne sint stabiles, si id utile est Bacchidi: sed quam ob causam, unde istud credam ita esse, scilicet has nuptias non esse firmas?* Pa. *Non opus est id declarare: desine id curiose inquirere.* Ph *Nimirum ne id fiat manifestum, quare non sint firma. Ita me Dii bene ament, non propter eam causam te interrogo, ut hoc publicem, sed ut tacitam apud me voluptatem capiam, ut in sinu gaudeam.* Pa. *Nunquam tam idoneè & apte eloqueris ad persuadendum, ut tergum meum in tutelam tuam dedam.* Ph. *Ah noli Parmeno dicere talia, quasi tu non potius velis hoc mihi commemorare,*

Philotis, salve multum. *Ph.* ô salve, Parmeno.
Sy. Salve mecastor, Parmeno. *Pa.* & tu ædepol, Syra.
Dic mihi, Philoti, ubi te oblectasti tam diu?
Ph. Minime me equidem oblectavi, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumaniſſimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
Pa. Ædepol te desiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. *Ph.* non dici potest
Quam cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosque hîc videndi, antiqua ut consuetudine
Agitarem inter vos libere convivium.
Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui
Quæ illi placerent. *Pa.* haud opinor commode
Finem statuisse orationi militem.
Ph. Sed quid negotî hoc? modo quæ narravit mihi
Hîc intus Bacchis? quod egò nunquam credidi
Fore, ut ille hac viva posset animum inducere
Uxorem habere. *Pa.* habere autem? *Ph.* eho tu, an non habet?
Pa. Habet, sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.
Ph. Ita Dii Deæq; faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.
Pa. Non est opus prolato hoc: percontarier
Desiste. *Ph.* nempe causſa, ut ne id fiat palam.
Ita me Dii amabunt, haud propterea te rogo ut
Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam.
Pa. Nunquam dices tam commode, ut tergum meum
Tuam in fidam committam. *Ph.* ah noli, Parmeno:
Quasi tu non multo malis narrare hoc mihi,

ANNOTATIONES.

11. *Corinthum*] Achaiæ urbs in medio Isthmi Peloponnesiaci sita (Isthmos autem Græci vocant angustias, quibus à peninsula ad continentem est aditus) ab ortu Saronicum, ab occasu, Crissæum sinum habens, qui & Corinthiacus dicitur: duobus inclyta portubus. Cenchreæ ab ortu portus imminet Ægæo mari: Lechææ Ionio ab occasu, unde bimarem Poetæ Corinthum dixerunt.

Quam

Quam ego, quæ percontor, scire. Ba. vera hæc prædicat:
Et mî illud vitium maximum est si mihi fidem
Das te taciturum, dicam. Ph. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. Pa. ausculta. Ph. istic sum.
Pa. hanc Bacchidem
Amabat, ut cum maxime, tum Pamphilus,
Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc, commune omnium quæ sunt patrum,
Sese senem esse dicere, illum autem unicum
Præsidium velle se senecturi suæ.
Ille se primò negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' anne amori obsequererur magis.
Tundendo atque odio denique effecit senex:
Despondit ei gnatam hujus vicini proximi.
Usq; illud visum est Pamphilo neutiquam grave,
Donec jam in ipsis nuptiis, postquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari;
Ibi demum ita ægre tulit ut ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi ejus commisereseeret.
Ubicunque datum erat spatium solitudinis,
Ut conloqui mecum unà posset: Parmeno,
Perii, quid ego egi? In quod me conjeci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser.
Ph. At te Dii Deæq; perduint cum isto odio, Laches.
Pa. Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum.
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
Ph. Quid ais? cum virgine una adolescens cubuerit,
Plus potus, sese illac abstinere ut potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
Pa. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui; ille invitus illam duxerat.
Ph. Quid deinde fit? Pa. diebus sane pauculis
Post, Pamphilus me solum seducit foras,
Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum siet:
Seq; ante quàm eam uxorem duxisset domum,
Speravisse, eas tolerare posse nuptias.

quam ego, quæ inquiram, inaudire. Pa. Verum hæc mulier dicit, & istud vitium mihi prorsum est, tacere non posse. Si mihi promittis te celaturam quod quæro, id proferam. Ph. Ad naturam tuam garrulam & loquacem redis. Promitto me taciturum, narra. Pa. Audi attente. Ph. Parata sum ad audiendum. Pa. Hanc Bacchidem Pamphilus tam vehementer tunc amabat ut nunquam magis antea amavisset, cum pater Laches eum rogare cœpit, ut uxorem ducere velit & eum commonefacere de his, quæ ab omnibus patribus solent proponi: sese dicit senectutis onere premi, illum unicum, suis fratribus, velle sibi in senectute esse levamen. Primò Pamphilus recusabat accipere: verùm postquam pater vehementius urget, facit ut animi dubius esset, pudorine & reverentiæ patris, an amori Bacchidis æquius se daret, denique crebris hortationibus impellendo, & odiose flagitando senex effecit, quod volebat, stipulatus est ei in uxorem filiam hujus vicini proximi Phidippi Philumenam. Eò usq; ut sponsalia non nimis molestè tulit, quousque in ipso tempore nuptiarum, ubi videt eas mox celebrandas, ibi tandem ægritudine tantâ animi cruciatus fuit, ut si ipsa Bacchis præsens esset, non mediocri commiseratione moveretur. In quacunque loco, seorsum ab aliis, solis nobis esse licebat, ut cogitationes suas mihi exponere verbis clam posset, Parmeno, perditus sum, dicebat, quid ego feci assentiendo his sponsalibus? in quod infortunium me præcipitem dedi? non potero tolerare istud malum, Parmeno, perditus sum infœlix. Ph. At te Dii, Deæque perdant, Laches, cum instanti tua, & molesta sedulitate. Pa. Ut paucis verbis orationem absolvam, Pamphilus uxorem ducit in domum paternam. Nocte illa prima Philumenam in toro non attigit, alterâ sequenti, ne magis quidem attigit. Ph. Quid ais? Adolescens solus cum unâ virgine plus solito potus cubuerit, & ab ejus tamen amplexibus abstinere sese ille potuerit, non verò consentaneum & probabile ais, neque id verum esse puto. Pa. Credo te ità judicare, nemo enim te convenit, nisi cupidus amator: ille nolens eam uxorem ceperat. Ph. Quid deinde secutum fuit? Pa. Non ita multo post Pamphilus sine testibus seorsum me ducit extra domum, atque narrat ut Philumenam non attigerit, ut, quod ad se pertinet, virgo etiam tum incorrupta permaneat, se antequam eam accepisset uxorem spem habuisse, se in his nuptiis perditum.

verum neque mihi decorum, neque virgini commodum, & condecibile eſt, Parmeno, eam, quam conſtituerim brevi à me dimitteré, deludi & fruſtra haberi, quò minus inviolatam & intactam eódem modo reddam, quomodo eam accepi à parentibus. Ph. *Religioſum, & caſtum Pamphili ingenium refers.* Pa. *Hoc ego patri meo renunciare, amorem ſcilicet Bacchidis, non utile mihi eſſe putò ne irritem eum: remitti autem virginem ad patrem ipſius, cui nullam culpam filia referre poſſit, faſtueſum eſt: ſed ſpero Philumenam ubi intellexerit ſe ob eam rem non poſſe, tandem diſceſſurum.* Ph. *Quid interea faciebat? ibatne ad amicam Bacchidem?* Pa. *Quotidie itabat: ſed ſicut fieri ſolet, poſtquam Bacchis Pamphilum ab alia poſſideri mulíere, nec adhuc eſſe ſuum cognoſcit, difficilis, ſuperba, procax, & petulans eſſe cœpit.* Ph. *Per Pollucem non mirum, ſi talis facta eſt.* Pa. *At vera talis malignitas longe maximè illum ab illa ſegregavit, & avertit, poſtquam & ipſe ſeipſum & mores proprios, & illam Bacchidam quam male eſſet, & quam uxor modeſta, diligentius conſideravit, & perſpexit, ambarum ingenium, comparatione facta examinans: tunc animus ejus uxoris miſericordia partim conciliatus, & allectus, partim coactus hujus Bacchidis contumeliâ, ſenſim ſe ei ſubduxit, & amorem ſuum in uxorem tranſtulit, poſtquam ingenium ſuo congruens & conforme reperit. Interea dum hæc geruntur, ſenex quidam ex eorum cognatione vita deceſſit in Imbro inſula, cujus legitimi erant hæredes: eò Pamphilum uxoris amore captum, pater nolentem ad eundum compulit. Hic verò uxorem cum matre reliquit, nam ſenex ſeorſum ab hominibus ſecedens rus ſe contulit: huc raro Athenas veneat.* Ph. *Quid huc uſque dixiſti, ex quo infirmas iſtas eſſe nuptias demonſtraves?* Pa. *Nunc audi; primò aliquot dies concorditer certe inter ſe vivebant Soſtrata & Philumena: repente hæc cœpit illam ſuorum in modum odio habere, neque tamen ulla jurgia inter eas erant, nulla querela, & accuſationes.*

Sed quam decrerim me non poſſe diutius
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi à ſuis,
Neque honeſtum mihi, neque utile ipſi virgini eſt.
Ph. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
Pa. Hoc ego proferre, incommodum eſſe mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitii,
Superbum eſt: ſed illam ſpero, ubi hoc cognoverit,
Non poſſe ſe mecum eſſe, abituram denique.
Ph. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? *Pa.* quotidie:
Sed, ut fit, poſtquam hunc alienum ab ſeſe videt,
Maligna multo & magis procax facta illicò eſt.
Ph. Non ædepol mirum. *Pa.* atqui ea res multo maxume
Disjunxit illum ab illa, poſtquam & ipſe ſe,
Et illam, & hanc quæ domi erat, cognovit ſatis,
Ad exemplum ambarum mores earum æſtimans.
Hæc, ita uti liberali eſſe ingenio decet,
Pudens, modeſta, incommoda atque injurias
Viri omneis ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim uxoris miſericordia
Devictus, partim victus huju' injuriis,
Paulatim elapſu'ſt Bacchidi, atque huic tranſtulit
Amorem, poſtquam par ingenium nactus eſt.
Interea in Imbro moritur cognatus ſenex
Horunc'; ea ad hos redibat lege hæreditas.
Eò amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
Relinquit cum mature hic uxorem: nam ſenex
Rus abdidit ſe: huc rarò in urbem commeat.
Ph. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
Pa. Nunc audies: primum dies compluſculos
Bene conveniebat ſane inter eas: interim
Miris modis odiſſe cœpit Soſtratam,
Neque lites ullæ inter eas, poſtulatio

ANNOTATIONES.

96. *Interea in Imbro moritur.*] Imbrus maris Ægæi Inſula eſt. Sophianus *Lembro* vocat.

103. *Interim miris modis odiſſe.*] Fallitur Parmeno, cum non odio ſoerus, ſed pudore, ſimultatem adverſus ſocrum Philumena ſimulavit.

Nunquam *Ph.* quid igitur? *Pa.* ſi quando ad-
eam acceſſerat.
Confabulatum, fugere à conſpectu illicò,
Videre nolle, denique, ubi non quit pati,
Simulat ſe à matre accerſi ad rem divinam: abit:
Ubi illic eſt dies complureis, accerſi jubet.
Dixere cauſſam tunc neſcio quam: iterum jubet;
Nemo remiſit: poſtquam accerſunt ſæpius,
Ægram eſſe ſimulant mulierem: noſtra illico
It viſere ad eam: admiſit nemo: hoc ubi ſenex
Reſcivit, heri ea cauſſa rure huc advenit,
Patrem continuò convenit Philumenæ.
Quid egerint inter ſe, nondum etiam ſcio:
Niſi ſane curæ eſt, quorſum eventurum hoc ſiet.
Habes omnem rem: pergam quò cœpi iter.
Ph. Et quidem ego: nam conſtitui cum quodam
hoſpite
Me eſſe illum conventurum. *Pa.* Dii vortant
bene
Quod agas. *Ph.* vale. *Pa.* & tu bene vale, Phi-
lotium.

Ph. Quid igitur fuit? Pa. Si quandoque Soſtrata convenerat Philumenam colloquendi causâ, continuò hæc ſe illius oculis ſubripiebat, nolebat eam intueri. Denique ubi non poteſt ſocrum tolerare, fingit Philumena, ſe à matre Myrrhinâ vocari ad ſacrificium faciendum. Ubi multos dies illic moratur, Soſtrata eam advocari mandat, cauſantur neſcio quid. Iterum advocatur: non remittitur. Poſtquam ſæpius eam accerſi vident, agritudine & morbo fingunt mulierem detineri. noſtra hora Soſtrata ſtatim it eorum viſum, nullus intrò duxit ad Philumenam. Hoc poſtquam ſenex Laches inaudivit, heri ob hanc cauſam è prædio huc remeavit, patrem continuò Philumenæ Phidippum adit. Quid rei inter eos actum ſit adhuc ignoro: præter quam quod valde ſolicitus ſum & curo ſcire, quem eventum hæc res habitura ſit. Nunc accepiſti ex hac narratione, quod audire petiſti. Perſequar iter incœptum ad portum. Ph. *Et ſane ego quoque; nam indixi cuidam amatori advenæ tempus, quò ad illum venirem.* Pa. *Dii velint bene evenire, feliciter cedere, quidquid actura ſis.* Ph. *Vale.* Pa. *Et tu quoque Philotium.*

ANNOTATIONES.

107. *Fugere è conſpectu.*] Utpote quæ caveret gravida intelligi.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

La. PRò Deûm atque hominem fidem! quod
hoc genus eſt, quæ hæc conjuratio,
Ut omnes mulieres eadem æque ſtudeant, nolint-
que omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio
ullàm reperias?
Itaque adeo uno animo omnes ſocrus oderunt nu-
rus: viris
Eſſe adverſas æque ſtudium eſt, ſimilis eſt per-
tinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad
malitiam: &

La. Proh Deûm, atque hominum fidem? quale eſt hoc genus mulierum? qualis hæc eſt inter eas conſpiratio, & confœderatio? ut hæ omnes eaſdem res velint, & ſtudioſe pariter affectent; neque ulla inveniatur quæ deflectat, & recedat ab aliarum nâturâ: adeo valde ſimili animo, omnes quotquot ſunt ſocrus odio nurus ſuas proſequuntur: viris adverſari ſimilis voluntas, & conatus; ſimilis pervicacia, & mentis obſtinatio eſt. Is eadem Schola arbitror illas eruditas eſſe ad malefaciendum.

Ei ludo, ſi ullus eſt, magiſtram hanc eſſe ſatis certò ſcio.

So. Me miſeram, quæ nunc, quamobrem accuſer neſcio. *La.* hem!

Tu neſcis? *So.* non, ita me Dii bene ament mi Laches.

Itaque una inter nos agere ætatem liceat. *La.* Dii mála prohibeant.

So. Meque abs te immerito eſſe accuſatam, poſtmodum reſciſces. *La.* ſcio.

Tu immerito? an quidquam pro iſtis factis dignum te dici poteſt,

Quæ me, & te, & familiam dedecoras? filio luctum paras?

Tum autem ex amicis inimici ut ſint nobis affines, facis;

Qui illum decrerunt dignum, ſuos cui liberos committerent;

Tu ſola exorere, quæ perturbes hac tua impudentia.

So. Egòne? *La.* tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem putas.

An, quia ruri eſſe crebro ſoleo, neſcire arbitramini,

Quo quiſque pacto hîc vitam veſtrorum exigat?

Multo melius, hîc quæ fiunt, quam illic, ubi ſum aſſidue, ſcio:

Ideo quia, uti vos mihi domi eritis, proinde ego foris.

Jampridem equidem audivi cepiſſe odium tui Philumenam:

Minimeque adeo mirum: &, ni id feciſſet, magis mirum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odiſſet domum:

Quod ſi ſciſſem, illa hîc maneret potius, tu hinc iſſes foras.

At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mî abs te, Soſtrata.

Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei ſerviens.

Sumptus veſtros, otiumque, ut noſtra res poſſet pati,

Meo labori haud parcens, præter æquum atque ætatem meam;

In hac Schola ſi uſquam ea eſt, magiſtram hanc Soſtratam uxorem meam eſſe minime dubito. So. *O me infelicem! quæ nunc ignoro, qua de cauſa maritus me accuſet.* La. *Hem! tu neſcis?* So. *Non equidem, ita Dii mihi ſint propitii, mi conjux, nobiſque concedant unà vitam ducere longiſſimam.* La. *Dii meliora velint, & mala avertant.* So. *Meque nullo meo merito poſthac à te accuſatam cogneſces.* La. *Nullo tuo merito? qua me, qua te, & familiam ignominiâ afficis? & filio luctum, & mœrorem quæris? quin etiam cauſa es, cur affinitate nobis junctæ, ex amicis inimici nobis reddantur, qui filium noſtrum tanti duxerunt, ut ejus fidei ſuos liberos tuendos darent. Tu ſola reperta es, qua has perturbationes afferas pervicaciâ tuâ.* So *Egone?* La. *Tu, inquam, mulier, ipſa hæc facis, quæ me omnino ſaxum ſenſu privatum, non hominem eſſe arbitraris. An quia frequenter ruri ſum in prædio, idcirco ignorare putatis, quomodo ſinguli in urbe domi vitam traducatis? Melius abſens ſcio, quæ hîc fiunt in urbe, quam ea quæ fiunt ruri, ubi continuè præſens ago. Ob eam cauſam, quod qualis vita veſtra domi agitur, talis fama & æſtimatio mea eſt ruri. Jam dudum auditione percepi Philumenam nurum noſtram concepiſſe odium tui, nec valdè id mirandum eſt: imo niſi ita feciſſet, majori admiratione eſſet dignum: ſed non in animum induxi, eam adeo commoxam fuiſſe, ut etiam totam hanc familiam odio haberet. Quod ſi de hac re certior factus fuiſſem, illa in hac domo permaneret, tu foras dimiſſa fuiſſes. Sed conſidera, quam ſine cauſa, hæc animi moleſtia mihi ex te naſcitur, Soſtrata, rus in prædium ad habitandum me contuli, concedens vobis ut in urbe eſſetis, rei faciendæ, & augendæ duns operam, ut facultates noſtræ, quæ ſunt mediocres ſufficerent veſtris ſumptibus & vitæ otioſæ ducendæ, labori aſſidue incumbens quum æquius eſſet vos id facere: & me qui ſenectute infimus ſum quieſcere.*

Nec

Nec te pro his curaſſe rebus, ne quid ægre eſſet mihi?
So. Non mea opera neque pol culpa evenit. *La.* immo maxume;
Sola hic fuiſti: in te omnis hæret culpa ſolâ, Soſtrata.
Quæ hic erant, curares; cum ego vos ſolvi curis cæteris.
Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet?
Illius dices culpa factum? *So.* haud equidem dico, mi Laches.
La. Gaudeo, ita me Dii ament, gnati cauſſa: nam de te quidem
Satis ſcio, peccando detrimenti nil fieri poteſt.
So. Quî ſcis, an ea cauſſa, mi vir, me odiſſe aſſimulaverit,
Ut cum matre unà plus eſſet? *La.* quid ais? non ſigni hoc ſat eſt,
Quod herì nemo voluit viſentem: te ad eam intromittere?
So. Enim laſſam oppido tum aiebant: eo ad eam non admiſſa ſum.
La. Tuos eſſe illi mores morbum magis, quam ullam aliam rem arbitror:
Et meritò adeò: nam voſtrarum nulla eſt, quin gnatum velit
Duceré uxorem; & quæ vobis placita conditio eſt, datur:
Ubi duxere impulſu voſtro, voſtro impulſu eaſdem exigunt.

Nonne pro his meritis, ingenti cura ſtudere debuiſti, ne ulla moleſtia mihi exhiberetur? So *Per Pollucem non meo ſtudio, neque culpa accidit.* La. *Imò maximè per te id factum eſt. Sola domi fuiſti quæ familiam regeres: in te ſolâ omnis culpa ſita eſt, Soſtrata. Domeſtica rei curam habere debuiſti, cum ego vos liberavi aliis ſolicitudinibus, & alimenta paro ex cultura agri. Nonne erubeſcis pudore, inimicitias te vetulam cum puellâ exercere? illius merito reſpondebis id evenisſe?* So. *Non ſane dico culpa factum puellæ, mi Laches.* La. *Filii mei gratiâ gaudeo, ita mihi Dii faveant, cum talem habeat uxorem, quam nec inimici accuſare poſſint: nam quod ad te attinet, quantumvis pecces, nihil damni inde eventurum ſatis certo ſcio.* So. *Quid ſi me idcirco, mi marite, odio perſequi præ ſe tulerit, ut cum matre ſuâ crebrius converſaretur?* La *Quid dicis? nonne ſatis clarum indicium eſt, eam te vere, nec ſimulate odiſſe, quòd heſterna die nullus ex familia voluit te viſendi eam gratia venientem, intrò domum excipere?* So. *Certe non admiſſa ſum, quia tunc eam dicebant ægritudine animi languentem, & defatigatam eſſe.* La. *Magis opinor eam ægrotam eſſe propter moroſam tuam conſuetudinem, quam propter aliam cauſſam, & meritò admodum, nam veſtrûm nulla exiſtit, quæ non cupiat filium ſuum uxorem accipere, & quæ virgo vobis probata eſt, ea in matrimonium filio datur: poſtquam ducta eſt hortatu veſtro, veſtro hortatu, divortio ejicitur.*

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

Ph. ETſi ſcio, Philumena, meum jus eſſe, ut te cogam,
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam
Ut tibi concedam, neque tuæ libidini advorſabor.

Ph. *Quamvis ſciam ego, Philumena, in mea poteſtate eſſe, te compellere ea facere, quæ tibi præcipiam, ego tamen patrio affectu coactus, nunc imperabo mihi ut tibi obſequar, neque tuæ immoderatæ cupiditati reluctabor.*

La. Eccè, hic Phidippus eſt. Opportunè hunc reperio. Ex eo jam ſciam, qui ſit, cur ejus filia à nobis diſceſſerit. Phidippe, quamvis me ſentio imprimis eſſe facilem erga omnes è meâ familiâ, attamen non is ſum, qui nimiâ indulgentiâ praviores eos reddam: quod ſi tu idem, atque ego faceres, magis & mihi & tibi utile eſſet. Nunc perſpicio te uxoris, & filiæ poteſtati ſubjacere. Ph. Eja verò, perge expoſtulare. La. Heri te convenî filiæ tuæ cauſâ. Ut ad te incertus veni, ſic me incertum dimiſiſti. Minimè ita convenit, ſi cupis inter nos perſiſtere hanc affinitatem, occultare cauſas tuæ iracundiæ. Si quod delictum fecimus, ediſſere nunc jam: aut id refutando, aut excuſando emendabimus, te ipſo judice exiſtente. Sin propterea rogas filiam in tuis ædibus, quòd ægritudine, & morbo laboret, te in me injuriosè agere puto, Phidippe, ſi vereris ne non domi meâ ſedulò remedia ei, & fomenta cuventur. At ita mihi Dii bene velint, in hoc tibi non cedo, quamvis illius pater ſis, ut illius ſalutem atque incolumitatem magis cures quam ego. Id adeò volo ſibi mei gratiâ, quem ego perſpexi, illam non minus quam ſe ipſum magni æſtimare. Neque certè ignoro eum moleſtè, & ægrè laturum uxorem ſuam à nobis receſſiſſe. Hanc ob cauſam laboro omni ſtudio, ut Philumena prius ædes noſtras redeat, quam ille. Ph. Laches, & ſedulitatem veſtram & benignitatem compertam habeo, & omnia quæ dicis, certa & vera eſſe mihi perſuadeo: etiam velim, hoc mihi credas: illa ut domum tuam reverſatur, me ei eram dare, ſi ulla ratione id efficere valeam. La. Quæ res te hoc facere impedit? Eho, an illa alicujus culpâ virum ſuum arguit? Ph. Nullius, eam uti rem diligentius conſideravi, & vi aggreſſus ſum eam, ut in tuam domum reverteretur, ipſa religioſè jurat ſe non poſſe apud vos per abſentiam Pamphili permanere. Aliis hominibus aliud vitium à natura inſitum eſt: ego ſum mihi animo à natura pradius,

La. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc jam ſcibo quid ſit.
Phidippe, eſſe ego meis omnibus ſcio me apprime obſequentem.
Sed non adeo, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quod ſi tu idem faceres: magis in rem & noſtram, & voſtram id eſſet,
Nunc video in illarum poteſtate eſſe te. *Ph.* eja vero.
La. Adii te heri de filia: ut veni, itidem incertum amiſti.
Haud ita decet, ſi perpetuam vis eſſe affinitatem hanc,
Celare te iras: ſi quid eſt peccatum à nobis profer,
Aut ea refellendo, aut purgando vobis corrigemus,
Te judice ipſo: ſin ea eſt cauſſa retinendi apud vos,
Quia ægra eſt; te mî injuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, ſatis ut meæ domi curetur diligenter.
At, ita me Dii ament, haud tibi hoc concedo, etſi illi pater es,
Ut tu illam ſalvam magis velis, quam ego: id adeo gnati cauſſa,
Quem ego intellexi illam haud minus, quam ſe ipſum magni facere.
Neque adeo me clam eſt, quàm eſſe eum graviter laturum credam,
Hoc ſi reſcierit: eo domum, ſtudeo hæc prius, quam ille, ut redeat.
Ph. Laches, & diligentiâ veſtram, & benignitatem
Novi: &, quæ dicis, omnia eſſe ut dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere, illam ad vos redire ſtudeo,
Si facere poſſim ullo modo. *La.* quæ res te facere id prohibet?
Eho, nunquidnam accuſat virum? *Ph.* minimè: nam poſtquam attendi
Magis, & vi cœpi cogere ut rediret, ſanctè adjurat
Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe alii vitii eſt; leni ego animo ſum natus;

Non

Non poſſum advorſari meis. *La.* hem, Soſtrata!
So. heu me miſeram!
La. Cerrumne eſt iſtud? *Ph.* nunc quidem, ut videtur: ſed nunquid vis?
Nam eſt, quod me tranſire ad forum jam oportet. *La.* eo tecum una.

non poſſum repugnare voluntati meorum. La. Hem, Soſtrata, tu mali tanti cauſa es. So. Ehem me infelicem! La. Certumne eſt iſtud, Philumenam non ad nos redituram eſſe, dum Pamphilus aberit? Ph. Nunc ſane, quantum poſſum proſpicere, ſed nunquid vis? nam aliquid cauſa eſt, cur me ad forum cito ire oporteat. La. Illuc uſque te comitabor.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

Ædepol næ nos æque ſumus omnes inviſæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur malo.
Nam, ita me ament Dii, quod me accuſat nunc vir, ſum extra noxiam.
Sed non facile eſt expurgatu: ita animum induxerunt, ſocrus
Omneis eſſe iniquas: haud pol me quidem: nam nunquam ſecus
Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec, quî hoc mî eveniat, ſcio:
Niſi pol filium multis modis jam expecto, ut redeat domum.

Ædepol, certe nos omnes mulieres ſumus pariter odioſæ viris, propter pauculas, per quas ſit, ut omnes judicemur meruiſſe calamitates, & infortunia, nam ita valeam, in eo quod mihi vir nunc imputat, culpæ expers ſum, & innocua: ſed difficile eſt id, cujus me accuſat defenſione repellere, & diluere, adeo viri ſibi perſuaſerunt omnes ſocrus nuribus eſſe infeſtas & injurias, nam pol ego quidem talis ſum. Nam nunquam aliter cum ea egi, ac ſi mea filia eſſet, nec unde hoc malum mihi oriatur intelligo, niſi quod mirum in modum expetito reditum filii Pamphili.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

Pam. NEmini ego plura acerba eſſe ex amore homini unquam oblata credo,
Quam mî: heu me infelicem! hanccine ego vitam parſi perdere?
Haccine ego cauſſa eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præſtabilius, ubivis gentium ætatem agere,
Quam huc redire? atque hæc ita eſſe miſerum me reſciſcere?

Pam. Nulli hominum plures calamitates, & moleſtias credo ab amore unquam allatas eſſe, quam mihi. Heu me miſerum! tantane cura cavi, ne hanc vitam amitterem in itinere? eam propter hanc cauſam tanta cupiditate deſiderabam redire domum, cum mihi ſatius fuiſſet in quemlibet alio loco vitam traducere, quam in hanc urbem revenire, quam hæc mala videndum intelligere, quam ſim infortunatus?

Nam nos omnes, quibus aliquo ex loco, vel occasione infortunium advenit, tempus quod intercedit, donec id cognoscamus, in lucro ponimus. Par. At hoc modo, quia rediisti, citius te his calamitatibus liberare potes. Si tardius revertisses, hæ iræ, quæ sunt inter matrem, & uxorem tuam, vehementius exarsissent, & factæ essent multo graviores: sed nunc scio ambas reditus tui respectum habituras, ita ut altera alteram accusare vereatur. De controversiâ cognosces, iracundiam earum sedabis, rursus gratiam inter eas reconciliabis. Facilia sunt hæc, quæ magni ponderis, & difficilia esse tibi persuasisti. Pam. Quid dolorem meum solari conaris? an quisquam hominum tam infelix est ut ego sum? Priusquam hanc Philumenam in uxorem accepi, habebam in alia muliere animum amore occupatum; nunc in eo quem dico amore etsi nihil dicam, quisque facile negotio rescire potest, quanta infelicitate pressus fuerim, ob ejus Bacchidis furgia, & fastidia, tamen nunquam negare patri ausus sum, in uxorem accipere eam, quam mihi per vim ille objecit. Vix me amore Bacchidis avulsi atque in eâ devictum animum meum liberavi: vixque amorem meum a Bacchide hanc meam uxorem Philumenam transverteram, hem, recens factum deinde obvenit, propter quod injussu ab hac divertam. Præterea ex hac dissensione, me comperturum puto utrum mater mea, an uxor, sit ejus causa, & origo. Quod cum cognovero, quid mihi supererit, nisi ut in posterum in miseriis, & ærumnis vivam: nam Parmeno, pietatis affectus requirit, ut injurias matris tolerem: deinde uxori devinctus sum: adeo mores meos diu sua mansuetâ naturâ usque ad finem tulit; quum injurias, quibus eam affeci, semper celavit, nec usquam declaravit: sed ingentes causas oportuit natas esse, Parmeno, propter quas adeo tanta iracundia inter eas intervenit, quæ adeo diuturna ad hanc diem perseveravit. Par. Non equidem parvas causas necesse est, evenisse; verum si vis rectam rationem putare, aliquando contingit ut ingentes iræ non sint causa ingentium injuriarum: nam sæpe evenit, cum iracundus, qui ad iram propensus est, sit infensissimus ex eadem causa, ex quâ alius, in iisdem rebus, ne minimum quidem ira commoveatur.

Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis objectus
est labos,
Omne quod est interea tempus, prius quam id re-
scitum est, lucro est. (peries.
Par. Ac sic, citius quî te expedias his ærumnis re-
Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multo am-
pliores:
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio
revertituras. 10
Rem cognosces: iram expedies: restitues rursum
in gratiam, (duxti tuum.
Levia sunt, quæ tu pergravia esse in animum in-
Pam. Quid consolare me? an quisquam usquam
gentium est æque miser?
Prius quam hanc uxorem duxi, habebam alibi a-
nimum amori deditum:
Jam in hac re ut taceam, cuivis facile scitu est
quàm fuerim miser: 15
Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam
mî obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea ex-
pedivi animum meum,
Vixque huc contuleram; hem nova res orta est,
porro ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me, aut uxorem in culpa
inventurum arbitror: 19
Quæ cum ita esse invenero, quid restat, nisi porro
ut fiam miser? (bet:
Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas ju-
Tum uxori obnoxius sum: ita olim suo me inge-
nio pertulit, (loco.
Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Par-
meno, (dia.
Unde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit
Par. Hoc quidem hercle parvum est: si vis vero
veram rationem exsequi, 26
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ,
injurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne
iratus quidem est, (cissimus.
Cum de eadem causa est iracundus factus inimi-

Pueri

Pueri inter ſeſe quã pro levibus noxiis iras gerunt?
Pam. Quapropter? *Par.* quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Iidem mulieres ſunt ferme ut pueri, levi ſententia:
Fortaſſe unum aliquod verbum hanc inter eas iram conciverit.
Pam. Abi, Parmeno, intrò, ac me veniſſe nuntia.
Par. hem! quid hoc? *Pam.* tace.
Par. Trepidari ſentio, curſari rurſum prorſum: agedum ad fores (larier.
Accede propius: hem! ſenſiſtin? *Pam.* noli fabu-
Prô Jupiter! audio clamorem. *Par.* ſane loqueris, me veras? (ſa eſt Philumenæ.
My. Tace, obſecro, mea gnata. *Pam.* matris vox viNullus ſum. *Par.* quî dum? *Pam.* perii. *Par.* quam ob rem? *Pam.* neſcio quod magnum malum Profecto, Parmeno, me celant. *Par.* uxorem Philumenam
Pavitare neſcio quid dixerunt: id ſi forte eſt, neſcio.
Pam. Interii: cur mihi id non dixti? *Par.* quia non poteram unà omnia.
Pam. Quid morbi eſt? *Par.* neſcio. *Pam.* quid? nemone medicum adduxit? *Par.* neſcio.
Pam. Ceſſo hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quidquid eſt, certum ſciam? (ſectam?
Quonã modo, Philumena mea, nunc te offendã at-
Nam ſi periculum ullum in te eſt, periiſſe me unà haud dubium eſt. (qui:
Par. Non uſus facto eſt mihi nunc, hunc intro ſeNam inviſos omneis nos eſſe illis ſentio:
Heri nemo voluit Soſtratam intro admittere.
Si forte morbus amplior factus ſiet.
Quod ſane nolim, maxume heri cauſa mei;
Servum illicò introiſſe dicent Soſtratæ:
Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali, (ſiet:
Capiti, atque ætati illorum, morbus qui auctus Hera in crimen veniet, ego vero in magnum malum.

Quam pueri inter ſeſe pro levibus offenſionibus iras exercent? Pam. *Quamobrem?* Par. *Quia certe mens, qua eos ducit, debilis & inconſtans admodum eſt: ſimiliter illæ mulieres ſunt fere ut pueri levi voluntate & opinione: fortaſſe unum neſcio quod verbum hanc ſimultatem inter eas excitare potuit.* Pam. *Abi, Parmeno, domum, in qua eſt Philumena, ac me ex Imbro rediiſſe refer.* Par. *Hem, quid hoc eſt, quod audio?* Pam. *Sile, audi diligenter.* Par. *Voce tremula timorem indicari percipio, ab iis, qui intus ſunt, & hac & illac diſcurſari ante, & retro.* Pam. *Agedum ad oſtium aures propius admove.* Par. *Hem, ecquid audiviſti?* Pam. *Noli garrire. Proh Jupiter! vociferationem audio.* Par. *Tu ipſe, Pamphile, loqueris, & loqui me prohibes?* My. *Vocem ſupprime Philumena, ne hoc factum reſciſcatur.* Pam. *Puto me audiviſſe vicum Myrrhinã matris Philumenæ. De me actum eſt miſero.* Par. *Cur de te actum eſt?* Pam. *Quia dolore confectã ſum ad mortem uſq;.* Par. *Quam ob cauſam?* Pam. *Neſcio quod grave exitium mihi occultus.* Par. *Uxorem tuam Philumenam pavidam, neſcio quid horrere mali, & pratimere mihi relatum eſt. Id ſi forte eſt, propter quod clamitavit, ignoro.* Pam. *Perii, cur de hac re me non monuiſti?* Par. *Quia non poteram omnia ſimul tibi dicere.* Pam. *Quo morbo laborat?* Par. *Iſtud ignoro.* Pam. *Quid ignoras? nullusne medicus ad eam curandam vocatus eſt, ex quo id cognoſcere poſſes?* Par. *Ignoro, an medicus ei affuerit.* Pam. *Nimis tardo in domum ſocrus ire, ut hoc quam citò, quodcunque poteſt eſſe, pro certo comperiam: quonam modo, Philumena mea, te inveniam in reditu a morbo tentari: nam ſi tantulum periclitaris, certum eſt me in eodem verſari periculo.* Par. *Non ut utile factu mihi nunc eſt hunc in domum intrò comitari, nam nos exoſos omnes illis, matri & filiæ ſcilicet, eſſe intelligo. Heſterna die nemo ex familia iſta voluit Soſtratam matrem Pamphili, ſocrum Philumenæ in ædes intro admittere. Si forte morbus ejus gravior factus fuerit, quod abominer, maxime propter Pamphilum herum meum, ſtatim dicent ſervum Soſtratæ intrò ingreſſum eſſe, aliquid confingent noxium illum attuliſſe vitæ illorum & annis ætatis exiſtioſum, quo morbus accreverit: unde hera Soſtratæ crimine accerſetur: ego vero in quæſtionem poſtulabor.*

ANNOTATIONES.

5. *Hera in crimen veniet.*] Veneficii accuſabitur.

Ego vero in magnum malum.] Quæſtionis tormentis ſubjiciar ſcilicet. Servos torqueri olim, quibus ſine quæſtione nihil credebatur, uſitatiſſimum fuit: nec ſolum alienos, ſed etiam noſtros, qui vocabantur interdum in teſtimonium contra nos: non temere tamen, niſi in cauſa fraudati tributi, & aliis quibuſdam.

ACT.

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

So. Nescio quid jampridem hæc in domo Phidippi strepitus, & tumultus fieri audio. Valde timeo ne Philumena morbum gravior fiat: quod te, Æsculapi Medicina præsto, teque Salus Dea sanitatis, ut nihil tale accidat, precor. Nunc ibo ad videndum eam. Par. Heus, Sostrata. So. Ehem! Par. Secundò prohibebo te ingressu ipsarum adium. So. Ehem, Parmeno, tune hic eras? perdita sum: quid ego faciam infælix? An non ibo ad videndam Philumenam uxorem Pamphili, cum in proximis hisce ædibus jacet ægrota? Par. Nulli ire: nec mittas etiam ullum qui eat, eam invisat: nam qui amore insequitur eum, cui invisus & odiosus est, hic inepte se gerere arbitror: vanum laborem ipse sumit, & illi quem amat, a quo sese redamatur, tædio est, & importunus. Filius etiam tuus ingressus est ad eam, postquam hinc ex itinere rediit, ut videret quomodo illa se habeat. So. Quid ais? an advenit Pamphilus? Par. Advenit. So. Diis gratias habeo pro ejus adventu. Hem, dicto tuo de adventu filii resecta, & recreata sum, & anxietas ex animo recessit. Par. Propterea te præcipue has ædes ingredi, non suadeo tibi: nam si morbi dolor Philumenam relinquat, & intermittatur, non dubium est mihi, quin Pamphilo totam rei seriem exponat, & recenseat confestim remotis arbitris, præsens præsenti, qua inter se, & eam iracundia intercesserit, & ex qua re odii origo fluxit. Ecce hic eum video exire è domo socrus suæ: quàm tristis vultu apparet. So. O mi fili, gaudeo te salvum advenisse. Pa. O mea mater, salve. So. An bene vales Philumena? Pam. Aliquanto melius se habet. So. Dii velint ita esse ut dicis. Quare ergo, si melius cubat valet, lachrymaris? aut quid es tristis? Pam. Nihil est, mater. So. Quid modò tumultuatum fuit in istis ædibus? dic mihi, an improvisus dolor Philumenam corripuit?

So. NEscio quid jamdudum hîc audio tumultuari misera:
Male metuo, ne Philumenæ magis morbus adgraveſcat;
Quod te, Æſculapi, & te, Salus, ne quid ſit hujus, oro.
Nunc adeam viſam. *Par.* heus, Soſtrata. *So.* ehem? *Par.* iterum iſtinc excludere.
So. Ehem Parmeno, tune hîc eras? perii, quid faciam miſera?
Non viſam uxorem Pamphili, cum in proxumo hîc ſit ægra?
Par. Non viſas, nec mittas quidem viſendi cauſſa quenquam.
Nam qui amat cui odio ipſus eſt, bis facere ſtulte duco: (affert.
Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam
Tum autem filius tuus intrôit videre, ut venit, quid agat.
So. Quid ais? an venit Pamphilus? *Par.* venit, *So.* Diis gratiam habeo.
Hem, iſtoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde exceſſit.
Par. Jam ea te cauſſa maxume huc nunc introire nolo.
Nam ſi remittent quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuò ſola ſoli,
Quæ inter vos intervenit, unde ortum eſt initium iræ.
Atque eccum video ipſum egredi; quam triſtis eſt. *So.* ô mi gnate.
Pam. Mea mater, ſalve. *So.* gaudeo veniſſe ſalvom: ſalvan
Philumena eſt? *Pam.* meliuſcula eſt. *So.* utinam iſtuc ita Dii faxint,
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? *Pam.* recte, mater.
So. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente invaſit?

Pam. Ita

Pam. Ira factum eſt. *So.* quid morbi eſt? *Pam.* febris. *So.* quotidiana? *Pam.* ita aiunt.
Iſodes intro, conſequar jam te, mea mater. *So.* fiat.
Pam. Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque his onera adjuta.
Par. Quid? non ſciunt ipſi viam, domum qua redeant? *Pam.* ceſſas?

Pam. *Ita accidit.* So. *Quod genus morbi eſt?* Pam. *Febris.* So. *An quotidiana eſt?* Pam. *Ita vulgò dicunt. I, quæſo, domum intrò: conſequar mox ne.* So. *Ita erit.* Pam. *Tu, Parmeno, curre obviam ſervis afferentibus onera & ſarcinas è navi, & eis adjumentum præbe.* Par. *Quid opus eſt me ſibi occurrere? nonne ſciunt viam per quam domum redeant?* Pam. *Quid tardas, cunctaris ire, quò dico?*

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

NEqueo mearum rerum initium ullum invenire idoneum. (dunt.
Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti acci-
Partim quæ perſpexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modò me intro ut corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me viſurum affectam, ac ſenſi eſſe, uxorem: hei mihi!
Poſtquam me aſpexere ancillæ adveniſſe, illico omnes ſimul
Lætæ exclamant, venit, id quod me repente aſpexerant: (nium;
Sed continuo voltum earum ſenſi immutari om-
Quia tam incommode illis fors obtulerat adventum meum.
Una illarũ interea propere præcucurrit, nuntians
Me veniſſe, ego eju' videndi cupidus rectà conſequor. (gnovi miſer.
Poſteaquam introii, extemplò ejus morbum co-
Nam neque, ut celari poſſet, tempus ſpatium ullum dabat: (queri.
Neque voce alia, ac res monebat, ipſe poterat con-
Poſtquam aſpexi, ô facinus indignum! inquam: & corripui illico (citus:
Me inde lacrumans, incredibili re atq; atroci per-
Mater conſequitur: jam ut limen exirem, ad genua accidit,

Non poſſum excogitare rerum mihi moleſtarum ullum principium aptum & conveniens, à quo incipiam exponere ea, quæ mihi nec ſuſpicanti nec cogitanti advenerunt: quorum aliqua his oculis pervidi, aliqua his auribus percepi: quamobrem me perterritum, & conſternatum citius extra domum exiuli. Nam paulo ante, poſtquam raptim intrò domum ingreſſus ſum, alio opinans morbo me inventurum correptam eſſe uxorem, atque vidi: hei mihi! ut me ancillæ conſpexere rediiſſe, omnes ſtatim unà hilares primo gaudio adventus clamitant, Pamphilus advenit, propter id, quod improviſo, & ſubitò me viderant: ſed illico animadverti earum omnium vultus tranſmutatos eſſe, poſtquam conſideraverunt reditum meum intempeſtivè illis forte obtigiſſe. Interea ex illis una celeriter occurrit ad prænunciandum me adveniſſe: ego videndæ Philumenæ cupiditate ardens rectà hanc ancillam inſequor. Poſtquam ingreſſus ſum cubiculum, confeſtim deprehendi quo morbo tentabatur: nam temporis brevitas impediebat quominus ejus partitudo occultaretur, neq; ipſa poterat alia voce, ac dolores cogebant, gemitus ex partu, & queſtus edere. Poſtquam viſu id comperi, ô prebrum ingens! apud me dixi, & continuo inde me ſubduxi, illacrymans, re mihi non credibili & aſpectu horrenda commotus ac perturbatus. Mater Philumenæ me inſequitur, & lacrymas fundens inſulix, in limine domus, ad genua exeunti mihi ſe ſubjicit.

Lacrumans

Lacrumans misera : miseritum est. Profecto ho
sic est ut puto,
Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atqu
humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum principio instituit
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abieri
caussam vides :
Nam vitium est oblatum virgini olim, ab nesci
quo improbo : (suum
Nunc huc confugit, te atq; alios partum ut celare
Sed cum orata ejus reminiscor, nequeo quin la
crumem miser.
Quæquæ fors fortuna est, inquit, nobis quæ te
hodie obtulit,
Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, uti
Advorsa ejus per te tecta tacitaq; apud omnes sier
Si unquam erga te animo esse amico sensisti eam,
mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, uti sibi des pro illa
nunc rogat.
Cæterū de reducenda id fac, quod in rem sit tuam
Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus
conscius. (mensibus:
Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam
Tum, postquam ad te venit, mensis igitur hic
jam septimus :
Quod te scire, ipsa indicat res : nunc si potis est,
Pamphile.
Maxume volo, doque operam, ut clam partus e-
veniat patrem, (sentiant;
Atque adeo omneis : sed si fieri non potest quin
Dicā abortū esse : scio nemini aliter suspectū fore,
Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum
putent.
Continuò exponetur : hoc tibi nihil est quidquam
incommodi. &
Illi miseræ indigne factam injuriam contexeris.
Pollicitus sum, & servare in eo certum est, quod
dixi fidem. (esse arbitror,
Nam de reducenda, id vero neutiquam honestum
Nec faciam : etsi amor me graviter, consuetudo-
que ejus tenet.

Ego certe ejus misertus sum. Procul dubio hoc usuvenit omnibus nobis hominibus : ut res eveniunt nobis, ita elati, & demissi sumus. Hunc illa sermonē facere mecum primò incepit, ô mi Pamphile, causam cognoscis, propter quam hac filia mea ædemo vestra discesserit, nam stuprum ei illatum est virgini olim à nescio quo flagitioso tenebrione : nunc illa ad me matrem suam confugit, ut tibi, atque aliis se parientem occultaret. Verum cum precationes istius memoria repeto non possum me continere à lacrymis. Quacumq; subita fortuna, inquit, te nobis hodie adduxit, per eam te obtestamur amba mater & filia, si per jura humana, divinaque licitum est, ut ejus infortunia tuo beneficio occulta, & silentio obtecta sint omnibus : si unquam eam amico animo te complexam fuisse cognovisti, mi Pamphile, eadem nunc te orat, ut hanc gratiam sibi concedas, (quod facile potest) pro amico illo animo erga te : sed de recipienda ea, aut ejicienda uxore id facias quod tibi commodum videbitur, & expediet. Laborave eam dolore partus, neque pragnantem à te factam esse, nemo omnium cognovit præter te solum : nam dicunt eam duobus tantum mensibus post nuptias, non statim ut nupta est, tecum rem habuisse, neque te antea eam attigisse : postquam ad te deducta est, mensis jam hic est septimus, quod te scire re ipsa declarasti modò cum eam comperiens parturire citò te tristis properipuisti foras. Nunc si fieri potest, Pamphile, vehementissime cupio, & laboro, ut partus Philumenæ latenter fiat, etiam ignorante patre, atque insciis omnibus aliis : sed si fieri non potest, quin resciant, prætexam hac scilicet eam abortum fecisse, & immaturum fœtum ejecisse. Scio neminem aliter suspicaturum, quam, quod probabile est eum ex te genitum esse. Illico exponetur. In hac re celandi partus nullum pateris incommodum, & illi infœlici, indigna qua injuriam factam acciperet, honorem integrum servaveris. Promisi hac facere qua mater Myrrhina pro ea postulavit Stat fixum, atque immotum mihi in eo quod promisi, fidem inviolatam servare : nam ut eam ex patris domo ad nos reducam, eamque recipiam, non valde convenire, & decorum esse opinor, nec faciam : quamvis ejus amore & conversatione vehementer afficiar.

Lacrumo

lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,
olitudoque. O Fortuna, ut nunquam perpetuo es bona! (reddidit,
ed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum
Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.
deest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus
n hac re adesse: nam olim soli credidi,
ia mea abstinuisse in principio, cum data est.
Vereor clamorem ejus hic crebro audiat,
Ne parturire intelligat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena,

Non possum lacrymas tenere, cùm animo reputo, quam tristem vitam ducturus sim, quam tristem & solitarem. O fortuna, quam non diù constans, & prospera es! Sed jam prior amor Bacchidis me ad hanc rem æquo ferendam animo exercitavit & assuefecit: quem amorem tunc ratione, & prudentia dimisi, idem nunc huic me dedam & vacabo. Parmeno adest, venit cum servulis redeuntibus ex Imbro. Non opus est omnino, in hoc Philumena partu eum præsentem esse: nam quondam huic uni hoc arcanum commisi, nimirum me eam non attigisse ab initio, cum data est mihi

uxorem. Timeo, si Philumena quarentis vocem sæpe audiat, ne eam partu laborare cognoscat. Aliquò hinc mihi amandandus est, interea dum Philumena in puerperio est.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

Par. AIn' tu tibi hoc incommodum evenisse iter?
So. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
Tantum, quam re ipsa navigare incommodum est.
Par. Itane est? *So.* ô fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam alias ut omittam miserias, unam hanc vide;
Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,
Cum interea semper mortem exspectabam miser:
Ita usque advorsa tempestate usi sumus.
Par. Odiosum *So.* haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius, quam redeam, si eo mî redeundum sciam.
Par. Olim quidem te caussæ impellebant leves,
Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium,
Ite intro: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam tu hîc stas? *Pam.* equidem te expecto. *Par.* quid est?
Pam. In arcem transcurso opus est. *Par.* cui homini? *Pam.* tibi.
Par. In arcem, quid eo? *Pam.* Callidemidem hospitem

Par *Dicisne, Sosia, hanc viam tibi arumnosam fuisse?* So. *Per Herculem, Parmeno, verbis declarari non potest quantum re ipsa mari iter facere laboriosum est.* Par *Itane est?* So. *O beate, nescis quas difficultates & miserias evitaveris, qui nunquam in mare ascendisti. Nam ut alias fileam calamitates, & difficultates navigationis, hanc cognosce: spatio triginta dierum, aut plus eo tempore in navi steti, cum inter hos dies, semper mortem formidabam infœlix, adeo contrariis, & oppositis ventis jactati continuè fuimus.* Par. *Res hæc incommoda & molesta est.* So. *Non ignoro, & ut uno verbo dicam, potius fugiam, quam iterum in Imbrum proficiscar, si eò mihi proficiscendum esse videam.* Par. *Olim certe ex levibus causis paratus eras fugere, quod nunc minaris facere magni & gravis periculi vitanda causa: ideo facile tibi credo. Sed Pamphilum video ipsum stantem ante fores. Ite vos servi domum. Ego vero hunc conveniam visurus, si quid*

me velit facere. Here, etiam nunc hîc moraris? Pam. *Ego te expecto.* Par. *Quamobrem?* Pam. *In arcem urbis transcurrendum est.* Par. *Cui homini?* Pam. *Tibi.* Par. *Quænam causa est, cur tam remote in arcem me currere jubes?* Pam. *Callidemidem*

Myconium hospitem meum, qui mecum unâ navi in hanc urbem advenit, allequere. Par. *Interii. Voto promisisse vere dicere possum hunc Pamphilum, me ambulando rupturum, si unquam è mari sospes domum advenisset.* Pam. *Quid tardas ire quò jubeo?* Par. *Quid vis ei à te nunciem? an id solum vis ut eum adeam?* Pam *Die, me non posse eum nunc convenire, sicut denuntiaveram ei me facturum hodie. Ne me frustrà illic opperiatur.* Par. *At ignotus homo mihi est de facie.* Pam. *At efficiam ut cognoscas: procera statura est, rubra facie, crispis capillis, spisso & pingui corpore, glaucis oculis, vultu ad cadaveris similitudinem facto.* Par. *Dii illum perdant. Quid si non veniet in arcem, an illum expectem usque ad vespertinum tempus?* Pam. *Expecta. Curre celeriter.* Par. *Non possum, ita defatigatus sum.* Pam *Parmeno abiit. Quid agam miser? Nescio quâ ratione partum occultem Philumenæ, quod ut facerem enixe oravit Myrrhina: nam misereor vehementer mulieris; quod earum gratia potero, id perficiam; uxoris vitium celabo, & ejus honori consulam, ita tamen ut pietatem in matrem meam observem, quæ à Philumena offensa est; nam parentis potius, quam amoris in uxorem, me rationem habere oportet. At, at, ecce Phidippus pater Philumenæ, & Laches pater meus. Versus hanc partem veniunt. Quod hisce dicam animi dubius sum.*

Myconium, qui mecum una advectu'st, conveni,
Par. Perii, voviſſe hunc dicam, ſi ſalvus domum 20
Rediiſſet unquam, ut me ambulando rumperet.
Pam. Quid ceſſas? *Par.* quid vis dicam? an con-
veniam modo? (eum
Pam. Imo, quod conſtitui me hodie conventurum
Non poſſe, ne me fruſtra illic expectet: vola.
Par. At non novi hominis faciem. *Pam.* at faci-
am, ut noveris,
Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, cæſius,
Cadaveroſa facie. *Par.* Dii illum perduint,
Quid, ſi non veniet, maneamne uſq; ad veſperum?
Pam. Maneto: curre. *Par.* non queo, ita defeſ-
ſu' ſum 29
Pam. Ille abiit: quid agam infelix? prorſus neſcio
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miſeret mulieris.
Quod potero, faciam; tamen ut pietatem colam:
Nam me parenti potius, quam amori obſequi
Oportet: at, at, at: eccum Phidippum, & patrem
Video: horſum pergunt: quid dicam hiſce, in-
certu' ſum.

vehementer mulieris; quod earum gratia potero, id perficiam; uxoris vitium celabo, & ejus honori consulam, ita tamen ut pietatem in matrem meam observem, quæ à Philumena offensa est; nam parentis potius, quam amoris in uxorem, me rationem habere oportet. At, at, ecce Phidippus pater Philumenæ, & Laches pater meus. Versus hanc partem veniunt. Quod hisce dicam animi dubius sum.

ANNOTATIONES.

19. *Myconium.*] Mycone insula una ex Cyadibus, non procul à Delo. Virg.

Quam prius Arcitenens oras, & littora circum
Errantem celsâ Gyaro, Myconeque revinxit.

Cyclades vocantur. *Isole de Archipelago.*

ACTUS III. SCENA V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

La. Nonne dixisti, Phidippe, Philumenam dixisse sese expectare reditum Pamphili, ut ad nos rediret, nam sine illo in domo nostra perdurare non posse? Ph. *Dixi.* La. *Pamphilum dicunt rediisse: redeat ergo Philumena ad nos.* Pa. *Nescio quam excusationem proponam patri, ob quam nolim reducere uxorem meam.* La. *Quam ego hic audivi loqui?*

La. DIxtin' dudum, dixiſſe illam, ſe expectare
filium?
Ph. Factum. *La.* veniſſe aiunt: redeat. *Pa.* quam
cauſam dicam patri,
Quamobrem non reducam, neſcio. *La.* quem
ego hic audivi loqui?

Pa. Certum

Pa. Certum obſirmare eſt viam me, quam decrevi perſequi.
La. Ipſus eſt, de quo hoc agebam tecum. *Pa.* ſalve, mi pater.
La. Gnate mi, ſalve. *Ph.* bene factum te advenſſe, Pamphile,
Et adeo, quod maximus eſt, ſalvum atque validum. *Pa.* creditur.
La. Advenis modo? *Pa.* admodum. *La.* cedo, quid reliquit Phania
Conſobrinus noſter? *Pa.* ſane hercle homo voluptati obſequens
Fuit, dum vixit: & qui ſic ſunt, haud multum hæredem adjuvant.
Sibi vero hanc laudem relinquunt: vixit dum vixit, bene.
La. Tum tu igitur nihil attuliſti huc plus una ſententia?
Pa. Quidquid id eſt, quod reliquit, profuit. *La.* imo obfuit:
Nam illum vivum & ſalvum vellem. *Ph.* impune optare iſtuc licet.
Ille reviviſcet jam nunquam: & tamen, utrum malis, ſcio.
La. Heri Philumenam ad ſe accerſi ſic juſſit: dic juſſiſſe te.
Ph. Noli fodere: juſſi. *La.* ſed eam jam remittet. *Ph.* ſcilicet.
Pa. Omnem rem ſcio, ut ſit geſta: adveniens audivi omnia. *La.* at (tiant.
Iſtos invidos Dii perdant, qui hæc libenter nun-
Pa. Ego me ſcio caviſſe, ne ulla merito contumelia
Fieri à vobis poſſet: idque ſi nunc memorare hîc velim,
Quã fideli animo & benigno in illã & clementi fui,
Vere poſſim; ni te ex ipſa id magi' veli reſciſcere:
Namque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,

Pa. Stat mihi propoſitum meum obſirmare, & conſtanter perſequi, ut ſcilicet non recipiam uxorem, & veram cauſam non recipiendæ celem. *La. Ipſa Pamphilus eſt, Phidippe, de quo hîc tecum colloquebar.* *Pa. Salve, mi pater.* *La. Filiumi, ſalve.* *Ph. Gaudeo te advenſſe, Pamphile, eoque magis gaudeo, quod incolumis & bene valens redis, quod præcipuum eſt.* *Pa. Sic à quibuſdam creditur.* *La. An modò advenis?* *Pa. Propemodum.* *La. Dic quid reliquit in bonis Phania conſobrinus noſter.* *Pa. Certe per Herculem homo voluptatibus deditus fuit, & deliciis incumbens, quamdiu in vivis fuit, & qui ita ſatti ſunt non multum hæredi proſunt, & commodant: ſibi hunc laudum titulum comparant, nimirum vixit, dum vixit, laute & epipare.* *La. Tu igitur nihil plus rei attuliſti, quam unam illam ſententiam?* *Pa. Ut ut eſt, quodcunque reliquit nobis compendium & emolumentum attulit.* *La. Imo damnum: nam illum vita fruì, & incolumem ſupereſſe vellem.* *Ph. Sine pœna id permiſſum eſt optare, nihilque nocet, nam non timendum eſt, ne unquam ad vitam redeat, tamen non ignoro utrum præoptes.* *La. Pamphila, Phidippus heri Philumenam ad ſe vocari juſſit ex ædibus noſtris Phidippe, dic te juſſiſſe.* *Ph. Noli me monendi cauſa adeo mihi latus pungere. Sic eſt, ad me juſſi vocari.* *La. Sed jam ad nos eam remittet.* *Ph. Certe ego remittam.* *Pa. Omnem rei ſeriem reſcivi qualiter ſit geſta, cum advenirem: paulò ante audivi omnia, quæ facta ſunt.* *La. At iſtos garrulos, qui concordiæ & amori conjugum invident, Dii perdant, qui hæc quæ audiviſti tam cupide referunt.* *Pa. Ego ſcio me ſedulò curaſſe, ne quidquam mihi à vobis contumeliosè exprobrari poſſe merito meo: idque ſi nunc hîc recitare velim, quam fideli amore, & ſuavi Philumenam filiam tuam, Phidippe, proſequutus ſum, vere id recitare poſſum; niſi potius velim te ex ejus ore ea diſcere: namque eo modo magis credes me tali eſſe ingenio, quali me eſſe tibi dico.*

ANNOTATIONES.

4. *Obſirmare viam.*] Firmiter, & pertinaciter inſiſtere viam, (id eſt propoſitum, conſilium) quam mihi perſequendam propoſui.

6. *Bene factum te adveniſſe.*] Id eſt, proſpere contigit te adveniſſe. Formula eſt peregre venientes gratulandi.

17. *Noli fodere.*] Fodere, hic eſt latus alicujus manu vel pungere, vel tundere: quod facimus monendi gratia, & ſuggerendi, & impellendi. Horatius, lib. 1. epiſt. 8.

Mercemur ſervum, qui dictet nomina, lævum
Qui fodiat latus.

Cum

Cum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de m
dixerit, 2
Neq; mea culpa hoc dissidiū eveniſſe, id teſtor Deo
Sed quando ſeſe eſſe indignam deputat matri me
Cui concedat, cujus mores toleret ſua modeſtia
Neque alio pacto poteſt componi inter eas gratia
Segreganda aut mater à me eſt, Phidippe, aut Phi
lumena. (ſequi
Nunc me pietas matris potius commodum ſuade
La. Pamphile, haud invito ad aures ſermo mihi ac
ceſſit tuus, (ligo
Cum te poſtputaſſe omnes res præ parente inte
Verū vide, ne impulſus ira prave inſiſtas, Pamphil
Pa. Quibus iris nunc in illam impulſus iniquu ſim
Quæ nunquam quidquam erga me commerita eſt
pater, 3
Quod nollem: & ſæpe, quod vellem, meritam ſcio
Amoque, & laudo, & vehementer deſidero:
Nam fuiſſe erga me miro ingenio expertu ſum,
Illique exopto, ut reliquam vitam exigat 4
Cum eo viro, me qui ſit fortunatior,
Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas.
Ph. Tibi in manu eſt, ne fiat. *La.* ſi ſanus ſies,
Jube illam redire. *Pa.* non eſt conſilium, pater: 4
Matris ſervibo commodis. *La.* quo abis? mane,
Mane, inquam: quo vadis? *Ph.* quæ hæc pertina
cia eſt? (eum
La. Dixin' Phidippe, hanc rem ægre laturum eſ
Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres.
Ph. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore
Ita nunc is ſibi me ſupplicaturum putat? 5
Si eſt, ut velit reducere uxorem; licet:
Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat.
La. Ecce autem, tu quoque proterve iracundus e
Ph. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.
La. Decedet jam ira hæc, etſi merito iratus eſt. 5
Ph. Quia paululum vobis acceſſit pecuniæ,
Sublati animi ſunt. *La.* etiam mecum litigas?
Ph. Deliberet, renuncietque hodie mihi,
Velitne, an non? ut alii, ſi huic non ſit, ſiet.

cum Philumena ipſa qua iniquam erga me ſe geſſit, aqua de me tibi prædicaverit: neque me cauſam huic divortio præbuiſſe, Deos teſtes advoco. Sed quandoquidem ſeipſam exiſtimat tanti, ut nolit obſecundare matri meæ, & rem indignam eſſe putat, ſi ei ſe ſubmittat, ejuſque ſenectutis mores moderate ferat, neque inter eas alio modo gratia reconciliari poſſit, niſi matri ſe ſubmittat? aut ſejungenda mater eſt à me, Phidippe, aut Philumena. Nunc pietate moveor, ut potius quæram quod placet matri, & ei commodum eſt. La. Pamphile, libenter auribus accepi ſermonem tuum, cum te video poſthabuiſſe omnes res commodis matris tuæ. Verum diligenter perſpice ne ira incitatus in tua ſententia inique permaneas, Pamphile. Pa. Quibuſnam iris impulſus nunc me erga eam inique agam? quæ nunquam quidquam mali erga me commeruit, neque commiſit quod mihi diſpliceat, & ſæpe de me bene meritam eſſe, & præſtitiſſe, quod placeret, in memoria habeo: amoque, & laudo, & ejus retinenda deſiderio teneor: nam ſingulari, & mirificâ ingenii manſuetudine, & benignitate erga me uſam eſſe expertus ſum, illique ex animo opto, ut reliquos vitæ annos traducat cum eo marito, qui me ſit fœlicior, ſiquidem illam à me divellit neceſſitas. Ph. In tua poteſtate eſt, ut non divellatur. La. Si ſatis ſana mentis es, fac ut reducatur. Pa. Non ita mihi propoſui facere, ſed potius matris commoda ſectari. La. Quò abis? mane, mane, inquam, quò abis? Ph. Quæ eſt hæc mentis obſtinatio? La. Nonne vere tibi dixi, Phidippe, moleſtum, & ægrum fore Pamphilo, ſi reſciret Philumenam ad vos ex ædibus noſtris ita diſceſſiſſe: quamobrem à te petebam, ut filiam ad nos remitteret, antequam ille rediſſet. Ph. Per Pollucem, non ſuſpicatus ſum eum adeo inimitem & ferocem fore. Itane is ſibi nunc me ſupplicaturum opinatur, ut uxorem Philumenam recipiat? Si in eo eſt, ut velit recipere uxorem ſuam, per me ei licet: ſin aliter animatus eſt, & non reddat dotem, valeat. La. Ecce autem, tu quoque inſolenter iraſceris, & ad iram propenſus es. Ph. Pervicax, & pertinax ex Imbro ad nos rediiſti, Pamphile. La. Abibit hæc ira, etſi non ſine cauſa commota eſt. Ph. Quia aliquantulum pecuniæ rei veſtræ accrevit, elatiores animo, & ferociores facti eſtis. La. Etiam in me æque intendis? Ph. Decernat, mihique denunciet hodie Pamphilus, velitne, an non recipere in uxorem Philumenam, ut alii ſit uxor, ſi ipſi non ſit. La. Phidippe

La. Phidippe, ades, audi paucis: abiit: quid mea?
Poſtremo inter ſe tranſigant ipſi, ut lubet: 61
Quando nec gnatus, neque hic, mihi quidquam obtemperant:
Quæ dico, parvipendunt: porro hoc jurgium
Ad uxorem: cujus fiunt conſilio omnia hæc:
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre eſt, evomam. 65

La. *Phidippe, propius accede, audi quæ paucis dicam. Abiit Phidippus, quid mea refert? Tandem controverſiam inter ſe decidant ipſi, ut videbitur, quia nec filius, neque hic Phidippus in ulla re mihi auſcultare volunt: verba mea nihili æſtimant. Hanc rixam ad uxorem meam jam nunc defero, quaſi munus gratum, nam hujus ſuaſu hæc omnia efficiuntur, atque in eam omnem agritudinem & dolorem effundam.*

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

My. PErii, quid agam? quo me vortam? quid meo reſpondebo viro (entis:
Miſera? nam audiſſe vocem pueri viſus eſt vagi-
Ita corripuit derepente tacitus ſeſe ad filiam:
Quod ſi reſciverit peperiſſe eam, id qua cauſſa clam me habuiſſe
Dicam? non ædepol ſcio. 5
Sed oſtium concrepuit: credo ipſum ad me exire: nulla ſum.
Ph. Uxor ubi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras.
Atque eccam video: quid ais Myrrhina? heus, tibi dico. *My.* mihine,
Mi vir? *Ph.* vir ego tuus? tu virum me aut hominem adeo eſſe deputas?
Nam ſi utrumvis horum, mulier, unquam tibi viſus forem, 10
Non ſic ludibrio tuis factis habitus eſſem. *My.* quibus? *Ph.* at rogitas?
Peperit filia. hem! taces? ex quo? *My.* iſtuc rogare æquum eſt patrem?
Perii: ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data eſt nuptum, obſecro?
Ph. Credo, neque adeo arbitrari patris eſt aliter: ſed demiror,
Quid ſit quamobrem tantopere hunc omnes nos celare volueris 15
Partum; præſertim cum & recte, & ſuo peperit tempore.

My. *Perdita ſum: quid agam? quò me vertam? quid reſponſi maritomeo reddam infœlix? nam vagientis pueri clamor videtur ad aures ejus perveniſſe, adeo raptim, & ſubitò ſilens ad filiam ſe contulit. Quod ſi cognoverit eam partum edidiſſe per Pollucem neſcio, quâ de cauſa ei dicam me hoc celaviſſe. Sed oſtium ſtridit: credo ipſum foras ad me prodire: perii.* Ph. *Ubi uxor vidit me ad filiam ire, foras abiit. Atque ecce eam conſpicio. Quid ais Myrrhina? quid ſiles? heus, te appello.* My. *Mene ipſam appellas, mi vir?* Ph. *An vir ego tuus ſum? Tune virum, aut hominem quemlibet exiſtimas me eſſe? Nam ſi utrumvis horum, vel virum me judicaſſes, non ſic per ea, quæ feciſti, derisus, & deluſus fuiſſem.* My. *Per quæ mea facta derisui fuiſti?* Ph. *At etiam quæris? Filia noſtra peperit. Hem! ſiles? Ex quo homine peperit?* My. *Illud patrem decet interrogare de filia? perdita ſum. Ex quonam opinor illam peperiſſe, niſi ex eo cui uxor data eſt, obſecro?* Ph. *Credo eam peperiſſe ex Pamphilo, neque licet patri aliter cenſere: ſed mirum mihi eſt, quamobrem tantam curam & operam adhibuiſti ad hunc partum nobis occultandum, præcipue cum recte, & tempore congruo, quo pregnantes poſſunt parere, peperit.*

Adeone pertinaci animo esse potuisti, ut puerum filia potius cuperes exponi ad mortem, ex quo non ignorabas stabiliorem futuram esse amicitiam in posterum inter nos, quàm contra immoderatam tuam cupiditatem, Philumena cum Pamphilo nuptiis jungeretur. Ego etiam adhuc culpam in illis residere credidi, qua apud te est. My. *Infœlix sum.* Ph. *Utinam cognoscam hoc ita esse, uti tu mihi narras: sed aliud mihi in memoriam redit, ex quo videris non esse innocens, propter ea, quæ olim dixisti, cum Pamphilum generum elegimus: nam tu negabas te posse consentire, ut filia tua collocaretur nuptui cum eo, qui meretricem amicam haberet, qui totam noctem duceret extra domum.* My. *Hunc maritum meum malo suspicari quamlibet aliam causam esse dissidii inter Pamphilum, & Philumenam, quam illam veram, propter quam volui celare filiam peperisse.* Ph. *Multò prius scivi, quam tu, illum amare Bacchidem meretricem, Myrrhina: verum nunquam censui id vitium esse in adolescentibus, amicam habere: nam id, amare scilicet, omnibus à natura insitum est: at per Pollucem citò tempus adveniet, cum etiam seipsum adventante senectute, & senectutis incommodis, odio habebit: sed ut olim te præbuisti, nunquam destitisti eandem te præbere, adversariam nimirum huic matrimonio, ut Philumenam à Pamphilo distraheres, neve quod egissem esset firmum, & stabile. Id nunc hæc res omnia manifestum facit, cum partum filia nos omnes celaveris, quo modo has nuptias, quas feci, gratas habueris.* My. *Adeone me contumacem esse censes, ut eum animum haberem adversus eam, cui mater sim, si hoc matrimonium in utilitatem nostram fieret?* Ph *Tune providere, aut arbitrari potes, quid rebus nostris conducat?*

Adeone pervicaci esse animo, ut puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potius quam esset cum illo nupta advorsus animi lubidinem
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
My. Misera sum. *Ph.* utinam sciam ita esse istuc: sed nunc mihi in mentem venit,
De hac re quam locuta es olim, cum illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.
My. Quamvis causſam hunc suspicari, quam ipsam veram, mavolo.
Ph. Multo prius scivi, quam tu, illum amicam habere, Myrrhina: (lescentiæ:
Verum id vitium ego nunquam decrevi esse ado-
Nam id omnibus innatum est: at pol jam aderit, se quoque etiam cum oderit.
Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti usque adhuc,
Ut filiam ab eo abduceres; neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris. (siem.
My. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
Ph. Tun' prospicere, aut judicare, nostram in rem quod sit, potes?

ANNOTATIONES.

17. *Ut puerum præoptares perire*] Id est, exponi. Vetustissimus hic mos antiquis fuit, Hebræis, Græcis, ut constat de Moyse, de Oedipo, & etiam Romanis, ut notum est de Romulo, & Remo. Exponebantur miselli infantes in mare, in aliquem fluvium, in deserta & avia abjiciebantur. Ovidius Fastorum, lib. 1.

Amne jubet mergi gemmos: scelus unda refugit?
In sicca pueri destituuntur humo.

Idem Ovid. Epist. 11.

Jamq; dari parvum canibus, avibusq; nepotem
Jusserat, in solis destituique locis.

Denique ad cloacas vetus Scholiastes Juvenalis infantes exponi solitos prodidit, ad Satyr. 6. versu 600.

Transeo suppositos, & gaudia, votaque sæpe
Ad spurcos decepta lacus.

Hinc exponere idem, quod necare. Paulus Jurisconsultus, L. 4. D. De agnoscendis liberis.

18. *Ex quo inter nos firmiorem fore amicitiam.*] Scilicet inter familiam nostram, & familiam Philumenæ.

Audîsti

Audiſti ex aliquo fortaſſe, qui vidiſſe eum diceret
Exeuntem aut introëuntem ad amicam: quid tum poſtea,
Si modeſte ac raro hoc fecit? nonne ea diſſimulare nos
Magis humanum eſt, quàm dare operam id ſcire, qui nos oderit?
Nam ſi is poſſet ab ea ſeſe derepente avellere,
Quicum tot conſuêſſet annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum ſatis firmum gnatæ. *My.* mitte adoleſcentem, obſecro,
Et quæ me peccaſſe ais: abi, ſolum ſolus conveni:
Roga, velitne an non uxorem: ſi eſt, ut dicat velle ſe,
Redde: ſin eſt autem ut nolit, recte conſului meæ.
Ph. Si quidem ille ipſe non volt, & tu ſenſiſti eſſe in eo, Myrrhina,
Peccatum; aderam, cujus conſilio ea par fuerat proſpici.
Quamobrem incendor ira? te eſſe auſam hæc facere injuſſu meo.
Interdico, ne extuliſſe extra ædes puerum uſque velis.
Sed ego ſtultior, meis dictis parere hanc quî poſtulem:
Ibo intro, atque edicam ſervis ne quoquam efferri ſinant.
My. Nullam pol credo mulierem me miſeriorem vivere:
Nam ut hic laturus hoc ſit, ſi ipſam rem, ut ſiet, reſciverit,
Non ædepol clam me eſt; cum hoc, quod levius eſt tam animo iracundo tulit:
Nec, qua via ſententia ejus mutari poſſit, ſcio.
Hoc mî unum ex plurimis miſeriis reliquum fuerat malum,
Si, puerum ut tollam, cogit: cujus qui ſit neſciam pater.

accepiſti forte ab aliquo, qui referret ſe eum vidiſſe ingredientem domum amicæ, aut inde egredientem. Quid tum poſtea? quid inde poſtea conficiendum eſt mali, ſi moderate, mediocriter nec crebrò id fecit? Nonne magis humanum eſt, nos ad ea connivere, quam affectare nos id ſcire, unde ipſius adversùm nos odium ſuſcipiamus. Nam ſi is poſſet ſubitò ab ea ſe abſtrahere cum quâ tandiu conſuetudinem habuiſſet, non eum eſſe hominem æſtimarem, nec maritum ſatis fidelem noſtræ filiæ. My. *Omitto precor loqui de adoleſcente & de iis quæ me male feciſſe dicis. Abi hinc, & ſecreto ſine arbitris cum Pamphilo colloquere, quære ab eo, velitne Philumenam recipere an non. Si contingit, ut dicat ſe velle, redde eam uxorem viro. Sin autem negat ſe velle, recte à me proſpectum eſſe filiæ noſtræ fateberis.* Ph. *Si quidem recuſat Pamphilus uxorem recipere Philumenam, & tu cognoviſti in eo culpam inhærere divortii, prope aderam ego, cujus ex ſententiâ æquum erat omnia hæc provideri. Quamobrem ira exardeſco? te hæc auſam fuiſſe exequi ſine juſſu meo. Veto ne puerum, qui modo natus eſt, extra domum noſtram in ullum locum exportare audeas, ſed ego ineptior qui uxorem meam poſcam meis juſſis obedire. Ibo intrò ædes, & familiæ imperabo ne patiantur infantulum exportari in ullum quemvis locum.* My. *Per Pollucem nullam credo mulierem eſſe in terris magis infortunatam, quam ego ſum: nam per Pollucem non mihi obſcurum eſt, quam ægre laturus ſit Phidippus, ſi cognoverit ut vere ipſa res ſe habet, cum hoc tantum, quod multò minus eſt, partum ſcilicet celaſſe, tam acerbe & iracunde acceperit, nec qua ratione à ſententia ſua de non exponendo puero dimoveri poſſit. Hoc mihi unum extremum, ex omnibus calamitatibus & infortuniis, malum reſtiterat, ſi vir meus me cogit, ut educam puerum, cujus pater nobis eſt ignotus:*

ANNOTATIONES.

48. *Ne extuliſſe extra ædes puerum.*] Timebat Phidippus, ne Myrrhina exponeret puerum.

56. *Si puerum ut tollam, cogit*] Id eſt, ut educem. Infantes olim, ſimul ac nati erant, humi deponebantur. Ab humo vero pater tollebat, & in ſinum recipiebat.

Statius —— *meus ille meus, tellure cadentem*
Excepi ——
Qui autem non tollebatur, pro abdicato & abjectitio erat: quò reſpicit frequenter Terentius.

nam cum filia vitiata fuit, facies ejus qui eam compressit, cognosci noctu non potuit, neque ei Philumena quidquam detraxit, ex quo possit comperiri quis ille sit; sed ipse discedens eripuit vi annulum ei virgini ex digito. Etiam timeo ne Pamphilus non possit ea, qua oravimus, diutius silentio abscondere, cum noverit alienum puerum educari loco sui filii, quod moleste ferat.

Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris
noſci non quita est:
Neque detractum ei tum quidquam est, quî post
possit noſci, qui fiet:
Ipse irripuit vi, in digito quem habuit, virgini abi-
ens annulum.
Simul vereor, Pamphilus ne orata noſtra nequeat
diutius 60
Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo,

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILUS.

So. Non me latet, fili mi, me tibi in suspicionem venisse uxorem tuam Philumenam hinc discessisse in domum patris, propter mores meos forsitan injucundos, etsi ea diligenter celas: verum ita mihi Dii faveant, itáque à te mihi obveniant ea, qua exopto, ut nunquam volens prudensque culpam commisi, propter quam uxor tua conciperet odium in me merito meo: & antequam existimabam te me amare, id ita vere esse confirmasti. Nam mihi paulo ante pater tuus commemoravit quomodo me pratulisti amori, quo uxorem prosequebaris: & nunc mihi deliberatum & constitutum est, vicissim tibi beneficium retribuere, ut tibi manifestum fiat mercedem pietati in me tua apud me servari & recondi. Mi Pamphile, hoc & vobis & mea existimationi conveniens, & utile esse judico: ego constitui hinc ad villam me proficiscturam esse cum tuo patre, ne mea praesentia obsit, neve ulla causa relinquatur, quominus tua uxor Philumena ad te revertatur. Pa. Rogo, quod istud propositum tuum! ut tu illius imprudentiâ adacta ex urbe discedas ad villam incolendam? Non permittam, neque id fiet à te, ut qui nobis, mater, obtrectare cupiunt, meam pervicaciam dicant, esse causam, non tuam facilitatem, & moderationem cur habitatum rus iveris: etiam tuas amicas, & cognatione propinquas relinquere, & dierum festorum solennem celebrationem, propter me minime consentire possim. So. Nihil per Pollucem ista res nunc me oblectat:

So. NON clam me est, mi gnate, tibi me esse
suspectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abiisse: etsi ea dissimu-
las sedulo.
Verum ita me Dii ament, itáque obtingant ex te,
quæ exopto mihi, ut
Nunquam sciens commerui, merito ut caperet
odium illa mei: (dem:
Teque antequam me amare rebar, ei rei firmasti fi-
Nam mihi intus tuus pater narravit modo, quo
pacto me habueris 6
Præpositam amori tuo: nunc tibi me certum est
contrà gratiam (scias.
Referre, ut apud me præmium esse positum pietati
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum
famæ arbitror: 9
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo de-
crevi patre, (reliqua,
Ne mea præsentia obstet, neu causa ulla restet
Quin tua Philumena ad te redeat. *Pa.* quæso,
quid istuc consilii est? (gres?
Illius stultitia victa, ex urbe tu rus habitatum mi-
Haud facies neque finam, ut qui nobis, mater,
maledictum velit, 14
Mea pertinacia esse dicat factũ, aut tua modestia;
Tum tuas amicas te, & cognatas deserere, & fe-
stos dies,
Mea causa, nolo. *So.* nihil pol jam istæc res mihi
voluptatis ferunt:

Dum

Dum ætatis tempus tulit, perfuncta ſatis ſum:
ſatis jam tenet 18
Studiorum iſtorum: hæc mihi nunc cura eſt maxuma, ut ne cui meæ (meam.
Longinquitas ætatis obſtet, mortemve exoptet
Hîc video me eſſe inviſam immerito: tempus eſt concedere.
Sic optume, ut ego opinor, omnes cauſſas præcidam omnibus, (ſero.
Et me hac ſuſpicione exſolvam, & illis morem geſSine me obſecro effugere volgus quod male audit mulierum.
Pa. Quam fortunatus cæteris ſum rebus, abſque una hac foret, 25
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem! *So.* obſecro, mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, ut quæque eſt, in animum inducas pati.
Si cætera ſunt ita, ut tu vis, itaque ut eſſe ego illam exiſtumo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam
Ph. væ miſero mihi!
So. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male habet, quam te, gnate mi, 30

dum ætas vita paſſa eſt, ſatis hnic rei operam dedi. Satietas nunc tenet harum omnium exercitationum: hac nunc maxime me cura ſolicitat, ut ne longa vita mea alicui inviſa ſit & noceat, mórſque mea expectetur ab aliquo. Hic animadverto me odio haberi ab omnibus. Tempus eſt abire hinc. Sic commódiſſime omnes cauſſas amputabo omnibus & me hac opinione falſa liberabo & illis obſequutus fuero. Permitte me oro hoc evitare propter quod genus mulierum vituperatur. Pa. Quam beatus ſum in cæteris rebus omnibus, abſq; hac una re eſſet: nam quoniam matrem tam benignam habeo felix ſum: ſed infelix uxorem habens gravidam ex alio. So. Quaſo, mi Pamphile, ne tibi tu ipſe perſuadeas te rem difficilem, & moleſtam ullam tolerare, ut ut ſit incommoda, ſi cætera tibi pro voto ſuccedunt, ſi ita ſit uxor, ut ego illam eſſe exiſtimo, honeſtam & tibi obſequentem, concede hoc mihi, recipe illam apud te. Pa. Va miſero mihi! So. Et mihi certe: nam hæc res non minori curâ me ſolicitat, quam te, gnate mi.

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

La. QUem cum iſtoc ſermonem habueris, procul hinc ſtans accepi, uxor:
Illuc eſt ſapere, qui ubicunque, opus ſit, animum poſſis flectere, (feceris
Quod faciendum fortaſſe ſit poſt, idem hoc nunc ſi
So. Fors pol ſuat. *La.* abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
So. Spero mecaſtor. *La.* i ergo intro, & compone, quæ tecum ſimul 5
Ferantur: dixi. *So.* ita ut jubes, faciam. *Pa.* pater.

La. Non ita hinc longe ſtans, audivi ea, quæ colloquuta fueris cum iſto filio noſtro, Pamphilo. Iſtud porro eſt ſapientis, poſſe, quandocumque res exigit, animum facile circumagere & adducere ad id faciendum libenter impræſentia, quod fortaſſe poſtea facere cogat neceſſitas. So. Bona fortuna eveniat. La. Secede igitur in villam ab hac urbe. Ibi ego tuos mores, tuque meos invicem æquo animo feres. So. Proculdubio ita confido fore. La. In hac cenſeo facienda. So. Ita ut

tra igitur domum, collige, & compara ea, quæ tecum ferenda ſunt, imperas, exequar. Pa. Pater.

ANNOTATIONES.

4. Fors ſuat.] Fortuna faveat. *Fuat* ſignificat *ſit.*
6. Dixi.] Hoc verbum in peroratione cauſæ adhiberi ſolitum, quo ſignificatur firmum & eſſe ratum, quod egeris Orator.

La. Quid vis, Pamphile? Pa. Hincne rus matrem abire finis? minime hoc fiat. La. Quid ita istud vis? matrem scilicet rus non ire? Pa. Quid animi pendeo dubius etiam, quid uxore mea debeam facere. La. Quid est? quid aliud facere vis, nisi eam apud te recipere? Pa. Profectò cupio eam recipere, & vix mihi tempero, quin hoc faciam, sed nihil quidquam de consilio meo mutabo, id quod expedit, & utile est, ut cœpi sequar. Credo eas inter se, matrem & uxorem, magis consensuras esse, si Philumenam uxorem non recipiam. La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tua nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesseris. Ætas hæc senilis tædiosa est, & invisa adolescentia. Ex cœtu hominum nos senes morosos discedere par est.

La. Quid vis, Pamphile? *Pa.* abire hinc matrem? minime. *La.* quid ita istuc? *Pa.* quia
De uxore incertus sum etiam quid facturus siem.
La. quid est?
Quid vis nisi reducere? *Pa.* equidem cupio, & vix contineo: sed
Non minuam meum consilium: ex usu quod est, id persequar,
Credo, si non reducam, ea gratia concordes magis fore.
La. Nescias: verum tua refert nihil, utrum illæ se-cerint,
Quando hæc abierit: odiosa hæc est ætas adolescentulis:
E medio æquom excedere est: postremo nos jam fabulæ
Sumus, Pamphile, senex atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

Denique materiam præstamus sermonibus populi & dicteriis, ut ridiculi, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestivo & commodo,

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

Ph. *Tibi quoque succenseo non solum Myrrhinæ matri tuæ, Philumena, & valde quidem per eadem Pollucis: nam per Herculem indecenter te gessisti, quod abscesseris domo mariti, & si tibi excusatio parata est, nempe matrem te ad id faciendum instigasse: hæc vero nullam omnino causam habet, quam obtendat.* La. *Commode, & tempori mihi te obvium præbes, Phidippe.* Ph. *Quamobrem?* Pa. *Quid respondebo his, aut quomodo quærentibus id exponam?* La. *Phidippe dic filiæ Philumenæ rus profectu ram hinc Sostratam, ne timeat quominus ad nos revertatur.* Ph. *Ah, nihil quidquam Laches, in ea re peccavit uxor tua Sostrata: Myrrhina uxor mea est origo, & causa harum omnium turbarum.* Pa. *Nova oritur rerum conversio.*

Ph. Tibi quoque ædepol sum iratus, Philumena,
Graviter quidem: nam hercle abs te factum est turpiter:
Etsi tibi causa est de hac re: mater te impulit:
Huic vero nulla est. *La.* opportune te mihi,
Phidippe, in ipso tempore ostendis. *Ph.* quid est?
Pa. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?
La. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:
Ne revereatur, minus jam quo redeat domum. *Ph.* ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua;
A Myrrhina hæc sunt mea uxore exorta omnia.
Pa. Mutatio fit. *Ph.* ea nos perturbat, Laches,
Pa. Dum ne reducam, turbent porro, quam velint,
Ph. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sane perpetuam volo:

Ph. *Ea est causa perturbationis nostræ, Laches.* Pa. *Dummodo non reducam Philumenam, tumultuentur. & contendant Laches, & Phidippus, quantum eis placeat.* Ph. *Ego, Pamphile, hanc affinitatis necessitudinem inter nos perpetuo intercedere opto, si fieri potest: quod si non ita fert tua voluntas,*

ANNOTATIONES.

12. *Turbent porro,*] Hæc ad spectatores dicuntur, Sin

Sin eſt, ut aliter tua fiet ſententia,
Accipias puerum. *Pa.* ſenſit peperiſſe: occidi.
La. Puerum? quem puerum? *Ph.* natus eſt nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuiſſe prægnantem unquam ante hunc ſcivi diem.
La. Bene, ita me Dii ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſalvam: ſed quid mulieris
Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Noſne hoc celatos tamdiu? nequeo ſatis,
Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.
Ph. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches.
Pa. Etſi jamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non eſt, cum eam conſequitur alienus puer.
La. Nulla tibi, Pamphile, hic jam conſultatio eſt.
Pa. Perii. *La.* hunc videre ſæpe optabamus diem,
Cum ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem.
Evenit: habeo gratiam Diis. *Pa.* nullus ſum.
La. Reduc uxorem, ac noli advorſari mihi.
Pa. Pater, ſi ex me illa liberos vellet ſibi,
Aut ſe eſſe mecum nuptam, ſatis certo ſcio,
Non me clam haberet, quæ celaſſe intelligo.
Nunc, cum ejus alienum eſſe à me animum ſentiã,
Nec conventurum inter nos poſthac arbitrer,
Quamobrem reducam? *La.* Mater quod ſuaſit ſua,
Adoleſcens mulier fecit: mirandumne id eſt?
Cenſen' te poſſe reperire ullam mulierem.
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
Ph. Voſmet videte jam, Laches, & tu, Pamphile,
Remiſſam opus ſit vobis, an reductam domum:
Uxor quid faciat, in manu non eſt mea.
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? *La.* ridicule rogas.

puerum, quem genuiſti ex Philumenâ, recipias velim. Pa. *Nempe comperit Phidippus Philumenam peperiſſe: interii.* La. *Puerum? quem puerum?* Ph. *Natus eſt nobis nepos ex Pamphilo, & Philumenâ: nam Myrrhina ex veſtra domo filiam gravidam abduxit, neque unquam gravidam fuiſſe accepi ante hunc diem.* La. *Jucundum mihi nuncium, ita me Dii ament, mihi nuncias, & gratulor tibi, illum natum eſſe, & filiam quoque Philumenam eſſe incolumem, & bene valentem: ſed quæ mulier eſt uxor tua, aut quibus inſtructa moribus? Nobiſne hoc, filiam fuiſſe prægnantem, tanto tempore occultare debuit? Non poſſum ſatis ampla oratione exprimere, quam indecenter, & perverſe id factum mihi videtur.* Ph. *Non tibi illud factum magis diſplicet, quam mihi, Laches.* Pa. *Etſi antea de reducenda, vel non, uxore, dubius animi fuiſſem, quid ſtatuendum mihi eſſet, nunc non ſum, certum eſt non reducere, quum eam matrem habet puer ab alio, non à me genitus.* La. *Nullus tibi nunc, Pamphile, de rejicienda uxore locus.* Pa. *Perditus ſum.* La. *Hunc lucere ſæpe votis diem poſtulavimus, quo ex te naſceretur puer aliquis, qui te patrem vocaret: eventus votis reſpondit, habeo gratiam Diis.* Pa. *Interii.* La. *Reduc uxorem, & noli mihi repugnare.* Pa. *Pater, ſi Philumena vellet habere liberos ex me, aut connubio mecum eſſe junctam, ſatis probe ſcio, non me latere vellet, quod mihi occultaſſe cogneſco. Nunc cum ejus animum immutatum, & à me averſum videam, nec nos concordes fore, & conſenſuros putem: quam ob cauſam eam reducam?* La. *Quod ejus mater conſilium dedit juvenis mulier ſecuta eſt: mirandumne id eſt? æſtimaſne te poſſe invenire ullam mulierem culpæ expertem? An quia ſcilicet non peccant viri?* Ph. *Vos ipſi deliberate nunc, Laches, tuque, Pamphile, an ex uſu ſit vobis, ut remiſſa ſit ad ſuos, vel ad vos reducta Philumena. Quid uxor faciat me inſcio, non eſt in poteſtate mea id infectum reddere: neutra in re, nec in remiſſione, nec in reductione per me vobis fiet difficultas. Sed quid faciemus de infante nato ex Philumena?* La. *Perriſum id interrogas.*

ANNOTATIONES.

16. *Senſit peperiſſe.*] Hæc ſolus ſecum ait Pamphilus.

26. *Etſi jamdudum ambiguum.*] Hæc omnia ſecum Pamphilus.

27. *Hanc conſequitur alienus puer.*] Ex injuſta conjunctione natus, conditionem matris ſequitur: ex juſtis nuptiis creati ſequuntur patrem.

29. *Perii.*] Hoc ſibi Pamphilus dicit.

Quidquid futurum eſt, huc reddas; ſuum ſcilicet
Ut alamus noſtrum. *Pa.* quem ipſa neglexit, pater.
Ego alam? *La.* quid dixti? eho! an non alemus, Pamphile?
Prodemus quæſo potius? quæ hæc amentia eſt?
Enimvero prorſus jam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ volo, ut præſente hoc, loquar.
Ignarum cenſes tuarum lacrumarum eſſe me?
Aut, quid ſit id, quod ſollicitere ad hunc modum?
Primum, hanc ubi dixti cauſſam, te propter tuam
Matrem non poſſe habere hanc uxorem domi:
Pollicita eſt ea, ſe conceſſuram ex ædibus.
Nunc, poſtquam ademptam hanc quoque tibi cauſſam vides?
Puer quia clam te eſt natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi ſi me eſſe ignarum putas.
Aliquando tandē huc animum ut adjungas tuum,
Quam longum ſpatium amandi amicā tibi dedi?
Sumptus, quos feciſti in eam, quam animo æquo tuli?
Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixti eſſe: impulſu duxiſti meo.
Quæ tum, obſecutus mihi, feciſti ut decuerat.
Nunc animū rurſum ad meretricē induxti tuum:
Cui tu obſecutus, facis huic adeo injuriam,
Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video eſſe. *Pa.* mane? *La.* te ipſum: & facis injuriam,
Confingis falſas cauſſas ad diſcordiam, (veris,
Ut cum illa vivas, teſtem hanc cum abs te amo-
Senſitque adeo uxor: nam ei cauſſa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? *Ph.* plane hic divinat: nam id eſt.
Pa. Dabo jusjurandum, nihil eſſe iſtorum, tibi.
La. ah!
Reduc uxorem: aut quamobrē non opus, ſit cedo.
Pa. Non eſt nunc tempus. *La.* puerum accipias, nam is quidem
In culpa non eſt: poſt de matre videro. (ſcio.
Pa. Omnibus modis miſer ſum: nec, quid agam,

Quidquid continget, Pamphilo redde ſuum filium, ut nos educemus eum. Pa. *Egone, Pater, educabo infantem, quem ipſa mater pro derelicto habuit?* La. *Quid dixiſti? Eho, an non educabimus, Pamphile? projiciemuſne potius? quanam hac inſania eſt? equidem jam omnino ſilere non poſſum, nam me compellis ad declaranda ea, quæ nolim præſente Phidippo de te dicere. An putas me cauſam ignorare cur tam frequenter lacrymaris, aut cur ita perturberis, & ſolicitus ſis? In primis poſtquam dixiſti hanc cauſam non reducendæ uxoris, nimirum te non poſſe pati hanc uxorem domi eſſe quæ matrem odiſſet, promiſit mater ſe domo diſceſſuram. Nunc cum ſentiret hoc prætextu privari, quia pueri partus te neſciente ex occulto fuit editus, alteram ea ejam reperiſti. Fallit te opinio, ſi arbitraris me ignorare animi tui propoſitum. Aliquando tandem ut animum ad uxorem adhibeas, quam longum tempus amandi Bacchidem conceſſi tibi? quas impenſas pecunias eam poſtulares, feciſti? quam patienter hæc tulit? Suaſi, & rogavi ut uxorem duceres: dixti tempus adveniſſe, hortatu duxiſti meo. Quæ cum mihi morem gerens feciſti, ut debueras, nunc amorem tuum in meretricem Bacchidem tranſtuliſti, cui tu obediens facis huic injuriam, nam in eandem, ut vendi conſuetudinem te reverſum eſſe rurſus intelligo.* Pa. *Me?* La. *Te ipſum: & injuſte agis quum falſas cauſas invenis, cur uxorem non reducas, ad movendam diſſenſionem inter affines, ut cum illa Bacchide meretrice conſuetudinem habeas, poſtquam hanc uxorem tuam, teſtem præſentem libidinis tuæ à te expuleris: ſenſitque certe illa: nam quid aliud eam impulit, ut à te diſcederet?* Ph. *Omnino ſpiritu divino afflatus hæc vaticinatur Laches: nam ea vera ſunt.* Pa. *Jurejurando affirmabo tibi, nihil eſſe verum eorum quæ mihi exprobras.* La. *Ah! reduc uxorem, aut, cur non ex uſu ſit iſtud, dicito.* Pa. *Non eſt nunc tempus dicendi.* La. *Puerum natum tibi recipias: nam is quidem immunis eſt à culpâ: poſtea conſiderabo utrum Philumena ejus mater culpæ ſit particeps, necne.* Pa. *Ex omnibus partibus miſer ſum. nec quid agam ſcio:*

ANNOTATIONES.

79. *Omnibus modis miſer ſum.*] Querela Pamphili ad ſpectatores.

Tot

Tot nunc me rebus miserum concludit pater. 80
Ibibo hinc, præsens quando promoveo parum.
Nam puerum injussu credo non tollet meo.
Præsertim in ea re cum sit mihi adjutrix socrus.
La. Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine: 85
Puerum, Phidippe, mihi cedo, ego alam. Ph. maxume.
Non mirum fecit uxor, si hoc ægre tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est; nam ipsa narravit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere: 90
Neq; ei credebam primo: nunc verum palam est.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptiis.
La. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consili?
Ph. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo:
Oremus: accusemus gravius: denique 95
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
La. Faciam, ut mones: puer, eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.
Et te oro porro, in hac re adjutor sis mihi. Ph. ah!
Jamdudum dixi, itidemque nunc dico, Laches,
Manere affinitatem hanc inter nos volo, 101
Si ullo modo est ut possit; quod spero fore.
Sed visn' adesse me unà, dum istam convenis?
La. Immo vero abi: aliquã puero nutricem para.

tot me nunc petitionibus urget, & circumdat pater. Hinc abscedam, quandoquidem præsens parum proficio. Nam puerum, credo, sine consensu, & mandato meo non tollent, ut nutriant, & educent, cum præcipue socrus Myrrhina in ea re mihi faveat, ut qua hunc exponendum censeat. La. Fugis? hem! nec ullum certum responsum mihi reddis? num tibi videtur, Phidippe, Pamphilus mentis compos esse? Sine me facere. Puerum mihi trade, ego nutriam. Ph. *Libenter dabo tibi infantem. Non rem mirandam, & insolitam fecit uxor Myrrhina, si à moribus Pamphili abhorruit: asperæ mulieres sunt, non æque patiuntur animo viros alias amare, propterea hæc indignatio est uxoris meæ in Pamphilum, quem generum sibi esse nolebat, nam ipsa mihi recitavit. Istud ego nolebam tibi, præsente Pamphilo referre: neque ego uxori id narranti primo fidem habebam: nunc vero, quod dixi manifestum est: nam omnino Pamphilum aversum esse à nuptiis animadverto.* La. *Quid ergo censes, Phidippe, mihi esse faciendum? Quid mihi suades?* Ph. *Quid agere debeas? Primum hanc meretricem conveniendam esse arbitror: rogemus, probris, reprehensionibus acerbius insectemur, denique minas intentemus, si in posterum consuetudinem habeat cum Pamphilo.* La. *Faciam quæ præcipis. Eho, puer, propera ire ad Bacchidem hanc vicinam nostram: huc accerse eam meo nomine, & te rogo deinde Phidippe, ut in hac re me adjuves.* Ph. *Ah! jam multo ante tempore dixi, idemque nunc verbis confirmo, Laches, perpetuam esse hanc affinitatem inter nos cupio, si ullo modo id potest fieri, quod spero futurum; sed visne me simul tecum præsentem esse, dum illam alloqueris?* La. *Quin potius abi, Aliquam puero nutricem quære,*

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHES.

Ba. NON hoc de nihilo est, quod Laches me nunc conventam esse expedit:
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit, quod velit,

Ba. Non abs re est, quod Laches nunc me vult alloqui, nec, per Pollucem valde opinio me fallit, quin, quod in suspicione habeo, sit id, de quo me velit nunc compellare.

La. Viden-

La. Providendum mihi est, ne si iracundius agam, minus obtineam quam possim mitius agendo, aut ne quid violentius faciam, quod postea infectum esse melius sit. Accedam ad illam. Bacchis, salve. Ba. *Salvus sis, Laches.* La. *Credo per ædem Pollucis tibi aliquantulum mirum videri, Bacchis, quam ab causam te huc ex domo tua servulum accersere jussirim.* Ba. *Ego quoque meticulosa sum, quum recordor mea conditione, ne nomen meretricis, propter quæstum quem exerceo, mihi apud te noceat: nam cæteros mores facile præstabo innoxios.* La. *Si vera dicis, nihil periculi à me timere debes, mulier: nam jam ejus ætatis sum, ut mihi, si quid peccaverim, veniam dare minime jussum sit; quò majori cura caveo ne imprudenter, & inconsideratè quidquam faciam. Nam si id facis, aut facturæ es, quod bonas facere convenit; inelegans & inhonestum me tibi facere injuriam: quòd si innoxia sis, id etiam iniquum est.* Ba. *Per Castorem magnas tibi gratias hanc obrem habere debeo, nam si quis post illatam injuriam se excusset, parvum mihi commodum attulerit: sed quid istud est, quod mihi cupis dicere?* La. *Meum frequentius recipis apud te filium Pamphilum.* Ba. *Ah!* La. *Permitte me loqui; prinsquam ille uxorem habuit, illum te amare perpessus sum: sine, nondum etiam dixi ea, quæ volui. Hic nunc matrimonio uxori junctus est, quare alium constantiorem amatorem, dum tempus habes prospiciendi tuæ utilitati: nam ille, neque integram ætatem, eodem amore te prosequetur, neque pol tu eadem ætate semper florida eris.* Ba. *Quis ait me receptare filium tuum?* La. *Socrus ejus Myrrhina.* Ba. *Mene?* La. *Te ipsam, & filiam abduxit suam ex domo meâ, atque infantem qui recens natus est, ob eam rem, occulte voluit necare.* Ba. *Si scirem aliud quidpiam sanctius esse, quam jusjurandum, quo vobis meam fidem datam firmam esse persuadere possem, id tibi asseverarem, Laches, à me sejunxisse Pamphilum, ut uxorem sibi junxit.*

La. Videndum est, ne minus propter iram ha
impetrem, quam possem;
Aut ne quid faciam plus, quod post me minus f
cisse satius sit.
Aggrediar. Bacchis, salve.
Ba. Salve, Laches. *La.* Credo ædepol te nonn
hil mirari Bacchis,
Quid sit, quapropter te huc foras puerum evo
care jussi.
Ba. Ego pol quoque etiam timida sum, cum ve
nit in meritem, quæ sim,
Ne nomen mihi quæsti obsiet: nam mores fa
cile tutor.
La. Si vera dicis, nihil tibi est à me pericli, mulier
Nam jam ætate ea sum, ut non fiet peccato mih
ignosci, æquom:
Quo magis omnes res cautius, ne temere faciam
accuro:
Nam si facis, facturave es, bonas quod par est fa
cere; insciturn
Offerre injuriam tibi: immerenti, iniquom est.
Ba. Est magna ecastor gratia de hac re quam tib
habeam.
Nam qui post factam injuriam expurget, mih
parùm profit,
Sed quid istuc est? *La.* meum receptas filium a
te Pamphilum. *Ba.* ah!
La. Sine dicam: uxorem hanc prius quam duxit
vostrum amorem pertuli.
Mane, nondum etiam dixi id, quod volui: nunc
hic uxorem habet.
Quære alium firmiorem tibi, dum consulendi tem
pus est.
Nam neque ille hoc animo erit ætatem: neque
pol tu eadem ista ætate.
Ba. Quis id ait? *La.* socrus. *Ba.* mene? *La.* te
ipsam: & filiam abduxit suam,
Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui
est, extinguere.
Ba. Alium si scirem, quî firmare meam apud vos
possem fidem,
Sanctius quam jurisjurandum, id pollicerer tibi,
Laches:
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, à me
Pamphilum,

La. Lepida

. Lepida es: sed scin' quid volo potius sodes facias: *Ba.* quid vis? cedo.
. Eas ad mulieres huc intro, atque istuc jusjurandum idem
lliceare illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.
. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,
te tali causa uuptæ mulieri se ostenderet:
d nolo falsa fama esse gnatum suspectum tuum,
ec leviorem vobis, quibus est minime æquom, viderier
merito: nam meritus de me est, quod queam, illi ut commodem.
. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me reddidit:
am non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoque etiam credidi.
unc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi;
ic eadem ut scis porro: nostra utere amicitia, ut voles.
liter si facis. Sed reprimam me, ne ægrè quidquam ex me audias.
erum te hoc moneo unum, qualis sim amicus, aut quid possiem;
otius quam inimicus, periculum facias. *Ba.* faciam sedulo.

La. Scita & venusta es: sed scisne quod velo amplius, si vis, ut facias? Ba. Quid vis? dic mihi. La. Ut convenias has mulieres, quæ in hac domo sunt, atque idem jusjurandum eis te facturam promittas. Satisfacito illis, & te hujus criminis suspicione libera, quod Pamphilum receptes. Ba. Faciam, quod per Pollucem, alia meretrix quæ similiter quæstum corpore facit, nollet certe facere, ut propter talem causam, propter amorem mariti in pellicem, in conspectum ejus uxoris veniret, nedum de hac re verba ei faceret: sed nolo pati, ut filius tuus in suspicionem veniat culpæ, quæ falsa est, & ex quâ falsus rumor differatur, nec minus eum constantem à vobis parentibus æstimari volo, quibus non justum est ut talis esse videatur, nullo suo merito, nam ita bene de me est meritus, ut debeam omnia commoda, quæ possim, ei præstare & utilitati ejus inservire. La. Benignum & benecupientem tibi lepidus sermo tuus me facit: nam non sola hæ mulieres, Myrrhina, & Philumena, te receptare Pamphilum judicaverunt: ego quoque ipsa credidi. Nunc cum ego te innoxiam, & criminis puram perspexi, contra opinionem nostram, fac ut talis videaris Myrrhinæ, & Philumenæ. In posterum utere tuo arbitrio, nobis amicis. Sin aliam te perhi-

as; sed me cohibebo, ne molestè, & acerbe quidquam tibi dicam. Verum te hoc unum hortor, ut potius experiris qualis sim amicus, & quid possim, quam inimicus. Ba. Faciam diligenter quæ mones.

ACTUS V. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

Ph. Nihil apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus sit benigne præbeatur. Sed cum tu satura, atque ebria eris, puer ut satur sit, facito.

La. Noster socer, video venit: puero nutricem adducit. Phidippe, Bacchis dejerat persancte. *Ph.* hæccine ea est? *La.* hæc est.

Ph. Nutrix, non sinam quidquam tibi apud me deficere, ut quod necessarium sit, non largè tibi præstetur, sed cum tu scibis, & vino plena eris, fac ut infans lacte sit plenus, & bene nutriatur. La. Noster socer Phidippus, ut cerno, venit. Puero alendo nutricem adduxit. Phidippe, Bacchis per Deos bene jurat, & religiosè. Ph. Hæcne ea est? La. Hæc est.

Ph. Nec

Ph. Nec pol iſtæ metuunt Deos: neque has reſpicere Deos opinor.

Ba. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire.

Hæc res hic agitur: me facere Pamphilo ut uxor redeat,

Oportet: quod ſi perficio, nam pœnitet me famæ

Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant. (bis

La. Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas falſo no

In re ipſa invenimus: porro hanc nunc experiamur: nam ſi 1

Compererit falſo crimini tua ſe uxor credidiſſe,

Miſſam iram faciet: ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus,

Quod peperit uxor clam, id leve eſt, cito ab eo hæc ira abſcedet,

Profecto in hac re nihil mali eſt, quod ſit diſſidio dignum. 1

Ph. Velim quidem hercle. *La.* exquire: adeſt quod ſatis ſit, faciet ipſa.

Ph. Quid iſthæc mihi narras? an quia non tute audiſti dudum

De hac re animus meus ut ſcit, Laches? illis modo exple animum.

La. Quæſo ædepol, Bacchis, quod mihi es pollicita tute, ut ſerves.

Ba. Ob eam rem vis ergo introeam? *La.* i, atque exple animum iis, ut credant. 20

Ba. Eo, etſi ſcio pol his fore meum conſpectum inviſum hodie: (gata eſt.

Nam nupta meretrici hoſtis eſt, à viro ubi ſegre-

La. At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris, reſciſcent,

Ph. At eaſdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognorint:

Nam illas errore, & te ſimul ſuſpicione exſolves.

Ba. Perii! pudet Philumenæ: me ſequimini intro huc ambæ. 26

La. Quid mî eſt, quod malim, quam quod huic intelligo invenire;

Ph. Nec pol iſtæ metuunt Deorum timorem habent, nec Diis ullo modo curæ ſunt, uti quidem exiſtimo. *Ba.* Servas meas in tuam poteſtatem trado: quibuſlibet quæſtionis tormentis, me permittente, veritatem de illis quære. Potes id facere. Hac res agitur: oportet nimirum me efficere, ut Philumena uxor Pamphili ad eum reducatur. Quod ſi hoc perficio, famam & æſtimationem hanc me acquiſiſſe non pœnitebit, ſcilicet, ſolam ſine exemplo feciſſe, quod aliæ meretrices facere recuſant, id eſt reconciliare uxores maritis. *La.* Phidippe, mulieres noſtras falsò in ſuſpicionem apud nos poſitas fuiſſe, in rei veritate comperimus. Hujus autem Bacchidis etiam hinc deinceps periculum faciamus: nam ſi tua uxor deprehenderit ſe falsò accuſationi fidem adhibuiſſe, iram dimitte: ſin autem, hac de causâ, ſuccenſet filius tuus, quod ejus uxor ſecretò, & occulte peperit eo neſcionte, id non magni eſt ponderis, cito hæc ira eum deſeret. Cæte in hac partus celatione, nihil mali eſt, quod ſit dignum di vortio. Ph. Per Herculem id velim. *La.* Explora ſagaciter à Bacchide. Illa hic præſens eſt. Faciet ipſa quod ſufficit ad plenam purgationem Pamphili, & ſuam. Ph. Quia opus eſt his verbis? an quia non tu ipſe pridem à me audiviſti quæ ſit mea mens, & deſiderium? illis modò mulieribus, quæ amaræ ſunt, & moleſta hæc perſuade. *La.* Per Deos te obſecro, Bacchis, ut quod mihi primiſti, jusjurandum apud mulieres, tu ipſa præſtes. *Ba.* Viſne ergo ut ingrediar ad mulieres, ut jurejurando confirmem Pamphilum à me non receptari. *La.* Fac, & ita illis perſuade, ut credere tibi cogantur. *Ba.* Eo ad illas, quamvis certa ſim his meum conſpectum moleſtum, & exoſum hodie fore: nam mulier nupta, meretrici inimica eſt, cum à viro ſeparata eſt. *La.* At hæ amicæ erunt tibi cum primum cognoverint, quem ob cauſam eas conveneris. Ph. At eaſdem amicas tibi fore polliceor, quando rei veritatem reſciverint: nam illas falſa opinione, & te ſuſpicione, quam de te habent ſimul liberabis. *Ba.* Perii. Pudet me propter Philumenam, conſcientiâ conſuetudinis, quam cum Pamphilo habui. Sequimini me in hanc domum, vos ancillæ meæ. *La.* Quid eſt quod magis optem mihi accidere, quam quod Bacchidi evenire video,

Ut gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi profit?
Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum vere ab se segregavit;
Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam esse: 30
Referet gratiam ei, unaque opera nos sibi amicos junget.

ut unâ operâ à me gratiam sibi comparet, sine damno, & mihi utilitatem afferat, mihique commodet, reconciliando eccevero Pamphilo, & Sostratæ ejus matri? Nam si verum est, ut Pamphilum à consuetudine sua semoverit, certo perspicit, nomen suum ex eo insigne & nobile fore apud omnes, cum antea obscurum & minus

clare esset: tum rem familiarem auctum iri & laudem non mediocrem se consequuturam, Pamphilo reddet beneficium acceptum, unâque operâ nos sibi amicos conciliabit.

ACTUS V. SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

Pa. Ædepol næ esse meam herus operam deputat parvi pretii,
Qui ob rem nullam misit: frustra ubi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque venerat,
Accedebam: adolescens, dic dum, quæso, tun' es Myconius? 5
Non sum: at Callidemides? non: hospitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabant: neque eum quemquam esse arbitror.
Denique hercle jam pudebat: abii: sed, quid Bacchidem (rei est?
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hîc
Ba. Parmeno, opportune te offers: propere curre ad Pamphilum. 10
Pa. Quid eo? *Ba.* dic me orare ut veniat. *Pa.* ad te. *Ba.* immo ad Philumenam.
Pa. Quid rei est? *Ba.* tua quod nil refert, percunctari desinas.
Pa. Nil aliud dicam? *Ba.* etiam: cognosse annulum illum Myrrhinam
Gnatæ suæ fuisse, quem olim mihi ipsus dederat. *Pa.* scio.
Tantumne est? *Ba.* tantum: aderit continuo, hoc ubi ex te audiverit. 15

Pa. Per eadem Pollucis heri Pamphilus laborem meum parvi æstimat, qui pro nihilo me illuc misit, ubi totum diem frustra otiosus sedi, dum Myconium hospitem Callidemidem frustra in arce expecto. Itaque stolidus ego dum illic desideo, ut primum alcquis advenerat, ad illum ibam dicens, adolescens, dicito, te rogo, estne Myconius? respondebat, non sum. At, es Callidemides? Minimè. Rogabam deinde, nunquid hospitem in hac urbe haberet, qui vocatur Pamphilus? omnes negabant se habere hospitem hoc nomine: neque Callidemidem aliquem usquam esse judice. Denique per Herculem pudebat illic sedere tandiu: discessi ex eo loco, sed quamobrem Bacchidem video, è domo Phidippi soceri Pamphili egredientem? quid huic meretrici negotii est apud Phidippum? Ba. Parmeno, commode occurris mihi, propera ire ad Pamphilum. Pa. Quapropter? Ba. Dic ei me rogare ut veniat huc. Pa. Ad te? Ba. Non vero ad me, sed ad Philumenam. Pa. Quænam res est? Ba. Quæ nullo modo ad te spectat, desistas curiosus inquirere. Pa. Nihilne aliud ei dicam? Ba. Dic ei eum jam Myrrhinam cognovisse annulum, quem olim ipse mihi dederat, fuisse illum, quem Philumena ejus filia olim in digito habuerat. Pa. Scio: tantine momenti hæc res est, ut statim veniat? Ba. Tanti: sine morâ hic præsens erit, postquam nunc nuncium audierit.

Sed, tardasne? Pa. Minime sane, nam mihi hodie facultas nulla data fuit cessandi; adeo frequenter currendo, & huc, & illuc commeando, totum hunc consumpsi diem. Ba. Quantam hodie lætitiam adventus meus Pamphilo attulit? quot utilitates? quot ei abstuli solicitudines? Filium ei restituo, qui pene harum mulierum, ipsiusque opera expositus fuit: uxorem Philumenam, quam nunquam credidit in posterum se habiturum, reddo: suspicionibus patris & soceri, in quibus erat, eum expedivi. Hic certe annulus tot felicitatum successibus dedit initium. Nam recordor decem prope abhinc menses illum primis noctis tenebris confugisse ad me pavitantem, & anhelantem, ægre respirantem, sine comite, temulentum cum hoc annulo. Statim pavefacta sum, ut eum vidi, suspicata aliquid mali ei accidisse: mi Pamphile, dixi, ero, quid perturbatus es? aut unde istum annulum comparasti? dic mihi, obsecro. Ille alias res agentem se fingebat. Postquam id animadverto, nescioquid suspicans timere magis cœpi, urgeo illum flagitans, ut dicat. Homo fatetur se per vim nescio quam stuprasse, reperto, se illi annulum, cum contra illam luctatur, abripuisse. Hunc annulum hæc Myrrhina modo cognovit, dum eum in digito habebam, quærit unde eum accepi, recito illi omnia hæc. Ex hoc quoque, quem dixi annulo cognitum illud est, Philumenam vitiatam fuisse à Pamphilo, & filium ex eo compressu esse natum. Hos tot, per me, lætos successus, quasitos illi fuisse summopere gaudeo: quamvis aliæ meretrices talia abominantur, neque enim nobis utile est ut ullus qui nos amat, amore nostri captus lætitiam ex nuptiis capiat uxore contentus: sed per eadem Castoris, nunquam lucro impulsa ad malum mentem applicabo. Ego, dum concessum fuit, illum habui liberalem, scitum, festivum, & suavem erga me. Incommoda mihi hæ nuptiæ acciderunt, fateor: at per Pollucem id nulla mea culpa, qui eas impedire non potui. Multa incommoda ferenda sunt ejus, à quo multa beneficia accepta sunt.

Sed cessas? *Pa.* minime equidem: nam hoc
mihi potestas haud data est:
Ita cursando, atque ambulando, totum hunc co
trivi diem.
Ba. Quantam obtuli adventu meo lætitiam Pam
philo hodie? (curas
Quot commodas res attuli? quot autem aden
Gnatum ei restituo, qui penè harum, ipsiusqu
opera periit:
Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se h
biturum, reddo: (sol
Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, e
Hic adeo his rebus annulus fuit initiū inveniund
Nam memini, abhinc menses decem fere, ad n
nocte prima
Confugere anhelantem domum, sine comite, vi
plenum,
Cum hoc annulo: extimui illico: mi Pamphil
inquam, amabo, (lum istum nactus
Quid exanimatus es, obsecro? aut unde ann
Dic mihi: ille alias res agere se simulare: po
quam id video; (c
Nescio quid suspicarier magis cœpi; instare ut c
Homo se fatetur vi, in via, nescio quam co
pressisse:
Dicitque sese illi annulum dum luctat, detraxis
Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modo n
habentem: (tio facta
Rogat unde sit: narro omnia hæc: inde est cogn
Philumenam compressam esse abeo, & filium in
hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse læto
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim e
in rem nostram,
Ut quisquã amator nuptiis lætetur: verum ecast
Nunquam animum quæsti gratia ad malas add
cam partes.
Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno, & l
pido, & comi.
Incommode mihi nuptiis evenit: factum fateor
At pol me feciſſe arbitror, ne id merito mihi ev
niret.
Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommo
æquom est ferre,

ACTUS V. SCENA IV.

PAMPHILUS. PARMENO. BACCHIS.

Pam. VIde me, Parmeno, etiam ſodes, ut mî hæc certa & clara attuleris,
Ne me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc falſo frui.
Par. Viſum eſt. *Pam.* certóne? *Par.* certo. *Pam.* Deus ſum, ſi hoc ita eſt. *Par.* verum reperies.
Pam. Manedum, ſodes: timeo ne aliud eſſe credam, atque aliud nuncies.
Par. Maneo. *Pam.* ſic te dixiſſe opinor, inveniſſe Myrrhinam
Suum annulum habere Bacchidem. *Par.* factum. *Pam.* eum quem ego olim ei dedi:
Eaque hoc te nunciare mihi juſſit: itane factum? *Par.* ita inquam.
Pam. Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſque adeo plenior?
Egon' te pro hoc nuncio quid donem? quid? quid? neſcio.
Par. At ego ſcio. *Pam.* quid? *Par.* nihil enim.
Nam neque in nuncio, neque in me ipſo, tibi boni quid ſit, ſcio.
Pam. Egone, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Tuam ſine munere à me abire? ah, nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium: Me expectat, credo: adibo. *Ba.* ſalve Pamphile.
Pam. O Bacchis, ô mea Bacchis, ſervatrix mea!
Ba. Bene factum, & volupe eſt. *Pam.* factis ut credam, facis.
Antiquamque adeo tuam venuſtatem obtines,
Ut voluptati obitus, ſermo, adventus tuus, quocunque adveneris,
Semper ſiet. *Ba.* at tu ecaſtor morem antiquum atque ingenium obtines,
Ut unus omnium homo te vivat nunquam quiſquam blandior.
Pam. Ha, ha, hæ: tun' mihi iſtuc? *Ba.* recte amaſti, Pamphile, uxorem tuam:

Pam. *Vide, mi Parmeno, etiam, quæſo, ut mihi vera, & manifeſta nunciaveris: ne me in brevis temporis anguſtias impellas, dum hoc falſo gaudio fruor.* Par. *Huic rei proviſum eſt.* Pam. *An ſatis conſideratum eſt?* Par. *Satis.* Pam. *Deorum ſolicitata fruor, ſi hoc verum eſt.* Par. *Verum eſſe deprehendes.* Pam. *Mane, quæſo, vereor ne aliud mihi perſuadeam, ac ut mihi nuncies.* Par. *Maneo.* Pam. *Sic te dixiſſe mihi videris, Myrrhinam cognoviſſe Bacchidem ſuum annulum habere.* Par. *Sic dixi.* Pam. *Eum annulum qui olim ei à me datus eſt, idque nuncium te mihi afferre mandavit. Itane eſt factum?* Par. *Sic, inquam.* Pam *Quis me eſt beatior, & Veneri gratior? Egone, quo te præmio, pro hoc nuncio donem? quo? quo? neſcio.* Par. *At ego ſcio.* Pam. *Quid?* Par. *Nihil equidem: nam ignoro quam utile ſit tibi hoc nuntium, aut opera mea tibi profit.* Pam. *Egone committam, ut te non remunerem, qui me ab inferis mortuum ad vitam reduxiſti? Ah nimium me immemorem beneficiorum putas. Sed Bacchidem video ſtare ante oſtium. Me operitur, credo: ibo ad eam.* Ba. *Salve, Pamphile.* Pam. *O Bacchis, ô mea Bacchis, ô conſervatrix mea.* Ba. *Bene omnia tibi facta fuiſſe, & eveniſſe gaudeo.* Pam. *Factis tuis ut credam te gaudere mei cauſa facis, adeoque antiquum tuum leporem, & venuſtatem priſtinam retines, ut occurſus tuus, colloquium, & adventus in quemcumque locum venerit, ſemper afferat voluptatem.* Ba. *At tu, per eadem Caſtoris, morum tuorum ſolitam elegantiam, atque ingenii ſolertiam retines, ut nullus hominum, ne unus quidem, unquam ſit ſuavior.* Pam. *Ha, ha, he. Tune mihi iſtud attribuis, quod non mei?* Ba. *Recte, Pamphile, & prudenter collocaſtis amorem tuum in Philumena,*

Nam

nunquam eam adhuc usque meis oculis sic videram, ut notitiam ejus habere possem: pulchra, & honesta mihi visa est. Pam. *Verumne dicis?* Ba. *Ita me Dii ament, Pamphile, ut verum dico.* Pam. *Dic mihi, harum rerum ubinam quidquam patri nunciasti?* Ba. *Nihil.* Pam. *Neque opus est: adeo ut satius sit te mussitare. Non placet hoc fieri in ea re quod fieri solet in Comœdiis, in quarum fine omnia fiunt manifesta omnibus: in hac vero re, quos æquum fuerat scire, sciunt quæ facta sunt: quos autem non convenit scire, neque cognoscent ex alio, neque scient per se.* Ba. *Quin etiam, quomodo id celari posse facilius putes, dicam, Myrrhina Phidippo socero tuo dixit, juramento meo se credidisse, & propter id te apud se purgatum esse ab ea suspicione, quam de te habebant, te semper mecum consuescere.* Pam. *Bene se res habet, speroque hanc rem pro votis prospere cessuram.* Par. *Here, permittisne me hodie cognoscere ex te quid illud sit, quod boni tibi feci?* Pam. *Non permitto te cognoscere.* Par. *Tamen conjicio. Egone hunc ab orco mortuum in lucem reduxero? quomodo?* Pam. *Nescis, Parmeno, quam utilis mihi hodie fueris, & ex quanta miseria me eripueris.* Par. *Imo vero scio, neque per imprudentiam feci.* Pam. *Ego istud probe scio, te istud fecisse inconsultò ut mihi prodesses.* Par. *An facilè Parmeno ignoret quidquam, quod facere utile fuerit?* Pam. *Sequere me intrò, Parmeno.* Par. *Sequor. Certe plus hodie boni feci ignorans, quam sciens unquam ante hunc diem. Ω Plaudite.*

Calliopius recensui.

Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam
quod nossem, videram.
Perliberalis visa est. *Pam.* dic verum. *Ba.* ita m
Dii ament, Pamphile.
Pam. Dic mihi, harum rerum numquid dixti jam
patri? *Ba.* nil. *Pam.* neque opus est; 2
Adeo mutito: placet hoc non fieri itidem, ut i
comœdiis,
Omnia ubi omnes resciscunt: hîc, quos par fue
rat rescisce re,
Sciunt: quos non autem scire æquom est, nequ
rescisunt, neque scient.
Ba. Imo etiam, hoc qui occultari posse faciliu
credas dabo:
Myrrhina ita Phidippo dixit, jurijurando se meo
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum
Pam. est optume: 3
Speroque rem hanc esse eventuram nobis ex sen
tentia.
Par. Here, licet scire ex te, hodie quid sit quo
feci boni?
Aut quid istuc est, quod vos agitis? *Pam.* non
Par. suspicor tamen.
Egone ab orco hunc mortuum? quo pacto? *Pam*
nescis, Parmeno, 3
Quantum hodie profueris mihi & ex quanta æ
rumna extraxeris.
Par. Imo vero scio, neque hoc imprudens feci
Pam. ego istuc satis scio, *Par.* an.
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quoc
facto usus sit?
Pam. Sequere me intro, Parmeno. *Par.* sequor
equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem un
quam. Ω Plaudite. 4

Calliopius Recensui.

FINIS.

BRITISH MUSEUM 15 66 MAY

INDEX

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

QUÆ EXTANT IN P. TERENTII

COMOEDIIS SEX.

Prior numerus, Actum; alter, Scenam; ſequens vel ſequentes, verſum vel verſus Scenæ denotant. Syllabæ Per. & Prol. Periochas & Prologos ſignificant. Lineolæ verſum numeris ſubjectæ, eos à ſequentibus actum numeris diſtinguunt.

Abdicat. *And.* Per. 10
abdidit. *Hec.* 1. 2, 100
abduc. *Eun.* 2, 3, 85
abducam. *Phor.* 5. 2, 11
abducat. *Adel.* 4. 5, 28
abduce. *Adel.* 3. 4. 36. *Phor.* 2. 2, 63
abducebat. *Eun.* 3. 1, 17
abucere *Eun.* 1. 2, 65 77 92. *Phor.* 2. 2, 90
abducerem. *Hec. Prol.* 19
abduceres. *Hec.* 4. 1, 30
abducet. *Adel.* 4. 5, 27. *Phor.* 3. 3, 15
abducetur. *Heaut.* 2. 3, 94
abduci. *Adel* 4. 5, 35. *Phor.* 5. 3, 16
abducit. *Eun,* 3. 5, 28 33
abducta. *Eun.* 2. 3, 56. *Adel.* 4. 4, 19. *Hec.* 4. 4, 18
abductum. *Adel.* 3. 5
abduxeris, *Heaut.* 4. 3, 20
abduxi. *Heaut.* 1. 2, 8
abduxit. *Eun.* 4. 4. 27. *Adel.* 1, 2, 44 | 4. 5, 11. *Hec.* 5. 1, 21
abeam. *Eun.* 4. 4, 48 | 4. 7, 21. *Heaut.* 3. 3, 25. *Adel.* 2. 2, 19 | 5. 2, 11
abeamus. *Eun,* 5. 2, 67. *Adel.* 4. 5, 44
abeas. *Heaut.* 1. 2, 37 | 2. 3, 38. *Adel.* 5. 5, 1
abeat. *Heaut.* 5. 1, 55 | 3. 2, 33 | 4. 5, 8. *Phor.* 5. 2, 14
abeo. *And.* 2. 2, 7. *Eun.* 3. 2, 41 | 4. 4, 57 | 5. 1, 48 | 5. 6, 22. *Adel.* 1. 2, 38 | 3. 3, 80. *Phor.* 1. 4, 32
aberat. *Phor. Per.* 1. 6
aberit. *Heaut.* 4. 2, 1 | 5. 2, 31. *Hec.* 5. 3, 13
abeſt. *And.* 5, 2, 7. *Heaut.* 1. 1, 66 | 3. 1, 16 | 5. 4, 16
abeſſet. *Adel.* 4. 1, 8
abeundi. *Hec.* 1. 2, 16
abeunt. *Eun.* 3. 5, 52
abeuntem, *Eun.* 4. 3, 18
abeuntes. *And.* 1. 1, 57. *Phor.* 1. 2, 21
abhinc. *And.* 1. 1, 42. *Hec.* 5. 3, 24. *Phor.* 5. 8, 28
abhorrenti. *And.* 5. 1, 10
abhorrere. *Hec.* 4. 4, 92
abi. *And.* 1. 5, 20 *bis* | 2. 1, 17 | 3. 2, 42 | 5. 9, 14. *Eun.* 3. 2, 46 | 3. 3, 32 | 4. 6, 14. *Heaut.* 2, 3, 8 | 3. 1, 5 | 3. 3, 26 27 | 4. 5, 56 | 4. 8, 30. *Adel.* 2. 1, 13 | 2. 2. 12 | 3. 2, 52 | 4. 2, 25 | 4. 4 | 11 *bis* | 4. 5, 65 *bis*, 69. 5. 1, 3 | 5. 2, 1 | 5. 7, 19. *Phor.* 1. 2, 9 | 1. 5, 79 | 2. 3, 5 | 3. 3, 20 | 4. 4, 31 | 5. 2, 12 | 5. 3, 36 | 5. 8, 5. *Hec.* 3. 1, 34 | 4. 1, 42 | 4. 3, 4 | 4. 4, 104
abibo. *Hec.* 4. 4, 81
abiens. *And.* 2. 2, 31. *Eun.* 4. 5, 9 | 5. 1, 14. *Phor.*

1. 5, 58. *Hec.* 4. 1, 59
abieram. *Eun.* 4. 2, 5
abiêre, *Heaut.* 5. 1, 33
abieris. *Phor.* 3. 1, 7
abierit. *Eun.* 2. 2, 59. *Hec.* 3. 3, 22
abiero. *Adel.* 3. 2, 47. *Phor.* 1. 2, 93
abierunt. *Eun.* 4. 4, 34. *Adel.* 4. 5, 57
abigam. *Adel.* 1. 4, 47
abii. *Eun.* 1. 2, 40. *Heaut.* 1. 1, 59 | 5. 2, 13. *Phor.* 4. 3, 12. *Hec.* 5. 3, 8
abjicienda *Adel.* 4. 7, 26
abiisse *Adel.* 4. 4, 56. *Adel.* 4. 1, 1, *Hec.* 4. 2, 2
abiit. *And.* 4. 5, 5. *Enn.* 2. 3, 47 | 4. 5, 7 | 5. 1, 25, *Heaut.* 1. 1, 54. 4. 1, 31 | 5. 2, 25. *Adel.* 3. 3, 83 | 4. 5, 69. *Phor.* 5. 2. 16 | 5. 8, 30. *Hec.* 3. 4, 30 | 3. 5, 60
abin'. *Eun* 5. 2, 22
abire. *Eun.* 4. 3, 19. *Heaut.* 3. 3, 25. *Hec.* 4. 3, 7 | 5, 4, 13
abiret. *And.* 1. 2, 4. *Hec.* 4. 4, 74
abis. *And.* 1. 5, 64. *Eun.* 3. 3, 30 | 4. 7, 29 33. *Heaut.* 4. 3, 18. *Adel.* 3. 3, 79 | 5. 2, 5. *Phor* 1, 4. 39 | 3. 2, 4 | 3. 3, 9. *Hec.* 3. 5, 45 46
abisse *Phor.* 2. 1, 1 | 3. 1, 2
abisti. *Heaut.* 4. 6, 14. *Adel.* 2. 1, 15
abit *Eun. Per.* 5. *Adel.* 5. 2, 7. *Phor.* 4. 5, 7. *Hec.* 1. 2, 109
abite. *And.* 1. 1. 1
abitio. *Heaut.* 1. 2, 15
abitu. *Heaut.* 3. 1, 5 | 4 4, 24
abituram. *Hec.* 1. 2, 81 | 4. 2. 10
abiturum. *Heaut.* 3. 1, 80
ablatam. *Eun Prol.* 26
ablegandus. *Hec.* 3. 3, 45
abligurierat, *Eun.* 2. 2, 4
abortum *Hec.* 3. 3, 38
abradi. *Phor.* 2. 1, 19
abrepta. *Eun.* 1. 2, 76
abreptam. *Eun.* 1. 2, 30 35
abripi. *And.* 4. 5, 47
abripiêre *Adel.* 2. 1, 27
abripiet. *Phor.* 1. 1, 11
abscedere. *Eun.* 4. 2, 5
abscedam. *Eun.* 3, 5, 30
absens. *Eun.* 1, 2, 112. *Heaut.* 1. 1, 112 | *Adel.* 1. 1, 48.
absente. *Eun.* 4. 3, 6 | 5. 9, 29. *Heaut.* 2. 2, 2 | 3. 2, 39. *Phor.* 1. 5, 28 | 2. 3. 10 | 4. 1, 11. *Hec.* 2. 2, 27
absentem. *Phor.* 1. 2, 68 | 3. 1, 7
absenti. *Phor.* 2. 2, 25 28
absis. *Adel.* 1. 1, 3
absolvam. *Adel.* 2. 4, 13
absolvitote. *Adel.* 2. 4, 18
absque. *Phor.* 1. 4, 11. *Hec.* 4. 2. 25
abstergerem. *Eun.* 4. 7, 9
absterreant *And.* 3. 1, 14
abstineas. *Heaut.* 3, 3, 4
abstinere. *Hec.* 1. 2, 64
abstines. *Adel.* 5. 2, 6
abstinuisse. *Hec.* 3. 3, 51
abstraham. *Adel.* 5. 2, 56
abstrahat *And.* 1. 5, 8. *Hec.* 3. 1, 18
abstraxi. *Hec.* 3. 1, 17
abstraxit. *And.* 3. 2, 38
abstuli. *Phor.* 5. 8, 49
abstuliisse. *Eun.* 4. 3, 18
absum *Heaut.* 3. 4, 19
absumere. *Phor.* 5. 5, 1
absumpsit. *Heaut.* 3. 1, 49
absunt *Eun.* 3. 5, 5
absurdæ *Adel.* 3. 3, 21
absurdum. *Adel.* 5. 8, 21
abundans *Phor.* 1. 3, 11
abundet *Heaut.* 3. 2, 17
abusus *Phor.* 2. 2, 66
abutitur. *And Prol,* 5
accedam. *Heaut.* 3. 3, 22 | 4. 4, 23 | 4. 6, 5 |
accedamus. *Adel.* 3. 2, 11 | 4. 3, 16
accede. *Eun.* 1. 2, 5 | 3. 2, 19 | 5. 9. 58. *Heaut.* 4. 5, 14. *Adel.* 2. 1, 14 | 5. 9, 13
accedebam. *Hec.* 5. 3, 5
accedere. *Phor.* 5. 6, 25
accedit *And.* 1. 3, 10
accedo. *And.* 1. 1, 96. *Adel.* 3. 2, 5 | 4. 4, 9. *Hec.* 3. 1, 36
accedundi. *Heaut.* 3. 3, 22
acceperim. *Eun.* 1. 2, 60
acceperit. *Eun.* 1. 2, 2. *Phor.* 4. 4, 18
accepi. *And.* 1. 5, 64. *Phor.* 5. 5, 1. *Hec.* 1. 2, 75 | 3. 3, 3 | 4. 3, 1
accepit. *Enn.* 1, 2, 36 | 3. 5, 28
accepta. *Eun.* 4. 6, 25
acceptam. *And.* 1. 5, 64
acceptus. *Adel.* 2. 1, 12
accersas. *Adel.* 4. 5, 65
accersat. *Heaut.* 5. 1, 75. *Adel.* 3. 1, 5 | 4. 4, 11
accerse. *And.* 5. 2, 7 | 5. 6, 15. *Eun.* 4. 1, 11. *Acel.* 3. 2, 55
accersi. *And.* 4. 5, 2 | 3. 3, 14. *Eun.* 1. 2. 20. *Heaut.* 5. 5, 3. *Hec.* 1. 2, 109 100 | 3. 5, 16
accersier. *Eun.* 3. 3, 4
accersis. *Adel.* 5. 7, 6
accersitum. *And.* 3. 2, 35 *Eun.* 5. 2, 53
accersitur. *And.* 3. 4, 2. *Eun.* 3. 5, 44
accerso *And.* 1. 5, 65
accersor. *And,* 4. 2, 7
accersant. *Adel.* 5, 6, 2. *Hec.* 1. 2, 1
accersunt *Hec.* 1, 2, 112
accesserat. *Hec.* 1, 2, 106
accesserit. *Adel.* 5, 3, 30. *Phor. Prol.* 30
accessi *And.* 1. 5, 50 | 2. 2, 28. *Phor.* 5. 7, 27
accessit. *And.* 1. 1, 49 103 *Hec. Prol.* 34 | 3. 5, 32 56
accidat. *And.* 1. 5, 29
accidet. *Phor.* 1. 5, 20
acciderit. *And.* 2. 3, 24
accidit. *Hec.* 3. 3, 18
accidunt. *Hec.* 3. 3, 2
accingar. *Eun* 5. 7, 30
accingere. *Phor.* 2. 2, 4
accipe. *And.* 4. 3, 9 *Phor.* 1. 2, 2 | 2. 2, 63 | 5. 9, 18
accipere. *Eun.* 5. 6, 45. *Heaut.* 2. 3, 96. *Adel.* 2. 1, 41 | 2. 3, 1. *Phor.* 5. 2, 4
accipiam. *Eun.* 4. 7, 1
accipias. *Eun.* 4. 6, 12. *Hec.* 4. 4, 16 77
accipiat. *Adel.* 2. 2, 1. *Phor.* 4. 3, 72
accipies. *Heaut.* 5. 1, 59
accipiet. *Phor.* 4. 4, 12. *And.* 2. 3 32
accipio, *And.* 5. 4, 49. *Eun.* 3. 5, 48 | 5. 2, 37. *Phor.* 4. 3, 52
accipis. *And.* 2. 2, 30. *Heaut.* 2. 3, 23 | 4. 7, 4
accipit. *Eun.* 5. 7, 52. *Heaut. Per.* 12. *Phor. Per.* 8
accipite. *Hec. Prol.* 55

aceipitri. *Phor.* 2. 1, 16
accipiunda. *Adel.* 2. 1. 53
accipiunt. *Adel.* 4. 3, 15
accrevit. *And.* 3. 3, 7
accubabam. *Eun.* 4. 5, 2
accumbere *Eun.* 3. 3, 9
accurate. *And.* 3. 2, 14
accurre. *Phor.* 5. 7, 40
accurrit. *And.* 1. 1, 106. *Eun.* 2. 3, 43. *Phor.* 5. 6, 22
accurro. *Hec.* 5. 1, 12
accurrunt. *Heaut.* 1. 1, 72
accuſabam. *Heaut.* 1. 1, 50
accuſabit. *Eun.* 1. 1. 14
accuſandi. *Heaut.* 1. 1, 67.
accuſando *Phor.* 5. 8, 45
accuſandus. *Heaut* 2. 3, 111.
accuſant. *And. Prol.* 18. 19 *Adel.* 4. 3, 5
accuſare. *Phor.* 1. 5, 59
accuſat. *Heaut.* 5. 2, 22. *Hec.* 2. 2, 25 | 2. 3. 3
accuſatam *Hec.* 2. 4, 11
accuſatum. *Phor.* 2. 2, 13
accuſemus. *Hec.* 4. 4. 95
accuſer. *Hec.* 2. 1, 8
acerba *Hec.* 3. 1, 1
acerrima. *Phor.* 2. 1, 32
acerrimum. *Phor.* 1. 5, 32
acrius *Hec.* 1. 2, 45
acta. *And.* 1. 1, 77. *Heaut.* 3. 3, 3 | 4. 5, 50. *Adel* 4. 5, 2. *Phor.* 2. 3, 23
actor. *Heaut. Prol.* 13
actorem *Heaut. Prol* 12
actoris. *Phor. Prol.* 10 33
actu *Hec. Prol.* 39
actum. *And.* 3. 1, 7 | 4. 5. 25. *Eun.* 1. 1, 9 | 3. 5, 59. 4. 4, 49 | 5. 5. 15. *Heaut.* 3. 1, 47 | 3. 3, 23. *Adel.* 2. 2, 2 24. 3. 2, 27. *Phor.* 2. 2, 72 | 5. 8, 20
actura *Eun.* 5. 2. 57
acturi *Prol. Eun.* 19. *Adel. Prol.* 3 12
acturus. *Heaut. Prol.* 5. *Phor.* 5. 5. 7
actutum. *Adel.* 4. 4, 25. *Phor.* 5. 6, 12
acuet. *Adel.* 5. 3. 39
adbibit. *Heaut.* 2. 1, 8
adcerſe. *V. accerſe.*
adcerſi *V. accerſi.*
adcerſitum. *V. accerſitum.*
adcerſitur. *V. accerſitur*
adcerſo. *V. accerſo.*
adcrevit. *V. accrevit.*
adcurro. *V. accurro.*
adcurrit. *V. accurrit*
adcurrunt. *V. accurrunt.*
addam. *Phorm.* 1. 3, 16
addant. *Phor.* 1. 1, 8
addas. *Eun* 1. 1, 33.
addebat. *Eun.* 1. 2, 34
addideris *And.* 5. 2, 19
addidi. *Adel.* 5. 5, 3
addit. *Heaun.* 3. 2, 31. *Phor.* 1. 2, 93.
addo. *And.* 4. 2, 27. *Phor.* 1. 5, 64
adducam. *And.* 1. 4, 4 | 5. 3. V. 29. *Eun.* 4. 7, 38. *Hec.* 5. 3, 38
adduce. *Phor.* 1. 5, 79
adducantur. *Eun.* 1. 2, 109
adducas *And.* 5. 3, 29
adducere . *Eun.* 4. 6, 17 *Heaut.* 1. 4, 18. *Adel.* 3. 3. 4 | 5. 9, 8
adducerem *Phor.* 5. 6, 42
abduces. *Heaut.* 5. 2, 42
adducet *Adel.* 5. 7, 15
adduci. *And.* 1. 4, 1
adducimus. *Heaut.* 2. 3, 70
adducito. *Eun.* 3. 2, 50
adducit. *Hec.* 5. 2, 4
adducti *And.* 5. 3, 21
adductum. *And.* 4. 2, 1. *Eun.* 4. 1, 9
adductarum. *Phor.* 4. 2, 9
adductu'ſt. *Eun.* 5. 1, 10
addunt. *Phor.* 1. 5, 47
adduxi. *Phor.* 5. 5, 1
adduxiſſe. *Heaut.* 4. 5, 21.
adduxit. *Eun.* 5. 5, 25. *Heaut* 3. 1, 42 | 3. 3, 43 4. 1, 41. *Hec.* 3. 1, 43
adduxti. *Eun.* 5. 4, 7. *Heaut.* 4. 6, 15. *Phor.* 4. 1, 2
adeam. *And.* 4. 1, 15. *Phor.* 1. 2, 50
adeat. *Fun.* 3. 5, 30
adeamus. *Eun.* 5. 2, 11
Adelphis. *Adel. Prol.* 11
ademi. *Hec.* 5. 3, 19
adempta *And.* 2. 1, 4 18
ademptum. *Heaut.* 2. 3, 100
adeone. *And.* 1. 5, 45
adeon'. *And.* 1. 5, 43 | 3. 1. 17 | 4. 5, 18 | 5. 3. 8. *Heaut.* 5. 2, 27. *Phor.* 1. 3, 1 | 4. 5. 12, 14 | 5. 8, 51. *Hec.* 4. 1. 7 32
aderam. *Phor.* 5. 6, 18 *Hec.* 4. 1, 42
aderant. *And.* 1. 1, 91. *Eun.* 3. 1, 42
aderas. *Phor.* 5. 6, 18
aderat. *And.* 1. 1, 80. *Phor.* 1. 1, 49 55
aderis. *Eun.* 5. 2, 54
aderit. *Eun.* 2. 3, 73 | 4. 1, 41 | 5. 2, 52. *And.* 3. 6. 6. *Phor.* 1. 2, 82 | 5. 8, 67 *Hec.* 5. 3, 15
adero. *And* 4. 2, 32. *Eun.* 4. 6, 27. *Heaut.* 3. 1, 96
aderunt *Heaut.* 2. 2, 9
adeſdum *And.* 1. 1, 2
adeſſe. *And.* 2. 5, 5 | 5. 1, 20. *Eun.* 4. 6, 26. *Phor.* 1. 4, 39. *Hec.* 3. 3, 50 | 4. 4, 103
adeſſent *Heaut.* 2. 2, 9
adeſſet. *Eun Prol.* 22. *Adel.* 3. 4, 7. *Hec.* 1, 2, 54
ades. *And.* 2. 2, 7. *Adel.* 3. 3, 39. *Hec.* 3. 5, 60
adeſte. *And. Prol.* 24. *Phor. Prol.* 3 | 2. 2, 3
adeſt. *And.* 1. 1, 125 | 2. 3, 29. *Eun.* 5. 9, 20. *Heaut.* 1. 2, 4 | 2. 3, 2 | 4. 5, 56. *Adel.* 3. 1, 4 | 5. 1, 5 | 5. 3, 6. *Phor.* 1. 4, 7 | 1. 5. 36 | 2. 1, 32 | 3. 1, 20 | 3. 3, 8. *Hec.* 5. 2, 17
adeundam *Hec.* 4. 4, 94
adfabilis. *V. affabilis.*
adfectam. *V. affectam.*
adfectant. *V. affectant.*
adfectum *V. affectum.*
adferam. *V. afferam.*
adfrant. *V. afferant.*
adferat. *And.* 1. 4. 8. *V. afferat.*
adfero. *V. affero.*
adferre *Phor.* 3. 3, 20
adferres. *V. afferres.*
adfer. *V. affer.*
adferret. *And.* 3. 2, 35. *V. afferret.*
adferri. *And.* 4. 5, 29
adfers. *V. affers.*
adfert. *And.* 1. 2, 18. *Adel.* 5. 3, 47
adfertur. *And.* 3. 1, 13
adficiatur. *Phor.* 5. 1, 3
adfine. *V affine*
adfines. *V. affines.*
adfinis. *V. affinis.*
adfinitatem. *V. affinitatem.*
adflictes, *V. afflict s.*
adfuerint. *Heaut.* 4. 3, 6
adfueris. *Adel.* 3. 1, 3
adfuturam. *Heaut.* 1. 2, 2
adfuturum. *Eun.* 4. 6, 1. *Heaut.* 1. 1, 108
adfui. *Eun.* 5. 1, 2
adfuit.

INDEX

adfuit. *Eun.* 2, 54
adgnoſcit. *V. agnoſcit.*
adgnitam. *V. agnitam.*
adgraveſcat. *Hec.* 3. 2, 2
adgrediar. *V. aggrediar.*
adgrediemur. *V. aggrediemur.*
adgredimini. *V. aggredimini.*
adhibeam. *Phor.* 4. 5, 2
adhortandus. *Heaut.* 3. 1, 89
adhortatur. *Heaut.* 1. 1, 8
adhortor. *Eun.* 3. 5, 35
adi. *Phor.* 2. 2, 56
adibo *Eun.* 2. 2, 8 | 3. 5, 9 | 4. 3, 7 | 5. 7. 5. *Heaut.* 1. 2, 4, *Adel.* 3. 4, 14 | 4. 2, 51. *Phor.* 4. 3, 4. *Hec.* 3. 4, 15 | 5. 4, 15
adjecit animum. *Eun.* 1. 2, 53
adigis. *Adel.* 1. 2, 31
adii. *Hec.* 2. 2, 9
adimam. *And.* 2, 2, 2
adimat. *Phor* 1. 3, 9
adimere *Heaut.* 3. 1, 13. *Phor.* 5, 6, 47
adimet. *And.* 4. 2, 14
adimunt *Phor.* 1. 5, 46
adipiſcier. *And.* 2. 1, 3. *Phor.* 2. 2, 59
adire. *And.* 5. 1, 2 | 3. 3, 2 | 4. 1, 53. *Phor.* 1. 5, 22 55
adito. *Phor.* 1. 4, 25
adjungas. *Adel.* 1. 1, 47. *Hec.* 4. 4, 61
adjumenti. *Phor.* 1. 2, 55
adjungant *And.* 1. 1, 29
adjungere. *Adel.* 5. 8, 4
adjungitur. *Adel.* 1. 1, 42
adjurat. *Hec.* 2. 2, 26
adjuro. *And.* 4. 2, 11
adjura. *Eun.* 1. 2, 70. *Hec.* 3. 2, 24
adjutabo *Heaut.* 5. 1, 7.
adjutans. *Phor. Prol.* 34
adjutare *Heaut.* 2. 2, 85 *Adel. Prol.* 16
adjutaret. *Phor.* 1. 2, 49
adjutem. *And.* 1. 3, 4
adjutor. *Heaut.* 5. 1, 2. *Adel.* 1. 2, 66 | 5. 9, 10. *Hec.* 4. 4, 99
adjutorem. *Phor.* 3. 3, 27
adjutrices *Heaut.* 5. 2, 39.
adjutrix *Eun.* 5. 2, 46. *Hec. Prol.* 32. 48 | 4. 4, 83
adjuvabo. *Eun.* 2. 3, 69
adjuvare. *Adel.* 5. 8, 4
adjuvas. *Heaut.* 5. 2, 29
adjuvat. *Phor.* 1. 4, 26
adjuverit. *Phor.* 3. 3, 4
adjuvet. *And.* 3. 3, 10. *Phor.* 5. 3, 3
adlatam. *V. allatam.*
adlatum. *V. allatum.*
adlegatum. *V. allegatum.*
adligat. *V. alligat.*
adloquar. *V. alloquar.*
adloqui. *V. alloqui.*
adludere. *V. alludere*
admodum *Heaut.* 1. 1, 1. *Adel.* 3, 3, 49. *Hec.* 3. 5, 8. *Phor.* 2. 1, 1 | 3. 1, 13
admonere. *Heaut.* 2. 3, 112
admones. *And.* 5. 4, 51.
admonitore. *Heaut.* 1. 1, 119
admovi. *Phor.* 5. 6, 29
adminiſtrafti. *Adel.* 5. 1, 2
admiratus. *Heaut.* 4. 6, 23
admiror. *Eun.* 2. 2, 19
admiſceas *Heaut.* 4. 5, 35
admiſce. *Heaut.* 5. 2, 22
admiſerit. *Phor.* 1. 5, 40
admiſero. *Eun.* 5. 2, 14
admiſi. *Heaut.* 5. 2, 3
admiſſa. *Hec.* 2. 1. 41
admiſiſſe. *Adel.* 4. 5, 48
admiſit. *Hec.* 1. 2, 114
admittar. *Eun.* 2. 2, 60
admittere. *Adel.* 3. 3, 54. *Hec.* 2. 1, 40
admitteres. *Eun.* 4. 6, 23
admitteret. *Phor.* 2. 2, 68
admitti. *Eun.* 4. 1, 4
adnumeravit. *Adel.* 3. 3, 16
adnuo. *V. annuo.*
adoleſcens. *Phor.* 1. 2, 42 | 1. 5, 64
adoleſcentem. *Eun.* 2. 3, 25
adoleſcenti. *Phor.* 2. 2. 14
adoleſcentiæ. *Phor.* 1. 5, 44
adoleſcentior. *Prol. Hec.* 11
adoleſcentis. *And.* 3. 1, 8
adoleſcentium. *Heaut. Prol.* 2
adoleſcentulum. *Heaut.* 5. 5, 1 *hor. Prol* 6
adoleſcentulus *Eun.* 5. 4, 9
adoptandum. *Adel.* 1. 2, 34 | 3. 4, 17
adoptavi. *Adel.* 1. 2, 22
adoriar. *Phor* 4. 2, 15
adoriri *Heaut.* 4. 5, 9
adornant. *Eun.* 3. 5, 34
adortus. *And.* 3. 1, 21. *Adel.* 3. 3, *V.* 50
adparta. *V. apparta.*
adplicant *Heaut.* 2. 4, 13
adplicat. *And.* 5. 4, 22
adpone. *And.* 4. 4, 4. *Heaut.* 1. 1, 37
adponi. *And.* 2. 1, 31
adportas. *And.* 5. 2, 17
adportet. *Adel.* 5. 4, 2
adporto. *Heaut.* 3. 1, 58 *Phor. Prol.* 24
adpoſuiſſe. *And.* 4. 4, 8
adpoſuiſti *And.* 4. 5, 3 24
adprehendit. *Phor.* 5, 6, 23
adprime. *And.* 1. 1, 34. *Eun.* 5. 4, 30. *Hec.* 2. 2, 5
adprobat. *Phor.* 4. 5, 2
adproperat. *And.* 3. 1, 17
adpuli. *And.* 4. 6, 12
adpulit. *And. Prol.* 1
ad reſtim. *Phor.* 4. 4, 5
adrideo. *Eun.* 2. 2, 19
adridere *Adel.* 5. 4, 10
adripi. *Heaut.* 5. 2, 48
adſentando. *Adel.* 5. 9, 31
adſentari. *Eun.* 2. 2, 22 | 3. 2. 37
adſequere. *Phor.* 5. 7, 89
adſero. *Adel.* 2. 1, 40
adſervandum. *And.* 5, 2, 24
adſervandus. *Heaut.* 3. 3, 32
adſervari. *Heaut.* 4. 4, 13
adſido. *Heaut.* 1. 1, 72
adfidue. *Heaut.* 3. 1, 53. *Adel. Prol.* 16. *Hec.* 2. 1, 20
adſient. *Phor.* 1. 5, 83
adſiet. *Adel.* 4. 4, 10
adſimulabo. *And.* 4. 3, 20. *Eun.* 2. 2, 8. *Phor.* 1. 2, 78
adſimularam. *Phor.* 5. 6, 54.
adſimularier. *And.* 3. 2, 20. *Heaut.* 4. 3, 18
adſimules. *And.* 1. 1, 141
adſimulet. *Heaut.* 2. 1, 117
adſimulo. *Phor.* 1. 4, 33
adſis. *Eun.* 2. 3, 79
adſiſte. *Adel.* 2. 1, 15
adſitis *Eun.* 2. 2, 53
adſolent. *And.* 3. 2, 1
adſtantem. *Phor.* 4. 3, 2
adſtringo. *Eun.* 1. 2, 22
adſum. *Eun.* 4. 6, 5. *Heaut.* 2. 3, 108. *Phor.* 2. 3, 16
adſunt. *Eun.* 3. 2, 8 | 4. 6, 29 *Heaut* 2. 2, 12
adtemperare. *And.* 5. 4, 13
adtentamus. *Eun.* 2. 2, 24
adtentè. *Heaut.* 1. 1, 12
adtentiores. *V. attentiores.*
adtentus fuit. *V. attentus.*
adtinent *V. attinent.*
adtinere. *V. attinere.*
advena. *Heaut.* 1. 1, 44
advecta *Eun.* 1. 2, 81
adveneris. *Hec.* 5. 2, 24 | 5. 4. 19
advenerit. *Eun.* 3. 2, 28

adveni-

adveni. *Hec.* 3. 3, 13
adveniat. *Phor.* 1. 15, 84 | 3. 1, 16
adveniens. *Eun.* 2. 2, 3 | 2. 3, 30. *Hec.* 3. 5, 18
advenientem. *Heaut.* 1. 2, 7
advenienti. *Adel.* 1. 2, 12. *Phor.* 4. 3, 6
advenio. *And.* 2. 1, 19 | 2. 2, 25. *Eun.* 2. 3, 51
advenire. *Eun.* 2. 2, 58 | 5. 6, 60. *Adel.* 2. 1, 55. *Phor.* 1. 3, 25 | 1. 5, 25
adveniſſe. *Phor.* 1. 5, 56. *Hec.* 3. 3, 7 | 3. 5, 6
adveniſſem. *Phor.* 2. 2, 49
advenis. *And.* 5. 4, 6 | 4. 5, 44 | 5. 6, 1. *Heaut.* 1. 2, 4 | 5. 6, 10. *Phor.* 2. 2, 41
adventi. *Phor.* 1. 3, 2
advenit. *Eun.* 4. 1, 3 | 5, 2, 21. *Hec.* 1. 1, 6 115
adventum *And.* 5. 2, 3. *Eun.* 2. 2, 28. *Hec.* 1. 2, 2 | 3. 1, 10 | 3. 3, 20
adventus. *Phor.* 4. 3, 3. *Hec.* 5. 4, 19
adventu. *Hec.* 5. 3, 18
adverſabor *Hec.* 2. 2, 3
adverſæ. *Enn.* 2. 3, 31
adverſæres. *Phor.* 5. 4. 3
adverſari. *Phor.* 1. 2, 25. *Hec.* 4. 4, 32
adverſariis. *Phor.* 1. 5, 7
adverſarios. *Adel. Prol.* 2. *Hec.* 1. 1, 15
advertunt. *Heaut.* 3. 3, 9
adveſperaſcit. *And.* 3. 4, 2
advexit. *Eun. Per.* 2
advigilare. *Phor.* 1. 4, 26
advigilaveris. *And* 4. 1, 49
aduncо naco. *Heaut.* 5. 5, 18
aduleſcens. *Eun.* 4. 1, 3 | 5. 7. 13. *Heaut.* 3. 4, 23 | 5. 2. 44. *Adel.* 1. 7, 42. *Phor.* 5. 3, 11 | 5. 8, 52. *Hec.* 1. 2, 63 | 5. 3, 5 | 4. 4, 31
aduleſcentem. *Eun* 1. 2, 124 *Heaut.* 3. 1, 3 *Adel.* 1. 1, 36. *Hec.* 4. 1, 41
aduleſcentes. *Heaut.* 3. 1, 65
aduleſcenti. *Adel.* 2. 2, 6 10 | 3. 2, 20. *Phor.* 5. 1, 24
aduleſcentia. *Heaut.* 2. 1, 3. *Adel.* 1. 1, 16 18 | 3. 4, 24. *Hec.* 4. 1, 27
aduleſcentiam. *Eun.* 2. 2, 9. *Adel* 1 2, 72 | 5. 9, 35
aduleſcentis *Heaut.* 2. 1, 1 | 3. 2, 20. *Adel.* 4. 7, 4. *Phor.* 5. 1, 4 35
aduleſcentium. *Heaut. Prol.* 2 | 2. 1, 23
aduleſcentulam. *Heaut.* 3. 3, 42 | 3. 4, 41
aduleſcentuli. *Heaut Prol.* 51. *And.* 1. 1, 28. *Eun.* 3. 3. 40. | 3. 4, 1, *Heaut.* 1. 1. 48. 3. 2, 23 25. *Phor.* 1. 5, 51
aduleſcentulis. *Eun.* 5. 4, 18. *Hec.* 4. 3, 13
aduleſcentulo. *And.* 5. 1, 9. *Heaut.* 3. 1, 68
aduleſcentulos. *And.* 5. 4, 7. *Adel. Per.* 1
aduleſcentulum. *Heaut.* 1. 1. 41. *Eun.* 5. 6, 20. *Adel.* 1. 2, 21 23
aduleſcentulus. *Eun.* 3. 1, 33. 4. 4, 19. *Heaut.* 1. 1, 61
advocabo. *Phor.* 1. 5, 81
advocatis. *Eun.* 2. 3, 46
advocatos. *Eun* 4. 6. 26
advocatum. *Adel.* 4. 5, 12
advocatus. *Adel.* 4. 5, 43
advorſari. *Hec.* 2. 2, 20
advorſas. *Hec.* 2. 1, 5
advorſa. *Hecyr.* 3. 3, 28 | 3. 4, 9
advorsùm. *And.* 1. 1, 15 | 1. 5, 30. *Heaut.* 4. 1, 10 | 4. 3. 21. *Adel.* 1. 1, 4 | 4. 5. 42. *Phor.* 1. 2, 22 28 47. 1. 5, 11 | 3. 2, 35
advorſor. *Adel.* 1. 2, 64
advorſus. *And.* 1. 1, 37
advorterat. *Eun.* 2. 3, 49
advorti. *Eun.* 3. 1, 7. *Heaut.* 4. 1, 43
Æcum. *And.* 5. 3, 30
ædepol. *And* 2. 1, 5
ædes *Eun.* 5. 2, 53. *Heaut.* 2. 3, 13. *Adel.* 5. 7, 14
ædibus. *And.* 2. 2, 27. *Eun.* 2. 2, 73 | 4. 7, 14. *Heaut.* 1. 1, 88. *Adel.* 4. 2, 42 | 5. 1, 29. *Hec.* 4. 4, 57
ædiculæ. *Phor.* 4. 3, 58
ædiles. *Prol. Eun.* 20
ædis *Eun* 4. 7, 3. *Heaut.* 1. 1. 93 | 2. 3, 34. *Adel.* 1. 2. 8 | 2. 1, 26. *Phor.* 4. 4, 25. *Hec.* 4. 1, 48
ædium. *Phor.* 5. 1, 26
ægra. *Hec.* 2. 2, 14 | 3. 2, 6
ægram. *Hec. Per.* 71 | 1. 2, 113
ægrè. *And.* 1. 1, 110 | 1. 2. 7. *Eun.* 4. 1, 10. *Adel.* 1. 2, 93. 4. 2, 8. *Heaut.* 4. 8, 1920 | 5. 2, 5. *Phor.* 1. 3, *Hec.* 1. 2, 53 | 2. 1, 30 | 3. 5, 47 6 5 | 4. 4. 85 | 5. 1, 38
ægre'ff. *Adel.* 1. 2, 57. *Phor.* 1. 3, v. 10
ægritudine. *Eun.* 3. 5, 4. *Heaut.* 1. 1, 71 | 3. 1, 100. *Phor.* 5. 1, 23
ægritudinem. *Heaut.* 3. 1, 13. 4. 3, 2
agritudinum. *Heaut.* 3. 2, 28.
ægritudo. *And.* 5. 5, 5. *Adel.* 3. 2, 14. *Heaut.* 3. 1, 15. *Hec.* 2. 1, 26
ægrotam. *Adel.* 5. 7, 24
ægrotis. *And.* 2. 1, 9
ægrotum, *And.* 1. 2, 22
ægrotum animum. *And.* 3. 3. 27. *Heaut.* 1. 1, 48.
ægrum. *Eun.* 2. 2, 5
æmulari. *And. Prol.* 20.
æmulum. *Eun.* 2. 1, 8 | 4. 1, 9
æqua. *Eun.* 1. 2, 12. *Adel.* 3. 4. 58, *Hec.* 3. 5, 25
æqualem. *Eun.* 2. 3, 33. *Adel.* 3. 4, 20
æquali *Heaut.* 3. 1, 8
æqualium. *And.* 2. 6, 22. *Phor* 5. 5, 4
æquam. *Adel.* 1. 2, 50 | 2. 1, 29
æquanimitas *Adel. Prol.* 24. *Phor. Prol.* 34
æquè. *And.* 2. 6, 3 | 4. 2, 19. *Heaut.* 4. 3, 7. *Adel.* 4. 5. 68. *Phor.* 1. 2, 43 | 3. 3, 32 | 4. 1, 5 9 43. *Hec.* 2. 1. 2, 5 | 2. 3, 1 | 3. 1, 13
æqui. *Heaut. Prol.* 28 | 4. 5, 40. *Adel.* 2. 1, 33. *Phor.* 4. 3, 32
æquior. *And.* 2. 5, 18
æquo. *And. Prol.* 24 | 2. 3, 23 | 5. 4, 19. *Heaut. Prol.* 35 | 5. 2, 24. *Adel.* 3. 4, 58 | 4. 7, 20 | 5. 9, 30. *Hec.* 4. 4, 63. *Phor. Prol.* 31 | 5. 8, 31 32
æquo animo. *And.* 2. 3, 23. *Heaut. Prol.* 35
æquom. *Heaut.* 1. 1, 39. 104 | 1. 2, 28 | 2. 1, 2 | 5. 1, 76 | 5. 5, 11. *Adel* 4. 4, 10 | 4. 5, 41 | 5. 3, 17. *Phor.* 1. 2, 64 | 5, 7. 34. *Hec.* 2. 1, 19 | 4. 1, 12 | 4. 3, 14 | 5. 1, 11 33

æquom'ſt. *Adel.* 2, 3, 2 | 3. 4. 8 60. *Phor.* 1. 2, 26. *Hec.* 5. 3, 42 | 5. 4, 28
æquum. *And.* 2. 2, 19. *Eun. Prol.* 42 | 2. 2, 93 | 3. 2, 25 | 5. 2, 31. *Heaut. Prol.* 27 | 3. 1, 10 | 4. 1, 29. *Adel.* 1. 1, 39 | 5. 3, 15 | 5. 8, 10 | 5. 9, 3 11 19. *Phor.* 2. 3, 11 | 3. 3, 6 | 4. 3, 46 68
æquus. *Adel.* 5. 3, 51
ære. *Phor.* 3. 2, 26
ærumna. *Hec.* 5. 4, 36
ærumnam. *Phor.* 1. 5, 12
ærumnas. *And.* 4. 1, 31
ærumnis. *Hec.* 3. 1, 8
Æſchine. *Adel.* 2. 2, 6 21 36 | 1. 2, 4 | 3. 3, 53 | 4. 4, 11 22 | 4. 5. 3 43 45 | 5. 7, 3 | 5. 9, 32
Æſchinum. *Adel. Per.* 2. 29 | 3. 1, 5 | 3. 2, 32 | 4. 5, 32
Æſchinus. *Adel. Per.* 5 | 1. 1, 1 | 1. 2, 2 67 | 2. 3, 7 | 3. 2, 28 | 3. 4, 16 | 4. 2, 49 | 4. 4, 25
Æſculapi *Hec.* 3. 2, 3
ætas. *And.* 1. 2, 27 | 2. 6, 12. *Eun.* 2. 3, 83. *Heaut.* 1. 1, 81 | 2. 2, 4 | 3. 2, 44. *Adel.* 1. 1, 18 | 5. 3, 49 | 5. 4, 2. *Phor.* 2. 2, 76 | 5. 8, 35. *Hec.* 4. 3, 13
ætate. *And.* 1. 1, 45 | 3. 3, 7. *Eun.* 3. 2, 20. *Heaut.* 1. 1, 63. *Adel* 1. 2, 30 | 5. 3, 46 | 5. 4, 16. *Phor.* 5. 8, 33. *Hec.* 5. 1, 11 21
ætatem. *And,* 1. 5, 17. *Eun.* 1. 2, 32 | 4. 5, 8. *Heaut.* 1. 1, 7 | 2. 4, 12 | 4. 3, 38. *Adel.* 1. 2, 28 | 5. 4 5. *Phor.* 2. 2, 70 87. *Hec.* 2. 1, 10, 29 | 3. 1, 4 | 5. 1, 21
ætati. *Hec.* 3. 1, 54
ætatis. *Hec* 4. 2, 18 20
æternam *Eun.* 5. 2, 33
affabilis. *Adel.* 5. 6, 8
affectam. *Hec.* 3. 1, 45 | 3. 3, 6
affectant. *Phor.* 5, 7, 71
affectum. *Phor.* 5. 7, 84
affer. *Heaut.* 2. 1. 11
afferam. *Heaut.* 4. 3, 23
afferant *Adel.* 3. 2, 2
afferat. *Heaut.* 4. 3, 2. *Vid. adferat.*
affero *Per.* 1. 1, 4
afferre. *Vid. adferre.*
afferres. *Phor.* 3. 2, 5
afferet. *Phor.* 4. 3, 50. *V. adferret.*
affers. *Phor.* 5. 8, 41
affert. *V. adfert.*
affertur. *V. adfertur.*
afficiatur. *Hec.* 5. 1. 3
afficit. *Phor.* 2. 3, 1
affine. *Hec.* 5. 3, 9
affines. *Heaut.* 2. 1, 3 | 5. 1. 63. *Hec.* 2. 1, 14
affinis. *Adel.* 5. 8, 25
affinitatem *And.* 1. 5, 14. *Hec.* 2. 2, 10 | 4. 4, 14 101
afflictes *Eun.* 1. 1, 31
agam. *And.* 1. 3, 4 | 2. 1, 3 | 2. 2, 21 | 3. 2, 18 | 4. 3, 2 5 16. *Eun.* 1, 2, 28 | 4. 4, 43. *Heaut.* 4. 2, 7 | 4. 3, 16 42. *Phor.* 1. 4, 22 | 1. 5, 9 | 2. 2, 72 | 5. 1, 1 | 5. 7, 87
agant. *And.* 2. 4, 1
agas. *And.* 4. 3, 22 *Eun.* 1. 1, 29 | 2. 1, 18 | 4. 7, 25 | 5. 5, 23. *Heaut.* 1. 1, 22 | 4. 1, 29. *Adel.* 3. 2, 40 | 3. 3, 78. *Phor.* 2. 1, 32 | 2. 2. 72. 3. 3, 19. *Hec.* 1. 2, 122 | 4. 4, 54
agat *And.* 1. 1, 143 | 5. 5, 1. *Adel.* 4. 4, 10. *Hec.* 3. 2, 10
agatur *Heaut.* 2. 3, 113
age. *And.* 3. 4, 19 | 4. 2, 9 30 | 5. 2, 25 30 | 5. 3, 24 54. 5. 6, 11. *Eun.* 1. 2. 19 | 2. 2, 51 | 2. 3, 19 85. 4. 4, 37. *Heaut.* 2. 3. 102. 4. 3, 10 | 5. 5, 8 *bis. Adel.* 2. 1, 48. | 2. 2, 7 | 2 4, 7 | 4. 2, 14 | 4. 4, 16 | 5. 8, 14 18 | 5. 9, 25. *Phor.* 1. 4. 53 | 2. 2, 3 88 | 3. 3, 6 | 5. 3, 28 | 5. 8, 38
age age. *And.* 2. 1, 12. *Heaut.* 2. 3, 91 | 4. 3, 44. *Adel.* 5. 8, 20. *Phor* 4. 3, 57
agebam. *Adel.* 1. 1, 53. *Phor.* 4. 3, 9. *Hec.* 3. 5, 5
agebat. *And.* 1. 1, 48. *Eun.* 3. 1, 8. *Phor.* 4. 2, 6
agedum. *Eunuch.* 4. 4, 27. *Heaut.* 2. 3, 69. *Phor.* 5. 3, 1. *Hec.* 3. 1, 35
agelli *Adel.* 5. 8, 26
agendi. *Heaut. Prol.* 39. *Hec. Prol* 44
agendo. *Adel. Prol.* 24
agendum. *And.* 4. 2, 23
ager. *Phor.* 4. 3, 56
agere. *And.* 1. 5, 18. *Eun.* 3. 1, 1 | 3. 3, 8. *Heaut. Prol.* 36 | 2. 4, 12 | 3. 1, 63. *Adel.* 1. 1, 20 27 | 3. 3, 48 | *Hec. Prol.* 18 30 33 | 2. 1. 10 | 3. 1, 4
agerem *Adel.* 3. 2, 21
ageres. *Phor.* 5. 5, 8
ageret. *And.* 2, 5, 2. *Phor.* 1. 2, 67
ages. *Heaut.* 4. 3, 16. *Adel.* 2. 2, 18 | 3. 2, 44. *Phor.* 1. 5, 8
aget. *Phor. Prol.* 27
aggrediar. *Hec.* 5. 1, 5
aggrediemur. *And.* 4. 1, 47
aggredimini *Phor.* 5. 7, 75
agi. *Eun. Prol.* 22
agimus. *Eun.* 4. 7, 41 | 5. 9, 58. *Adel.* 4. 1, 22. *Phor.* 5. 8, 18
agis. *And.* 1. 1, 107 | 1. 2, 15 | 4. 2, 25. *Eun.* 1. 2, 19 | 2. 3, 54 85 | 4. 7, 34. *Heaut.* 1. 1, 37 | 3. 3, 50 | 4. 4, 18 | 5. 1, 69 74 | 5. 2, 23. *Adel.* 1. 1, 35 | 1. 2, 48 | 4. 3, 5 | 4. 5, 46 | 5. 2, 5 | 5. 8, 12. *Phor.* 1. 4, 39
agit. *And.* 1. 5, 32 | 2. 1, 11. *Eun.* 4. 7, 15. *Adel.* 5. 8, 9
agitabo. *Phor* 2. 2, 4
agitans. *Phor.* 4. 3, 10
agitantem. *Hec.* 1. 2, 18
agitat. *Heaut.* 4. 4, 11
agite. *Eun.* 1. 2, 50
agitis. *Adel.* 3. 4, 56. *Phor.* 5. 7. 75, 92. *Hec.* 5. 4, 34
agito. *Phor.* 5. 7, 91
agitur. *Eun.* 2. 2, 3. *Heaut.* 3. 1, 67. *Adel.* 3. 3, 19 | 5. 5, 24. *Phor.* 4. 3, 526 *Hec.* 3. 3, 34 | 5. 2, 8
agmen. *Eun.* 4. 7, 4
agnitam. *And. Per.* 11. *Phor. Per.* 12
agnoſcis *Hec. Per.* 11
ago. *And.* 3. 5, 8 | 4. 1, 55. *Eun.* 2. 3, 57. *Heaut.* 2. 3, 102 106. *Phor.* 2. 3, 7 | 5. 1, v. 9 | 5. 7, 1
agreſtis. *Adel.* 5. 4, 12
agri *Eun.* 5. 6, 2
ægrum *Heaut.* 1. 1, 2 11 94. *Phor.* 2. 2, 17
ain'. *And.* 5. 3, 4. *Eun.* 3. 1. 2 | 3. 5, 19 | 4. 7. 33. *Heaut.* 2. 3, 1 | 5. 1, 17 | 5. 3, 11. *Adel.* 3. 3, 52 | 4.

4. 1, 1. *Phor.* 2. 2, 26 | 3. 2, 25. *Hec.* 3. 4. 1
alacris. *And.* 2. 3, 11
alam. *Hec.* 4. 4, 94 86
alamus. *Hec.* 4. 4, 48
alemus. *Hec.* 4. 4, 49
alere. *And.* 1. 1, 30. *Heaut.* 4. 5, 3. *Phor.* 2. 1, 21
alibi. *And.* 2. 5, 9. *Heaut.* 2. 3, 38. *Hec.* 3. 1, 14
alicubi. *Adel.* 3. 4, 7
alicui. *Adel.* 3. 3, 4
alicunde. *And.* 2. 4, 3. *Adel.* 2. 2, 34. *Phor.* 1. 5, 70. *Hec.* 3. 1. 6
aliena. *Heaut.* 1. 1, 24 | 4. 1, 98
alienam. *Adel.* 4. 5, 38
alienare. *Adel.* 1. 2, 30
alienavit *Haut.* 4, 2, 26
alieno. *And* 1. 1, 125. *Eun.* 3. 1, 9. *Adel.* 1. 1, 50 | 3. 3, 39 | 3. 4, 6
alienum. *Heaut,* 1. 1, 25 | 5. 4, 6, *Adel.* 1, 2, 56 | 5. 8, 21. *Hec.* 1. 2, 83 | 4. 1, 61 | 4. 4, 36
alienus. *Eun.* 2. 3, 34. *Adel.* 1. 2, 57 | 3. 2, 28. *Phor.* 3. 3, 12 | 4. 1, 16 4. 4. 25, *Hec.* 4. 4, 27
alimentis *Heaut.* 4. 7, 8
aliorsum. *Eun.* 1, 2. 2,
aliqua. *Eun.* 3. 5, 4 | 5. 7, 25. *Heaut. Prol.* 42. *Adel.* 3. 4, 19. *Phor.* 4. 1, 19
aliquam, *And.* 2. 3. 8, *Eun.* 5. 5, 30. *Heaut.* 3. 2. 34. *Adel.* 4. 2, 13. *Phor.* 4. 3. 32. *Hec.* 4. 4, 104
aliquantisper. *Heaut.* 3. 3, 2. *Adel.* 4. 5. 5
aliquantulum. *And.* 2. 2. 16. *Eun.* 1, 2, 51. *Heaut,* 1. 1, 3 | 1. 2, 26. *Phor.* 4. 3, 50
aliquando. *Heaut.* 3. 2, 40 | *Hec.* 4. 4, 61
aliquot. *And.* 2, 1, 15 30 | 3. 3, 2 | 4. 5, 32. *Eun.* 2. 2. 71 | 3. 4, 1. *Heaut.* 4. 4, 4. *Phor* 1. 3, 7 | 1. 5, 82 | 5. 5, 4
alit. *Adel.* 3. 4, 35
alium gregem. *Heaut. Prol.* 45
aliunde *Phor.* 2, 1, 19
allatam. *Phor.* 1. 2, 99
allatum *Phor. Prol.* 22
allegatum. *And.* 5. 3, 28
alligat. *Eun.* 4. 7, 39
alloquar. *Heaut.* 3. 1, 17
alloqui. *And.* 2. 2, 6 | 5. 2, 4. *Phor* 1. 5, 22
alludere *Eun.* 3. 1, 34
alserit. *Adel.* 1. 1, 11
alter. *And.* 1. 1, 50. *Adel.* 5. 4 17. *Eun.* 4. 4, 26
altera. *Heaut.* 2. 3, 31. *Phor.* 4. 5, 5 | 5. 5, 91
alteræ. *Heaut.* 2. 3. 30 | 4. 7, 9. *Phor.* 5. 7. 35
alteram. *Phor.* 5. 1, 28 | 5 7, 23
altercasti. *And* 4. 1, 29
alteri. *And.* 2. 5, 16
alterius. *And,* 4. 1, 4
alterum. *Eun.* 2. 3, 5 | 2. 2, 6 | 2. 3, 8. *Adel.* 1. 1, 61
aluit. *Eun,* 5. 2, 53
alunt. *And* 1. 5, 15
amabant. *And.* 1. 53 50 61
amabat. *Eun.* 5. 4, 6. *Heaut. Per.* 5. *Adel.* 1. 2, 11. *Phor.* 1. 2, 59. *Hec.* 1, 2, 40
amabo. *Eun.* 1, 2, 50 70 | 3. 3, 28 31. *Heaut.* 3. 4, 24. *Eun.* 4. 3, 20 | 4. 4. 7 | 5. 1, 22 | 5. 3, 6. *Hec,* 1. 1, 13 | 5, 3, 26
amabunt. *Heaut* 3. 1, 54 | 4. 5, 1
amandus. *Adel.* 4. 5, 75
amans. *And* 1. 1, 49. *Adel.* 1. 1, 23. *Phor.* 5. 1, 29
amant. *And.* 1. 2, 20. *Adel.* 5. 4. 11 18 *Phor.* 1. 3, 10
amantem. *Andr.* 4, 1, 24. *Heaut Per.* 2. *Phor. Per.* 4. *Hec.* 1. 2, 98
amantium *And.* 1. 3, 13 | 3. 3, 23 *Heaut.* 3. 3, 9. *Eun.* 2. 3, 24
amaræ. *Hec.* 4. 5, 88
amare. *And.* 1. 2, 14 | 4. 1, 21 | 5. 3, 25. *Eun. Prol.* 40 | 1. 1, 27 | 3. 1, 44 | 3. 5, 20 | 4. 2, 13. *Heaut.* 1. 1, 45 | 2. 3, 81 | 4. 3. 25. *Adel.* 1. 1, 7 | 3. 2, 29 | 5. 3, 42. *Phor,* 1. 2, 32 61 | 1. 3, 23
amarent *Eun.* 5. 9. 62
amaret *Eun.* 3. 1, 55. *Phor. Per.* 8. *Hec.* 4. 1, 14
amari. *Adel* 5. 4. 25
amarit. *And.* 3. 2, 39
amas *Eun.* 1. 2, 80 | 2. 2, 3. *Heaut.* 3. 2, 19 | 5. 4, 8. *Phor.* 3. 2, 19
amasse. *Eun.* 5. 1, 11
amasset. *And.* 1. 1, 85
amasti. *Hec.* 5. 4, 22
amat. *And.* 2. 1, 24 | 3. 4. *Eun.* 3, 1, 57 58 | 3. 5, 15 | 5. 5, 15 16. *Heaut.* 1. 2. 15. *Adel.* 1. 1, 36 | 1. 2, 38 | 4. 5, 33 | 5. 7 5. *Hec.* 3. 2. 8
amator. *Eun. Per.* 5. *Heaut.* 3. 1. 44. *Hec.* 5. 3, 37
amatore. *Eun.* 5. 5, 14
amatorem. *And.* 4. 3, 3. *Eun.* 4. 7, 24
amatores. *Eun.* 4. 3, 22. *Heaut.* 2. 4, 9
amavit *And.* 2. 6. 13. *Adel.* 1. 2, 69
ambo *Hec.* 3. 3, 27
ambages *Heaut.* 2. 3, 77
ambarum. *Hec.* 1. 2, 88
ambas. *And. Prol.* 10. *Hec.* 3. 1, 10
ambigunt. *Heaut.* 3. 1, 33
ambiguum. *Hec.* 4. 4, 26
ambis. *And.* 2. 2, 36
ambo. *And.* 2. 2, 8. *Eun.* 4. 4, 35. *Heaut.* 1. 1, 67 | 2. 3, 97. *Adel.* 2. 2, 5 | 5. 4, 19. *Phor.* 1. 2, 21 | 5. 1, 34.
ambobus. *Eun.* 2. 1. 86. *Adel.* 5. 3, 24. *Phor* 1. 1, 15.
ambos *Eun.* 5. 9, 39. *Heaut.* 5. 2, 42 | 4. 3, 33. *Adel.* 1. 2, 51 | 5. 9, 5
ambula. *Heaut.* 2, 3, 139. *Phor.* 5. 7. 43
ambulando. *Adel.* 4. 6, 1. *Hec.* 3. 4, 21 | 5. 3, 17
ament. *And.* 5. 4, 45. *Eun.* 3. 2, 21 | 4. 1, 1 | 5. 2, 43 | 5. 7, 7. *Heaut.* 2. 3, 67 | 2 | 4, 3 | 3. 3, 8 | 5. 1, 80. *Adel.* 4 7, 31. *Phor.* 1. 3. 13 | 5. 6, 45 | 5. 7, 61 *Hec.* 2. 2. 16 | 2. 1, 9 36 | 2. 3, 3 4. 2, 3 | 4. 4, 20 | 5. 5 | 24
amentia. *Heaut.* 52, 21. *Hec.* 4. 4, 50
amentiam. *And.* 1. 3, 13
amet. *Eun.* 5. 9, 50. *Adel.* 3. 2, 42
ametur. *Eun.* 5. 9, 22
ames. *And.* 4. 2, 4. *Eun.* 1. 2. 113 | 2. 3, 18. *Heaut.* 5. 5, 16. *Adel.* 4. 4, 47
amica. *And.* 1. 3, 2. *Eun.* 1 2. 42, *Heaut. Per.* 7 | 2. 3. 87, | 4. 3, 12 | 4. 8, 12 | 5. 1, 35. *Adel.* 2. 2, 45
amicæ *Heaut.* 1. 2, 14 | 2. 1. 11 | 3. 2, 23 | 4. 8, 15 | 5 1.

5. 1, 38. *Hec. Per.* 4 | 5. 2, 24
amicam. *Heaut.* 1. 1, 52 | 2. 3, 92 | 3. 3, 8 | 4. 2, 3 | 4. 3, 10 34 36 | 4. 5, 19 | 4. 6, 15 | 5. 1, 26 40 *Adel.* 5. 3, 14. *Phor.* 5. 8. 52. *Hec.* 4, 1, 26 36 | 4. 4, 62
amicas *Hec.* 4. 2, 18 | 5. 2, 25.
amice. *Eun.* 3. 5, 12
amici. *Eun.* 2. 2, 7. *Heaut.* 4. 3, 14, *Phor.* 2. 2, 84 | 4. 3, 19 45 | 4. 4, 22 | 5. 3, 29
amicis. *Adel.* 4. 1 18. *Phor.* 3. 2 28. *Hec.* 2. 1, 14
amicitia. *And.* 5. 1, 1. *Adel.* 1. 1, 42 | 2. 2, 42. *Hec* 5. 1, 37
amicitiæ. *Heaut.* 1. 1, 5
amicitiam. *And.* 2. 1, 26 | 3. 3, 8. *Phor.* 2. 2, 85 *Hec.* 4. 2, 18
amico. *And.* 3. 3, 38. *Heaut.* 3. 1, 8 | 5. 1, 37. *Phor.* 3. 3. 29. *Hec* 3. 3, 29
amicorum. *Eunuch.* 4. 6, 22. *Heaut.* 3. 3, 13. *Adel.* 5. 3, 18
amicos. *And* 1. 1, 39 41 | 2. 2, 36. *Eun.* 1. 2, 69 | 2. 2, 48. *Heaut.* 1. 2, 10. *Phor.* 1. 5, 83. 5. 6, 3. *Hec.* 5. 2, 32
amicum. *And.* 4. 3, 3 | 4. 6, 18. *Eun.* 1. 2, 68. *Heaut. Prol.* 24 | 3. 3, 8. *Phor.* 1. 2, 78 | 2. 2, 33 | 4. 2, 8 | 5. 1, 1
amicus *And* 5. 6, 8. *Eun.* 1. 2, 55. *Adel.* 3. 3, 86 | 4. 1, 13 | 4. 5, 11 17 | *Phor.* 1. 1, 1 | 2. 1, 10 | 3. 2, 11. 3. 3, 29. *Hec.* 5. 1, 40
amiserat. *Adel.* 3. 2, 48
amisi. *Eun.* 2. 3, 1
amisisse. *Eun.* 4. 6, 29
amisisti. *Eun.* 2. 3, 29
amisti. *Eun.* 2. 2, 10. *Hec.* 2. 2. 9
amittam. *Phor.* 3. 2, 22 | 4. 5. 2
amittas. *Eun.* 4. 8, 12. *Heaut.* 3. 1, 71
amitte. *Eun.* 5. 3, 14. *Phor.* 1. 2, 91
amittenda. *Heaut.* 4. 3, 54
amittendi. *Phor.* 1. 3, 24
amittere. *And.* 5. 3, 27. *Heaut.* 4. 8, 17. *Phor.* 1, 3, 23 | 2. 2, 69 | 4. 3, 68 | 5. 7, 25 27
amitterem *Eun.* 3. 5, 58
amittet. *Adel.* 5. 7, 15
amo. *Eun.* 1. 2, 105 | 2. 3, 14 | 5. 2, 43 | 5. 8. 23. *Heaut.* 2. 3, 119. *Adel.* 4. 5. 46 6 | 7 5. 8, 23. *Phor.* 1. 2, 4 | 1. 3, 13 | 3. 8, 14. *Hec.* 3. 1, 3 8
amor. *And.* 1. 5, 45. *Eun.* 1. 1, 32 | 5. 2, 42. *Adel.* 3. 4, 24. *Hec.* 3. 3, 44 47 | 3. 4, 24
amore. *And.* 1. 3, 6 | 5. 1, 10, *Eun.* 1. 1, 14 | 1. 2, 18 | 2. 1, 20 | 2. 3, 6. *Heaut.* 2. 2, 1. *Adel.* 4. 2, 15. *Phor.* 1. 3, 11 | 3. 3, 23. *Hec.* 3. 1, 1
amorem. *And. Per.* 5 | 1. 1, 105 108 128 | 2. 1, 7 17 26 | 4. 1, 28. *Eun.* 5. 4, 4 | 5. 9, 8. *Heaut.* 2. 3, 23 100. *Adel. Per.* 6 | 2. 3, 100. *Phor.* 3. 2, 33. *Hec. Per.* 10 | 1. 2, 96 | 5. 1, 18
amores. *And,* 5. 4, 10
amori. *Eun.* 5. 9, 45. *Heaut.* 1, 1, 8 | 2 4, 15. *Hec.* 1. 2. 43 | 3. 1, 4 | 3. 4, 34 | 4. 2, 7
amoris. *And.* 3. 3, 23. *Eun.* 1. 2, 12 | 5. 2, 39. *Heaut.* 4. 5. 53. *Phor.* 5. 5, 6
amolimini. *And.* 4. 2, 24
amovebo. *Adel.* 4. 2, 24
amoveris. *Hec.* 4. 4, 72
amove. *And.* 1. 2, 10.
amoveas. *And.* 2. 1, 7
amplecti. *And.* 2. 5, 19
amplexari. *Heaut.* 5, 1, 27
amplior. *Hec.* 3. 1, 50
ampliores. *Hec.* 3. 1, 9
amplius. *And.* 1. 1, 4 | 2. 1, 25. *Eun.* 1, 2, 67. *Heaut.* 1. 1, 3 80 | 1. 2, 10 | 4. 3, 39 | 5. 1, 28. *Adel.* 2. 4. 5 | 3. 4. 22 23 | 4. 3, 14. *Phor.* 2. 3, 13 | 5. 8. 46
ancilla. *And.* 3. 1, 3 | 3. 2, 34 | 4. 5. 17. *Eun.* 2. 3, 13
ancillæ. *Heaut.* 1. 1, 78 | 2. 3, 5. *Hec.* 3. 3. 47
ancillam. *And.* 5. 1, 49. *Phor.* 3. 2, 26
ancillarum. *Heaut.* 2. 3. 4
ancillas. *Eunuch.* 2. 3. 33 *Heaut.* 1. 1, 90 | 2. 3, 11 60 | 3. 1, 42 | 5. 1, 20 | 4. 4, 22. *Hec.* 5. 2, 7
ancillula. *Heaut.* 2. 3, 11 52. *Phor.* 4. 3, 60
ancillulam. *Eunuch.* 1. 2, 86. *Phor.* 5, 5, 10
Andria. *And.* 1. 1, 46 | 1. 3, 10 | 3. 1, 3 | 4. 5, 17
Andriæ. *And. Per.* 2 | 1. 1, 58
Andriam. *And. Prol.* 9. 13
Andrium. *And* 5. 4, 3
Andro. *And.* 1. 1, 43
Andrum. *And.* 1. 3, 17 | 5. 4, 21
angebat. *Heaut. Per.* 3
angeret. *Phor.* 1. 3, 8
angiportum. *Eun.* 5. 2, 6. *Adel.* 4. 2, 37. 39. *Phor.* 5. 6, 52
anguis. *Phor.* 4. 4, 26
angulum. *Adel.* 5. 2, 10
anguſtum. *Heaut.* 4. 2, 2
aniculæ. *And.* 1. 4, 4
aniculam. *Phor.* 1. 2, 48
anhelantem. *Hec.* 5. 3, 25
animam. *Adel.* 3. 2, 16 26 | 3. 4, 52. *Phor.* 4. 3. 56 | 5. 6, 28
anime *And* 4. 2, 2. *Eun* 1. 2, 15 | *Heaut.* 3. 4, 26
animi. *And. Prol.* 7 | 1. 1, 87. *Eun.* 2. 1, 16 | 2. 2, 43 | 5. 7. 14. *Heaut. Per* 3 | 1. 1, 68 | 4. 4, 5. *Adel.* 3. 2, 12 | 4. 4, 1 | 4. 5, 32. *Phor,* 1. 4, 10. *Hec,* 1. 1, 46 | 3. 5, 57 | 4. 1, 19 | 4. 4, 6
animo. *And. Prol.* 24 | 1. 5. 17, 38 48. | 2. 1, 7 | 2, 3, 23 | 4. 1, 17 22 | 4, 5. 55 | 5. 2, 1 | 5. 3, 8 | 5. 4, 18. *Eun.* 1. 2, 4 85 89 | 2. 1, 6 | 2. 3, 4 | 3. 1, 16. 4. 2, 2 | 4. 6, 31. *Heaut. Prol.* 35 | 1. 1, 70 | 2. 4, 5, 3. 1, 29 | 4. 1, 17 | 4. 6. 18 | 5. 1, 39 | 5. 2, 6 9. *Adel.* 1. 1, 5 8 47 | 2. 4. 20 3. 1, 10 | 3. 2, 40 | 3. 4, 55. | 3. 5, 1 | 4. 2, 4 | 4. 5, 21 62 | 4. 7. 20 | 5. 3, 32. 66 | 5. 6, 5 | 5. 7, 21. 5. 8, 34. *Phor. Prol.* 30 | 1. 2, 88 | 1. 5, 15 20 | 3. 1, 1 | 5. 1, 36 | 5. 4, 2 | 5. 7, 64 71 72 | 5. 8, 31 32. *Hec.* 2. 1, 4 | 2. 2, 28 | 3. 3, 29 | 3. 5. 22 52 | 4. 1, 17

17 33 53 | 4. 4. 63 | 5. 1, 21
animos. *And.* 5. 4, 9. *Hec.* 2. 2, 6
animum. *And. Prol.* 1 8 | 1. 1, 29 98 | 1. 2, 17 22 | 1. 5, 26 38 | 2. 1, 35 | 2. 2, 2 | 2. 3, 4 | 3. 3, 27 40 | 4. 1, 22 | 5. 1, 15 | 5. 3, 2. *Eun. Prol.* 44 11 | 2, 55. 1. 1, 7 | 3. 2, 37 | *Heaut. Prol.* 41 43 | 1. 1, 48 | 1. 2, 34 | 2. 2, 21 | 2. 3, 126 | 2, 4, 10 | 3. 1, 69 | 3. 2. 31 | 3. 3, 9 | 4. 5, 43 | 5. 1, 72 | 5. 2, 2 | 5. 4, 5 | 5. 5, 19. *Adel.* 1. 1, 43 | 2. 2, 15 | 4. 3, 6 11 | 5. 3 43 *Phor. Prol.* 24 | 1. 3, 8 | 1. 5, 10 | 5. 2, 9 | 5. 6, 28. *Hec. Prol.* 5 | 1, 2, 24 2. 2, 22 | 2. 3, 4 | 3. 1, 12 14 17 | 4. 2, 27 | 4. 3, 2 | 4. 4, 36 61 67 92 | 5. 1, 29 | 5. 2, 9 | 5. 3, 38
animus. *And.* 1, 1, 67 137 | 1. 5, 31 | 3. 4, 18 | 5. 4, 75. *Eun.* 1. 2, 116 | 3. 5, 38 | 4. 7, 46. *Heaut.* 1. 2, 20 35 | 2. 2, 7 | 2. 3, 24 | 4. 3, 1 24 32 | 4. 2, 1. *Adel.* 2. 2, 18 | 3. 4, 46 | 4. 4, 9 | 5. 5, 51. *Phor.* 1. 3, 18 | 5. 1, 8. *Hec.* 1. 2, 92 | 3. 1, 31
anne. *And.* 5. 2, 10
anni. *Eun.* 2. 3, 25
annis. *Eun.* 2. 2, 5
anno *Adel.* 5. 8, 15
annon. *And.* 3. 5, 15 | 4. 5, 42. *Phor.* 5. 6, 12. *Hec.* 1. 2, 25 | 3. 5, 59 | 4. 1, 43 | 4. 4, 49
annona. *And.* 4. 5. 7
annos. *Eun.* 2. 1, 20 | 4. 4, 26. *Heaut.* 1. 1, 19. *Adel.* 5. 8, 8. *Phor.* 5. 8, 28. *Hec.* 4. 1, 40
annuo. *Eun.* 3. 5, 31
anteeo. *Phor.* 1. 5, 17
antehac. *Adel.* 1. 2, 16 | 2. 1, 7 | 5. 4, 14. *Heaut.* 2. 3, 29. *Adel.* 1. 2, 6 | 2. 2, 42. *Phor. Prol.* 4.
antevorterim. *Eun.* 4. 5, 12
Antiphila. *Heaut. Per.* 8 11 | 2. 3, 17 | 2. 4, 1 18 | 3. 8, 25 24 | 4. 3, 13
Antiphilam. *Heaut. Per.* 2. 6
Antipho, *Eun.* 3, 5, 1726 | *Phor.* 1. 2, 51 | 1. 3, 11 | 1. 4, 20 25 39 | 1. 5, 1 24 40 48 | 3. 1, 1 | 3. 2, 17 19 43 | 3. 3, 16 | 4. 4, 25 | 5. 6, 14 21 43
Antiphone. *Phor. Per.* 2 | 4. 3, 7
Antiphonem. *Phor.* 1. 4, 15 44 | 2. 2, 9 | 2. 4, 23 | 5. 7, 25
Antiphoni. *Phor.* 4. 2, 8 | 5. 6, 2
Antiphonin. *Phor.* 5. 1, 26
antiqua. *Heaut.* 3. 1, 26. *Adel.* 3. 3, 88. *Hec.* 1. 2, 17
antiquam. *Adel.* 5. 3, 20. *Hec.* 5. 4, 17
antiquum. *And.* 4. 6, 22. *Phor.* 1. 2, 17. *Hec.* 5. 4, 19
annuli. *Eun.* 3. 4, 3
annulo. *Hec.* 5. 3, 26
annulum. *Heaut.* 4. 1, 37. *Hec. Per.* 3 10 | 5. 3, 13 27 31 | 5. 4, 6
annulus. *Heaut.* 4. 1, 40. *Hec.* 5. 3, 23
anum. *Adel.* 5. 8, 16. *Phor.* 1. 2, 62. *Hec.* 2. 1, 34
anus. *Heaut.* 2. 3, 28 35 37 | 3. 3, 39 | 2. 3, 51 | 4. 1, 16. *Adel.* 4. 4, 7. *Phor.* 5. 1, 5. *Hec.* 4. 3, 15
anus deserta, egens, ignot. *Phor.* 5. 1, 24
anus paupercula *Heaut.* 1. 1, 44
apage. *Eun.* 5. 2, 44
apagesis. *Eun.* 4. 6, 18
aperi. *Adel.* 2. 1, 13
aperiam. *Hec.* 4. 4, 6
aperiant. *Adel. Prol.* 23
aperis. *Eun.* 2. 2, 53
aperiunt. *And.* 4. 1, 8
aperuit *Heaut.* 2. 3, 35
aperte. *And.* 1. 1, 24 | 1. 2, 31 | 3. 2, 13. *Eun.* 5. 1, 3. *Heaut.* 4. 3, 24. *Adel.* 4. 5, 30. *Phor.* 4. 3, 49 | 5. 7, 63
Apollinis. *And.* 4. 2, 15
apparabantur. *And.* 4. 1, 32
apparandis. *Phor.* 4. 4, 20
apparando. *Adel.* 5. 7, 2
apparare. *Heaut.* 1. 1, 74. *Adel.* 5. 9, 8
apparari. *And.* 3. 2, 34 | 4. 2, 7
apparata. *And.* 5. 2, 6
apparatur. *Eun.* 3. 5. 35
appareant, *Eun.* 2. 3, 18
apparentur. *And.* 3. 4, 19
apparet. *Eun.* 3. 2, 3 | 4 3. 17. *Adel.* 5. 9, 7
appellabo. *Heaut.* 4. 4, 22
appellaret. *Hec.* 4. 4, 30
appellassis. *Phor.* 5. 1, 15
appellere *Heaut.* 2. 3, 20
appello. *Phor.* 5. 8, 20
applicant. *Heaut.* 2. 4, 3
applicasse. *Heaut. Prol.* 23
applicat. *And.* 5. 4, 21. *Eun.* 1. 2, 22
appone. *And.* 4, 4, 4
apponi. *And.* 2. 1, 33
apponitur. *Phor.* 2. 1, 28
apportas. *V. adportas.*
apportet. *And.* 1. 1, 46 | 5. 4, 2. *Heaut.* 4. 4, 25
apporto. *Phor. Prol.* 25
appoſcunt. *Heaut.* 4. 7, 16
appoſitus. *Phor.* 4. 5, 56
appoſuiſſe. *And.* 4 4, 8
appoſuiſti. *And.* 4. 5, 2 3 24
apprehendit. *Phor.* 5. 6, 24
apprime. *Hec.* 2. 2, 5. *V. adprime.*
approbat. *Phor.* 4. 5, 12
approperat. *And.* 3. 1 17
appuli. *And.* 4. 6, 12
appulit. *And. Pro.* 1
appulit animum. *And.* 2. 6, 15
apti *Heaut.* 4. 3, 15
aqua *Adel.* 3. 3, 23
aquilæ. *Heaut* 3. 2, 10
ara. *And* 4 4, 5
aram. *Heaut.* 5. 2, 22
arare. *Heaut.* 1. 1, 17
arbitrabitur. *Phor.* 1. 4, 28
arbitrum. *Adel.* 1. 2, 43
arbitramini. *Phor.* 5. 7, 46. *Hec* 2. 1, 18
arbitramur. *Euns* 2. 2, 38
arbitrare. *Eun* 2. 2, 44. *Adel.* 4. 5, 51. *Phor.* 5. 6, 31
arbitrari. *Eun.* 5. 6, 9. *Hec.* 5. 6, 34
arbitret. *Adel.* 2. 3, 5
arbitrere *And.* 5. 4, 17
arbitretur. *And.* 2. 1, 16
arbitrium. *Heaut. Prol.* 25
arbitror. *And.* 1. 1, 33 | 3. 3, 31 | 4. 6, 17 | 5. 5, 3. *Eun.* 1. 2, 30 92 | 2. 1, 12 | 2. 3, 33 | 3. 1, 19 | 3. 2, 38. 5. 8, 53. *Heautont.* 3. 1 58 | 5. 2, 32 38. *Adel.* 3. 3, 47 | 3. 4, 13 | 4. 7, 30 | 5. 7, 21. *Phor.* 5. 3, 31. *Hec.* 1. 2, 13 65 | 2, 1, 42 | 2, 2, 14 | 3. 1, 19 | *Hec.* 3, 3

Hec. 3. 3. 43 | 4. 2, 9 | 4. 4, 37 | 5. 3, 7, 41
arce Hec. 5. 3. 3
arcem. Eun. 1. 2, 16. Heaut. 3. 4, 18. Hec. 3. 4. 17
arcessor. Eun. 1. 2, 2
arcesseret. Heaut. Per. 6
Archidemidem. Eun. 2. 3, 33.
Archonidi. Heaut. 5. 5, 21.
Archillis. And. 1. 4. 1 | 3. 2, 1
argentariam curam. Phor. 5. 6, 47
ardeo Eun. 1. 1, 17. Adel. 3. 2, 12
argenti. Heaut. 3. 3, 40. Adel. 2. 1, 38. Phor. 3. 3. 24 | 5. 3, 6 | 5. 7, 62
argento Heaut. 3. 3, 42 | 4. 2, 4 | 4. 5, 53 Adel. 2. 1. 50 Phor. 4. 4, 1
argentum. Heaut. 2. 3, 88 | 3. 3, 2 | 3. 3, 23 | 4. 2, 11 4. 3, 39 | 4. 4, 15 | 4. 5. 29 56 | 4. 6, 13 18 | 4. 7. 8 | 4. 8, 9 | 5. 1, 20. Adel. 1. 2, 38 | 2. 1, 25 41 48 3. 3, 15 52 56 | 4. 4, 19 | 5. 9, 20. Phor. 1. 5, 69 | 2. 2, 28 46 3. 3, 17 | 4. 2, 3 | 4. 3, 74 | 4. 4, 15 19 32 | 5. 2, 4 13 | 5. 3, 13 | 5. 4. 4 | 5. 5, 1 11 | 5. 6, 20 49 | 5. 7, 29 42 54
argentum cudo Heaut. 4. 4, 18
argumento. And Prol. 11. Adel. Prol. 6
aridum. Heaut. 3. 2, 15
armis. Eun. 4. 7, 19. Heaut. 1. 1, 60
arrhaboni. Heaut. 3. 3, 42
arrideo. Eun. 2. 2, 19
arridere. Adel. 5. 4, 10
arrige. And. 5. 4, 31
arriperem. Adel. 3. 2, 18
arripi. Heaut. 5. 2, 48
arripui. Eun. 3. 5, 23
ars. And. 1. 1, 4. Eun. 3. 2, 21
arte. And. 1. 1, 5. Heaut. 2. 3, 125. Adel. 4. 7, 23. Hec. Prol. 23
artem. Hec. Prol. 49. Phor. Prol. 17
arti. Heaut. Prol. 48. Hec. Prol. 9
articulo. Adel. 2. 2, 21.
artificem. Phor. 2. 1, 24
artis meretriciæ. Heauton. 2.
artium. Adel. 2. 3, 6 |
aruspex. Phor. 4. 4, 28
ascendere. Heaut. 4. 2, 5
ascendit. Adel. 4. 5, 69
ascendo. And. 2. 2, 19
Asia. Heaut. 1. 2, 6
Asiam. And. 5. 4, 33. Heaut. 1. 1, 5965
asine. Adel. 5. 8, 12
asinum. Eun. 3. 5. 50
asinus. Heaut. 5. 1, 4
aspectas. Eun. 3. 5. 11
aspernatur. Phor. 2. 2, 24
asperum. Heaut. 3. 1, 49
aspexeram. Adel. 3. 3, 19
aspexerant. Hec. 3. 3, 8
aspexere. Hec. 3. 3, 7
aspexerit. Heaut. 4. 5, 25
aspexit. Eun. 1. 2, 4. Heaut. 4. 1, 43. Hec. 3. 3, 16
aspicias. Eun. 5. 1, 22
aspicio. And. 1, 1, 91
asportabitur. Phor. 3. 3, 18
assentandi. Adel. 2. 2, 6
assentando. 5. 9, 31
assentari. Eun. 2. 2, 22 | 3. 237
assequeres Phor. 5. 7, 89
assero. Adel 2. 1, 40
asservandum V. adservandum.
asservandus Heaut. 3. 3, 33.
asservari. Heaut. 4. 4, 12
assido. V. adsido.
assidue. Heaut. Prol. 39 | 3. 1, 53, Adel. Prol. 16. Hec. 2. 1, 20
assimulabimus. Heaut. 2. 3, 91
assimulat. Heaut. 5. 1, 15
assuefacere. Adel. 1. 1, 49
assumitur. Phor. 2. 1, 26
ast. Heaut. 1. 2, 37
astare. Heaut. 5. 2, 7
astiti, Phor. 5. 6, 27
astu. And. 1. 3, 3. Enn. 5. 6, 17. Phor. 1. 4, 5
astutè. Eun. 3. 3, 9. Phor. 5. 7, 78
astutia. And. 4. 3, 8
astutiæ. Heaut. 4. 3, 32
astutias. And. 3. 4, 25
astutum Heaut. 5. 1, 1
astutus. Heaut. 2. 1, 10. Adel. 2, 2, 13
atat. And. 1. 1, 98. Eun. 4. 5, 1. Phor. 5. 5 70. Adel 3. 4, 35
atavo. Phor. 2. 2, 48
ater. Phor. 4. 4, 25
Athenarum. Hec. 1. 2, 13
Athenas. And. 5. 4, 4. Phor, Per 6,
Athenis. Phor. Per. 24
atram. Adel. 5. 3. 63
atroci. Hec. 3. 3, 17
atrum. Eun. 5. 4, 17
attamen. And. 4. 1, 11 | 4. 2, 28. Heaut. 2. 1, 13
attat. Eun. 2. 1, 22 | 4. 6, 19
attendere. Phor. 5. 6, 28
attendi. Hec. 2. 2, 25
attendite. Eun. Prol. 44. Phor. Prol. 24. Heo. Prol. 20
attente. Heaut. 1. 1, 14
attenti. Adel. 5. 8, 31
attentiores. Adel. 5. 3, 48
attentus. fuit. And. 2. 3, 4
Attica. Eun. Per. 3. 1, 2 30
Atticam. And. 1. 3, 16 | 2. 4, 41 | 5. 2, 18. Eun. 4. 3, 35 | 5. 9, 33. Phor. 1. 2, 64
Atticum. And. 5. 4, 25
Atticus. And. 5. 4, 21. Eun. Per. 10.
attigeris. Phor. 2. 2, 91
attigerit. Eun. 4. 6, 2
attigisses. Adel. 2. 1, 24
attigit. Phor. 5. 8, 29. Hec. Per. 5 | 1. 2, 61
attinet. And. 1. 2, 16. Adel. 1. 2, 54 | 2. 1, 32 | 3. 1, 9 | 3. 3, 82. Phor. 3. 1, 17
attinent. Heaut. 1. 1, 24
attinere. And. 1. 1, 64. Eun. 4. 6, 6
attingas. And. 4. 5, 57
attoe. Eun. 4. 6, 31
attuler. is Phor. 3. 2, 47. Hec. 5. 4, 1.
attulerunt. Heaut. 4. 4, 23
attuli. 9 Phor. 3. 2, 47. Hec. 5. 3
attulisti. Hec. 3. 5, 12
attuli. And. 4. 5, 9. Eun. 1. 2, 4 3
au. And. 4. 5, 12 42. Eun. 4. 3, 13 | 5. 2, 60. Phor. 5 1, 28 | 5. 3, 20. Hec. 2, 2, 7
avara. Eun. 5. 4, 5
avare. Heaut. Prol. 48. Hec. Prol. 49
avaritia. Phor. 2. 2, 11
avarus leno. Heaut. Prol. 39
auctor. Adel. 4. 5, 37
auctore. Eun. 5. 6, 12
auctores. And Prol. 19. Adel. 5. 8. 16. Phor. 4. 3, 30
auctoritas. Hec. Prol. 2 39
auctoritati. Hec. Prol. 8. 40,
auctoritatem. Eun. 2. 3, 97
auctus. Heaut. 4. 1, 15. Hec. 3. 1, 54

aucupes, *Eun.* 2. 2, 26
aucupium. *Eun.* 2. 2, 16.
audacem. *And.* 4. | 5, |30| *Eun.* 4. 4, 41
audacia. *Eun.* 3. 3, 19 | 5. 5, 16. *Phor.* 1. 4, 4 | 5. 7, 84
audaciam. *And.* 1. 3, 12. *Eun.* 5, 2, 61 | 5. 6, 24. *Phor.* 1. 2 84 | 2. 2, 11
audaciam impudentem. *Heaut.* 2. 3. 7 7
audacis. *Phor.* 1. 3, 4
audaciſſime. *Eun.* 5. 5, 6. *Ph.* 3. 3, 28
audacter. *Heaut.* 1. 1, 6. *Ph. Prol.* 11
audax. *Phor.* 1. 5, 13
audax. facinus. *And.* 2. 3, 27
audeam. *And.* 3, 5, 7. *Heaut.* 3. 3, 14
audeas. *Phor.* 5. 1, 31
audeat. *Heaut.* 5. 1, 52
audebam. *Adel.* 4. 2, 28.
audebit. *Adel.* 1. 2, 31. *bis*
audeo. *And.* 3. 2, 25. *Hec.* 2. 2, 8
audere. *Eun.* 4. 1, 5
auderet. *Heaut.* 5. 1, 80
audet. *Eun.* 4. 3, 16 | 5. 4, 37
audi. *And.* 2. 1, 29 | 2. 2, 5 9 | 3. 4, 11 | 4. 1, 36 | 5. 2, 19 20 | 5. 3, 23. *Heaut.* 5. 1, 28. *Adel.* 2. 1, 6 30. *Phor.* 3. 2, 1 2 | 4. 4, 18 5. 8, 48, *Hec.* 3. 5, 60
audiam. *And.* 5. 3, 23. *Heaut.* 5. 4. 8. *Adel.* 1. 2, 48. *Phor.* 2. 2, 61
audiamus. *Eun.* 5. 9, 38
audias. *And.* 5. 2, 13. *Eun.* 3. 5, 14. *Phor.* 3. 2, 3. *Hec.* 5. 1, 38
audiendo. *Heaut.* 1. 1, 62
audiens. *Phor.* 5. 1, 31
audieram. *Eun.* 4. 3, 22
audieras. *Eun.* 3. 1, 38. *Phor.* 4. 1, 7
audieris. *And.* 5. 4, 20
audierit. *Phor.* 1. 4, 8
audies. *And.* 1. 1, 21 76 | 3. 3. 47. *Eun.* 3. 5, 23. *Phor.* 1. 4, 42 | 5. 1, 38. *Hec.* 1. 2, 102
audiet. *And.* 5. 4, 17
audin'. *And.* 1. 5, 65. | 5. 2, 24. *Eun.* 4. 4, 30 | 4. 7, 39 | 5. 9, 7. *Hec.* 1. 2, 3
audierat. *And* 1. 2, 6
audio. *And.* 1. 5, 5 | 2. 5, 12 | 3. 1, 7 | 3. 3, 20 | 3. 4, 13 | 4. 5, 48 | 5. 2, 22 | 5. 4 | 34. *Eun.* 2. 3, | 77 5. 9, 30. *Heaut.* 2. 3, 3 | 3. 5, 12 | 4. 3. 4 16 | 5. 5, 12 13. *Adel.* 2. 2, 2, *Phor.* 1. 1, 5 | 1. 3, 8 | 1. 5, 6 59 | 3. 1, 19 | 3. 2, 1 | 3. 5, 4 | 5. 7, 54. *Eun.* 3. 2, 1,
audire. *And.* 1. 3, 12. *Eun.* 2. 2, 1. *Phor.* 3. 2, 2
audirem. *Eun.* 3. 5, 26
audiret. *Adel.* 3. 4, 7
audis. *Phor.* 1. 2, 86
audiſſe. *Eun.* 1. 2, 35
audiſſet. *Phor. Prol.* 20
audiſti. *Heaut.* 3. 1, 20 | 4. 3. 7 | 4. 4, 9. *Phor.* 2. 1, 15. *Hec.* 4. 1, 35 | 5. 2, 18. *Adel.* 3. 4, 21
audiſtin'. *And.* 1. 5, 67. *Heaut.* 4. 3, 6. *Phor.* 4, 1, 11 | 4. 3, 7
audiſtis. *Phor.* 2. 2, 2
audit. *Adel.* 4. 1, 19. *Hec.* 4. 2, 24
audivêre. *And.* 5. 4, 29
audivi. *And.* 1. 4, 1 | 2. 1, 7 | 2. 2, 31 | 3. 4, 2 | 4. 5, 45 46 | 5. 2, 17 | 5. 4, 25 44. *Eun.* 1. 2, 23 | 3. 1, 32 | 4. 3, 21 | 5. 1, 2 | 5. 9, 6. *Heaut.* 1. 2, 6 | 2. 3, 31 | 3. 2, 48 | 4. 4, 10. *Adel.* 3. 4, 1 | 4. 5, 45 | 4. 7, 11. *Phor.* 1. 2, 99 | 4. 1, 10 | 5. 6, 27 31 38. *Hec.* 2. 1, 22 | 3. 1, 37 | 3. 5, 3 18
audiviſſe, *Hec.* 4. 1, 2
audivit. *And.* 1. 2, 3 | 3. 1, 17. *Heaut.* 3. 2, 6. *Adel.* 3. 4, 5
audite. *Eun.* 5. 9, 37.
auditum, *And.* 3. 3, 2. *Phor.* 2. 2, 85
audituras, *Phor.* 5. 7, 67
audiundum, *Heaut.* 2. 3, 80
avellere, *Eun.* 3. 3, 14. *Hec.* 4. 1, 30
avelli, *And.* 3. 3, 21
avenit. *Phor.* 2. 2, 13
aufer, *Eun.* 4. 4, 58. *Adel.* 5. 8, 14. *Phor.* 1. 4, 46 | 3. 3, 26 | 5. 6, 17
auferam, *Eun.* 4. 1, 13
auferant, *And.* 5. 6, 15. *Phor.* 5. 7, 62
auferent, *Adel.* 3. 4, 8
auferet, *And* 3. 5, 4. *Heaut.* Per. 10. *Phor.* 1, 1, 15
aufero, *Phor.* 3. 2, 28
auferre. *Adel.* 2. 2, 14.
auferretur, *Heaut.* 4. 8, 9
auferte, *And.* 1. 1, 1
aufugerim, *Hec.* 3. 4, 10
aufugiſtin', *Eun.* 5. 2, 12
auge, *Eun.* 3. 1, 45
augeam, *Adel.* 1. 2, 65
augeat, *Adel. Prol.* 15
augeſcit, *Heaut.* 3. 1, 14
avehat, *Adel.* 4. 5, 19 20
avibus, *Hec.* 4. 1, 6
avidæ, *Eun.* 5. 4, 16
avidior, *Eun.* 1. 2, 51
avidum, *Heaut.* 3. 2, 15
avis, *And.* 4. 5, 42
aureis, *And.* 5. 4, 31
aurem, *Phor.* 5. 6, 28 | 5. 8, 41
aurem utramvis. *Heaut.* 2. 3, 101
aures, *Heaut.* 2. 3, 89. *Hec.* 3. 5, 31
aureum, *Eun.* 3. 5, 37
auri, *Phor.* 1. 2, 18
auribus, *Phor.* 3. 2, 21. *Hec.* 3. 3, 3
auro, *Heaut.* 2. 3, 47 | 3. 1, 43
aurum *Eun.* 4. 1, 3 | 4. 4, 58. *Heaut.* 2. 3, 7 11 | 4. 5, 30 4. 8, 14 | 5. 1, 20
auſam, *Hec.* 4. 1, 47
auſcultа. *And.* 3. 3, 4 | 4, 5, 45. *Eun.* 1. 2, 20. *Heaut.* 4. 5, 23 | 5. 1, 17 | *Adel.* 1. 2, 33 | 4. 5, 45 | 5. 34. 20. *Phor.* 1. 2, 12 | 5. 8, 7
auſcultandi, *Adel.* 3. 3, 66
auſcultare, *Heaut.* 3. 3, 24. *Adel.* 5. 7, 8
auſcultas, *Adel.* 5. 8, 12
auſcultaverim. *And.* 4. 1, 39
auſcultem. *And.* 1. 3, 4
auſculto, *And.* 3. 3, 5
auſim, *Eun.* 5. 2, 43 65
auſpicato, *And.* 4. 6, 12
auſum, *Eun.* 4. 3, 2 | 5. 9, 15
auſus, *Heaut.* 1. 1, 104
auſus ſum, *Hec.* 3. 1, 16
auxiliarier, *Heaut.* 5. 1, 59 *Adel.* 2 4, 9
auxilii. *And.* 2. 1, 10. *Adel.* 3. 2, 2
auxilio, *Heaut.* 5. 2, 39
auxilium, *And.* 1. 1, 1 1 5 | 2. 1, 19, *Adel.* 2. 1, 1, *Phor.* 5. 1, 2

B.

Babylo, *Adel.* 5. 7, 17
Bacchidem *Heaut. Per.* 5 | 2, 3, 70 | 4. 3, 18 | 4. 5, 9 | 4. 6, 5 | 5. 2, 16 | 5. 3, 8. *Hec.* 1. 2, 39 55 82 | 4. 4, 97 | 5. 1, 6 14
Bacchidi, *Heaut.* 4 5, 43 | 5. 5, 6. *Hec. Per.* 4 | 1. 1 3 | 1. 2, 94
Bacchidis, *Heaut.* 4. 4, 22. *Hec. Per* 9 | 5. 2, 27
Bacchis, *Heaut. Per.* 7 | 4. 1, 41 | 4. 3, 44 | 4. 4, 14 | 4. 6, 17 | 5. 1. 32 35. *Hec. Per.* 10 | 1. 2, 23 | 5. 1, 5 6 | 5. 2, 4 19 | 5. 4, 18
balneis, *Phor.* 2. 1, 25
beasti. *And* 1. 1, 79
beatus, *Phor.* 1. 2, 18
beo, *Eun.* 2. 2, 48
belli, *Heaut.* 1. 1, 20
belliſſimum, *Adel.* 4. 2, 51
bello *Adel. Prol.* 20
bellum, *And.* 5. 4, 3 3. *Eun.* 1. 1, 16
bellua, *Eun.* 4. 4, 37. *Phor.* 4. 2, 11
belluas *Eun* 3. 1, 25
bene parta, *Phor.* 5. 3, 5
bene ſubducta, *Adel.* 5. 4, 1
benedicat, *Adel.* 4. 2, 2
benedictis *Phor. prol.* 20
benedicunt, *Adel.* 5. 4, 11
benef ciunt. *Adel.* 5. 7, 20
beneficii, *And* 1. 1, 17
beneficio *Eunuch.* 1. 2, 69. *Adel.* 1. 1, 47
beneficio vero, *Heaut.* 2. 4, 14
beneficium, *Andr* 5. 1, 5. *Eun.* 5. 2, 32. *Adel.* 2. 3, 1. *Phor.* 2. 1, 22 | 3. 2, 8 | 3. 3, 5
benevolens, *Phor.* 1. 2, 7
benevolentia, *Heaut.* 1. 1, 63
benigne, *Adel.* 5. 4, 24. *Phor.* 5. 8, 62
benignitatem, *Eun.* 1. 1, 84. *Hec.* 2. 2, 21
benignitatis, *And.* 5. 1, 7
benigno, *Hec.* 3. 5, 22 | 5, 2, 2 | 5. 3, 39
benignos, *Phor.* 5. 2, 2
benevolum, *Hec.* 5. 1, 35
bibas, *Phor.* 2. 1, 28
bibere *And.* 3. 2, 4
biberis *Heaut.* 3. 2, 8
bibi, *Eun.* 4. 4, 1
bidui, *And.* 2. 4, 9
biduum, *Eun. Per.* 6 | 1. 2, 101 102 104 107 110 | 2, 2, 12 | 5. 4, 8
biennium, *Hec.* 1. 2, 12
bina, *Phor.* 5. 3. 67 8
bis, *Heaut.* 1. 1, 80. *Phor.* 2. 2, 59. *Hec.* 3. 2, 8
blande, *Adel.* 5. 4, 14. *Phor.* 1. 5, 22
blandior, *Hec.* 5. 4, 21
blanditiis, *Hec.* 1. 1, 1
bolum, *Heaut.* 4. 2, 6
bona, *And.* 1. 1, 70 92 | 1, 2, 33 | 1. 5. 61 | 4. 5, 4. *Eun.* 2. 3, 23 | 5. 9, 19. *Heaut.* 2. 2, 19 22 | 4. 5 33 | 4. 7. 13 | 5. 1, 69 | 5. 2, 6. *Adel.* 5. 3, 24 *Phor* 2. 2, 3 | 3. 3, 23 | 4. 3, 16. *Hec.* 3. 3, 46
bonan' fide? *Heaut.* 4. 5, 13
bona forma, *And.* 2. 5, 17
bonæ, *Adel.* 5. 3, 50
bonam, *Eun.* 1. 2, 33. *Heaut.* 4. 3, 26. *Phor.* 1. 2, 15
bona, *Eun. prol.* 8 37 | 2. 3, 3. *Phor.* 2. 1, 28. *Hec.* 5. 1, 13
bone, *And.* 5. 2, 5 | *Eun.* 5. 2, 11. *Adel.* 4, 2, 18. *Phor.* 1. 5, 57
bone vir, *And.* 5. 3, 10
boni, *And.* 2. 2, 1 | 2. 3, 24 | 4. 3, 5 | 5. 6, 4. *Eun.* 2. 1, 19. *Heaut.* 2. 3. 13 102 | 4. 5, 15 40 *Adel.* 3. 3, 86 | 3. 4, 17 | 4. 5, 54 | 4. 7. 4. *Phor.* 1. 2, 57 | 4. 4, 17. *Hec.* 5. 4, 11 33 39
bonis, *Eun. prol.* 1. 8. *Heaut.* 4. 1, 39. *Phor.* 1. 2, 65
bono, *And.* 5. 4, 36 *Eun.* 1. 2, 4. *Adel.* 2. 4, 29 | 3. 5, 1 | 4. 2, 4 | 4. 5, 62 | 5. 9, 30
bono animo, *Heaut.* 4. 6, 18. *Phor.* 5. 7, 72
bono animo es, *Phor.* 5. 7, 72
bonorum, *Heaut. prolog.* 20. *Phor.* 2. 2, 27
bonos, *Heaut.* 2, 4. 8. *Phor.* 5. 2, 2
bonum, *And.* 4. 3, 2. *Eun.* 5. 3, 9. *Heaut.* 4. 1, 29. *Phor.* 1. 2, 81 | 2. 3 11,
bonum ingenium, *And.* 3. 1. 8
bonus, *And.* 5. 4, 12. *Eun.* 4. 3. 17. *Adel.* 3. 4, 30 | 5. 6, 9 | 5. 8, 28 | 5. 9, 4. *Phor.* 4. 3, 33
breve, *Hec* 5. 4, 2
brevem, *Eun.* 3. 2, 57
brevi *Heaut.* 5. 2, 2
brumam, *Phor.* 4. 2, 28
Byrria, *And.* 2. 1, 11 14 23 33
Byrriam. *And.* 2. 2, 20

C

Cadaveroſa, *Hec.* 3. 4, 27
cadit, *And.* 4. 7, 22 | 5. 3, 14
cadunt, *Adel.* 4. 1, 20
Cæcilii *Hec. prol.* 14
cæderes, *Eun.* 4. 7, 17
cæpiſti *Adel.* 2. 1, 36
cæſiam, *Heaut.* 5. 5, 18
cæſius, *Hec.* 3. 4, 26
cæſum, *Adel.* 1. 2, 28
cæteri, *Eun.* 3. 4, 6. *Phor.* 4. 3, 19
cæteris, *Hec.* 4. 2, 25
cæteros, *Adel.* 3. 2, 21
cæterum, *Adel.* 4. 7, 18
cæterarum. *Adel.* 4. 5, 61
calamitas *Eunuch.* 1. 1, 34. *Heaut.* 2. 4, 15, *Hec. prol.* 2 30
calamitatem, *Hec. prol.* 31
calces, *Phor.* 1. 2, 28
calcibus, *Eun.* 2. 2, 53
caleſces, *Eun.* 1. 2, 5
calidum, *Eun.* 2. 2, 87
calleo, *Heaut.* 3. 2, 37. *Adel.* 4. 1, 17
callide, *And.* 1. 2, 30. *Adel.* 3. 3, 63
Callidemidem, *Hec.* 3. 4, 18
Callidemides, *Hec.* 5. 3, 6
callidiore, *Phor* 1. 4. 51
callidiorem, *Phor.* 4. 2, 1
calliditates, *Heaut.* 5. 1, 14
callidum, *Eun.* 5. 7, 10
callidum conſilium, *And.* 3. 4. 10
callidus, *And.* 1. 2, 27
canes, *And.* 1. 1, 50. *Phorm. prol.* 7
canis, *Eun.* 4. 7, 33. *Phor.* 3. 2, 10 | 4. 25
cantabat, *Heaut.* 2. 3, 19
cantaram,

cantaram, *And.* 4. 5, 30
cantent. *Adel.* 5. 7, 7
cantilenam, *Phor.* 3. 2, 10
cape, *Eun.* 3. 5, 47 | 4. 6, 29. *Heaut.* 4. 7, 3. *Pherm.* 1. 2, 102 | 5. 7, 57
capere, *And.* 5. 2, 29. *Eun.* 1. 1, 53 | 3. 5, 66. *Phor.* 5. 4, 9
caperem, *Phor.* 2. 2, 23
caperes, *Eun.* 3. 5, 25
caperet, *Hec.* 4. 2, 4
capi, *Hec.* 1. 1, 16
capiam, *Eun.* 5, 2, 28. *Phor.* 1. 3, 15
capias, *Eun.* 2. 3, 76 79
capiebat, *Phor.* 5. 3, 7
capient, *Heaut.* 2. 3, 13
capiet, *Eun.* 2. 3, 74 | 5. 4, 3
capillo, *Eun.* 4. 3, 4
capillum, *Eun.* 5. 2, 21
capillus, *Phor.* 1. 2, 56
capillus paſſus, *Heaut.* 2. 3, 49
capio, *Eun.* 5. 6, 1. *Heaut.* 5. 2, 6. *Adel.* 5. 4, 22
capit, *And.* 4. 3, 4. *Eun.* 3. 1, 58. *Hec.* 3. 2, 9
capit exemplum, *And.* 4, 1, 27
capitalia *Adel.* 4. 7, 5
capite, *Heaut.* 5. 4, 12. *Adel.* 3. 2, 18
capiti, *Hec.* 3. 1, 54. *Phor.* 3. 2, 6
capitis, *And.* 4. 1, 53. *Phor.* 4. 3, 26
capitulum lepidiſſimum. *Eun.* 3. 3, 21
capiundos, *And.* 4. 2, 13
capiundus, *Phor.* 5. 6, 51
caprificus, *Adel.* 4. 2, 38
captum, *Heaut.* 3. 3, 47
captant, *Phor.* 5. 5, 29
capter, *And.* 1. 1, 143
captent, *And.* 2, 4, 1. *Hec.* 1. 1, 16
captum, *Eun.* 1. 1, 29. *Adel. Per.* 4
captus eſt, *And.* 1. 1, 55. *Adel.* 3. 4, 34
caput, *Eun.* 4. 7, 33 | 5. 8, 4. *Heaut.* 2. 3, 44 | 4. 5, 14. *Adel.* 2. 2, 37 | 2. 3, 8 | 4. 2, 29 | 4. 9, 9
caput huic rei, *And.* 2. 6, 27
caput ridiculum, *And.* 2. 2, 34
cara, *Phor.* 2. 1, 20
caram, *And.* 1. 5, 38
cara ſt, *And.* 4. 5, 8
caræ, *Adel.* 1. 2, 49
carbo, *Adel.* 5. 3, 63
carcer, *Phor.* 2, 2, 26
caream, *Eun.* 1. 2, 46 | 2. 1, 17
careat, *Hec.* 4. 4, 41
careo, *Heaut.* 2. 3, 16
carendum, *Heaut.* 2. 4, 20
carens, *Heaut.* 1. 1, 85
Caria, *Heaut* 3. 3, 47
cariorem, *Eun.* 1. 2, 121
cariſſimum, *Eun.* 5. 4, 5
carius, *Adel.* 1. 1, 14. *Eun.* 2. 1, 5
carpam, *Adel* 4. 2, 57
carnufex, *And.* 1. 2, 12 | 4. 1, 27 | 5. 2. 11. *Eun.* 4. 4, 3. *Adel.* 3. 3, 9 | 5. 2, 2
carum, *Adel.* 1. 1, 24
caſam, *Phor.* 5. 2, 3
catus, *And.* 5. 2, 14
caudex, *Heaut.* 5. 1, 4
cave, *And.* 1. 2, 34 | 1. 5, 65 | 4. 5, 14 21 | 2. 3, 29. *Eun.* 4. 6, 12 29. *Heaut.* 1. 2, 12 | 2. 3, 61 | 4. 6, 23 | 5. 4, 8 9. *Adel.* 2. 1, 16 | 3. 4, 12. *Phor.* 2. 2, 51 | 5. 1, 37 | 5. 8, 4
cavebo, *Adel.* 4. 2, 12 | 4. 5, 77
cavendum, *Eun.* 5, 2, 44
caveo, *Heaut.* 4. 4, 8
cavere, *Eun.* 4. 6, 23
caves, *Heaut.* 2. 2, 6 | 5. 3, 1 | 5. 1, 59. *Adel.* 2. 1, 19
cavit, *And.* 2. 6, 13. *Eun.* 4. 2, 12
cauſa, *And.* 1. 1, 84 88 123 131 | 2. 3, 18 | 4. 1, 19 | 4, 5, 33 | 5. 1, 18 | 5. 4, 1 42. *Eun.* 1. 2, 122 | 3. 2, 28 | 3. 5, 27 | 4. 1, 9 | 5. 2, 39 | 5. 9, 40. *Heaut. prol.* 41 | 1. 1, 35 | 1. 2, 77 | 2. 3, 48 95 | 3. 2, 36 | 4. 1, 36 | 4. 3, 8 | 4. 6, 22 | 5. 2, 36 | 5. 4, 13 | 5. 5, 23. *Adel.* 4. 1, 7. *Phor.* 1. 1, 6 | 2. 2, 57 59 | 3. 1, 8 | 3. 3, 11 | 4. 1, 1 | 4. 4, 14 | 5. 7, 7 35. *Hec. prol.* 28 55 | 1. 2, 5 30 115 | 2. 1, 36 38 | 2. 2, 13 17 | 3. 1. 3, 19 51 | 3. 2, 7 13 | 4. 1, 4, 2, 11 1773 | 4. 4, 3 71 | 5. 3, 31
cauſæ, *And.* 1. 1, 111 | 1. 2, 65. *Adel.* 4. 1, 15. *Phor.* 5. 6, 35. *Hec.* 3. 4, 12
cauſam, *And.* 1, 5, 23. *Eun.* 3. 3, 6 | 5. 6, 30. *Heaut.* 4. 1, 11. *Adel.* 2. 1, 40 41 | 4. 5, 42. *Phor.* 1. 4, 49 | 1. 5, 4 36 42 48 62 | 5. 5, 8. *Hec. prol.* 55 | 1. 2, 111 | 3. 3, 22 | 3. 5, 2 | 4. 1, 23 | 4. 4, 55 58
cauſam juſtam, *Heaut prol.* 41
cauſas *Eun.* 1. 2, 58. *Hec.* 4. 2, 2
cautio eſt, *And.* 2. 3, 26. *Adel.* 3. 3, 67
cautim, *Heaut.* 4. 8, 30
cautius, *Hec.* 5. 1, 12
cautus, *Phor.* 4. 5. 3
ceciderit, *Adel.* 1. 1, 12
cecinit, *Phor.* 4. 4, 27
cedimus *Heaut.* 2. 3, 1
cedo, *And.* 1. 1, 123 | 2. 3, 9 15 | 4. 2, 22 | 4. 4, 19. 4. 5, 24. *Eun.* 1. 2, 82 | 4. 7, 6 | 5. 5, 8. *Heaut.* 2. 3, 91 92 | 3. 1, 84 | 3. 3, 36 | 4. 1, 49 | 4. 7, 4 | 4. 8, 5. *Adel.* 1. 2, 46 | 3. 4, 38 | 4. 5, 54. *Phor.* 1. 4, 20 | 2. 1, 7 15 | 2. 2, 51 | 3. 3, 17 | 4. 3, 11 37 | 5. 6, 17 | 5. 7, 42 43 57. *Hec.* 3. 5, 8 | 4, 4. 76 86 | 5. 1, 27
celabat, *Adel. Per.* 5
celabitur, *Heaut.* 4. 3, 10
celare, 4. 1, 15 61. *Phor.* 5. 7, 66
celaret, *Heaut. Per.* 9. *Hec.* 3. 3, 24
celari, *Eun.* 3, 3. *Phor.* 1. 4, 4. *Hec.* 3. 3, 14
celas, *Hec.* 3. 1, 40
celaſſe, *Hec.* 4. 4, 35
celat. *Hec. Per.* 8
celata, *Heaut.* 4. 3, 20
celatos, *Hec.* 4. 4, 23
celatum, *And.* 1. 1, 105
celavi, *And.* 3. 4, 6
celem, *Heaut.* 3. 1, 5. *Hec.* 3. 4, 31
celere, *Phor.* 1. 4. 1
celet, *Heaut.* 4. 3, 27. *Adel* 1. 1, 29
celetur. *Phor.* 5. 4, 6
celerum. *Phor.* 4. 4, 13
cellam, *Adel.* 4. 2, 13
cellulam, *Eun.* 2. 3, 17
cenam. *And.* 3. 6, 22. *Eun.* 2. 2, 6 28 | 3. 5, 32. *Heaut.* 1. 1, 74 118 | 1. 2, 8 | 3. 1, 46. *Phor.* 5. 8, 64
cenant, *Eun.* 5, 4, 14

censavit, *And.* 1. 1, 62
censeas, *Heaut.* 3. 3, 9 | 5. 3, 20
censen', *And.* 1. 5, 21. *Eun.* 2. 1, 11. *Adel.* 4. 2, 40. *Phor.* 5. 6, 35. *Heaut.* 3. 3, 40. *Hec.* 4. 4. 40
censent, *Heaut.* 2. 1, 2
censeo, *Eun.* 2. 1, 8 42. *Heaut.* 3. 3, 27 | 5. 5, 11. *Adel.* 2. 1. 39 | 5. 3, 55 | 5. 8. 5. *Phor.* 1. 2, 52 | 2. 2, 8 | 2. 3, 17
censes, *And.* 3. 2, 25 | 3. 3, 13 46 | 4. 4, 55 | 4. 5, 22 | 5. 2, 12. *Eun.* 4. 5, 52. *Heaut.* 3. 1, 53 | 4. 3, 38. *Adel.* 4. 3, 10 | 4. 5, 22. *Phor.* 2. 1, 13, *Hec.* 4. 1, 13 32 | 4. 4, 53.
censuit, *Phor.* 5. 2, 11
centies, *Heaut.* 5. 1, 8
centurio, *Eun.* 4. 7, 6
ceperat. *Eun.* 3. 1, 14
cepêre, *Heaut.* 3. 1, 94
ceperit, *And.* 1. 3, 8
cepi, *Heaut.* 5. 2, 11 | 3. 4, 19
cepisti, *Phor.* 1. 2, 23
cepimus, *Heaut.* 2. 3, 25 | 4. 1, 22
cepisse, *Hecyr.* 1. 2, 14 | 2. 2, 22
cepit, *And.* 1. 2, 21. *Eun.* 3. 1, 34
cerebro, *Adel.* 3. 2, 19
cerebrum, *Adel.* 4. 2, 32 | 5. 2, 7
Cerere. *Eun.* 4. 5, 6
cerneres, *And.* 1. 1, 108
cerno, *Adel.* 3. 3, 85
certa, *Eun.* 1. 1, 17, *Hec.* 5. 4. 1
certa consilia, *And.* 2. 3, 16
certa res, *And.* 2. 2, 31
certasset. *Phor. prol.* 20
certationem, *Adle.* 2. 2, 4
certi, *Hec.* 4. 5, 84
certiorem, *Phor.* 4. 3, 69
certo, *And.* 3. 2, 23 | 5. 4 27. *Eun.* 1. 2, 119 | 5. 1. 9 | 5. 2, 50. *Heaut.* 1. 1, 17 | 4. 1, 19. *Adel.* 2. 3, 3 | 3. 4, 32 | 4. 5, 14 70. *Phor.* 5. 3, 10 | 5. 7, 6. *Hec.* 2. 1, 7 | 3. 1, 44 | 4. 2, 10 | 4. 4, 34
certum. *And.* 1. 3, 4 | 2. 1, 11. *Eun* 1. 2, 31 108 | 2. 2, 38 87 97 | 5. 3, 12. *Heaut.* 3. 1, 57. *Adel.* 3. 2, 31 | 4. 6, 6. *Phor.* 1. 2, 98 | 3. 3, 18. *Hec.* 2. 2, 30 | 3. 3, 42 | 4. 2, 7
cervices eversas, *Heaut.* 2. 3, 1 31
cessant. *Heaut.* 1. 2, 1.
cessate, *Heaut.* 5. 1, 10
cessas, *And.* 1. 2, 6 | 5. 6, 15. *Eun.* 4. 6, 16. *Adel.* 1. 1, 4 | 4. 5, 69 | 5. 2, 18. *Phor.* 1. 5, 22 | 3. 3, 31 | 5. 6, 42. *Hec.* 3. 3, 25 | 3. 4, 22 | 5. 3, 16
cessassem, *Eun.* 4. 4, 5
cessat, *Adel.* 4. 2, 48. *Heaut.* 5. 1, 9
cessatum, *Adel.* 4. 4, 22
cessavisti, *Hec.* 4. 1, 29
cessavit *Phor.* 2. 3, 30 | 3. 1, 11
cesses, *Adel.* 1. 1, 17
cesso, *And.* 5. 2, 4. *Eun.* 2. 2, 34. *Heaut.* 3. 1, 1 | 4. 5. 9. *Adel.* 3. 2, 22 | 42, 47 | 4. 5, 78. *Phor.* 5. 6, 4. *Hec.* 3. 1, 44
cetarii, *Eun.* 2. 2, 26
cetera, *And.* 1. 1, 31. *Eun.* 1. 2, 32. *Phor.* 1. 3, 14 | 5. 1, 38. *Hec.* 4. 2, 28
ceteras, *And.* 1. 1, 94 95
ceteris, *Hec.* 2. 1, 33
ceteros, *Adel.* 3. 3, 22. *Eun.* 3. 2, 28
ceterum, *Eun.* 1. 2, 7 | 3. 1, 61. *Heaut.* 4. 5, 19. *Adel.* 2. 1, 13 | 5. 3, 54. *Phor.* 1, 2. 91
Chærea, *Eun.* 2. 3, 47 | 3. 5, 10 | 4. 4, 29 | 5. 1, 7 8 | 5. 2, 25 32 41 54 62 | 5. 4, 1 | 5. 5. 14 | 5. 8, 56
Chæream, *Eun.* 3. 4, 2 | 4. 4, 45
Charine, *And.* 2. 1, 5 25 | 2. 2, 8 | 4. 1, 18 | 5. 6, 10
Charini, *Heaut.* 4. 4, 10
Charinum, *And.* 2. 1, 18 |
Chreme, *And.* 3. 3, 6 8 29, 4. 5, 44 | 5. 2, 27 | 5. 3. 24 | 5. 4, 3 28 43. *Eun.* 4 6, 12. *Heaut.* 1. 1, 23 42 65 | 3. 1, 27 89 | 3. 2, 7 45 | 3. 3, 24 31 | 4. 1, 31 | 4. 5, 39 47 | 4. 8, 19 22 | 5. 1, 21 | 5. 5, 5 8. *Phor.* 4. 1, 11 | 4. 5, 8 | 5. 7 23 67 91
Chremem, *Andr* 3. 2, 9. 4 *Eun.* 4. 4, 56. | 5. 2, 70 *Phor.* 1. 2, 13 | 5. 6, 25
Chremes, *And. per.* 10 | 1. 1 117 | 1. 5, 6 | 2. 3, 2. 17 34 44 | 5. 2, 5 13 | 5. 3, 31 | 5. 4, 14 47 | 5. 6, 6, 12. *Eun.* 3. 2, 48 | 3. 3, 25 29 | 4. 1, 3 | 4. 5, 3 46. *Heaut.* 1. 1, 96 | 4. 1, 18 | 4. 8, 3 | 5. 12, 10 | 5. 5, 18. *Phor. per.* 3 6 | 5. 8. 3 14
Chremetem, *And.* 2. 2, 24 | 3 1, 14 | 3. 3, 11
Chremeti, *Phor.* 5. 8, 37
Chremetis, *And. Per.* 5 | 1, 5, 12. *Phor. Per.* 1
Chremis, *And.* 2. 2, 31
Chrysidem, *And.* 1. 1, 58 80 | 4. 6. 1
Chrysidis, *Aud.* 1. 1, 97 | 1 3, 18 | 1. 5, 48 | 4. 6, 6, 5. 4, 27
Chrysis, *And.* 1. 1, 78 | 4. | 6, 8
cibi, *Eun.* 5. 4, 16
cibum, *Eun.* 2. 3, 22 74 79 3. 2, 38. *Heaut.* 5. 2, 25
cibus, *Eun.* 2. 2. 34
cicatrices, *Eun.* 3. 2. 29
Ciliciam, *Phor.* 1. 2, 16
circuitione, *And.* 1. 2, 31
circum, *Eun.* 3. 5, 33. *Heaut.* 2. 3, 49
circumcursa. *Heaut.* 3. 2, 2
circumiri, *Phor.* 4. 3, 6
circumspectat, *Eun.* 2. 2, 60
circumspecto, *Eun.* 3. 5, 54
circumsperti, *Adel.* 4. 5, 55
circumspicio, *And.* 2. 2, 20
circumvallant, *Adel.* 3. 2, 4
circumventum, *Hec. prol.* 54
cistellam, *Eun.* 4. 6, 14
citharistriam, *Adel. Per.* 12 *Phor.* 1. 2, 32 94
citius, *Eun.* 3. 5, 23. *Hec.* 3. 1, 8 | 3. 5, 3
cito. *And.* 1. 5, 20 | 2. 3, 8 | 3. 1, 16 | 5. 4, 26, *Eun.* 1. 2, 98 | 3. 3, 32. *Heaut.* 2. 3, 134 | 5. 2, 42. *Adel.* 3. 3, 89 | 5. 9, 24. *Hec.* 5. 2, 15
civem, *And.* 1. 3, 16 | 4. 5, 1 | 5. 1, 14 | 5. 2, 18 | 5. 1, 21. *Eun.* 1. 2, 30. 4. 7, 25. | 5. 2, 19 | 5. 8, 6. *Adel. Per.* 8 | 5. 7. 7 *Phor.* 1. 2, 64
cives, *Phor.* 2. 1, 14

civis. *And.* 5. 3, 4. *Eun.* Per. 3 11 | 5. 2, 51. *Phor.* 2. 2, 68
civitate, *Adel.* 4. 5, 51
civum. *And.* 5. 3, 8. *Adel.* 3. 3, 87
clama. *Phor.* 4. 3, 59
clamabant. *Adel.* 1. 2, 11
clamantem. *Adel.* 1. 1, 17
clamare. *Adel.* 3. 3, 53
clamas. *Adel.* 4. 7, 9
clamat. *And.* 3, 2, 11. *Adel.* 5. 3, 5
clamem. *Adel.* 5. 3, 3
clamitans. *And.* 1. 1, 117. *Adel.* 2. 5, 35
clamitas. *And.* 4. 5. 28
clamitent. *And.* 4. 6, 19
clamo. *Adel.* 3, 3, 26
clamor. *Hec. Prol.* 35
clamorem. *Hec.* 3. 1, 27 | 3. 3, 52
clamore ſummo. *Heaut. prol.* 40
clanculum. *Eun.* 2. 3, 17 | 3. 1. 21 | 3. 5. 40 45. *Heaut.* 3. 2, 63. *Adel.* 1. 1, 27. *Phor.* 5. 6, 33
clara. *Hec.* 5, 4, 1
clarè. *And.* 4, 5, 15. *Hec.* 2. 2, 11
claudier. *And.* 3. 3, 41. *Eun.* 1. 2, 84
clemens. *And.* 1, 1, 9. *Adel.* 5. 4. 10
clementi. *Hec.* 3. 5, 22
clementia. *Adel.* 5. 4, 7
cliens. *Adel.* 4. 1. 13
clientelam. *Eun.* 5. 9, 9
Clinia. *Heaut. Per.* 6 12 | 1. 1, 53 | 1. 2, 113 | 2. 1, 5 | 2. 3, 2 23 38 52 68 119 | 3. 1, 22 | 3. 2, 14 | 4. 3, 10 17 | 4. 5, 20 | 5. 1, 94
Cliniæ. *Heaut.* 3. 2, 4 | 5, 1. 11 26
Cliniam. *Andr.* 1. 1, 59. *Heaut. Per.* 1 | 4. 6, 17
Clitipho. *Heaut. Per.* 9 12 | 1. 2, 35 | 2. 2, 3 32 80 94 112 | 3. 3, 14 18 | 4. 4. 5, | 4. 7, 1 | 5. 3, 31 | 5. 2, 7 14 | 5. 4, 14 | 5. 5, 13
Clitiphonis. *Heaut. Per.* 11 | 4. 3, 19 25 | 4. 5, 19 | 4. 8 11
Clitiphontem. *Heaut. Per.* 5
clivos. *Adel.* 4. 2, 36
coacta. *And.* 1, 1, 45
coacti. *And.* 4. 1, 9
coactum. *And.* 1. 5, 40. *Phor.* 1. 4, 37
coactus. *And.* 4. 1, 24 | 5. 5, 41. *Adel.* 1. 1, 44
coegi. *Heaut.* 1. 1, 94
coegit. *Phor.* 1. 5, 68
cœlum. *Heaut.* 4. 3, 41. *Adel.* 5. 3. 4
coemiſſe. *Adel.* 2. 2, 17
cœna. *Phor.* 2. 1, 28
cœnam. *Eun.* 2. 2, 35
cœnæ. *Heaut.* 1. 2, 36
cœperam. *Heaut.* 5. 5, 9
cœperas. *Phor.* 5. 3, 31
cœperis. *Eun.* 4. 7, 30
cœpi. *And.* 5. 1, 2. *Eun.* 3. 5. 20, 38 | 4. 2, 1. *Heaut.* 1. 1, 47 76 | 2. 3, 32 86 | 4. 5, 39. *Adel.* 4. 1, 6 *Phor.* 1. 1, 25 | 5. 6, 28. *Hec. Prol.* 18 33 | 1. 2, 119 | 5. 3, 29
cœpit. *Eun.* 1, 2, 36 | 2, 2, 30 | 5. 5, 3. *Heaut.* 1. 1, 45 | 3. 1, 38. *Adel.* 3. 3, 53. *Phor.* 1. 2, 32 61. *Hec.* 1. 2, 104
cœptas. *Eun.* 5. 8, 1
cœptat. *Phor.* 4. 3, 21
cætera. *Adel.* 2. 4, 21
cæterum. *Hec.* 4. 3, 31
cogam. *Phor.* 5, 6, 50. *Hec.* 2. 2, 1. *Adel.* 5. 3, 65
cogere *And.* 3. 2, 50 | 4. 30. *Hec.* 2. 2. 26
coges. *Adel.* 2. 1, 39
cogis. *Hec.* 4. 5, 52
cogit. *Adel.* 3. 4, 44. *Hec.* 4, 1. 56
cogita. *Eun,* 1. 1, 11 | 5. 9, 43. *Heaut.* 4. 1, 25
cogitabam. *And.* 1, 1, 83
cogitandi. *And.* 1. 2, 11
cogitandum. *Phor.* 1. 5, 10
cogitaras *Eun.* 3. 1, 6
cogitare. *Eunuch.* 4. 2, 3 & *Heaut. prol.* 14 | 1. 1, 76 | *Adel.* 3. 5, 32
cogitas. *And.* 5. 1, 7. *Eun.* 1. 1, 19 | 4. 7, 2 | 5. 2, 58. *Heaut.* 2. 2, 10 | 3. 1, 60 | 3. 3, 46
cogitat. *Heaut.* 4. 1, 28. *And.* 5. 3, 6. *Adel.* 1. 1, 5 7
cogitata. *Phor.* 2. 1, 53
cogitato. *Eun.* 4. 6, 21
cogites. *And.* 5. 1, 8. *Eun.* 1. 2, 114. *Adel.* 3. 4, 55 | 5. 3, 22
cogitet. *Eun. prol.* 14. *Phor. prol.* 12 | 1. 5, 13
cogito. *And.* 2. 2, 21. *Eun.* 3. 3, 1. *Adel.* 1. 1, 10 | 2, 2, 52. | 4, 2, 30. *Phor.* 4. 5, 15
cognata. *Phor.* 1, 2, 80 | 1. 5, 65 | 2, 2, 50 51 62. 5. 1, 28
cognatam, *Phor.* 2, 2, 6 | 5. 3. 18, 20
cognatas. *Hec.* 4. 2, 16
cognato. *Adel.* 3. 2, 52
cognatorum. *And.* 1. 1, 44
cognatos. *Heaut.* 1. 2, 19
cognatum. *Eunuch.* 1. 2, 68 | 2. 3, 34. *Phor.* 1. 2, 77 | 2. 2, 5 1934
cognatus. *And.* 5. 4, 24. *Adel.* 3. 4, 48 | 4. 5, 39 | 5. 8, 24. *Phor.* 1. 2, 48 | 2. 2, 44 | 3. 2, 11. *Hec.* 1. 2, 69.
cognita. *Heaut.* 4. 3, 4
cognitæ. *Hec. prol.* 20
cognitio. *Hec.* 5. 3, 33
cognitione. *Eun.* 5. 3, 12
cognoris. *And.* 4. 1, 28. *Heaut.* 5. 1, 15. *Phor.* 1. 5, 35
cognorit *Eun.* 5. 4. 11
cognoſcas. *Eun.* 2. 3, 20 | 2. 3, 16
cognoſce. *Eun.* 4. 6, 29. *Hec.* 5. 3. 13
cognoſcendi. *Heaut.* 2. 1, 6
cognoſcendo. *Eun.* 5. 2, 54
cognoſcere. *Andr. Per.* 7. *Eun. prol.* 42
cognoſceret. *Eun.* 5. 2, 8
cognoſces *And.* 1. 1, 23. *Hec.* 3. 1, 11
cognoſci. *Hec. prol.* 3
cognoſcite. *And. prol.* 24
cognoſcitne. *Eun.* 5. 3. 6
cognoſco. *Eun.* 5, 9. 36. *Phor.* 5. 1, 10
cognoſti. *And.* 3. 4, 7
cognoſtis. *Hec. prol.* 8
cognoverint *Hec.* 4, 2. 25
cognoverit *Hec.* 1. 2, 80
cognovi. *Eun.* 1. 2, 47. *Heaut.* 4. 4, 44. *Hec.* 3. 3, 13
cognovit. *Hec.* 1. 2, 87 | 5. 3, 32
cogo. *Eun.* 2. 3, 98
cogunt. *Adel.* 4. 5, 18
coguntur. *Heaut.* 4. 2, 2
cohæreat. *Adel.* 2. 1, 17
cohærent. *And.* 2. 2, 24
cohibes *Heaut.* 5. 1, 46
coimus. *Eun.* 3. 4, 1

coitio,

colitio. *Phor.* 2. 1, 32
colacem. *Eun. Prol.* 25
colam. *Hec.* 3. 4, 33
colaphis. *Adel.* 2. 2, 37
colaphos. *Adel.* 2. 1, 46
colax. *Eun. Prol.* 30. *bis*
colendum *Phor.* 2. 2, 18
colere *Adel.* 5. 8, 4
colet. *Heaut.* 1. 1, 84
collaudavi *Eun.* 5. 9, 60
collaudavit *Adel.* 3, 3, 14
collaudem. *Eun.* 5. 9, 16
colligavit *Eun.* 5. 5, 13 14
collibuit. *Eun* 5. 9, 26
collocarunt. *V. conlocarunt.*
colloquar. *Andr.* 5. 6, 10. *Phor.* 5. 1, 12
colloquetur. *V. conloquetur.*
colloqui. *Eun.* 3. 3, 2 14. *V. conloqui.*
colligat. 5. 3, 62
collocarunt. *Eun* 3. 5, 44
collocatam filiam. *Phor.* 5. 1, 3 2
colloquar. *Adel.* 3. 3, 92
collocetur. *Heaut.* 4. 3, 11 17
color. *And.* 5. 3, 7. *Eun.* 2. 2, 11 | 2. 3, 25
colore. *Eun.* 4. 4, 22
coluit *Adel.* 3. 2, 53
columen *Phor.* 1. 5, 57
colunt. *Heaut.* 2. 4, 9
comedendum. *Eun.* 5. 9, 57
comedent *Heaut.* 2. 3, 14
comedia'ſt. *Adel. prol* 6
comi. *Hec.* 5. 3, 39
comite. *Hec.* 5. 3, 25
comiter. *Phor.* 3. 3, 4
comites, *Eun.* 2. 3, 52
comitibus. *Heaut,* 3. 1, 16
comitum, *Hec prol.* 53.
commeare. *Heaut.* 3. 1, 35
commeat *Hec.* 1. 2, 100
commemineram. *Eun.* 3, 5, 16
commemini. *Phor.* 3. 2, 38
commemorabo *Phor.* 4. 5, 3
commemorem. *Eun.* 5. 9, 14 *Phor.* 5. 8, 42
commemoratio. *And.* 1. 1, 16
commendam. *Adel.* 4. 2, 12
commendavi. *Phor.* 1. 5, 58
commendavit. *Adel.* 3. 4, 11. *Eun.* 5. 9, 9
commendo. *Eun.* 5. 2, 47. *Phor.* 1. 4, 41
commenta. *Adel.* 4. 5, 32
commentum. *And.* 1. 3, 20
commerita. *Hec.* 3, 5, 36
commerui. *And.* 1. 1, 112. *Hec.* 4, 2, 4
commeruiſſe, *Phor.* 1. 4, 29
commeruit. *Hec.* 4. 4, 9
commigrarunt. *Adel.* 4. 5, 15
commigravit *And.* 1. 1, 43
comminiſcar *Heaut.* 4. 2, 7
comminiſcere. *Heaut.* 4. 6, 8
comminiſcentur. *Hec.* 3. 1, 53
commiſiſſe. 3. 5, 3
commiſiſti *Eun.* 5. 1, 16
commiſſatorem. *Adel.* 5. 2, 8
commiſſarum. *Eun.* 8. 1, 51
commiſereſceret. *Hec* 1. 2, 54
commiſi. *Heaut.* 5. 2, 13
commiſiſſem *Eun.* 4. 3, 24
commiſit. *Hec Prol.* 53
commiſſum *Eun* 5. 2, 63
commiſſurum *And.* 1. 5, 6
commitigari. *Eun.* 5 8, 4
committam *Hec.* 1. 2, 34
committas *And.* 1. 4, 3
commiterent. *Hec.* 2. 1, 15
committet. *Heaut.* 4. 3, 36. *Adel* 2. 1, 5
committo *Eun.* 5. 2, 47
commoda. *And.* 4. 1, 4. *Eun.* 5. 9, 3. *Heaut.* 3. 2, 10. *Adel.* 5. 4, 17. *Hec.* 5. 3, 42
commodas. *Hec.* 5. 3, 19
commode. *Andr.* 3. 1, 17. *Heaut. Prol.* 14 | 1. 1, 100 | 4. 3, 7. *Hec.* 1. 2, 20 32
commodem, *Hec.* 5. 1, 34
commodi. *And.* 3. 3, 15. *Eun.* 3, 5, 25 | 5. 5, 1
commodiorem *And.* 5. 2, 7
commodis *Eunuch.* 2. 3, 78. *Heaut. prol.* 50. *Hec. prol.* 51 | 3. 5, 45
commoditate. *Adel.* 4. 5, 76
commoditates. *And.* 3. 3, 37
commoditatibus *Phor.* 5. 6, 1
commodius. *Heaut* 3, 2, 48. *Phor.* 4. 2, 13 | 5. 3, 31
commodo *Heaut.* 2. 4, 17. *Adel* 2, 3, 9
commodum. *And* 2. 3, 24 | 3. 3, 41. *Eun.* 2. 3, 49 | 3. 2, 29. *Heaut.* 1. 1, 109 2. 4, 17. *Adel.* 1. 2, 38 | 5. 2, 8. *Phor.* 1. 2, 81 | 4. 3, 19 | 5. 9, 37. *Hec.* 3. 5, 31 | 4. 2, 9
commoneat. *And.* 1, 5, 45
commonent. *And.* 6, 17
commorabare. *Phor.* 4. 1, 7
commôrat. *Phor.* 1. 2, 51
commorientes *Adel. prol.* 7
commotus. *And.* 5. 4, 35 *Eun.* 3. 5, 19. *Phor.* 1. 4, 6
commoveat. *And.* 1. 5, 45
commovebo. *Heaut.* 4. 4, 8
commovetur. *And.* 1. 1, 67
commovi. *And.* 2. 6, 25
commune. *Andr.* 3. 3, 16. *Adel.* 5. 8, 30
communi. *Heaut.* 5. 1, 39
communia. *Adel.* 5. 3, 18. *Phor.* 1. 5, 15. *Hec.* 1. 2, 42
communicatum. *Andr.* 1. 5, 4
communis. *Adel.* 2. 1, 34 | 5. 3, 7
commutabitis. *Phor.* 4. 3, 33
commutaturum. *And.* 2. 4, 7
commuto. *Eun.* 5. 6, 3
com d am. *Heaut. prol.* 4. *Phor. prol.* 25
comœdias. *And. prol.* 26
comœdiis. *Hec.* 5. 4, 26
comparandus. *Eun.* 4. 4, 14
compararem. *Heaut.* 2. 4, 17
comparatam. *Heaut.* 3. 1, 97. *Adel.* 2. 2, 4
comparatum. *Phor.* 1. 1, 7
comparem. *Eun.* 1. 1, 2
comparent. *And.* 4. 1, 4
comparet. *Eunuch.* 2. 3, 63. *Heaut.* 4. 5, 30 | 4. 8, 14
comparſit. *Phor.* 1. 1, 10
compedes. *Phor.* 1. 5, 19
compererit. *Hec.* 5. 2, 13
comperiar. *And.* 5. 3, 31
comperiebam. *And.* 1. 1, 63
comperi *Eun.* 5. 1, 9. *Heaut.* 2. 1, 69. *Phor.* 5. 3, 18. *Hec.* 5. 1, 37
comperiſſe. *And.* 1. 1, 118
comperit. *And. Per.* 5
complacita'ſt. *And.* 4. 1, 22
complacitam. *Heaut.* 4. 5 25
complectitur. *And.* 1. 1, 106
complures. *Adel.* 2. 2, 22
compluria. *Phor.* 4. 3. 6
compluris. *Heaut.* 1. 1, 13 *Phor.* 3. 2, 35. *Hec.* 1, 2 110
compluſculos. *Hec.* 1. 2, 101
componantur. *Phor.* 4. 3, 17
compone. *Hecyr.* 4. 3, 5
componi *Hec.* 2, 3, 29
compos. *Adel.* 3. 2, 12
compoſito. *Phor.* 5. 1, 29
compoſitum. *Eun.* 5. 4 13
compotrix. *And.* 1. 5
comprecare. *Adel.* 4. 5, 65 70
comprehendere. *Eun.* 5. 6, 24
comprehendi *Eun.* 5. 1, 20
compreſſa, *Hec.* 4. 1, 57
compreſſam. *Hec.* 5. 3, 34
compreſſi. *Phor.* 5. 6, 28

compressisse. *Hec.* 5. 3, 30
compressit. *Phor.* 5. 8, 29
compressu. *Adel.* 3. 4, 29
comprimito. *Heaut.* 3. 3, 29
comprobes. *And.* 5. 1. 5
compulit. *Heaut. Per.* 2
conabor. *Pher.* 1. 2, 2
conari. *And.* 1. 2, 26 | 1. 5, 35 | 4. 1, 25
conatu. *Heaut.* 4. 1, 8
concaluit. *Heaut.* 2. 3, 108
concedam. *Eunuch.* 1. 2, 126. *Adel.* 4. 4, 26. *Phor.* 5. 6, 52. *Hec.* 2. 2, 3
concedas. *Eunuch.* 1. 2, 102. *Heaut.* 3. 3, 11
concedat. *Hec.* 3. 5, 28
concede. *And.* 4. 5, 12. *Eun.* 4. 4, 38 | 5. 8, 38. *Heaut.* 3. 1, 90. *Phor.* 5. 1, 14
concedens. *Hec.* 2. 1, 27
concedes. *Phor.* 5. 3, 22
concedo. *Hec.* 2. 2, 16. *Phor.* 4. 4, 19
concedere. *Hec.* 4. 2, 21
concederet. *Eun. Per.* 6
concertasse. *Adel.* 2. 2, 3
concessero. *Heaut.* 1. 1, 122
concessisset *Adel.* 2. 2, 9
concessuram. *Hec.* 4. 4. 7 57
conciverit. *Hec.* 3. 1, 33
concivi. *Heaut.* 5. 2, 17
conciliate. *Eun.* 4. 4, 2
conciliem. *Heaut.* 5. 1, 2
conclamatum. *Eun.* 2. 3, 54
conclave. *Heaut.* 5. 1, 29
conclavi. *Eun.* 3. 5, 35
concludam. 4. 2, 13
concludar. *And.* 2. 3, 12
concludit. *Hec.* 4. 4, 80
conclusam. *Phor.* 5. 1, 17
conclusissem, *Eun.* 4. 3, 24
concordabis *Phor.* 2. 2, 86
concordes *Hec.* 4. 3, 11
conclusit. *Eun.* 5. 9, 17
concrepuit. *Andr.* 4. 1, 58. *Phor.* 5. 1, 12. *Hec.* 4. 1, 6.
concubuisse. *Hec.* 3. 3, 33
concurrunt. *Eunuch.* 2. 2, 25. *Heaut.* 2. 2, 3. *Adel.* 4. 4, 18
concutit. *Eun.* 3. 5, 41
condecorandi. *Hec. prol.* 45
conditio. *Hec.* 2. 1, 44
conditionem. *And.* 1. 1, 52 *Heaut.* 2. 3, 85. *Phor.* 4. 1, 13
condonabitur. *Eun. prol.* 17
condonamus. *Phorm.* 5. 7, 54
conductam. *Adel.* 2. 2, 17
conduplicaverit. *Phor.* 3. 2, 31
conêre. *And.* 4. 2, 20
confeci. *Eun.* 5. 4, 6. *Phor.* 1. 1, 4
confeciſtis. *Phor.* 1. 5, 28
confecit. *And.* 4. 1, 26. *Phor.* 1. 2, 24
confecturos. *Adel.* 4. 5, 59.
confectus. *And.* 2. 1, 4
conferas. *Eun.* 2. 2, 95 | 3. 1. 59
conferant *Adel.* 3. 2, 1
conferendam. *Adel.* 1. 2, 14
conferentur. *Eun.* 4 6, 4
conferunt. *Heaut.* 2. 4, 10 | 3. 1, 64
conficere. *Phor.* 5. 5, 11
conficerem. *Phor.* 1. 1, 4
conficerentur. *Heaut.* 5. 1, 22
conficiam. *Heaut.* 4. 5, 55
conficiat. *Phor.* 5. 2, 5
conficienda. *Phor.* 5. 5, 3
confícies. *Audr.* 4. 1, 50. *Heaut.* 5. 2, 45 | 5. 3, 1
confictæ lacrumæ. *And.* 3. 3, 26
confidam. *Adel.* 5. 3, 40
confidens. *And.* 5. 2, 14. *Phor.* 1. 2, 73
confidenter. *Heaut.* 5. 3, 6
confidentiam. *And.* 5. 3, 5
confido. *Heaut.* 1. 1, 108
confingam *Phor.* 1. 2, 81
confingis. *Hec.* 4. 4, 71
confitcamini *Heaut.* 2. 3, 97
confitentia. *Eun.* 5. 1, 23
confitere. *Heaut.* 5. 3. 13
confitete. *Heaut.* 5. 3, 12
confiteor. *And.* 3. 5, 1
confitetur *Phor.* 5. 8. 46
confit. *Adel.* 5. 8, 23
conflata'ſt. *Eun.* 5. 2, 36
conflictares. *Phor.* 3. 2, 10
conflictatur *And.* 1. 1, 66
confore. *And.* 1. 1, 140
confugere. *Hec.* 5. 3, 25
confugies. *Heaut.* 4. 5, 45
confugit. *Hec.* 3. 3, 24
confutabitur. *Heaut.* 5. 1, 6
confutavit. *Phor.* 3. 1, 13
congerebam. *Eun.* 2. 3, 17
congredere. *Phor.* 5. 6, 12
conglutinas. *And.* 5. 4, 10
congrue. *Heaut.* 3, 1, 91
congruerint. *Eun.* 5. 9, 3
congruit. *Phor.* 4. 5, 14
congrum. *Adel.* 3. 3, 23
congruunt. *Phor.* 1. 5, 34
conjeci. *And.* 3. 4, 23. *Hec.* 1. 2, 57
conjecisti. *And.* 3. 5, 14
conjecit. *Heaut.* 2. 3, 36
conjectem. *Eun.* 3. 4, 5
conjectum. *And.* 4. 1, 43
conjectura. *Adel.* 5. 3, 35
conjecturam. *Heaut.* 1. 35 | 3. 1, 13
conjecturam. facio. *Andr.* 3 2, 32
conjicere. *Eun.* 3. 4, 9
conjicerem. *Phor.* 1. 4, 13
conjicias *Hec.* 5. 4, 2
conjicio. *Heaut.* 1. 1, 11
conjicito. *Phor.* 1. 3, 14
conjugem. *And Per.* 12. *Phor. Per.* 4 10
conjuratio *Hec.* 2. 1, 1
conlacrumabat. *And* 1. 1. 82
conlaudavi. *V. collaudavi.*
conlaudavit. *V. collaudavit.*
conlaudem. *V. collaudem.*
conligavit. *V. colligavit.*
conlibuit. *V. collibuit.*
conlocarunt. *Eun.* 3. 5, 45
conlocupletasti. *Heaut on.* 2 3, 17
conloquar. *V. colloquar.*
conloquetur. *Eun.* 2. 3, 71
conloqui. *Hec.* 1. 2, 56. *Vid. colloqui.*
conparet *V. comparet.*
conpressam *V. compressam.*
conradet. *V. corradet.*
conraditur. *Phor.* 1. 1, 6
conrasi. *Heaut.* 1. 1, 89
conscia. *Eunuch.* 1. 2, 119 *Adel* 3. 2, 49
conscidit *Eun.* 4. 5, 4
conscii *Heaut.* 1. 1, 69
conscissa. *Eun.* 5. 1. 4
conscius. *Hec* 3. 3, 32
consector. *Eun.* 2. 2, 18
consecuta. *Heaut.* 5. 1, 32. *Phor.* 5. 1, 23. *Hec.* 1. 2, 62
consecutæ mulieres. *Heaut.* 2 3, 134
consequenrur. *Heaut.* 4. 7, 9
consequi. *Heaut.* 1. 2, 34
consequitur. *Hec.* 3. 3, 28 | 4. 4, 27
consequor. *Heaut.* 2. 3, 36. *Hec* 3. 2, 33 | 3. 3, 12
conserva. *Adel.* 5. 3, 27
conservam *Eun.* 2. 3, 74 | 5. 2, 19 20
conservasti. *Heaut.* 4. 1, 40
conservis *Adel.* 3, 3, 10
consídero *Heaut.* 2. 4, 5
consilia. *And.* 2. 3, 16. *Eun.* 1, 2, 48 | 3. 1, 13. *Heaut.* 1, 2,

1. 2. 35 | 3. 1, 65. *Adel.* 3. 2, 1 | 5. 4, 18. *Phor.* 2. 1. 7 | 5. 1, 1
consilii. *And.* 1. 1, 132 143 | 2. 4, 1 | 3. 2, 37. *Eun.* 5 2, 28. *Adel.* 4. 4, 4. *Phor.* 4. 1, 12. *Hec.* 4. 2, 12 | 4. 4. 93
consiliis. *And.* 3. 3, 44 | 3. 5, 10 | 4. 1, 26
consilio. *And.* 2. 1, 36 | 3. 2. 22 29. *Eun.* 1. 1, 13 | 5. 8, 1. *Heaut.* 1. 1, 34 | 5. 2. 29. *Phor.* 3. 1, 17 | 5. 2, 8. *Hec.* 3. 3, 48 | 3. 5, 64 | 4. 1, 46
consilium. *And.* 1. 1, 22 | 2. 1, 99 | 4. 2, 19 | 4. 3, 18. *Eun.* 1. 1, 12 | 2. 2, 10 | 2. 3, 85 | 3. 5, 66 | 4. 7. 14 | 5. 8, 15. *Heaut.* 2. 3, 86 91 | 5. 1, 47. *Adel.* 3. 3, 14. *Phor.* 1. 4, 1 | 2. 4, 21. *Hec* 1. 2, 15 | 3. 5. 44 | 4. 3. 10
consilium callidum. *And.* 3. 4. 2
consimilem. *Eun.* 3. 5, 37
consimiles mores. *Heaut.* 2. 4. 2
consimilia *Heaut.* 3 5, 16
consimilia consilia. *Heaut.* 1. 2, 35
consimilis mos. *Heaut.* 2. 4, 13
consiste *Adel.* 2. 1, 2
consistere. *Adel.* 4. 4, 4
consobrinus. *Hec.* 3. 5, 9
consolando. *Heaut.* 1. 1, 34
consolare. *Phor.* 3. 3, 33. *Hec.* 1. 1, 13
conspectu. *Eun.* 2. 2, 1. *Heaut.* 3. 1, 5. *Hec.* 1. 2, 107
conspectum. *Phor.* 1. 5, 31 | 2. 1, 1 | 2. 3, 3. *Hec.* 5. 2.
conspicet *Heaut.* 1. 1, 16
conspicor. *Eun.* 5. 9, 32
constabilisses. *Adel.* 5. 1, 4
constiti. *Eun.* 4. 2, 7
constituero. *Heaut* 4 4, 4
constituerunt. *Phor.* 4. 3, 71
constitui. *Hec.* 1. 2, 120 | 3.
constituit. *Eun.* 1. 2, 125
constitutæ sunt. *And.* 1. 5, 34
constitutum st. *Eun.* 3. 4, 3
constringito. *And.* 5. 2, 24
constrinxere. *Eun.* 5. 6, 23
consuefacio. *Adel.* 3. 3, 60
consuefeci. *Adel.* 1. 1, 29
consuesset. *Hec.* 4. 1, 40
consuetudine. *Andr.* 3. 3, 8. *Hec.* 1. 2, 17
consuetudinem. *And.* 2. 6, 8. *Heaut.* 2. 3, 42. *And.* 5. 3, 34. *Phor.* 1. 3, 9
consuetudinis. *And.* 1. 1, 83
consuetudo. *Andr.* 1. 5, 44. *Hec.* 3. 3, 44
consuetum. *And.* 1. 1, 108
consuevit. *Adel.* 4. 5 32. *Phor.* 5, 6. 33
consulam. *Adel.* 5. 9, 25
consulas. *Andr.* 3. 3, 16. *Heaut.* 4. 3, 37
consulendi. *Phorm.* 1. 3, 22. *Hec.* 5. 1, 20
consulere. *Heaut.* 4. 2, 10. *Adel.* 3. 5, 2
consulerem. *Phor.* 5. 1, 7
consuleres *Phor.* 3. 1, 4
consulis. *Heauton.* 3. 1, 28. *Adel.* 1. 2, 47
consulitis. *Adel.* 5. 9, 36
consulo. *Heaut.* 4. 3, 31
consultatio. *Hec.* 4. 4, 28
consultum. *Phor.* 1. 3, 1
consului. *Hec.* 4. 1, 44
consumat. *Andr.* 1. 1, 33. *Heaut.* 3. 1, 56
consumis. *Heaut.* 1. 1, 21
consumunt. *Adel.* 5. 7, 2
consusurrant. *Heaut.* 3. 1, 64
contaminari *And. prol.* 16
contaminasse. *Heaut. prol.* 17
contaminet *Eun.* 3. 5, 4
contemnas. *Eun.* 3. 2, 22
contemplamini *Phor.* 3. 3, 17
contemplata. *Heaut.* 4. 1, 4
contempserim *Phor.* 5. 1, 24
contempsi *Eun.* 2. 2, 8
contempsisse. *Hec.* 1. 2, 15
contemptus. *Andr.* 1. 5, 13 *Eun.* 1. 2, 70
contenta. *Heaut.* 3. 1, 36
conterimus. *hor.* 1. 4, 32
contexeris. *Hec.* 3. 3, 41
contigerint. *Phor.* 5. 6, 6
contigisse. *Hec.* 5. 3, 35
contigit *And* 4. 2, 13
continebat. *Phor.* 2. 2. 17
continebit *Adel.* 4. 2, 26
continens. *Eun.* 2. 2. 21
continentiæ *And.* 1. 1, 65
contineo. *Eun.* 1. 2, 23 | 5. 2, 20
contineor. *Hec.* 4. 3, 9
contingere. *Heaut.* 2. 3, 83
continuo. *And.* 1. 1, 55 | 5. 5, 62 | 2. 2, 19 24. *Eun.* 1. 24 | 2. 1, 50 | 3. 2. 50. *Heaut.* 2. 3, 36 65 | 3. 1, 96 | 5. 2, 48. *Adel.* 2. 1, 17. *Phor.* 1. 2, 31 | 2 2, 27. *Hec.* 1. 2, 116 | 3. 2, 153 | 3. 3, 9 40 | 5. 3, 15
contra. *Eun.* 2. 3, 61 | 3. 1. 53 | 4. 1, 10. *Adel.* 1. 1, 19 25 | 5. 4, 28. *Phor.* 1. 3, 21 | 3. 2, 36. *Hec.* 4. 2, 7 | 5. 3, 17
contra jam. *Phor.* 4. 4, 18
contrivi. *Adel.* 5. 4, 15
controversia. *Phor.* 5. 6, 14
contuleram. *Hec.* 3. 1, 18
contumelia. *Andr.* 1. 5, 2. *Eun.* 5. 2, 26. *Heaut.* 3. 5. 3. *Hec.* 3. 5, 20
contumeliæ. *Eun.* 5. 2, 37
contumeliam. *Eun.* 4. 7, 1. *Adel.* 4. 3, 15. *Phor.* 5, 7, 74
contumelias. *Eun.* 1. 1, 3 *Phor.* 2. 2, 29. *Hec.* 1. 1, 91
contumeliis. *And.* 3. 3, 25
contumeliosus. *Phor.* 2. 2, 1
conturbasti. *Eun.* 5. 2, 29
convasissem. *Phor.* 1. 4, 13
convenêre *And. prol.* 13
conveni. *And.* 2. 2, 31. *Eun.* 2. 2, 3. *Hec.* 3. 4, 19 | 4. 4, 42
conveniam. *And.* 1. 3, 22 | 3. 2, 47. *Eunuch.* 5. 7. 4. *Adel.* 2. 2, 4 | 3. 4, 53 | 3. 5, 3 | 4. 5, 2. *Hec.* 3. 4, 22
conveniebat. *Hec.* 1. 2, 103
conveniat *Phor.* 4. 5, 7
conveniendi *Phor.* 5. 4, 9
conveniet. *Phor.* 1. 2, 3
convenire *And.* 2. 2, 29 *Eunuch.* 3. 2, 14. *Adel.* 1, 2, 74
convenis. *Hec.* 4. 4, 103
convenisse. *Heaut.* 4. 8, 22
convenit. *Andr.* 5. 4, 49 *Heaut.* 1. 1, 13 | 5. 1, 3. *Phor.* 1. 2, 3. *Hec.* 1. 2, 116
conveniendus *Phor.* 5. 7. 3
conventam. *Hec.* 5. 1, 11
conventuram. *Hec.* 1. 2, 121
conventurum. *Hec.* 3. 4. 23 | 4. 4, 37
conventus. *Hec. prol.* 35
conveniunt. *And.* 4. 2, 13. *Adel.* 1. 2, 34
convertam. *Adel.* 2. 4, 22
converti. *And.* 4. 48

convertiſſe. *Eun.* 3. 5, 40
convicium. *Adel.* 2. 1, 26
convincas. *Haut.* 5. 3, 14
convinces. *Haut.* 5. 3, 17
convivam. *Eun.* 3. 1, 17
convivarier. *Haut.* 1. 2, 31
convivas. *Haut.* 1. 1, 120
conviviis. *Adel.* 5. 4, 9
convivio. *Eun.* 3. 1, 20 32
convivium. *Eunuch.* 4. 1, 12 *Adelph.* 5. 9, 8, *Hecyr.* 1. 2, 18
convolat. *Hec. Prol.* 40
copia. *Eun. Prol.* 21 | 4. 2, 10. *Phor.* 1. 3, 15 24
copiæ. *Haut.* 4. 2, 2
copiam. *And.* 2. 1, 20. *Haut. prol.* 28 29 | 2. 3, 41 | 5, 1. 54. *Phor.* 1. 2, 63
copias *Eun.* 4. 6, 17
copia'ſt. *Haut.* 2. 3, 17
coqui. *Eun.* 2. 2, 26
coram. *And.* 3. 2, 10. *Adel.* 3. 4, 38 | 3. 4, 17. *Phor.* 5. 7, 21
corde. *Hec.* 3. 2, 21. *Phor.* 2. 1, 7
cordi. *And.* 2. 1. 28. *Eun.* 1. 2. 121, *Phor.* 5. 3, 17
Corinthia. *Haut.* 3. 3, 39 | 4. 1, 16
Corintho *Haut.* 1. 1, 44
Corinthum. *Hec.* 1. 2, 11
cornu. *Eun.* 4. 7, 5
corradet. *Adel.* 2, 2, 35
corraditur. *V. conraditur*
corrafi. *V. conrafi.*
correctior. *Adel.* 4. 7, 24
correxit. *Eun.* 4. 5, 11
corrigas. *Adel.* 4. 7, 23
corrigemus. *Hec.* 2. 2, 12
corrigere. *Adel.* 5. 9, 37
corrigitur. *And.* 3, 3, 37
corrigo. *Adel.* 4. 3, 2
corripui. *Hec.* 3. 3, 5 16
corripuit. *Hec.* 4. 1, 3
corpore. *Adel.* 5. 8, 34
corporis. *Eun.* 2. 2, 11
corpus. *Eun.* 2. 3, 25
corrumpantur. *Adel.* 3. 3, 67
corrumpat. *Hec.* 2. 2, 6
corrumpi. *And.* 2. 3, 22
corrumpitur. *Adel.* 4. 2, 48
corrupta. *Haut.* 2. 2, 2
corruptela. *Adel.* 5. 3, 7
cotidiana. *Hec.* 3. 2, 22. *Phor.* 1. 3, 8
cotidianæ vitæ. *Haut.* 2. 3, 42
cotidianarum. *Eun.* 2. 3, 5
cotidie. *Haut.* 1. 1, 50 | 3. 1, 14. *Hec.* 1. 2, 82
cras. *Eun.* 2. 3, 4 | 3. 3, 27. *Adel.* 2, 1, 50 | 5. 3, 54. *Phor.* 3. 2, 46
craſſus. *Hec.* 3. 4, 26
Cratine. *Phor.* 2. 3, 8
Cratini. *Adel.* 4. 2, 42
Cratinum. 2, 2, 7
crebræ itiones. *Phorm.* 5, 8, 23
crebro. *Haut.* 1. 2, 31. *Hec.* 2. 1, 18 | 3. 3, 52
credam. *And.* 3. 5, 2. *Eun.* 1. 2, 48 | 4. 4, 37. *Hec.* 1. 2, 28 | 2, 2, 19 | 5. 4, 4 17
credant. *Phor.* 5. 5, 11
credas. *And.* 3. 2, 19 | 4. 2, 23 | 4. 5, 48 | 5. 3, 28. *Eun.* 4. 4, 43. *Haut.* 4. 1, 10 | 5. 1, 8 | 5. 5, 19. *Adel.* 3. 2, 32 | 5. 4, 3. | 5. 6, 38. *Hec.* 5. 3, 29.
credat. *And.* 3. 2, 9 | 4. 2, 6, 18. *Haut.* 4, 3, 34, *Adel.* 1. 1, 41.
crede. *And.* 2. 4, 6. *Eun.* 2. 2. 59. *Haut.* 1. 1, 33 | 5. 4, 11. *Adel.* 1. 2, 21 | 1. 1, 9. *Phor.* 3. 2, 9
credebam. *Haut.* 4. 5, 17. *Hec.* 1. 1, 91
credebant. *Eun.* 1. 2, 28
credebas. *Adel.* 4. 5, 59
credendum. 5. 4, 14
credere. *And.* 5. 1, 15 | 5. 4. 45. *Eun.* 3. 1, 12 | 5. 6, 11. *Haut.* 1, 1, 104 | 4. 1. 11 | 5. 1, 53. *Adel.* 4. 5, 6. *Phor.* 1. 2, 11 | 5. 3, 27 | 5. 9 7. *Hec.* 1. 1, 4 | 2. 2, 23
crederem. *And.* 3. 2, 43
credere'ſt. *Haut.* 1. 2, 18
crederet *Phor.* 2. 1, 72
credibile *And.* 4. 1, 1
credidi. *And.* 3. 2, 5. *Eun.* 3. 1. 38. *Haut.* 5. 2, 13 | 2. 1, 24 | 3. 3, 50 | 4. 1, 20 | 3. 5, 4 9. *Phor.* 3. 3, 44 | 5. 7, 7
credidiſſe. *Hec.* 5. 2, 3.
credidiſti. *Eun* 4. 4, 11 *Adel.* 4. 3, 3 | 5. 3, 25. *Phor.* 3. 1, 13
credidit, *And.* 1. 5, 37
credin'. *Eun.* 4. 7. 42 | 5, 2, 13
credis. *And.* 1. 1, 20 | 2. 3, 25 | 5. 4, 12. *Eun.* 2. 2, 14 | 5. 7, 14. *Haut.* 1. 1, 53 | 3. 3, 30 | 4. 4. 7 | 4. 8, 12. *Phor.* 3. 2, 7 | 5. 7, 38
credit, *And.* 2. 6, 1. *Adel.* 1 1, 45
creditam. *And. Per.* 1.
credita'ſt. *Eun.* 5. 1, 55
creditis. *Adel.* 4. 5, 3
credito. *Haut.* 3. 3, 16 | 5. 4, 11 *Phor.* 5. 6, 34
creditum'ſt *Adel.* 3. 4, 28
creditur. *Hec.* 3. 5, 7
credo. *And.* 1. 1, 134 | 2. 1, 13 | 2. 2, 4 | 3. 2, 31 | 4. 1. 49 | 5. 1, 21 | 5, 4, 37 | 50. *Eun.* 1. 2, 8 | 2. 2, 41 | 3. 2, 15 | 4, 6, 1 | 5. 1. 11 | 5. 2, 23 32 45 | 5. 4, 18 | 5. 9, 21. *Haut.* 1, 2, 37 | 2. 3, 55 | 3. 3, 20 | 3. 4. 20 | 4. 1, 12 28 | 4. 3, 10 | 4. 5, 39. *Adel.* 1. 1, 33 54 | 2. 2, 13 | 3. 3, 15 | 4. 1, 2 | 4. 8, 49 | 4. 2, 52 | 5. 9, 51. *Phor.* 1. 1, 6 | 1. 2. 90 | 1. 5, 15 | 2. 3, 13 | 4. 3, 5 | 5. 8, 2 42. *Hec.* 1. 2, 54 66 | 3. 1, 1 | 4. 1, 6. 14 51 | 4. 3, 3 | 4. 4, 28 | 5. 1, 6 | 5. 4, 15
credon'. *And.* 3. 2, 17
creduas. *Phor.* 5. 7,
credundum. *Haut.* 5. 3, 15.
credunt. *Adel.* 4. 3, 16 | 5. 4, 18
Cremes. *And.* 1. 1, 139
crepuerunt. *Eun.* 5. 9, 5. *Haut.* 1. 1, 121 | 3. 3, 25
crepuit. *Adel.* 2. 3, 11
creſcendi *Haut. prol.* 28
creſcunt *Phor.* 5. 2, 16
crimen. *Hec.* 3. 2, 55
criminaretur. *Eun.* 5. 2, 16
crimine. *Phor.* 2. 1, 8. *Hec.* 5, 1. 29
crimini. *Hec.* 5. 2, 13
criſpus. *Hec.* 5. 2, 13
Crito *And.* 4. 6, 6 7 22 | 5. 4, 16 40 49. *Haut.* 3. 1, 29. *Phor.* 2. 3, 26
Critonem. *And.* 5. 4, 3
crucem. *And.* 3. 5, 15. *Phor.* 2. 3, 21 | 3. 3, 11
crucia. *Eun.* 1. 2, 15
cruciant *Eun.* 2. 2, 91
cruciat. *Haut.* 5. 5, 1
cruciatum. *And.* 4. 5, 47
cruciatu. *Hec.* 5. 2, 7

cruciet. *Heaut.* 1. 1, 297 | 2. 4, 7 13 | 4. 2, 19 28 50 | 5. 2, 13
Cteſipho *Adel. Per.* 12 | 2. 3, 7 2. 4, 7 13 | 4. 2, 19 28 50 | 5. 2. 1, 3
Cteſiphonem. *Adel. Per.* 3 | 2. 2, 44 | 3. 3, 1 | 5. 2, 2
Cteſiphoni. *Adel.* 5. 2, 9
cubet. *Adel.* 5. 3, 65
cubiculum. *Adel* 4. 5, 60
cubuerit. *Hec.* 1. 2, 63
cudo. *Heaut.* 4. 4, 18
cuja. *Eun.* 2. 3, 28. *Heaut. Prol.* 8.
cujam. *And.* 5. 4, 30
cuipiam. *Adel.* 3. 2, 37
cuiquam. *And.* 1. 2, 7 | 2 5, 14 | 4. 1, 2 | 4. 3, 1. *Heaut.* 1. 1, 29. *Phor.* 2. 2, 1 | 5. 6, 48
cuique *Phor* 2. 2, 1
cujum. *And.* 4. 5, 24
cujuſquam. *Hec.* 1. 1, 7
cujuſque. *Heaut.* 2. 3, 43
culpa. *Eun.* 5. 6, 10
culpa. *Adel.* 4. 4, 20. *Phor.* 1. 5, 31 45 | 5. 2, 1 | 5. 3, 4. *Hec.* 2, 1, 31 32 35 | 3. 1, 19 | 3. 5, 26 | 4. 4, 41 78
culpam. *And.* 2. 3, 5. *Eun* 2. 2. 96. *Adel.* 3. 2, 49 | *Phor.* 1. 5, 40 | 1. 4, 29 | 5. 8, 25. *Hec.* 4. 1, 29 | 4. 4, 9
culpent. *Eun.* 2. 2, 94
cumprimum *Hec. Prol.* 33
cupere. *And.* 4. 2, 15. *Eun.* 1. 2, 85. *Heaut.* 4. 5, 66
cuperem *Eun.* 3. 5, 13
cuperent. *Adel.* 2. 4, 9
cuperes. *And* 5. 3, 12
cupiat *Adel.* 4. 7, 43
cupiam. *Eun.* 1. 2, 65. *Heaut.* 4. 1, 54
cupida *Hec.* 1. 2. 16
cupide. *Adell* 2. 2, 1
cupiens. *And. Per.* 6
cupiditate. *Heaut.* 1. 2, 33
cupiditates *Phor.* 5. 4. 2
cupidum animum. *Heaut.* 2. 3, 126
cupidum. *Phor.* 1. 3, 6
cupidus. *Hec.* 3. 1, 3 | 3. 3, 12
cupiebat. *Eun.* 4. 1, 6. *Phor.* 1. 2, 68
cupiens. *Eun.* 1. 2, 67
cupio. *And* 4. 1, 57 | 5. 4, 2. *Eun* 1. 2, 69 77 92. *Heaut.* 3. 1, 16 88 | 4. 8, 27 | 5. 2, 18. *Adel.* 2, 1, 33 48 | 4. 1, 6 | 4. 5, 64 | 5. 7, 7, 6 | 5. 9, 12. *Phor.* 1. 3, 14 | 3. 3, 7 | 5 8. 32 64 | *Hec.* 2. 2, 23 | 4. 3, 9
cupis. *And.* 5. 1, 6. *Heaut.* 3. 1, 19 40 | 4. 8, 26
cupitis. *Adel.* 5. 9, 36
cupitam. *Heaut Per.* 6,
cupiunt. *Eun.* 4. 7, 43. *Heaut.* 5. 1, 12
cupedinarii. *Eun.* 2. 2, 25
cura. *And.* 2. 1, 4 | 5. 2, 24. *Adel.* 5. 3, 16 | 5. 4, 14. *Phor.* 1. 3, 8 | 1, 5, 5 | 2. 1, 26 | 2. 3, 1 | 5. 1, 34 | 5. 4. 4. *Hec.* 3. 2, 13
cura maxima. *Phor.* 5. 1, 34
curabat. *And.* 1. 1, 81
curabitur. *And.* 2. 3, 29
curabo. *And.* 1. 1, 144 | 4. 2, 1. *Heaut.* 3. 3, 32. *Phor.* 4. 5, 1
curæ. *And.* 1. 5, 25. *Adel.* 4. 5, 46 | 5. 6, 6. *Hec.* 1. 1, 118
curam. *Adel.* 4. 5. 76
curam argentar. *Phor.* 5. 6, 47
curarant *Phor.* 1. 2, 34
curare. *Adel.* 1. 2, 51
curarem. *Adel* 5. 1, 10
curares. *Adel.* 5. 3, 11 *Hec.* 5. 3, 19
curaſſe *Hec* 2. 1, 30
curaſti. *And.* 5. 2, 6. *Adel.* 5. 1. 1
curat. *And.* 1. 2, 14
curate. *Eun.* 3. 2, 47
curatum. *Phor.* 4. 4, 8. *Adel.* 3, 3. 18
curatura *Eun.* 2. 3, 23
curavi *Adel.* 5. 9, 5. *Phor.* 5. 3, 13 | 5. 5. 2 | 5. 7, 11
curavit. *Adel.* 1. 2, 14
curem. *Adel.* 1. 2, 58
curemus. *Adel.* 1. 2, 50
curentur. *And* 1. 1, 3
cures. *Eun.* 3. 2, 48. *Heaut.* 1. 1, 24
curetur. *Hec.* 2. 2, 15
curioſum. *Eun.* 3. 5, 5
curis. *Hec.* 2. 1, 33
curo. *And.* 5. 4, 18. *Adel.* 1. 2, 58 | 3. 3, 82 | 5. 3, 16
curre. *Adel.* 3. 2, 55. *Hec.* 3. 2, 24 | 3. 4, 29 | 4. 4, 97 | 5. 3, 10
currens ſervos. *Heaut. Prol.* 37
currentem. *Eun. Prol.* 36. *Phor.* 1. 3, 25
curriculo. *Heaut.* 4. 4, 11
curritur. *Heaut. Prol.* 44
curſando. *Hec.* 5. 3, 17
curſari. *Hec.* 3. 1, 35
curſet. *Eun.* 2. 2, 56
curſites. *Eun.* 2. 2, 47
curſum. *Phor.* 5. 6, 8
cuſtos. *Eun.* 2. 2, 55 59. *Phor.* 1. 5, 57
cyathos. *Adel.* 4. 2, 52
Cyprum. *Adel.* 2. 2, 17 23 | 2. 4, 14

D

DA. *And.* 3. 2, 40 | 5 3, 30. *Eun* 2. 2, 50 *Heaut.* 2. 1, 11 | 4. 3, 10 3. 3, 25 | 5. 5, *Adel.* 5. 3 53 | 5. 8, 19 | 5. 9. 25. *Phor.* 1. 2, 102 | 3. 2, 37. *Hec.* 4 2, 29
dabam. *And.* 3. 3, 13. *Heaut* 1. 1. 56
dabamus. *Phor.* 1. 2, 37 | 5. 1, 33
dabant *Heaut.* 5. 2, 35
dabat. *Hec.* 3. 3, 14. *Phor.* 5. 7, 36
dabis *Heaut.* 1. 1, 23. *Eun.* 4. 8, 29
dabit. *And.* 1. 3, 9 | 2. 3, 20 | 4. 5, 35. *Eun* 3. 3, 2 | 5. 2, 60. *Heaut. Prol.* 33 | 3. 4. 22 | 4. 5, 54 *Adel.* 2. 1. 54
dabitur. *Heaut.* 2. 1, 6 | 4. 4. 16 | 4. 5, 29 | 4. 8, 15. *Adel.* 1. 2, 38 | 2. 1, 11 38 | 5. 8. 33. *Phor.* 4. 4, 21
dabo. *And.* 2. 1, 27 | 4. 1, 59. *Eun.* 2. 1, 8 24 | 2. 4. 69 | 3. 2, 25 | 4. 7, 11. *Heaut. Prol.* 10. | 1. 1, 86 | 3. 1, 88 | 5. 5, 16 19. *Phor.* 4. 3, 57 65 | 5. 6, 37 | 5. 9, 38. *Hec.* 3. 3, 48 | 4. 4, 75 | 5. 4. 29
dabunt. *And.* 1, 3, 3. *Phor.* 4 4, 22
damnatum. *Phor.* 2. 2, 20
damnatus. *Phor* 1. 5, 75
damni. *Heaut.* 4. 4, 25
damnive. *Eun.* 5. 5, 25
damno. *Heaut.* 4. 1, 15
damnoſus *Heaut.* 5. 4. 11
damnum. *And.* 1, 1, 146 *Adel.*

Adel. 2. 2, 23
damus. *And.* 2. 1, 9
Danae. *Eun.* 3. 5, 37
danda. *Heaut.* 3. 1, 47
dando. *Adel.* 5. 4, 26
dandum. *Phor.* 3. 2, 48
dans. *Adel.* 2. 3, 27
dant. *Heaut.* 3. 3, 31. *Phor. Per.* 1 | 4. 3, 70. *Hec.* 3. 3, 40
dare. *And.* 1. 3, 6 | 2. 1, 7 | 2. 2, 16 | 2. 6, 21 | 3. 2 | 4 | 4. 1, 33. *Eun.* 1. 2, 61 | 3. 2, 14 | 3. 3, 10 | 5. 2, 65 | 5. 5, 27. *Heaut.* 3. 1, 40 59 67 78 95 | 4. 4. 2 | 4. 5, 41 | 5. 1, 48 | 5. 2, 12. *Adel.* 1. 2, 2 15 | 2. 1, 49 | 3. 2, 42 | 5. 8, 10. *Phor.* 2. 2, 63 67 | 3. 2, 47 | 4. 3, 52 71 | 4. 5, 8 | 5, 7, 31. *Hec.* 4. 2, 38
darem. *And.* 2. 3, 28 | 3. 4. 27 | 5. 1, 11. *Heaut.* 3. 1, 102. *Adel.* 3. 2, 20. *Phor.* 5. 7, 17
darent. *And.* 4. 1. 44
dares. *Heaut.* 4. 5, 33 | 5. 1, 20. *Phor.* 3. 2, 39
daret. *And.* 1. 1. 74. *Eun.* 5. 5, 13. *Heaut.* 3. 2, 23. *Phor.* 1. 2, 71 | 4. 3, 20 38
daretis. *Phor.* 1. 5, 67
daretur. *Phor.* 1. 3 4 | 5. 7, 40
dari. *And. Prol.* 2. 1, 2 20 | 3. 2, 4 | 5. 5, 6. *Eun.* 2. 3, 82 | 4. 7, 16. *Heaut.* 4. 5, 10 | 4. 8, 6. *Adel.* 3. 2. 13, 48 | 3. 3, 78 | 4. 1, 16 | 4. 5, 25. *Phor.* 1. 5, 31 | 2. 2, 69 | 3. 3, 27 | 4. 2. 6 | 4. 3, 28 48 53 | 5. 6, 40. *Hec.* 1. 2, 52
das. *Eun.* 3. 1, 56. *Adel.* 3. 2, 46. *Hec.* 1, 2, 38 | 4. 4, 93
dat. *And. Per.* 3 12 | 1. 5, 8 62 | 2. 2, 15 34 35 | 2. 3, 2. *Eun.* 1, 2, 83 | 4. 1, 13 | 5. 9, 48. *Heaut.* 5. 1, 37 38. *Adel. Per.* 2. *Phor.* 4. 2, 14 | 5. 8, 47
data. *Eun.* 2. 3, 51 58 | 3. 5, 16 | 4. 5, 1 17. *Adel.* 4. 1, 14. *Phor.* 5. 7, 19, *Hec. Prol.* 1 | 3. 3, 51 | 4. 1, 13
datam. *Phor.* 5. 6, 45
datas. *Heaut.* 4. 7, 8
datasſt. *Eun.* 5, 5, 9 *Hec.* 5. 3, 16
date, *And.* 1. 4 5 | 3. 2, 5, *Eun. Prol.* 44. *Heaut. Prol.* 28 35. *Phor. Prol.* 30 | 5. 7, 14
date ſilentem. *Hec. Prol.* 55
dati. *Eun.* 3. 4, 3. *Phor.* 4. 2, 26
datum. *And.* 1. 2, 6. *Eun.* 3. 1, 35. *Heaut.* 4. 5, 45. *Phor.* 4. 5, 11 | 5. 3, 13 | 5. 6, 49 50 *Hec. Prol.* 40 44 | 1. 2, 55
datur. *And.* 2. 1, 1 | 3. 3, 9 24. *Heaut.* 2. 3, 104. *Adel.* 3. 2, 64 | 5. 8, 28, *Hec. Prol.* 44 | 2. 1, 44
daturum. *And.* 1. 1, 122. *Heaut.* 3. 1, 95 | 3. 3, 45 | 4. 8, 16. *Phor.* 4. 3, 22
daturus. *Heaut.* 4. 5, 36 | 4. 6, 13
Dave. *And.* 1. 2, 19 28 | 1. 3, 1 | 2. 2, 9 30 | 3 3 2. 4, 6 | 3, 1, 18 | 3. 2, 9 | 3. 4, 10 | 4. 1, 40 | 5. 6, 1 8 14 *Phor.* 1. 2, 2 13
Davi. *And. Per* 8
Davo. *And.* 2. 1, 2 | 2. 5, 4 | 5. 1, 19 | 5. 4, 51
Davom. *And.* 2. 1, 31 | 3. 3, 47 | 4. 5, 48 | 5. 2, 12 1 | 5. 5, 7
Davos. *And.* 4. 1, 38 | 4. 3, 6
Davum. *And.* 1. 1, 142 | 1. 2, 2
Davus *And.* 1. 1, 132 | 1. 2, 23 | 2, 6, 3 | 3. 3. 44
deæ. *Eun.* 2. 3, 9. *Heaut.* 4. 6, 6. *Phor.* 4. 4, 6 | 5. 7, 83. *Hec* 1, 2, 27 59
deambulatio. *Heaut.* 4. 5, 2
deambulatum. *Heaut.* 3. 3, 26
deamo. *Heaut.* 4. 6, 21
debacchatus. *Adel.* 2. 2, 30 31
debeam. *Eun.* 5. 2, 22
debeo. *And.* 4. 1, 51. *Phor.* 4. 3, 51
debet. *Heaut.* 4. 5, 43 *Phor.* 4. 3, 56
debilia. *Adel.* 4. 5, 3
debui. *Phor* 1. 2, 3 | 5. 7, 30
decem. *And.* 5. 4, 49. *Heaut. Per.* 10 | 3. 1, 42 4. 4, 2 | 4. 7, 7 | 5. 1, 36. *Adel.* 2. 2, 34 | 4. 5, 57. *Phor.* 2. 2, 46 | 4. 3, 58 59 62. *Hec.* 5. 3, 24
decedebat. *Hec.* 3. 5, 55
decedet. *Adel.* 5. 3, 30
deceperit. *Heaut.* 4. 4, 3
decepta. *Phor.* 3. 1, 5
deceptus ſum. *And.* 4. 1 45.
decernere. *Adel.* 4. 2, 5
deceſſe. *Heaut. Prol.* 32
decet. *And.* 2. 5, 10 | 2. 6, 14. *Eun.* 4. 7, 19 44 | 5. 8, 35. *Heaut.* 5. 5, 10. *Adel.* 3. 4, 45 61 | 5. 8, 5 52 31. *Hec.* 1. 2, 89 | 2. 2, 10
decidi. *Heaut.* 2. 3, 9
decidit. *Phor.* 4. 4, 26
decimus. *Adel.* 3. 4, 29
decipi. *And.* 1. 5, 36. *Phor.* 5. 7, 34
decipiam. *Heaut.* 4. 4, 6
decipis. *Phor.* 3. 2, 43
decipit. *Phor.* 3. 2, 43
declarat. *Heaut.* 2. 3, 48
declinatam. *Hec.* 2. 1, 3
decrepitam. *Adel.* 5. 8, 16
decrepito. *Eun.* 2. 1, 25
decretum. *Heaut.* 2. 4, 12 | 3. 1, 56
decrêrat. *And.* 1. 5, 3
decrêrim. *Hec.* 1. 2, 73
decrêrunt. *Hec.* 2. 1, 15
decreverunt. *And.* 1. 3, 14
decrevi. *Heaut.* 1. 1, 95 | 5. 1, 67. *Hec.* 3. 5, 4 | 4. 1, 27 | 4 2, 10
dequit. *Heaut.* 1. 1, 48 | 5. 2, 12
decumbas. *Phor.* 2. 1, 28
dedam. *And.* 1. 7, 18 | 4. 4, 51. *Eun.* 5. 7, 2
dedecoras. *Hec.* 2. 1, 13
dedecori. *Heaut.* 2. 3, 93
dederas. *Heaut.* 4. 1, 47
dederat. *Eun.* 4. 3, 11. *Heaut.* 3. 3, 40. *Adel. Per.* 9. *Hec. Per.* 4 | 5. 3, 14
dedêre. *And.* 1. 1, 36. *Eun.* 3. 4, 6. *Heaut.* 5. 1, 43
dederis. *Adel.* 5. 9, 24
dederit. *And.* 1. 1, 116. *Heaut. Prol.* 2. *Adel.* 3. 4, 53. *Phor.* 2. 3, 21 | 3. 2, 29
dedi. *Eun.* 1. 2, 80 *Heaut.* 2. 3, 108 | 3. 1, 47 | 4. 1, 16. *Adel.* 1. 2, 56 | 2. 1, 24 50. *Phor.* 5. 8, 50. *Hec.* 4. 4, 62 | 5, 4, 6
dedimus. *Phor.* 5. 6, 19
dediſti. *Eun.* 4. 3, 10. *Adel.* 1. 2, 34 52 | 3. 4. 4, 17 | 4, 4. 12
dediſſe. *Eun. Prol.* 24. *Phor.* 3 1, 2

1. 1, 2
dediſſem. *Adel.* 3. 3, 14
dedit. *And.* 1. 1, 62 115. *Eun. Prol.* 9 | 1. 2, 29 42 | 2. 2, 41 | 4. 3, 10 | 4. 4. 33 | 5. 8. 10 15. *Haut. Prol.* 12 | 2. 3, 41 | 4. 1. 42 | 4. 6, 3. *Adel.* 1. 2, 69 | 3. 3, 16 | 4. 2, 96 | 4. 5 36 | 5. 9, 18 19. *Phor.* 5. 9, 50
dedita *Eun.* 5. 2, 2. 2
dedium. *Hec.* 3. 1, 14
dedo. *And.* 5. 3, 26. *Heaut.* 4. 3, 3. *Hec.* 5. 2, 7
dedncantur. *Eun.* 2. 1, 1
deducat *Eun.* 2. 2, 50
deduce. *Eun.* 2. 2, 90
deducier. *Eun.* 3. 5, 24
deducit. *Hec.* 1. 2, 60
deducta. *Eun.* 2. 3, 58
deductam. *Eun.* 4. 4, 13. *Adel.* 4. 5, 60
deductus. *Eun.* 3. 5, 22 | 4. 4. 10 19 49 | 5. 5. 21
deduxunt. *Eun.* 2. 2, 22
deerat. *Phor.* 1, 5, 69
defatigaris. *Adel.* 4. 1, 3
defendam. *Adel.* 3. 4. 47
defendendam. *Phor.* 1. 4, 48 | 1. 5, 36
defendere. *Adel.* 4. 6, 41
defenſorem. *And.* 4. 6, 18 *Eun* 4. 6, 32
defer *Heaut.* 4. 7, 3
deferam. *Heaut.* 4. 5, 51
deferent. *And.* 3. 2, 27
deferes. *Heaut.* 4. 6, 18
defertur. *Heaut. prol.* 42
defervisſe. *Adel.* 1. 2, 72
defeſſa. *Eun.* 5. 7, 7
defeſſi. *Adel.* 2. 2, 5
defeſſus. *Adel.* 4. 6. 1. *Hec.* 3. 4, 29
defatigatus. *And.* 4. 1, 45
defatiger. *Eun.* 2. 1, 14
defatiget. *Phor.* 5. 3, 11
defetiſcar. *Phor.* 4. 1, 23
deficies. *Phor* 1. 4, 53
defecimus. *Phor.* 3, 1, 8
defieri *Hec.* 5. 2, 2
defit. *Eun.* 2. 2, 12. *Phor.* 1. 3, 10
defraudans *Phor.* 1. 1, 10
defrudet *Adel.* 2. 2, 39
defugiam. *Eun.* 2. 2, 79
defunctum *Adel.* 3. 4, 63
defunctus *Eun. prol.* 25
defugiam auctoritatem. *Eun.* 3. 3, 97
defungier. *Phor.* 5. 8, 32
degere. *Adel.* 4. 1, 6
degeret *Phor.* 2. 2, 70
dehinc. *Andr. prol.* 22 | 1. 2, 19. *Eun. prol.* 14 | 2. 3, 4 | 5. 2, 33. *Adel. Prol.* 22
dehortatus. *Phor.* 5. 7, 17
dejerare. *Eun.* 2. 3, 37
dejerat. *Hec.* 5. 2. 5,
dein. *Andr.* 1. 1, 52 | 3. 3, 10 *Phor. Per.* 9. *Hec. Per.* 5
deinde. *And.* 2. 6, 10 | 3. 2, 3. *Eun.* 3. 5, 45. *Heaut. Prol.* 3. 19 | 4. 8, 23. *Hec.* 1. 2, 68
delatam. *Phor.* 1. 2, 100
delatum. *Phor.* 5. 7, 65
delectamento. *Heaut.* 5. 1, 79
delectatio. *Heaut.* 5. 2, 34
delectet. *Eun.* 4. 1, 11
deleo. *Eun.* 2. 3, 4
delibera. *Adel.* 2. 1, 42
deliberandum. *Phor.* 2. 3, 17
deliberet. *Hec.* 3. 5, 58
delibutum. *Phor.* 5. 6, 16
delictum. *Adel.* 4. 5, 48
delinquunt. *Hec.* 4. 9, 41
delirans. *Adel.* 4. 7, 43
deliras. *Andr.* 4. 5, 13. *Adel.* 5. 8, 13. *Phor.* 5. 3, 18
delirat. *Phor.* 5. 4, 8
deluderes *And.* 3. 4, 4
deludier. *And.* 1. 2, 32
dem. *Heaut.* 1. 1, 38 | 4. 4, 19 | 4. 7, 13 | 5. 5, 6. *Phor.* 4. 5, 3
Demea. *Adel. Per.* 1. 10 | 1, 1, 55 | 1. 2, 20 35 44 55 | 3. 3, 19 31 68 74 | 3. 4. 15 21 37 43 46 55 | 4. 7, 36 | 5. 1. 8 | 5. 3, 20 32 45 | 5. 5, 1 | 5. 7. 19 | 5. 8, 1 | 5. 9, 1 4 12 12
Demeam *Adel.* 5. 6, 2
demens. *And* 3. 1, 11 *Heaut.* 2. 3, 16
dementia. *Adel.* 3. 3, 36
dementiam *Adel.* 4. 7, 40
Demipho. *Phor. Per.* 1 | 2. 2, 5 6 92 | 4. 3, 51 | 4. 5, 11 | 5. 3, 12 | 5. 7, 13 33 76 | 5. 8, 22 25 42
Demiphontem. *Phor.* 5. 7, 5
demiror. *Heaut.* 1. 5, 5 | 2. 3, 121. *Hec.* 4. 1, 14
demiſſis. *Eun.* 2. 3, 123
demit. *Eun.* 4. 1, 13
demonſtrarier. *Phor.* 1. 5, 76
demonſtravit. 4. 4, 9
demovear. *Adel.* 2. 1, 16
dempſeris. *Adel.* 5. 3, 33
dempſi. *Adel.* 4. 7, 18
demulceam. *Heaut.* 4. 5, 14
demum. *And.* 4 1, 59 | 5. 23, 18. *Heaut.* 2. 3, 3 12 | 3. 1, 90. *Adel.* 2. 2, 25 | 2, 3, 2 | 5. 3, 19 | 5. 8, 15. *Hec.* 1. 1, 53
demus. *And.* 3. 3, 28 *Heaut.* 3. 1, 68. *Adel.* 5. 8, 27.
denarrabo. *Phor.* 5. 7, 51
denegando. *And.* 4. 1, 6
denegarat. *And.* 1. 5, 6
denegare. *And.* 4. 1, 4
denegaris. *Heaut.* 3. 1, 78
deneget. *And.* 1. 1, 131
dent. *And. prol.* 8
dentes. *Adel.* 2. 2, 36
dentur. *Heaut.* 5. 1, 41
denuo *Eun.* 4. 5, 24 | 5. 2, 60 *Heaut.* 3. 2, 32 | 4. 6, 4. *prol.* 5. 6, 39, *Hec. prol.* 38 | 4. 4, 19
Deo. *Phor.* 1. 2, 24
deorſum. *Eun.* 2, 2, 47. *Adel.* 4. 2, 34 36
Deorum. *And.* 5. 5, 3. *Heaut.* 4. 3, 14
Deos. *And.* 3. 2, 7 41 | 4. 1, 39 | 4. 2. 11 | 5. 1, 15. *Heaut.* 5. 1, 6 | 5. 4, 15. *Adel.* 2. 4, 11 | 3. 1. 11 | 3. 4, 45 | 4. 5, 59 65 70. *Phor.* 1. 5, 81 | 5. 1, 37. *Hec.* 3. 5, 26 | 5. 2, 6
depaciſci. *Phor.* 1. 3, 14
deperiret *Eun. Per.* 8.
deperit. *Heaut.* 2. 2, 14
depexum. *Heaut.* 5. 1, 78
depinxit. *Phor.* 5. 1, 38
depravarier. *Phor.* 4. 4, 16
deprehendit *Hec. Per.* 8
deportari. *Phor.* 5. 7, 85
deputabo *Phor.* 1. 5, 21
deputare. *Phor.* 1. 5, 16
deputas. *Hec.* 3. 5, 27 | 5. 3, 1
deputat. *Hec.* 3. 5, 27 | 5. 3, 1
deputem. *Heaut.* 1. 1, 83
derepente *Hec.* 4. 1, 39
deridendum. *Eun.* 5. 9, 57.
deriſum *Eun.* 5. 2, 21
derides. *Heaut* 5. 1, 42. *Adel.* 5. 3, 66
derivem. *Phor.* 2. 1, 9
des *Eun.* 1. 1, 19 | 5. 8, 45. *Heaut.* 2. 3, 81 | 3. 1, 61 | 4. 8, 14 27. *Hec.* 3. 3, 8
deſeram. *Adel.* 3. 4. 52

deſeras. *And.* 1. 5, 35 56.
deſerat. *Heaut.* 5. 1, 54. *Adel.* 3. 4, 31
deſere. *Hec.* 4. 2, 16
deſeris. *Adel.* 3. 4, 12
deſerta anus. *Phorm.* 5. 1, 24
deſertæ *Heaut.* 2. 4, 11
deſertum. *Eun.* 5. 2, 7
deſetturum. *And.* 2. 3, 28 | 4. 2, 11
deſertus. *Adel.* 5. 4, 19
deſeruiſti. *Heaut.* 2. 3, 17
deſerunt. *Eun.* 2. 2, 6
defideres. *Eun.* 1. 2, 113
defiderio. *Heaut.* 2. 3, 66 | 4. 5, 5
deſiderium. *Hec.* 1. 2, 13
deſidero. *Heaut.* 3. 1, 16 *Hec.* 3. 5, 38
deſignavit. *Adel.* 1. 2, 7
deſinam. *Phor.* 2. 2, 72
deſinant. *And. prol.* 22
deſinas. *Eun.* 5. 2, 45. *Adel.* 4. 1, 23. *Phor.* 1. 2, 19. *Hec.* 5. 3. 12
deſinat. *Eun. Prol.* 16
deſine. *And.* 5. 6. 8. *Eun.* 2. 3. 54. *Heaut.* 5. 1, 6. *Adel.* 1. 2, 43. *Phor.* 1. 2, 1 | 2. 2, 30
deſinet. *And.* 2. 6, 10 | 5. 1, 18
definit. *Heaut.* 2. 3, 64
defino. *Adel.* 1. 2, 67 | 5. 3, 67
deſiſtat. *Phor.* 4. 3, 29
deſiſte. *Hec.* 1. 2, 30
deſit, *Heaut.* 3. 3, 26. *Phor.* 1. 3, 18
deſtitit. *And.* 4. 1, 36
deſpicatam. *Eun.* 2. 2, 91
deſpoliare. *And.* 4. 6, 21
deſpondeam. *Heaut.* 4. 5, 30
deſpondebitur. *And.* 5, 6, 16
deſpondeo. *Heaut.* 4. 5, 31
deſponderat. *And. Per.* 4
deſponderis *Heaut.* 4. 8, 13
deſpondi. *And.* 1. 1, 75. *Adel.* 4. 7, 17
deſpondiſti. *Phor.* 5. 7 32
deſpondit. *Adel.* 4. 5, 36. *Hec.* 1. 2, 18
deſponſam. *Heaut.* 4. 8, 29 | 5. 1, 18
deſubito. *Heaut.* 4. 2, 6
det. *And.* 2. 3, 18 | 2. 5, 26 | 3. 4, 13. *Eun.* 1. 2, 48 | 5. 9, 48. *Heaut.* 3 3. 44. *Phor.* 1. 2, 95 | 3 2. 27
deteriorem. *And.* 1. 2, 22.
deteriores. *Heaut.* 3, 1, 74.
deterream. *Heaut.* 1. 1, 27
deterreo. *Adel.* 1. 2, 64
deterrendo. *Hec. prol.* 35
deterrere. *Phor. prol.* 3
deterrimum. *And.* 5. 1, 16
deterruiſſem. *Hec. prol.* 27
detineo *Eunuch.* 2. 2, 49
detinuit. *Phor.* 4. 1, 8
detraho. *Heaut.* 4. 1, 38
detrahunt. *Heaut.* 1. 1, 72
detraxiſſe. *Hec.* 5. 3, 31
detractum. *Hec.* 4. 1, 58
detraxit. *Eun.* 4. 4, 39. *Hec. Per.* 3
detrimenti. *Hec.* 2. 1, 37
detur. *And.* 2. 1, 34 35 *Eun.* 2. 3, 71 | 4. 3, 4
devincimini *Heaut.* 2. 4, 15
devinctum. *And.* 3. 3, 29
devinctus. *Hec.* 1. 2, 93
devinxit. *Heaut.* 1. 2, 33
deveniſſe. *Heaut.* 4. 5, 2
deverberaſſe. *Phor.* 2. 2, 13
deverticulum. *Eun.* 4. 2, 7
devia. *And* 3. 2, 11
devitem. *Phor.* 1. 4, 3
devito *And.* 3. 5, 5
Deûm. *And.* 1. 5, 29. *Eun.* 3. 5, 39 | 5. 4, 21. *Adel.* 4. 1, 19. *Heaut.* 1. 1, 9. *Phor.* 2. 1. 31 | 2. 2, 4. *Hec.* 2. 1, 1
devortar. *Phor.* 1. 5, 82
devortitur. *Heaut. Per.* 4
Deus. *Eun.* 5. 2, 36. *Hec.* 5. 4. 3
dextera. *And.* 4. 4, 13
dexteram. *And.* 4. 5, 12
dextram. *And.* 1. 5, 55. *Adel.* 4. 2, 44
dextrum. *Eun.* 4. 7, 5
dii. *And.* 1. 4, 5 | 2. 2, 1 | 4. 1, 18 41 | 4. 3, 1 | 4. 5, 5 22 | 5. 4, 43 | 5. 6, 9. *Eun.* 2. 1, 1 | 2. 2, 19 | 2. 3, 9 | 3. 1, 28 41 | 3. 1, 21. | 4. 1, 1. | 4. 7, 20 | 5. 2, 43 | 5. 4, 2 | 5. 9, 27 *Heaut.* 1. 1, 109 | 2. 3, 13. 67 | 2. 4, 3 | 3. 1, 33 54 96 98 | 4. 3, 8 | 4. 5, 1 6 | 5. 1, 80 | 5. 4, 5. *Adel.* 3. 3, 27 86 | 3. 4. 1 | 4. 5, 67 | 4. 7, 20 31 | 5. 7, 19 | 5. 9, 71. *Phor.* 1. 2, 73 | 1. 3, 13 | 2. 2, 47 | 3. 2, 34 | 3. 3, 19 | 4. 3, 31 | 4. 4, 6 | 5. 1, 13 30 | 5. 3, 25 34 | 5. 7, 43 | 5. 7, 91 83 | 5. 8, 16. *Hec.* 1. 2, 21 27 31 59 | 2. 1, 19 10 36 | 2. 2, 16 | 3. 2 19 | 3. 4, 27 | 3. 5, 19 | 4. 2, 3 | 4. 4, 20 | 5. 4, 24
Dianæ. *Adel.* 4. 2, 43
dic. *And.* 1. 1, 18 58 | 2. 1, 23. 24. | 2. 3, 9 20 | 4. 1, 42 | 4. 5, 15 24 25 | 5. 3, 2 | 5. 4, 29. *Eun.* 1, 2, 20 | 4. 4, 39 56 | 4. 6, 28 | 5. 2, 11 | 6. 6, 8. *Heaut.* 2. 3, 69 102 108 | 3. 1, 86 | 4. 4, 12 | 4. 5, 18 22 120 | 4. 8, 22 | 5. 1, 11. *Adel.* 4. 2, 33 | 4. 3, 30 | 4. 5, 9 | 47. 8. *Phor.* 2. 3, 7 8 12 16 | 4 3, 38 | 4. 4, 31 | 5. 1, 21 | 5. 8, 59. *Hec.* 1, 2, 9. 28 | 3. 2, 21 | 3. 5, 16 | 4. 4, 7 | 5. 3, 5 11 28 | 5. 4, 24 25
dicam. *And.* 1. 5, 17 | 2. 1, 23 | 2. 2, 18 | 2. 3, 1 10 26 | 3. 3, 22 | 3. 4, 6 15 20 | 3. 5, 69 | 4. 2, 25. *Eun.* 2. 3, 77 | 3. 2, 43 | 3. 4, 5 | 5. 1, 6 | 5. 4. 29 46. *Heaut. prol.* 3 | 1. 1, 25 | 2. 3, 76 99 | 3. 1, 94 | 3. 3, 27 47 | 4. 3. 22 23 | 4. 6, 14 | 4. 8, 28 | 5. 1, 64 | 5. 2, 33 | 5. 4, 10. *Adel.* 2. 3, 4 | 3. 3, 21 | 4. 1, 12 15 | 4. 4, 18 4. 5, 12 | 4. 7, 1 | 5. 8, 23 5. 9, 82. *Phor.* 1. 2, 74 733 2. 1, 15 | 3. 2, 23 | 3. 3, 33 | 4. 3. 55 | 5. 53 10 | 5. 8, 62. *Hec.* 1. 20 38 | 3. 4, 20 22 36 | 5. 5, 2 | 4. 1, 5 | 5. 1, 18 | 5. 3, 13
dicant. *And.* 5. 3, 27
dicas *And.* 1. 3, 34 | 3. 2, 22 29 | 4. 1, 28. *Eun.* 2. 3, 62 | 4. 5, 31 | 5. 9, 34 | *Adel.* 2. 1, 6 | 3. 2, 51 4. 3, 8. *Phor.* 4. 3, 63. *Hec* 1. 2, 3 79
dicat. *And.* 4. 1, 16 | 5. 5, 6 24. *Eun. prol* 15 | 3. 3, 23 | 4. 4, 37 43. *Heaut.* 3. 2, 30. *Phor. prol.* 12 | 2. 3, 4 | 4. 4, 58. *Hec.* 4. 1, 43 | 4. 2, 15 | 5. 3, 29
dicebam. *Heaut.* 4. 5, 33
dicebant. *And.* 1. 1, 69
dicebas. *Eun.* 2. 3, 78

dicebat. *Eun.* 1. 2, 32 | 4. 4, 33
dicenda. *Eun.* 2. 3, 36
dicendo. *Heaut.* 4, 3, 33
dicendum. *And.* 2. 6, 23 | *Adel.* 4. 5, 30
dicens. *Heaut.* 3. 1, 49
dicent. *Phor.* 1. 5, 4. *Hec.* 3. 1, 52
dicere. *And. Prol.* 16 | 1. 1, 70 | 2. 5, 23 | 2. 2, 6 | 5. 1, 22 | 5. 2, 17 | 5. 4, 17. *Eun. prol.* 10 | 3. 2, 51 | 4. 3, 17 | 4. 5, 10 | 5. 4, 19. *Heaut.* 2. 1, 16 | 3. 1, 81 | 4. 1, 13 20 | 5. 4, 19. *Adel.* 1. 2, 60 | 2. 1, 31 | 4. 5, 41 56 | 5. 3, 36 | 5. 4, 24. *Phor.* 2. 2, 30 77. *Hec.* 1. 2, 43 | 4. 4, 90
dicerem. *And.* 4. 1, 36. *Heaut. Prol.* 9. *Adel.* 4. 4, 15 | 4. 5, 42. *Phor.* 2. 2, 50 | 4. 2, 2
diceres. *Eun.* 4. 2, 95. *Phor.* 1. 2, 55 | 5. 5, 8
diceret. *And.* 1. 1, 3. *Phor. prol.* 15 | 2. 2, 34. *Hec.* 4. 1, 35
dices. *And.* 2. 4, 8 | 5. 3, 22. *Eun.* 3. 5, 19. *Heaut.* 1. 1, 20. *Adel.* 2. 2, 43 | 3. 1, 11. *Phor.* 2. 1, 20 | 3. 7, 8 | 4. 3, 2 2. *Hec.* 1. 2, 33
dicet. *Eun.* 3. 1, 70. *Heaut. prol.* 33 | 4. 5, 24. *Adel.* 3. 3, 9. *Phor.* 1. 1, 5 | 4. 4. 3
dicetur. *Heaut.* 1. 1, 36 | 2. 3, 93
dici. *And.* 2, 5, 15 | 5. 3, 3. *Eun.* 1. 2, 97. *Heaut.* 1. 1, 54 | 3. 1, 13 | 3. 2, 9. *Phor.* 2. 2, 55 | 5. 2, 2 | 5. 6, 15. *Hec.* 1. 2, 15 | 2. 1, 12 | 3. 4, 2
dicimus. *Heaut.* 2. 2, 63
dicis. *And.* 2. 2, 26 | 4. 5, 15. *Eun.* 2. 1, 15 | 2. 2. 44 | 2. 3, 7 | 3. 5, 59 64. *Heaut.* 5. 1, 15 | 5. 2, 40. *Adel.* 3. 4, 32 | 4. 3, 18. *Phor.* 2. 2, 49 | 4. 4, 17 | 5. 8, 13 62. *Hec.* 1. 2, 65 | 2. 2, 22 | 5. 1. 10
dicit. *And.* 3. 1. 4. *Eun.* 2. 3, 47 50. *Heaut.* 2. 3, 56 78 | 3. 3, 27. *Adel.* 1. 1, 5 | 1. 2, 61. *Phor.* 3. 3, 12. *Hec.* 5, 3, 31
dicito. *Eun.* 1. 2, 26. *Heaut.* 4. 8, 25. *Hec.* 1. 2, 1
dico. *And.* 1. 2, 33 | 4. 5, 23 | 4. 5, 20. *Eun.* 1. 2, 89 | 2. 2, 86 | 2. 3, 43 | 3. 1, 33 | 3. 3, 12 26 | 4. 7, 35 | 5. 4, 40. *Heaut.* 3. 2, 18 20 43 | 3. 3, 21 | 4. 1, 38 | 4. 5, 18 | 5. 1, 65. *Adel.* 1. 2, 17 | 3. 3, 39. *Phor.* 1. 2, 12 | 1. 5, 42 | 2. 2, 41 | 3. 1, 15 | 5. 2, 20 | 5. 3, 19 | 5. 8, 11. *Hec.* 2. 1, 35 | 3. 5. 63 | 4. 1, 8 | 4. 4, 100
dicta. *And.* 1. 5, 48. *Eun.* 1. 2, 66 77. *Heaut.* 2. 1, 11 | 2. 3, 29 | 5. 1, 4 | 5. 4, 12 |
dictatam. *Eun. Per.* 1
dictio. *Phor.* 1. 5, 63
dictis. *And.* 4. 1, 20. *Eun.* 5. 4, 19. *Heaut.* 5. 1, 76. *Phor.* 1. 3, 36 | 3. 2, 15 | 5. 1, 16 | 5. 7. 81. *Hec.* 4. 1, 49
dictitat. *Heaut. Prol.* 21. *Phor. Prol.* 4.
dicto. *Phor.* 1, 5, 70 | 5. 8, 14
dictu. *And.* 4. 6, 14. *Heaut.* 5. 1, 68. *Adel.* 2. 4, 11
dictum. *And.* 1. 1, 2 | 2. 3, 7 | 4. 6, 1. *Eun. prol.* 4 6 41 | 2. 2, 57 | 3. 1, 38 40 | 3. 2, 45 | 3. 4. 4 | 5. 8, 36. *Heaut. prol.* 30 | 4. 5, 12 | 4. 8, 8 | 5. 1, 83 1. *Adel.* 5. 3, 10 | 5. 8, 32. *Phor.* 2. 2, 40 | 5. 3, 21 | 5. 7, 58
dictura. *Eun.* 5. 1, 3
dicturan'. *And.* 4, 5, 12
dicturum. *And.* 2. 3, 13
dicturus. *Eun.* 4. 4, 29. *Heaut. Prol.* 15
dictus. *Heaut.* 5. 4, 2
dictus. eſt. *And.* 1. 1, 75
dicundi. *Phor. prol.* 22
dicundum. *Phor.* 4. 1, 14
dicunt. *Eun.* 2. 2, 20 | 5. 4, 24. *Heaut.* 4. 5, 48. *Adel. prol.* 15 | 1. 1, 3
dicuntur. *Heaut.* 1. 2, 18
didicerim. *Heaut. prol.* 10
didici. *Hec. prol.* 14
dieculam. *And.* 4. 2, 27
dierum. *Heaut.* 5. 1, 36
diei. *Eun.* 4. 7, 31. *Heaut.* 1. 1, 116 | 1. 2, 37
diem. *And.* 1. 5, 33 | 5. 4, 54. *Eun.* 3. 4, 2 | 5. 7, 19 | 5, 9, 17. *Heaut.* 3. 1, 13. *Adel.* 2. 4, 23 | 3. 1, 16 | 3. 2, 34 | 3. 3, 30 | 4. 1, 5 | 4. 2, 32 | 5. 3, 68 | 5. 7, 2. *Phor.* 1. 5, 74 | 5. 2, 16 | 5. 6, 2. *Hec.* 4. 4. 19 | 5. 3, 2 17 | 5. 4, 23 40
dies. *And.* 1. 1, 76 | 1. 2, 18 | 2. 1, 13 28 | 4. 1, 52 | 4. 2, 22. *Eun.* 1. 2, 17 107 113 | 3. 5, 12 | 5. 7, 23. *Heaut.* 4. 5, 4. *Phor.* 1. 1, 14 | 1. 3, 7 | 3. 2, 38 | 5. 5, 4. *Hec.* 1. 2, 102 110 | 3. 4. 7 | 4. 2, 16
differat. *And.* 2. 4, 5
differor. *Adel.* 3. 4, 40
difficile. *And.* 1. 3, 6. *Eun.* 2. 1, 3 | 5. 3, 26
difficilem. *Heaut.* 3. 2, 24 | 5. 1, 60
difficil' eſt. *Andr.* 2. 3, 7. *Heaut.* 4. 2, 8
difficillimum. *Eun.* 5. 4, 4
difficilis. *Heaut.* 4. 6, 1
difficultas. *Hec.* 4. 4, 45
diffluit. *Heaut.* 5. 1, 73
digito. *Eun.* 4. 6, 2. *Heaut.* 4. 1, 37. *Hec.* 4. 1, 59 | 5. 3, 32
digitulo. *Eun.* 2. 2, 53
digna. *And.* 1. 4, 3. *Eun.* 2. 3, 19 | 5. 1, 26
dignæ. *Hec.* 2. 3, 2
dignam. *Heaut.* 4. 3, 9 | 4. 4, 19
dignas. *Phor.* 2. 2, 29
dignitas. *Heaut.* 3. 3, 5
dignius. *Eun.* 5. 7, 22
dignos. *Adel.* 5. 7, 21
dignum. *And.* 4. 1, 41. *Eun.* 5. 2, 25. *Heaut.* 1. 1, 55 56 83 | 3. 2, 19. *Adel.* 2. 2, 29. *Phor.* 2. 2, 6 55 83 91 | 5. 3, 4. *Hec.* 2. 1, 12 15 | 5. 2, 16
dignus *And.* 5. 4, 37. *Eun.* 5. 9, 54. *Heaut.* 4. 6, 9. *Ad.* 4. 2, 48. *Phor.* 3. 2, 34
digreſſos. *Phor.* 4. 5, 10
dijudica *Heaut.* 5. 2, 33
dijudicare. *Heaut.* 2. 2, 8
dilapidat. *Phor.* 5. 7. 4
dilexi. *And.* 1. 5, 53
diligam. *Eun.* 1. 2, 16
diligenter. *Eun.* 2, 1. 1 | 2. 3, 45 | 3. 2, 47 52. *Phor.* 5. 6, 14. *Hec.* 2. 2, 15 21
diligentiam. *Hec.* 2. 2, 21
diligere. *Phor.* 5. 6, 14

diligunt. *And.* 5. 6, 9. *Adel.* 5. 4. 19
dilucide. *Phor.* 2. 2, 52
dimidium. *Adel.* 3. 3, 16. *Phor.* 4. 2, 4
diminuam. *Eun.* 4. 7, 33
diminuetur. *Adle.* 4. 2, 32
dimitto. *Eun.* 4. 7, 44
dinumeret. *Adel.* 5. 7, 17
Dionyſii. *Heaut.* 1. 1, 10 | 4. 4, 11
Diphilii. *Adel. prol.* 6.
dirue. *Adel.* 5. 7, 18
dirui. *Adel.* 5. 7, 10
Diis. *And.* 4. 5, 31 | 5. 3, 10. *Adel.* 1. 2, 41 58 | 3. 4, 30 | 5. 1, 8. *Phor.* 4. 2, 6 | 5. 6, 14 | 5. 7, 1. *Hec.* 3. 2, 11 | 4. 4, 31
diſce. *Heaut.* 5. 2, 18. *Adel.* 1. 2, 45
diſcebat. *Phor.* 1. 2, 38
diſcedet. *Hec.* 5. 2, 15
diſcedi. *Phor.* 5. 2, 8
diſcedit. *Adel.* 1. 2, 40
diſcedo. *And.* 1. 1, 121. *Phor.* 5. 8, 58
diſcere. *Eun.* 2. 2, 31. *Hec. prol.* 56
diſcerem. *Hec. Prol.* 8
diſceret. *Adel.* 3. 3, 59
diſceſſio. *And.* 3. 3, 36
diſcet. *Adel* 4. 7, 33
diſcidio. *Hec.* 5. 2, 16
diſcidit. *Eun* 4. 3, 4. *Adel.* 4. 2, 20
diſcidium. *Hec.* 3. 5, 26
diſciplina. *Heaut.* 2. 3, 59
diſciplinam. *Eun.* 2. 2, 32
diſciplinæ. *Adel.* 5. 1, 5
diſcipuli. *And.* 3. 1, 19
diſco. *Phor.* 3. 1, 155
diſcordare. *And.* 3. 3, 43
diſcordiam. *Hec.* 4. 4, 71
diſcrucior. *Adel* 4. 4. 1
diſcum *Eun.* 3. 5, 60
diſertum. *Eun* 5. 7. 10
disjunxit *Hec.* 1. 2, 86
diſpergam. *Adel.* 5. 2, 7
diſpendio. *Eun.* 5. 5, 7. *Hec.* 5. 2, 29
diſpergat *Adel.* 3. 2, 19
diſperii. *Heaut.* 3. 4, 24 | 5. 2, 17. *Adel.* 3. 3, 1.
diſpiciam. *And.* 3. 5, 16
diſplicebit. *Heaut.* 5. 2, 16
diſpliceo. *Heaut.* 5. 4, 20
diſpudet. *Eun.* 5. 1, 16
diſputant. *And. Prol,* 15
diſrumpor. *Adel.* 3. 3, 15
diſſidium. *And.* 4. 2, 14
diſſimili. *And. Prol.* 11. 12 1. 1, 16
diſſimilis. *Adel.* 5. 3, 39
diſſimulare. *Hec.* 4. 1, 37
diſſimulas. *Hec.* 4. 2, 2
diſſimulat. *Phor.* 2. 2, 82
diſſimulatum. *And.* 1. 1, 105
diſſolverem. *Phor* 4. 3, 50
diſſolvi. *Heaut.* 3. 1, 102.
diſtædet. *Phor.* 5. 8, 22
diſtorſit *Eun.* 4. 4, 3
diſtrahar. *Phor.* 1. 4, 24
diſtrahi. *Phor.* 3. 2, 33
diſtraxit. *Hec.* 3. 5, 42
diſtributum. *Adel.* 3. 3, 17
diſtulerunt. *Heaut. prol.* 16 | diſturbandas. *And.* 1. 2, 11
ditea. *Adel.* 3. 4, 57
ditem. *Heaut.* 3. 3, 48. *Phor.* 4. 3, 48
ditis. *Adel.* 4. 2, 42
diu. *Eun.* 2. 3, 3 5 | 3. 3, 12 | 5. 9, 55. *Heaut.* 3. 4, 22. *Adel.* 4. 4, 12 | 5. 8, 8. *Hec.* 3. 1, 25 | 4. 4, 23
diverſæ *And.* 1. 5, 25
dividuum *Adel.* 2. 2, 33
divinam. *Eun.* 3. 3, 2. *Hec.* 1. 2, 109
divinant. *Hec.* 4. 4, 74
diviſa. *And.* 3. 1, 18
diviti. *Phor.* 1. 5, 46
divitiis. *Heaut.* 3. 2, 16
divitias. *And.* 4. 6, 2. *Heaut.* 1. 2, 19
divitioribus. *Phor.* 1. 1, 8
divinæ manſiones. *Phor.* 5. 8, 23
diutius. *Heaut.* 1. 1, 50 | 3. 1, 15 | 4. 7, 6. *Phor.* 1. 4, 4 | 4. 1, 30. *Hec.* 1. 2, 73 | 4. 1, 60
divum. *Adel.* 4. 7, 28
dixeram *Heaut.* 3. 1, 94. *Phor.* 4. 2, 4
dixeras. *Phor.* 4. 3, 8
dixêre. *Adel.* 1. 2, 13
dixeris. *Eun.* 5. 6, 25. *Adel.* 3. 4, 12. *Phor.* 4. 3, 32. 1. 2, 4
dixerit. *Heaut.* 4. 1, 8. *Hec.* 3. 5, 25
dixero *Eun.* 5. 9, 37. *Heaut.* 4. 4, 4. *Adel.* 2. 1, 49. *Phor.* 4. 4, 76
dixerunt *Hec.* 3. 3, 41
dixi. *And.* 1. 1, 103 | 2. 5, 7 | 3. 4, 20 | 3. 5, 15 | 4. 1, 21 | 4. 5, 49. *Eun.* 3. 1, 31 | 5. 7, 11 | 5. 9, 63. *Heaut.* 1. 1, 34 42 | 3. 1, 23 | 4. 1, 3 | 4. 5, 43 | 4. 7, 2 | 5. 1, 11 | 5. 5, 4. *Adel.* 1. 2, 3 | 4. 5, 1 12. *Phor.* 2. 2, 92 | 2. 3, 12 | 3. 3, 4 | 4. 3, 40 | 5. 1, 18 | 5. 7, 12. *Hec.* 3. 3, 42 | 3. 5. 47 | 4. 3, 6 | 4. 4, 65 100 | 5. 1, 19 | 5. 4, 30
dixiſſe. *Heaut.* 5. 5, 69. *Phor.* 2 3, 13 | 5. 7, 60. *Hec.* 3. 5, 1 | 5. 4, 5
dixiſti. *Eun.* 5. 7, 16
dixit. *And.* 2. 5, 10 | 3. 2. 33 44. *Eun* 4. 5, 9. *Heaut.* 3. 1, 27. *Adel* 1. 2, 71 *Phor.* 3. 2, 47 | 5. 3, 22 | 5. 4, 8 | 5. 5, 10. *Hec* 4. 4, 55
dixti *And.* 3. 3, 11 | 3. 2, 37 | 3. 4, 14 | 3. 5, 15 | 5. 2, 11. *Eun.* 1. 2, 85 87 | 2. 3, 82 | 3. 1, 60 | 3. 2, 44 | 4. 7, 23. *Heaut.* 2. 3, 100 | 4. 7, 2. *Adel.* 3. 3, 69 | 4. 3, 8 13 | 5. 3, 1. *Phor.* 1. 5, 72 | 2. 2, 43. *Hec.* 3. 1, 42 | 3. 5, 1, | 4. 4, 49 | 5. 4, 25
do. *And.* 1. 1, 130 | 1. 5, 60. *Eun.* 4. 7, 22. *Heaut.* 4. 1, 37 | 4. 3, 31 | 4. 5, 31. *Adel.* 1. 1, 26. *Phor.* 3. 2. 7 | 4. 3. 64. *Hec.* 1. 2, 39 | 3. 3, 36
docere *Eun.* 1. 2, 30
docet. *Heaut.* 4. 1, 35
docte *Hec* 2. 1, 6
doctior. *Eun* 4. 7, 21
doctum. *And.* 1. 5, 39 |
docui. *Adel* 5. 9, 6
doleam *Heaut.* 5. 1, 61
doleant. *Phor.* 5. 8, 64
doleat *Eun* 3. 1, 58
doleret *Eun* 1. 2, 13
dolet *Eun.* 1. 2, 13 | 3. | 3, 1. 40 *Adel.* 2. 4, 8 | 3. 4, 5 | 5. 5, 48. *Phor.* 1. 3, 10
doli. *And.* 1. 1, 133
dolia *Heaut.* 3. 1, 51
dolis. *And.* 3. 2, 13 23 | 3. 3, 26 | 3. 4, 4
dolo *Eun.* 3. 3, 9. *Adel.* 3. 1. 2 | 3. 3, 21
dolor. *Hec.* 3. 2, 21
dolore *And.* 5. 1, 12. *Adel.* 4. 3, 11
dolores. *Hec.* 3. 2, 4

doloribus

doloribus. *Adel.* 3. 4, 40
doluit. *And.* 1. 2, 9
domi. *And.* 3. 2, 34 | 3. 4. 19 | 4. 2, 31. *Eun.* 2, 3, 72 | 3. 2, 46 53 | 3. 4, 7 | 3. 5, 20 | 4. 3, 6 | 4. 4, 6 | 4. 6, 9 | 4. 7, 45 | 5. 2, 2 57 | 5. 3, 8 | 5. 4, 16. *Heaut.* 1. 1, 78 118 119 | 1. 2, 12 | 3. 1, 21 | 3. 2, 29 | 4. 8, 31. *Adel.* 2. 3, 7 | 3. 3, 35 59 | 3. 4. 49 | 4. 2, 17 28 | 4. 5, 39 | 4. 6, 5. *Phor.* 3, 1, 4 | 5. 7, 5. *Hec.* 1. 2, 78 | 2. 1, 21 | 2. 3, 15 | 4. 4, 56
domina. *Heaut.* 4. 1, 15
dominam. *Heaut.* 2. 3, 57
Domine. *Eun.* 3. 5, 60
Domini. *Eun.* 3. 2, 33 44 | 3. 5, 52. *Adel.* 4. 7, 16
Dominum. *Adel.* 1. 2, 9
Dominus. *Adel.* 1. 1, 5. *Phor.* 5. 1, 26
domi'ſt *Phor.* 3. 2, 19 21
domo. *Eun.* 3. 5, 65 | 4. 3, 18 | 4. 6, 14 | 5. 4, 38. *Adel.* 2. 1, 44 | 4. 2, 29 | *Phor.* 2. 2, 93 | 4. 1, 20
domum. *And.* 1. 5, 20 | 3. 4, 15 | 5. 5, 14. *Eun.* 1. 2, 125 | 2. 2, 89 | 2. 3, 69 71 | 4. 3, 19 | 4. 7, 10 | 5. 8, 12. *Heaut.* 1. 1, 16 | 2. 3, 99 | 2. 4. 22 | 4. 4, 19 | 4. 5, 60 65 | 5. 7, 5 11 14. *Phor.* 1. 2, 40 | 1. 4, 17 | 1. 5, 68 | 2. 2, 20 | 2. 3, 15 | 3. 3, 30 | 4. 4, 12 | 5. 2, 17 | 5. 4, 7 | 5. 6, 19. *Hec.* 1. 2, 60 71 | 2. 2, 24 | 2. 2, 20 | 2. 3, 7 | 3. 1, 3 | 3. 2, 25 | 3. 4, 20 | 3. 4, 8 | 5. 3, 25
domus. *And.* 5. 3, 20 *Eun.* 5. 9, 8 28. *Adel.* 4. 7, 42
dona. *Eun.* 1. 2, 83 | 3. 2, 11 15
donat. *Eun. Per.* 3
Donax. *Eun.* 4. 7, 4
donec. *And.* 4. 1, 37. *Adel.* 4. 6, 6. *Phor.* 2. 2, 73 | 4. 1, 24. *Hec.* 1. 2, 15
donem *Hec.* 5. 4, 9
donis. *Eun.* 4. 3, 8
dono *Eun. Per.* 8 | 1. 2, 29 55 | 2. 3, 23 | 2. 3, 53 60 63 | 3. 1, 3 | 3. 5, 19 | 4. 3, 2 | 4. 6, 10 | 5. 5, 9 | 5. 6, 13. *Heaut.* 5. 5, 6.
donum. *Eun.* 2. 3, 61 | 5. 9. 27
Dorax. *Eun.* 4. 7, 2
Dore. *Eun.* 3. 2. 19 | 3. 5, 46 | 5. 2, 11
Dorias. *Eun.* 3. 3, 32 | 4. 4, 52
Dorio. *Phor.* 1. 2, 109 | 3. 2, 1 30 41
dormias *Heaut.* 2. 3, 101
dormienti. *Adel.* 4. 5, 59
dormiet. *Eun.* 2. 3, 74
dormis *Phor.* 5. 8, 18
dormiunt. *Heaut.* 4. 4, 8
Dorum. *Eun.* 4. 4. 56
dos. *And.* 5. 4, 48. *Heaut.* 5, 1. 66. *Phor* 5. 7, 33
dotatis. *Phor.* 5. 7, 47
dotat. *Adel.* 1. 2, 87
dote. *And.* 1. 1, 74. *Adel.* 4. 7, 41. *Phor.* 5. 1, 30
dotem. *Phor.* 1. 5, 67 | 2. 2, 63 | 4. 3, 42 71 | 4. 4, 12. *Hec.* 3. 5, 52
doti. *Heaut.* 5. 1, 69
dotis. *Heaut.* 5. 1, 65 | 5. 5, 4. *Phor.* 4. 5, 11 | 5. 7, 36
drachmarum *Heaut.* 3. 3, 40
drachmis *And.* 2. 6, 20
Dromo. *And.* 5. 2, 19 29. *Heaut.* 2. 3, 8 34 | 4. 4, 21 26. *Adel* 3. 3, 22
Dromonem. *Heaut.* 2. 2, 12 | 5. 1, 19
duarum. *Heaut* 2. 3, 85
duas. *Phor.* 5. 1, 27 | 5. 8, 52
dubia. *Phor* 5 1, 27 | 5. 1, 28
dubiam. *Hec. prol.* 16
dubio. *And.* 2. 2, 10 | 1. 5, 3. *Eun* 5. 9, 14
dubitas. *Eun.* 5. 9, 13. *Heaut.* 5. 5, 13. *Adel.* 4. 5, 57
dubitat. *And.* 2. 4, 2
dubites. *Phor.* 2. 1, 29
dubium. *And.* 1. 2, 1 | 2. 3, 25 | 3. 2, 49. *Eun.* 1. 2, 49 | 5. 1, 27. *Heaut.* 3. 3, 46 | 5. 1, 38 | *Adel.* 2. 2, 35 | 3. 2, 41 | 5. 9, 19. *Hec.* 3. 1, 46
dubium'ſt. *Andr.* 2. 3, 17. *Phor.* 5. 2, 9
duc. *And.* 4. 6, 23. *Eun.* 2. 2, 5 | 2. 3, 84. *Heaut.* 3. 1, 23. *Adel.* 3. 4, 61. *Phor.* 1. 2, 53 | 4. 5, 6
ducam. *And.* 2. 1, 14 | 4. 2, 29 | 5. 6, 7. *Eun.* 2. 3, 70 77. *Adel.* 5. 8, 16. *Phor* 5. 7, 32
ducas. *And.* 2, 1, 27 | 2. 2, 12 | 2. 3, 14 | 2. 5. 7 *Heaut.* 5. 5, 12. *Phor.* 3. 2, 15
ducat. *Heaut.* 5. 2, 46. *Phor.* 4. 3, 57 66 73 | 5. 2, 8 *Hec.* 1. 2, 4
ducebat. 1. 5, 68
ducenda. *And.* 1. 5, 19. *Heaut* 5. 5, 20. *Adel.* 4. 7, 11 *Phor* 4. 4, 9
ducendum. *Phor.* 2. 2, 76
ducent. *Phor.* 2. 1, 20
ducere. *And.* 1. 1, 128 | 2. 2, 35 | 2. 3, 5 | 2. 4, 8 | 3. 5, 7 | 4. 1, 20 | 5. 3, 27. *Adel.* 1. 2, 71 | 3. 2, 36 | 5. 8, 10 11. *Phor.* 1. 2, 36 67 76 | 4. 3, 46 | 5. 7, 23
ducerem. *Hec* 4. 1, 40
duceres. *Andr.* 4. 1, 39 *Phorm.* 5. 7, 39. *Hec.* 4. 4, 64
duceret. *Hec.* 4. 4, 66
duces. *Adel.* 4. 5, 62
ducet. *And.* 4. 5, 42. *Phor.* 4. 4, 13
duci. *And.* 1. 2, 9. *Adel. prol.* 5. 5, 7 23
ducimus *Phor.* 5. 3, 15
ducis. *And.* 2. 1, 21. *Eun.* 2. 2, 51. *Heaut.* 2. 3, 72. *Adel.* 1. 2, 25
ducit *Eun.* 2. 1, 23. *Adel Per.* 11. *Prol.* 18. *Hec Per.* 1
ducito. *Eun* 4. 6, 30
duco *Heaut.* 4. 7, 8 *Hec.* 3, 2, 8
ductans. *Adel.* 4. 7, 34
ductes *Phor.* 3. 2, 15
ducturam. *Adel.* 2. 2, 27
ducturum. *And.* 2. 3, 9 | 2. 4, 2 | 4. 1, 35. *Adel.* 5. 3, 26. *Hecyr.* 1. 1, 5
ducunt. *Heaut.* 2. 3, 5
dudum. *And.* 3. 4, 3 12 | 5. 1, 5 | 4. 1. 29 | 5. 4, 46. *Eun.* 3. 1, 57 | 4. 4, 16 | 4. 5, 5 | 4. 6, 5. *Heaut.* 1. 5, 119 | 2. 2, 1 | 3. 3, 34 | 3. 4, 29 | 4. 5, 12. 38 | 5. 1, 9 | 5. 2, 30 34. *Adel.* 4. 1. 1 | 4. 7, 2 | 5. 8, 30. *Phor.* 2. 1. 19 | 3. 1, 7 | 3. 2, 4 | 5. 3, 3 | 5. 5, 10 | 5. 7, 21. *Hec.* 3. 5, 1 4. 4, 26 100
duum. *And.* 4. 1, 41. *Phor.* 3. 2, 34 | 5. 7, 16 83
dulce'ſt. *Heaut.* 2. 1, 5
duit. *Phor.* 4. 5, 1

Duo. *Heaut.* 4. 7, 10 | 5. 1, 67. *Adel.* 1. 1, 22 | 5. 3, 23, 37. *Phor.* 4. 2, 12
duobus. *Hec.* 3. 3, 33
duos. *Adel. Per.* 1
duplex. *Heaut. Prol.* 6
duplici. *Phor.* 4. 2, 13
duram. *Adel.* 5. 4, 5. *Phor.* 1. 2, 23
durare. *Adel.* 4. 2, 15
duras. *Eun.* 2. 3, 60
duriter. *And.* 1. 1, 20 47 | 4. 4. 5, 28
duritia. *Heaut.* 3. 1, 26
durius. *Heaut.* 5. 2, 4
duro *Heaut.* 4. 1, 52. *Adel. Per.* 4. *Phor.* 3. 2, 12
durum. *Eun.* 4. 7, 36. *Heaut.* 1. 2, 29. *Phor.* 1. 5, 8
durus *Heaut.* 3. 1, 30. *Adel.* 1. 1, 39
duxerat. *Hec,* 1. 2, 67
duxêre. *Hec.* 2. 1, 45
duxerit. *And.* 2. 1, 16
duxero. *Eun.* 5. 2, 49
duxi. *Adel.* 5. 4, 13. *Hec.* 3. 1, 14
duxiſſe. *Phor.* 1. 1, 5
duxiſſet. *Hec.* 1. 2, 71
duxiſti. *Hec.* 4. 4, 65
duxit. *Adel.* 1. 1, 21 | 4. 5, 38 *Hec.* 1. 1, 6 | 4. 1, 7 | 5. 1, 26. *Phor.* 1. 2, 86 | 1. 5, 1 | 5. 8, 16

E

EA gratia. *And.* 2. 6, 2 | 3. 4, 8
ea re. *Andr.* 2. 3, 11
ea via. *Heaut.* 4. 8, 9
eadem. *And.* 3. 3, 46 | 3. 4, 20 | 5. 4, 28. *Eun.* 2. 2, 10. *Heaut.* 1. 1, 87 | 2 | 3, 24 88 127 | 3. 2, 39 | 5. 3, 7. *Adel.* 1, 2, 48 | 4. 3, 8 | 4. 7, 33. *Phor.* 2. 2, 57 59 | 3. 2, 2 | 4. 5, 4 | 5. 7. 7, 20 *Hec.* 1. 1, 16 | 2. 1, 2 | 3. 1, 29 | 4. 4, 29 | 4. 5 21 37
eamus. *And.* 1. 1, 144 | 3. 3. 24 *Eun.* 2. 2, 87 | 2. 3, 83 | 3. 2, 59 | 3. 5, 64 65 *Heaut.* 3. 1, 29. *Adel.* 2. 4. 14 | 4. 3, *Phor.* 1, 2, 52 23 | 3. 3, 29 | 5. 3, 26 | 5. 7, 88 | 5. 8, 65
eandem. *Heaut.* 3. 1, 33. *Adel.* 5. 3, 26 *Phor.* 3. 2, 10. *Hec.* 1. 1, 14 | 4. 4, 69
eaſdem. *Eun. prol.* 7. *Hec.* 5. 2, 25
ea'ſt. *Andr.* 5. 4, 43. *Hec* 4. 4. 40 | 4. 6, 13. *Adel.* 3. 2, 23 *Phor.* 5. 1, 11
eat. *Hec.* 3. 5, 52
eatur. *Heaut.* 4. 4, 21
ebibent. *Heaut.* 2, 3, 14
ebria. 5. 2, 3
ecaſtor. *Hec.* 4. 3, 5 | 5. 1, 15 | 5. 3, 37 | 5. 4, 20
ecca. *Eun.* 1. 1, 34
eccam. *Eun.* 4. 5, 12 | 4. 7, 18. *Hec.* 4. 1, 8 | 5. 4, 14.
ecce. *Eun.* 2, 3, 5 | 5. 1, 45. *Adel.* 1. 2, 73 | 4. 7, 4 | 1. 5 | 5. 9, 38 *Phor.* 1. 5, 34. *Hec.* 3. 5, 53
eccere. *Phor.* 2. 1, 5
eccum. *And.* 3. 1, 51 | 3. 3, 48 | 3. 4, 26 | 5. 5, 1. *Eun.* 2. 3, 13 | 3. 1, 5 | 4. 7, 6 | 5. 3, 9 | 5. 7, 5. *Heaut.* 2. 2, 12 | 4. 1, 9 | 4. 7, 1 *bis* | 5. 2, 7. *Adel.* 3. 3, 7 | 4. 2, 14 | 4, 7, 2 | 5, 3, 6 | 5. 6, 2. *Phor.* 2. 3. 24 | 3. 1, 20 | 4. 2, 10. *Hec.* 2. 2, 4 | 3. 2, 17 | 3. 4, 35
ecfero. *V. effero.*
ecferri *V. efferi.*
ecquem. *Hec.* 5. 3, 6
ecquid. *And.* 5. 2, 30. *Eun.* 2. 2, 3 48. *Heaut.* 5. 3, 34 *Phor.* 5. 3, 15
ecquis. *Eun.* 3. 3, 24 | 5. 9, 1
edacem. *Eun. prol.* 38. *Phor.* 2. 1. 21
edax Paraſitus, *Heaut. prol.* 38.
edent. *Eun.* 5. 7, 21
edepol *Eun* 5. 1, 1 | 5. 2, 7 | 5. 2, 28. *Heaut.* 2. 4, 1. *Adel.* 3. 1, 2 | 5. 2, 8 5. 9, 2 4. *Phor.* 5. 1, 8. *Hec.* 1. 2, 8 13 85 | 2. 3, 1 | 3. 5, 49 | 4. 1, 5 53 | 4. 4, 1 | 9. 1, 6 | 5. 2, 20 | 5. 3, 1
edicam *Hec.* 4. 1, 50
edicit, *Eun.* 3. 5, 30
edico. *Eun.* 4. 7, 26 | 5. 4 40 | 5. 8, 33
edictum. *Heaut.* 4. 1, 10
edis. *And.* 4. 5, 34
edixin' *And.* 3. 2, 15
edoce. *Phor.* 3. 3, 7
edocebo. *Phor.* 5. 2, 17
edormiſcam. *Adel.* 5. 2, 11
educare *Eun.* 1. 2, 37
educat. *Eun.* 5. 7, 50
educari. *Adel.* 3. 4, 49
eductam. *Heaut.* 2. 1, 14
eductos, *And.* 5. 4, 8. *Adel.* 5, 4, 21
eductum *And.* 1. 5, 39
eduxi. *Adel.* 1. 1, 23. *Hec.* 3. 3. 4
eduxit. *Eun.* 1. 2, 76
effeceris. *Eun.* 5. 8, 26
effecero. *Heaut.* 3. 3, 23. *Phor.* 4. 1, 24
effeci *Heaut.* 2. 3, 81.
effeciſti. *And.* 3. 4, 10
effecit. *Hec.* 1. 2, 48
effectum. *And.* 4. 2, 20 *Eun.* 2. 1, 6
effer. *Eunuch.* 4. 6, 14. *Heaut.* 4. 5. 56
efferant. *Heaut.* 4. 4, 23
effero. *Heaut.* 4. 5, 31
efferi. *Adel.* 4. 4, 17. *Hec.* 4. 1, 50
effert. *Adel.* 2. 4, 1
effertur. *And.* 1. 1, 90
efficere. *And.* 1. 1, 4
efficerem. *Heaut.* 2. 3, 89
efficias. *And.* 5. 1, 6
efficite. *And.* 2. 1, 34
efficio *Eun.* 5. 9, 28
effluet *Eun.* 1. 2, 41
effodientur. *Eun.* 4. 6, 2
effregit. *Adel.* 1. 2, 8 40
effringere. *Adel.* 1. 2, 23
effugere *And.* 1. 5, 12 | 2. 1, 32. *Adel.* 5. 8, 32 *bis* *Hec.* 4. 2, 24
effugi *Eun.* 5. 5, 3
effundite. *Adel.* 5. 9 34
effutiretis. *Phor.* 5. 1, 19
egens. *And.* 5. 4, 22. *Adel.* 3. 3, 30. *Phor.* 2. 2, 10 | 5. 1, 24
egeres. *Heaut.* 5. 2, 1 1
egerim. *Eun.* 4. 4, 23
egerint. *Phor.* 5. 36, *Hec.* 1. 2. 1, 24
egeris. *Phor* 4. 5, 6
egeſtas. *Adel.* 1. 2, 24 | 3. 2, 5. *Phor.* 5. 1, 6
egeſtate. *And.* 1. 5, 40
egeſtatem *Phor.* 2. 2, 69
egi. *Eun.* 2. 2, 85. *Heaut.* 3. 2, 30, *Hec.* 1. 2, 57 | 4. 4 64

egiſſe.

egisse. *Heaut.* 4. 5, 11 | 4. 8, 22
egissem *Hec.* 4. 1, 30
egisti. *Heaut.* 3. 3, 34. *Phor.* 4. 4, 1
egit. *Adel.* 3. 3, 14 | 5. 4, 9. *Phor.* 2. 3, 11
egomet. *And.* 1. 1, 55 88 | 4. 1, 11 | 5. 1, 19, *Eun.* 2. 2, 21 | 3. 5, 37 | 4. 2, 1 | 5. 6, 23. *Heaut.* 1. 1, 120 | 2. 4, 5 | 3. 1, 101 | 4 5, 51 | 5. 5, 20. *Adel.* 2. 1, 12 54 | 2. 2, 1 | 3. 2, 31 | 3. 3, 48 | 4. 3, 13 | 4. 4, 19 *bis* 4. | 5. 78. *Phor.* 1. 4, 40 | 4. 1, 15
Egon'. *And.* 3. 4, 5 | 5. 4, 41. *Eun.* 1. 2, 73 | 4. 6, 19. *Heaut.* 5. 5, 6. *Adel.* 2. 1, 31. *Phor.* 1. 5, 30 74 | 2. 3, 84 | 5. 8, 10 *Hec.* 5. 4, 5 9 12
Egone. *And.* 3. 2, 29. *Eun.* 1. 2, 2 111 | 2. 3, 14 | 4. 7, 8 | 5. 7, 2. *Heaut.* 3. 3. 47 5. 1, 72 77 | 5. 3, 13. *Phor.* 1. 2, 7. *Hec.* 2. 1, 17 5. 4, 25
egredi. *Hec.* 3. 2, 17 | 4. 3, 16
egrediar. *Phor.* 4. 1, 29
egrediatur. *Phor.* 5. 5, 12
egredientem *Heaut.* 1. 2, 7
egredior *Heaut* 1. 1, 15
egreditur. *And.* 1. 3, 21 | 5, 2, 2. *Eun.* 1. 1, 34 | 4. 2, 14. *Heaut.* 1. 1, 122 | 3. 2, 50 | 4. 6, 23 | 5. 3, 20. *Adel.* 5. 7, 25. *Phor.* 5. 6, 38
egregia. *And.* 1. 1, 45. *Phor.* 1. 2, 50
egregie. *And.* 1. 1, 31 | 1. 5, 38. *Heaut.* 3. 1, 11
egressa. *And.* 3. 2, 11. *Phor.* 5. 1, 5
egressi. *Phor.* 5. 6, 53
egressum. *Heaut.* 3. 1, 17
Ehem. *And.* 5. 2, 5. *Eun.* 1. 2, 6 | 2, 2, 8 | 3. 2, 52 | 4. 5, 3 | 5. 6, 6. *Heaut.* 4. 5, 4, | 5. 1, 10 | 5. 5, 2. *Adel.* 1. 2, 1 | 2. 4. 2 | 3. 3, 19 | 5. 7. 3 | *Hec.* 3. 2, 5.
eho. *And.* 1. 1, 61 | 3. 2, 20 | 4. 1, 42 | 4. 5, 9 15 27 | 5. 2. 1 | 5. 4, 5. 21 94. *Eun.* 2. 2, 55 | 2, 3 4 0 57 | 4. 2, 11 | 4. 4. 24 | 4. 5, 10 | 5. 2, 17 *Heaut.* 2. 3, 71 | 3. 2, 26 | 3. 3, 22 35. *Adel.* 4. 5, 26 | 5. 2, 2 | 5. 7, 7 | 5, 9, 13. *Phor.* 1. 5, 29 | 2. 2. 37 | 4. 3, 28 | 4. 4, 3 | 5. 1, 21. *Hec.* 1. 2, 25 | 2. 2, 25 | 4. 4, 49 92
Ehodum. *And.* 1. 2, 13 | 2 1, 24 | 3. 5, 10. *Eun.* 2. 13, 66
Eheu. *Heaut.* 1. 1, 31 | 5. 4, 20 | *Phor.* 1. 4, 10. *Hec.* 1, 1, 17
ejecerit. *Heaut.* 5. 2, 2. *Phor.* 4. 3, 22
ejeci. *Heaut.* 1. 1. 82
ejeciſſet. *Adel.* 1. 2, 29
ejectam. *And.* 1. 3, 18. *Phor.* 4. 5, 13
ejectos. *Eun.* 2. 2, 45
ejectus. *And.* 5. 4, 21
ejiciam. *Phor.* 2. 2, 90
ejiciat. *And.* 2. 3, 8
ejicitur *Phor.* 4. 3, 68
ejiciunda. *Eun.* 2. 1, 16
eidem. *Eun. Per.* 4. *Heaut.* 2. 3, 59
ejuſmodi. *And.* 1. 1, 66. *Eun.* 4. 6, 8. *Phor.* 5. 4, 2,
elapſus. *Hec.* 1. 2, 94
elegans. *Eun.* 3. 5, 8 | 5. 4, 13. *Heaut.* 5. 5, 19
elegantem. *Eun.* 3. 1, 18
elegantiam. *Eun.* 5. 9, 63
elephantis. *Eun.* 3. 1, 23
ellum. *And.* 5. 2, 27. *Phor.* 2. 3, 7
ellom. *Adel.* 3. 3, 35
elocutas. *Eun.* 3. 5, 51
eloquar. *Heaut. prol.* 3
eloquentia. *Phor.* 4. 3, 24
eloquere. *Adel* 3. 2, 27. *Phor.* 1. 4, 21
eloqui. *Phor.* 4. 3, 36
eludendi *Phor.* 5. 7, 2
eludet. *Eun.* 1. 1. 10
em ſeu hem. *And.* 3. 3, 24. *Adel.* 1. 2, 57 | 2. 1, 15 18 | 4. 1, 21 | 4. 2, 20 | 5. 3, 4. *Phor.* 1. 2, 2 | 1. 4, 33 35 50 | 4. 4, 7 | 5. 1, 26 | 5. 6, 7 18 | 5. 8, 37. *Hec.* 1. 1, 6
emerat *Eun.* 1. 1, 6
emergam. *Eun.* 3. 5, 7
emergi. *Adel.* 3. 2, 4
emerſum. *And.* 3. 3, 30
emerunt. *Eun. prol.* 20
emi *And.* 1. 1, 8
Emin'. *Eun.* 4. 4, 24
Emis. *Adel.* 5. 3, 14
Emiſſa. *Phor.* 5. 5, 2
Emiſſe. *Adel.* 4. 4, 7
Emiſti *Eun.* 4. 4, 24. *Adel.* 2. 1, 37
emit. *Eun.* 1. 2, 55 | 5. 5, 12 14
emitte. *Adel.* 5. 8, 34
emitti. *Adel.* 5. 9, 10
emo. *Heaut.* 3. 3, 50. *Adel.* 2. 2, 11
emitur. *Phor. Per.* 11
emori. *Heaut.* 5. 2, 18 | 5. 7, 63
emoriar *Eun.* 5. 2, 49
emoriri. *Eun.* 3. 1, 42.
emptæ *Adel.* 2. 2, 22
emptam *Adel.* 2. 1, 46 | 4. 2, 21
emptum. *Phor.* 5. 5, 50
emptas. *Hec. prol.* 57
emunda. *Adel.* 5. 9, 10 *Phor.* 4. 3, 60 | 4. 4, 1
en. *Eun.* 1, 2, 74 | 1. 5, 4. *Phor.* 2. 1, 15 | 2. 2, 1. *Hec.* 1. 1. 6
enarramus. *And.* 3. 3, 11
enarrato. *Adel.* 3. 2. 52
enarrem. *Heaut.* 2, 3, 32
enecas *And.* 4. 1, 36. *Phor.* 2. 2, 37 | 5. 6, 16
enicet. *Eun.* 3. 5, 6
enimvero. *And* 1. 1, 64 | 1. 3. 1 | 5. 2, 7. *Eun.* 2. 3, 35. *Heaut.* 2. 3, 59 | 5. 5, 1. *Phor.* 3. 1, 1 | 3. 43 | 5. 8, 44 92 | 5. 9, 44. *Hec.* 4. 4, 51
Ennium. *And. Prol.* 18
eniti *Phor.* 3. 1, 11
enitere. *And. Prol.* 15 | 1. 1, 22 | 4. 3, 4 | 5. 4, 54 | 5. 6, 15. *Eun.* 1. 2. 17 | 3. 1, 25 | 3. 3, 27 31 | 3. 5, 6 24 32 | 4. 2, 1 | 4. 4, 23, 4. 7, 30 37 *Heaut.* 1. 2, 8 | 2. 3, 94 138 | 3. 1, 99 | 4. 4, 18 | 4. 5, 39 45. *Adel.* 1. 1, 24 | 2. 2, 23 | 3. 4, 28 | 4. 4, 11 | 4. 5, 69 72. *Phor.* 1. 3, 19 | 1. 4, 11 24 | 4 2, 9 15 | 4. 3, 36 | 5. 6, 54. *Hec.* 1. 2, 98 | 2. 1 41 | 2. 2, 20 31 | 3. 4, 7 18 | 3. 5. 24. 41 | 4. 1, 7 4 33 46 | 5. 1, 10 | 5. 2 15 27 31 | 5. 3, 11 35.
eodem. *And.* 5. 3, 14. *Adel.* 4. 5, 61, *Phor.* 5. 2,

15. *Hec. prol.* 2 26 | 2. 1, 6
ephebis *And.* 1. 1 24
ephebo. *Eun. Per.* 2
ephebus. *Eun. Per.* 7 | 5. 1, 8
epidicazomenon. *Phor. pr.* 26
epiſtolam. *Phor.* 1. 2, 99
epiſtolas. *Phor.* 1. 2, 17
equidem. *And.* 2. 1, 29 | 4. 1. 35 | 5. 2, 17. *Eun.* 2. 2, 42 85 86 | 2. 3, 30 55 | 3. 5, 49 | 4. 6, 1 | 5. 2, 37 | 5. 5, 14. *Heaut.* 3. 2, 7, 36 | 3. 3, 8 | 4. 1. 3 19 34 | 4. 3, 31 | 4. 5, 39. *Adel.* 4. 2, 16 18 | 5. 3 64 | 5. 7, 1. *Phor.* 3. 3. 6 | 5. 3, 24. *Hec.* 1. 2, 10 | 2. 1, 22 35 | 4. 3, 9 | 5. 3, 16 | 5. 4, 39
equos. *And.* 1. 1, 29
era. *V. hera.*
eradicent. *And.* 4. 4, 22. *Heaut.* 3. 3, 25
eræ. *V. here.*
ere. *V. here.*
ereptum. *Eun.* 4. 6, 13 *Heaut.* 4. 2, 6
eri. *V. heri.*
erilem. *V. herilem.*
erili. *V. herili.*
eripere. *Adel.* 2. 2, 3
eriperem. *Adel.* 3. 2, 20
eripi. *Eun.* 4. 7, 26. *Adel.* 4. 5. 34
eripiam. *Eun.* 4. 2, 3. *Phor.* 2. 1, 9
eripiat. *Eun.* 4. 6, 1
eripio. *Heaut.* 4. 3, 39
eripis. *Heaut.* 4. 3, 35
eripit. *Adel. Per.* 7. *prol.* 8
eripuit. *Adel.* 1. 2, 10 | 2. 1, 44 | 3. 2, 30 *Hec.* 4. 1, 59
ersans. *Heaut.* 2. 3, 16
erras. *And.* 5. 1, 19. *Eun.* 2. 2, 14. *Heaut.* 1. 1. 53 | 3. 3, 49. *Phor.* 5. 3, 23 | *Hec.* 4. 4, 60
errasti. *Phor.* 5. 3, 21
errat. *Heaut.* 2. 3, 22 | 4. 8, 3. *Adel.* 1. 1, 40
erratio. *Adel.* 4. 2, 41
erravi. *Adel.* 4. 2, 40
erres. *And.* 4. 2, 21
erret. *And.* 3. 2, 18. *Eun. prol.* 16
errore. *Hec.* 5. 2, 26
erubuit. *Adel.* 4. 5. 9
erum *V herum.*
erumpat. *Phor.* 2. 1, 11
erumpere. *Eun.* 3. 5, 2
erunt. *Adel.* 5. 9, 11. *Phor.* 5. 6, 63. *Hec.* 5. 2, 24
erus. *V. herus.*
etenim. *And.* 2. 6, 11. *Eun.* 5. 9, 44. *Heaut.* 3. 2, 37
etiamne. *Phor.* 1. 5, 8 | 5. 2, 9
etiamſi. *Hec.* 4, 4, 26
etſi. *And.* 2. 2, 11 37 | 5. 2, 23. *Eun.* 5. 4, 46. *Heaut.* 2. 3, 86. *Adel.* 5. 8, 21. *Phor.* 2. 2, 60. *Hec.* 3. 3, 44 | 4. 2, 2 | 4. 4, 3 | 5. 3, 36
evadat. *And.* 1. 1, 100. *Phor.* 1. 2, 61
evaderet. *And.* 1. 2, 5.
evadet. *Adel.* 3. 4, 64. *Phor.* 4. 3, 21
evaneſceret. *Hec. prol.* 14
evaſit. *Eun.* 3. 3, 11
evenêre. *Adel.* 5. 3, 29 *Phor.* 5. 7, 2
evenerit. *Heaut* 2. 3, 114 | 3. 2, 40
evenerunt. *Phor.* 4. 4, 24
eveniat. *And.* 1. 1, 138 | 1. 3, 36. *Phor.* 1. 5, 16. *Hec.* 2. 3, 6 | 3. 3, 36
eveniret. *Phor.* 1. 5, 21
evenire. *And. prol.* 4. *Eun.* 5. 7, 1. *Adel.* 1. 1, 4. *Hec.* 1. 1, 2 | 5. 2, 28
eveniret. *Hec.* 5. 3, 41
eveniſſe. *Heaut.* 4. 3, 7 | 4. 5, 17. *Hec.* 3. 1, 24 | 3. 4. 1 | 3. 5, 26
eveniſſent *Heaut.* 1. 1, 105
eveniſſet *And.* 4. 4. 25
evenit. *And.* 2. 6, 5 | 4. 1, 54 | 5. 4, 4 | 5. 6, 3 4. *Heaut.* 1, 2, 1 | 4. 1, 51. *Adel.* 4. 5, 54 | 5. 4, 5 | *Phor.* 1. 2, 15. *Hec.* 2. 1, 31 | 4. 4, 31 | 5. 3, 40
eveniunt. *Phor.* 5. 1, 31
eventuram. *Hec.* 5. 4, 32
eventurum. *Eun.* 5. 6, 29. *Hec.* 1. 2, 118
everſas cervices. *Heaut.* 2, 3, 131
euge. *And.* 2. 2, 6 *Adel.* 5. 3, 13. *Heaut.* 4. 2. 10
eundem. 2. 1, 20 | 5. 6, 21. *Adel.* 3. 3, 30
eunuchi. *Eun. Per.* 9
eunucho. *Eun.* 2. 1, 25 | 2. 3, 82 | 4. 4, 54 | 5. 5, 7 | 5 6, 21
eunuchon. *Eun.* 3. 5. 25 | 5, 6, 22
eunuchum. *Eun. Per.* 4. *prol.* 29 32 | 1. 2, 83 | 2. 3, 62 71 | 3. 2, 19 26 | 4. 3, 10 | 5. 1, 6 | 5. 13
eunuchus. *Eun. prol.* 45 | 3. 5, 21 | 4. 3, 14 | 5. 1, 5
evocare. *Hec.* 5. 1, 7
evocari. *Eun.* 2. 2, 52
evocate. *And.* 3. 3, 47
evoco. *Phor.* 5. 7. 89
evolvere. *Phor.* 5. 4, 5
evolves. *Eun.* 4. 4, 55
evoman. *Adel.* 3. 2, 14 | 3. 4, 65. *Hec.* 3. 5, 65
eus. *V. heus.*
exacta. *Adel.* 5. 4, 16
exactas. *Hec. Prol.* 12
exanimata. *Phor.* 5. 1, 5
exanimatam. *Phor* 3. 3, 31
exanimatum *And.* 1. 4, 7 2. 2, 5. *Hec.* 3. 3, 4
exanimatus. *And.* 1. 1, 104. *Hec.* 5. 3, 27
exanimavit. *And.* 1. 5, 16
exaugeant. *Hec.* 2. 2, 2
excarnufices. *Heaut.* 4. 6, 9
excedere. *Hec.* 4. 3, 14
excelſum. *And.* 2. 2, 19
excerpis. *Phor.* 4. 5, 17
exceſſis. *And.* 4. 5, 21
exceſſit. *And.* 1. 1, 24. *Hec.* 3. 2, 12
excidit uxore. *And.* 2. 5, 12
excites. *Heaut.* 5. 3, 10
exclamant. *Hec.* 3. 3, 8
exclamat. *Eun. Prol.* 23 | 4. 1. 11 *Adel.* 4. 4, 11
exclamavi. *Phor.* 5. 6, 30
excludar. *And.* 2. 3, 12.
exeludere. *Hec.* 3. 2, 4
excludetur. *Adel.* 1. 2, 39
excludor. *Eun.* 1. 2, 29
excluſi. *Eun.* 3. 2, 28
excluſione. *Eun.* 1. 2, 8
excluſit, *Eun.* 1. 1, 4
excluſti *Eun.* 1. 2, 18
excoctam. *Adel.* 5. 3, 63
excruciarier. *Heaut.* 3. 1, 4
excruciat. *Phor.* 1. 4, 10
excruciem. *Eun.* 5. 3, 11
excrucio. *And.* 5. 3, 15
exculpe. *Phor.* 5. 7. 96
exculpere. *Eun.* 4. 4, 44
excurſo. *Adel.* 5. 4, 6
excuſſit. *Heaut.* 1. 1, 115
excutiam. *Phor.* 4. 1, 20
exeam. *Eun.* 2. 2. 8
exeant. *And.* 5, 6, 16

exeas,

exeat. *And.* 5. 6, 13. *Adel.* 4. 7, 17
exedendum. *Phor.* 2. 1, 4
exedent. *Heaut.* 3. 1, 53
exegerit. *Heaut.* 2. 3, 39
exemerim. *And.* 1. 2, 29
exempla. *And.* 4. 6, 17. *Adel.* 5. 1, 9. *Eun.* 5. 5, 4 6 | 5. 7, 21
exempli. *Heaut.* 5. 1, 47
exemplis. *Phor.* 4. 4, 7
exemplo. *Heaut. prol.* 20
exemplum. *And.* 1. 1, 65 | 4. 1, 27. *Eun.* 5. 8, 3. *Heaut. prol.* 20 51. *Adel.* 1. 2, 40 | 3. 3, 62 | 5. 1, 5. *Hec.* 1, 2, 88
exeo. *And.* 4. 2, 31. *Eun* 3. 2, 40. *Heaut.* 5. 5, 2
exercebo. *Adel.* 4. 2, 48
exerceo. *Heaut.* 1, 1, 94
exercendis. *Heaut.* 1. 1, 22
exercerent. *Heaut.* 1. 1, 91
exercitatum. *Hec.* 3. 3, 47
exercitum. *Eun.* 3. 1, 12 | 4. 2, 44
exeuntem. *Hec.* 4. 1, 36 | 5. 3, 9
exi. *And.* 5. 2, 30. *Eun.* 4. 4, 1. *Phor.* 5. 7, 42
exiens. *Heaut.* 2. 2, 6
exigat. *Hec.* 2. 1, 19 | 3. 5, 40
exigendæ. *And prol.* 27
exibo. *Eun,* 5. 3, 13
exigué. *Heaut.* 1. 2, 32
exigunt. *Hec.* 2. 1, 45
exilia. *Phor.* 1. 5, 13
exilui. *Heaut.* 4. 1, 44
eximium *Hec.* 1. 1, 9
eximius. *Heaut.* 4. 7, 5
exire. *Andr.* 3, 3, 48. *Eun.* 3. 2, 17. *Phor.* 5. 3, 12. *Hec* 4. 1, 6
exirem. *Hec. prol.* 36 | 3. 3, 18
exis. *Phor* 5. 1, 21
exiſtimans. *Hec.* 1. 2, 88
exiſtimant. *Adel. prol.* 17
exiſtimare. *Heaut. prol.* 9
exiſtimas *Adel* 5. 6, 9
exiſtimaſſem. *Phor.* 2. 2, 22
exiſtimatio. *Heaut. prol.* 25
exiſtimavit *Eun. prol.* 20
exiſtimes. *Eun.* 4. 6,
exiſtimetis. *Adel. prol.* 5
exiſtimetis. *Adel. Prol.* 13
exiſtimo. *Hec.* 4. 2, 28
exiſtimandi. *Heaut.* 2. 3, 41
exiſtumans. *Phor.* 1, 1, 11
exiſtumes. *Adel.* 2. 4, 6.
exiſtumet. *Heaut. prol.* 30
exit. *And.* 4. 3, 6. *Eun.* 3. 2, 46 | 3. 4, 7. *Heaut.* 3. 1, 50 | 4. 3, 44 | 5. 2, 47. *Adel.* 2. 3, 11 | *Phor.* 3. 1, 20 | 4. 4, 31
exitio. *Phor.* 1. 4, 23
exitium. *And.* 4. 1, 43
exitium. *Adel.* 5. 1, 12.
exolvam. *Hec.* 4. 3, 23
exoneraſtis. *Phor.* 5. 6, 3
exoptat. *Andr. prol.* 20
exoptata. *Heaut.* 3. 4, 28
exopto. *Hec.* 3. 5, 40 | 4. 2, 3.
exora. *Heaut.* 2. 3, 117
exorandus eſt. *And.* 1. 1, 140
exorare. *Heaut.* 43, 27. *Phor.* 3 2. 4 27
exorarier. *Phor.* 3. 3, 2
exoraſſem. *Adel.* 4, 4, 21
exorat *Eun. Per.* 12
exordiar. *Hec.* 3. 3, 2
exorator. *Hec. prol.* 10
exorem. *And.* 5. 3, 30. *Eun.* 1. 2, 105. *Adel.* 5. 8, 13 20
exoret. *Heaut.* 5, 5, 6. *Phor.* 3. 2, 30
exornatum. *Heaut.* 5. 1, 78
exornatus. *Eun.* 4. 4, 16
exoro *And.* 3. 4, 13
exorta. *Hec.* 4. 4, 10
exoſſabitur. *Adel.* 3. 3, 24
exſpectabo. *Eun.* 4. 6, 5
exſpectandus *Phorm.* 2. 3, 70
expectans *Eun.* 3. 5, 46
exſpectare. *And.* 5. 6, 13
exſpectat, *Hec.* 5. 4, 15
exſpectatio. *Hec. prol.* 34
exſpectatis. *Phor.* 1. 2, 98
exſpectatum. *Adel.* 1. 2, 29
exſpectet. *Hec.* 4. 2, 20
exſpectetis. *Adel. prol.* 22
exſpectato *And.* 1. 1, 3, *Adel.* 3. 2, 24. *Phor.* 4. 3, 1. *Hec.* 5. 3, 3
expedi. *Eun.* 4. 4, 27 | 5. 5, 20. *Phor.* 1. 4, 20. *Hec.* 5. 1, 20
expediam. *And.* 3. 5. 11, *Adel.* 4. 3, 5. *Phor.* 1. 5, 8,
expediar *Hec.* 3. 1. 8
expediat. *Hec. prol.* 57. *Phor.* 5. 2, 1
expedies. *And.* 3. 5, 11. *Hec.* 3. 1, 11
expedit. *Heaut.* 2. 4, 8
expedivi. *Phor.* 2. 2, 52. *Hec.* 3. 1, 17
expedivit. *Phor.* 5. 4, 4
expellerent. *Heaut.* 5. 2, 36
experiamur. *Adel.* 5. 4, 23. *Hec.* 5. 2, 12
experiar. *Adel.* 3. 2, 51 | 4. 5 1
experibere. *Heaut.* 4. 6, 20
expergiſcere. *Adel.* 4. 4, 22
experirier. *Phor.* 4. 1, 23
experiere *Adel.* 5. 5, 7
experimini. *Heaut. prol.* 46.
experimur. *Phor.* 3. 3, 5
experire *Phor.* 3. 2, 10
experiri. *And.* 2. 1, 11 *Eun* 4. 7, 19. *Adel.* 2. 1, 18
expers. *Heaut.* 4. 1, 39
experiundo *Heaut.* 2. 3, 90 *Adel.* 5. 4, 4
expertus ſum. *Hec.* 3. 5, 39
expetam. *Phor* 2, 2, 84
expetenda. *Phor.* 1. 3, 12 1. 4, 25
expetenda eſt. *Phor.* 5. 8, 35.
expetens. *And.* 2. 1, 19
expetit. *And.* 3. 2, 39
expetet. *Eun.* 1. 1, 7. *Heaut.* 2. 4, 3
expeti. *Hec.* 5. 2, 1
expetivi. *And.* 4. 2, 13
expeto. *Heaut.* 5. 1, 17
expiſcare. *Phor.* 2. 2, 35
explana. *Phor.* 2. 2, 35
exple. *Hec.* 5. 1, 19 | 5. 2, 21
expleam. *And.* 2. 2, 7
expleant. *Heaut.* 1. 1, 77
expleat. *Hec,* 1. 1, 12
expleret. *And.* 1. 2, 17
explete. 5. 2, 19
explorata. *Eun.* 3, 5, 55
exploratum. *Phor* 4. 3, 23
expolitam. *Heaut.* 2. 3, 48
exponendam. *Heaut.* 4. 1, 37
exponeret. *Heaut.* 4. 1, 38
exponetur. *Hec.* 3. 3, 40
exporge. *Adel.* 5. 3, 53
expoſita. *Heaut.* 4. 1, 2
expoſtulem. *And.* 4. 1, 15
expoſtules. *Adel.* 4. 3, 4
expreſſerit. *Eun.* 1. 1, 23
expreſſum. *Adel. Prol.* 11
exprobratio. *And.* 1. 1, 17
expromere. *Heaut.* 3. 3, 14
expromptâ. *And.* 4. 3, 8
expueret. *Eun.* 3. 1, 16
expugnabo. *Eun* 4. 7, 3
expurgatu. *Hec.* 2. 3, 4
expurgem. *And.* 5. 3, 29
expnrget. *Hec.* 5. 1, 16
exquire. *Hec.* 5. 2, 7 17
exquirere. *And.* 1. 2, 15
ex ſententia. *Heauton.* 4. 5, 17

exſequar, *And.* 1. 5, 24
exſequi, *Heaut.* 4. 1. 22. *Hec.* 3. 1, 26
exſequias. *Phor.* 5. 8, 37
exſolvas. *Heaut.* 4. 3, 43
exſolves, *Hec.* 5. 2, 26
exſolvi, *Hec.* 5. 3, 22
exſpectabam, *And.* 2. 6, 4. *Hec.* 3. 4, 8
exſpectabo, *Eun.* 1. 2, 125
exſpectant, *Adel.* 5. 4, 20
exſpectantem, *Adel.* 4. 5, 40
exſpectare, *Hec.* 3. 5, 1
exſpectat, *Eun.* 3. 1, 57 | 5. 3, 8. *Heaut.* 3. 2, 32 | 3. 4, 39. *Adel.* 2. 3, 7
exſpectem. *Phor.* 5. 8, 36
exſpectes, *Eun.* 3. 1, 2, 114
exſpectet, *Hec.* 3. 4, 24
exſpectetis, *And.* 5. 6, 16
exſpecto. *Phor.* 1. 3, 9 | 1. 4, 10. *Hec.* 2. 3, 7 | 3. 4, 16
extemplo. *And.* 3. 2, 37. *Hec.* 3. 3, 13
extillaveris, *Phor.* 5. 7, 82
extimeſcam, *Phor.* 1. 3, 2
eximui, *Hec.* 5. 3, 26
extinguere, *Hec.* 5. 1, 23
extinguerem, *Adel.* 3. 2, 16
extinguerent, *Phor.* 1. 2, 58
extorque, *Adel.* 3. 4, 37
extortor, *Phor.* 2. 3, 27
extra, *Heaut.* 0. 2, 57. *Phor.* 1. 2, 3 | 5. 6, 36. *Hec.* 2. 3, 3 | 4. 1, 48
extraham, *Phor.* 1. 4, 3
extraneo, *Phor.* 4. 1, 13
extraxeris, *Hec.* 5. 4, 36
extrema. *Eun.* 4. 2, 32
extrudar, *Heaut.* 4. 6, 5
extrudi, *Phor.* 4. 4, 11 | 4. 8, 120
extrudis, *Heaut.* 3. 3, 28
extrudit, *Hec.* 1. 2, 98
extruſit. *Eun.* 4. 5, 11
extuliſſe, *Hec.* 4. 1, 48
extulit, *And.* *prol.* 11
extulo, *Eun.* 3. 5, 62
exuperat, *Heaut.* 5. 1, 5

F.

Faba, *Eun.* 2. 3, 89
fabrica, *Adel.* 4. 2, 45
fabricam, *Heaut.* 3. 2. 34
fabula, *And.* 4. 5, 8. *Eun.* 4. 4, 22. *Adel.* *prol.* 4 | 4121
fabulæ, *And.* 1. 3, 13 | 3. 3, 21. *Heaut.* 2. 3, 95. *Adel.* *prol.* 22. *Phor.* 3. 2, 7 | 5. 8, 33. *Hec.* *prol.* 1 | 4. 3. 14
fabulam, *And.* 5. 4, 23. *Eun.* *prol.* 23 | 2. 3, 25. *Heaut.* 2. 1, 10. *Adel.* *prol.* 7. *Phor.* 5. 6, 37
fabularier, *Hec.* 3. 1, 36
fabulas. *And.* *prol.* 3. 16. *Eun.* *prol.* 33. *Phor.* *prol.* 4
fabuler, *Phor.* 4. 3, 49
fac, *And.* 2. 4, 5 | 3. 2, 3. *Eun.* 1. 2, 19 116 | 2. 1, 1 | 2. 2, 50 | 2. 3, 27 68 | 3. 2, 23 24 48 | 3. 3, 28 | 4. 3, 45 | 4. 6, 3. *Heaut.* 1. 1, 32 | 3. 2, 39 | 5. 1, 52 *bis*. *Adel.* 3. 3, 27 | 3. 5 1 2 | 4. 5, 72 | 4. 7, 3 8 | 5. 3, 27 56 | 5. 7, 11 | 5. 8, 12 17 19. *Phor.* 4. 3, 66 | 3. 3, 1. *Hec.* 5. 1, 37
face, *And.* 4. 2, 29 | 5. 1, 2 14. *Eun.* 1. 2, 10. *Heaut.* 1. 1, 28. *Adel.* 2. 2, 73 | 5. 7, 8. *Phor.* 2. 2, 50 | 4. 5, 69
face miſſum, *And.* 4. 1, 57
facere, *Andr.* 1. 1, 23 | 1. 5, 28 | 3. 2, 4 | 3. 5, 7. *Eun.* *prol.* 19 28 37 | 1. 1, 17 | 1. 2, 108 | 2. 2, 57 95 | 4. 1, 10 | 4. 3, 2 14 | 5. 6, 38 | 5. 9, 40 41. *Heaut.* *prol.* 21 | 1. 1, 8 12 51 55 50 | 1. 2, 35 | 3. 1, 58 67 85 | 3. 2, 36 | 3. 3, 2 16 46 | 4. 1, 11 20 | 5. 1, 80 | 5. 4, 26. *Adel.* 1. 1, 50 | 1. 2, 24 28 30 32 | 2. 3. 2 | 2. 4, 6 | 3. 3. 42 54 69 | 3. 4, 61 | 4. 1, 2 | 5. 3, 38 | 5. 4, 24 | 5. 7, 2 18 | 5. 8, 3 25. *Phorm.* 1. 2, 29 64 66 | 1. 4, 45 | 1. 5, 66 | 2. 2, 80 | 3. 1, 17 | 4. 3, 54 | 5. 9, 93. *Hecyr.* 2, 1. 14 22 | 3. 2, 8 | 3. 4, 13 | 4. 1, 47 | 4. 3, 9 | 5. 1, 13 | 5. 2, 9
facere injuriam. *Andr.* 3. 2, 8
facere ſumptum. *Andr.* 2. 6. 19
facerem. *And.* 1. 5, 24 25 | 3. 4, 5. *Eun.* 3. 5, 42 | 5. 1. 15 | 5. 6, 31 | 5. 9, 15. *Adel.* 2. 2, 6 | 5. 4. 15. *Phor.* 5. 1, 6 | 5. 7, 9
faceremus. *Adel.* 1. 2, 27
facerent, *Eun.* 4. 7, 17
faceres, *And.* 3. 2, 16 | 3. 4. 3. *Eun.* 5. 2, 27. *Phor.* 1. 4, 30. *Hecyr.* 2. 2, 7 | 3. 4, 13
faceret. *And.* 3. 3, 46. *Eun.* 5. 6, 24. *Heaut.* 3. 2, 21 | 4. 1, 27. *Phor.* 1. 2, 31. *Hec.* 5. 1, 30
faceſſat. *Phor.* 4. 3, 30
faceta. *Heaut.* 3. 1, 11
facetè *Eun.* 3. 1, 37. *Adel.* 5. 3, 19
faciam, *And.* 1. 1, 19 | 1. 3. 7 | 2. 3. 10 | 3. 4, 18 | 3. 6, 8 | 4. 1, 58 | 4. 2, 18. *Eun.* 1. 1, 1 | 1. 2, 94 | 2. 1, 1 14 | 3. 2, 51 | 4. 6, 32 | 4. 7, 31 | 5. 2, 10 92 | 5. 8, 2. *Heaut.* 3. 1, 7 | 1. 1, 27 28 84 | 2. 2, 7 | 2. 3, 21 | 3. 3, 60 | 4. 3, 15 | 4. 5. 49 | 4. 8, 5 30 32 | 5. 1, 51 71 | 5. 2 40 43 | 5. 3, 9 | 5. 5, 7 10 11 15. *Adel.* 2. 1, 9 | 2. 2, 45 | 3. 4, 13 59 | 4. 4, 2 16 | 4. 5, 77 | 4. 7, 14 | 5. 3, 3 62. *Phor.* 1. 4, 21 46 | 3. 2, 46 | 3. 3, 1 | 5. 2, 2 | 5. 3, 2 12 | 5. 8, 57 62. *Hec.* 2. 2, 2 | 3. 2, 5 | 3. 3, 44 | 3. 4, 25 33 | 4. 3, 6 | 4. 4, 97 | 5. 1, 12
facias, *And.* 1. 1, 16 | 1. 2, 34 | 5. 3, 7 11 56. *Eun.* 2. 2, 95 | 4. 7, 27 32 | 5. 1, 28 | 5. 2, 25. *Heaut.* 3. 3, 76 | 4. 3, 43 | 4. 6, 2 | 5. 1, 70 | 5. 3, 10 | 5. 5, 5. *Adel.* 3. 3, 77 | 4. 7, 15. *Phor.* 5. 7, 52. *Hec.* 3. 3, 31 | 5. 1, 27 38 41
faciamus, *Eun.* 5. 2, 25
faciant *Phor.* 2. 2, 47
faciat. *Eun.* 4. 1, 2. *Heaut.* 1, 2, 13 | 3. 1, 52. *Adel.* 3. 5, 5 | 5. 8, 12 | 5. 9, 49. *Phor.* 1. 2, 63 | 5. 2, 2. *Hec.* 4. 4, 44
facie. *Eun.* 2. 2, 24 | 3. 2, 20 | 4. 4, 15. *Phor.* 1. 2, 50. *Hec.* 3. 4, 27
faciebat. *Eun.* 4. 1, 6. *Heaut.* 1. 1, 75
faciem. *And.* 5. 15. *Eun.* 2. 3, 4 | 3. 5, 17. *Hec.* 3. 4, 25

faciemus. *Eun.* 5. 1, 21
faciendum. *Eun.* 4. 4, 52
facient. *Heauton.* 1. 1, 109. *Adel.* 3, 4, 81
facies. *And.* 4. 2, 22. *Eun.* 2. 1, 15. *Heaut.* 1. 1, 55. *Adel.* 2. 2, 12 | 4. 2, 28 | 5. 9, 23. *Phor.* 3. 3, 33 | 5. 7, 45. *Hec.* 4. 2, 14
faciet. *And. prol.* 26 | 1. 1, 85 | 1. 2, 8 | 4. 4, 36. *Eun.* 4. 6, 30 | 5. 2, 10. *Heaut.* 3. 2, 92 | 4. 4, 8 | 5. 5, 13 14. *Adel.* 2. 1, 49 | 5. 9, 26. *Phor.* 5. 8, 54. *Hec.* 5. 2, 14 17
facile. *Hec. prol.* 37. *And.* 1. 1, 35 108 | 2. 1, 21 93 | 3. 3, 30 | 4. 3, 58 | 4. 6, 16. *Eun.* 2. 1, 4 | 2. 2, 30 | 2. 3, 82 | 3. 1, 57 | 4. 3, 5 | 5. 9, 50. *Heaut.* 1. 1, 91 | 2. 3, 69 121 | 3. 2, 36 | 5. 5, 16. *Adel.* 5. 3, 36. *Hec.* 3. 1, 15 | 2. 3, 4 | 4. 4, 88 | 5. 1, 9
facilem. *Heaut.* 4. 3, 26. *Adel.* 5. 9, 29. *Phor.* 1. 4, 49. *Hec.* 5. 1, 35
facili. *Heaut.* 2. 1, 5
facilis. *Heaut.* 5. 5, 15
facilitas. *Heaut.* 4. 1, 35. *Adel.* 3. 3, 37. *Hec.* 2. 2, 6
facilitate. *Adel.* 5. 4, 7
facilitatem. *Eun* 5. 9, 18
facilius *And.* 1. 2, 32 | 2, 6, 6. *Eun.* 1. 2, 70. *Heaut.* 5. 5, 55 | 5. 1. 41. *Phor.* 1. 5, 70. *Hec.* 5. 4, 29
facillime. *Adel.* 3. 4, 56
facillume. *And.* 1. 1, 39. *Heaut.* 5. 5, 15
facimus. *Adel.* 3. 3, 77. *Phor.* 5. 2, 1 | 5. 7, 58
facinora. *Heaut.* 2, 1, 8
facinore. *Phor.* 1. 5, 71
facinoris. *Phor.* 1. 3, 4
facinus. *And.* 1. 1, 118 | 4. 5, 28 | 5. 2, 13. *Eun.* 1. 1, 25 | 4. 3, 21 | 4. 5, 22. *Heaut.* 3. 3, 39 | 5. 3, 3. *Adel.* 2. 1, 19 | 3. 4. 113 | 4. 5, 35. *Phor.* 1. 5, 3 | 3. 2, 26 | 4. 3, 8. *Hecyr.* 3. 3, 16
facinus audax. *And.* 2. 3, 27 *Eun.* 4. 3, 2
facinus indignum & malum. *Phor.* 5. 8, 19
facinus magnum. *Heaut.* 2. 3. 73
facinus memorabile. *Heaut.* 2. 3, 73
facinus pulcherrimum. *Phor.* 5. 6, 30
facio. *And.* 1. 1, 24 | 3. 2, 32 | 4. 1, 55 | 5. 8, 80 | 5. 9, 40. *Heaut.* 1. 1, 88 | 3. 4, 13 | 4. 5, 40. *Adel.* 1. 1, 25 | 4. 1, 19 | 4. 3, 2 | 5. 2, 29
facis. *And.* 2. 1, 24 | 2. 3, 19 | 2. 5, 10 | 4. 3, 12. *Eun.* 1. 2, 105. *Heaut.* 1. 1, 39 | 3. 3, 4 | 5. 5, 10, *Adel.* 2. 1, 13 | 4. 3, 10 13 | 5. 8, 22 | 5. 9, 3. *Hec.* 2. 1, 24 | 4. 4, 70
facit. *And.* 4. 5, 16. *Eun.* 1. 2, 23 | 3. 2, 30 | 5. 6, 18. *Heaut. prol.* 30 34 | 1. 1, 639 | 5. 5, 10. *Adel.* 1. 1, 44 47 | 2. 3, 2 | 4. 2, 45 | 3. 3, 39. *Phorm. prol.* 23 | 3. 3, 11 | 4. 1, 12 | 5. 7, 2. *Hecyr.* 4. 1, 31
facite. *Eun.* 3. 2, 53
faciundo. *Heaut.* 1. 1, 21 91
faciundos. *Adel.* 4. 2, 46
faciundum. *Eun.* 1. 2, 17 106. *Adel.* 5. 3, 54 | 5. 8, 18. *Phor.* 1. 4, 30 | 1. 5, 20 | 5. 3, 2. *Hec.* 4. 3, 3
facta. *And. Per* 3 | 1. 5, 14 | 3. 1, 5. *Eun.* 1. 2, 91 | 5. 9. 31 60. *Heaut. prol.* 8 | 3. 2, 25. *Adel.* 1. 2. 6 | 3. 4, 29. *Phorm.* 1. 5, 38 | 2. 2, 60 | 4. 3, 7 | 5. 1, 4 | 5. 7, 39 | 5. 8, 31. *Hec.* 1. 2, 84 | 3. 1, 9 | 5. 3, 33
factæ *And. prol.* 12
factam. *Eun.* 4. 6. 6, *Adel.* 2, 1, 9. *Phor.* 2. 2, 2. *Hec.* 3. 3, 41 | 5. 1, 16
factas. *Hec.* 3. 1, 50
facti. *And.* 5. 3, 6. *Heaut. Per.* 3 | 3. 3. 15
factis. *Eun.* 1. 2, 73 | 5. 4. 19. *Phor.* 1. 2, 83. *Hec.* 2. 1, 12 | 4. 1, 11
factitarunt. *Eun. prol.* 43
factitavit. *Eun.* 4. 7, 13
facto. *And.* 3. 2, 10 | 4. 2, 32. *Heaut.* 1. 1, 28. *Adel.* 3. 3, 75 | 4. 3, 10 | 5. 9, 39. *Phor.* 3. 1, 9 | 4. 5, 4 | 5. 1. 35. *Hec.* 3. 1, 47 | 5. 4, 38
factum. *And. prol.* 15 | 1. 1, 13 78 120 | 3. 5, 1 | 3. 3, 7 | 3. 2. 22 29 | 3. 4 14 | 5. 4, 35 | 5. 6. 5, *Eun.* 2. 3, 19 34 | 4. 4, 41 *bis.* | 5. 5, 8 12 24 28 | 5 6, 10 *bis.* | 5. 9, 7. *Heaut. prol.* 18 19 | 1. 1, 105 | 2. 3. | 3. 2, 18 | 3. 3, 7 | 4. 1, 15 34 | 4. 5, 72 | 4. 6, 11 | 4. 8, 2 | 5. 1, 31 *bis.* *Adel. prol.* 5 13 | 1. 2, 12 16 | 2. 1, 1 | 3. 1, 8 | 3. 4, 2 25 37 | 4. 2, 22 | 4. 3, 5 | 4. 5, 28 | 4. 7, 19 | 5. 3, 12 | 5. 9. 1 4. *Phor.* 1. 2, 85 | 1. 5, 32 | 2. 1, 12 | 2. 3, 15 | 3. 2, 39 | 4. 1, 12 | 5. 1, 24 29 | 5. 3, 4 | 5. 6, 44 | 5. 8, 12 17 20 44. *Hec.* 2. 1, 25 | 3. 2, 2 | 3. 5, 22 | 4. 1, 31 | 4. 4, 2 24 25 | 5. 3, 40 | 5. 4, 6 7 17
factura. *Hec.* 5. 1. 13
facturas. *And.* 5. 1, 21
facturum. *Andr.* 5. 6, 2. *Heaut.* 2. 3, 118 | 3. 3, 10 30 | 4. 8, 23. *Adel.* 4. 2, 32
facturus. *Adel.* 3. 5, 4. *Phor.* 3. 3, 18 | 5. 5, 5
factus. *Adel.* 1. 2, 36. *Eun. prol.* 33, *Hec.* 3. 1, 29
facultatem. *And.* 1, 4, 5
facundia. *Heaut. prol.* 13
fallacia. *And.* 3. 1, 13 | 4. 5. 39. *Heaut.* 3. 2, 2 | 3. 3, 35 | 4. 8. 8
fallaciæ. *And.* 1. 2, 29. *Heaut.* 4. 5, 23
fallaciam. *And.* 1. 3, 7 35 *Phor.* 5. 8, 49
fallaciam portare. *Andr.* 2. 6, 1
fallacias *Heaut.* 3. 2, 22 | 5. 4, 18
fallaciis. *Phor.* 4. 3, 67
fallam. *Eun.* 2, 92. *Heaut.* 4. 3, 33. *Phor.* 4. 3, 12
falsum. *And.* 3. 2, 33. *Eun.* 1. 2, 41. *Heaut.* 3. 1, 12. *Phor.* 2. 2, 53
falsus es. *And.* 4. 1, 23
fallere. *And.* 3. 2, 13 | 5. 2. 26. *Heaut.* 3. 1, 86 | 4. 2. 4. *Adel.* 1. 1, 30. *Phor.* 1. 2, 12
falli. *And.* 5. 3, 31. *Eun. prol.* 39. *Heaut.* 3. 1, 6
fallimur. *Eunuch.* 2. 2, 9.
fallis. *And.* 1, 2, 33

fallit. *And.* 3. 2, 15. *Heaut.* 4. 1, 1 | 4. 2, 1 | 5. 1, 2. *Phor.* 5. 1, 8
fallunt. *Heaut.* 3. 2, 26
falſa *And.* 5. 4, 20. *Eun.* 1. 1, 22. *Hec.* 5. 1, 32
falſa ſpe. *And.* 4. 1, 24
falſam *And.* 1. 5, 22
falſam gratiam. *Heauton.* 2. 3, 61
falſam ſolicitudinem. *Heaut.* 1. 2, 2
falſas *And.* 1. 1, 130. *Hec.* 4. 4, 17
falſi *And.* 4. 5, 49. *Eun.* 1. 2, 10 | 2. 2, 3
falſo. *And. Per.* 1 | 3. 2, 25. *Eun. Per.* 1. *Heaut.* 2. 3, 27. *Hec.* 5. 4. 2
fama. *And.* 1. 1, 72. *Adel.* 3. 2, 41. *Phor.* 1. 3, 7 | 4. 5, 12. *Hec.* 2. 1, 21 | 5. 1, 32
famæ. *Phor.* 1. 5, 41. *Hec.* 4. 2, 9 | 5. 2, 8
famam. *Adel. Per.* 5. 2, 3 10
fame. *Heaut.* 5. 2, 27
famelicus. *Eun.* 2. 2, 29
famem. *Heauton.* 2. 3, 110. *Phor. prol.* 18
familia. *Heauton.* 5. 5, 3 36. *Adel.* 3. 2, 28 | 3. 4, 2. *Phor.* 4. 1, 5 | 5. 1, 22
familiæ. *Eun* 5. 8, 22. *Adel.* 3. 1, 10 | 5. 7, 20. *Phor.* 1. 5, 57 | 5. 8, 60
familiam. *Heauton.* 4. 8, 4. *Adel.* 1. 2, 9 | 3. 2, 13 35 | 4. 7, 44 | 5. 7, 12 5. 8, 3. *Phor.* 2. 2, 23 | 4. 5, 9. *Hec.* 2. 1, 13
familiariorem. *Phor.* 5. 6, 12
familiaritas. *Eun.* 5. 2, 35. *Heaut.* 1. 2, 9. *Phorm.* 4. 1, 12
familiariter. *And.* 1. 5, 8 41 109. *Heaut.* 1. 1, 6
familias. *Adel.* 4. 7, 79
fœminæ primariæ. *Phorm.* 5. 7, 98
fautrix. *Eun.* 5. 6, 22
faxo. *Phor* 5. 8, 66
febris *Hec.* 3. 2, 22
fecêre. *Adel.* 4. 3, 4 | 4. 5, 45. *Hec. prol.* 36
feceram *Eun.* 3. 1, 8
feceras. *Eun.* 5. 2, 17
fecero. *Phor.* 5, 6, 42
fecerim. *Eun.* 2. 3, 10
fecerint. *Hec.* 4. 3, 12
fcceris. *Andr.* 2. 3, 23 | 3. 3, 33. *Eun.* 4. 4, 55. *Heaut.* 4. 5, 14. *Phorm.* 2. 2, 79 83 | 5. 7, 18 75. *Hec.* 4. 3, 3 | 5. 4, 12
fecerit *Adel.* 1. 2, 4
fecero *Eun.* 5. 2, 23
fecerunt *Andr* 4. 5, 23. *Heaut prol* 22
feci. *And.* 1. 1, 10 14 112 | 3. 4, 24 | 5. 2, 21. *Eun.* 1. 2, 2 17 122 123 | 3. 5, 42. *Heaut.* 3. 1, 2 | 4. 1, 18 1 | 4 2, 8. *Adel.* 5. 1, 10 *Phorm* 1. 5, 6. *Hec prol.* 12 | 3. 3, 28
fecimus. *Adel.* 1. 2, 23
feciſſe. *Eun.* 3. 3, 7 | 5. 2 39. *Heaut.* 2. 4, 16 48 | 5. 1, 8. *Adel.* 2. 1, 26. *Phor.* 4. 5, 12. *Hec.* 5. 1, 4 | 5. 2. 10 | 5. 3. 41
feciſſet. *Andr. prol* *Eun.* 5. 6, 12. *Hec.* 2. 1, 23
feciſti. *Eun* 3. 2, 10 | 5. 2, 26. *Adel.* 1. 2, 25. *Phor.* 2. 3, 18 *Hec* 4. 4, 63 66
fecit *And. prol.* 9 | 1. 2, 3 16 | 1. 5, 59. *Eun. prol.* 8 | 4. 3, 15 | 5. 5, 13. *Heaut. prol* 12 17 31 | 5. 4, 23. *Adel. prol.* 7 | 1. 2, 4 19 | 4. 4, 8 | 5. 4, 11 21. *Phor. prol.* 4 | 1. 2, 74 | 1. 5. 44 51 | 3. 1, 11 13 | 5. 1, 34 | 5. 8, 27. *Hec.* 1. 2, 46 | 4. 1, 37 39 87
fefellerit *Phor.* 1. 4, 43
fefelli *And.* 3. 4, 23
fefellit. *Heaut.* 3. 2, 3 | 4. 3, 4. *Phor.* 2. 2, 54 | 2. 2, 45
felicem. *Andr.* 5. 4, 54. *Heaut.* 2. 3, 139
felicitates. *Eun.* 2, 3, 31
feneſtram. *Heaut.* 3. 1, 72
fer. *And.* 3. 1, 15. *Heaut.* 4. 3, 14. *Adel.* 3. 4, 41
feram. *And.* 5. 3, 27. *Adel.* 1. 2, 36
ferant. *Phor.* 1. 5, 12
ferantur *Hec.* 4. 3, 6
feras *And.* 5. 1, 13. *Adel.* 2. 3, 11. *Eun.* 1. 1, 39. *Phor.* 5. 8, 31
ferat. *Heaut.* 4. 8, 19. *Phor.* 1. 3, 18 | 1. 5, 42
feré. *And.* 1. 1, 77 | 4. 5, 18. *Heaut.* 1. 1, 3 70. *Phor.* 1. 2, 39 | 2. 2, 16 | 5. 9, 28. *Hec.* 5. 3, 24
feremus. *Phor.* 1. 2, 88
ferens *And.* 1. 1, 11
ferent. *Heaut.* 5. 1, 45
ferentem *Phor.* 3. 2, 26
feres. *And* 5. 4, 20. *Eun.* 5. 8, 27. *Phor.* 3. 3, 26. *Hec.* 4. 3, 4
feret. *Phor.* 1. 2, 88 | 3. 7, 28
ferietur *Phor.* 1. 1, 13
fermè. *And.* 1. 5, 49 | 3. 1, 2. *Heaut.* 1. 2, 30. *Phor.* 5. 7, 20. *Hec.* 3. 1, 32
fero. *Heaut.* 4. 3, 14. *Adel.* 4. 2, 8 | 4. 7, 3 20 | 5. 4, 16
ferox. *Eun.* 3. 1, 27
ferre. *And.* 1. 5, 42 | 2. 2, 37 | 2. 3, 23. *Enn.* 1. 1, 9 | 4. 6, 3. *Heaut.* 4. 1, 17 *Adel. Per.* 10 *Phor.* 5. 1, 36 *Hec.* 1. 2, 58 91 | 3. 1, 21 | 5. 3, 42
ferres. *Adel* 2. 1, 24
ferret. *Heaut.* 1. 2, 27 *bis.*
ferri. *Heaut.* 2. 3, 80
fers. *Phorm.* 2. 3, 83 | 5. 6. 17
fert. *And.* 5. 1, 13. *Heaut.* 2. 1, 3 | 3. 3, 17. *Adel.* 1. 1, 28 | 3. 2, 30 | 4. 7, 12 | 5. 3, 53
ferte. *Adel.* 2. 1, 1
fertur. *Eun.* 2. 3, 67 | 3. 1. 39
ferundis. *Adel.* 4. 2, 6
ferundum. *Adel.* 3. 4, 23. *Phor.* 2. 2, 83
ferunt. *And.* 1. 2, 20. *Hec.* 4. 2, 17 | 4. 4, 88
feſtinas. *Eun.* 4. 7, 7. *Adel.* 3. 2, 25
feſtinare *Heaut.* 1. 1, 73
feſtivitatem *Eun* 5. 7, 18 |
feſtiviſſime. *Adel.* 5. 9, 26 |
feſtivum. *Adel.* 2. 3, 8 | 5. 3, 20
feſtos. *Hec.* 4. 2, 16
feſtus. *Eun.* 3. 5, 12
fiam. *Heaut.* 1. 1, 96. *Adel.* 5. 8, 16. *Hec.* 3. 1, 20
fiant. *And.* 1. 2, 26 | 2. 2, 6 25 | 3. 3, 11. *Eun.* 1. 2, 101. *Adel.* 1. 2, 42 | 3. 4, 45. *Phor.* 4. 4, 30
fias. *Eun.* 2. 3, 75
fiat. *And.* 2. 3, 11 | 3. 3, 18 | 5. 4, 54. *Eun.* 1. 2, 20 70 | 3. 1, 48 | 3. 2, 13 47 | 3. 5, 66. *Heaut.* 1. 1, 20 | 4. 3,

4. 4, 37 | 4. 5, 41 | 4. 6, 22 | 5. 1, 25 | 5. 5, 23, *Adel.* 3. 1, 1 | 4. 1, 31 | 5. 5, 8 10 22 | 5. 9, 15. *Phor.* 1. 2, 72 | 5. 3, 28 | 5. 8, 65. *Hec.* 1. 2, 30 | 2. 2, 23 | 3. 5, 43

ficta. *And.* 5. 1, 17

fictum'ſt. *Eun.* 1. 2, 24

inde. *And.* 1. 1, 7. *Heaut.* 4. 5, 3. *Adel.* 2. 1, 7 | 3. 3, 88 | 5. 9, 7

fidei *And.* 1. 8 61. *Eun.* 5. 2, 47 59. *Heaut.* 5. 2, 49

fidelem. *And.* 3. 1, 2

fideles *Hec.* 1. 1, 2

fideli. *Hec* 3. 5, 22

fidelis *Phor.* 1, 2, 26

fidem. *And. Per.* 3 | 1. 5, 2 11 45 55 | 2. 3, 27 | 2. 5, 14 | 3. 1, 4 | 3. 4. 7 | 4. 1, 19 | 4. 3, 1 | 4. 4, 5. *Eun* 1. 2, 22 59 117 | 3. 1, 28 | 4. 7, 29 | 5. 4, 2 | 5. 9, 19 30. *Heaut.* 1. 1, 9 | 3. 1, 96. *Adel. Per.* 9 | 3. 3, 28 | 3. 4, 43 | 4. 7, 28. *Phor.* 1. 2, 10 | 3. 1. 5 | 3. 2, 7 27 | 5. 1, 30 | 5. 3, 25. *Hec. prol* 53 | 1. 2, 34 37 39 | 2. 1, 1 | 3. 3, 42 | 4. 2, 5 | 5. 1, 24 | 5. 4, 31

fidem parvam. *Phor.* 5. 3, 27

fides. *Andr.* 4. 1, 11 | 5. 2, 16. *Heaut.* 2. 3, 15 | 3. 3, 10. *Adel.* 3. 2, 8 | 4. 4, 12. *Phor.* 5. 7, 11. *Hec.* 3. 5, 24

fidibus. *Eun.* 1. 2, 53

fidicina. *Eun.* 2. 2, 4. *Phor. Per.* 11

fidicinam. *Eun.* 5. 6, 15. *Adel Per.* 7. *Phor. Per.* 5 | 1, 2, 59

fiducia. *And.* 3. 5, 7

fient. *And.* 2. 3, 6. *Eun.* 5. 4, 26. *Adel.* 3. 4. 57 60 62. *Phor.* 4. 4, 30 *bis*

fierent. *And.* 3. 4, 24

fieret. *Eun.* 1. 2, 12. *Adel.* 1. 2, 26 | 4. 5, 56 *bis* | 4. 4, 15, *Phor.* 5. 1, 33

fieri. *And.* 2. 2, 5 | 3. 2, 48 | 3. 3, 34 | 4. 4, 5 53. *Eun.* 1. 2, 93 | 2. 2, 14 | 3. 3. 3 | 3. 3, 26 | 4. 7, 9 | 5. 5, 16 21 | 5. 6, 3. *Heaut.* 2, 3, 66 | 3. 2, 21 37 | 3. 3, 1 | 4. 5, 7 *bis.* 37 | 5. 1, 34 | 5. 4, 14. *Adel.* 3. 1, 8 | 3. 3, 36 | 3. 4, 60 | 4. 1, 14 | 4. 3, 4 | 4. 4. 17 20 | 5. 8, 13 32 | 5. 9, 3 12 *bis*, 30. *Phor.* 1 5. 15 | 4. 1, 3 | 4. 5, 13 . 5. 8, 45. *Hec.* 2. 1, 37 | 3. 3, 37 | 3. 5, 21 | 4. 4 | 13 | 5. 4, 26

fiet. *And.* 2. 1, 14 | 4. 2, 25. *Eun.* 1. 2, 105 | 2. 1, 2 *bis. Heaut.* 3. 3, 33 | 5. 3, 15. *Adel.* 2, 4. 20 | 3. 1. 1 | 5. 3, 52 | 5. 9. 39. *Phor.* 1. 4, 32 41 | 4. 2, 15 | 4. 4, 13 | 5. 2, 15 | 5. 6, 10 | 5. 7, 31

filia. *And.* 3. 3, 34. *Eun.* 1. 2, 37. *Heaut.* 4. 1, 26 | 4. 7, 5 35 | 5. 3, 15. *Phor.* 5. 3, 28. *Hec.* 2. 2, 9 | 4. 1, 12 | 4. 4. 18

filiæ *And.* 5. 1, 3 | 3. 3. 39. *Adel.* 3. 2, 3. *Phor.* 1. 5, 14

filiam. *And. Per.* 11 | 1. 1, 121 | 3. 3, 2 | 5. 1, 11 | 5. 4, 30 49. *Heaut.* 1. 1, 45 | 4. 1, 54 | 4. 3, 36 | 4. 5, 24 46 | 4. 8, 5 | 5. 5. 4, 17 21. *Adel.* 3. 4. 20. *Phor. Per.* 3 | 4. 2, 40 | 4. 3, 45 | 5. 1, 33 | 5. 7, 40 | 5. 7, 17. *Hec.* 3. 5, 48 | 4. 1, 3 7 | 4. 4, 1 23 30 | 5. 1, 22

filii. *Adel.* 1. 4, 21 | 5. 3, 21 | 5. 4, 13. *Phorm* 5. 3, 36

filiis. *Heaut.* 5. 3, 8. *Phor.* 1. 2, 21

filio. *And.* 1. 1, 74. *Heaut.* 2. 1, 15 | 5. 1, 18 64. *Adel.* 5. 3, 54. *Phor. Per.* 2 | 5. 3, 34. *Hec. Per.* 12

filium. *And.* 1. 1, 53 142 | 3. 3, 38 46 | 5. 2, 29. *Eun.* 2. 2, 58 | 5. 5, 20. *Heaut.* 1. 2, 6 | 4. 5, 5 1. *Adel.* 1. 1, 29 49 | 1. 2, 34 | 3. 3, 10 13 45 | 4. 2, 3 | 4. 5, 73 | 5. 3, 58 64. *Phor.* 1. 5, 23 58 | 5. 7, 26. *Hec.* 2. 3, 7 | 3. 5, 1 | 5. 1, 17 | 5. 3 34

filium herilem *And.* 3. 4, 23

filium unicum. *Heaut* 1. 1, 41

filius. *And. Per.* 7 | 1. 1, 79 | 3. 4, 5. *Heaut.* 1. 1, 112 | 2. 3, 2 | 3. 2, 41 | 4. 5, 5 8 | 5. 4, 2. *Adel.* 1. 1, 10 | 3. 4, 16. *Phor.* 2. 2, 53 | 4. 3, 65 | 5. 7. 40 | 5. 8, 51. *Hec.* 3. 2, 10

finem. *And.* 1. 1, 12 | 4. 5, 12. *Heaut. prol.* 34. *Adel.* 5, 19, 40. *Phor. prol.* 21 23 | 4. 1, 16. *Hec.* 1. 2, 21

fingeret. *Heaut.* 3. 2, 22

fingit. *Heaut.* 3. 2, 34. *Eun.* 1. 2, 58 | 5. 1, 14

fingite. *And.* 2. 1, 34

fingunt. *And.* 1. 3, 14

finibus. *Heaut.* 3. 1, 93

finxiſſe *Eun.* 1. 2, 120

finxit *Heaut.* 5. 1, 25

firmare. *Hec.* 5. 1, 24

firmæ *Hec.* 1. 2, 26

firmas *Heaut.* 5. 5, 4

firmaſti. *Hec.* 4. 2, 5

firmavit. *And.* 3. 4, 4

firmi. *Heaut* 2. 3, 96

firmiorem. *Hec.* 4. 1, 18 | 5. 2, 20

firmum. *And.* 3. 3, 39. *Hec.* 4. 1, 41

fit *And.* 1. 3, 20 | 1. 3, 9 | 3. 1, 22 | 3. 2, 36 | 3. 4, 11. *Eun.* 1. 2, 18 | 2. 3, 34 | 2. 5, 52. *Heaut.* 1. 1, 57 102 | 2. 2, 50. *Adel.* 1. 2, 42 | 2. 4, 2. *Phor.* 1. 2, 71 | 4. 1, 20 | 4. 3, 6 12. *Hec.* 1. 2, 68 83 | 3. 2, 21 | 3. 4, 11

fiunt *Heaut.* 4. 7, 11. *Phor.* 5. 8, 26. *Hec.* 3. 5, 64

flabellum. *Eun.* 3. 5, 47 50

flagitia. *Adel.* 3. 3, 26 55 | 4. 7. 3

flagitii. *Eun.* 5. 7, 12. *Phor.* 5. 2, 5

flagitiis *Eun.* 5. 7, 21. *Heaut.* 5. 4, 14

flagitium. *Eun.* 2. 2, 50 *bis. Heaut.* 5. 1, 56. *Adel.* 1. 2, 32 | 3. 3, 68

flammâ. *Eun.* 3, 2, 38

flammam. *And.* 1. 1, 103

flectere. *Hec.* 4. 3, 2

flens. *And.* 1. 1, 109

flentem. *Phor.* 3. 2, 36

fletur *And.* 1. 1. 102

flocci facere. *Eun.* 2. 3, 10

flocci pendere. *Eun.* 3. 1, 21

foci *Eun.* 4. 7, 45

fodere. *Heaut.* 1. 1, 17. *Hec.* 3. 5, 17

fœdum. *Eun.* 5. 5, 1

fœdus. *Eun.* 4. 4, 17

fœnerator

fœneraret. *Adel.* 2, 2, 11
fœneratum. *Phor.* 3, 2, 8
foras. *And.* 1, 2, 3 | 3, 3, 48. *Eun.* 1, 2, 18 | 2, 2, 52 | 2, 3, 64 | 3, 2, 15 | 4, 4, 1 34 | 5, 5, 3 | 5, 9, 11. *Heaut.* 3, 1, 13 | 3, 2, 50 | 4, 5, 44 | 5, 2, 46. *Adel.* 1, 2, 29 39 | 5, 7, 25 | 6, 8, 26. *Phor.* 3, 1, 20 | 5, 6, 38 53 | 5, 7, 65. *Hec. prol.* 36 | 1, 2, 69 | 2, 1, 25 | 3, 3, 4 | 4, 1, 7 | 5, 1, 7
fore. *And. per.* 4 | 3, 2, 19 | 3, 5, 5. *Eun.* 5, 2, 34. *Adel. Per.* 9 | 1, 1, 46 | 1, 2, 3 | 3, 3, 29 | 4, 5, 32 | 5, 3, 2 | 5, 4, 40. *Phor.* 5, 8, 36. *Hec.* 1, 2, 24 | 3, 3, 38 | 3, 5, 49 | 5, 2, 24
fores. *Eun* 1, 2, 9 | 2, 2, 51 53 | 5, 7, 5. *Heaut.* 1, 1, 121 | 2, 3, 34 | 3, 3, 52. *Adel.* 1, 2, 8 22 40 | 1, 3, 11 | 4, 4, 23 | 4, 5, 4 | 5, 3, 2. *Phor.* 5, 6, 26 | *Hec.* 3, 1, 35
foret. *Phor.* 1, 4, 30 | 1, 5, 41 | 5, 1, 7. *Hec.* 1, 2, 46 | 2, 1, 23 | 4, 2, 25
foribus, *Heaut.* 2, 3, 4 37. *Phor.* 5, 1, 14
foris. 5, 4, 12. *Heaut.* 5, 1, 50. *Phor.* 5, 1, 18. *Hec.* 2, 2, 21 | 4, 1, 24
forma. *And.* 1, 1, 45 92 95. *Eun.* 1, 2, 52 | 2, 3, 67 72 81. *Heauton.* 3, 2, 12. *Phor.* 1, 2, 58 | 5, 8, 35. 1, 1, 18
forma bona. *And.* 2, 5, 17
formæ, *Heaut.* 2, 4, 2
formam. *And.* 1, 5, 57. *Eun.* 3, 1, 53. *Heaut.* 2, 4, 9 | 4, 5, 25. *Phor.* 1, 2, 58
formarum. *Eun.* 2, 3, 5 | 3, 5, 19
formidolosus *Eun.* 4, 6, 18 19
formosis *Eun.* 4, 5, 3
foro. *Adel.* 4, 5, 11. *Phor.* 1, 2, 29
fors. *Phor.* 1, 2, 88 | 5, 6, 1. *Hec.* 3, 3, 10 76 | 4, 3, 4
forsan. *And.* 5, 5, 1
forsitan. *Eun.* 1, 2, 117. *Phor.* 4, 5, 5
fortasse. *And.* 1, 1, 92. *Eun.* 2, 2, 49 | 5, 7, 19 | 5, 9, 31. *Heaut.* 1, 2, 26 | 4, 3, 37 | 4, 5, 29 | 4, 6, 20. *Phor.* 1, 2, 96 | 5, 7, 7 46. *Hec.* 2, 2, 28 | 3, 1, 33 | 4, 1, 33 | 4, 1, 35 | 4, 3, 3
forte. *And.* 2, 2, 20 | 4, 3 13 | 5, 4, 22. *Eun.* 1, 2, 54 | 2, 2, 56 | 3, 1, 34 | 3, 2, 48 | 3, 3, 18 | 3, 5, 26 *Heaut.* 2, 2, 6 | 2, 3, 31 114 | 3, 2, 40 | 3, 3, 52. *Adel.* 4, 2, 10 | 4, 4, 9 | 4, 5, 77 | 4, 7, 23. *Phor.* 1, 5, 43 | 4, 3, 12 | 5, 1, 19 | 5, 2, 10. *Hec. Per.* 11 | 3, 1, 41 50
fortem virum. *And.* 2, 6, 14
fortes. *Eun.* 4, 7, 44
fortis *And.* 4, 2, 19. *Phor.* 1, 4, 26 | 2, 1, 10
fortiter *Adel* 4, 2, 27
fortitudo *Phor* 2, 1, 11
fortius. *Eun.* 1, 1, 5
fortuna. *Eun.* 1, 2, 54 | 3, 5, 20. *Phor. prol.* 32 | 3, 3, 46 | 1, 4, 26 | 5, 6, 1 *bis. Hec.* 3, 3, 26 46
fortunæ. *Phor.* 1, 4, 24 | 3, 1, 9
fortunam. *Eunuch.* 5, 9, 16 | *Hec. prol.* 9 16
fortunam tantam. *Phorm.* 5, 6, 45
fortunarum. *Heaut.* 3, 1, 55
fortunas. *And.* 1, 1, 70 | 3, 5, 3
fortunatam. *Heaut.* 2, 4, 1
fortunate *Hec.* 3, 4, 4
fortunati *Adel.* 3, 4 57
fortunatior. *Eunuch.* 5, 9, 1. *Hec.* 3, 5, 41 | 5, 4, 8
fortunatissime *Phorm.* 3, 2, 19
fortunatissimum. *Heauton.* 4, 8, 1
fortunatum. *Heaut.* 3, 1, 55. *Adel.* 1, 1, 28
fortunatus. *Eun.* 2, 2, 53. *Heaut.* 4, 6, 21. *Adel.* 5, 3, 66. *Phor.* 1, 3, 21. *Hec.* 4, 2, 15
fotum. *And.* 1, 3, 21 | 1, 5, 19 43 | 2, 1, 2 | 2, 1, 8 | 4, 5, 60 *Eun.* 4, 6, 28. *Adel.* 1, 2, 74 | 2, 3, 75 | 2, 4, 13 | 3, 3, 50 | 3, 5 | 2. *Phor.* 4, 2, 8 | 5, 6, 19, 5, 7, 28
fracta. *And.* 5, 4, 21
frater. *And.* 5, 4, 33. *Eun.* *Per.* 7 | 1, 2, 51 | 2, 3, 70 | 3, 5, 15 21 | 4, 1, 3 | 5, 1, 8 | 5, 2, 52 66 | 5, 5, 12 | 5, 8, 12 20 21. *Adel. Per.* 5 | 2, 3, 5 | 3, 3, 83 | 4, 2, 10 17 30 | 4, 5, 74 | 5, 5, 1 | 5, 8, 1 *Phor. Per.* 1 | 2, 3, 20 | 5, 2, 2 | 5, 7, 2
fraterne. *Eun.* 4, 4, 30
fratre. *Adel.* 1, 1, 15 | 4, 4 | 15 | 5, 4, 8. *Phor.* 5, 4, 5 5, 8, 13
fratrem. *Eunuch.* 1, 2, 123 | 3, 5, 62 | 4, 4, 32 | 5, 5, 10 *Adel.* 1, 2, | 2, 3, 3 | 2, 4, 4 | 3, 3, 50 | 3, 4, 53 65 | 4, 2, 1 | 4, 3, 9 | 4, 6, 4. *Phor.* 1, 2, 13 | 5, 6, 7
fratri. *Adel.* 3, 4, 17 | 5, 7, 14 *Phor.* 5, 4, 1
fratris. *And.* 1, 5, 58 | 5, 4, 30. *Eun.* 2, 3, 70 | 5, 7, 10 *Adel.* 3, 3, 37 | 4, 4, 16. *Phor.* 1, 5, 23
fraudem *And.* 5, 4, 8. *Heaut.* 5, 1, 33
fraus *Heaut.* 5, 4, 10
fregit. *And.* 1, 3, 17
fremere. *Phor. Per.* 9
frequens *And.* 1, 1, 20
fretum *Heaut. prol.* 14
fretus *And.* 1, 1, 36 | 3, 5, 13. *Eun* 5, 8, 3 3 *bis. Phor.* 2, 1, 43 | 5, 7, 33
frigent. *Eun.* 2, 2, 37
friget *Eun.* 3, 3, 11 | 4, 5, 2. *Phor.* 5, 4, 5
frontem. *Adel.* 5, 3, 53
fruare *Eun.* 2, 3, 58. *Heaut.* 2, 3, 104
fruatur *Adel.* 5, 8, 20
fructum *Eun.* 3, 1, 59. *Phor* 4, 3, 75
fructus. *Phor.* 2, 1, 18 | 5, 8, 24
frugalior *Heaut.* 4, 3, 3
frugi. *Eun.* 3, 5, 60 | 4, 7, 46. *Heaut* 3, 3, 19 36. *Adel.* 5, 9, 2 25
frui. *Heaut.* 1, 1, 97. *Phor.* 1, 3, 13. *Hec.* 5, 4, 2
fructi. *Adel.* 5, 4, 16
frustra. *And* 1, 1, 10. *Eun.* 2, 2, 53. *Heaut.* 2, 3, 26 51 | 4, 3, 15 | 4, 4, 3 | 4, 8, 16 | *Adel.* 2, 1, 54. *Ph.* 2, 3, 32. *Hec.* 3, 2, 24 | 5, 3, 2.
frustrata. *Ade.* 4, 4, 11

fruſtretur. *Eun. prol.* 14
fuat. *Hec.* 4. 3, 4
fucum. *Eun.* 3. 5, 40
fugam *Eun.* 4. 4, 6 | 4. 7, 17
fuge *Adel.* 2. 1, 22
fugere. *Heauton.* 1. 1, 114 *Phor. prol.* 7. *Hec.* 1. 2, 107
fugerit *Heaut.* 2, 3, 75
fugi. *And.* 4. 5 27
fugias *Phor.* 5. 2, 3
fugiens. *And.* 5. 4, 33
fugio. *Heaut.* 5. 2, 47
fugis *And.* 2. 1, 37. *Hec.* 4. 4, 84
fugitando. *Eun.* 5. 2, 8
fugitans. *Phor* 4, 3, 18
fugitant. *Adel.* 5. 4, 8. *Hec.* 5, 2, 10
fugitat. *Heaut.* 3. 1, 25
fugiter. *Phor.* 5. 5, 7
fugitive. *Eun.* 4. 4, 2 *Phor.* 5. 7, 38
fugitivo *Heaut.* 4. 5, 32
fugitivum. *Heaut.* 4. 2, 11
fugito *Adel.* 3. 3, 64
fumi. *Adel.* 5. 3, 60
funambuli. *Hec. prol.* 34
funambulo. *Hec. prol.* 4.
functus. *Heaut.* 3. 3, 19. *Adel.* 3. 4, 18 | [illegible] 12. *Phor.* 1. 5, 51
fundam. *Eun.* 4. 7, 16
fundi. *Eun.* 1, 1, 34
fundis. *Adel* 5. 1, 7
funditus. *And.* 5. 6, 9
fundo. *Heaut.* 1. 1, 16 | 4. 4, 10
fungere. *Heaut.* 1. 1, 14
funus. *And.* 1. 1, 81 88 100. *Phor. Per.* 7 | 1. 2, 49
furcifer. *And.* 3. 5, 12. *Eun.* 4. 3, 28 | 5. 6, 19.
furcifero. *Eun* 5. 2, 23
furem *Eun prol.* 23
furti *Eun.* 4. 7, 39
furtum. *Eun prol.* 28. *Adel. prol.* 13. *Phor.* 1. 4, 14
furum *Eun.* 4. 7, 6
futili ſervo. *And.* 3. 5, 3
futura. *Adel.* 3. 3, 34. *Hec.* 3. 3, 45
futuræ. *And. Per.* 6 | 1. 2, 3
futurum *And.* 3. 2, 28 | 3. 5, 15. *Eun.* 5. 9, 30 *Heaut.* 3. 3, 55 | 3. 3, 8. *Adel.* 4. 7, 12 *Phor* 1. 2, 87 1. 5, 73. *Hec.* 4. 4, 47

G.

Gallina. *Phor.* 4. 4, 27
garreo. *Heaut.* 5. 4, 11
gannit *Phor.* 4. 2, 17
ganeum. *Adel.* 3, 3, 5
garri. *Phor.* 3. 3, 11
garris. *Eun.* 2. 2, 55. *Heaut.* 3. 2, 25 | 4. 6, 19. *Phor.* 1. 4, 33
garrule. *Adel.* 4. 4, 15
gaudeam. *Phor.* 5. 8, 63. *Hec.* 1. 2, 32
gaudeamus *Eunuch.* 5. 7, 11
gaudeant. *And.* 4. 1, 3
gaudebam *Andr.* 1. 1, 33 62. *Adel.* 1. 2, 73
gaudebat. *Eun.* 3. 5, 38. *Phor.* 4. 2. 5
gaudebis. *Phor.* 3. 2, 9
gaudeo *Andr.* 1. 1, 13 | 2. 2, 25 | 5. 4, 37. *Eun.* 5. 6, 6 28 | 5. 9, 8 21. *Heaut.* 3. 4, 27 | 4. 3, 14 | 4. 6, 12. *Adel.* 1. 1, 56 | 3. 3, 50 | 5. 8, 34 | 5. 9, 15. *Ph.* 1. 5, 56 | 5. 6, 43. *Hec.* 2. 1, 36 | 3. 2, 18 | 4. 4, 20
gaudere. *Andr.* 5. 4, 44. *Heaut.* 5. 1, 12
gaudes *Adel.* 2. 3, 1
gaudia. *And.* 5. 5, 5. *Adel.* 4. 5, 22. *Her.* 5. 3, 35
gaudii. *And.* 5. 5, 7
gaudiis *Eun.* 5. 9 5
gaudio. *And* 1. 2, 9 | 2. 2, 2 | 5. 4, 36 | 5. 5, 5. *Heaut.* 2. 3, 67 | 3. 1, 99. *Adel.* 3. 3, 55 | 4. 1, 21. *Phor.* 5. 6, 17 31. *Hec.* 3. 4, 2
gaudium. *And* 1, 1, 25. *Eun.* 3. 5, 2 4. *Heaut.* 3. 1, 5. *Adel.* 5. 9, 15
gaviſurum *Andr.* 5. 5. 8
gavisus. *Heaut.* 4. 8, 16
gemens. *Eunuch.* 2. 3, 41
geminabit. *Adel.* 2. 1. 19
geminas *Andr.* 4. 1, 50
gemitus *Heaut.* 2. 3, 132
gener. *Heaut.* 5. 1, 63
genera. *Adel.* 3. 2, 6
genere. *And. Per.* 2. *Adel.* 3. 1, 10 | 3. 3, 55 | 4. 5, 17. *Phor.* 1. 2, 75
generi. *Eun.* 2. 2, 15
generis. *Adel.* 3. 3, 90
generum. *And. Per.* 16. *And.* 3. 5, 39. *Heaut.* 4. 8, 24 *Hec.* 4. 1, 22
genium. *Phor.* 1. 1, 10
gentium. *Heautont.* 5. 1, 55. *Adel.* 3. 2, 43 | 4. 2. 1. *Phor.* 5. 8, 44. *Hec.* 3. 1, 4
genua. *Hec* 3. 3, 18.
genus. *Eun.* 2. 2, 11. *Heaut.* 1. 2, 10 *Hec.* 2. 1, 1
genus peſſumum. *Andr.* 4 1, 5
geras. *Adel.* 3. 3, 77
gerat. *Eun.* 5. 4, 1
gerens. *Heaut. Per.* 8
gerendus. *Eun.* 1. 2, 103
gerere. *Heaut.* 5. 1, 74
gereret. *Adel.* 4. 5, 74
geritur. *Phor. prol.* 28
gerit *Phor.* 1. 2, 95
germane *Adel.* 2. 4, 5
germani. *And.* 1. 5, 57
germanus *Adel* 5. 8, 34
gerro. *Heaut.* 5. 4, 10
gerunt. *Hec.* 3. 1, 30 31
geſſero *And.* 4. 1, 17. *Hec.* 4. 1, 23
geſſimus. *Phor.* 5. 2, 8
geſta. *Adel.* 4. 4, 21 | 5. 1, 12. *Hec.* 3. 5, 18
geſtat *Adel.* 3. 5, 5.
geſtam *Phor* 5. 4, 8
geſtandus *Adel.* 4. 5, 75
geſtavi *Adel.* 4. 2. 24
geſtiam *Eun* 3. 5, 7
geſtio *Phor.* 1. 5, 30
geſtire *Eun.* 3. 1. 12
geſtis *Enn.* 3. 5, 1
geſtum *Adel.* 2. 1, 6
geſtus novus. *Phor.* 5. 6, 51
Geta. *Adel* 3. 1, 4 | 3. 2, 22 25 27 51 | 3. 4, 1 33 61 | 5. 6, 3 6. *Phor.* 1. 1, 1 12 | 1. 2, 22 86 101 | 1. 4, 1 19 42 | 1. 5, 3 | 2. 2, 26 27 39 | 3. 1, 14 | 8 | 3. 3, 3 12 | 3. 5, 21 | 4. 3, 1 4 11 67 | 4. 4, 1 | 5. 2, 12 16 | 5. 5, 10 12 | 5. 6, 7 8 30
Getam. *Adel.* 3. 2, 7. *Phor.* 1. 1, 6 | 1. 3, 25
gladiatores. *Hec. prol.* 40
gladiatorio *Phor.* 5. 7, 71
gladio. *Adel.* 5. 8, 34
gloria. *Hec. prol.* 5 33
gloriam. *Eun.* 3. 1, 9. *Heaut.* 1. 1, 60. *Adel.* 5. 3, 28. *Hec.* 5. 2, 31
gloriate. *Heaut.* 4. 5, 17

glorioſum. *Eun. Prol.* 38
glorioſus. *Eun. Prol.* 31
Glycerio. *And.* 1. 5, 90 50| 4. 1, 59 | 4. 5, 51 | 5. 4, 2
Glycerium. *And. Per.* 2. 11 1. 1, 107 | 3. 3, 20 | 4. 6, 11 | 5. 2. 18 | 5. 3, 4 | 5. 4, 5 | 5. 6, 5 14
gnata. *Heaut.* 4. 1, 2. *Phor.* 5. 1, 22. *Hec.* 3. 1, 38 | 3| 4. 32 | 4. 1, 57
gnate. *And.* 4. 1, 2. *Adel.* 3. 2, 41. *Phor.* 5. 1, 9. *Hec.* 4. 1. 4 | 5. 3, 14
gnatam. *And. Per.* 5 | 1. 1 7 | 2. 3, 18 | 3. 3, 8 | 3. 4, 13 | 4. 4, 25. *Heaut.* 5. 1, 7. *Phor.* 5. 3, 34. *Hec.* 1. 2, 49
gnate. *Heaut.* 4. 8, 2 | 5. 4, 5 | 5. 5, 16 21 *Hec.* 3. 2, 17 | 3. 5, 6 | 4. 2, 1, 29 30
gnati. *And.* 1. 2, 22 | 4. 2, 28 | 4. 3, 34 | 4. 2, 3. *Adel.* 4. 7, 38. *Hec.* 2. 1, 17 36
gnato *And.* 3. 3, 3 | 5. 1, 12. *Eun.* 2. 1, 22 | 2. 3, 33 40 | 3. 1, 55 | 3. 2, 21 29 | 4. 2, 2. 1 | 5. 2, 10 | 5. 9, 13 24. *Heaut.* 1. 1, 96 | 3. 1, 20 | 5. 3, 1. *Phor.* 5. 8, 50
gnatum. *And.* 1. 1, 71 122 | 1. 2, 14 | 2. 3, 8 20 | 3. 4, 17 | *Heaut. Per.* 5. *Adel.* 3. 3, 29 | 4. 5, 58 *Phor. Per.* 5 | 5. 8, 56. *Hec.* 2. 1, 43 | 5. 1, 32 | 5. 3, 20
gnatum unicum. *Heaut.* 1, 1, 78.
gnatus. *And.* 3. 2, 47 | 4. 1. 21 | 5. 1, 15. *Phor.* 1. 4. 75 | 2. 3, 2. *Hec.* 3. 5, 62 | 5. 2, 14
gracile. *Eun.* 2. 3, 21
gradu ſuſpenſo. *Phor* 5. 6, 27
Græca. *Eun. Prol.* 33. *Heaut. Prol.* 4. 8 *Adel. Prol.* 8
Græcas. *Heaut. Prol.* 17
Græci. *Phor prol.* 26
Græcis *Eun. prol.* 8
grandem. *Adel.* 4. 5, 39. *Phor.* 2. 2, 92
grandiuſcula. *And.* 4. 6, 19
grandior. *Adel.* 5. 8, 7. *Phor.* 1. 2, 15
grata. *Heaut.* 3. 1, 36 *Eun.* 3. 1, 6
gratiæ. *And.* 2, 1, 31 | 2. 3, 11.
gratia ea. *And.* 3. 4, 8 | 2. 6, 2
gratia. *And.* 5. 1, 17. *Eun.* 1. 2, 29 | 4. 6. 11. *Heaut.* 4. 5. 20. *Adel.* 1. 2, 41, 58 | *Phor.* 1. 2, 6 | 2. 1, 23 | 4. 3, 17. *Hec.* 3. 5, 29 | 4. 3, 11 | 5. 1, 15 | 5. 3, 38
gratiam. *And.* 1. 1, 25 | 5. 4, 49 *Eun.* 2. 2, 92 | 3. 5, 9 | 4. 4, 51 | 5. 3, 2 | 5. 9, 61. *Adel.* 5. 5. 6 | 5. 7, 16 | 5. 9, 14. *Phor.* 1. 2, 4 | 2. 1, 24 | 5. 7, 73 | 5. 8, 40. *Hec.* 3. 1, 11 | 3. 3, 30 | 4. 2, 7 | 4. 4, 31 | 5. 2, 29 32
gratiam falſam. *Heaut.* 2. 3, 61
gratias. *And.* 2. 4, 31. *Eun.* 3. 1, 1. *Heaut.* 5. 2, 46. *Adel.* 3. 3, 14 | 4. 3, 15. *Phor.* 4. 2, 6
gratias magnas habeo atque ago. *Phor.* 5. 7, 1
gratiis. *Adel.* 4. 7, 26. *Phor.* 3, 2, 15
gratiſſimum. *Heaut.* 2. 3, 127
gratulando. *Heaut.* 5. 1, 6
gratulanti. *Eun.* 2. 3, 28
gratum. *And.* 1. 1, 15. *Eun.* 4. 4. 55. *Heaut.* 2. 3, 21. *Adel.* 2. 2, 43
grate. *Andr.* 3. 3, 34. *Phor.* 2, 44. *Hec.* 1. 2, 50.
gradem. *Adel.* 3. 4, 50
gravêre. 1. 8, 19
gravia. *Heaut.* 5. 5, 14
gravida. *And. Per.* 3 | 1. 3, 11
gravide. *Adel.* 3. 4, 29
gravidam. *And.* 5. 2, 33. *Heaut.* 4. 1, 13. *Hec. Per.* 6 | 3. 3, 33
gratior. *Heaut* 4. 1, 31
gravius. *Heaut.* 1. 1, 40. *Adel.* 1. 2, 60 | *Phor.* 2. 2, 22
graviſſimum. *Adel.* 3. 4, 22
graviter. *And.* 1. 2, 20. *Heaut.* 1. 2, 62 | 3. 3, 9 52 | 5. 5. 1, *Adel. Per.* 10 | 5. 3, 2. *Hec.* 2. 2, 19 | 3. 3, 44 | 4. 4 2
gravius *And.* 5. 3, 3. *Eun.* 1. 2. *Heaut.* 5. 2, 4. *Adel.* 1. 1, 41. *Phor.* 1. 4, 50. *Hec.* 4. 5, 95
grege. *Adel.* 3. 3, 8
gregem. *Eun.* 5. 9, 54. *Heaut.* 2. 3, 4.
gregem alium *Heaut. prol.* 45
gremio. *Adel.* 3. 2 35
gremium. *Eun.* 3. 5, 37
grex. *Phor. prol.* 32
gubernat. *Hec.* 3. 1, 31
gubernatrix. *Eun.* 5. 9, 16
Gyneceum. *Phor.* 5. 6, 22.

H.

HA. *Eun.* 3. 1, 36 | 3. 2, 4. *Heaut.* 5. 1, 13 40. *Phor.* 2. 2, 64
habe. *Phor.* 2. 2, 88. *Hec.* 5. 4, 22
habeam. *And.* 4. 1, 25. *Eun.* 1. 2, 48. 94 96 | 4. 4. | 7. *Heaut.* 1. 1, 34 | 3. 1, 52 | 4. 23. *Adel.* 2. 4, 4. | 3. 2, 55. *Phor.* 5. 5, 4 *Hec.* 1. 1, 9 | 5. 1, 15
habeas. *And.* 1. 1. 29. *Heaut.* 1. 1, 52. *Adel.* 4. 4, 13 | 4. 7. 32. *Phor.* 2. 1, 31
habeat. *And.* 2, 3, 4 | 5. 3. 18. *Eun.* 1. 2, 119. *Heaut.* 5. 1. 2, 18. *Adel.* 1. 1, 25 | 5. 9, 40. *Phor. prol.* 10
habeam. *Eun.* 1. 2, 39. *Hec.* 3. 1, 14
habebat. *Phor. Per.* 3 | 1. 5, 19 | 2, 7, 18
habebis. *Phor.* 2. 2. 86
habemus. *Eun.* 5. 1, 15. *Adel.* 3. 4. 10
habenda. *Heaut.* 2. 3, 84. *Phor.* 1. 2, 6
habendæ. *Phor.* 1. 5, 19 | 5. 4, 8 | 5. 6, 40
habens. *Eun.* 4. 2, 26 | 2. 2, 32. *Hec.* 4. 2, 26
habent. *Eun.* 2. 2, 32 97. *Phor.* 1. 1, 7 | 2. 2, 82 | 5. 4, 8. *Hec.* 1. 2, 101
habentem. *Hec.* 5. 3, 32.
habeo. *And.* 1. 1, 15 | 4. 5. 31. *Eun.* 1. 2, 40 | 2. 2, 12 | 3. 2, 18. *Heaut.* 1. 1, 42 | 2. 1, 12 | 4. 2. 10 | 5. 2, 49 | 5. 6, 20. *Adel.* 2, 2, 31 | 3. 1, 4 | 5. 5, 6 | 5. 9. 14. *Phor.* 1. 2, 4 | 5. 1, 18 | 5 7, 1. *Hec.* 3. 2, 11 | 4. 4, 31

habere.

habere. *And.* 1. 1, 68 119 | 3. 3, 32 | 5. 3, 10. *Eun.* 1. 2, 72 | 5. 3, 11. *Heaut.* 1. 1, 42 | 5. 2, 25 | 2. 3, 5. 3, 20 | 2. 1, 25 | 2. 3, 5. *Phor.* 1. 1, 66 | 1. 5, 66 | 5. 1, 29 *Hec.* 1. 2, 25 74 | 3. 3, 21 | 4. 1, 26 | 5. 4, 6
haberem. *And.* 1. 1, 71 *Eun.* 3. 3, 13
haberes. *Heaut.* 3. 4, 4 | 4. 6, 13
haberet. *And. Per.* 11. *Eun.* 3. 2, 25. *Heaut.* 1. 1, 46. *Adel. Per.* 1 | 3. 3, 11. *Phor. prol.* 15. *Hec.* 4, 4, 35
haberi. *Heaut.* 3. 1, 40. *Eun.* 1. 2, 74
habes. *And.* 4. 2, 7. *Eun.* 3. 1, 11 25 | 3. 2, 22 | 4. 4, 7 28 *bis. Heaut.* 4. 1, 21 | 4. 3, 40 | 5. 4, 16. *Phor.* 1. 3, 17 | 5. 7, 54. *Hec.* 1. 2, 119 | 4. 4, 2
habet. *And. prol.* 19 | 5. 4, 38 52. *Eun.* 1. 1, 13, 33 *bis.* 3. 1, 10 | 3. 2, 32 | 4. 4, 17 | 5. 9, 48. *Heaut. prol.* 20 | 2. 1, 14 | 3. 2, 15 | 4. 3, 24. *Adel.* 3. 3, 28 | 4. 7, 10. *Phor.* 1. 2, 95 | 5. 1, 27 | 5. 9, 41 52. *Hec.* 1. 2, 26 52 | 4. 2, 30 | 5. 1. 19
habetur. *Eun.* 4. 6, 11
habita. *Andr.* 4. 6, 14
habitabat. *Eun.* 1. 2, 27 | 2. 3, 25
habitant. *Adel.* 4. 5, 13
habitaſſe. *And.* 4. 6, 1
habitat. *Adel.* 4. 5, 20
habitatum. *Hec.* 2. 1, 27 | 4. 2, 13
habitet. *Phor.* 2. 1, 76 | 5. 7, 41
habitior. *Eun.* 2. 3, 22
habitudo. *Eun.* 2. 2. 11
habitum. *Heaut. Per.* 8 | 3. 4, 22
habiturum. 5. 2, 13. *Hec.* 5. 3, 2
habiturus. *Adel.* 3, 3 35
habitus. *Eun.* 5. 6, 22. *Hec.* 4. 1, 11
habuerim. *And.* 1. 5, 39
habueris. *Eun.* 5. 6, 18. *Hec.* 1. 2, 50 | 4. 3, 1
habuerit. *Heaut.* 4. 1, 45. *Hec.* 4. 4, 96
habui. *And.* 1. 1, 12. *Eun.* 2. 2, 6 | 3. 1, 34 | 5. 9, 55, *Heaut.* 1. 1, 42 | 3. 1, 52. *Adel.* 1. 1, 19 23. *Hec.* 2. 3, 6
habuiſſe. *Hec.* 4. 1. 1, 29 | 4. 3, 31
habuiſſet, 3. 2, 16
habuit. *Adel* 3. 3, 60. *Phor.* 5. 7, 49. *Hec.* 4. 1, 5
haccine. *Hec.* 3. 1, 3
hæccine. *Heaut.* 3. 3, 36 54. *Adel.* 3. 3, 26 55. *Phor.* 5. 9, 23 24
hæream. *Eun.* 5. 7, 25
hærede. *Heaut.* 5. 2, 16
hæredem. *Hec.* 3. 5, 10
hæreditates. *And.* 4. 6, 20
hæreo. *Eun.* 5. 2, 9. *Phor.* 5. 7, 9
hæreret. *Adel.* 3 3, 49
hæret. *Eun* 5. 6, 7. *Hec.* 2. 1. hancce. *Eun.* 1. 2, 52 | 4. 7, *Hec.* 3. 1, 2
hariolare *Phor.* 3. 2, 7
harioler. *Adel.* 2. 1, 8
hariolus. *Phor.* 4. 4, 27
harum. *Eun.* 1. 2, 56. | 2. 3, 5. *Heaut.* 3. 3, 85 | 5. 1, 3. *Hec.* 5. , 29
harumq' *Heaut.* 4. 7, 24
haſce. *Heaut* 4 7, 9. *Adel.* 4. 4, . *Phorm.* 4. 3, 59
He. *Phor.* 2. 2, 64. *Hec.* 5. 4, 29
Heautontimorumenon. *Heaut. prol.* 5
Hecyra. *Hec. prol.* 1
Hecyram *Hec. prol.* 29
Hegio. *Adel.* 3. 3, 85 | 3. 4, 9 | 5. 3, 42 | 5. 8, 24. *Phor.* . , 7. 12
Hegionem. *Adel.* 3. 4. 14
Hegioni *Adel.* 3. 2, 52
Heia. *Eun.* 5. 9. 35. *Heaut.* 3. 2, 10 | 5. 5, 19. *Phor.* 3. 2, 23 | 4. 3, 23. *Hec.* 2, 2, 8
helluo. *Heaut.* 5. 4, 10
hera *And.* 4. 2, 4. *Eun.* 5. 1, 18 | 5. 2, 12 44 | 5. 3, 8. *Adel.* 3. 1, 8 | 3. 2, 25 | 5. 6, 1. *Phor.* 5. 1, 3. *Hec.* 3. 1, 55
heræ. *And.* 4. 3, 2. *Adel.* 3. 2, 3
heram. *Adel.* 3. 1. 22. *Phor.* 5. 6, 15
here. *And.* 3. 2, 18. *Eun.* 1. 1. 12 | 5. 6, 9 18. *Heaut.* 3. 3, 33 | 5. 2, 20. *Phorm.* 1. 5, 56. 3. 4, 16
hereditas. *Hec.* 1. 2, 97
heri. *And.* 1. 1, 58 | 4. 4, 39 *Eun.* 1. 1, 3 89 | 2. 3, 63. 3. 4. 1, *Heaut.* 3. 2, 8 | 3. 3, 7, *Phor.* 1. 2, 2, *Hec.* 1. 2, 115 | 2. 1, 40 | 3. 5 16
heri. *à nom. herus. And.* 1. 2, 4. *Hec.* 3. 1. 51
herilem. *And.* 3. 4, 33. *Eun.* 2. 2, 58 | 5. 5, 20. *Phor.* 1. 1. 5
herili. *And.* 3. 1, 3 | 5. 6 2
herum. *And.* 1. 1, 3 | 5. 4, 23 | 4. 4, 8 | 5. 2, 26. *Heaut.* 3. 2, 48. *Phorm.* 1. 4. 5, | 1. 5. 17 | 2. 2, 12
herus. *And.* 1. 2, 12 | 2. 5, 1 12 | 5. 2, 5. *Heaut.* 4. 1, 15. *Phor.* 1. 4, 7 | 1. 5, 18 | 4. 3, 18 29 | 5. 6, 21. *Hec.* 5. 3, 1
hero. *Phorm.* 2. 3, 25 | 5. 6, 1
heſterno. *Eun.* 5. 4, 17
hiccine. *And.* 5. 4, 4, *Heaut.* 1. 2, 24. *Adel.* 4. 5, 15. *Phor.* 3. 2, 24 | 5. 8, 3
hilarior. *Eun.* 4. 5, 5
hilarem. *Adel.* 5. 3, 56
hilarum. *Adel.* 2. 4, 23
hocce. *And.* 2. 3, 17. *Eun.* 4. 7, 13
hoccine. *And.* 1. 1, 15 | 1. 5. 1. *Eun.* 4. 3, 2. *Heaut.* 3 4, 21. *Adel.* 2. 2, 29 *bis* | 3. 2, 6
hæſitas. *Phor.* 5. 2, 15
homine. *Eun.* 2. 1, 7 | 5. 9, 53. *Heaut.* 1. 2, 19. *Adel.* 2, 18 | 2. 3, 1 | 5. 3, 35. *Phor.* 3. 4, 24
hominem. *And.* 1. 5, 10 | 4. 5. 30 | 5. 2, 3. *Eun.* 2. 2, 4 23 45 | 2. 3, 31 65 | 3. 1, 27 28 | 3. 5, 13 39 | 4. 1, 5 | 4. 4, 2 41 | 4. 6, 20 30 | 4. 7, 32 | 5. 1. 19 | 5. 7, 8 10. *Heaut.* 3, 139 | 3. 2, 19 | 3. 4. 1, 53 | 5. 1, 10. *Adel.* 1, 13 | 1. 2, 74 2. 1, 29 | 2. 4, 17 | 3. 2, 5 | 3. 3, 92 | 4. 2, 40 | 5. 6, 4. *Phor.* *pro*

prol. 2 | 1. 4, 18 | 1. 5, 22 62 75 | 2. 1, 21 | 3. 1, 12 | 4. 2, 1 2 8 | 4. 3, 27 | 5. 6, 5 | 5. 7, 84. *Hec.* 2. 1, 17 | 4. 1, 9 40

homines. *And.* 4. 2, 12 | 5. 4, 7. *Eun.* 2. 1, 19 | 2. 2, 23 37 | 3. 2, 17. *Adel Prol.* 15 | 2. 2, 12. *Phor.* 2. 1, 13 | 2. 3, 19 | 5. 6, 37

domini. *And.* 2. 5, 19 | 5. 1, 9. *Eun.* 2. 2, 1. *Heaut.* 2. 3, 115 | 3. 3 24 | 4. 5, 32. *Adel.* 2. 1, 46 | 2. 2, 21 | 2. 3, 6 | 4. 1, 20 | 5. 4, 7. *Phor.* 1. 2, 85. *Hec.* 3. 1, 1 | 3. 4. 17

hominibus. *Heaut.* 3. 1, 13. *Adel.* 5. 3, 47

hominis. *And.* 2. 1, 30 *Eun.* 3. 4, 8 | 3. 5, 12 | 4. 4, 29. *Heaut.* 2. 3, 72 | 3. 3, 19 | 4. 8, 17. *Adel* 4. 2, 33 | 4. 7, 16 18. *Hec.* 3. 4, 25

hominum. *And.* 1. 5, 2 11 | 4. 1. 5 | 4. 5, 6 | 5. 6, 3. *Eun.* 2. 2, 7 | 3. 1, 14 19 | 4. 6, 19. *Heaut.* 1. 1, 9 | 3. 1, 97 | 5. 1, 14. *Adel.* 4. 3, 3 | 2. 1, 1. *Phor.* 5. 6, 13

homo. *And.* 2. 2, 7 | 4. 1, 39 | 4. 3, 6 | 4. 5, 5 39 | 5. 6, 1 10. *Eun.* 2. 2, 1 8 30 | 3. 1, 18 35 | 3. 4, 5 | 4. 4, 9 | 4. 6, 19 | 5. 5, 18 | 5. 6, 6 | 5. 9, 52. *Heaut.* 1. 1, 25 | 4. 4, 9 | 4. 6, 21 | 5. 3, 1. *Adel.* 1. 2, 27 31 63 | 2. 2, 11 | 3. 2, 38 | 3. 3, 53 77 86 88 | 4. 2, 1 | 4. 6, 4 | 5. 5, 2 | 5. 8, 11. *Phor.* 1. 2, 73 | 2. 2, 15 28 64 | 3. 2, 24 | 3. 3, 29 | 4. 3, 37 | 5. 6, 14 | 5. 8, 2 16. *Hec.* 3. 5, 9 | 5. 4, 1

homo adoleſcens *Phor* 5. 8, 52

homo tolerabilis. *Heaut.* 1. 2, 30

homuncio. *Eun.* 3. 5, 42

honeſta. *And.* 1. 1, 96 114. *Eun.* 1. 2, 52 | 2. 1, 24 | 4. 4, 15

honeſte. *And.* 4. 6, 3. *Eun.* 4. 4, 48. *Phor.* 5. 8, 19

honeſtum *Heo.* 1. 2, 76 | 3. 3, 43

honeſtus *Eun.* 3. 2, 21

honore. *Eun.* 2. 2, 29. *Heaut.* 4. 3, 9

hoporis. *Phor.* 5. 7, 35

honos. *Eun.* 5. 7, 22

hora. *Eun.* 2. 3, 47

horam. *Phor.* 3. 2, 29

horreo. *Eun.* 1. 2, 4

horreſco. *Adel.* 4. 4, 24

horrida. *Phor.* 1. 2, 56

horſum *Hec.* 3. 4, 36

horto *Adel.* 5. 7, 10

hortor. *Hec.* 1. 1, 7

horunce. 1. 2, 97

hoſce. *Eun.* 1. 2, 71 | 4. 7, 11 12. *Heaut.* 3. 2, 3 | 4. 5, 4. *Adel.* 5. 7, 5. *Phor.* 4. 5, 4

hoſcine *Adel.* 4. 5, 40

hoſpes. *And.* 4. 6, 22 | 5. 4, 11. *Adel.* 4. 1, 13

hoſpitæ *And.* 2. 6, 8

hoſpite *Eu* 1. 2, 39. *Hec.* 1. 2, 120

hoſpitem. *And.* 4. 6, 15. *Phor.* 1. 2, 12 | 4. 2. 15. *Hec.* 3. 4, 18 | 5. 3, 36

hoſpites. *Phor.* 2. 1, 14

hoſpitis. *And.* 5. 2, 2

hoſtis *Hec.* 5. 2, 13

hui *And.* 3. 1, 16. *Eun.* 3. 1. 17. *Heaut.* 3. 1, 71 | 3. 3, 45. *Adel.* 2. 2, 8 | 4. 2, 28. *Phor.* 5. 3, 8

hujuſce. *And.* 2. 6, 8. *Phor.* 5. 4, 8

hujuſmodi. *Heaut.* 2. 3, 98 | 4. 6, 8. *Phor.* 3. 2. 20 44

humana *Heaut.* 3. 2, 41

humane. *Adel.* 1. 2, 65

humani. *And.* 1. 1, 86. *Heaut* 1. 1, 25

humanitus. *Heaut.* 1. 1, 47

humanum. *And.* 1. 5, 1. *Adel.* 3. 4 25 | 4. 5, 53. *Hec.* 4. 1, 38

humi *And* 4. 3, 11

humiles *Hec.* 3. 3, 20

hunccine *Heaut.* 1. 2, 28

Hymenæum. *Adel.* 5. 7, 7 9

I.

I *Adel.* 2. 1, 14 21 | 4. 2, 48 | 5. 3, 68. *Hec.* 3. 2, 23 | 4. 3, 5

jactu. *Adel.* 4. 7, 22

jamdiu *Eun.* 5. 4, 1 | 5. 6, 30

jamdudum *And.* 1. 4, 1. *Eun.* 3. 4, 57 | 4. 5, 8 | 4. 7, 46 | 5. 3, 8. *Heaut.* 4. 5, 10. *Adel.* 3. 3, 47. *Hec.* 3. 2, 1 | 4. 4, 26 100. *Phor.* 1. 5, 59

jampridem. *Phor.* 1. 1, 3. *Hec.* 2. 1, 22

jamne. *Heaut.* 4. 8, 7. *Adel.* 4. 5, 66

jam primum. *And.* 3. 2, 32

januam *And.* 4. 3, 10

ibam. *And.* 3. 4, 1. *Adel.* 5. 3, 35

ibamus. *Phor.* 5. 7, 6

ibat *Hec.* 1. 2, 82

ibatis *Phor.* 5. 7, 8

ibicumque. *Heaut.* 3. 3, 17

ibidem *And.* 4. 5, 38

ibis. *Adel.* 4. 2, 41

ibit. *Adel.* 3. 2, 10. *Heaut.* 3 1, 78 | 3. 2 48. *Phor.* 4. 4, 15

ibo. *And.* 2. 2, 37 | 3. 4, 5. 20. *Eun.* 1. 2, 107 | 2. 1, 10 | 5. 4, 12. *Heaut.* 1. 1, 118 121 | 1. 2, 36 | 2. 3, 99 | 3. 1, 94 | 3. 3, 47 *Adel.* 2. 4, 13 | 3. 4, 65 | 4. 3, 13 | 4. 4, 23 | 4. 7, 1 | 5. 3, 55. *Phor.* 1. 5, 82 | 2. 3, 22 | 5. 2, 17

idcirco *And.* 3. 2, 7. *Heaut.* 3. 2. 5

ideo. *Hec.* 2. 1, 21

idonea *Heaut.* 1. 1, 82. *Hec.* 3. 3, 1

idoneum. *Phor.* 4. 5, 9

idonei *And.* 4. 5, 18

idoneus. *And.* 3. 2, 12

ignarum. *Heaut.* 2. 1, 14. *Adel.* 2. 1. 6. *Hec* 4. 4, 53 60

ignarus. *Eun.* 1. 2, 56

ignave. *Eun.* 4. 7, 7

ignaviſſime *Eun.* 2. 2, 8

ignavom *And.* 1. 5, 42

ignavos *Eun.* 4. 3, 19

ignem *And.* 1. 1, 102 113. *Eun.* 1. 2, 5

ignorabant *Eun* 5. 9, 59

ignorant *Eun. Per.* 2. *Hec. Per.* 2

ignobilem. *Phor.* 1. 2, 70

ignoraret. *Phor.* 5 6, 34

ignorarier *Phor.* 5. 7, 38

ignores *Heaut.* 1. 1, 53 | 2, 3, 28 | 5. 5, 15

ignoratur *Phor.* 2. 2, 10

ignoſcam. *Heaut.* 4. 1, 34

ignoſcas *Heaut.* 5. 5, 5

ignoſce *Heaut.* 5. 5, 8. *Phor.* 5. 8, 46

ignoſcenda. *Phor.* 5. 8, 26

ignoſcendi. *Heaut.* 2. 1, 6

ignoſces. *Heaut.* 5. 1, 60
ignoſci. *Hec.* 5. 1, 11
ignoſcentior. *Heaut.* 4. 1, 32
ignoſco. *Eun.* 5. 2, 40. *Phor.* 5. 8, 55
ignoſcere. *Eun. prol.* 42. *And.* 4. 1, 54
ignoua. *Phor.* 5. 1, 24
ignotum. *Phor.* 3. 3, 15
ignotum'ſt. *Adel.* 3. 4, 28
iiſdem. *Eun prol* 35
iit. *Eun.* 5. 2, 53
illac *Eun.* 1. 2, 25. *Heaut.* 3. 2, 1
illæc. *Eun.* 5. 5, 5. *Heaut.* 3. 2, 30 | 5. 1, 58. *Adel.* 3. 4. 63. *Phor.* 4. 5, 5
illancine. *Heaut.* 4. 5, 3
illiberale. *Adel.* 3. 4, 3
illiberalem. *V. inliberalem.*
illiberaliter. *Phorm.* 2. 2, 24. *V. inliberaliter.*
illudatis. *And.* 4. 5, 19
illuſeris. *Eun.* 5. 4, 20
illuſi. *Andr.* 5. 1, 3
ilicet. *Eun.* 1. 1, 9. *Adel.* 5. 5
illicone. *Eun.* 5. 7, 11
illitis. *And.* 4. 6, 19 *Adel* 2. 2, 19 25 | 4. 5, 10 | 4. 7, 13
illoc. *And.* 2. 2, 25. *Eun.* 5. 9, 53
illuc. *And.* 1. 1, 54 | 1. 5, 31. *Eun* 3. 3, 31 | 3. 5, 24 | 4. 7, 12 | 5. 1, 17. *Adel* 2. 1, 14 36 | 5. 3, 57. *Phor.* 1. 5, 80
illuditis. *Phor.* 5. 7, 22
illumine *Eun.* 5. 9, 15
imbro. *Hec.* 1. 2, 96
immemor *And.* 1. 1, 19
immemoris. *And.* 1. 1, 17
immerito. *Adel.* 4. 4, 6. *Phor.* 1. 5, 60. *Heaut.* 2. 1, 12
immeritiſſimo. *Phor.* 1. 5, 60
imitari *Hec* 3. 4, 13
imò. *And.* 3. 2, 43. *Heaut.* 4. 5, 49. *Adel.* 2. 2, 40. *Phor.* 2. 2, 42 | 3. 2, 41
immò. *And.* 1. 1, 3 | 3. 2, 43 | 3. 3, 18 | 3. 5, 12 | 4. 1, 31 49 | 5. 2. 13. *& alibi paſſim ſed nullo peculiari ſenſu.*
immodeſtus. *Heaut.* 3. 3, 7
immo etiam. *And.* 4. 2, 25
immortales. *Eunuch.* 2. 2, 1. *Adelph.* 3. 4, 1. *Phor.* 5. 8, 29
immortalitas. *And.* 5. 5, 4
immortalium. *Phor.* 2. 2, 5
immutari. *Heaut.* 3. 3, 9
immutatum. *And.* 1. 5, 7
immutatur. *And.* 1. 5, 40. *Eun.* 2. 1, 10. *Phor.* 1. 4, 40
imparatum. *Adel.* 3. 1, 20. *Phor.* 1. 4, 2
impeditum. *And.* 3. 5, 11. *Hec.* 3. 1, 17
impeditæ. *Heaut.* 2. 3, 4
impedivit. *Phor.* 2. 3. 2
impediunt. *And.* 1. 5, 25
impellat *Phor.* 4. 3, 3
impellebant. *Hec.* 3. 4, 12
impellit *Phor.* 4. 3, 3
impellitur. *And.* 5. 3. 1
impendent *Phor.* 1. 4, 2
impensé. *Eun.* 3. 1, 23. *Adel.* 5. 9, 36
impera. *And.* 5. 3, 26. *Heaut.* 5. 5, 21 *Phor.* 1. 4, 46
imperabat. *And.* 3. 1, 10
imperabit. *Heaut.* 4. 6, 24
imperabo. *Eun* 3. 2, 40
imperare. *Adel.* 1. 1, 52
imperas. *Eun.* 2. 1, 17. *Heaut.* 4. 3, 26
imperat *Eun.* 3. 5, 30
imperatorem. *Eun.* 3. 2. 42
imperatoris. *Eun.* 4. 2, 8
imperavi. *And.* 3. 2, 4
imperavit. *Eun.* 2. 2, 21
imperem *Hec.* 2. 2, 2
imperent. *Eun.* 3. 5, 46
imperi'eſt *Heaut.* 2. 2, 4
imperio. *Phor.* 1. 4, 19
imperita. *Eun* 5. 2. 42
imperito. *Adel.* 1. 2, 8
imperitos. *And.* 5. 4, 8
imperio. *And.* 5. 2, 1. *Eun.* 2. 2, 95
imperium. *Eunuch.* 3. 1, 25. *Heaut.* 4. 1, 22. *Adel.* 1. 1, 41. *Phor.* 1. 5, 2
impertiri. *Adel.* 2. 2, 21
impertit. *Eun.* 2. 2, 40
impetrabis. *Phor.* 2. 3, 12
impetrabo. *And.* 2. 1, 13
impetraſti. 5. 1, 13
impetrare. *And.* 3. 3, 12. *Eun.* 1. 2, 101. *Hec. prol.* 52
impetravi. *Eun.* 5. 9, 61
impetrem. *Hec.* 5. 1, 3
impetres. *And.* 2. 1, 15
impetret. *Adel.* 2. 4, 44
impetro. *And.* 2. 5, 11 | 3. 2, 47
impium. *Eun.* 4. 3, 1. *Adel.* 3. 2, 6
implorat. *Adel.* 3. 4, 43
impluvium. *Eunuch.* 3. 5, 40. *Phor.* 1. 4, 26
impone. *And.* 5. 3, 26. *Phor.* 3. 3, 28
importunitatem. *And.* 1. 4, 4
impotens. *Heaut.* 2. 3, 130
importunus ſenex *Heaut.* 1, 2, 22
impotenti *And.* 5. 3, 8
impotentiam. *Adelph.* 4. 3, 16
imprimis. *Eun.* 2. 1, 39
improbo *Hec.* 3. 3, 23
improbum. *And.* 1. 2, 21
improviſo. *And.* 2. 2, 3 | 2. 5, 6. *Heaut.* 2. 3, 40 *Adelph.* 3. 3. 54 | 4 4, 1 *Phor.* 5. 7, 1
imprudentem. *And.* 1. 3, 22. *Heaut.* 4. 1, 20. *Phor.* 4. 3, 55
imprudentes. *Phor.* 5. 1, 18
imprudenti. *Eun.* 3. 1, 40
imprudentia'ſt. *Eun. prol.* 27
imprudentius *Andr.* 1. 1, 103
imprudens. *Andr.* 4. 1, 18. *Eunuch* 1. 2, 59 | 4. 2, 5. *Heaut. prol.* 36 | 2. 3, 128. *Adel* 4. 5, 77. *Phor.* 1. 5, 38 64. *Hec.* 5. 4. 37 40
impudens. *And.* 4. 2, 27 *Eun.* 3. 1, 35 | 3. 5, 49 | 5. 1, 22 | 5. 2. 17
impudentem. *Phor.* 3. 2, 14
impudenter *And.* 4. 5, 16
impudentem adudaciam. *Heaut.* 2. 3. 72
impudentiâ. *Hec.* 2. 1, 16
impudentiſſima oratio. *And.* 4. 1, 10
impulerim. *Heaut.* 1, 1, 113.
impulſiſſet. *Phor.* 1. 3, 6
impulſti *Phor.* 2. 1, 6
impulſi. *Heaut.* 2. 4, 9
impulit. *And* 3. 2, 43. *Phor.* 5. 1, 5. *Hec* 4. 4, 3
impulſore. *Eun.* 5. 6, 18. *Adel.* 4. 2, 21
impulſorem. *Adel.* 3. 2, 17
impulſu. *Hec.* 1. 4, 65 | 2. 1, 54
impulſus. *And.* 1. 1, 72. *Hec.* 3. 5, 34 35
impune. *And.* 5. 4, 7. *Eun.* 5. 2, 13 | 5. 4, 20 | 5. 7, 18. *Adel.* 5. 3, 38. *Hec.* 3. 4, 14
impura. *Heaut.* 4. 1, 16
impuratum. *Phorm.* 5. 7, 69
impuratus. *Phor.* 4. 3, 64
impuriſſime. *Phor.* 2. 2, 25

impurum. *Eun.* 2. 2, 9. *Adel.* 2. 1, 29. *Phor.* 5. 7. 93
impurus. *Adel.* 3. 3, 6
impuriſſimo. *Phor.* 5. 1, 33
imus. *And.* 1. 1, 90. *Eun.* 3. 2, 12 39 | 5. 7, 1. *Phor.* 5. 1, 53
incedere. *Eun.* 5. 3. 9
incendam *Phor.* 1. 4, 9
incendatur. *And.* 2. 1, 8
incenderet. *Heaut.* 2. 3, 126
incendor. *Hec.* 4. 1, 47
incenſam illam tibi dabo. *Phor.* 5. 7, 81
inceperat *Eun.* 4. 4, 57
inceperunt *Adel* 2. 2, 19
incepi. *And* 5. 1, 13
incepta. *And* 3. 3, 7 | 5 1, 17
inceptas. *Phor.* 4. 3, 24
inceptat. *Andr.* 5. 4, 23. *Heaut.* 4. 4, 12
inceptet. *Heaut.* 3. 3, 39
inceptio *And.* 1. 3,
incepto *Heaut.* 4. 6, 7
inceptor. *Eun.* 5. 9, 5
inceptum. *And.* 1. 5, 1. *Heaut.* 1. 1, 6 67 | 1. 4, 8 12 *Phor.* 4. 4, 16
incepturus. *And.* 4. 3, 9
incerta. *And.* 2. 3, 26. *Eun.* 1. 1, 16. *Hec. prol.* 17
incertas. *And.* 5. 1, 11
incertior. *Phor.* 2. 3, 19
incerto. *Heaut.* 1. 1, 71
intertum. *Andr.* 1. 5, 29. *Heaut.* 1. 1, 49 | 1. 3, 16. *Phor.* 1. 5, 9 | 4. 1, 12. *Hec.* 2. 2, 9
incertas. *Eun.* 2. 3, 3. *Phor.* 4. 3, 55 70. *Hec.* 1. 2, 46 | 3. 4, 36 | 4. 3, 8
inciderit. *Heaut.* 3. 1, 75
incides. *Heaut.* 3. 1, 33
incidi. *And* 4. 5, 43. *Phor.* 1. 3, 23
incidiſſet. *Phor.* 1. 3, 5
incidit. *And.* 2. 2, 22 | 3. 2, 21. *Heaut.* 3. 3, 37. *Adel.* 4. 4, 6
incipere. *Eun.* 5. 9, 26. *Heaut.* 3. 1, 86. *Adel.* 2. 2, 29. *Phor.* 4. 4, 29
incipiam *Eun.* 5. 5, 25. *Heaut.* 4. 2, 9 | 5. 4, 21
incipias. *And.* 2. 3, 13. *Heaut.* 5. 5, 14
incipies. *Eun.* 1. 1, 6
incipit. *And.* 1. 5, 50 | 4. 2, 26 | 4. 4, 33
incipiunda. *Phor.* 1. 4, 48
inclementius. *Eun. prol.* 4
incogitans. *Phor.* 1. 3, 3
incogitantem. *Phor.* 3. 2, 14
incolumem. *And.* 3. 5. 5
incolumem patriam. *Heaut.* 1. 2, 19
incommoda. *Eun.* 2. 3, 36. *Phor.* 2. 1, 18. *Hec* 1. 2, 90 | 5. 3, 42
incommodam. *Hec.* 4. 2, 27
incommodé. *Eun.* 2. 3, 35. *Hec.* 3. 3, 20 | 5. 3, 40
incommodi. *Hec.* 3. 3, 50
incommodis. *Andr.* 4. 1, 3
incommoditas. *And* 3. 3, 35
incommoditates. *Heaut.* 5. 1, 59
incommodum. *Phor.* 4. 3, 47. *Hecyr.* 1. 2, 78 | 3. 4, 13
incredibile. *Heaut.* 4. 1, 11 *Phor.* 1 5, 9 17
incredibili. *Hec.* 3. 3, 17
incredibilia. *Eun.* 5. 9, 19
incurvus *Eun* 2. 3, 42
incuſamus *Phor.* 3. 1, 7
incuſas. *Heaut.* 5. 2, 7
incuſat. *Hec Per.* 9
incuſaveras. *Phor.* 5. 7, 21
indicat. *And.* 1. 1, 105 | 5. 3, 7
indicabit *Eunuch.* 3. 2, 16
indicans *Eun.* 1. 1, 8
indicare. *Eun.* 4. 1, 7. *Phor.* 5. 7, 68
indicares. *Eun.* 5. 6, 13
indicarit *Heaut.* 3. 3, 23
indicas *Eun.* 5. 6, 21
indicaſſe. *Adel.* 4. 4, 21
indica. *Eun.* 4. 3, 15 | 4. 4, 37. *Adel.* 3. 2, 39. *Hec.* 3. 3, 35
indicente. *Adel.* 3. 4, 62
indicio. *Eun.* 5. 6, 23. *Heaut.* 2. 4, 4. *Adel. prol.* 4. *Phor.* 1. 4, 37
indicis *Eun.* 2. 1, 23
indicium. *Adel.* 4. 4, 8. *Hec.* 4. 4, 31
indictum. *Phor.* 5. 7, 58
indigeas. *And.* 5. 3, 9
indigna. *Eun.* 5. 5, 4. *Adel.* 3. 3, 55. *Phor.* 5. 1, 3
indignam. *Heaut.* 3. 3, 4. *Adel.* 3. 2, 50. *Hecyr.* 3, 5, 27
indignas. *Phor.* 2. 2, 29
indigné. *Adel.* 3. 2, 10. *Hec.* 3. 3, 41
indignis. *Adel.* 2. 1, 12
indignius. *Phor.* 5. 8, 20
indignum. *And.* 1. 1, 118 | 5. 2, 13. *Eun.* 1. 1, 25 | 5. 2, 27. *Adel.* 2. 1, 12 19 | 5. 4, 1 | 4. 5, 35. *Phor.* 3. 2, 26 | 4. 3, 8 | 5. 8, 51. *Hec.* 3. 3, 16
indiligens. *Adel.* 4. 5, 59
indiligenter *Phor* 5. 3, 5
indormiam. *Eun.* 2. 1, 14
indotata. *Adel.* 3. 2, 46 | 4. 7, 11
indotatam. *Phor.* 1. 2, 70
indoratis. *Phor.* 5. 7, 45
induas. *And.* 2. 3, 35 | 5. 1, 15. *Heaut.* 5. 4, 5
induces. *Hec.* 4. 2, 27
inducere. *Hec.* 1. 2, 24
induciæ *Eun.* 1. 5, 15
inducite. *Heaut. prol.* 41
induco. *Adel.* 1. 1, 43. *Hec.* 2. 2, 23
induit. *Eun.* 4. 4, 44
induitur. *Eun. Per.* 9
indulgeo. *Eun.* 2. 1, 16
indulgebant. *Heaut.* 5. 2, 35
indulgendo. *Adel.* 5. 9, 31
indulges. *Heaut.* 4. 8, 20. *Adel.* 1. 1, 38
induſtria. *And.* 4. 5, 56
induſtriæ. *Hec prol.* 32
induſtriam. *Adel. prol.* 25
indutum. *Eun.* 5. 7, 15
indutus. *Eun* 4. 4, 40
induxeris. *Eun.* 3. 2, 37
induxerunt. *Heaut.* 4. 4, 1. *Hec.* 2. 3, 4
induxi. *Heaut. prol.* 43. *Adel.* 4. 3, 6. *Hec. prol.* 50
induxti. *And.* 5. 3, 12. *Hec.* 3. 1, 12 | 4. 4 6
ineat. *Hec* 5. 2, 29
ineo *Adel.* 5. 7, 16
inepta *And.* 4. 7, 52. *Eun.* 5. 7, 6. *Adel.* 3. 3, 23 37 77
ineptam. *And.* 1. 5, 22
inepte. *Eun.* 2. 3, 18. *Adel.* 2. 4, 7
inepti. *Phor.* 5. 7, 56
ineptiam. *Eun.* 4. 6, 3. *Adel.* 4. 2, 61
ineptias. *Phor.* 4. 3, 43
ineptis. *Adel.* 5. 8, 11. *Phor.* 2. 2, 23
ineptum *Heaut.* 5. 3, 2. *Adel.* 5. 8, 21
ineptus. *Eun.* 2. 1, 21. *Heaut.* 3. 3, 16. *Adel.* 1. 1, 38 *Hecyr.* 5. 3, 4
inerat. *Eun.* 3. 5, 36

INDEX

iners. *And.* 3. 5, 2. *Heaut.* 5. 4. 10
ineſſe. *Heaut.* 3. 3, 48. *Adel.* 5. 3, 40
ineſt. *And.* 5. 2, 16. *Hec.* 3. 1, 46
ineſſet. *Phor.* 1. 2, 58
ineunda'ſt. *Heaut.* 4 2, 7
inexorabili. *Phor.* 2. 1, 12
infœlix. *Eun.* 2. 2, 13 | 5. 1, 12. *Adel.* 4. 2, 1. | 4. 5, 35. *Phor* 1. 3, 23 | 2. 2, 81. *Hec.* 2. 4. 30
infamem. *Heaut.* 5. 4, 14
infamia. *Adel.* 3. 2, 5
infamiæ. *And.* 2. 6, 13
infandum *Eun.* 4. 3, 21
infantiâ ſummâ *Heaut.* 2. 3, 18
infecta. *Eun.* 1. 1, 8
infectum. *Phor.* 5. 8, 45
infelicem. *Andr.* 1. 5. 10. *Eun.* 1. 4, 21. *Hec.* 3. 1, 2
infelicitatis. *Adel.* 4. 2, 5
infeliciter. *Eun.* 2. 3, 35
infenſus. *And.* 1. 3, 7
inferi *Phor* 4. 4, 6
infimos. *Eun.* 3. 2, 36
infirmas. *Phor.* 5. 1, 6
infirmitatis. *Hec.* 1. 2, 101
infirmum. *Hec.* 3. 1, 31
infitias. *Adel.* 3. 2, 40 | 3. 2, 48
infortunatum. *Eun.* 2. 3, 6.
infortunio. *Phor.* 5 8, 39
infortunium. *Heaut.* 4. 2, 1. *Adel* 2. 1, 24
infra. *Eun.* 3. 2, 36
infregit. *Adel.* 2. 1, 46
ingenis. *Eun.* 2. 2, 19 | 5. 4, 10
ingenii. *And.* 1. 1, 86
ingeniis. *And.* 1. 1, 66. *Eun.* 1. 2, 118
ingenio. *And.* 1. 1, 71. *Eun.* 5. 2, 41. *Heaut. prol.* 24 | 5. 1, 7 | *Phor.* 1. 3, 20 | 3. 2, 12. *Hec.* 1. 2, 89 | 2. 1, 3 | 3. 1, 22 | 3. 5, 24 39
ingenio bono, *And.* 3. 2, 7
ingenio leni. *Heaut.* 1. 1, 99
ingenium. *And.* 1. 1, 26 50 | 1. 5, 40 54. *Eun.* 4. 7, 42. *Heaut.* 2. 3, 43 | 2. 4, 4 | 3. 4, 21. *Adel.* 1. 1, 46 | 4. 5, 49 | 5. 3, 43. *Phor.* 1. 3, 16 | 3. 2, 25. *Hec.* 1. 2, 38 77 95 | 5. 4, 20
ingenium bonum. *And.* 3. 1, 8
ingenium meum *Heaut. prol.* 47
ingentem. *And.* 5. 3, 5
ingentis. *Eun.* 3. 1, 2
ingentia. *Adel.* 4. 7, 3
ingeram. *Andr.* 4. 1, 16
ingere. *Phor.* 5. 7, 95
ingluviem. *Eun.* 5. 4, 15
ingratiis. *Eunuch.* 2. 1, 14 *Heaut.* 3. 1, 37. *Phor.* 5. 6, 49
ingratum. *Andr.* 1. 5, 43. *Heaut.* 5. 1, 61. *Hec.* 5. 4, 23
ingreſſus *Hec.* 3. 4, 5
inhoneſtæ. *Eun.* 5. 4, 16
inhoneſtè. *And.* 4. 6, 2
inhoneſtum. *Eun.* 2. 3, 63
inhumanè. *Heaut.* 5. 5, 2
inhumaniſſimo. *Hec.* 1. 2, 11
inhumaniſſimus. *Ph.* 3. 2, 24
inhumano. *Eun.* 5. 2, 41
inhumanum. *And.* 1. 5, 43. *Hec.* 3. 5, 45
inibo. *Eun.* 3. 5, 9
injeci. *Adel.* 2. 2, 20
injeci ſcrupulum. *Phor.* 5. 7, 61
injeciſſe. *Heaut.* 5. 1, 19
injecit. *Adel.* 4. 5, 76
injecta. *Phor.* 4. 4, 10
injicere. *And.* 1. 1, 113
injuſtitia *Adel.* 3. 2, 5
inimici *Andr.* 4. 1, 44. *Hec.* 2. 1, 14
inimicis *Heaut.* 5. 3, 12
inimiciſſimus. *Hec.* 3. 1, 21
inimicitiæ. *Eun.* 1. 1, 1
inimicitias. *Andr.* 5. 2, 11. *Phor.* 2. 2, 23. *Hec.* 2. 1, 24
inimicos. *And.* 4. 2, 12
inimicum. *Eun.* 1. 2, 94 96 | 4. 7, 32
inimicus. *Hec.* 5. 1, 41
iniqua. *Adel.* 2. 1, 33. *Hec.* 3. 5, 25
iniquam. *And.* 1. 5, 22
iniquas. *Hec.* 2. 3, 5
inique. *Hec. prol.* 54
iniqui. *And.* 1. 2, 16. *Hecyr. prol.* 54
iniqui patris. *Heaut.* 2. 1, 1
iniquis. *Adel. prol.* 2
iniquior. *Heaut.* 1. 2, 26
iniquius. *Adel.* 2. 2, 3
iniquo. *Eun.* 1. 2, 6. *Phor.* 5. 1, 36
iniquo animo. *Phorm.* 5. 1, 30
iniquom. *Phor.* 2. 2, 64. *Hec.* 5. 1, 14
iniquum. *Heaut. prol.* 27
iniquos. *Heaut.* 5. 3, 8. *Hec.* 3. 5, 35
iniquus. *And.* 5. 1, 6
initiabunt. *Phor.* 1. 1, 15
initium. *And.* 3. 2, 26 | 4. 5, 5. *Hec.* 3. 3, 10 | 5. 3, 23
injuria. *And.* 1. 1, 13 129 | 1. 3, 9 | 2. 3, 3. *Eun.* 3, 1, 42 | 4. 6, 24. *Heaut.* 5. 2, 39. *Adel.* 2. 1, 12 35 43 53. *Phor.* 2. 2, 60 | 5. 1, 3. *Hec. prol.* 12
injuriæ. *Eun.* 1. 1, 14. *Heaut.* 1. 1, 95
injuriam. *Andr.* 4. 1. 16. *Heaut.* 3. 3, 4. *Adel.* 1. 2, 68 | 2. 1, 8 | 4. 3, 4. *Phor.* 2. 2, 2 | 5. 2, 4. *Hec.* 2. 2, 14 | 3. 3, 4 | 4. 6, 68 70 | 5. 1, 14 18
injuriarum. *Phor.* 2. 2, 15
injuriam facere. *And.* 3. 2, 8
injurias. *Heaut.* 1. 1, 86 | 1. 2, 50. *Hec.* 3. 1, 21 23 28
injuria'ſt. *Phor.* 5. 7, 90
injuriis. *And.* 5. 1, 8. *Hec.* 1 2, 93
injurium. *Adel.* 1. 2, 26 | 2. 1. 51. *Hec.* 1. 1, 14 15
injurius. *And.* 2. 3, 3. *Heaut.* 2. 3, 79
injuſſa. *Phor.* 1. 5, 1. *Hec.* 4. 1. 47 | 4. 4, 82
injuſta. *Heaut.* 4. 7, 11. *Adel.* 5. 9, 33
injuſtiriâ meâ. *Heaut.* 1. 1, 82
injuſtius. *Adel.* 1. 2, 18
inliberale. *V. illiberale*
inliberalem. *Adel.* 5. 5, 5
inliberaliter. *Adel.* 4. 5, 30. *V. illiberaliter.*
inludatis *V. illudatis.*
inluſeris. *V. illuſeris.*
inluſi. *V. illuſi.*
inmerenti. *Hec.* 5. 1, 14
inmeritiſſimo. *Phor.* 1. 5, 60
inmiſericorditer *Adel.* 4. 5. 29
inmerito. *Hec.* 2. 1, 11 26 | 5. 1, 34
in mora. *And.* 2. 5, 13
innatum. *Hec.* 4. 1, 28
innata. *And.* 4. 1, 2
innocenti. *Adel.* 2. 1, 1
innuerim. *Adel.* 2. 1, 17
innuit. *Eun.* 4. 5, 9
inopem. *And.* 2. 3, 22. *Phor.* 1. 5, 68

inopem vitam. *Heaut.* 1. 1, 86
inopi. *Adel.* 2. 1, 2
inopiam. *Eun.* 5. 4, 15. *Heaut.* 5. 1, 56
inopis. *Heaut.* 5. 4, 3
inpendio magis. *Eun.* 3, 5, 39
inquam. *And.* 2. 4, 6 | 3. 4. 14 | 4. 2, 32 | 4. 5, 46 | 5. 2, 21. *Eun.* 2. 2, 6 8 | 3. 1, 24 35 | 3. 3, 28 | 4. 7, 39. *Heaut.* 1. 1, 39 | 3. 2, 16 107 137 | 4. 3, 16 | 4. 5, 22 | 5. 1, 2. *Adel.* 4. 4, 13 | 4. 5, 62 | 5. 2, 6 | 5. 8, 11. *Phorm.* 1. 4, 40 | 2. 2, 43 | 4. 3, 15 28 | 4. 5. 1 | 5. 7, 94. *Hec.* 2. 1, 17 | 3. 2, 16 | 5. 3, 46 | 5. 4, 7
inque. *Heaut.* 4. 7, 1
inquies. *And.* 2. 3, 14
inquit *And* 1. 1, 107 | 1. 5, 19 | 2. 6, 20 22. *Eun.* 2. 3, 43 48 | 2. 5, 40 | 3. 5, 32. *Phor.* 1. 2, 43 45 57 63 69 5. 6, 26 | 5. 7, 18. *Hec.* 3. 3. 26
inridere. *V. irridere.*
inrides. *Heaut.* 5. 1, 29. *V. irrides*
inritatus *V. irritatus*
inritatus animus. *V. irritatus animus.*
inritor. *V. irritor.*
inritum *V. irritum.*
inruat *V. irruat.*
inruit. *V. irruit.*
inſaniam *Eun.* 3. 5, 8, *Adel.* 1. 2, 31 67
inſaniant. *And.* 3. 3, 3
inſanias. *Eun.* 1. 1, 18
inſanibat *Phor.* 4. 3, 37
inſaniens. *Adel.* 4. 2, 22
inſanire. *Adel.* 2. 1, 43
inſanis. *Adel.* 4. 7, 9 | 5. 8, 14
inſanit. *And.* 4. 2, 0
inſano. *Heaut. prol.* 32
inſanos. *Eun.* 1. 1, 23
inſanum. *Phor. prol* 6
inſanus. *Eun.* 4. 1, 2
inſcitia. *Eun.* 5. 8, 41. *Phor.* 1. 2, 27
inſciens *And.* 4. 5, 43. *Heaut.* 4. 1, 19
inſcientem. *Heaut.* 4. 1, 20
inſcio. *And.* 5. 1, 22
inſcitiam. *Heaut.* 4. 1, 17
inſcitum. *Hec.* 5. 1, 14
inſcripſi. *Heaut.* 1. 1, 92
inſerere. *Heaut.* 3. 3, 3
inſervire. *Heaut.* 3. 1, 9
inſidiabere. *Hec.* 1. 1, 13
inſidias *Eun.* 3. 3, 20. *Phor.* 1. 1, 44
inſidiis *Phor* 1. 4, 52
inſigne *Eun.* 5. 6, 31
inſignem. *Eun.* 4. 7, 1
inſimulabis. *Phor.* 2. 2, 12
inſimulat. *Heaut.* 1. 2, 29
inſiſtam *Eun.* 2. 3, 2. *Phor.* 1. 4, 15
inſiſtas. *Hec.* 3. 5, 34
inſolens *And.* 5. 4. 4
inſomnia. *Eun.* 2. 1, 13
inſomnis *And.* 2. 5, 19
inſperante. *And.* 3. 4, 24
inſperatam *Eun.* 3. 5, 57
inſperato. *And. Per.* 11
inſperatum. *Heaut.* 3. 1, 5
inſpicere. *Adel.* 3. 3, 61
inſpiciundi. *Eun. prol.* 21
inſta. *Adel.* 2. 5, 14
inſtabat *Adel.* 3. 2, 9
inſtabit. *Phor.* 4. 5, 5
inſtare. *Andr.* 4. 1, 37. *Heaut.* 5. 1, 22. *Hec.* 5, 3, 29
inſtat. *And.* 1. 1, 120. *Hec* 1. 2, 46.
inſtiga *And.* 4. 2, 9
inſtigaſti. *Phor.* 5. 7, 76
inſtigem. *Phor.* 1. 4, 9
inſtigemus *Phor.* 3. 3, 14
inſtitit. *Hec.* 3. 3, 21
inſtituere. *Adelph.* 1. 1, 13. *Phor.* 1. 5, 10
inſtitueris *Phor.* 5. 6, 8
inſtitui. *Phor.* 4. 2. 14
inſtituit. *And.* 1. 1, 40. *Eun. prol.* 19
inſtrenui. *Heaut.* 1. 1, 68
inſtructa. *Heaut.* 3. 1, 41. *Phor.* 2. 1, 7
inſtrue. *Eun.* 4. 7, 11
inſtruxit. *Eun.* 4. 7, 12
inſulam. *And.* 1. 3, 17
inſulas. *Eun.* 5. 9, 49
inſultabis. *Eun.* 2. 2, 53
inſuerit *Adel.* 1. 1, 30
inſunt. *Eun.* 1. 1, 14. *Adel.* 5. 3, 36
inſuper. *Eun.* 5. 7, 13. *Adel.* 2. 2, 38
integra. *And.* 1. 1, 45. *Eun.* 3. 2, 24. *Heaut. prol.* 4. *Hec.* 1. 2, 5 70
integram. *Heaut. prol.* 4. *Hec.* 1. 2, 75
integraſcit. *And.* 4. 2, 5
integratio'ſt. *And.* 3. 3, 23
integro. *And. prol.* 26. *Heaut.* 4. 2, 7. *Adel.* 1. 1, 7, 73. *Phor.* 1. 2, 22
integrum. *Heaut.* 5. 3, 7. *Adel. prol.* 10 *Phorm.* 2. 3, 11
intellegant. *And. prol.* 17
intellegat. *Hec.* 5. 3, 53
intelligendo *And. prol.* 17
intelligens. *Eun.* 2. 2, 10
intelligentia. *Hec. prol.* 31
intelligere. *Andr.* 3. 4, 10. *Heaut.* 3. 3, 17 | 5. 1, 8 | 5. 2, 32. *Adel.* 5. 3, 41 | 5. 6, 36
intelleges. *Phor.* 5. 3, 23
intellegit. *And. prol.* 4
intellexeras. *And.* 3. 2, 36
intellexerat. *Phor.* 4. 2, 4
intellexerit. *Heaut.* 3. 1, 69
intellexi. *And.* 1. 1, 6 | 1. 3, 2 | 3. 2, 20. *Eun.* 4. 5, 11. *Hec.* 2. 2, 18
intellexiſtin'. *Eun.* 4. 6, 50
intellexti. *Andr.* 3. 2, 26. *Phor.* 1. 4, 21
intellextin'. *And.* 1. 2, 30
intelligeret. *Phor. prol.* 9
intelligis *Phor.* 5. 6, 6
intelligo. *Andr.* 1. 2, 23 | 2. 2, 11 | 4. 4, 8 16 | 4. 5, 17. *Eunuch.* 5. 2, 44. *Heaut.* 3. 3, 42 | 4. 5, 28 | 4. 8, 2 | 5. 2, 26. *Adel.* 3. 2, 70. *Phor.* 2. 2, 93. *Hec.* 4. 4, 38 | 5. 2, 27
intendam. *And.* 2. 2, 6
intendas. *Eun.* 2. 3, 19
intendenda. *Heaut.* 3. 1, 20
intenderam. *And.* 4. 3, 18
intendit. *Eun.* 3. 3, 19
intercedet. *Phor.* 4. 1, 17
interceſſerit. *And.* 5. 6, 5
interceſſiſſe. *Adel.* 3. 2, 50
interceſſit. *Hec.* 3. 1, 25
intercipit. *Eun.* 1. 1, 35
interdico. *Hec* 4. 1, 48
interdiu *Adel.* 4. 1, 15
interdixit. *Phor.* 4. 4, 27
interdum. *Eun.* 2. 3, 74. *Hec.* 3. 1, 27
interdum'ſt. *Adel.* 2. 2, 8
interemptum. *Heaut.* 4. 1, 22
intereſſe. *And.* 4. 5, 55
intereſt. *Eun.* 2. 2, 2. *Adel.* 1. 1, 51
interfici. *Eun.* 3. 5, 3
interii. *And.* 2. 2, 9. *Heaut.* 4. 1, 46. *Hec.* 3. 1, 24

interiore.

INDEX

interiore. *Eun.* 3. 5, 5
interloquere *Heaut.* 4. 3, 13
interminata. *Eun.* 5. 1, 4
interminatus ſum. *And.* 3. 2, 16
intermittit. *Adel.* 3. 1, 6
internuntii. *Heaut.* 2 3. 58
internuntius. *Eun.* 2. 3, 56
interrogaſti. *Eun* 5. 6, 11
interſiet. *Eun.* 4. 4, 18.
intertrimento. *Heaut.* 3. 1, 39
intriſti *Phor.* 2. 1, 4
interturbat *And.* 4. 1, 38
intervenire *Eunuch.* 3. 5, 4. *Heaut.* 4. 3, 1
intervenerit, *Hec.* 3. 2, 16
intervenit. *And.* 4 3, 17. *Adel.* 3. 3, 52. *Phor.* 1. 2, 41. *Hec. prol.* 2.
interventum. *Heaut.* 2. 3, 40
intimu'ſt. *And.* 3 3, 44
intro admittere. *Hec.* 3. 1, 49
introducam. *Eun.* 3. 2, 39
introducas. *Eun.* 5. 2, 70
introduxit. *Phor.* 5. 6, 25
introeam *Hec.* 5. 2, 21
introeo. *Eun.* 5 5, 22
intoeuntem. *Hec.* 4. 1. 36
introii. *And.* 5. 2, 9
introibas. *Eun.* 1. 2, 7
introire. *And.* 2. 2, 25 | 3. 4, 11. *Eun.* 5. 2, 3. *Hec.* 3. 2, 13
introiſſe. *Hec.* 3. 1, 52
introiit. *Eun. Per.* 10. *Phor.* 4. 4. 25. *Hec.* 3. 3, 10
introlatus *Heaut.* 5 1, 30
intromiſſus. *Eun.* 1. 2. 3
intromittamus. *Eun.* 3. 1, 51
introrumpere. *Eun.* 5. 6, 26
intuens. *Eun.* 3. 5, 32
intuitur. *Heaut.* 2. 4, 23
intumum. *Eun* 1. 2, 47
invaſit. *Hec.* 3. 2, 21
inveneris. *And.* 2. 3, 7
invenerit *Heaut.* 5. 4. 17
invenero. *Heaut.* 1. 1. 56. *Hec.* 3. 1, 20
inveni. *Eun.* 2. 2, 16 | 2. 3. 16. *Heaut.* 3. 3, 36. *Phor.* 4. 3, 11 | 5. 3. 34
inveniam. *And.* 2. 2, 1 | 3. 1. 10. *Eun.* 4. 3, 1 | 4. 4 51. *Heaut.* 2. 1, 17 | 2. 3, 88. *Phor.* 1. 4, 823 | 3. 3. 1 | 5. 1, 1
invenias. *And.* 1. 1, 39
invenien dis. *Hec.* 5. 3, 23
invenien dus. *Heaut.* 4. 7, 12
invenies. *Andr.* 3. 3, 39
5. 2, 22. *Phor.* 3. 3, 7
invenire. *And.* 2. 3, 22
invenimus. *Hec.* 5. 2, 2
invenio. *And.* 2. 2, 19. *Adel.* 4. 2. 1
invenire. *Eun.* 2. 1, 4. *Phor. prol.* 14 | 5. 2, 20 | 5. 4, 8 | 5. 6, 5. *Hec.* 3. 3, 1,
inveniri. *And.* 5. 4, 37
invenis. *Heaut* 4. 1, 44
inveniſſe. *And.* 2. 4, 4. *Hec.* 5. 4. 5
inveniſſet. *Eun.* 3. 1, 62
inveniſti. *Heaut.* 4. 8, 5
invenite. *And.* 2. 1, 34
inveniundum'ſt *Heaut.* 3. 2, 1
inventa. *And.* 4. 1, 19. *Eun.* 5. 5, 11. *Heaut.* 4. 5, 26 | 4. 7, 13 | 5. 2, 36 *bis.* | 5. 3, 15. *Phorm.* 4. 3, 42
inventam. *Eunuch.* 5. 9, 6. *Heaut.* 5. 1, 7
inventi. *And.* 5. 3, 20
invento *Heaut.* 4. 6, 7
inventor. *Eun.* 5. 9, 5
inventum. *Andr.* 3. 2, 34 | 4. 1, 60 | 4. 2, 1. *Phor.* 5. 2, 13
inventurum. *Andr.* 3. 5, 9. *Hec.* 3. 1, 9
inventus. *Phor.* 5. 6, 32
invenuſtum. *And.* 1. 5, 10
inverſa verba. *Heaut.* 2. 3, 131
inveſtigari. *Heauton.* 4. 2, 8
inveſtigatur. *Phor.* 5. 1, 9
inveſtigem. *Eun* 2. 3, 2
inveteraſcerent. *Hec. prol.* 12
inveteraſceret. *Hec. prol.* 13
invidere. *Eun.* 3. 1, 20
invidiæ 1. 1, 39
invidiam. *Phor.* 1. 5, 46
invidos. *Hec.* 3. 5, 19
inviſa 5 9, 32
inviſe. *Hec.* 2. 3, 1
inviſam. 4. 2, 21
inviſos. *Hec* 3. 1, 48
inviſum. *Hec.* 5. 2, 22
invitam. *Heaut.* 4. 4, 12
invitat. *Eun.* 4. 1, 8
invitatum. *Heaut.* 1. 2, 11
invitet. *Eun* 4. 1, 5
invito. *And.* 5. 3, 20. *Heaut.* 4. 5, 47
invito Pamphilo. *And.* 3. 4, 24
invitum. *Heautont.* 3. 2, 24. *Phor.* 1. 4, 37 | 5. 7, 25 27. *Hec.* 1. 2, 48
invitus. *Heaut.* 4. 6, 2. *Adel.* 2. 1, 4. *Phor.* 1. 5, 6. *Hec.* 1, 2, 67
inultum. *And.* 3. 5, 4. *Heaut.* 4. 1, 45
invocato. *Eun.* 5. 9, 29
involem. *Eun* 4. 3, 5 | 4. 2, 20
inutiles. *And.* 1. 5, 52
jocabar. *Eun.* 2. 2, 85
jocari *Heaut.* 4. 4, 7
joco *Eun.* 1. 2, 89
jocon' *Heaut* 3. 2, 30
jocularem. *Phor* 1. 2, 84
jocularium. *And.* 5. 4. 43
jocumque *Eun.* 3. 3, 7
Jove. *Heaut.* 5. 4, 13
ipſus. *And.* 2. 2, 23 | 2. 3, 3 | 3. 2, 15 46 | 3. 3, 49 | 3. 4, 19. *Eun.* 3. 4, 8 | 5. 5, 4. *Adel.* 1. 1, 53 | 2. 3. 26 | 3. 2, 30 | 4. 1, 22 | *Phor.* 1. 1, 26 | 1. 4, 38 | 5. 6, 13. *Hec.* 3. 2, 8 19 | 3. 5, 5 | 5. 3, 14
ira. *Hec.* 3. 1, 25 | 3. 5, 34 55 | 4. 1, 47 | 4. 4, 89 | 5. 2, 14
iracundia. *Heauton.* 5. 1, 47 | *Adel* 3. 2. 11
iracundiæ *Adelph.* 1. 2, 66. *Phorm.* 1. 4, 8
iracundiam. *Adel.* 5. 3, 8 | 4. 7, 37. *Phor.* 1. 4, 12
iracundo. *Hec.* 4. 1, 53
iracundus. *Hec.* 3. 1, 29 | 3. 5, 53
ire. *And.* 3. 3, 20. *Hec.* 3. 1, 927 | 3. 2, 16
iram. *Heaut.* 1. 2, 14. *Adel.* 3. 2, 14. *Phor.* 2. 1, 9 | 2. 2, 88. *Hec.* 3. 1, 11 . 33 | 5. 1, 3 | 5. 2, 14
iras. *Hec.* 2. 2, 11 | 3. 1, 30
iraſcere. *Adel.* 1. 2, 86
iraſci. *And.* 2. 3, 20. *Eun.* 1. 1, 4
irata. *Adel.* 1. 1, 6
irato. *Phor.* 1. 2, 24
iratum. *Heaut.* 5. 2, 37. *Adel.* 3. 3. 49. *Phor.* 2. 1, 2 | 3. 1, 13
iratus. *And.* 1. 1, 110. *Eun* 1. 1, 19 | 3. 1, 59. *Heaut* 1. 2, 23 | 4. 6, 16. *Phor.* 1. 4. 36 | 2. 2, 79. *Hec.* 3. 1, 28 | 3. 5, 55 | 4. 4, 1
iratus ſenex. *Heaut. prol.* 17
iræ. *And.* 3. 3, 28. *Eun.* 3. 2, 42. *Adel.* 3. 3, 7 | 4. 5, 7 | 5. 7, 8. *Phorm.* 1. 4, 17 | 1. 5,

1. 5, 23 | 5. 3, 10 | 5. 5, 9. | 5. 5, 7 22 27 | 5. 8, 37. *Hecyr.* 3. 1, 14 | 4. 1, 7

ire ad mercatum. *Phor.* 5. 6, 54

ires. *Eun.* 1. 2, 75

iret. *Phor.* 1, 2, 40

iri. *Andr.* 1. 2, 6. *Eun.* 1. 2, 59. *Adel.* 1. 2, 49 | 4. 5, 50. *Hec. prol.* 40

iris *Hec.* 3. 5, 36

irrideat. *Phor.* 4. 3, 64

irridere. *Eun.* 3. 1, 35 | 5. 7. 17

irrides. *And.* 1. 2, 13

irritatus. *Phor.* 1. 5. 10

irritatus animus. *Andr.* 3. 4, 18

irritor. *Phor.* 5. 5, 7. 39

irritum. *Phor.* 5. 7, 58

irruat. *Adel.* 4. 2, 11

irruit. *Adel.* 1. 2, 8

irrisos. *Eun.* 4. 4, 42

isne. *Heaut.* 4. 1, 3

istinc. *Heaut.* 4. 4, 14. *Phor.* 4. 3, 53

istiusmodi. *Heaut.* 2. 4, 7

isto. *Eun.* 1. 2, 112. *Hec.* 1. 2, 59

istoccine. *Adel.* 4. 7, 14

istorsum. *Heauton.* 3. 3, 28. *Phor.* 5. 1, 15

istos rastros *Heaut.* 1. 1, 36

istuccine *Eun* 5. 1. 14

istucnam *Eun.* 3. 4, 14

istud. *And* 5. 4. 39. *Eun.* 3. 1, 56. *Heaut.* 1. 1. 30

istunc. *Eun* 2. 3, 64. *Heaut.* 3. 2, 19

istum. *Eun.* 4 4. 7 | 5. 5, 2 7 | 5. 9, 50. *Heaut.* 2. 3, 17. *Adel.* 2. 4, 17 | 3. 3, 23

it. *Eun.* 3. 5. 45 | 5. 3, 10. *Heaut.* 4. 1, 42. *Hec.* 1. 2, 114

itane. *And.* 1. 5, 9 | 4. 1, 19 | 5. 4, 6 23. *Eun.* 5. 9, 28 | *Heaut.* 3. 3, 1 | 5. 1, 14 75 | 5. 2, 1. *Phor.* 1, 5, 1 | 2. 2, 45 66 80 | 3. 2, 42 | 3. 3, 8. *Hec.* 3, 3, 4 | 5. 4, 7

itan' *And.* 3. 2, 52 | 4. 6, 8. *Heaut.* 3. 1, 97

itaque. *And.* 3. 2, 25. *Eun.* 2. 3, 24. *Adel.* 4. 5, 76. *Hec.* 2. 1, 4 10 | 4. 2, 3 38 | 5. 3, 4 | 5. 6, 30

ite. *Eun.* 5. 3, 8 | 5. 9, 64. *Heaut.* 3. 4, 29. *Hec.* 3. 4, 15

item. *And.* 1. 1, 50 62 | 2, 2, 18. *Eun.* 3. 1, 9 | 5. 2, 6. *Heaut.* 3. 1, 8 | 5. 4, 13. *Adel.* 1. 2, 51 | 2. 2, 22 | 2. 5, 25 | 4. 5, 54. *Phor.* 2, 2, 66 | 4. 3, 58

iter. *Phor.* 1. 2, 16. *Hec.* 1, 2, 119 | 3. 4, 1

iterum. *Heaut.* 3. 1, 47. *Adel.* 2. 1, 5 | 3. 3, 73 | 4. 1. 9. *Phor.* 2. 2, 57. *Hec.* 3. 2, 4

itidem. *And.* 3. 4, 20. *Eun.* 1. 2, 13 | 2. 2, 4. *Heaut.* 4. 3, 20 *Phor.* 2. 2, 50 62 | 3. 1, 12. *Hec.* 1. 2, 75

itinere. *Heaut.* 2. 3, 30. *Phor.* 3. 3, 33

itiones crebræ. *Phor.* 5. 8, 23

ito. *Adel* 4. 2, 44

itur. *And.* 1, 5, 16

itura *Eun.* 3. 2, 10

ituran'. *Eunuch.* 2. 2, 8

jube. *And.* 3. 3, 14 | 5. 4, 53. *Eun.* 4. 4. 24 | 5. 1, 20. *Heaut* 3. 3, 24 | 4. 4, 15 | 4. 5, 52. *Adel* 2. 4, 21 | 5 7. 10 16. *Phor.* 5. 7, 29. *Hec.* 3. 5, 44

jubeam. *And.* 4. 5, 2. *Eun.* 3. 5, 24 | 4. 7, 20

jubeas. *Phor.* 3. 3, 11

jubeat. *Eun.* 4. 1. 4 | 5. 7, 2 *Heaut.* 3. 2, 31. *Phor.* 5. 4, 9

jubebit. *Heaut.* 4. 5, 27. *Phor.* 5. 8, 57

jubens *Phor* 3. 3, 32

jubeo *And.* 3. 3. 1. *Eun.* 2. 3. 97, *Heauton.* 3. 4, 24. *Adel* 3. 3, 64 76

jubes. *And.* 1. 4, 1 | 5. 4, 50. *Heaut.* 3. 2, 36 | 5. 5, 3. *Adel* 5. 8, 1. *Phor.* 5. 3, 12. *Hec.* 4. 1, 6

jubesne. *Eun.* 2. 3, 97

jubet *Eun. Per.* 4. *Adel* 5. 5, 1. *Phorm.* 1. 2, 76 | 1. 5. 2, 66 | 2. 6, 66 67. *Hec.* 1. 2, 110 | 3. 3, 3 | 3. 5, 61

jubete. *Eun.* 3. 2, 16

judicare *Eun. prol.* 29. *Hec.* 4. 1, 34

judicas. *Heaut.* 5. 1. 7. *Adel.* 1. 2, 20

judicavi. *Adel.* 5. 6, 5

judice. *Hec.* 2. 2, 13

judicent. *Heaut.* 3. 1, 98

judices. *Heaut.* 2. 1, 7. *Adel. prol.* 4. *Phor.* 1. 2, 79 | 1. 5, 52

judicet. *Eun.* 1. 2, 118

judicibus. *Phor.* 2. 2, 53

judicium. *Eunuch.* 2. 3 47. *Heaut. prol.* 12. *Phor.* 2. 2, 57 59

judicio. *Heaut.* 3. 1, 6. *Phor.* 5 8, 56

judico. *Heaut.* 2. 4, 1. *Adel.* 4. 2, 25 | 5. 9, 3

judicum. *Phor.* 1. 5, 45

judex. *Heaut.* 2. 3, 111. *Phor.* 5 8, 66

jugularas. *Eun.* 3. 1, 27

jugulo *Adel.* 5. 8, 35

junceas *Eun.* 2. 3, 24

junget. *Eun.* 5, 2, 31

Juno. *And.* 3. 1, 15. *Adel.* 3. 4, 41

Juppiter. *And.* 3. 1, 6 | 4. 4, 11. *Eun.* 3. 5, 2 | 4. 4, 42 5. 5, 4 | 5. 9, 18. *Heaut.* 2. 3, 15 | 4. 1, 17 | 4. 3, 12. *Adel.* 1. 2, 31 | 2. 1, 42 | 3. 3, 13 | 4. 6, 2 | 4. 7. 13 36. *Phor.* 5. 3, 24 33. *Hec.* 3. 1, 37

jure *And.* 1, 3, 9 | 2. 3, 20 | 3. 5, 2. *Eunuch.* 5. 4, 17. *Hec. prol.* 10

jurejurando. *Hec.* 5. 4, 30

jurabit. *And.* 2. 3, 15. *Adel.* 1. 1, 55

jurgantem. *And.* 5. 1, 19

jurgare. *Adel. Per.* 10

jurgio. *Adel.* 3. 3, 50. *Phor.* 5. 2, 13

jurgium. *Eun.* 4. 1, 12. *Hec* 3. 5, 63

jus. *Eun.* 4. 6, 31. *Heaut.* 4. 5, 48. *Adel.* 2. 1, 9 47 | 4. 5, 52 | 5. 3, 15. *Phor.* 2. 2, 65 | 5. 7, 43 88. *Hec* 3. 3, 27

jusjurandum. *Andr.* 4. 4, 7. *Adel.* 2. 1, 11 | 2. 2, 8. *Hec.* 2. 2, 1 | 4. 2, 75 | 5. 1, 25 28

jussa. *Phor.* 2. 2, 69

jusseram. *Heaut.* 4. 1, 48

jusseras. *Heaut.* 4. 5, 38

jusseris. *Eun.* 1. 2, 94

jussi. *And.* 3. 2, 4 | 3. 4, 11 | 5. 4. 53. *Eun.* 1. 2, 20 31 | 3. 2, 17. *Heaut.* 4. 5, 46. *Phor.* 4. 2, 9. *Hec.* 3. 5, 17 | 5. 1, 7

jussisse.

jussisse. *Heaut.* 5. 2, 46. *Hec.* 3. 5, 13
jussit. *And.* 2. 5, 1 | 3. 1, 6 | 4. 2, 4. *Eun.* 2. 3, 72 | 3. 3, 4. *Phor.* 1. 5, 50. *Hec.* 3. 5. 16 | 5. 4, 7
jussu'sum. *Phor.* 4. 4, 2
justa. *And.* 1. 1, 9. *Adel.* 5. 6, 32. *Phor.* 1. 5, 5
justam. *Heaut. prol.* 41 | 4. 3, 26. *Phor.* 1. 4, 39
justi. *Eun.* 5. 1, 15. *Adel* 5. 9, 1
justissima. *Phor.* 4. 4, 29
justitia. *Heaut.* 4. 1, 33
juvero. *Heaut.* 1. 1, 34

L.

Labascit. *Eun.* 1. 2, 98. *Adel.* 2. 2, 31
labefactarier. *Eun.* 3. 3, 3
labefecit. *Adel.* 2. 2, 36
labiis. *Eun.* 2. 3, 42
labora. *Heaut.* 1. 1, 37
laborans. *Heaut.* 1. 1, 87
laborate. *And.* 1. 1, 33
labore. *And.* 5. 1, 12. *Heaut.* 4. 7, 13 | 5. 4, 17. *Eun.* 1. 1, 9. *Adel.* 5. 4, 16 17 21. *Hec. prol.* 23 | 3. 3, 30. *Phor.* 1. 1, 12
labore maxumo. *Heaut. prol.* 40
laborem. *And.* 4. 3, 5 | 5. 2, 20. *Heaut.* 1, 1, 113. *Hec. prol* 17
laborem inanem. *Hec.* 3. 2, 9
labores. *Heaut.* 3. 4, 19
labori. *Hec.* 2. 1, 29
laboriosa. *Heaut. prol.* 42 | 1. 1, 6, 3
laboris *Heaut. prol.* 42 | 1. 1, 30 39
labos. *Hec.* 3. 1, 6
labrum. *Adel.* 4. 2, 20
lacerarem *Adel.* 3. 2, 17
laceres. *Hec.* 1. 1, 8
lacessere. *Eun. prol.* 16. *Phor. prol.* 19
lacessissset. *Phor. prol.* 13
lacessito. *Phor.* 5. 8, 138
lacesso. *Eun.* 5. 6, 26
Laches. *Hec.* 1. 2, 59 | 2. 1, 9 35 | 1. 2, 21 | 4. 4. 11 42 100 | 5. 1, 16
lacrimis. *Phor* 5. 7, 82
lacrimula. *Eun.* 1. 1, 22
lacruma. *Heaut.* 1. 1, 52
lacrumæ. *And.* 1. 1, 99. *Phor.* 1. 2, 57
lacrumæ confictæ. *And.* 3. 3, 26
lacrumatum. *Hec.* 4. 4, 54
lacrumans. *Eun.* 5 1, 4. *Adel.* 3. 4, 26. *Phor* 1. 2, 42. *Hec.* 3. 3, 17 19
lacrumas. *Heaut.* 1. 1, 115. *Adel.* 3. 2. 37 | 4. 1, 20 | 4. 5. 45. *Hec.* 3. 2, 20
lacrumat. *Eun.* 4. 3, 17 | 5. 1, 13
lacrumem. *Hec.* 3. 3, 25
lacrumet. *Phor.* 3. 2, 37
lacrumes. *Heaut.* 2. 3, 65
lacrumo. *Adel.* 3. 3, 55. *Hec.* 3. 3, 45
lactans. 5. 4, 9
lactasses. *And.* 4. 1, 24
lacum. *Adel.* 4. 2, 44 | 4. 6, 3
lædere. *Eun. Prol.* 3. 18. *Adel.* 5. 4, 10
læderet *Phor. prol.* 11
lædit *Eun. prol.* 6
læta. *Enn.* 3. 1, 2 | 3. 5, 28
lætæ. *Hec.* 3. 3, 8
lætetur. *Hec.* 5. 3, 37
læti. *Eun.* 2. 2, 25
lætitia. *Heaut.* 4. 3, 2. *Adel.* 4. 5, 6
lætitiam *Heaut.* 1. 2, 11 | 2. 3, 51. *Hec.* 5. 3, 18
lætius. *Adel.* 3. 3, 12
lætor. *Hec.* 5. 3, 35
lætum. *Heaut.* 5. 1, 15
lætus. *And.* 2. 2, 3 | *Eun.* 5. 9, 4. *Adel.* 2. 2, 44. *Phor.* 5. 4, 1
lamentari. *And.* 1. 1. 94. *Phor.* 1. 2, 46
lampadas. *Adel.* 5. 7, 9
lanâ *And.* 1, 1, 48
lanam. *Heaut.* 2. 3, 37
languorem. *Heaut* 4. 6, 3
lanii. *Eun.* 2. 2, 26
lapidem. *Hec.* 2. 1, 17
lapis. *Heaut.* 4. 7, 3 | 5. 1, 44
largiendo. 5. 9, 28
largirare. *Heaut.* 3. 1, 32
largitor. *Adel.* 5. 8, 17
largius. *Eun.* 5. 9, 48
lascivia *Heaut.* 5. 1, 72
lassam. *Hec.* 2. 1, 41
lassus. *And.* 2. 1, 4. *Eun.* 2. 1, 15
latere. *Heaut.* 4. 2, 5
laterem. *Phor.* 1. 4, 9
Latinas. *Eun. prol.* 8. 34. *Heaut. Prol.* 18
Latini. *Phor. prol.* 26
laturum. *Hec.* 2. 2, 19 | 3. 5, 47
laturus. *Hec.* 4. 1, 52
latus. *Heaut.* 5. 1, 30
laudabat. *Phor.* 4. 2, 5
laudabis. *Heaut.* 2. 3, 133
laudabit. *Eun.* 3. 1, 52
laudant. *Eun.* 3. 2, 23
laudare. *And.* 1. 1, 70 *Adel.* 2. 4, 5
laudarier. *Adel.* 4. 1. 19
laudas. *Eun.* 5. 9, 23. *Heaut.* 3. 2, 26. *Adel.* 4. 2, 26
laudat. *And.* 5. 2, 4. *Eun.* 3. 1, 48
laudem. *And.* 1. 1, 39. *Eun.* 3. 5, 17 | 5. 4, 3 | 5. 9, 14. *Heaut.* 2. 3, 74. *Adel. prol.* 18 | 2. 3, 3. *Hec.* 3. 5, 11
lauder. *Adel.* 4. 3, 1
laudi. *Adel.* 2. 2, 25 | 3. 3, 28 64
laudíne. *Adel. prol.* 5
laudo *And.* 2. 6, 12 24 *Eun.* 1. 2, 74 | 2. 2, 20. *Heaut.* 2. 4, 1 | 3. 2, 27 | 5. 5, 21. *Adel.* 4. 2, 25. *Phor.* 1. 2, 90 | 1. 3, 55. *Hec.* 3. 5, 38
laura. *Heaut.* 4. 5, 50
laute. *Eun.* 3. 4, 7. *Adel.* 5. 1, 2.
lautum. *Adel.* 3. 3, 71. *Phor.* 5. 9, 80
lavamur. *Eun.* 3. 5, 47
lavato. *Eun.* 3. 5, 48
lavatum. *Eun.* 3. 5, 44 52. *Heaut.* 4. 1, 42
lavem. *Phor.* 1. 4, 9
laverimus *Eun.* 3. 5, 48
laverit. *Heaut.* 4. 1, 5
lavet. *Eun.* 3. 5, 34 *And.* 3. 2, 3
lavit. *Eun.* 3. 5, 45
lecto. *Eun.* 3. 5, 45. *Adel.* 4. 1, 4
lectos. *Heaut.* 1. 1, 73
lectulos. *Adel.* 4. 2, 46
lectum. *Phor.* 1. 2, 3
lectus. *Heaut.* 5. 1, 30
lege. *And.* 1. 2, 29 | 4. 4. *Eun.* 1. 2, 22. *Heaut.* 5. 5, 10. *Phor.* 1. 2, 66 | 3. 2, 48 | 5. 9, 91. *Hec.* 1, 2, 97
legem. *And.* 5. 3, 9

leges. *Heaut.* 5. 2, 45. *Adel.* 4. 5, 18
legibus *And.* 4. 5, 41. *Phor.* 2. 3, 15 | 4. 3, 21
legis. *Phor.* 1. 5, 62
lego. *Hec.* 2. 2, 17
legum. *Phor.* 2. 1, 21
Lemni. *Phor. Per.* 3 | 4. 3, 47 | 5. 7, 49 | 5. 8, 24
Lemno. *Phor. Per.* 5 | 5. 6, 33 | 5. 8, 28
Lemnum. *Phor.* 1. 2, 16 | 1. 5, 32 | 4. 1, 1
leni. *Heaut.* 5. 1, 39. *Hec.* 2. 2, 28
leni ingenio. *Heaut.* 1. 1, 99
lenibus. *Phor.* 1. 2, 15
lenirent. *Heaut.* 1. 1, 75
lenis. *Heaut. prol.* 45
lenitas. *Adel.* 3. 3, 36. *And.* 1. 2, 4
lenius. *Heaut.* 3. 1, 50
leno. *Heaut. prol.* 39. 42. *Adel.* 2. 1, 7 30 33 34. *Phor.* 3. 1, 13
lenone. *Adel.* 3. 2, 30. *Phor.* 1. 2, 19
lenonem. 3. 2, 1. *Eherm.* 5. 9, 7
lenoni. *Adel. Per.* 7 8. *Phor.* 1. 2, 33 | 5. 8, 20
lepidum. *And.* 5. 4, 46
lepida. *Hec.* 5. 1. 27
lepidam *Heaut.* 5. 5, 16
lepidè. *Eun.* 3. 1, 37
lepidis. *Eun.* 4. 3, 9
lepidissimè. *Adel.* 5. 7, 13
lepido *Hec.* 5. 3, 39
lepidum. *Eun.* 5. 7, 17. *Adel.* 5. 9, 9. *Phor.* 3. 3, 26
lepidus. *Adel.* 5. 2, 13 16
lepôre. *Adel. Per.* 4
lepus. *Eun.* 3. 1, 36
Lesbia. *And* 3. 1, 8
Lesbiam. *And.* 1. 4, 1
lavatum. *Heaut.* 4. 4, 24
leve *Hec.* 5. 2, 15
leves. *Heaut.* 3. 4, 19. *Hec.* 3. 4, 12
levi. *Heaut.* 3. 1, 29. *Phor. prol.* 5. *Hec.* 3. 1, 32
levia. *Hec.* 3. 1, 12
levibus *Hec.* 3. 1, 30
leviorem. *Hec.* 5. 1, 33
levius. *Hec.* 4. 1, 53
lex. *Phor.* 1. 2, 75 | 1. 5, 6 8 66 | 2. 2, 62 67
libeat. *Hec. prol.* 56
libenter. *Eun.* 5. 9, 44 56. *Adel.* 4. 1, 19. *Hec* 3. 5, 19
liber. *Adel.* 2. 1, 28 | 5. 9, 13. 5. 2, 20. *Adel.* 1. 2, 28 | 2. 1, 23 | 5. 3, 38. *Phor.* 2. 1, 33 | 2. 2, 58 | 5. 3, 30. *Hec.* 3. 5, 14 50 | 5. 4, 33 34
libera. *And.* 2. 2, 15. *Adel.* 2. 1, 40
liberæ. *And.* 4. 5, 32
liberale. *And.* 4. 5, 50
liberalem. *Phor.* 1. 3, 16.
liberali. *And.* 1. 1, 96. *Eun.* 3 2, 20 | 4. 4, 15. *Adel.* 2. 1. 40. *Hec.* 1. 2, 89
liberali conjugio. *And.* 3. 3, 29
liberalis. *Adel.* 3. 4, 18. *Phor.* 1. 5, 52 | 4. 3, 18 | 5. 7, 12
liberalitate *And.* 1. 1, 32
liberaliter. *And.* 1. 1, 11
liberam. *Eun.* 4. 7, 35. *Adel.* 5. 9, 16. *Phor.* 2. 2, 91
liberatus. *And.* 2. 2, 33
liberé. *And.* 5. 4, 8. *Hec.* 2. 2, 18
liberi. *And.* 5. 3, 20
liberis. *Adel.* 1. 1, 52
liberius. *And.* 1. 1, 25
libero *And.* 2. 2, 15 *Eun.* 3. 2, 40 | 4. 5, 6
liberos. *Heaut.* 1. 1. 99 | 5. 1, 76. *Adel.* 1. 1, 32. *Hec.* 2. 1, 15 | 4. 4, 33
libertatem. *Adel.* 2. 1, 29
libertum. *Eun.* 3. 5, 60
libertus. *And.* 1. 1, 10
liberum. *Eun.* 3. 2, 24. *Adel.* 5. 3, 7. 43 | 5. 9. 3
libido. *And.* 3. 3, 25. *Heaut.* 5. 1, 12. *Phor.* 4. 5, 4
libidine. *Heaut.* 2. 1, 4
libidinem. *Heaut.* 1, 2, 26
libidini. *Hec.* 2. 2, 3
libitum. *Adel.* 5. 1, 4
libuit. *Phor.* 4. 3, 38
liceat. *Eun.* 3. 2, 13. *Heaut. prol.* 36 | 4. 6, 15 | 5. 2, 28. *Phor.* 1. 3, 13. *Hec. prol.* 3 | 2. 1, 10
licebat. *Hec.* 1. 2, 19
licebit. *Eun.* 4. 2, 12
licentia. *Heaut.* 3. 1, 74. *Adel.* 3. 4, 63
licere. *Heaut. prol.* 21 | 1. 1, 51 | 3. 2, 50 | 3. 4, 21 | 5. 5, 9. *Phor.* 1. 2, 66
liceret. *Eun.* 2. 2, 31. *Adel.* 3. 2, 36
licet. *And.* 4. 6, 10 21 | 5. 3, 22. *Eun. Prol.* 35 36 | 3. 5, 2 | 4. 2, 11. *Heaut.* 2. 3, 104 | 4. 1, 53 | 4. 2, 5 | 4. 5, 49 |
licitum. *And.* 2. 6, 12. *Hec. prol.* 30 | 5. 3, 39
licuit. *Heaut.* 5. 2, 12
liguriunt. *Eun.* 3. 3, 18
limis. *Eun.* 3. 5, 43
linea. *Eun.* 4. 2, 12
lingua. *Eun.* 5. 6, 7. *Hec.* 5, 1, 35
liquet. *Eun.* 2. 3, 37
liquido. *And.* 4. 4, 8
literis. *Eun.* 3. 2, 23
lites. *And.* 4. 6, 16. *Eun.* 4. 5, 8. *Adel.* 5. 3, 6. *Phor.* 1. 2, 83 | 1. 4, 42 | 2. 2, 6. *Hec.* 1. 2, 105
litibus. *Phor.* 4. 3, 29
litigant. *And.* 4. 5, 6
litigas. *Hec.* 3. 5, 57
litigat. *And.* 5. 2, 12
litis. *Adel.* 2. 2, 40
litium. *Phor.* 4. 3, 18
locaret. *Phor.* 4. 3, 41
locavi *Phor.* 5. 4, 25
loci. *And.* 1. 3, 1 | 3. 4. 22. *Eun.* 1. 2, 46 | 2. 2, 4 | 3. 4, 7 31. *Heaut.* 2. 3, 46. *Phor.* 5. 7, 86
locitas, *Adel.* 5. 8, 26
loco. *Andr.* 1. 5, 57 | 4. 3, 3 | 4. 5, 21. *Eun.* 2. 1, 10 | 3. 4. 4 | 4. 7, 12. *Heaut.* 1. 1, 52 | 3. 2, 26 | 4. 6, 22. *Adel.* 2. 2, 8 | 3. 2, 45 | 5. 3, 41 | 5. 9, 47. *Phor. prol.* 32 | 2. 3, 6 | 3. 1, 9. *Hec.* 3. 1, 23
loco solo. *And.* 2. 4, 3
locum. *And.* 1. 4, 6 | 2. 2. | 2. 2, 19 | 4. 1, 57. *Eun.* 5. 6, 3. *Heaut.* 2. 3, 118 | 3. 3, 26. *Adel. Prol.* 9 10 13 | 2. 4, 8 | 4. 2, 33 *Phor. prol.* 33 | 1. 3, 2, 3 | 3. 2, 37 | 3. 3, 15. *Hec. prol.* 21 42
locus. *And.* 1. 1, 127 | 2. 2. 17. *Eun.* 3. 4, 3 | 5. 9, 29. *Heaut.* 2. 1, 6 | 3. 3, 26. *Phor.* 3. 3, 14
locus tutus. *Phor.* 5. 3, 33
locuta. *Hec.* 4. 1, 22
locuti. *Heaut.* 2. 3, 23
locutus. *And.* 1, 2, 31. *Phor.* 5. 3, 15

longe,

longe. *Eun.* 2. 3, 41 | 3. 3, 13 | 4. 2, 5. *Adel.* 1. 1, 40
longinquitas. *Hec.* 4. 2, 20
longitudinem. *Heaut.* 5. 2, 10
longius. *Eun.* 4. 3, 19. *Heaut.* 1. 2, 37 | 5. 2, 31. *Adel.* 4. 1, 8 | 5. 5, 1
longule. *Heaut.* 2. 2, 10
longum. *And.* 5. 6, 13 *Heaut.* 2. 3, 9. 4 *Phor.* 3. 2, 10 20. *Hec.* 4. 4, 62
loris. *Adel.* 2. 1, 28 *bis*
loquar. *Adel.* 2. 2, 7. *Phor.* 1. 4, 9 *Hec.* 4. 8, 52
loquatur. *Phor.* 5. 2, 12
loquendo *Adel.* 5. 3, 61
loquere. *And.* 3. 3, 5. *Heaut.* 1. 1, 4 | 3. 3, 50 | 4. 1, 9 36 | 4. 3, 16 | 5. 2, 20 | 5. 3, 9. *Phor.* 3. 1, 8 | 3. 2, 3 | 3. 3, 24 | *Hec.* 1, 2, 39
loqueris. *Hec.* 3. 1, 37
loqui. *And.* 1. 2, 24 | 1. 5, 30 | 2. 1, 8 | 5. 3, 2. *Eun.* 5. 1, 1. *Heaut.* 3. 2, 48 | 5. 1, 48. *Phor.* 2. 1, 48 | 2. 3, 25 | 4. 3, 34 | 5. 9, 22. *Hec.* 1. 2, 19 | 3. 5, 3
loquimini. *Phor.* 3. 3, 16
loquimur. *Eun.* 2. 2, 24
loqui. *And.* 1. 2, 17 | 1. 5, 32 | 4. 5, 44. *Eun.* 1. 2, 6 | 2. 3, 6. *Heaut.* 1. 2, 3 | 3. 2, 6 | 4. 6, 14 | 5. 2. 30. *Adel.* 3. 2, 2. *Phor.* 5. 1, 10 12
lubens. *And.* 2. 1, 37. *Eun.* 3. 5, 42. *Heaut.* 4. 5, 15. *Adel.* 5. 5, 6
lubentem. *Adel.* 4. 7, 38
lubenter. *Phor.* 3. 2, 3
luber. *And.* 2. 1, 10 | 5. 2, 21 | 5. 5, 2. *Eun.* 3. 4, 10. *Heaut.* 3. 1, 55 | 3. 3, 25 | 5. 4, 16 | 4. 5, 37 | 5. 1, 61. *Adel.* 2. 2, 38 | 3. 3, 91 | 5. 6, 8. *Phor.* 2. 1, 33 | 5. 7, 88. *Hec.* 5. 2, 7
lubido. *And.* 2. 1, 8
lubidinem. *And.* 1. 1, 51
lubitum. *And.* 1. 3, 8 | 1. 5, 28. *Phor.* 5. 7, 77
lucem. *Eun.* 2. 2, 47
Lucina *And.* 3. 1, 15. *Adel.* 3. 4, 14
luciſcit. *Heaut.* 3. 1, 1
lucri. *Heaut.* 4. 4, 28. *Adel.* 5. 3, 55. *Phor.* 1. 2, 11
lucro. *Adel.* 5. 3, 31. *Phor.* 1. 5, 16 21. *Hec.* 3. 1, 7
lucrum. *Heaut.* 3. 3, 48. *Adel.* 2. 2, 8
luctat. *Hec.* 5. 3, 31
luctum. *Hec.* 2. 1, 13
luculenta. *Heaut.* 3. 2, 12
ludaa. *Eun.* 2. 3, 79. *Adel.* 4. 4. 7 21. *Phor.* 2. 1, 33
ludere. *Andr.* 4. 5, 48. *Eun.* 2. 2. 38. *Adel.* 3. 3. 23
ludibrio *Hec* 1. 2, 74 | 4. 1, 11
ludificabere. *Eun.* 4. 4, 49
ludificamini. *Phor.* 5. 7, 55
ludificatus. *Eun.* 4. 3. 3
ludis. *Adel.* 4. 5, 63. *Heaut.* 4. 6, 20
luditur. *Phor.* 2. 1, 18
ludo. *Phor.* 1. 2, 38. *Hec.* 2. 1, 6 7
ludos. *And.* 3. 1, 21. *Eun.* 5. 7, 9. *Hec. prol.* 45
ludos facit. *Phor.* 5. 7, 52
ludum. *Eun.* 3. 2, 7 | 3. 5, 38. *Phor.* 1. 2, 36
lugubri veſte. *Heaut.* 2. 3, 45
lupo. *Eun.* 5. 6, 16
lupum. *Phor.* 3. 2, 21.
luſerat *Eun.* 3. 5, 11
luto. *And.* 4. 5, 38. *Phor.* 5. 2, 15
luxu *Adel.* 4. 7, 42
luxuria. *Heaut.* 5. 1, 72

M.

Macellum. *Eun.* 2. 2, 24. *Adel.* 4. 2, 34
macerabo. *Eun.* 1. 2, 107
macerare. *And.* 4. 2, 2
macerentur. *Adel.* 3. 3, 27
maceriam. *Adel.* 5. 7, 10
macero. *And.* 5. 3, 15
mactatum. *Phor.* 5. 8, 19
maculam. *Adel.* 5. 8, 31
magiſter. *And.* 1. 1, 27
magiſtratus. *Eunuch. Prol.* 22. *Phor.* 2. 2, 56
magiſtrum. *And.* 1. 2, 21. *Phor.* 1. 2, 22
magna. *Eun* 5. 2, 35. *Heaut.* 2. 2, 8. *Adel.* 3. 3, 87 | 4. 2. 38. *Phor.* 2. 4, 18. *Hec.* 5. 1, 15
magiſtram. *Hec.* 2. 1, 7
magnæ. *And.* 3. 3, 21
magna. *Phor.* 1. 2, 6
magnam. *Heaut.* 1, 2, 9. *Adel.* 4. 5, 76
magnarum. *Heaut.* 3. 2, 28 |
magnas. *Eun.* 3. 1, 1. *Heaut.* 4. 1, 8
magnas gratias. *Phor.* 5. 7, 1
magne *Eun.* 4. 4. 41
magnifica. *Eunuch.* 4. 6, 3. *Heaut.* 2. 1, 15
magnificare. *Hec.* 2. 2, 18
magnifice. *Heaut.* 3. 2, 45 4. 3, 31. *Adel.* 2. 3, 4
magnificentia. *Phor.* 5. 5. 37
magni. *Adel.* 5. 4, 25. *Phor.* 4. 5, 11 | 5. 3, 17. *Hec.* 3. 3, 20
magno. *And.* 1. 2, 8 | 5. 3, 32. *Eun.* 3. 1, 9 | 4. 1, 8. *Heaut.* 3. 1, 39 | 4. 5, 5
magnum. *And.* 1. 1, 65. *Eun.* 3. 3, 2 | 5. 5, 27. *Heaut.* 2. 3, 57 73 | 3. 3, 48. *Adel.* 3. 4, 64 | 4. 5, 53. *Phor.* 1. 4, 16 | 4. 3, 39. *Hec.* 3. 1, 39 55
magnum ſignum. *And.* 2. 2, 29
magnus. *Eunuch.* 4. 7, 15. *Adel.* 4. 6, 2. *Hec.* 3. 4, 26
majorem. *Adel.* 1. 1, 22. *Phor.* 1. 2. 13
majoris. *Heaut.* 1. 1, 12
major. *Eun.* 3. 3, 21 | 3. 4, 6
majorum. *Adel.* 3. 3, 57
majus. *And.* 5. 4, 52. *Adel.* 5. 8, 18
majuſcula. *Eun.* 3. 3, 21
mala. *And.* 1. 1, 137 | 4. 1, 16. *Heaut.* 1. 2, 21 33 | 2. 3, 48. *Adel.* 4. 2, 7. *Phor.* 1, 3, 17 | 1. 4, 2 | 4. 3, 17 *Hec.* 2. 1, 10
mala mater. *Heaut.* 2. 2, 4
malam. *Eun.* 3. 3, 30. *Phor.* 2. 2, 21 | 5. 7, 37
malas. *Eun. prol.* 37. *Hec.* 5. 3. 38
maledicas. *Eun.* 5. 2, 29
maledicere. *And. prol.* 23
malediceret. *Phor. prol.* 25
maledicta. *Adel.* 2. 3, 10 | 5. 3, 8
maledictis. *And. prol.* 7. *Heaut. prol.* 34. *Phor. prol.* 3
maledictum. *And. Prol.* 17. *Hec* 4. 2, 14
male. *And.* 1. 3, 10 | 2. 3. | 4. 5, 15 | 5. 3, 2 | 5. 38 *Eun. Prol.* 7 | 3. 1, 47 | 2, 6 | 4. 3, 12 | 4. 4, *Heaut.*

Heaut. 4. 1, 3 | 5. 5, 1. *Adel.* 2. 1, 37 | 4. 5, 21. *Phor.* 2. 1, 17 | 2. 2, 12 | 3. 3, 23 | 4. 3, 73 | 4. 4, 16 | 5. 1, 24. *Hec.* 3. 2, 2 | 4. 2, 24 30

male habet. *And.* 2. 6, 5

malefacerem. *Heaut.* 3. 2, 49

malefacta. *And. prol.* 23. *Adel.* 2, 1, 45.

malefeceris. *Adel.* 2. 1, 10

maleficio. *Phor.* 2. 1, 22

malevoli. *Adel. prol.* 6. *Heaut. prol.* 16. *Adel. prol.* 15

malevolas. *Heaut. prol.* 22

mali. *And.* 1. 1, 46 89 | 3. 3, 15 | 3. 3, 5 | 5. 2, 2 | 5. 6, 3. *Eun.* 3. 4, 9 | 5. 6, 25 29 | 5. 8, 9. *Heaut.* 1. 1, 30 | 2. 1, 17 | 2. 2, 7 9 | 4. 5, 2 | 5. 3, 1 10. *Adel.* 1. 1, 9 | 3. 3, 3 89 | 4. 4, 1. *Phor.* 1. 2, 30 | 1. 3, 6 | 1. 4, 7 | 3. 3, 10 | 4. 4, 17 | 5. 1, 5. *Hec.* 3. 1, 53 | 3. 4. 4 | 5. 3, 16

maligna. *Hec.* 1. 2, 84

malim. *Andr.* 3. 2, 48. *Eun.* 1. 1, 26. *Heaut.* 2. 3, 27. *Adel.* 3. 2, 13 | 4. 7, 9 *Ph.* 4. 3, 53. *Hec.* 5. 2, 28

malis. *And.* 4. 1, 3 25 | 3. 3, 30. *Heauton.* 2. 3, 85. *Phor.* 4. 4, 7. *Hec.* 1. 2, 35 | 2. 3, 2 | 5. 5, 15

malitia. *Heautont.* 4. 5, 48. *Phor.* 1. 5, 43 | 4. 3, 54

malitiæ *Phor.* 2. 2, 12

malitiam. *Hec.* 2. 1, 6

mallem. *And.* 5. 5, 7. *Adel.* 2. 2, 14

malle melius. *And.* 2. 5, 16

malo. *And.* 1. 2, 8 | 2. 1, 32 | 3. 5, 9. *Eun.* 3. 3, 9 | 4. 4, 46 | 4. 7, 4 | 5. 2, 35. *Heaut.* 1. 1, 83 | 4. 8, 17. *Adel.* 1. 1, 44 | 2. 1, 17 | 3. 2, 221. *Phor.* 3. 2. 20 | 3. 3, 11

malo hoc. *And.* 2. 5, 20

malo. *And.* 3. 1, 10

malos. *Phor.* 5. 2, 1

maluit. *And.* 2. 5, 19.

malum. *And.* 1. 1, 116 | 2. 5. 2, | 3. 5, 5 | 4. 1, 48 | 4. 2, 5 | 4. 3, 43 | 5. 4, 18. *Eun.* 2. 2, 43 | 3. 3, 2 | 4. 7, 10 | 5. 4, 46 | 5. 5, 17 27. *Heaut.* 2. 3, 77 | 4. 3. 38. *Adel.* 3. 4, 64 | 4. 2. 5 18. *Phor.* 1. 4, 16 | 3. 2, 18 | 3. 3, 22 | 4. 3, 39 | 4. 5, 11 | 5. 6, 11 | 5. 7, 55 83 | 5. 8, 19. *Hec.* 1. 2, 57 58 | 3. 1, 39 55 | 4. 1, 55

malum præsens. *Phor.* 5. 2, 16

malus. *Andr.* 1. 1, 137. *Adel.* 3. 4, 34

mammam. *Adel.* 5, 9, 18

mancipia. *Eun* 2. 3, 70

mancupium. *Eun.* 2. 2, 43

mandatum. *Eun.* 2 1, 2

mandes. *Adel.* 3. 3, 18. *Phor.* 4. 4, 8

mando. *And.* 2. 5, 61

mane. *And.* 1. 1, 56 | 4. 1, 34 58 | 4. 5, 21. *Eun.* 2. 2, 86 | 2. 3, 46 | 4. 6, 26 | 5. 2, 70. *Heauton.* 1. 1, 15 | 2. 3, 33 | 2. 2, 8 | 3. 3, 52 | 4. 4, 14 | 5. 1, 17. *Adel.* 2. 2, 45 | 2. 3, 11 | 3. 4, 21. *Phor.* 1. 4, 40 | 3. 2, 46. *Hec.* 3. 5, 45 46 | 5. 1, 19 | 5. 4, 4

maneam. *Eun.* 3. 5, 31

maneamne. *Hec.* 3, 4, 28

maneas. *Phor.* 3. 2, 4

maneat. *Eunuch.* 3. 2, 49. *Heaut.* 4. 4, 15. *Phor.* 2. 1, 3 | 3. 2, 27 | 5. 3, 30 | 5. 7, 33

manebat. *Phor.* 4. 1, 4

manebo. *And.* 4. 4, 18. *Eun.* 2. 1, 10

manebit. *Heaut.* 2. 3, 139

manendum ſt *Eun.* 4. 2, 9

manent. *Eun.* 3. 5, 33

maneo. *And.* 2. 2, 26. *Eun.* 5. 2, 55. *Heaut.* 4. 4, 15. *Adel.* 2. 4, 15. *Phor.* 5. 1, 10. *Hec.* 5. 4, 5

manere. *Adel.* 2. 2, 27. *Phor.* 5. 3, 32 | 5. 7, 33. *Hec.* 4. 4, 101

manerem. *Eun.* 3. 3, 6

maneret. *Hec.* 2. 1, 25

manes. *Phor.* 5. 6, 9

manet. *Phor.* 4. 5. 4

maneto. *Hec.* 3. 4, 29

manibus. *And.* 1. 1, 34 | 4. 1. 52. *Adel.* 4. 2, 24

manipulus. *Eun.* 4. 7, 6

manſiones diutinæ. *Phor.* 5. 8, 23

manſiſſet. *Heaut.* 3. 2, 29

manſit. *Eun.* 4. 1, 8

manſueti. *And.* 1. 1, 87

manſum. *Heaut.* 1. 2, 25

manſurus. *Phor.* 3. 1, 16

manu. *Adel.* 2. 1, 40 | 5. 9. 23. *Phor.* 5. 5, 2. *Hec.* 3, 43 | 4. 4, 44

manum. *Andr.* 1. 5. 62. *Heaut.* 3. 3. 2 4. *Adel.* 4. 2, 37 | 5. 2, 6. *Phor.* 4. 3, 29

manus. *Eun.* 2. 2, 44. *Heaut.* 3. 3, 29. *Adel.* 4. 2, 26

mare. *Hec.* 3. 4. 5

mari. *Eun.* 3. 3, 13

maria. *Adel.* 5. 3, 4

maritus. *Adel.* 5. 8, 15

maſtigiat. *Adel.* 5. 2, 5

mater. *Eunuch.* 1. 2, 27 36 | 3. 3, 12 | 5. 2, 1. *Heaut.* 2. 2, 4 | 2. 3, 29 | 5. 4, 1, *Adel.* 3. 4. 32 | 4. 5, 23 | 4. 7, 29 | 5. 8. 6. *Phor. Per.* 5 | 1. 1, 15 | 1. 2, 80 | 4. 1, 3. *Hec. Per.* 6 11 | 3. 2, 17 20 23 | 3 | 3, 18 | 4. 1, 32 | 4. 2, 14. 4. 4, 28

materna. *Heaut.* 4. 1, 24

matrem. *Heauton.* 2. 3, 94. *Adel.* 3. 4, 25 | 4. 5, 7 | 5. 7, 12. *Phor.* 1. 2, 46 | 5. 1, 23. *Hec.* 1, 2, 109 | 3. 1, 19 | 4. 2, 26 | 4. 3, 7 | 4. 4, 56

matre. *Adel.* 4. 5, 16. *Phor.* 5. 6, 33. *Hec.* 1. 1. 99 | 2. 8, 39 | 4. 4, 78

matres. *Eun.* 2. 3, 20. *Heaut.* 5. 2, 38

marri. *Eun.* 1. 2, 28. *Hec.* 3. 5. 27

matrimonium. *Hec.* 4. 1, 33

matris. *Eun.* 1. 2, 31 | 3. 1, 21. *Hec.* 3. 1, 37 | 3. 5, 31 45

matronam nullam. *Andr.* 2. 2, 27

matronas. *Eun. prol.* 37

matura. *And.* 4. 2, 32 | 5. 9. 54. *Phor.* 4. 5, 4

mature. *Eun.* 2. 1, 2 | 5. 4, 11

maturem. *And.* 3. 3, 45

mavis. *Heaut.* 5. 1, 63. *Adel.* 5. 2, 7

mavolo. *Hec.* 4. 1, 25

maxima. *Phor.* 5. 1, 34. *Hec.* 4. 2, 19

maximam. *Heaut. prol.* 8. *Adel. prol.* 18

maxime. *And.* 5. 1, 4 16 | 5. 2, 27. *Heaut.* 2. 3, 98 | 3. 1, 19 | 3. 4, 28. *Adel.* 4. 7. 22 *Phor.*

Phor. prol. 28 | 1. 2, 11 | 3. 3, 65. *Hec.* 1, 2, 40 | 3. 1, 51 | 3, 2, 13 | 3. 3, 36
maxim eſt. *Heaut.* 2. 4, 13
maximo. *Eun.* 3. 3, 26
maximum. *Heaut.* 1. 1, 106. *Adel.* 2. 2, 8 | 3. 3, 23 | 5. 8, 18. *Hec. prol.* 3. 5, 7
maxume. *Eun.* 4. 5, 8. *Hec.* 3. 1, 17
maxumam. *Eun.* 5. 9, 61. *Adel.* 1, 2, 36
maxumè. *Andr.* 4. 6, 23, *Eunuch.* 1. 2, 109 | 2. 3, 40 | 5, 9, 14 40. *Heaut. prol.* 45 | 2. 3, 43 | 3. 1, 79 | 4. 4, 40 | 5. 2, 44. *Adel.* 3. 2, 41 53 | 3. 4, 56 58 | 4. 3, 18 | 5. 1, 40 | 5. 8, 3. *Phor.* 1. 4, 27 | 2. 2, 38. *Hec.* 2. 1, 31 | 3. 5, 24 | 4. 4, 86
maxumi. *And.* 1. 5, 58. *Adel.* 5. 6, 4
maxumi feci. *Andr.* 3. 3, 42
maxumo. *Heauton prol.* 40 | 4. 1, 13. *Adel.* 5. 4, 21, *Phor.* 5. 1, 33
maxumos. *Eun.* 4. 3, 22
maxumum. *Heaut. prol.* 44. *Hec.* 1. 2, 37
maxumum'ſt. *And.* 3. 2, 45. *Eun.* 5. 5, 17. *Adel.* 2. 2, 23
maxumus. *Adel.* 5. 1. 27
meâ cauſâ. *Hec. prol.* 41
meâ injuſtitiâ. *Heauton.* 1. 1, 82
meæ arti *Heaut. prol.* 48
meapte. *Heaut.* 4. 3, 8
mecaſtor. *Hec.* 1. 2, 8
mederi. *Phor.* 5. 4, 3
mediam *And.* 1. 1, 106 | 4. 1. 37
medicaret. *And.* 5. 1, 12
mediari. *And.* 5. 4, 42
medicum. *Hec.* 3. 1, 43
meditari. *Adelph.* 2. 1, 41. *Phor.* 1. 5, 12
meditata. *Phor.* 1. 5, 17
meditatur, *And.* 2. 4, 3
meditor. *Adel.* 5. 6, 8
mehercle. *Eun.* 1. 1. 2 2 | 3. 1, 26
medio. *Adel.* 3. 4. 33. *Hec.* 4. 3, 14. *Phor. prol.* 16 | 5. 7, 74
mediocriter. *And.* 1. 1, 32. *Heaut.* 2. 3. 45
mediocris. *Adel.* 5. 9, 33
medium. *Eun.* 4. 5, 5. *Adel.* 3. 2. 18
melior. *Heaut.* 3. 2, 38
meliore. *Phor.* 1. 4, 51
meliorem. *Heauton.* 1. 1, 12. *Adel.* 3. 3, 78
meliores. *Adel.* 5. 9, 11
melioribus *Phor.* 3. 2, 37
melius. *Andr.* 3. 5, 12 | 4. 1, 56. *Eun.* 2. 3, 82 | 3. 1, 63 | 4. 6, 27 | 5. 9, 52. *Heaut.* 3. 1, 98 | 4. 1. 30 *Adel.* 2. 1, 26 | 2, 2, 7 13 | 3. 2, 21 | 3. 5, 8 | 4. 2, 29 | 4. 5, 5 | 5. 4, 7 | 5. 7, 74. *Phor.* 2. 2, 79 | 4. 3, 35 | 5. 8, 16. *Hec.* 2. 1, 20
meliuſcula. *Hec.* 3. 2, 19
membra. *Adel.* 4. 4, 3
memento. *Adel.* 3. 3, 72
memineris. *Eunuch.* 4. 7, 31 45. *Heaut.* 3. 2, 39 | 5. 4, 3
meminerit. *Eunuch.* 2. 3, 46 *Heaut.* 5. 1, 78
memini. *And.* 2. 5, 18 | 5. 6, 13. *Eun.* 2. 1, 10. *Heaut.* 4. 4, 19. *Phor.* 1. 2, 24 | 1. 4. 50
meminiſti. *Andr.* 5. 4, 41. *Phor.* 2. 2, 40
meminiſtin'. *Heaut.* 4. 1, 13. *Phor.* 1. 4, 47
memor. *And* 1. 5, 47 48
memorabile. *And.* 4. 1, 1
memorabile facinus. *Heaut.* 2. 3, 73
memorare. *Hec.* 3. 5, 21
memorem. *Adel.* 2. 2, 43
memoria. *And.* 1. 1, 13 *Eun.* 1. 2, 50
memoriam. *And.* 5. 4, 41 | 5. 3, 19
memoriter. *Eun.* 5. 3, 6. *Phor.* 2. 2, 47
men'. *Heaut.* 2. 3, 5. *Adel.* 4. 2, 4
Menander. *And. prol.* 9
mendicum. *And.* 4. 6, 21
Menandri. *Eun. prol.* 9 20 30
mene. *And.* 5. 4, 5. *Heaut.* 3. 3, 3. *Phor.* 2. 3, 8. *Hec.* 4. 4, 70
Menedeme. *Heaut.* 1. 1, 107 | 3. 1, 18 31 55 | 4. 8, 20 | 5. 1, 10 35 48 58 | 5. 2, 1
Menedemi. *Heaut.* 4. 5, 1
Menedemo *Heaut.* 3. 1. 49 | 4. 5, 20
Menedemum. *Heaut.* 1. 2, 5 10 | 3. 3, 47 | 4. 4, 2 87 48
mens. *Eun.* 4. 5, 3. *Heaut.* 3. 1, 23
menſibus. *Eunuch.* 2. 3, 37. *Adel.* 3. 3, 42. *Heaut.* 3. 3, 33
menſes. *Eun.* 2. 2, 46. *Adel.* 4. 5, 57. *Phor.* 3. 2, 35. *Hec.* 5. 3, 24
menſis. *Heaut.* 1. 1, 66. *Adel.* 3. 4, 29. *Hec.* 3. 3, 34
mentem. *Eun.* 2. 2, 2 | 3. 1, 61 | 3. 2, 45 | 4. 3, 23 | 5. 3, 1. *Heaut.* 3. 1, 79 | 4. 5, 6 | 5. 1, 13 16 | 5. 2, 33 44 | 5. 3, 2. *Adel.* 4. 1, 12. *Phor.* 1. 2, 27 | 1. 3, 25 | 4. 3. 47. *Hec.* 3. 3, 45 | 4. 1, 21 | 5. 1, 8
mentiare. *Heaut.* 4. 3, 23
mentionem. *Eun.* 3. 1, 48
mentiri. *Heaut.* 3. 2, 38. *Adel.* 1. 1, 30
mentita, *Eun.* 5. 7, 16
mentitam. *Eun.* 4. 4, 35
mentitum. *And.* 5. 2, 22
meram. *Phor.* 1. 2, 96
mercator. *And.* 1. 3, 17. *Eun.* 1. 2, 29 34
mercatum. *Adelph.* 2. 2, 23. *Phor.* 5. 5, 10
mercatus. *Eun.* 2. 3, 63 | 3. 5, 21. *Heaut.* 1. 1, 2 94
mercede. *Heaut.* 1. 1, 93
mercedem. *Phor.* 2. 3, 67
mercenarium. *Adel.* 4. 2, 2
meretrice. *Eun.* 5. 4, 5
meretricem. *Eun.* 2. 3, 58. *Adelph. prol.* 9 | 1. 2, 69. *Phor.* 2. 2, 66. *Hec.* 4. 1, 24 | 4. 4, 67 94
meretrices. *Eunuch. prol.* 37. *Hec* 5. 2, 10 | 5. 3, 36
meretrici. *Heaut.* 3. 3, 20
meretricia. *Eun.* 5. 5, 18
meretriciæ artis. *Heauton.* 2. 1. 14
meretriciam. *Eun.* 2. 2, 89
meretricibus. *Hec.* 1. 1, 1
meretricios. *And.* 5. 4, 10
meretricula. *Andr. Per.* 1. *Heauton. Per.* 10. *Heaut. Per.* 10
meretricum *Eun.* 1. 1, 3 | 5. 4, 10 | 5. 6, 25

meretrix. *Andr.* 4. 5, 16. *Eun.* 5. 6, 16. *Heaut.* 3. 2, 11 | 3. 3, 39. *Adel.* 4. 7, 29
meridie. *Adel.* 5. 3, 62
merita. *Eun.* 4. 6, 1
meritam. *Phor.* 5. 8, 25. *Hec.* 3. 5, 37
meritam esse. *And.* 1. 5, 46
merito. *And.* 3. 2, 50 | 3. 3, 42. *Eun.* 1. 2, 106 | 2. 2, 5, 94. *Heaut.* 2. 3, 119 | 5. 1, 42. *Adel.* 5. 8, 23. *Ph.* 5. 7, 1 | 5. 8, 42 44. *Hec.* 2. 1, 43 | 3. 5, 20 55 | 4. 2, 4 | 5. 3, 41
meritum'ſt. *Heaut.* 1. 1, 40. *Phor.* 1. 5, 75
meritus. *Andr.* 3. 5, 15. *Heaut.* 4. 6, 1. *Phorm.* 1. 5, 42. *Hec.* 5. 1, 34
meruiſti. *Heaut.* 1. 1, 31
metu. *Andr.* 1. 2, 10 | 1. 5, 16 | 2. 2, 14 | 5. 4, 35 | 5. 5, 7. *Heaut.* 1. 2, 24 | 2. 3, 87. *Adel.* 1. 1, 33 50 | 4. 4, 3. *Phorm.* 1. 2, 7 | 2. 2, 31 | 5. 4, 6 | 5. 6, 3
metuam. *And.* 5. 4, 15
metuas. *Eun.* 4. 7, 16 | 4. 8, 50 | 5. 3, 44
metuebant *Eun.* 3. 1, 42
metuebat *Phor.* 1. 2, 68
metuens. *And.* 3. 4, 6
metuere. *Phor.* 3. 3, 23
metui. 1. 1, 79 | 3. 2, 14. *Eun.* 5. 2, 16. *Heaut.* 3. 3. 8. *Adel.* 3. 3, 49
metuis. *Heaut.* 2. 3, 97 | 4. 3, 42 | 5. 4, 9. *Phorm.* 3. 1, 16. *Hec.* 2. 2, 25
metuiſne. *Heaut.* 5. 3, 14
metuit. *Eun.* 3. 1, 58. *Adel.* 1. 2, 5. *Phor* 2. 2, 81
metum. *And.* 2. 2, 2. *Heaut.* 2. 3, 96 100. *Adel.* 4. 7, 16
metuo *And.* 5. 4, 11. *Eun.* 3. 5, 62 | 4. 6, 20. *Heaut.* 4. 3, 42 | 4. 6, 4. *Adel.* 4. 4, 18. *Phor.* 3. 2, 6. *Hec.* 3. 2, 2
metus *And.* 1. 1, 27. *Adel.* 2. 1, 39. *Phor.* 3. 1, 18
metuant. *Hec.* 5. 2, 6
meum ingenium. *Heaut. prol.* 47
mi. *And.* 1. 3, 10
Micio. *Adel.* 1. 1, 35 | 1. 2, 12 16 52 | 4. 3, 7 | 4. 7, 2 19 | 5. 3, 14 50 | 5. 7. 25 | 5. 8, 2 20 29 | 5. 9, 22 31
Micioni. *Adel.* *Per.* 2
Micionem. *Adel.* 3. 5, 2
Mida *Phor.* 5. 6, 23
migrea. *Hec.* 4. 1, 13
miles. *Eun.* *Per.* 2. *Prol.* 31 | 1. 2, 45 | 2. 3, 59 | 4. 3, 9 12 | 4. 3, 11 | 4. 6, 11 | 4. 6, 13 | 4. 7, 26 | 5. 9, 11 13. *Heauton.* 4. 4, 11. *Phor.* 3. 2, 47
Milesius. *Adel.* 4. 5, 68
Mileti. *Adel.* 4. 5, 20
Miletum. *Adel.* 4. 5, 21
millies. *And.* 4. 5, 44. *Eun.* 3. 1, 32. *Phor.* 3. 2, 2
militatum. *Heaut.* 1. 1, 65. *Adel.* 3. 3, 31
milite. *Eun.* 2. 2, 56 | 4. 5, 7. *Hec.* 1. 2, 10 16
militem. *Eun.* 3. 3, 32 | 4. 1, 4 | 4. 6, 17 | 5. 8, 45. *Heaut.* 2. 3, 24. *Hec.* 1. 2, 21
milites. *Eun.* 4. 7, 45
militi. *Eun.* 2. 2, 57
militia. *Adel.* 3. 4, 49
militiam. *Heaut.* *Per.* 1
militis. *Eun.* *prol.* 26 | 2. 1, 23
militum. *Eun.* 4. 7, 8
mille. *Heaut.* 3. 3, 40 45
milvio. *Phor.* 2. 1, 16
minabitur. *Heaut.* 3. 1, 80
minam. *Heaut.* 3. 1, 65
minas. *Eun.* 3. 2, 18. *Adel.* 2. 2, 15 | 3. 3, 16 | 4. 7, 20. *Phor.* 3. 3, 24
minare. *Eun.* 5. 6, 19
minas *And.* 1. 3, 5. *Eun.* 1. 2, 89. *Heaut.* *Per.* 19 | 4. 4, 2 | 4. 7, 7 | 5. 7, 17. *Adel.* 2. 2, 34. *Phor.* *Per.* 9 | 2. 6, 63 | 4. 3, 57 62 | 5. 7, 4 | 5. 8, 49
minatur *Eun.* 5. 5. 15
Minervam *Heaut.* 5 4, 13
minime. *Eun.* *prol.* 2 | 2. 3, 39 | 2. 7, 6. *Heaut.* 1. 1, 37 | 2. 3, 7 | 2. 4, 3 | 3. 1, 68 | 3. 2, 14 | 4. 1, 16 | 4. 4, 20 | 4. 5, 37. *Adel.* 2. 1, 29 43 | 3. 2, 43 | 4. 3. 6 | 4. 4, 16 | 5. 4, 27. *Hec.* 1. 2, 10 | 2. 1, 23 | 2. 2, 25 | 3. 3, 49 | 4. 3, 3 7 | 5. 1, 33 | 5. 3, 16
minime gentium. *Eun.* 4. 1, 11. *Phor.* 5. 8, 45
minimo. *Eun.* 1. 1, 30. *Hec.* 1. 1, 12
minimus. *Eun.* 4. 7, 18
minis. *Eun.* 5. 6, 14. *Adel.* 2. 1, 37
minitatur. *Phor.* 5. 6, 11
minitemur. *Hec.* 4. 2, 96
minor. *Heaut.* 2. 3, 113. *Adel.* 4. 2, 41
minorum. *Eun.* 2. 2, 58
minuam. *Hec.* 4. 3, 10
minuatur. *Heaut. prol.* 42
minue. *Phor.* 1. 2, 88
minuit. *Phor.* 5. 8, 24
minueris. *And.* 2. 3, 18
minus. *And.* 1. 2, 16 | 4. 1, 31. *Eun.* 2. 1, 25 | 3. 1, 14 | 3. 3, 25 | 4. 5, 12 | 4. 6, 23. *Heaut.* 1. 1, 95 | 2. 3, 18 | 3. 3, 33 *bis.* | 4. 1, 54 | 5. 1, 66 | 5. 2, 5 | 5. 3, 9. *Adel.* 4. 3, 14 | 4. 5, 96. *Phor. prol.* 11 | 1. 2, 7 | 1. 4, 31 | 1. 5, 41 | 2. 2, 15 | 3. 3, 2 21 | 4. 4, 9 | 5. 3, 4 | 5. 8, 33. *Hec.* 2. 2, 18 | 4. 2, 20 | 4. 4, 8 25 | 5. 1, 4
minu'ſt. *Eunuch.* 4. 6, 23. *bis.* *Heaut.* 1. 1, 18
mira *Eun.* 2. 2, 37. *Heaut.* 5. 1, 25
mirabar *And.* 1. 2, 4. *Adel.* 4. 5, 8. *Phor.* 3. 2, 5
mirabere. *Heaut.* 2. 3, 33
mirabile'ſt. *Heaut.* 2. 2, 7
mirandum. *Hec.* 4. 4, 39
mirarier. *Eun.* 3. 4, 9. *Heaut.* 5. 1, 70. *Adel.* 3. 3 20. *Hec.* 5. 1, 6
mirare. *Phor.* 1. 2, 42
mire. *Heaut.* 2. 3, 62 | 5. 1, 24
mirificiſſimum. *Phor.* 5, 6, 32
miris. *Hec.* 1. 2, 104
miro. *Hec.* 3. 5, 39
miror. *And.* 4. 5, 11. *Eun.* 2. 2, 9 | 4. 5, 12. *Heaut.* 2. 4, 3 | 3. 2, 7 14 | 3. 3. 51 | 5. 1, 24 | 5. 2, 48 | 5. 5, 1. *Phor.* 5. 3, 23
mirum. *And.* 3. 4, 19 | 4. 5, 16. *Eun.* 2. 1, 24 | 3. 1, 13 | 4. 4, 44 | 5. 8, 53. *Heaut. prol.* 1 | 2. 3, 4. *Phor.* 5. 6, 8. *Hec.* 1. 2, 85 | 2. 1, 23 *bis.* | 4. 4, 87
mirum'ſt. *And.* 4. 1, 27
miſceto *Heaut.* 4. 5, 35
miſer. *And.* 4. 1, 25 | 4. 2, 19 | 5. 2, 10. *Eun.* 2. 2, 6 29 | 3. 5, 32 | 5. 5, 21 24. *Heaut.* 1. 2, 96 | 4. 6, 4. 8.

4. 8, 16 | 5. 2, 3. *Adel.* 2. 2, 35. *Phor.* 1. 1, 10 | 1. 3, 26 | 1. 4. 23 | 3. 3, 1 | 5. 4, 8. *Hecyr.* 1. 2, 58 | 3. 1, 13 15 20 | 3. 3, 13 25 | 3. 4, 8 | 4. 4, 79

misera. *And.* 1. 5, 29 33 | 4. 2, 10 | 4. 3, 4. *Eun.* 1. 2, 18 99 | 4. 1, 1 | 4. 3, 1, 17 | 5. 1, 6 11 | 5. 4, 23 | 5. 6, 7. *Heaut.* 3. 4, 24. *Phor.* 2. 2, 10 | 3. 3, 19 | 4. 1, 2 | 5. 1, 1 | 5. 8, 17 32. *Hec.* 1. 2, 12 | 3. 2, 5 | 4. 1, 2

miseræ. *And.* 4. 5, 4. *Eun.* 4. 3. 4, 23. *Adel.* 3. 2, 10. *Phor.* 3. 1, 6 | 5. 1, 20. *Hec.* 3. 3, 41

miseram. *And.* 1. 5, 5 16 36 | 4. 5, 22 49. *Eun.* 1. 2, 117. *Heaut.* 3. 4, 21 | 5. 4, 6. *Adel.* 3. 1, 4 | 3. 2, 7 12 | 3. 4. 40 | 4. 5. 5 58. *Phor.* 1. 2, 86 | 3. 3, 31 | 5. 1, 22 23. *Hec.* 1. 1, 17 | 2. 2, 29

miseras. *And.* 4. 5, 6 8

miserè. *And.* 3. 2, 39. *Eun.* 1. 5, 23 | 3. 1, 22. *Heaut.* 1. 2, 15 | 2. 3, 124 | 4. 1, 36. *Adel.* 4. 1, 6 | 4. 5, 33 64

misereat. *Hec.* 1. 1, 7

misereſcat. *Heaut.* 5. 4, 3

miseret. *And.* 2. 2, 28. *Eun.* 4. 7, 32 | 5. 5, 3. *Heaut.* 1. 1, 116 | 2. 3, 119 | 4. 5, 2. *Phor.* 1. 4, 11. *Hec.* 3. 4, 32

miſetis. *Eun.* 3. 2, 34. *Adel.* 1. 4. 2, 16 | 4. 3, 11

miſeriam. *Eun.* 3. 1, 16. *Heaut.* 1. 1, 75. *Adel.* 5. 4, 13 2. 2

miſeriarum. *Adel.* 3. 1, 7

miſerias. *Heaut.* 3. 1, 11. *Hec.* 3. 4, 6

miſericordia. *And.* 1. 1, 99 1. 5. 26. *Heaut.* 4. 1, 24. *Adel.* 3. 2, 8. *Phor.* 3. 2, 13. *Hec.* 1. 2, 29

miſericordiam. *And.* 3. 3, 27. *Heaut.* 5. 2, 42. *Phor.* 1. 5, 47

miſeriis. *And.* 4. 2, 6. *Hec.* 4. 1, 55

miſerior. *Hegus.* 2. 1, 12 | 2. 3, 22

miſeriorem. *Hec.* 4. 1, 51

miſeris *Eun.* 5. 5, 13

miſeritum eſt. *Heaut.* 3. 1, 54

Phor. 1. 2, 49 | 3. 2, 16. *Hec.* 2. 3, 29

miſerius. *Heaut.* 1. 3, 14

miſero. *And.* 2. 1, 2. *Heaut.* 2. 2, 5 | 2. 3, 9 | 3. 1, 44. *Adel.* 2. 1, 1 19 46 | 3. 2, 3 | 3. 3, 3 29 | 4. 5, 32. *Hec.* 4. 2, 29

miſeros. *And.* 4. 2, 6

miſerrimus. *Eun.* 5. 2, 7

miſerum. *And.* 1. 5, 8 | 2. 2, 14 | 3. 5, 11 | 4. 1, 22 | 5. 3, 11. *Eun.* 1. 3, 26 | 3. 1, 29 | 5. 7, 13. *Heaut.* 1. 1, 82 | 1. 2, 17 | 3. 1, 4 | 3. 2, 15. *Adel.* 3. 2, 12 | 4. 2, 19. *Phor.* 1. 2, 44 | 1. 4, 10 | 3. 3, 4. *Hec.* 3. 1, 5 | 4. 4, 80

miſiſſe *Eun.* 3. 5, 35

miſit. *Eun.* 3. 2, 27 | 5. 1, 22. *Heaut.* 1. 2, 16. *Hec.* 5. 3, 2

miſſa. *And.* 3. 2, 34. *Eun. Pro.* 8 | 1. 2, 10 21 | 5. 2, 25. *Adel.* 4. 4, 9 | 5. 7, 8 | 5. 9, 34. *Hec.* 5. 2, 14

miſſos. *And.* 5. 1, 14

miſſum face. *And.* 4. 1, 56

miſſum feci. *Hec.* 3. 3, 48

miſſum te facimus. *Phor.* 5. 7, 53

miſſus. *Phor.* 5. 6, 41

mitis. *Adel.* 2. 4, 11

mittam. *Eun.* 5. 4, 4. *Adel.* 3. 1, 5. *Phor.* 5. 4. 43 70. *Hec.* 3. 4. 6

mittas. *Heaut.* 1. 2, 3

mitte. *And.* 4. 5, 15 | 5. 3, 2 | 5. 4. 1. *Heaut.* 2. 3, 78 | 5. 1, 74. *Adel.* 2. 1, 31 | 3. 2, 36 | 5. 2, 5 | 5. 3, 52. *Phor.* 1. 5, 2. *Hec.* 4. 1, 41

mittenda. *Heaut.* 2. 1, 84

mittis. *Heaut.* 4. 4, 14

mittit. *Phor.* 5. 6, 29

mittimus. *Phor.* 5. 3, 29

mitto. *Heaut.* 5. 1, 27. *Adel.* 4. 4, 17 | 5. 3, 9 34 | 5. 4, 6. *Phor.* 1. 5, 63

mittundi. *Phor.* 1. 1, 6

moderantur. *Heaut.* 2. 1, 4

modeſta. *Adel.* 5. 8, 7. *Hec.* 1. 2, 50

modeſte. *Eun.* 3. 5, 12. *Phor.* 1. 3, 18. *Hec.* 4. 1, 37

modeſtia. *Hec.* 3. 5, 28 | 4. 2, 15

modeſto. *And.* 1. 1, 93

modis. *And.* 1. 5, 13. *Eun.* 2. 2, 91 | 4. 4, 42 | 5. 4, 33. *Adel.* 2. 1, 12 | 2. 3, 17 *Hec.* 1. 2, 104 | 4. 4, 74

modo. *paſſim, ſed nullo ſenſu peculiari*

modum. *And.* 1. 1, 68 | 5. 6, 7. *Eun.* 1. 2, 12. *Heaut.* 4. 5, 7. *Adel.* 3. 3, 70. *Phor.* 1. 4, 34. *Hec.* 4. 4, 54

mœchis. *Eun.* 5. 5, 15

mœcho. *Eunu.* 5. 5, 18 | 5. 6, 22

mœchum. *And.* 2. 1, 16

mœrore ſt. *And.* 4. 2, 10

mœſtus. *Heaut.* 1. 1, 70

molam *Andr.* 1. 2, 29

molendo. *Adel.* 5. 3, 61

molendum. *Phor.* 1. 5, 19

moleſta. *Eun.* 3. 3, 23. *Adel.* 1. 2, 42 62

moleſtæ nuptiæ. *And.* 2, 6, 7

moleſtia. *Eun.* 5. 4, 6

moleſtiæ. *Eun.* 4. 2, 2

moleſtiam. *Adel.* 5. 3, 33. *Hec.* 3. 2. 9

moleſtias. *Eun.* 1. 1, 2

moleſtum. *Andr.* 1. 1, 16 | 2. 2, 21. *Eun.* 3. 2, 31. *Heaut.* 2. 3, 21. *Adel.* 5. 3, 20

moleſtus. 4. 1, 17. *Eun.* 3. 1, 24. *Heaut.* 3. 3, 7. *Add.* 2. 1, 27. *Phor.* 4. 3, 30

mollirî. *Phor.* 3. 2, 13

mollirier. *Phor.* 4. 3, 27

molliter. *Andr.* 5. 1, 1

mollities. *Eun.* 2. 1, 16

moliuntur. *Heaut.* 2. 2, 11

memento. *And.* 1. 5, 31

moneam. *Andr.* 5. 4, 15. *Heaut.* 1. 1, 6

moneas. *Eun.* 2. 1, 10

moneat. *And.* 3. 3, 19. *Adel.* 5. 4, 3

monebat. *Hec* 3. 3, 15

moneo. *And. prol.* 22. *Adel.* 3. 3, 73 75. *Hec.* 1. 1, 7 | 5. 1, 40

monere. *Heaut.* 1. 1, 26 117

mones. *And.* 2. 2, 36 | 4. 2, 13. *Heaut.* 3. 3, 31. *Hec.* 4. 4, 97.

monet. *And.* 5. 4, 1

monitor. *Heaut.* 5. 1, 2. *Phor.* 1. 5, 4

monſtra. *Phor.* 4. 4, 24

monſtrabo. *Adel.* 4. 2, 31

monſtratione. *Adel.* 4. 6, 2

monſtri. *And.* 1. 5, 15. *Eun.* 2. 3, 40. *Phor.* 5. 7, 61.

monſtrum.

monstrum. *Eun.* 4. 3, 13 | 4. 4, 29 | 5. 2, 21.
montis. *Phor.* 1. 2, 18
monui. *Adel.* 5. 9, 61
monuimus. *Phor.* 1. 4, 44
monuisse. *Heaut.* 2. 3, 20
monumentum. *Eun. Prol.* 13.
mora. *And.* 2. 5, 9 | 3. 1, 9 | 3. 4, 14 | 5. 6, 7. *Adel.* 2. 2, 1 17 | 3. 2, 55
moræ *And.* 1. 1, 39. *Adel.* 4. 5, 78 | 5. 7, 6
moram. *And.* 3. 5, 9. *Eun.* 4. 7, 1. *Hec.* 2. 2, 52
moratam. *Hec.* 4. 4, 28
morbi. *Eun.* 2. 5, 4 10. *Hec.* 3. 1, 43 | 3. 2, 22
morbo. *Hec.* 3. 3, 61
morbum. *And.* 1. 5, 6. *Phor.* 1. 5, 14. *Hec.* 3. 3, 13
morbus. *Phor.* 4. 1, 8 9. *Hec.* 3. 1, 50 54 | 3. 2, 2 *bis.*
mordeat. *Eun.* 3. 1, 54
mordere. *Eun.* 3. 1, 21
mordet. *Adel.* 5. 3, 21
more. *And.* 1. 1, 125
morem. *And.* 4. 1, 17. *Heaut.* 1. 2, 28 | 5. 1, 24. *Adel.* 2. 2, 26 | 3. 3, 77 | 4. 5, 74. *Hec.* 4. 2, 23 | 5. 4, 20
moremur. *Heaut* 4. 7, 6
moreretur. *Heaut.* 4. 1, 30
mores. *And.* 1. 2, 18. *Eun.* 5. 4, 10 | 5. 9, 59. *Heaut.* 2. 2, 10 | 2. 3, 19 | 4. 4, 5. *Adel.* 4. 7, 40 | 5. 9, 27 *Phor.* 1. 2, 5. *Hec.* 1. 2, 88 | 2. 1, 42 | 3. 5, 28 | 4. 2, 2 | 5. 1, 9
mores consimiles. *Heaut.* 2. 4, 2
mori. *Eun.* 1. 1, 21 | 4. 7 2
moribus. *And.* 2. 3, 21. *Heaut.* 4. 7, 11 | 5, 3, 16. *Hec.* 4. 4, 21
moriar. *Phor.* 3. 1, 19
moriens. *And.* 1. 5, 49. *Adel.* 3. 4, 11
morigera. *And.* 1. 5, 19
morigeratus. *Adel.* 2. 2, 10
moritur. *And.* 1. 1, 78 *Phor. Per.* 6. *Hec.* 1. 2, 96
moror. *And.* 1. 1, 87. *Eun.* 1. 2, 104. *Heaut.* 1. 1. 120. *phor.* 4. 5, 6
mors. *And.* 1. 5, 62. *Phor.* 5. 1, 23
morte. *And.* 4. 6, 4. *Phor.* 1. 3, 14
mortem. *And.* 1. 1, 84 | 1. 3, 18. *Heaut.* 2. 3, 30 | 4. 1, 23. *Adel.* 1. 2, 10 | 5. 4, 20. *Phor.* 1. 5, 14 | 5. 9, 30. *Hec.* 3. 4, 8 | 4. 2, 20
mortua'st. *Eun.* 1. 2, 50. *Heaut.* 2. 3, 46 | 3. , 1.
mortuam. *Phor.* 1. 2, 46
mortui. *Eun.* 3. 3, 12.
mortuo verba fiunt. *Phor.* 5. 8, 26
mortuum. *Adel.* 3. 3, 47. *Hec.* 5. 4, 12 35
mortuus. *And.* 5. 5, 26
morum. *Adel.* 2. 1, 6 *bis*
mos. *Eun.* 1. 2, 108. *Heaut.* 2, 6, 17. *Adel.* 4. 1, 16. *Phor.* 2. 3, 14
motus. *Phor. prol.* 32
move. *And.* 4. 4, 10. *Eun.* 5. 3, 4
moventur. *And.* 3. 2, 36
moveo. *And.* 5. 4, 78. *Eun.* 5. 3, 4
movet. *Heaut.* 5. 1, 66
mox. *And.* 3. 2, 5 27. *Eun.* 2. 1, 13. *Heaut. Per.* 4. *Adel. Per.* 10 | 2. 1, 50 | 5. 6, 1. *Phor.* 1. 3, 9 | 4. 3, 1.
mulcabo. *Eun.* 4. 7, 4
mulcavit. *Adel.* 1. 2, 10
muliebrire. *Heaut.* 2. 3, 48
mulier. *And.* 1. 1, 42 | 1. 4, 2 | 2. 3, 7 | 4, 5, 7 16. *Eun.* 4. 1, 13 | 5. 5, 50. *Heaut.* 2. 2, 2 | 2. 3, 264 | 3. 2, 10 | 5. 3, 3. *Phor.* 4. 5, 14 | 5. 3, 11. *Hec.* 2. 1, 17 | 4. 1, 10 | 4. 4, 39 | 5. 1, 10
mulier sapiens. *Phor.* 5. 8, 57
mulierculam. *Heaut.* 3. 1, 35. *Phor.* 5. 8, 28
mulierem. *And.* 1. 1, 105 1. 4, 3. *Eun.* 2. 3, 63 | *Heaut.* 4. 5, 3. *Adel.* 1. 2, 10 | 2. 1, 18 | 4. 2, 27 | 4. 9, 17. *Phor.* 5. 5, 1 5 7 27. *Hec.* 1. 2, 113 | 4. 1, 51 | 4. 4, 40
mulieres. *And.* 1. 1, 90. *Eun.* 2. 3, 4. *Heaut.* 2. 3, 13. *Adel.* 2. 2, 21 | 4. 5, 13. *Hec.* 2. 1, 2 | 3. 1, 22 | 4. 4, 88 | 5. 1, 28 | 5. 2, 11
mulieri. *And.* 3. 1, 2. *Eun.* 3. 5, 27 40. *Heaut.* 2. 3, 40. *Adel.* 4. 3, 8. *Phor.* 4. 5, 14. *Hec.* 5. 1, 31
mulieris. *Heaut.* 4. 1, 49. *Phor.* 1. 5, 77. *Heaut.* 4. 4, 21
mulierum. *Eun.* 4. 3, 22 | 4. 7, 42. *Heaut.* 2. 2, 10 | 5. 1, 50. *Hec.* 4. 2, 24
multimodis. *And.* 5. 4, 37. *Heaut.* 2. 3, 79. *Phor.* 3. 1, 1. *Hec.* 2 3, 7
multò maxumum. *And.* 3. 2, 4
mundius. *Eun.* 5. 4, 12
munerarier. *Heaut.* 2. 3, 59
munere *Eun.* 2. 2, 2 | 5. 6, 22. *Phor.* 1. 1, 13. *Hec.* 5. 4, 13
munus. *Eun.* 2. 1, 8. *Adel.* 5, 1, 2
musica. *Hec. prol.* 23
musicam. *Hec. Prol.* 46. *Phor. Prol.* 17
musicis. *Eun* 3. 2, 24
musicum. *Heaut Prol.* 23
mussitanda. *Adel.* 2. 1, 53
mustellino. *Eun.* 4. 4, 22
muta. *And.* 3. 1, 5. *Eun.* 3. 5, 61. *Phor.* 4. 3, 6
mutare. *Adel.* 4. 7, 20
mutari. *Hec.* 4. 1, 54
mutat. *And.* 5. 4, 47
mutatio. *Eun.* 4. 4, 4. *Hec.* 4, 4, 11
mutavit *And.* 1. 5, 7. *Adel.* 5. 9, 27
mutem. *Eun.* 3. 5, 24 62
mutes. *Eun* 3. 5, 64
mutet. *And.* 2. 3, 19. *Phor.* 3. 2, 27 | 5. 2, 9 10
muttire. *And.* 3. 2, 25
muttito. *Hec.* 5. 4, 26
mutuas. *Phor.* 1. 5. 37
mutum. *Heaut.* 4. 4, 26
mutus. *Eun.* 3. 1, 27
mutuum *Heaut* 3. 3, 40
Myconium. *Hec.* 3. 4, 19 | 5. 3, 3
Myconius. *Hec.* 5. 3, 5
Myrrhina. *Hec. Per.* 11 | 3. 4, 51 | 4. 1, 8 26 45 | 4. 4, 10 | 5. 3, 32 | 5. 4, 30
Myrrhinam. *Hec.* 5. 3, 13 | 5. 4, 5
Mysis. *And.* 1. 3, 22 | 1. 5, 31 47 | 4. 2, 3 31 4. 3, 7 | 4. 4, 9 | 4. 5, 7.

N.

Nacta. *Hec.* 1. 1, 8
nactus. *Eun.* 3. 4, 8. *Adel.* 3. 3, 67. *Phor.* 1. 3, 16. *Hec.* 1. 2, 95 | 4. 4, 59 | 5. 3, 27
næ. *And.* 4. 5, 33
nævi *Eun. prol.* 28
Nævium *And. prol.* 18
namque. *Adel.* 2. 1, 36
narra. *Eun.* 3. 1, 21 | 3. 5, 14 | *Phor.* 5. 8, 11
narrabat. *Phor.* 2. 2, 19
narrabit. *Hec.* 3. 2, 15
narrabo. *And.* 2. 1, 12. *Adel.* 3. 5, 3 | 4. 3, 13
narrando. *Phor.* 4. 4, 16
narrandi. *And.* 2. 2, 17
narrandum. *And.* 4. 2, 23. *Phor.* 5. 3, 35
narras. *And.* 2. 2, 30 | 3. 1, 8 | 5. 6, 6. *Eun.* 3. 1, 18 | 4. 4, 5 | 5. 3, 7. *Heaut.* 3. 2, 9 | 4. 8, 10 | 5. 1, 23. *Adel.* 4. 2, 18 20. *Phorm.* 1. 2, 86 | 2. 2, 21 54 | 4. 4, 4 | 5. 7, 42. *Hec.* 1. 2, 77 | 5. 2, 18
narrare. *And.* 3. 2, 24. *Eun.* 5. 7, 9. *Heaut.* 2. 3, 78. *Hec.* 1. 2, 35
narrafti. *And.* 3. 4, 12
narrat. *And.* 2. 9, 3. *Eun.* 3. 2, 29. *Heaut.* 1. 2, 17 | 2. 3, 8 | 3, 3, 1 | 3. 3, 18. *Adel.* 5. 2, 2. *Phor.* 5. 6, 6 | 5. 8, 6. *Hec.* 1. 2, 70
narrationis. *And.* 4. 2, 26
narrato. *Eun.* 5. 5, 28. *Heaut.* 4. 3, 24
narravit. *Eun.* 5. 9, 20. *Hec.* 1. 2, 22 | 4. 2, 6 | 4. 4, 89
narrem. *And.* 5. 5, 6. *Heaut.* 2. 3, 95. *Phorm.* 4. 4, 4
narremus. *Adel.* 3. 2, 37
narres. *And.* 3. 1, 19 | 4. 3, 19
narrat. *And. prol.* 6. *Heaut.* 2. 1, 10 | 4. 3, 28 38 | 5. 9, 12
narro. *And.* 3. 4, 12. *Hec.* 5. 3, 33
nasci. *Heaut.* 2. 1, 2
naso adunco. *Heaut.* 5. 5, 18
nata. *Eun.* 3. 3, 20. *Adel.* 3. 1, 8 | 5. 3, 19. *Phor.* 4. 1, 10. *Hec.* 2. 3, 5
natalis. *Phor.* 1. 1, 14
natam. *Phor.* 1. 2, 14 | 5. 3, 9. *Hec.* 5. 2, 31
nata'ft. *Phor.* 5. 8, 29
nati. *Adel.* 1. 1, 21
natum. *And. Per.* 9. *Eun.* 2. 2, 7. *Adel.* 3. 1, 10 | 4. 5, 24. *Hec.* 33, 39 | 57. 4
natura. *And.* 4. 5, 56. *Eun.* 2. 2, 23. *Heaut. Prol.* 24. *Adel.* 1. 1, 46 | 5. 7, 4
naturam. *Heaut.* 3. 1, 97. *Adel.* 5. 5, 4
natu. *Heaut.* 4. 1, 32. *Adel.* 5. 4, 27 | 5. 8, 7
natus. *And.* 3. 2. 6 | 5. 1, 14 | 5. 6, 3. *Eun.* 4. 4, 26. *Heaut.* 1. 1, 10 | 3. 1, 12 | 5. 4, 13. *Adel.* 1. 1, 15 | 4. 7, 10. *Hec.* 2. 2, 28 | 4. 4, 17 51 | 5. 1, 25
navem. *And.* 1. 3, 17. *Adel.* 2. 2, 17 | 4. 5, 69
navi. *And.* 5. 4, 21. *Heaut.* 1. 2, 7. *Hec.* 3. 4, 7
navigare. *Hec.* 3. 4, 3
navigo in portu. *And.* 3. 1, 22
naviter. *Eun.* 1. 1, 6
Nauſiſtrata. *Phor.* 5. 3, 1 30 | 5. 7, 93 94 | 5. 8, 25 48 57 63
nebat. *Heaut.* 2. 3, 52
nebulo. *Eun.* 4. 4, 50 | 4. 7, 15
nebulonem. *Eun.* 2. 2, 38
necem. *And.* 1. 2, 28. *Adel.* 2. 1, 28. *Phorm.* 2. 1, 3
neceſſario. *And.* 4. 1, 8
neceſſe. *And.* 2. 2, 35. *Eun.* 5. 4, 47 | 5. 9, 45. *Heaut.* 1. 2, 35. *Adel.* 3. 5, 26. *Phor.* 1. 5, 66
neceſſitas. *Hec.* 3. 5, 42
neceſſum. *Eun.* 5. 6, 28
nedum. *Heaut.* 3. 1, 45
nega. *And.* 2. 3, 10
negabant. *Hec.* 5. 3, 7
negabas. *Hec.* 4. 1, 23
negabis. *Heaut.* 3. 3, 109
negabit. *Adel.* 3. 4, 38
negabon'. *And.* 3. 5, 6
negant. *Eun.* 2. 2, 20 | 5. 1, 6. *Phor.* 2. 3, 19
negare. *And.* 1. 1, 120. *Eun.* 4. 1, 5. *Hecyr.* 1. 2, 4
negas. *And.* 5. 4, 6. *Phor.* 5. 1, 12
negat. *And.* 2, 2, 21. *Eun. prol.* 31 | 2. 2, 21 | 4. 4, 25 46. *Heaut. prol.* 18. *Adel.* 4. 2, 3. *Phorm.* 1. 2, 63 66 | 2. 2, 5 | 6. 7, 9
negato. *Eun.* 4. 4, 44
neges. *And.* 2. 4, 2. *Heaut.* 4. 1, 9
neget. *And.* 1. 1, 122
neglecta. *Heaut.* 2. 3, 54 116
negligentem. *Andr.* 2. 3, 23
negligenter. *And.* 1. 5, 18. *Heaut.* 2. 3, 50
negligentia. *And.* 1. 1, 44. *Phor.* 5. 9, 27
negligentiam. *And. prol.* 20. *Phor.* 4. 1, 5
negligere. *Adel.* 2. 2, 8. *Phor.* 2. 2, 19
neglexit. *Hec.* 4. 4, 48
negligitur. *Phor.* 2. 2, 11
negliguntur. *Heaut.* 2. 3, 58
nego. *Eun.* 2. 2, 21. *Adel.* 5. 3, 12. *Phor.* 2. 2, 36 | 3. 2, 39 | 5. 8, 25
negat. *And. Prol.* 2 | 5. 4, 51. *Eun.* 3. 4, 6. *Adel.* 4. 5, 8 73. *Phor.* 4. 4, 29 | 5. 3, 3. *Hec.* 1. 2, 22
negotii. *And.* 5. 2, 8. *Eun.* 3. 1, 14. *Heaut.* 3. 1, 92
negotio. *Hec. prol.* 26. *Adel. prol.* 20
neminem. *And.* 2. 2, 26 27 | 3. 2, 26 | 4. 5, 11. *Eun.* 1. 2, 67 | 3. 5, 5 | 4. 4, 13. *Adel.* 3. 3, 7. *Phor.* 4. 2, 1. *Hec.* 1. 1, 9
nemini. *And.* 1. 1, 37 | 1. 5, 15. *Adel.* 2. 3, 6. *Phorm.* 5. 7, 60. *Hec.* 3. 1, 1 | 3. 3, 38
nemo. *And.* 2. 3, 22 | 4. 2, 14 | 5. 6, 7. *Eun.* 1. 1, 7 2. 1, 20 | 3. 2, 34 | 3. 5, 13 | 4. 6, 19 | 5. 9, 24 | 5. 2. *Heaut.* 1. 1, 12 13 | 2. 3, 22 | 3. 3. 13 | 5. 2, 22. *Adel.* 2. 1, 54 | 3. 2, 54 | 3. 3, 80 | 4. 1, 13. *Phor.* 1. 2, 102 | 2. 1, 24 | 5. 1, 38 | 5. 3, 25. *Hecyr.* 1. 1, 10 | 1. 2, 66 | 1. 2, 114 | 2. 1, 40 | 3. 1, 43 49
nempe. *And.* 1. 1, 3 | 1. 2, 24 | 2. 2, 24 | 2. 3, 13 | 3. 3, 35 | 3. 5, 12 | 5. 4, 48. *Heaut.* 4. 1, 26. *Eun.* 1. 2, 78 3, 5, 15. *And.* 4. 7, 24 *Phor.*

Phor. 1. 5, 77 80. *Hec.* 1. 2, 30
nepos. *Hec.* 4. 4, 17
nepoti. *Adel.* 5. 97, 1
Nepcuni. *Adel.* 5. 3, 4
nequa. *Adel.* 4. 4. 27
nequeas. *Eun.* 1. 1, 30
nequeam. *Phor.* 1. 5, 10
nequeat. *Adel.* 4. 1, 4. *Hec.* 4. 1, 60
nequeo. *Eun.* 3. 4, 9 | 4. 2, 101 | 4. 3, 18. *Adel.* 3. 3, 20 | 4. 2, 5. *Phor.* 3. 2, 4 27 | 5. 7, 40. *Hec.* 3. 3, 1 25 | 4. 4, 23
nequicquam. *Heaut.* 2. 3, 103
nequid. *Heaut.* 2. 3, 102 | 3. 2, 44 | 4. 3, 12. *Phor.* 1. 5, 15
nequior. *Adel.* 4. 1, 12
nequit. *Adel.* 1. 1, 51
nequitiem. *Heaut.* 3. 1, 27 *Adel.* 3. 3. 4
nervos. *Eun.* 2. 3, 19
nervum. *Phor.* 2. 1, 11 | 4. 4, 15
nescíam. *Eun.* 4. 4, 23 | 5. 2, 42. *Heaut.* 3. 2, 18. *Phor.* 5. 7, 87
nescias. *Heaut.* 2. 3, 104 | 5. 3, 5. *Adel.* 5. 4, 3. *Hec.* 4. 3, 12
nescíat. *Heaut.* 5. 1, 73
nescíatis. *Eun.* 5. 5, 19
nescíebam. *Eun.* 1. 1, 75 | 4. 5, 10
nescientem. *Heaut.* 3. 1, 59
nescímus. *Hec.* 4. 1, 56
nescío. *And.* 2. 2, 3 | 3. 1, 19 | 4. 1, 38 | 4. 4. 13 | 4. 5, 7 | 5. 2, 14. *Eun.* 5. 2, 60 | 2. 3, 6 12 28 | 4. 3, 6 14 | 4. 4, 43 48 | 5. 2, 2 10 | 5. 5, 11 19. *Heaut.* 2. 2, 7 | 2. 3, 67 | 2. 4, 16 | 3. 1, 9 | 3. 2, 30 | 4. 1, 7 | 12 45 47 | 4. 5, 11 | 5. 1, 24 71 | 5. 2, 5 | 5. 3, 6 | 5. 4, 15. *Adel.* 1. 1, 54 | 2. 2, 3 | 4. 2, 32 | 4. 3, 14 | 4. 4, 26 | 4. 5, 25 63. *Phor.* 1. 2, 87 | 1. 4, 16 | 3. 1, 10 | 4. 4, 2 | 5. 2, 10 | 5. 3, 24 | 5. 7, 59. *Hec.* 1. 2, 3 | 2. 1, 8 | 3. 1, 24 39 41 *bis* | 3. 2, 1 | 3. 3, 23 | 3. 4, 30 | 3. 5, 3 29 30 | 5. 4, 9 39
nescíre. *Adel.* 1. 1, 52. *Phor.* 1. 2, 67. *Hec.* 2. 1, 18 | 5. 3, 26
nescis. *And.* 4. 1, 25 | 4. 5. 25 52 | 5. 6, 2. *Eun.* 4. 4. 24 | 4. 7. 29 | 5. 9 32 *Heaut.* 4. 4, 26 | 5. 1, 61. *Adel.* 2. 2, 12 | 4. 7, 5. *Phor.* 1. 2, 7. *Hec.* 2. 1, 9 | 3. 4, 4
nescit. *Adel.* 4. 2, 9. *Phor.* 5. 8, 4
neu. *Phor.* 1. 3, 6. *Hec.* 4. 2 11
neve. *And.* 1. 5, 56. *Eun.* 1. 2, 2 | 2. 2, 47. *And.* 5. 3, 12
neuter. *And.* 5. 1, 20
neutiquam. *And.* 2. 1, 30 *Heaut.* 2. 3, 116. *Hec.* 1. 1, 50 | 2. 3, 43
neutra. *Hec.* 4. 4. 45
nihilí. *Adel.* 3. 4, 6
nihilo. *Eun.* 1. 1, 17. *Phor.* 3. 1, 8 | 3. 2, 45
nihilominus. *Phor.* 4. 2, 7
nil. *Eun.* 2. 2, 12 *bis* | 4. 4, 36 | 4. 5, 9. *Heaut.* 4. 1, 30 54. *Adel.* 1. 2, 19 | 2. 1, 3 | 2. 3, 11 | 4. 2, 8. *Phor.* 4. 3, 39 64
nimio. *Heaut.* 3. 1, 100
nimio otio *Heaut.* 1. 1, 57
nimirum. *Eun.* 2. 2, 37 | 3. 3, 2 | 4. 7, 14
nimis. *And.* 1. 1, 34. *Eun.* 2. 1, 16 | 4. 2, 16. *Heaut.* 3. 1, 31 | 3. 2, 8 | 5. 5, 1. 2. *Adel.* 1. 1, 38 | 4. 1, 6 | 5. 1, 1
nimium. 2. 6, 24. *Eun.* 2. 2, 87 | 3. 5. 49 | 5. 6, 17. *Heaut.* 4. 5, 22 | 4. 8, 70. *Adel.* 1. 1, 38 39 | 2. 1, 35 | 3. 3. 38 | 4. 5, 50 | 5. 3, 49 | 5. 8, 31. *Phor.* 4. 3, 38 59 | 5. 2, 2. *Hec.* 5. 4, 13
nobilem. *Eun.* 1. 2, 124 | 5. 5, 10. *Heaut.* 3. 3, 48
nobilis. *Adel. prol.* 15 | 3. 4, 57
nobiliis. *Heaut.* 2. 1, 15
nobilitas. *Eun.* 5. 7, 20
nobilitatem. *Hec.* 5. 2, 31
nocte. *Heaut.* 3. 1, 82. *Adel.* 1. 1, 1 | 5. 3, 55. *Hec.* 1. 2, 61 | 5. 3, 24
noctem. *Heaut.* 2. 3, 125
noctes. *And.* 4. 1, 52. *Eun.* 1. 2, 113 | 5. 9, 49
noctu. *Eun.* 2. 1, 15. *Adel.* 1, 16
nodo. *Eun.* 4. 6, 26
nodum. *And.* 5. 4, 39
noli. *And.* 2. 2, 11 | 4. 2, 2 *Eun.* 2. 2, 7. *Adel.* 5. 2, 6. *Phor.* 3. 3, 23. *Hecyr.* 1. 2, 34 | 3. 1, 36 | 3. 5, 17 | 4. 4, 32
nolim. *Adel.* 4. 5, 61. *Hec.* 3. 1, 51
nolint. *Hec.* 2. 1, 2
nolis. *Eun.* 4. 7, 43
nolit. *And.* 1. 1, 128 | 1. 2, 1 | 3. 2, 50. *Adel.* 4. 5, 77 | 5. 3, 67. *Hec.* 4. 1, 44
nolite. *Hec. prol.* 46
nolle. *Heaut.* 3. 1, 3 | 4. 1, 14. *Adel.* 2. 1, 8
nollem. *Heaut.* 1. 1, 30. *Adel.* 2. 1, 11 | 5. 1, 12. *Phor.* 5. 3, 13. *Hec.* 3. 5, 37
nolo. *And.* 3. 3, 41 | 4. 5, 24. *Eun.* 5. 2, 67. *Heaut.* 4. 3, 23. *Adel.* 1. 2, 66 | 2. 1, 38 | 3. 3, 25. *Phor.* 5. 5. 7. 57. *Hecyr.* 3. 2, 13 | 4. 2, 13 | 4. 4, 54 | 5. 1, 32
nolueram. *Hec.* 4. 4, 90
nolles. *Phor.* 5. 3, 14 30
nolui. *Heaut.* 2. 3, 21. *Eun.* 2. 2, 43. *Adel.* 1. 2, 63. 31. *bis. Heaut.* 1. 2, *Phor.* 2. 1, 21 22, *Hec.* 5. 3. 36
nomen. *And.* 2. 1, 59 | 5. 4. 26 40. *Eun. Prol.* 3 | 1. 2, 31. *Heaut.* 4. 1, 49. *Adel.* 4. 2, 32. *Phor.* 2. 2, 38 39 | 5. 1, 12 | 5. 3, 21 | 5. 8, 59. *Hec. prol.* 1 | 5. 1, 9
nominare. *Phor.* 4. 4, 10
nominabit. *Eun.* 3. 1, 49
nominas. *Heaut.* 2. 3, 62
nominat. *Adel.* 4. 5, 24 | 5. 2, 3. *Phor.* 1. 4, 16 | 5. 1, 12 | 5. 8, 1
nomine. *Phor.* 2. 2, 45 | 5. 1, 15 17
nominis. *Eun.* 5. 1, 17
nodum. *And.* 1. 2, 30 | 4. 1, 35 | 4. 5, 22. *Adel.* 3. 4, 21. *Phor.* 1. 2, 97. *Hec.* 1. 2, 117 | 5. 1, 19
nonne. *And.* 1. 5, 3 4 | 4. 4, 23. *Eun.* 1. 1, 85 | 4. 5, 10. *Heaut.* 3. 2, 34 | 5. 1, 49. *Adel.* 4. 5, 6. *Phor.* 5. 2, 3. *Hec.* 4. 1, 37

nonnihil. *And.* 3. 4, 3
nonnullam. *Adel.* 1. 2, 68
nonnunquam. *And.* 1. 1, 82
nôram. *And.* 3. 2, 22 | 5. 4, 32. *Enu.* 3. 3, 5. *Phor.* 2. 2, 44 | 5. 7, 48
nôras. *Adel.* 3. 4, 19
norâne. *Eun.* 4. 4, 31
nôrat. *Phor.* 2. 3, 15 | 5. 3, 21 22
nôris. *Aud.* 5. 4, 11. *Eun.* 3. 5, 18. *Heauton.* 5. 4, 16. *Phor.* 1. 5, 35 | 2. 2, 41
nôirt. *And. prol.* 10 | 3. 2, 9 | 4. 4, 30. *Adel.* 2. 4, 7
noſtin'. *Eun.* 2. 3, 55 57 | 3. 1, 15 | 3. 5, 15. *Adel.* 4. 2, 24 | 5. 2, 5. *Phor.* 1. 2, 14
noſcere. *And.* 1. 1, 26. *Eun.* 3. 3, 17 | 5. 4, 10. *Adel.* 3. 4, 8 | 4. 4, 58. *Phor.* 1. 5, 49
noſci. *Hec.* 4. 1, 52 58
noſtrûm. *Eun.* 2. 1, 8. *Heaut.* 3. 3, 17 | 5. 4, 11. *Adel.* 5. 3, 7. *Hec.* 4. 4, 48
noſcite. *Hec prol.* 8
noſmet. *Phor.* 1. 3, 20 | 1. 4, 45 | 5. 7, 68
noſſe. *And.* 5. 4, 10. *Eun.* 5. 4, 18. *Adel.* 4. 5, 14
neſſem. *Phor.* 1. 5, 48 | 2. 2, 25
noſſes. *Phor.* 2. 2, 35
noſti. *And.* 2. 6, 10
noſtran'. *Phor.* 1. 5, 45
noſtrapte culpa. *Phor.* 5. 2, 1
notitia. *Heaut.* 1. 1, 1
notus. *Eun.* 4. 6, 22 | 5. 2, 4. *Phor.* 1. 2, 48
nova. *Adel.* 4. 7, 33. *Phor. prol.* 9 | 4. 3, 6. *Hec. prol.* 5. 37
nova res. *Hecyr.* 3. 1, 18
novam. *Heaut. prol.* 7. *Adel. prol.* 12. *Phor. prol.* 24
novarum. *Heaut. prol.* 9
novas. *Heaut. prol.* 43, *Hec. prol.* 12 14 19 57
noveram. *Eun.* 4. 7, 8
noveras. *Heauton.* 1. 1, 101. *Pherm.* 2. 2, 43
roverim. *Adel.* 4. 2, 34
noveris. *Hec.* 3. 4, 25
noverit. *And. prol.* 10
noverunt. *Heaut.* 2. 3, 7
novi. *Andr.* 4. 5, 50. *Eun. prol.* 43 | 2. 3, 56 57 | 3. 5, 15 | 4. 7, 42 | 5. 9, 26. *Heaut.* 2. 3, 130 | 3. 3, 9. *Adel.* 2. 1, 11 | 2. 2, 15 | 4. 2, 38 | 4. 5, 40. *Phor.* 1. 4, 40 | 3. 1, 11 | 3. 2, 5 | 4. 4, 13. *Hec.* 2. 2, 22 | 3. 4, 25
noviciæ. *Eun.* 3. 5, 34
noviſti. *Eun.* 2. 3, 34. *Heaut.* 2. 2, 29
novit. *Eun.* 2. 3, 80
novo modo. *Phor.* 5. 7, 70
novum. *Eun.* 2. 2, 16. *Hec. prol.* 2. *Ph.* 1. 5, 15 | 5. 7, 8
novus. *Adel.* 5. 8, 15. *Phor. prol.* 14 | 5. 6, 51
nox. *Adel.* 3. 4, 24 | 4. 1, 9. *Heaut.* 3. 1, 52. *Hec.* 1. 1, 62
noxa'ſt. *Phor.* 1. 5, 36
noxam. *Hec.* 2. 3, 3
noxiam. *Eun.* 2. 2, 13. *Heaut.* 3. 3, 57. *Phor.* 1. 4, 48
noxiis. *Hec.* 3. 1, 130
nubat. *Heaut.* 5. 1, 62. *Phor.* 1. 2, 76
nubere. *And.* 3. 3, 3. *Adel.* 4. 5, 18
nudus *Phor.* 1. 2, 56
nugas. *Heaut.* 4. 1, 8
nulla'ſt. *Phor.* 1. 4, 24. *Hec.* 4. 4, 4
nulla re. *And.* 2. 5, 14. *Heaut.* 1. 1, 57
nulli conſilii. *And.* 3. 5, 2
nullus ſum. *Andr.* 3. 4, 20. *Phor.* 5. 7, 49
numerabatur. *Adel.* 3. 3, 52
numeraſti. *Adel.* 2 2, 28
numero. *Adel.* 4. 3, 3
numerus. *Phor.* 1. 2, 3
nummorum. *Phor.* 1. 1, 4
numnam. *And.* 3. 4, 12. *Eun.* 2. 2, 54 | 5. 4, 24 | *Heaut.* 3. 2, 6 *Adel.* 3. 4, 42
nuncia. *Heaut.* 4. 1, 5
nunquid *And.* 1. 4, 41. *Eun.* 1. 2, 3 | 2. 1, 7 | 2. 2, 41 | 2. 3, 69 | 3. 2, 22 | 5. 6, 24 | 5. 9, 13 | *Adel.* 2. 2, 39 | 3. 3, 78 | 4. 5, 55. *Phor.* 1. 2, 3 | 2. 3, 18 | 3. 1, 10 | 3. 2, 24 | 3. 3, 31. *Hec.* 2. 2, 30 | 5. 4, 25
nuntiant. *Hec.* 3. 5, 19
nuntiare. *Hec.* 5. 4, 7
nuntias. *Heaut.* 1. 2, 9. *Hec.* 4. 4, 20
nuntiaſti. *Heaut.* 5. 1, 18
nuntiaſtin'. *Heaut.* 5. 1, 11
nuntiatum. *Phor.* 5. 7, 13
nunties. *Eun.* 2. 3, 45. *Hec.* 5. 4, 4
nuntiet. *Phor.* 1. 3, 26
nunccine. *And.* 4. 1, 60
nuntio. *Heaut.* 1. 2, 2. *Phor.* 1. 4, 16
nuntium. *Heaut.* 3. 1, 18
nuper. *Eun. prol.* 9 | 1. 2, 51. *Heaut.* 3. 3, 37. *Adel.* 1. 2, 70 | 4. 5, 37 | 4. 7, 33. *Hec.* 4. 1, 19 23 | 4. 4, 43
nupera. *Heaut.* 1. 1, 1
nuptam. *Ph.* 1. 5, 74 | 5. 3, 3
nuptiæ. *And.* 1. 2, 20 34 76 | 2. 1, 28 | 2. 2, 11 | 3. 2, 36 | 3. 3, 10 | 3. 4, 8 | 4. 1, 32. *Heaut.* 4. 1, 22. *Adel.* 4. 7, 17. *Hec.* 1. 2, 26 110 | 5. 1, 3
nuptiarum. *And.* 1. 5, 26 | 5. 1, 17 *Heaut.* 4. 3, 35
nuptias. *Andr. Per.* 6 10 | 1. 1, 130 141 | 1. 2, 2 | 2. 1, 32 | 2. 2, 4 | 2. 3, 4 3. 2, 34 40 48. | 3. 3, 45 | 3. 4, 10 23 | 3. 5, 14 | 4. 1, 43 | 4. 2, 7 28 | 4. 5, 1 28. *Heaut.* 4. 5, 29 | 5. 1, 11 12 | 5. 7, 1. *Phor.* 1. 5, 28 | 4. 3, 61 | 5. 1, 6. *Hec.* 1. 2, 72
nuptiis. *And.* 1. 1, 76 | 1. 2, 25 | 1. 3. 27 65 | 2. 1, 13 | 2. 2, 29 | 2. 5, 2 | 5. 4, 10 13. *Adel.* 4. 7, 38. *Phor.* 2. 3, 2 | 3. 3, 10. *Hec.* 1. 2, 51 | 4. 4, 92 | 5. 3, 37 40
nuptiis veris. *Phor.* 4. 4, 20
nuptum. *And.* 2. 1, 1 | 3. 2, 47. *Phor.* 4. 5, 8. *Hec.* 4. 1, 13
nuſquam. *And.* 4. 4. 4. *Eun.* 4. 3, 17. *Heaut.* 2. 3, 38. *Adel.* 2. 2, 19 38 | 4. 2 1. *Phor. prol.* 6
nutricem. *Eun.* 4. 7, 38 | 5. 2, 53. *Phor.* 5. 1, 9. *Hec.* 4. 4, 104 | 5. 2, 4
nutrici. *Eun.* 5. 3, 5
nutrix. *Eun.* 5. 3, 4. *Heaut.* 4. 1, 4. *Adel.* 3. 1, 1

O.

OBdo. *Eun.* 3. 5, 55
Obdit. *Heaut.* 2. 3, 37
obeſſe. *Heaut.* 5. 2, 71
obfirma. *Heaut.* 5. 5, 8

obfirmare. *Eunuch.* 2. 1, 11. *Hec.* 3. 5, 4
obganniat. *Phor.* 5. 8, 41
objectum. *Phor.* 3. 2, 18 | 5. 2, 4
objectus. *Hec.* 3. 1, 6
obfuit. *Hec.* 3. 5, 13
objici. *Adel.* 4. 4, 1
objicerem. *Heaut.* 1. 2, 11
obiit. *And.* 1. 3, 18. *Heaut.* 2. 3, 30. *Phor.* 5. 8, 30
obitus *Hec.* 5. 4, 19
objurgabis *Phor.* 5. 8, 53
objurgandi. *Andr.* 1. 1, 127 131
objurgandum *And.* 1. 1, 111 123
objurges. *And.* 1. 1, 115
oblata. *Hec.* 3. 1, 1
oblatum. *Adel.* 3. 1, 9. *Hec.* 3. 1, 22
oblecta. *Adel.* 2. 4, 20
oblectasti *Hec.* 1. 2, 9
oblectat. *Phor.* 2. 2, 88
oblectavi. *Hec.* 1. 2, 10
oblectes. *Eun.* 1. 2, 115
oblectet. *Phorm.* 2. 2, 87
oblecto. *Adel.* 1. 1, 24
oblitus. *And.* 5. 1, 22. *Eun.* 2. 3, 22. *Heaut.* 4. 8, 7
obmutui. *And.* 1. 5, 22
obmutuit. *Andr.* 2. 5, 10
obnixe. *And.* 1. 1, 134
obnoxius. *Hec.* 3. 1, 22
obnuntio. *Adel.* 4. 2, 8
obolo *And.* 2. 2, 32
oborta. *Heaut.* 4. 3, 2
obprimit. *Eun.* 3. 5, 53
obſaturabere. *Heaut.* 4. 8, 28
obſcuram. *And. prol.* 21
obſecra. *And.* 3. 3, 11
obſecramus. *Hec.* 3. 3, 27
obſecrans. *Heaut.* 4. 4, 3. *Adel.* 2. 3, 26
obſecrare. *Eun.* 2. 2, 30
obſecraturum. *Adel.* 3. 2, 36
obſecravit. *And.* 2. 3, 28
obſecret. *Eun.* 1. 1, 4
obſecro. *And.* 1. 4, 5 | 2. 1, 26 | 2. 2, 14 | 3. 1, 15 | 4. 3, 6 | 4. 4, 4 | 4. 5, 42 46 | 4. 6, 5 | 5. 2, 20 | 5. 3, 28 | 5. 4, 53. *Eun.* 1. 2, 15 | 2. 3, 62 68 | 3. 1, 3 | 3. 4, 38 | 3. 5, 14 | 4. 4, 13 21 | 4. 4, 29 32 38 47 | 4. 6, 18 | 5. 1, 10 18 | 5. 2, 48 57 60 66 | 5. 5, 21 | 5. 7, 5 | 5. 9, 19 23 58. *Heaut.* 2. 3, 26 50 61 98 | 3. 1, 23 | 3. 4, 23 | 4. 1, 51 | 4. 3, 6 | 5. 3, 12 | 5. 4, 26 | 5. 5, 4 5. *Adel.* 2. 1, 13 4 17 | 3. 1, 1 | 3. 2, 11 27 | 3. 4. 41 | 4. 2, 11 | 4. 5, 21 27 45 63. *Phor.* 1. 2, 61 | 1. 4, 20 32 | 2. 1, 5 | 3. 1, 9 | 3. 2, 1 | 3. 3, 20 5 | 1. 14 28 | 5. 3, 20 | 5. 7, 51 | 5. 8, 1. 7. *Hec.* 3. 1, 38 | 4. 1, 23 48 | 4. 2, 24 26 | 5. 3, 27
obſecundare. *Adel.* 5. 9, 32
obſecundato loco. *Heaut.* 4. 6, 23
obſecutus. *Hec.* 4. 4, 66 68
obſequare. *Heaut.* 5. 4, 13
obſequatur. *And.* 1. 1, 136
obſequendo. *Adel.* 5. 4, 26
obſequens. *Heauton.* 2. 3, 8. *Hec.* 3. 5, 9
obſequentem. *Hec.* 2. 2, 5
obſequeretur. *Hec.* 1. 2, 47
obſequi. *And.* 1. 1, 32 | 5. 1, 7. *Heaut.* 3. 1, 10 | 3. 3, 17. *Phor.* 1. 2, 29. *Hec.* 3. 4, 34
obſequium. *And.* 1. 1, 41
obſequor. *Adel.* 5. 9, 5
obſera. *Eun.* 4. 6, 25
obſervabam. *And.* 1. 1, 56
obſervare. *And.* 2. 5, 2
obſervari. *Adel. prol.* 2
obſerves. *And* 1. 1, 142
obſidere. *Adel.* 4. 6, 6
obſiet. *Hec.* 5. 1, 9
obſint. *And.* 1. 1, 13 3
obſita. *Heaut.* 2. 3, 52
obſitum. *Eun.* 2. 2, 5
obſonare. *Adel.* 5. 9, 7
obſonat. *Adel.* 1. 2, 37
obſonatus eſt. *Andr.* 2. 6, 20
obſoni. *And.* 2. 2, 23
obſonio. *Adel.* 2. 4, 22
obſtare. *And.* 5. 4, 42
obſtat *And.* 1. 1, 76. *Eun.* 3. 2, 70. *Heaut.* 3. 1, 92
obſtet. *Hec.* 4. 2, 11 20
obſtetricem. *And.* 1. 5, 64 | 3. 2, 35. *Adel.* 3. 2, 55 | 4. 4. 9 11 | 5. 1, 3
obſto. *Adel.* 1. 2, 57
obſtinate. *And.* 1. 5, 9
obſtupui. *And.* 1. 5, 22
obſtupuiſti. *Phor.* 5. 4, 2
obtundas. *Adel.* 1. 2, 33
obſtupuit. *Adel.* 4. 4, 3
obſtupefecit. *Phor.* 1. 5, 54
obtemperat. *Heaut.* 5. 3, 39
obtemperant. *Hec.* 3. 5, 62
obtemperaturos *Adel.* 4. 5, 71
obtemperet. *Adel.* 3. 3, 80
obteſtor. *And.* 1. 5, 56
obticet. *Eun.* 5. 1, 4
obticuiſti *Heaut.* 5. 1, 85
obtigiſſe. *Phor.* 5. 4, 1
obtine. *Adel.* 5. 3, 26 28
obtines. *And.* 4. 5, 22. *Hec.* 5. 4. 18 20
obtigerit. *And.* 5. 6, 2. *Phor.* 4. 1, 10
obtigiſſe. *And.* 3. 5, 2. *Heaut.* 4. 3, 5
obtigit. *Phor.* 1. 5, 9
obtinganr. *Hec.* 4. 2, 3
obtrudi. *And.* 1. 5, 15
obtrudit. *Hec.* 3. 1, 16
obtulerat. *Adelph.* 3. 2, 10. *Hec.* 3. 3, 10
obtuli. *Hec.* 5. 3, 18
obtulifti. *Adel.* 3. 2, 24
obtulit. *Hec. Per.* 2 | 3. 3, 26
obtundat. *Eunuch.* 3. 5, 6
obtundere. *Heaut.* 5. 1, 6
obturbat. *Andr.* 5. 4, 24
obviam. *And.* 3. 2, 52 *Eun.* 2. 2, 25 | 2. 3, 34 | 5. 2, 4. *Heaut.* 2. 3, 8 99. *Adel.* 3. 2, 13 24. *Phor.* 1. 2, 2 | 1. 4, 19 | 1. 5, 23 | 4. 1, 12. *Hec.* 3. 2, 24
obviam ſit. *And.* 3. 4, 11
occaſio. *Heaut.* 2. 2, 4
occaſionem. *Hec.* 3. 5, 56
occaſio eſt eludendi ſumma. *Phor.* 5. 6, 46
occeperat. *Eun.* 1. 2, 45
occeperis. *Adel.* 2. 1, 52
occeperit. *Eun.* 2. 3, 7
occepi *Eun.* 4. 2, 8
occepit. *Adel.* 3. 2, 29
occepta eſt. *Eun. pro.* 22
occeptum eſt *Heaut.* 4. 1, 36
occidi. *And.* 3. 4, 14. 26. *Eun.* 2. 3, 1 | 4. 4, 39 | 5. 1, 11 | 5. 6, 23. *Heaut.* 5. 1, 35. *Adel.* 2. 4. 1. *Ph.* 1. 4, 21 | 4. 3, 36. *Hec.* 4. 4, 16
occidit. *Adel.* 1. 2, 20 | 4. 7, 23
occidito. *Eun.* 5. 2, 14. *And.* 5. 2, 22. *Phorm.* 1. 2, 93
occidiſti. *Phor.* 4. 3, 67
occidum. *Adel.* 5. 7, 1
occipio. *Adel.* 4. 4, 24. *Phor* 5. 6, 22
occipit. *And.* 1. 1, 52. *Eun.* 4. 1, 8. *Heaut.* 2. 3, 78. *Hec.* 1, 2, 41

occipunt. *Adel.* 2. 1, 43 | 3. 12
occyſſime. *Heaut.* 4. 8, 27
ocyus. *And.* 4. 4, 3 10. *Eun.* 5. 2, 17 | 3. 5, 61 | 5. 3, 3. *Heaut.* 4. 7, 4 | 4. 8, 27. *Phor.* 3. 3, 29
occludendis. *Eun.* 4. 7, 14
occluſa'ſt. *And.* 3. 3, 25
occœpi. *And.* 3. 2, 24
oculi. *Eun.* 4. 6, 2. *Phor.* 5. 1, 8
oculis. *And.* 3. 1, 11. *Eun.* 4. 4, 10. *Heaut.* 3. 1, 82 | 3. 3, 13. *Adel.* 2. 1, 16 | 3. 2, 31 | 4. 5, 35. *Phor.* 3. 3, 15. *Hec* 3. 3, 3 | 5. 4, 23
oculos. *Eun.* 4. 1, 9 | 4. 3, 5 | 4. 7, 24. *Heaut.* 5. 4, 18 | 2. 1, 16 | 3. 2, 20 | 4. 5, 67 | 5. 7, 5. *Phor.* 1. 2, 35
occulta. *Heaut.* 3. 3, 14
occultari. *Hec.* 5. 4, 29
occultè *Adel.* 3. 2, 20
occulto. *Eunuch.* 4. 7, 17
oculum. *Phor.* 5. 7, 96
oculus. *Eun.* 1. 1, 23
occupârat. *Hec prol.* 5
occupato. *And.* 5. 1, 10
occuparus. *Phor.* 3. 2, 17
occurrunt. *And.* 3. 2, 31
oderit. *Eun.* 5. 4, 11. *Hec.* 4. 1, 18
oderint. *Adel.* 4. 5, 67
oderunt. *Hec.* 2. 1, 4
odi. *Adel.* 4. 1, 7
odio. *Phor.* 5. 6, 9 | 5. 8, 27. *Hec.* 1. 2, 49 59 | 3. 2, 8
odioſa. *Eun.* 4. 2, 16. *Hec.* 4. 3, 13
odioſe. *Adel.* 4. 2, 48
odioſi. *Phor.* 5. 9, 44
odioſum. *Hec.* 3. 4, 10
odiſſe. *Eun. prol.* 40. *Hec.* 1. 2, 104 | 2. 1, 38
odiſſet *Hecyr.* 2. 1, 24
odium. *And. prol.* 41 | 5. 3, 39. *Eun.* 5. 6, 2. *Adel.* 5. 4. 17. *Hec.* 4. 2, 4
Oedipus. *And.* 1. 2, 23
offendam. *Hec.* 3. 1, 41
offendero *Eun.* 5. 9, 34
offendi. *Phor.* 5. 1, 31. *Heaut.* 2. 3, 124
offendimus. *Heaut.* 2. 3, 44
offendiſſem *Eun.* 4. 4, 6
offerani. *Adel.* 5. 5, 2
offerre. *Hec.* 5. 1, 141
offers. *Hec.* 5. 3. 10
offert. *And.* 4. 2, 3
officia. *And.* 1. 1, 87. *Heaut.* 1, 14. *Adel.* 5. 9, 9
officio. *Adel.* 4. 3, 12. *Phor.* 4. 5, 10
officium. *And.* 1. 5, 1 | 2. 1, 32 | *Eun.* 4. 5, 1. *Heaut.* 3. 3, 19. *Adel.* 1. 1, 44 | 3. 4, 18 | 3. 5, 4 | 4. 3, 2. 5, 9, 23. *Phor.* 1. 2, 89 | 1. 5. 52 | 4. 5, 12
offirma. *V. obfirma.*
offimare *V. obfirmare.*
ogganniat *V. obganniat.*
oh. *And.* 3. 5, 12. *Eun.* 4. 4, 2. *Heaut.* 5. 3. 8. *Ad.* 3. 3, 55 | 5. 7, 6. *Phor.* 1. 2, 20 1, 5, 56 | 5. 6, 18 | 5. 7, 57 |
ohe. *And.* 3. 5, 10 *Heaut.* 5. 1, 6. *Adel.* 4. 7, 5 | 5. 4, 7 *Phor.* 3. 2, 30 | 5. 8, 17
oho. *Adel.* 4. 7, 8
oi *Phor.* 4. 3, 50
olera. *And.* 2. 2, 32
olfeciſſem. *Adel.* 3. 3, 42
olet *Adel* 1. 2, 37
omine. *And.* 1. 7, 29
omiſſiones *Adel.* 5. 3, 45
omiſſo. *Heaut.* 5. 2, 9
omittam *Heaut.* 3. 1, 48
omitte. *Eun.* 4. 6, 27 | 5. 5, 19. *Adel.* 2. 4, 3 | 4. 7, 36. *Phor.* 3. 2, 1 | 5. 6, 21
omitto. *Heaut.* 4. 1, 24. *Adel.* 1. 2, 7 | 2. 2, 24 | 2. 4, 4
omittis. *Adel.* 5. 8, 19
ommutuit. *V. obmutuit.*
omne &c. *paſſim.*
omnino. *And.* 3. 2, 43. *Adel.* 5. 9, 33. *Hec.* 2. 1, 17 | 4. 4, 92
Omphale. *Eun.* 5. 8, 3
onera. *Hec.* 3. 2, 24
onerare. *And.* 5. 1, 7
oneraſtis. *Phor.* 5. 6, 2
oneratas. *Heaut.* 3. 1, 43
oneris. *And.* 5. 3, 26. *Phor.* 3. 3, 28
onero *Phor.* 5. 6, 4
onus. *Phor.* 1. 2, 44
ope. *Phor.* 5. 6, 2
opem. *Adel.* 3. 4, 41
opem fer. *Andr.* 3. 1, 15
opera. *And.* 2. 2, 33 | 4. 2, 6 | 4. 4, 17. *Eun.* 5. 2. 2. *Adel. prol.* 20 | 2. 3, 88 | 4. 1, 14 | 4. 5, 60. *Phor. Per.* 8, *Prol.* 10 | 2. 2, 16 18 | 3. 3, 30 | 4. 4. 4 | 5 3. 3. *Hec.* 2. 1, 31 | 5. 2, 32 | 5. 3, 20
operæ. *And.* 1. 3, 12. *Eun.* 2. 2, 60
operæ tuæ. *Heauton.* 1. 1, 21.
operam. *And. prol.* 5 | 1. 1, 130 | 1. 5, 8 | 2. 1, 7 27. *Eun. prol.* 44 | 1. 1, 18 | 2. 3, 69. *Heaut.* 1. 1, 38 | 3. 1, 88 95 102 | 4. 3, 15 | 5. 1, 37. *Adel.* 1. 2, 15 | 4. 1, 26 | 5. 8, 10. *Phor. prol.* 30 | 1. 2, 12. 37 | 1. 4, 32 | 5. 1, 33. *Hec. prol.* 25 | 3. 3, 36 48 | 4. 1, 38 | 5. 3, 1
operas. *Phor.* 1. 5, 37
opere. *Eun.* 3. 2, 27. *Heaut.* 4. 1, 13. *Phor.* 5. 1, 33
opere faciundo. *Heaut.* 1. 1, 21
opere ruſtico. *Heaut.* 1. 1, 90
operibere. *Heaut.* 4. 7, 5
operibor. *Heaut.* 4. 1, 6
operiere. *Adel.* 2. 1, 28
operire. *And.* 4. 2, 31. *Eun.* 3. 2, 41
operiri. *Phor.* 1. 2, 40
operirier *Eun.* 5. 2, 51
opetis. *Heaut.* 1. 2, 20. *Adel.* 4. 1, 2
opertus. *Phor.* 3. 2, 29
operuêre. *Heaut.* 5. 1, 33
operuit. *Phor.* 5. 3, 33
operis. *Adel.* 3. 2, 33. *Phor.* 3. 1, 6
opinantes. *And.* 1. 2, 9
opinanti. *Heauton.* 1. 2, 11. *Hec.* 3. 3, 2
opinionem. *Hec.* 5. 1, 36
opinionem amotam. *Andr.* 3. 3. 30.
opiniones. *Heaut.* 2. 2, 3
opinor *And.* 1. 2, 8 | 2. 2, 30 *bis.* | 3. 3, 13 | 5. 4, 27. *Eun.* 3. 5, 15 | 5. 1, 33 | 5. 9, 14. *Heaut.* 2. 3, 46 | 4. 2, 11. *Adel.* 4. 5, 14 | 5. 7, 22. *Phor.* 2. 1, 6 | 2. 2, 8 | 3. 3, 22 | 4. 2, 13 | 4. 3, 10. *Hec.* 1. 2, 20 | 4. 2, 22 | 5. 2, 6 | 5. 4, 5
opis *Heaut.* 3. 3, 31. *Phor.* 3. 3, 20
opitulata. *Phor.* 5. 3, 3
opitulor. *And.* 1. 3, 5
oporteat. *And.* 3. 3, 12. *Adel. prol.* 5. *Hec.* 2. 2, 11
oportebat *Heaut.* 3. 2, 25
oportere. *Adel.* 4. 6, 25

oportet. *And.* 4. 5, 47 *Eun.* 1. 1, 35. *Heaut.* 1. 1, 117 | 3. 2, 35 | 3. 3, 1. *Adel.* 3. 4, 59 | 4. 7, 14 | 5. 8, 32. *Phor.* 1. 4, 35 46 | 1. 5, 12 | 2. 2, 52 | 3. 2, 42 | 5. 6, 11. *Hec.* 3. 4. 35 | 5. 2, 9

oportuit. *And.* 1. 5, 4, 5, *Eun.* 5. 7, 11. *Heaut.* 1. 2, 45 | 2. 3, 9 | 4. 1, 22 | *Adel.* 2. 2, 6 | 4. 5, 38. *Phor.* 1. 2, 20

opperiamur. *Eun.* 5. 2, 56

opperiar. *And.* 1. 4, 8. *Adel.* 3. 3, 92

opperire. *And.* 3. 2, 42

opperiri *Phor.* 4. 2, 9

oppido. *And.* 2. 2, 5 | 2. 3, 8 | 4. 2, 2. *Heaut.* 4. 3, 26 | 4. 4, 12. *Phor.* 2. 1, 3 | 5. 1, 36 | 5. 7, 12. *Hec.* 2, 1, 41

oppidum. *Adel.* 4. 6, 3

oppignerare *Heaut.* 4. 5, 46

oprumè. *And.* 2. 1, 3 | 3. 4, 14. | 4. 5, 22. *Eun.* 1. 2, 21 23 | 5. 2, 66. *Heaut.* 4. 2, 10 | 4. 3, 44 | 4. 5. 9 | 5. 5, 2. *Adel.* 5. 5, 3 | 5. 9, 26. *Phor.* 1. 3, 1. *Hec.* 2, 2, 4

opplet. *Heaut.* 2. 3, 65

opportunè *And.* 2. 2, 8 | 3. 4, 11. *Eun.* 5. 9, 17. *Heaut.* 1. 2. 4. *Adel.* 1. 2, 1 | 3. 2, 24. *Hec.* 4, 4, 4 | 5. 3, 10 74

opportunus. *Eun.* 5. 9, 47

opprimar. *And.* 1. 3, 22

opprime. *Phor.* 5. 7, 93

oppreſſionem. *Adel.* 2. 2, 30

oppreſſit *Hec prol.* 30. *Adel.* 2. 2. 21

oppreſſiſſet. *Adel.* 4. 1, 9

opprimi. *And.* 1. 2, 10

optabam. *Heaut.* 4. 5, 10

optabamus. *Hec.* 4. 4, 29

optabit *Heaut.* 4. 5, 8

optandaque. *Phor.* 1. 3, 12

optande. *Phor.* 3. 2, 30

optant. *Adel.* 5. 4, 20

optare. *Hec.* 3. 5, 14. *Phor.* 5. 1, 31

optata. *Heaut.* 3. 3, 50. *Adel.* 5. 9, 21

optatam. *Eun.* 3. 5, 57

optatò advenis. *And.* 3. 3, 1

optatum. *Eun.* 5. 9, 27

optavit. *And.* 4. 6, 2

optem. *And.* 5. 5, 6

opticet. *V. obticet*

opticuiſti. *V. obtieuiſti.*

optigiſſe. *V. obtigiſſe.*

optimam. *Phor.* 1. 4, 49

optime. *Hec.* 4. 2, 22

optines. *V. obtines.*

optuma. *And* 5. 4, 47. *Adel.* 2. 1, 7

optumæ adoleſcenti. *And.* 3. 2, 8

optumam. *Heaut.* 4. 2, 10. *Adel* 5. 9, 17

optumè offers *And* 4. 2, 3

optumum. *And.* 3. 1, 8. *Phor.* 2. 2. 20

optume'ſt. *Adel.* 3. 3, 48. *Hec.* 5. 4. 31

opus. *And.* 1. 1, 5, 72 138 | 2. 1, 37 | 2. 5, 13 | 3. 2. 10 | 4. 1. 13 14 | 4. 4, 1. 7, 17 | 4. 5, 1. *Eun.* 2. 2, 14 17 36 | 3. 2, 26 | 4. 6, 32. *Heaut.* 1. 1, 28 119 | 1. 2, 12 | 3. 2, 47 | 3. 3, 17 51 52 | 4. 8, 14 | 5. 1, 20 68. *Adel.* 2. 3, 1 | 3. 2, 37 44 56 | 4. 2, 35 | 4. 3. 10 | 4. 4, 16 | 4. 5, 72 | 4. 7, 22 | 5. 9, 39. *Phor.* 1. 4, 27 50 | 1. 5, 20 | 2. 2, 93 | 3. 3, 5 24 26 27 30 | 4. 2, 3 49 61 | 4. 3. 61 76 | 4. 5, 4 | 5. 1, 37 | 5. 7, 92 | 5. 8, 14. *Hec.* 1. 2, 29 | 3. 3, 9 | 3. 4. 17 | 4. 3, 2 | 4. 4, 43 76 | 5. 2. 42 | 5. 4, 25

opus eſt. *And.* 2. 6, 15 | 3. 2, 42 | 4. 4, 13 14 58 | 4. 2, 21 32

opu'ſt *Eun.* 4. 2, 4 | 4. 6, 20 | 5. 9, 53. *Phor.* 1. 2, 25 50 | 4. 5, 3 | 5. 8, 14

ora. *Eun.* 4. 4, 47

orabam *Hec.* 3. 5, 48

orabat. *Eun.* 3. 3, 27

orabo. *And.* 2. 1, 12 | 3. 2, 74

orandi. *And.* 5. 1, 2

orando. *And.* 2, 3, 12. *Heaut.* 2. 3, 89

orans *Adel.* 2. 3, 26

orante. *Eun.* 5. 5, 14

orantem. *Heaut.* 2. 3, 125

orare. *And* 1. 2, 41 | 3. 5, 22 | 4. 1, 37 | 4. 2, 4 | 5. 4, 1. *Phor prol.* 8 | 1, 5, 26. *Hec.* 5. 3, 11

orat. *Heaut.* 3. 3, 44. *Phor.* 3. 2, 30 | 5. 9, 4 6. *Hec.* 3. 3, 25 | 4. 1, 60

oras. *And.* 2. 2, 36

oratio. *And.* 1. 1, 114 | 1. 5. 16. *Heaut. prol.* 5. 27 | 2. 4, 4 | 4. 1, 2 | 5. 3, 7. *Adel.* 5. 3, 19. *Phor.* 1. 4, 47 | 4. 3. 44

oratio impudentiſſima. *And.* 4. 1, 10

oratio pura. *Heaut. prol.* 46

oratione. *And. prol.* 12. *Phor. prol.* 5.

orationem. *And.* 2. 4. 4. *Heaut. prol.* 15. *Phor.* 5. 2, 18. *Hec.* 3. 3, 21

orationi. *And.* 4. 3, 21. *Hec.* 1. 2, 21

orator. *Hec. prol.* 9

oratorem. *Heaut. prol.* 11

oratos. *Heaut. prol.* 26

oravi. *Hec.* 4. 4, 64

oravit. *Hec.* 3. 4. 31

orbæ. *Phor.* 1. 2, 75

orbam. *And.* 1. 3, 19

orba'ſt. *Adel.* 4. 5, 16

orco. *Hec.* 5. 4, 12 35

ordine. *Eun.* 4. 5, 48. *Adel.* 3. 2, 52 | 3. 3, 11 | 3. 5, 3. *Phor.* 4. 1, 14

ordinis. *Eun.* 2. 2, 3

ore. *And.* 1. 1, 96. *Heaut.* 3. 3. 11 | 4. 3, 22 | 5. 5, 18, *Adel.* 1. 2, 13. *Phor.* 4. 3, 20 | 5. 7, 24 | 5. 8, 53

oremus. *Hec.* 4. 4. 95

ores. *And.* 5. 1, 7. *Eun.* 3. 2, 49

oret. *Adel.* 5. 8, 18. *Phor.* 1. 2, 91

oris *Eun.* 2. 3, 24. *Phor.* 1. 5, 78

oritur. *Hec.* 2. 1, 26

orna. *Eun.* 2. 3, 83

ornamentis. *Heaut.* 4. 7, 9

ornantur. *Heaut.* 2. 3, 47

ornâret. *Eun.* 4. 4, 6

ornatam. *Heaut.* 2, 3, 47

ornati. *And.* 2. 2, 28. *Eun.* 2 2, 6

ornatiſſimè. *Phor.* 5. 6, 13

ornato *Eun.* 2. 1. 8

ornatu. *Eun. Per.* 6. *Hec. prol.* 9

ornatus. *Adel.* 2. 1, *Eun.* 3. 4, 8

oro. *And.* 1. 2, 19 | 1. 5, 54 | 3. 3, 6 16 24 | 3. 4, 13 16 | 5. 1, 15 | *Eun* 5, 2, 46 | 5. 9, 54. *Heaut.* 3. 1. 84 | 4. 1, 10. *Adel.* 2. 2, 46. *Phor.* 5. 8, 31. *Hec.* 3, 2, 3

orta. *Adel.* 2. 1, 35. *Hec.* 3. 1, 18
ortum. *Andr.* 3. 2, 9. *Eun.* 2. 2, 10 | 5. 5, 24. *Adel.* 3. 3, 89 | 4. 3, 2 | 5. 3, 11. *Hec.* 3. 2, 161
os. *Eun.* 3. 5, 49 | 4. 4, 3 | 4. 7, 36 | 5. 1, 22. *Heaut.* 2. 3, 68. *Adel.* 2. 2, 7 | 2. 4, 5 | 5. 4, 10. *Phor.* 5. 8. 93
oscitantes. *Adel.* 1. 2, 10
osculari. *Heaut.* 5. 1, 27
ostendam. *And.* 5. 2, 26. *Eun.* 4. 7, 38. *Adel.* 1. 2, 44 | 3. 3, 10 *Phor.* 5. 6, 53
ostende. *Eun.* 4. 6, 29
ostendent. *Adel. prol.* 24
ostendere. *Eun.* 5. 9, 3. *Adel.* 1. 2, 62
ostenderem *Adelph* 5. 9, 9. *Phor* 5. 2, 10
ostenderet. *Hec.* 5. 1, 31
ostenderis. *Heaut.* 3. 1, 29
ostendes. *Eun.* 2. 3, 14. *Heaut.* 5. 1, 60
ostendit. *And.* 1. 2, 27 *Eun.* 5. 5, 95. *Heaut. prol.* 7
ostendis. *Heaut.* 4. 1, 21. *Hec.* 4. 4. 5
ostenta *Phor.* 5. 4, 7
ostendisti. *Eun.* 5. 3, 5. *Heaut.* 1. 1, 103 | 4. 1, 3. *Hec.* 4. 1, 29
ostendit. *Heaut.* 2. 1, 7. *Phor.* 4. 2, 7
ostentatam. *Eun.* 3. 5, 57
ostentat. *Eun.* 3. 2, 30
ostium. *And.* 3. 1, 16 | 3. 2, 27 | 4. 1, 58. *Eun.* 2. 2, 36 | 3. 5, 55 | 4. 6, 25 | 5. 5. 2, 4 56 | 5. 5, 5. *Heaut.* 2. 1, 30 | 3. 1, 1 | 5. 1, 73. *Adel* 4. 4. 25 | 4. 5. 5. *Phor* 5. 3, 33 | 5. 5, 12 | 5. 6, 36. *Hec.* 3. 4, 14 | 4. 1, 6 | 5. 4, 14
otii. *Heauton.* 1. 1, 23
otio *Adel. prol.* 20 | 5. 4, 9. *Hecyr. prol* 26
otio nimio *Heaut.* 1. 1, 57
otiosè. *Adel.* 2. 1, 2 *Heaut.* 3. 3, 101
otiosi. *Phor.* 1. 2, 37
otioso *Andr.* 5. 2, 1
otiosum. *Phor.* 2. 1, 26
otium. *Eun.* 2. 2, 34. *Adel* 1. 1, 17 | 3. 3, 65. *Phor. prol.* 7 | 5. 3. *Hec. prol.* 43
otiosus. *And.* 2. 3, 24. *Eun.* 5. 3, 10. *Heaut.* 3. 1, 102 *Adel.* 2. 4, 15 | 4. 1. 17
ovem. *Eun.* 5. 1, 16. *Adel.* 4. 1, 18

P.

PAce. *Eun.* 1. 5, 8
pacem. *Heaut.* 5. 5, 2
pacto. *And.* 5. 3, 13. *Eun.* 3. 1, 30 | 3. 2, 13 | 3. 4, 37 | 4. 4, 48 | 5. 4, 17 | 5. 9, 53. *Heaut.* 3. 1, 66 | 3. 2, 73 | 4. 3, 35 | 4. 4, 13. *Adel* 3. 2, 43 | 3. 3, 2 | 4. 7, 14 | 5. 3, 58. *Phor.* 1. 5, 12 17 | 3. 2, 22 | 4. 1. 3, 14 | 5. 3. 10 35 | 5. 7, 59. *Hec.* 2. 1, 19 | 3. 4, 31 | 3. 5, 24 29 | 4. 1, 31. 4. 4, 6 | 5. 4, 35
Pedagogus *Phor.* 1. 1, 94
pœne. *Adel.* 2. 4, 8. *Phor.* 5. 3. 14 | 5. 6, 30. *Hec.* 5. 5, 20
pœnitet. *Heauton.* 1. 1, 20
penuria. *Adel.* 3. 3, 88
palam. *Heaut.* 4. 1. 27 | 4. 3, 45 | 5. 2, 41. *Adel.* 3. 2, 30 40 | 4. 4, 15. *Phor.* 1. 3, 17. *Hec.* 2. 1, 30 | 4. 4. 91
palam'ſt. *Eun.* 1. 2, 44
paleſtra. *Eun.* 5. 2, 24. *Phor.* 3. 1, 20
pallio *Phor.* 5. 6, 4 23
pallium *Eun.* 4. 6, 31
palma *Heaut.* 4. 3, 31
palmam *Phor prol.* 17
palmarium. *Eun* 5. 4, 8
Pamphila. *Adelph* 4. 4. 10
Pamphilam *Eun.* 2. 1, 49 | 3. 1, 51 | 4. 1, 10 | 4. 6, 26 | 5. 1, 10 | 5. 9, 6. *Phor.* 1. 5, 80 | 3. 2. 25 32
Pamphi'e *Andr.* 1. 5, 19 32 57 | 2. 1, 8 21 25 | 2. 2, 7 | 2. 3, 6 | 2. 4, 6 | 2. 5, 20 | 3. 2, 37 | 5. 2, 30 | 5. 3. 11 | 5. 4, 31 | 5. 6. 1. *Hec.* 3. 1, 10 | 3. 3, 22 29 35 | 3. 5, 6 32 34 54 | 4. 2, 9 26 | 4. 3, 7 15 | 4. 4, 13 28 42 49 | 5. 4, 15 22 24
Pamphili. *And.* 4. 5, 26 *bis. Hec.* 1. 2, 2 77 | 3. 2 6
Pamphilo, *And. Per.* 12 | 1. 1, 139 | 2. 1, 1 | 2. 5, 18 | 3. 2. 6, 17. *Hec.* 1. 2, 50 | 2. 2, 27 | 5. 2. 8 | 5. 3, 18
Pamphilum. *Andr.* 1. 1, 63 118 | 1. 3, 4 22 | 1. 4, 7 | 2. 1, 10 | 2. 2, 1 | 2. 5, 1 | 4. 2, 2 | 4. 3, 2. *Hec.* 1. 2, 98 | 3. 4, 14 | 4. 1, 60 | 5. 1, 26 | 5. 2, 30 | 5. 3. 6, 10
Pamphilus. *And. Per* 2. 8, 1, 1, 61 | 3. 1. 4 | 5. 2 | 10 | 5. 5. 1. *Hec. Per.* 17 12 | 1. 1, 3 | 1. 2, 40 | 3. 3, 11
panem. *Eun.* 5. 4, 17
pannis. *Eun.* 2. 1, 5
pannis obſita. *Heaut.* 2. 3, 53
papæ. *Eunuch* 2. 2, 48 | 2. 3, 24 | 3. 1, 26
par. *Eun.* 3. 1. 54. *Adelph.* 1. 1, 48 *Pborm.* 1. 3, 3 | 1. 4, 35 | 5. 7, 15. *Hec.* 1. 2, 95 | 4. 4, 46 | 5. 1, 13 | 5. 4, 27
para. *Andr.* 1. 5, 19 | 3. 2. 42. *Phor.* 5. 7, 64. *Hec.* 4. 4. 104
parare. *Adel.* 1. 1, 14. *Phor.* 5. 8, 2
pararet. *Eun.* 3. 2, 35
parari *Adel.* 2. 4. 21.
pararis. *Heaut.* 5. 2, 23
paras *Hec.* 2. 1, 13
parasitaſter. *Adel.* 5. 2, 3
parasiti *Eun.* 1. 2, 26 | 2. 2, 32. *Phor. Per.* 8
parasito *Phor. Per.* 10
parasitum *Eun prol.* 38
parasitus. *Eun. prol* 30 | 2. 1, 22. *Heaut. Prol.* 38. *Phor. prol.* 28 | 1. 2, 72
parasti. *Eun.* 2. 2, 9
parat *Phor. prol.* 3 | 1. 4, 14
parata. *And.* 1. 1, 5. *Eun* 3. 2, 47. *Adel.* 5. 3, 1
parata verba. *Heauton.* 2. 3, 115
paratæ. *Adel* 5. 3, 6
paratas. *And.* 2. 2, 4. *Hec.* 1. 2, 51
parate. *Pborm.* 1. 2, 83
paratum *And.* 2. 1, 16 | 4. 3, 4. *Eun.* 3. 5, 69. *Heaut.* 4. 4. 15. *Phor.* 5. 7, 14
paratus. *Andr* 5. 4, 6 *Heaut.* 3. 1, 85. *Phor.* 2. 2, 80
parati. *Eun.* 3. 4. 4
parato. *Andr.* 3. 2, 42.
paravi. *And.* 4. 5, 2

paravit. *Adel.* 3. 4, 31
parce. *And.* 1, 1, 47 112. *Adel.* 1. 1. 20 | 5. 3. 27. *Phor.* 5. 3. 10
parcens. *Heaut.* 1. 1, 87. *Hec.* 2. 1, 29
parcum. *Adel* 1. 1, 15
parcunt. *Heaut. prol.* 44
parcus. *Adel.* 5. 4, 12
parem. *Eun.* 4. 4, 51
parens. *Phor.* 2. 2, 10 | 3. 2, 11
parente. *Hec.* 3. 5, 32
parentem. *Heaut.* 1. 2, 27
parentes. *And.* 5. 6, 2 | 5. 6. 5. *Heautont.* 5. 4, 4 16. *Adel.* 1. 1, 6
parenti *Hec.* 3. 4, 34
parentis. *Heaut.* 1. 2, 19 | 5. 4, 12
parentum. *Heaut.* 1. 2, 29
parentur. *Adel.* 4. 5, 72
parere *And.* 3. 1, 14 | 4. 6, 2. *Adel.* 5. 8, 8. *Hec.* 4. 1, 74
parerem. *Eun.* 5. 2, 32. *Heaut.* 4. 1, 14
pareret. *Heaut.* 5. 3, 19
pares. *And.* 1. 1, 39
paret. *Heaut.* 5. 1, 75. *Hec.* 1. 1, 11
pari *Eun.* 3. 1, 54. *Phor.* 1. 4, 35
parit. *Hec.* 3. 3, 54
pariundi, *And.* 1. 4, 6
pariundo. *And.* 4. 5, 32
pariter *Eun.* 1. 2, 12. *Heaut.* 1. 1, 80. *Adel.* 5. 8, 34 | 5. 3, 3
Parmeno. *Eunuch. Per.* 9 | 1. 2. 3, 19 *bis.* 29 | 2. 1, 15 | 2. 2, 8 46 55 | 2. 3, 14 36 57 68 75 | 3. 5, 22 | 4. 4, 32 72 | 5. 4, 3 | 5. 5, 22 | 5. 6, 4 5 | 5. 9, 4 20. *Adel.* 2. 1, 4. *Hecy.* 1. 2, 7 8 28 34 56 58 74 | 3. 1, 21 34 40 | 3. 2, 5 24 | 3. 3, 49 | 3. 4, 2 | 5. 3, 16 | 5. 4, 1 38 39
Parmenone. *Eun.* 4. 4, 31
Parmenonem. *Eun.* 1. 1, 36 39 | 2. 5, 2 | 3. 3, 9 | 5. 5, 2
Parmenonis. 4. 4, 51
paro. *And.* 1. 1, 5. *Eun.* 2. 2, 18 22. *Heaut.* 5. 2, 49
pars. *Eun.* 1. 2, 12. *Heaut. prol.* 1 42
parſi. *Hec.* 3. 1, 2
parſimonia. *Heaut.* 3. 1, 32
partam, *Eun.* 3, 1, 9
parte. *Eun.* 3. 5, 31 | 5. 9, 25
parte propinqua. *Heautont.* 1. 1. 5
partem. *And.* 1. 2, 22. *Eun.* 4. 3, 4 | 5. 2, 37. *Heaut. prol.* 8 | 3. 1, 13. *Adel. prol.* 23 24 | 1. 2. 36 50 | 1. 1, 20. *Phor.* 4. 3, 32
partem utramque. *Heaut. prol.* 47
partes *Eunuch.* 1. 2, 71
particeps. *Heaut.* 1. 1, 98
parti. *And.* 2. 5, 8
participem. *Heaut.* 3. 1, 19
partim. *Hec. prol.* 15 | 1. 2, 92 93 | 3. 3, 3 *bis.*
partis. *Eun.* 2. 3, 60. *Phor. prol.* 27 | 5. 5, 7. *Hec. prol.* 18 | 4. 1. 39 | 5. 3, 38
partu. *Andr.* 1. 4, 3
partum. *Phor.* 1. 1, 12. *Hec. Per.* 8 | 3. 3. 39 | 4. 4, 32 | 4. 1, 19
parturire. *Hec.* 3. 3, 32 53
parturit. *Adel.* 3. 4, 42
partus. *Adel.* 3. 2, 9 | 4. 4, 10 *Hec.* 3. 3, 36
parva *Andr.* 5. 4, 22. *Eun.* 3. 5, 27 *bis* | 3. 3, 15
parvæ *And.* 1. 1, 83 | 5. 4, 40. *Eun.* 1. 2, 117 | 4. 6, 28
parvam fidem. *Phor.* 5. 3, 27
parvi. *Phor.* 4. 3, 41. *Hec.* 3. 5, 93 | 5. 3, 1
parvi pendo. *And.* 3. 2, 45
parvi pendis *Heaut.* 4. 3, 37
parum. *And.* 1. 3, 19 | 4. 1, 47 55. *Eunuch.* 5. 2, 61. *Heaut.* 3. 3, 93 | 5. 1, 51. *Adel.* 3. 3, 71 | 5. 9, 36. *Phor.* 3. 3, 13 | 5. 1, 8. *Hec.* 4. 4, 81 | 5. 1, 16
parumper. *And.* 4. 2, 31. *Phorm.* 3. 2, 1
parvola. *Eun.* 1. 2, 75
parvolis. *Adel.* 3. 4, 48
parvulam. *Eun.* 1. 2, 28 | 5. 2, 53. *Adel.* 2. 4, 10
parvulo. *And.* 1. 1, 8. *Adel.* 1. 2, 10
parvum. *Hec.* 3. 1, 26
paſcere. *Phor.* 1. 2, 35
Paſibula. *And.* 5. 4, 43
paſſa. *Eun.* 4. 6, 8
paſſus. *And.* 1. 2, 32 | 1. 2, 27. *Heaut.* 3. 2, 10. *Adel.* 3. 2, 26. *Phor.* 1. 2, 56
paſſus capillus. *Heaut.* 2. 3, 49
pateat. 5. 9, 29
patefacta. *Adel. Per.* 11
patefaceris. *Heaut.* 3. 1, 72
patefecit. *Hec.* 3. 1, 23
patefit. *Phor.* 5. 4, 6
patent. *Eunuch.* 1. 2, 9 | 2. 2, 51
pater. *And. Per.* 2 | 1. 1, 112 124 | 1. 3, 22 | 2. 2, 16 | 2. 3, 16 | 3. 3, 17 | 4. 2, 16 | 4. 4, 11 | 5. 3, 1 18 19 22 26 | 5. 4, 37 45 48 53 | 5. 6, 6 *Eun.* 3, 3, 11 | 3. 5, 63 | 5. 2, 1 50 | 5. 7, 15. *Heaut. Per.* 2 | 1. 2, 3 *bis*, 6. 12 23 | 3. 1, 30 90 | 3. 3, 10 | 4. 3, 40 | 4. 6, 23 | 5. 2, 1 | 5. 5, 6 7 12 15 18 22. *Adel.* 1. 2, 45 46 51 | 3. 4, 6 | 4. 1, 22 | 4. 5, 3 9 27. 29 35 40 45 47 67 69 | 5. 7, 3 4 13 24 | 5. 8, 4 12 13 33 | 5. 9, 25 26 38. *Phorm. Per.* 9 | 1. 2, 69 79 83 97 | 1. 4, 28 | 3. 1, 16 | 3. 3, 8 | 4. 2, 2 | 4. 4, 31 | 5. 1. 10 35 | 5. 6, 32. *Hec. Per.* 9 | 1. 2, 41 46 98 | 2. 2, 16 | 3. 1, 16 | 3. 5, 6 36 44 | 4. 1, 56 | 4. 2, 5 4. 4, 33 48 80
paterna. *Heaut.* 5. 2, 39
paternum. *Adel.* 3. 4. 4. *Phor.* 1. 2, 78
pateretur. *Heautont.* 1. 2, 27 | *Phor.* 3. 1, 5
pati. *And.* 1. 1, 35. *Eun.* 1 1, 7 | 2. 2, 13. *Heaut.* 3. 1, 56 77 | 4. 5, 13. *Adel.* 1. 2. 63. *Phor.* 3. 3, 33. *Hec.* 1. 2, 108 | 2. 1, 28 | 4. 1, 23 | 4. 3, 27
patiar. *And.* 2. 3, 6 | 5. 4, 41 43. *Heaut.* 5. 4, 14. *Adel.* 4. 7, 8. *Phorm.* 1. 5, 74. *Hec.* 5. 2, 2
patiare. *Eun.* 2. 1, 6
patiatur. *Heautont.* 5. 1, 40.
patiemur. *Phor.* 3. 3, 3
patinas. *Adel.* 3. 3, 74
patinis. *Eun.* 4. 7, 46
patior. *Heaut.* 5. 2, 5
patitur. *Adel.* 1. 2, 65
patre. *And.* 1. 5, 17 | 4. 1, 29 | 5. 3, 20. *Heaut. Per.* 4 | 2. 2, 6. *Adel.* 4. 5, 16 | 5. 8, 28. *Phor.* 2. 2, 17 | 4. 3, 21 | 5. 6, 39. *Hec.* 4. 2, 10
patrem. *And.* 1. 3, 19 | 1. 5, 69 | 2. 3, 13 | 2. 4, 7 | 5 2, 27 | 5. 4, 15 23 46.

Heaut.

Heaut. Per. 8 | 1. 1, 71 | 2. 3, 129 136 | 3. 2, 15 | 3. 4. 22 | 5. 2, 7 | 4. 3, 27 | 5. 1, 56. *Adel.* 1. 1, 30 | 2. 4. 19 | 4. 1, 1. *Phor.* 1. 2, 68 | 1. 3, 2 | 1. 4, 22 | 1. 5. 32 | 2. 2, 7 | 4. 3, 3 | 5. 3, 21 | 5. 5, 7 | 5. 6, 34. *Hec.* 1. 2, 116 | 4. 1, 12 | 3. 4, 35

patres. *Adel.* 1. 1, 28. *Phor.* 1. 2, 34

patri. *And.* 1. 1, 85 | 2. 3, 29 | 4. 1, 36 | 5. 3, 32. *Eun.* 2. 2, 33 | 5. 7, 13 | 5. 9, 19. *Heaut.* 1. 1, 104 | 2. 3, 18 | 4. 3, 3 | 5. 4, 16. *Adel.* 4. 4, 20. *Phor.* 4. 4, 10. *Hec.* 1. 2, 79 | 3. 5, 2 | 5. 3, 22 | 5. 4, 25

patr 2. *And* 4. 6, 3. *Heaut.* 1. 1, 5 | 2. 4, 11. *Adel.* 5. 4. 17

patriam. *Eun.* 1. 2, 32. *Heaut.* 2. 4, 18

patriam incolumem *Heaut.* 1. 2, 19

patrio. *Hec.* 2. 2, 2

patris. *And.* 5. 1, 17 | 5. 3, 9. *Eun.* 1. 2, 31 | 3. 3, 17 | 5. 9, 18. *Heaut* 1. 2, 14 | 5. 2, 2. *Adel.* 3. 2, 35 | 3. 3, 37. *Phor.* 2. 1, 1 | 5. 3, 5 21 | 5. 4, 9. *Hec.* 4. 1, 14

patriſſas. *Adel.* 4. 2, 25

patrium. *Adel.* 1. 1, 19

patronam. *Eun.* 5. 2, 48

patroho *Eun.* 4. 6, 32

patronus. *Adel.* 3. 4, 10

patrue. *Phor.* 1. 5, 24 33

patruum. *Heaut.* 1. 1, 49. *Hec.* 1. 2, 42

patruum *Phor.* 1. 4, 22 | 3. 1. 16 14 | 4. 3, 2

patruus. *Phor.* 5. 6. 32 38

pauca. *And* 5. 3, 12. *Phor.* 4. 3, 43. *Hec.* 1, 2, 60

paucæ *Eun.* 3. 5. 33

paucas. *Heaut. prol.* 18

paucis. *And.* 1. 1, 277 | 3. 3, 4. *Heaut. prol.* 10 *Adel.* 5. 3, 20. *Hec.* 3. 5, 60

paucula *Heaut.* 4. 6, 24

pauculis. *Hec.* 1. 2, 68

paveo. *Phor.* 1. 4 10

pavitare. *Hec.* 3. 1, 41

paulatim. *Heaut.* 4. 8, 29. *Adel.* 4. 2, 52 | 5. 6, 10 *Hec.* 2, 2, 94

pauliſper. *Heaut.* 2. 3, 137. *Adel.* 2. 2, 94

paulò. *And.* 1. 5, 31. *Eun.* 2. 3, 22. *Heaut.* 1. 2, 30 | 2. 1, 8. *Adel.* 5. 3, 45 | 5. 4, 22

paululò. *Eun.* 1. 1, 30 *Heaut.* 3. 1, 35

paululùm. *And.* 2. 2, 23 | 3. 5, 16 | 4. 1, 6 | 5. 3, 23. *Eun.* 2. 2, 50 | 4. 4, 5 28 39 | 5. 9, 38 45. *Heaut.* 2 3, 75 | 5. 1, 26. *Adel.* 2. 2, 9 | 5. 1, 26 27 | 5. 9, 23. *Phor.* 4. 4, 21 | 5. 1. 14

paulum. *And.* 4. 5, 55. *Eun.* 4. 4. 18 | 5. 2, 17 *bis*, 18. *Heaut.* 3. 1, 92 | 4. 4, 25. *Hec.* 3. 5, 56

pauper. *And.* 4. 6, 3. *Adel.* 5. 8. 25. *Phor.* 2. 3, 16

pauperem. *Phor.* 4. 3, 48

paupercula anus. *Heaut.* 1. 1, 44

pauperculæ. *Adel.* 4. 5, 13

pauperculam. *Adel. Per.* 8

pauperi. *Phor.* 1. 5, 47

pauperis. *Eun.* 3. 2, 33

paupertatem. *Adel.* 3. 4, 50

pauxillulum. *Phor.* 1. 1, 3

pax. *Eun.* 1. 1, 16. *Heaut.* 1. 3, 50 | 4. 3, 39

peccandi. *And.* 1. 4, 6. *Phor. prol.* 23

peccando. *Hec.* 2. 1, 37

peccare. *And.* 5. 3. 25. *Adel.* 1. 2, 44

peccaſſe. *Hec.* 4. 1, 42

peccat. *Adel.* 1. 2, 35 36

peccata *Heaut.* 4. 1, 21

peccati. *Heaut.* 2. 1, 6 | 4. 1, 12

peccatis. *And.* 5. 3, 17. *Heaut. prol.* 23

peccato. *And.* 5. 1, 32. *Heaut.* 5. 2, 39. *Adel.* 5. 1, 10 20. *Hec.* 5. 3, 11

peccatum. *Eun. prol.* 27. *bis. Heaut.* 1. 1, 105 | 5. 1, 25, 5. 2, 37. *Adel.* 2. 3, 20 | 4. 3, 2 | 4. 5, 53 | 5. 2, 7. *Phor.* 1. 5, 14 | 5. 7, 65 80. *Hec* 2. 2, 11 | 4. 1, 46

peccaturum. *Phor.* 5. 8, 13

peccavi. *And.* 1. 1, 112. *Heaut.* 4. 1, 18 31 | 5. 2, 21. *Adel.* 2. 4, 12

peccem. *Heaut.* 5. 3. 5

pecces. *Phor.* 5. 3, 20

pectore. *Eun.* 2, 3, 21. *Adel.* 4. 4. 4

pecunia. *Heaut.* 3. 37. *Phor.* 1. 2, 10

pecuniæ. *Phor.* 4. 3, 26. *Hec.* 3. 5, 56

pecuniam. *Heaut.* 3. 1, 71. *Adel* 2. 2, 8

pedem. *And.* 4. 6, 13. *Adel.* 2. 2, 19

pedes. *Eun.* 5. 2, 5. *Adel.* 3, 32. *Phor.* 1. 4, 13

pedetentim. *Phor.* 3. 3, 19

pedibus *And.* 1. 1, 134 | 4. 1, 53 *Adel* 4. 2, 46

pediſſequas *And.* 1. 1, 96

pedum. *Phor.* 2. 1, 12

pejore. *Adel.* 3. 2, 45

pejorem. *Eun.* 4. 2, 4. *Adel. prol.* 3

pejus. *Heaut.* 4. 1, 30

pellas. *Eun.* 5. 9, 50

penateis. *Phor.* 1. 5, 81

pellitur. *Eun.* 5. 9, 11

pellito. *Eun.* 2. 1, 9

penateis. *Phor.* 1. 5, 81

pendebis. *Eun.* 5. 7, 20

pendebit. *Heaut.* 4. 4, 5

pendens. *Phor.* 1. 4, 43

pendere. *Eun.* 3. 1, 21. *Hec.* 1, 2

penderem. *Eun.* 1. 2. 14

penderes. *Heaut.* 1, 1, 103

pender. *Adel.* 2. 2, 18

pendi. *Adel.* 5. 4, 25

pendit. *Adel.* 3. 4, 6

pendunt. *Hec.* 3. 5, 63

penè. *And* 4. 5, 43

penes. *Adel.* 3. 3, 34. *Hec.* 4. 1, 20

peniculo. *Eun.* 4. 7, 7

penum. *Eun.* 2. 3, 17

pepercit *Adel.* 4. 2, 23

pepereris. *Adel.* 3. 1, 3

pepererit. *Phor.* 1. 1, 13

peperiſſe. *And.* 3. 2, 17 26. *Hec.* 4. 1, 4 | 4. 4, 16

peperiſſet. *And.* 1. 3, 14 | 5. 1, 6

peperit. *Hec.* 4. 1, 12 16 | 5. 2, 15

pepulifti. *Adel.* 4. 5, 4

pepulit. *Adel.* 5. 3, 2

per Deos oro. *And.* 3. 3, 6

perbenignè. *Adel.* 4, 5, 68

percara. *Phor.* 3. 3, 25

percipit. *Eun.* 5. 6, 2

percitus. *Hec.* 3. 3, 17

percontari. *Heaut.* 1. 1, 26

percontarier. *Hec.* 1. 2, 29

percontatum *Phor.* 1. 3, 22. *Hec.* 1. 2, 2

percontet. *And.* 4. 6,5. *Eun.* 2. 3, 2
percontor. *Hec.* 1. 2, 36
percontumax *Hec.* 3. 5. 54
perculeris. *Eun.* 2. 2, 56
perquntari. *Hec.* 5. 3, 12
percupio. *Eun.* 5. 2, 57
percurre. *Heaut.* 4. 4, 1
percurro. *And.* 2. 2, 18
percuſſit. *And.* 1. 1, 98
perdant. *Eun.* 2. 3, 9 | 3. 1, 41. *Phor.* 4. 4, 7. *Hec.* 3. 5, 19
perdas. *Adel.* 2. 2, 33
perdat. *Heaut.* 3. 1, 56. *Adel.* 4. 6, 2
perdere. *Heaut.* 3. 1, 65 | 5. 2, 11. *Adel.* 2. 2, 26
perdideris. *Heaut.* 5. 1, 18
perdiderit. *Adel.* 3. 3, 29
perdidi. *And.* 4. 1, 18. *Eun.* 2. 2, 6, *Phor.* 1. 2, 26
perdidiſti. *Eun.* 5. 5, 7
perdidit. *And.* 3. 5, 1 | 4. 6, 8. *Heaut.* 4. 6, 10
perdis. *Adel.* 1. 1, 36 | 3. 3, 57. *Phor* 5. 3, 23
perdita. *Eun.* 2. 2, 27
perditam rem. *And.* 3. 5, 13
perditum. *And.* 1. 1, 107. *Eun.* 3. 1, 28
perditus. *Eun.* 3. 1, 41 | *Adel.* 4. 7, 32
perdocta. *Heaut.* 2. 3, 120
p rdoluit. *Eun.* 1. 1, 74
perduint. *Heaut.* 4. 6, 7. *Phor.* 1. 2, 73. *Hec.* 1. 2, 59 | 3. 4, 27
perdurare. *Hec.* 2. 2, 27
perduxêre. *And.* 1. 1, 54
pereas. *Eun.* 5. 5, 13
pereat. *Adel.* 1. 2, 54
perecaſtor *And.* 3. 2, 6
peregrè. *Phor. Per.* 1. 1, 5. 13 | 5. 7, 27
peregrina. *And.* 3. 1, 11
peregrinam. *And.* 1. 1, 119
peregrinus. *Eun.* 4. 6, 21
pereo. *And.* 1. 5, 9 | 2. 1, 11. *Eun.* 1. 1, 28 | 2. 1, 5
perfeceris. *Eun.* 1. 2, 100
perfecto *Phor.* 2. 2, 73
perfeci. *Hec. Per* 20
perfecit. *Eun. prol* 21
perfector. *Eun.* 5. 9, 5
perferre. *And.* 1. 1, 35
perfice. *Eun.* 5. 9, 24. *Heaut.* 4. 8, 21
perfici. *And.* 4. 1, 7
perficio. *Hec.* 5. 2, 9
perfluo. *Eun.* 1. 2, 25
perfortiter. *Adel.* 4. 2, 28
perfregerit. *Adel.* 1. 1, 2
perfuncta. *Hec.* 4. 2, 18
pergam. *Eun.* 3. 5, 7. *Heaut.* 4. 2, 48. *Phor.* 1. 4, 17 | 5. 6, 7
perge. *And.* 2. 2, 26 | 3. 2, 41 | 5. 4, 24. *Heaut.* 2. 3, 61 106. *Adel.* 4. 5, 16 19. *Phor.* 4. 3, 36
pergere. *Adel.* 4. 2, 47
perget *Eun. prol.* 18
pergin' *Eun.* 2. 2, 88 | 5. 1, 1. *Heaut.* 2. 2, 8. *Phor.* 2. 2. 25 | 5. 8, 17.
pergis. *Heaut.* 3. 3, 21. *Adel.* 1. 2, 37 | 2. 1, 85 | 5. 1, 67. *Phor.* 5. 6, 9
pergit. *And* 5. 4, 17. *Eun.* 2. 1, 22. *Phor.* 1. 2, 62
pergitis. *Phor.* 5. 5, 44
pergito *Adel.* 4. 1, 38
pergo. *Heaut.* 5. 1, 57
pergravia *Hec.* 3. 1, 12
pergunt. *Hec.* 3. 4, 36
perhiberi. *Adel.* 3. 4, 59
peri. *Eun.* 4. 6, 32
peribit *Eun.* 2. 1, 5
pericla *Phor.* 1. 5, 13
pericli, *And.* 2. 2, 13 | 5. 1, 2 | 5. 2, 29. *Hec.* 5. 1, 10.
perichi'ſt *Phor.* 5. 1, 36
periclo. *And.* 1. 1, 104 | 3. 1, 22.
periclum. *And.* 3. 3, 34. *Phor* 2, 1. 13. *Hec.* 5. 1, 41
periculi *Heaut.* 3. 1, 6
periculo. *And* 2. 2, 17. *Heaut.* 2. 3, 73 98 | 3, 1, 68. *Phor.* 1. 2, 8
periculum. *And.* 3. 3, 33 | *Eun.* 3. 2, 23 | 4. 1, 53. *Heaut.* 1. 2, 25 | 2. 1. 9 | 5. 2, 27. *Adel.* 2. 2, 32. *Phor.* 2. 2, 12 | 5. 7, 40. *Hec.* 3, 1, 46
periêre. *Adel.* 4. 7, 25
perierim. *Eun.* 5. 9, 13. *Heaut.* 2. 3, 75. *Adel.* 2, 4, 21
perii. *And.* 1. 3, 8 | 2. 1, 9 | 3. 5, 1 | 4 2. 5 | 5. 3, 7 | 5. 4, 1 1 27. *Eun* | 2. 3, 34 86 | 3. 5, 62 4. 3, 2 13 22 | 5. 2, 66 | 5. 5, 5 | 5. 6, 7 14 | 5. 7, 23 | 5. 9, 23. *Heaut.* 2. 1, 8 | 3. 3, 18 | 4. 1, 18 | 4. 4, 14 | 4. 6, 18 | 5, 5, 13. *Adel.* 2. 2, 19 | 3. 2, 29 | 4. 2. 4, 18 | 4. 4. 24 | 4. 5. 3, 18. *Phor.* 2. 2, 39 | 5. 8, 17. *Hec.* 1. 2, 57 58 | 3. 1, 39 | 2. 2, 5 | 3. 3, 4 20 | 4. 1, 1 | 5. 1, 27
periit. *Eun.* 3. 3, 18. *Adel.* 3. 2, 47 | 4. 5, 60. *Hec.* 5. 3, 20
perimus. *Adel.* 3. 2, 26. *And.* 3. 4, 12
perinde. *Heaut.* 1. 2, 20
Perinthia. *And. Prol.* 13
Perinthiam. *And. prol.* 9
perire. *Heaut.* 3. 1, 77. *Phor.* 3 2, 19. *Hec.* 4. 1, 17
periſſe *Eun.* 5. 7, 15. *Hec* 3. 1, 46
periſſet *Eun.* 3. 3, 15
periſti. *Eun.* 3. 3, 10 | 5. 9. 35
perit. *Eun.* 3. 3, 15
perjurus. *Adel.* 2. 1, 35
perliberalis. *Phor.* 5. 3, 32. *Hec.* 5. 4, 24
perlonge'ſt. *Eun.* 3, 5, 61
permagni. *Heaut.* 3. 1, 58
permanet. *Adel.* 2. 4, 19
permanſit. *Hec.* 3. 1, 25
permerentem. *Adel.* 4. 5, 45
permittimus. *Adel.* 5. 9, 39
permitto. *Andr.* 1. 5, 56 *Heaut.* 2. 3, 110. *Phor.* 5. 9, 56
Peropus. *And.* 1 5, 30
Pernegat. *Eun. prol.* 34
Perniciem *Heaut.* 3. 1, 42
Pernicies. *Adel.* 2. 1, 34
Pernimium. *Adel.* 3. 3, 39
Pernoctaret. *Hec.* 4. 1, 24
pernocto. *Adel.* 4. 1. 15
pernoſcatis. *And. prol.* 25 *Eun. prol.* 45
pernoſcite *Adel. prol.* 13
pernoſti. *And.* 3. 2, 23
perparce *And.* 2. 6, 24
perpaucorum *Eun.* 3. 1, 19
perperam. *Phor.* 5. 1, 18
perpeti. *And.* 3. 2, 32. *Eun.* 1. 1, 3 92 | 2. 2, 1 12 | 3. 2, 35 | 3. 5, 3
perpetuam. *Eun.* 4. 4, 14
perpetuo *And.* 3. 3, 32. *Eun.* 5. 4, 11 | 5. 9, 13. *Heaut.* 4. 8, 21. *Adel.* 2. 4, 29 | 4. 1, 46
perpetuum. *Heaut.* 4. 5, 33 *Adel.* 4. 1, 6 | 5. 9, 15 *Hec.* 1. 2, 12

Perplacet. *Heaut.* 5. 5, 22
Perplexè. *Eun.* 5. 1, 1
Perpulchra. *Eun.* 3. 2, 15
perpulisti. *And.* 5. 1, 9
perpulit. *And.* 4. 1, 37
perquam. *Hec.* 1. 1, 1
perreptavi. *Adel.* 4 6, 3
perrexi. *Phor.* 5. 6, 27
persanctè. *Hec.* 5. 2. 5
perscripsi. *Phor.* 5. 7, 30
persentiscere. *Heaut.* 1. 1, 43
persentiscerem. *Heaut.* 4. 5, 21
persequar. *Adel.* 2. 1, 9. *Hec.* 4. 3, 11
persequens. *And.* 5. 5, 33
persequi. *And.* 4. 6, 20. *Adel.* 2. 2, 27. *Phor.* 3. 3. 8
persolvi. *And.* 1. 1, 12
personam. *Eun. prol.* 26
personas. *Eun. prol.* 31
personis. *Eun prol.* 35
perspexeris *Phor.* 1. 5, 10
perspexerit. *And.* 2. 3, 4
perspexi. *Hec.* 3. 3, 3
perspexisse. *Eun.* 5. 2, 61
perspicax. *Heaut.* 2. 3, 129
perspicacem. *Heaut.* 5. 1, 1
perstrepunt. *Eun.* 3, 5, 52
persuadere *Heauton.* 2. 3, 22
persuasit. *Adel.* 3. 3, 6 | 3. 4, 24
persuasum'st. *Phor.* 1. 2, 58
pertecta. *Hec.* 3. 3, 28
pertemptarem. *And.* 3. 4, 9
pertendere. *Heauton.* 5. 5, 9
pertendes. *Eun.* 1. 1, 6
perterrebo. *Eun.* 5. 3, 13
perterrefacias. *And.* 1. 1, 142
pertinacia *Hec.* 2. 1, 5 | 3. 5, 46 | 4. 2, 15
pertuli. *Hec.* 5. 1, 18
pertulimus. *Adel.* 3. 4, 50
pertulit. *Hec.* 3. 1. 2
perturbat. *Hec* 4. 4, 11
perturbati. *Heaut.* 1. 1, 70
perturbato animo. *Heaut.* 1. 1, 71
perturbavi. *And.* 3. 4, 22
pervenerit. *Eun. prol.* 13
pervenire. *Eun.* 1. 2, 34
pervenirier. *Phor.* 4. 3, 35
pervise. *Adel.* 5. 7, 14
pervicacem *Hec.* 4. 1, 32
pervicaci. *Hec.* 4. 2, 17
pervium. *Adel.* 4. 2, 39
pervolvam. *And.* 4. 5, 38
pes. *Eun.* 4. 5, 3. *Phor* 1. 2, 56
pessulum. *Eunuch.* 3. 5, 55 *Heaut.* 2. 3. 37
pessum. *And.* 1. 3, 3
pessuma. *And.* 1. 2, 72 | 5. 6. 6. *Heaut.* 3. 3, 38
pessume. *Heaut.* 3. 1, 28
pessumum genus. *And.* 4. 1, 5
pessumdabunt. *Phor.* 1. 4. 5
pestis *Adel.* 2. 1, 35
petam. *Hec. prol.* 28. *Phorm.* 1. 2, 100 | 4. 2, 14 | 5. 1, 2
petere. *Eun.* 3. 2, 38. *Heaut.* 5. 1, 53
peterem. *Heaut.* 5. 2, 25
peteret *Heaut.* 1. 1, 76
petit *Eun. prol.* 12
petito. *Phor.* 4. 3, 59
petitum. *Eun. prol.* 11
peto. *Heaut.* 5. 4, 4. *Phor.* 2. 2, 31
Phædria. *Eun. Per.* 5 | 1. 2 | 16 15 64 68 110 121 1. 5, 91 | 2. 2, 4 | 3. 2, 12 | 4. 2. 8 | 4. 4, 11 20 | 5. 6, 12 | 5. 9, 43 56. *Phor.* 1. 2, 30 | 1. 3, 2 21 | 1. 4, 3 45 | 1. 5, 17 27 39 | 3. 1, 11 20 | 3. 2, 14 18 47 | 3. 3, 25 | 5. 2, 13 | 5. 5, 25 | 5. 8, 65
Phædriæ. *Eun. Per.* 7 | 2. 3, 60 | 3. 1, 56 | 5. 1, 8 | 5. 9, 7. *Phor.* 1. 2, 37 | 4. 2, 7 10 | 4. 4, 31 | 5. 2, 3. 5. 8, 47 60
Phædriam. *Eun. Per.* 12 | 3. 1, 10 49. *Phor.* 1. 2, 14 | 1. 5, 23
Phædrum. *And.* 1. 1, 59
phaleratis. *Phor.* 3. 2, 15
Phaniam. *And.* 5. 4, 27
Phania. *An.* 1. 4, 26 32. *Heau.* 1. 1, 117. *Hec.* 3. 5, 8
Phanio. *Phor.* 4. 6, 32
Phanium. *Phor.* 1. 4, 24 41 | 2. 1, 2 8 | 2. 3. 5 | 5. 2, 13
Phanocratæ *Heaut.* 5. 5, 17
Phasma. *Eun. prol.* 9
Phidippe. *Hec* 2. 2, 5 14 | 3. 5, 30 45 60 | 4. 4, 5 86 91 | 5. 2, 25
Phidippo. *Hec.* 5. 3, 22 | 5. 4, 30
Phidippum. *Hec.* 2. 2, 4 | 3. 4, 35 | 4 3, 16
Philomela. *Hec.* 3. 1, 45
Philosophorum. *Eun.* 2. 2, 32
Philosophos. *And.* 1. 1, 30
Philotis. *Hec.* 1. 2, 79
Philotium. *Hec.* 1. 2, 6 14 122
Philtere. *Heaut.* 4. 1, 49
Philumena. *Hec.* 2, 2, 1 | 3. 2, 19 | 3. 3, 54 | 3. 5, 30 4. 2, 12 | 4. 4, 1
Philumenæ. *Hec.* 1. 2, 16 | 3. 1, 38 | 3. 2. 2 | 5. 2 | 27
Philumenam. *Andr.* 2. 1, 6. *Hec. Per.* 1 | 2. 1, 22 | 3. 1, 20 | 3. 2, 14 | 5. 3, 2 | 2, 5, 16 34
Phormio. *Phor. prol.* 27 | 1. 2, 72 | 2. 1, 84 | 2. 2, 20 30 | 2. 3, 50 | 3. 1, 12 14 | 4. 3, 13 *bis*, 15 | 5. 4, 18 | 5. 5. 5 | 5. 6, 35 42 | 5. 7, 3 6 29 | 5. 8, 60 61
Phormionem. *Phor.* 1. 5, 77 | 2. 2, 27 | 4. 2, 2 | 5. 2, 18 | 5. 8, 38
Phormioni. *Phor.* 1. 3, 5 | 4. 5. 8
Phrygia. *Heaut.* 4. 4, 9
Phrygiam. *Adel.* 5. 9, 16
Phy. *Adel.* 3. 3, 59
pictam. *Eun.* 3. 5. 36
pictura. *Eun.* 3. 5, 36
pié. *Adel.* 3. 4, 13
pietas. *Adel.* 4. 3, 12. *Hec.* 3. 1, 21 | 3. 5, 21
pietatem. *Hec.* 3. 4, 33
pietati. *Hec.* 4. 2, 8
pigeat. *Phor.* 3. 3, 21
pigere *Heaut. prol.* 19
piget. *And.* 5. 3, 6, *Adel.* 3. 3, 38
pignori. *Phor.* 4. 3, 56
piscatores. *Eun.* 2. 2, 26
pisciculos minutos. *Andr.* 2. 2, 32
picis *Adel.* 3. 3, 22 66
pistrilla. *Adel.* 4. 2, 45
pistrino. *Phor.* 1. 5, 19
pium. *Hec.* 1. 2, 77
placabilius. *Adelph.* 4. 3, 17 *Phor.* 5. 7, 68
placandum *Heaut.* 5. 4, 21
placari. *Phor.* 5. 7, 72
placeat. *And.* 1. 1, 14. *Heaut.* 3. 3, 35
placeant. *Eunuch.* 2. 2, 7
placebat. *And.* 1. 1, 60
placeat. *Heaut.* 5. 1, 63. *Adel. prol.* 19 | 3. 3, 26
placeo. *Hec. prol.* 39. *Phor.* 3. 2, 42
placere. *Eun. prol.* 1 | 3. 3, 14. *Heaut. prol.* 52 | 2. 3, 109 | 4. 8, 24. *Phor.* 2. 2, 32
placerent. *And. prol.* 3. *Hec.* 1, 2, 20

aces. *Phor.* 1. 5, 6
placet. *And.* 1. 3, 20 *Eun.* 5. 2, 12 | 5. 3, 10 | 5. 8, 3 57. *Adel. prol.* 18 | 1. 2, 53 | 3. 2, 31 38 | 3. 4, 30 | 4. 4, 13 | 4. 7, 19 | 5, 3, 63 | 5. 7, 12. *Phor.* 1. 2, 88. *Hec.* 4. 4, 25 | 5. 4, 26
placetur. *Phor.* 5. 3, 1
placidè. *Phor.* 5. 6, 27
placidum. *Adel.* 4. 1, 18
placidus. *Adel* 5. 4, 10
placita. *Hec.* 2. 1, 44
placitæ *Hec. prol.* 21
placo. *Adel.* 1. 2, 64
placuerit. *Eun.* 5. 9, 37
placuit. *And.* 1. 1, 75 82
plagæ. *Phor.* 5. 2, 16
plagas. *Eun.* 2. 2, 13
planè. *Eun.* 5. 9, 2. *Heaut* 4. 3, 29 | 5. 1, 24. *Phor* 2, 1, 31. *Hec. Prol.* 5 | 4. 4, 74
planissimè *Phor.* 5. 2, 6
planissumè. *Heaut.* 4. 1, 26 *Phor.* 4. 4, 5
platea. *And.* 4. 6, 1. *Eun.* 5. 9, 24. *Adel.* 4. 2, 35 43 *Phor.* 1. 4, 38
plateam. *Eun.* 2. 3, 50
plaudite. *Andr.* 5. 6, 19. *Eun.* 5. 9, 34. *Heaut.* 5. 5, 9, 23. *Adel.* 5. 9, 40 *Phor.* 5. 8, 66. *Hec.* 5. 4, 49
Plauti *Eun. Prol.* 25
Plautum *And. Prol.* 18
Plautus. *Adel. prol.* 79
plebem. *Adel.* 5. 6, 10
plectat. *Phor.* 1. 4, 43
plena. *Adel.* 5. 3, 69
plenior. *Hec.* 5. 4, 8
plenum. *Eun.* 2. 3, 25. *Hec.* 5. 3, 25
plenus. *Eun.* 1. 2, 25. *Adel.* 3. 3, 58
pleraque. *Heaut.* 4. 7, 2
plerique. *And.* 1. 1, 28 *Eun.* 1. 2, 38. *Phor.* 1. 3, 20
plerumque *And.* 1. 2, 22. *Phor.* 1. 2, 40
plorare *Phor. Prol.* 8
plumbeus *Heaut.* 5. 1, 4
plura. *Adel.* 1. 2, 44. *Hec.* 3. 1, 1
plurima. *Eun.* 2. 2, 39
plurimis. *Eun. prol.* 2. *Hec.* 4. 1, 55
plurimum. *Eun.* 2. 2, 5 | 5. 9, 62. *Adel.* 3. 4, 14
plus eo. *Hec.* 3. 4, 7
pœnas. *Heaut.* 4. 4, 6. *Phorm.* 4. 3, 22
pœnè *And.* 5. 1, 3. *Heaut.* 4. 6, 10. *Adel.* 2. 4, 2
pœnitebat. *Eun.* 5. 7, 12 *bis.*
pœnitens. *Heaut. Per.* 3
pœnitet *Phor.* 1. 3, 20. *Hec.* 5. 2, 9
poëta *And. Prol.* 1. *Eun. Prol.* 3. *Heaut. prol* 22. *Phor. Prol.* 1. *Hec. Prol* 5.
poëtæ *And. Prol.* 7. *Eun. Prol.* 28. *Adel. Prol* 1. 25
poëtam. *Hec. Prol.* 21. *Phor. Prol.* 1 29
polliceare. *Hec.* 5. 1, 29
pollicens. *And.* 1. 1, 49 *Phor.* 1. 2, 18
pollicerer. *Hec.* 5. 2, 25
pollicitaes. *Hec.* 5. 2, 20
pollicitando *And.* 5. 4, 9
pollicitantem. *Phorm.* 3. 2, 36
pollicitationes. *Phor.* 5. 5, 17
polliciti. *Phor.* 4. 4, 22
pollicitum. *Eun.* 2. 3, 15
pollicitus *And* 3. 2, 46 49 | 3. 5, 71. *Heaut.* 2. 3, 88 | 4. 4, 2 | 4. 6, 19. *Phor.* 4. 1. 24
pollicitus fum. *And.* 2. 3, 27. *Hec* 3. 3, 42
pollinis. *Adel.* 5. 3, 60
pompa *Heaut.* 4. 4, 17
pone. *Phor.* 4. 3, 62 | 5. 6, 23
pono. *Phor.* 4. 3, 25
populares. *Eun.* 5. 9, 1. *Adel.* 2. 1, 1
popularis *Phor.* 1. 1, 1
populum. *Heaut Prol,* 32
populus. *And.* 1. 2, 14. *Hec. Prol.* 4 40
populi *Phor.* 5, 7, 18
populo *And. Porl.* 3. *Adel. Prol.* 19 | 1. 2, 13
portam. *Adel.* 4. 2, 44 | 4. 6, 3
portant. *Heaut* 2. 3, 6
portare fallaciam. *And.* 2. 6. 1
portas. *And.* 4. 3, 7 *Phor.* 1. 4. 20
portes. *Eun.* 4. 7, 7
porticum. *Adel.* 4. 3, 34 40
portitores. *Phor.* 1. 2, 100
portò. *And* 2. 2, 1. *Adel.* 2. 2, 22. *Hec.* 3. 5, 63
portu. *And.* 3. 1, 22
portum. *Phor.* 1. 4, 21 | 2. 3, 22. *Hec.* 1. 2, 2
poscat. *Heaut.* 4. 8, 26
poscere *Heaut.* 5. 1, 53
posci. *Heaut.* 4. 5, 27
poscit. *Heaut.* 3. 3, 45
posita. *And.* 1. 1, 102
prfitam. *Phor Prol.* 17
positum. *And.* 4. 5, 34. *Hec.* 4. 2, 8
positurum *Adel.* 2. 2, 35
posse, possem, possim, *&c. passim, sed nullo peculiari sensu.*
possedi *And.* 5. 4, 47
possidere. *Heaut.* 5. 1, 16
possiderem. *Adel.* 2. 1, 22
possides. *Adel.* 2. 1, 21
possidet. *And.* 4 6, 15. *Heaut.* 1. 2, 20
possiem. *Adel.* 5. 4, 23
possiet. *And.* 5. 3, 3. *Heaut.* 4. 2, 8 *Phor.* 5. 2, 8
posteriores. *And.* 3. 2, 29. *Adel.* 5. 4, 26
posterius *And.* 1. 2, 60 | 2, 1, 8
posthabui. *Phor.* 5. 7, 15
postmodum. *Hec.* 2. 1, 11
postrema *Phor.* 4. 3, 44
postremo *And.* 3. 2, 40. *Eun.* 1. 2, 105 | 2. 2, 21 | 3. 3, 15. *Heaut.* 1. 1, 61 | 4. 8, 24. *Adel.* 1. 1, 26 27 | 1. 2, 43 70 | 3. 2, 49 | 3. 3, 74 | 3. 4. 38 *Adel.* 5. 8, 29 | 5. 9, 10 20. *Phor.* 1. 5, 71 | 2. 2, 94. *Hec.* 3. 5, 61 | 4. 3, 14
postremum. *And* 2. 1, 22
postridie *And,* 1. 1, 117. *Phor.* 1. 2, 62
postputasse. *Hec.* 3. 5, 32
postulabat. *And.* 4. 1, 33
postulare. *And.* 2. 1, 1
postulas *And.* 4. 1, 20
postules. *Eun.* 1. 1, 16
postulat. *And.* 1. 2, 18 | 5. 3, 30. *Eun.* 3. 2, 27. *Adel.* 2. 1. 45 47
postulatio *Hec.* 1. 2, 105
postulem *And* 3. 3, 19. *Heaut.* 4 2, 1. *Hec.* 4. 1, 49.
postulet. *Heaut.* 4. 8, 31. *Adel.* 2. 2, 30
postulo *And.* 1. 2, 19 | 2. 5, 11 | 5. 1, 4. *Eun.* 5. 9, 28. *Adel.* 5. 4, 25

potandum. *Phor.* 5. 5, 4 2
potare. *Adel.* 1. 1, 8 | 1. 22
potaſti. *Adel.* 5. 3, 12
potat. *Adel.* 1. 1 37
potaturus. *Phor.* 5. 5, 9.
pote. *Adel.* 2. 3, 11. *Phor.* 3. 3, 2
potens. *Eun.* 2. 3, 62 | 4. 6 23. *Heaut* 2. 1, 15
potentes. *Adel.* 3. 4, 57
poteſſe. *Eun.* 4. 3, 24
poteſtas. *Andr.* 1. 1, 25. *Heaut.* 2. 3, 105 | 4. 3, 42. *Hec. Prol.* 45 | 5. 3. 16
poteſtas ſumma. *And.* 3. 3, 9
poteſtate. *Hec* 2. 2, 8
poteſtatem. *Eun.* 5. 9, 2 *Heaut. Prol.* 35 | 4. 3, 32. *Prol.* 5. 6, 41
potetis. *Adel.* 4 2, 47
potiar. *Eun.* 2. 3, 28 70
potin. *And.* 2. 6, 6 *Eun.* 1. 2, 21. *Adel.* 4. 1, 23
potior *Phor* 1, 2, 48
potiretur. *Phor.* 5. 5, 2
potiri. *Eun.* 3. 5, 66. *Heaut.* 2. 3, 81
potis. *Eun.* 2. 2. 32. *Heaut.* 3. 2, 46. *Adel.* 3. 2, 46 | 4, 1, 5 | 4. 4, 16. *Hec.* 3. 3. 35
potiſſimum. *And.* 2, 6, 23 | 5. 5. 6. *Adel.* 3. 1, 9. *Phor.* 2. 1, 29
potitur. *Adel. Per.* 12 | 3. 4, 17 22
potitus. *Phor.* 1. 3, 7
potus. *Hec.* 1. 2, 64
præbent. *Heaut.* 1. 2, 33
præbes. *Adel.* 5. 5, 5
præbet *Phor.* 2. 1, 31
præbueris. *Eun* 5. 7, 9
præbui. *Adel.* 2. 2, 7
præbuit *Phor.* 3. 1, 21
præcavere *And.* 3. 5, 18
præcepi. *Adel.* 5. 9. 6
præceptorum. *Adel* 3. 3, 59
præcidam. *Hec* 4. 2, 22
præcipas *Adel* 2. 3, 81
præcipio. *Heaut.* 3. 3, 18. *Adel.* 3. 3, 71
præcipitato. *Adel.* 4. 2, 36
præcipitem *And.* 1. 3, 9 | 3 4, 27. *Adel.* 3. 2, 20 *Phor.* 4. 3, 20
præcipuam. *Adel.* 2. 3, 5
præcurre. *Eun.* 3. 2, 46
præcucurrit. *Hec.* 3. 3, 11
prædia. *Phor.* 4. 3, 75
prædicant *And.* 5. 3, 4 5
prædicas. *Eun.* 2. 3, 62 | 5. 1, 12
prædicat *Hec.* 1. 2, 36
prædicem. *Eun.* 3. 5, 17 | 4. 4, 54
prædicere s. *And.* 4. 5, 54
prædicet. *And.* 3. 1, 7. *Phor.* 4. 5, 13
prædico. *And.* 1. 1, 19
prædictum. *And.* 1. 2, 34
prædiis. *Phor.* 5. 3, 6
prædium *And.* 1. 1, 71
prædixit. *And* 5. 1, 21
prædonibus *Eun.* 1. 2, 34
præfecerat. *Eun.* 3. 1, 23
præfecimus *Eun.* 3. 4, 3
præfinitò. *Hoc.* 1. 2, 19
prægnantem. *Hec.* 4. 4. 19
prægnans. *Hec.* 4. 4, 18
præmanu. *Adel.* 5. 9, 23
præmium. *Eun.* 5. 9, 27. *Phor.* 5. 7, 6. *Hecyr.* 4. 2, 8
præmonſtrator *Heaut.* 5. 1, 2
prænuntia. *Phor* 5. 2, 12
præoptares. *Hec.* 4. 1, 17
præpoditi. *Heaut.* 3. 1, 100
præponens. *And.* 1. 1, 38
præpoſitam. *Hec.* 4. 2, 7
præpoſitum. *Eun.* 1. 2, 59
præſagit. *Heaut.* 2. 2, 7
præſciſſe. *And.* 1. 5, 4
præſcripſiſti. *And.* 1. 1, 124
præſens *Eun.* 1. 2, 212. *Adel.* 1. 1, 48 | 3. 3, 40 | 4. 5, 34. *Hec* 4. 4, 81
præſens malum. *Phor.* 5. 2, 16
præſenſerat. *And* 5. 1, 70
præſente. *Eun.* 5. 7, 29. *Heaut.* 5. 4, 19. *Hecyr.* 4. 4. 32 50
præſentem. *Phor.* 2. 1, 31
præſenti. *Eun.* 4. 6, 32. *Adel.* 4. 5, 34. *Phor.* 5. 7, 64
præſenti animo ſis. *Phor.* 5. 7, 64
præſentia. *Heaut.* 3. 3, 12. *Adel.* 2. 2, 4. *Phor.* 5. 2, 14. *Hec. Prol.* 24 | 4. 2, 11
præſertim. *Eun.* 5. 2, 24. *Adel.* 5. 2, 9. *Phor.* 1. 2, 5. *Hec.* 4. 1, 16 | 4. 4, 83
præſidiâ. *Heaut.* 4. 1, 33
præſidio. *And.* 5. 2, 2
præſidium. *Heaut.* 5. 2, 14 | *Hec.* 1. 2, 44
præſtabilius. *Hec.* 3, 1. 4
præſtat. *Eun.* 2. 2, 1. *Heaut.* 5. 1, 3. *Phor.* 5. 3, 7
præſtituta dies *Phorm.* 3. 2, 30
præſtó. *And.* 2. 5, 4. *Eun* 5. 9, 20 *Heaut.* 1. 1, 120. *Phor.* 1. 5, 37 | 3, 3, 28
præſtolare *Eun.* 5, 6, 5 7
prætereat. *Enn.* 2. 2, 52. *Hec.* 5. 4, 38
prætereo *Eun.* 4. 2, 13
præterierat. *Phor.* 2. 2, 76
præteriens *And.* 1. 5, 18
præteriris. *Adel.* 4. 2, 45
præterieris. *Hec.* 3. 4, 5
præterii *Eun.* 4. 2, 5
præteriit. *Eun.* 3. 4, 4 *Phorm.* 3, 2, 40
præterito. *Adel* 4. 2, 35
præteritus. *Adel. Prol.* 14
prætermitto. *Adel.* 1. 1, 26 4. 3, 10
præterquam. *Heaut.* 1. 1, 8
prava. *Heaut.* 4, 7, 11. *Adel.* 3 3, 37
pravè. *Hec.* 3. 5, 34 | 4. 4, 24
pravom. *Adel.* 5. 8, 21
pravumne. *Heaut.* 3. 1, 76
precatio *Eun.* 2 3, 26
precatorem. *Heaut.* 5. 2, 23 40 *Phor.* 1. 2, 50
preci. *And* 3. 4, 22. *Phorm.* 3. 2. 14
pr cibus. *Eun.* 5. 7, 25. *Phor.* 3. 2, 13 | 5. 8, 50
precio. *Eun* 5. 9, 25. *Adel.* 4. 7, 26. *Hec. Prol.* 57. | 1, 1. 12
precium. *Hec. Prol.* 49
precor *Phor.* 1. 2. 52
prehendendus. *Heaut.* 3. 1, 89
preh ndit *And.* 2. 16
premit. *And.* 4. 1, 9
prendo *Phor.* 4. 3, 15
preti. *And.* 5. 2, 15. *Eun.* 1. 6, 10. *Heaut.* 1. 1, 12. *Adel.* 5. 6, 5. *Hec.* 5. 3, 1
pretio *Adel* 2. 2, 11
pretium. *And.* 1. 1, 12 40 | 1. 3, 12. *Eun.* 1. 2, 51. *Adel.* 3. 2, 51. *Heaut. Prol.* 48
pretium fero. *And.* 3. 5, 4

pridem. *Eun.* 3. 3, 11. *Heaut.* 2. 1, 17
prima. *Heaut.* 5. 2, 10. *Adel. Prol.* 9 | 5. 4, 4. *Phorm.* 2. 1, 32. *Hec.* 1. 2, 61 | 5. 3, 24
primam. *Eun.* 3. 5, 19. *Adel.* 5. 9, 18 19
primariæ fœminæ. *Phor.* 5. 7, 78
primarum. *Adel.* 2. 3, 6
primas. *Phor. Prol.* 27
primos. *Eun.* 2. 2, 17
primulum. *Adel.* 3. 1, 2 | 5. 6, 10
primi. *Adel. Prol.* 23
primus. *Eun.* 1. 2, 10 | 2. 2, 16. *Heaut.* 1, 2, 11. *Adel.* 4. 2, 7 8. *Phor.* 2. 2, 10
principia. *Phor.* 2. 2, 82 | 3. 1, 15 *Eun.* 4. 7, 11
principio. *And.* 1. 1, 21 | 2. 1, 27 | 3. 1, 38 | 4. 5, 46. *Eun.* 4. 7, 35 | 5. 2, 35 | 5. 9, 48. *Adel.* 5. 3, 21. *Phor.* 1. 5, 22 | 4. 3, 45. *Hec.* 3. 3, 21 51
principium. *Heaut.* 5. 4, 21. *Phor.* 1. 3, 6
prior. *Eun. Prol.* 6. *Adel.* 4. 5, 32. *Phor. Prol.* 14 | 2. 1, 28 *bis* | 3. 2, 47 48. *Hec.* 3. 3, 47
priorem. *Adel.* 4. 5, 25
priores. *Eun.* 1. 2, 7
priſtino *Heaut.* 3. 2, 17
priſtinam. *And.* 1. 1, 28 | 1. 3, 9 | 3. 4, 21
privari *Phor.* 3. 2, 32
privatas *Heaut.* 5. 2, 20
priuſquam. *Andr.* 2. 3, 4. *Eun.* 4. 6, 13. *Adel.* 4. 2, 44. *Phor.* 4. 5, 7 | 5. 7, 4 | 5. 8, 47 48 56. *Hec.* 2. 2, 20 | 3. 1, 7 14 | 5. 1, 18
probé. *And.* 2. 5, 7 | 5. 2, 6 | 5. 4, 15 | 5. 6, 6. *Eun* 4. 6, 31 | 4. 7, 3. *Heaut.* 1. 2, 5 | 2. 3, 120 | 4. 5, 22 | 5. 3, 18. *Adel.* 4. 7, 14 *bis. Phor.* 1. 5, 38 | 2. 3, 18 | 5. 7, 96 | 5. 8, 58
probes. *Eun.* 2. 3, 81
probiſſimè. *Adel.* 3. 3, 65
probos. *Adel.* 3. 4, 59
probro. *And.* 5. 3, 10 *Phor.* 5. 4, 6
probum. *Phor.* 1. 5, 29
procax. *Hec.* 1. 2, 84
procede. *Eun.* 3. 2, 17
procedit. *And.* 1. 1, 101. *Adel.* 5. 6, 9
proceſſit. *And.* 4. 1, 47
proceſſiſti. *Adel.* 5. 9, 22
proclive. *And.* 1. 1, 5
proclivi *And.* 4. 2, 18
procul *Eun.* 4. 7, 17. *Adel.* 3. 2, 49 | 3. 3, 84
procurat. *Phor Per.* 7
prodat. *And.* 2. 1, 13
prodeambulare. *Adel.* 3. 1, 4
prodemus *Hec* 4. 4, 56
prodeo. *And.* 1. 1, 88. *Eun.* 5. 7, 4
prodeſſe. *Adel.* 5. 9, 11
prodeſſet *Eun* 3. 1, 55
prodeſt. *Eun.* 5. 9, 41
prodi *Eun.* 4. 4, 2
prodidiſti. *Adel.* 4. 5, 58
prodis *Heaut.* 4. 3, 29
prodit *Heaut* 2. 3, 35. *Phor.* 1. 2, 102
prodita. *Heaut.* 4. 1, 26
proditurum *Heaut* 3. 1, 70
producam. *And.* 3. 5, 9. *Adel.* 4. 2, 52
produceres. *And.* 4. 1, 24
producit. *Eun.* 1. 2, 54
produxe. *Adel.* 4. 2, 22
produxi. *Heaut.* 1. 1, 92. *Adel.* 3. 3, 48
produxit *Adel.* 3. 2, 16
profecta'ſt *And.* 4. 6, 19. *Hec* 1. 2, 11
profecti. *Phor.* 5. 6, 70
profecto. *And.* 3. 2, 22. *Eun.* 1. 2, 104 | 2. 2, 88 | 3. 1, 6 | 3. 3, 1 | 3. 5, 3 | 4. 3, 6. *Heaut.* 3. 1, 11 | 4. 1, 1 | 4. 8, 15 | 5. 3, 1. *Adel.* 1. 1, 3 | 1. 2, 67 | 3. 4, 64 | 5. 6, 5 *Hec.* 3. 1, 40 | 3. 3, 19 | 5. 2, 15
profectam *Phor.* 4. 1, 6
profectus. *Eun.* 1. 2, 46. *Heaut.* 1. 1. 66. *Phorm.* 4. 1, 1. *Hec. Per* 5
profecturus *Eun.* 2. 2, 49
profer. *And.* 2. 1, 31. *Heaut.* 5. 2, 41 *Hec.* 2. 2, 2
proferam. *Adel.* 3. 2, 4. *Hec.* 1. 2, 32
proferendum *Adel.* 3. 2, 38
proferens. *Phor.* 2. 2, 48
proferentur *Eun. Prol.* 18
proferimus. *Adel.* 3. 2, 40
proferre. *Hec.* 1. 2, 78
proficiſcar. *And.* 3. 4, 21
proficiſci. *Heaut. Per.* 6. *Hec* 2. 2, 16
proficiſcitur. *And.* 5. 4, 33
proficiſcor. *And.* 2. 1, 29
profitetur. *Eun. Prol.* 3
profueram. *Eun.* 2. 2, 27
profueris. *Hec.* 5. 4, 36
profugiet *Adel.* 3. 3, 31
profugit. *Heaut.* 3. 2, 17. *Hec.* 4. 5, 13
profundat. *Adel.* 1. 2, 54
progeniem. *Phor.* 2. 2, 48
prognatam. *Phor.* 1. 2, 65
proh. *And.* 1. 5, 11
prohibeant. *And.* 1. 1, 27 | 3. 3, 36. *Heaut* 5. 4, 15. *Adel.* 2. 4, 2. *Hec.* 2. 1, 10.
prohibeas. *Eun.* 4. 7, 38
prohibebo *Eun.* 4. 7, 39. *Phor.* 2. 2, 78
prohibet. *Heaut.* 3. 3, 12 15. *Hec* 2. 2, 24
prohibui. *And.* 1. 1, 113
proin. *And.* 2. 4, 5. *Eun.* 1. 1, 2 | 1. 2, 26
proin. *And.* 4. 2, 24. *Heaut.* 1. 1, 13. *Phor.* 2. 2, 35 | 4. 3, 63. *Hec.* 2. 1, 21
prolatu. *Hec.* 1. 2, 29
prolixé. *Adel.* 5. 8, 20
prolixiùs. *Eun.* 5. 9, 52. *Heaut.* 2. 3, 49
prologi. *Hec Prol* 9
prologis. *And. Prol.* 5
prologum. *Heaut prol.* 11. *Phor Prol.* 14
proloqui. *Andr.* 1. 5, 21 *Phor.* 5. 6, 21. *Hec.* 4. 1, 24
prolubium. *Adel.* 5. 9, 28
promereat. *And.* 2. 1, 33
promeritus. *Phor.* 3. 2, 31
promeruit. *Adel.* 2. 1, 47
promiſi. *Adel.* 5. 8, 17
promiſſa. *Andr.* 4. 1, 7. *Eun.* 2. 3, 18. *Heaut.* 4. 4. 1
promiſſum *Eun.* 5. 9, 64. *Phor.* 3. 2, 28 | 3. 3, 3
promiſti. *Adel.* 5. 8, 17
promitte. *Adel.* 5. 8, 19
promittit. *Heaut.* 4. 4, 7
promitto *Phor.* 5. 8, 55. *Hec.* 5. 2, 25
promoveo. *And.* 4. 2, 28. *Hec.* 4. 4, 81
promoveris. *And.* 4. 1, 16
promoves. *Eun.* 5. 3, 4
propediem. *Heaut.* 1. 1, 108 | 4. 8, 28

propemodum. *And.* 3. 4, 7. *Eun.* 1. 2, 123. *Heaut.* 5. 5, 20. *Adel.* 1. 2, 51 *Phor.* 1. 4, 34
propera. *And.* 1. 5. 6 | 4. 5, 20 | 5. 6, 18. *Heaut.* 2. 3, 9 33. *Adel.* 3. 2, 54
properans. *And.* 2. 2, 18. *Eun.* 2. 2, 60 | 5. 8, 6
properantem. *Adel.* 3. 2, 7
properas *Phor.* 2. 2, 89
properat. *Adel.* 2. 4, 14
properé. *Heaut.* 4. 4, 22. *Adel.* 3. 2, 22. *Hec.* 3. 3, 11 | 5. 3, 10
properent. *Eun.* 3. 5, 35
propero. *And.* 5. 4, 49. *Phor.* 5. 6, 5
propino. *Eun.* 5. 9, 57
propinquâ. *Heaut.* 1. 1, 5
propinquo. *Eun.* 5, 6, 1
propius. *Adel.* 3. 2, 2 | 4. 2, 41. *Hec* 3. 1, 36
propria, *Phor.* 5. 5, 2
propriæ. *And.* 5. 5, 4
proprior. *Heaut.* 5. 2, 35. *Phor* 5. 3, 25
proprium. *And.* 4. 3, 1
propulsabo. *And.* 2. 3, 21
prorsum. *Eun.* 2. 2, 23 | 2. 3, 13 40 | 4. 5, 28 | *Adel.* 5. 3, 58. *Phor.* 5. 7, 87. *Hec.* 3. 1, 35
prorsus. *And.* 2. 6, 4 | 3. 2, 30. *Eun.* 5. 9, 52. *Heaut.* 1, 88. *Adel.* 3. 2, 26 | 4. 2, 11 | 4. 7, 44 | 5. 9, 39. *Hec.* 3, 4, 30 | 4. 4, 51
proruunt. *Eun.* 3. 5, 51
prospectum. *Heaut.* 2. 4, 11 | 4. 1. 25
prosperè. *Phor.* 5. 7, 2
prosperi *Heaut.* 5. 2, 8
prosperi. *Adel* 4. 5, 55
prospice. *Adel.* 3. 2, 36
prospicere. *Eun.* 4. 6, 24. *Adelph.* 3. 3, 34 | 4. 1, 34
prospici *Hec.* 4. 1, 46
prospiciam. *Adel.* 4. 2, 50. *Phor.* 5. 8, 47
prospicis *Phor.* 5. 2, 17
prospiciunt. *Phor.* 5. 1, 8
prosim. *And.* 4. 1, 53
prosis *Eun.* 5. 5, 23
prosit. *Heaut.* 4. 1, 30. *Hec.* 5. 1. 16 | 5 2, 29
prosum *Eun.* 2, 2, 27. *Heaut.* 5. 1, 21
protelet. *Phor.* 1. 4, 36
protervé *Heaut.* 4. 4, 1. *Hec.* 3. 5, 53
proterruisti. *Heaut.* 3. 1, 37
protervitas. *Heaut.* 4. 6, 10
protervos. *Heaut.* 3. 3, 16
protinus. *Phor.* 1. 4, 13
providere. *Heaut.* 1. 1, 64
providentur. *And.* 1. 3, 3. *Phor.* 1. 4, 5
provideram. *Andr.* 1. 2, 12
provincia. *Heaut.* 3. 2, 5
provinciam. *Pherm.* 1. 2, 22
proviso. *And.* 5. 5, 1. *Eun* 3. 1, 4. *Adel.* 5. 6, 1
provisum. *Phor.* 5. 2, 14
provocat. *Adel.* 5. 4, 24
provocemus. *Eun.* 3. 1, 52
provolvam. *And.* 4, 5, 38
proxima *Phor.* 2. 2, 69
proximo. *Heaut.* 1. 1, 2. *Pherm.* 2. 2, 71. *Hec.* 3. 2, 6
proximos. *Heaut.* 5. 2, 13
proximus. *And.* 4. 1, 11. *Adel.* 4. 5, 17
proxumam. *Heaut.* 4. 4, 10
proxumi. *Phor.* 1. 2, 75. *Hec.* 1. 2, 49
proxumis. *Eun.* 2. 3, 38
proxumum. *Phor* 5. 6, 52
proxumus. *Adel.* 5. 8, 24
prudens *Eun* 1. 1, 27
psaltria. *Adel.* 3. 3, 35 52 | 3. 4, 5 | 4. 7, 6 25 41 | 5. 9, 10
psaltriam. *Adel.* 3. 4, 30 | 4. 2, 19 | 4, 3, 9 | 4. 4, 6 | 5. 3, 56
publice. *Eun.* 2. 2, 59. *Adel.* 3. 3, 89
publicitus. *Phor.* 5. 7, 85
publicum *Phor* 2. 2, 65
pudebat. *Adel.* 2. 4, 10. *Hec.* 5. 3, 8
pudens, *Hec.* 1. 2, 50
pudent. *Adel.* 4. 7, 36
pudere. *Phor* 5. 8, 53
pudet. *And.* 4. 1, 13. *Eun.* 5. 2, 58. *Heaut.* 2. 3, 89 | 3. 3, 15 | 20 | 5. 4, 18 21. *Adel.* 1, 2, 4 | 2, 2, 37 | 3. 4, 39 | 4. 5, 49. *Phorm.* 3. 2, 40 | 4. 3, 39. *Hec.* 2. 1, 34 | 5. 2, 26
pudentis *Heaut.* 1, 1, 63
pudicitiam. *And.* 1. 5, 54
pudicum. *Hec.* 1. 2, 77
pudor. *And.* 1. 5, 28 45 | 4. 1, 6. *Adel.* 2. 4, 10
pudore. *Adel.* 1 1, 32
pudori. *Hec.* 1. 2, 47
pudoris. *And.* 5. 3. 7
puduit. *Heaut.* 5. 4, 20. *Adel.* 4. 5, 56
puella. *Heaut.* 4. 1, 38. *Hec.* 2. 1, 34
puellam. *Eun.* 1. 2, 29. *Heaut.* 4. 2, 14
puellulam *Eun. Per.* 7. *Phor.* 1. 2, 31
puer. *And.* 1. 1. 57 | 4. 5, 39 | 5. 1, 14. *Eun.* 4. 1, 10. *Adel.* 4. 7, 10 | 5. 8, 17. *Phor.* 1. 1, 16 | 1. 2, 102 | 5. 6, 23. *Hec.* 4. 4, 27 59 97 | 5. 2, 2
puer scitus *And.* 3. 2, 6
pueri. *Hec.* 3. 1, 30 32 | 4. 1, 2
puerile. *And.* 2, 6, 18
puerili. *Phor* 5. 7, 56
pueris. *Heaut.* 2. 1, 2. *Adel.* 3. 4, 48 | 5. 9, 5. *Hec* 3. 2, 24 | 3. 3. 49
pueritia. *Heaut.* 1. 2, 8
puero. *And* 5. 6, 8. *Adel.* 3. 3, 86 | 4. 1, 21. *Phor.* 1. 1, 14. *Hec.* 4. 4, 46 104 | 5. 2, 3
puerperæ *And.* 3. 2, 10
puerperam. *Adel.* 5. 7, 23
pueruli *Phor.* 5. 7, 56
puerulum. *And. Per.* 9
puerum. *And.* 2. 2, 31 | 2. 3, 26 | 3. 2, 27 35 36 | 4. 3. 7 | 4. 5, 20 24 34 | 37. *Eun. Prol.* 39. *Adel.* 3. 2, 35 | 4. 2, 24 | 4. 5, 24. *Hec.* 4. 1, 17 48 56. 61 | 4. 4, 16 17 *bis.* 77 82 86 | 5. 1. 7 23
pugilem. *Eun.* 2. 2, 22
pugilum. *Hec. Prol.* 33
pugnam. *Eun.* 5. 2, 60
pugnant. *Hec Prol* 41
pugnare. *Eun* 4. 7, 2
pugnas. *Eun.* 3. 2, 29
pugnaveris. *Adel.* 5. 3, 5
pugnis. *Adel.* 4. 2, 19
pugnes *Phor.* 5. 7, 95
pugnus. *Adel.* 2. 1, 17
pulchra. *Phor.* 1. 2, 54
pulchram *Eun.* 2. 3, 4
pulchrè *Eun.* 2. 3, 82 | 3. 1, 26 | 4. 5, 2, *Heaut.* 2. 3

92 | 3. 1, 41. *Adel.* 3. 3, 27 | 5. 9, 22. *Phor.* 3. 3, 5 | 5. 8, 58
pulcherrimum facinus. *Phor.* 5. 6, 29
pulchritudinem. *Phor.* 1. 2, 55
pulpamentum. *Eun.* 3. 1, 36
pultare. *Heaut.* 3. 1, 1. *Adel.* 4. 4, 23
pultat *Heaut.* 2. 3, 34
pultavit. *Adel.* 4. 5, 3
pura oratio. *Heaut. Prol.* 46
purga. *Adel.* 3. 3, 22
purgando. *Hec.* 2. 2, 12
purgare. *Adel.* 4. 3, 17
purgat. *Phor.* 5. 8, 46. *Heeyr. Per.* 10
purgatio *Heaut.* 4. 1, 12
purgatum. *Hec.* 5. 4, 31
purgem. *Adel.* 4. 4, 23. *Phor.* 1. 4, 9
purges. *Adel.* 2. 1, 8
purgo. *Eun.* 3. 1, 43
puta. *And.* 1. 1, 2. *Heaut.* 1. 1, 26
putabam. *And.* 1. 1, 65 86
putabas. *Adel.* 5. 3, 24
putabit. *Heaut.* 3. 1, 76
putant. *Eun.* 5. 5, 23. *Heaut.* 4. 5. 50 *Adel.* 1. 1, 18 | 4. 3, 3
putare. *And.* 5. 5, 2. *Eun.* 4. 1, 9
putaris. *Adel.* 5. 4, 4
putas. *And.* 1. 1, 114 | 4. 1, 47. *Eun.* 4. 7, 43. *Heaut.* 4. 4, 19 | 5. 1, 39 | 5. 2, 37. *Hec.* 2. 1, 17 | 4. 4, 60 | 5. 4, 13
putasti. *Phor.* 4. 5. 6
putat. *Heaut. Prol.* 21 | 5. 1, 29. *Adel.* 1, 2, 19 | 3. 3, 28. *Hec.* 3. 5, 49
putato. *Adel.* 5. 3, 31. *Phor.* 2. 2, 77
putavi. *And.* 4. 3, 2. *Heaut.* 3. 3, 46
putavit. *Heaut.* 1, 1, 63. *Adel.* 2. 3, 9
putem. *Phor.* 5. 8, 33
putemus. *Adel.* 5. 3, 10
putene *Eun.* 2. 2, 94. *Adel.* 5. 9, 29. *Hec.* 3. 3, 39
pútes. *Adel.* 2. 2, 28
putet. *And.* 5. 5, 1. *Phor. Prol.* 21
puto. *And.* 2. 1, 30. *Eun.* 3. 2, 36 | 4. 2, 4 | 5. 4, 8 | 5. 9, 51. *Heaut.* 1. 1, 5 25 69 | 4. 8, 2 | 5. 1, 27. *Adel.* 2. 1, 54. *Phor.* 3. 3, 12. *Hec.* 3. 3, 19
pyreo. *Eun.* 3. 4, 1
pyrus. *Eun.* 4. 7, 13
pythias. *Eun.* 3. 2, 47 | 4. 2, 14 | 4. 3, 13 | 4. 4, 5 | 4. 5, 4 | 4. 6, 14 | 5. 2, 33 62 70 | 5. 5. 5 10
pytiſſando. *Heaut.* 3. 1, 48

Q.

QUâ fiduciâ. *And.* 3. 5, 7
quadrupedem. *And* 2, 24
quæcumque. *And.* 1. 5, 26
quæqdam. *And.* 1. 1, 42. *Eun.* 3. 5, 16. *Heaut.* 2. 3, 35 | 3. 3, 39. *Adel.* 4. 5, 13. *Phor.* 1. 3, 39
quænam. *Heaut.* 2. 3, 31
quæque. *And.* 3. 2, 1. *Hec.* 3. 3. 26 | 4. 2, 27
quæram. *And.* 2. 2, 6. *Eun.* 2. 3, 2 | 3. 4, 6 | 3. 5, 8 | 4. 3, 18. *Adel.* 3. 3, 5. *Phor.* 3. 4, 23. *Hec.* 5. 1, 34
quæras. *Heaut.* 4. 1, 45 | 4. 4, 23
quæratur. *Heaut.* 4. 1, 49 | 4. 5, 42
quære. *Eun.* 4. 7, 40. *Heaut.* 5. 2, 21. *Adel.* 3. 4, 36 | 5. 3. 27. *Hec.* 5. 1, 20
quærebam. *And.* 1. 1, 63 | 3. 3, 1. *Eun.* 5. 9, 35. *Heaut.* 4. 8, 3. *Anel.* 3. 4, 15. *Phor* 3. 1, 8
quærebat. *Eun.* 5. 6, 30. *Phor.* 4. 2, 5
quærendo. *Heaut.* 4. 2, 8. *Adel.* 5. 4, 15
quærens. *Heaut.* 1. 1, 87
quærere. *And.* 2. 2, 5. *Eun.* 2. 2, 30 | 3. 3, 10. *Heaut.* 2. 1, 38 | *Phor.* 1. 4, 15 | *Hec.* 2, 1, 16
quæreret. *Phor.* 1. 5, 65
quæret. *And.* 2. 3, 24. *Phor.* 1. 2, 1. *Hec.* 1. 2, 1 3 4.
quæris. *And.* 3. 3, 4 | 5. 4, 5 39 43. *Eun.* 3. 1, 36 | 4. 5, 7. *Heaut.* 1. 1, 10 | 5. 4, 16
quærit. *Eun.* 3. 5, 10 | 5. 7, 5. *Adel.* 2. 4, 1 | 4. 2, 4
quæritans *And.* 1. 1, 48
quæritare *Adel.* 3. 3, 9
quæritet. *Eun.* 3. 3, 17
quærito. *Adel.* 2. 4, 2
quæro *And.* 2. 2, 8 | 4. 1, 60 | 4. 2, 19 | 5. 4, 41. *Heaut.* 3. 1, 83 | 4. 1, 9. *Adel.* 4. 2, 2 | 4. 7, 2. *Phor.* 3. 3, 22 | 5. 6, 13
quæſitum. *Heaut.* 4. 3. 74. *Phor.* 5. 3, 28
quæſivi. *Eun.* 1. 2, 64 87
quæſo *frequentius quam ut ſit opera-pretium loca indigitare.*
quæſti. *Hec.* 5. 1, 9 | 5. 3, 38
quæſtu. *Hec.* 5. 1, 30
quæſtum. *Andr.* 1. 1, 52 *Heaut.* 4. 1, 27. *Adel.* 2. 1, 52
quæſtum maximum. *Heaut. Prol.* 43
quæſtus. *Eun.* 2. 2, 5 22
quale. *Heaut.* 2. 4, 4
qualem. *Eun.* 4. 6, 20
qualis *And.* 3. 2, 23. *Phor.* 5. 9, 43. *Hec.* 5. 1, 40
quamdudum. *And.* 5. 2, 9. *Eun* 4. 4, 30
quamprimum. *And.* 2. 2, 15. *Eun.* 5. 9, 13. *Adel.* 2. 4, 18 | 3. 5, 6. *Heeyr.* 3. 1, 44
quanquam. *Heaut.* 1. 1, 1
quamvis. *And.* 2. 4, 15. *Hec* 4. 1, 25
quamdam *And.* 1. 3, 15. *Eun.* 3. 5, 36 | 5. 5, 15. *Heaut.* 3. 3, 36. *Phor.* 1. 2, 31 45 | 5. 7. 48
quandoquidem. *And.* 3. 2, 7 | 3. 5, 2. *Eun.* 2. 3, 8. *Adel.* 4. 5. 6 | 5. 8, 33. *Phor.* 2. 2, 58. *Hec.* 3. 5, 42
quanquam. *Eun.* 1. 2, 92 | *Heaut.* 1. 2, 1 | 2. 3, 15 *Adel.* 2. 1, 51. *Hec.* 1. 2. 36
quanta. *Heaut.* 2. 3, 9. *Phor.* 2. 3, 1. *Hec,* 5. 4, 36
quanta quanta hæc mea paupertas eſt. *Phor.* 5. 7. 10
quantam. *Eun.* 5. 4, 3. *Heaut.* 3. 1, 72. *Hec.* 5. 3, 18
quantas. *And.* 4. 26. *Eun.* 4. 6, 17. *Heaut.* 5, 2, 17

quan-

quanti. *Eun.* 1. 1, 30 | 3. 7, 21 | 5. 6, 14. *Heaut.* 1. 1, 103 *Adel.* 2. 2, 4 | 5. 9, 20
quantis. *And.* 4. 1, 25. *Phor.* 5. 6, 1
quantivis. *And.* 5. 2, 15
quanto. *And* 2. 1, 7. *Eun.* 3. 1, 63 | 3. 3, 1 | 4. 5, 3. *Heaut.* 3. 1, 15 101 | 4. 1, 32 *Adel.* 3. 2, 23. *Phor.* 1. 1, 12 | 1. 2, 8
quantum. *And.* 1. 3, 2 | 3. 2, 4 | 3. 3, 45 | 4. 2, 28 | 4. 5. 17 | 5. 2, 20. *Eun.* 1. 2, 67 | 2. 3, 84 | 4. 1, 1 | 5. 1, 20 | 5. 2, 5 *Heaut. Prol.* 14 | 1. 1, 10 | 3. 3, 31 | 4. 3, 4 | 4. 4, 25 | 4. 6, 6 | 5. 2, 31 | 5. 3, 10. *Adel.* 3. 2, 51 | 4. 5, 67 | 4. 7, 25 | 5. 7, 11 | *Phor.* 1. 2, 3 | 1. 5, 17 | 3. 1, 18 | 3. 3, 24 | 4. 3, 38 52 69 | 4. 5, 10 | 5. 6, 13 | 5. 7, 31 94
quantus *Adel.* 3. 3, 40 *bis.*
quapiam. *Eun.* 5. 2, 34
quapropter. *And.* 1. 1, 136 | 4. 2, 32. *Heaut.* 1. 2, 14 | 2. 3, 116. *Adel.* 4. 3, 17 | *Hec.* 3. 1, 31 | 5. 1, 7
quaque. *And.* 1. 3, 9
quare. *Eun. Prol.* 11. 42 | 2. 3, 75. *Heaut. Prol.* 26. *Adel.* 3. 2, 29. *Phor.* 3. 3, 20. *Hec.* 5. 3, 22
quas. *And. Prol.* 3, 26 | 1. 1, 6, 20. *Eun.* 1. 1, 32 38 | 2. 3, 20 | 4. 3, 10. *Heaut.* 2. 1, 3 | 4. 4, 2 | 4. 7, 8. *Phor. Prol.* 4. | 5. 4, 3 | 5. 5, 7. *Hec. Prol.* 14
quatietur. *Eun.* 2. 3, 66
queam *And* 1. 5, 36 | 3. 3. 45. *Adel.* 4. 7, 19
queas. *And.* 1. 5, 43. *Eun.* 1. 1, 29
queat. *And.* 2. 3, 20. *Heaut.* 3. 1, 44 | 3. 2, 43. *Hec.* 1. 2, 52
quemnam. *And.* 5. 2, 4
quemquam. *Andr.* 1. 5, 11, *Eun* 1. 2, 16 | 2. 3, 32 | 5. 5, 19. *Adel.* 1. 1, 13. *Phor.* 5. 7, 84
quemvis. *Heaut.* 3. 1, 61. *Adel.* 1. 2, 43
quemque. *Hec* 1. 1, 8
quendam. *And.* 2. 2, 19. *Eun.* 2. 2, 3 | 5. 6, 12. *Heaut.* 2. 3, 124 | 3. 2, 15
quenquam. *Eun.* 1. 2, 121, *Heaut.* 5. 1, 39. *Hec.* 3. 2 7 | 5. 3, 7
queo. *Adel.* 3. 3, 69 | 4. 7, 20. *Phor.* 5. 3, 4. *Hec.* 3. 4. 29 | 4. 4, 51
quærar. *Adel.* 5. 3, 3
quid ita. *And.* 2. 1, 22
quidnam. *And.* 1. 4, 7 | 2. 1, 21 | 4. 4, 3. *Eun.* 2. 2, 41. *Heaut.* 3. 10 | 3. 3, 38. *Adel.* 1. 2, 7 | 3. 2, 7. *Hec.* 2. 2, 25
quidni. *Adel.* 4. 2, 34
quidquam. *Eun.* 1. 2, 120
quidquid. *Eun.* 2. 2, 20 | 3. 1, 8 | 5. 1, 3 | 5. 6, 10 20 | 5. 9, 40. *Adel.* 1. 2, 73. *Phor.* 1. 5, 21 | 5. 5, 5. *Hec.* 3. 5, 13 | 4. 4, 47
quiescant. *And. Prol.* 22
quiescas. *And.* 3, 4, 19
quiesce. *Heaut.* 4. 3, 12. *Phor.* 4. 3, 65
quiesci. *And.* 4. 2, 8
quiesset. *And.* 4. 2, 8
quietus. *Phor.* 4. 5, 1
quimus. *And.* 4. 6, 10
quindecim. *Heaut.* 1. 1, 93. *Phor.* 5. 8, 28
quingentos. *Adel.* 2. 1, 46
quinque *Phor.* 2. 2, 63
quippe. *Heaut.* 3. 2, 27. *Phor.* 2. 2, 15
quippiam *And.* 2. 6, 3. *Hec.* 3, 2, 14
quisnam *Eun.* 3. 4, 7. *Heaut.* 1. 1, 122 | 3. 2, 50 | 3. 4, 23. *Adel.* 5. 3, 2
quispiam *Eun.* 5. 2, 36
quisquam. *And.* 3. 2, 20. *Eun. Prol.* 2. 1, 21 | 2. 3, 8 | 3. 5. 30 | 4. 4, 11 | 5. 9, 2. *Heaut* 2. 1, 12. *Adel.* 1. 1, 2 | 2. 1, 7 | 4. 2, 15 | 4. 6, 5 | 5. 4, 1 | 5. 8, 9. *Phor.* 1. 2, 49 72 | 2. 2, 45 | 5. 1, 37 | *Hec.* 1. 1, 10 3. 1, 13 | 5. 3, 37 | 5. 4, 21
quisque. *Heaut.* 1. 1, 74 | 2. 4, 3. *Adel. Prol* 21 | 3. 3, 45. *Hec.* 2. 1, 19 | 5. 3, 4
quisquis. *Phor.* 1. 4, 19
quit. *Adel.* 4. 4, 4. *Hec.* 1. 2, 108
quita est. *Hec.* 4. 1, 57
quivis. *Adel.* 2. 3, 1
quivit. *And.* 4. 1, 30
quoad. *Phor.* 1. 2, 98 | 2. 3, 22
quocum. *Phor.* 1. 3, 19 | 5. 1, 32
quocunque *Hec.* 5. 4, 19
quodcumque. *Heaut.* 3. 1, 75
quoddam *Eun.* 5. 2, 6
quolibet. *Hec.* 5. 3, 6
quomodo. *Eun.* 4. 4, 49. *Heaut.* 4. 6, 1 | 5. 3, 1 | 5. 4, 17. *Adel.* 4. 1, 18 | 4. 4, 5 | 5. 5, 2. *Phor.* 1. 4, 3 *Hec.* 3. 1, 45
quonam. *Adel.* 4. 2, 38
quondam. *Eun.* 2. 2, 15 | 3. 5, 37. *Hec. Per.* 2
quoniam. *And.* 2. 1, 6 | 3. 4, 10. *Eun.* 2. 2, 6
quoquam. *Andr.* 4. 5, 21 *Adel.* 2. 1, 16. *Hec.* 4. 1, 50
quoquo. *Eun.* 3. 5, 6 | 5. 9, 53. *Adel.* 3. 2, 43. *Phor.* 3. 2, 18
quorsum. *And.* 1. 1, 100 | 1. 2, 5 | 1. 5, 30. *Eun.* 1. 2, 75 | 2. 3, 13. *Adel.* 1. 2, 20. *Hec.* 1. 2, 118
quorsumnam. *And.* 2. 2, 24
quorum. *And. Prol.* 20. *Adel. Prol.* 20
quot. *And.* 1. 5, 13 | 3. 3, 37 *Heaut.* 5. 1, 43 59. *Adel.* 1. 2, 12 | 4. 2. 16. *Phor.* 2. 1, 13 | 2. 3, 14 | 4. 4, 24 *Hec* 5. 3, 19 *bis.*
quotidianos. *Heaut* 4. 5, 7
quoties. *Hec* 1. 1, 3
quovis. *Heaut.* 1. 1, 83 | 3. 3, 28 | 4. 4, 9 | 5. 1, 55. *Adel.* 5. 3, 43

R.

Rabies *Eun.* 2. 3, 9
rape. *Aud.* 5. 2, 20, 21. *Phor.* 5. 6, 42 | 5. 7, 92
rapere. *Adel. Prol.* 3
raperem. *Adel.* 3. 2, 21
raptione. *Adel.* 3. 3, 2
rapui. *Adel.* 4. 4, 18
raró. *Hec.* 1. 2, 100
rastros. *Heaut.* 1. 1, 36 | 5. 2, 58

ratio.

ratio *Eun.* 3. 5, 27. *Heaut.* 4. 2, 7. *Adel.* 1. 1, 43. *Poor.* 1. 5, 69
ratione. *Eun.* 1. 1, 17 18 | 2, 3, 29. *Adel.* 4. 5, 36 | 5. 4, 1. *Phor.* 1. 5, 68 | 2. 1, 30
rationem. *Heaut.* 5. 2, 6 11. *Adel.* 3. 3, 21 | 5. 3, 26. *Hec.* 3. 1, 26
rationes. *Eun.* 5. 2, 10. *Adel.* 2. 1, 54 | 5. 3, 50
ratiuncula. *Phor.* 1. 1, 2
ratum. *Phor.* 5. 7, 58. *Hec.* 4. 1, 10
reipſa. *Heaut.* 4. 1, 23. *Adel.* 5. 8, 32. *Hec.* 3. 4, 3
re muliebri. *Heaut.* 2. 3, 48
rebar. *Hec.* 4. 2, 5
rebus vilioribus multò. *Phor.* 5. 3, 8
recens *Adel.* 3. 2, 14
recepiſſe. *And.* 1. 3, 19
recepiſſem *Phor.* 5. 7, 9
recepiſti. *And.* 4. 1, 57
recepit. *And.* 5. 4, 25
receptas. *Hec.* 5. 1, 13
receptes. *Heaut.* 5. 2, 15
recidere ad paucos. *Hec. prol.* 47
recipe. *Adel* 3. 2, 26
recipere *Eun.* 5. 2, 59. *Heaut.* 3. 3, 6. *Hec. Per.* 9 | 4. 4, 40. *Phor.* 2. 3. 24
reciperem *Phor* 5. 4, 7
recipiat. *Phorm.* 2. 3, 22 | 4. 3, 1
recipiatis. *Eun.* 5. 9, 55
recipiendum. *Eun.* 5. 9, 42. 43
recipimus. *Eun.* 5. 9, 55
recipio. *Heaut.* 5. 1, 12.
recipis. *Adel.* 5. 3, 13
recipit. *Hec. Per.* 12. *Phor* 5. 6, 39
recipitur. *Eun.* 1, 2, 79 | 3. 2, 32
recta. *And.* 2. 1, 11. *Eun.* 1. 2, 7 | 4. 3, 28. *Adel.* 3. 3, 29 | 4. 2, 35 43. *Phor.* 1. 2, 62 | 1. 5, 80 | 5. 2, 6 | 5. 6, 19. *Hec.* 3. 3, 12
recta via *And.* 2. 6, 11 | 3. 4, 21
rectius. *Adel.* 4. 1, 5 | 5. 7, 22
recurret. *Adel.* 4. 1, 10
recuſare. *Hec.* 3. 1, 16
recuſat. *And. Per.* 11
rectum. *Eun.* 4. 7, 14. *Heaut.* 1. 1, 27 | 2. 3, 86 | 3. 1, 76. *Adel.* 1. 2, 19
redactus. *Eun.* 2. 2, 7. *Phor.* 5. 7, 86
reddam. *And.* 4. 2, 20 | 5. 2, 23. *Eun.* 1. 2, 37 67 | 2. 2, 46 | 5. 7, 18. *Adel* 5. 3, 63 | 5. 9, 25. *Phorm.* 3. 3. 26. *Hec.* 1. 2, 25
reddant *Phor.* 2. 2, 57
reddas. *Hec.* 4. 4, 47
reddat. *Eun.* 4. 7, 27. *Adel.* 2. 1, 48 51 | 2. 4, 16
redde. *Eun.* 4. 2, 26. *Hec.* 4. 1, 44
reddendum. *Heaut.* 4. 5, 44
reddere, *Phorm.* 2. 1, 22 | 3. 3, 5
redderes. *And.* 3. 1, 21
reddes. *And* 2. 3, 15
reddet. *Adel.* 5. 9, 24 | 2. 1, 6 | 4. 4, 23
reddetur. *Adel.* 2. 4, 15
reddi. *Hec.* 1. 2, 79
reddideras. *Heaut.* 2. 3, 89
reddidi. *Heaut.* 4. 5, 12
reddidiſti. *And.* 2. 1, 33
reddidit *Hec.* 3. 3, 47 | 5. 1, 35
reddit *Phor.* 1. 2, 6
reddo *Heaut.* 4. 4. 10 | *Adel.* 4 1, 18. *Phor.* 5. 6, 16. *Hec* 5. 3, 21
reddunt. *Eun.* 2. 3, 24. *Phor.* 4. 3, 75
redeam *And.* 3. 5, 16. *Eun.* 1. 1, 4 | 2. 1, 12. *Adel.* 2. 1, 32. *Phor.* 4. 3. 43. *Hec.* 1. 2, 60 | 3. 4, 11
redeamus *Eun.* 4. 7, 41
redeas. *Adel.* 5. 2, 1
redeat. *And.* 1. 2, 19. *Eun.* 3. 2, 50 | 3. 3, 29. *Heaut.* 5. 3, 7. *Phor.* 5. 8, 40. *Hec.* 2. 2, 20 | 2. 3, 7 | 3. 5, 2 | 4. 2, 12 | 4. 4, 8 | 5. 2, 8
redeo. *And.* 1. 1, 110. *Eun.* 4. 2, 6. *Heaut.* 4. 3, 41. *Adel.* 4. 2. 10 | 4. 7, 39
redeundi *Hec.* 1. 2, 16 | 3. 1, 3
redeundum. *Hec.* 3. 4. 11
redeunt. *Eun.* 2. 2, 78. *Phor.* 1. 4, 24
redeuntem. *Eun.* 5. 5, 25
redeunti. *And.* 2. 2, 23
redi. *Heaut.* 2. 3, 78 108. *Adel.* 2. 1, 31 36 | 4. 2, 40 | 5. 3, 8
redibo. *Phor.* 5. 7, 24
redibat. *Hec.* 1. 2, 97
redeam. *Eun.* 1. 1, 4
rediens. *Phor.* 1. 5, 13
redieris. *Adel.* 2. 2, 18
redierit. *Heaut.* 1. 1, 98. *Adel.* 4. 2, 10 | 4. 6, 6. *Phor.* 1. 5, 18 | 2. 3, 5
rediero. *Adel.* 2. 2, 25 | 3. 3, 24
redierunt. *And.* 4. 6, 4
redigam. *Heaut.* 5. 1, 73. *Phor.* 5. 7, 77
redigat. *Heaut.* 5. 1, 56
redige. *Phor.* 2. 2, 36
redigis. *Eun.* 4. 4, 23
redii. *Adel.* 5. 3, 9
rediit *Eun.* 4. 3, 21. *Heaut.* 1. 1, 61 | 2. 3, 118. *Adel.* 1. 1, 10 | *Phor.* 1. 2, 97 | 4. 4, 5. *Hec.* 3. 2, 12
redimas. *Eun.* 1. 1, 29
redimas. *Heaut.* 3. 3, 49
redire. *Hec.* 2. 2, 23 | 3. 1, 5 | 3. 5, 44
redires. *Eun.* 3. 3, 27
rediret. *Hec.* 2. 2, 26
redis. *Hec.* 1. 2, 38
rediſſe. *Heaut.* 2. 3, 63 | 3. 1. 3, 24 | 5. 2, 27. *Adel.* 2. 4, 9. *Phorm.* 1. 3, 1 | 2. 3, 20. *Hecyr.* 3. 4. 21
rediſſes. *Hec.* 3. 1, 9
rediſſet *Phor.* 1. 2, 69
rediſti. *Hec.* 3. 5, 54
redit *And.* 3. 3, 35. *Heaut.* 5. 1, 58. *Phor.* 1. 2, 5 | 2, 1. 3
reditio'ſt. *Eun.* 4. 4, 4
redito *Adel.* 3. 4, 60
rediturum. *Adel.* 2. 2, 29
reduc. *Hec.* 4. 2, 29 | 4. 4, 32 76
reducam. *Hec.* 3. 5, 3 | 4. 3, 11 | 4. 4, 12 38
reducas *Adel.* 5. 3, 44
reducem. *Heaut.* 2. 4, 18. *Hec.* 5. 4, 12
reducenda. *Heyer.* 3. 3, 31 43
reducere. *Hec.* 3. 5, 51 | 4. 3, 9. *Phor.* 1. 2, 36
reductam. *Hec.* 4. 4, 43
reducunt. *And.* 3. 3, 27
reduxit, *And.* 5. 4, 43

refellendo *Hec.* 2. 2, 12
refellas. *Phor.* 1, 2, 82
referam. *Eun.* 2. 2, 92 | 4. 4, 51 | 5. 3, 2. *Phorm* 5. 1, 1
referet. *Hec.* 5. 2, 32
referetur. *Eun.* 4. 6, 11
referire. *Adel.* 4. 2, 28
refero. *Hec. Prol.* 29 38.
referre. *Heaut.* 3. 1, 58. *Adel.* 1. 1, 48. *Hec. Prol.* 7 | 4. 2, 8
referri *Phor.* 2. 1, 23
refert. *Eun.* 2. 3, 27. *Adel.* 5. 4, 27. *Phor.* 1. 2, 24 | 4. 5, 11. *Hec.* 4. 3, 12 | 5. 3, 12
referto. *Eun.* 3. 1, 54
reflexit. *Adel.* 3. 2, 9
refrixerit. *Adel.* 2. 2, 26
regem. *Heaut.* 1. 1, 55. *Phor* 1. 2, 20
regere. *Eun.* 2. 1, 13
regi. *Phor.* 2. 1, 24
reginæ. *Eun.* 1. 2, 88
regionibus. *Eun.* 5. 9, 32. *Heaut.* 1. 1, 11
regnas. *Phor* 2. 2, 58
regnum. *Adel* 2. 1, 22
reicere. *Phor Prol.* 19
reiciat. *Phor.* 4. 5, 5
rejecit. *And.* 1, 107
rejectus *Heaut.* 2. 3, 50
relatum. *Phor Prol.* 22
relevabis. *Adel* 4. 3, 11
relevi. *Heaut.* 3. 1, 51
relicta. *Heaut.* 3. 3, 43. *Phor.* 2. 2, 10
relictæ *Heaut.* 2. 3, 2
relictam. *Phor.* 2. 1, 1
relictas. *Heaut.* 2. 3, 6
relictis. *And.* 2. 5, 1. *Eun.* 1. 2, 86. *Heaut.* 4. 7, 12
relicto. *Phor. Per.* 2
relictum. *Heaut.* 5. 3, 18. *And.* 3. 4, 22
religio. *Heaut.* 2. 1, 16
religione. *And.* 5. 4, 39
religiosæ. *Heaut.* 4 1, 37
relinquam *Eun.* 1. 2, 61. *Adel.* 3. 4, 52
relinquas. *Adel* 5. 3, 28
relinquatur. *Phor.* 3. 3, 14
relinquere *And.* 5. 4, 34
relinqui *Phor.* 1. 2, 24
relinquis. *Heaut.* 4. 3, 18
relinquit. *Hec.* 1. 2, 99
relinquo. *And.* 1. 3, 5. *Heaut.* 1. 1, 88
relinquunt. *Phorm.* 1, 2, 22. *Hec.* 3. 5, 11
reliqui. *Heaut.* 1. 2, 19 | 2. 3, 12
reliquias. *Adel.* 3. 3, 91
reliquisset. *Phor.* 2. 2, 46
reliquit *And.* 4. 5, 5. *Eun.* 1. 2. 40 *Heaut.* 3. 3, 42. *Adel. Prol.* 10. *Hec.* 3. 5, 13
reliquom. *Eun.* 5. 5. 26. *Adel.* 3. 2, 48
reliqua. *Eun.* 22. 9. *Hec.* 4. 2, 11
reliquam. *Hec.* 3. 5, 40
reliquum *Andr. Prol.* 25 *Phorm.* 1. 1, 3. *Hec.* 4. 1, 55
rem impeditam & perditam *And.* 3. 5, 14
remedio. *Eun.* 3. 1, 49. *Phor.* 5. 4, 5
remedium. *And.* 3. 1, 10. *Heaut.* 3. 2, 28. *Adel.* 3. 1, 7. *Phor.* 1. 4, 8 23 | 4. 3, 11 12
remihiscor *Hec.* 3. 3, 25
remiserim. *Phor.* 5. 7, 36
remisit. *Hec.* 1. 2, 112
remissam. *Hec.* 4. 4, 43
remittas. *And.* 5. 1, 8
remittent. *Hec.* 3. 2, 14
remitteres. *Hec.* 3. 5, 48
remittet. *Hec* 3. 5, 17
remittis. *Heaut* 1. 1, 18
remoratus. *Eun.* 2. 3, 10
remoret. *And.* 4. 4, 18
remotum. *Hec Prol* 22
renumeret. *Hec.* 3. 5, 52
renuntiabo. *And.* 2. 5, 20
renuntiarit. *Heaut.* 4. 4, 5.
renuntiata. *And.* 3. 2, 19
renuntiatum. *And.* 3. 3, 21
renuntiavit. *Heaut.* 4. 1, 48
renuntiem. *Heaut* 4. 8, 19
renuntiet *Phor* 4. 3, 72. *Hec.* 3. 5, 58
renuntio. *And.* 3. 2, 28 | 3. 3, 15
repenté. *Heaut. Prol.* 23. *Adel.* 3. 2, 4 | 5. 9, 27. *Hec.* 3. 1, 21 | 3. 3, 8 | 4. 1, 3
repentino. *And* 5. 4, 36
reperi *And.* 4. 1, 57. *Phor.* 1. 5, 5
reperiam. *Phor.* 2. 4, 25
reperias. *Hecyr.* 1. 1, 1 | 2. 1, 3
reperient. *Phor.* 1. 5, 14
reperies. *Hec.* 3. 1, 8 | 5. 4, 3
reperio. *Adel.* 4. 3, 1
reperire *Phor.* 4. 5, 15 | 5. 1, 12
reperiret. *Heaut.* 3. 2, 22
reperiri. *Heaut.* 4. 1, 46
reperis *Phor.* 1. 4, 1
reperisti. *Heaut.* 3. 3, 36
reperitur. *Heaut. Per.* 11
repertus. *Eun. Per.* 11
repperi. *Eun.* 1. 2, 88. *Heaut.* 1. 1, 60 | 2. 3, 98. *Adel.* 5. 4, 6. *Phor.* 3. 2, 37 | 5. 6, 50
repperisse. *Eun* 1. 2, 124 | 5. 4, 9
repperit. *And.* 4. 6, 11 | 5. 6, 5. *Eun.* 3. 3, 6 | 5. 6, 31. *Phor.* 5. 4, 4
repetent. *Phor.* 4. 4, 14
repeto *Eun.* 4. 6, 11
repeton'. *Adel.* 1. 2, 55
repetor. *And* 1. 5, 15
repoſcere *Adel.* 1. 2, 52
reprehendere. *Adel* 5. 9, 37
reprehendi: *Adel.* 4. 4, 14
reprehenſum. *Adel. Prol.* 14
repreſſi. *Adel.* 5. 3, 9
repreſſit *Adel.* 3. 2, 9
reprimam. *Heaut.* 1. 2, 25 *Hec.* 5. 1, 39
reprime. *Adel.* 5. 3, 8
repudies. *Adel.* 5. 4, 4
repudio *And* 4. 4, 12
repudium. *Phor.* 4. 3, 72 | 5. 7, 35
repugnat. *And. Per.* 8
reputavit. *And* 2. 6, 11
reputo *Eun.* 3. 5, 44
requieſcere. *Eun.* 3. 1, 15
requiram *Adel.* 3. 4, 65
require. *Phor.* 2. 1, 79
requirerem. *Phor.* 5. 6, 42
res ſecundæ. *Heaut.* 2. 2, 1
reſarcietur. *Adel.* 1. 2, 41
reſcierit. *Hec.* 2. 2, 20
reſcindi. *Phor.* 2. 3, 16
reſciſcant. *Phor.* 5. 3, 36
reſciſcat. *And.* 2. 3, 26. *Heaut.* 4. 2, 3. *Phor.* 4. 1, 19 | 5. 1, 38
reſciſcent. *Hec* 5. 2, 23
reſciſcere *Hec.* 3. 1, 5 | 5. 4, 27
reſciſcerem. *And.* 4. 5, 57
reſciſceres *And.* 5. 6, 4
reſciſceret. *Phor.* 5. 1, 20
reſciſces. *Hec.* 2. 1, 11
reſciſcet *Heaut.* 4. 3, 19
reſciſco *Adel.* 4. 2, 7
reſciſcunt. *Hec* 5. 4, 27

rescisſem. *And.* 1. 5, 24
rescitum. *Adel.* 1. 1, 45. *Hec.* 3. 1, 7
rescíverim. *And.* 3. 2, 14
rescíverit. *Hec.* 4. 1, 4 52
rescívi. *Heaut.* 1. 1, 47
rescívit. *And.* 2. 2, 3. *Addl.* 5. 3, 5. *Phor.* 5. 7, 59. *Hec.* 1. 2, 1 15
rescribi. *Phor.* 5. 7, 29
respísco. *And.* 4, 2, 15
respíssse. *Heaut.* 4. 8, 3
resíste. *And.* 2. 2, 7
resístis. *Phor.* 5, 6, 11
respecta. *Adel.* 2, 1, 3
respice. *And.* 2. 3, 6 | 5. 6, 11. *Phorm.* 2. 3, 87 | 5. 1, 14
respicere. *Hec.* 5. 2, 5
respiciat. *Adel.* 5. 8, 9
respício. *Phor.* 5. 6, 24
respicis. *Heaut.* 1. 1, 18 | 5. 1, 46
respicit. *Adel.* 3. 2, 55
respiciunt. *And.* 4. 1, 18. *Phor.* 5. 3, 34
respira. *Heaut.* 2. 2, 12
responde. *Eun.* 4. 7, 22. *Adel.* 2. 1, 26 | 5. 3, 12. *Phor.* 1. 5, 25 | 2, 2, 28
respondeam. *Eun.* 1. 2, 73. *Adel.* 3. 4, 39
respondeas. *Phor.* 1. 4, 35 | 1, 5, 50 | 2. 2, 32
respondeat. *And. Prol.* 7. *Eun.* 4. 4, 25 | 4. 7, 40. *Adel.* 3. 5, 6
respondebo. *Hec.* 4. 1, 1 | 4. 4, 6
respondeo. *Heaut.* 3. 3, 50. *Phor.* 5. 8, 55
respondere. *Phor. Prol.* 20
respondeba. *And.* 5. 2, 8. *Eun.* 3. 2, 72. *Adel.* 3. 4, 53 | 4. 5, 7. *Phor.* 4. 4, 3. | 5. 8, 3 43 53. *Hec.* 4. 4, 84
respónsum. *And.* 4. 2, 13. *Eun. Prol.* 6. *Heaut.* 4. 8, 19. *Phor. Prol.* 17
restabat *Phor.* 1, 2, 55
restant. *And.* 1. 2, 24
restare. *Adel.* 3. 1, 92
restas. *Heaut.* 5. 3, 6
restat. *And.* 1. 1, 139 | 5, 4, 38 45. *Heaut.* 5. 5, 22. *Adel.* 2. 1, 36 | 3. 3, 3 | 5. 8, 24. *Phor.* 4. 1, 28 | 5. 5, 3
restet. *And.* 5. 6, 17. *Hec.* 3. 1, 20 | 4. 2, 11
restim. *Addl.* 4. 7, 32
restinguas. *Phor.* 5. 7, 82
restinguet. *Eun.* 1. 1, 14
restiterim. *Eun.* 2. 3, 11
restitisse. *And.* 2. 6, 2
restitas. *Eun.* 4. 4, 1
restiti. *Eun.* 2. 3, 47
restituam. *Eun.* 1. 2, 67
restituas. *And.* 3. 5, 13
restitue. *And.* 4. 1, 58
restituentur. *Adel.* 1. 2, 40
restituere. *Eun.* 4. 6, 8
restituerem. *Heaut.* 3. 1, 83
restitueris. *And.* 3. 3, 38
restituea. *Hec.* 3. 1, 11
restitui. *Phor.* 2. 3, 11. *Hec. Prol.* 13 21
restituit. *Phor. Prol.* 34
restituo. *Hec.* 5. 3, 20.
resupinat. *Phor.* 5. 6, 24
rete. *Phor.* 2. 1, 16
retice. *Heaut.* 1. 1. 33
reticere. *Heaut.* 2. 3, 79
reticuit. *Adel.* 3. 3, 52
retineam. *Phor.* 3. 2, 22
retineat. *Phor.* 5. 6, 25
retinendi. *Eun.* 4. 1, 6. *Phor.* 1, 2, 24. *Hec.* 2, 2, 13
retinere. *Adel.* 1. 1, 33. *Phor.* 1. 3, 23
retines. *Heaut.* 2. 3, 135
retiner. *Adel. Per.* 3. *Phor.* 1. 4, 11
retraham. *Heaut.* 4. 2, 11
retrahere. *Phor. Prol.* 2
retrò. *Heaut.* 5. 1, 29
retulit. *Phor.* 4. 3, 41
rettulit. *And.* 3. 2, 16
retundam. *Heaut.* 5. 1, 73
revenit. *Hec. Per.* 7
revereatur. *Hec.* 4. 4. 8
revereri. *Phor* 1. 5, 3
reversu'st. *Heaut. Per.* 4
revertere. *Eun.* 2. 1, 13
revertor. *And* 3. 2, 5 | 4. 4, 21
reverturas. *Hec.* 3. 1, 10
reversi. *Phor Per.* 9
revíso. *And.* 2. 4. 1. *Eun.* 5. 4, 1
reviviſcet. *Hec.* 3. 5, 15
revocari. *Phor.* 5. 6, 8
revocat *Eun.* 1. 1, 4
revocemus. *Adel.* 3. 2, 22. *Phor.* 1. 4, 18
revertantur. *Heaut.* 2. 3, 99
reverti. *Adel.* 4. 1, 9
revortor. *Heaut.* 1. 1, 16 70
rex. *Eun.* 3. 1, 7 11
Rhamnuſium *And.* 5. 4, 27
Rhodio. *Eun.* 3. 2. 45
Rhodium *Eun.* 3. 1, 10
Rhodius *Eun.* 3. 1, 33
rideas. *Phor.* 2. 1, 17
ridendo. *Eun.* 5. 7, 7
rideo. *Adel.* 4. 2, 9
rides. *Eun.* 3. 2, 44 | 5. 7, 8 16
ridicule. *Hec.* 4. 4, 46. *Adel.* 4 5, 42
ridiculo. *Eun.* 5. 7, 3. *Heaut.* 5. 1, 79
ridiculum. *And.* 3. 1, 16 | 4. 2, 39. *Heaut.* 2. 3, 112. *Phor.* 5. 7, 8
ridiculum caput. *And.* 2, 2, 34
ridiculus. *Eun.* 2. 2, 13.
rimarum. *Eun.* 1. 2, 25
ringitur. *Phor.* 2, 2, 27
risisti. *Heaut.* 5. 1, 13
risco. *Eun.* 4, 6, 17
risus. *Heaut.* 2. 3, 132
rivalem. *Eun.* 5. 9, 42
rivalis. *Eun.* 2. 2, 37 | 2. 3, 62
roga. *Eun.* 4. 4, 25. *Hec.* 4. 1, 43
rogabit. *Adel.* 4. 1, 23
rogabo *Phor.* 4. 5, 15
rogamus *Phor.* 1. 2, 43
rogare. *Heaut.* 2. 3, 62. *Hec.* 3. 1, 12
rogas. *And.* 1. 1, 136 | 5. 4, 6. *Eun.* 2. 3, 34 | 3. 1, 46 | 3. 5, 26 | 4. 3. 11 | 4. 4. 4, 53 | 5. 1, 21. *Heaut.* 2. 3, 5 | 3. 1. 45 | 3. 2, 21 | 4. 5, 32. *Adel.* 1. 2, 2 | 3. 1, 1 | 4. 5, 31. *Phor.* 4. 1, 8. | 4. 4, 23 | 5. 7, 22. *Hec.* 4. 2, 46
rogasse. *Heaut.* 5. 2, 25
rogat. *Eun.* 4 1, 4. *Adel.* 5. 2, 1 | 5. 5, 1. *Hec* 3. 3, 30 | 5. 2, 33
rogavit. *Phor.* 5, 5, 8
rogem. *And.* 4. 5, 10 | 2. 5, 9. *Phor* 5. 4, 3
roges *And.* 4. 1, 13
roget. *And.* 1. 5, 24. *Eun.* 3, 3. 5
rogitabam. *And.* 1, 1, 57
rogitabis *Adel.* 4. 1, 11
rogitare *Eun.* 2. 2, 35
rogitas. *And.* 5. 1, 9. *Eun.* 3, 74 | 4. 4, 8 | 4. 7, 31 | 5, 2,

5. 2, 58 | 5. 5, 6 | 5. 7, 7. *Heaut.* 2. 3, 10 | 4. 1, 18. *Adel.* 4. 2, 19. *Phor.* 1. 3, 4 | 1. 5, 27. *Hec.* 4. 1, 11
rogitato. *Heaut.* 5. 2, 70
rogitem. *Heaut.* 5. 3, 5
rogites. *And.* 4 5, 10. *Eun.* 4. 3, 18
rogito. *Adel.* 4. 4, 9
rogo *And.* 1. 1, 97 | 2. 2, 22 | 4. 5. 12 14 25. *Eun.* 2. 3, 49. *Heaut.* 5. 1, 62. *Phor.* 4. 4, 3 | 5. 6, 24. *Hec.* 1. 2, 31
ruas. *Heaut.* 2. 3, 126
ruat. *Heaut.* 4. 3, 41
rubicundus. *Hec.* 3. 4, 26
ruerem. *Adel.* 3. 2, 21
rufam. *Heaut.* 5. 5, 17
rufus. *Phor.* 1. 2, 1
rumor. *And.* 1. 2, 14 *Hec. Prol.* 39
rumores. *Heaut. Prol.* 16
rumperet *Hec.* 3. 4, 21
rure. *Eun.* 3. 5, 63 | 5. 5, 25 | 5. 6, 1. *Hec.* 1. 2, 115
ruri. *Adel.* 1. 2, 15 | 3. 3, 48 | 4. 2, 3, *Phor.* 1. 5, 20 | 2. 2, 16. *Hec* 2, 1, 18
rursum. *Eun.* 1, 16 | 2. 2, 20 | 4. 2, 6 | 4. 4, 40 45. *Heaut.* 4. 3, 35 | 4. 5, 8. *Adel.* 1. 2, 55 | 4. 2, 40, *Phor.* 3. 3. 5 | 5. 5, 8 | 5. 7, 29 57. *Hec.* 3. 1, 11 35 | 4. 4, 67
rursus. *Adel.* 1. 1, 46
rus. *Eun.* Per. 5 | 1. 2, 107 | 2. 1, 10 | 3. 3, 13 27 | 4. 2, 1. *Adel.* 3. 3, 48 80 83 | 4. 1, 17 | 4. 2, 21 | 5. 3, 54. *Hec.* 1. 2, 100 | 4. 2, 10 13 | 4. 3, 4 | 4. 4, 7
rustico opere. *Heaut.* 1. 1, 90

S.

SAcellum. *Adel.* 4. 2, 37
sacrificandi. *Phor.* 4. 4, 21
sacrilega. *Eun.* 5. 1, 13. *Adel.* 3. 2, 6
sacrilego. *Eun.* 5. 3, 2
sacrilegum. *Eun.* 3. 1, 29 | 5. 3, 13
sacrilegus. *Adel.* 2. 4, 1
sæculum. *Adel.* 3. 2, 6
sæpius. *Adel.* 1. 2, 33. *Hec.* 1. 2, 112
sævam uxorem. *Phor.* 5. 1, 18
sævi *And.* 5. 2, 27
sævidicis. *Phor.* 1. 4, 36
sævitiam. *Eun.* 5. 2, 15
salem. *Eun.* 3. 1, 10
salsamenta *Adel.* 3. 1, 27
salsum'st. *Adel.* 3. 3, 72
saltabis *Adel* 4. 7, 34
saltem *And* 5. 1, 23. | 1. 1, 15 30 | 1. 2, 14. *Eun.* 4. 2, 12. *Heaut.* 2. 3, 138. *Phor.* 1. 5, 3
salva *Eun.* 2. 2, 27 37. *Heaut.* 4. 1, 50. *Adel.* 4. 5, 9
salvæ. *Eun.* 5. 1, 18 | 5. 6, 8.
salvam *Hec.* 2. 2, 17 | 4. 4, 21
salvan' *Hec.* 2. 2, 18
salvas. *Phor.* 4. 1, 10
salve. *And.* 1. 5, 33 *bis* | 2. 1, 20 *bis* | 4. 6, 7 | 5. 2, 5 *Eun.* 3. 5, 13 | 5. 2, 11. *Heaut.* 3. 5, 18. *Adel.* 3. 4, 15 | 5. 5. 2. *Phor.* 1 5, 24 *bis.* 56, 57 | 4. 3, 4. *Hec.* 1. 2, 7 *bis* 8 | 3. 2, 18 | 3. 5, 5 6 | 5. 1, 5 6 | 5. 4, 15
salvere. *Adel.* 3. 4, 14
salvete. *And.* 4. 6, 5. *Eun.* 5. 9. 31
salus. *Eun.* 5. 4, 18. *Adel.* 4. 7, 43. *Hec.* 3. 2, 3
salutant. *Eun.* 2. 2, 28
salutare. *Heaut.* 2. 3, 138
salutatum. *Phor.* 1. 5, 81
salute *Eun.* 2. 2, 39
salutem. *And* 2, 1, 21 | 3. 2, 2 | 4. 1, 48. *Adel.* 3. 2, 2
salvom. *Adel.* 1. 1, 55. *Phorm.* 1. 5, 25 56 | 3. 1, 18 | 4. 3. 5. *Hec.* 3. 2, 18
salvos. *And.* 4. 6, 7 | 5. 4, 3. *Heaut.* 1. 1, 98. *Adel.* 3. 3, 58 | 5. 6, 2. *Phor.* 3. 3, 22
salvum. *Eun.* 5. 6, 6. *Heaut.* 1. 1, 108. *Hec.* 3. 5, 7 14
salvus. *And.* 5. 6, 9. *Adel.* 3. 1, 11. *Hec.* 3. 4, 20
Samia. *Eun.* 1. 2, 27
sanctas. *Adel.* 5. 7 1
sancte. *Hec.* 1, 1. 8 | 2. 2, 26
sanctius. *Hec.* 1. 1, 25
sandalio. *Eun.* 5. 8, 4
Sanga *Eun.* 4. 7, 6 44
sanguine. *Eun.* 4. 7. 9
Sannio. *Eun.* 4. 7, 10. *Adel.* 2. 2, 13 33
sanumne. *Adel.* 4. 7, 30
sanun'. *And.* 5. 4, 9
sanus. *And.* 4. 5, 10. *Eun.* 3. 5, 8 11. *Heaut.* 4. 3, 29. *Adel.* 3. 2, 38 | 5. 8, 14. *Phor.* 5. 3, 19. *Hec.* 3. 5, 43
sapere. *Eun.* 4. 7, 12 21. *Heaut.* 2. 3, 83 | 5. 1, 10. *Adel.* 3. 3, 33 | 5. 3, 41 64. *Hec.* 4. 3, 2
sapiens. *Phor.* 2. 2, 56 | 5. 8, 57
sapientem. *Eun.* 4. 7, 19
sapienter. *And.* 1. 1, 20 *Eun.* 3. 1, 26. *Adel.* 5. 8, 30
sapienti. *Phor.* 3. 3, 8
sapientia. *Adel.* 3. 3, 41 74 | 5. 1, 7. *Phor.* 1. 5, 17
sapias. *Heaut.* 3. 3, 54
sapies. *Heaut.* 4. 4, 26
sapiet. *Adel.* 4. 2. 26
sapimus. *Adel.* 5. 13, 46
sapis. *Eun.* 1. 1, 31 | 4. 4. 4 | 5. 5, 27. *Heaut.* 2. 3, 82. 138. *Adel.* 4. 5, 72
sapit *Heaut.* 3. 1, 101
sapiunt *Phor.* 2. 1, 21
satagit. *Heaut.* 2. 1, 13
sati'. *And.* 4. 2, 22. *Eun.* 4. 4, 36 37. *Heaut.* 2. 1, 101 | 2. 3, 96 | 4. 4, 17. *Adel.* 3. 3, 49 | 5. 8, 14. *Phor.* 2. 1, 23 24
satias. *Eun.* 5. 6, 3. *Hec.* 4 2, 18
satietas *Eun.* 3. 1, 13
satietatem. *Phor.* 5. 5, 6
sat commodè. *And.* 3. 1, 17
satin'. *And.* 4. 5, 10 | 4. 6 9. *Eun.* 2. 1, 2 | 3. 5, 55 | 4. 7, 40 | 5. 2, 12. *Heaut.* 4. 3, 29 | 5. 2, 33. *Adel.* 3. 2, 31. *Phor.* 1. 4, 33 | 34. 1. 5, 26 | 4. 3, 31 | 4. 4, 2 | 5. 3, 19 | 5. 6, 17 | 5. 7, 22 | 5. 8, 58
satisne. *Eun.* 3. 5, 11
sati'ne. *Eun.* 5. 5, 8.
Satius *And.* 2. 1, 8. *Heaut.* 1, 66 | 5. 2, 16 | 33. *Adel.* 1. 1, 4 | 2. 2, 27. *Phor.* 5. 7, 63. *Hec.* 5. 1, 4
satis tutus locus, *Phor.* 5, 3, 15

ſtrepes. *Heaut.* 3. 1, 43
ſtatur. *Adel.* 5, 1, 3. *Hec.* 5. 2, 2
ſtatura. *Hec.* 5. 2, 3
ſaxum. *Eun.* 5. 9, 55
ſcenicam. *Hec. Prol.* 16
ſcenicos. *Hec. Prol.* 45
ſcapulas. *Phor.* 1. 2, 26
ſcapulas. *Phor.* 1. 3, 26 | 4. 5, 47. *Adel.* 2. 2, 21 | 3. 2, 6
ſceleratus. *And.* 1. 1, 132
ſceleratum. *Adel.* 4. 2, 14
ſceleris. *Eun.* 2. 3, 34. *Heaut.* 5. 2, 3
ſceleſta *Eun.* 5. 1, 1 16
ſceleſtam *Eun.* 1. 1, 26
ſceleſte. *And.* 4. 5, 51. *Eun.* 4. 4, 1. *Heaut.* 2. 3, 71
ſceleſtum. *Eun.* 4. 4, 42 | 5. 5, 2
ſceleſtus. *Heaut.* 5. 2, 17. *Adel.* 2. 1, 5
ſcelu *Eun.* 4. 3, 3
ſcelus. *And.* 3. 5, 1 | 4. 1, 42 | 5. 2, 3. *Eun.* 5. 4, 19 | 5. 7, 17. *Heaut.* 2. 3, 74 | 4. 4, 18 | 5. 1, 14. *Adel.* 3. 2, 16 | 5. 1, 6 12. *Phor.* 5. 7, 85 | 5. 8, 11
ſciam, ſcio. *&c. cum paſſim occurrant nec præter ſenſum vulgarem, omittenda duximus.*
ſcirpo. *And.* 5. 4, 39
Scirte. *Hec.* 1. 2, 3
ſciſcere. *Hec.* 5. 4, 27
ſciſcitari. *Eun.* 3. 4, 10
ſcortari. *Heaut.* 1. 2, 32. *Adel.* 1. 2, 22
ſcortum *Eun.* 3. 1, 34. *Heaut. Per.* 5 | *Adel.* 5. 9, 8
ſcreatus. *Heaut.* 2. 3, 132
ſcribam. *Phor.* 1. 2, 77
ſcribat *Phor. Prol.* 3
ſcribendo. *Eun. Prol.* 7
ſcribendum. *And. Prol.* 1. *Adel. Prol.* 25
ſcribere. *Eun. Prol.* 36. *Adel. Prol.* 16. *Hec. prol.* 56
ſcriberes. *Hec. Prol.* 27
ſcribis *Eun.* 4. 7, 35
ſcribito. *Phor.* 4. 3, 63
ſcribundis. *And. Prol.* 5.
ſcribunt. *Heaut. Prol.* 43
ſtripſeris. *Heaut. Prol.* 7
ſcripſit. *Eun. Prol.* 10. *Phor. Prol.* 6. *Hec. prol.* 5.
ſcripta. *And.* 1. 5, 49
ſtriptam. *Phor.* 2. 1, 5
ſcriptura. *Hec. Prol.* 13
ſcripturam. *Adel. Prol.* 1. *Hec. Prol.* 24
ſcrupulum *Adel.* 2. 2, 20. *Phor.* 5. 7, 61
ſcrupulus. *And.* 5. 4, 38. *Phor.* 5. 8, 30
ſeclum. *Eun.* 2. 2, 15
ſectari. *Phor.* 1. 2, 36
ſecum. *And.* 1. 1, 54 | 2. 6, 11. *Eun.* 2. 1, 23 | 3. 5, 33 | 4. 4, 27 | 4. 6, 18. *Heaut.* 2. 3, 5 | 3. 1, 42 | 3. 3, 44 | 4. 1, 41 | 4. 4, 23 | 4. 5, 21. *Adel.* 2. 2, 2 | 4. 5, 19 20. *Phor.* 1. 5, 12
ſecunda, *Heaut.* 2. 2, 1. *Phor.* 1. 5, 11
ſecundis. *And.* 5. 6, 11
ſecundum. *Eun.* 5. 9, 60
ſectari. *Eun.* 1. 2, 31. *Phor.* 1. 2, 36
ſecter. *Phor.* 2. 2, 61
ſecus. *Phor* 2. 2, 91. *Hec.* 2. 3. 5
ſecutus *Adel.* 1. 1, 18
ſedabit. *Hec. prol.* 32
ſedatum. *Adel.* 5. 1, 11
ſedecim. *Eun.* 2. 3, 23 | 3. 3, 20 | 4. 4, 26
ſedemus. *Phor.* 1. 2, 41
ſedeo *Hec.* 5. 3, 4
ſedere 4. 5, 38
ſedet. *Eun.* 3. 5. 35
ſeditionem. *And.* 5. 1, 11
ſeducit. *Hec.* 1. 2, 69
ſeduld. *And.* 3. 4, 18 | 3. 5. 8 | 4. 1, 55. *Eun* 1. 2, 58 | 2. 3, 68. *Heaut.* 1. 1, 74 | 2. 4, 16 | 5. 4, 15. *Adel* 1. 1, 25 | 1. 2, 64 | 2. 2, 44 | 3. 3, 60 73. *Phor.* 1 4, 51 | 2. 2, 81 | 2. 3, 13 | 4. 3 10 | 5. 8, 12. *Hec.* 1. 1, 6 4. 2, 2
ſegnitiæ. *And.* 1. 3, 1
ſegreganda. *Hec.* 3. 5, 30
ſegregant. *Heaut.* 2. 4, 6
ſegregata *Hec.* 5. 2, 23
ſegregatum *Hec.* 5. 1, 26
ſegregavit. *Hec.* 5. 2, 29
ſemel. *Heaut.* 1. 2, 34 | 2. 4. 12 | 3. 1, 69. *Phor.* 5. 7, 9
ſemotæ. *And.* 1. 5, 50
ſempiternam. *And.* 5. 6, 3
ſene. *And.* 5. 3, 39. *Heaut. Per.* 10 | 2. 3, 14 | 4. 5, 11
ſenem. *And.* 5, 3, 29. *Eun.* 2. 3. 6 63 | 5. 4, 45. *Heaut.* 3. 1, 7 | 3. 2, 2 24 34 | 4. 3, 28. *Adel.* 4. 2, 23. *Phor.* 1. 2, 17 97 | 1. 5, 55 | 2. 1, 2 7 | 3. 1, 13 | 4. 2, 5 9. *Hec. Prol.* 10 | 1. 2, 43
ſenecta *Adel* 5. 8, 31
ſenectus. *Heaut.* 3. 2, 10. *Adel.* 5. 3, 47. *Phor.* 4. 1, 9 | 5. 8, 34
ſenectutem *And.* 5. 3, 16 | *Phor.* 2. 2, 87
ſenectuti. *Hec.* 1. 2, 44
ſenes. *Heaut.* 2. 1, 2 | 3. 1, 10. *Adel. Prol.* 23. *Phor.* 4. 4, 1 | 5. 6, 46 | 5. 8 21
ſenex. *And.* 1. 3, 16 | 4. 6, 24 | 5. 2, 14. *Eun.* 4. 4, 21 | 5. 6, 30 | 5. 7, 2. *Heaut. Prol.* 37 | 3. 1, 29 | 4. 2, 3 | 4. 3, 12 19 33 | 4. 4, 24 | 5. 2, 47. *Adel.* 3. 4, 11 | 4. 7, 43 | 5. 1, 6. *Phor.* 1. 4, 38 | 3. 3, 13 | 2. 8, 34. 2 18 | 1. 5, 13 | 5. 8, 34 *Hec.* 1. 2, 1 48 96 99 114 | 4. 3, 15
ſenex importunus. *Heaut.* 2. 2. 23
ſeni. *And.* 1. 3, 4 | 2. 2, 32. *Heaut. Prol.* 1. 43 | 5. 2. 49 *Adel.* 3. 2, 15 | 3. 3, 10 | 5. 7, 8. *Phor.* 1. 2. 26
ſenibus. *Heaut.* 3, 1, 10. *Phor.* 5. 5, 49
ſenis. *And.* 1. 3, 2 | 2. 2, 36 | *Phor.* 1. 2, 13 | 1. 4, 12 | 2. 1, 9 | 5. 9, 25
ſenium. *Eun.* 2. 3, 10
ſenſerim. *Heaut.* 2. 3, 43
ſenſero. *And.* 1. 1, 137 | 1. 2, 25
ſenſerit. *And* 1. 3, 8. *Eun.* 1. 1, 20. *Adel.* 3. 3, 8. *Phor.* 1. 4, 28
ſenſi. *And.* 1. 2, 2 | 3. 1 12. *Eun.* 4. 2, 6. *Heaut.* 3. 1, 46. *Adel.* 4. 4. 14 | 5. 6, 6. *Hec.* 3. 3, 6 0
ſenſiſti. *And* 5. 3. 11. *Eun* 1. 2, 84 *Heaut.* 3. 1, 86 *Hec.* 3. 3, 29
ſenſiſtin *Hec.* 3. 1, 36
ſenſiſſe. *And.* 3. 1, 12. *Heaut* 4. 8, 20

ſenſit. *And.* 4. 2. 7. *Eun.* 1. 2. 57. *Adel. Prol.* 1. | 4. 2. 29. *Hec.* 4. 1. 7 | 4. 4. 16 73

ſenſti. *And.* 5. 3. 11. *Hec.* 4. 1. 45

ſenſum. *Eun.* 2. 2. 5

ſententia. *Eun.* 2. 1. 18. *Heaut.* 1. 1. 14 | 2. 1. 7 | 4. 3. 5 | 4. 5. 17. *Adel.* 1. 1. 40 | 3. 3. 17 66 | 3. 5. 5 | 5. 9. 2 *Phor.* 1. 5. 26 | 2. 1. 21 | 5. 7. 5 6. *Hec.* 1. 1. 54 | 3. 1. 32 | 3. 5. 12 | 4. 1. 54 | 4. 4. 15 | 4. 8. 32

ſententiæ *Phor.* 2. 3. 4 14

ſententiam. *And.* 1. 3. 2. *Phor.* 3. 1. 19 | 4. 3. 14 | 5. 9. 54

ſentiam *Heaut.* 5. 4. 3. *Hec.* 4. 4. 36

ſentiant. *Heaut.* 3. 1. 91. *Hec.* 3. 3. 37

ſeptias. *And.* 2. 1. 12. *Phor.* 1. 3. 19

ſentiat. *And.* 2. 3. 29. *Heaut.* 3. 1. 59 | 4. 8. 20 | 5. 1. 52

ſentiet. *Eun.* 1. 1. 21. *Heaut.* 3. 2. 79 | 4. 5. 4. *Adel.* 1. 2. 59

ſentio. *And.* 2. 6. 5. *Eun.* 1. 1. 26 | 3. 1. 48. *Adel.* 3. 3 77 | 4. 2. 7 | 5. 3. 67. *Phor.* 4. 3. 27. *Hec.* 3. 1. 35 48

ſentit. *And.* 2. 1. 26

ſeorſum. *Adel.* 5. 9. 14

ſeptem. *Eun.* 2. 3. 40

ſ. primus. *Hec.* 3. 3. 34

ſepulchrum. *And.* 1. 1. 101

ſepultus. *Phor.* 5. 7. 50

ſequar. *And.* 1. 1. 144 | 4. 6. 24. *Adel.* 2. 2. 41 | 3. 4. 44. *Phorm.* 2. 3. 21

ſequatur. *Eun.* 3. 5. 6

ſequere *And.* 3. 1. 9. *Eun.* 2. 3. 98 | 3. 4. 47. *Heaut.* 4. 1. 51 | 4. 4. 21 | 4. 7. 4. *Adel.* 2. 4. 16 | 4. 3. 18. *Phor.* 5. 1. 39. *Hec.* 3. 4. 39

ſequerere. *Eun.* 4. 5. 9

ſequi. *And.* 4. 5. 16. *Hec* 3. 1. 47 | 3. 5. 31

ſequimini. *Eun.* 3. 2. 53 | 4. 7. 2 46. *Phorm.* 2. 2. 8. *Hec.* 5. 2. 26

ſequimur. *And.* 1. 1. 101

ſequitur. *Eun.* 3. 5. 1. *Phor.* 5. 7. 95

ſequor. *And.* 2. 5. 3. | 3. 1. 9 *Eun.* 2. 3. 34 | 5. 2. 69. *Adel.* 2. 4. 16. *Hec.* 5. 4. 39

ſeriam. *Eun.* 3. 3. 7

ſerias. *Heaut.* 3. 1. 51

ſerio. *Eun.* 3. 1. 3 | 4. 3. 22. *Heaut.* 3. 2. 30. *Adel.* 5. 9. 18

ſermo. *Hec.* 3. 5. 32 | 5. 5. 19

ſermonem. *Eun.* 3. 3. 10 | 4. 1. 8. *Phor.* 5. 6 30. *Hec.* 4. 3. 1

ſermones. *Heaut.* 2. 3. 1

ſero. *Heaut.* 2. 3. 103

ſerva. *And.* 3. 1. 15. *Heaut.* 4. 8. 4. *Adel.* 2. 1. 18 | 3. 4. 41. *Pherm.* 1. 4. 35

ſervabo. *And.* 1. 5. 64

ſervandi. *And.* 3. 3. 9

ſervandum *Eunuch.* 5. 2. 64. *Heaut.* 4. 1. 42

ſervare. *Eun.* 5. 2. 65. *Adel.* 4. 7. 44. *Phorm.* 3. 3. 6. *Hec.* 3. 3. 42

ſervato. *Eun.* 5. 2. 64

ſervaret. *Heaut.* 3. 2. 21

ſervas. *Heaut.* 3. 3. 32

ſervat. *And.* 1. 3. 7. *Eun.* 4. 7. 10

ſervatrix. *Hec.* 5. 4. 16

ſervavi. *And.* 1. 1. 114

ſervem. *And.* 1. 5. 46

ſerves. *Heauton.* 5. 4. 17. *Adelph.* 5. 3. 59. *Hec.* 5. 2. 19

ſervéſne. *Adel.* 2. 2. 34

ſerver. *Phor.* 5. 3. 24

ſervi *Heaut.* 1. 1. 72 | 5. 1. 13

ſerviat. *Heaut. Prol.* 32

ſerviebas. *And.* 1. 1. 11

ſerviebat *Phor.* 1. 2. 33

ſervieno. *Heaut.* 1. 1. 87. *Hec.* 2. 1. 27

ſervire. *Heaut. Prol.* 50. *Hec. Prol.* 51

ſervit. *Adel.* 4. 1. 18

ſervitio. *And.* 4. 1. 51

ſervitus. *And.* 1. 1. 9

ſervitutem. *Phor.* 4. 3. 48

ſervivit *Eun.* 5. 8. 3

ſervo. *And.* 1. 1. 10. *Heaut. Prol.* 31

ſervo futili. *And.* 3. 5. 3

ſervolam. *Heaut. Per.* 7.

ſervolam. *Heaut.* 1. 2. 17 3. 1. 62. *Adelph.* 4. 2. 27

ſervorum. *And.* 3. 4. 4. *Adel.* 3. 4. 34

ſervos. *Heaut. Prol.* 37 | 1. 1 13 90 | 3. 2. 4. *Adel.* 5. 6. 5. *Phor.* 5. 4. 84

ſervulorum. *Adel.* 1. 1. 2

ſervulos. *And.* 1. 1. 56

ſervulum. *Heaut.* 3. 2. 19

ſervum. *Eun. Prol.* 36 39 | 3. 2. 30 33 | 2. 2. 37 | 5. 2. 24. *Adel.* 5. 5. 5

ſervus. *Eun.* 3. 5. 23

ſeu. *And.* 1. 5. 60

ſerveritas. *And.* 5. 2. 16

ſerverus. *Eun.* 2. 1. 21. *H aut.* 5. 3. 20

ſex. *Eun.* 2. 2. 46 | 2. 3. 38. *Adel.* 3. 3. 42

ſexaginta. *Heaut.* 1. 1. 10

ſiccine. *And.* 4. 2. 6. *Eun.* 1. 2. 19 | 2. 3. 21 | 4. 7. 34. *Heaut.* 4. 3. 13 18. *Adel.* 1. 2. 48

ſicubi. *Eun.* 3. 1. 13

ſigna. *And.* 3. 2. 1. *Eun.* 1. 2. 32 | 4. 6. 29 | 4. 7. 38 | 5. 3. 5. *Adel.* 5. 3. 36

ſigni. *Eun.* 4. 1. 14. *Hec.* 2. 1. 39

ſignum. *And.* 2. 2. 49 | 5. 3. 7. *Eun.* 4. 7. 11. *Heaut.* 1. 1. 68 | 2. 3. 57

ſilentio. *Eun. Prol.* 44

ſiletur. *Phor.* 5. 2. 13

ſilicernium. *Adel.* 4. 2. 48

ſileſcunt. *Adelph.* 4. 2. 10

ſilentium. *Heauton Prol* 36. *Phor. Prol.* 31. *Hec. Prol* 29 43

Simalio. *Eun.* 4. 7. 25

ſimile. *Eun.* 2. 3. 43. *Heaut.* 3. 2. 40 *Adelph.* 1. 2. 16 *Phor.* 5. 7. 61

ſimili. *Phor. Prol.* 31

ſimilia. *Eun.* 3. 2. 15. *Phorm.* 1. 5. 34

ſimilis *Eun.* 2. 3. 20 | 3. 2. 43. *Heaut.* 5. 3. 18. *Adel.* 3. 3. 57. *Phor.* 3. 2. 16. *Hec.* 2. 1. 5

Simo. *And.* 1. 1. 14 | 3. 2. 23 | 4. 5. 52 | 5. 1. 1 | 5. 2. 5 | 5. 4. 4 11

ſimplici. *Heaut. Prol.* 6

ſimulant. *And.* 3. 1. 24. *Hec.* 1. 2. 1 13

ſimulare. *Heaut.* 4. 1, 23. *Adel.* 4. 7, 16. *Hec.* 5, 1, 28
ſimulabas. *Eun.* 3. 5, 58
ſimulares. *Heaut.* 4. 5, 34
ſimulas. *And.* 1. 1, 21
ſimulat. *And. Per.* 6 | 2. 3, 1. *Hec.* 1. 2, 109
ſimulatio. *Heaut.* 4. 5, 34
ſimulato. *Heaut.* 5. 1, 70
ſimulavi. *And.* 3. 4, 9
ſimuleur. *Heaut.* 5. 1, 28
ſimulo. *Adel.* 3. 2, 53
ſimulratem. *Phor.* 1. 5, 2
ſimulum. *Adel.* 3. 4, 19
ſinam. *And.* 1. 5, 36 39 *Heaut.* 1. 1, 39 | 2. 3, 137 *Adel.* 2. 1, 14. *Hec.* 4. 2, 14 | 5. 4, 13
ſinant *Hec.* 4. 1, 50
ſinas. *Heaut.* 2. 3, 76 | 3. 1, 61
ſinat. *And.* 3. 2, 22. *Eun.* 5. 5, 21
ſincere. *Eun.* 1. 2, 97
ſinemus. *Heaut.* 5. 5. 7
ſinere. *Hec. prol.* 45
ſinerem. *Adel.* 3. 3, 43
ſineres. *Adel.* 1. 2, 28 | 3. 3, 42
ſinea. *Phor.* 5. 2, 32
ſingillatim. *Phor.* 5. 8, 43
ſinus. *Adel.* 1. 2, 17
ſiniſtram. *Eun.* 5. 1, 19. *Adel.* 4. 2, 43
ſiniſtrum. *Eun.* 4. 7, 5
ſinit. *And.* 3. 5, 18. *Heaut.* 4. 1, 53
ſinite. *Hec. Prol.* 10 54
ſinito. *Adel.* 3. 3, 23
ſino. *And.* 5. 3, 24 30. *Heaut.* 2. 3, 47 | 4. 1, 24 | 5. 4, 74 *Phor.* 1. 5, 64
ſinu *Adel.* 4. 5. 75
ſinum. *Heaut.* 3. 3, 2
ſinunt. *Heaut.* 2. 4, 8
ſiquidem. *And.* 3. 1, 7. *Eun.* 4. 4, 50 | 5. 1, 12 | 3. 7, 18. *Heaut.* 2. 3, 83 90 *Adel.* 5. 9, 19 22. *Hec.* 4. 1, 45
ſiquis. *And.* 1. 2, 27 | 5. 1, 12 | 3. 1, 9 | 4. 5, 36 | 4. 6, 7 | 5. 1, 6 | 5. 4, 3. *Eun.* 1. 2, 115. 116 | 2. 2, 42 | 2. 3, 18 55 | 3. 5, 11 | 4. 7, 29. *Heaut.* 1. 1, 110 | 1. 2, 38 | 2. 3, 111 128 133 | 4. 1, 4 | 3. 2, 48 | 5. 4, 7 12 | 5. 8, 11. *Adel.* 3. 5, 1 | 5. 1, 4 | 5. 2, 11. *Phor.* 1. 2, 9 | 2. 2, 66 | 5. 7, 64 78. *Hec.* 1. 1, 8 | 4. 4, 99 | 5. 1, 33.
ſita. *Eun* 4, 6, 17. *Adel.* 3. 3, 4, 9. *Phor.* 1. 2. 47
ſitæ. *Adel.* 3. 2, 33
ſitas. *And.* 1. 1, 6
ſitis. *Heaut. Prol.* 28
ſitum. *And.* 1. 5, 42
ſitus *Heaut.* 5. 2, 44
ſivi. *And.* 1. 2, 17
ſobriam. *Eun.* 4. 4, 36
ſobrinum. *Phor.* 2. 2, 37
ſobrinus. *And.* 4, 6, 6
ſobrium. *And.* 1. 2, 15
ſobrius. *And.* 4. 5, 39. *Eun.* 3, 2. 26 | 4. 5, 2. *Heautin.* 4. 3, 29
ſoccos. *Heaut.* 1. 1, 72
ſocer *And.* 4. 5, 53. *Hec.* 5. 2, 3
ſocium. *Heaut.* 3, 1, 9
ſocordem *Adel.* 4. 5, 61
ſocordiæ *And.* 1. 3, 1
ſocrus. *Hec. Per.* 6 | 2. 1, 4 | 2. 3, 4 | 4. 4. 83 | 5. 1, 22
ſodalis. *Adel.* 4. 5, 74
ſodes. *And.* 1. 1, 58. *Heauton.* 3. 1, 50 | 3. 3, 20 | 4. 4, 16 | 4. 5, 22. *Adel.* 4. 1, 1 | 4. 5, 9. *Phor.* 1. 2, 53 | 5. 1, 15 | 5. 3, 10 | 5. 7, 28. *Hec.* 3. 2, 23 | 5. 1, 27 | 5. 4. 1, 4
ſola. *And.* 2. 3, 7. *Eun.* 1. 2, 67 | 3. 1, 49. *Heaut.* 2, 4, 18 | 5. 1, 33. *Adel.* 5. 8, 9. *Phor. Per.* 6 | 5. 1, 35. *Hec.* 2. 1, 16 32 | 3. 2, 15
ſolæ. *Eun.* 1. 2, 88 | 5. 4, 16 | 5. 7, 3. *Adel.* 3. 1, 4 *Pherm.* 1. 3, 24
ſolam. *And.* 4. 5, 8 *Phor.* 2. 1, 2 | 5. 1, 27. *Hec.* 5. 2, 10
ſolas terras. *Phor.* 5. 7, 86
ſoleas. *Heaut.* 2. 3, 130
ſoleat. *Heaut.* 3. 2, 32
ſolebamus. *Phor.* 1. 2. 39
ſolent. *Heaut.* 5. 2, 49
ſoleo. *Eun.* 2. 2, 48. *Adelph.* 5. 7, 25. *Phor.* 5. 7. 47. *Hec.* 2, 1, 18
ſolertem. *Eun.* 3. 2, 25
ſoles. *Phor.* 5. 3, 1
ſolet *And.* 2. 5, 15 | 3. 4. 4. *Eun.* 5. 5, 15. *Heaut.* 2. 3, 122 | 3. 2, 9. *Adel.* 1. 1. 54
ſoli. *And.* 1. 5, 50. *Eun.* 3. 2. 27 | 4. 2, 9 | 4. 7, 23 | 5. 1. 15. *Adel.* 1. 1, 9. *Pherm.* 2. 2, 58 | 4. 3. 28. *Hec.* 3. 2. 15 | 3. 3, 50
ſolicitudinem falſam. *Heaut.* 1. 2, 3
ſolidum. *And.* 4. 1, 23. *Eun.* 2. 3, 26 | 5. 2, 32
ſolitudinem. *And.* 1. 5, 56
ſolitudinis. *Hec.* 1. 2, 55
ſolitudo. *And.* 2. 2, 25. *Adel.* 3. 2, 5. *Hec.* 3. 3, 46
ſolius. *Heaut.* 1. 77
ſollicita eſt. *And.* 1. 5. 34
ſollicitando. *And.* 5. 4, 9
ſollicitarier. *And.* 4. 2, 6
ſollicitat. *Eun.* 1. 2, 82. *Heaut.* 2. 3, 10
ſollicitatio. *And.* 1. 5. 22
ſollicitere. *Hec.* 4. 5, 54
ſolliciti. *Heaut.* 1. 1, 73
ſollicito. *And.* 5. 3, 16
ſollicitor. *Adel.* 1. 1, 11
ſollicitos. *Heaut.* 3. 1, 52
ſollicitudine. *Phor.* 2. 3, 113. 2, 17
ſollicitudines. *And.* 4. 1, 26
ſollicitudini. *Phor.* 4. 1, 22
ſollicitudo. *And.* 2. 6, 10
ſolo. *And.* 1. 5, 42
ſolo loco. *And.* 2. 4. 3
ſolves. *Adel.* 2. 1, 10. *Phorm.* 5. 2, 15
ſolvi. *And.* 5. 4, 53. *Adel.* 4. 4, 18. *Hec.* 2. 1, 33
ſolvitti fidem. *And.* 4. 1, 19
ſolum. *Andr. Prol* 2 | 1. 5. 5. 9 | 5. 5, 8. | *Eun.* 1. 2, 102 | 3. 1, 17. *Adelph.* 1. 1, 24 | 3. 4, 10 | 5. 3, 47. *Phor.* 2. 2, 3 | 4. 3. 15. *Hec.* 1, 2. 69 | 4. 1, 42
ſolus. *And.* 3. 4. 16 17 | 5. 6, 9. *Eun.* 1. 2, 42 83 | 3. 5. 34 | 4. 7. 10. *Heaut.* 1. 1, 78 | 1. 1. 32 | 5. 1, 34. *Adel.* 3. 1, 7 | 3. 4. 4. 2, 8 9. *Phor.* 2. 2, 32 | 3. 3, 6 29 | 4. 1, 21 | 5. 6 15 | 5. 8, 50. *Hec.* 3. 3, 32 | 4. 1, 42
ſomnia. *Phor.* 3. 2, 9
ſomnias. *Adel.* 4. 7, 6
ſomniat. *And.* 5. 6, 7
ſomnies. *Eun.* 1. 2. 114.
ſomnia. *And.* 2. 5, 19

ſomn

ſomnium. *Adel.* 2. 1, 50 | 3. 3, 42. *Phor.* 5. 6, 34
ſomnum. *Heaut.* 3. 1, 82
ſomnus. *Eun.* 3. 5, 53
Sophronz. *Phor.* 5. 1, 13 15 | 5. 6, 26
Sophronam. *Eun.* 7, 37
ſorbillans. *Adel.* 3. 2, 52
ſordes. *Eun.* 5. 4, 15
ſordidam. *Heaut.* 2. 3, 56
ſordidarum. *Heaut.* 2. 3, 56
ſorex. *Eun.* 5. 7, 23
ſordr. *And.* 1. 1, 102 | 4. 6, 14, *Eun.* 1. 2, 66 77 | 3. 3, 15 19. *Heaut. Per.* 11
ſorore. *Eun.* 4. 1, 7
ſororem. *And. Per.* 1 | 1. 1, 97. *Eun. Per.* 1 | 1. 2, 38 | 4. 6, 7 29 | 4. 7, 36. *Heaut.* 5. 2, 26
Sors. *Phor.* 1, 2, 88
ſorte. *Adel.* 2. 2, 36
Soſia. *And.* 1. 1, 1 92. *Hec.* 3. 4, 13
Soſtrata. *Heaut.* 4. 1, 34 50 | 5. 3, 4. *Adel.* 3. 2, 11 31 45 | 3. 5, 1 | 4. 4, 6 | 4. 5, 1 | 5. 3, 2. *Hec.* 2. 1, 26 32 | 2. 2, 29 | 3. 2, 4
Soſtratæ. *Hec.* 3. 5, 32
Soſtratam. *Adelph.* 3. 4, 61. *Hec.* 1. 2, 104 | 3. 1, 49 | 4. 4, 7
ſparſo. *Heaut.* 5. 5, 18
ſpatio. *Heaut.* 5. 2, 7. *Adelph.* 3. 4, 6
ſpatium. *And.* 1. 2, 11 | 3. 5. 17. *Phor.* 4. 4, 20. *Hec.* 1. 2, 55 | 3. 3, 14 | 4. 4, 62
ſpe. *And.* 2. 1, 3 | 5. 4, 36. *Eun.* 5. 9, 1. *Heaut.* 2. 3, 9 | 4. 4, 5 | 5. 2, 44. *Adel.* 2. 2, 19. *Phor.* 4. 2, 13 *Hec. Prol.* 17
ſpe falsâ. *And.* 4. 1, 24
ſpecta. *Heaut.* 5. 2, 38
ſpectandæ. *And. Prol.* 27
ſpectandi. *Heaut. Prol.* 29
ſpectare. *Eun.* 3. 5, 37
ſpectarentur *Hec. Prol.* 10
ſpectari. *Hec. Prol.* 3
ſpectata. *And* 5. 1, 1
ſpectare. *And.* 1. 4, 4
ſpectator. *Eun.* 3. 5, 18
ſpectatum. *And.* 1. 1, 64
ſpectatus. *Adel.* 5. 6, 5
ſpectavi. *And.* 4. 1, 22
ſpectes. *Eun.* 5. 6, 18
ſpecto. *Eun.* 3. 5, 53
ſpeculum. *Adel.* 3. 3, 61 74
ſpe. *And. Prol.* 25. *Eun.* 5. 9, 23. *Heaut.* 4. 1, 46. *Phor.* 3. 1, 10
ſpem. *And.* 2. 1, 19. *Heaut.* 4. 1, 23 51 | 4. 3, 35. *Adel.* 2. 2, 11 | 5. 3, 29. *Phor.* 1. 2, 96 | 1. 5, 9 16 21 | 5. 8, 52
ſperabam. *Adel.* 1. 2, 72
ſperabit. *Heaut.* 4. 4, 24
ſperans *Eun.* 1. 2, 53
ſperantis. *And.* 1. 2, 10
ſperas. *Heaut.* 1, 1, 51
ſperaſſe. *Hec.* 1. 2, 72
ſperat. *And.* 2. 4, 4. *Eun.* 3. 3, 14. *Adel.* 1. 1, 46
ſperem. *And.* 3. 3, 21. *Heaut.* 4. 1, 4. *Phor.* 5. 8, 33 36
peres. *And.* 2, 3, 21. *Eun.* 1 2, 115
ſpernere. *Heaut.* 2. 3. 122
ſpernor *Eun.* 1. 2, 91
ſpero. *And.* 1. 1, 140 | 1. 5, 63 | 2. 1, 14 | 3. 2, 41 | 3. 3, 28 | 3. 5, 12 | 5. 4. 29. *Eun.* 1. 2, 23 | 5. 2, 33 | 5. 3, 11. *Heaut.* 1. 1, 107 | 3. 2, 43. *Adel.* 2. 2, 18 | 3. 1, 2 | 3. 3, 87. *Hec.* 1. 2, 80 | 4. 3, 5 | 4. 4, 102 | 5. 4, 32
ſpes. *And.* 2. 1, 4 | 2. 2, 37. *Eun.* 2. 2, 9 | 2. 3, 3 | 5. 9. 24. *Heaut.* 5. 2, 28. *Adel.* 3. 2, 33 | 3. 4, 9. *Phor.* 1. 2, 89 | 2. 1, 5 | 3. 1, 6 | 4. 4, 10 | 5. 4. 7
ſpolies. *Hec* 1. 1, 8
ſponſa. *Phor.* 4. 3, 52
ſponſæ. *And.* 4. 4, 11. *Heaut.* 5. 1, 20
ſponſam *And.* 2, 1, 24. *Eun.* 5. 9, 6
ſpontè *And.* 4. 2, 9. *Adel.* 1, 2, 50
ſpretus. *And.* 1. 5, 13
ſpreverit. *Phor.* 4. 1, 18
ſpreviſſem *Hec. Prol.* 24
ſqualidum. *Eun.* 2. 2, 5
ſtabas *Eun.* 1. 2, 7
ſtabilius *Adel.* 1. 1, 41
ſtamus. *Eun.* 3. 2, 12
ſtans. *Hec.* 4. 3, 1
ſtare. *And.* 3. 1, 17. *Hec.* 3. 4, 14 | 5. 4, 14
ſtares. *Phor.* 1. 5, 59
ſtas. *And.* 5, 6, 15. *Eun.* 2, 2, 55
ſtat *Eun.* 2. 1, 18
ſtatarlam. *Heaut. Prol.* 36
ſtatim. *Phor.* 5. 3, 7
ſtatuerem. *Adel.* 3. 2, 18
ſtatui. *Heaut. Prol.* 48. *Hec. Prol.* 49
ſtatuiſſe. *Hec.* 1. 2, 21
ſtatuite. *Heaut. Prol.* 51
ſtatur. *Eun.* 2. 2/40
ſtatus. *Eun.* 3. 5, 50
Stephanio. *Adel.* 3. 3, 27
ſtercilinium. *Phor.* 3. 2, 41
ſternere. *Heaut.* 1. 1, 73
ſterni. *Adel.* 2. 4, 21
ſtertit. *Eun.* 5. 9, 49
ſteti. *Hec. Prol.* 15
ſtetiſſe. *And.* 4. 2, 17 18 *Phor. Prol.* 10
ſtetit. *Phor. Prol.* 9
ſtilo. *And. Prol.* 12
Stilpho. *Phor.* 2, 2, 42 43 | 5. 1, 13
Stilphonem. *Phor.* 2. 2, 943
ſtimulant. *Heaut.* 2. 1, 11
ſtimulum. *Phor.* 1. 2, 28
ſtipes. *Heaut.* 5. 1, 4
ſtipulam. *Adel.* 5. 3, 62
ſto. *Eun.* 3. 5, 46 | 5. 2, 4
ſtomachabar. *Eun.* 2. 3, 30
Storax. *Adel.* 1. 1, 1
ſtolidus. *And.* 3, 1, 12. *Heaut.* 3, 2, 31
ſtrato. *Eun.* 3. 1, 24
ſtratus. *Heaut.* 5, 1, 30
ſtrenuum *Phor.* 3. 1, 12
ſtrepitus. *Hec. Prol.* 35
ſtruere. *Heaut.* 2. 2, 3
ſtudeas. *Heaut.* 2. 3, 62
ſtudeat. *And.* 5. 3, 10
ſtudeant. *Heaut. Prol.* 52. *Hec.* 2. 1, 2
ſtudebat *And* 1. 1, 32
ſtudemus. *Phor* 5. 2, 2
ſtudent *Adel.* 5. 7, 2 | 2, 20
ſtudeo. *And.* 5. 1, 3. *Eun.* 4. 6. 7. *Adel.* 4. 7, 27 | 5. 4, 14. *Hec.* 2. 2, 20 23
ſtudes. *Eun.* 5, 5, 8
ſtudet. *Eun. Prol.* 1. *Adel.* 1, 1, 48
ſtudiis. *And.* 1. 1, 37
ſtudio. *And.* 5. 1, 6. *Heaut.* 2. 3, 34. *Adel.* 1. 1, 16 | 3. 3, 28 *Phor. Prol.* 2. 19. *Hec. Prol.* 4. 19. 23
ſtudiorum. *Hec.* 4. 2, 19
ſtudioſæ. *Eun.* 1. 2. 36. *Heaut.* 2. 3, 44. *Hec. Prol.* 19

ſtudium. *And.* 1. 1, 29. *Heaut. Prol.* 23. *Hec. Prol.* 53 | 2. 1, 5
ſtuduerit. *Eun. Prol.* 28
ſtudui. *Eun.* 5. 2, 31
ſtuduiſti. *Heaut.* 2. 4, 2
ſtuduit. *Phor. Prol.* 18
ſtulta. *Eun.* 5. 1, 21. *Heaut.* 5. 3, 6
ſtultæ *Heaut.* 4. 1, 36
ſtultior. *Hec.* 4. 1, 49
ſtultis. *Eun.* 2. 2, 23
ſtultè. *Heaut.* 2. 3, 8 82. *Adel* 4. 7, 6 *Hec.* 3. 2, 8
ſtultiſſimè. *Adel.* 2. 2, 11. *Phor.* 5. 2, 7
ſtultitia. *Heaut.* 5. 1, 5. *Adel.* 2. 4, 19. *Phor.* 2. 2, 55 | 4. 3, 54. *Hec.* 4. 2, 13
ſtultitiæ. *Heaut.* 4. 1, 33 | 5. 2. 8, 14
ſtultitiam, *And.* 3. 5, 4. *Adel.* 3. 3, 13
ſtultiorem. *Eun.* 5. 7, 8
ſtulto. *Eun.* 2. 2, 1. *Heaut.* 3. 3 24
ſtultum. *Eun.* 4. 6, 24 | 5. 7, 20. *Heaut.* 5. 1, 4
ſtupes. *Heaut.* 3. 4, 24
ſtupet. *And.* 2. 1, 4
ſtupidus *Hec. Prol.* 4
ſuadere. *And.* 2. 3, 11 | 4. 1, 37. *Phor.* 1. 3, 5
ſuades. *Eun.* 1. 1, 31. *Heaut.* 5. 2, 43. *Phor.* 3. 3. 9
ſuadet. *And.* 3. 3, 45. *Eun. Pro.* 9. *Hec.* 3. 5, 31
ſuæ. *And.* 1. 1, 68. *Heaut.* 1. 2, 14. *Hec.* 1. 2, 44 | 3. 4, 32 | 5. 3, 14
ſuam. *And.* 1. 1, 73 | 1. 5, 7 | 2. 3, 19 | 4. 5, 35 | 5. 4, 30. *Eun. Prol.* 32 | 2. 2, 39 | 5. 9, 2. *Heaut.* 2. 1, 7 | 2. 3, 39 117 | 5. 1, 40. *Adel. Prol.* 1 | 4. 3, 16 | 5. 4, 9. *Phor.* 4. 3, 41. *Hec.* 1. 2, 12 | 5. 1, 22
ſuarum. *Heaut.* 2. 1, 12
ſuas. *Eun.* 3. 2, 29. *Heaut.* 5. 2, 45. *Phor.* 5. 5, 1
ſuaſit. *Hec.* 4. 4, 38
ſuaſu *And Per.* 8
ſuſum. *Phor.* 5. 1, 3
ſuave. *Heaut.* 3. 1, 23. *Phor.* 1. 5, 75
ſuavis. *Phor.* 2. 2, 64
ſuavium. *Eun.* 2. 2, 3
ſub. *Heaut.* 2. 2, 4. *Adel. Per.* 4 | 5. 8, 26
ſubagitare. *Heaut.* 3. 3, 6
ſubitum. *Heaut.* 5. 3, 11. *bis.*
ſubducere. *And.* 4. 1, 20
ſubducet *Eun* 4. 1, 14
ſubduxti *Eun* 4. 7, 25
ſubjice. *Phor.* 2. 2 40
ſubita. *Adel.* 5. 9, 28
ſubitò. *Eun.* 4. 2, 14 | 5. 7, 3. *Phor.* 1. 4, 23 | 3. 3, 1 | 5. 6, 2.
ſublati. *Hec.* 3. 5, 57
ſublimem. *And.* 5. 2, 20. *Adel.* 3. 7, 18
ſubſenſi *Heaut.* 3. 1, 62
ſuboleat. *Heaut.* 5. 1, 26
ſubſervias. *And.* 4. 4, 14
ſubſiſtat. *And.* 5. 4, 11
ſubſterne. *And.* 4. 4, 6
ſubtriſtis. *And.* 2. 6, 16
ſubtremen. *Heaut.* 2. 3, 52
ſubveni. *Phor.* 2. 1, 6
ſubveniat. *Eun.* 5. 5, 27. *Phor. Prol.* 8
ſubvenite. *Adel* 2. 1, 2
ſubvertat. *Adel.* 5. 3, 51
ſuccedit. *And.* 4. 1, 55
ſucci. *Eun.* 2. 2, 25
ſuccenſeam. *Phor.* 1. 5, 30 | 2. 2, 14
ſuccenſeas. *Phor.* 1. 5, 33
ſuccenſeat. *And.* 2. 3, 2. *Phor.* 4. 5, 8
ſuccenſeo. *Heaut.* 5. 1, 42 | 5. 2, 23
ſuccenſes. *Phorm.* 1. 5, 29
ſuccenſet. *And.* 2. 6, 17 | 4. 1, 30. *Phor.* 3. 3, 13
ſuccenturiatus. *Phor.* 1. 4, 53
ſucceſſit. *And.* 4. 1, 46. *Adel.* 2. 4, 23
ſuccurrendum *Adel.* 5. 3, 6
ſudabis. *Phorm.* 4. 3, 23
ſuffarcinatam. *And.* 4. 5, 31
ſufferam *And.* 5. 3, 17
ſufferre. *Heaut.* 3. 1, 44
ſuffero. *Heaut.* 2. 4, 20
ſuggeris *Adel.* 1. 1, 37
ſumam. *And.* 3. 5, 17. *Phor.* 4. 3, 76 | 5. 5, 4
ſumamus. *Adel.* 2. 4, 23 | 5. 3, 68
ſumas. *Heaut.* 1. 1, 22. *Phor.* 2. 1, 29
ſumat. *Heaut.* 3. 1, 56
ſume. *And.* 4. 4, 5
ſumere. *Adel.* 3. 3, 62. *Phor.* 5. 5, 6. *Hec. Prol.* 25
ſumeret. *Phor.* 1. 5, 69
ſumito. *Adel.* 5. 9, 20
ſumma. *And.* 1. 1, 74 | 3. 3, 9. *Eun.* 2. 3, 72 | 3. 5, 48. *Heaut.* 4. 5, 48. *Adel.* 34. 47 | 5. 3, 30. *Phor.* 2. 1, 3 | 5. 7, 3
ſummâ infamiâ. *Heaut.* 2. 3. 18
ſummò. *And.* 5. 3, 10. *Heaut. Prol.* 40
ſummovit. *Eun.* 3. 5, 22
ſummum, *And.* 1. 1, 12 | 4. 3, 2. *Eun* 2. 2, 40. *Heaut.* 4. 5, 48. *Phor.* 2. 1, 73
ſummus. *And.* 5. 6, 6. *Adel.* 3. 2, 53. *Phor.* 1. 1, 1
ſummus amicus *Phor.* 5. 8, 60
ſumpſit. *Adel. Prol.* 10
ſumptibus. *Heaut.* 5. 1, 57
ſumptu. *Eun.* 5. 4, 7 | 5. 9, 46. *Adel.* 5. 4, 22. *Phor.* 1. 3, 16 | 2. 1, 26 | 4. 3 61
ſumptum. *And.* 3. 6, 19 *Heaut.* 1. 1, 91 | 1. 2, 12. 4. 4, 24. *Adel. Prol.* 37 3. 3, 16 | 5. 3, 21 | 5. 4 11 | 5. 7, 15.
ſumptuoſa. *Heaut.* 2. 1, 15 | *Adel.* 4. 7, 42
ſumptus. *Heaut.* 1. 1, 78 | 3. 1, 44 | 3. 2, 33 | 4. 5, 6. *Hec.* 2. 1, 28
Sunio. *Eun.* 1. 2, 35. *Heaut.* 4. 3, 15
ſupellectile. *Phor.* 4. 3, 61
ſuperat *Eun.* 2. 1, 25
ſuperbè. *Phor.* 5. 7, 22
ſuperbia. *Adel. Prol.* 21
ſuperbum *Eun.* 5. 9, 36. *Hec.* 1. 2, 80
ſupereſt. *Heaut.* 4. 5, 23. *Phor.* 1. 3, 10
ſupererat *Phor.* 1. 2, 19
ſuperet. *Adel.* 2. 3, 4
ſuperi. *Phor.* 4. 4, 6
ſuperſtes. *And.* 3. 2, 7. *Heaut.* 5. 4, 7
ſuppeditare. *Eun.* 5. 9, 46. *Heaut.* 5. 1, 57
ſupplex. *Phor.* 5. 6, 48
ſupplicabo. *And.* 2. 1, 14
ſupplicans. *Eun.* 4. 7, 41
ſupplicaturum. *Hec.* 3. 5, 50
ſupplicii *And.* 5. 3, 32. *Adel.* 2. 2, 15. *Phor.* 5. 8, 40
ſupplicium. *And.* 3. 5, 17 | 5. 3, 17. *Eun.* 1. 1, 25. *Heaut.* 1. 1. 86
ſupponi. *Eun. Prol.* 39
ſuppoſuit. *Eun.* 5. 3, 3

ſupra. *And.* 1. 1, 93. *Eun.* 3. 1, 37. *Adel.* 2, 3, 11
ſupreme. *Adel.* 2. 1, 42
ſurdas. *Heaut.* 2. 3, 89
ſurdo. *Heaut.* 2. 1, 10
ſurdus. *And.* 3. 1, 5
ſurgere. *Adel.* 4. 1, 4
ſurrexi. *Eun.* 4. 5, 3
ſurſum. *Eun.* 2. 2, 47. *Adel.* 4. 2, 35
ſuſcepiſſe. *Hec.* 2. 1, 34
ſuſcepit. *Phor.* 5. 7, 50 | 5. 8, 18
ſuſcepturum. *And.* 2. 3, 27
ſuſcepta. *Phor.* 5. 7, 74
ſuſpectam. *Hec.* 4. 2, 1
ſuſpectans. *Eun.* 3. 5, 36
ſuſpectas. *Hec.* 5. 2, 10
ſuſpectum. *Hec.* 3. 3, 38 | 5. 1, 32
ſuſpectus. *Hec.* 5. 3, 22
ſuſpende. *And.* 1. 5, 21
ſuſpicans. *And.* 1. 1, 89. *Hec.* 3. 3, 5
ſuſpicare. *Heaut.* 4. 1, 44
ſuſpicari *Eun. Prol* 40. *Adel.* 4. 4, 13. *Hec.* 4. 1, 25
ſuſpicarier. *Heaut.* 2. 3, 27 *Hec.* 5. 3, 29
ſuſpicata. *Eun.* 3. 1, 45
ſuſpicatur. *Heaut.* 5. 3, 11
ſuſpicio. *And.* 2. 2, 22 | 3. 2, 21. *Eun.* 3. 3, 8. *Heaut.* 4. 5, 52. *Adel.* 4. 4, 6
ſuſpicione. *And.* 2. 1, 17. *Eun.* 3. 1, 45. *Hec.* 4 2, 23
ſuſpicionem. *Heaut.* 5. 2, 41. *Adel.* 4. 3, 9
ſuſpiciones. *Eun.* 1. 1, 15
ſuſpicioſi. *Adel* 4. 3, 15
ſuſpicor. *And* 1. 5, 15. *Eun.* 4. 3, 17. *Hec.* 2. 1, 2 | 5. 4, 34
ſuſtinueris. *Phor.* 2. 1, 33
ſuſtuli. *Hec. Prol.* 17
ſuſtuliſti. *Heaut.* 4. 1, 15
ſuſurrari. *And.* 4. 5, 40
ſycophanta. *And.* 5. 4, 16
ſycophanta impudens *Heaut. Prol.* 38
ſycophantam. *Andr.* 4. 6, 20
ſymbolam. *And.* 1, 1, 61
ſymbolis. *Eun.* 3, 4, 2 | 3. 5, 59
ſynapotumeſcontes. *Adelph. Prol.* 6
Syra. *Hecyr.* 1. 2, 8
Syre. *Heaut.* 2. 3, 50 69 78 102 106 107 *ter*, 109 | 3. 2, 6 20 25 32 | 3. 3, 29 29 35 38 | 4. 1, 2 | 4. 3, 6 14 21 | 4. 5, 9 | 4. 6, 6 21 | 5. 2, 27 32 40 | *Adel.* 2. 2, 40 42 | 2. 3, 78 | 2. 4, 17 | 3. 3, 59 | 4. 1, 15 22 | 4. 2, 4 | 4. 6. 1 | 5. 2, 1 | 5. 5, 26 | 5. 7, 18 | 5. 9, 13 22
Syri. *Heaut. Per.* 9 | 4. 4, 1 | 5. 1, 13
Syriſce. *Eun.* 4. 7, 2. *Adel.* 5. 1, 1
Syro. *Heaut.* 2. 2, 12 | 5. 1, 9 | 5. 2, 46 | 5. 5, 22
Syrum. *Heaut.* 1. 2, 17 | 4. 5, 9. *Adel.* 3. 2, 17 | 3. 3, 7 | 4. 2, 14 | 5. 9, 3
Syrus. *Heaut.* 3. 1, 89 4. 4, 6 21 | 5. 1, 23 25

T.

TAbeſcit. *Adel.* 4. 3, 12
tabulam. *Eun.* 3. 5, 36
tace. *And.* 2. 6, 24. *Eun.* 3. 2, 36 | 4. 4, 18 | 4. 7, 27 | 5. 1, 18 | 5, 2, 60. *Heaut.* 2. 3, 80 | 3. 3, 19. *Adel.* 2. 2, 1 | 2. 4, 16 | 5. 3, 51. *Phor.* 2, 2, 28. *Hec.* 3. 1, 34 38
taceam. *Phor.* 1. 4, 9 | 5. 7, 95. *Hec.* 3. 1, 15
taceàmne. *Eun.* 4. 4, 54
taceàbit, *Eun.* 1, 2, 49. *Phor.* 4 1, 17
tacent. *Eun.* 3. 2, 23
taceo. *Eun* 1. 2, 23
tacere. *Eun.* 1, 2, 21. *Heaut.* 5. 3, 8. *Phor.* 1, 2, 9. *Hec.* 4. 4, 51
taceri. *Eun.* 1, 2, 26 28
taces *And.* 2. 3, 25 | 3. 2, 18. *Eun.* 1, 2, 8 | 3. 5, 12 | 4. 4, 28 | 5. 1, 5. *Adel.* 4. 2. 11. *Phor.* 2, 2, 38 | 5. 7, 94 | 5. 8, 15. *Hec.* 4. 1, 12
tacet. *Adel.* 4. 5, 4
tacita. *Hec.* 1. 2, 32 | 3. 3, 28
tacitum. *Adel.* 3. 4, 28. *Phor.* 1. 5, 7
tacituram. *Hec.* 1. 2, 38
taciturnitate. *And.* 1, 1, 7
tacitus. *Eun.* 3. 5, 23
tædebat. *Adel.* 1. 2, 71
tædet. *Eun.* 3. 2, 11. *Phor.* 3, 2, 2
talem. *And.* 5. 2, 29. *Eun.* 1. 2, 81. *Heaut.* 5. 3, 19. *Adel.* 3. 1, 10. *Hec.* 4. 2, 26
talenta. *And.* 5. 4, 49. *Heaut.* 1. 1, 93 | 4. 7, 10 | 5. 1, 67. *Phor.* 5. 3, 8
talenta argenti bina. *Phor.* 5. 3, 6
talentum. *Heaut.* 3. 1, 66. *Phor.* 2. 2, 46
tali. *And.* 1. 1, 71. *Adel.* 3. 1, 10. *Phor.* 5. 8, 39. *Hec.* 5. 1, 31
tametſi. *And.* 2. 2, 11. *Eun.* 2. 1, 10 | 2. 3, 23. *Phor.* 2. 2, 81
tamdiu. *Adel.* 2. 2, 27. *Phor.* 1. 3, 13 | 4. 1, 6. *Hec.* 1. 2, 9 | 4. 4, 23
tangam. *Eun.* 2. 2, 32 | 4. 7, 28 39
tangas. *Eun.* 2. 3, 79 | 4. 7, 27
tange. *Phor.* 5. 8, 5
tangere. *Heaut.* 4. 6, 15. *Adel.* 4. 5, 52. *Phor.* 4, 4, 9
tangendi. *Eun.* 4. 2, 10
tanget. *Adel.* 2. 1, 3
tanquam. *Adel.* 3. 3, 61 74. *Phor.* 1. 2, 15
tanta. *And.* 4. 1, 2. *Heaut* 4. 3, 1 | 5. 2, 29 | 5. 3, 8. *Adel.* 3. 1, 10 | 4. 4, 6 *Phor.* 1. 2, 19 | 1. 4, 2 | 5. 7, 84
tantæ. *Heaut.* 4. 3, 32
tantam. *And.* 1. 5, 18. *Eun.* 3. 5, 57. *Heaut.* 4. 1. 17 | 4. 3, 32 *Phor.* 5, 6, 45
tantus. *Eun.* 5. 9, 17
tanti. *Adel.* 2. 1, 49
tantidem. *Adel.* 2. 1, 46
tantillum. *Adel.* 4. 4, 24
tantiſper. *Heaut.* 1. 1, 54 95. *Adel.* 1. 1, 45 | 3. 3 24
tanto. *Adel.* 4. 5, 35 | 5. 4, 36. *Eun.* 2. 2, 29 | 2. 3, 56 | 3. 5, 61 | 5. 9, 23. *Heaut.* 3. 1, 16 | 3. 2, 38 | 4. 8, 26 *Adel.* 1. 1, 31 | 4. 1, 22 *Phor.* 1. 4. 26 | 2. 1, 14
tantopere *And.* 5. 2, 27. *Heaut.* 4. 5. 38. *Adel.* 2, 3, 1 | 5. 8, 28

8, 22. *Phor.* 5, 7, 16. *Hec.* 3, 1, 3 | 4, 1, 15
tantos. *Heaut.* 1, 1, 79 | 4, 5, 6
tantum. *And.* 5, 2, 29. *Eun.* 3, 5, 50 | 4, 7, 32 | 5, 5, 17 | 5, 6, 26. *Heaut. Prol.* 13 | 1, 1, 23 31 | 3, 2, 8 | 4, 2, 6 | 4, 3, 40 | 4, 5, 2 | 5, 2, 3. *Adel.* 2, 1, 38 | 4, 4, 2. *Phor.* 4, 4, 2 | 5, 7, 62. *Hec.* 3, 4, 3 | 3, 3, 15
tantumne. *Hec.* 5, 3, 15
tantummodo. *Phor.* 1, 2, 59 92
tantundem. *Eun.* 2, 3, 28. *Heaut.* 4, 2, 9. *Phor.* 5, 6, 6 | 5, 7, 36
tardiuſculus. *Heaut.* 3, 2, 4
tardus *Eun.* 5, 9, 49
tecto. *Heaut.* 4, 2, 5
tegere. *Hec.* 1, 2, 91
tegulas. *Eun.* 3, 5, 40
telam. *Heaut.* 2, 3, 44 64
temeratis. *And.* 1, 4, 2
temerè. *And.* 1, 2, 34. *Eun.* 2, 2, 60. *Phor.* 5, 3, 19 | 5, 9, 9. *Hec.* 5, 1, 12 | 5, 4, 38
temperans. *Phor.* 1, 5, 41
temperantis. *Heaut.* 3, 3, 19
tempeſtate. *Hec.* 3, 4, 9
templa. *Eun.* 3, 5, 41
templo. *Phor.* 2, 2, 42
tempore. *And.* 1, 1, 40 | 3, 2, 52 4, 5, 19 | 5, 6, 10. *Heaut.* 4, 3, 43. *Adel. Prol.* 21. *Phor.* 2, 3, 24. *Hec.* 4, 1, 16 | 4, 4, 5
temporibus. *And.* 3, 1, 18
temporis. *Phor.* 1, 4, 7
temptatum. *V. tentatum.*
tempus. *And.* 1, 2, 17 | 3, 3, 24 | 3, 5, 18 | 4, 5, 44. *Eun.* 1, 1, 11 | 3, 1, 4 | 3, 4, 3 | 4, 1, 7. *Heaut.* 1, 1, 18 38 110 | 1, 2, 12 37 | 4, 1, 54 | 5, 4, 1. *Adel.* 5, 3, 53. *Phor.* 4, 2, 6 | 5, 4, 9 | 5, 8, 37. *Hec. Prol.* 36 44 | 3, 1, 7 | 4, 4, 65 77 | 5, 1, 20 | 5, 4, 2
tempus vacuum. *Heaut.* 1, 1, 38
temulenta. *And.* 1, 4, 2. *Eun.* 4, 3, 12
tendere. *Eun.* 4, 1, 12
tenditur. *Phor.* 2, 1, 17
tenebris. *Hec.* 4, 1, 57
teneo. *And.* 3, 2, 18. *Heaut.* 3, 4, 27. *Phor.* 3, 2, 21
tenes. *And.* 2, 2, 12. *Eun.* 5, 1, 16. *Phor.* 1, 4, 37
tenet. *Hec.* 3, 3, 44 | 4, 2, 18
tentatum. *Phor.* 2, 2, 41
tenui. *Phor. Prol.* 5
tenuiter *Phor.* 1, 2, 95
terendo. *Eun.* 1, 2, 23
tergo. *Heaut.* 4, 4, 6
terra. *Adel.* 5, 3, 4
terram. *Eun.* 3, 5, 32
terras ſolas. *Phor.* 5, 7, 86
territas. *And.* 4, 5, 22
teſtem. *Hec.* 4, 4, 72
teſtis. *Phor.* 4, 5, 2
Thaide. *Eun.* 3, 4, 7 | 5, 5, 14 | 5, 9, 21
Thaidem. *Eun.* 2, 1, 25 | 2, 2, 35 39 | 2, 3, 60 67 72 | 3, 5, 15 | 5, 9, 25 45
Thaidi *Eun. Per.* 8 | 1, 2, 108 | 2, 2, 44 | 3, 1, 44 | 3, 5, 21 | 4, 1, 25 4 29 | 5, 5, 13 | 5, 7, 2
Thaidis. *Eun. Per.* 1 5 | 2, 2, 36
Thais. *Eun.* 1, 2, 11 *bis.* 110 | 3, 1, 1 | 3, 2, 29 | 3, 3, 2 21 26 | 4, 1, 5 | 4, 5, 7 | 4, 6, 5 12 17 | 4, 7, 13 37 | 5, 2, 9 34 43 48 | 5, 5, 21 | 5, 9, 10
theſauro. *Eun. Prol.* 10
theſaurus. *Eun. Prol.* 12
Thraſo. *Eun. Per.* 12 | 2, 3, 2, 61 | 3, 1, 63 | 3, 2, 22 | 5, 8, 1 | 5, 9, 31 38 58
Thraſoni. *Eun. Per.* 6
tibicina. *Adel.* 5, 7, 7
tibicinas. *Adel.* 5, 7, 9
timeas. *And.* 2, 2, 9
timent *And.* 4, 1, 9
timeo. *And.* 1, 1, 100 | 1, 3, 5 | 1, 5, 30 | 2, 5, 8. *Eun.* 1, 2, 82 | 4, 1, 1. *Heaut.* 5, 1, 32. *Phor.* 1, 4, 11 | 4, 3, 3 5. 8, 10 *Hec.* 5, 4, 4
timere. *And.* 1, 2, 2
timeret. *Eun.* 5, 7, 3
times. *Heaut.* 5, 1, 37. *Adel.* 3, 1, 3. *Phor.* 5, 8, 9
timet. *And.* 1, 5, 35. *Heaut.* 3, 1, 25. *Adel.* 2, 2, 20
timida. *Eun.* 4, 2, 14. *Hec.* 5, 1, 8
timidum. *Adel.* 3, 2, 7. *Phor.* 1, 4, 28 | 1, 5, 54
timidus. *Hec.* 3, 3, 5
timore. *And.* 2, 1, 3. *Adel.* 4, 4, 3
timui. *Heaut.* 1, 3, 68 | 3, 1, 20 | 4, 1, 51
timuit *Phor.* 1, 5, 64
tolerabas. *Adel.* 5, 3, 23
tolerabilis homo. *Heaut.* 1, 2, 31
tolerabimus. *Phor.* 3, 3, 23
tolerare. *Heaut.* 3, 2, 23. *Hec.* 1, 2, 72
tollam *Hec.* 4, 1, 56
tollendo. *Heaut.* 4, 1, 52
tollere. *And.* 1, 3, 14 | 4, 5, 20
tollet. *Hec.* 4, 4, 82
tolli. *And.* 3, 1, 6. *Heaut.* 4, 1, 14. *Hec.* 4, 1, 61
tollis. *And.* 4, 5, 37
tonitru. *Eun.* 3, 5, 41
tonſtrina. *Phor.* 1, 2, 39
tot. *And.* 1, 5, 25. *Eun.* 1, 2, 9, 3, 17. *Heaut.* 1, 1, 78 | 4, 1, 21. *Adel.* 3, 2, 4 | 4, 4, 18 *Phor.* 2, 3, 14. *Hec.* 3, 1, 23 | 4, 1, 40 | 4, 4, 80 | 5, 3, 35
toto. *And.* 2, 2, 5. *Adel.* 4, 1, 11
tota. *Eun.* 1, 2, 115 | 2, 2, 1 14 | 5, 9, 10
totas. *Eun.* 2, 2, 46
totiens. *Adel.* 1, 2, 48
totam. *Adel.* 3, 2, 13. *Hec.* 2, 1, 24
totum. *Heaut.* 2, 3, 65. *Adel.* 2, 2, 33. *Hec.* 5, 3, 2 17
totus. *Eun.* 1, 2, 3. *Heaut.* 5, 4, 20 *Phor.* 5, 8, 5
tractabat. *Heaut.* 2, 3, 12 5
tractant. *Phor. Prol.* 17
tractare. *Heaut.* 1, 1, 49 | 3, 2, 46
tractaret. *Heaut.* 1, 1, 101
tractavit. *Eun.* 5, 4, 2
tradas. *Eun.* 2, 3, 27
tradere. *Eun.* 5, 2, 31. *Phor.* 1, 5, 7
tradi. *Eun. Per.* 4
tradidi. *Phor.* 5, 5, 1
tradis. *Eun.* 2, 2, 86
tradita'ſt. *Heaut.* 3, 2, 5
traditus. *Eun.* 3, 5, 27
traducatur. *Heaut.* 4, 3, 44
traduce. *Heaut.* 4, 4, 22. *Adel.* 5, 7, 12 19
traducenda. *Heaut.* 4, 4, 18
tradunt. *Phor.* 1, 5, 37
trahunt. *And.* 1, 5, 26
tranquilla. *Phor.* 3, 1, 5

tranquillissima. *And.* 3. 5, 14
transacta. *Adel.* 2. 4, 22. *And.* 1. 5, 14
transcurro. *Eun.* 4. 6, 26
transcurso. *Hec.* 3. 4, 17
transeas. *Eun.* 3. 3, 31
transegi. *Phor.* 5. 3, 16
transeundum. *Heaut.* 4. 4, 17
transferebat. *Adel. Per.* 6
transfer. *Adel.* 5. 7, 11
transferet. *And.* 2, 3, 5
transferetur. *Adel.* 4. 7, 13
transferri. *And.* 5. 4, 50
transfert. *Hec. Per.* 7
transi. *Phor.* 5. 7, 28
transfigetur. *And.* 5. 6, 17
transire. *Hec.* 2. 2, 31
transito. *Phor.* 4. 5, 7
transtata suspicio *Heaut.* 4. 5, 53
transmovet. *Eun.* 3. 1, 10
transtulisse. *And. Prol.* 14. *Eun. Prol.* 32
transtulit. *Adel.* 2, 3, 10. *Hec.* 1. 2, 49
treis. *Heaut.* 1. 1, 66
tremo. *Eun.* 1. 2. 4
tremulus. *Eun.* 2. 3, 42
trepidari. *Hec.* 3. 1, 35
trepidas. *Adel.* 3. 2, 25 | 5. 5, 8
tres. *And.* 1. 1, 60. *Eun.* 3. 2, 18
tria. *And.* 5. 5, 3. *Phor.* 4. 3, 33
tribulis. *Adel.* 3. 3, 86
tribui. *And.* 2. 6, 9
triduo. *Adel.* 4. 1, 4
triduum. *Eun.* 2. 1, 12 18. *Phor.* 3. 2, 4 28 | 3. 3, 3
triennium. *And.* 1. 1, 42
triginta. *Phor. Per.* 10 | 3. 3, 24 | 5. 7, 4 | 5. 8, 49. *Hec.* 3. 4, 7
tristem. *And.* 2. 3, 29. *Eun.* 2. 2, 36. *Adel.* 1. 1, 54
tristi *Adel. Per.* 4
tristis. *And.* 1. 1, 81 | 2. 2, 29 | 5. 2, 16. *Eun.* 2. 2, 42 | 3. 5, 48 | 4. 1, 8. *Heaut.* 4. 1, 7. *Adel.* 1. 2, 3 | 5. 1, 6 | 5. 4, 12. *Hec.* 3. 2, 20. *Phor.* 1. 2, 7
tristitiæ. *And.* 1. 1, 8
tristitiam. *Adel.* 2. 4, 3
triumphat. *Eun.* 3. 1, 4
triumpho. *Heaut.* 4. 2, 5. *Phor.* 3. 3, 10
truculentus. *Adel.* 5. 4, 2
trudit. *And.* 4. 5, 40
tulero. *Phor.* 4. 1, 13
tulerit. *Eun.* 1. 2, 2
tuli. *Phor.* 3. 2, 35. *Hec.* 1. 2, 12 | 4. 4, 63
tulisse. *Hec.* 3. 1, 53
tulit. *And.* 1. 2, 7 17 | 2. 6, 12. *Hec.* 1. 2, 53 | 4. 1, 53 | 4. 2, 18
tumulti. *And.* 2. 2, 28. *Hec.* 3. 2, 21
tumultuantur. *Prol. Hec.* 41
tumultuari. *Hec.* 3. 2, 1
tumultum. *Phor. Prol.* 32
turba. *And.* 1. 4, 8. *Eun.* 4. 4, 56 | 4. 6, 27 | 5. 5, 16. *Heaut.* 1. 2. 16. *Adel.* 4. 4, 5
turbæ. *And.* 2. 3, 6 | 4, 5, 6. *Eun.* 4. 7, 30. *Heaut.* 2. 3, 3. *Adel.* 5. 2, 10
turbam. *Eun.* 4. 1, 2 | 4. 6, 6. *Adel.* 5. 7, 14
turbas. *Eun.* 4. 3, 11. *Heaut.* 5. 2, 17. *Adel.* 5. 7, 9
turbatum. *Eun.* 4. 3, 6
turbent *Hec.* 4, 4, 12
turbis *Phor.* 5. 4, 5
turpe. *Phor.* 2. 2, 68 | 2. 3, 16 | 5. 7, 20
turpis. *Phor.* 1. 2, 57
turpiter. *Eun.* 2. 1, 24. *Hec.* 4. 4, 2
tutatur. *Phor.* 5. 3, 6
tute. *And.* 3. 2, 20 | 3. 3, 47 | 4. 1, 56 | 4. 4, 6 | 4. 5, 13. *Eun.* 1. 1, 19 | 2. 3, 75 | *Heaut.* 1, 1, 14 | 1, 2, 25. *Adel.* 3. 1, 3 | 4. 3, 8 45, 55. *Phor.* 1. 5, 50 | 2. 1. 4 | 5. 7, 21. *Hec.* 3. 1, 37
tutelam. *Hec. Prol.* 32
tutemet. *Heaut.* 2. 3, 133
tutissimum. *Adel.* 4. 2, 13
tuto. *Eun.* 3. 5, 20. *Heaut.* 4, 3, 11 17 | 30 | 5. 2, 20. *Adel.* 2. 4, 3. *Phor.* 5. 1, 7
tutor. *Hec.* 5. 1, 9
tutorem *And.* 1. 5, 61
tutum. *Heaut.* 2. 3, 86
tutus. *Phor.* 5. 3, 35

V.

VAcuum. *And.* 4. 2, 33
vacivom. *Heaut.* 1, 1, 38
vado. *And.* 5. 2, 4
væ. *And.* 2. 3, 2 | 4. 5, 4. *Eun.* 4. 4, 42. *Heaut.* 2. 3, 9 | 5. 1, 44. *Adel.* 3. 2, 29
vagientis. *Hec.* 4. 1, 2
vah. *And.* 3. 4, 10 | 4. 2, 5. *Eun.* 4. 5, 3. *Heaut.* 2. 3, 12 | 3. 3, 27 | 4. 5, 28 | 4. 8 16 | 5. 1, 28. *Adel.* 1. 1, 13 | 3. 2, 17 29 | 3. 3, 51 80 91 | 4. 1, 16 | 4. 2, 39 | 4. 4, 4
vale. *And.* 2. 2, 37. *Eun* 1. 2, 110. *Heaut.* 1. 1, 111 *Phor.* 3. 2, 48 | 5. 6, 43. *Hec.* 1, 2, 122 *bis.*
valeant. *And.* 4. 2, 13
valeas. *Adel.* 4. 4, 12
valeat. *And.* 5. 3, 18. *Eun.* 5, 2, 42
valebit. *Heaut. Prol.* 26
valemus. *And.* 2. 1, 9
valeo. *Heaut.* 2. 3, 3
valere. *Heaut.* 3. 1, 79
vales. *Heaut.* 3. 4, 26
valet. *Heaut.* 3. 1, 21. *Phor.* 1. 5, 26 | 5. 7, 94
valere. *Eun.* 5. 9, 64. *Heaut.* 5. 5, 23. *Phor.* 5. 8, 66
validum. *Hec.* 3. 5, 7
vanitatis. *Phor.* 3, 2, 41
vanum *Eun.* 1. 2, 24
vapulabis. *Phor.* 5. 6, 10
vapulabit. *Eun.* 4. 6, 4
vapulando. *Adel.* 2. 2, 5
vapulet. *Adel.* 2. 1, 5
varia. *Eun.* 4. 4, 16
vas. *Heaut.* 1. 1, 89
ubicumque. *Hec.* 1. 2, 55 | 4. 3, 2
uberrimus. *Eun.* 2. 2, 22
ubinam. *Phor.* 5. 4, 8
ubivis. *And.* 1, 2, 32. *Hec.* 3. 1, 4
vecordia. *And.* 4, 1, 2
vecti. *Eun.* 4. 7, 4
vectu'st. *Hec.* 3. 4, 19
vehemens. *And.* 1. 1, 123. *Heaut.* 3. 1, 31 *Adel. Prol.* 17
vehementer. *Eun.* 5. 9, 39. *Hec.* 3. 5, 38
veheres. *Adel.* 2. 2, 18
velle. *And.* 1. 2, 27 | 2. 3, 20 | 3. 3, 46 | 3. 5, 6. *Eun.* 1. 2, 61 87 | 3. 3, 18 | 3. 5, 9. *Heaut.* 2. 3, 83 | 4. 3, 25 38 | 4. 8, 13. *Adel.* 1. 2 71 | 3. 3, 10 | 5. 7, 21 *Phor.*

Phor. 3. 1,17 | 5.5,6 | 5.7, 16. *Hec.* 1, 2, 44 | 4. 1, 43
vellem. *And.* 2. 1, 28. *Eun.* 2. 3, 41 | 3. 5, 49. *Haut.* 5. 2, 25. *Adel.* 4. 1, 16. *Phor.* 1. 5, 27 | 5, 3, 9. *Hec.* 3. 5, 14 37
vellent. *And.* 4. 1, 44. *Phor.* 1. 2, 29
vellet. *Hec.* 4. 4, 33
velim. *And.* 1. 1, 23 | 3. 3, 4. *Eun.* 1, 2, 3 111 | 5. 5, 16 5. 6, 9 | 5. 9. 39. *Adel.* 4. 1, 3 | 4. 5, 47. *Phor. Prol.* 24 | 2. 2, 85 | 2. 3, 9 | 5. 6. 15 *bis*. *Hec.* 3. 5, 21 | 5. 2, 19
velint. *Hec.* 4. 4. 12
velis. *And.* 1. 1, 7 18 | 2. 1, 6 | 3. 3, 5. *Eun.* 4, 7, 43. *Haut.* 4. 1, 9 | 4. 3, 43 | 5. 3, 14. *Adel.* 3. 3, 18. *Phor.* 1. 3, 22 | 4. 4, 8 9 | 5. 7, 32
velit. *And.* 2. 3, 20. *Eun. Prol.* 45 | 2. 3, 47. *Haut.* 4. 1, 6. *Phor.* 1. 2, 65 | 1. 3. 1, *Hec.* 4. 1, 43 | 4. 2, 14 | 5. 1, 2
venandum. *And.* 1. 1, 30
vendere. *Adel.* 2. 1, 38 | 4. 7, 27. *Hec. Prol.* 7
vendidi. *Haut.* 1. 1, 92
vendidisse. *Adel.* 2. 1, 50
vendidit. *Phor.* 3. 2, 25, *ter.* 26
vendit. *Eun.* 1. 2, 54
vendundam. *Adel* 2. 1, 40
venefica. *Eun.* 5. 1, 9
venefico. *Eun.* 4. 3, 5
veneram, *Adel.* 3. 3, 82 | 4. 5, 43
venerat. *Eun.* 3. 1, 61 | 4. 3, 24. *Hec.* 5. 3, 4
venere. *Haut.* 5. 1, 13
veneris. *Adel.* 4. 2, 35 43
venerit. *Haut.* 3. 2, 46 | 4. 5, 16. *Adel.* 5. 6, 7
veni. *And.* 4. 5, 19 | 4. 6. 23. *Eun.* 3. 3, 6 | 4. 2, 7. *Haut. Prol.* 3 | 2. 2, 8 | 3, 3, 23. *Hec.* 2. 2, 9
venia. *Phor.* 2. 2. 31
veniam *And* 4. 2, 30 *bis* | 5. 3, 30. *Eun.* 3. 3, 24. *Haut.* 2. 3, 33 | 4. 4, 36 | 5. 5, 8. *Adel.* 5. 8, 14. *Phor.* 1. 2, 69 | 5. 8, 47. *Hec.* 5. 2, 29
venias. *And.* 4. 2, 4 29. *Adel.* 2. 2, 32 | 4. 2, 44. *Phor.* 5. 7, 80
veniat. *Eun.* 2. 2, 35 | 4. 6, 1. *Haut.* 1. 1, 118 | 3. 2, 45. *Adel.* 3. 1, 7. *Phor.* 1. 3, 9. *Hec.* 5. 3, 11
veniemus. *Phor.* 1. 2, 79
veniebat. *Phor.* 4. 3, 47
veniet. *Adel. Prol.* 23
venientes. *And.* 1. 1, 57
venies. *Eun.* 1. 1, 8
venient. *Haut.* 3. 2, 42 | 4. 4, 3. *Adel.* 3. 2, 41. *Hec.* 3. 1, 55 | 3. 4, 28
venimus. *And.* 1. 1, 101. *Phor.* 1. 2, 53
venio. *Adel.* 2. 2, 24 36. *Phor.* 4, 2, 2 | 5. 7, 13. *Hec. Prol.* 9
venite. *And.* 4. 4, 14. *Eun.* 5. 3, 1. *Haut.* 5. 3, 3. *Phor.* 2. 1, 25 | 3. 1, 18 | 4. 3, 5
venirem. *Eun.* 3. 3, 22
veniret. *And.* 5. 4, 14. *Haut.* 2. 3, 64 | 4. 1, 27. *Adel.* 4. 5, 40
veniſſe. *Eun.* 3. 5, 41. *Phor.* 4. 1, 9. *Hec.* 3. 1, 34 | 3. 2, 18 | 3. 3, 12 | 3. 5, 2
veniſſent. *Haut.* 2. 2. 2
veniſtin'. *Eun.* 4. 4, 25
ventrem. *Phor.* 5. 7, 95
ventulum. *Eun.* 3. 5, 47
ventum. *Haut.* 2. 3, 34. *Phor.* 1. 2, 85 | 1. 5, 53
venturam. *Haut.* 4. 4, 4 13. *Phor.* 5. 1, 12
venturum *Eun.* 1. 2, 125
venus. *Eun.* 4. 5, 6
venuſtatem. *Hec.* 5. 4, 18
venuſtatis. *Hec.* 5. 4, 8
venuſté. *Eun.* 2. 2, 4
venuſto. *And.* 1. 1, 93
vera. *And.* 1. 1, 131 | 2. 1, 7 | 3. 2, 44 | 5. 4, 20 | 5. 6, 9. *Eun.* 1. 2, 23 26 | 5. 1, 12. *Haut.* 2. 2, 3 55 95 | 4. 3, 33 | 5, 36 | 5. 9, 30. *Phor.* 1. 5, 48. *Hec.* 1. 2, 36 | 5. 1, 10
veram. *Hec.* 4. 1, 25
verba. *And.* 1. 2, 93 | 1. 3, 6 | 3. 2, 25 | 3. 3, 43. *Eun.* 1. 1, 22 | 1. 2, 78 | 3. 5, 20 | 4. 5, 1 | 4. 6, 3 4 | 5. 1, 17 | 5. 5, 8. *Haut.* 2. 3, 115 | 4. 3, 4 | 4. 4, 13 | 5. 1, 19 45. *Adel.* 4. 4, 12 | 5. 1, 7. *Phor.* 1. 2, 11 | 3. 2, 32 | 4. 3, 34
verba inverſa. *Haut.* 2. 3, 131
verba mortuo fiunt. *Phor.* 5 8, 6
verbenas. *And.* 4. 4, 5
verberando. *Adel.* 2. 2, 5
verberare. *And.* 4. 2, 23
verberavit. *Adel.* 2. 1, 44
verberibus. *And.* 1. 2, 28
verbero. *Phor.* 4. 4, 3 | 5. 6, 10
verbis. *And.* 1. 1, 72 138 | 4. 4, 15 | 5. 1, 5. *Eun.* 2 1, 8 | 3. 1, 10 | 4. 2, 4. *Haut.* 2. 3, 23. *Adel.* 2. 1, 10. *Phor.* 1. 2, 25 50 | 2. 1, 29 | 4. 3, 27 | 5. 1, 13. *Hec.* 3. 4, 2
verbo. *And.* 1. 1, 18. *Eun.* 1. 2, 98. *Adel. Prol.* 11. *Phor.* 1. 4, 20 35
verborum. *Eun. Prol.* 24 | 2. 3. 89 | 4. 5, 1
verbum. *And.* 1. 2, 7 | 1. 5, 9 21 65 | 2. 1, 8 | 2. 5. 15 | 4, 5, 13 | 5. 2, 19 | 5. 3, 14. *Eun.* 1. 2, 95 | 4. 5, 6. *Haut.* 5. 4, 8. *Adel. Prol.* 11 | 1. 2, 5 5 | 5. 3, 17 | 5. 8, 29. *Phor.* 1. 4, 38 | 1. 5, 5. *Hec.* 3. 1, 22
verè. *And.* 1. 1, 20. *Adel.* 1. 1, 76
veram. *Eun.* 5. 4, 3
verè. *And.* 5. 3, 14. *Eun.* 1. 2, 95. *Haut.* 1. 1, 102. *Adel.* 1. 2, 45. *Hec.* 3, 5, 23 | 5. 2, 30
verear. *Phor.* 5. 1, 11
vereare. *Haut.* 1. 2, 1 | 5. 1, 66
vereatur. *Phor.* 5. 2, 18
verebamini. *Phor.* 5. 7, 8
verebar. *And.* 1. 2, 5
verentur. *And.* 4. 1, 4
vereo. *Hec.* 4. 1, 60
vereor. *And.* 1. 1, 46 | 1. 4, 7 | 1. 5, 41 | 2. 1, 23 | 4. 2, 22. *Eun.* 1. 2, 1 | 4. 3, 2. *Haut.* 1. 2, 23. 2. 2, 2. *Adel.* 2. 5, 5 | 4 5. 50. *Phor.* 21, 11 | 3. 2, 6 | 4. 1, 19 | 5. 7, 72. *Hec.* 1. 2, 26 | 3. 3, 52
verere. *Haut.* 1. 1, 33. *Phor.* 1. 2, 11
vereri. *Eun.* 1. 2, 62. *Adel.* 5. 3, 42
verecundos. *Phor.* 5. 8, 34

veris. *Phor.* 2. 1, 16
veris nuptiis. *And.* 3. 1, 20
verisimile. *Andr.* 1, 3, 20. *Heaut.* 4. 5, 54 | 5. 2, 37. *Hec.* 3. 3, 39
verisimilia. *Adel.* 4. 4, 18
verisimè *Phor.* 5. 2, 7
veritas. *And.* 1. 1, 41. *Adel. Per.* 11
veritum. *Phor.* 2. 1, 1
veritus, *And.* 3. 2, 16 | 3. 4, 3. | 5. 4, 34. *Eun.* 5. 2, 15 *Phor.* 5. 7, 78
verum dicere. *And.* 2. 6, 6
verum verbum. *And.* 2. 5, 12
verus. *And.* 2. 5, 12
vesperi. *And.* 4. 5, 9. *Heaut.* 1. 1, 15
vesperum. *Hec.* 4. 3, 28
veste. *Eun.* 5. 1. 4 | 5. 2, 68. *Heaut.* 2. 1, 43
veste lugubri. *Heaut.* 2. 3, 45
vestem. *Eun* 2. 3, 76 | 3. 5, 24 61 | 4. 3, 4 | 4. 4, 28. 39 | 5. 7, 14. *Heaut.* 2 3 7 11 | 4. 5, 30 | 4. 8, 14 | 5. 1, 20. *Adel.* 1. 2, 41
vester. *Heaut.* 4. 3, 34. *Adel.* 3. 3, 46
vestiant. *Heaut.* 1. 1, 78
vestimentis *Heaut.* 5. 1, 30
vestimentum. *Heaut.* 1. 1, 89
vestitam. 2. 3. 45
vestitu. *Adel.* 1. 1, 28
vestitum. *Eun.* 5. 5, 8
vestra. *Heaut. Prol.* 25. *Phor.* 5. 6, 2 | 5. 7, 56. *Hec. Prol.* 31 47
vestræ. *Phor.* 5. 8, 60
vestram. *Eun.* 3. 1, 28. *Phor.* 2. 2, 48. *Hec. Prol.* 53 | 2. 2, 21
vestri. *And.* 4. 5, 26. *Phor.* 5. 7, 35
vestro. *Heaut.* 3. 1, 64 *Hec.* 2. 1. 45 *bis*
vestrorum. *Hec.* 2. 1, 19
vestros. *Hec.* 2. 1, 28
vestrum. *Eun.* 5. 7, 36 54. *Heaut. Prol.* 1. 17, 25 | 4. 3, 28. *Phor.* 1. 2, 98 | 5. 7, 41. *Hec* 5, 1, 18
vetas. *Phor.* 2. 2, 70
veterator. *And.* 2. 6. 26. *Heaut.* 5. 1, 16
veterem. *Eun Prol.* 25
veteres. *Eun. Prol.* 43
veteris. *And. Prol.* 7
veternosus. *Eun.* 4. 4, 21
vetitum. *Phor.* 5. 6, 25
veto. *Heaut.* 2. 3, 137
vetuit. *Phor.* 4. 4, 28
vetus. *Eun.* 3. 1, 38 | 4. 4, 21. *Heaut. Prol.* 22. *Adel.* 5. 3, 17. *Phor. Prol.* 113
vexerat. *Phor.* 4. 1, 10
vi. *Eun.* 4, 6, 15 | 4. 7, 20. *Heaut.* 1. 1, 49 | 3. 1, 27 *Adel.* 1. 1, 42. *Phor.* 1. 4, 37. *Hec.* 2. 2, 16 | 4. 1, 59 | 5. 3, 30
via. *And.* 2. 6, 11 | 4. 1, 46. *Eun.* 2. 3, 29 | 3. 2. 42 | 5. 2, 67. *Heaut. Prol.* 31 | 2, 3, 88 | 3. 3, 22 | 4. 3, 28 | 4. 5. 41 | 4. 8, 9 | *Phor.* 2. 1, 12 | 3. 3, 33. *Hec.* 1, 1, 16 | 5. 3, 30
via pervolgata. *Heaut.* 1. 1, 49
via recta. *And.* 3. 4, 21
viam. *And.* 1, 2, 19 | 1. 5, 37 *Eun.* 2. 2, 16 | 2. 3, 2. *Heaut.* 2. 3, 7 60. *Adel.* 3. 2, 19 | 5. 7, 23. *Phorm.* 1, 4, 15 | 5. 7, 71. *Hec.* 3. 2, 25 | 3, 5, 4
vias. *Eun.* 4. 2, 1
vicem. *Heaut.* 4. 5, 1
viceris. *And.* 5. 3, 21
vicina. *And.* 1. 1, 78
vicinam. *Hec.* 4. 4, 98. *Eun.* 2. 5, 65
vicini. *Heaut.* 3. 1, 2 93. *Hec.* 1. 2, 49
vicinia. *And.* 1. 1, 143. *Phorm.* 1. 2, 45
vicinitas. *Heaut.* 1. 2, 4
vicinum. *Heaut.* 1. 1, 117 | 1. 2 5 | 3. 2, 16
viciſſim. *Eun.* 4. 7, 45. *Heauton.* 2. 3, 69 | 4. 3, 10. *Phorm.* 5. 5, 7
viciſſitudo. *Eun.* 2. 2, 45
victitas. *Eun.* 5. 8, 44
vicit *Eun.* 4. 5, 1. *Adel.* 4. 2, 28. *Phor.* 1. 5, 45
victa *Hec.* 4. 2, 23
victo. *Heaut.* 3. 1, 29
victum. *And.* 1. 1, 48. *Eun.* 1. 1, 10 | 2. 2, 30. *Phorm.* 4. 3, 25
victurum. *Adel.* 3. 2, 34
victus. *Eun.* 1. 2, 98. *Heauton.* 1. 1, 62 | 5. 2, 15. *Hec.* 1. 2, 93 | 2. 2, 2
vincibilem. *Phor.* 1. 4, 49.
vide. *And.* 2. 2, 13 | 2. 3, 11 25 | 4. 4, 15 | 5. 1, 6. *Eun.* 2. 1, 18 | 4. 4, 3 | 5. 1, 22 | 5. 3, 10 | 5. 5, 22 | *Heauton.* 1. 2, 37 | 2. 3, 33 74 85 103 | 120 | 3. 1, 52 | 3. 3, 39 | 3. 8, 30. *Adel.* 2. 1, 41 | 2. 2, 21 | 32 | 3. 2, 44 | 4. 2, 11 20. *Phorm.* 1, 2, 61 | 2. 1, 32 | 2. 2, 11 | 3. 3, 20 | 4. 4, 30 | 5. 3, 20 | 5. 5, 2 | 5. 7, 93. *Hec.* 2. 1. 26 | 3. 4, 6 | 3. 5. 34 | 4. 4, 92 | 5. 4, 1
videam. *And.* 2, 1, 31 | 4. 6, 23. *Eun.* 4. 4, 9 | 5. 8. 4. *Heaut.* 1. 2, 36 | 3. 1, 4. *Adel.* 5. 9, 16
videamur. *Hec.* 2, 3, 2
videant. *Heaut.* 3. 1, 98 *Phorm.* 5. 5, 11
videat. *And.* 3. 2, 14
videas. *Andr.* 3. 2, 36 | 5. 2, 15. *Heauton.* 3. 3, 16 | 4. 1, 6 | 5. 3, 20. *Phorm.* 2, 2, 21
videat. *And.* 4. 6, 24. *Eun.* 5. 2, 68. *Heaut.* 2. 2, 6
videatur. *And.* 2. 3, 3. *Eun.* 4 7, 15
videbar. *Eun.* 4. 5, 2
videbimus. *Heaut.* 3. 2, 46
videbat. *Heaut.* 5. 1, 34
videbit. *Eun.* 2. 3, 75. *Heaut.* 4. 5, 6. *Adelph.* 4. 1, 20 | 4. 5, 35
videbitur. *Heaut.* 4. 5, 53
videbo. *Eun.* 5. 7, 8
videlicet *Heaut.* 2. 3, 22 | 3. 2, 3. *Adel.* 3. 4, 4
videmur. *And.* 4. 5, 18. *Phor.* 1. 5, 54
viden. *And.* 3. 5, 10. *Eun.* 1. 1. 28 | 2. 2, 10 34 | 4. 6, 16 | 4. 7, 13. *Heaut.* 2. 3, 11 | 4. 3, 12
videndi. *Eun.* 4. 2, 11. *Hec.* 1. 2, 17 | 3. 3, 12
videndum. *Heauton.* 4. 3, 16 *Hec.* 5. 1, 3
vident. *Heaut.* 4. 1, 30
videnti. *Heaut.* 5, 1, 40
videntur. *And.* 2. 2. 29. *Adel.* 4. 5, 26. *Phor.* 5. 3, 9. *Hec.* 2. 1, 6
video. *Andr.* 1. 4. 7 | 2. 1, 13. 20 38 | 2. 2, 21 27 | 2. 5, 4 5 | 3. 2, 2 | 3. 3, 48 | 3. 4, 26 | 4. 5, 11 | 4. 6, 5, 6 | 5. 4, 3 | 5. 5, 7. *Eun.* 2, 2,

2. 2, 5 36 40 58 | 3. 2, 11 | 3. 3, 3 | 3. 5, 9 55 | 4. 7, 18 | 5. 1, 20 | 5. 2, 9 | 5. 3, 4 10 | 5. 5, 25 | 5. 7, 5. *Heauton.* 1. 1, 6 73 | 2. 3, 3 15 96 | 3. 1, 9 17 | 4. 1, 46 | 4. 2, 3 | 4. 8, 28 | 5. 5, 3 9. *Adelph.* 1. 1, 54 | 2. 1, 44 | 2. 4, 2 | 3. 2, 7 | 3. 3, 7 85 92 | 4. 7, 31 | 5. 3, 40 41 | 5. 7, 20. *Phorm.* 1. 4, 38 | 1. 5, 23 | 4. 3, 2 | 5. 1, 9 | 5. 3. 12, 14 | 5. 7, 25 26. *Hec.* 2. 2, 4 8 | 3. 2, 17 | 3. 4, 14 36 | 4. 1, 8 | 4. 3, 21 | 4. 3, 16 | 4. 4, 70 | 5. 2, 3 | 5. 3, 9 28 | 5. 4, 14

videon'. *Eun.* 4. 4, 57. *Heaut.* 3, 4, 25. *Phor.* 1. 1, 6 | 1. 3, 25. *Hec.* 1. 2, 6

videor. *And.* 3. 2, 13 | 4. 2, 19. *Adel.* 3. 3, 31

videram. *Eun.* 5. 7, 6. *Hec.* 5. 4, 23

videre. *And.* 2. 5, 18 | 4. 2, 5. *Eun.* 3. 5, 13 49 | 4. 4, 20 | 4. 5, 5 | 5. 2, 61 | 5. 4, 15. *Heaut.* 1. 1, 7 | 3. 1, 81 88 | 4. 5, 11. *And.* 3, 3. 31 34 | 5. 3. 64. *Phor. Prol.* 7 | 1. 3, 21. *Hec.* 1. 2, 108 | 3. 2, 20 | 3. 4. 29

viderem. *Eun.* 3. 5, 26 | 5. 4, 23

viderent. *Eun.* 5. 2, 3

videri. *Hec.* 1. 2, 66

viderim. *Phor.* 2. 2, 20

videris. *Eun.* 3. 5, 19

viderit. *And.* 4. 1. 34. *Adel.* 3. 3, 83

videro. *Adel.* 4. 1, 32 | 5. 3. 59. *Hec.* 4. 4, 78

vides. *And.* 1. 5, 17 | 2. 1, 24 | 2. 2, 36 | 4. 3, 23. *Eun.* 2. 2, 41 | 3. 2, 10 | 4. 4, 8 | 5. 1, 20. *Heaut.* 3. 2, 44 | 3. 4, 25 | 5. 3, 10. *Phor.* 4. 3, 16 | 5. 7, 65. *Hec.* 3. 3, 22 | 4. 4, 58

videt. *And.* 1. 5, 7 | 3. 2, 34. *Eun.* 1. 2, 52 | 2. 2, 29. *Adel.* 1. 2, 14. *Phorm.* 4. 1, 3. *Hec.* 1. 2, 51 83

videte. *Hec.* 4. 4, 42

videtis. *And.* 5. 9, 36. *Phorm.* 2. 3, 6

videtur. *And.* 1. 1, 17 | 2. 6, 21 | 5. 2, 15. *Eun.* 2. 2, 42 | 4. 4, 17 | 4. 7, 16 | 5. 1, 23 | 5. 2, 18 | 5. 6, 12. *Heaut.* 3. 3, 21 31 | 4. 1, 3. *Adel.* 3. 2, 38 | 5. 8, 22. *Phor.* 2. 3, 8 10 15 | 5. 8, 44 51. *Hec.* 2. 2, 30 | 4. 4, 24 85

vidi. *Andr.* 2. 5, 17 | 4. 5, 29 30 | 5. 1, 19 | 5. 2, 3. *Eun.* 2. 3, 56 82 | 4. 1, 1 | 5. 2, 5 | 5. 5, 16 | 5. 7, 8. *Heaut.* 4. 2, 22 | 3. 1, 82 | 5. 1, 44 | 5. 2, 9. *Adelph.* 2. 2, 3 | 3. 2, 31 | 3. 3, 13 | 4. 1, 11 | 5. 4, 13 | 5. 7, 24. *Phor.* 1. 2, 45 | 4. 2, 1. | 5. 3, 32

vidin'. *Heaut.* 3. 3, 32

vidisse. *Andr.* 2. 2, 22. *Eun.* 2. 3, 38 66. *Heauton.* 4. 5, 24. *Adel.* 4. 6, 5. *Phor.* 1. 4, 22. *Hec.* 4. 1, 35

vidissem. *Phor.* 1. 4, 12

vidisti. *Eun.* 2. 3, 30 | 4. 4, 45. *Adel.* 3. 3, 46

vidistin'. *Eun.* 2. 3, 58

vidit. *Andr. Per.* 9. *Eun.* 4. 4, 11 12 | 5. 5, 18 | 5. 7, 14

viduam. *Phor.* 5. 7, 20

viduæ. *Heaut.* 5. 1, 80

vietus. *Eun.* 4. 4, 21

vigilabis. *Eun.* 2. 1, 15

vigilans. *And.* 5. 6, 8

vigilantiam. *Adel.* 3. 3, 44

vigiles. *Eun.* 2. 2, 47

vigilanti. *Eun.* 1. 2, 103 | 5. 6. 14. *Adel.* 2. 1, 30 | 2. 2, 15 | 4. 7, 24 | 5. 7, 17

vilioribus. *Phor.* 5. 3, 8

vilis *Phor.* 3. 3, 25

vilitas. *Phor.* 5. 8, 24

vilius. *Adel.* 5. 9, 24

villa. *Adel.* 4. 2, 2

villam, *Eun.* 4. 2, 5 13. *Heaut.* 4. 4, 9. *Adelph.* 4. 1, 1

villi. *Adel.* 5. 2, 11

vim. *Eun.* 4. 1, 2 | 4. 6, 30 | 4. 7, 8 33 | 5. 4, 41. *Heaut.* 4. 3, 32. *Adel.* 3. 2, 10. *Phor.* 5. 3, 24. *Hec. Per.* 3

vin'. *Heaut.* 4. 1, 11. *Adelph.* 57 | 8 | 5. 9, 12. *Phor.* 5. 3, 27 28 | 5. 8, 63. *Hec.* 44, 103

vineam. *Phor.* 1. 2, 82

vinces. *Phor.* 5. 6, 9

vinci. *Adel.* 3. 4, 36

vincimur. *Phor.* 1. 2, 85

vincor. *Heaut.* 4. 1, 3 1. *Phorm.* 3. 2, 16

vincto. *Eun.* 2. 3, 21

vinctum. *And.* 5. 2, 24

vinctus. *And.* 5. 4, 52

vinctu'ſt. *And.* 5. 4, 53

vini. *Heauton.* 3. 1, 49. *Hec.* 5. 3, 25

vino. *Heaut.* 3. 3, 7. *Pherm.* 1. 5, 73

vinolentus. *Phor.* 5. 8, 28

vinum. *Eun.* 4. 5, 1. *Adelph.* 3. 4, 24

violenter. *Phor.* 5. 1, 4

violentiſſimus. *Eun.* 5. 5, 12

vir. *Andr.* 5. 2, 5 | 5, 4, 12. *Eun.* 1. 1. 21 | 1. 2, 74 | 2. 3, 14 | 3. 5, 30 | 4. 3, 17 | 2. 4. 7, 15 | 5. 2, 11. *Heaut.* 4. 1, 9 | 5. 3, 3 12 | 5. 5. 4. *Adelph.* 3. 4, 30 | 4. 2. 17 18 | 5. 4, 7 | 4. 7, 5 | 5. 9, 26. *Phor.* 4. 3, 33 | 5. 3, 7 | 5. 7, 48 | 5. 8. 2. 3. *Hec.* 2. 1, 38 | 1. 3, 3 | 4. 1, 9

virgine. *Eun.* 4. 4, 53 | 5. 2, 29. *Adel.* 3. 2, 97. *Hec.* 1. 2, 63

virginem. *And.* 2. 5, 17. *Eun. Per.* 10 | 1. 2, 52 | 2. 1, 23 | 2. 3, 48 51 | 3. 52 | 3. 5, 29 53 | 4. 3. 3 12 24 | 4. 4. 36 | 4. 6, 28 | 4. 7, 3 22 | 5. 2, 18 | 5. 5. 5, 29. *Heaut.* 5. 5, 17. *Adelph.* 3. 4, 20 | 4. 5, 20 39 52 | 4. 7, 7 16 | 5. 6, 1. *Phor.* 1. 2, 45 70 | 5. 1, 26. *Hec.* 1. 2, 6

virgini. *Eun.* 5. 3. 7. *Hec.* 2. 1, 2, 76 | 3. 3, 23 | 4. 1, 59

virginis. *Eun.* 1. 2, 122 | 4. 1, 3 | 4. 4, 54 | 5. 2, 22. 7. *Phor.* 1. 2, 79 | 4. 1. 4.

virgo. *Eun.* 2. 3, 1 21 29 | 3. 5, 35 44 | 4. 3, 17 | 5. 1, 4 13 | 5. 2, 69. *Adelph.* 3. 4. 28 33 | 4. 5. 16 *bis.* | 4. 7, 10 13. *Phor. Per.* 6 | 1. 2, 50 54. *Hec.* 1. 2, 70

virginum. *Eun.* 2. 3, 21

vir. *Adelph.* 3. 4, 18. *Phor.* 1. 2, 9 |

INDEX

2. 9. 89 | 5. 3. 4. *Hec.* 1. 2. 91 | 4. 4. 41
virili. *Phor.* 5. 7. 64
viris. *Hec.* 2. 1. 5 | 2. 3. 1
viro. *Eun.* 4. 7. 29. *Adel.* 4. 5. 23. *Heaut.* 2. 4. 12. *Phor.* 5. 3. 7 | 5. 9. 64. *Hec.* 3. 5. 41 | 4. 1. 1 | 5. 2. 23
virtus. *Heaut.* 1. 2. 4. *Adel.* 2. 3. 2. *Pherm. Prol.* 33
virtute. *Adel.* 3. 3. 88
virtutem. *Eun.* 4. 7. 8. *Heaut.* 1. 2. 32
virtutes. *Eun.* 5. 9. 60. *Adel.* 4. 1. 20
virum. *And.* 1. 5. 61. *Eun.* 5. 3. 9. *Heaut.* 4. 1. 6. *Adel.* 4. 2. 25. *Phor.* 2. 3. 20 | 5. 3. 12. *Hec.* 2. 2. 25
virum fortem. *And.* 2. 6. 14
virum male habet. *And.* 2. 6. 5
vis. *poſſim.*
viſa. *Eun.* 3. 2. 1. *Heaut.* 3. 2. 11. *Phor.* 2. 1. 12 | 5. 3. 23. *Hec.* 3. 1. 38 | 5. 4. 24
viſam. *Eun.* 3. 4. 7 | 5. 9. 12. *Heaut.* 1. 1. 118. *Phor. Per.* 7. *Hec.* 3. 2. 4 6 |
viſas. *Hec.* 3. 2. 7
viſe. *Eun.* 4. 3. 21. *Phor.* 2. 3. 5
viſendi. *Hec.* 3. 2. 7
viſentem. *Hec.* 2. 1. 40
viſere. *Hec.* 1. 2. 114
viſne *Eun.* 5. 2. 55
viſo. *And.* 3. 3. 3. *Adel.* 4. 2. 10
viſum. *And.* 1. 4. 23. *Eun.* 5. 7. 17. *Phor.* 3. 2. 55 | 4. 3. 14. *Hec.* 1. 2. 50 | 5. 4. 3
viſurum. *Hec.* 3. 3. 6
viſus. *And.* 2. 6. 16 | 3. 5. 10. *Eun.* 4. 4. 15. *Hec.* 4. 1. 2 | 4. 4. 10
vita. *And.* 1. 1. 34 | 2. 2. 10. *Eun.* 3. 5. 4. *Heaut.* 2. 3. 24 | 5. 2. 19 | 5. 3. 3. *Adel.* 3. 2. 41 | 5. 8. 21 | 5. 9. 30 32. *Phor.* 1. 3. 12 | 1. 4. 25 | 2. 2. 16 20 | 5. 1. 7. *Hecyr.* 3. 3. 45
vitæ. *And.* 1. 1. 68 115. *Heaut.* 4. 1. 23.
vitæ quotidianæ. *Heaut.* 2. 3. 42
vitam. *And.* 1. 1. 47 | 1. 2. 18 | 1. 5. 38 | 5. 5. 3. *Heaut.* 2. 4. 5 | 3. 1. 70 | 4. 3. 15. *Adel.* 1. 1. 17 | 3. 2. 33 | 3. 3. 56 | 4. 7. 40 | 5. 4. 1 | 5. 9. 15. *Phor.* 3. 2. 2. *Hec.* 2. 1. 19 | 3. 1. 2 | 3. 5. 40 | 4. 4. 69
vitas. *Adel.* 3. 3. 62. *Hec.* 3. 1. 37
vitiis. *Eun.* 1. 1. 1
vitiare. *Eun.* 5. 2. 19
vitiaſti. *Adel.* 4. 5. 52
vitiat. *And. Per.* 2. *Eun. Per.* 18
vitiata. *Hec. Per.* 11
vitiatam. *Eun. Per.* 12 | 4. 4. 36. *Adel. Per.* 12
vitivaerat. *Adel. Per.* 7
vitiavit. *Eun.* 4. 3. 12 | 5. 5. 11. *Adel.* 3. 4. 21
vitii. *Heaut.* 5. 3. 18. *Hec.* 1. 2. 79 | 2. 2. 28
vitiis. *Heaut. Prol.* 30
vitio *Adel. Prol.* 5 | 3. 3. 65
vitium. *Adel.* 3. 1. 9 | 3. 2. 10 | 5. 3. 47 | 5. 8. 30. *Hec. Per.* 2. *Prol.* 2 | 1. 2. 32 | 3. 3. 22 | 4. 1. 27
vituperandus. *Phor.* 3. 1. 1
vituperant. *Adel. Prol.* 15
viva. *Hec.* 1. 1. 5 | 1. 2. 24
vivam. *Phor.* 3. 1. 19
vivas. *Adel.* 4. 7. 47. *Hec.* 4. 4. 72
vivat. *And.* 3. 5. 18. *Eun.* 4. 6. 19. *Heaut.* 4. 1. 28 | 5. 1. 78. *Adel.* 3. 4. 31 | 5. 4. 20, *Phor.* 5. 2. 5 | 5. 8. 41, *Hec.* 5. 4. 21
vivendi. *And.* 1. 1. 25
vivendum. *And.* 1. 1. 125
vivere. *And.* 1. 1. 126 | 4. 6. 3. *Eun.* 4. 4. 50. *Heaut.* 1. 2. 29 | 3. 1. 73 | 5. 2. 18 28. *Adel.* 3. 3. 92 | 4. 5. 51
vivimus. *Heaut.* 2. 4. 11
vivis. *Eun.* 5. 9. 44
vivit. *Eun.* 2. 1. 20 | 3. 3. 20 | 5. 9. 1. *Heaut.* 3. 1. 21 | 4. 1. 47. *Phor.* 5. 1. 22
vivitur. *Heaut.* 1. 1. 102
vivo. *And.* 5. 2. 25. *Eun.* 5. 6. 20. *Heaut.* 5. 1. 45. 77 *Adel.* 2. 3. 8
vivo patre. *Heaut.* 1. 1. 51
vivum. *Heaut.* 5. 4. 7. *Hec.* 3. 5. 14
vivunt. *Phor.* 5. 1. 22 | 5. 6. 14
vivus. *Eun.* 1. 1. 28
vix. *And.* 2. 6. 20 | 3. 1. 12 | 3. 4. 13 | 5. 4. 35. *Eun.* 1. 1. 23 | 3. 2. 19 | 3. 5. 51 | 5. 2. 20. *Heaut.* 2. 3. 13 | 3. 3. 24 | 3. 4. 20 | 5. 1. 36. *Adel.* 1. 2. 65 | 3. 2. 12 | 5. 1. 11. *Phor.* 1. 1. 9 1. 5. 4 | 4. 2. 4 | *Hec. Prol.* 15 | 3. 1. 17 18 | 4. 3. 9 | 5. 2. 2
vixi. *Phor.* 4. 2. 4
vixit. *Adel.* 5. 4. 11. *Hec.* 3. 5. 10 11 *bis.*
ulciſcar. *Eun.* 5. 4. 20. *Adel.* 3. 2. 15. *Phor.* 5. 7. 96
ulciſci. *And.* 3. 5. 18. *Eun.* 4. 6. 28. *Phor.* 5. 7. 70. *Hec.* 1. 1. 15
ulcus. *Phor.* 4. 4. 9
ulla. *And.* 5. 6. 7. *Heaut.* 2. 4. 15 97. *Adel.* 4. 6. 4 *Hec.* 3. 5. 20
ullæ. *Hec.* 1. 2. 105
ullam. *And.* 1. 5. 22. *Eun.* 4. 7. 37. *Adel.* 1. 2. 6 | 3. 2. 50. *Hec.* 1. 2. 52 2. 1. 3 | 4. 4. 40
ullo. *Hec.* 2. 2. 24 | 3. 1. 23 | 4. 4. 102
ullum. *And.* 1. 5. 22 | 3. 3. 41. *Eun.* 1. 1. 12. *Hec.* 3. 1. 46 | 3. 3. 1 14
ullus. *Hec.* 2. 1. 7
ulterior. *Phor.* 4. 2. 10
ultima. *Phor.* 1. 4. 38
ultimis. *Heaut.* 5. 8. 29
ultro. *And.* 1. 1. 73. *Eun.* 1. 1. 2 8 24. 25 | 2. 2. 19 | 4. 7. 43 | 5. 2. 21. *Adel.* 2. 3. 26 | 4. 3. 4 5. *Phor.* 2. 2. 13 | 5. 2. 4
una. *And.* 1. 1. 36 54 80 81 | 5. 2. 10 | 5. 4. 1 22. *Eun.* 1. 1. 5 21 22 23 | 2. 3. 3 33 79 | 3. 1. 32 | 3. 2. 42 | 3. 3 16 | 3. 5. 26 46 60 | 4. 4. 34 | 5. 9. 8. *Heaut.* 1. 2. 16 | 2. 2. 12 | 2. 3. 11 52 53 93 | 3. 1. 52 | 3. 3. 22 | 4. 1. 38 | 4. 3. 46 | 5. 1. 34. *Adel. Prol.* 16 | 3. 3. 2 | 3. 4. 48 49 | 4. 4. 7 | 4. 7. 35 | 5. 3. 57 65 | 5. 9. 16. *Phor.* 3. 3. 23 | 5. 3. 26 | 5. 5. 3 | 5. 7. 90. *Hec.* 1. 2. 56 63 | 2. 1. 19 39 | 2. 2. 31 | 3. 1. 42 | 3. 4

3. 4, 19 | 3. 5, 12 | 4. 2, 25 | 4. 4, 10
unam. *And.* 1. 1, 91. *Eun.* 5. 2, 13. *Adel.* 2. 3, 5 | 5. 7, 11 | 5. 8, 3. *Phor.* 3. 1, 19 | 3. 5, 29 | 5. 1, 27 | 5. 4, 52 | 5. 8, 18
unciatim. *Phor.* 1. 1, 9
unctum. *Phor.* 2. 2, 25
unguenta. *Adel.* 1. 2, 37
unguibus. *Eun.* 4. 3, 5
uni. *And.* 1. 5, 27
unicam. *And.* 1. 1, 73 | 3. 3, 8. *Phorm.* 4. 3, 41
unice. *Phor. Per.* 4
unicum. *Heaut.* 1. 1, 28 41
unicus. *Heaut.* 3. 2, 29
unis *And.* 4. 1, 51
univerſis. *Adel. Per.* 19
univerſum. *Eun.* 2. 1, 18. *Phor.* 1. 1, 11
uniuſmodi. *Heaut.* 1. 2, 30
uno. *And.* 1. 1, 18 69. *Eun.* 1. 2, 39 42 98 | 2. 2, 53 | 4. 6, 2. *Phor.* 2. 2, 70 | 3. 1, 6 | 4. 2. 12 | 4. 3, 20. *Hec.* 2. 1, 4
unquam. *Eun.* 5. 2, 14 | 5. 5, 18 | 5. 6, 2 | 5. 9, 34. *Heaut.* 2. 1, 5 | 2. 3, 20 | 3. 2, 48 | 5. 1, 22 | 5. 3, 3 | 5. 4, 18. *Adel.* 2. 1, 5 10. *Phor.* 2. 2, 1 | 3. 2, 20 | 4. 1, 23 | 5. 8, 29 | *Hec.* 3. 1, 5 | 3. 3, 29 | 3. 4, 21 | 4. 1, 10 | 4. 4, 19 | 5. 4, 40
unum. *And.* 1. 5, 47 66 | 2. 4, 8 | 3. 2, 26 | 4. 5, 14. *Eun.* 5. 9, 17 54. *Heaut.* 1. 1, 77. *Adel.* 1. 2, 55 58 | 2, 2, 31 | 3. 1, 16 | 3. 2, 34 | 3. 3, 82 | 4. 2, 51 | 5. 3, 47. *Phor.* 1. 2, 87 | 1. 3. 18 | 5. 1, 35 74 | 5. 7, 11. *Hec.* 4. 1, 55 | 5. 1, 40
unus. *And.* 1. 1, 50 | 5. 4, 38. *Eun.* 3. 1, 22. *Hec.* 5, 4, 21
voca. *Phor.* 5. 8, 64
vocabo. *And.* 2. 6, 22
vocabula. *Eun.* 2. 2, 21 33
vocandi. *Phor.* 4. 4, 21
vocent. *Eun.* 2. 2, 28. *Phor. Prol.* 26
vocare. *Adel.* 5. 6, 3
voca. *And.* 1. 5, 49
voce. *Hec.* 3, 3, 15. *Phor.* 5. 7, 92
vocem. *Eun.* 2. 2, 1. *Hec.* 4. 1, 2
vocentur. *Eun.* 2. 2, 33
voco. *Phor.* 5. 8, 65
vocor. *Adel.* 5. 7, 13
vola. *Hec.* 3. 4, 24
volebam. *Eun.* 2. 3, 46. *Heaut.* 2. 3, 15. *Phor.* 5. 1, 32
volebat. *Eun.* 3. 1, 15
voles. *And.* 5. 2, 7 | 5. 6. 12. *Eun.* 3. 2, 31 | 3. 5, 78. *Heaut.* 2. 3, 103 | 4. 3, 37 | 4. 8, 25 32. *Adel.* 5. 1, 31. *Phor.* 5. 8, 54 61, *Hec.* 5. 1, 37
volet. *Eun.* 5. 2, 50. *Heaut.* 1. 1, 75 | 4. 1, 16 | 5. 9, 38
volgo *Heaut.* 3. 1, 12 | 5, 2, 4. *V. vulgo.*
volgus *And.* 3. 4, 4. *Heaut.* 2. 4, 6
volnera *Eun.* 4. 7, 9
volo. *And.* 1. 1, 2 138 | 2, 1, 6 | 2. 2, 8 | 2. 3, 14 | 2. 5, 7 | 3. 2, 30 | 3. 3. 18 | 3. 5. 17 | 4. 2, 17. *Eun.* 1. 2, 44 | 3. 2, 39 | 3. 5, 66 | 4. 6, 26 | 5. 2, 37. *Heaut. Prol.* 26 | 1. 1, 54 110 | 3. 1, 85 | 4. 1, 46 | 2. 5, 41 | 4. 8, 51 | 5. 2, 6 | 5. 4, 4 | 5. 5, 22. *Adel.* 1. 2, 59 74 | 2. 1, 15 18 | 4. 2, 16 | 5. 8, 23. *Phor.* 1. 5, 76 | 4. 5, 13 | 5. 3, 4 26 36 | 5. 7, 57 *bis. Hec.* 3. 3, 36 | 4. 4, 14 101 | 5. 1, 27
volt. *And.* 1. 2, 13 | 2. 2, 26 | 2. 3, 1 51 | 5. 3, 1 | 5. 4, 17 *bis. Eun.* 3. 3, 23. *Heaut.* 1. 1, 112 | 3. 1, 88 | 4. 1, 26 53 | 4. 3, 3 | 4. 4, 21 | 4. 8, 6 | 5. 5, 14. *Adel.* 3. 3, 84 | 4. 2. 17 | 5. 8, 33 | 5. 9, 12. *Phor.* 4. 3. 51 | 3. 4, 1 | 5. 6, 3. *Hec.* 4. 1, 45
voltis. *Adel.* 3. 4, 59 | 5. 8, 22. *Phor.* 5. 7, 14
voltiſne. *Phor.* 1. 2, 52
voltu. *And.* 1. 1, 92
voltum. *Phor.* 1. 4, 33 *Hec.* 3, 3, 9
voltus. *Heaut.* 5. 1, 14
voltuſque. *Phor.* 5. 6, 51
volueram. *Heaut.* 4. 8, 26
volueris. *Hec.* 4. 15, 31
volueris. *Phor.* 4. 5, 10
volui. *And.* 5. 1, 22. *Eun.* 3. 2, 51. *Heaut.* 5. 3, 4. *Phor.* 1. 4, 19 | 4. 3, 46. *Hec.* 5. 1, 19
voluiſſem. *Hec. Prol.* 25
voluiſſes. *Heaut.* 4. 1, 22
voluiſti. *Eun.* 1, 2, 100. *Heaut.* 4. 1, 25. *Phor.* 1. 3, 17 | 1. 5, 61
voluit. *And.* 1. 1, 113 | 5. 6, 8. *Eun.* 4. 1, 10 | 5. 1, 36. *Heaut. Prol.* 11. *Adel.* 4. 5, 6. *Phor. Prol.* 19. *Hec.* 2. 1, 40 | 3. 1, 94 | 5. 1, 23
volumus. *And.* 4. 5, 84 | 4. 6, 10. *Eun.* 3. 2, 14. *Adel.* 5. 3. 41. *Phor.* 4. 3, 36 66
volunt. *And.* 4, 2, 14. *Eun.* 2. 2, 17 | 4. 3, 12. *Heaut.* 1. 2, 4
voluntas. *Phor. Prol.* 29
voluntate *And.* 4. 1. 34. *Heaut.* 5. 4, 2. *Adel* 3. 4, 44. *Phor.* 4. 3, 2 | 4. 5, 13
voluntatem. *And.* 5. 3, 9
volvo. *Eun.* 5. 9. 55
volupe'ſt. *Phor.* 4. 3. 5. *Hec.* 5. 4, 17
voluptates. *And.* 5. 5, 4
voluptati. *And.* 5. 4, 42 *Heaut.* 1. 1, 19 | 5. 4 1 *Hec.* 3. 5, 9 | 5. 4, 13
voluptatis. *Hec* 4. 2, 17
voluptatum. *Eun.* 5. 9, 4
vorent. *Eun.* 5. 4, 17
vorſus. *Adel.* 4. 2, 36
vortam. *Hec.* 4. 1, 1
vortant. *Adel.* 4. 7, 10. *Phor.* 3. 3, 19. *Hec.* 1. 2, 121
vortat. *Adel.* 2. 1, 37. *Heaut.* 5. 1, 73. *Phor.* 4. 3, 73
voſmet. *Hec.* 4. 4, 42
voſtra. *Phor.* 1. 4, 47
voſtram. *And.* 4. 4, 5. *Eun.* 4. 7, 20 | 5. 4, 2 | 5. 9, 19. *Heaut.* 3. 1, 96. *Adel.* 3. 3, 21 28 | 3. 4, 43. *Phor.* 2. 2, 23 | 5. 1, 31 | 5. 3, 25. *Hec.* 2. 2, 7
voſtratum. *Heaut.* 2. 4, 6. *Hec.* 2. 1, 43
voſtris. *Heaut. Prol.* 50
voſtrum. *Heaut.* 2. 4, 13
vox. *Hec.* 3. 1, 38
urat. *Eun.* 3. 1, 48
urbanam. *Adel.* 1. 1, 17
urbe. *Adel.* 5. 8, 26. *Phor.* 3. 2, 32
urbem *Heaut.* 1. 2, 16. *Hec.* 1. 2, 100

urbis.

urbis. *Eun.* 5. 6, 2
uro. *Eun.* 2. 2, 43
uſi, *Phor. Prol.* 32. *Hec.* 3. 4, 9.
uſquam. *Adel.* 1. 1, 3 12
uſquam. *And.* 2. 5, 9 | 5. 3, 7. *Eun.* 2. 3, 1 | 5. 9, 62. *Adel.* 2. 1, 7 | 3. 2, 39 | 4. 4, 16. *Hec.* 3. 1, 13
uſu. *Eun.* 5. 9, 47. *Heaut.* 2. 1, 9. *Hec.* 4. 1, 3 3 | 4. 6, 10
uſum. *And. Prol.* 14
uſus. *And.* 1. 2. 3 1. *Heaut.* 1. 1, 28 29 | 3. 2, 42 45 46. *Adel.* 3. 3, 76 | 5. 4, 2 | 5. 6, 7. *Phor.* 1. 2, 23 | 3. 2, 20. *Hec. Prol.* 11 | 3. 1, 47 | 5. 4, 30
uſu'ſt. *Adel. Prol.* 21
uramur. *Phor. Prol.* 31
urantur. *Adel.* 5. 3, 29
uratur. *Adel.* 5. 9, 24
utcunque. *Andria.* 4. 4, 15. *Heaut.* 3. 3, 17
urenda. *Heaut.* 1. 1, 82
utero. *Phor.* 3. 2, 2. *Hec.* 3. 1, 37
uterque. *Eun.* 5. 2, 1 | 5. 7, 21. *Phor.* 5. 3, 71 | 5. 6, 40
utetur. *Heaut.* 2. 1, 5
utibile. *Phor.* 4. 4, 9
utile. *And.* 1. 1, 34 | 4. 6, 16 | 5. 1, 16. *Hec.* 1. 2, 76
utilitatem. *Eun.* 2. 3, 17
utilius. *Adel.* 5. 9, 24
utin'. *Heaut.* 1. 1, 9
utinam. *And.* 3. 1, 5 | 3. 4, 27 | 4. 5, 12 5. 4, 29. *Eun.* 1. 2, 1 95 | 2. 1, 5 | 4. 3, 12 | 5. 8, 4. *Heaut.* 1. 1, 109 | 3. 1, 21. *Adel.* 3. 4, 7 | 4. 1, 2 | 5. 8, 29 | 5. 9, 15. *Phor.* 1. 3, 5. *Hec.* 3. 2, 19 | 4. 1, 21
utiton. *Heaut.* 5. 2, 19. *Hec.* 2. 2, 21
utraque. *And.* 1, 5, 52
utram. *Heaut.* 2. 3, 85
utramque. *Heaut. Prol.* 47 | 3. 1, 31
utramvis. *And. Prol.* 10
utramvis aurem. *Heaut.* 2. 3, 101
utrique. *And.* 3. 3, 16. *Heaut.* 2. 4, 14
utriſque. *Heaut.* 2. 4, 25
utrum. *Eun.* 4. 4, 54. *Heaut.* 5. 5, 14. *Adel.* 2. 1, 41. *Phor.* 4. 3, 54. *Hec.* 3. 5, 15 | 4. 3, 12
utrumque. *And.* 2. 5, 5. *Eun.* 1. 2, 41
utrumvis. *Hec.* 4. 1, 10
utuntur. *Eun.* 1. 2, 88
vulgō. *And.* 2. 5, 15. *Heaut.* 3. 2, 38. *V. volgō.*
vulgus *V. volgus.*
vulnera. *V. Volnera.*
vult. *Adel.* 3. 3, 46. *V. volt.*
uxor. *And.* 1. 3, 11 | 1. 5, 19 | 5. 3, 20. *Heaut.* 4. 1, 9 | 5. 1, 6. *Adel.* 1. 1, 5 7 | 4. 7, 41. *Phor.* 4. 1, 19 | 4. 4, 19 | 5. 1, 12 20. *Hec.* 4. 1, 7 | 4. 3, 1 | 4. 4, 44 73 87 | 5. 2, 7 12
uxore. *And.* 1. 1, 119 | 1. 5, 39 | 5. 4, 47. *Heaut.* 1. 1, 46. *Phor.* 2. 2, 78. *Hec.* 4. 3, 8 | 4. 4, 10
uxore cecidit. *And.* 2. 5,
utorem. *And. Per.* 3 | 1. 74 128 | 1. 2, 1 6
1. 5, 4 8 | 2. 1, 23 |
16 15 | 2. 3, 2 14 21 |
7 | 2. 6 | 1. 2. 21 | 3. 2,
47 | 3. 3, 28 | 4. 1, 39
5. 42 | 5. 3, 27 | 5. 6,
Eun. 5. 2, 49. *Heaut.*
12 | 3. 3, 43 | 4. 3, 25
5, 26 | 4. 8, 6 | 5. 1, 7
5. 2, 46 | 5. 5, 12.
Per. 9 | 1. 1, 19 | 3. 2,
4. 5, 62 65 66 | 5. 3,
5. 4. 13. | 5. 7, 6 | 5. 9,
Phor. Per. 3 8 12 | 1.
6 | 1. 4, 65 | 1. 3, 17 |
1 | 4. 3, 46 53 | 4.
4. 5, 7 | 5. 2, 11 | 5.
14 | 5. 6, 1 | 5. 2 17, 14
43 48 66 | 5. 8, 16. |
Per. 1. 8, 12 | 1. 1, 5, 1.
25 41 60 71 99 |
44 | 3. 1. 14 19 40
2, 6 | 3. 3, 6 | 3 5,
64 | 4. 1, 42 4.
26 | 4. 4, 22 32 | 56
76 | 5. 1, 18 19 | 26
1, 21 | 5. 4, 22
uxorem levam. *Phor.* 5. 18
uxores. *Phor.* 5. 1, 28 | 5
21 57
uxori. *Phor.* 4. 3, 69 76
6, 33. *Hec.* 3. 1, 22
uxoria. *And.* 5. 1, 10
uxoris. *Heaut.* 1. 1, 52.
5. 8, 6. *Phor.* 1. 5, 14
3, 75. *Hec.* 1. 2, 91

FINIS.